

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІДКРИТИЙ МІЖНАРОДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ «УКРАЇНА»
ВМГО СТУДЕНТІВ З ІНВАЛІДНІСТЮ «ГАУДЕАМУС»
НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО СТУДЕНТІВ, АСПІРАНТІВ, ДОКТОРАНТІВ І МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

Тези доповідей

**XXI ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ
СТУДЕНТІВ І
МОЛОДИХ ВЧЕНИХ**

*м. Київ,
16–18 квітня
2024 р.*

МОЛОДЬ:

ОСВІТА

НАУКА

ДУХОВНІСТЬ

УДК 0/9(082)
М75

*Затверджено до друку
Вченою радою Відкритого міжнародного університету
розвитку людини «Україна»
(протокол № 3 від 26 квітня 2024 р.)*

Відповідальний за випуск: Олена ОМЕЛЬЧЕНКО.

Редакційна група Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»: Петро ТАЛАНЧУК (головний редактор), Ганна ДАВИДЕНКО (заступник головного редактора), Оксана КОЛЯДА, Ірина ТАЛАНЧУК, Анастасія БАЗИЛЕНКО, Олеся ХОЛОДОВА, Наталія БАРНА, Світлана НЕСТЕРЕНКО, Ростислав ДУБАС, Марія САМОФАЛОВА, Людмила ТАНСЬКА, Наталія ОДРІБЕЦЬ, Тетяна ФЕДОРЕНКО, Володимир ДЕНИСЕНКО, Валентина МОВЧАН, Ольга МЕЛЕЖИК, Ірина МАСЛЯНІКОВА, Олексій ФАСТ, Тетяна КАДЛУБОВИЧ, Анна КУЛИК, Марк ЗАЛЮБОВСЬКИЙ, Олександра ВАНІНА, Тетяна ТУГАЙ, Юрій МЕЛЬНИЧУК, Василь РУДЕНКО, Олена ЗАКЛАДНІЙ, Олександр ДУБОВСЬКИЙ, Оксана КОЛЯДИЧ, Наталія ЛОПОНОСОВА, Ольга МАЦЮК, Руслан БАСЕНКО.

М75 **Молодь:** освіта, наука, духовність: тези доповідей XXI Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів і молодих вчених (м. Київ. — 16–18 квітня 2024 р.). — К.: Університет «Україна», 2024. — 1111 с.

ISBN 978-866-388-697-8

DOI: <https://doi.org/10.36994/978-866-388-697-8-2024-1111>

У збірнику вміщено тези доповідей XXI Всеукраїнської науково-практичної конференції «Молодь: освіта, наука, духовність», в яких відображено результати наукових досліджень студентів і молодих вчених у галузях економічних, юридичних, біологічних, психологічних, педагогічних, соціологічних, філологічних і технічних наук.

УДК 0/9(082)

ВСТУПНЕ СЛОВО

Шановні колеги!

Вітаю шановних учасників та гостей XXI Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів і молодих вчених «Молодь: освіта, наука, духовність»! Наша конференція проходить в дуже важливий час. Україна продовжує боротися за перемогу, мир та стабільність, і в цей визначальний період, освіта та наука відіграють ключову роль у стабілізації суспільства та підтримці національної безпеки. Тому наша конференція, як і минулого року, стає платформою для обміну знаннями, що сприятиме науковому прогресу і вирішенню актуальних проблем.

Зібравши більше 500 науковців з усієї України, ми продовжуємо традицію підтримки молодих вчених і розширення горизонтів наукових досліджень. Важливість вашої роботи не може бути переоцінена, адже саме молодь формує обличчя сучасної наукової спільноти та вносить свіжі ідеї в основу наукових відкриттів. Цьогорічні теми конференції охоплюють широкий спектр сучасних досліджень, від технічних дисциплін до гуманітарних наук, віддзеркалюючи мультидисциплінарний підхід у вирішенні національних та глобальних викликів.

У ці непрості часи, коли Україна бореться за своє майбутнє, наука та освіта стають тим фундаментом, який підтримує духовність та розвиток. Ми щиро вдячні нашим воїнам на фронтах, медикам, волонтерам, усім, хто кожен день ризикує своїм життям заради миру в нашій країні. Ваші наукові розробки, ваша невтомна праця і нові знання, що будуть представлені на цій конференції, є важливою частиною цієї боротьби.

Бажаю всім учасникам конференції плідної роботи, нових ідей та відкриттів, які допоможуть нам всім в будівництві справедливого, освіченого, інноваційного суспільства. Разом ми зміцнюємо оборону країни, разом ми прагнемо до знань, і разом ми будуємо майбутнє. Ми — сила, ми — Україна!

Разом до перемоги! Вперед, до нових досягнень на благо України та всього світу!

Петро ТАЛАНЧУК,

*доктор технічних наук, професор,
дійсний член Академії педагогічних наук України,
заслужений діяч науки і техніки України,
Президент Університету «Україна»*

СЕКЦІЯ 1

ЦИФРОВІЗАЦІЯ, ДІДЖІТАЛІЗАЦІЯ, ІННОВАЦІЇ — СКЛАДОВІ СТРАТЕГІЧНОГО ТА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

СУТНІСТЬ ТА ПОНЯТТЯ INTERNET-МАРКЕТИНГУ

Афоніна М.О.

*IV курс, група ЗМК-20-01, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки і менеджменту Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Кутліна І.Ю., к.т.н., доцент,
Інститут економіки і менеджменту Університету «Україна»*

Internet-маркетинг став ключовим елементом сучасної бізнес-стратегії, відображаючи процес просування товарів та послуг через інтернет. Він охоплює використання різноманітних онлайн-каналів і інструментів, таких як електронна пошта, соціальні мережі, пошукові системи та рекламу на веб-сайтах, щоб досягти маркетингових цілей. Однією з основних переваг Internet-маркетингу є його глобальне охоплення, яке дозволяє брендам звертатися до широкої аудиторії незалежно від географічного розташування.

Наразі Internet-маркетинг пропонує високу точність таргетування, дозволяючи компаніям звертатися до специфічних сегментів аудиторії на основі їхніх інтересів, поведінки та інших характеристик. Це робить маркетингові повідомлення більш релевантними та ефективними, підвищуючи шанси на залучення потенційних клієнтів та конверсію [1].

Великою перевагою Internet-маркетингу є також можливість зручного вимірювання результатів та оцінки ефективності рекламних кампаній. Це досягається за допомогою різноманітних метрик, таких як кількість переглядів, коефіцієнт кліків, рівень конверсії та віддача від інвестицій, які допомагають маркетологам адаптувати свої стратегії для підвищення ефективності.

Водночас Internet-маркетинг стикається з рядом викликів, включаючи постійні зміни в алгоритмах пошукових систем, необхідність забезпечення захисту даних користувачів та дотримання принципів цифрової етики. Ці виклики вимагають від фахівців постійного оновлення знань та адаптації до нових умов [5].

Майбутнє Internet-маркетингу обіцяє бути ще більш інноваційним з розвитком таких технологій, як штучний інтелект, машинне навчання, значний інформаційний потік даних та автоматизація. Ці технології забезпечують ще більшу персоналізацію та ефективність маркетингових кампаній, відкриваючи нові можливості для залучення та утримання клієнтів.

Internet-маркетинг продовжує еволюціонувати, адаптуючись до змінних потреб споживачів і технологічних інновацій. Значну роль у цьому процесі відіграють соціальні мережі, які стали майданчиками для інтерактивного спілкування між брендами та їхніми аудиторіями. Компанії активно використовують соціальні медіа для побудови стосунків з клієнтами, проведення рекламних кампаній та збору відгуків про продукти чи послуги, що дозволяє їм більш ефективно взаємодіяти зі своєю цільовою аудиторією [2].

Важливим аспектом Internet-маркетингу є контент-маркетинг, який передбачає створення та розповсюдження корисного, релевантного та цікавого контенту для привернення та утримання уваги аудиторії. Це може бути у формі блогів, відео, електронних книг, інфографіки тощо. Контент-маркетинг не тільки підвищує видимість бренду в інтернеті, але й сприяє встановленню довірчих відносин з потенційними клієнтами, створюючи основу для довгострокових взаємовигідних відносин [4].

Електронна комерція також тісно переплітається з Internet-маркетингом, оскільки онлайн-магазини використовують маркетингові інструменти для приваблення відвідувачів та стимулювання продажів. Оптимізація веб-сайтів для пошукових систем (SEO), контекстна реклама, електронні листи та інші маркетингові стратегії допомагають підвищити конверсію та збільшити обсяги продажів в онлайн [4].

Мобільний маркетинг займає особливе місце в сфері Internet-маркетингу, оскільки зростаюча кількість людей використовують мобільні пристрої для доступу до інтернету. Оптимізація контенту та рекламних кампаній для мобільних користувачів, розробка мобільних додатків та використання геолокаційних послуг відкривають нові можливості для персоналізації та залучення аудиторії.

У сучасному світі Internet-маркетинг виходить за рамки простого просування товарів та послуг. Він включає в себе побудову бренду, управління репутацією в інтернеті, взаємодію зі споживачами та створення довгострокових відносин з клієнтами [3]. Успішні компанії розуміють, що для досягнення стійкого успіху важливо не просто просувати продукт, а вирішувати проблеми своїх клієнтів, пропонуючи їм цінність і унікальний досвід взаємодії з брендом в онлайн-просторі.

Список використаних джерел

1. Поняття інтернет маркетингу. URL: <https://turbosms.ua/ua/articles/internet-marketing.html>.
2. Що таке інтернет маркетинг (internet marketing). WizeClub. URL: <https://wizeclub.education/blog/shho-take-internet-marketing-internet-marketing/>.
3. Що таке інтернет-маркетинг? URL: <https://elit-web.ua/ua/blog/kak-rabotaet-pravilnyj-internet-marketing-3-shaga-k-uspehu>.
4. 10 найбільш популярних інструментів інтернет-маркетингу. URL: <https://marketer.ua/ua/10-naibolee-populyarnyh-instrumentov-internet-marketing/>.
5. Що таке комплексний інтернет-маркетинг і в чому його переваги. URL: <https://ag.marketing/blog/kompleksnyy-internet-marketing/>.

ПІДТРИМКА ІННОВАЦІЙНИХ СТАРТАПІВ ТА МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ В 2024 РОЦІ

Багінський С.С.

*III курс, група Е-31, спеціальність 051 «Економіка»,
Відокремлений структурний підрозділ
«Технологічно-економічний фаховий коледж Білоцерківського НАУ».
Науковий керівник: Кокоша В.М., викладач економічних дисциплін,
спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії,
Відокремлений структурний підрозділ
«Технологічно-економічний фаховий коледж Білоцерківського НАУ»*

Період воєнного стану, вимагає від українських підприємців надзусиль для стабілізації економічної ситуації в країні. Тому 2024 рік стає знаменним для інноваційних стартапів та малих підприємств в Україні. Зростаюча увага з боку уряду, інвесторів та громадськості створює сприятливі умови для їх розвитку. Проте, окрім сприятливих умов, існує ряд проблем, які потребують вирішення.

На сьогодні, існують програми підтримки держави щодо створення та розвитку бізнесу. Грантові можливості надаються підприємствам аграрного сектору, креативної економіки, експортних галузей. Програми дають можливість залучити від 10 000 грн до

\$70 000. Зокрема, в 2024 році уряд продовжив дію держпрограми «Робота», також державою виділено 5,4 млрд грн на фінансування 1000 бізнесів, які можуть отримати як діючі підприємці, так і стартапери, а це на сьогодні — до 8 млн грн грантових коштів.

Таблиця 1

Грантові державні програми підтримки бізнесу у 2024 році
(складено автором на основі даних Міністерства економіки України [1])

№	Назва програми	Початок дії	Спектр дії	Результати дії програм
1	2	3	4	5
1	Проект «Робота»	початок дії — лютий 2020 р.	включає грантові програми, направлені на стимулювання підприємництва, створення робочих місць. Це програми мікрогрантів для започаткування, розвитку власної справи, гранти на створення та розвиток переробних підприємств, тепличних господарств, виноградарства, садівництва. Подача заявок відбувається через портал «Дія».	загальний бюджет програми на 2024 р. — 10 млрд грн.
1.1	Дія. Бізнес	початок дії — лютий 2020 р.	національний проект із розвитку підприємництва та експорту. Проект має дві складові: онлайн-портал та мережу центрів підтримки підприємців. Програма реалізується спільно ДУ «Офіс з розвитку підприємництва та експорту» та Міністерством цифрової трансформації України. На онлайн-платформі для підприємців Дія. Бізнес доступні: 150+ бізнес-ідей, довідник для підприємця, шаблони юридичних документів для відкриття бізнесу; кейси українських підприємців, актуальні новини, безкоштовні онлайн та офлайн-консультації, Національна онлайн-школа для підприємців, віртуальний центр Дія.Бізнес, онлайн виставки, експортний напрям Дія.Бізнес, маркетплейс фінансових можливостей для бізнесу, платформа із залучення імпаکت-інвестування, аналітика стану українського бізнесу, антикорупційні принципи для бізнесу та інше.	гранти на суму до 3 млн грн на розвиток, релокацію, створення нових робочих місць

1.2	Урядова грантова програма «Власна справа» для підтримки мікро- та малого бізнесу, діє в межах проекту «єРобота»	початок дії — липень 2022 р.	мікрогранти від 50 тис. до 250 тис. грн. Кошти можуть бути спрямовані на придбання або лізинг обладнання, закупівлю сировини, матеріалів, оренду площ. Надається діючим підприємцям, стартаперам.	2022 р. — гранти отримали понад 15 тис. українців. 2023 р. — переможці — 521 чол., — 124 млн грн на підтримку бізнесу. I квартал 2024 р. — переможці — понад 2 тис. підприємців, інвестиції держави — 0,5 млрд грн
2	Урядова програма «Доступні кредити 5–7–9%»	початок дії — лютий 2020 р.	ФОП або юридичні особи, які беруть участь у програмі «Доступні кредити 5–7–9%», можуть отримати кредити на суму до 50 млн грн на термін до 3–5 років залежно від ситуаційних цілей фінансування. Крім того, співвідношення 7% і 9% можна зменшити шляхом створення нових робочих місць. Так, підприємства отримують знижку 0,5% на рік за кожного найнятого працівника. До програми залучені 45 українських банків, найбільшу кількість кредитів з початку дії програми надали Приватбанк (38,6 тис.), Ощадбанк (13,1 тис.) і Райффайзен Банк Аваль (5,4 тис.). 2024 р. Уряд збільшив фінансування програми до 18 млрд грн. Збільшено ліміт для підприємств переробної промисловості до 150 млн грн і збільшено термін кредитування до 10 років, покращено умови для деокупованих територій. Пріоритет програми — кредити на інвестиційні цілі.	2020–2022 рр. — 84,8 тис. кредитів на 289,7 млрд грн. 2023 р. — 682 видано кредити — сума — 2,6 млрд грн. I квартал 2024 р. — 5,8 тис. кредитів на суму 22,8 млрд грн.

3	Український фонд стартапів (офіційна назва Фонд Розвитку Інновацій) [2]	створений у 2018 р. за ініціативою Міністра фінансів України. З 2023 р. перейшов до сфери управління Міністерства цифрової трансформації	державна інституція, яка надає допомогу інноваційним проектам і технологічним стартапам залучати фінансування на ранніх стадіях, запускати свої проекти. Фонд є рушійною силою розвитку підприємницької екосистеми, забезпечує умови для розвитку цієї сфери, формує активний інвестиційний імідж української tech індустрії за кордоном, представляє українські інноваційні рішення у світі.	більше 380 команд стартапів отримали фінансування на суму понад 8,7 млн дол.
4	Український ветеранський фонд	термін подання заявок — 18 березня 2024 р.	для започаткування чи розвитку власної справи ветеранами, членами родин захисників і захисниць України.	до 1,5 млн грн

Суттєвою підтримкою для українського бізнесу є також ряд іноземних програм. Грантові програми підтримки українського бізнесу у 2024 році показані в табл. 1.

Отже, виходячи з вище перерахованого, можна зробити висновок, що фінансова підтримка підприємництва у вигляді вітчизняних та іноземних грантів, конкурсів, грантів від приватних фондів та інвесторів, програми пільгового кредитування, такі як «Доступні кредити 5–7–9%», кредитування від банків та інших фінансових установ, краудфандинг допомагають стати вектором організації та підтримки бізнесу.

Суттєвою є також нефінансова підтримка стартаперів з боку бізнес-інкубаторів та акселераторів у вигляді надання офісних приміщень, юридичних, фінансових, маркетингових консультацій та

інших ресурсів, мережування з іншими стартапами та інвесторами, навчання та менторство, освітні програми з навчання основам ведення бізнесу, написання бізнес-планів, проведення інформаційних кампаній, конференцій про можливості для стартапів, створення онлайн-платформ для підтримки стартапів, залучення інвестицій та маркетингу — всі вони направлені на розвиток Soft Skills, таких як командна робота та лідерство.

Підтримка інноваційних стартапів та малих підприємств є ключовим фактором економічного розвитку України. Завдяки цій підтримці та розвитку інфраструктури через створення коворкінгів, локацій та інших просторів для спільної роботи, забезпечення доступу до високошвидкісного інтернету, підтримки розвитку STEM-освіти можна стимулювати створення нових робочих місць, забезпечити підвищення конкурентоспроможності українського бізнесу та сприяти розвитку нових технологій. А завдяки спільним зусиллям уряду, інвесторів, громадськості та самих стартаперів Україна може стати світовим центром інновацій та підприємництва.

Список використаних джерел

1. Міністерство економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/?lang=en-GB>.
2. Український фонд стартапів. URL: <https://usf.com.ua/en/>.

ВПЛИВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

Верголяс Н.М.

*III курс, група ЗОО-21-1, спеціальність «Облік і оподаткування»,
Інститут економіки і менеджменту Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Нестеренко С.С., д.е.н., професор,
Інститут економіки і менеджменту Університету «Україна»*

Штучний інтелект (ШІ) стає не лише ключовою галуззю технологій, але й стратегічним напрямком розвитку економіки та суспільства в цілому. Стрімкий розвиток галузі штучного інтелекту змінює звичне представлення про життя та спосіб ведення економічної діяльності. Штучний інтелект із кожним роком відіграє все більш важливу роль у житті людей та впливає на економіку різними способами. Україна, у свою чергу, визнає важливість цієї сфери та активно працює над впровадженням та розвитком ШІ. Затверджена урядом Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні до 2030 року визначає ключові

напрямки розвитку цієї галузі, спрямовані на підготовку кваліфікованих кадрів, стимулювання наукових досліджень та підприємництва, а також впровадження ШІ у різні галузі економіки та суспільства.

У сучасному світі досягнення ШІ можна побачити всюди, в електронних пристроях, медичних установах, банках. Зрозуміло, що більшість керівників бізнесу, віце-президенти компаній, менеджери та інвестори прагнуть дізнатися про нього якомога більше. Зараз для економістів, особливо для тих, які займають керівні посади, важливо вміти виявляти істинне значення технологій. Практичне застосування ШІ допомагає зрозуміти, яким чином технології впливають на розвиток бізнесу. Економіка являє собою надійну основу для розуміння невизначеності та її ролі в прийнятті рішень. Оскільки якісне прогнозування знижує цю невизначеність, технології ШІ та його інструменти дозволяють із найбільшою ймовірністю максимізувати прибуток від робочих бізнес-процесів. Технології прогнозування, які використовуються в машинному та глибинному навчанні можна об'єднати з логікою економічної теорії прийняття рішень і вивести ряд ефективних ідей.

Відсоток використання штучного інтелекту найвищий серед компаній, які працюють у сфері комп'ютерів та електроніки, і найнижчий серед тих, що займаються виробництвом меблів та побутової техніки. За даними Forbes Advisor, найпоширенішими способами використання штучного інтелекту власниками бізнесу по всьому світу є обслуговування клієнтів, посилення кібербезпеки, розробка цифрових персональних помічників та управління відносинами з клієнтами. Штучний інтелект також широко застосовується при ринковому сегментуванні, кадровій політиці, обліку, розробці товарних пропозицій та інших аспектах бізнесу. Деякі компанії вже успішно впроваджують штучний інтелект у своїй діяльності. Наприклад, Netflix використовує його для створення персоналізованого відеоконтенту, а Google — для покращення роботи своєї пошукової системи та взаємодії з клієнтами.

Україна активно розвивається в галузі штучного інтелекту і вже відома деякими успішними проектами. Наприклад, компанія Genesis, яка є українською ІТ-компанією, спеціалізується на розробці програмного забезпечення для автоматизації банківських операцій. Штучний інтелект використовується для розв'язання завдань у сфері ризик-менеджменту, аналізу фінансових даних та автоматизації рутинних процесів. Інші приклади застосування штучного інтелекту в Україні включають автоматизовану систему планування та управління

логістикою компанії SoftServe, систему аналізу даних для рішень у фінансовій сфері від компанії Datrics та багато інших [1].

Ілля Польшаков, директор із розвитку нових напрямків бізнесу компанії Київстар говорить: «Швидкість інновацій досягає такого рівня, що у будь-якого бізнесу навіть немає вибору: використовувати або не використовувати нові технології. Питання простіше: «innovate or die», тобто впроваджуйте інновації або ваш бізнес приречений».

Крім того, розвиток хмарних технологій, доступність телекомунікацій робить технологічні продукти та сервіси все більш доступними. Невеликому стартапу з декількома співробітниками і скромним бюджетом цілком буде по кишені оренда хмарних ресурсів для аналітики в хмарі, наприклад. Дійсно, в минулому, реалізація таких завдань вимагала сотень тисяч доларів інвестицій і багаторічної реалізації. Але зараз все стало набагато доступніше [3].

Українські компанії використовують штучний інтелект (ШІ) в різних сферах своєї діяльності з метою оптимізації процесів, підвищення ефективності та покращення конкурентоспроможності. 51% з опитаних компаній пробували інструменти ШІ, та час від часу їх використовують. 22% — широко використовують ці нові інструменти, 20% — пробували рідко, або взагалі їх не використовують. 15% опитаних або їх колеги використовують також ШІ інструменти власної розробки. 24% компаній планують, або вже розробляють для себе такі сервіси. Понад половина опитаних (55%) не планують, або ж не знають про плани розробки ШІ у своїх компаніях.

Використання інструментів штучного інтелекту є актуальним, проте наразі не всі компанії повністю адаптували їх у своїй діяльності. Водночас існує певний потенціал для розвитку власних ШІ сервісів у більшості компаній, але також спостерігається значна частка невпевненості або недостатня інформованість щодо подальших кроків у цьому напрямку [4].

Список використаних джерел

1. Могилевська О.Ю., Сідак І.В. Використання штучного інтелекту в модернізації бізнес-процесів. *XXVIII Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні тенденції розвитку вищої освіти та академічного партнерства в умовах воєнного стану»*, 16–17 березня 2023 р. К. : КиМУ, 2023. С. 290–293.
2. Кабмін затвердив концепцію розвитку штучного інтелекту в Україні. *Економічна правда*. 2020. URL: <https://bit.ly/3np2fMP>.
3. Як використовують ШІ в українських компаніях. URL: <https://telegraf.design/yak-vykorystovuyut-shi-v-ukrayinskyh-kompaniyah-do-slidzhennya-projector-ai-lab/> (дата звернення: 13.05.2023).

УЧАСТЬ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В СФЕРІ ТУРИЗМУ

Гавриленко І.В.

аспірант І курсу навчання,

Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

Науковий керівник: Панченко С.А., к.культ., доцент,

професор кафедри туризму,

Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

На сучасному етапі інтеграційних процесів розвиток туризму та дозвілля є одним з найбільш динамічних процесів, стимульованих глобалізацією, зростанням рівня життя в економічно розвинених країнах, масштабними інвестиціями в привабливі туристичні регіони та підвищенням мобільності населення.

В Україні туризм все ще перебуває на стадії становлення, але його діяльність має значний вплив на економіку і є перспективною. Зокрема, країна має відчутні можливості та умови для збільшення та зміцнення свого туристичного потенціалу завдяки унікальним природним та рекреаційним ресурсам, історико-культурним пам'яткам, багатому флорі та фауні, різноманітним формам рекреаційних територій.

У нинішніх умовах особливого значення набуває вдосконалення методів організаційного, фінансового та ресурсного забезпечення розвитку туризму на макро-, мезо- та мікрорівнях. Так, активізація туристичного бізнесу має базуватися на розширенні регіональних можливостей управління інвестиційним процесом у цій сфері, а також на поєднанні ефективного регулювання економіки з боку держави із саморегулюванням ринку [1].

Реалізація цих рішень вимагає ефективного управління туристичними потоками на регіональному рівні, тобто в межах ЄС. Основними інституціями, що здійснюють управління регіональним туризмом у країнах ЄС, є Комітет з регіональної політики, який підзвітний Раді міністрів ЄС, та Європейський фонд регіонального розвитку, який функціонує за рахунок бюджету ЄС. Систему потенційних пріоритетних джерел інвестиційної політики галузі доцільно використовувати в процесі залучення вітчизняного та іноземного інвестиційного капіталу для регіонального туристичного бізнесу.

Однак низка проблем все ще потребує вирішення. При цьому проблеми української туристичної галузі значною мірою пов'язані зі слабкістю її наукового забезпечення та якістю професійної підготовки

кадрів у сфері туризму. Стратегія сталого розвитку України до 2020 року передбачає розробку та підготовку програми розвитку туризму, програми глобальної промоції України, а також просування національних інтересів у світовому інформаційному просторі (просування меседжу бренду — «Україна — приваблива країна для туристів») [2].

Крім того, для багатьох країн членство в ЄС починається зі співробітництва у сфері туризму. Наразі першочерговим завданням для України є імплементація законодавства ЄС у сфері туризму, що забезпечить удосконалення чинного законодавства у сфері туризму, покращення туристичних показників, єдність гравців туристичного ринку та посилення візного туризму, спираючись на досвід основних туристичних країн ЄС.

Гармонізація національних стандартів у сфері туризму з міжнародними та європейськими стандартами сприятиме підвищенню якості національного туристичного продукту та послуг, що надаються споживачам туристичних послуг. Нагальним питанням є лібералізація візового режиму, зокрема для громадян країн цільового ринку України. Подолання існуючих негативних тенденцій та створення системних і комплексних передумов для розвитку туристичної галузі та курортів країни має стати одним із пріоритетів для прискорення економічного зростання країни, підтримки зайнятості, модернізації структури економіки та наповнення бюджетів усіх рівнів.

Найбільш розвинені регіональні туристичні комплекси можуть стати основою для створення мережі спеціальних економічних зон в Україні та пріоритетного розвитку туристично-рекреаційних територій. Важливим є створення сприятливого інвестиційного клімату, і не лише для іноземних інвесторів.

Це допоможе створити стабільні умови для довгострокового інвестування.

Інтеграція України до європейських структур вимагає розробки та впровадження моделей регіональних відносин та управління відповідно до принципів регіональної політики ЄС, сприяння розвитку нових форм співробітництва між центром і регіонами, а також загальноновизнаних практик внутрішньорегіонального та міжнародного регіонального співробітництва [3].

Список використаних джерел

1. Берданова О. Стратегічне планування місцевого розвитку : практ. посібник. Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні» — DESPRO. К. : ТОВ «Софія-А», 2012. 88 с.

2. Биркович В.І. Тенденції та перспективи розвитку туристично-рекреаційної галузі в Закарпатській області. *Стратегічні пріоритети*. 2009. № 2. С. 218–224.

3. Біль М. Механізм державного управління туристичною галуззю (регіональний аспект). К. : НАДУ, 2009. 40 с.

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ — ОСНОВА РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Гінцяк Е.І.

*І курс, група ОО-23.3-2кр, спеціальність «Облік і оподаткування»,
Карпатський інститут підприємництва Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Лавриненко Л.М., к.е.н., ст.н.с.,
Інститут економіки і менеджменту Університету «Україна»*

Виклики сьогоденного життя вимагають сучасний світ швидко змінюватися. А сьогоднішні історичні виклики, з якими стикнулась Україна, дають можливість вибудувати нову систему взаємовідносин науки і суспільства, підвищити її значимість як у науково-технічному прогресі та інноваціях, так й у посиленні обороноздатності країни, прийнятті суспільнозначущих рішень, формулюванні національних стратегій розвитку, воєнних доктрин тощо.

У сучасних умовах інноваційна діяльність стає найбільш ефективною формою інтенсифікації відтворювальних процесів. Вона у значній мірі визначає темпи економічного зростання, ступінь конкурентоспроможності економіки й країни в цілому, а також рівень добробуту її громадян. Високі технології — це та сфера, яка може вирішити наймасштабніші завдання в соціально-економічному розвитку будь-якої держави. Саме вони є тим потужним важелем, за допомогою якого багато країн не тільки долають спад в економіці, але й забезпечують її структурну перебудову та насичують ринок різноманітною конкурентоспроможною продукцією.

У всьому світі інноваційна діяльність розглядається сьогодні як одна з головних умов модернізації економіки. Безперечно, що важливою складовою перебудови економіки України на сучасному етапі є активізація інвестиційної та інноваційної діяльності. Інновації генерують позитивні структурні зрушення в економіці та суспільстві, сприяють підвищенню продуктивності економіки, посилюють її здатність конкурувати у глобальному середовищі із економіками інших країн світу та забезпечувати стійкі темпи зростання у довгостроковій перспективі.

У сучасній економіці лівова частка інновацій підприємств спрямовується на покращення та вдосконалення технологій виробництва, основних засобів, що приводить до зменшення трудомісткості виконуваних операцій, економії матеріалів, освоєння нових технологічних процесів і, як наслідок, до формування стійкої конкурентоспроможності продукції. Так, підприємства орієнтуються на технологічне переозброєння своїх потужностей, максимальну автоматизацію процесів виробництва. Підвищення якості товарів досягається за рахунок прогресивних способів високоточної обробки деталей, автоматизації виробництва кінцевого продукту, за якого головні керуючі й контролюючі функції перекладаються з людини на прилади й автоматизоване обладнання. Саме за рахунок цього відбувається значний розвиток систем контролю та діагностики продукції, що виробляється.

Впровадження інноваційних технологій — це важливе завдання будь-якого підприємства, що визначається як перспективний напрям розвитку, який створює сприятливе середовище для ефективного використання ресурсного потенціалу та формування конкурентоспроможності.

Після перемоги у війні проти росіян на Україну чекає ще один, більш розтягнутий у часі, та при цьому не менш важливий фронт: відновлення та забезпечення сталого прискорювального розвитку. Сподіватися лише на репарації та міжнародну допомогу — значить відкинути передумови для майбутнього прискореного зростання ВВП, яке тягне за собою підвищення зарплат та серйозну соціальну складову. Саме тому, необхідно створити умови для розвитку виробництва, у першу чергу, продукції із високою доданою вартістю.

Також останні геополітичні виклики для людської цивілізації посилили актуальність розвитку національної наукової системи підтримки знань та інновацій. Загострення питань обороноздатності країни, охорони здоров'я, інклюзивного розвитку — потребують наявності розвинених національних наукових інституцій, здатних бути центрами спеціальних глибоких знань та генерувати адекватні відповіді на нові виклики у контексті національних пріоритетів. Ніхто у світі не буде формувати українцям їх національний добробут.

Не викликає сумнівів той факт, що одним із чинників зростання конкурентоспроможності та ефективності економіки на всіх її рівнях є впровадження інновацій. Потрібна чітка інноваційна політика держави, яка повинна включати стимулювання інновацій на державному та регіональних рівнях, долучення до глобальних інноваційних мереж, залучення інвестицій у науково-дослідні роботи, удоскона-

лення регулятивного середовища, визначення пріоритетів інноваційного розвитку на державному й регіональному рівнях, тощо.

Сьогодні зниження рейтингу України свідчить про зниження її інноваційного потенціалу. В Україні необхідно створити ефективний механізм для активізації інноваційного розвитку, що дозволить забезпечити відновлення її економіки та подальшу інтеграцію у світову економіку.

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ ЯК СКЛАДОВА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Горна В.А.

*І курс, група ФТ-23-1м, спеціальність «Терапія та реабілітація»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Холодова О.С., ст. викладач,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

Цифровізація має значний вплив на різні аспекти сучасного життя, вона є важливим фактором економічних, технологічних, освітніх, соціальних, культурних та інших змін у суспільстві. Це також важлива умова підвищення конкурентоспроможності, гнучкості та адаптивності сучасних підприємств, які працюють у швидкозмінному середовищі, яке породжує нові виклики та ризики, формує нові вимоги та правила поведінки. Підприємства, які активно застосовують у своїй діяльності цифрові технології та інструменти, є більш успішними та конкурентоспроможними, гнучкими та адаптованими до нових умов ведення бізнесу в кризових ситуаціях. Проблема взаємовпливу, взаємодії цифровізації та розвитку інновацій компанії є особливо актуальною, адже цифровізація відбувається завдяки впровадженню нових цифрових технологій та інновацій для створення нових та підвищення якості існуючих товарів і послуг. Це підвищує конкурентоспроможність та ефективність бізнес-операцій, а також збільшує витрати, щоб задовольнити зростаючі потреби та запити споживачів тощо.

Цифровізація економіки України — це процес впровадження сучасних цифрових технологій та інновацій в економіку країни для підвищення її конкурентоспроможності та зростання. Однією з основних частин цифрової економіки є інформаційні технології та Інтернет-технології для автоматизації та оптимізації бізнес-процесів, підвищення ефективності виробництва, забезпечення якості обслуговування та підвищення рівня конкурентоспроможності.

Оцифрування процесів виробництва або управління не обмежується традиційними автоматизованими внутрішніми бізнес-процесами. Це означає перенесення частини роботи співробітників компанії на програмне забезпечення, що зменшує кількість операцій, необхідних для виконання поставлених завдань.

Для більшості професіоналів і ділових людей цифровізація є засобом зміни всієї бізнес-моделі, щоб отримати конкурентні переваги, створити додану вартість і підвищити ефективність існуючих бізнес-операцій шляхом впровадження нових і вдосконалених функцій робочого місця.

Якщо цифровізація української економіки є практичним явищем (походить від приватних і суспільних потреб), то можна виділити переваги та недоліки процесу цифровізації, а також можливості та ризики його розвитку.

Однією з переваг цифровізації є географічне положення України на світовому ринку товарів і послуг. Це визначає можливість інтеграції цифрових комунікацій з існуючими світовими економічними відносинами. Це й присутність українських компаній у цифровому просторі соціальних мереж, які забезпечують маркетинг товарів і послуг і є майданчиком для спілкування місцевого бізнесу з клієнтами.

Слабкі сторони цифровізації в Україні: нездатність місцевих компаній фінансувати масштабні проекти цифровізації бізнес-процесів; бізнес-модель українських компаній у більшості галузей адаптована до аналогового формату, в якому вони ведуть бізнес [2].

Впровадження інновацій в умовах цифровізації може зіткнутися з різними перешкодами та викликами, розглянемо основні з них: некомпетентність персоналу — процесу впровадження інновацій може перешкоджати недостатня компетентність співробітників у сферах інновацій та відсутність знань для успішної роботи з новими цифровими інструментами, що вимагає додаткових інвестицій у навчання та розвиток співробітників; опір змінам з боку співробітників — співробітники чинять опір інноваціям, залякуванням, недовірі чи неусвідомленню змін, страху некомпетентності тощо; значні фінансові витрати — оскільки інновації можуть супроводжуватися фінансовими витратами, компанія повинна проаналізувати та оцінити всі можливі варіанти відповідності очікуваним результатам впровадження нових технологій з використанням різних стратегій і підходів.

Щоб подолати перешкоди на шляху впровадження нових інновацій в епоху цифровізації, підприємство має використовувати стратегічний підхід і бути готовим до постійних змін. Важливо вра-

ховувати потреби компанії, специфіку галузі та ринку, а також посилати сигнали та визначати можливості для подальшого розвитку [3].

Політика цифровізації — великий крок для подальшого розвитку країни. Уряд розуміє, що особливо старшому поколінню важко адаптуватися до нових реалій, але цифровізація викликає у населення більше довіри [1].

Отже, наразі в Україні є певні проблеми з політикою цифровізації. Основна причина — недостатня кількість кваліфікованих спеціалістів, а точніше — відсутність стимулів працювати в Україні. Крім того, особливу увагу слід приділити кібербезпеці. Без якісної системи захисту даних немає сенсу розробляти та впроваджувати додаткові економічні заходи цифровізації.

Список використаних джерел

1. Дідківська К.О. Політика цифровізації в Україні. *Економічні, фінансові та правові процеси в умовах цифровізації* : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих вчених, м. Ірпінь, 10 листопада 2023 р. Ірпінь : Державний податковий університет, 2023. С. 142–144.

2. Міняйленко І.В., Подкопова Д.Є. Цифровізація економіки як головний драйвер відновлення України. URL: https://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/Polt_NTU/12391/1/75%20%D0%A2.1-389-390.pdf (дата звернення: 14.03.2024).

3. Саврас І.З. Цифровізація та інноваційний розвиток підприємства: тенденції, проблеми та перспективи. *Вісник ЛТЕУ. Економічні науки*. 2023. № 74. С. 108–115.

ЕКОНОМІЧНА ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ ЗБІЛЬШЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ НА РИНКУ ПРАЦІ ТА ПРОФЕСІЙНІЙ МОБІЛЬНОСТІ

Дума М.В.

старший викладач,

Івано-Франківська філія Університету «Україна»

Сучасний світ переживає нову еру технологічних змін, рушійною силою яких виступають ІТ-технології. Ці зміни характеризуються стрімким накопиченням та поширенням інформації, трансформацією технологій, методів роботи, компетенцій, організації робочого простору та формуванням нових соціально-трудова відносин.

В епоху нової економіки ключовими стратегічними ресурсами стають інформація, знання та інтелект у їх сукупності та складному поєднанні. Одним із найважливіших інструментів формування конкурентних переваг та ключових компетенцій виступає інноваційна праця персоналу будь-якої організації та його готовність до професійної мобільності.

Однак значний попит на інноваційну працю та мобільність з боку підприємств, з одного боку, та недостатня розробленість теоретико-методологічних аспектів їх формування, з іншого боку, обмежують можливості повного використання інтелектуального потенціалу компаній, навіть в умовах цифрової трансформації економіки.

Останнім часом багато науковців як в Україні, так і за кордоном досліджують проблеми та можливості розвитку економіки, суспільства та людства, що виникають внаслідок технологічної революції, зокрема цифрової трансформації. Б. Барчела, П. Друкер, К. Шваб, І. Шумпетер, Д. Богиня, М. Герасимчук, О. Грішнова, В. Дружиніна, К. Краус та інші науковці приділяють значну увагу цим питанням.

Нові технології не просто свідчать про традиційний розвиток продуктивних сил, а й репрезентують принципово нову виробничо-економічну систему. Це свідчить про перехід до нової програми розвитку світового господарства, яка базується на концепціях економіки знань (ЕЗ) та цифрової економіки (ЦЕК). Ці концепції набувають все більшого поширення по всьому світу, перетинаючись як у наукових дискусіях, так і в практичних підходах. Їх використовують для розробки національних та міжнародних стратегій розвитку, що сприяє підвищенню продуктивності праці, зміцненню інноваційного потенціалу виробництва та, як наслідок, покращенню якості життя в країнах, які активно розвивають ІТ-сектор.

За Клаусом Швабом, цифрова економіка — це динамічна система, що ґрунтується на активному застосуванні інновацій та ІКТ у всіх сферах життя. Це веде до підвищення ефективності та конкурентоспроможності компаній, економіки та рівня життя населення. Цифрова економіка — основа Четвертої промислової революції та третьої хвилі глобалізації.

Важливо розуміти, що «цифровізація» — це інструмент, а не самоціль. Професор Анатолій Колот підкреслює, що нова економіка лише створює передумови для високої продуктивності праці, але не вирішує цю проблему автоматично. У ній домінує новий рівень продуктивності, який досягається творчими, креативними та освіченими працівниками. За словами Колот, стратегічними економіч-

ними ресурсами стають інформація, знання, інтелект та інновації в сукупності.

Ці вимоги значно впливають на соціально-трудову сферу, змінюючи структуру та зміст соціально-трудових відносин. ІТ трансформують ринок праці, змінюючи характер та зміст праці, форми зайнятості та структуру робочих місць. Це також ставить нові вимоги до підготовки кваліфікованих кадрів.

Важливо враховувати особливості інноваційної праці: її неможливо регламентувати, точно прогнозувати, нормувати та контролювати. Вона не має стандартів і пов'язана з високим ризиком відхилення від очікуваних результатів.

Знання, креативність, навички їх використання та готовність до професійної мобільності визначають якість людського потенціалу. Цей потенціал розкривається, коли працівник відчуває потребу в його застосуванні, а це відбувається, коли таке застосування веде до зростання його доходів.

Отже, перетворення можливостей цифрової економіки на переваги для ринку праці України можливе за наступних умов:

- проблема руйнування трудової мотивації є надзвичайно важливою для суспільства і має серйозні наслідки у демографічній, соціальній та трудовій сферах. Тому подолання цієї проблеми повинно стати одним з ключових пріоритетів соціально-економічного розвитку економіки, що буде передумовою ефективності реструктуризації національної економіки у цифровому форматі та забезпечить інтелектуальним потенціалом інтенсивний розвиток економіки;

- наявність та поширення «кризового мислення» як фактору зростання міграційних настроїв населення України та зниження продуктивності праці може спричинити консервацію складної економічної ситуації та гальмування соціально-економічного розвитку країни;

- необхідно унормувати новий формат соціально-трудових відносин, зокрема щодо обліку робочого часу, оплати праці, оподаткування доходів, перш за все в разі дистанційної зайнятості, роботи фрілансером, у «віртуальному» робочому місці, шляхом внесення відповідних змін до законів та нормативно-правових актів, що регулюють соціально-трудову сферу;

- важливим напрямом соціально-економічної політики має стати створення умов для підвищення мотиваційного потенціалу трудової мобільності та трудової продуктивної активності національних людських ресурсів. Для вирішення цих проблем потрібний комплексний підхід, що враховує інформаційний, соціально-економічний та

правовий напрям як єдиний механізм підвищення рівня національної економіки;

— реалізація цієї політики має бути спрямована на використання не соціального підходу, який передбачає державне гарантування кожному члену суспільства наявності доходів не нижче прожиткового мінімуму, а перш за все ринкового підходу, який передбачає створення умов для розвитку своїх продуктивних здібностей та їх ефективного реалізації.

Цифрова економіка — це система, яка використовує нові технології для покращення життя.

Вона створює нові можливості для роботи та навчання, а також для ведення бізнесу.

Важливо використовувати ці можливості, щоб покращити своє життя та життя людей навколо.

Ось кілька прикладів того, як цифрова економіка може допомогти:

— працювати з дому: ви можете працювати з будь-якого місця, де є доступ до Інтернету;

— вчитися онлайн: ви можете отримати освіту онлайн, не виходячи з дому;

— почати свій бізнес: ви можете розпочати свій бізнес онлайн з невеликими інвестиціями.

ВПЛИВ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ НА ОСВІТНЮ МОБІЛЬНІСТЬ

Духота В.В.

*І курс, група МН-23-1м, спеціальність «Менеджмент»,
Інститут економіки і менеджменту Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Лавриненко Л.М., к.е.н., ст.н.с.,
Інститут економіки і менеджменту Університету «Україна»*

Вплив цифрової економіки на динаміку, структуру та ефективність виробництва позначається у тому, що на її основі перебудовуються традиційні сфери національної економіки, змінюються методи переробки сировини та підвищується якість продукції, яка випускається; обробка ведеться якісно новими технічними засобами й технологічними методами; економиться робочий час, збільшується потреба суспільства у все більш кваліфікованих кадрах при відповідному зниженні попиту на працівників низької кваліфікації.

Цифрова економіка пред'являє підвищені вимоги до освіти та підготовки кадрів. Ускладнення виробництва, розвиток нових галузей економіки, необхідність проведення наукових досліджень вимагають вдосконалення системи безперервної освіти, оскільки подальший розвиток виробництва неможливий без використання висококваліфікованої робочої сили. У цих умовах звичні найважливіші кількісні показники системи освіти (чисельність учнів, охоплення населення різними його формами, середня кількість років навчання тощо) втрачають своє домінуюче значення. Розвиток освіти в екстенсивних формах стає невиправданим. Його інтенсифікація вимагає принципово нового підходу, за якого всі основні показники системи освіти та підготовки кадрів повинні визначатися потребами цифрової економіки та ринку праці.

На нашу думку, цифровізація, освіта та ринок праці — це єдина велика екосистема, що активно впливає на життя сучасного суспільства.

З розвитком цифровізації посилюється взаємопроникнення сфер праці та освіти, межі між ними розмиваються, в єдиному просторі утворюється специфічний вид відносин, які можна охарактеризувати як освітньо-трудові. Рух основного ресурсу цього простору — людських ресурсів — здійснюється через їхню мобільність, драйвером якої виступає цифрова трансформація. Саме цифровізація викликала появу численних форм освітньої мобільності.

Зазначимо, що цифровізація у сфері освіти відкрила можливості для потужного розповсюдження дистанційної освіти, що значно розширює можливості широких верств населення здобувати або оновлювати необхідні знання. Завдяки використанню сучасних програмних засобів якість і динамічність освітніх процесів істотно підвищується.

Практично всі українські вищі навчальні заклади використовують в освітньому процесі віртуальне навчальне середовище MOODLE. Ця система дозволяє управляти електронними курсами і забезпечує взаємодію усіх учасників навчального процесу. Також набув популярності онлайн-сервіс Zoom, призначений для проведення відеоконференцій, вебінарів та зустрічей.

Удосконалення загальноосвітньої та професійної підготовки робочої сили, її кваліфікаційний склад і галузева структура, розвиток безперервної освіти кардинально визначатиме динаміку найважливіших соціально-економічних показників, перспективи технічного прогресу. Все це неминуче потребує безперервного підвищення освітнього рівня людини, розширення її технічного кругозору, зміцнення інтелектуального потенціалу.

Підвищення рівня професійної освіти — як напрям освітньої мобільності працівника — посилює потребу в її постійному вдосконаленні. При цьому людина не задовольняється здобуттям освіти у рамках тільки традиційних форм навчання, а й звертається до всіх каналів поширення знань, інтенсивних форм навчання із використанням інформаційних технологій.

Сучасний світ постійно змінюється: з'являються нові технології, відбувається стрімка цифровізація, змінюються вимоги до співробітників та їх компетенції — на передній план виходить «цифрова компетентність» і підбір кадрів для взаємодії «людина—машина». Новітні технології дозволяють змінювати формат і зміст навчання персоналу, водночас стратегія підготовки кадрів для цифрової економіки вимагає глибокого і ретельного аналізу перспектив подальшого розвитку науки і техніки. На даний момент однією із головних перешкод на шляху до ефективної підготовки персоналу є нестача фахівців, здатних формувати актуальні компетенції у цифровій парадигмі. Експерти відзначають високий рівень інертності освітньої системи на тлі високої рухливості технологій. Технічний прогрес завжди був і є ключовим фактором змін. За останні два десятиліття світ став свідком безпрецедентного зростання технологічних інновацій — від обчислювальної техніки і штучного інтелекту до біотехнологій і нанотехнологій. У світі країни із високим рівнем цифровізації (США і Китай: на п'ять жителів доводиться чотири користувача мережі Інтернет) набагато випередили країни із менш розвиненим рівнем (кожна п'ята людина є користувачем мережі Інтернет).

Цифрова трансформація, безперечно, вносить зміни, часом революційні, і у системи взаємодії «людина — людина», «людина — природа», «людина — художній образ», «людина — знакова система». На нашу думку, доцільно доповнити цей ряд системою взаємодії «людина — штучний інтелект», можливості якої донині остаточно не відомі. Водночас уже тепер можна передбачити тектонічні зрушення в поділі праці.

В умовах глобальної цифровізації необхідний постійний моніторинг кадрового забезпечення ринку праці, який допоможе визначити пріоритетні освітні траєкторії для цифрової економіки. Дослідження ринку праці дає змогу визначити основні чинники, що впливають на попит і пропозицію на ринку праці цифрової економіки, виявити основні вектори освітньої мобільності працівників, своєчасно оцінити можливі ризики та загрози.

ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ ДЕРЕВООБРОБНОЇ ГАЛУЗІ

Зобов А.Ю.

*аспірант I курсу навчання, спеціальність «Економіка»,
Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».
Науковий керівник: Шафранова К.В., к.е.н., доцент,
доцент кафедри управління та адміністрування,
Інститут економіки і менеджменту Університету «Україна»*

Деревообробна промисловість є важливою складовою національної економіки України і тому інвестиції в цей сектор можуть відігравати важливу роль у стимулюванні інновацій та розвитку, забезпечуючи необхідні ресурси для інновацій.

Інвестиції необхідні для стимулювання інновацій у будь-якій галузі, і деревообробна промисловість не є винятком. Основні ролі, які відіграють інвестиції в цьому процесі, наступні:

– дослідження і розробки: інвестиції в дослідження і розробки (R&D) дозволяють компаніям розробляти нові технології та вдосконалювати існуючі методи обробки деревини, що включає розробку більш ефективних та екологічно чистих методів обробки, оптимізацію сировини та розробку нових матеріалів;

– модернізація обладнання: інвестуючи в сучасне обладнання, компанії можуть підвищити продуктивність, якість і безпеку, а саме це дасть змогу впроваджувати нові технології, такі як комп'ютерно-керована обробка деревини, автоматизація процесів та енергоефективні системи;

– створення нових продуктів і ринків: інвестиції можуть допомогти розробити та впровадити нові продукти з деревини, які користуються попитом на ринку, зокрема, це можуть бути нові типи дерев'яних конструкцій, екологічно чистих матеріалів та продуктів, що поєднують деревину з іншими матеріалами;

– сприяння екологічній сталості: інвестиції в технології та процеси, які зменшують кількість відходів, підвищують енергоефективність та зменшують вплив на навколишнє середовище, є важливими для досягнення сталого та екологічно чистого виробництва в деревообробній промисловості;

– розвиток інфраструктури: інвестиції в розвиток інфраструктури, необхідної для виробництва та транспортування деревини, можуть знизити витрати та підвищити ефективність по всьому ланцюгу поставок.

Усі ці аспекти вказують на те, що інвестиції відіграють важливу роль у стимулюванні інновацій у деревообробній галузі, допомагаючи компаніям вдосконалювати процеси, впроваджувати нові технології та розробляти нові продукти для задоволення потреб і вимог ринку. Однак слід розуміти, що інноваційні проекти в деревообробній промисловості можуть стикатися з різними перешкодами, але в той же час мають стратегічні перспективи для ефективного та сталого розвитку.

Список використаних джерел

1. Ляховська О.В., Шевченко Н.В. Залучення іноземних інвестицій у деревообробну промисловість України: сучасні тенденції. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 35. С. 81–85.

2. Місюра О. Деревообробна галузь в умовах війни: проблеми та шляхи вирішення. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/04/15/685777/>.

СТРАТЕГІЇ АДАПТАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВ ДО УМОВ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Кардаш Д.О.

*IV курс, група ФН-20-1-Р, спеціальність «Фінанси,
банківська справа, страхування та фондовий ринок»,
Інститут економіки і менеджменту Університету «Україна».
Науковий керівник: Пшенична М.В., к.е.н., доцент,
Інститут економіки і менеджменту Університету «Україна»*

Значна турбулентність вітчизняного бізнес-середовища та критична невизначеність в національному фінансово-економічному просторі створюють суттєві виклики для суб'єктів господарювання в Україні. Політична нестабільність, макроекономічна криза, законодавчі зміни, кадрові виклики, мінливість ринкової кон'юнктури, залежність споживчого попиту від ситуації в регіонах та на полі бою — все це породжує виклики для системи управління фінансовою діяльністю підприємств. Тож, забезпечення гнучкості й адаптивності фінансової політики господарських структур з метою налагодження їх швидкісного реагування на зміни та досягнення ефективного управління ризиками є стрижневими аспектами стратегічного й економічного розвитку української держави [1].

З огляду на те, що корпоративне фінансове управління в умовах війни радикально відрізняється від фінансового планування мирних часів, а масштаби невизначеності виходять далеко за межі

класичних ринкових конкурентних загроз, підприємства мають докорінно змінити наявні фінансові програми розвитку.

Оптимізація фінансової політики в умовах невизначеності передбачає впровадження стратегій, спрямованих на зменшення фінансових ризиків і забезпечення стійкості підприємства. До таких, зокрема, належать наступні стратегії:

- диверсифікація ризиків з метою мінімізації впливу негативних змін у одному сегменті на загальну фінансову стійкість;

- використання гнучких фінансових інструментів, а саме похідних цінних паперів (форвардних і ф'ючерсних контрактів, опціонних угод) для захисту фінансових позицій бізнесу;

- оптимізація капіталу через структурну трансформацію власного та запозиченого капіталу з орієнтацією на досягнення його результантної ліквідності;

- модифікація механізму визначення резервів для забезпечення релевантної достатності оборотних ресурсів на випадок стресових ситуацій;

- цифрове стрес-тестування та сценарне моделювання як інструментів оцінки дієздатності наявних фінансових моделей та розробки альтернативних сценаріїв організації бізнес-процесів в умовах невизначеності.

Окрім зазначених підходів, серед вітчизняних науковців і практиків дедалі частіше лунають пропозиції включити до фінансових стратегій підприємств в умовах війни інноваційно-інвестиційні напрямки. Так вчені Костенко Ю.О., Короленко О.Б., Гузь М.М. наголошують на можливості підвищити фінансову стійкість підприємств шляхом фінансування розвитку електронної комерції, виходу на нетипові для суб'єкта господарювання ринки збуту, що могли звільнитися через припинення ведення справи продуцентами, чи потужності розташовувалися в прифронтових регіонах, або ж через еміграцію частини підприємців даної ніші [2].

Імплементация окреслених стратегій в фінансову практику господарювання вітчизняних підприємств не лише дозволить ефективніше протидіяти невизначеності та змінам у економічному середовищі в умовах війни, але й сприятимуть адаптації бізнесу до кон'юнктури ринку. Це, в свою чергу, матиме позитивний вплив на досягнення стабільності та стійкості фінансового стану підприємств як головних економічних драйверів відновлення та повоєнної відбудови України.

Список використаних джерел

1. Балацька А. Сутність фінансового механізму розвитку малого та середнього бізнесу. *Економічний аналіз*. 2020. № 30 (1). С. 7–14.
2. Костенко Ю., Короленко О., Гузь М. Аналіз фінансової стійкості підприємства в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. № 43. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-77>.

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ БЮДЖЕТУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ**Кокошко А.Ю.**

IV курс, група ЗФН-20-1, спеціальність «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок», Інститут економіки і менеджменту Університету «Україна». Науковий керівник: Пшенична М.В., к.е.н., доцент, Інститут економіки і менеджменту Університету «Україна»

У сучасних економічних умовах господарювання першочерговим завданням корпоративних менеджерів є забезпечення не тільки ефективності функціонування підприємства, а й його сталого розвитку. Для вітчизняних підприємств процес бюджетування, побудований на валідних методичних підходах, набуває дедалі більшої актуальності з огляду на необхідність якісної організації фінансово-економічної діяльності як фактору протидії викликам і кризовим процесам робочого середовища.

У вузькому розумінні під бюджетуванням розуміють технологію управління, яка включає такі структурні елементи: технологію бюджетування (цілі та завдання; види бюджетів; плани консолідації; формати бюджетів; принципи бюджетування); організацію бюджетування (фінансова структура компанії; регламент; етап планування; розподіл функцій і відповідальності між рівнями управління; документообіг); автоматизацію бюджетування (вимоги до вихідної інформації; вимоги до комп'ютерного обладнання та програмного забезпечення).

У найширшому розумінні бюджетування включає всі елементи поточного (тактичного) управління, а також етапи стратегічного планування та контролю, включаючи: систематизацію цільових (ключових) показників, що відображають весь комплекс цілей зацікавлених сторін і формування її основу становить збалансовану систему показників, що включає економічну, соціальну та екологічну складові; переведення показників збалансованої системи на

рівень поточних ключових показників, що входять до бюджетів підрозділів; контроль за ступенем виконання поточних показників у порівнянні з бюджетними показниками; стратегічний контроль за реалізацією цілей стейкхолдерів.

Виокремлення найбільш значущих парадигм обох підходів дозволяє визначити новий функціонал бюджетування як інструменту фінансового планування й управління корпоративними фінансами через систему крос-бюджетів, що дозволяє структурувати та моделювати діяльність компанії в мінливому зовнішньому середовищі.

На відміну від декларативного підходу до бюджетування, притаманного більшості підприємств із неефективним менеджментом, де після затвердження річного бюджету весь процес бюджетування зупиняється до наступного бюджетного циклу, а корегування до бюджетів не вносяться навіть за умови виявлення значних відхилень у їх виконанні, — модель ефективного бюджетування має бути заснована на основі цілепокладання, бюджетного моделювання, і нормування процесів бюджетування на підприємстві.

В свою чергу, для ефективного функціонування системи бюджетування в сучасних умовах на підприємстві необхідно запроваджувати інноваційні підходи. Найбільш релевантними для українських бізнес-структур в умовах невизначеності діяльності є наступні: збалансований майстер-бюджет; мультибюджетне управління; матричне фінансове управління бізнесом.

Особливу увагу заслуговує Lean Budget, що являє собою набір методів фінансування потоків вартості (Value Stream), а не центрів відповідальності, на основі об'єктивної оцінки бізнес-процесів, активного управління та динамічного коригування бюджетів. Даний підхід дає змогу підприємству оперативно реагувати на нові можливості, що відкриваються перед бізнесом та постійно покращувати існуюче на підприємстві фінансове планування [1].

Крім того, сприяти оптимізації бюджетування можливо через імплементацію методології Agile, яку традиційно пов'язують з підходами до розробки програмного забезпечення, що ґрунтуються на використанні інтерактивних розробок, здатних збільшити гнучкість компанії при збереженні концентрації діяльності. Так, на тлі стрімкого розвитку інформаційних технологій чітко простежується тенденція до конвергенції ІТ та фінансів, тому використання передового досвіду розробників програмного забезпечення у сфері формування системи бюджетування виглядає цілком логічним, адже дозволяє підвищити прозорість усіх процесів у компанії, забезпечити

максимізацію якості фінансового планування, а також оперативно ідентифікувати проблемні зони й усувати їх [2].

Таким чином, стає очевидним той факт, що для впровадження ефективного бюджетування на підприємстві необхідно побудувати алгоритм процесу бюджетування слід враховувати наступні етапи:

- встановлення відповідальності за виконання бюджетів та контроль за джерелами доходів і видатків;
- структурування основних статей витрат і доходів по кожному центру фінансової відповідальності;
- розробка форми бюджету та методика їх складання, визначення загальної матриці формування;
- розробка регламенту планування, який визначає процедури планування, моніторингу та аналізу причин невиконання бюджетів, а також інструментарій здійснення поточних коригувань бюджетів;
- робота зі складання бюджетів на плановий період.

Таким чином, ефективна система бюджетування на підприємстві має базуватися не лише на збалансованій системі показників, що дозволяє забезпечити зв'язок бюджетування із системою стратегічного управління підприємством, але й на зміні методологічних підходів до організації процесу бюджетування.

Список використаних джерел

1. Leanbudgets. URL: <http://www.scaledagileframework.com/lean-budgets/> (дата звернення: 02.04.2024).
2. Маркіна Н.Ю. Аналіз особливостей процесу бюджетування на підприємствах. *Причорноморські економічні студії*. 2021. № 72–1. С. 120–126.

ПЕРСПЕКТИВИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Кохно Ю.О.

IV курс, група ФН-20-1-Р, спеціальність «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок», Інститут економіки і менеджменту Університету «Україна». Науковий керівник: Пшенична М.В., к.е.н., доцент, Інститут економіки і менеджменту Університету «Україна»

Технологічні зміни у XXI столітті, що полягають у поєднанні телекомунікаційних та інформаційно-комунікаційних технологій, призвели до появи понять «цифрові технології», «цифрова адженда» та «цифрова економіка» в науковому обігу. Остання є специфіч-

ним типом економіки, що характеризується активним використанням цифрових технологій у зберіганні, обробці та передачі інформації в усіх сферах людської діяльності [1, с. 21].

Структурні та інституційні зміни, спричинені цифровими технологіями, не лише відкривають широкі можливості для суб'єктів господарювання усіх сфер і ланок фінансової системи, але й вимагають швидкої адаптації та якісної імплементації цифрових трендів у бізнес-інженерію підприємств.

Варто зауважити, що фінансова діяльність як система норм і методів, що використовуються для фінансового забезпечення функціонування підприємств і досягнення ними поставлених цілей, має вирішальне стратегічне значення не лише для суб'єкта господарювання, але й в контексті загальнонаціонального поступу і економічного прогресу держави. В цьому сенсі, саме цифровізація фінансової діяльності відкриває унікальні можливості для розвитку та максимальної ефективності операційної діяльності вітчизняних підприємств, включаючи ведення обліку, звітності, аналіз фінансових показників, роботу з клієнтами та багато іншого. Такий підхід дозволить підприємствам бути більш конкурентоспроможними на ринку та ефективно управляти своїми фінансами.

Проте, наразі багато вітчизняних підприємств ще не до кінця усвідомлюють переваги цифрової трансформації, що обмежує їхні можливості та вимагає окреслення ключових перспектив цифровізації.

В першу чергу, цифровізація фінансових процесів через автоматизацію облікових і платіжних операцій дозволяє пришвидшити обробку платежів, оптимізувати процес управління обігом грошей, а також забезпечити кращий контроль над операціями з клієнтами. Крім того, це дозволить підприємствам значно зменшити людські помилки та збільшити швидкість операцій.

По-друге, використання таких цифрових інструментів як аналітика даних, штучного інтелекту і машинного навчання дозволить вітчизняним підприємствам робити точніші прогнози щодо фінансових результатів, попиту на товари та послуги, збільшувати точність оцінки ринкових тенденцій тощо. Окреслені заходи, в свою чергу, підвищать рівень безпеки фінансових операцій та зменшать витрати на протидію кризовим явищам.

Використання розумних контрактів на блокчейні та інших криптографічних цифрових технологій може допомогти бізнес-структурам України підвищити захищеність від шахрайства, а також покращити якість клієнтського обслуговування, забезпечивши кращу доступність та зручність процедур оплати для своїх клієнтів.

Таким чином, стає зрозуміло, що цифрові інновації в фінансовій діяльності створюють нові можливості для розвитку бізнесу, дозволяють оптимізувати операційні й розрахункові процеси, покращують ефективність управління фінансами, забезпечують більш точний аналіз даних, що сприяє збільшенню конкурентоспроможності та забезпечує більшу прозорість у фінансовій діяльності вітчизняних компаній. Цифровізація також дозволяє підприємствам швидше реагувати на зміни у внутрішньому та зовнішньому середовищі, що є ключовим для успіху в сучасному бізнесі.

Список використаних джерел

1. Розвиток цифровізації обліку, оподаткування, аналізу і контролю в управлінні підприємствами : монографія / Р.Ф. Бруханський, П.Р. Пуцентейло [та ін.]. Тернопіль : ВПЦ «Університетська думка», 2021. 194 с.

РОБОТИЗОВАНІ ТЕХНОЛОГІЇ НА НОВІЙ ПОШТІ

Крадьонова В.Д.

*III курс, група ЗОО-21-1, спеціальність «Облік і оподаткування»,
Інститут економіки і менеджменту Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Нестеренко С.С., д.е.н., професор,
Інститут економіки і менеджменту Університету «Україна»*

Колись поштовий сервіс починався з того, що листи доставляли голубами, а посилки кіньми. Сьогодні ми зробили надзвичайний стрибок у майбутнє. Тепер пошта виглядає, як сучасний автоматизований термінал, в який злітаються тисячі і сотні тисяч посилок з різних відділень. Щодня люди надсилають тисячі посилок. Їх усі звозять сюди в переміш, після цього, пакунки треба розсортувати та відправити у потрібних напрямках, цим і займається сучасна система. Кожного дня, термінал опрацьовує понад 500 000 відправлень. 8 років тому, до впровадження цих технологій, сортування було інакшим. Стояли люди відповідальні за певний напрямок, які вручну сортували тисячі посилок в день. Це займало дуже багато часу і сил. Ново впровадження облегшило роботу і зробило пошту ефективніше в сотні разів. Зараз півмільйона посилок на добу, а тоді були якісь тисячі і людей, які сортували посилки було в десятки разів більше. Тепер доставляти посилки швидше та ефективніше допомагає автоматизована система. Всього за 2 хвилини, вона проходить шлях від вивантаження до відправки адресату. Посилка перекладається з вантажного контейнера на автоматичну стрічку, по якій вона рухається, відскановується

і проїзжає весь термінал, який вражає своїми масштабами. Сучасні технології дозволяють вдвічі примножувати людську продуктивність, втричі її збільшувати і навіть бути в 5 разів ефективніше за людину.

В нас вже є майбутнє, яке стало реальністю. Працівники XXI ст. — роботи. В Україні вже є склади з роботизованими процесами. Даний напрямок, називається «Фулфілмент». На цих складах, зберігаються товари різних інтернет магазинів і до покупців їх відправляють роботи. Є різні види роботів на складах, загалом їх три: перший — робот стелажник, він переміщує стелажі, другий — робот візочок, переміщує вантаж зі складу до сортувального підрозділу і третій — це теж візочок (паровозик), але він працює на сортувальному підрозділі (депо). На одному терміналі приблизно 50 роботів, а людей більше 150, це 1 до 3 і поки люди переважають. В цілому, наразі працює 272 таких роботи. Роботи на складах орієнтуються по «QR code» — це і є їх навігація. Наприклад робот «стелажник», підіймає саме той стелаж, який потрібен. Орієнтуючись по кодах на підлозі, він привозить потрібний стелаж до фахівця, для формування посилки і повертає стелаж на місце. Залежно від ваги посилки, компанія використовує різні види роботів. На зонах сортування дрібних відправлень (до 2 кг) використовується робот-*train*, розроблений спільно з українським виробником SBR. Для сортування відправлень до 30 кг використовують роботи-піруети української компанії Deus Robots. Також компанія прагне покращувати роботизацію вантажних терміналів.

Ці роботи — повністю українська розробка. Програму яка керує ними, також писали наші програмісти, збіркою займались теж українські фахівці. Чому саме роботи? Роботи не втомлюються, роботи не помиляються, роботи дозволяють нам пришвидшити наші процеси і доставляти швидше посилки.

Підсумовуючи, *цифровізація та діджиталізація* на Новій Пошті включає в себе використання робомашин для автоматизації складських процесів, що підвищує швидкість та ефективність обробки вантажів.

Ефективність та точність. Робомашини на Новій Пошті дозволяють зменшити кількість помилок при сортуванні та доставці вантажів, що підвищує якість обслуговування для клієнтів.

Зменшення витрат. Використання роботизації допомагає знизити витрати на оплату праці та підтримку інфраструктури, що сприяє економічному розвитку компанії та країни в цілому.

Інноваційні технології. Інтеграція робомашин на Новій Пошті є прикладом впровадження інноваційних технологій у логістичні процеси, що забезпечує конкурентоспроможність компанії на ринку.

Сприяння розвитку індустрії. Використання робомашин на Новій Пошті сприяє розвитку індустрії робототехніки в Україні, що створює нові робочі місця та підвищує технологічний рівень країни.

Україна, подібно багатьом іншим країнам, переживає епоху цифрової трансформації, що відкриває безліч можливостей для розвитку економіки та покращення якості життя громадян. Однією з важливих установ, яка активно використовує ці можливості, є Нова Пошта.

Роботизовані технології необхідні, вони роблять процеси набагато швидшими, збільшують продуктивність без додаткових навантажень для працівників. Але без людини, роботи не працюють, потрібен тандем, людина + робот. Чим більше ми найпростіші процеси роботизуємо, тим ефективніше ця співпраця буде в майбутньому.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Крупська М.Д.

*IV курс, група ЗФН-20-1, спеціальність «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»,
Інститут економіки і менеджменту Університету «Україна».
Науковий керівник: Пшенична М.В., к.е.н., доцент,
Інститут економіки і менеджменту Університету «Україна»*

Фінансова система України на сучасному етапі зіштовхується з рядом викликів, зумовлених як внутрішніми проблемами, так і впливом глобалізаційних процесів. Серед ключових недоліків варто відзначити недостатній рівень розвитку фінансових ринків, що обмежує можливості залучення інвестицій та перешкоджає ефективному перерозподілу фінансових ресурсів в економіці.

Водночас, значним викликом для фінансової стабільності країни є високий рівень бюджетного дефіциту, який посилюється в умовах економічної кризи та необхідності фінансування видатків на оборону в умовах російсько-української війни. Це створює ризики для стійкості державних фінансів та вимагає проведення виваженої фіскальної політики [1, с. 22].

Глобалізаційні процеси відкривають нові можливості для розвитку фінансової системи України, але водночас посилюють її вразливість до зовнішніх шоків [3, с. 258]. Інтеграція у світовий фінансовий простір вимагає адаптації вітчизняної фінансової системи до міжнародних стандартів та посилення її конкурентоспроможності.

Для забезпечення стійкого розвитку фінансової системи України необхідно реалізувати комплекс заходів, спрямованих на вдосконалення її інституційної структури, підвищення ефективності функціонування фінансових ринків та зміцнення стійкості державних фінансів. Це передбачає проведення структурних реформ у фінансовому секторі, розвиток інфраструктури фінансових ринків, зміцнення банківської системи та вдосконалення механізмів регулювання і нагляду [2, с. 18].

Не менш важливим завданням для оптимізації фінансової системи України є також оптимізація бюджетної політики, що має забезпечити скорочення дефіциту державного бюджету шляхом підвищення ефективності використання бюджетних коштів. Реалізація окресленого кроку вимагає як раціоналізації державних видатків, вдосконалення системи управління державним боргом, так і забезпечення прозорості бюджетного процесу [1, с. 27].

У контексті глобалізації необхідно проводити виважену політику фінансової відкритості, яка б забезпечувала залучення іноземних інвестицій та інтеграцію у світовий фінансовий простір, але водночас мінімізувала ризики фінансової нестабільності. Це передбачає створення сприятливого інвестиційного клімату, досягнення прогресу в питаннях розширеного співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями та впровадження ефективних механізмів управління фінансовими ризиками.

Таким чином, розвиток фінансової системи України в умовах глобалізації вимагає проведення комплексних реформ, спрямованих на підвищення її ефективності, стійкості та конкурентоспроможності. Лише на основі виваженої та послідовної державної політики можливо забезпечити формування сучасної та ефективної фінансової системи, здатної підтримувати сталий економічний розвиток країни в умовах глобальних викликів.

Список використаних джерел

1. Вітер О.М., Килин О.В., Стручок Н.М. Прямі іноземні інвестиції в умовах рецесії світової економіки. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2022. № 11. С. 7–11.
2. Казюка Н.П., Шекета Є.Ю. Напрями та резерви повоєнного відновлення економіки України. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2022. Вип. 18(2). С. 255–264.
3. Мазаракі А., Мельник Т. Світове господарство: виклики російсько-української війни. *Herald of Kyiv National University of Trade and Economics*. 2022. Т. 143. № 3. С. 24–35.

ЕКОНОМІЧНА ПОВЕДІНКА ПІДПРИЄМСТВ У ЦИФРОВОМУ ПРОСТОРИ

Куліков Д.Ю.

*І курс, спеціальність «Економіка»,
Інститут економіки і менеджменту Університету «Україна».
Науковий керівник: Самофалова М.О., к.е.н., доцент,
доцент кафедри управління та адміністрування,
Інститут економіки і менеджменту Університету «Україна»*

Економічна поведінка підприємств у цифровому просторі — це широка і складна тема, що охоплює цілий ряд видів діяльності від електронної комерції та цифрового маркетингу до аналітики даних і штучного інтелекту.

У цифрову епоху підприємства все частіше використовують технології для стимулювання зростання, підвищення ефективності та збереження конкурентоспроможності. Цифровий простір пропонує безліч можливостей для бізнесу, щоб розширити своє охоплення, взаємодіяти з клієнтами та впроваджувати інновації.

Електронна комерція є одним з найяскравіших прикладів того, як підприємства працюють у цифровому просторі. Компанії можуть продавати товари та послуги онлайн, охоплюючи клієнтів за межами географічних кордонів [1]. Це призвело до значних змін у ландшафті роздрібно́ї торгівлі, коли традиційні магазини стикаються з жорсткою конкуренцією з боку інтернет-магазинів.

Цифровий маркетинг — це ще одна сфера, де підприємства активно діють у цифровому просторі. Завдяки соціальним мережам, пошуковій оптимізації та маркетингу електронною поштою компанії можуть орієнтуватися на конкретні демографічні групи, персоналізувати свої повідомлення та вимірювати ефективність своїх кампаній. Це дозволяє більш ефективно розподіляти маркетингові ресурси та підвищувати рентабельність інвестицій.

Аналітика даних є ключовим аспектом економічної поведінки в цифровому просторі. Підприємства збирають величезні обсяги даних з різних джерел, включаючи транзакції клієнтів, взаємодію в соціальних мережах та відвідування веб-сайтів. Аналізуючи ці дані, компанії можуть отримати уявлення про поведінку клієнтів, ринкові тенденції та операційну ефективність. Це може стати основою для прийняття стратегічних рішень і сприяти зростанню бізнесу.

Штучний інтелект (ШІ) та машинне навчання все частіше використовуються підприємствами в цифровому просторі. Ці техно-

логії можуть автоматизувати рутинні завдання, покращити обслуговування клієнтів та генерувати прогностичні інсайти [3]. Наприклад, чат-боти можуть обробляти запити клієнтів, звільняючи людські ресурси для більш складних завдань. Предиктивна аналітика може прогнозувати тенденції продажів, допомагаючи бізнесу ефективно планувати.

Однак робота в цифровому просторі також створює виклики для підприємств. Кібербезпека є основною проблемою, оскільки компаніям необхідно захищати конфіденційні дані від хакерів. Дотримання нормативних вимог є ще однією проблемою, особливо в таких секторах, як фінанси та охорона здоров'я, де конфіденційність даних має першорядне значення.

Цифрова трансформація також призвела до появи нових бізнес-моделей. Наприклад, моделі на основі підписки набули популярності в різних секторах — від програмного забезпечення до розваг і фітнесу. Ці моделі забезпечують стабільний потік доходів для бізнесу і дозволяють клієнтам отримувати доступ до послуг на основі оплати за фактом використання.

Іншим важливим аспектом економічної поведінки в цифровому просторі є перехід до економіки спільного користування. Такі платформи, як Uber та Airbnb, підірвали традиційні галузі, використовуючи цифрові технології для прямого зв'язку між користувачами та провайдерами. Ця пірингова модель демократизувала доступ до послуг і створила нові можливості для заробітку для людей.

Цифровий простір також змінив динаміку конкуренції. У цифровій економіці бізнес конкурує не лише з місцевими гравцями, а й з глобальними гігантами [2]. Це призвело до зростання концентрації ринку в деяких секторах, що викликає занепокоєння щодо монополістичної поведінки та її впливу на добробут споживачів.

Крім того, цифровий простір змінив характер праці та зайнятості. Поширення віддаленої роботи, фрілансу та гіг-економіки є свідченням цих змін. Хоча ці тенденції пропонують гнучкість для працівників, вони також створюють виклики з точки зору гарантій зайнятості та прав працівників.

Що стосується міжнародної торгівлі, то цифровий простір полегшив бізнесу вихід на зовнішні ринки. Однак це також призвело до появи нових форм торговельних бар'єрів, таких як вимоги до локалізації даних та стандарти кібербезпеки. Подолання цих цифрових торговельних бар'єрів вимагає від бізнесу глибокого розуміння регуляторного ландшафту в різних країнах.

Нарешті, цифровий простір має вплив на оподаткування. Оскільки бізнес все частіше здійснює транскордонну діяльність, урядом стає дедалі складніше ефективно оподатковувати цифрову діяльність. Це призвело до постійних дебатів про необхідність міжнародних податкових реформ.

Отже, економічна поведінка підприємств у цифровому просторі характеризується використанням технологій для стимулювання зростання, підвищення ефективності та збереження конкурентоспроможності. Хоча цифровий простір пропонує численні можливості, він також ставить перед бізнесом виклики, на які він повинен реагувати. Оскільки технології продовжують розвиватися, економічна поведінка підприємств у цифровому просторі, ймовірно, буде ставати дедалі складнішою та витонченішою.

Список використаних джерел

1. Гудзь П.В., Кучерук Г.Ю., Штангрет А.М. Конкурентоспроможність підприємств у міжнародному цифровому просторі : монографія / За ред. О.В. Ареф'євої. К., 2019. С. 104–156.

2. Проскурніна Н.В., Бестужева С.В., Козуб В.О. Аналітичні аспекти дослідження поведінки споживачів в умовах цифровізації економіки України. 2022. Вип. 36. С. 57–84.

3. Чміль Г. Цифровізація діяльності суб'єктів споживчого ринку: можливості та загрози. *The Journal of V. H. Karazina, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна. Серія: Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм.* 2021. № 13. С. 124–134.

УПРАВЛІННЯ КОМУНІКАЦІЙНОЮ ПОЛІТИКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

Ленченко В.М.

*IV курс, група ЗМК-20-1-21, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки і менеджменту Університету «Україна».
Науковий керівник: Кутліна І. Ю., к.т.н., доцент,
Інститут економіки і менеджменту Університету «Україна»*

Розвиток ефективної комунікаційної політики є ключовим елементом успішного управління підприємством у сучасному світі.

Правильно спланована і реалізована комунікаційна стратегія допомагає підприємству залучати нових клієнтів, зміцнювати відносини зі старими клієнтами та збільшувати його конкурентоспроможність.

Найважливішими адресатами комунікаційної політики підприємства прийнято вважати: співробітники даної фірми; фактичні й потенційні покупці (цільовий ринок); маркетингові посередники; контактні аудиторії; постачальники; найвищі органи державного управління.

Варто зауважити, що ефективне внутрішнє спілкування на підприємстві сприяє покращенню робочого середовища, підвищенню мотивації працівників та зниженню ризику виникнення конфліктів.

Використання різноманітних комунікаційних каналів, таких як соціальні медіа, корпоративні веб-сайти, прес-релізи тощо, дозволяє підприємству ефективно спілкуватися з цільовою аудиторією та збільшувати свою видимість на ринку.

Впровадження системи зворотного зв'язку допомагає підприємству отримувати важливі відгуки від клієнтів та працівників, що допомагає удосконалювати продукцію, послуги та внутрішні процеси.

Планування і проведення регулярних тренінгів та семінарів з питань комунікації допомагає забезпечити однаковий рівень знань та навичок серед працівників та підвищує загальний рівень комунікації на підприємстві.

Ефективне управління кризовими комунікаціями дозволяє підприємству зберігати довіру споживачів та захищати репутацію бренду в умовах негативних ситуацій.

Систематичний аналіз ефективності комунікаційних заходів дозволяє підприємству вчасно виявляти слабкі місця та коригувати стратегію комунікацій для досягнення кращих результатів.

Врахування культурних та соціальних особливостей аудиторії допомагає підприємству адаптувати свої комунікаційні стратегії для кращого сприйняття інформації та побудови позитивних відносин, а залучення кваліфікованих комунікаційних фахівців у команду підприємства сприяє розробці та реалізації ефективних стратегій спілкування.

Регулярна оцінка та апробація нових комунікаційних технологій та інструментів дозволяє підприємству залишатися на передових позиціях у сфері спілкування. Використання віртуальних платформ та онлайн-інструментів надає можливість підприємству ефективно спілкуватися з аудиторією в умовах зростаючої цифрової трансформації.

Створення і підтримка позитивного образу бренду через управління комунікаційною політикою сприяє залученню нових клієнтів та підтримці існуючої клієнтської бази. В той же час адаптація

комунікаційної стратегії до змін на ринку та внутрішніх процесів підприємства допомагає зберегти конкурентну перевагу та забезпечити стабільний розвиток.

Список використаних джерел

1. Міліневський В.Г., Клімова І.О. Маркетингова політика комунікацій на сучасному підприємстві. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/24992/1/Milinevskij.PDF>.

2. Слюсарєва Л.А., Костіна О.М. Удосконалення комунікаційної політики підприємства. *Мукачівський державний університет. Економіка і суспільство*. 2018. Вип. 16. С. 484–494. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/16_ukr/74.pdf.

ЯК ВПЛИВАЄ ЦИФРОВІЗАЦІЯ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

Литвин Н.В.

*III курс, група ЗОО-21-1, спеціальність «Облік і оподаткування»,
Інститут економіки і менеджменту Університету «Україна».
Науковий керівник: Нестеренко С.С., д.е.н., професор,
Інститут економіки і менеджменту Університету «Україна»*

Сучасний розвиток економіки ставить перед кожним суб'єктом підприємницької діяльності низку нових завдань. Традиційні підходи до ведення бізнесу вже не задовольняють зростаючий попит та очікування клієнтів, не відповідають вимогам підвищення ефективності та прибутковості. Цифровізація економіки змінює систему економічних відносин, збільшується конкуренція з боку нетрадиційних провайдерів послуг. Отже, розвиток цифровізації економіки є важливою проблемою, що потребує дослідження.

Цифровізація — це насичення фізичного світу електронними та цифровими пристроями, засобами, системами та встановлення електронного комунікаційного обміну між ними, що фактично уможливує цілісну взаємодію віртуального та фізичного, тобто створює кіберфізичний простір. Перехід діяльності з реального світу у світ віртуальний (онлайн). Цифрова трансформація економіки означає інтеграцію цифрових технологій у всі сфери економічної діяльності. Ця інтеграція призводить до фундаментальних змін. Так, цифровізація економіки дозволяє:

- оптимізувати бізнес-процеси;
- створювати нові продукти та послуги завдяки технологіям Інтернету речей, віртуальній реальності, хмарним сервісам та штучному інтелекту;

- економити кошти за рахунок економії персоналу завдяки автоматизації та роботизації бізнес-процесів тощо;

- пропонувати абсолютно нові бізнес-рішення: нові моделі страхування, однорангові системи, альтернативи банківським послугам, мобільні освітні додатки, індивідуальний таргетинг на онлайн-покупців і персональну рекламу

Наприклад, для України такими викликами стали спершу бойові дії на Сході країни, згодом додалися коронакриза й локдаун, а з 24 лютого 2022 року ще й повномасштабна війна з російською федерацією. Для відновлення вітчизняної економіки уже зараз розроблений комплекс необхідних програм. Таким чином, відповідно до національного «Плану Відновлення України», цифровізація є одним з двох базових стратегічних векторів розвитку нашої держави, іншим вектором є Green Deal.

Новітні технології, інтелектуальні програми та інші інновації в цифровій економіці дозволяють суттєво покращити якість обслуговування та вирішити проблеми в різних сферах бізнесу. Основною метою цифровізації є досягнення цифрової трансформації наявних і створення нових секторів економіки, а також трансформація сфер життєдіяльності на нові, більш ефективні та сучасні. Таке зростання можливе лише тоді, коли ідеї, заходи, ініціативи та програми, пов'язані із цифровізацією, інтегруються, зокрема, з національними, регіональними, галузевими стратегіями та програмами розвитку нашої країни.

Але в будь-якому явищі є дві сторони, тому цифровізація економіки має і певні ризики: уразливість (несанкціонований вплив, кібертероризм) і незаконне застосування технологій; втрата робочих місць, підвищення рівня безробіття за рахунок заміщення людської праці технологіями; тотальне спостереження за населенням; можливий витік інформації; нестійкість роботи Інтернету тощо. І хоч цифровізація економіки має і ряд недоліків, але вона сприяє створенню рівних можливостей для людей незалежно від їх статі і віку.

За період повномасштабної війни в Україні було впроваджено близько 70 цифрових сервісів, а також ряд цифрових інструментів у проєкті «Дія», користувачами якого на сьогодні є близько 20 млн. громадян України. Зазначені інструменти спрощують доступ до актуальних на сьогодні послуг, зокрема, таких як:

- реєстрація бізнесу та внесення змін щодо діяльності фізичних-осіб підприємців;

- перереєстрація автотранспортних засобів в онлайн-режимі;

- використання «мап незламності» на яких позначено укріплення та пункти незламності;
- купівля державних облігацій, що є елементом підтримки економіки України;
- набуття або удосконалення цифрових навичок, зміна професії та пошук роботи у випадку її втрати під час війни через Проект «Дія. Освіта»;
- придбання житла на пільгових умовах громадянам, які втратили його через військові дії тощо.

Особлива увага у процесі розбудови цифрової держави на сьогодні націлена на бізнес, який є базисом вітчизняної економіки як в мирних умовах, так і під час війни та повоєнного відновлення. Цифровізація підприємницької інфраструктури задля створення комфортних умов для суб'єктів бізнесу є одним із найбільш доступних інструментів їх підтримки в країні, що ослаблена війною.

Протягом 2023 року за сприяння Міністерства цифрової трансформації та офісу з розвитку підприємництва та експорту в Україні було реалізовано понад 3,5 тис. проектів щодо розвитку бізнесу, а також впроваджено 6 освітніх програм для підприємців. Пріоритетними напрямками діяльності Міністерства цифрової трансформації в умовах війни є розвиток цифрових навичок населення, спрощення доступу до державних послуг та статистичної інформації, розвиток військових технологій, зокрема, сприяння виробництву безпілотних літальних апаратів (БПЛА), удосконалення послуг зв'язку.

Список використаних джерел

1. Ночвіна І.О. Цифровізація економіки: можливості та основні загрози. *Збірник наукових праць ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Серія: «Економіка»*. 2021. Вип. 19. С. 90–97. URL: <http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/economics/article/view/3678>.
2. Ukraine Reform Conference URC 2022. План Відновлення України. 40 с. URL: <https://ua.urb2022.com/plan-vidnovlennya-ukrayini>.
3. *Урядовий портал*. Денис Шмигаль: Від початку повномасштабної війни в Україні запущено 70 цифрових сервісів. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/denys-shmyhal-vid-pochatku-povnomasshtabnoi-viiny-vukraini-zapushcheno-70-tsyf-rovykh-servisiv> (дата звернення: 25.12.2023).
4. Україна 2030E — країна з розвинутою цифровою економікою. *Український інститут майбутнього*. 2018. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.h>.

ІНТЕГРОВАНІ МАРКЕТИНГОВІ КОМУНІКАЦІЇ В СИСТЕМІ ПРОСУВАННЯ ТОВАРІВ

Макарова О.В.

*IV курс, група ЗМК-20-1-21, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки і менеджменту Університету «Україна».
Науковий керівник: Кутліна І. Ю., к.т.н., доцент,
Інститут економіки і менеджменту Університету «Україна»*

Основною метою будь-якого бізнесу є отримання прибутку. При цьому зростання прибутку, як правило, можливе за рахунок збільшення обсягів продажів, при цьому важливу роль відіграє позиціонування та просування товарів на ринку.

Метою системи маркетингових комунікацій компанії є інформування та переконання споживачів, нагадування їм про товари, стимулювання збуту та створення позитивного іміджу компанії.

Маркетингові комунікації слід розглядати як управління процесом просування продукту на всіх етапах — до продажу, під час продажу, під час споживання і після споживання.

У соціальному плані, на організаційному рівні, комунікація відіграє роль інформування, командування, інтеграції та переконання. На організаційному рівні ієрархічний розподіл влади між працівниками відіграє ключову роль, визначаючи певні комунікаційні потреби, сумісність і подвійність намірів працівників, а також специфіку комунікаційних правил.

Важливість маркетингових комунікацій в останні роки зросла відповідно до зростаючого значення маркетингу. Ефективна комунікація зі споживачами стала ключовим фактором успіху будь-якого бізнесу. Сучасний маркетинг вимагає набагато більше, ніж виробництво продукту, який відповідає потребам клієнтів. Бізнесу необхідно спілкуватися зі своїми клієнтами. При цьому зміст комунікації не повинен бути випадковим.

Корпоративні маркетингові комунікації є комплексним процесом впливу на внутрішнє та зовнішнє середовище компанії з метою створення сприятливих умов для стабільної та прибуткової діяльності на ринку.

Маркетингова комунікація являє собою двосторонній процес: з одного боку, це вплив на цільові та інші аудиторії, а з іншого — отримання зворотного зв'язку про реакцію цих аудиторій на вплив компанії [1].

Обидві складові однаково важливі, а їхня узгодженість дає підстави говорити про маркетингові комунікації як про систему. Важливо розуміти, що жодна компанія не може бути активною на всіх ринках одночасно і задовольнити потреби всіх споживачів. Навпаки, компанія буде успішною лише тоді, коли зосередиться на ринку, на якому споживачі з найбільшою ймовірністю будуть зацікавлені в її маркетинговій програмі.

Цілі комунікаційної політики набувають вигляду системи цілей, яких намагається досягти компанія, причому цілі нижчого ієрархічного рівня (інформування споживачів, створення позитивного іміджу компанії тощо) слугують засобом досягнення цілей вищого ієрархічного рівня (операційних цілей).

Планування просування є систематичним процесом прийняття рішень, який впливає на всі аспекти діяльності компанії. Компанія може донести необхідне повідомлення за допомогою брендингу, торгових марок, упаковки, вітрин, персонального продажу, оформлення офісів і транспорту, виставок, конкурсів, зовнішньої реклами, вивісок і покажчиків, поштових розсилок, засобів масової інформації (газет, журналів, радіо, телебачення) та інших форм.

Ці повідомлення можуть ґрунтуватися на фактах і цифровій інформації, переконаннях, характеристиках продукту, порівнянні з продуктами-конкурентами. Компанія повинна інформувати споживачів про запуск нових продуктів та їхні характеристики, щоб споживачі могли сформувати своє ставлення до них.

Концепція, згідно з якою компанія ретельно обмірковує і координує роботу своїх численних каналів комунікації, є інтегрованими маркетинговими комунікаціями. Така концепція сприяє виробленню чіткого, послідовного і переконливого уявлення про компанію і її товари.

У контексті інтегрованих маркетингових комунікацій найважливішими функціями просування вважають наступні:

- створення позитивного іміджу компанії, її продуктів та послуг;
- створення іміджу інноваційності компанії та її продукції;
- інформація про характеристики товарів;
- обґрунтування ціни на товар;
- втілення відмінних рис товару у свідомості споживачів;
- інформація про місце придбання товарів і послуг;
- інформація про збут;
- створення сприятливої інформації про компанію порівняно з конкурентами.

Цінність інтегрованих маркетингових комунікацій полягає в тому, як реалізовані програми комплексу маркетингових комунікацій закріплюються через деякий час, тому важливо досліджувати вплив комунікацій на поведінку споживачів цільових ринків компаній протягом певного періоду часу. При цьому необхідно вивчати програму комунікаційних додатків інших видів діяльності компаній [2].

Інтегровані маркетингові комунікації значною мірою впливають на економічні показники компаній при просуванні товарів завдяки тому, що вони сприяють поєднанню бюджетів різних напрямків і створенню позитивного іміджу комунікатора. Це дозволяє українському бізнесу ефективно працювати на вітчизняному та зарубіжному ринках.

Список використаних джерел

1. Хмарська І.А. Сутність та значення комплексу маркетингових комунікацій підприємств. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2011. № 6. Т. 2. С. 114–118. URL: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2011_6_2/114-118.pdf.

2. Романенко О.О. Сутність та процес формування інтегрованих маркетингових комунікацій. *Економічний вісник НГУ*. 2010. № 1. С. 112–119. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/48398936.pdf>.

ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В КРИЗОВИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ (на прикладі ПАТ «КОНЦЕРН ХЛІБПРОМ»)

Манятовський Я.В.

*II курс, група МН-22м-22, спеціальність «Менеджмент»,
Вінницький соціально-економічний інститут
Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Давиденко Г.В., д.пед.н., професор,
Вінницький соціально-економічний інститут
Університету «Україна»*

Сучасні реалії ринкової економіки, кризові умови господарювання потребують гнучких рішень та стійких підходів до адаптації підприємства та його успішної діяльності в умовах жорсткої конкуренції.

ПАТ «КОНЦЕРН ХЛІБПРОМ» є інвестиційно-привабливим підприємством та має відзнаки багатьох фондів за високий рівень корпоративного управління, за інформаційну відкритість та якість

продукції. Це одне з найбільших підприємств українського ринку хліба. Щодня організація виготовляє більше 160 тонн хлібної, кондитерської продукції та напівфабрикати та іншу хлібопродукцію. Виробничі потужності підприємства знаходяться у Вінницькій та Львівській області. В структуру компанії входять 5 переробних підприємств.

Окреме місце в діяльності компанії посідають соціальні проекти. Від початку повномасштабного вторгнення концерн активно підтримує волонтерські фонди та піклується про пацієнтів Національного реабілітаційного центру «Незламні». Крім цього, уся продукція торгової марки «Argola» має маркування центру «Незламні» і купуючи продукцію споживачі знають, що 50 коп. від ціни товару передається для підтримки поранених військових.

Проведений аналіз рівня конкурентоспроможності ПАТ «Концерн Хлібпром» дозволяє характеризувати його, як підприємство з високим рівнем конкурентоспроможності, оскільки дане підприємство є одним з національних лідерів на ринку хлібобулочної продукції, має стійке фінансове становище, вагомий ресурсний потенціал, продукція підприємства пізнавана серед споживачів та користується попитом.

Для активізації ефективності управління конкурентоспроможністю ПАТ «Концерн Хлібпром» пропонуємо використати інноваційні підходи, які допоможуть забезпечити підприємству розвиток та сталий рівень на ринку хлібопекарської продукції в умовах війни:

- орієнтація на держзакупівлі для оборонного сектору — продукція, яку виготовляють заводи концерну є загальноживаною та має високу якість. Хліб, фасоване печиво (бублики, палички, хлібці) та інші вироби тривалого зберігання можуть постачатись для харчування військових;

- запуск лінії з виробництва сухих страв (супи, харчові набори) — в умовах блек-ауту та постійних обстрілів міст України цивільне населення стикається з новими викликами, зокрема і відсутність можливості приготування їжі через нестачу води, електроенергії або часте перебування в укриттях. Виготовлення сухих страв, для приготування яких буде достатньо лише додати гарячої води дозволить споживачам мати змогу поїсти, незалежно від обставин навколо. Для підприємства це можливість створити ще один продукт, який користуватиметься попитом серед споживачів, усіх вікових категорій та усіх професій. З часом знову ж таки з цим продуктом можна прийняти участь у держзакупівлях для оборонного сектору країни;

- цифровізація процесів прийняття рішень — застосувати комплексні платформи, готові цифрові рішення для аналізу, збору,

обробки даних щодо відпуску продукції, темпів виробництва, витрат на кожну лінійку продукції і т.д. Пропонуємо перейти на цифрові рішення українських компаній, які дозволять підтримати український бізнес;

– постійний технологічний розвиток — заміна технологічно застарілого обладнання на нове, запровадження нових ліній, зокрема автоматичні розвантажувачі сухих сипучих продуктів, дозатори борошна і т.д.;

– запровадження стратегії діалогу та обізнаності на всіх рівнях компанії — періодичні опитування, воркшопи, збори працівників для «мозкових штурмів» допоможуть не лише покращити ментальний настрій у колективі, а й стануть способом інтеграції нових ідей та рішень;

– розробка нових методів мотивації персоналу, залучення працівників до соціальних проєктів компанії, що допоможе згуртувати колектив та дасть змогу працівникам мати бажання та відчувати підтримку під час війни.

Реалізація вищезгаданих заходів дозволить ПАТ «Концерн Хлібпром» створити ефективне середовище по управлінню конкурентоспроможністю на ринку хлібопекарської продукції. В кризових умовах господарювання основними шляхами забезпечення відповідного рівня лояльності споживачів та позицій на ринку є підтримка якості продукції та високих стандартів виробництва, соціальна відповідальність, турбота про персонал та реалізація нових проєктних рішень.

ЯКІСТЬ СТРАТЕГІЧНИХ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ ТА РОЗВИТОК ОРГАНІЗАЦІЇ

Марущак І.О.

*IV курс, група МН-20-1, спеціальність «Менеджмент»,
Інститут економіки і менеджменту Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Карпенко О.А., к.е.н., Ph.D, доцент,
Інститут економіки і менеджменту Університету «Україна»*

Як показує досвід, більшість успішних підприємств регулярно розробляють стратегію свого розвитку, реалізація якої ґрунтується на створенні та виконанні якісних управлінських рішень. Головним напрямом організації при виробленні стратегічних рішень є збір і обробка інформації, ведення переговорів з групами стратегічного

впливу, клієнтами, постачальниками, замовниками, моніторинг ринків та факторів виробництва, а також вироблення стратегічних рішень. При цьому використовується набір правил та прийомів за допомогою яких досягається головна мета розвитку будь-якої системи.

Управлінське рішення формується на основі проведеного аналізу, прогнозування тенденцій розвитку, оптимізації процесів, економічного обґрунтування та вибору альтернативних варіантів із множини можливих видимих рішень у досягненні конкретної мети системи менеджменту підприємства. Спонуванням або імпульсом до формування відповідного управлінського рішення є необхідність зменшення актуальності проблеми або навіть її ліквідації з метою наближення у майбутньому об'єкта управління (організації) до тих параметрів розвитку, які є бажаними або прогнозованими. Щоб вирішити посталу проблему, необхідно дати відповідь на ряд запитань, зокрема: що робити та у якій кількості, як та де робити, з якими виробничими витратами, кому та за якою ціною поставляти, який результат буде мати інвестор, організація, галузь та в цілому суспільство.

Тому, виникає питання, яким чином обрати альтернативне рішення, щоб воно було якісним та у процесі реалізації принесло найкращі результати організації та іншим учасникам процесу. Виникає потреба визначення умов та параметрів, які можуть забезпечити якісне та ефективне управлінське рішення. Якісне управлінське рішення характеризується сукупністю показників, які забезпечують реальність його реалізації та задовольняють конкретних споживачів.

Щоб забезпечити високу якість та ефективність управлінського рішення необхідно враховувати такі умови:

- застосування наукових підходів;
- урахування впливу економічних законів;
- забезпечення вчасною та якісною інформацією;
- застосування методів прогнозування, економічного обґрунтування, функціонально-вартісного аналізу;
- структурування проблем за ступенем важливості вирішення;
- забезпечення співставленості варіантів рішень;
- автоматизація процесу збору та обробки інформації;
- наявність і забезпечення функціонування системи мотивації та відповідальності у реалізації якісного та ефективного рішення;
- наявність механізму реалізації рішення;
- правильно організований процес контролю та зворотного зв'язку.

Проте дії за таким алгоритмом щодо забезпечення якості та ефективності рішень є достатньо затратними для організації, однак рівень існуючої конкуренції спонукає їх менеджмент застосовувати такі підходи. Щоб обрати до реалізації якісне управлінське рішення необхідно проробляти не менше 3–5 варіантів альтернативних рішень. У цьому випадку виникає запитання, що варто враховувати при обранні кращого варіанту. Практика при цьому орієнтується на врахування наступних факторів: часу, якості об'єкта, масштабу виробництва, методу отримання інформації, умови та особливості процесу експлуатації, рівень інфляції, ризику та невизначеності. При цьому необхідно провести комплексний аналіз, який забезпечить обґрунтування технічних, економічних заходів, які спрямовані на покращення показників з метою їх порівняння. Чим менше буде показників, які порівнюються за своїми величинами, тим нижчою буде точність прогнозу ефективності рішення.

Якість управлінських стратегічних рішень відіграє дуже суттєву роль для функціонування та розвитку організації оскільки вони впливають не лише на життя працівників організації, але й на багатьох інших людей, крім того вони характеризуються значною складністю, коли необхідно враховувати величезну кількість різноманітних чинників дію яких важко прогнозувати та достовірно передбачати наслідки прийнятих рішень. Ефективність діяльності організації залежить від якості управлінських рішень, оскільки вони, як правило приймаються виходячи з довгострокової стратегії розвитку організації та конкретизуються у різноманітних задачах. Разом з тим рішення завжди є направляючою основою для реалізації загальних функцій управління-планування, організації, контролю, мотивації, які реалізуються за допомогою стратегічних рішень. Координуюча роль таких рішень відбивається у необхідності узгоджених дій виконавців щодо їх реалізації у затверджені терміни та відповідної якості. Ефективність кожного управлінського рішення у значній мірі залежить від виконання і співвідношення зазначених функцій як у процесі його підготовки, так і на етапі впровадження. Тому, якісне стратегічне управлінське стає реальним інструментом досягнення поставлених цілей, виконання місії та реалізації стратегії що спрямована на розвиток організації.

THE IMPORTANCE OF TRANSLATION IN USA LOGISTICS**Нікішин Д.В.***IV курс, група ЗПР-20-1, спеціальність «Філологія (переклад)»,
Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».**Науковий керівник: Махінова В.В., ст. викладач,
Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна»*

In the sprawling landscape of the United States, logistics reign supreme. From the bustling ports on the coasts to the heartland's expansive distribution centers, the logistics industry forms the backbone of the nation's economy. However, amidst this vast network of transportation and distribution, one crucial element often overlooked is translation. In a country as diverse as the United States, with a multitude of languages spoken by its inhabitants, effective translation plays a pivotal role in ensuring seamless operations and fostering international trade partnerships. This article delves into the significance of translation in USA logistics, exploring its impact on communication, compliance, and global competitiveness.

At its core, logistics hinges on communication. From coordinating shipments to negotiating contracts, effective communication is essential for smooth operations. In the United States, a melting pot of cultures and languages, the need for translation services becomes apparent. Whether it's conversing with international suppliers, deciphering regulatory documents, or assisting multilingual employees, accurate translation facilitates clear and concise communication, mitigating the risk of misunderstandings and errors.

In the realm of compliance, translation emerges as a vital tool for navigating the complex web of regulations governing the logistics industry. From customs documentation to safety protocols, adherence to regulatory requirements is paramount for avoiding costly delays and penalties. Translation ensures that all parties involved, irrespective of their language proficiency, have access to crucial information, enabling compliance with legal obligations and streamlining cross-border trade processes.

Moreover, in an increasingly interconnected global economy, the ability to communicate effectively in multiple languages is a prerequisite for maintaining a competitive edge. In the logistics sector, where supply chains span continents and cultures, multilingual proficiency opens doors to new markets and fosters international collaboration. By embracing translation, logistics companies can transcend linguistic barriers, forge stronger partnerships, and capitalize on emerging opportunities in the global marketplace.

Despite its undeniable importance, integrating translation into logistics operations poses its own set of challenges. The sheer diversity of languages spoken in the United States presents logistical hurdles, requiring logistics providers to adopt scalable and adaptable translation solutions. Additionally, the need for real-time translation services further complicates matters, necessitating the utilization of technology-driven solutions such as machine translation and language interpretation platforms.

However, while technology offers unprecedented advancements in translation capabilities, it cannot fully replace the nuanced understanding and cultural sensitivity provided by human translators. To address this, logistics companies must strike a balance between leveraging technological innovations and preserving the human touch in translation services. By investing in a diverse pool of language experts and fostering a culture of linguistic inclusivity, logistics firms can overcome language barriers while enriching cross-cultural exchanges.

Conclusion. In the dynamic landscape of USA logistics, translation emerges as an indispensable tool for fostering communication, ensuring compliance, and driving global competitiveness. By embracing translation services, logistics companies can transcend linguistic barriers, unlock new opportunities, and navigate the complexities of an interconnected world with confidence. As the industry continues to evolve, the role of translation will only grow in significance, serving as a bridge that connects diverse cultures and propels the logistics sector towards a future of seamless integration and collaboration on a global scale.

ESG-ІННОВАЦІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ДРАЙВЕР ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Німенко Д.В.

*здобувач освіти третього (наукового) рівня,
спеціальність «Економіка»,*

Інститут економіки і менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: Пшенична М.В., к.е.н., доцент,

Інститут економіки і менеджменту Університету «Україна»

Під час воєнних подій та після відновлення України, сталий розвиток стає критично важливим і поступово перетворюється на ключову складову для виживання та успіху бізнесу, особливо в умовах співпраці з міжнародними організаціями. Воєнний конфлікт ставить перед підприємствами завдання забезпечити економічну

стійкість, при цьому зберігаючи соціальну відповідальність та враховуючи екологічні аспекти.

У такому контексті важливо розглядати сталий розвиток як стратегію, яка сприяє не лише внутрішньому зміцненню компаній, але й формує стійке економічне середовище в умовах війни.

Сьогодні інноваційні підприємства, які активно адаптуються, мають більш легкий доступ до фінансування для реалізації своїх ідей, ніж будь-коли раніше. Взаємини між компанією, її працівниками та суспільством переосмислюються [2, с. 41]. Саме тому пріоритетним напрямком для побудови сучасної стратегії господарювання українських компаній, здатним забезпечити конкурентні переваги на світових ринках в рамках повноцінного євроатлантичного партнерства є забезпечення стійкого розвитку комерційної діяльності, що базується на відповідальному ставленні до довкілля (E — environment), високій соціальній відповідальності (S — social) та високій якості корпоративного управління (G — governance), котру являє собою ESG-стратегія [4, с. 10].

ESG-інновації стають все більш важливими в сучасному бізнесі, оскільки компанії та організації усвідомлюють свою відповідальність перед суспільством та навколишнім середовищем і шукають способи досягнення сталого розвитку.

Вивчення загальних питань ESG-концепції ведення бізнесу є доволі популярною темою досліджень серед провідних науковців та практиків світу. Зокрема, Emerson M., Movchan V., Akhvlediani T., Blockmans S. та G. Van der Loo було розкрито складові компоненти ESG та визначено їх роль у філософії побудови бізнесу, заснованої на засадах соціально відповідального інвестування [4, с. 8]. В свою чергу, ступінь імплементації ESG-принципів у практику господарювання вітчизняних бізнес-структур прямо залежить від глобальних тенденцій розвитку ринку відповідального інвестування, а також від викликів поточного періоду, зокрема активної фази повномасштабної російсько-української війни. Все це вимагає від українських компаній пошуку та впровадження ефективних ESG-стратегій, здатних забезпечити управлінську добросовісність, екологічну безпеку та соціальну стабільність як ключові нефінансові критерії оцінки й репутаційні характеристики бізнесу [3].

Інклюзивний розвиток підприємств відповідає цілям ESG-концепції. Бачення інклюзивної економіки, що прямо пов'язана з цією проблематикою, стає все більш актуальною у сучасному світі, оскільки вона потребує певних коригувань у економічних процесах

на різних рівнях. Реалізація концепції інклюзивного зростання є основною ідеєю розбудови «нової» економіки в Україні, тому ключовим напрямком економічного розвитку в оновленому форматі є доведення можливості зростання для всіх суб'єктів фінансово-економічної системи, що допоможе підняти українську економіку на новий рівень.

ESG-інновації можуть виступати як потужний драйвер інклюзивного розвитку економіки, адже вони сприяють створенню нових ринків і розширенню можливостей для участі, зокрема для менш привілейованих груп населення. Наприклад, розвиток екологічних технологій може створювати робочі місця в секторі відновлюваної енергетики, що можуть бути доступні різним соціальним групам.

Крім того, інвестування в підприємства, які приділяють увагу ESG-принципам, може сприяти покращенню доступу до фінансових ресурсів для підприємців з різних груп, включаючи жінок, місцеві спільноти та маломобільні групи. Подібна відкритість, в свою чергу, сприятиме соціальному включенню шляхом створення програм корпоративного волонтерства, соціальних підприємств або інших ініціатив, спрямованих на підтримку вразливих груп.

Впровадження ESG-підходів може сприяти розвитку більш інклюзивної корпоративної культури, де увага приділяється різноманітності, включенню та рівності. Заохочення підприємств до врахування ESG-факторів може призвести до створення більш стійких і стабільних економічних систем, які сприяють інклюзивному розвитку, захищаючи вразливі групи і зменшуючи нерівності [1, с. 32].

Отже, ESG-інновації можуть бути потужним інструментом для забезпечення інклюзивного розвитку економіки, створюючи сприятливі умови для участі різних соціальних груп і сприяючи створенню більш справедливого та стійкого суспільства. ESG-інновації в контексті війни та відбудови України набувають ще більшого значення, оскільки вони стають ключовим інструментом для забезпечення сталого розвитку і відновлення економіки країни.

Список використаних джерел

1. Інклюзивний розвиток економіки в умовах глобальних викликів сьогодення : матеріали міжнародної наук.-практ. інтернет-конференції. Харків, 1–28 лютого 2020 р. Харків : ХНУМГ ім. О.М. Бекетова, 2020. 229 с.

2. Лагодієнко О.В. Застосування ESG-принципів у роботі підприємств: перспективи та реалізація. *Причорноморські економічні студії*. 2022. Вип. 77. С. 39–44. DOI: <https://doi.org/10.32782/bses.77-6>.

3. Пшенична М. Вплив повномасштабної російсько-української війни на практику імплементації ESG-підходів вітчизняними підприємствами. *Економіка та суспільство*. 2022. № 46. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-46-64>.

4. Пшенична М. Роль і місце ESG-інвестування в механізмі формування сталої конкурентоспроможності українських підприємств у повоєнний період. *Scientific Collection «InterConf+»*. 2023. № 29 (139). С. 7–16. DOI: <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.01.2023.001>.

БАНКІВСЬКІ РИЗИКИ ТА МЕТОДИ ЇХ ЗМЕНШЕННЯ

Петренко А.В.

*IV курс, група ЗФН-20-1, спеціальність «Фінанси,
банківська справа та страхування»,*

Інститут економіки і менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: Дубас Р.Г., д.е.н., професор,

Інститут економіки і менеджменту Університету «Україна»

Зміни в законодавчому середовищі, включаючи нові нормативні вимоги до фінансової звітності, можуть створити нові виклики для банків і вимагати перегляду їх стратегій управління ризиками. Соціальні та політичні події впливають на економічну стабільність, що може призвести до змін на фінансових ринках. Такі зміни можуть породжувати нові види ризиків, які банки повинні враховувати у своїх стратегіях. Загалом, дослідження банківських ризиків і розробка ефективних методів їх зменшення є актуальним завданням, що вимагає постійного оновлення та адаптації до змін у фінансовому середовищі. Активна участь у таких дослідженнях дозволяє банкам ефективніше управляти своїми ризиками і забезпечувати стійкість у складних умовах ринку.

У своїх наукових роботах багато закордонних та вітчизняних авторів розглядали різноманітні аспекти ризик-менеджменту. Серед них можна відзначити І.А. Бланка, І.Т. Балабанова, А.О. Старостіну, О.Б. Данченка, В.О. Занору, А.І. Боркун, А.М. Шевченка та інших. Питання аналізу, вивчення та мінімізації банківських ризиків також були досліджені в працях А.М. Мороза, Ю. Бутеля, В.С. Стельмаха та інших авторів.

Мета дослідження полягає в аналізі банківських ризиків та методів їх зменшення.

Банківський ризик — потенційна можливість неотримання доходу або зниження ринкової вартості капіталу банку внаслідок негативного впливу зовнішніх або внутрішніх факторів. Такі збитки можуть

бути прямими (втрата доходу чи капіталу) або непрямими (накладення обмежень на здатність банку досягати своїх бізнес-цілей) [1].

Л. Приморська про сутність банківського ризику зазначає, що це: «імовірність зниження рівня доходів та зменшення ринкової вартості капіталів банку через вплив внутрішніх та зовнішніх факторів» [2, с. 82]. Вона наголошує саме на факторах, які впливають на капітал та фінансові потоки. В. Зубова трактує банківські ризики через імовірність банку втратити частину своїх капіталів, зниження рівня очікуваних доходів або зростання витрат через незаплановані фінансові операції [3]. Схожу думку має і М. Фастовець, який зазначає, що банківські ризики — це імовірність отримати доходи, які є меншими за очікувані [4]. І додає, що це також зниження ринкової вартості активів.

Основними причинами виникнення ризиків у сучасній банківській справі є:

- невизначеність цілей банку чи їх пріоритетів, несумісність окремих стратегічних завдань;
- випадковості в роботі банку або відсутність аналізу закономірностей розвитку явищ;
- обмежений час для об'єктивної оцінки ситуації, в якій знаходиться конкретний банк;
- наявність неповної інформації про тендери на розвиток роботи банку або можливі зміни у фінансовому становищі його клієнтів [5, с. 305].

Іншими словами, ризики банківської діяльності можуть визначатися як неправильно обраною стратегією або незадовільним рівнем менеджменту, так і неефективністю внутрішньобанківського контролю за здійсненням операцій, а також недостатнім рівнем підготовки банківських спеціалістів.

Нині багато дослідників займаються не класифікацією та причинами ризиків, а створенням простору для них та методами зниження. Зважаючи на виникнення ускладнень у банківському секторі, першочергово мають бути такі заходи:

1. Звертайтеся за послугами консультантів, чітко визначте завдання, яке стоїть перед ними, і встановіть умови для його виконання. Результатом роботи консультантів має стати тактика вирішення існуючих проблем і стратегія (план дій) щодо поліпшення фінансового стану банку.

2. При розробці та реалізації стратегії виходу банку з поточного стану уповільнити темпи або навіть призупинити процес збільшення обсягу активів.

3. Укладення договорів, в яких чітко визначені зобов'язання контрагентів, умови виконання та, за можливості, не забезпечується передоплата банком.

4. Запровадження процедури належного контролю регіональних управлінь, введення в штат спеціаліста (відділу), завданням якого буде робота з кредитами, що перейшли до категорії проблемних. А також багато інших способів, які допоможуть мінімізувати ризики.

Система управління ризиком ліквідності повинна враховувати рекомендації та методичні вказівки щодо організації управління та оцінки ризиків банку, затверджені Національним банком України, міжнародним досвідом управління ризиками, а також враховувати специфіку банківської установи. Ефективна організація системи оцінки, ідентифікації та управління ризиком ліквідності дозволить мінімізувати витрати банку у разі виникнення проблем з ліквідністю, що є необхідною умовою стабільного функціонування банківської установи.

Підсумовуючи вищевикладене слід зазначити, що управління ризиками — це систематичний процес ідентифікації, аналізу, оцінки, контролю та моніторингу ризиків з метою забезпечення досягнення стратегічних цілей організації. У банківському секторі цей процес включає в себе також визначення кількісних показників, які допомагають керівництву банку зрозуміти ризики та приймати обґрунтовані рішення. Цей процес здійснюється спостережною радою, менеджерами та всіма іншими працівниками, починається при розробці стратегії і охоплює всю діяльність банку. Він також спрямований на розробку заходів, які дозволять привести виявлений ризик у відповідність з допустимим рівнем. Процес управління ризиками в банку складається з таких етапів: визначення ризиків та причин їх виникнення; оцінка величини ризику; мінімізація або обмеження ризиків за допомогою відповідних методів управління; здійснення постійного контролю за рівнем ризиків з використанням механізму зворотного зв'язку.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <http://www.bank.gov.ua> (дата звернення 26.03.2024).

2. Примостка Л.О., Соколовська Н.С. Економічна сутність та джерела виникнення операційного ризику в банку. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»*. Острог : Вид-во НаУОА. 2021. № 23 (51). С. 81–88.

3. Зубова В.В. Основні підходи до визначення та класифікації банківських ризиків. *Ефективна економіка*. 2016. № 6. С. 6.

4. Фастовець М. Регулювання та оптимізація ризиковості кредитування суб'єктів малого бізнесу в Україні: макроекономічний аспект. *Світ фінансів*. 2017. Т. 6. № 1. С. 130–138.

5. Жарій Я.В. Інструментарій комплексного контролінгу в системі банківського ризик-менеджменту. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2016. № 4 (4). С. 302–309.

КЛЮЧОВІ ПОКАЗНИКИ УСПІШНОСТІ КОМПАНІЙ НА ФОНДОВОМУ РИНКУ

Сацук Д.М.

*II курс, група ЕМ-22-1phd, спеціальність «Економіка»,
Інститут економіки і менеджменту Університету «Україна»*

За сучасних умов можливості фінансування діяльності підприємств в Україні за рахунок внутрішніх ринків є обмеженими і одним із альтернативних варіантів є вихід на зовнішні фондові ринки. На даний момент на міжнародних ринках найбільш представленими є підприємства аграрного сектору, але подальша інтеграція у Європейський Союз може зробити практику розміщення підприємств на фондових біржах більш поширеною. Тому аналіз основних показників успішності діяльності компаній на фондових ринках є актуальним. Окрім показників як таких визначено умови застосування показників в залежності від масштабів, інноваційності і потенціалу росту підприємства. Окреслені фактори розвитку підприємств, які можуть зробити компанії з України більш привабливими для міжнародних інвесторів.

У розвинених економіках одним із джерел отримання фінансування вважається залучення коштів через розміщення акцій компаній на фондових ринках. Для підприємств України, що перебувають під підвищеним тиском через логістичні проблеми, зміни ринків збуту продукції, необхідність додаткових витрат для забезпечення безперебійної роботи виробництва під час відсутності електропостачання, питання отримання додаткового фінансування стає навіть більш нагальним.

На даний момент в Україні діє 4 фондових ринка, але вони здебільшого сфокусовані на розміщенні облігації внутрішніх державних позик, адже середній денний обсяг торгів складає 1 303 млн грн, або 96% від загального обсягу, то розглядати внутрішні фондові біржі для отримання фінансування підприємством є недоцільним. На противагу, міжнародні фондові біржі мають середній денний

обсяг торгів, що у еквіваленті складає десятки трильйонів гривень, відповідно можливості залучення капіталу неспівставні. На даний момент основними підприємствами України, що розміщені на міжнародних біржах, є підприємства аграрного сектору, також представлений металургійний та банківський сектор.

Для оцінки успішності компанії на фондовому ринку, а отже і привабливості підприємства для інвесторів слід розглянути основні показники, що використовуються на ринку. В першу чергу це поточна ринкова вартість компанії, яка обчислюється як кількість акцій у обігу помножена на поточку ціну однієї акції. Ця поточна вартість має назву ринкова капіталізація і з точки зору інвесторів це базовий показник, який дає можливість оцінити розмір компанії без необхідності визначення розміру компанії через обсяг продажів або загальної вартості активів. На основних міжнародних біржах, таких як New York Stock Exchange, NASDAQ та London Stock Exchange, існує умовний розподіл компаній на великі компанії, тобто такі що мають ринкову капіталізацію вище за 10 млрд доларів США, середні — з ринковою капіталізацією від 2 млрд доларів США до 10 млрд доларів США і малі компанії з капіталізацією менше ніж 2 млрд доларів США.

Відповідно до цієї класифікації компанії України відносяться до малих і середніх і за умови стабільного правового поля, цей фактор може зробити такі компанії привабливими для крупного інвестора, адже отримати контроль шляхом придбання акцій, або купівлі підприємства як такого стає простішим. Також ринкова капіталізація використовується інвесторами як еквівалент вартості компанії у випадку корпоративних поглинань. Але незважаючи на зручність цього показника, він не враховує фактичні результати діяльності підприємства, а лише дає оцінку того, як ринок сприймає компанію.

З метою врахування результатів діяльності компанії використовують показник Р/Е — співвідношення ціни акції до чистого прибутку на одну акцію. Використання такого показника дозволяє швидко визначити наскільки ціна акції компанії співвідноситься з фінансовими результатами компанії. Показник Р/Е є одним із найбільш широко використовуваних інвесторами та аналітиками для аналізу того чи є акція переоцінена чи недооцінена. Важливим є порівняння не просто показників різних компаній, але порівняння показників компаній що працюють на одному ринку, або у одній галузі, адже норми прибутковості можуть значним чином варіюватись в залежності від індустрії.

Цікавим є факт, що навіть відсутність чистого прибутку може не впливати на оптимістичні очікування щодо перспектив компанії і відтак високу ціну акції. Наприклад, компанія Tesla протягом 2009–2020 років не мала чистого прибутку взагалі, маючи щорічні збитки до 2 млрд доларів США, але в той же період ціна акції стабільно зростала.

Відповідно, для окремих груп компаній у визначені привабливості інвестори виходять із критеріїв майбутньої успішності, а не поточних прибутків. Такі компанії вважаються компаніям росту, що мають значну конкурентну перевагу, яка може бути реалізована у майбутньому. Під час інвестування у компанії росту інвестори розраховують на отримання прибутку через збільшення ціни акції, а не через класичну модель отримання дивідендного доходу від довготривалого володіння акціями.

Чистий прибуток Tesla 2009-2023 роки

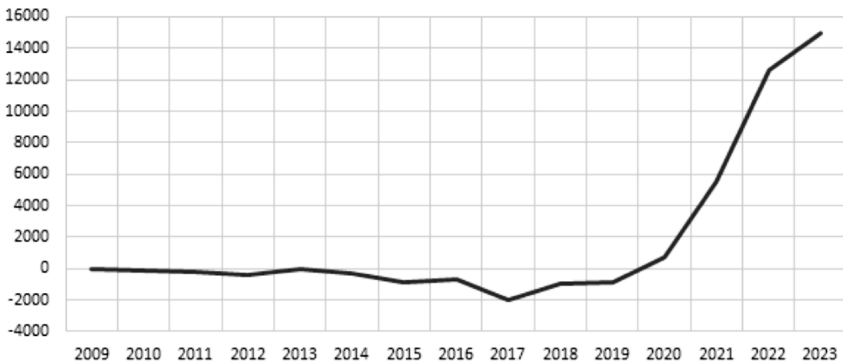

Рис. 1. Чистий прибуток компанії Tesla, 2009–2023 роки, млн дол. США

Важливим фактором є те, що компанії росту можуть не виплачувати дивіденди, через відсутність прибутків, або через використання прибутків для розширення ринків збуту, інвестування у збільшення виробничих потужностей тощо, і такі дії не викликають зниження ціни акцій. На противагу до компаній росту виокремлюють компанії, ціна акцій яких збалансована до їх прибутків, ринкова капіталізація є відносно стабільною і вони постійно виплачують дивіденди, сума яких у свою чергу впливає на очікування інвесторів і відтак на ціну акції. Такі компанії є компаніям з визначеною цінністю і основна мета інвестора полягає у отриманні стабільних дивідендних виплат.

Методи встановлення привабливості інвестування у компанії росту і компанії з визначеною цінністю різні, адже компанії росту зазвичай відносно молоді компанії з високими ризиками і потенційно високою премією. Для оцінки ризиків використовують показник P/V — співвідношення ціни акції до вартості чистих активів, він відображає ступінь забезпеченості інвестування власними активами підприємства. Зазвичай у компаній з визначеною вартістю цей показник коливається у межах одиниці, для компаній росту показник P/V значним чином перевищує одиницю і відображає той ризик, який на себе бере інвестор.

Таким чином, серед основних показників виокремлюють ринкову капіталізацію, за допомогою якої можна швидко визначити розмір компанії і динаміку оцінки ринком вартості компанії, показник P/E який відображає співвідношення ціни акції до чистих прибутків компанії і показник P/V , який відображає покриття чистими активами ціни акції, тобто ризикованість інвестування. В залежності від типу компанії різні значення показників вважаються прийнятними і інвестори мають різні очікування щодо отримання дивідендних виплат. Інвестування у компанії росту є більш ризикованим і вимагає довіри з боку інвесторів, саме тому компаній з України, які представлені на міжнародних фондових біржах є компаніями з визначеною ціною. Інтеграція України у ЄС, стабілізація правового поля і впровадження інновацій дасть можливість виникнення вітчизняних компаній з великим потенціалом росту.

Список використаних джерел

1. Joo S.J., Nixon D., Stoeberl P. A. Benchmarking with data envelopment analysis: A return on asset perspective. *Benchmarking: An International Journal*. 2011. Vol. 18. № 4. P. 529–542.
2. Дані інформаційного агентства Bloomberg про компанію Tesla (TSLA). URL: <https://www.bloomberg.com/quote/TSLA:US> (дата звернення: 02.04.2024).
3. Sakchai Naknok, Firm Performance Indicators as a Fundamental Analysis of Stocks and a Determinant of a Firm's Operation. *International Journal of Economics and Business Administration*. 2022. Volume X. Issue 1. P. 190–213.

ОРГАНІЗАЦІЯ РЕКЛАМНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Сіваченко М.О.

*IV курс, група ЗМК-20-1-11, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки і менеджменту Університету «Україна».
Науковий керівник: Кутліна І.Ю., к.т.н., доцент,
Інститут економіки і менеджменту Університету «Україна»*

У сучасних умовах трансформації української економіки виникла об'єктивна необхідність використання якісно нових підходів в управлінні діяльністю підприємства. Ефективність його функціонування багато в чому залежить від реклами, яка сприяє розвитку підприємства, оскільки активізує його управлінську діяльність, спрямовану на потреби різних суб'єктів ринку.

Проте рекламна діяльність пов'язана з певними витратами для рекламодавця, тому проблема контролю ефективності рекламної діяльності є актуальною для багатьох підприємств, які часто використовують рекламу у своїй діяльності. З одного боку, причиною цього є досить високі витрати на рекламу в конкурентних умовах, а отже, бажання менеджерів знати, наскільки виправдані витрати на реалізацію тієї чи іншої рекламної стратегії.

Ефективність рекламної діяльності є важливим елементом діяльності підприємства в цілому. Витрати на рекламу слід розглядати як неминучі витрати, подібні до витрат на дослідження, навчання та обладнання. Цей обсяг відповідає ринковій практиці.

Однак відносну ефективність рекламної діяльності можна визначити: по-перше, співвідношенням обсягу продажів або прибутку і суми, витраченої на неї до і після рекламних заходів, по-друге, змінюючи інформаційне наповнення конкретного оголошення, інформуючи аудиторію про рекламодавця, його бренд, товари та послуги. В останньому випадку ефективність рекламної діяльності оцінюється за тим, наскільки вона виконує свою інформаційну функцію.

Система маркетингових комунікацій включає рекламу, особистий продаж, стимулювання збуту продукції та зв'язки з громадськістю. Що стосується споживчих товарів, слід зазначити, на першому місці стоїть реклама.

Управління рекламою охоплює весь процес просування товару незалежно від форми та спеціалізації підприємства, а тому має певну структуру. Організацію рекламної діяльності рекламодавців можна побудувати за двома принципами:

– створення самостійних структур, які займаються виключно рекламною діяльністю;

– використання рекламної діяльності як складової організаційної структури, яка являє собою сукупність функцій, процесів і різноманітних підструктур, спрямованих на практичну реалізацію загальних планів рекламної компанії.

Організаційним механізмом рекламної діяльності підприємства є організаційна структура управління рекламною діяльністю і прийняття управлінських рішень у системі цієї структури. Основою рекламної діяльності вважають загальну зацікавленість суб'єктів щодо отримання прибутків і досягнення поставлених рекламодавцем цілей.

Організаційна структура рекламної служби підприємства залежить від таких факторів, як сфера діяльності і розмір підприємства, наявність фінансових можливостей на рекламну діяльність, специфіка цільового ринку і характеристика товару або послуги. Тому рекламна служба може складатися з великої кількості людей або бути довіреною одній людині, іноді навіть за сумісництвом. Утримувати повноцінну рекламну службу в складі маркетингової організаційної структури або окремо мають можливість тільки великі підприємства в період розквіту, а тим більше — утримувати власне рекламне агентство або друкарню.

Основними завданнями рекламної служби є наступні:

– організація рекламної діяльності підприємства у своїй країні та за кордоном, виходячи з поточних і майбутніх бізнес-цілей цього підприємства;

– формування позитивної громадської думки про діяльність підприємства, зміцнення іміджу серед вітчизняних та зарубіжних ділових кіл, торгових партнерів, споживачів та громадськості.

Для виконання таких завдань рекламна служба підприємства може використовувати такі засоби, як друкована реклама, реклама в пресі та інших засобах масової інформації, реклама в соціальних мережах, різноманітні ярмарки та виставки, вулична реклама, рекламні фільми та відеофільми, рекламна сувенірна продукція тощо, а також має готувати, організовувати та проводити певну кількість PR-заходів для формування позитивної громадської думки.

Рекламна служба підприємства має базувати свою діяльність на чинних законах, нормативних актах, статуті підприємства та правилах рекламної служби, які регулюють діяльність даного підприємства.

Пріоритетними напрямками розвитку рекламної діяльності підприємств мають стати створення маркетингово-орієнтованої струк-

тури на підприємстві, а також застосування новітніх методик реклами та маркетингу для просування товарів та послуг підприємств.

Список використаних джерел

1. Безугла Л.С., Гарбуз Я.Р. Організація рекламної діяльності підприємства. *Сучасні процеси трансформації у бізнесі та виробництві: теорія, методологія, практика (фінансовий сектор, аграрна галузь та сфера послуг)*: колективна монографія / за ред. Л.М. Савчук, Л.М. Бандоріної. Дніпро: Пороги, 2019. С. 391–400. URL: <http://dspace.dsau.dp.ua/jspui/handle/123456789/2993>.

2. Виноградова О.В. Організація рекламної діяльності на виробничому підприємстві / О.В. Виноградова, О.В. Крижко, Д.О. Мацюк. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2021. № 1 (35). С. 10–15. URL: <https://journals.dut.edu.ua/index.php/emb/article/view/2527/2428>.

АДАПТАЦІЯ ПЛАНУ РОЗВИТКУ ПЕРСОНАЛУ ДО ЗАГАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА

Терещенко С.С.

*IV курс, група ЗМН-20-1, спеціальність «Менеджмент»,
Інститут економіки і менеджменту Університету «Україна».
Науковий керівник: Карпенко О.А., к.е.н., Ph.D, доцент,
Інститут економіки і менеджменту Університету «Україна»*

Наприкінці ХХ ст. змінилася загальна парадигма управління, коли персонал почали розглядати як основний ресурс підприємства, що у значній мірі визначає ефективність його діяльності та забезпечує конкурентоспроможність. Це посилило увагу до стратегічних питань розвитку персоналу. Стратегія розвитку персоналу обумовлена стратегією управління персоналом підприємства, яка у свою чергу ґрунтується на стратегії управління підприємством.

Стратегія підприємства — це процес формування генерального перспективного напрямку розвитку підприємства на основі визначення якісно нових цілей, узгодження внутрішніх можливостей підприємства з урахуванням умов зовнішнього середовища та розробка комплексу заходів, які забезпечують їх досягнення. А стратегічне управління персоналом — це управління формуванням конкурентоспроможного трудового потенціалу з урахуванням змін, які відбуваються та будуть відбуватися у майбутньому як у зовнішньому, так і внутрішньому середовищі і саме це дозволяє підприємству виживати, розвиватися та досягати власних цілей у довгостроковій перспективі. Стратегічне управління персоналом дає можливість підприємству зміцнювати своє становище на ринку завдяки реалізації

поставлених цілей з розвитку персоналу оскільки він є його найважливішим ресурсом.

Взаємодія стратегічного плану розвитку персоналу із загальною стратегією розвитку підприємства вкрай важлива для досягнення його цілей. Щоб забезпечити відповідність між цими двома планами, слід враховувати кілька ключових аспектів:

— Взаємопов'язаність мети, тобто План розвитку персоналу повинен чітко відображати цілі та стратегічні пріоритети підприємства та спрямованість розвитку персоналу повинна підтримувати цілі бізнесу, сприяючи досягненню загальної стратегії.

— Адаптивність до змін, коли Плани розвитку персоналу мають бути достатньо гнучкими, щоб враховувати можливі зміни в стратегії підприємства, а стратегія розвитку персоналу повинна бути адаптована до нових вимог та загальних напрямів розвитку.

— Взаємодія з кадровим плануванням, при цьому План розвитку персоналу повинен інтегруватися з кадровим плануванням, враховуючи потреби в кадрах для реалізації загальної стратегії, а наявність необхідних компетенцій у персоналу повинна відповідати потребам бізнесу.

— Розвиток лідерів, коли стратегія розвитку персоналу повинна включати плани щодо формування та розвитку лідерів, які відповідають стратегічним викликам підприємства, а кадрова стратегія має забезпечувати наявність лідерського потенціалу для реалізації стратегії бізнесу.

— Оцінка ефективності, яка спрямована на визначення ключових показників ефективності для персоналу, які відображають внесок у загальний успіх стратегії підприємства та регулярна оцінка та аналіз результатів для впровадження коригувань у стратегії розвитку персоналу, де це необхідно.

Взаємодія між стратегією розвитку персоналу та загальною стратегією підприємства сприяє збалансованому та результативному росту, віддзеркалюючи взаємодію між потенціалом людських ресурсів та стратегічним курсом підприємства.

Успішна реалізація стратегії підприємства вимагає персоналу, який є ініціативним, має гнучке мислення та бажання брати на себе відповідальність за прийняття нестандартних управлінських рішень і пов'язаних з ними ризиків, готовий працювати понад установлену законодавством тривалість робочого часу, уміє співпрацювати у групах, постійно підвищує рівень професійної майстерності, розвиває новаторські підходи у своїй діяльності та є відданим своєму

підприємству. Тому, ефективно управління персоналом важливо для успішної реалізації стратегії розвитку підприємства. При цьому варто застосовувати принципи управління персоналом, що сприяють цьому процесу, зокрема:

- залучення та розвиток персоналу: відбір та розвиток співробітників, які відповідають потребам загальної стратегії;
- створення системи стимулів та мотивації, яка підтримує цілі та цінності стратегії;
- забезпечення відкритої та ефективної комунікації між керівництвом та персоналом для розуміння стратегічних завдань та спрямування зусиль на їх досягнення;
- розвиток лідерських якостей серед керівників для впровадження стратегії та мобілізації персоналу.

Дотримання таких підходів забезпечить адаптацію плану розвитку персоналу до загальної стратегії підприємства та забезпечить її реалізацію у найкращий спосіб.

ЗНАЧЕННЯ ШЕРИНГОВОЇ ЕКОНОМІКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Фринюк І.В.

*І курс, група ОО-23-1, спеціальність «Облік та оподаткування»,
Інститут економіки і менеджменту Університету «Україна».*

Науковий керівник: Фурман С.С.,

ст. викладач кафедри фінансів та обліку,

Інститут економіки і менеджменту Університету «Україна»

«Шерингова економіка» — це економіка спільного споживання. Як і в усьому світі, її глобальна мета — економія сімейного бюджету та збереження екології.

Суть шерингової економіки полягає в тому, аби скоротити свої витрати (а згодом, можливо, навіть отримати прибуток) за рахунок здачі в оренду тієї частини своєї власності, яка наразі власникові не потрібна. Транзакції в економіці спільного споживання подібні до оренди або прокату, в яких один учасник платформи може за плату надати в користування свою машину, квартиру або будь-який інший об'єкт. Для позначення цього процесу часто використовують поняття «ділитися» яке і склало основу для назви цієї системи в англійській мові.

Шерингова економіка як сучасне трендове явище виникло з розвитком комунікаційних технологій та цифровізації суспільства. Тобто шеринг у тій формі, в якій він існує зараз, був породжений технологічним прогресом.

Рушійними силами шерингової економіки є пірингові соціальні мережі та технології реального часу, а також кризові явища в економіці. Останніми роками до них додалися пандемія COVID-19 та російська агресія проти України.

Шерингова економіка в Україні має потенціал розвитку, особливо в містах. Вона може знизити витрати на транспорт, полегшити доступ до різноманітних послуг і сприяти більш ефективному використанню ресурсів. Однак для цього потрібна відповідна правова база, яка б забезпечувала права та обов'язки учасників цієї економіки, а також інвестиції у технологічну інфраструктуру. Крім того, важливо врахувати можливі соціальні та економічні виклики, зокрема щодо захисту прав споживачів і робочих, а також забезпечення безпеки та приватності даних.

В Україні шерингова економіка представлена у декількох секторах економіки, основні з яких — три сектори. По перше, перевезення. Тут є яскраві представники міжнародної шеринг-ком'юніті, як то французький BlaBla Car (через покупку українського стартапу «Подорожники», що самостійного просував на українському ринку райдшеринг), та американський UBER.

По друге, у фінансовому секторі — як р2р кредитування. Такі можливості багато років надає WebMoney. У 2016 році ПриватБанк запустив можливість р2р кредитування, і вже 10 років такі ж можливості розвиває українська компанія АFA.

По-третє, через медичну реформу в країні розвиваються десятки ІТ застосунків, що поєднують лікарів з пацієнтами, як то Helsei.me, Medikit, тощо.

Популярними в Україні є шеринг житла (зокрема, львівська компанія MUSHROOM з 2015 р. пропонує житло гостям Львова. Великим успіхом користуються освітні послуги від Prometheus, що пропонує безкоштовні он-лайн курси від викладачів КНУ, КПІ та Києво-Могилянської академії. Платформа пропонує не просто окремі курси, а взаємопов'язані цикли занять з найбільш актуальних для країни тем (бізнес, ІТ, іноземні мови, право, історія).

Онлайн-платформа «Кабанчик» для послуг в побуті та бізнесі працює з 2012 р.

Безперечний плюс шерингу — зростання конкуренції. Якщо у клієнта є можливість кращого доступу до послуги чи більшого вибору, то це йде на користь клієнта та ринку в цілому. Шерингова економіка підвищує конкуренцію, та сильно здешевшує доступ малого бізнесу до клієнтів. Таким чином, малим підприємцям треба

витрачати значно менше коштів на маркетинг та залучення клієнтів. Менші витрати дозволяють зменшити вартість послуг. Також це дозволяє їм сконцентрувати усі зусилля на самих послугах та підвищити їх якість.

Навіть не маючи представництв в Україні, оператори шерінгової економіки дозволяють українцям реєструватися та пропонувати свої послуги світу, або ж купляти послуги де завгодно по всій планеті. Або ж українець може пропонувати свої послуги клієнтам з будь якої країни, у якій представлений той чи інший сервіс шерінгової економіки. Наприклад, якщо українець їде на своєму авто по Португалії, він може там теж «взяти на борт» пасажирів через BlaBla Car або інші сервіси.

Отже, переваг економіки шерінга багато: економія на бензині, відсутність витрат на зберігання транспорту, страхівку та інше. Поки що найактивніше шерінг розвивається у великих містах України як от в Києві. Завдяки їй люди можуть обмінюватися з іншими тим, що самі не використовують. Обмін економікою дозволяє людям заробляти гроші на цих недоотриманих активах.

Шерінг в Україні однозначно буде набувати подальшого поширення, як і в усьому світі. Але цей шлях розвитку не позбавлений і деяких перешкод. В основному, успішний розвиток вітчизняного шерінгу залежатиме більшою мірою від довіри в українському суспільстві, зміни пануючої системи цінностей та, звичайно ж, розвитку інформаційного та комунікаційного простору, нових технологій.

З початку війни на території України шерінг став необхідністю через обмеження ресурсів, якими можуть користуватися не тільки громадяни, але й компанії. Через блекаути та інші обмеження компанії, зокрема в сфері ІТ стали використовувати мережевий підхід або спільне використання просторів, ресурсів та об'єднання команд, що стало не просто механікою обміну чи доступу, а філософією зростання на основі взаємодопомоги, сталості та оптимізації.

Таким чином, шерінгова економіка є важливим і перспективним напрямком для України з огляду на ускладнення доступу до різних ресурсів внаслідок війни.

РЕКЛАМА В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Цимбалюк А.Р.

*IV курс, група ЗМК-20-1, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки і менеджменту Університету «Україна».
Науковий керівник: Кутліна І.Ю., к.т.н., доцент,
Інститут економіки і менеджменту Університету «Україна»*

Величезна кількість соціальних мереж, які існують в даний час, орієнтовані на різні аудиторії, мають свою специфіку і функції. Статистичні дані свідчать про те, що у наш час кількість користувачів соціальних мереж у світі налічує майже 5 мільярдів, тобто 60% планетарного населення [4].

Інноваційні зміни, які наразі відбуваються в усіх сферах економіки, неодмінно впливають і на рекламну діяльність бізнес-структур.

Реклама в соціальних мережах дозволяє підприємствам та брендам звертатися безпосередньо до своєї цільової аудиторії. Завдяки доступу до різноманітних даних про користувачів, таких як їхні інтереси, демографічні характеристики та поведінка в мережі, компанії можуть створювати наочно спрямовані оголошення, які привертають увагу та стимулюють дії споживачів.

Однією з головних переваг реклами в соціальних мережах є можливість точного спрямування рекламних повідомлень на конкретні групи користувачів. Використовуючи розширені налаштування таргетингу, рекламодавці можуть звертатися до аудиторії відповідно до їхніх інтересів, вікових категорій, місцезнаходження та навіть покупних звичок.

Соціальні мережі являють собою платформи для спілкування та взаємодії. Рекламні повідомлення, які створюються з урахуванням контексту цих мереж, мають більше шансів на успіх. Користувачі можуть взаємодіяти з рекламним контентом шляхом коментарів, вподобань у вигляді лайків, репостів та інших форм вираження зацікавленості, що дозволяє рекламодавцям створювати більш глибокі та значущі взаємодії з аудиторією [1].

Завдяки розширеним інструментам аналітики, компанії мають можливість відстежувати ефективність своїх рекламних кампаній в реальному часі. Це дозволяє швидко адаптувати стратегії реклами, максимізувати результативність та забезпечити оптимальне повернення інвестицій.

Сприятлива атмосфера спільнот та можливість взаємодії з контентом дозволяє зробити рекламу в соціальних мережах схильною

до вірусного поширення. Тому, якщо рекламний контент захоплює аудиторію або має високу розважливу цінність, він може поширитися швидко та широко, забезпечуючи додаткове охоплення без додаткових витрат на рекламу.

Інтерес представляють дослідження соціальної мережі Instagram, яку активно використовують представники бізнесу. Instagram вважають однією з найпопулярніших соціальних мереж у світі з мільярдами активних користувачів щоденно. Ця платформа приваблює як особистість, так і бізнеси, надаючи можливість поділитися своїми моментами, ідеями та продуктами.

Особливістю Instagram є фотографії та відео. Користувачі можуть створювати красивий та привабливий зміст, який спонукає до взаємодії з цільовою аудиторією та сприймається якісно.

За допомогою рекламних інструментів Instagram, бізнеси можуть точно визначити, хто саме бачить їхні оголошення. Здійснюються налаштування за допомогою даних про інтереси, поведінку та демографію користувачів.

В Instagram, як і в інших соціальних мережах, користувачі можуть взаємодіяти з контентом через лайки, коментарі та репости. Це створює унікальну можливість для бізнесів спілкуватися безпосередньо зі своєю аудиторією. Instagram надає розширені аналітичні інструменти, які дозволяють бізнесу відстежувати ефективність своїх рекламних кампаній в реальному часі, що дозволяє оптимізувати стратегії та максимізувати результати [2].

Instagram можна визначити як місце для будування спільнот та культури бренду. Бізнеси можуть створювати зв'язок зі своєю аудиторією через контент, який відображає їхні цінності та ідентичність.

Порівнюючи Instagram з соціальною мережею Facebook слід зробити наступні висновки. Instagram переважає Facebook щодо візуальної естетики, а фокусування на фото та відео контенті робить його ідеальним для брендів, що хочуть представляти свою продукцію у привабливому вигляді [3].

Instagram здебільшого привертає увагу молодших користувачів, особливо вікову групу 18–34 років, що дає компаніям можливість залучати молоду аудиторію, яка часто виявляє високий рівень взаємодії з контентом.

Для взаємодії з аудиторією через фото та відео Instagram дає більше можливостей для взаємодії з аудиторією. Користувачі частіше взаємодіють із змістом, який створює більше можливостей для брендів залучати своїх підписників.

Для ділового просування продуктів та створення брендів у сферах моди, краси, харчування та мистецтва Instagram частіше використовується представниками бізнесу, що дозволяє зробити його ідеальною платформою для компаній, які хочуть спілкуватися з цільовою аудиторією в цих галузях.

В Instagram саме зміст стає центральною перевагою, яка позитивно впливає на сконцентрованість компаній при створенні креативного та привабливого контенту, що привертає увагу аудиторії.

Список використаних джерел

1. Advertising in social networks. URL: <https://websait.uz.ua/en/posluhy/reklama-v-sotsialnyh-merezhah/>.

2. Оптимізація метрик у Meta ADS: як досягти найкращих результатів в Instagram. URL: <https://speka.media/optimizaciya-metrik-v-meta-ads-yak-dosyagti-naikrashnix-rezultativ-v-instagram-plo4zp>.

3. Аналіз різних джерел трафіку: Google Ads, Facebook Ads, Instagram. URL: <https://leadpanda.media/blog/analiz-riznih-dzherel-trafik-ads-google-facebook-instagram/>.

4. Шоляк В. ТОП соціальних мереж. URL: <https://wizeclub.education/blog/top-sotsialnih-merezh/>.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ СИСТЕМИ МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЙ

Чаплигін А.О.

*IV курс, група ЗМК-20-1, спеціальність «Маркетинг»,
Інститут економіки і менеджменту Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Дубас Р.Г., д.е.н., професор,
Інститут економіки і менеджменту Університету «Україна»*

Зростаюча конкуренція на світових ринках змушує компанії витрачати багато зусиль і коштів на рекламу товарів і послуг, а головне — на розробку нових моделей товарів для задоволення потреб споживачів. Сучасний ринок характеризується зростаючою інформаційною насиченістю та зростанням важливості і цінності інформації. У цих умовах значно ускладнюються процеси формування споживчого попиту та вподобань і впливу на них за допомогою маркетингу.

Метою ефективних маркетингових комунікацій є не тільки надання споживачеві необхідної інформації про характеристики та якість товарів і послуг, умови угоди та особливості конкуруючої пропозиції, а й завоювання симпатії споживача, створення атмос-

фери емоційного взаєморозуміння, доброзичливості та довіри між виробником і споживачем та суспільством.

Актуальність дослідження даної теми посилюється тим, що науково-технічний прогрес в останні роки сприяв значному розвитку маркетингових комунікацій завдяки розвитку засобів масової інформації. Людство все частіше використовує радіо, телебачення, комп'ютерні технології, телефон тощо для передачі інформації. Це зробить маркетингові комунікації більш ефективними та зрозумілими як для окремої людини, так і для суспільства в цілому.

Маркетингові комунікації зараз є центральним елементом конкурентних інструментів. Зростання ролі комунікацій у боротьбі за покупця є наслідком специфічного маркетингового середовища сучасного вітчизняного ринку [1].

По-перше, зросла фінансова спроможність багатьох українських компаній, а також їхнє бажання освоювати ширший сегмент ринку. Це змушує їх проводити агресивну комунікаційну політику та збільшувати витрати на рекламу. По-друге, іноземні інвестиції в українську економіку постійно зростають, що призводить до конкуренції з іноземними компаніями, які мають великий досвід ведення бізнесу та значні бюджети на рекламу, стимулювання збуту та інші заходи з просування. По-третє, все більшого впливу набувають науково-технічні розробки у сфері маркетингових комунікацій, що призводить до появи нових медіа-каналів та інструментів донесення корпоративних повідомлень, таких як Інтернет, мобільний зв'язок тощо.

Маркетинговою комунікацією вважають низку сигналів, які компанія надсилає різним цільовим групам: посередникам, конкурентам, споживачам, постачальникам, акціонерам, органам державної влади та власним працівникам компанії. Маркетингова комунікація охоплює всю діяльність компанії, спрямовану на інформування, переконання та нагадування споживачам і ринку в цілому про її продукцію та діяльність.

Системою маркетингових комунікацій називають оптимальне поєднання її ключових елементів. До елементів комплексу маркетингових комунікацій належать реклама, зв'язки з громадськістю, стимулювання збуту, персональний продаж і прямий маркетинг. Кожен інструмент маркетингових комунікацій має свої переваги та недоліки. Взаємодія та взаємозалежність інструментів маркетингових комунікацій з урахуванням специфічних особливостей кожного з них з метою їх максимально ефективного використання для

конкретної цільової групи дає можливість досягти як короткострокових, так і довгострокових маркетингових цілей компанії.

Наразі маркетингові комунікації слід розглядати як управління процесом просування товару на всіх етапах: до продажу, під час продажу, під час споживання та після споживання. Основними учасниками процесу маркетингової комунікації є відправник повідомлення, комунікатор і одержувач повідомлення.

Маркетингові комунікації часто ототожнюють з рекламою товару, що призводить до нерозуміння їхньої сутності, а отже, до неналежного використання потенціалу маркетингових комунікацій у маркетинговій діяльності компанії.

Маркетингові комунікації є важливим джерелом для економічної системи в цілому та для існування компанії зокрема.

Комплекс маркетингових комунікацій є оптимальним поєднанням його ключових елементів. До елементів комплексу маркетингових комунікацій відносять рекламу, зв'язки з громадськістю, стимулювання збуту, персональний продаж і прямий маркетинг.

Поняття маркетингової комунікації не обмежується її засобами (реклама, стимулювання збуту, пропаганда, прямий маркетинг, персональний продаж). Зовнішній вигляд товару, його ціна, дизайн, колір упаковки та магазин, в якому він продається, також доносять інформацію до споживача.

Цілі комунікаційної політики розробляються як система цілей, яких намагається досягти компанія, де цілі нижчого ієрархічного рівня (інформування споживачів, створення позитивного іміджу компанії тощо) є засобами для досягнення цілей вищого ієрархічного рівня (операційних цілей).

Процес розробки ефективної маркетингової комунікації включає ряд послідовних етапів: визначення цільової аудиторії, визначення цілей комунікації, створення повідомлення, вибір каналів комунікації, розробка загального маркетингового бюджету, розробка програми маркетингової комунікації та оцінка ефективності маркетингової комунікації.

Ефективність маркетингових комунікацій визначається як співвідношення між вигодами та витратами на комунікації за умови, що інші фактори, які впливають на результат, відсутні або коли їхній вплив ідентифіковано та відокремлено.

Основна складність в оцінці ефективності маркетингових комунікацій полягає в тому, що вигоди, які компанія отримує від впливу комунікацій, неможливо відокремити від впливу інших елементів комплексу маркетингу або заходу.

Список використаних джерел

1. Маркетингові комунікації. URL: <https://posibniki.com.ua/catalog-marketingo-vi-komunikaciy>.

**КЛАСИФІКАЦІЯ І КОДУВАННЯ
ЕКОНОМІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ
У ІНФОРМАЦІЙНІЙ СИСТЕМІ ПІДПРИЄМСТВА**

Черненко С.П.

*II курс, спеціальність «Фінанси»,
Інститут економіки і менеджменту Університету «Україна».
Науковий керівник: Думанська К.С., д.е.н, доцент,
Інститут економіки і менеджменту Університету «Україна»*

Інформаційні системи стали невід’ємною складовою сучасного підприємництва, де кожен бізнес спирається на обробку, зберігання та передачу великих обсягів даних. Класифікація та кодування інформації суб’єкта господарювання, в свою чергу, є одним з ключових аспектів ефективного інформаційного менеджменту.

Класифікація економічної інформації на підприємстві являє собою процес організації та структурування даних та документів у категорії відповідно до їхнього змісту, характеристик та призначення. Цей процес спрощує розуміння та доступ до інформації, сприяє ефективному управлінню та допомагає в прийнятті стратегічних рішень на підприємстві.

Здійснення класифікації економічної інформації на підприємствах виконує широкий спектр функцій, серед яких можна виділити:

– оптимізація управління функціональним підрозділами, оскільки класифікація економічної інформації забезпечує впорядкування великих масивів даних, що спрощує їх аналіз та застосування у виробничій та організаційній документації;

– забезпечення доступності та зрозуміння інформації, оскільки класифікація забезпечує формування тематичних груп інформації, що значно спрощує та пришвидшує здійснення розрахунків фінансово-економічних показників;

– підвищення ефективності процесів обробки інформації, оскільки чітко визначені категорії дозволяють підприємствам здійснювати швидке та точне розподіл, аналіз та використання інформації, що забезпечує зниження витрат робочого часу та підвищення продуктивності праці;

— організація інформаційної безпеки, що стає можливою завдяки впровадженню різних рівнів захисту для різних груп інформації, функціональних підрозділів, до відбуваються використання даних.

Кодування інформації на підприємствах — це процес перетворення даних у спеціальний формат або представлення їх у вигляді, придатному для обробки, зберігання та передачі. Цей процес є важливою складовою частиною інформаційних систем підприємств і дозволяє забезпечити ефективність та безпеку обробки даних.

Процес кодування інформації на підприємствах забезпечує виконання таких функцій:

— формування цілісної системи безпеки даних, коли кодування допомагає захистити комерційну інформацію підприємства та конфіденційну інформацію про працівників і клієнтів від несанкціонованого доступу та зберегти цілісність даних використання на підприємстві;

— підвищення швидкодії та ефективності обробки даних, оскільки кодування дозволяє структурувати обсяги даних всього підприємства та його підрозділів, що значно пришвидшує обробку вхідної та оформлення вихідної інформації у вигляді документації;

— забезпечення стандартизації та сумісності даних на основі використання стандартів кодування, що сприяє взаємодії між різними інформаційними системами підприємстві та забезпечує кореляцію внутрішньої інформації між підрозділами.

У сучасному бізнесі класифікація і кодування інформації в інформаційній системі підприємства відіграють важливу роль у забезпеченні ефективного управління даними. Вони дозволяють організувати та структурувати інформацію, розмежувати права доступу та захистити її від впливу зловмисників, що спрощує її використання та аналіз, а також забезпечують стандартизацію та сумісність даних у межах системи підприємства. Таким чином, класифікація і кодування інформації є елементами оптимізації управління економічними даними підприємства, що забезпечують ефективність і безпеку їх застосування.

Список використаних джерел

1. Brown L. Application of Information Classification in Healthcare Systems. *International Conference on Health Informatics Proceedings*. 2019. P. 102–115.
2. Chen J., Wang X., Wang S. A Survey of Hierarchical Classification across Different Application Domains. *Journal of Information Science*. 2018. № 45 (2). P. 123–140.

3. Johnson A. Coding and Decoding Methods in Information Theory. *Journal of Information Science*. 2020. № 15 (2). P. 45–58.

4. Stallings W. *Cryptography and Network Security: Principles and Practice (6th Edition)*. Pearson. 2013.

CRM СИСТЕМИ ЯК СУЧАСНИЙ ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ТВОРЧО-ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ СФЕРИ ДІЯЛЬНОСТІ

Шпак Д.В.

*аспірант, спеціальність «Економіка»,
Інститут економіки і менеджменту Університету «Україна».
Науковий керівник: Думанська К.С., д.е.н, доцент,
Інститут економіки і менеджменту Університету «Україна»*

CRM (Customer Relationship Management) — це система керування процесами діяльності компаній у вигляді програмного забезпечення або онлайн платформи, що спрямована на автоматизацію максимальної кількості бізнес-стратегій. Автоматизація у CRM дозволяє зменшити витрати шляхом перекидання частини функцій, які виконувались в ручному режимі, на комп'ютерну систему, що дозволяє оптимізувати стратегію розвитку компанії.

Основна мета залучення CRM — створення єдиної екосистеми по залученню нових і розвитку існуючих клієнтів.

Основними принципами роботи CRM-систем можна назвати:

— використання великої кількості каналів комунікацій, як то: email, ip-телефонія, чати, форми відправки повідомлень, соціальні мережі;

— наявність єдиного сховища інформації з доступом з любых точок світу;

— збір інформації про клієнта та сприяння підготовки необхідної стратегії подальшої роботи;

— можливість інтеграції з іншими сервісами, як то державні мережеві системи та інше програмне забезпечення;

— управління маркетинговими кампаніями.

Оскільки система забезпечує швидкий доступ до даних, які відносяться до багатьох аспектів проектів, можна стверджувати, що користувачам стає легше співпрацювати між собою, а отже, вирішується широкий спектр питань які підвищують ефективність роботи в командах.

Для аналізу актуальності впровадження CRM систем в підприємстві наведемо невеликий список наявних рішень на ринку України:

- Creatio (Україна) [2];
- SendPulse (Україна) [3];
- KeepinCRM (Україна) [4];
- KeyCRM (Україна) [5];
- NetHunt (Україна) [6];
- Zendesk (Данія) [7];
- Pipedrive (США) [8].

Проаналізувавши функціонал вищевказаних рішень можна прийти до наступної класифікації видів CRM:

- Система управління продажами;
- Система управління обслуговування клієнтів;
- Система управління проектами;
- Система управління соціальними медіа;
- Система управління відношеннями з постачальниками;
- Система управління клієнськими даними.

Серед функціоналу, який сприяє зменшенню навантаження на персонал можна виділити наступні:

- файлове сховище для поточних та попередніх проектів та матеріалів;
- система постановки задач членам проекту, та моніторингу роботи в реальному часі;
- система планування часу та відстеження етапів роботи (графіки Ганта);

Згаданий функціонал, в поєднанні з системами сповіщення виконавця, знімає навантаження з менеджерів проектів та керуючого персоналу, що дає змогу зменшити кількість таких позицій в переліку робітників, а отже і до зменшення розміру фонду оплати праці. Все назване дає можливість покращити конкурентоздатність підприємства.

Швидкість та якість виконання проектів повинно бути головним критерієм для компаній, результатом роботи яких є інтелектуальний продукт [1]. Належне планування та завчасне планування навантаження на кожного з робітників є основою для розуміння необхідної кількості персоналу та часових меж для кожного окремого випадку. Саме менеджер формує та надає своє розуміння етапності та часу виконання. Графічна подача, процесів виконання робіт є тим функціоналом, який присутній в більшості CRM систем.

Кожен з виконавців робіт має змогу переглянути перелік завдань, які йому необхідно виконати в межах одного проекту, та са-

можливо розподілити їх виконання в часі, індивідуально керуючи власним навантаженням. Подібний функціонал є зручним як з сторони робітника, так і з сторони менеджера.

Ефективність керування проектами лягає на плечі саме менеджersького складу компанії, хоча інструмент у вигляді CRM, полегшує подібну роботу, так як раніше вона виконувалась вручну.

Підсумовуючи все вищесказане можна прийти до висновку, що CRM, є ефективним інструментом автоматизації виробничих процесів як всередині організації, так і в сфері комунікації з замовником. Використання функцій, які представлені в більшості рішень, дає змогу оптимізувати навантаження на робітників, що виключає момент «простою» з загальної тривалості виконання проекту, а отже і більш ефективного використання бюджету.

Список використаних джерел

1. Hansen L.K. & Svejvig P. Seven Decades of Project Portfolio Management Research (1950–2019) and Perspectives for the Future. *Project Management Journal*. 2022. 53. URL: <https://doi.org/10.1177/87569728221089537> (дата звернення: 21.04.2024).
2. CREATIO. URL: <https://www.creatio.com/> (дата звернення: 21.04.2024).
3. SendPulse. URL: <https://sendpulse.ua> (дата звернення: 21.04.2024).
4. KeepinCRM. URL: <https://keepincrm.com> (дата звернення: 21.04.2024).
5. KeyCRM. URL: <https://ua.keycrm.app> (дата звернення: 21.04.2024).
6. NetHunt. URL: <https://nethunt.ua> (дата звернення: 21.04.2024).
7. Zendesk. URL: <https://www.zendesk.com> (дата звернення: 21.04.2024).
8. Pipedrive. URL <https://www.pipedrive.com> (дата звернення: 21.04.2024).

ЗМІНА РОЛІ ТОРГОВЦІВ ЦІННИМИ ПАПЕРАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ

Юрченко В.О.

IV курс, група ФН-20-1, спеціальність «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»,

Інститут економіки і менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: Пшенична М.В., к.е.н., доцент,

Інститут економіки і менеджменту Університету «Україна»

Одним із дієвих механізмів, здатних заохочувати економічне зростання країни, сприяти залученню інвестицій, налагоджувати розподіл капіталу та забезпечувати досягнення фінансової стабільності є фасилітація ринку цінних паперів.

Це обґрунтовується фактом того, що професійна діяльність торговців цінними паперами за своїм функціоналом спрямована на мобілізацію коштів з метою фінансового забезпечення активної виробничо-господарської діяльності суб'єктів підприємництва. Крім того, наявність розвиненого ринку цінних паперів є релевантним індикатором прогресивності бізнес-середовища та фінансової грамотності населення країни, інтегрованого до участі в ринкових відносинах.

Особлива актуалізація необхідності розвитку ринку цінних паперів для України відбулася після початку активної фази повномасштабної війни з РФ. Знищення і пошкодження значної кількості виробництв вітчизняних продуцентів у сполученні з високими ризиками кредитування в значній мірі ускладнили процес залучення оборотного капіталу для фінансування діяльності українських компаній. В даному контексті саме ринок цінних паперів як складна, поліфункціональна система дає можливість мобілізувати фінансові ресурси через продаж емітованих цінних паперів для відновлення конкурентоздатності компаній. В свою чергу, це сприятиме не лише структурним змінам у економіці, але й поліпшенню фінансового становища громадян через володіння та управління цінними паперами.

За звітними аналітичними даними Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку України, обсяг випуску емісійних цінних паперів на організованому ринку має наступні закономірності (рис. 1).

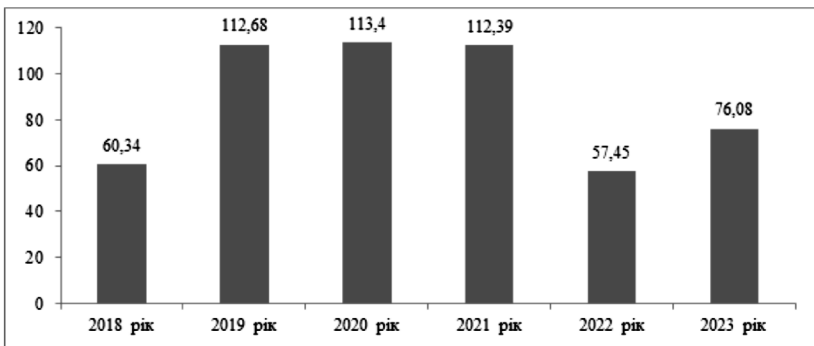

Рис. 1. Обсяг емісії цінних паперів на організованому ринку, млрд грн
Джерело: складено автором за [3]

Як видно з даних рисунку 1, ринок цінних паперів України у 2023 році показав позитивну динаміку до зростання. Так, загальний обсяг випуску емісійних цінних паперів, вимірюваних у грив-

нях, у відповідному періоді 2023 року зріс на 18,63 млрд грн порівняно з відповідними показниками 2022 року. Проте повернення до обсягів довоєнного періоду можливе лише за умови вирішення проблем визнання статусу й функцій торговців цінними паперами України, а також перспектив їх діяльності.

Відтак, активізація ролі торговців цінними паперами передбачає розв'язання наступних проблем:

1. Розбалансування статусу торговців цінними паперами — обумовлена загрозами їх безпеці та стабільності в умовах воєнного конфлікту, можливість експропріації або знищення майна та ресурсів.

2. Обмеженість функцій торговців цінними паперами — зокрема, ускладнення здійснення фінансових операцій через обмеження доступу до фінансових ресурсів, зниження ліквідності ринку та зростання ризиків інвестування.

3. Невизначеність перспектив торговців цінними паперами — спровокована зменшенням інвестиційної активності та відсутності довіри до фінансових ринків, нестабільністю інвестиційного клімату та неспроможністю реалізувати стратегії управління портфелем в умовах воєнного конфлікту.

Для вирішення окреслених проблем на українському ринку цінних паперів доцільним є впровадження і реалізація наступних стратегій, зорієнтованих на підвищення ефективності та стабільності діяльності торговців цінними паперами, а саме: реалізація програм навчання та інформаційних кампаній для підвищення рівня інвестиційної освіти та свідомості серед інвесторів, що сприятиме збільшенню довіри до ринку; аналіз поточних ринкових умов та швидка адаптація стратегій управління портфелем до змін в інвестиційному кліматі та ризиках, пов'язаних з воєнним конфліктом; співпраця з регуляторними органами та міжнародними партнерами для спільного вирішення проблем і підвищення стабільності фінансового ринку в умовах воєнного конфлікту.

Ці стратегії спрямовані на допомогу торговцям цінними паперами уникнути деяких негативних наслідків військового конфлікту та забезпечити більшу стабільність у їхній діяльності на українському ринку.

Список використаних джерел

1. Машлій Г.Б. Стан та перспективи розвитку фінансового ринку України / Г.Б. Машлій, М.М. Галюк. *П'ятдесят сьомі економіко-правові дискусії: матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції* (м. Львів, 26 травня 2021 р.). Львів, 2021. С. 36–37.

2. Офіційний сайт Української біржі. URL: <https://www.ux.ua/> (дата звернення: 20.03.2024).

3. Офіційний сайт Національної комісії цінних паперів та фондового ринку України. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/about-us/about-us/> (дата звернення: 20.03.2024).

СЕКЦІЯ 2

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО МОВОЗНАВСТВА ТА ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ПОЕЗІЇ

Абдуллаєва А.Е.

*IV курс, група ПР-20-1, спеціальність «Філологія (переклад)»,
Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Махінова В.В., ст. викладач,
Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна»*

Слово у художній літературі має значну роль. Відмінність граматичних структур різних мов та особливості застосування художніх засобів складають труднощі перекладу літератури різних народів. Часто перекладач зіштовхується також з проблемою відмінності сприйняття одного і того самого твору у різних культурах. Впливають на сприйняття відмінності у правилах етикету та значенні жестів.

Перекладач повинен враховувати особливості жанру та компенсувати міжкультурну різницю. Перекладач художніх творів має дотримуватися таких основних вимог:

1. Доносити до читача всі думки, виражені автором, за можливості зберігаючи нюанси та відтінки викладу та не додаючи нічого від себе.

2. Викладати думки максимально стисло.

3. Висловлюватися потрібно зрозумілою мовою.

4. Переклад має відповідати нормам літературної мови. Кожна фраза мусить звучати природньо.

Переклад поезії вимагає особливого таланту. У поетичних творах важливу роль відіграє форма вірша та звучання кожного слова. Головною ціллю перекладу поезії також є легкість та природність

сприйняття перекладеного. Саме тому перекладач повинен мати творчу натуру та глибокі знання культури та мови оригіналу та перекладу.

Проаналізуємо технічні прийоми, до яких вдається перекладач під час процесу перекладу.

Спосіб № 1: Запозичення.

Є найпростішим прийомом перекладу. Його використовують, наприклад для того щоб відтворити місцевий колорит.

Спосіб № 2: Калькування.

Калькування це особлива форма запозичення, яка відбувається шляхом буквального перекладу елементів певної синтагми. Ми калькуємо вираз шляхом використання синтаксичних структур мови перекладу або ж структур чужої мови, додаючи до мови перекладу нові конструкції, наприклад Science-fiction (букв. «наука-фантастика»).

Спосіб № 3: Дослівний переклад.

Дослівний переклад означає перехід від вихідної мови до мови перекладу, наслідком якого є створення правильного тексту. Від перекладача в цьому випадку вимагається лише дотримання основних норм мови.

Спосіб № 4: Транспозиція.

Транспозиція — перехід слова з однієї частини мови в іншу або використання однієї частини мови у функції іншої. Цей спосіб може застосовуватися як в межах тексту оригіналу, так і при перекладі.

Спосіб № 5: Модуляція.

Модуляція — це варіювання повідомлення. Цей спосіб використовують тоді, коли очевидно, що дослівний чи транспонований переклад дає граматично правильне висловлення, однак воно є складним для сприйняття носіями мови перекладу.

Спосіб № 6: Еквіваленція.

Обидва тексти (вихідний і текст перекладу) описують ту саму ситуацію, використовуючи, однак, абсолютно різні стилістичні засоби. Її класичним прикладом є ситуація коли людина, забуваючи цвях, вдярає себе по пальцях — українською вона скрикне «Ой», а англійською — «Ouch».

Спосіб № 7: Адаптація.

Цей спосіб доцільний у випадку, коли в мові перекладу не існує ситуації про яку йдеться у мові оригіналу. Тоді ситуації передають за допомогою еквівалентної ситуації, яка є звичною для читача перекладеного твору.

Висновки. Отже, художній текст як об'єкт перекладу має ряд особливостей, що впливають на процес і якість перекладу. Переклад є складним і багатограним видом людської діяльності, у ході якої зіштовхуються різні культурні, особливості та традиції. Переклад передбачає передачу думки, змісту оригіналу, але за допомогою іншої системи знаків.

На основі виконаного дослідження приходимо до висновку, що художній переклад є результатом міжкультурної комунікації, Традиційно вважалось, що основна функція перекладу — інформативна. Нині ж ідеться про дві основні функції перекладу — інформативну та естетичну. Художній переклад — це відтворення засобами певної мови особливостей іншомовного літературного тексту в нерозривній єдності змісту і форми. Переклад є одним із важливих елементів сприйняття творів зарубіжної літератури.

РОЗВИТОК СУЧАСНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Білокур С.Р.

*І курс, група СП-135, спеціальність «Комп'ютерна інженерія»,
Національний авіаційний університет;*

Васьківська Д.С.

*І курс, група СП-135, спеціальність «Комп'ютерна інженерія»,
Національний авіаційний університет.*

*Науковий керівник: Риженко К.В., к.філол.н., доцент,
Національний авіаційний університет*

Об'єктом української термінографії є наукова термінологія, яка відбиває багатовіковий матеріальний і духовний поступ суспільства. Її створювали впродовж століть учені різних галузей знань. Терміни відіграють важливу роль у розвитку науки, техніки та інших галузей знань. Вони є не лише інструментом спілкування між фахівцями, а й засобом збереження та передачі знань від покоління до покоління. Україна, на жаль, має мало відповідних термінів у власній мові, адже більшість їх є запозиченими. Початок формування національної наукової термінології відзначається серединою XIX ст. Фундаментальна робота М. Левченка «Замітка про руську термінологію», опублікована 1861 року у журналі «Основа», а також активність Наукового товариства імені Тараса Шевченка в Галичині (НТШ), зокрема статті в їхніх «Записках» та сторінки збірника, є важливими подіями в цьому процесі. Роль у встановленні наукової мови та створенні термінології

національного походження відіграли І. Горбачевський, Є. Озаркевич, В. Левицький та інші. Після 1905 року, через історичні події на Східній Україні, україномовні праці з термінології набули більшого значення, викликавши інтерес серед української громадськості [6, с. 34–35].

Вивчення української термінології було перервано початком Першої світової війни 1914–1915 рр. Проте вже у 1917 році розпочалися активні дискусії про створення народних шкіл з українською мовою навчання, а також термінологічний вишкіл для вчителів української мови. З цією метою було видано низку термінологічних словників, до яких долучилися такі організації, як Київське товариство шкільної освіти, Термінологічна комісія Київського наукового товариства, Термінологічна комісія на чолі з В. Николаєвим Природничо-історичного відділу музею Скаржинської та ін. У 1918 р. було сформовано нову термінологічну комісію та видано новий словник, до складу якої увійшли Т. Секунда, В. Євтимович, О. Янато, С. Корнієнко, І. Щоголев та інші. У наступні роки, 1919–1921, розпочали свою роботу різні підкомісії, які активно займалися термінологічною роботою. Однак у 1920–1921 роках деякі з цих підкомісій припинили свою діяльність. Саме в цей період було створено Інститут українського наукового мовознавства Української академії наук, а термінологічні відділи обох установ було об'єднано.

Тенденція формування наукової мови в українській мові в 30-х роках ХХ ст. була логічним продовженням того, що відбувалося в другій половині ХІХ ст. І. Огієнко констатує, що «всі відділи Наукового Лінгвістичного Інституту України виробили найвидатніші методи мовної композиції в українській мові». Він високо оцінює працю вчених НТШ, які «розробили найкращу методіку і закріпили її в українській мові, розробили найкращу методологію і трималися її» [2, с. 10–12]. На сучасному етапі розвитку українського мовознавства спостерігається зростання інтересу до термінології. Науковці, фахівці та мовознавці з різних галузей знань активно займаються унормуванням галузевої термінології. Сучасні українські мовознавці прагнуть визначити термінологію як складову літературної мови, термінологію як мовний знак, критерії визначення якості того чи іншого терміна та «ідеальну» (якщо така існує) термінологію. Однією з актуальних проблем українського термінознавства є те, що термінологія є основним джерелом поповнення лексичного складу високорозвиненої сучасної мови. Українська термінологія, яка повинна розвиватися нарівні з термінологією інших національних мов, стикається з низкою специфічних проблем, зумовлених історичними

чинниками. Існує нагальна потреба в розробці національних термінологічних стандартів, термінологічних словників та інших ресурсів. Розвиток сучасної української термінології передбачає вивчення, систематизацію та унормування спеціалізованої лексики в різних галузях знань і діяльності. Цей процес має кілька важливих аспектів:

1. Українські мовознавці та фахівці активно вивчають теорії термінології, досліджують природу та функції термінів у мові, шукають методи та підходи до творення й використання термінологічних систем.

2. Стандартизація термінології: цей процес передбачає унормування термінів з різних галузей знань, встановлення їхніх визначень і правил вживання. Регуляторні органи видають спеціальні документи, що регламентують використання термінів у науковій, технічній, медичній та інших галузях.

3. Створення нових термінів: оскільки сучасна наука і техніка постійно розвиваються, необхідно створювати нові терміни для відображення нових понять, технологій і явищ.

4. Створення словників: сюди входить укладання та публікація термінологічних словників, енциклопедій та інших довідкових матеріалів, які допомагають у розумінні та використанні технічних термінів

5. Міжнародна співпраця: термінологи в Україні активно співпрацюють з термінологами з інших країн задля впровадження міжнародних стандартів та взаєморозуміння у спільних галузях знань [3, с. 1–2].

Список використаних джерел

1. Симоненко Л.О. Українська термінографія: стан і перспективи. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Symonenko_Liudmyla/Ukrainska_terminohrafiia_stan_i_perspektyvy.pdf.

2. Івашенко В. Періодизація історії становлення української наукової термінології на тлі термінологічної діяльності в Україні: традиційні виміри. URL: https://www.researchgate.net/publication/337290492_Periodizacia_istorii_stanovlenna_ukrainskoi_naukovo_terminologii_na_tli_terminologicnoi_dialnosti_v_Ukraini_tradicijni_vimiri_V_Ivasenko_Terminologicnij_visnik_-_2015_-_Vip_31_-_S_5-16.

3. Чорновол Г.В. Основні проблеми внормування сучасної української термінології. URL: <https://termvisnyk.iul-nasu.org.ua/wp-content/uploads/sites/11/2022/01/CHornovol.pdf>.

ANGLICISMS IN THE UKRAINIAN LANGUAGE**Велещук Б.В.**

*IV курс, група ПР-20-1, спеціальність «Філологія (переклад)»,
Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна»
Науковий керівник: Домніч Л.М., ст. викладач,
Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна»*

Anglicisms are words, expressions, or developments that have been acquired or taken straightforwardly from the English language and utilized in one more language without interpretation. These words can be utilized in different everyday issues, like innovation, business, design, media, and so forth. The most common way of utilizing anglicisms can include fractional or complete variation to the language in which they are utilized, and it can likewise prompt changes in the etymological framework and impact the semantic scene.

Because of concentrated globalization process, a tremendous measure of anglicisms shows up in Ukrainian language. As of late, this cycle has been built up by the improvement of Web interchanges and virtual entertainment. Acquiring is normal for each language on the planet as it is the outcome of social contact between two language networks. In any case, nowadays language circumstance in Ukraine is described by the unnecessary utilization of anglicisms.

The most common way of getting English lexemes into Ukrainian language started in the XIX hundred years yet it was not all that dynamic. Entrance of English loanwords heightened after the disintegration of the Soviet Association when the alleged «Iron Curtain» had fallen and Ukrainian people group turned out to be more mindful of the English and American culture. In the mid 90-s of XX 100 years, there were acquired for the most part English business lexemes, yet toward the finish of XX — start of XXI century Ukrainian dictionary had a gigantic measure of acquired English lexemes, particularly from the American shoptalk. Unnecessary utilization of anglicisms is one of the main issues of current Ukrainian etymologists since they think about it as the danger to the virtue of Ukrainian language. Language circumstance in Ukraine has forever been troublesome because of the solid impact of Russian language and over the top and frequently unseemly use of English loanwords makes it more muddled. This issue has etymology as well as friendly results. Consequently, the issue of use of anglicisms is applicable to the contemporary Ukrainian semantics.

Involving anglicisms in the Ukrainian language alludes to the act of integrating English words or expressions straightforwardly into Ukrainian

discourse or composing. This can happen because of different reasons like globalization, innovative headways, or social impact. Be that as it may, inordinate utilization of anglicisms might present difficulties to language immaculateness and may upset the turn of events and safeguarding of the Ukrainian language.

The issue of language virtue because of the dynamic utilization of anglicisms in the Ukrainian language emerges from a few unfortunate results of this peculiarity:

– *loss of language uniqueness*: an inordinate number of anglicisms might prompt the deficiency of uniqueness and personality of the Ukrainian language, making it less discernable from different dialects;

– *decline in language capability*: constant utilization of anglicisms can influence the degree of phonetic culture, making the language less expressive and ruined;

– *loss of customary Ukrainian terms*: now and again, anglicisms supplant conventional Ukrainian terms, which can bring about the deficiency of the public semantic legacy;

– *entanglement of understanding for the crowd*: the utilization of anglicisms can make it hard for the people who don't communicate in English to figure out the material;

– *disturbance of language concordance*: presenting anglicisms can upset the language amicability and rationale of sentences or messages.

Staying away from these issues is conceivable by utilizing anglicisms all the more carefully and advancing the utilization of proper Ukrainian counterparts or terms.

Concentrating on the issue of involving anglicisms in the Ukrainian language has a few significant reasons:

– *conservation of etymological virtue*: concentrating on the issue assists with grasping the results of dynamic utilization of anglicisms and adds to safeguarding the phonetic immaculateness of the Ukrainian language;

– *conservation of social character*: concentrating on the issue assists with understanding the significance of safeguarding social personality through language and adds to the insurance of the Ukrainian phonetic legacy;

– *improvement of language training*: understanding the issue of utilizing anglicisms assists with further developing language instruction and childhood, empowering thoughtfulness regarding language advancement and the utilization of one's own language;

– *advancement of semantic equilibrium*: concentrating on the issue assists with keeping a harmony among Ukrainian and different dialects utilized in the cutting edge world;

– *useful critical thinking*: understanding the reasons and results of utilizing anglicisms assists with tracking down viable answers for lessen their effect on the Ukrainian language.

Consequently, concentrating on the issue of involving anglicisms in the Ukrainian language is significant from numerous perspectives for protecting the etymological and social legacy of Ukraine.

ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛІЙСЬКОГО УСНОГО МОВЛЕННЯ

Гребенюк А.К.

*IV курс, група ЗПП-20-1, спеціальність «Філологія (переклад)»,
Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Погрібна Л.С., к.пед.н., доцент,
Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна»*

У наш особливий час є актуальною тема відмінностей американського та британського варіантів англійської мови. Існує між ними певний зв'язок та, звичайно ж, конкуренція. Англійська мова — це міжнародна мова. За допомогою англійської мови укладаються міжнародні договори та навіть всесвітньо важливі угоди. Цінні особливості англійської мови в Америці вже давно привертають увагу всіх лінгвістів. Довгий тривалий час більшість англословних друкованих видань була орієнтована на британський варіант англійської мови. Проте через поживлення туристичних поїздок, професійних стажувань, обміну інформацією, пресою, літературою чи виробництвом кіно, телебачення, реклами ми все частіше стикаємося з суперечностями, які дещо відрізняються від загальнобританської лексики. У США, Англії та інших зарубіжних країнах видано чимало спеціальних монографій, нормативних довідників і лексикографічних посібників, присвячених англійській мові в США та її окремим аспектам. Багато праць як зарубіжних вчених (Р. Берндт, А. Марквардт, Р. Квірк, Д. Кристал, Р. Макдевід, К. Яніцкі), так і вітчизняних (Г.Б. Антрушина, Т.І. Арбекова, Ю. Зацний, Р. Крицберг, Д.Е. Розенталь, О. Швейцер, Ю. Жлуктенко). Характеризуючи відмінні риси американського варіанту англійської мови в галузі граматики, можна сказати, що обидва варіанти належать до єдиного мовного корпусу і фактично нівелиюються переважною більшістю подібностей, які все ж явно домінують. Можна констатувати, що процес американізації британської англійської мови, будучи складним явищем, трактується лінгвістами

в різних аспектах. У сукупності ці аспекти дослідження американізації британської англійської мови становлять єдиний дослідницький простір, пов'язаний з осмисленням впливу Сполучених Штатів на мовну ситуацію не лише у Великій Британії, а й у всьому світі.

Зростаючий вплив американського варіанту англійської мови відзначається і в сфері викладання англійської мови як іноземної. Незважаючи на те, що в сучасних реаліях британський і американський варіанти все ще залишаються основними в практиці викладання англійської мови, як зазначає З.Г. Прошина, в останні десятиліття роль американського варіанту зростає, особливо в європейських країнах. У зарубіжній науці на цю тенденцію вказує європейський лінгвіст Марко Модіано, підкреслюючи, що американська вимова, лексика та граматики отримують все більше визнання у сфері міжнародних іспитів з англійської мови. Бідна і нерозвинена в період до XII ст., англійська на початку XV ст. сформувалася в красиву і сильну літературну мову, яка використовувалася в офіційних установах, школах і судах. Невдовзі її визнали державною мовою. У період масової еміграції англійців до Америки англійська мова швидко набула міжнародного значення, розділившись на територіальні гілки. Сучасна англійська мова складається з кількох регіональних варіантів — британського, американського, канадського, австралійського, новозеландського та інших. Найбільш вживаними серед них є два основних різновиди — британська англійська (British English), що налічує кілька десятків діалектів, і американська англійська (American English), яка сьогодні по праву займає домінуюче положення у світі. Британська англійська більш консервативна, вимагає суворого дотримання граматичних правил, зокрема, суворого дотримання правильного порядку слів у реченні, не терпить скорочень фраз і «ковтання» закінчень слів. Істотно відрізняється також вимова з характерними протягнутими голосними, а також інтонація речень. Проте сучасне життя вносить свої корективи, і молоде покоління англійців, не відстаючи від світового мовного тренду, прагне до максимального спрощення мови. Так звана «королівська англійська» — це діалект, яким розмовляє значна частина населення Великої Британії. Однак на Британських островах є десятки інших діалектів, деякі з яких збереглися лише у найвіддаленіших регіонах і майже не використовуються в повсякденному житті. Такі територіальні варіанти англійської є радше символічною історичною спадщиною. Англійський варіант американської мови самі англійці називають «поганою англійською» і ставляться до нього з деякою зневагою. Вважається, що це дуже спрощена англійська на всіх рівнях

мови, яка досить збідніла в процесі таких трансформацій. Насправді така трансформація мови зумовлена іншою культурою — більш спокійною та динамічною. В Америці неможливо уявити плавну, розмірену носову мову ідеально правильною англійською. Інший темп життя та інші цінності породили іншу мову — стислу, лаконічну, спрощену. Завдяки великій кількості запозичень і широкому ареалу поширення англійська мова має багатий словниковий запас з великою кількістю слів-синонімів. При цьому його граматики досить проста, незважаючи на достатню кількість винятків із правил і неправильних дієслів, які потрібно запам'ятовувати. Більшість слів однокореневі. Сучасна англійська пунктуація є однією з найпростіших у світі. Єдина складність полягає в орфографії, оскільки написання англійських слів часто не збігається з вимовою. Тому в словниках прийнято вказувати транскрипцію кожного слова. Для сучасної мови характерні спрощення, стиснення фраз, використання сленгової лексики. В розмовній мові часто спостерігається нехтування граматичними правилами, скорочення слів і «ковтання» закінчень, внаслідок чого непідготовленій людині важко зрозуміти таку мову на слух.

Висновки. На основі аналізу наукових джерел за темою дослідження ми виділили основні особливості американської та британської англійської мови. Теоретично обґрунтовано основні граматичні відмінності американської та британської англійської. Експериментально перевірено вплив відмінностей між американським і британським варіантами англійської мови на правильне сприйняття матеріалу.

THE IMPACT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE TRANSLATION FIELD

Громов Р.С.

*III курс, група ПР-21-1, спеціальність «Філологія (переклад)»,
Інститут філології та масових комунікацій
Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Махінова В.В., ст. викладач,
Інститут філології та масових комунікацій
Університету «Україна»*

The infusion of Artificial Intelligence (AI) into the translation industry marks a pivotal moment in the way languages intersect, presenting a landscape ripe with opportunities and complexities. The intention behind this thesis is to delve into the pivotal role AI may play in the future trans-

lation and communication in general, exploring its benefits, mechanics, notable tools, and the profound impacts it exerts on the translation field along with its shortcomings to be aware of.

It might be surprising to learn that this translation technology has come a long way since its inception in the 1950s. Today, AI-based technologies can translate an entire novel in less than two minutes. In addition, by analyzing millions of queries, AI can identify and try to understand slang or idioms.

AI encompasses technologies enabling machines to perform tasks requiring human-like intelligence, including language translation. Translation involves converting content from one language to another, a process where AI holds promise for enhancing efficiency and accuracy. If we were to compare artificial and traditional approaches to the process of translation AI translation tools offer several advantages: Improved Efficiency: AI translates content swiftly, processing large datasets without breaks. Ensures uniform translations across various content types. Offering cost-effective solutions for high-volume translation needs. Particularly adept at translating technical or specialized content. While AI translation provides such benefits, it doesn't entirely substitute traditional translators due to our own advantages in grasping contextual nuances crucial for accurate translations. The ability to adapt translations to suit cultural differences and tone. Human expertise is vital for translating intricate documents requiring specialized knowledge. AI translation breaks down content into segments, applying algorithms from a given database to generate translations. It learns from past translations to enhance future accuracy and consistency. Notable AI translation tools include: Google Translate: which offers translations for over 100 languages using statistical and neural machine translation. Microsoft Translator: Supports over 60 languages, utilizing neural machine translation for accuracy. DeepL: Employs neural machine translation for seven languages, focusing on precision.

The Future of AI Translation. The future of AI translation holds promise with advancements like neural machine translation systems and integration of natural language processing (NLP). Potential developments include AI tools adapting to individual writing styles and cloud-based translation services facilitating universal access. AI translation impacts the translation industry by: Increased Demand: Businesses seek accurate translations for global expansion. Opportunities for Translators: Freelancers and language service providers can enhance efficiency by making it so that a large bulk of text could be approximately translated, only requiring adjustments which may better convey the intended impact of the

words and or phrases use. Language Learning: AI translation aids language acquisition by providing instant translations, feedback, and grammar assistance. Ethical concerns include potential biases in translations and job displacement in the translation industry. Addressing these concerns is vital for responsible implementation of AI translation technologies.

Conclusion. AI translation is revolutionizing the translation industry, offering efficiency, accuracy, and new opportunities. Ultimately being complimentary to the field of traditional translation, its continued evolution will shape the future of intercultural communication. As advancements unfold, navigating ethical considerations will be essential for maximizing the benefits of AI translation while mitigating potential risks.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО МОВОЗНАВСТВА

Дорогокупля Д.С.

*III курс, група ЖР-22-2фмб-кр-рл, спеціальність «Журналістика»,
Полтавський фаховий коледж Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Рябокінь Н.О., к.філол.н., доцент,
завідувач кафедри філології та соціально-гуманітарних дисциплін,
Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»*

Сучасне мовознавство змінює свій акцент з дослідження індивідуальних мовних явищ на комплексний аналіз мовних систем та їх взаємодії. Взаємодія мови та освіти є ключовою для розвитку суспільства і культури, оскільки мова виступає як основний інструмент передачі знань, спілкування та культурного спадкування. Освіта, у свою чергу, забезпечує навички володіння мовою, розвиває мовну компетентність та сприяє мовній культурі.

Розглянемо деякі аспекти взаємодії мови та освіти:

1. Мовна освіта: Освіта включає в себе вивчення мови як засобу спілкування та навчання в ній. Це може бути як навчання рідної мови для розвитку навичок читання, письма та усного мовлення, так і вивчення іноземних мов для комунікації з іншими культурами та сприйняття різноманітності.

2. Мовна культура: Освіта сприяє розвитку мовної культури, включаючи правильне вживання мови, повагу до інших мовних спільнот та розуміння мовних норм і стандартів.

3. Мова як засіб навчання: Мова виступає як засіб передачі знань в освітньому процесі. Незалежно від того, чи йдеться про ви-

кладання математики, науки або мистецтва, мова використовується для пояснення концепцій, спілкування з учнями та створення навчального середовища.

4. Багатомовна освіта: У світі, де існує багато мовних спільнот, освіта може сприяти розвитку багатомовної компетентності, тобто здатності володіти кількома мовами. Це відкриває нові можливості для спілкування, розуміння інших культур та розвитку міжкультурної грамотності.

5. Мовно-педагогічні підходи: Освітні програми та методи навчання мови впливають на розвиток мовної компетентності та сприяють мовному розвитку. Важливо підтримувати інноваційні підходи до вивчення мови, щоб стимулювати інтерес до навчання та розвивати мовні навички ефективніше.

Взагалі, взаємодія мови та освіти є важливою для забезпечення доступу до знань, розвитку міжкультурного спілкування та підтримки культурного різноманіття. Ця взаємодія створює основу для розвитку індивідів та суспільства в цілому.

ПИСЬМЕННИК В.Г. КОРОЛЕНКО — ЗАХИСНИК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Ємець С.А.

*магістерка культурології, старша наукова співробітниця,
Полтавський літературно-меморіальний музей В.Г. Короленка*

Володимир Галактіонович Короленко — письменник-гуманіст, письменник-демократ, понадчасовий навчитель і просвітитель, компас і барометр на всі часи, моральний авторитет, громадська та літературна діяльність якого тісно пов'язана з українською культурою к. ХІХ — поч. ХХ ст. [2, с. 75]. Дитинство та шкільні роки майбутнього письменника пройшли в Житомирі та Рівному; в «Історії мого сучасника» він говорить про свій великий інтерес до творів Т.Г. Шевченка в юнацькі роки: «Намагаюся відновити враження, яке молодь мого покоління отримала зі свого тодішнього знайомства з найпоширенішими творами Шевченка... Це були любов та захоплення». А останні двадцять років Короленко з родиною прожив у Полтаві.

Він любив Україну за дивовижну красу її природи, любив український народ за його працьовитість, співучість, нездоланну жагу до волі. Тема України посідає значне місце в оповіданнях «Ліс шумить», «У поганому товаристві», «Без мови», у повісті «Сліпий музикант»...

У ній В. Короленко з великим знанням людської психології по-філософськи підходить до розв'язання вічної проблеми: людина і суспільство. Простежуючи долю сліпого від народження хлопчика, письменник підводить читача до думки про те, що природним покликанням людини є не тільки боротьба за власне щастя — повноту і гармонію життя можна відчутти лише усвідомивши себе кровною часточкою народу, подолавши почуття егоїзму. Цю тему В. Короленко розвиває в інших творах того ж періоду: «На затемненні» (1882–1892), «Річка грає», «Ат-Даван» (1892), «Парадокс» (1894), «Марусина заїмка» (1899–1903). Особливе місце у творчості письменника посідає проблема зображення злиденного, важкого життя бездомних, безпритульних дітей. Короленко яскраво описує злиденне життя та умови проживання дітей, позбавлених родинного середовища: «... у землі досить великий отвір з земляними східцями, що вели вниз. Взявши мою руку, Валек повів мене по якомусь вузькому коридору, і, круто повернувши праворуч, ми раптом увійшли в просторе підземелля. ... проміння сонця проникало сюди не прямо, а раніше відбивалося від стін старих гробниць; воно розливалось у вогкому повітрі підземелля, падало на кам'яні плити підлоги, віддзеркалювалось і наповнювало все підземелля тьманими відблисками; стіни теж були викладені з каменю, сірий камінь висмоктує з Марусі її веселість», — читаємо в оповіданні «Діти підземелля».

Українська мова, українська література, українська культура, усна народна творчість були відомі Короленкові: у своїх творах письменник часто використовує українську норму написання закінчень у словах на *-ою*, *-єю*: «старою крышей», «густою зеленю», «величавою грустю», «белокурою косою», а також у творах зустрічаємо «хатки», «тополи», «гроши», «панич», «Микита», «пугач», «гайдамаки» та ін. Володимир Галактіонович палко захищав від переслідувань царської влади українську культуру і мову, всіляко підтримував прогресивних українських письменників.

Тісні, дружні стосунки споріднювали В.Г. Короленка й українських письменників-сучасників П. Грабовського, Панаса Мирного, М. Коцюбинського, І. Тобілевича. У журналі «Русское богатство» В.Г. Короленко друкував оповідання М. Коцюбинського «На камені», «Цвіт яблуні», «Він іде». Павло Грабовський переклав українською мовою поему Дж. Байрона «Шильйонський в'язень», а В.Г. Короленко доклав чимало зусиль, щоб надрукувати її без будь-яких поправок і змін, бо, на його думку, «переклад прекрасний». Володимир Галактіонович співпрацював з українським письменником

Панасом Мирним, Софією Русовою (відомою світовій спільноті як багатогранна вчена, громадська діячка-борець за українську мову, організаторка «Просвіти» та ін.), у особистій бібліотеці письменника зберігається декілька книг українського драматурга І. Тобілевича з дарчими написами. Даруючи В.Г. Короленкові I том своїх творів (1903 р.), Панас Мирний писав: «Славному письменникові ... Володимиру Галактіоновичу Короленкові на знак щирої подяки і глибокої пошани...». В.Г. Короленко цікавився українським сценічним мистецтвом і читав п'єси, подаровані І. Тобілевичем. Щоразу, коли І. Тобілевич приїздив у Полтаву з трупою П. Саксаганського, він постійно відвідував Володимира Галактіоновича і приносив йому квитки на спектаклі. У родині Короленків збереглися спогади про те, як вони відвідували театр, захоплювалися прекрасним виконанням українських п'єс і виконавським талантом М. Заньковецької.

Письменник-демократ В.Г. Короленко неодноразово виступав на захист прав і свобод української мови, підкреслював велику роль І. Котляревського у її становленні: «Він зробив цю м'яку, виразну, сильну, багату мову літературною мовою, і українська мова, яку вважали лише місцевою говіркою, з його легкої руки зазвучала так голосно, що звуки її рознеслися по всій Росії...» [1, с. 423].

Приїхавши до Полтави, Короленко потрапляє у круговерть соціальних потрясінь: письменник не міг залишатися байдужим до людських горя й страждань; протягом десятків років він був утіленням ідеалів громадянської честі й літературної гідності [2, с. 3]. Володимиру Галактіоновичу доводилося писати доповідні записки, клопотання, листи: завдяки авторитету свого імені, Короленку вдавалося рятувати людей від смерті. «Мені доводилося, — писав він у газеті «Наша думка», — захищати мужиків-вотяків у Вятській губернії, ..., сорочинських українців у Полтавській, — проти знущань російських чиновників. Вотяк, череміс, єврей, великорос, українець — були для мене однаковою мірою людьми, яких утискають». В Полтаві часто змінювалася влада, але до думки В.Г. Короленка прислухалися чиновники: 2 серпня 1919 року Володимир Галактіонович записує в щоденнику: «... домашні були спантеличені, побачивши близько 20-и військових, які чекають біля наших дверей. Виявилося, що ця військова молодь прийшла заявити про свою повагу до «письменника Короленка». Я подякував за добре слово, посидів з ним у садочку, і ми розмовляли протягом хвилин 20-и, враження дуже приємне: це молодь зовсім інтелігентна... Можливо, тепер наймолодші і особливо інтелігентні офіцери внесуть хоч якийсь свіжий

струмінь в атмосфері озлоблення та помсти» [1, с. 236]. А на другий день під час прийому у Штакельберга (денікінця) Короленко звертає увагу на ситуацію: «Переслідування «українства» під тими ж впливами диких виконавців набуває безглузвих форм, у земстві вже чули, як папери українською мовою викликали зауваження: «Що це за собача мова»... У першому ж наказі (надрукованому ще в Константинограді) вимагають знищити всі вивіски галицькою мовою». У вислові полягає образливий зміст, — зазначає Короленко, і тут же зауважує: «Українська мова безперечно існує, нею говорять мільйони людей, і не можна забороняти її в Україні» [1, с. 236].

Список використаних джерел

1. Короленко В. Щоденник (1917–1921). Листи з Полтави. Листування ... Котляревський і Мазепа. К. : Аконіт, 2011. 512 с.
2. Наукові записки Полтавського літературно-меморіального музею В.Г. Короленка. Полтава : Дивосвіт, 2013. Вип. 2. 192 с.

PILGRIMAGE TOURISM IN THE WAR CONTEXT

Єнз І.С.

*завідувачка кафедрою української мови та літератури,
іноземних мов і перекладу, ст. викладач,
Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна»*

War is a major problem of modern security, which differs from crime and terrorism in its deep penetration into society and long-term consequences. The relationship between war and pilgrimage tourism is underexplored, but it is evident that war negatively affects not only pilgrimage tourism and tourism in general, but also the economy and overall development of a country.

The ongoing war has led to a decrease in the number of pilgrims visiting Ukraine and a significant decrease in government budget revenues from tourism and pilgrimage activities, especially in affected regions. This is due to security concerns and the overall negative perception of the country as a tourist destination. This has resulted in a significant loss of income for the country's pilgrimage and tourism sector. The Ukrainian government is working to develop pilgrimage tourism in regions of the country unaffected by the conflict, but the impact of the war continues to be felt in the tourism industry. Therefore, the topic of the impact of war on the development of pilgrimage and tourism activities in Ukraine remains relevant and an important area for discussion. The research object is

the impact of war on pilgrimage and tourism activities. Theoretically, the study of the impact of war on pilgrimage tourism is based on the theory of tourism development. According to this theory, the development of pilgrimage tourism is related to economic, social and cultural factors that contribute to increasing the capacity of tourism to create new jobs, increase GDP and reduce poverty. Traveling during a country under martial law can be a risky and difficult experience.

Pilgrimage activity during the war does not stop completely, it seeks and tries out new directions, as many foreign visitors are interested in Ukraine. Pilgrimage and tourist activity during the war in some regions of the country can be quite a scary and dangerous business. It is important to take the necessary measures to ensure the safety of pilgrims.

Key safety rules for pilgrimage during war:

- research the destination and region you plan to visit before traveling;
- learn about the current situation, including any ongoing conflicts, and understand the potential risks and dangers associated with traveling to that area;
- register with your embassy if you are a citizen of another country. Registering with your embassy or consulate is an important step for any traveler, especially during wartime in a foreign country. This will allow your government to find you and assist you in an emergency;
- stay up-to-date on the latest news and events in the region you are visiting. This will help you make informed decisions about your travel plans and take necessary precautions if the situation worsens;
- avoid high-risk areas such as military facilities, government buildings, and other potential targets. These facilities may be more susceptible to attack and may be under heavy guard;
- respect local customs and traditions, dress appropriately for the region, and avoid behavior that may be perceived as offensive or disrespectful;
- use reliable transportation services and accommodations and avoid traveling alone or at night. If possible, travel in groups or with a trusted guide;
- always have a backup plan in case of an emergency, including an evacuation plan from the area, knowing the location of the nearest embassy or consulate, and having emergency contact information.

Conclusion. War negatively affects pilgrimage tourism, but pilgrimages must not stop entirely. Pilgrims must seek new routes and follow safety rules. Also, measures to support the pilgrimage tourism sector must be implemented. Pilgrimage tourism can play a significant role in Ukraine's post-war recovery.

БІЛІНГВІЗМ У ЛІНГВІСТИЧНОМУ ТА СОЦІОЛІНГВІСТИЧНОМУ АСПЕКТАХ

Єршова Л.В.

*IV курс, група ПР-20-1, спеціальність «Філологія (переклад)»,
Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна».
Науковий керівник: Пашко С.В., ст. викладач кафедри філології
та соціально-гуманітарних дисциплін,
Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»*

Двомовність або *білінгвізм* (від англ. *bilingualism*) — це здатність особи або спільноти використовувати дві мови на однаковому рівні. Це може охоплювати розуміння, говоріння, читання і письмо в обох мовах. Білінгвізм може бути результатом різних факторів, таких як білінгвальне виховання, мовне середовище або культурні чи професійні обставини.

На сучасному етапі розвитку суспільства дедалі актуальнішою стає потреба забезпечення ефективності міжмовного спілкування, з чим і пов'язано підвищення наукового інтересу лінгвістів до поглибленого вивчення питання взаємодії та взаємовпливу контактуючих мов, формування і функціонування білінгвізму.

Досліджуючи явище мовного контакту сучасні вчені звертають увагу на соціальні умови, що породжують міжмовну взаємодію (О.Р. Валігура, О.Д. Петренко, Ю.Д. Дешерієв, А.Д. Швейцер, D. Hymes, W.E. Lambert, S. Poplack, G. Sankoff), розглядають питання національно-культурних особливостей контактування мов (Р. Кісь, О.А. Леонтович, Ch.B. Paulston), вивчаючи при цьому, яким чином культурні стереотипи носіїв однієї мови впливають на використання і розвиток іншої (Р.Т. Белл, Ю.Е. Прохоров, С.Г. ТерМинасова).

Білінгвізм вивчається у взаємодії з мовленням та мовленнєвою поведінкою різних груп людей та представляє собою комплексну наукову проблему, дослідження якої здійснюється у різних аспектах.

Проблема білінгвізму з лінгвістичної точки зору, на думку У. Вайнрайха, повстає у необхідності опису тих мовних систем, котрі ускладнюють одночасне володіння ними, передбачити найбільш імовірні труднощі, які можуть виникнути у результаті контакту мов, і вказати у поведінці двомовних носіїв ті відхилення від норм кожної з мов, які пов'язані з особливостями їх володіння рідною та іноземними мовами [1, с. 19]. Виникнення того або іншого виду постійних міжмовних зв'язків супроводиться появою двомовності. «Практику поперемінного користування двома мовами ми

будемо називати двомовністю, а осіб, що її здійснюють, двомовними», — пише У. Вайнрайх [1, с. 22]. Те ж саме тлумачення цього терміна подає і Ю.О. Жлуктенко [2, с. 20]. На думку Л. Блумфілда, двомовність, або білінгвізм, — це «здатність користуватися двома мовами як рідними».

Деякі мовознавці сутність явища двомовності вбачають у виникненні певних психологічних стереотипів у свідомості індивіда.

Білінгвізм у лінгвістичному та соціолінгвістичному аспектах:

— У лінгвістичному аспекті білінгвізм охоплює вивчення структурних, функціональних та психологічних аспектів двох або більше мов, що використовуються однією особою чи спільнотою. Це може включати дослідження взаємодії між мовами, вивчення впливу однієї мови на іншу, аналіз взаємного впливу граматики, лексики та фонетики між мовами, а також вивчення механізмів переключення мови та білінгвальної компетенції.

— У соціолінгвістичному аспекті білінгвізм вивчається як соціальне явище, що включає в себе взаємодію між мовами та мовними спільнотами в конкретному соціокультурному контексті. Дослідження можуть включати вивчення соціальних умов, які сприяють розвитку білінгвізму, таких як білінгвальне виховання, мовне середовище, політика мови та мовна дискримінація. Крім того, соціолінгвісти досліджують соціальні наслідки білінгвізму, такі як мовні ідентичності, соціальна престижність мов, мовна політика та білінгвальні практики у різних сферах життя.

Білінгвізм у вузькому та широкому розумінні:

Вузьке розуміння білінгвізму обмежується виключно наявністю двох мов у мовної особи або спільноти. Це може включати, наприклад, ситуацію, коли особа володіє двома мовами на досить високому рівні.

Широке розуміння білінгвізму розглядає мовні здібності в контексті більш широких соціокультурних та психологічних аспектів. Воно охоплює не лише вміння використовувати дві мови, але й розуміння соціальних умов, що формуються навколо мовного спілкування, а також вплив білінгвізму на ідентичність, культурну принадність та інші аспекти особистості та спільноти.

Список використаних джерел

1. Вайнрайх У. Мовні контакти (стан та проблеми дослідження). К. : Вид-во Київ. держ. ун-ту «Вища школа», 1979. 263 с.
2. Жлуктенко Ю.А. Мовні контакти. Проблеми інтерлінгвістики. К. : Вид-во Київ. ун-ту, 1966. 135 с.

БІБЛІОТЕКИ ЯК ФАСИЛІТАТОРИ СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА

Конон Н.Г.

ст. викладач,

Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна»;

Приймачук О.В.

викладач,

Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна»

Трансформаційні зміни у політичному, культурному житті держави, впливають на роль бібліотек, ставлять перед ними нові завдання, викликають необхідність інноваційної діяльності в громадах. «Важливо показати суспільству і громаді, що бібліотеки здатні допомогти людині досягти своєї мети в житті. Публічні бібліотеки можуть і повинні бути вбудовані у місцеві громади. І саме бібліотеки мають бути лідерами в цих спільнотах. Все це сприятиме створенню позитивного образу бібліотеки у суспільстві» [1, с. 27].

Децентралізація і реформа перебудови бібліотек в межах територіальних громад в Україні спонукала до пошуку нової моделі задоволення різноманітних культурно-дозвілєвих потреб мешканців. Слово «трансформація» трактується як зміна, переформатування чи форми, чи виду, на суттєво краще. Трансформація бібліотеки — зробити її необхідною громаді, повернути обличчям до користувачів, які б поповнювали знання з різних питань, навчалися цифровій грамотності. «Трансформувати бібліотеки в центри розвитку громад — місця для спілкування та навчання, де громадяни спільнот, районів, громад зустрічаються, щоб вчитися разом вирішувати локальні питання. В Україні спостерігається нестача громадського позаполітичного простору і бібліотеки можуть заповнити цю лакуну. А коли люди збираються навколо важливих для них питань — тоді легше залучати їх до читання у міру того, як фонди відповідатимуть їхнім потребам та потребам часу. І тоді бібліотекар із зберігача книг — стає модератором (фасилітатором) розвитку громад, соціальним працівником і менеджером з організації подій» [3].

Перспективною і прогресивною формою стало соціальне партнерство, яке дає можливість висловлювати власні інтереси і побажання та враховувати інтереси членів громади, благодійників, меценатів. «Завдання — стратегічний розвиток ОТГ, а коли люди збираються навколо важливих для них питань — тоді легше залуча-

ти їх до читання у міру того, як фонди відповідатимуть їхнім потребам та потребам часу» [4].

«Трансформація бібліотек зумовила певні зміни їх простору, структури, інтер'єру та дизайну. Концепція просторової моделі сприяє оптимальній реалізації як сутнісних, так і похідних функцій сучасної бібліотеки. Сьогодні в Україні і Європі досить популярним є проєкт чотирьохпросторової моделі публічної бібліотеки. Відповідно до неї, чотири простори включають: простір навчання, простір натхнення, простори зустрічей та подій. Даний проєкт сьогодні успішно реалізуються бібліотеками України» [3, с. 42].

Соціальне партнерство об'єднує жителів, які хочуть допомогти нашим захисникам, бібліотека надає для цього свій простір — приміщення, де можна плести захисні сітки, в'язати рукавиці і носки, складати сухпайки. І в той же час слухати вірші Ліни Костенко або оповідання Ольги Кобилянської. Відроджується цікавість та небайдужість до літератури, прокидається усвідомлення і хвилювання за долю бібліотеки, з'являється почуття допомоги в її повсякденних справах, відповідальності.

«І тоді бібліотекар із зберігача книг — стає модератором (фасилітатором) розвитку громад, соціальним працівником і менеджером з організації подій. Він звичайно ж багато читає, справляється з функцією видачі книг і пошуком інформації. Але його головна задача — налагоджувати зв'язки між людьми в громаді, що є дуже важливим для нашого атомізованого суспільства, сприяти тому, щоб люди виходили з своїх родинних та професійних бульбашок в ширший світ» [3].

Сьогоднішні масові заходи в бібліотеках, проходять при співпраці з надійними партнерами, помічниками-волонтерами, спонсорами, меценатами, читачами-активістами. «Успіх цієї реформи залежить безпосередньо не тільки від правових і економічних факторів, а й від соціально-психологічних: вміння громадян збиратися разом, управляти своєю власністю, активами, бюджетом, обговорювати і вирішувати проблеми, які раніше вирішувалися нагорі. Такої успішної поведінкової практики у жителів України не було більше 100 років, вона повинна напрацьовуватися і практикуватися» [4].

Бібліотеки не повинні чекати звернення до них інших організацій з пропозицією про спільну діяльність, а покликані: активно залучати партнерів, інвестувати і реалізовувати проєкти, прагнути урізноманітнити платні послуги. Бібліотеки поступово повертають втрачений авторитет, модернізуються в центри залучення громадськості до участі

в креативних інноваційних проєктах, очолюють дану ділянку, тому що гарно комунікують, володіють інформацією, комп'ютерною технікою, мають облаштовані приміщення.

Головні завдання бібліотеки: координація та об'єднання зусиль державних, правоохоронних органів, соціальних, освітніх, громадських організацій для надання послуг; створення центрів регіональної інформації та молодіжних інформаційних центрів; посилити діяльність в галузях освіти, профорієнтації, соціальної адаптації; залучати висококваліфікованих спеціалістів до проведення заходів, майстер-класів; систематично проводити інформаційне забезпечення осіб, що займаються вихованням підростаючого покоління. Це дасть можливість вирішувати глобальні соціальні проблеми, які виникають на внутрішньому і зовнішньому рівнях: формування книжкового фонду, автоматизація, комп'ютеризація, віртуальний доступ до документів тощо. Позитивні результати роботи бібліотечних закладів з питань соціального партнерства, закладає актуальна та якісна нормативно-правова база. Бібліотеки трансформуються в центри залучення громадськості до участі в інноваційних проєктах, співробітництва з різними соціальними інституціями, модернізуються форми та методи бібліотечної роботи в креативні, інтелектуальні.

Список використаних джерел

1. Кузьменко О.І., Загуменна В.В. Бібліотека як соціокультурний публічний простір: трансформаційні зміни. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2020. № 4. С. 24–31.
2. Кузьменко О.І., Загуменна В.В. Трансформація та розширення функцій бібліотек в сучасному цифровому просторі. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 3. С. 38–44. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2021_3_7.
3. Сухенко Т. Чому варто трансформувати публічні бібліотеки, й у що саме. URL: <http://humantime.com.ua/blog/yak-modernizuvati-publichni-biblioteki-dumka-chitacha-tamari-sukhenko>.
4. Сухенко Т. Як модернізувати публічні бібліотеки. URL: <http://humantime.com.ua/blog/yak-modernizuvati-publichni-biblioteki-dumka-chitacha-tamari-sukhenko>.

HISTORY OF COCKNEY ACCENT

Кононенко Б.О.

*III курс, група ПР-21-1, спеціальність «Філологія (переклад)»,
Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».
Науковий керівник: Погрібна Л.С., к.лед.н., доцент,
Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна»*

Cockney accent is one of the most famous and recognizable English accents with a long history and cultural associations. This is a very interesting and unexplored topic, so you can learn a lot of interesting and useful things. This topic can be revealed from the other side and viewed and studied from all sides. It is still used and most people in UK can understand most of it, and many outside Londons East End use it. It was originally used to confuse outsiders so they don't know what you are talking about, so let's find out what is Cockney accent and how it was born at all.

In the vibrant tapestry of human languages, there exist unique blends born out of historical migrations, cultural exchanges, and the organic evolution of communication. One such fascinating amalgamation is Cockney, a dialect that embodies the dynamic interplay between English and Yiddish, enriched by the diverse heritage of the communities it represents. Nestled within the bustling streets of urban centers, Cockney emerges as a testament to the coexistence and interaction of different linguistic traditions. Its roots can be traced back to the melting pot of London's East End, where waves of Jewish immigrants settled alongside the local English-speaking population during the late 19th and early 20th centuries. This confluence of cultures provided fertile ground for linguistic cross-pollination, giving rise to a distinct vernacular that blends the lexical and grammatical elements of both English and Yiddish. At its core, Cockney reflects the resilience and adaptability of immigrant communities striving to preserve their cultural identity while integrating into a new societal landscape. Through Cockney, speakers infuse their conversations with a rich tapestry of expressions, seamlessly weaving together English words and phrases with Yiddish nuances, intonations, and idioms. This linguistic fusion serves not only as a means of communication but also as a cultural touchstone, a way of maintaining ties to ancestral roots while navigating the complexities of modern urban life. The lexicon of Cockney is a vibrant mosaic, encompassing a wide array of words borrowed from both English and Yiddish vocabularies. From everyday objects to abstract concepts, Cockney speakers draw upon this eclectic reservoir to articulate their thoughts and experiences with a distinct flair. Whether discussing mundane tasks or engaging in heartfelt

conversations, Cockney offers a unique linguistic palette that resonates with the lived experiences and shared heritage of its speakers.

Moreover, Cockney embodies a sense of communal identity and solidarity among its speakers, serving as a linguistic emblem of belonging and inclusion. In the face of societal pressures and cultural assimilation, Cockney provides a sanctuary—a linguistic sanctuary where individuals can express themselves authentically and forge connections with others who share their background and experiences. As younger generations embrace new forms of expression and cultural influences, Cockney undergoes subtle shifts, incorporating elements from diverse linguistic traditions while retaining its distinctive character. In essence, Cockney stands as a testament to the enduring legacy of cultural exchange and human creativity. It exemplifies the beauty of linguistic diversity and the capacity of languages to bridge divides, forge connections, and preserve heritage in an ever-changing world. As long as there are communities to cherish and pass on its rich legacy, Cockney will continue to thrive as a living testament to the resilience and vibrancy of multiculturalism.

Conclusion. The Cockney accent is a vibrant and distinctive aspect of English language and culture that deeply rooted in the history and identity of London's working-class communities. The Cockney accent is much more than just a way of speaking. It's a living testament to the resilience, creativity, and diversity of London's communities. Its cultural significance extends far beyond the boundaries of the East End, resonating with people around the world as a symbol of identity and authenticity.

ВАЖЛИВІСТЬ ЗНАННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ЛЕКСИКИ У СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ НАШОЇ КРАЇНИ

Красовський Д.Ю.

*IV курс, група ЗПР-20-1, спеціальність «Філологія (переклад)»,
Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».*

Науковий керівник: Єнг І.С., ст. викладач,

*завідувачка кафедрою української мови та літератури,
іноземних мов і перекладу,*

Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна»

У наших сучасних реаліях, після повномасштабного вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 року, особливо важливим стало питання військової лексики та військового перекладу. Розуміння військової лексики є дуже важливим у наш час. За допомогою цієї

фахової лексики ЗМІ можуть більш адекватно та правдиво висвітлювати події пов'язані з бойовими діями на фронті, а також більш точно роз'яснювати своїй аудиторії сленгові терміни, які використовують військові. Наприклад: «ракетний обстріл» (missile strike), «критична інфраструктура» (critical infrastructure), «мобілізація» (mobilization), «призов» (draft), «резерв» (reserve), «шеврони» (shoulder patch), «повномасштабне вторгнення» (full-scale invasion), «національна гвардія» (national guard) та інші.

Також можна виділити, що деякі слова, які раніше ніяк не асоціювались у цивільних українців з війною, отримали нову конотацію після початку повномасштабного вторгнення. Наприклад під словом «приліт» зараз частіше за все мають на увазі потрапляння дрона або ракети (hit), а не прибуття літака (arrival). Так само виділяються: «Розтяжка», як натяжний шнур вибухового пристрою (tripwire), замість гімнастичного розтягування (stretching). «Чисте небо» (clear sky) в нас зараз частіше асоціюється з відсутністю повітряної небезпеки, ніж з гарною погодою. Почувши слово «тривога» українці у першу чергу подумують про повітряну тривогу (air alert), а не тривожний-нервовий психологічний стан людини (anxiety). А в жителів прифронтових регіонів слово «Град» асоціюється не з погодним явищем у вигляді опадів з частинками криги (hail), а з російською системою залпового вогню БМ-21 Град (BM-21 Grad). Тим часом в зонах, які нещодавно були деокуповані, під «Очищенням місцевості» (area clearance) мається на увазі не прибирання території двірниками, а перевірка саперами місцевості на наявність мін та нерозірваних боєприпасів з їх подальшим знешкодженням та відновленням території для безпечного використання цивільними.

Так як, нажаль, наша воююча держава не може повністю забезпечити наших військових всім необхідним обладнанням, це доводиться робити нашим волонтерам. Через це, знання військової лексики є безцінним для сучасного українського волонтера. Волонтеру, який робить все можливе, щоб знайти за кордоном таке необхідне для наших Сил оборони військове та медичне обладнання, потрібно мати знання та розуміння термінів військової лексики на іноземних мовах. Для волонтера найважливіше знати на англійській мові такі терміни як: «Турнікет» (tourniquet), «бинт гемостатичний» (hemostatic bandage), «нагрудна наліпка» (chest seal), «антисептичні засоби» (antiseptic agents), «бойовий рюкзак» (combat backpack), «бронежилет» (body armor), «шолом» (helmet), «пристрій нічного бачення» (night vision goggles), «приціл» (sights).

Звісно знання військового перекладу та лексики є дуже важливим і для наших військових, особливо для тих, хто навчається за кордоном або використовує західну зброю. Таким військовим особливо важливо знати значення абrevіатур та скорочень військових термінів англійською, які не співпадають або взагалі відсутні в українській мові, наприклад: *APC* (Armored personnel carrier) — *БТР* (Бронетранспортер), *IFV* (Infantry fighting vehicle) — *БМП* (Бойова машина піхоти), *NCO* (Non-commissioned officer) — Сержант або старшина, *CO* (Commanding officer) — Командир, *ХО* (Executive officer) — Начальник штабу, *IED* (Improvised explosive device) — Саморобний вибуховий пристрій, *Medevac* (Medical evacuation) — Евакуація поранених, *MLRS* (Multi launch rocket system) — *РСЗВ* (Реактивна система залпового вогню), *ICBM* (Intercontinental ballistic missile) — *МБР* (Міжконтинентальна балістична ракета). Знання цих термінів дозволяє військовим ефективно спілкуватися в своєму військовому середовищі, та краще розуміти один одного. Адже правильне використання фахової військової лексики може врятувати життя.

Висновки. Необхідність знання військової лексики викликана також і тим фактом, що військові реалії сьогодення проникають у повсякденне життя цивільних людей, наприклад медиків та волонтерів, та привалують у спілкуванні не лише військових, а й пересічних громадян, пронизуючи мову багатьох сфер соціального життя та відображаючи нагальні проблеми, пов'язані з обороною нашої країни.

ОСОБЛИВОСТІ ЕЛЕКТРОННОГО ВИДАННЯ ЯК ЗАСОБУ ІНФОРМУВАННЯ

Лялевський Ю.В.

*III курс, група ІС-21-1-Ік, спеціальність «Інформаційна,
бібліотечна та архівна справа»,*

Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна».

Науковий керівник: Ляшук Н.В., к.філол.н., доцент,

Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна»

Науково-технічний прогрес має бути спрямований на інтелектуальний, культурний розвиток усього суспільства й кожної особистості зокрема. Сучасні електронні видання мають певні переваги перед іншими видами інформаційних джерел і демонструють еволюційний крок у розвитку видавничих технологій.

На сьогодні до електронних видань належать всі тиражовані видання на інтернет-платформах, а також ті мережеві документи, які є прямими аналогами друкарських журналів і книг.

Електронне видання, часто також називається цифровим виданням або електронною книгою, це публікація, яка доступна в електронному форматі, зазвичай через Інтернет. Вони можуть бути представлені у формі електронних книг (e-books), вебсайтів, електронних журналів, блогів, аудіокниг, відеопрезентацій тощо.

Основні риси електронних видань включають:

– Електронний формат. Електронні видання зазвичай доступні у цифровому форматі, який можна читати або переглядати на комп'ютері, планшеті, смартфоні або іншому електронному пристрої.

– Можливість поширення через Інтернет. Це дає можливість широкому колу читачів отримувати доступ до електронних видань з будь-якого місця, де є Інтернет.

– Інтерактивність. Багато електронних видань можуть бути інтерактивними, з використанням гіперпосилань, відео, аудіо, анімацій та інших мультимедійних елементів.

– Можливості персоналізації. Деякі електронні видання дозволяють користувачам налаштовувати вміст за своїми індивідуальними вподобаннями, наприклад, змінювати розмір шрифту, вибирати теми, створювати закладки тощо.

– Можливість оновлення. Електронні видання можуть оновлюватися автоматично, що дозволяє авторам вносити зміни в зміст або виправляти помилки після публікації.

Загалом, електронні видання надають багато переваг, таких як зручність доступу, широкий вибір вмісту і можливості інтерактивності, що робить їх популярними серед читачів у цифровій епохи.

Розвиток електронних видань відбувався в результаті поєднання кількох ключових чинників та інновацій у сфері технологій і змін у споживчому підході до читання та інформаційного споживання. Ключові етапи в розвитку електронних видань:

Розвиток Інтернету. З поширенням Інтернету і високошвидкісного Інтернет-з'єднання електронні видання стали більш доступними і зручними для споживачів. Можливість швидкого завантаження та спільного використання вмісту через мережу значно збільшила їх популярність.

Розвиток електронних пристроїв для читання, таких як Amazon Kindle, Barnes & Noble Nook та інші, сприяло поширенню електронних книг. Ці пристрої пропонували зручний спосіб читання

електронних книг із покращеним комфортом для очей, довгим терміном роботи від одного заряду та іншими перевагами.

Популярність смартфонів та планшетів також дала превалюючі можливості доступу до електронних видань. Мобільні додатки для читання електронних книг та перегляду інших електронних видань стали надзвичайно популярними, оскільки вони дозволяли людям читати в будь-якому місці та в будь-який час.

З популярністю електронних видань з'явилися нові моделі бізнесу, такі як підписки на електронні видання та рекламні програми, що дозволяють видавцям отримувати прибуток від свого контенту.

Розвиток технологій створення та представлення контенту, таких як PDF, EPUB, HTML5 та інші, дозволив створювати різноманітні електронні видання з різними можливостями і функціями.

Ці фактори сприяли розвитку електронних видань та перетворили їх на популярний та важливий елемент сучасної медіа-індустрії.

За форматом електронні видання поділяють на електронні книги, електронні журнали, онлайн-журнали та газети.

За типом контенту електронні видання класифікують на текстові, мультимедійні, інтерактивні.

Інтерактивність в електронних книгах може бути досягнута різними способами, зазвичай за допомогою вбудованих технологій і функцій, які дозволяють читачам взаємодіяти з контентом. Електронні книги можуть містити гіперпосилання, які дозволяють читачам переходити від одного розділу до іншого, від сторінки до сторінки або до додаткової інформації, вбудованої в текст. Це дозволяє створювати зручну навігацію та швидкий доступ до різних частин книги.

Електронні видання можуть містити вбудовані відео- та аудіофайли, що дозволяють читачам переглядати відео або слухати аудіозаписи прямо в книзі. Це особливо корисно для книг з навчальним або інформативним контентом. Це можуть бути анімовані ілюстрації, інтерактивні графічні елементи або вправи, які допомагають залучити читача та зробити досвід читання більш цікавим.

Зважаючи на швидкий процес розвитку новітніх засобів поширення інформації, все активніше відбувається поєднання друкованих та електронних видань. Електронне видання дозволяє динамічніше побудувати процес вивчення матеріалу та підсилити його мотивацію, що у результаті дозволяє прискорити процес сприйняття і засвоєння інформації.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО МОВОЗНАВСТВА

Остап'юк Н.С.

*викладач циклової комісії правознавства,
Дубенський фаховий коледж Університету «Україна»*

Сучасне мовознавство знаходиться на перехресті величезних соціальних, технологічних і культурних змін, що вносять як нові виклики, так і відкривають перед ним нові горизонти. Ця сфера академічних досліджень, займаючись вивченням мов у всіх їхніх проявах, сьогодні стикається з рядом проблем, що вимагають від фахівців не тільки глибокого розуміння традиційної лінгвістики, але й гнучкого застосування новітніх технологій та методологій. Низка сучасних дослідників визначають різні проблеми та перспективи сучасного мовознавства.

Вплив глобалізації на мовну різноманітність ставить перед мовознавством критичні виклики, такі як зменшення кількості активно використовуваних мов і зникнення культурних традицій. О. Пресіч та В. Берковець розглядають українсько-англійську інтерференцію, в той час як Г. Слишинська та Л. Масенко акцентують на адаптації освітніх методів у відповідь на глобалізацію [5]. Збереження мовної різноманітності вимагає від мовознавців активних дій, зокрема документування та вивчення мов, що вимирають, що демонструють дослідження Г. Наєнко та О. Ніки [5].

Розроблення програм для вивчення та використання мов у повсякденному житті є важливим для збереження мов, особливо під час глобалізації. Роботи М. Шевченко та О. Мірошниченко підкреслюють необхідність інтеграції мов в освітній процес [5]. Цифрові технології, як зазначено С. Соколовою, відкривають нові можливості для мовознавства, але й створюють виклики, такі як необхідність адаптації до нових комунікаційних умов.

Мовознавство має великий потенціал для вивчення та збереження мов у контексті глобалізації та технологічних змін. Дослідження Г. Слишинської та О. Данилевської важливі для розуміння мовної динаміки та розробки стратегій збереження мов, враховуючи історичні та сучасні зміни [5].

Сучасне мовознавство адаптується до глибоких змін, викликаних глобалізацією, міграцією та урбанізацією, які реформують мовний ландшафт і культурні традиції. Л. Масенко розглядає вплив цих змін на українську мову через призму феномену суржикі, що

є результатом змішання мовних та культурних впливів, особливо у містах [5]. Водночас О. Данилевська досліджує, як історичні події вплинули на мовну політику та освіту в Україні, а З. Купчинська аналізує, як ойконіми, або географічні назви, відображають культурні зміни [5]. Ключовим напрямком залишається вивчення та збереження меншинних та вимираючих мов, що отримало особливий акцент у працях Л. Масенко та З. Купчинської [5]. Їх дослідження підкреслюють необхідність захисту мовного різноманіття як частини культурної спадщини та збагачують наше розуміння людських мовних здібностей у контексті широких культурних змін. Роботи Л. Масенко та О. Ніки підкреслюють важливість історичних та культурних аспектів мови для розробки стратегій її збереження, показуючи важливість збереження мовної спадщини у глобалізованому світі [5]. Ці дослідження вказують на необхідність комплексного підходу до вивчення мови, що включає вивчення соціальних, культурних та технологічних змін, які формують сучасний мовний ландшафт.

Розвиток міждисциплінарних досліджень в мовознавстві розкриває нові можливості для вивчення мови. С. Соколова звертає увагу на роль сучасних технологій в аналізі мовних даних, тоді як Г. Слишинська підкреслює значення психолінгвістики у вивченні мовного впливу [5]. Це показує, як мовознавство може виграти від співпраці з іншими науковими дисциплінами та використання новітніх технологій. Цифрові технології, включаючи інтернет-ресурси, мобільні додатки та програмне забезпечення для вивчення мов, відкривають нові можливості для збереження та популяризації меншинних мов. Ці технології можуть забезпечити широкий доступ до навчальних матеріалів, сприяючи збереженню мов, що знаходяться під загрозою зникнення. Водночас, робота О. Данилевської висвітлює, як зміни в соціальних структурах, спричинені урбанізацією та глобалізацією, впливають на мовні процеси, що вимагає нових підходів до мовознавства [5]. Дослідження П. Гриценка [2], Ю. Нагорної [3] та Л. Архипенка [1] додатково розширюють межі розуміння мовних інновацій та їх значення для мовознавства.

Таким чином, сучасне мовознавство розвивається у напрямку інтеграції з іншими науковими дисциплінами та використання цифрових технологій, щоб краще відповідати на сучасні виклики і сприяти збереженню мовної різноманітності. Робота М. Руденка та В. Глуценка робить важливий вклад у розуміння впливу соціальних змін на мову, підкреслюючи необхідність захисту мов як невід'ємної частини культурного різноманіття [4].

Отже, сучасне мовознавство має перед собою як значні виклики, так і величезні можливості. Його розвиток залежить від здатності фахівців адаптуватися до швидкозмінного світу, інтегрувати нові технології та методи в свою роботу та співпрацювати з представниками інших дисциплін для розуміння складних мовних явищ.

Список використаних джерел

1. Архипенко Л. Запозичення в парадигмі синонімічних відношень української фінансової терміносистеми. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2024.
2. Гриценко П.Ю. Українська мова — домінанта діяльності Наукового товариства імені Шевченка. *Вісник НАН України*. 2024. № 2. С. 41–46.
3. Нагорна Ю.О. Оказіоналізми у текстах української постмодерної прози: структура, семантика, функційні особливості. 2024.
4. Руденко М.Ю., Глушенко В.А. Соціолекти української мови. 2024.
5. IX Міжнародний конгрес українців. Мовознавство. Збірник наукових статей (до 100-річчя Національної академії наук України) / [голов. ред. Г. Скрипник]; НАН України, ІМФЕ ім. М.Т. Рильського. К., 2018. 716 с.

HINGLISH — ІНДІЙСЬКИЙ ДІАЛЕКТ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Пашко С.В.

*ст. викладач кафедри філології та соціально-гуманітарних дисциплін,
Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»*

В Індії 130 мільйонів людей, розмовляють англійською мовою, що становить близько 10% населення. Мова, яку привезли в країну англійці, є однією з двох офіційних мов в Індії, поряд з хінді. 52% молоді Індії є двомовними [3].

Hinglish — поєднання гінді, інших мов Індійського субконтиненту та англійської [6]. Поєднання передбачає перемикання кодів або трансмову між цими мовами, завдяки чому вони вільно доповнюють одне одного навіть в рамках одного речення [5]. Індійський діалект англійської мови також може стосуватися романізованої гінді: варіанту мови, написаної латинським алфавітом (замість традиційного деванагарі), часто також змішаної з англійською лексикою.

На рубежі 18-го ст., коли панування Ост-Індської компанії, яку також називають «Company Raj», зростало, мови Індії вступили в контакт з іноземним елементом англійської мови. У колонізованій Індії англійська мова стала символом влади та потужним інструментом для

поширення британської культури, включаючи християнство [9]. Політичне панування британців поширилося на соціальні та професійні ролі; це означало, що судочинство, а також дослідження в галузі медицини та науки проводилися англійською мовою. Натомість таким чином наведені вищі фактори сприяли змішування мов Індії з англійською у побутовому спілкуванні.

Важливою у народженні індійського діалекту є роль Бхаратенду Харішчандри, що виходить за рамки просто стимулювання мовного розвитку. Він надав ідеологічний поштовх руху гінді, намагаючись встановити зв'язок між власною мовою та прогресом нації, що був пов'язаний з англомовним світом.

Його творчість зміцнила претензії гінді на національний статус у 20-му столітті, коли було докладено більше зусиль щодо стандартизації її синтаксису та граматики, розширення її словникового запасу та відбулося поширення її використання в нехудожніх і наукових творах.

Однак критичне прочитання творів і текстів Бхаратенду розкриває важливу сторону його роботи, яка була проігнорована через фокус націоналізму на корінному народі та ізоляції. Менше уваги приділяється експериментам Бхаратенду зі змішуванням мов і писемності, що відображає потенціал і можливості соціокультурного розмаїття Індії XIX ст. [11].

Зразок вірша Бхаратенду Харішчандри, опублікованого в його журналі *Harishchandrika* в 1874 році, у якому змішано гінді та англійську. Ці рядки, схожі на *Hinglish*, який зараз широко використовується у розмовній мові, відображають жваву спробу поєднати мови колонізаторів і колонізованих людей, щоб розповісти про випробування індійців у отриманні доступу до урядових установ.

Невеликий фрагмент вірша містить велику кількість запозиченої лексики з обох мов, а також відображає утворення речень як за граматику англійської мови, так і гінді.

Хоча *Hinglish* виник завдяки поширенню англійської мови в Індії, це не просто гінді та англійська мова, які мовці використовують повноцінно, цей тип мови унікальний, як і всі лінгвістичні злиття [4]. Окрім запозиченої лексики, існує явище перемикування між мовами, що називається перемикуванням кодів і змішуванням кодів, прямі переклади, адаптація певних слів і поєднання притаманних ознак кожної мови [3].

Різновид індійської англійської мови, або *Hinglish*, є індійською адаптацією англійської мови в дуже еноцентричній манері, тому

вона популярна серед молоді. Як і інші динамічні мовні суміші, тепер вважається, що Hinglish є оригінальним мовним злиттям [1].

Завдяки широкому використанню соціальних мереж, таких як Facebook і Twitter, аналіз Hinglish за допомогою комп'ютерів став важливим у ряді програм обробки природної мови, таких як машинний переклад (МТ) і переклад мови в мову [7; 2].

Було опубліковано словник, у назві якого використовується термін Hinglish. Він описує слова з індійських мов, які зазвичай використовуються у містах Британії [10].

Десятиліттями англійську мову в Індії асоціювали з багатими і вважали мовою еліти. Однак гібрид гінді та англійської мови, Hinglish, показує зворотне, і поєднання двох мов часто помітне не тільки у розмовах індійців, а і у фільмах, на телебаченні та навіть у формальному спілкуванні.

Щоб оцінити ще більш об'єктивно Hinglish необхідно проводити додаткові дослідження про граматичні та лексичні особливості діалекту, використовуючи такі методи дослідження як аналіз наукової літератури, методи індукції та дедукції, суспільної вибірки. Адже питання індійського діалекту є невивченим в українській лінгвістичній науці, а носії діалекту зростають, діалект поширений не тільки у побутовому спілкуванні, а і у масових медіа, навчальних закладах. Окрім того індійський діалект англійської мови поширений і у літературі ще з XIX ст.

Список використаних джерел

1. Agnihotri, Ramakant. *Indian English*. Palgrave Macmillan, 2009. P. 212.
2. Bali, Kalika, Sharma, Jatin, Choudhury, Monojit, Vyas, Yogarshi. I am borrowing ya mixing? (An Analysis of English-Hindi Code Mixing in Facebook. *Proceedings of the First Workshop on Computational Approaches to Code Switching*). Association for Computational Linguistics, 2014. P. 116–126.
3. Bhateja, Apeksha. 10 Hinglish (Hindi + English) Phrases That Indians Lovingly Use. 2022. P. 1–2.
4. Bhatia, Tej K. English in advertising: multiple mixing and media. *World Englishes*. 1987. № 6 (1). P. 33–48.
5. Coughlan, Sean. It's Hinglish, innit? *BBC News Magazine*. 2006. P. 1.
6. Daniyal, Shoab. The rise of Hinglish: How the media created a new lingua franca for India's elites. *Scroll.in*. 2022. P. 1–2.
7. Das, Amitava, Gambäck, Björn. Code-Mixing in Social Media Text: The Last Language Identification Frontier? 2015. P. 41–64.
8. Lambert, James. A multitude of 'lishes': The nomenclature of hybridity. *English World-wide*. 2018. № 39(1). P. 1–4
9. Mukherjee, Alok. *This Gift of English*. Orient Blackswan Pvt. Ltd. 2009. P. 175.

10. Mahal, Baljinder K. The Queens Hinglish: How to Speak Pukka. Collins. 2006. P. 1–6.

11. Gupta, Prachi. What today's Hindi supremacists could learn from a Hindi poem by the father of modern Hindi. Scroll in. 2022. P. 1.

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ІННОВАЦІЇ У МОВОЗНАВСТВІ: ШЛЯХИ ДО РОЗВИТКУ

Письменна М.О.

*IV курс, група ПР-20-1, спеціальність «Філологія (переклад)»,
Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Кнодель Л.В., д.пед.н., професор,
Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна»*

У світі, який постійно змінюється, мовознавство відіграє важливу роль у розумінні та вивченні мовних явищ, але водночас стикається з новими викликами, які потребують інноваційних підходів для подолання. Доповідь розглядає сучасні виклики у мовознавстві та інноваційні підходи до їх вирішення. Обговорюються ключові аспекти, такі як роль технологій у дослідженнях мовних явищ, вплив глобалізації на мовні спільноти, а також необхідність врахування соціокультурного контексту у вивченні мови.

Роль технологій у сучасному мовознавстві: Сучасний прогрес у сфері технологій відкриває нові можливості для дослідження мови та мовних явищ.

1. Використання комп'ютерних програм для аналізу текстів та корпусного дослідження мови: Комп'ютерні програми дозволяють мовознавцям швидко та ефективно аналізувати великі обсяги текстових даних. Зокрема, корпусні програми надають доступ до великих колекцій текстів, що дозволяє досліджувати різноманітні мовні явища на основі реальних прикладів. Такий підхід дозволяє мовознавцям отримувати об'єктивні дані та здійснювати точні порівняльні аналізи.

2. Розвиток штучного інтелекту для автоматизації лінгвістичних завдань: Штучний інтелект (ШІ) відкриває нові перспективи для автоматизації лінгвістичних завдань.

Системи машинного навчання та обробки природної мови дозволяють створювати програми, які можуть розпізнавати та аналізувати мовні структури, відповідати на питання та навіть генерувати текст. Це допомагає в розв'язанні таких завдань, як машинний переклад, розпізнавання мовленнєвих команд, аналіз настроїв у соціальних мережах та багато іншого.

Глобалізація та мовні спільноти: Глобалізація впливає на мовні спільноти у всьому світі, створюючи нові виклики та можливості для розподілу мовних ресурсів та збереження мовних культур.

1. Вивчення впливу глобалізації на розподіл мовних ресурсів та мовні практики: Глобалізація призводить до зміни мовних переважень та використання мов у різних сферах життя. Деякі мови отримують більше популярності через розширення торгівлі, міграції та міжнародних контактів, тоді як інші можуть втрачати свою важливість. Дослідження впливу глобалізації на мовні практики допомагають зрозуміти, як цей процес впливає на розподіл мовних ресурсів та динаміку мовного розвитку.

2. Стратегії збереження та розвитку мовних культур у контексті глобальних змін: В умовах глобалізації важливо розробляти стратегії збереження та розвитку мовних культур. Це може включати заходи з підтримки мовної різноманітності, популяризацію мовних програм та культурних заходів, а також розвиток мовної політики, спрямованої на підтримку менш розповсюджених мов. Забезпечення рівноправ'я мовних спільнот та захист мовних прав стає важливим завданням у контексті глобальних змін.

Соціокультурний контекст у вивченні мови: Сучасне мовознавство все більше звертає увагу на соціокультурний контекст як ключовий аспект у вивченні мови та її використанні.

1. Роль ідентичності та культурного контексту у сприйнятті та використанні мови: Ідентичність та культурний контекст грають важливу роль у тому, як мова сприймається та використовується.

Люди використовують мову для вираження своєї ідентичності, культурних цінностей та переконань.

Вивчення цього аспекту дозволяє краще розуміти взаємозв'язок між мовою та культурою, а також вплив культурних факторів на мовні практики та зміну мовної системи.

2. Значення мовної політики для забезпечення мовних прав та рівноправ'я мовних спільнот: Мовна політика визначає стосунки між різними мовними спільнотами та забезпечує реалізацію мовних прав. Вона стає інструментом забезпечення рівноправ'я мовних спільнот та захисту меншинних мов. Мовна політика також впливає на мовну освіту, мовленнєві практики та розподіл мовних ресурсів у суспільстві.

Висновок: У світі стрімкого розвитку технологій та глобалізації сучасне мовознавство стикається з низкою викликів, але й відкриває перед собою безліч можливостей. Використання технологій, таких

як комп'ютерні програми та системи штучного інтелекту, дозволяє нам здійснювати більш точний та комплексний аналіз мовних даних, що відкриває нові можливості для дослідження мовних явищ. Глобалізація вимагає від нас розуміння її впливу на мовні спільноти та розробки стратегій для збереження мовної різноманітності та культурного розвитку. Соціокультурний контекст вивчення мови наголошує важливість врахування ідентичності та культурних особливостей у дослідженнях та практиці. Загалом, лише поєднання інноваційних технологій, глибокого розуміння соціокультурного контексту та стратегій глобального управління може забезпечити подальший успіх та розвиток мовознавства.

Список використаних джерел

1. Crystal D. *The Cambridge Encyclopedia of Language*. Cambridge University Press. 2017.
2. Chomsky N. *New Horizons in the Study of Language and Mind*. Cambridge University Press. 2000.
3. Pennycook A. *Critical Approaches to Discourse Analysis across Disciplines*. Routledge. 2018.

МОВНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЕПОХУ ЦИФРОВОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

Рябокін Н.О.

*к.філол.н., доцент, завідувачка кафедри
філології та соціально-гуманітарних дисциплін,*

Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»;

Талаш Р.В.

*І курс, група ПР-23-1м, спеціальність «Філологія»,
Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»;*

Москаленко Є.П.

*І курс, група ПР-23-1м, спеціальність «Філологія»,
Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»*

Мовні технології в епоху цифрової революції зазнали значних змін і розвитку, завдяки яким вони стали більш доступними, ефективними та різноманітними. Технологічні інновації впливають на всі аспекти мови, від навчання та перекладу до комунікації та обробки мовленнєвої інформації.

Зосередимо увагу на основних напрямках розвитку мовних технологій в епоху цифрової революції:

Машинний переклад. Завдяки штучному інтелекту і машинному навчанню, машинний переклад став більш точним і швидким. Популярні онлайн-платформи та програми, такі як Google Translate та DeepL, надають можливість перекладу текстів між різними мовами майже миттєво.

Розпізнавання та синтез мовлення. Технології розпізнавання мовлення дозволяють комп'ютерам розуміти та інтерпретувати людське мовлення. Це використовується у голосових асистентах, автоматичних системах телефонного обслуговування та інших додатках для зручного інтерфейсу з користувачем.

Мовне навчання та освіта. Цифрові платформи та програми надають можливості для ефективного мовного навчання та самонавчання. Від інтерактивних мобільних додатків до онлайн-курсів, таких як Duolingo або Rosetta Stone, інновації в мовній освіті роблять процес навчання більш доступним та ефективним.

Мовний аналіз і обробка текстів. Інструменти для аналізу мовленнєвих даних дозволяють виконувати автоматичну обробку текстів, виявлення настрою, класифікацію текстів, а також аналізувати структуру та зміст текстової інформації.

Мовні ігри та розваги. Цифрові ігри та додатки можуть бути використані для навчання мови та розвитку мовних навичок у вигляді інтерактивних та забавних завдань.

Мовна адаптація і локалізація. У цифрову епоху мовні технології допомагають адаптувати контент та програми для різних аудиторій та культур. Це включає в себе локалізацію програмного забезпечення, веб-сайтів, ігор та іншого контенту.

Ці напрямки демонструють, як мовні технології в епоху цифрової революції впливають на різні аспекти життя, надаючи нові можливості для комунікації, навчання та розвитку. Важливо використовувати ці технології з метою покращення доступності, якості та ефективності комунікації та освіти.

ЕТИМОЛОГІЧНІ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕРМІНОСИСТЕМИ ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ У ЗІСТАВНОМУ АСПЕКТІ

Тіяра К.І.

викладач іноземної мови,

Дубенський фаховий коледж Університету «Україна»

Етимологічні та функціональні особливості терміносистеми галузі туризму в англійській та українській мовах у зіставному аспекті.

Формулюванню ключових положень концепції сталого розвитку як парадигми суспільного зростання ХХІ ст. сприяло усвідомлення та переосмислення людством наслідків глобалізаційних процесів впливу на навколишнє середовище.

Туризм — це не просто особливий масовий вид подорожей, але і «сукупність всіх видів науково-практичної діяльності з організації та здійснення таких подорожей». Це перспективна галузь промисловості, яка швидко розвивається та приносить великі прибутки.

Термінологія індустрії туризму як інструмент комунікації в туристичному соціумі, іншими словами — підмова, якою послуговуються всі, хто подорожує світом та працівники туристичної галузі, ілюструє одне із соціолінгвістичних явищ, яке швидко розвивається з другої половини ХХ ст.

До термінів, на відміну від слів загальноживаної мови, науковці висувають низку специфічних вимог, зокрема терміни повинні відповідати правилам і нормам певної мови, мати певну дефінітивність, бути незалежними від контексту, точними, стислими, експресивно нейтральними.

Термінологія — це сукупність термінів, тобто слів або словосполучень, що висловлюють специфічні істотно сформовані поняття з певної галузі науки, техніки чи мистецтва; сукупність усіх термінів, наявних у тій чи іншій мові.

Терміносистема відрізняється від термінології тим, що представляє собою сукупність термінів конкретних галузей, підгалузей наукового або технічного знання, що обслуговує наукову теорію або наукову концепцію.

Аналіз теоретичної літератури дав змогу визначити, що компаративний аналіз терміносистеми — це метод, який на основі дослідження структури та значення термінів, дозволяє виявити ос-

новні проблеми, пов'язані з їхнім перекладом та надає можливість подолати труднощі при їх перекладі, а також знайти елементи, які залишаються непереданими.

Незважаючи на те, що історія розвитку туризму бере свій початок від давніх часів, питання теоретико-методологічного базису неодноразово підіймалося в наукових колах. Складність чіткого визначення методико-понятійного апарату індустрії туризму спричинено його поліфункціональністю.

Поліфункціональність туризму і його тісний взаємозв'язок з іншими секторами економіки приводить до того, що дослідження теоретично-праксеологічного базису туризму відбувається із використанням різних підходів та методик.

Туризм розглядається як багатовимірне соціокультурне і політико-економічне явище, яке сприяє зближенню націй і людей, розширенню культурних контактів і розвитку глобального співтовариства.

Проведений тематичний аналіз англomовної туристичної термінології уможливив виокремлення в її структурі п'яти мікрополів, що відображають наявні підгалузі в сфері туризму. Виокремлені мікрополя у свою чергу містять певну кількість лексико-семантичних груп (далі — ЛСГ), які об'єднують термінологічні одиниці за більш специфічними тематичними ознаками.

Мікрополе «організація туризму» охоплює базові поняття туризму та складається з п'яти ЛСГ: ЛСГ «учасники туризму» (tourist, host, tour operator, guide, animator); ЛСГ «види туризму» (gastronomic tourism, last-minute tour, all-expense tour); ЛСГ «організаційні процедури» (booking, tour cancellation, meet and greet); ЛСГ «туристична документація» (visa, voucher, traveler's cheque, accident insurance); ЛСГ «реклама туристичних послуг» (travel catalogue, travel fair).

Мікрополе «організація проживання» також містить п'ять ЛСГ і об'єднує терміни, які стосуються певних нюансів розміщення туристів: ЛСГ «типи готелів» (flotel, boutique hotel, hostel); ЛСГ «типи номерів» (single room, suite, family suite); ЛСГ «готельні процедури» (check in, early arrival, late check-out); ЛСГ «готельні послуги» (room service, wake up call, transfer); ЛСГ «типи розміщення» (bed and breakfast, half board, American plan, European plan).

Мікрополе «організація перевезення» поділяється на підгрупи в залежності від застосованого виду транспорту: ЛСГ «повітряне перевезення» (domesticflight, baggage claim, charter); ЛСГ «наземне перевезення» (car rental, parking lot, buffet car); ЛСГ «водне перевезення» (cruise liner, outside cabin).

Мікрополе «організація харчування» містить дві підгрупи: ЛСГ «типи закладів харчування» (singles bar, drive-in restaurant); ЛСГ «типи харчування» (American breakfast, English breakfast, brunch).

Мікрополе «організація дозвілля» охоплює лексичні одиниці, пов'язані із видом відпочину: ЛСГ «активний відпочинок» (diving, bungee-jumping, water skiing); ЛСГ «пасивний відпочинок» (animation, variety show, spa).

Що ж стосується особливостей функціонування термінологічної лексики у розглянутих путівниках, то загалом було зафіксовано близько 200 термінів, що вживаються у цих джерелах понад 1000 разів.

Проведений аналіз показав, що в досліджених путівниках доволі широко представлене мікрополе «організація туризму». Серед елементів ЛСГ «учасники туризму» найчастотнішими термінологічними одиницями є *tourist, tour operator, travel agency*.

Багатозначність термінів виникає в процесі історичного розвитку мови, коли лексична одиниця починає використовуватися для позначення іншої, схожої з нею. У досліджуваній фаховій мові виявлено терміни-полісеманти, утворені через метафоричне або метонімічне використання лексичної одиниці для вираження спеціальних понять галузі туризму на основі існування в них подібних ознак.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО МОВОЗНАВСТВА ТА ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА

Черевко І.М.

*І курс, група ШІ-118, спеціальність «Комп'ютерні науки»,
Національний авіаційний університет;*

Горбачова М.О.

*І курс, група ШІ-118, спеціальність «Комп'ютерні науки»,
Національний авіаційний університет.*

*Науковий керівник: Риженко К.В., к.філол.н., доцент,
Національний авіаційний університет*

У сучасному світі мовознавство та документознавство відіграють вирішальну роль у розумінні та організації інформації. Змінні вимоги суспільства та технологічний процес впливають на розвиток цих наукових галузей. Проблеми, що виникають у контексті мовознавства та документознавства, а також перспективи їх розвитку стають об'єктом уваги вчених і практиків з усього світу. Наступні тези описують ключові аспекти цих галузей, а також напрямки їхнього майбутнього розвитку.

Важливість теми: Наразі світ розвивається в швидкому темпі, що змушує мовознавство та документознавство підлаштовуватися під сучасність і йти в ногу з прогресом. Постають нові завдання з аналізом та збереженням великих масивів даних.

Проблеми глобалізації мовознавства: Одна з головних проблем — зменшення використання менш розповсюджених мов, через популяризацію найбільш уживаних. В економіці деякі мови стають пріоритетними через їхнє значення для міжнародних бізнес-зв'язків, що може вплинути на ринок праці, де знання певних мов стає конкурентною перевагою, тому що відкриває доступ до світової співпраці.

Технологічні виклики та перспективи в мовознавстві: Розвиток штучного інтелекту та машинного навчання для обробки мовних даних, автоматичного перекладу та інших аспектів взаємодії. Розробка і впровадження новітніх технологій для збереження мовної ідентичності. Процеси аналізу мови допомагають визначити тенденції, аналізувати семантичні відношення та їх візуалізувати.

Проблеми документознавства: З ростом обсягів цифрової інформації збільшується ризик несанкціонованого доступу або втрати даних. Захист конфіденційності та цілісності документів в цифровій області є великою проблемою, особливо через кіберзлочинність. При цьому важливо забезпечити доступ до документів для всіх користувачів, незалежно від їхнього культурного, соціального чи економічного статусу.

Перспективи розвитку документознавства: Вивчення та впровадження інноваційних технологій для оптимізації документообігу та управління знаннями у різних сферах, включаючи бізнес, освіту та державне управління. Також розширення міжнародного співробітництва та стандартизації у сфері документознавства для покращення обміну інформацією між країнами та культурами.

Етичні аспекти мовознавства та документознавства: Розробка та дотримання етичних норм у зборі, зберіганні та обробці мовних та документальних даних. Забезпечення чесності та об'єктивності в їх обробці та аналізі, також уникнення маніпуляцій або спотворень.

Освітні програми та підготовка фахівців: Розробка та адаптація освітніх програм, щоб задовольнити потреби сучасного ринку праці, програми можуть поєднувати елементи мовознавства та документознавства з іншими галузями, такими як інформаційні технології, соціологія, психологія та інші, для підготовки фахівців з більш широким спектром компетенцій.

У висновку можна прийти до розуміння надважливої ролі документознавства та мовознавства в сучасному світі. Вони стикаються з викликами глобалізації, технологічного прогресу та етичних питань, але також пропонують широкий спектр перспектив для майбутнього розвитку. Потреба у фахівцях у цих галузях створює необхідність у вдосконаленні освітніх програм та підготовці кваліфікованих кадрів. Важливо звертати увагу на етичні аспекти у роботі з мовними та документальними даними, щоб забезпечити їхню конфіденційність та об'єктивність обробки.

ВПЛИВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В КОНТЕКСТІ МОВОЗНАВСТВА ТА ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА: НАУКОВИЙ АНАЛІЗ

Чумаш Д.О.

*IV курс, група ПР-20-2-р1, спеціальність «Філологія (переклад)»,
Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Пашко С.В.,
викладач кафедри філології та соціально-гуманітарних дисциплін,
Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»*

Штучний інтелект — це технологія, яка вже змінює всі сфери нашого життя, включаючи науку та освіту. У контексті мовознавства та літературознавства його вплив стає особливо помітним. Цей науковий аналіз спрямований на вивчення того, як штучний інтелект впливає на розвиток та зміну методів дослідження, аналізу та інтерпретації мови, літератури та культурного контексту. З'ясування цих аспектів дозволить краще розуміти перспективи і можливості використання штучного інтелекту в гуманітарних науках і сприяти подальшій їх інтеграції з технологічними досягненнями. Розвиток ШІ має значний вплив на те, як ми вивчаємо, розуміємо та використовуємо мову.

ШІ-алгоритми можуть генерувати текст, перекладати мови, писати різні типи творчого контенту та аналізувати великі обсяги текстових даних. Ці можливості відкривають нові горизонти для досліджень в мовознавстві та літературознавстві.

Чат-боти та генеративні мовні моделі (ГММ) роблять значний вплив на наше розуміння мови та письменства. Ось декілька прикладів:

1. ГММ можуть генерувати тексти, подібні до людських, що веде до переосмислення ролі письменника. Письменники тепер

можуть використовувати ГММ як інструменти для творчості, генеруючи ідеї, редагуючи тексти або досліджуючи нові жанри [4].

2. Розширення меж мови — ГММ здатні генерувати текст на багатьох мовах, що робить мову більш доступною для людей з різним етнічним походженням. Це може призвести до кращого розуміння та співпраці між культурами.

3. Створення нових форм мистецтва — ГММ використовуються для створення нових форм мистецтва, таких як генеративні вірші, музика та розповіді. Ці нові форми мистецтва розширюють межі людської творчості та дають людям нові способи самовираження [1, с. 143].

4. Підвищення ефективності спілкування-Чат-боти можуть використовуватися для автоматизації завдань, пов'язаних з обслуговуванням клієнтів, що робить спілкування більш ефективним. Це може призвести до кращого досвіду для клієнтів та економії часу та ресурсів для компаній.

5. Зростання етичних проблем — ГММ створюють нові етичні проблеми, такі як поширення дезінформації, генерування шкідливого контенту та узалежнення від чат-ботів. Важливо усвідомлювати ці проблеми та розробляти відповідні етичні норми [2, с. 305].

Яскравим прикладом є найпопулярніші чат-боти:

— LaMDA від Google AI може генерувати реалістичні та цікаві діалоги, що веде до нового розуміння того, як люди спілкуються.

— GPT-3 від OpenAI може генерувати тексти у різних жанрах, від віршів до кодів, що розширює можливості для творчого самовираження.

— ChatGPT від OpenAI використовується для створення чат-ботів, які можуть вести природні та цікаві розмови з людьми.

Як зазначалося Штучний інтелект (ШІ) стрімко розвивається, й його вплив на різні галузі людської діяльності стає все більш значним. Сфера перекладу та мовної освіти не є винятком.

Вплив ШІ на переклад: Машинний переклад (МП): ШІ використовується для розробки систем МП, які автоматично переводять тексти з однієї мови на іншу. Ці системи постійно вдосконалюються й вже можуть використовуватися для перекладу різних типів текстів, таких як новини, статті, документи тощо.

Пост-редагування: ШІ може автоматично виявляти та виправляти помилки в машинному перекладі, роблячи процес пост-редагування більш швидким й ефективним [4].

Вплив ШІ на мовну освіту:

Персоналізація — ШІ використовується для персоналізації навчання мовам, адаптуючи навчальні матеріали до потреб та рівня знань *individual learners*.

Інтерактивні вправи — ШІ використовується для створення інтерактивних вправ, які роблять вивчення мов більш цікавим й захоплюючим.

Приклади:

Google Translate — одна з найпопулярніших систем МП, яка використовує ШІ для перекладу текстів більш ніж на 100 мов.

Duolingo — популярний мобільний додаток для вивчення мов, який використовує ШІ для персоналізації навчання й створення інтерактивних вправ.

Memrise — ще один популярний мобільний додаток для вивчення мов, який використовує ШІ для адаптації навчальних матеріалів до потреб *individual learners* [3].

Узагальнюючи, вплив штучного інтелекту на мовознавство та літературознавство виявляється в технологічних засобах аналізу текстів, автоматизованому перекладі, аналізі культурного контексту та структури мови. Ці інновації створюють нові можливості для дослідження, розвитку наукових методик та підвищують швидкість та точність аналізу. Важливо продовжувати дослідження у цьому напрямку для максимального використання потенціалу штучного інтелекту у гуманітарних науках.

Список використаних джерел

1. Візнюк І., Буглай Н., Куцак Л., Поліщук А.І., Киливник В. Використання штучного інтелекту в освіті. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*: збірник наукових праць. DOI: <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2021-59-14-22>. Вінниця : ТОВ «Друк плюс», 2021. Вип. 59. С. 143.
2. Лубко Д.В., Шаров С.В. Напрямки використання інтелектуальних систем в освітньому процесі. *Українські студії в європейському контексті*: збірник наукових праць. 2021. № 3. С. 305–310.
3. Kharkovyna O. Top eLearning Trends Shaping. *Hackernoon.com*. 2019. URL: <https://hackernoon.com/top-elearning-trends-shaping-2019-5aaa33920cf8>.
4. Волинець В. Вплив штучного інтелекту на сучасне мистецтво: можливості та виклики. *Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері*. 2023. № 6 (1). С. 21–31. URL: <http://infotech-soccult.knu-kim.edu.ua/article/view/283933>.

УКРАЇНСЬКА МОВА — ДЖЕРЕЛО ІДЕНТИЧНОСТІ**Шурубін К. А.***III курс, група ЖР-21-1фмб-кр-рл, спеціальність «Журналістика»,
Полтавський фаховий коледж Університету «Україна».**Науковий керівник: Рябокінь Н. О., к. філол. н.,
доцент, завідувачка кафедри філології
та соціально-гуманітарних дисциплін,**Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»*

Українська мова є однієї з найбарвистіших і найбагатших мов світу. Мова — це наче тонкий інструмент, який можна порівняти зі скрипкою. Можна заслухати гру скрипаля, якщо інструмент знаходиться в руках справжнього майстра. Так само як і мова. Тільки справжній тонкий знавець, який володіє мовою бездоганно, викликає захоплення, бажання слухати людську мову, ловлячи кожен звук, кожне слово. Мова — це інструмент, тонкий та багатогранний, який теж у змозі передати почуттів. Як найкраща музика.

Якщо українська мова така чудово, чому тоді вона досі має проблеми? Її проблематика проявляється в: збереженні та розвитку мовній політиці, мовній диверсифікації, освіті й мовленні та в мовній толерантності.

Українська мова — зазначається як засіб спілкування, але також це невичерпне джерело національної самосвідомості та культурного багатства. Проте, разом із цим, її існування й розвиток стикаються з рядом проблем.

Збереження й розвиток. Проблематика в збереженні й розвитку полягає в тому, що мова потребує постійної підтримки для збереження її унікальної культурної спадщини. Під загрозу і розвиток нашої мови ставить домінування інших мов.

Мовна політика. Значення мовної політики в Україні залишаються й досі актуальними. Дискусії про статус української мови, її офіційне використання у різних сферах життя потребують балансу між захистом мовних прав та розумінням потреб різних груп населення.

Мовна диверсифікація. Українська мова збагачується через контакт з іншими мовами та культурами. Важливим є зберегти багатство діалектів, а також посприяти мовній різноманітності як в сучасних умовах, так і у майбутньому.

Освіта та мовлення. Освіта є важливою для підтримки та розвитку української мови серед молодого покоління. Велика увага до мовленнєвих навичок проявляється в правильному вживанні мови

та літературного розвитку, який сприяє набуттю повноцінного знання мови.

Мовна толерантність. У відкритому та багатокультурному світі важливо сприяти мовній толерантності, поважанню різноманітності мов й культур. Діалог між мовами та повага до різних мовних спільнот є ключовими аспектами для мирного співіснування.

Українська мова — це не лише засіб спілкування, а також частина нашої ідентичності, народної культури й спадщини. Шляхи вирішення мовних проблем вимагають уваги, підтримки та розуміння важливості цього багатства для майбутнього нації.

СЕКЦІЯ 3

КУЛЬТУРНІ ТА КРЕАТИВНІ ПРАКТИКИ В ЗАСОБАХ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ КРИЗЬ ПРИЗМУ СЬОГОДЕННЯ

РОЗВИТОК ТА СТРУКТУРА МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ УКРАЇНИ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Гасій В.Р.

*IV курс, група ТУ-20-1, спеціальність «Туризм»,
Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Доценко А.І., д.геогр.н., професор,
Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна»*

У 90-х роках ХХ ст. в Україні була сформована нова законодавчо правова база, яка створила сприятливі перед умови для розвитку міжнародного туризму. Як свідчать офіційні статистичні дані, на початку ХХІ ст. темпи розвитку міжнародного туризму України мали значні коливання. Протягом 1996–2010 рр. загальний обсяг туристичних потоків у сфері міжнародного туризму України збільшився у 2,5 рази і досяг 38 млн. осіб. Це свідчить про зростання іміджу України як туристично при вабливої країни та посилення її ролі на міжнародному туристичному ринку. Не менш важливо відзначити значне зростання кількості українців, які побували в туристично популярних і фешенебельних курортах та туристичних районах світу.

Протягом зазначеного періоду при загальній тенденції зростання обсягу міжнародного туризму України спостерігалися певні коливання. Зокрема, у перше п'ятиріччя (1996–2000 рр.) кількість міжнародних туристів збільшилася на 32%, у 2001–2015 рр. — 72% і у 2006–2010 рр. — на 13%. Отже, висновок полягає в тому, що у друге п'ятиріччя були створені найсприятливіші умови (соціальні, економічні, політичні, безпекові тощо). Значного зростання обсягу міжнародного туризму.

У наступний період 2011–2020 рр. в результаті погіршення соціально-економічних, геополітичних, безпекових умов обсяг міжнародного туризму України зменшився на 29%. Причому в перше п'ятиріччя він зменшився лише на 7%, а в друге (2016–2020 рр.) — на 23%. Зрозуміло, що значне зменшення туристичного потоку в друге п'ятиріччя зумовлене різким загостренням військового конфлікту між Росією та Україною, анексією Росією Криму, створенням в Донецькій та Луганській областях проросійських квазідержав. Після 2014 р. у Східному та Південному регіонах України будь-який туризм припинив існування до закінчення війни та відбудови цих зруйнованих територій.

Важливим напрямом характеристики міжнародного туризму України є аналіз його динамічно-структурних змін. Порівняння обсягів двох протилежних потоків, що складають сутність міжнародного туризму, показало, що протягом 1996–2020 рр. кількість українських туристів, які виїздили відпочивають в інші країни світу, в багато разів перевищувала кількість іноземних туристів, які приїздили в Україну.

В кінці ХХ та на початку ХХІ ст. обсяг в'їзного туризму в Україну поступово збільшувався і досяг максимуму в 2010 р., коли він збільшився у 6 разів порівняно з 1955 р. Така тенденція розвитку в'їзного туризму була зумовлена посиленням інтересу іноземців, особливо представників української діаспори, до мальовничої природи України, стану соціально-економічного життя культури українців. Проте з 2011 р. до 2020 р. обсяг в'їзного туризму в Україну значно зменшився (в 10 разів). Причин цієї негативної тенденції багато (погіршення соціально-економічного стану, рівня життя населення, загострення безпекової ситуації, нові виклики та ризики.

Що стосується виїзного туризму з України за кордон, та його обсяг в кінці ХХ та на початку ХХІ ст., мав стійку тенденцію збільшення. У 2020 р. він досяг 25 млн. осіб, що удвічі більше, ніж у 1995 р. Незважаючи на вплив деяких негативних чинників обсяг виїзного туризму з України безперервно зростав до 2020 р.

Зазначені зміни тенденцій в'їзного та виїзного туризму відобразилися певних зрушеннях структури міжнародного туризму України. Якщо у 1995 р. 76% загального обсягу міжнародного туризму України припадало на виїзний туризм, а 24% — на в'їзний, то на початку ХХІ ст. це співвідношення двох протилежних туристичних потоків змінювалося. Так, у 2010 р. більше половини (55) загального туристичного потоку припадало на в'їзний туризм а 44% — на

виїзний. Через значні коливання обсягу в'їзного туризму після 2010 р. його питома вага різко зменшилася становила лише 8%. Про причини цього негативного явища було відзначено вище.

Отже, як показав аналіз, в динаміці та структурі міжнародного туризму України на початку XXI ст. відбулися істотні зміни, які мали суттєві соціально-культурні наслідки.

ВАЖЛИВІСТЬ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА НАЦІОНАЛЬНУ САМОСВІДОМІСТЬ УКРАЇНЦІВ

Гостєв С.О.

аспірант I курсу,

Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

Культурна спадщина України дійшла до нас крізь століття і сягає ще сивої давнини. Ми володіємо надзвичайно могутнім культурно-історичним потенціалом, який, нажаль, використовувався не в повній мірі, у мирний час, так і зараз, в період російсько-української війни.

Починаючи від давньоруських пам'яток, козацьких фортець і барокових палаців кожна область України має свою унікальну та неповторну культурну спадщину. Об'єктами, що мають приваблювати туристів мають бути не тільки культурний ландшафт місцевостей, мистецтво, культура та історична спадщина, але і спосіб життя людей, що живуть у певному регіоні, традиції, соціальне середовище та інше...

Мандруючи нашою країною туристи в першу чергу мають вивчати культуру нашого народу, духовні цінності, традиції та вірування, мають цікавитися нашою мовою, зрозуміти суть та глибину, що криється в унікальності українського народу, це стосується як внутрішніх та і зовнішніх туристів. Тому що як показує досвід, навіть, самі українці не завжди в повній мірі розуміють свою унікальність та самоідентичність, не завжди цікавляться історією та культурою.

Впродовж багатьох років українська земля зазнавала негативного тиску та впливу на культурний розвиток та свідомість українців через пропаганду та постійний «контроль» з боку росії, що завжди нав'язувала нашому народу своє бачення української культури, намагалася переконати нас та весь світ, що Україна немає своєї власної мови, культури та духовності...

До вже існуючих проблем, які впливали та нині впливають на розвиток туристичної сфери України тепер додалася ще й війна. Всі

роки нашої незалежності нам насаджували думку про те, що ми одне ціле з російською культурою, що ми «істинно русский народ», на це було розраховано й під час повномасштабного вторгнення, ворог був переконаний, що зумів проникнути в нашу свідомість на нав'язати свою думку, про те що української культури не існує, але все спрацювало навпаки...

Від початку повномасштабного вторгнення наша культура відродилась, ми зрозуміли, що ми інші — не одне ціле з загарбниками, ми зуміли об'єднатися в найтяжчий момент і не здатися, ми відчували, що є нащадками справжніх українських воїнів та патріотів своєї країни, які не втомлювались боротися та відстоювати честь та свободу України раніше, а ми маємо завершити цей процес боротьби, що триває століттями нашою перемогою.

Наша культурна самосвідомість, унікальність та самоідентичність взяли гору. Ми ніби прокинулися після «зимової сплячки», звірині вчинки, вбивства, знищення та присвоєння українських культурних надбань собі — спровокувало боротьбу не тільки за території, а й за нашу культурну свідомість. Нарешті солов'їна зазвучала ще голосніше та впевненіше з усіх куточків нашої країни, люди перестали соромитися української мови, перестали вважати її меншовартісною. Ми унікальний, сильний народ, що усіма своїми силами протистоїть величезній московській орді, яка прагне знищити та привласнити собі здобутки та історію нашого народу, ганебно переписуючи на спаллюючи наш внесок в розвиток світового культурного простору.

Тому нині як ніколи стан українського культурного туризму потребує максимальної активізації в усіх можливих напрямках та сферах діяльності, бо поки живе українська культура — живе наша країна. Наша мова має звучати по всьому світу, наші митці, співаки, культурні діячі мають прославляти нашу неньку Україну, ми маємо показати світові, що наш народ, наша культурна та духовна спадщина унікальна.

Сьогодні Україна не лише зупиняє російську навалу, українці пробуджують у європейських народів підтримку, духовність та співчуття, змушують їх задуматись про сенс життя, довіри та справедливості.

Зараз наша місія — ще активніше працювати над розвитком культурних та соціальних програм, щоб про нас та нашу культурну спадщину дізнавались в усьому світі. Адже, Україна — це перлина туристичних можливостей, ми володіємо колосальним потенціалом, наша українська земля багата на культурні, історичні та духовні пам'ятки, потенціал яких, нажаль, раніше не був використаний та направлений в потрібне русло.

В сучасних умовах ми не опускаємо рук, боремося за право бути українцями на всіх фронтах, зокрема і на культурному. Багато міжнародних організацій зосереджують свою діяльність на «культурному» напрямі туризму у формі концепцій, проектів, конгресів, конференцій, декларацій, конвенцій. Тому місією культурного туризму є зближення народів, виховання поваги, терпимості, взаєморозуміння на основі гуманітарних цінностей туризму, особливо зараз.

Основною умовою розвитку культурного туризму є історичний та культурний потенціал країни, рівень забезпечення доступу до нього, а також побутові умови проживання туристів, нажаль зараз ці умови в повній мірі ми забезпечити не можемо через постійну загрозу обстрілів нашої території, кожного дня ми втрачаємо нашу культурні та історичні пам'ятки, які відомі в усьому світі та деякі з них, навіть, перебувають під захистом ЮНЕСКО.

За оновленою інформацією Міністерства культури України: з 24 лютого 2022 року по 25 грудня 2023 року зруйновано або пошкоджено 872 об'єкти культурної спадщини. 120 серед цих об'єктів — національного значення.

Пам'ятки пошкоджені у 17 областях України. Найбільше руйнацій зазнали культурні об'єкти Харківської області — 216. На другому місці Одещина — 119, потім Донеччина — 111 пам'яток. За зведеними даними обласних військових адміністрацій, з початку повномасштабного вторгнення Росії повністю зруйновано 23 об'єкти, частково пошкоджено — 672. Мінкульт не може наразі визначити, наскільки пошкоджені ще 177 об'єктів [5]. До прикладу, такого варварського руйнування зазнав Спасо-Преображенський кафедральний собор в Одесі, який теж внесений до всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Будівля собору зазнала значних пошкоджень, половина собору лишилася без даху, порушені центральні палі, та фундамент, повилітали вікна, була зруйнована унікальна ліпнина. Війна це не тільки фізичне знищення об'єктів, це знищення пам'яті, знищення можливості реалізовувати туристичні культурні програми в майбутньому.

Зараз відбувається процес пробудження самоідентичності українського народу, нашої історії та культури. Відбулися зміни в нашій свідомості, ми почали цінувати історію, почали читати, цікавитись історичними постатями, на які раніше не звертали увагу, або не аналізували вплив та діяльність того чи іншого культурного діяча України. Відбулися зміни в сприйнятті діяльності таких видатних особистостей як Іван Мазепа, Симон Петлюра, Степан Бандера, також змінилось ставлення до воїнів УПА, які боролись за вільну Україну,

відбулись радикальні зміни у свідомості українців, якщо раніше їх вважали вбивцями та бандитам, то після повномасштабного вторгнення відбувся перелом у свідомості українців, ми зрозуміли їх самовідданість в боротьбі за Незалежну Україну. Отже, для пробудження нашої самоідентичності, солідарності та свідомості до об'єднання навколо наших спільних цінностей ми маємо займатися популяризацією України, українських культурних пам'яток займатися розробкою та впровадженням нових туристичних програм та маршрутів, що допоможуть як внутрішнім так і зовнішнім туристам проникнутись унікальною силою та історією нашого незламного народу.

Перш за все, потрібно відвідати мальовничі місця Києва, побувати в Софіївському соборі, де стіни прикрашені численними мозаїками та фресками, які є шедеврами середньовічного мистецтва. Прогулятися Андріївським узвозом та доторкнутися до історії міста. У XIX столітті Андріївський узвіз став популярним місцем для відпочинку та прогулянок. Узвіз став центром української культури та мистецтва, відвідати музеї та виставки. А який же прекрасний Львів та його Площа Ринок, оповита колоритною атмосферою та унікальною архітектурою, а Личаківський цвинтар — на його території розташовані численні скульптури, мавзолеї та каплиці, які є пам'ятками архітектури та мистецтва. Історичний центр Львова — внесений до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, Львівський замок, Латинський собор, Оперний театр та інші. Кожен турист обов'язково має прогулятися приморським бульваром Одеси, що оточений красивими будівлями, серед яких Одеський академічний театр опери та балету, Одеський національний художній музей, Одеський академічний театр музичної комедії, Одеський національний музей нумізматики, Одеський музей суднобудування та флоту. Чернівці, Колимия, Івано-Франківськ, замки Луцької, Рівненської, Хмельницької, Закарпатської областей обов'язково підкорять серце кожного туриста архітектурною красою та культурним значенням. Озеро Синевир, водоспад Шепіт, тунель Кохання, наша неповторна Говерла — все це і багато-багато іншого це культурна спадщина і надбання нашого українського народу впродовж століть.

Список використаних джерел

1. Про туризм : Закон України від 15.09.1995 № 324/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Зарубіна А.О., Сіра Е.О., Демчук Л.І. Особливості туризму в умовах воєнного часу. *Економіка та суспільство*. 2022. № 41.

3. Панченко С. Культуротворчий потенціал релігійного туризму: становлення українського досвіду. URL: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=zjnHnqsAAAAJ&citation_for_view=zjnHnqsAAAAJ:2osOgNQ5qMEC (дата звернення: 02.04.2024).

4. Суспільне культура: 872 пам'ятки пошкоджені в Україні через війну. URL: <https://suspijne.media/culture/657662-872-pamatki-poskodzeni-v-ukraini-cere-z-vijnu-minkult/> (дата звернення: 02.04.2024).

5. Суспільне новини: «Руйнування колосальні»: через російську атаку в Одесі пошкоджено Спасо-Преображенський собор. URL: <https://suspijne.media/534651-rujnuvanna-kolosalni-cerez-rosijsku-ataku-v-odesi-zrujnovano-svato-preobrazenskij-sobor/> (дата звернення: 02.04.2024).

6. Український культурний фонд: Культурний туризм — непрості відносини. URL: <http://dialog.lviv.ua/kulturniy-turizm-neprosti-vidnosini/> (дата звернення: 02.04.2024).

THE EFFECT OF SOCIAL AND INNOVATIVE PRACTICES IN MASS MEDIA ON THE ADVANCEMENT OF THE TRAVEL INDUSTRY: VIEWPOINTS AND DIFFICULTIES

Домніч Л.М.

*І курс магістратури, група ЗТУ 23-1, спеціальність «Туризм»,
Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Єнг І.С., ст. викладач,
Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна»*

The impact of social and imaginative practices in broad communications on the advancement of the travel industry: points of view and difficulties.

In this day and age, broad communications assumes a vital part in molding and impacting different parts of life. One perspective that goes through huge impact through these methods is the travel industry. Social and inventive practices spread through the media essentially affect the advancement of the travel industry, opening up new points of view and making new difficulties for the business. In this article, we will investigate the effect of such practices on the travel industry area and examine the viewpoints and difficulties they bring. It, right off the bat, is important to characterize what is implied by social and imaginative practices in broad communications. Social practices incorporate different parts of social life, like craftsmanship, writing, film, music, and so on. Imaginative practices, then again, mirror an inventive way to deal with content creation, which might incorporate imaginative thoughts, offbeat methodologies, and unique ideas.

Broad communications, including TV, radio, papers, magazines, web stages, and online entertainment, are the primary channels for dispersing

social and inventive practices. For instance, travel TV programs that offer watchers one of a kind social encounters from various nations all over the planet can animate interest in the travel industry and travel. Likewise, web journals, video blogs, and online entertainment stages where voyagers can share their encounters and suggestions about movement objections are significant. These stages set out a special freedom for communication among vacationers and specialist co-ops in the travel industry.

In any case, alongside their benefits, social and imaginative practices additionally present new difficulties for the travel industry. For example, the overflow of data presented through different media channels can prompt data over-burden and disarray among vacationers attempting to decide the ideal choice for their outing. Additionally, unreasonable commercialization of movement and vacation spots, frequently joined by complex advertising systems, can change sightseers' insights and raise questions about the genuineness and uniqueness of the excursion.

One method for addressing these difficulties is to expand regard for social and natural manageability in the travel industry. Advancing mindful the travel industry, which supports the safeguarding of social legacy and the common habitat, can assist with adjusting the effect of social and imaginative practices in broad communications on the advancement of the travel industry. Moreover, the advancement of new arrangements and stages that advance credible and customized travel encounters can likewise be a powerful method for countering the adverse consequences of unreasonable commercialization and normalization of the travel industry item.

Generally speaking, the above focuses exhibit that social and imaginative practices in broad communications essentially affect the improvement of the travel industry. They open up new open doors for advancing the travel industry items and add to a more profound and more dependable comprehension of the way of life and customs of various countries. Notwithstanding, their impact additionally makes new difficulties that require consideration and arrangements. Subsequently, keeping on concentrating on this subject and growing new techniques to guarantee the improvement of the travel industry in a decent and practical direction is significant.

Online entertainment is a significant device for the examination of travelers' mentalities and this is affirmed by the expanded buys and proposals to different clients. Building fruitful help based brand in the travel industry implies that each other ought to be an exceptional offer in view of the client experience. Travelers need to be aware through solid sources how their experience will resemble to decrease vulnerability and make a few assumptions for what they will find at an objective.

Because of the vulnerability of vacationer benefits, a voyager ought to get the fundamental data to pursue the ideal choice concerning the movement. Current sightseers have more confidence in other voyagers' perspectives utilizing virtual entertainment as opposed to true promoting advices. As web-based entertainment turns out to be progressively expressive, shoppers can progressively impact different purchasers with their own viewpoints and encounters. Since virtual entertainment is minimal expense and predisposition free, it addresses a benefit for advertising interchanges.

As per the scholastic writing there is a conflict on the characterization of the web-based entertainment types as per their degree of social presence/media wealth and the 760 E-Business in the travel industry and cordiality industry SINTEZA 2014 degree of self-show/self-revelation. Six sorts of virtual entertainment have been recognized: interpersonal interaction sites (for example Facebook, Linkedin), websites, content networks (i.e.YouTube, Flickr, Scrib, Slideshare, Flavorful), cooperative undertakings (for example Wikipedia, Wikitravel), virtual social universes (i.e.Second Life), and virtual game universes (for example Universe of Warcraft). In any case, there are different sorts of web-based entertainment, for example, microblogs (for example Twitter), shopper survey and rating sites (for example TripAdvisor, Epinions) and web fora (for example Thistle Tree, Fodor's Movement Talk).

Obviously, the quantity of virtual entertainment is inconsistent, yet their most significant job is to urge clients and voyagers to post and share their movement encounters, remarks and sentiments, by having them act as a wellspring of data for different clients.

ВПЛИВ КОНТЕНТУ УКРАЇНСЬКИХ БЛОГІВ ТА ВЛОГІВ НА ФОРМУВАННЯ СВИТОГЛЯДУ НЕРЕЗИДЕНТІВ УКРАЇНИ

Крижанівська А.Є.

*IV курс, група ІС-20-1, спеціальність «Інформаційна,
бібліотечна та архівна справа»,*

*Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».
Науковий керівник: Домніч Л.М., ст. викладач кафедри української мови
і літератури, іноземних мов та перекладу,*

Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна»

Блогерство та влогерство, як форми інтернет-активності, де людина (блогер або влогер) створює та публікує контент у вигляді текстів, фотографій, відео або аудіо матеріалів на власному веб-сайті

(блосі) або на популярних платформах для відео-блогів (влогів), таких як YouTube, Instagram, TikTok та інші, можуть впливати на широкий спектр аспектів життя, від розваг та розваг до соціальних питань та бізнесу. Обидва ці види діяльності дозволяють людям ділитися своїми думками, досвідом, талантом та знаннями зі світом через інтернет. Блогери та влогери можуть залучати велику аудиторію та мати значний вплив на думки та погляди людей.

Блог — це веб-сайт, основним контентом якого є статті, зображення та мультимедіа, що регулярно додаються. Для блогів характерні короткі записи, що мають тимчасове значення. Блогер — це людина, яка веде блог. Сукупність усіх блогів називається блогосферою.

Влоги (скорочення від англ. videoblog — відеоблог) можуть бути якими завгодно. Це можуть бути критичні, гумористичні чи освітні відео. Але спільним для всіх відеоблогів і відеоблогерів є те, що в них з'являється особистість автора. Блогери — це не просто творці контенту. Їхні канали є особистими, а їхні відео — це більше їхні власні відео, ніж будь-що інше. Влогери показують себе та свій образ усім.

Контент — це інформація, доступна на веб-сайтах, у соціальних мережах, додатках для смартфонів і комп'ютерів. Аудіо, відео, зображення та текст — це все контент.

Резидент — це особа, яка постійно проживає у певній країні або має там постійне місце проживання згідно з законодавством цієї країни.

Нерезидент — це особа, яка не має постійного місця проживання у певній країні і може бути громадянином або простою відвідувачем цієї країни.

Термін «блог» передував терміну «веб-журнал», він стосувався процесу ведення щоденника в Інтернеті під час пошуку інформації, зберігаючи список посилань, автоматично згенерованих веб-сайтом RobotWisdom.

Блоги за своєю природою є багатофункціональними. Його основні функції корелюють з цілями блогера: комунікативна, експресивна, розважальна, комунікативна, накопичувальна, інтроспективна, психотерапевтична, рекламна та освітня/інформативна. Соціальні медіа можуть передавати повідомлення багатьом користувачам інтернету одночасно. Просто опублікувавши гарну фотографію та цікавий текст в Instagram або відео на YouTube, можна заощадити час як блогерам, так і звичайним читачам. Кожен читає і дивиться відео у зручний для себе час, і якщо йому не цікаво, то він цього не робить. Саме завдяки цій функції блогери можуть спілкуватися зі своїми підписниками в декількох напрямках.

Перші згадки блогів в Україні почали з'являтися приблизно у середині 2000-х років, коли Інтернет став більш поширеним. Багато людей стали вести особисті онлайн-журнали, де ділилися своїми думками, враженнями та життєвим досвідом. Ці блоги були різноманітні за тематикою і стилем, і вони допомагали їхнім авторам виражати себе та знайомитися з іншими людьми через Інтернет.

Український контент може впливати на нерезидентів України наступними способами:

1. *Промування культурного розмаїття*: українські блогери можуть представляти різноманітні аспекти культури та мистецтва України, такі як музика, література, кулінарія тощо. Це сприяє розумінню та цінуванню культурного різноманіття.

2. *Інформаційна експозиція*: українські блогери можуть створювати контент, який освітлює події та проблеми в Україні, такі як політика, економіка, соціальні питання тощо. Це допомагає нерезиденту краще зрозуміти ситуацію в країні та сформуванню своєї власної думки.

3. *Мовний аспект*: український контент може сприяти вивченню української мови та культури нерезидентами, що може збільшити міжнародне розуміння та співпрацю.

4. *Спільні цінності*: українські блогери можуть звертати увагу на глобальні проблеми, які є актуальними не тільки для України, але й для всього світу. Це сприяє обміну ідеями та взаєморозумінню між країнами та культурами.

5. *Вплив на уявлення про Україну*: Контент українських блогів та влогів може впливати на стереотипи та уявлення про Україну, які мають нерезиденти. Він може допомогти розірвати негативні уявлення або збільшити інтерес до країни.

Усі ці аспекти впливу можуть сприяти кращому взаєморозумінню між Україною та іншими країнами та сприяти побудові позитивних відносин.

Таким чином, вплив контенту українських блогів та влогів на формування світогляду нерезидентів України може бути значним через світовий доступ до інформації в Інтернеті. Особливо це стосується тем, що стосуються культури, історії, політики та соціальних питань. Певні блогери можуть мати вплив на формування уявлень про Україну та її життя, представляючи різноманітні погляди та переживання. Однак, важливо враховувати, що вплив такого контенту може бути різним і залежати від багатьох факторів, таких як мова, культурні різноманітності та особисті вподобання аудиторії.

ДО ПИТАННЯ ПРО ЕТИЧНІСТЬ РЕКЛАМИ В ЗМІ

Лазор О.М.

к.соц.ком., доцент,

Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна»

Сучасні ЗМІ неможливо уявити без рекламних звернень, адже телебачення, радіо і преса слугують ефективними засобами передачі рекламної інформації споживачеві у формі аудіального, візуального або аудіовізуального контенту. За умов постійного зростання кількості рекламних оголошень постає проблема порушення маркетологами етичності, коректності, добросовісності ведення рекламної діяльності. Рекламисти все більше послуговуються неетичними методами просування товарів, послуг та ідей, зокрема спостерігається використання реклами сексуального характеру на широкий загал; нехтування правилами пристойності; порушення, що пов'язані з расовою, національною приналежністю людини; використання різноманітних негуманних маніпулятивних технік при створенні реклами; неточність і оманливість інформації про товар; порушення принципу добросовісної конкуренції тощо.

Під поняттям «етичність реклами» розуміється відповідність форми і змісту рекламної інформації правилам етики. Коректна та етична реклама не суперечить моральним нормам поведінки, традиціям, принципам і гуманістичним цінностям, прийнятим у певному суспільстві.

З точки зору етичності популяризації товарів і послуг на ринку важливою її інтегративною ознакою є створення позитивної для розвитку особистості і суспільства реклами, яка б допомагала споживачеві орієнтуватися в розмаїтті представленої продукції. Варто зазначити, що нині фахівці виокремлюють п'ять концептуальних етичних категорій, які регулюють рекламну діяльність: законність, пристойність, чесність, коректність, достовірність.

Важко зробити висновок, етична та чи інша реклама, або ні. Етичність реклами варто оцінювати, враховуючи різні аспекти. Так, у рекламній сфері побутує комплекс принципів етичної коректності реклами, що слугує своєрідною схемою аналізу рекламного звернення стосовно дотримання етичних стандартів. Це наступні різновиди етичності: персональна, гендерна, сексуальна, вікова, расова, національно-культурна, конфесійна, юридично-правова, корпоративна, мовна, політична, екологічна, історична, географічна, колірна, зву-

кова, графічна, а також етичність ненасильства, етичність ставлення до дітей, етичність стосовно людей з інвалідністю, етичність поводження з тваринами.

У залежності від відповідності вищеназваним нормам виокремлюють етичну та неетичну реклами. До останньої зараховують: недобросовісну рекламу, порівняльну рекламу, приховану рекламу, шокову рекламу, дискримінаційну рекламу.

Відповідно до закону України «Про рекламу», недобросовісна реклама — це реклама, що вводить або може ввести в оману споживачів реклами, завдати шкоди особам, державі чи суспільству внаслідок неточності, недостовірності, двозначності, перебільшення, замовчування, порушення вимог щодо часу, місця і способу розповсюдження. Тобто недобросовісна реклама — така, що містить відомості про товар чи послугу, які не відповідають дійсності.

Порівняльна реклама — реклама, що містить порівняння з іншими особами та/або товарами (діяльністю) іншої особи, прямо чи опосередковано ідентифікує конкурента або товари чи послуги, що пропонуються конкурентом. Порівняльна реклама практикувана у двох видах: позитивне посилення на чужий продукт (із твердженням, що свій товар настільки ж хороший, як і чужий) — тобто реклама, що зрівнює; чи негативне посилення (із твердженням, що свій продукт краще, ніж чужий) — тобто реклама, що критикує. Перший варіант приховує небезпеку неправомірного присвоєння сторонньої репутації і має місце, коли товар суперника загальновідомий. А некоректне порівняння може призвести до дискредитації конкурента і заподіяти йому матеріальної або моральної шкоди.

Прихована реклама — інформація про особу, ідею та/або товар, розповсюджена за грошову чи іншу винагороду у програмі аудіального чи аудіовізуального медіа, матеріалах в іншому медіа, за допомогою інших рекламних засобів, якщо така інформація слугує рекламним цілям і може ввести в оману споживачів реклами щодо справжньої мети таких програм чи інших матеріалів (ст. 1 ЗУ «Про рекламу»). Вона є завуальованою, подається поза розділом «Реклама» і без позначки «На правах реклами». Таким чином, читачі (глядачі, слухачі) не підозрюють, що їм пропонується рекламний матеріал, а довірливо сприймають його.

Шокова реклама — це рекламний прийом, що безвідмовно діє на підсвідомість людей через використання різких шокуючих і скандальних зображень, що викликає у людини шок, потрясіння, здивування, жах, сором або огиду. Теми смерті, страху, насильства

або сексуальності формують шокуючий контент цього повідомлення. У класичній теорії реклами вважається недоречним широке використання мотиву страху для впливу на аудиторію, оскільки негативні емоції є небажаними супутниками формування прихильності споживачів до певної торгової марки. Виняток становить соціальна реклама, де мотиваційна сила страху є дієвим засобом застереження людей від вживання наркотиків, сигарет, алкоголю тощо. Проте наразі застосування хоррор-маркетингу поширилося і на комерційну рекламу, наприклад, рекламуючи зубну пасту, демонструють картинку процесу руйнування зубів.

Дискримінаційна реклама — це реклама, що містить чи використовує твердження та/або зображення, які є дискримінаційними за ознакою раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного чи соціального походження, громадянства, сімейного чи майнового стану, місця проживання, за мовною або іншими ознаками стосовно особи та/або групи осіб (ст. 1 ЗУ «Про рекламу»).

На законодавчому рівні виділяють дискримінаційну рекламу за ознакою статі, що містить твердження та/або зображення щодо інтелектуальної, фізичної, соціальної чи іншої переваги однієї статі над іншою та/або щодо стереотипних ролей чоловіка та жінки, яка пропагує принизливе та зневажливе ставлення; принижує гідність людини за ознакою статі; демонструє насильство за ознакою статі; використовує зображення тіла людини (частини тіла) виключно як сексуального об'єкта з метою привернення уваги споживача та/або посилення (слова, звуки, зображення) на сексуальні стосунки, що не стосуються рекламованого продукту чи способу його споживання.

РОЛЬ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ ЯК ЗАСОБУ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Міхнюк Д.С.

аспірант, спеціальність «Економіка»,

Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

Науковий керівник: Самофалова М.О., к.е.н., доцент,

доцент кафедри управління та адміністрування,

Інститут економіки і менеджменту Університету «Україна»

Стрімкий розвиток інформаційних технологій, що відбувся наприкінці ХХ — на початку ХХІ ст., призвів до появи принципово нового інформаційного середовища — віртуального простору, яке

повністю змінило попередні уявлення світу щодо ведення комунікацій, пошуку та передачі інформації. Активне впровадження новітніх технологій змінює медійні практики та стандарти спілкування і обміну інформацією, сприяє залученню до створення контенту користувачів, розширюючи можливості співпраці.

У цей період виникає феномен соціальних мереж, що суттєво видозмінюють традиційні уявлення про засоби масової комунікації.

Термін «соціальні мережі» в перекладі з англійської мови «social networks» означає різновид засобів масової інформації, який заснований на сучасних онлайн технологіях і сприяє взаємодії, співпраці, спілкуванню та передачі інформації, або будь-якій іншій соціальній активності [1].

На сучасному етапі розвитку інформаційних технологій соціальні мережі користуються все більшою популярністю серед Інтернет користувачів. Всесвітня тенденція постійного та стрімкого зростання кількості користувачів соціальних мереж робить їхній простір одним із основних майданчиків комунікації. Кількість користувачів соціальних мереж вперше в історії світу перевищила половину населення Землі [2].

Соціальні мережі нині перетворилися на один з найважливіших інструментів міжлюдського спілкування і стали принципово новою формою комунікації. Саме тому поступово відбуваються зміни у функціонуванні засобів масової комунікації, які почали активно використовувати соціальні мережі у своїй діяльності. Соціальні мережі сьогодні сприяють якісному збільшенню аудиторії Інтернет-ЗМІ, забезпеченню зворотного зв'язку із користувачем і таким чином є важливим каналом поширення і генерування медіа-контенту. Цей процес розгортається настільки швидко, що часто випереджає проведення відповідних досліджень. Тому людство повинно звернути особливу увагу на усвідомлення довгострокових перспектив їх розвитку. Сучасний інформаційно насичений світ потребує глибокого аналізу феномену соціальних мереж як невід'ємного атрибуту сьогодення.

У сучасних умовах цінність соціальної мережі полягає в тому, що вона стає не просто засобом комунікації, а проявляє себе як механізм конструювання комунікативного простору сучасного суспільства.

До основних функцій соціальних мереж належить:

- створення індивідуальних профілів, в яких буде міститися певна інформація про користувача;
- взаємодія користувачів (за допомогою перегляду профілів один одного, внутрішньої пошти, коментарів тощо);

— можливість досягнення спільної мети шляхом кооперації (наприклад, метою соціальної мережі може бути пошук нових друзів, ведення групового блогу тощо);

— обмін ресурсами (наприклад, посиланнями на сайти);

— можливість задоволення потреб за рахунок накопичення ресурсів (наприклад, шляхом участі у соціальній мережі можна знаходити нових знайомих і тим самим задовольняти потребу в спілкуванні) [3].

Відмітна риса сучасних соціальних мереж — обмін інформацією, який здійснюється в режимі реального часу швидше ніж офіційні ЗМІ: не потрібно протягом невизначеного проміжку часу очікувати подробиць події. Громадяни стають учасниками створення новин, коли діляться подробицями подій з іншими користувачами у соціальній мережі, їх на відміну від традиційних медіа, відрізняє відносна свобода слова, свобода у висловленні своєї точки зору практично з будь-якого питання. Інформаційний порядок денний сучасного користувача соціальних мереж формують не традиційні ЗМІ (провідні ефірні телеканали, радіо, газети), а особиста стрічка новин у мережі — сукупність особистих «постів» та рекомендацій тих людей, брендів і організацій, Інтернет-ЗМІ з якими актор перебуває у постійному контакті та взаємодії.

Проте, в інформаційному суспільстві спілкування в соціальних мережах супроводжується розповсюдженням не тільки позитивних, але і негативних соціальних практик. Що у свою чергу, сприяє появі нових феноменів інтернет-комунікації, які потребують наукового аналізу та прогнозування. Одними з таких феноменів, які активно розвиваються у віртуальному середовищі є «тролінг» та «астротурфінг» [4]. Найважливішим джерелом появи і поширення цих комунікативних практик є мережева анонімність.

Тролінг — процес розміщення на віртуальних комунікативних ресурсах провокаційних повідомлень з метою нагнітання соціального напруження шляхом порушення правил етичного кодексу інтернет-взаємодії.

Астротурфінг — процес штучного управління громадською думкою, який застосовується для витіснення думки реальних людей у соціальних мережах, веб-форумах для організації підроблених кампаній в Інтернеті, які створюють враження, що велика кількість людей вимагають чогось конкретного, або виступають проти чого-небудь, чи написання замовних постів, метою яких є створення враження спонтанної, народної підтримки політика, політичної групи чи партії. Це

формування уявної громадської думки, яка у результаті стає справжньою громадською думкою, що є вигідною для суб'єкту впливу.

Таким чином, соціальні мережі являються не тільки засобами масової комунікації, а також є елементом механізму конструювання соціального середовища в умовах сучасного суспільства, виконують низку функцій, створюючи ціннісний базис свого існування. Правильне ведення їх є надзвичайно важливим для всього суспільства, яке є задіяне в мережі Інтернет, зокрема і у соціальних мережах.

Список використаних джерел

1. Stroebel J., Kuchler T. The Economic Effects of Social Networks. NBER Working Paper 27973. 2021. URL: https://www.nber.org/people/johannes_stroebel.

2. Аудиторія соцмереж вперше перевищила половину населення Землі. 2020. URL: <https://uanews.liga.net/society/news/auditoriya-sotsmerezj-vperше-perevischila-polovinu-naseleennya-zemli>.

3. Онищенко О.С. Соціальні мережі як чинник розвитку громадянсько-го суспільства : монографія / О.С. Онищенко, В.М. Горовий, В.І. Попик та ін.; НАН України, Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського. К., 2013. 220 с.

4. Matthew J. The Study of Social Networks In Economics. *Stanford University Press*. 2007. URL: <https://web.stanford.edu/~jacksonm/netsocialecon.pdf>.

ПОНЯТТЯ «НЕМАТЕРІАЛЬНА КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА» В ПРАЦЯХ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ДОСЛІДНИКІВ

Мокрій Д.Т.

*І курс, група КЛ-23, спеціальність «Культурологія»,
Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Палієнко С.В., к.і.н., доцент,
Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна»*

В умовах глобалізації та швидкої соціально-економічної трансформації суспільства, дослідження та охорона культурної спадщини допомагає зберегти унікальність та різноманіття культур народів. Елементи культурної спадщини створюють можливості для економічного розвитку та залучення інвестицій у відповідні регіони. Таким чином, актуальним буде дослідження питань культурної спадщини, оскільки вона сприяє розвитку, збереженню та зближенню різних культур та народів, та при цьому є невичерпним джерелом для виховання особистості. Окрім того, культурна спадщина виступає впливовим економічним стимулом, сприяючи розвитку різних секторів економіки, створенню робочих місць та підвищенню загальної якості життя [1].

Метою даної доповіді є аналіз визначення нематеріальної культурної спадщини у працях сучасних українських науковців.

Досягнення даної мети передбачає виконання наступних дослідницьких завдань: огляд визначень нематеріальної культурної спадщини, що містяться в нормативних документах та в наукових працях; їх аналіз.

Положенням Закону України «Про культуру» визначено, що «нематеріальна культурна спадщина» — звичаї, форми показу та вираження, знання, навички, що передаються від покоління до покоління, постійно відтворюються спільнотами та групами під впливом їхнього досвіду, оточення, взаємодії з природою, історією та формують у них почуття самотності та наступності, сприяючи таким чином повазі до культурного розмаїття і творчості людини [2].

Згідно з Конвенцією ЮНЕСКО 2003 року про національну охорону НКС, учасником якої Україна є з 2008 року, до неї відносяться наступні елементи культури: усні традиції (епоси, перекази, легенди тощо) та форми вираження (наприклад, мова); виконавське мистецтво (музика, спів, танці, театр тощо); звичаї, обряди, святкування; знання та практики, що стосуються природи і всесвіту (зокрема, народні мудрість і медицина тощо); традиційні ремесла, пам'ятки архітектури та парків [3].

Науковці І.П. Кудінова та С.М. Терзі, окреслюють, що зміст культурної спадщини полягає у накопиченні та передаванні з покоління в покоління цінних матеріальних та нематеріальних елементів, які відображають історію, традиції, цінності та ідентичність певної групи людей чи суспільства [4]. Автори визначають поняття «нематеріальна культурна спадщина» — як аспекти культурного досвіду, які передаються через усні традиції, ритуали, фольклор, танці, мову, звичаї, музику, та інші форми вираження. Разом з тим, автори акцентують увагу на збереження та відновлення історичних та культурних пам'яток, як ключового аспекту розвитку туризму в Україні.

Історик, Р.В. Харковенко, у своїй роботі розглядає поняття «нематеріальна культурна спадщина», як надзвичайно важливу роль у формуванні ідентичності окремої соціальної групи та особистості [5]. На думку дослідника, на сьогоднішній день в Україні потрібно акцентувати увагу на нематеріальній культурній спадщині як на елементі національного туристичного продукту, що має значний потенціал для стимулювання економічного зростання та розвитку сучасного суспільства. Її ефективне використання може сприяти

розвитку туризму, культурної індустрії, творчої економіки та міжнародних економічних відносин.

Підсумовуючи викладений матеріал дослідження, можна зробити логічний висновок, що нематеріальна культурна спадщина постає як важливий елемент національного культурного досвіду, який варто зберігати, вивчати та передавати майбутнім поколінням.

Суттєвою відмінністю у поглядах сучасних дослідників у сфері нематеріальної культурної спадщини є використання більш широких підходів до її визначення. Вони розглядають її не лише як традиційні обряди та звичаї, але й як джерело інновацій та підприємницької діяльності, що може додатково стимулювати економічний розвиток певного регіону. З огляду на це, дослідження питань нематеріальної культурної спадщини може сприяти не лише розвитку культурної індустрії, але й створювати сприятливе середовище для економічного розвитку та процвітання країни.

Список використаних джерел

1. Букач В.М. Історія української культури. Посібник: методичні рекомендації до самостійної роботи для здобувачів вищої освіти. Одеса : ПНПУ, 2021.
2. Про культуру : Закон України № 2778-VI. 2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text>.
3. Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини. № 995_d69. 2008. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_d69#Text.
4. Кудінова І., Терзі С. Культурна спадщина — бренд туристичної України. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2023. № 7 (2). С. 27–40.
5. Харковенко Р.В. Нематеріальна культурна спадщина — ресурс розвитку об'єднаних територіальних громад та малих міст України. *Вісник УЦКД*. 2021. № 4. URL: <https://uccs.org.ua/arkhiv-novyn/nematerialna-kulturna-spadshchyna-resurs-rozvytku-ob-iednanykh-terytorialnykh-hromad-ta-malykh-mist-ukrainy/>.

УКРАЇНЬСКА МОДА ПІСЛЯ ПОЧАТКУ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РФ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ

Осадчук А.В.

*І курс аспірантури, спеціальність «Культурологія»,
Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».
Науковий керівник: Палієнко С.В., к.і.н., доцент,
Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна»*

Мода завжди відображала культурні та історичні контексти суспільства. Українська мода, особливо під час періодів кризи та війни, набуває особливого значення як засіб вираження національної ідентичності та опору. Заслужує уваги дослідження про те, як українська мода концептуально трансформується після повномасштабного вторгнення, і як вона впливає на формування національної свідомості. Актуальність цього дослідження підтверджується не лише потребою зрозуміти культурний вплив моди в умовах конфлікту, а й важливістю визначення ролі моди як культурного явища в процесі формування суспільних цінностей та національної ідентичності. Після повномасштабного вторгнення мода стає не лише засобом вираження стилю, а й важливим символом опору та ідентичності. Тому актуальним буде дослідити, як українська мода формується та впливає на культурний ландшафт після подій повномасштабного вторгнення.

Мета дослідження полягає у виявленні ключових тенденцій та перспектив подальшого розвитку української моди в умовах соціально-політичної кризи. Ключовим завданням дослідження є вивчення концептуальних засад української моди після початку повномасштабної агресії рф. Зокрема, воно передбачає аналіз думок українських модельєрів щодо ролі моди після початку широкомасштабної війни, а також оцінку поглядів критиків та фахівців у цьому контексті.

«Війна та опір українського народу російським окупантам спровокували появу національних символів у одязі» — зазначає Ірина Данилевська, одна із співзасновниць Ukrainian Fashion Week. Дійсно, українські модельєри використовують свої колекції та образи як засіб виразу національної ідентичності та протипу. Проведені модні покази стають не лише подією для показу моди, а й важливим культурним заходом, що підтримує дух опору та єдинства. Так, перший після повномасштабного російського вторгнення

показ українських дизайнерів в Україні, який відбувся в червні 2023 року, був благодійним та мав ключовою метою збір коштів для Національного військово-медичного клінічного центру Головного військового клінічного госпіталю. В березні 2024 року в Луцьку проведено Fashion Day, де збирали для кошти для потреб ЗСУ, зокрема для 53 батальйону 100-ї бригади. У Кропивницькому на модному показі «KropFashionDay» також збирали кошти для допомоги ЗСУ.

Паралельно з використанням традиційних українських візерунків, модельєрами активно маніфестуються символи непохитності та сподівання на перемогу. Іван Фролов у співпраці з двома українськими художниками розробив форму синьо-жовтого серця, яке ілюструє мужність українців у боротьбі за свободу. Усі виручені кошти від його продажу спрямовуються на виробництво бронежилетів. Лілія Літковська одягає Першу Леді України, Олену Зеленську. Мінімалістична хакі сукня з вираженим характером стає символом стійкості українців і нагадує міжнародним посадовцям про необхідність передачі зброї українській армії. Український бренд «Креатив Депо» пропонує клієнтам футболки, що говорять за вас — I'm Ukrainian. Ці футболки виражають ідею, що українці відомі у всьому світі як символи хоробрості, непохитності та сили духу.

Популяризація української моди за межами країни також є важливим аспектом. Багато українських модельєрів отримали визнання на міжнародній арені та отримали запрошення від світових брендів і модних подій. Їхні колекції виступають не лише як витвори мистецтва, а й як засіб просування української культури та ідентичності у світі. У травні 2022 на показі у Лондоні моделі Лілії Літковської вийшли на подіум у бронежилетах із жовтими стрічками на рукавах. В березні 2024 року в Лос-Анджелесі на показі Андре Тана демонстрували фільм про те, якою прекрасною державою є Україна, та що з нею відбувається зараз, під час повномасштабного вторгнення РФ.

Мода в Україні під час повномасштабного вторгнення відображає важливу функцію як символ опору та ідентичності. Її вплив на формування національної свідомості та сприяння об'єднанню суспільства не може бути переоцінений. Українська мода продовжує відтіняти красу, силу і національну гордість у складних умовах, свідчаючи про непереможність духу українського народу. Анастасія Тимусь, авторка українського медіа каналу про моду «Cimetière», говорить: «Мода під час війни — це і підтримка економіки, і забезпечення робочими місцями, і можливість виразити власну ідентичність, і формування культурних тенденцій.» Бренд FROLOV взяв на

себе обов'язок створення образів для артистів TVORCHI для виступу на «Євробаченні-2023». Автор концепції образів зазначав, що основною ідеєю було створення образу сталевого українського серця. Одяг, спільно з виступом артистів, мав на меті продемонструвати глядачам міць та силу нашої нації. «Таким чином, у образах ми реконструювали силу і міць нашої країни та наших воїнів, завдяки яким ми можемо жити, працювати й представляти Україну на міжнародній платформі Євробачення», — зазначав Іван Фролов.

Модна індустрія виступає не лише як механізм впливу на стиль життя та індивідуальний спосіб вираження, але й як важливий елемент культурної дипломатії, виступаючи як символ культурної резистентності. Українська мода, в той час як у звичайних умовах вже відображає культурну ідентичність та виражає національну спадщину, в умовах конфлікту стає ще більш важливою, перетворюючись на засіб активного вираження опору та підтримки національної ідентичності. Думки модельєрів та представників модної індустрії підтверджують цю тезу, вони активно використовують свої колекції та образи як спосіб виразу національної гордості та солідарності. Дослідження впливу української моди на формування ідентичності та сприяння національній свідомості є кроком у напрямку розуміння культурних процесів в умовах кризи та конфлікту.

НОВИННІ МЕДІА ПІД ЧАС ВІЙНИ: ВИКЛИКИ ДЛЯ РЕДАКЦІЙ ТА АУДИТОРІЇ

Павленко Л.Г.

к.соц.ком.,

Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна»

Повномасштабне російське вторгнення буквально за лічені години занурило український інформаційний простір, а відтак і медіа ринок, у нову — воєнну — реальність. Попри те, що значна частина редакцій готувалися до можливого початку великої війни, досвіду роботи в умовах активної фази воєнних дій редакції не мали, а отже, чітко спланувати свою роботу після початку широкомасштабних бойових дій не видавалося можливим. Єдине, що усвідомлювала більшість редакцій — це необхідність переміщення у бомбосховища під час атак, а також розглядалися варіанти переміщення редакцій на безпечніші території, багато ЗМІ навіть підготували такі місця і розробили приблизні алгоритми дій.

Водночас потреби аудиторії диктували редакціям зовсім інші умови: читачі, глядачі, слухачі конче потребували якнайоперативнішої і разом з тим максимально достовірної інформації про все, що відбувається в країні. Надто ж — у районах, де тривали обстріли, йшли активні бойові дії, а десь вже почалася окупація. Аудиторія потребувала інформації про те, як змінюється лінія фронту, в яких районах особливо небезпечно перебувати, до кого звернутися, якщо є потреба в гуманітарній допомозі, за якими розкладом і маршрутами рухаються евакуаційні потяги, де облаштовано евакуаційні коридори для виходу із захоплених окупантами територій. Частину інформації редакції могли отримувати і поширювати завдяки інтернету на значній відстані віз районів, де тривали бойові дії. Однак, репортажі, фоторепортажі, радіо та відеорепортажі неможливо підготувати дистанційно і значна кількість редакцій або повністю, або частково залишалися у містах, які перебували в зоні масованих ракетних та артилерійських атак, часом навіть в оточенні, як це було з редакціями в Чернігові і Сумах, і навіть в окупації, як редакції в Херсоні. З часу початку повномасштабного вторгнення росії в Україну загинуло щонайменше 12 журналістів і ще більше поранено, — інформує Комітет захисту журналістів [1].

При цьому важливою для українських новинних медіа була і залишається необхідність дотримуватися професійних інформаційних стандартів. Багатьом ЗМІ це цілком успішно вдається. Як свідчить останнє дослідження Інституту масової інформації, «загальний рівень дотримання стандартів якісної журналістики серед популярних онлайн-медіа України у 2024 році залишається відносно стабільним. Частка новин, що відповідають стандартам достовірності, а також балансу думок і точок зору, погіршилася приблизно на 1% у порівнянні з груднем 2023 року, переважно через зростання порушень стандарту відокремлення фактів від коментарів. Редакції дедалі більше роблять свідомий вибір на користь емоційних і оціночних заголовків заради підвищення клікабельності» [2].

Новини цих медіа лишаються в межах професійних журналістських стандартів. Якщо ж говорити про порушення стандартів, до яких часом вдаються інші медіаресурси — це судження та маніпуляції з емоційною лексикою в заголовках новин, що не відповідає вимогам до відділення коментарів від фактів. Також чимало порушень спричинені недотриманням стандартів балансу. Частина матеріалів не відповідає стандарту достовірності через відсутність посилань на джерела інформації або, що практично те саме, через

некоректні узагальнені посилання на «соцмережі». Зрідка, але трапляються й випадки публікації в новинних стрічках контенту, далекого від новинного, як, наприклад, астрологічні прогнози [2].

Для того, щоб продавати оперативну, достовірну, збалансовану інформацію новинні медіа під час війни активно застосовують прийоми фактчекінгу. Застосування фактчекінгу допомагає протистояти російській пропаганді та потоку фейкової інформації. Такі постійні вимушені перевірки інформації, джерел справили свій ефект і таким чином критичне мислення аудиторії під час війни навіть покращилося [3].

Справжнім новим викликом для новинних медіа під час війни стала конкуренція з соціальними мережами, до яких масово почала мігрувати аудиторія у пошуках оперативних повідомлень. Адже поки редакції ЗМІ перевіряють інформацію, здійснюють фактчекінг, шукають баланс та додаткові дані для того, щоб забезпечити повноту інформації, поданої аудиторії, новинні канали у соцмережах, не маючи особливих зобов'язань перед аудиторією та піклуючись, насамперед, про набір якнайбільшої кількості переглядів та розширення аудиторії, публікують інформацію швидше.

Під час війни медіа аудиторія в Україні значною мірою покладаються на телеграм-канали. «У 2023 році переважна більшість громадян споживала новини із соціальних мереж — 76%. Телеграм залишається основною соцмережею для отримання новин під час війни... У 2021 році лише 21% українців користувалися телеграмом для новин. Проте це число зросло до понад 60% після повномасштабного російського вторгнення. Цього року телеграм продовжує бути основною соцмережею для отримання інформації, демонструючи значне зростання до 72%», — про це свідчать результати щорічного дослідження USAID-Internews щодо споживання медіа [4].

Відтак, можемо констатувати, що повномасштабна війна виявила низку нових серйозних викликів перед українськими журналістами, а надто ж тими, які працюють у новинних медіа. Один з головних викликів полягає в тому, аби знаходити компроміси між швидкістю подачі інформації та необхідним фактчекінгом, аби аудиторія отримувала і оперативну, і достовірну інформацію.

Список використаних джерел

1. Болл Дж. Війна в Україні порушує перед редакціями етичні питання. URL: <https://ethicaljournalismnetwork.org/ukraine-war-raises-ethical-questions-for-newsrooms-ukrainian>.

2. Новини під час війни. Аналіз професійних стандартів провідних онлайн-медіа в лютому 2024 року. Український соціологічний портал. URL: <https://usp-ltd.org/novyny-pid-chas-vijny-analiz-profesijnykh-standativ-providnykh-onlajn-media-v-liutomu-2024-roku/>.

3. Фактчекінг під час війни: як тримати інформаційний фронт у медіа та соціальних мережах. КНУКІМ. URL: <https://knukim.edu.ua/faktcheking-pid-chas-vijny-yak-trymaty-informacijnyj-front-u-media-ta-socjalnyh-merezhah/>.

4. За рік кількість українців, які отримують новини з телеграму, зросла ще на 12%, — дослідження. ДМ MediaSapiens. URL: <https://ms.detector.media/sotsmerezhi/post/33364/2023-11-01-za-rik-kilkist-ukraintsiv-yaki-otrymuyut-novyny-z-telegramu-zroslo-shche-na-12-doslidzhennya/>.

БЛОГОСФЕРА ЯК ВАГОМА СКЛАДОВА НОВІТНІХ МЕДІА

Ткаченко Т.В.

*IV курс, група ЗЖР-20, спеціальність «Журналістика»,
Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».
Науковий керівник: Павленко Л.Г., к.соц.ком.,
Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна»*

Явище блогерства виникло в кінці ХХ ст. і до сьогодні є популярним, оскільки продовжує розвиватися разом з вимогами часу та користувачькими вподобаннями. Блог повсякчас трансформується, видозмінюється, покращується, збільшуючи число прихильників явища, поширеного в Інтернеті. Створені внаслідок розвитку мережевих технологій блоги стали поширеним явищем в Інтернет-просторі.

Актуальність дослідження специфіки та особливостей розвитку блогів набуває сьогодні особливого значення. Ведення блогів є відносно новим та суперечливим явищем, до якого належить люди з різних верств населення, серед яких не всі є блогерами, проте більшість з них є активними читачами. Ведення блогів стає цікавим не лише для простих громадян, а й для спеціалістів у різних галузях. Саме тому дослідження особливостей ведення блогу є важливим етапом до інформатизації суспільства.

Наразі онлайнві ЗМІ відіграють велику роль у підвищенні обізнаності населення щодо певних проблем, поширенні інформації, до того ж, онлайнві ЗМІ досить швидко поширюють інформацію серед населення, формують громадську думку щодо вирішення певних проблем. Сучасні виклики, пов'язані з використанням російською федерацією технологій гібридної війни та перенесенням театру війни в інформаційний простір, зробили блогосферу однією

з ключових арен протистояння. Сьогодні соціальні мережі є зручним і ефективним засобом спілкування. Вони забезпечують величезну свободу самовираження в інформаційному просторі, відкритому та доступному кожному. Завдяки своїй функціональній ефективності у реалізації масштабних масових комунікацій вони стали потужним інформаційним інструментом щодо підтримки зв'язків із суспільством, спілкування та обміну досвідом тощо.

Нині сторінки у соціальних мережах вже перетворюються не просто на масштабний блог, а на джерело інформації, форму спілкування та обговорення суспільно значущих подій. Такі тенденції розвитку соціальних мереж, а також приманні їм швидкість, доступність та публічність, створюють широкий спектр потенційних можливостей для репрезентації та підтримки певного іміджу, адже завдяки контенту можна впливати на громадськість та налагоджувати з нею комунікаційні зв'язки. Така потреба особливо актуалізується під час інформаційної війни в Україні. Образ держави, політиків, тих чи тих структур стає основою для багатьох блогерів у відповідному аспекті. Відтак, вивчення контенту сторінок блогерів в соціальних мережах та особливостей організації відповідного дискурсу набули своєї актуальності.

Тому на сьогодні дослідження функцій блогів на сайтах інтернет ЗМІ набуває актуальності та потребує уваги. Вивченням онлайнової журналістики займається значна кількість науковців, серед яких Дж. Гол, Р. Крейг, М. Лукіна, І. Фомічова, О. Калмиков, Л. Коханова, Б. Потятиник, І. Артамонова та інші. Останнім часом з'являється і багато досліджень, присвячених блогам, це роботи В. Волохонського, Є. Горного, А. Досенко, К. Захарова, Н. Курчакової, С. Пішковця, Н. Прудкої, Т. Сазонова тощо. Проте проблема призначення і завдань блогів, розташованих на сайтах мережевих ЗМІ, залишається недостатньо вивченою.

Мета цієї доповіді полягає у виявленні нових форм і форматів новинних медіа з акцентуванням на блогосферу. Об'єкт — сторінки україномовних блогерів. Предмет — нові форми і формати новинних медіа. Наукова новизна обраної теми полягає в тому, що блогосфера є прямим засобом впливу обізнаності та процесів прийняття рішень суб'єктом, і як результат викликає тиск на громадську думку тощо.

Блоги на сайтах інтернет-видань виконують багато функцій: інформаційну (у тому числі формування «порядку денного»), комунікативну (інтерактивного багатостороннього зав'язку), соціальної організації та соціальної участі (форуму), самовираження (або са-

мопрезентації), творчого саморозвитку (читацькі блоги), розважальної, функцію агітації та пропаганди (блоги гостей видання).

Сам формат блогу передбачає відсутність тематичних обмежень — тут можна знайти як серйозні аналітичні розвідки, так і матеріали розважального характеру. Розважальна функція стає головною для тих блогерів, які ведуть щоденники через велику кількість вільного часу або, навпаки, через нестачу часу для звичайного спілкування: «Багато користувачів розглядають ведення своїх сторінок, читання чужих тем і дискусії у коментарях у якості розважального проведення часу, особливо якщо вони з певних причин обмежені в інших засобах розваги, окрім Інтернету, і мають досить багато вільного часу. Наприклад, молоді матері та домогосподарки складають помітну частину блогерської спільноти і професійно-тематичних форумів. Таким чином, діяльність блогерів у соціальних мережах онлайн є автоматизованим соціальним середовищем, основною метою якого є спілкування та розширення соціальних контактів.

Практики мережевої комунікації є відкритими та динамічними, оскільки розвиваються в постійному потоці інформації. Технічна доступність, можливість вільніше висловлювати свої думки та погляди, відчуття безпеки та довіри в умовах спільного комунікаційного простору, відсутність чітко регламентованих форм поведінки, прагнення до близькості, емоційного та чесного спілкування створюють сприятливі умови для встановлення та підтримки соціальних контактів.

Список використаних джерел

1. Захарченко А. Як працює українська блогосфера? Результати дослідження. URL: <https://ukrcontent.com/blog/yak-pracuyue-ukrainska-blogosfera-rezultati-doslid-zhennya.html>.
2. ІМІ зафіксував три основні тенденції щодо діяльності блогерів в Україні — барометр блогосфери. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/imi-zafiksuvav-try-osnovni-tendentsiyi-shhodo-diyalnosti-blogeriv-v-ukrayini-barometr-blogosfery-i55745>.
3. Кісса Ю. Блоги — це неформальна журналістика. URL: <http://www.personal-trening.com/blog>.
4. Лівіцька О. Блогінг і соціальні мережі. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/issue/view/96>.
5. Люлько А.О. Порівняльний аналіз становлення та розвитку новітніх медіа в США та Україні. *Могиланська Школа Журналістики*. 2008. URL: http://msj.ukma.edu.ua/images/uploads/textblog/08_10_Lulko_Andriy_dyplom2008.pdf.
6. Мудра І. Класифікація журналістських блогів. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Журналістські науки*. 2019. № 3. С. 76–80.

7. Половинчак Ю.М. Особливості функціонування української блогосфери. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*. III (7). Issue: 42. К. : Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського, 2015. С. 99–102.

8. Прасюк О.В. Блогосфера як середовище зародження та формування електоральної громадської думки. URL: http://www.confcontact.com/20110531/so_prasyuk.htm.

9. Правовий статус блогерів в Україні: аналіз ІМІ. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/pravovuj-status-blogeriv-v-ukrayini-analiz-imi-i53699>.

10. Рудик М. Сучасні тенденції розвитку журналістських жанрів у блогосфері. *Вісник Львівського університету. Серія «Журналістика»*. 2019. № 46. С. 131–137.

КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ГУРТУ «IL MEN» В АСПЕКТІ СЬОГОДЕННЯ

Хода Р.С.

аспірант I курсу,

Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»;

Карпук Б.В.

аспірант I курсу,

Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

Наукові керівники: Барна Н.В., д.філос.н., професор,

Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна»;

Панченко С.А., к.культ., доцент, професор кафедри туризму,

Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

На цій конференції ми піднімаємо тему «культурно-мистецька діяльність гурту IL MEN», враховуючи її важливість під час військового стану. Ми піднімаємо заявлену тему враховуючи її важливість під час війни.

Культурно-мистецька діяльність охоплює широкий спектр проявів культурного життя, включаючи мистецтво, літературу, музику, театр, кіно, архітектуру, дизайн, фольклор, народні звичаї та інші аспекти. Ця сфера включає в себе як традиційні, так і сучасні форми вираження культурних цінностей, і відображає різноманітні аспекти суспільства, його історію, традиції, переконання та ідеали.

Сучасні культурно-мистецькі проекти стають важливим інструментом для втілення культурних стратегій в Україні, сприяючи розвитку творчих індустрій, іміджу країни на світовій арені та формуванню національної ідентичності. Культурна спадщина під час війни піддається різним впливам та ризикам через наслідки конфлікту та воєнної діяльності.

З початком війни в Україні сучасна культурна спадщина стала важливим інструментом боротьби за незалежність, справедливість та мир. Музиканти виступають як голос народу, відображаючи його почуття, біль та сподівання через свої твори. Вони створюють мистецькі проекти, що відображають важливі теми та проблеми, змушуючи глядачів та слухачів задуматися та діяти.

Особисто для нас, як для українських музикантів постає питання розвитку культури в такий тяжкий період, і скажу однозначно: Музика має жити, та нести свою соціокультурну місію. Музика зцілює та лікує, а ментальне здоров'я це дуже важлива складова здорової людини і загалом нації. Працюючи в професійному колективі ми з моїми колегами, пропагуємо українські пісні та заохочуємо молодь до сучасної української музики. Ще задовго до війни ми з колегами, створили гурт — «IL MEN». Чоловічий квінтет був заснований на базі академічного вокалу в поєднанні з естрадним в жанрі «кросовер» (від англ. *crossover* — музичний кросовер є жанром, в якому відбувається інтеграція музичних елементів з різних стилів або жанрів) [1]. Репертуар колективу на початку його створення включав в себе здебільшого зарубіжні твори [2]. З початком повномасштабного вторгнення, творчість колективу набула іншого сенсу. Основним нашим завданням стало популяризація української пісні, піднесення національного духу, підтримка суспільства, та вираження свої поглядів на події, що відбуваються [3].

Важкі події стали поштовхом до написання патріотичної пісні «Навік моя». Колектив спрямував свої зусилля для написання цього твору за для підтримки національної ідентичності та вірі в перемогу Українського народу. Згодом на цю пісню ми презентували відеороботу, в раніше окупованій та частково зруйнованій Бородянці [4]. Відзняли декілька патріотичних робіт та записали авторські твори, які передають весь біль українського народу саме зараз. Колектив «IL MEN» приймає участь у благодійних заходах, виступає в військових госпіталях, активно долучаємось до благодійних проєктів, волонтерських ініціатив у зборі коштів на підтримку захисників, різних бригад [5; 6]. Кожен фронт має бути захищений і на нашу думку, культурний фронт дуже важлива складова нашої Перемоги та підтримка культурної спадщини України.

Музичні колективи та артисти стали важливими чинниками формування сучасного образу України, використовуючи музику як засіб вираження своїх поглядів на ситуацію у країні. Вони активно виступають за мир, солідарність та підтримку загиблих та постраждалих від

війни. Крім того, українська музика та мистецтво взяли на себе завдання показати сили та красу української душі в умовах випробувань, що зміцнює національну самосвідомість та єдність країни. Таким чином, сучасна культурна спадщина України під впливом війни стає символом сили, відваги та волі українського народу.

Список використаних джерел

1. Вікіпедія. Кросовер (музика). URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D1%80%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D1%80_\(%D0%BC%D1%83%D0%B7%D0%B8%D0%BA%D0%B0\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D1%80%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D1%80_(%D0%BC%D1%83%D0%B7%D0%B8%D0%BA%D0%B0)).
2. IL MEN. Grande amore (cover). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=AkE3zZk6G7s>.
3. IL MEN. Regresa A Mi (cover). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=tLuRmHbyRZk>.
4. IL MEN. Hallelujah (cover). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=jYnWdZZkDQs>.
5. IL MEN. Musica Che Resta (cover). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=RbQffZbz3Co>.
6. IL MEN. Я ненадовго, Мамо! URL: <https://www.youtube.com/watch?v=uzPXV8etsv4>.
7. IL MEN. Навік Моя. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=PA5C9OATWF8>.
8. Facebook. IL MEN. URL: https://www.facebook.com/story.php?story_fbid=902681231861764&id=100063596861175&mibextid=WC7FNe&rdid=Ja9EqEelKzGxIQUO.
9. Facebook. Національна оперета України. URL: https://www.facebook.com/story.php?story_fbid=271564291861562&id=100070239799193&mibextid=WC7FNe&rdid=IAF5NWGCESiCq2AZ.

СЕКЦІЯ 4

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ОСОБИСТОСТІ

ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЙ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В КРАЇНАХ ЄВРОПИ: ПОГЛЯД УКРАЇНЦІВ

Базиленко А.К.

*завідувачка кафедри психології, к.психол.н., доцент,
доцент кафедри соціальної роботи та педагогіки,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

З нагоди Всесвітнього дня соціальної роботи кафедрою соціальної роботи та педагогіки Університету «Україна» було проведено круглий стіл на тему: «Діяльність організацій соціальної сфери в країнах Європи: погляд українців». У заході взяли участь понад 130 учасників з різних ЗВО, фахових коледжів, ІРЦ, науково-дослідних установ, а також з територіально відокремлених підрозділів університету.

Спікерами, з числа студентів та випускників Університету «Україна» були представлені моделі соціальної роботи з різними категоріями клієнтів у Австралії, Франції, Нідерландах, Польщі, Німеччині, Швейцарії, Португалії, Норвегії. Нами були зібрані та проаналізовані відповіді 80-ти учасників на запитання: щодо впровадження у діяльність організацій соціальної сфери в Україні закордонного досвіду; щодо того, які країни вважаються найбільш просунутими у розвитку надання соціальних послуг; щодо рекомендацій для організацій соціальної сфери в Україні на основі досвіду європейських країн; того, які практики з представлених учасниками круглого столу, є найбільш актуальними для України; що та з яких причин неможливо впровадити в соціальну роботу в Україні.

Як зазначає Тетяна Семигіна, у науковому апараті закордонних досліджень із соціальної роботи виразно спостерігається прагнення пояснити схожі тенденції розвитку практики соціальних служб,

технологічних переносів такої практики із країни в країну, а також зрозуміти появу глобальних соціальних проблем і можливості соціальних працівників протидіяти цим явищам. Власне, саме ці аспекти й становлять предметне поле міжнародної соціальної роботи [2].

У зв'язку з багаторічною військовою агресією росії проти України, особливої актуальності набуває створення фахових та наукових громад в країнах перебування українців. Міжнародна організація з міграції (МОМ) визначає [3] «діаспору», як: особи та члени мереж, асоціацій і спільнот, які залишили країну походження, але підтримують зв'язки зі своєю Батьківщиною. Повоєнне відновлення України потребує не лише великих інвестицій, відновлення інфраструктури та інституційних змін — критичною потребою є висококваліфіковані кадри, які володіють сучасними методологічними підходами, мають досвід організації роботи та отримання конкурсного фінансування у висококонкурентних умовах за кордоном, а також чималу мережу контактів серед колег та представників бізнесу в усьому світі. Сьогодні завдяки залученню фахової та наукової діаспори Україна може суттєво прискорити процеси відновлення науки і багатьох сфер економіки країни.

До кола професійної та наукової діаспори із соціальної роботи належать, окрім вчених, які виїхали на постійне місце проживання, тобто емігрантів, також аспіранти, докторанти, стипендіати різних фондів, учасники міжнародних проєктів, дослідники, які працюють за контрактом, а також частина студентства [1].

До такої професійної та наукової діаспори із соціальної роботи можуть входити люди, які підтримують зв'язки з колегами-практиками, науковими установами, ЗВО чи організаціями, які працюють у соціальній сфері в Україні; залучені до науково-дослідницької, практичної, викладацької роботи у ЗВО, наукових установах, або до аналітичної, консультативної діяльності у громадських організаціях, аналітичних центрах за кордоном. Безперечно, вони мають ідентифікувати себе як представників української діаспори, що свідчить про певний рівень усвідомлення ними власної ідентичності.

З-поміж відповідей учасників круглого столу на питання «Що Ваша організація впроваджує у діяльність із закордонного досвіду?» найбільш часто зустрічалися такі: досвід співпраці з зарубіжними волонтерськими організаціями та створення механізмів взаємодії з громадою.

Учасники круглого столу вважають «найбільш просунутою країною у розвитку надання соціальних послуг» Німеччину (28 згадок). На другому місці за розвиненістю соціальних послуг опинилися такі країни (12–16 згадок): США, Швеція та Франція. На тре-

тьому місці (6–9 згадок): Норвегія, Великобританія, Канада, Данія, Австралія, Польща, Швейцарія. Дещо рідше (3–5 згадок) у відповідях зустрічалися такі країни: Україна, Нідерланди, Фінляндія, Австрія, Ізраїль. Найменшу кількість разів (1–2) згадувались такі країни: Португалія, Литва, Італія, Іспанія, Бельгія.

Учасники круглого столу з числа викладачів та студентів ЗВО висловили певні рекомендації організаціям соціальної сфери в Україні на основі міжнародного досвіду, зокрема:

- реформувати підготовку соціальних працівників;
- створювати програми професійного розвитку для працівників соціальної сфери через забезпечення навчання та підвищення кваліфікації працівників соціальної сфери відповідно до кращих європейських стандартів та практик;
- розширювати мережу закладів соціальної сфери та зменшувати навантаження на фахівців;
- стимулювати участь громадян у прийнятті рішень через впровадження механізмів громадської участі в процесі розробки та впровадження соціальних програм, зокрема за допомогою партнерства з громадськими організаціями;
- стимулювати участь громадян у різноманітних формах волонтерства та співпраці з громадськими організаціями;
- розвивати комплексну систему підтримки, співпраці між урядовими органами, громадськими організаціями, бізнес-сектором та іншими стейкхолдерами;
- акцентувати увагу на ранньому виявленні ризикованих груп та проведенні попереджувальних програм;
- впроваджувати державні програми турботи про психічний стан громадян;
- впровадити модель «гроші за особою»;
- підвищити якість надання послуг через інновації, використовуючи новітні технології та підходи для оптимізації процесів надання соціальних послуг, зокрема за допомогою електронних платформ, цифровізації та інших інноваційних інструментів;
- розробити програми інтеграції для вразливих груп населення на основі кращих європейських практик (для мігрантів, біженців, людей з інвалідністю та ін.);
- зміцнювати мережу підтримки для сімей та дітей, шляхом розробки і реалізації програм, які сприяють підтримці сімей та дітей у складних життєвих обставинах, зокрема за допомогою дитячих центрів, психологічної підтримки;

- більше уваги приділяти геріатричній сфері, змінити ментальне сприйняття елегантного віку;
- удосконалити соціальну підтримку військовослужбовців та членів їхніх сімей (на прикладі досвіду Великобританії щодо забезпечення житлом та посередницької діяльності Федерації військових сімей; на прикладі досвіду роботи з ветеранами та членами їхніх родин США, Ізраїлю, Австралії);
- розвивати програми реінтеграції для ветеранів, які повертаються до цивільного життя після військової служби;
- застосовувати індивідуальний підхід до призначення соціальної допомоги з безробіття;
- впроваджувати програми розвитку та підтримки дітей, молоді, людей з інвалідністю та людей похилого віку, забезпечуючи їм доступ до освіти, медичної допомоги та соціальних послуг;
- здійснювати системну роботу з попередження насильства, домашнього насильства (на прикладі Австралії) та дискримінації з будь-яких причин;
- здійснювати соціальну роботу із людьми з інвалідністю, зокрема з психічними порушеннями на принципах незалежного і самостійного життя, на прикладі європейських країн.

Зарубіжними практиками, які неможливо впровадити зараз у соціальну систему України, на думку учасників круглого столу є: оформлення лікарняних листків за станом психічного самопочуття чи здоров'я; організація втечі осіб, які зазнали насилля; надання комфортних соціальних будинків внаслідок фінансових проблем; соціальне житло (досвід Австралії); повну деінституалізацію; оплачувану роботу асистента дитини; роботу з підтримки ВІЛ-позитивних підлітків.

На думку учасників круглого столу, для того, щоб ті чи інші інноваційні практики були впроваджені у соціальну сферу України, держава має виділити довготермінове фінансування, що стане можливим тільки після закінчення бойових дій і нашої Перемоги. Фінансування соціальних програм з-боку міжнародних організацій є, як правило, тимчасовим і системно ситуацію покращити не може. Також необхідно оцінювати закордонний досвід соціальної роботи з точки зору готовності українського суспільства до таких змін, особливостей українського менталітету та культури.

Список використаних джерел

1. Мирончук А.С. Євроінтеграційні прагнення України і вітчизняна наукова діаспора. *Європейські культурно-історичні цінності: ретроспекти-*

ва і перспектива: зб. наук. праць / За заг. ред. О.В. Зернецької. К. : ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2018. С. 109–121.

2. Семигіна Т. Міжнародна соціальна робота: глобальні пріоритети соціального розвитку і нове визначення соціальної роботи. *Вісник АПСВ*. 2015. № 1–2. С. 6–11. URL: https://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/Visnyk_2015_1.pdf.

3. International Organization for Migration (cited 20 Nov 2023). URL: <https://www.iom.int/>.

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ОСІБ, ЩО ЗАЗНАЛИ ДОВГОТРИВАЛОЇ ТРАВМАТИЗАЦІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ

Барановська Я.В.

*І курс магістратури, група ЗПЛ-23-1м, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Поджинська О.О., к.психол.н.,
доцент кафедри психології,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

На сучасному етапі свого становлення Україна зіткнулася з новими завданнями та викликами, що спричинені російським вторгненням та територію суверенної держави. Військова агресія, що вже протягом двох років впливає на розвиток українського суспільства призводить до формування надмірного стресу, ПТСР, що зумовлені реалізацією таких потреб особистості як: необхідність постійної адаптації до нових умов життя, втрата житла, звичної роботи, можливості саморозвитку, необхідність формування нових компетенцій, вмінь та навичок формувати та встановлювати нові соціальні зв'язки — усі ці життєві завдання сприяють зниженню відчуття особистісної захищеності особистості.

Ключові слова: психологічна підтримка, виснаження, ПТСР, війна, стрес.

Вивчення взаємин між особистістю і часом стає все більш актуальним у психологічній науці в контексті сучасних тенденцій, таких як прискорення темпу життя, висока невизначеність життєвих обставин та зростання вимог до ефективного управління часом. Особливий інтерес представляє проблема забезпечення психологічної підтримки та розвитку моделей самопідтримки в умовах довготривалої травматизації в умовах війни, враховуючи психологічний аспект часу та його сприйняття. Психологічний стан та психічне здоров'я під час військових дій є вкрай важливим. Багато людей переживають

виснаження, спустошення, втому, відчувають тривогу й паніку. Перебування в умовах війни може призвести до змін настрою, апатії та неможливості відчувати позитивні емоції. Для збереження психічного здоров'я важливо використовувати психологічні методи, такі як дихальні вправи та заземлення, які допомагають зняти стрес та концентруватися на фізичних відчуттях. Також важливо використовувати позитивні фрази та проводити час з близькими у приємних справах, що допоможе зберегти наше психічне здоров'я [1].

Для забезпечення комплексної психосоціальної підтримки особистості важливо розробити детальні інструкції щодо співпраці між різними відомствами перед, під час і після надзвичайних ситуацій. Програми, які уже розроблено, для прикладу mhGAP BOOЗ, створені для забезпечення фахової допомоги в галузі психічного здоров'я, особливо в ланці первинної медичної допомоги. Методи безпосередньої реакції на надзвичайні ситуації можуть включати модульний підхід до надання допомоги тим, хто постраждав внаслідок катастроф, терористичних актів та інших надзвичайних подій.

Програми першої психологічної допомоги варто доповнити методиками, що сприяють психологічному копінгу та стабілізації на основі духовно орієнтованої підтримки. Для подолання віддалених наслідків травми важливо організувати допомогу в спільнотах та на робочому місці, зосереджуючись на міжнародних рекомендаціях та доказових методах. Такі методи психотерапії, як когнітивно-поведінкова терапія та інтерперсональна психотерапія, можуть бути ефективними для подолання наслідків травми та збереження психічного здоров'я [2].

До війни не готовий ніхто, відчувати страх — це нормально, головне — шукати вихід для своїх страхів, навіть, якщо ви сумніваєтесь і не знаєте, до якого саме спеціаліста йти, найкращий вибір — психолог. Хороший фахівець допоможе вам розібратися та спрямує в потрібному напрямку.

Список використаних джерел

1. Мультидисциплінарні підходи до аналізу суспільно-політичних проблем в умовах російсько-української гібридної війни : матеріали міжнародного круглого столу (28 квітня 2022 р.). Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2022. URL: <https://science.lpnu.ua/ntsa> (дата звернення : 15.03.2024).
2. Титаренко Т.М. Соціально-психологічні технології відновлення особистості після травматичних подій : практичний посібник. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2019. 220 с.

ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНИХ ЗВ'ЯЗКІВ ПОДРУЖЖЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Баришніков М.В.

*І курс магістратури, група ЗПЛ-23-1м, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Питлюк-Смеречинська О.Д., к.психол.н., доцент,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

У тезах висвітлено результати теоретичного дослідження особливостей емоційних зв'язків в подружніх парах в умовах воєнного стану. Основна увага приділена визначенню особливостей емоційних зв'язків та фактори, що впливають на формування та зміцнення емоційних зв'язків між подружжям. Наведені рекомендації щодо покращення емоційних зв'язків між подружжями в умовах воєнного стану.

Безсумнівно воєнний стан це серйозний та складний чинник, котрий впливає на всі аспекти життя сім'ї, оскільки вони змушені стикатися з небезпекою, що викликає різні емоційні реакції — страх за своє життя, тривогу, депресію та розлади у відносинах.

Воєнні конфлікти створюють надзвичайні стресові ситуації, котрі впливають не тільки на психологічний стан людини, на її відношення до життя і майбутнього, а і на відносини між партнерами, оскільки воєнний конфлікт призводить до емоційної напруги, а це, насамперед може призводити до конфліктів та підвищеної роздратованості [1].

Емоційний зв'язок між подружжям в таких складних умовах може мати як позитивний, так і негативний наслідок у взаємовідносинах [1; 2].

Ось деякі особливості емоційних зв'язків в умовах воєнного стану:

1. Підтримка та взаємодія.
2. Зміцнення довіри.
3. Розвиток емоційної стійкості.
4. Пошук підтримки та ресурсів.
5. Комунікаційні проблеми.
6. Страх втрати.
7. Посттравматичний стрес.
8. Розділення та віддаленість.

Оскільки саме формування емоційного зв'язку базується на таких факторах як: взаєморозуміння та співчуття, комунікація, взаємна підтримка, спільні інтереси, довіра та повага, спільне планування тощо, в умовах воєнного конфлікту ці фактори можуть мати вищезазначені зміни у взаємовідносинах [1; 2].

Умови воєнного стану можуть бути вкрай важкими для подружжя, але існують певні рекомендації, які можуть допомогти покращити емоційні зв'язки в таких складних умовах:

1. Комунікація.
2. Спільні стратегії переживання.
3. Розуміння.
4. Спільні дії.
5. Підтримка один одного.
6. Звертання за допомогою.
7. Збереження здорового режиму.

Для розв'язання дослідницької проблеми був застосований комплекс методик, вибір та поєднання яких зумовлено предметом та завданням дослідження. У роботі використовувалися психодіагностичні методики: «Методика вимірювання рівня тривожності» Дж. Тейлор (адаптація В.Г. Норахідзе), «Самооцінка психічних станів» Г. Айзенка, «Методика Таблиця результатів за опитувальником Мадді «Тест життєстійкості» базується на адаптації методики, розробленої Д. Леонтьєвим.

Практичні рекомендації щодо покращення емоційних зв'язків подружжя в умовах воєнного стану можуть бути використаними для подолання труднощів і зміцнення стосунків в умовах воєнного стану.

1. Підтримка один одного.
2. Робота над емоційною інтимністю.
3. Планування майбутнього.
4. Підтримка дітей та родини.
5. Застосування методів зняття стресу.
6. Самозахист і самопідтримка.

Перспективою дослідження передбачається розробка програм відновлення бажаних емоційних зв'язків, які є чинниками психологічного благополуччя подружніх пар.

Список використаних джерел

1. Горецька О., Середюк Н. Психологія сім'ї. Бердянськ : Ткачук О.В., 2015. 216 с.
2. Журавльова Н.Ю. Особливості вторинної травматизації у дружин ветеранів війни: орієнтири психологічної допомоги. *Актуальні проблеми психології* : зб. наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України. Вип. 14. Т. 3: Консультативна психологія і психотерапія. К., 2018. С. 124–153.
3. Посвістак О.А. Вплив Другої світової війни на шлюбно-сімейні стосунки та розвиток психологічних знань про сім'ю. *Вісник ОНУ ім. І.І. Мечникова. Психологія*. 2016. С. 21. ISSN 2304–1609.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТРУДОВОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ (НА ПРИКЛАДІ РОБОТИ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ СЛУЖБИ ЗАЙНЯТОСТІ)

Бацман О.С.

*к.пед.н., доцент кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти,
Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»;*

Разумова Т.

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність «Соціальна робота»,*

Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»

Уперше за час своєї незалежності Україна зіткнулася з явищем масового внутрішнього переміщення у 2014 році, адже саме з цього періоду Україна перебуває в стані неоголошеної війни. Частина території нашої держави незаконно анексована та тимчасово окупована Російською Федерацією, на частині ведуться бойові дії. Початок активних бойових дій після 24 лютого 2022 року, запровадження воєнного стану в Україні спричинили масове переміщення — громадяни лишають свої домівки в пошуках безпеки та захисту. За офіційними даними уряду, кількість офіційно зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб в Україні досягає 4,9 млн осіб. При цьому, звіти міжнародних організацій вказують на ще вищі цифри — Міжнародна організація з міграції в Україні наводить дані про 7,1 млн внутрішніх переселенців.

Полтавська область належить до тих регіонів України, які прийняли одну з найбільшу кількість таких осіб. Загалом з 2014 року до регіону прибуло 210,4 тис внутрішньо переміщених осіб. Серед них: 108,6 тисяч або майже кожен другий — є працездатною особою; 48 тисяч — діти; 44 тисяч — пенсіонери; 10 тисяч — люди з інвалідністю.

Понад 65% переміщених в Полтавську область осіб розміщено в містах області, решта — у сільській місцевості.

Через переміщення особи знаходяться в особливо вразливому стані, оскільки вони вимушені були змінити постійне місце проживання, звичне коло спілкування, часто — сферу діяльності, покинути свої робочі місця або власний бізнес. Це призводить до того, що у внутрішньо переміщених осіб виникають додаткові специфічні проблеми, а відтак — і потреби, які мають знайти відповідь із боку держави. Зокрема це і проблеми, пов'язані із втратою роботи.

Важливим фактором інтеграції та відчуття гідності на новому місці проживання — це наявність роботи. Адже вона забезпечує стабільний дохід та задоволення першочергових потреб, які потрібні для комфортних умов життя будь-якої людини.

Доступ до можливостей працевлаштування та отримання доходів має вирішальне значення для покращення самостійності й запобігання зтяжкому характеру переміщення. Зайнятість та самозайнятість також допомагають ВПО інтегруватися соціально й економічно, зменшують їхню залежність від уряду та гуманітарної допомоги й дозволяють активно здійснювати внесок до місцевої економіки.

З 24.02.2022 року по 01.05.2023 року до Полтавської обласної служби зайнятості звернулося 5817 внутрішньо переміщених осіб, при цьому в області в Єдиній інформаційній базі даних внутрішньо переміщених осіб обліковується 189358 осіб (з них 44267 дітей, 8894 особи з інвалідністю, 35606 пенсіонери, 100591 осіб працездатного віку). З них офіційно мали статус безробітного 4791 внутрішньо переміщена особа. Працевлаштовано за сприяння служби зайнятості за зазначений період — 3644 особи.

Задля покращення ситуації з працевлаштуванням внутрішньо переміщених осіб необхідно:

1. Запровадити систематичні опитування внутрішньо переміщених осіб з метою оперативного вивчення проблем та реальних потреби переселенців у сфері працевлаштування.

2. Посилити комунікацію центрів зайнятості з організаціями громадянського суспільства, які займаються працевлаштування переселенців та органами місцевого самоврядування в частині обміну даними та впровадження спільних програм та заходів по забезпеченню переселенців роботою.

3. Розробити та впровадити місцеві програми щодо підтримки ФОП переселенців та підприємств, які беруть на роботу внутрішньо переміщених осіб.

4. Забезпечити внутрішньо переміщених осіб кваліфікацією та навичками, що не лише відповідатимуть вимогам роботодавців конкретного регіону чи сектору економіки, але й будуть гнучкими та універсальними для легкого переміщення між різними секторами та посадами, що підвищить шанси ВПО отримати достойну оплачувану роботу в майбутньому.

5. Враховуючи, що роботодавці часто утримуються від прийому на роботу ВПО через їхнє можливе короткострокове перебування на новому місці проживання, а ВПО часто не хочуть влаштувати-

ся на низькооплачувану некваліфіковану роботу, підтримка приватних роботодавців у створенні тимчасових робочих місць для ВПО може бути корисною як для роботодавців (надаючи їм потрібну робочу силу за нижчу ціну), так і для ВПО (забезпечуючи заробітком і досвідом роботи).

6. Необхідні системні рішення щодо дітей — волонтерські центри, які би хоча б частково брали на себе функції дитячих садків, допомога у самоорганізації з догляду дітей одне одного, допомога у розв'язанні бюрократичних питань у разі створення волонтерських (чи навіть частково комерційних) дитячих закладів тощо.

7. Ефективним майданчиком для ухвалення стратегічних рішень щодо переселенців може стати Рада ВПО. Саме такий орган допоможе впорядкувати взаємодію місцевої влади, благодійних організацій та самих внутрішньо переміщених осіб.

ОРГАНІЗАЦІЯ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ДО ПРОВЕДЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ РЕФОРМИ (НА ПРИКЛАДІ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Бацман О.С.

*к.пед.н., доцент кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти,
Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»;*

Черняк Н.

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність «Соціальна робота»,*

Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»

До початку проведення адміністративно територіально реформи в Полтавській області діяла розгалужена мережа надавачів соціальних послуг, що є запорукою максимального охоплення соціальними послугами осіб похилого віку та осіб з інвалідністю.

Соціальними послугами було охоплено майже 114 тис. громадян, що перебували у складних життєвих обставинах, з них 65 тис. мешканців сільської місцевості. У складі територіальних центрів функціонували 34 відділення соціальної допомоги вдома, 32 відділення соціально-медичних послуг, 34 відділення соціально-побутової адаптації, 12 стаціонарних відділень для постійного проживання, 33 відділення організації надання адресної натуральної та грошової допомоги.

Територіальними центрами соціального обслуговування (надання соціальних послуг) проводилась робота щодо впровадження інноваційних моделей роботи та нових видів соціальних послуг.

Пріоритетом в області було визначено соціальну адаптацію осіб з інвалідністю, які пересуваються на візках, зокрема обладнання майданчиків для освоєння навичок ними користування кріслами колісними.

Впровадження даної послуги надало можливість навчити візочника самостійно долати перешкоди непристосованої інфраструктури за допомогою інвалідного візка, навички поведінки в екстремальних умовах, організації власного життєвого простору і пристосування середовища проживання, знайомство з пристроєм і принципами конструкції коляски активного типу, з особливостями фізіології візочників, організації правильного харчування при веденні активного і здорового способу життя.

З метою створення сприятливих умов життєдіяльності осіб з обмеженими фізичними можливостями, інтеграції їх у суспільство, при територіальних центрах соціального обслуговування (надання соціальних послуг) надавалася послуга «соціального таксі», основним завданням якої є надання автотранспортних послуг особам з інвалідністю на візках та пенсіонерам, які значно втратили рухову активність. Перевезення громадян в 19 районах області здійснювалося спецавтомобілями обладнаними підйомними платформами в 3 районах (Карлівський, Козельщинський, Полтавський) перевезення здійснювалося мікроавтобусами облаштованими приставними підйомниками в Машівському районі дана послуга — мікроавтобусом в 10 районах — легковими автомобілями.

Згідно даних моніторингу надання послуги «соціального таксі» організовано найбільше районах: у Козельщинському (486), Глобинському (191), Зіньківському (147), Октябрському районі м. Полтави (255). Мультидисциплінарними командами здійснено 2298 виїздів до віддалених сіл та надано різних видів соціальних послуг 4689 особам.

Значна увага організації виїзних прийомів за місцем проживання громадян приділялася у Київському районі м. Полтави (42 виїзди), у Оржицькому районі (22 виїзди), у Крюківському районі м. Кременчук (18 виїзди).

У 33 територіальних центрах соціального обслуговування (надання соціальних послуг) області були створені і діяли пункти прокату технічних та інших засобів реабілітації. Наявність засобів реабілітації в пунктах прокату становила 3764 штук, кількість виданих — 3555.

Соціальні послуги в області надавалися 33 територіальними центрами. У складі територіальних центрів функціонували 34 відді-

лення соціальної допомоги вдома, 32 відділення соціально-медичних послуг, 34 відділення соціально-побутової адаптації, 11 стаціонарних відділень для постійного проживання, 33 відділення організації надання адресної натуральної та грошової допомоги.

Для забезпечення доступності соціальних послуг мешканцям сільських населених пунктів продовжено роботу із створення філій відділень територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг) у віддалених населених пунктах. Всього в області функціонувало 37 відділень, де протягом року надано послуги 11117 особам.

Територіальними центрами соціального обслуговування надано 7015 послуг «соціального таксі», у тому числі 4821 — особам з інвалідністю інвалідам.

Адміністративно-територіальна реформа в Україні відбувалася з 2015 до 2020 року. Головне завдання адміністративної реформи полягало у наданні більших повноважень органам місцевого самоврядування (децентралізації) і зміні адміністративно-територіального поділу.

В результаті реформи в області створено 60 територіальних громад та 4 райони з районними центрами в містах: Полтава, Кременчук, Миргород, Лубни.

Одним із важливих завдань на етапі реформування було недопущення погіршення зниження рівня надання соціальних послуг, зокрема збереження мережі надавачів соціальних послуг, їх матеріально технічної бази, кадрового потенціалу та недопущення зменшення одержувачів соціальних послуг.

Організаційні та правові засади надання соціальних послуг, спрямовані на профілактику складних життєвих обставин, подолання або мінімізацію їх негативних наслідків, особам/сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах, визначені Законом України, «Про соціальні послуги» від 17 січня 2019 року № 2671-VIII.

ЗАСТОСУВАННЯ КОМІКСІВ ДЛЯ ДІТЕЙ З ПРОБЛЕМАМИ РОЗВИТКУ

Березний І.А.

*IV курс, група ДЗ-20-1, спеціальність «Дизайн»,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».
Науковий керівник: Хавхун Г.М., к.арх., доцент,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»*

Комікс — послідовність малюнків, зазвичай з короткими текстами, які створюють певну зв'язну розповідь. Комікси поєднують графіку, мовлення та символи і на сьогодні представляють собою окремий вид мистецтва, який застосовується в різних сферах, зокрема, в навчальних матеріалах. З уваги на те, що заняття мистецтвом і мистецтво саме по собі останнім часом активно застосовуються як арттерапія для дітей з проблемами розвитку, комікси в цьому напрямку мають перспективи, які необхідно досліджувати і впроваджувати, що обумовлює актуальність теми дослідження.

За Макклаудом, ясна та переконлива розповідь коміксу базується на таких царинах: *вибір моменту, вибір рамок, вибір зображення, формулювання написів*. Обираючи момент, необхідно показати читачам, на чому акцентується увага — для цього принципово важливо обрати правильний ракурс. Вибираючи рамки, важливо визначити що потрібно: великий план покаже всі необхідні деталі, а загальний вкаже, де відбувається дія і допоможе створити ефект присутності. Зміни ракурсу можуть задавати ритм діалогу двох співрозмовників. Не завжди треба обирати ракурс на рівні очей, наприклад «жаб'яча перспектива» додає величі предметам чи персонажам, а вид згори не лише показує читачам безліч деталей місця дії, а й створює емоційне відчуття наче вони «понад усім» [1].

На ранніх етапах створення коміксу сюжет потрібно поділити на частини: кожна панель коміксу зображає певний момент часу. Прогалина між панелями називається канавою. Коли ми проходимо оком по панелям, наша уява перетворює окремі зображення на цілісну оповідь. Таким чином, читач є повноцінним учасником коміксу — він додумує переходи між застиглими моментами і панелями, створюючи ілюзію часу та руху. Звуки передаються бульбашками з репліками та звуковими ефектами. Слова мають дуже високий рівень конкретики, ясність і лаконічність. Рух теж можна поділити на дві групи: додумування між панелями та рух у межах панелей [2].

На основі виявлених, за результатами вивчення теоретичних джерел, прийомів побудови, запропоновані авторські моделі коміксів про поведінку дітей з проблемами розвитку в певних життєвих ситуаціях. Теми сюжетів вибрані на основі аналізу власних «страхів» автора. Гіпотеза моделювання наступна.

Комікс дозволяє в легкій формі передати складні ситуації. Діти в дитинстві мають багато стресу через різні ситуації, де вони відчують свою безпорадність і показують криком та істерикою свою проблему. Батьки, в свою чергу, часто не розуміють, що відбувається і своїми діями можуть погіршувати проблему. Для допомоги обом сторонам пропонується створення коміксів, які ілюструють певну проблему.

Представлено чотири найбільш типові ситуації: *Страх фонтану; Дитина боїться спалаху грози; Дитина боїться метеликів; Дитина не їсть кашу*. Кожна ситуація має виявити проблеми у кожній зі сторін. Батьки приходять на консультацію до психолога і мають перелік питань, які варто прояснити. Вони бажають змінити поведінку дитини чи отримати дієві поради стосовно своїх дій. Але часто саме батьки створюють додаткову проблему через не достатнє її знання, традиційний погляд на виховання і не прийняття своєї дитини. Коли робота буде вестися через розмови, ігрові ситуації з залученням карток через реакцію на них як дитини, так і батьків, фахівець швидше виявить проблемні місця в комунікаційно-емоційній моделі сім'ї.

Авторське художнє оформлення ілюстрацій виконано в «мультяшному» стилі, що сприяє ототожненню з героєм коміксу. Мандрування між панелями дає можливість утворювати прогалини для дотумування, що повністю відповідає задачі. Одним із основних прийомів, який застосовується в розроблених моделях, є зупинка часу, розтягування миті на декілька панелей, щоб максимально ефективно передати напруження, момент страху. Палітра емоцій обличчя подана трохи схематично, як маска. Цей прийом використовується свідомо для того, щоб читач наділив маску своїми емоціями і таким чином розкрив свої проблеми емоційно-комунікативної сфери. Сильна емоція часто передається через очі героя — вони намальовані великими і демонструють найбільшу точку напруги. Проста форма малюнків допомагає легше осмислити складне, спрощення начебто знімає страх перед проблемою і надає можливість розповісти про неї простими словами. Зрозуміле — не таке страшне.

Передбачається, що використання запропонованого ілюстративного матеріалу допоможе дітям з проблемами психічного розвитку

шляхом їхньої реакції на представлені ситуації пояснити батькам їхні проблеми, а батькам, відповідно, прийняти їх до уваги і змінити свою поведінку, що допоможе обом сторонам зрозуміти один одного.

Список використаних джерел

1. Макклауд С. Створити комікс. Як розповідати в коміксах, манзі та графічних романах. К. : Рідна мова, 2020. 272 с.
2. Макклауд С. Зрозуміти комікси. Невидиме мистецтво. К. : Рідна мова, 2019. 224 с.

СТРЕСИ ТА СТРАХИ, ЯК ВПОРАТИСЬ ЗА ДОПОМОГОЮ МЕТОДІВ ТАНЦЮВАЛЬНО-РУХОВОЇ ТЕРАПІЇ

Бибка А.О.

*І курс магістратури, група ЗПЛ-23-1м,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Мілютіна Е.Л., д.психол.н., доцент,
професор кафедри психології,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

Україна зазнає тяжких часів, де загострюється проблема стресу, тривоги та страху серед населення через війну та складні соціально-політичні умови. Люди потребують підтримки та ефективних інструментів для подолання психологічних труднощів. Одним з перспективних напрямків для подолання цих викликів є танцювально-рухова терапія (ТРТ), яка сприяє не лише фізичному, але й психічному та емоційному здоров'ю. Використання методів ТРТ для подолання стресів та страхів стає все більш популярним і досліджуваним напрямком в психологічній практиці. Цей метод поєднує в собі елементи танцю, виразності руху, роботи з диханням, спрямовані на покращення психофізичного та емоційного стану людини.

Ключові слова: стрес, страх, тривога, танцювально-рухова терапія.

Сучасне життя поставило перед людством великі виклики, серед яких стрес і страх стали невід'ємною складовою нашого повсякдення. Особливо важкі умови переживає українське суспільство через війну в країні. Мільйони людей стикаються з постійним стресом, тривогою і страхом, тому ця тема стає ще більш актуальною та важливою для загального здоров'я суспільства. Тривога може виникати в будь-яких сферах життя: на роботі, вдома, у взаємодії з оточуючими. Почуття страху може обмежувати можливості людини і впливати на її загальний рівень задоволеності життям.

Поняття стресу варто розглядати як важливу складову впливу на організм, що може суттєво вплинути на якість життя людини. Високий рівень стресу може мати негативні наслідки як для фізичного, так і для психічного здоров'я. Страх і тривога, в свою чергу, стимулюють виділення гормонів стресу, та активують реакції в організмі, які призводить до руйнівних змін у роботі органів і систем. Важливо розуміти, що стрес — це не абстрактна проблема, яку можна відкласти на завтра. Його вплив сьогодні може відобразитися на стані здоров'я у майбутньому і протягом багатьох років вперед. Танцювально-рухова терапія (ТРТ) відкриває можливості для людей будь-якого віку та здібностей в безпечному середовищі для вивчення власного тіла через рух. Вона сприяє розвитку самосвідомості та чутливості до інших, допомагаючи знаходити шлях до внутрішнього комфорту, балансу і гармонії.

Оскільки танцювально-рухова терапія не культивує поняття еталонного руху, а навпаки, терапевт вчить клієнта йти за внутрішніми імпульсами, подібний досвід узгодження з собою буває часом унікальним для будь-якої людини. Перш за все, ТРТ дозволяє відпочити від повсякденних проблем, зануритися у світ виразності руху та релаксації, що допомагає знизити рівень стресу та підвищити відчуття спокою та зосередженості. Це допомагає зняти напругу з м'язів і покращити настрій, що в свою чергу впливає на загальний стан психіки. Через фізичну активність, терапевтичні рухи та виразне вивільнення емоцій, людина може почувати себе більш впевнено і емоційно збалансовано. Далі, ТРТ сприяє підвищенню самоприйняття та самовизначення. Через рухи та виразність, людина може краще розуміти свої почуття і емоції. Це може допомогти впоратися зі стресом, який часто походить від невизначеності і нерозуміння власних почуттів.

Крім того, танцювально-рухова терапія створює можливість для соціальної взаємодії і підтримки. Групові заняття можуть стати простором для спілкування, спільного розвитку та підтримки. Це особливо важливо в контексті сучасного світу, де ізоляція та відчуття втрати зв'язку зі спільнотою можуть бути джерелом стресу.

Дослідження та впровадження методів ТРТ в психологічну практику може мати значний позитивний вплив на якість життя людей у складних життєвих умовах. Бо, основна мета танцювально-рухової терапії — розкрити не тільки творчий потенціал людини, а й внутрішні замисли, спонукання, страхи. Позбавити від скутості, комплексів, фобій, невпевненості в собі, низької самооцінки і без-

лічі інших, більш серйозних розладів. ТРТ зводить до мінімуму фізичне напруження і збільшує рухливість людини.

Таким чином, зцілення через рух і танець стає ефективним інструментом впливу на психічне, емоційне та фізичне благополуччя людини. Розуміння принципів стресу, страху та методів ТРТ є важливими для подолання негативних емоцій та поліпшення якості життя. Базуючись на теоретичних і емпіричних знаннях, ці підходи можуть бути використані для розробки індивідуальних та групових програм терапії для підтримки психічного здоров'я та емоційного благополуччя.

Список використаних джерел

1. Бессел ван дер Колк. Тіло веде лік. Як лишити психотравми у минулому. Харків : Віват, 2024. 624 с.
2. Козіна І.І., Сторожук С.М. Методи танцювально-рухової терапії в практиці психолога. К. : Сфера, 2018. 180 с.
3. Хелер Стюарт. The Power of Ted (The Empowerment Dynamic): 10th Anniversary Edition : Polaris Publishing, 2019. 192 с.

РОЛЬ ІНТЕРНЕТ-ПЛАТФОРМ У ФОРМУВАННІ СОЦІАЛЬНИХ НАВИЧОК ТА ЦІННОСТЕЙ СЕРЕД УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Божок А.І.

*III курс, група СР-32, спеціальність «Соціальна робота»,
Рівненський державний гуманітарний університет.
Науковий керівник: Оксенюк О.В., к.пед.н., доцент,
Рівненський державний гуманітарний університет*

У сучасному світі використання Інтернету та гаджетів є не лише поширеним явищем, але й необхідністю. Люди використовують Інтернет та комп'ютери для розваг, отримання інформації та забезпечення спілкування. Зокрема, соціальні мережі відіграють важливу роль у житті багатьох, створюючи зручну платформу для взаємодії, обміну думками та створення віртуальних спільнот. Однак, разом із цим, важливо розуміти, що постійне перебування в Інтернеті може мати свої наслідки, такі як залежність та вплив на психічний стан. Тому важливо знаходити баланс між використанням цифрових технологій та реальним життям, а також бути обережними у спілкуванні та споживанні інформації в мережі.

Соціальні мережі — один із соціальних інститутів, який тією чи іншою мірою виконує замовлення суспільства та окремих соціаль-

них груп щодо певного впливу на населення в цілому, в тому числі й на окремі вікові та соціальні категорії.

Соціальні мережі стали ключовим фактором у формуванні особистості в сучасному світі. Вони використовуються людьми для різних цілей: хтось шукає інформацію, хтось користується для розваги та спілкування. Особливо популярними серед молоді є соціальні мережі, яка завжди в пошуку нових знань і вражень. Ці мережі займають значне місце у житті молодих людей, часто витісняючи звичайні інститути соціалізації, такі як родина, школа та друзі. Вони мають значний вплив на цінності та переконання особистості, формуючи її світогляд та спосіб сприйняття навколишнього світу [2, с. 30].

Однак соціальні мережі досить сильно впливають на будь-яку особистість та на процес формування поведінки, а інформація в Інтернет-мережі є недостатньо організованою та керованою. Аналіз діяльності в Інтернет-мережі дозволяє відобразити її зміст у вигляді структури, яка включає в себе ряд взаємопов'язаних компонентів: комунікаційний, ціннісний, пізнавальний та поведінковий. У процесі використання соціальних мереж для спілкування у віртуальному просторі, що становить собою комунікаційний компонент, відбувається вплив на комунікативні процеси. У процесі спілкування у соціальних мережах створюється особливий простір (віртуальна реальність) з характерним для нього видом спілкування, де виникають нові правила та закони.

Соціальні мережі, як потужний інструмент взаємодії та спілкування, активно впливають на процес соціалізації людини. Вони не лише формують її ставлення до суспільства, а й впливають на її поведінку та сприйняття навколишнього світу. Заповнення соціальних мереж відображає рівень розвитку суспільства та його цінності. Крім того, соціальні мережі можуть бути використані як засіб інформаційних впливів, включаючи маніпуляції та виховання, особливо серед молоді. Вплив мережевого суспільства змінює стиль життя, способи спілкування та взаємодії з оточуючим середовищем, що відбувається на процесі соціалізації молодих людей [1, с. 4].

Користуючись соціальними мережами та вивчаючи інформацію, що там опублікована, кожен з нас формує свої власні цінності, які впливають на наше ставлення до різних аспектів життя, як у віртуальному, так і у реальному світі. Ми вчимося певним моделям поведінки, що є прийнятними для соціальних мереж, і з часом можемо переносити їх у реальність. У цьому процесі ми спираємося на стереотипи та норми діяльності, формуючи свою соціальну ідентичність та самооцінку. Інтернет-спілкування в соціальних мережах має свої

особливості, такі як анонімність, відсутність невербальної інформації та прагнення до нетипової поведінки, що робить його важким до контролю.

Отже, соціальні мережі впливають на формування цінностей, ставлення до різних аспектів життя та моделі поведінки користувачів, як у віртуальному, так і у реальному світі. Вони стають важливим чинником у процесі соціалізації, формуючи соціальну ідентичність та самооцінку. Однак, важливо розуміти, що у соціальних мережах присутні особливості, такі як анонімність та відсутність невербальної інформації, що може сприяти виникненню нетипової поведінки та важкостям у контролі цього явища. Тому, користуючись соціальними мережами, важливо бути свідомим та критичним до отриманої інформації та власної поведінки.

Список використаних джерел

1. Балакірева О.М., Бондар Т.В. та ін. Соціальна обумовленість та показники здоров'я підлітків та молоді : монографія. К. : Поліграфічний центр «Фоліант», 2019. 127 с.

2. Белінська Є. Сучасні дослідження віртуальної комунікації: проблеми, гіпотези, результати / Є. Белінська, А. Жічкіна. 2004. 165 с.

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА В АДАПТАЦІЇ ЖІНКАМ, ЯКІ ВИМУШЕНО ПЕРЕБУВАЮТЬ ЗА КОРДОНОМ

Бойченко О.Ю.

*І курс магістратури, група ЗПЛ-23-1м, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Остряк Т.С., к.пед.н., доцент,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

Питання психологічної допомоги в адаптації жінок, які вимушено перебувають за кордоном, набули нової актуальності для українців з початком повномасштабного вторгнення РФ на українську територію.

Жінки, які опиняються в ситуації вимушеного перебування за кордоном, можуть переживати різноманітні кризові ситуації та травми, що створює потребу у комплексній психологічній підтримці під час адаптації [1].

У дослідженнях адаптації жінок за кордоном використовуються різні методологічні підходи, зокрема: гендерний, соціологічний, психологічний, антропологічний та міждисциплінарний.

Існують різні фактори, що впливають на адаптацію у новому соціокультурному середовищі [2]:

1. Соціокультурний контекст включає в себе культурні цінності, прийнятні норми поведінки, очікування стосовно гендерних ролей, рівень захисту прав жінок та свободи.

2. Мовний бар'єр може стати серйозною перешкодою в комунікації, роботі та навчанні, ускладнити доступ до інформації та послуг, інтеграції в соціум.

3. Соціальні мережі включають в себе створення груп підтримки, різних соціальних програм. Також важливим джерелом підтримки для жінок, що переїхали є соціальні мережі в Інтернеті. Участь у різних заходах та культурних подіях допоможе жінкам відчувати себе частиною місцевої спільноти та побудувати нові соціальні зв'язки.

4. Рівень освіти та професійні можливості.

5. Рівень економічного розвитку.

6. Фактор гендерних ролей та очікування.

7. Політична ситуація в країні впливає на захист прав жінок та рівень їхньої участі у суспільному та політичному житті.

Важливо враховувати, що підходи до адаптації можуть залежати від індивідуальних особливостей жінок, їх життєвого контексту, культурних чинників та соціального середовища. Серед психологічних напрямків та методів, що можуть використовуватися для сприяння адаптації жінкам, які вимушено перебувають за кордоном слід виокремити наступні [3]:

Психотерапія та консультування — є надзвичайно корисними для жінок, які отримують стрес у зв'язку з адаптацією до нового середовища. Цей метод можна проводити за такими різновидами: когнітивно-поведінкова терапія (КПТ), психоаналітична терапія, гештальт-терапія.

Психоосвіта та інформування — дозволяє психологу допомогти жінкам краще розуміти культурні особливості, традиції, та норми нової країни, враховує індивідуальні особливості та потреби кожної конкретної жінки.

Застосування ігрових та творчих методів у роботі з жінками, можуть допомогти їм екологічно виразити свої емоції, розкрити свої потреби та знайти конструктивні шляхи у покращенні адаптації.

Рольові ігри дозволять жінкам не лише уявити себе в різних ситуаціях, а й емоційно пережити ці ситуації, розкриваючи нові способи адаптації та взаємодії з новим оточенням.

Фасилітація групової діяльності передбачає організацію спеціальних групових сесій, де учасниці можуть спільно працювати над

різноманітними творчими завданнями або ігровими сценаріями, спілкуючись та підтримуючи одна одну.

Психологічна реабілітація передбачає використання різноманітних методів та стратегій, спрямованих на підтримку психологічного стану та поновлення самоідентифікації після важких переживань внаслідок вимушеного переміщення.

Таким чином, враховуючи індивідуальні особливості та потреби кожної конкретної жінки, важливо застосовувати різні методи психологічної підтримки, такі як психотерапія та консультування, психоосвіта та інформування, творчі методи, групова діяльність та психологічна реабілітація. Все це допомагає відновлювати психічне здоров'я після переживання культурного шоку.

Список використаних джерел

1. Блинова О.Є. Соціально-психологічні засади адаптації вимушених мігрантів. К. : Інститут психології ім. Г.С. Костюка НАПН України, 2016. 58 с.
2. Слюсаревский М.М., Блинова О.Є. Психологія міграції : навч. посібник; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кіровоград : ТОВ «Імекс ЛТД», 2013. 244 с.
3. Цимбалюк І.М. Психологічне консультування та корекція : навч. посібник. Модульно-рейтинговий курс. К. : Видавничий дім «Персонал», 2019. 544 с.

ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ, ЯК ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВИХ СЦЕНАРІЇВ У РОБОТАХ АНТИЧНИХ ФІЛОСОФІВ

Бормашева М.В.

*І курс магістратури, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Маслянікова І.В., к.психол.н., доцент,
завідувачка кафедрою соціальної роботи та педагогіки,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

Ключові слова: ціннісні орієнтації особистості, добродієність, щастя, благо.

Актуальність. Ціннісні орієнтації є невід'ємною складовою формування особистості, оскільки являються фундаментом для усвідомленого та впевненого життєвого шляху кожної людини. Від того які цінності являються ведучими у розвитку особистості залежить те якою вона буде людиною, як буде формувати відносини у сім'ї та в со-

ціумі. У своєму науковому пошуку науковці всього світу дійшли висновку, що основи буття та існування людини прописали філософи античної Греції. Не дивлячись на те, що це було дуже давно, античні філософи шукали відповіді на питання які продовжує задавати собі кожна сучасна свідома людина, яка прагне розвитку та самовдосконалення. Тому їх актуальність ніколи не перестане бути цікавою.

Матеріали і методи: у роботі були використані методи теоретичного аналізу та дослідження на основі наукової та філософської літератури.

Результати:

— Від чого залежить діяльність людини, що впливає на її задоволеність життям та щастя, які цінності є ведучими у бутті достойної людини. Найвідоміший грецький філософ Аристотель найвищим благом для людини називає діяльність, а ту людину яка діяльна називає щасливою [1, с. 39].

— Аристотель виділяє добродетельність двох видів: етичну та мислительну. «Мислительна виникає і зростає завдяки навчання, а етична народжується звичкою» Етична добродетельність не народжується в нас за природою, а виникає за допомогою відпрацювання та привчання до звички. «Отже, не від природи і не в супереч природі існують у нас добродетельності, але придбати їх для нас природно, завдяки ж привчання ми в них удосконалюємося» [1, с. 57].

— Кожній добродетельності необхідно навчатися, так, як ми навчаємося будь-якому мистецтву. Якщо ж не навчатися, то і добродетельності в нас не буде звідки взятися.

— Мірю кожної дії є нестача та надлишок. Можна простежити це на будь якому явищі, наприклад хто всього уникає і всього боїться стає боязким, а той хто нічого не боїться і йде на ризик — сміливцем. Так само і з насолодою, розбещеним стає той, хто не утримується ні від яких насолод, а той хто утримується стає розсудливим. Мужнім стає той, хто привчається зневажати небезпеки та не відступати перед ними.

— Платон говорить, що правильне виховання полягає в тому, що з самого дитинства треба спонукати до того, щоб радіти і страждати належному [1, с. 63].

— Блаженний згідно Аристотеля буде мати ту якість, яку шукати-ме, і на протязі всього свого життя буде таким, і діяти та мислити він буде згідно добродетельності, а забаганки долі буде переносити добре і з достоїнством, як людина з усіх сторін ідеальна та бездоганна.

— Згідно вчення Епікура найвищим добром для людини є блаженство, насолода, задоволення природних потреб, досягнення

природної рівноваги (спокою в душі), а отже і щастя. Прекрасне, добродійність і тому подібне заслуговує на повагу тільки в тому разі, якщо це робить приємність, а якщо не робить, то з ним потрібно розпрощатися [2].

– На відміну від Аристотеля послідовники Епікура не визнають ні яких перехідних станів, говорячи, що між добром і злом, між гріхом і добродійністю є чітка категорична межа. І також відмінне є тим, що людина не може вплинути на речі, а може тільки «піднятися», тоді як у Аристотеля все залежить від свідомих зусиль людини.

– Піррон з Еліди був засновником направлення скептицизму. І основним твердженням вчення скептиків є заперечення будь-якого пізнання та утримання від будь-яких суджень. Скептики заперечували догмати всіх інших шкіл та відмовлялися від можливості досягти істини. Розвиток цього направлення у філософії припадає на період деградації та занепад грецької античної культури [2].

Висновок: Основу нашого буття слід розглядати у Аристотеля, основний тезис його філософії полягає в тому, що в будь-якому рішенні, дії або судженню необхідно дотримуватися середини. Нас, людей постійно тягне до крайнощів, але заслуговує поваги той, хто контролює свій вибір, хто вчиться робити його не піддаючись спокусам і не впадаючи до крайнощів той, хто завжди вибирає середину. Тож, кожному хто хоче розвиватися та досягти успіху слід взяти до уваги його поради задля того, щоб бути достойними громадянами свого суспільства.

Список використаних джерел

1. Аристотель Нікомахова етика. Переклав з давньогрецької Віктор Ставнюк. К. : «Аквілон-Плюс», 2002. 480 с.
2. Кремень В.Г. Філософія: мислителі, ідеї, концепції : підручник. К., 2005. 528 с. URL: <https://studentbooks.com.ua/content/view/1363/53/1/0/>.
3. Субашкевич І.Р. Формування ціннісно-сислової сфери студентів педагогічних спеціальностей засобами медіа психологічних технологій : практичний посібник. Львів, 2016. 60 с.

ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ІЗ ЗАХИСТУ ПРАВ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Булах Б.В.

*IV курс, група СР-20-1, спеціальність «Соціальна робота»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Маслянікова І.В., к.психол.н., доцент,
завідувачка кафедрою соціальної роботи та педагогіки,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

Актуальність дослідження. Актуальність проблематики соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами свідчать наукові праці та дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців. Так, питання соціального захисту внутрішньо переміщених осіб почали досліджуватись науковцями зовсім недавно, зокрема, Т. Бондар, О. Гончаренко, Г. Гудвін-Гілл, Д. Іванова, О. Карпенко, Е. Лібановою, В. овік, Н. Романовою, Дж. Хетеуей та ін. Загальнотеоретичні проблеми соціальної роботи з даною категорією населення висвітлюються у працях А. Капської, О. Карпенко, М. Лукашевича, Л. Тюпті, та ін.

Мета дослідження. Визначити основні технології роботи і захист прав внутрішньо переміщених осіб.

Вклад основного матеріалу. Сьогодні українське суспільство переживає черговий період кризи, пов'язаної з багатьма факторами. Найбільш руйнівною обставиною є збройний конфлікт на сході країни, та війна яка розпочалася 24 лютого 2022 року. Конфлікт, який розділив не лише політиків і суспільство, але особливо родини. Професійне середовище фахівців (педагоги, психологи, соціальні працівники тощо) переживає певну кризу. Суть цієї кризи полягає у відсутності або неповноті існуючих методів роботи з сім'ями та дітьми, які постраждали внаслідок збройних конфліктів, у тому числі з внутрішньо переміщеними особами [1].

Внутрішньо переміщена особа (ВПО) — в українському законодавстві це громадянин України, іноземець або особа без громадянства, який на законних підставах перебуває на території України та має право на постійне проживання в Україні, який був вимушений виїхати або залишає місце проживання через або з наміром уникнути негативних наслідків збройних конфліктів, окупації, масових проявів насильства, порушення прав людини та надзвичайних ситуацій природного або техногенного характеру [2].

Особливістю внутрішньо переміщених осіб є те, що як громадяни країни вони залишаються на її території під виключною юрисдик-

цією та захистом своєї країни, навіть якщо сама країна не може забезпечити їм цей захист. Тому сприяння міжнародних органів цим особам можна кваліфікувати як втручання у внутрішні справи країни.

Зауважимо, що військовий конфлікт на сході України спричинив появу абсолютно нової проблеми в нашому суспільстві — значна кількість сімей та дітей, які були вимушені переміститися але залишитися на території України тобто стали внутрішніми переселенцями.

За даними УВКБ ООН, найбільша кількість внутрішньо переміщених осіб знаходиться в територіях, які безпосередньо оточують зону конфлікту — у мирних районах Донецької та Луганської областей, а також у Харківській, Дніпропетровській та Запорізькій областях. Після припинення вогню деякі переміщені особи починають повертатися до своїх домівок, якщо є куди повернутися, але більшість залишається жити на підконтрольній Україні території.

Аналізуючи інтерв'ю з низкою місцевих спостерігачів та НУО, які надають допомогу зареєстрованим і незареєстрованим ВПО, УВКБ ООН вказує, що кількість незареєстрованих ВПО може бути принаймні в 2–3 рази більшою за кількість зареєстрованих ВПО.

Причиною нереєстрації внутрішньо переміщених осіб є побоювання, що бойовики на покинутих територіях дізнаються про виїзд сімей і помстяться покинутим родинам, знищать квартири, майно тощо. Таким чином, проблеми вимушено переміщених осіб, дітей та сімей з дітьми є величезними, пов'язані з порушенням багатьох їхніх прав через військові конфлікти, віддаленість сімей, майже повний розрив з минулим життям, необхідність адаптації до нові житлові умови практично з нуля і навіть без необхідного для життя майна на тлі значних психологічних проблем. Це ставить соціальних працівників у кут їхньої роботи з проблемою соціальної адаптації та адаптації до нових умов життя в суспільстві [3; 4].

Надмірна концентрація переміщених осіб лягає важким тягарем на інфраструктуру, ринок праці та житлового фонду населених пунктів. Водночас, за даними соціологів, досить значна частина ВПО націлена на постійне проживання в інших регіонах України, без мети повернення до попереднього місця проживання. Зокрема, більшість серед людей, які переселилися до західних областей. Тенденція до зростання ВПО буде тим виразнішою, чим довше триватиме конфлікт і чим руйнівнішими будуть його наслідки.

Отже, сьогодні соціальна допомога та підтримка внутрішньо переміщених осіб здійснюється на державному, адміністративному

та соціальному рівні, а також через волонтерську допомогу та сприяння численних державних та неурядових організацій.

Висновки. Загалом держава є основною інституцією для адаптації та інтеграції соціальної допомоги та підтримки ВПО, оскільки держава має потужні важелі впливу на ситуацію та всі необхідні інструменти, за допомогою яких використовується соціальна політика щодо внутрішньо переміщених осіб.

Список використаних джерел

1. Басова І.С. Внутрішньо переміщені особи — діти як суб'єкт права соціального забезпечення. Ефективність норм права : матеріали VII міжнародної наук.-практ. конференції (Київ, 17 листопада 2016 р.). К. : Ніка-Центр, 2016. С. 153–157.

2. Балакірева О.В. Спектр проблем вимушених переселенців в Україні: швидка оцінка ситуації та потреб. Вимушені переселенці в Україні: питання термінового та середньострокового реагування : матеріали круглого столу (9 липня 2014 р.). URL: <http://www.uisr.org.ua/news/36/83.html>.

3. Капська А.Й. Соціальна робота : навчальний посібник. К. : Центр навчальної літератури, 2005. 328 с.

4. Кашуба Я.М. Роль державної служби зайнятості у поверненні внутрішньо переміщених осіб до продуктивної зайнятості. *Ринок праці та зайнятість населення*. 2015. № 1. С. 4–6.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ОСОБИСТОСТІ

Бурлака Д.Р.

II курс, група ФТЕ-22-2М-вп,

спеціальність «Фізична терапія, ерготерапія»,

Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: Корчинський В.С., д.мед.н., професор,

Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна»

Вивчення особистості в соціальній психології невід'ємне від аналізу суспільства, в якому відбувається її соціальний розвиток. Становлення особистості є культурно-історичним відтворенням індивіда як людини, засвоєнням ним суспільно вироблених здібностей через оволодіння способами діяльності, що сформувалися в суспільстві. Опановуючи та засвоюючи завдяки діяльності й спілкуванню суспільний досвід, надбання попередніх поколінь, індивід оволодіває матеріальними і духовними цінностями суспільства. Навколишнє середовище не є для нього незмінним, а сам він не пасивний продукт взаємодії спадковості й середовища. Щоб скористатися накопиченими

багатствами, кожне нове покоління повинно пізнати їх завдяки діяльності, яка представлена в результатах і соціальному досвіді людей. Оволодіння ними є формою, всередині якої відбувається розвиток психіки, свідомості людини, її особистості загалом.

Психічні функції людини формуються в процесі її розвитку і становлення в суспільстві шляхом засвоєння нею соціального досвіду. А сам процес засвоєння розглядають як специфічну, властиву лише людині форму психічного розвитку. Людина є істотою біологічною, що володіє мовою, здатністю працювати, і водночас істотою суспільною, якій необхідно спілкуватися і взаємодіяти з іншими людьми. Біологічна основа особистості охоплює нервову систему, систему залоз, процеси обміну речовин, статеві відмінності, анатомічні особливості, процеси дозрівання і розвитку організму. Особистості зумовлюється впливом культури і структури спільностей, у яких людина була вихована і до яких вона належить.

Особистість — суб'єкт власної життєдіяльності, суспільна істота, наділена свідомістю і представлена психологічними характеристиками, які є стійкими, соціально зумовленими, виявляються у суспільних зв'язках, відносинах з навколишнім світом, іншими людьми, визначають поведінку людини. У суспільстві реалізується особистість кожної людини. Властиві тільки їй риси і особливості утворюють її індивідуальність, тобто психологічні особливості, що становлять її своєрідність, відмінність від інших людей. Індивідуальність особистості виявляється в рисах характеру, темпераменту, у звичках, інтересах, якостях пізнавальних процесів, у здібностях, індивідуальному стилі діяльності, професійної діяльності.

Професійна діяльність є невід'ємною частиною людського життя. Саме в діяльності відбувається становлення особистості, формується її відношення до світу, соціуму, до самої себе. Але в умовах сучасного динамічного суспільства професійна діяльність значно ускладнюється через підвищення вимог до працівників, складність поставлених задач, надмірних стресів та навантажень. Різні професії відрізняються своїми особливостями, які потенційно можуть спричинити кризу, насамперед, рівнем складності і стресогенності, зокрема правнича сфера характеризується складними умовами професійного життя. Встановлено, що фізична активність справляє позитивний вплив на більшість проблем із здоров'ям, у тому числі — на стан серцево-судинної системи. Ряд останніх нещодавніх досліджень показали, що регулярна фізична активність асоціюється зі зниженням маркерів запалення, покращенням метаболічного здоров'я, зменшенням ризику серцевої

недостатності і зростанням загальної виживаності. Фізичні вправи зміцнюють загальне метаболічне здоров'я і покращують функцію серця та судин, зменшують частоту серцевих скорочень у спокої, артеріальний тиск та рівень маркерів атерогенезу, а також збільшують фізіологічну гіпертрофію серця. Фізичні вправи покращують перфузію міокарда і підвищують концентрацію холестерину ліпопротеїнів високої щільності, що зменшує навантаження на серце та покращує його функцію як у здорових, так і хворих осіб.

Фізичне навантаження є важливим складником профілактики і лікування, середньо- і високоінтенсивні тренування покращують самопочуття людей шляхом поліпшення кровопостачання кисню та корисних елементів, зростання аеробних можливостей. Відповідно, однією із актуальних наукових і практичних проблем, яка потребує свого негайного вирішення, є розроблення механізмів своєчасного діагностування, прогнозування та попередження професійного вигорання у працівників з метою збереження їх психічного здоров'я та допомоги у професійному розвитку. Важливо розробити ряд заходів, спрямованих на зниження стресових показників, а відповідно і забезпечення стабільного емоційного стану особистості. Важливою складовою відповідного компенсаційного механізму стане розробка спеціалізованих професійних тренінгів спрямованих на зменшення проявів та наслідків професійної кризи у людей.

Список використаних джерел

1. Соціально-психологічні проблеми особистості. URL: <https://studfile.net/preview/7685216/page:7/>.
2. Соціально-психологічні проблеми становлення особистості в умовах сучасної розвитку суспільства. URL: https://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/123456789/6101/10/part%20III_1.pdf
3. Вплив занять з фізичного виховання на покращення роботи кардіо-васкулярної системи. URL: <https://ispp.org.ua/wp-content/uploads/2021/02/soc-psych-problems.pdf>.
4. Хорош М.В., Голованова І.А. Сучасні погляди на проблеми профілактики серцево-судинних захворювань (за матеріалами Всесвітньої федерації серця). *Східноєвропейський журнал громадського здоров'я*. 2016. № 1 (26). С. 125–126.
5. Професійне вигорання у представників правничих професій. URL: <https://ispp.org.ua/wp-content/uploads/2021/02/soc-psych-problems.pdf>.
6. Проблема особистості в соціальній психології. URL: <https://studfile.net/preview/5258857/>.

СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ МОЛОДІ З ІНВАЛІДНІСТЮ У КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Буток О.В.

*І курс, група ЗСР-23-1м, спеціальність «Соціальна робота»
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Литовченко О.В., д.пед.н., доцент,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

У контексті соціальної роботи проблема соціальної адаптації людини, зокрема молоді з інвалідністю, — є актуальною. В умовах воєнного стану в Україні у молоді виникають нові адаптаційні труднощі, пов'язані із вимушеною міграцією, стресовими ситуаціями тощо.

Метою публікації є коротка презентація теоретичного аспекту проблеми, зокрема сутності поняття «соціальна адаптація», типології адаптивних процесів.

Поняття «адаптація» (від лат. пристосування) використовують у багатьох областях пізнання: біології, філософії, соціології, соціальній психології, соціальній роботі, педагогіці та інших. Фактично вивчення цієї проблеми є найважливішим, перспективним підходом в комплексному вивченні людини. У широкому аспекті під адаптацією розуміють будь-які взаємодії індивіда та середовища, у яких відбувається узгодження їх структур, функцій та поведінки. Адаптація сприймається як спосіб зв'язку особи і макросоціуму, підкреслюється зміна суспільного становища людини, набуття нової соціальної ролі, тобто адаптація співвідноситься з соціалізацією [2].

Адаптація у вузькому, соціально-психологічному, значенні — це процес входження особистості в малу групу, засвоєння нею сформованих норм, відносин, заняття певного місця у структурі відносин між її членами.

Особливості вивчення адаптації полягають у тому, що, по-перше, відносини індивіда й суспільства розглядаються як опосередковані малими групами, членом якого є індивід, по-друге, мала група сама стає однією із сторін адаптаційної взаємодії, створюючи нове соціальне середовище — сферу найближчого оточення, до якого пристосовується людина.

Соціальна адаптація — це постійний процес активного пристосування індивіда до місцевих умов новому соціальному середовищу та результат цього процесу. Це інтегративний показник стану людини, який відбиває його можливості виконувати певні біосоціаль-

ні функції, а саме: адекватне сприйняття навколишньої дійсності і власного організму; адекватна система відносин також спілкування з оточуючими; спроможність до праці, навчання, до організації дозвілля відпочинку; мінливість (адаптивність) поведінки у відповідність до рольовими очікуваннями інших. Система соціальної адаптації включає різновиди адаптивних процесів:

– Управлінська (організаційна) адаптація. Без управління неможливо надати людині сприятливі умови (на роботі, у побуті), створити передумови у розвиток його соціальної ролі, проводити нього, забезпечувати діяльність, що відповідає інтересам нашого суспільства та особистості.

– Економічна адаптація — це складний процес засвоєння нових соціально-економічних і принципів економічних відносин індивідів, суб'єктів. Для технології соціальної роботи тут важливий так званий «соціальний блок», до складу якого адаптування до реального соціальної дійсності розмірів допомоги безробітним, рівню зарплати, пенсій і допомоги. Вони мають відповідати як фізіологічним, а й соціокультурними потребам людини.

– Педагогічна адаптація це пристосування до системи освіти, навчання і виховання, які формують систему ціннісних орієнтирів індивіда.

– Професійна адаптація це пристосування індивіда новим видом професійної діяльності, новому соціальному оточенню, умов праці і особливостям конкретної спеціальності.

– Виробнича адаптація — трудова активність, ініціатива, компетентність і самостійність, вдосконалюється професіоналізм [3].

В умовах воєнного стану є певні особливості у адаптації молоді з інвалідністю, зумовлені психоемоційним станом, вимушеним переміщенням всередині України та за кордон, необхідністю інтегруватися до нових соціальних груп тощо.

Також враховуємо, що інвалідність молоді людини може бути набутою внаслідок участі у бойових діях. Отриманий досвід бойових дій, бойовий стрес неодмінно впливають на емоційно-психологічний стан особистості, що можуть супроводжувати її протягом тривалого часу та впливати на перебіг її адаптації до цивільного життя.

Виділено два типи факторів адаптації особистості в умовах бойових дій: перший тип — це фактори, що сприяють успішній адаптації особистості в умовах бойових дій, які здійснюють позитивний вплив, допомагають особі адаптуватися до нових умов середовища, до прийнятих в ньому норм і правил поведінки, пристосуватися до нової

соціальної ролі, переосмислити своє місце в суспільстві. Такі фактори стимулюють особу до повноцінного включення у соціальну діяльність, допомагають у відновленні після травматичного досвіду. До першого типу віднесено позитивний емоційний стан, адаптованість, спілкування, позитивна переоцінка досвіду, посттравматичне зростання, життєстійкість. До другого типу віднесено фактори, що перешкоджають успішній адаптації особистості в умовах бойових дій, які здійснюють деструктивний вплив, підтримують руйнівну поведінку, негативну оцінку життєвої ситуації. Другий тип включає дистрес, песимістичний погляд на пережитий досвід, симптоми посттравматичного стану [1].

Список використаних джерел

1. Бриндіков Ю.Л. Теорія та практика реабілітації військовослужбовців учасників бойових дій в системі соціальних служб : дис. ... доктор пед. наук: 13.00.05. Хмельницький, 2018. 559 с.
2. Лукашевич М.П. Теорія і методи соціальної роботи : навч. посібник / М.П. Лукашевич, І.І. Мигович. К. : МАУП, 2003. 168 с.
3. Семигіна Т.В. Теорії і методи соціальної роботи : підручник для студентів вищих навчальних закладів / Т.В. Семигіна, І.І. Мигович. К. : Академвидав, 2005. 328 с.

ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ПЕРШОКЛАСНИКІВ ДО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ ВІЙНИ

Вашуленко Ю.В.

*II курс, група ЗПЛ-23-кв-1м-1ст, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Остряк Т.С., к.пед.н., доцент,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

Уже третій рік поспіль Україна знаходиться у стані війни, що негативно впливає на всі сфери суспільного життя. Істотних змін зазнала й сфера освіти, оскільки навчання учнів сьогодні відбувається в умовах повітряних тривог, знаходження в надзвичайних умовах, перебування в чужій країні та організації дистанційного навчання. Це все, безумовно, накладає свій відбиток на освітній процес. В умовах війни значення адаптації першокласників до освітнього середовища набуває ще більшої актуальності, оскільки часто дорослі не в змозі забезпечити належні умови безпечного перебування першокласників у закладі.

Під адаптацією першокласника слід розуміти процес його пристосування до нових умов оточуючого середовища на психологічному, біологічному та фізіологічному рівнях [1, с. 29]. В процесі адаптації учня до умов освітнього середовища виділяють наступні адаптаційні рівні [2, с. 29]: високий — включає позитивне відношення першокласника до школи, творчий підхід до виконання навчальних завдань, легке засвоєння нових знань, чемна поведінка на уроках; середній — позитивне відношення до школи, наявність творчого підходу, розуміння поставлених завдань, але існує потреба у контролі зі сторони вчителя; низький — негативне чи байдуже відношення першокласника до школи, труднощі під час виконання навчальних завдань, скарги на погане самопочуття, проблеми з концентрацією.

Також необхідно відмітити, що процес адаптації першокласника залежить від того, до якої групи він відноситься. Сьогодні усіх учнів можна поділити на чотири групи в залежності від ситуацій, в яких вони перебувають та які впливають на їх процес адаптації.

До першої групи відносяться діти, які проживають на тимчасово окупованих територіях чи в зоні активних бойових дій. Вони перебувають у стані підвищеного стресу, оскільки до страху за своє життя і життя рідних, жахів війни і окупації, накладається стрес від нової освітньої діяльності. Це найбільш вразлива група учнів, оскільки вони потребують особливої уваги, підтримки й професійної допомоги. Друга група — це діти, які переїхали з окупованих територій чи територій, де ведеться бойові дії в більш спокійні регіони країни. Не зважаючи на це, по всій території України постійно лунають повітряні тривоги, що безумовно, підвищує рівень стресу дітей. На адаптацію таких учнів будуть мати вплив умови життя, емоційний стан батьків, попередній досвід пережитих подій, наявність друзів, підтримка рідних, власні навчальні успіхи [3]. До третьої групи дітей належать діти, що виїхали за кордон. На адаптацію таких дітей до школи будуть впливати успішність інтегрування в країні перебування, емоційний стан батьків та пережиті ситуації.

До четвертої групи належать діти, які проживають на території України, що віддалена від зони активних бойових дій, та які не змінювали свій звичний уклад життя, проте навіть у них підвищується психоемоційна напруга через повітряні тривоги. Критерієм успішної адаптації дитини є психологічний комфорт, її емоційне самопочуття, відсутність дискомфорту та внутрішнього напруження та продуктивність учбової діяльності. Більшість першокласників адаптується до умов навчання в школі досить швидко, повністю

акцептуючи вимоги освітнього процесу. Проте частині учнів це вдається складніше, тому вони потребують особливої уваги педагогічного колективу, шкільних психологів. Учні початкових класів після отримання психологічних травм починають більше соромитися, боятися, проявляють підвищену тривожність. У них може сформуватися регресивна поведінка — повернення до попередніх стадій розвитку. У першокласників може спостерігатися запаморочення, втрата апетиту, головні болі, скарги на болі в животі. Щодо навчання, то за таких станів, як правило, виникають труднощі із засвоєнням навчального матеріалу, проблеми із зосередженням уваги, відмова відвідувати уроки, агресивна поведінка в школі [2, с. 30].

Таким чином, в умовах війни виникають додаткові фактори, які посилюють труднощі в адаптації першокласників до школи, які не всі учні через свої особисті та інтелектуальні особливості здатні самостійно їх подолати, що призводить до посилення стресової ситуації. Стрес, тривожність, напруга, розлади психічного здоров'я в першокласників заважають їх успішній соціалізації, гармонійному розвитку та перешкоджають подальшому навчанню. Завдання педагогічного колективу, батьків полягає у наданні психологічної підтримки дітям.

Список використаних джерел

1. Адаптація дітей у 1, 5, 10 класах / упоряд. Т. Червонна. К. : Шк. світ, 2008. 128 с.
2. Гнатюк О.В. Проблема адаптації молодших школярів до навчання в умовах воєнного стану. *Психологічні особливості переживання ситуації невизначеності : збірник матеріалів XIII Міжнародної науково-практичної конференції (16–17 березня 2023 р., м. Ніжин)*. За ред. М.В. Папучі. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2023. С. 26–32.
3. Гозак С.В., Єлізарова О.Т., Станкевич Т.В., Парац А.М. Першокласники під час війни: як краще адаптуватися до школи. *Публікації Національної академії медичних наук України*. 2023. URL: <https://amnu.gov.ua/pershoklasnyku-pid-chas-vijny-yak-krashhe-adaptuvatysya-do-shkoly/>.
4. Про затвердження Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти : Наказ МОЗ України № 2205 (2020, 25 вересня). URL: <https://moz.gov.ua/article/ministry-mandates/nakaz-moz-ukraini-vid-25092020-2205-pro-zatverdzhennja-sanitarnogo-reglamentu-dlja-zakladiv-zagalnoiserednoi-osviti>.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ САМООЦІНКИ ОСОБИСТОСТІ

Вежичанін Г.В.

*II курс, група ЗПЛ-23-кв-1м-1ст, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Питлюк-Смеречинська О.Д., к.психол.н., доцент,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

Розглянуто різноманітні соціально-психологічні чинники, які впливають на формування самооцінки особистості, такі як соціальні порівняння, вплив оточення, самовизначення та ідентичність, успіхи та невдачі, соціальне уявлення, ранній досвід, когнітивні процеси та біологічні чинники. Пояснено, як ці чинники взаємодіють та формують самооцінку особистості. Розуміння механізмів формування самооцінки може сприяти кращому розвитку та самореалізації людини в сучасному суспільстві.

На певному рівні розвитку психологічної науки феномен самооцінки привернув до себе значну увагу наукового суспільства у зв'язку з тим, що висока самооцінка почала здаватися основним засобом набуття внутрішнього благополуччя. З'явилася низка досліджень різних аспектів самооцінки та її ролі в різних сферах життєдіяльності, водночас сам феномен самооцінки не отримав відповідного теоретичного обґрунтування. Результатом стала значна кількість наукових публікацій, згідно з якими низька самооцінка стала розглядатися, як причина негативних переживань і поведінкових проявів особистості.

У психологічній літературі як у вітчизняній, так і в закордонній самооцінці приділено значну увагу. Проблеми розвитку самооцінки, структури, функцій, обговорюються в працях Л. Березовської, О. Бойко, Г. Горун, Е. Еріксона, Т. Прокопенко, К. Роджерса та інших психологів. Закордонні автори-психологи, такі, як Р. Бернс, С. Куперсміт, М. Розеберг та ін., вивчають самооцінку в структурі «Я-концепції», яку можна уявити як сукупність усіх уявлень людини про себе, пов'язаних з їх оцінкою.

Самооцінка особистості є важливим аспектом психології та соціології, оскільки вона визначає спосіб, яким людина сприймає себе. Формування самооцінки містить у собі низку соціально-психологічних чинників, які впливають на сприймання себе, своїх можливостей та місця в світі.

Розглянемо низку соціально-психологічних чинників, які впливають на формування самооцінки особистості:

1) соціальні порівняння. Люди оцінюють себе у контексті порівняння з іншими. Порівняння з успіхом чи досягненнями інших може підвищувати чи знижувати самооцінку. Це може відбуватися як у реальних взаємодіях, так і через медіа та соціальні мережі. У деяких випадках це може бути здоровим способом мотивувати себе для поліпшення. Однак постійне порівняння з іншими може призвести до почуття неповноцінності та низької самооцінки;

2) вплив оточення. Отримання підтримки та позитивних оцінок від близьких людей (сім'я, друзі, колеги) може позитивно впливати на самооцінку. Відносини з оточенням можуть формувати певні стереотипи та переконання про себе;

3) самовизначення та ідентичність. Спосіб, як людина розуміє власні цінності, переконання і цілі, суттєво впливає на її самооцінку. Чітке усвідомлення свого місця у світі може підвищувати впевненість у собі. Як особистість усвідомлює свою ідентичність, відчуття належності до певної групи чи спільноти, також впливає на сприймання себе;

4) успіхи та невдачі. Досягнення мети можуть підсилювати віру в себе, тоді як невдачі можуть знижувати самооцінку. Реакція на власні досягнення та невдачі відіграє важливу роль у формуванні психологічного комфорту;

5) соціальне уявлення. Ідеали краси, успіху та інші соціальні стандарти, що нав'язуються через медіа та культурні очікування, можуть впливати на самооцінку, викликаючи низку стереотипів;

6) ранній досвід. Ранній досвід грає вирішальну роль у розвитку самооцінки. Діти, які отримують увагу, турботу та підтримку від своїх батьків, з більшою ймовірністю розвинути позитивне почуття власної гідності. І навпаки, діти, які пережили зневагу, жорстоке ставлення або інші форми травми, схильні до ризику розвитку низької самооцінки. Діти, які відчувають, що їх люблять, підтримують та заохочують, з більшою ймовірністю розвинути почуття компетентності та впевненості у своїх здібностях. Навпаки, діти, яких постійно критикують, принижують або знецінюють, схильні до ризику розвитку негативного образу себе;

7) когнітивні процеси. Самооцінка також формується, за когнітивними процесами, як ми думаємо про себе та свій досвід. Люди з високою самооцінкою, схильні вести позитивну розмову із самим собою та приписувати успіхи своїм здібностям та зусиллям. Навпаки, люди з низькою самооцінкою можуть вести негативний внутрішній діалог, приписувати свої успіхи зовнішнім чинникам чи збігу обставин і зосереджуватися на своїх невдачах;

8) біологічні чинники. Зрештою, на самооцінку також впливають біологічні чинники, такі як генетика та хімія мозку. Дослідження показали, що генетичні чинники пояснюють приблизно 50% індивідуальних відмінностей у самооцінці. Певні генетичні варіації можуть зробити людей більш менш сприйнятливими до стресових чинників оточуючого середовища [1; 2].

Отже, самооцінка особистості формується під впливом комплексу чинників, що включають соціальні порівняння, відносини з оточенням, особисті цінності, успіхи та невдачі, а також соціальні стандарти. Розуміння цих чинників допомагає краще розуміти механізми формування самооцінки та її вплив на життя людини. Ці чинники можуть по-різному комбінуватися у кожної людини, що робить самооцінку дуже індивідуалізованою.

Таким чином, самооцінка є складною і багатогранною конструкцією, яка формується під впливом різноманітних соціальних та психологічних чинників.

Список використаних джерел

1. Чаусова Т. Чинники формування самооцінки особистості. *Наука і молодь — 2023: пріоритетні напрями глобалізаційних змін* : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених, 14 квітня 2023 р. К. : Навчально-науковий інститут менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти», 2023. С. 266–269.

2. Швень Ю.Р. Соціально-психологічні чинники формування самооцінки особистості. *ПОЛІТ. Сучасні проблеми науки. Гуманітарні науки* : тези доповідей XXI Міжнародної науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених, 5–9 квітня 2021 р. К. : НАУ, 2021. С. 106–107.

ПРОБЛЕМНЕ НАВЧАННЯ ХІМІЇ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ

Вишар Є.

*ст. викладач кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти,
Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»;*

Білик О.

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність «Спеціальна освіта»,*

Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»

Одним із пріоритетних завдань, визначених Національною доктриною розвитку освіти в Україні, є створення передумов для виховання особистості, формування здатності творчо мислити, самостійно приймати нестандартні рішення, гнучко реагувати на зміни

в суспільному житті громадян. країна. Тому навчання не може обмежуватися передачею суми знань — не менш важливим завданням є розвиток мислення учнів у процесі навчання. З наявних методичних підходів цим завданням найкраще відповідає проблемне навчання. З огляду на це актуальним стає дослідження методики проблемного навчання хімії. Проблемне навчання детально досліджено і відображено в працях провідних вітчизняних і зарубіжних учених. Проблемному навчанню присвячено багато досліджень і публікацій вітчизняних і зарубіжних психологів і педагогів-дидактів.

Дослідники розглянули такі аспекти проблемного навчання хімії: сутність проблемного навчання; прийоми створення проблемних ситуацій; етапи роботи над проблемою; метод проблемно-розвивального навчання.

Проблемне навчання — це навчально-пізнавальна діяльність учнів із засвоєння знань і способів діяльності шляхом сприйняття пояснення вчителя в умовах проблемної ситуації, самостійного аналізу проблемних ситуацій, формулювання проблем і способів їх вирішення, шляхом постановки завдань, висувати пропозиції, гіпотези, обґрунтування та докази, а також шляхом перевірки правильності прийнятого рішення.

Проблемна ситуація — це інтелектуальне утруднення людини, яке виникає, коли вона не вміє пояснити явище, факт, процес дійсності, не може досягти мети відомим їй способом, а також дія, яка спонукає людину шукати для нового способу пояснення або методу дії. Проблемна ситуація — це закономірність продуктивної, творчої, пізнавальної діяльності.

Загальні функції проблемного навчання:

- засвоєння учнями системи знань і способів розумової практичної діяльності;
- розвиток пізнавальної самостійності та творчих здібностей учнів;
- формування діалектичного та матеріалістичного мислення школярів. Крім того, проблемне навчання має особливі функції:
  - виховання навичок творчого засвоєння знань (застосування окремих логічних прийомів і способів творчої діяльності);
  - виховання навичок творчого застосування знань (застосування набутих знань у новій ситуації) та вміння розв'язувати навчальні задачі;
  - формування та накопичення досвіду творчої діяльності (оволодіння методами наукового дослідження, вирішення практичних завдань).

Проблемне завдання, на відміну від звичайних навчальних завдань, не є простим описом якоїсь ситуації, що містить опис даних, що складають умову задачі, і вказівку на невідоме, яке слід виявити на основі цих умов.

Отже, формами проблемного навчання є: проблемний виклад навчального матеріалу здійснюється в монологічному режимі; проблемний виклад навчального матеріалу на уроці, коли вчитель ставить проблемні запитання, конструє проблемні завдання і сам їх розв'язує; учні лише подумки беруть участь у процесі пошуку рішення; частково дослідницька діяльність при виконанні експерименту, в лабораторних роботах, під час проблемних семінарів, евристичних бесід; самостійна дослідницька діяльність, коли учні самостійно формулюють проблему та розв'язують її.

Структура методики проблемного вивчення матеріалу, що охоплює такі етапи: створення проблемної ситуації; формулювання проблеми; висування гіпотез; перевірка висунутих гіпотез; аналіз результатів перевірки гіпотез; висновок і узагальнення; повернутися до проблемної ситуації.

ТОЛЕРАНТНА СВІДОМІСТЬ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Восєвода А.О.

*IV курс, група ЗПЛ-20, спеціальність «Психологія»,
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Пономаренко Т.І., доктор філософії
у галузі психології,*

*Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна»*

Формування толерантної свідомості у студентської молоді є надзвичайно актуальною проблемою в сучасному світі, оскільки ми живемо в різноманітному та багатокультурному середовищі. При цьому, толерантність важлива для побудови гармонійних відносин між різними соціальними групами, етнічними та культурними спільнотами. Особливо університети відіграють ключову роль у формуванні свідомої, відкритої та толерантної молоді, яка зможе взаємодіяти з представниками різних культур і світоглядів в майбутньому.

Студенти мають бути готові сприймати та поважати інших, навіть якщо вони відрізняються за релігією, культурою, національністю чи іншими особливостями. Розвиток толерантності в університетському

середовищі сприяє підвищенню рівня соціальної взаємодії, сприяє розвитку міжкультурного спілкування та сприяє побудові мирного та гармонійного суспільства. Толерантність також відіграє важливу роль у запобіганні конфліктів, сприяє створенню сприятливого навчального середовища та підвищує загальний рівень культурної та соціальної освіченості серед студентів.

Аналіз літератури показав, що вивченням феномену толерантності займалися зарубіжні (Е. Фромм, П. Ніколсон, П. Рікер, Ю. Хабермас, К. Стойчева, Г. Олпорт) та вітчезняні вчені (В. Бондар, Н. Губа, Ж. Гладких, І. Бех, М. Кандиба, І. Кривошапко, В. Логвінчук, О. Милославська, Г. Павленко, А. Сищик, А. Скок, Ю. Тодорцева, К. Черкашина, Б. Ясько, В. Бакальчук, Л. Дробижева, Є. Журавльова, В. Шаліна, О. Грива та ін.).

Зі сторінок «Сучасного тлумачного психологічного словника» нам відомо, що толерантність (від лат. *tolerantia* — терпіння) — це «відсутність або ослаблення реагування на який-небудь несприятливий фактор у результаті зниження чутливості до його впливу» [3].

А відтак, психологічні умови, які можуть сприяти цьому процесу є [1; 2]:

— Розуміння різноманітності. Студентам необхідно розуміти та приймати різноманіття індивідуальних різниць у сприйнятті світу, переконаннях, культурних звичках тощо.

— Емпатія та співчуття. Здатність співчувати іншим, розуміти їх почуття та переживання, допомагає створити атмосферу взаєморозуміння та підтримки.

— Відкритість до нового. Студенти повинні бути відкритими до нових ідей, культур, традицій та поглядів, що допомагає розширити їх світогляд і прийняти різноманітність.

— Культурна компетентність. Розуміння та повага до культурних різниць допомагає уникати стереотипів та дискримінації, сприяючи побудові гармонійних відносин.

— Комунікаційні навички. Вміння ефективно спілкуватися, слухати та висловлювати свої думки допомагає розвивати толерантну свідомість та зберігати мирну атмосферу в колективі.

Ці умови важливі для створення толерантного та взаємоповажного середовища в університетському оточенні та сприяють розвитку громадянського суспільства.

Разом з тим, нами було проведене емпіричне дослідження серед студентів 1–4 курсів Білоцерківського інституту економіки та

управління Університету «Україна». У якому взяли участь 52 особи. Результати представлені на рисунку нижче.

З діаграми ми бачимо, що на думку студентів, жоден з них не має низький рівень толерантності, 31% продемонстрували нам середній рівень і 69% високі показники.

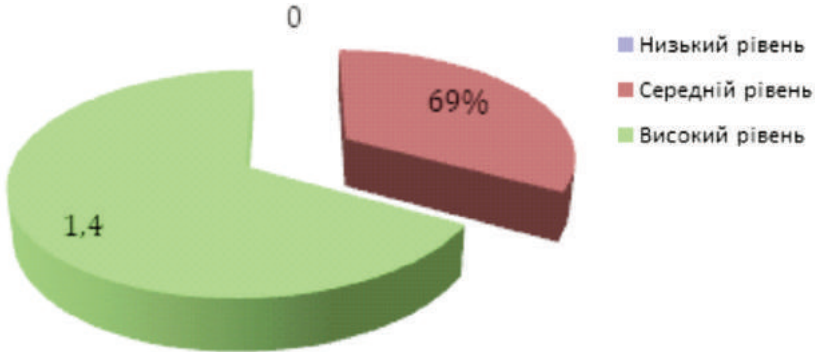

Рис. 1: Самооцінка толерантної свідомості студентів

Отже, психологічні умови формування толерантної свідомості у студентської молоді є ключовими для побудови відкритого, різноманітного та взаємоповажного суспільства. Розуміння різноманітності, емпатія, відкритість до нового, культурна компетентність та комунікаційні навички є важливими складовими цього процесу. Шляхом створення сприятливого середовища для взаєморозуміння та підтримки ми можемо сприяти розвитку толерантної свідомості у молоді, що є ключовим для гармонійних відносин у суспільстві та побудови мирного та різноманітного світу.

Список використаних джерел

1. Бондар В.С. Особливості формування толерантності майбутніх психологів у вищих навчальних закладах. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2015. № 11. С. 32–34.

2. Пономаренко Т.І. Комунікативна толерантність майбутніх психологів. *Суспільство, наука, освіта: актуальні дослідження, теорія та практика* : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конференції, м. Біла Церква, 23–24 листопада 2023 р. / Інститут економіки та управління, Університет «Україна», 2023. С. 157–160.

3. Шапар В.Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків : Прапор, 2007. 640 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕЖИВАННЯ ПОЧУТТЯ ПРОВИНИ У ВИМУШЕНИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ

Возна Л.Ю.

*II курс, група ЗПЛ-23-кв-1v-1st, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Питлюк-Смеречинська О.Д., к.психол.н., доцент,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

У даних тезах викладені типи провини, та їх соціальне значення та вплив на соціальну адаптацію та взаємодію людини в суспільстві під час травматичної події в її житті. Обґрунтування важливості таких досліджень та пошук стратегії роботи з провинною у вимушених переселенців як один із чинників ефективної адаптації та інтеграції травматичного досвіду.

Багато досліджень оцінюють вину саме як соціальне явище, що виникає в результаті міжособистісних взаємодій [1]. Шніцер переконаний, що ця властивість людської психіки історично грала дуже важливу роль у виживанні людського роду: у древніх суспільствах не померти під час епідемії, наважитись на напад, захищатися і прокормитися, не покладаючись на інших, було неможливо [2].

Почуття провини — сигнал про те, що щось пішло врозріз із моральними нормами, яких дотримується людина. За цим, як правило, слідує каяття за участь в чомусь поганому або, навпаки, в тому, що погане трапилося в результаті того, що людина це не запобігла. Друге пояснює, чому багато людей почуваються винними, коли дивляться чи читають погані новини. Це є дезадаптивним почуттям провини, яке люди відчувають, коли відбуваються події, не підвладні особистому контролю.

Коли провинна має під собою об'єктивні причини, ця емоція, незважаючи на свою хворобливість, несе в собі корисну функцію, що спочатку закладена в ній, яка допомагає регулювати соціальну поведінку. Така провинна називається адаптивною.

Проте ірраціональна провинна, тобто провинна, яку людина відчуває за те, що від неї не залежить, або коли перебільшує заподіяні нею страждання, може загрожувати саморуйнуванням. Якщо це почуття стає всепоглинаючим, воно призводить до тривожності, депресії, дисфорії та неврозу нав'язливих станів. Найбільш «нешкідливі» наслідки такої емоції — зниження концентрації та продуктивності, хронічно поганий настрій, постійний стан стресу та безсоння.

Дослідники ділять дезадаптивну провину на безліч типів, але найшкідливіші для психіки з них дві — ненаправлена, коли людина поглинута почуттям провини в цілому, вважає себе поганою [3]. Другий вид — контекстуальна, чи провина гіпервідповідальності, коли людина покладає на себе перебільшену відповідальність за благополуччя інших. В обох цих випадках людина не відчуватиме менше провини, що б вона не робила, щоб позбутися цього тягаря.

Так звану провину того, хто вижив, відчуває 90% тих, хто вцілів у ситуації, в якій загинули інші люди, — наприклад, під час епідемії, серйозної аварії, стихійного лиха чи війни, на хід яких уцілілі вплинути ніяк не могли.

Мета дослідження — пошук стратегій роботи з провиною у вимушених переселенців як один із чинників ефективної адаптації та соціальної взаємодії у суспільстві.

В результаті тестування і опитування вимушених переселенців мною були виміряні такі психологічні показники:

- провина, сором, екстернальність, відстороненість, гордість;
- виразність почуття провини та рівня морально-етичної відповідальності;
- ступінь задоволеності своєю ситуацією та роботою;
- самоповага, аутосимпатія, очікуване відношення від інших, самоцікавість, самовпевненість та відношення інших.

В результаті дослідження було виявлено, що вимушеним переселенцям, що виїхали за кордон, найменшою мірою характерне емоційне виснаження, а в найбільшій мірі вони задоволені своїм життєвим вибором.

Незважаючи на це, їм притаманне почуття провини, яке найчастіше проявляється у ситуаціях, коли вони свідомо залишили Україну.

В основному ним властиво брати відповідальність за події, що відбуваються з ними, пояснювати ситуацію своєю поведінкою, характером, здібностями.

На параметри життєвого вигорання вимушених переселенців, що виїхали за кордон, впливають такі фактори, як: емоційне виснаження, очікуване ставлення від інших, вина за залишення Батьківщини, вина за недовість допомоги людям, які залишилися.

Виходячи з цього можна зробити висновок, що така реакція, як емоційне виснаження, відсутність мотивації, дратівливість та апатія часто виникають через негативну оцінку вимушених переселенців суспільством.

У порівнянні з тими, що залишилися в Україні, вимушені переселенці, що виїхали за кордон, менш схильні до переживання сорому; менш емоційно включені в ситуацію. Вони частіше беруть відповідальність за свої вчинки на себе і не схильні звинувачувати зовнішні сили.

Було виявлено, що почуття провини є одним із важливих складових для вимушених переселенців. Надмірне переживання почуття провини негативно впливає на їхнє життя в цілому, а також є супутнім чинником у разі виникнення деформацій та емоційного вигорання. Саме тому практичним психологам важливо слідкувати за рівнем почуття провини та працювати з тими переселенцями, які мають високі показники за даним критерієм.

Але так само важливо розуміти, що почуття провини, як моральний регулятор має бути присутнім у житті вимушених переселенців, оскільки люди позбавлені цього почуття, не здатні бути свідомими громадянами та патріотами своєї Батьківщини.

Запорукою та опорою при проживанні стресових та кризових станів слугує система життєвих сенсів. Вимушені переселенці активно зтикаються з негативним ставленням до себе, великими викликами по адаптації на новій території та соціумі. При малій або недостатній підтримці, людина може і має спиратися на внутрішній ресурс та опори. Бо війна обрушила зовнішні опори майже вщент. Тоді головними стають знання про себе, своїх прагнень, мрій, уявлень про себе та світ. Це є гарним інструментом при роботі з вимушеними переселенцями. Практичні психологи можуть застосовувати в своїй роботі набір визначальних цінностей людини, який визначає собою цілісність процесів, їх гармонізацію та збалансованість у всіх сферах життєдіяльності особистості. Звичайно, для кожної людини, такий набір є абсолютно індивідуальним. Задача психолога визначити систему цінностей та сенсів, та допомогти відтворити цілісність особистості.

Отримані результати емпіричного дослідження дають розуміння особливостей переживання провини, та можуть допомогти в побудові практичної роботи психологів та соціальних робітників.

Список використаних джерел

1. Почуття провини: міжособистісний підхід / R.F. Baumeister, A.M. Stillwell, T.F. Heatherton. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/8165271/>.
2. Ваш мозок про почуття провини та сорому / Є. Гліксман. URL: <https://www.brainfacts.org/thinking-sensing-and-behaving/emotions-stress-and-anxiety/2019/your-brain-on-guilt-and-shame-091219>.
3. Схильність до сорому, провини та симптоми тривоги: мета-аналіз. Diana-Mirela Căndeia, Aurora Szentagotai-Tătar. URL: <https://www.sciencedi->

rect.com/science/article/abs/pii/S0887618517303754?casa_token=-HN63vWRK7YAAAAA:Lk1pC-sZdssC9aZAytq_OxVx9kW4qnlCU-knL-xj_I8VJfuJhm3gcFVT4Z9LyVfKq_M2nyFVZFA.

ПСИХОЛОГІЧНІ ТРУДНОЩІ ТА БАР'ЕРИ СПІЛКУВАННЯ, ЇХ ПОДОЛАННЯ

Володимирець Д.В.

*II курс, група Пр-II, спеціальність «Право»,
Дубенська філія Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Письмак О.С., викладач кафедри
інформаційних та комп'ютерних технологій,
Дубенська філія Університету «Україна»*

Спілкування є невід'ємною складовою нашого життя, але часто ми стикаємося з різними труднощами та бар'єрами, які ускладнюють цей процес. Розуміння та подолання цих психологічних аспектів має величезне значення для покращення якості наших відносин і комунікації взагалі.

На початку варто звернути увагу на важливість ефективного спілкування в сучасному світі. Спілкування — це не лише передача інформації словами, але й взаємодія через невербальні сигнали, емоції та інші аспекти, які впливають на якість нашого спілкування.

Психологічні труднощі та бар'єри можуть виникати з різних причин, таких як неправильне сприйняття інформації, негативне ставлення, страхи, низька самооцінка, конфлікти тощо. Вони ускладнюють процес спілкування та можуть призводити до непорозумінь та конфліктів.

Подолання бар'єрів у спілкуванні вимагає від нас вміння ефективно слухати і висловлювати свої думки. Основні методики, які можна використовувати для цього, базуються на активному слуханні та виявленні емпатії.

Спочатку варто звернути увагу на активне слухання. Це означає не лише чути слова співрозмовника, але й розуміти їхній зміст і виявляти зацікавленість у тому, що говорить інша людина. Паралельно з цим можна використовувати техніки активного слухання, такі як парафразування (повторення ключових моментів для підтвердження розуміння) і запитання для розширення розмови.

Другий важливий аспект — емпатія. Це вміння поставити себе на місце іншої людини, спробувати зрозуміти її почуття і переживання.

Виявлення співчуття і розуміння можуть значно покращити взаєморозуміння в спілкуванні.

Також важливо бути гнучким у стилі спілкування. Це означає адаптувати свій спосіб висловлювання до потреб і стилю співрозмовника. Уникайте перебивань, використовуйте зрозумілу мову та виразне мовлення.

Наприклад, якщо співрозмовник проявляє великий інтерес до деталей, варто звернути увагу на точність і конкретику. Якщо ж він виражає почуття, важливо висловити співчуття або радість разом з ним.

Не менш важливим є постійний розвиток навичок спілкування. Це може включати в себе тренування публічних виступів, участь у тренінгах з комунікації або самостійне вивчення нових прийомів і стратегій спілкування.

Ефективне спілкування вимагає вміння слухати та виражати свої думки з урахуванням емоцій та потреб співрозмовника. Активне слухання, емпатія, адаптація до стилю співрозмовника і постійний розвиток навичок спілкування є ключовими елементами у подоланні бар'єрів у комунікації. Ці методики сприяють покращенню якості взаєморозуміння та зменшенню конфліктів, сприяючи побудові позитивних відносин та успішної комунікації.

Список використаних джерел

1. Психологічні бар'єри у спілкуванні: поняття, типи та шляхи подолання. URL: <https://www.kspu.edu/PrintVersion.aspx?newsId=13073&lang=uk>.
2. Порушення, труднощі і бар'єри спілкування. URL: <https://studfile.net/preview/5454983/page:4/>.

ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ЛЮДЯМ ЛІТНЬОГО ВІКУ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Вороніна М.П.

*І курс, група ЗСР-23-1м, спеціальність «Соціальна робота»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Базиленко А.К., к.психол.н., доцент,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

Демографічні процеси, що відбуваються в усьому світі, свідчать про старіння населення. Це явище пов'язане з такими факторами, як: зниження смертності, збільшення тривалості життя, зниження народжуваності.

Актуальність теми соціальної допомоги та підтримки людей літнього віку в Україні, які постраждали від війни, значно посилюється. Майже вся ця категорія людей залишилася в межах України або за місцем постійного проживання, або всередині країни, але в будь-якому випадку, відбулося розлучення з рідними, або з місцем постійного проживання, тобто знайомими та друзями, з тими ж соціальними службами, які надавали соціальну допомогу.

Соціальний захист — це система заходів, спрямованих на забезпечення прав і гарантій соціальної захищеності громадян, а також на запобігання і усунення соціальних ризиків. Ця дефініція підкреслює, що соціальний захист має на меті забезпечення прав і гарантій соціальної захищеності громадян, а також запобігання і усунення соціальних ризиків.

Основними принципами соціального захисту людей літнього віку з інвалідністю є:

1) соціальна справедливість — забезпечення рівних прав і можливостей для всіх людей літнього віку з інвалідністю, незалежно від їхнього соціального статусу, матеріального становища, місця проживання та інших обставин;

2) соціальна солідарність — забезпечення взаємодопомоги та підтримки між людьми літнього віку з інвалідністю, їхніми сім'ями та суспільством;

3) соціальна адресність — надання допомоги та підтримки лише тим людям літнього віку з інвалідністю, які її потребують;

4) соціальна ефективність — забезпечення максимальної ефективності заходів соціального захисту людей літнього віку з інвалідністю.

Форми соціального захисту людей літнього віку з інвалідністю можна розділити на такі групи:

1) пенсії — це періодичні грошові виплати, які надаються людям літнього віку з інвалідністю за віком, за вислугу років, за особливі заслуги перед Україною;

2) соціальні допомоги — це грошові виплати, які надаються людям літнього віку з інвалідністю у разі потреби, наприклад, у разі малозабезпеченості, втрати годувальника, інвалідності;

3) соціальні послуги — це послуги, які надаються людям літнього віку з інвалідністю для підтримки їхньої життєдіяльності [1].

Люди літнього віку з інвалідністю є соціальною категорією, яка характеризується рядом спільних ознак, які відрізняють їх від інших категорій населення:

– соціально-демографічні характеристики: стать, вік, освіта, місце проживання, особливості здоров'я;

– соціально-економічні характеристики: доходи, житло, робота [2];

– проблеми, з якими стикаються люди літнього віку з інвалідністю: фінансова забезпеченість, соціальний захист, соціальна ізоляція.

Війна в Україні призвела до значних змін у житті людей літнього віку з інвалідністю. Вони стали більш уразливими до різних проблем, таких як:

– фінансові труднощі: внаслідок війни багато людей літнього віку з інвалідністю втратили роботу або джерела доходу. Це призвело до зниження їхнього рівня життя та погіршення матеріального становища.

– проблеми зі здоров'ям: люди літнього віку з інвалідністю стали більш схильні до захворювань. Це пов'язано з тим, що вони часто не можуть отримувати належного медичного обслуговування;

– проблеми з житлом: багато людей літнього віку з інвалідністю були змушені залишити свої домівки. Це призвело до того, що вони опинилися в дефіциті житла та потребують допомоги з його пошуком;

– проблеми з соціалізацією: люди літнього віку з інвалідністю стали більш ізольованими від суспільства. Це пов'язано з тим, що вони не можуть брати участь у соціальному житті через небезпеку, пов'язану з війною.

Для вирішення цих проблем необхідно впроваджувати нові технології соціального захисту людей літнього віку з інвалідністю. Ці технології повинні бути спрямовані на: покращення фінансового забезпечення, забезпечення доступу до медичних послуг, допомогу з житлом, сприяння соціалізації.

Нормативно-законодавче забезпечення соціального захисту людей літнього віку з інвалідністю в умовах воєнного стану спрямоване на забезпечення їхнього гідного життя та задоволення їхніх потреб, а також на створення умов для їхньої активної участі в суспільстві.

Основними нормативно-правовими актами, які регулюють соціальний захист людей літнього віку з інвалідністю в умовах воєнного стану, є: Конституція України; Закон України «Про основи соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні»; Закон України «Про пенсійне забезпечення»; Закон України «Про соціальні послуги»; Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», який визначає правові та ор-

ганізаційні засади забезпечення соціального захисту ветеранів війни, у тому числі осіб з інвалідністю внаслідок війни. Крім того, на соціальний захист людей літнього віку з інвалідністю в умовах воєнного стану поширюються положення інших нормативно-правових актів.

Недержавні та волонтерські установи відіграють важливу роль у наданні послуг людям літнього віку з інвалідністю в Україні. Вони надають широкий спектр послуг, зокрема: фінансову, медичну та соціальну допомогу [3].

Недержавні та волонтерські організації працюють у різних регіонах України і надають послуги людям літнього віку з інвалідністю різних соціальних верств. Вони забезпечують доступ до послуг людям літнього віку з інвалідністю, які не можуть отримати ці послуги від держави. Ці організації відіграють важливу роль у забезпеченні гідного життя людям літнього віку з інвалідністю в Україні.

Війна в Україні призвела до значного зростання благодійності в Україні. За даними дослідження Zagoriv Foundation «Благодійність у часи війни», проведеного у червні 2022 року, 84% українців стали благодійниками з початку війни. Це вдвічі більше, ніж у довоєнний період.

Список використаних джерел

1. Васильєва О. Труднощі соціальної адаптації вимушених переселенців в Україні. *Грані*. 2017. № 5. С. 56–61.
2. Джуган В.В. Дефініція поняття «люди похилого віку», як категорії соціальної роботи / В.В. Джуган, Р.І. Джуган. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. Ужгород : Говерла, 2022. Вип. 1 (50). С. 77–80.
3. Черевата О. Соціальна допомога людям похилого віку в умовах воєнного стану. *Могилянські читання — 2022 : Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти : XXV Всеукр. наук.-практ. конференція : тези доп. «Публічне управління в Україні в умовах децентралізації влади та наближення її до європейських стандартів»*, Миколаїв, 7–11 листопада 2022 р. / ЧНУ ім. П. Могили. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. П. Могили, 2022. С. 22–25.

ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ ДО ДУХОВНОГО ЗРОСТАННЯ

Галицька О.В.

ст. викладач,

Рівненський інститут Університету «Україна»

У дослідженні проаналізовано теорії: мотивації, особистості, духовності. Автор дає характеристику використання мотивації до духовного зростання на практиці. Узагальнені теоретичні аспекти мотивації до духовного зростання, які представлені українськими та зарубіжними вченими. Визначено психологічний феномен духовності особистості.

Виклад основного матеріалу. Мотивація (з лат. *movere*) — спонукання до дії; динамічний процес фізіологічного та психологічного плану, що керує поведінкою людини, який визначає її організованість, активність і стійкість; здатність людини діяльно задовольняти свої потреби.

В управлінні мотивація — це процес стимулювання працівників до здійснення ефективної діяльності, спрямованої на досягнення цілей підприємства. Мотивація необхідна для ефективного виконання прийнятих рішень і запланованих завдань.

Мотивація — це те, що знаходиться в людини «всередині». якщо людина мотивована, її задоволення від роботи може призвести до якісного результату

Теорія мотивації Абрахама Маслоу (*abraham maslow*).

Теорія мотивації Девіда Мак Клеелланда (*david mccllland*).

З розвитком економічних відносин і вдосконаленням управління значна роль в теорії мотивації відводиться потребам більш високих рівнів. Представником цієї теорії є Девід Мак Клеелланд. Згідно з його твердженням структура потреб вищого рівня зводиться до трьох чинників: прагненню до успіху, прагненню до влади, до визнання. при такому твердженні успіх розцінюється не як похвала або визнання з боку колег, а як особисті досягнення в результаті активної діяльності, як готовність брати участь в ухваленні складних рішень і нести за них персональну відповідальність. прагнення до влади повинне не тільки говорити про честолюбство, але і показувати вміння людини успішно працювати на різних рівнях управління в організаціях, а прагнення до визнання — його здатність бути неформальним лідером, мати свою власну думку і уміти переконувати оточуючих в його правильності.

Особистість людини формується шляхом: самопізнання, самовизначення, самовиховання, самоконтролю, самооцінки.

Саме ці процеси дозволяють людині набути таких якостей, як: відповідальність, гідність, індивідуальність, громадська активність, твердість поглядів і переконань, уміння керувати власного поведінкою й діями, обмірковувати свої вчинки й відповідати за них

Духовність — це сукупність системно інтегрованих особливостей когнітивно-інтелектуальної, почуттєво-емоційної та вольової сфер, яка забезпечує людині здатність формувати себе і своє життя. Духовністю особистості слід вважати цінність, внутрішній сенс якої визначає її вчинкові життя.

Духовність — категорія людського буття, що зумовлює його трансцендуючий та комунікативний характер, виражає здатність людини до творення культури й самотворення

Говорячи про особливості мотивації до духовності особистості, у першу чергу маємо на увазі високий ступінь свідомості особистості. Володіти свідомістю — значить звільнитися від власних звичок і страхів, дивитися на світ реальним поглядом, вчитися відрізнити те, що по-справжньому має значення, відійти від дріб'язкових ілюзій.

Сучасний цивілізований світ все більше переконується, що проблема духовності особистості є однією з найбільш актуальних для розвитку суспільства. Багато прогресивних починань часто не здійснюються або гальмуються через бездуховність людей.

Особистість має право на самостійність, на індивідуальність. Однак для пробудження і подальшого духовного розвитку індивіда потрібно створити відповідні умови. І питання це — надзвичайно важливе, оскільки духовність визначає спрямованість усіх розумових, емоційно-чуттєвих, вольових якостей людини, її здатність до самоусвідомлення себе, як особистості.

Духовні ціннісні орієнтації розглядають як складну систему психічних утворень, які спрямовані на процес засвоєння (сприймання, інтеріоризацію, створення)духовних цінностей.

Водночас це є позитивна установка особистості на духовні вчинки. За умов цілеспрямованого формування духовні ціннісні орієнтації можуть набути вищої форми — трансформуватися на духовні потреби, тобто систему мотивів активності людини, яка спонукає людину до різних видів духовної діяльності (пізнавальної, комунікативної, естетичної).

На відміну від інших видів діяльності, духовна визначається не прагматичними цілями, а спрямована на задоволення безкорисливих духовних потреб (у знаннях, спілкуванні, естетичному задоволенні).

Люди, які мають досвід духовних станів, стверджують, що після пережитого їх охоплювали почуття любові до всього живого, бажання творити добро. Отже, духовні стани стимулюють виникнення духовних почуттів (совість, провина, каяття, любов).

Специфічною формою почуттєвого прояву духовності, на нашу думку, емпатія, тобто здатність людини до співчуття іншій особі (істоті), бажання та вміння зрозуміти й відчутти її внутрішній світ, збагнути її цінність та неповторність, прагнення до безкорисливого задоволення її потреб та інтересів. Вражаючим фактом у людському чуттєво-інтелектуальному досвіді завжди були ті дивні моменти внутрішнього «інсайту», які у деяких філософських колах дістали назву космічна або «розширена» свідомість. Найчастіше вони виникають в процесі спілкування людини з особою яку палко кохає або ж споглядання краєвидів природи, творів. Цієї миті людина переживає бурхливе емоційне піднесення, почуття полегшення, свободи, всеохопної любові до усього світу.

У декого виникають відчуття, що його власне «Я» розширилося до меж Всесвіту, дехто усвідомлює себе маленькою часткою цього нескінченного світу. Тоді зникає межа між живим та неживим у природі, людиною й тваринами, близькими й незнайомими — усе сприймається як єдине ціле, невід'ємною частиною якого є той, хто переживає духовний стан.

Девізом для молоді повинно стати — вдосконалювати себе і вдосконалювати світ.

САМОСВІДОМІСТЬ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ У ІНФОРМАЦІЙНОМУ ДОВКІЛЛІ: ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

Герасименко Л.Б.

*к.пед.н., магістр з психології,
доцент кафедри фундаментальних дисциплін,
КЗВО «Рівненська медична академія»*

Сучасна система вищої медичної освіти України спрямована на виховання гуманної особистості, яка могла б орієнтуватися у сучасному інформаційному просторі, складній соціокультурній ситуації та володіла інтелектуальними, моральними якостями, що зумовлюють успішність у реалізації життєвої стратегії, стан духовності суспільства, прогрес держави.

Окреслену проблематику, компоненти самосвідомості та її особливості вивчали Д. Вотсон, Дж. Роттер, Б. Сільверман, Ч. Спілберг, Дж. Тейлор, Б.Г. Ананьєв, О.О. Бодальов, Л.І. Божович, Л.С. Виготський, О.М. Леонтьєв, С.Л. Рубінштейн, О.Г. Спіркін, В.В. Столін та ін. Однак психологічні аспекти самосвідомості студентів-медиків в інформаційному довіллі потребують подальшого дослідження.

Актуальність проблеми зумовлена суперечностями студентського віку, особливостями формування життєвої позиції, самовдосконалення студента-медика у процесі його особистісного розвитку, освітнього і майбутнього професійного зростання в умовах сучасного інформаційного простору.

Метою нашого дослідження було теоретичне та експериментальне обґрунтування проблеми розвитку самосвідомості у студентів-медиків молодших курсів в умовах довілля інформаційної спрямованості. Припущення полягало в наступному: становлення компонентів позитивної «Я-концепції» студентів у освітньому процесі зумовлюється екзогенними і ендогенними чинниками серед яких інформаційне середовище є досить вагомим; інтенсифікації розвитку компонентів самосвідомості у майбутніх медичних працівників сприятиме дотримання певних умов у процесі реалізації соціально-психологічного тренінгу.

У дослідженні ми розглядаємо самосвідомість особистості як системну, складну, багатокомпонентну психологічну структуру, але, насамперед, як процес, за допомогою якого молода людина пізнає себе. Він характеризується «власним продуктом» — уявленням про себе, «Я-образом» або «Я-концепцією».

Зауважимо, що сучасний інформаційний простір впливає на різні процеси самосвідомості та аспекти «Я-образу», які співвідносяться з рівнями активності людини як організму, індивіда та особистості. У юнацькому віці самосвідомості притаманний якісно новий рівень. На основі аналізу інформації особистістю здійснюються основні функції самосвідомості, пізнання та вдосконалення себе, пошук смислу життя, подолання суперечностей між своїм ідеальним і реальним «Я».

В процесі дослідження ми використовували методики: «Тест-опитувальник визначення ставлення до себе» В.В. Століна та С.Р. Пантелєєва, «Хто Я?» М. Куна і Т. Макпартленда (модифікація Т.В. Румянцеві), «Особистісний диференціал» (адаптація НДІ ім. В.М. Бехтерева), «Тест смисложиттєвих орієнтацій (СЖО)» Д.А. Леонтьєва.

Детальніше проаналізуємо результати «Я-концепції» особистості за методикою «Хто Я?», яка спрямована на дослідження когнітивного компоненту структури самосвідомості. Окреслимо використані категорії контент-аналізу та середнє значення частот факторів «Я-концепції»: «соціальне-Я», «фізичне-Я», «рефлексія-Я», «перспективне-Я». Середні показники за фактором «рефлексія-Я» перевищують показники інших факторів у декілька разів в результатах експериментальної та контрольної груп. Ми можемо припустити, що «рефлексія-Я» краще представлена у когнітивній структурі «Я-концепції» особистості в юнацькому віці. У відсотковому співвідношенні: «соціальне-Я» — 32%, «фізичне-Я» — 18%, «рефлексія-Я» — 47%, «перспективне-Я» — 3% за результатами дослідження експериментальної групи; «соціальне-Я» — 31%, «фізичне-Я» — 14%, «рефлексія-Я» — 54%, «перспективне-Я» — 1%. За результатами дослідження контрольної групи. Таким чином, за отриманими даними, інші категорії «Я-образу» є менш актуальними для досліджуваних.

Корекційна робота здійснювалась у формі соціально-психологічного тренінгу, загальна тривалість програми становила дев'ять занять. Метою було підвищення психологічної культури студентів, розвиток самопізнання та саморозуміння, вдосконалення рефлексивних характеристик особистості.

З метою оцінки впливу соціально-психологічного тренінгу на «Я-концепцію» особистості, було проведена заключна діагностика за методиками експериментального дослідження. За результатами тесту М. Куна і Т. Макпартленда збільшилося середнє значення факторів «соціальне-Я» та «перспективне-Я» в експериментальній групі. Підсумовуючи, ми можемо стверджувати, що під впливом методів активного навчання і психологічного впливу, який здійснюється в процесі інтенсивної групової взаємодії, збільшується представленість в когнітивній сфері факторів «соціальне-Я» та «перспективне-Я». Таким чином, у «Я-концепції» студентів експериментальної групи встановлено статистично значущі зміни, які виявилися у збільшенні обсягу їх знань про реальні й ідеальні уявлення про себе як майбутнього професіонала, професійно-значущі якості медичного працівника, адекватну самооцінку, формування конструктивних взаємин у фаховій діяльності.

Отже, сучасний інформаційний простір є однією із важливих соціально-психологічних умов розвитку «Я-концепції». Він необхідний для формування у людини інноваційного типу мислення та культури, гармонійного психологічного й професійного становлення студента

як особистості та майбутнього фахівця медичної сфери. Знання педагогів вищої школи щодо специфічності форм вияву самосвідомості особистості студента в сучасному інформаційному просторі є основою ефективного й оптимально організованого освітнього процесу.

Перспективи подальших наукових розвідок пов'язуємо з поглибленим вивченням особливостей, структури та розвитку самосвідомості у юнацькому віці як чинника формування особистості студента-медика.

STUDYING THE PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF THE EMOTIONAL SPHERE AND WILLPOWER OF TEENAGERS

Holovchak D.

*4th year, group ZPL-20-4, specialty 053 «Psychology»,
Vinnytsia Institute of Economics and Social Sciences
of the University «Ukraine».*

*Scientific supervisor: Liesnichenko N., PhD,
Vinnytsia Institute of Economics and Social Sciences
of the University «Ukraine»*

Forty-four students of primary school, adolescent and early adulthood aged between nine and seventeen years took part in the study. This sample was chosen to assess adolescence by tracing the difference between different age periods in order to be able to compare the results of different years of the study and to make a more complete, accurate statistical processing of the results, seeing the dynamics of personality development. Among them, there were 28 girls (64%) and 16 boys (36%). The subjects are schoolchildren from the fourth to the eleventh grade.

Based on the results of the methods and the survey, the emotional and will spheres of adolescents and the relationship between the emotional and will spheres were identified and studied. The overall results revealed different levels of mental and emotional states: anxiety, rigidity, frustration, and aggression in adolescents. The study also examined the emotional characteristics of adolescents in establishing contacts with others, namely the level of adequacy or inadequacy of emotional reactions, the ability to control emotions, the prevalence of negative emotions, etc. As for the will sphere, the following volitional qualities of adolescents were studied: value and sense organization of personality, organization of activities, determination, perseverance, self-control, independence and will. For a better study of each student, it was chosen to investigate all these volitional and

emotional qualities with the type of adolescent temperament to see the general relationship of each factor on their personality.

The results of the study showed a determination of the type of temperament and emotional and will spheres of adolescents. It was determined that adolescents with choleric and melancholic temperament types were more prone to problems in the emotional and volitional spheres. There were 15 students (10 girls and 5 boys) who were melancholic, and 4 students (3 girls and 1 boy) who were choleric. These types of temperament revealed high levels of anxiety, emotionality, rigidity, frustration, aggressiveness, as well as problems with the volitional sphere, most volitional qualities needed to be developed and strengthened, and adolescents needed to gain self-confidence and faith in their abilities.

As for the age and gender characteristics of adolescents, they were as follows: girls were 9, 11, 12, 14 and 16 years old; boys — 10, 12, 15, 17 years old. That is, the variation in age range was different for melancholic temperaments. Choleric were: a boy aged 11 and girls aged 12, 15 and 16. In terms of age and gender, we can see different variations, and the emotional and volitional sphere also varied depending on the personality of adolescents. Similarly, age and gender indicators were distributed between sanguine and phlegmatic adolescents.

In general, only melancholic and choleric patients needed recommendations to improve their emotional and volitional spheres. Sanguine and phlegmatic adolescents had positive results in all methods, which were within the normal range. Thus, the dependence of adolescents' neuroticism on their emotional and volitional sphere was determined and proved. After all, high neuroticism of adolescents was caused by high emotionality, inability to control their emotions, anxiety, sadness, uncertainty, fear, shyness, which led to low volitional organization and unwillingness to develop their own potential. Sanguine and phlegmatic people, on the other hand, had good indicators of volitional qualities and emotional stability, control, calmness, and confidence.

Conclusions. Thus, the results of this study provide an opportunity to see the interdependence of the level of neuroticism of adolescents and their temperament to their emotional-volitional sphere, to help in future research and to be able to improve the results of high neuroticism of adolescents. It was determined that adolescents with choleric and melancholic temperament types were more prone to problems in the emotional and volitional spheres. Adolescents with high neuroticism should also be advised on how to improve their well-being by reducing anxiety, self-soothing, reducing emotionality and nervousness, and accepting the opinions

of others to better establish contacts. Another good option would be to learn determination, perseverance, self-control, organisation of one's activities and the formation of one's own values.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ МОЛОДІ З МЕНТАЛЬНОЮ ТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЮ ІНВАЛІДНІСТЮ

Гостра О.А.

*II курс, група ЗСПО-22-1м, спеціальність «Спеціальна освіта»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»;*

Інсарова О.В.

*II курс, група ЗСПО-22-1, спеціальність «Спеціальна освіта»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Василенко А.К., к.психол.н., доцент,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*

Дослідження соціально-психологічних проблем молоді з інвалідністю є важливим аспектом сучасної науки та практики. Особливо актуальним є розгляд таких проблем у контексті сучасного соціального середовища та культурних трансформацій. Все більшої актуальності та значущості набувають питання соціально-психологічного розвитку молоді з ментальною та інтелектуальною інвалідністю.

Психічні розлади впливають не лише на фізичний стан особистості, але й на її соціальну адаптацію, психологічний комфорт та загальний розвиток. Молодь з ментальною та інтелектуальною інвалідністю стикається зі значними викликами та перешкодами у побудові своєї ідентичності, встановленні соціальних відносин та досягненні успіху у житті. Для багатьох молодих людей важливо вирішити питання своєї самоідентифікації, відчути підтримку спільноти, знайти своє місце в суспільстві та реалізувати свій потенціал.

Основні соціально-психологічні проблеми молоді з ментальною та інтелектуальною інвалідністю:

— соціальна ізоляція: така молодь часто стикається з відчуттям відчуження та відокремленості від оточуючого соціального середовища. Соціальна ізоляція може бути наслідком стигми, неприйняття соціальних норм чи обмежених можливостей для участі у суспільних заходах;

— доступ до послуг та можливостей: обмежений доступ до освіти, роботи та інших ресурсів може ускладнити соціальну інтеграцію

молоді з ментальною та інтелектуальною інвалідністю та підвищити їхню вразливість [2].

Вирішення цих соціально-психологічних проблем важливе для створення більш сприятливого та інклюзивного середовища. Ефективні програми підтримки, психологічна допомога та розвиток інклюзії можуть значно полегшити процес адаптації та соціальної інтеграції цієї вразливої групи.

Соціальна адаптація молоді з ментальною та інтелектуальною інвалідністю є складним процесом, що залежить від різних факторів. Найбільш важливими факторами соціальної адаптації є:

- підтримка оточуючого середовища: сприятлива атмосфера в сім'ї, школі, на робочому місці та інших соціальних контекстах може суттєво підвищити шанси молоді на успішну соціальну адаптацію;

- психологічна підтримка: надання психологічної підтримки та консультування сприяє підвищенню самооцінки та покращенню психічного здоров'я;

- можливості для соціальної взаємодії: забезпечення можливостей для взаємодії з різними людьми, участь у житті громади та різних соціальних заходах сприяють формуванню соціальних навичок та відчуття приналежності;

- соціальна підтримка рівних: підтримка та взаємодія з іншими людьми, які мають схожий досвід чи проблеми, може допомогти молоді з інвалідністю відчувати себе менш самотньою та більш зрозумілою;

- соціальна інклюзія: створення інклюзивного середовища, де всі члени суспільства, включаючи молодь з ментальною та інтелектуальною інвалідністю, мають рівні можливості та права на участь у всіх сферах життя, сприяє їхній соціальній адаптації та інтеграції.

Виклики, пов'язані з соціальною ізоляцією молоді з ментальною та інтелектуальною інвалідністю, можуть бути значними та впливати на їхнє психічне та соціальне здоров'я. Основні виклики:

- стигма та неприйняття: молодь з ментальною інвалідністю часто стикається зі стигматизацією та відчуттям неприйняття з боку оточуючих, що може призвести до відчуття соціальної відокремленості та ізоляції;

- обмеженість соціальних навичок: деякі молоді люди можуть мати обмеженість у розвитку соціальних навичок, що ускладнює їхню можливість встановлювати та підтримувати взаємини з іншими;

- недоступність ресурсів та можливостей: обмежений доступ до соціальних ресурсів, таких як освіта, робота або засоби соціальної взаємодії, може призвести до відчуття ізоляції та відчуженості [1].

Стратегії подолання соціальної ізоляції молоді з ментальною та інтелектуальною інвалідністю:

- створення підтримуючого оточення: підтримка з боку родини, друзів, психологів та інших фахівців може бути важливим чинником в подоланні соціальної ізоляції;

- розвиток соціальних навичок: програми навчання та тренінги, спрямовані на розвиток соціальних навичок, можуть допомогти молоді встановлювати та підтримувати здорові взаємини з іншими;

- сприяння доступності ресурсів та послуг: забезпечення доступності різноманітних соціальних ресурсів, таких як програми психологічної допомоги, клуби за інтересами та інші способи соціальної взаємодії, може допомогти у зменшенні відчуття ізоляції;

- сприяння інклюзивності: створення інклюзивного середовища, де молодь з інвалідністю має рівний доступ до всіх можливостей та ресурсів сприяє їхній соціальній включеності та підтримці. Ці стратегії можуть бути ефективними в розробці підходів до подолання соціальної ізоляції та підтримки соціально-психологічного добробуту молоді.

Шляхи психологічної підтримки та розвитку для молоді з ментальною та інтелектуальною інвалідністю можуть включати різноманітні практики та підходи, спрямовані на покращення їхнього психічного здоров'я та загального самопочуття:

- індивідуальна терапія: проведення індивідуальних консультацій з психологом або психіатром може допомогти розуміти та керувати своїми емоціями, розвивати стратегії подолання стресу та викликів;

- групова терапія: участь у групових сесіях терапії може стимулювати взаємодію з однолітками та надати підтримку від людей, які переживають подібні труднощі;

- психосоціальна реабілітація: програми психосоціальної реабілітації можуть надавати молоді з особливими потребами навички, необхідні для успішної адаптації в суспільстві, включаючи соціальні, професійні та особисті навички;

- саморозвиток та самопізнання: сприяння саморозвитку та самопізнання шляхом рефлексії, самоаналізу та самостійного навчання може допомогти молоді з розвивати свої таланти та досягати своїх цілей.

Трудотерапія, або залучення до праці для реабілітації та розвитку, є надзвичайно важливою для молоді з інвалідністю з кількох причин:

– самореалізація та самооцінка: участь у різноманітних видах праці допомагає молоді з інвалідністю виявити свої здібності та навички, що сприяє підвищенню самооцінки та самоповаги;

– соціальна інтеграція: робоче середовище є місцем, де молодь може взаємодіяти з різними людьми, розвивати соціальні навички та встановлювати нові зв'язки, що сприяє їхній соціальній інтеграції;

– самостійність та незалежність: через залучення до праці молодь з інвалідністю може навчатися незалежності, вмінню вирішувати завдання та досягати поставлених цілей;

– розвиток навичок та адаптація: різноманітні види праці допомагають розвивати фізичні та психологічні навички, а також адаптуватися до різних ситуацій, що сприяє їхньому загальному розвитку;

– зайнятість та професійний розвиток: трудова діяльність може стати основою для подальшого професійного розвитку молоді з особливими потребами, що дає їм можливість бути активними учасниками суспільства та відчувати себе корисними членами команди.

Трудотерапія є важливим інструментом для підтримки та розвитку молоді з інвалідністю, допомагаючи їм у самореалізації, соціальній інтеграції та досягненні незалежності та самостійності та самозайнятості [3].

Метою нашої майбутньої наукової та практичної діяльності є створення громади дієздатних осіб з інтелектуальною та ментальною інвалідністю, які б вийшли на рівень самостійного проживання та самоокупності. Громаду людей, які б підтримували один одного, могли замінити сім'ю у разі її втрати. Громаду людей, які б знайшли своє місце в сучасному житті, навчилися приносити користь суспільству.

Список використаних джерел

1. Малинович Л. Шляхи вирішення проблеми зайнятості та працевлаштування осіб з порушенням розумового розвитку. *IQ Холдинг*. 2015. URL: <http://iqholding.com.ua/articles/shlyakhi-virishennya-problemi-zainyati-ta-pratsevlashtuvannya-osib-z-porushennyam-rozumovogo-rozvitku>.

2. Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів : навчально-методичний посібник / За заг. ред. М.А. Порошенко та ін. К., 2018. 252 с.

3. Працевлаштування людей з інвалідністю: кращі практики: метод. посіб. / А. Базиленко, І. Таланчук, Г. Давиденко. та ін.; за загальною ред. А. Базиленко. К. : Університет «Україна», 2022. 198 с.

РОЛЬ АРТ-ТЕРАПІЇ У РОБОТІ З РІЗНИМИ ЕМОЦІЙНИМИ СТАНАМИ У ДІТЕЙ

Гриневич-Руда І.М.

*І курс, група ЗПЛ-23-1м, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Острянюк Т.С., к.пед.н., доцент,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

Серед глобальних проблем людства, які найбільш гостро поста-ли в ХХІ столітті, особливе місце займає психічне і фізичне здо-ров'я дітей.

Емоційні стани викликаються зовнішніми і внутрішніми фак-торами. Причинами виникнення тих чи інших емоційних проявів дитини є її взаємини з дорослими та дітьми.

Емоційне збудження викликає надмірну напругу, дезорганізовує дитину, викликає труднощі у взаємодії з дорослими та однолітками.

Емоції відіграють важливу роль в житті дитини. З одного боку, вони допомагають дитині пристосуватись до тієї чи іншої ситуації, зокрема, страх, який відчуває дитина побачивши велику собаку, зму-шує її до певних дій для того, щоб уникнути небезпеки. Та з іншого боку, сильний страх супроводжує невпевненість і погані передчуття. Коли дитина засмучена або гнівається, це значить, що в неї не все га-разд. Сором мотивує бажання сховатись, перешкоджає розвитку. Коли дитина радіє, вона виглядає щасливою, це значить, що вона відчуває себе гармонійно, її приймають, її люблять та цінують. Здат-ність та навички правильно розрізняти емоційні стани іншої люди-ни, формуються саме у ранньому дитинстві, і є важливим фактором у формуванні стосунків з людьми. Ці здібності, закріплюючись в пе-ріод дитинства, приводять у подальшому до адекватного сприйман-ня інших людей. Емоції у дитини висловлюються більш бурхливо та безпосередньо у порівнянні з дорослими. Емоції погано піддаються вольовому регулюванню, їх важко викликати за своїм бажанням [2].

Емоційне насичення організму є його важливою вродженою по-требою, яка також розвивається протягом життя. Ця потреба може задовольнятися не тільки позитивними, але й негативними емоція-ми. Негативна емоція — це сигнал тривоги, сигнал організму про те, що певна ситуація є для нього згубною. Позитивна емоція — сигнал повернутого благополуччя. Позитивному сигналу немає потреби лу-нати довго, тому емоційна адаптація до позитивного настає швидко. Сигнал тривоги повинен подаватися увесь час, поки небезпеку не

усунено. Життя сучасної людини неможливе без негативі емоцій, тому відгороджувати дитину від них неможливо та й немає потреби.

Одним із головних завдань практичного психолога є допомогти дитині правильно емоції проявляти, спрямовувати у діяльність (це може бути заняття творчістю у будь-яких проявах).

Творчість є ефективним методом, який сьогодні широко застосовується в практичній психології під назвою арт-терапія [1].

Головна функція арт-терапії — це здатність заспокоїти, допомогти розслабитися і виплеснути негативні емоції, думки, почуття.

Арт-терапевтичні методи дозволяють екологічно, успішно впливати на стабілізацію емоційних станів дитини. Вони є джерелом позитиву, безоціночного прийняття себе, дають відчуття досягнення мети, спонукаючи до позитивного мислення та бажання пізнати себе для досягнення максимального успіху в житті та самоактуалізації.

Використання таких методів арт-терапії як образотерапії, ігрової терапії в роботі з дітьми дають змогу не оцінювати (тому що оцінювання спричиняє негативізм, агресію, неприйняття), а беззаперечно приймати усі творчі прояви дитини. Під час використання технік арт-терапії дитина переживає ті почуття, які насправді її хвилюють (це ворожість, тривожність провини або ж любов, радість, задоволення тощо). Ми не обмежуємо художні прояви негативних чи позитивних переживань.

Також, напрямки корекційного впливу засобами арт-терапії, і особливо фото-та мульт-терапії та терапія коміксами будуть сприяти зниженню рівня емоційної напруги у дітей, не викликаючи у них відторгнення, а швидше навпаки — інтерес і позитивне ставлення.

Адже саме дані методи добре допоможуть дитині самовиразитися, обмінятися враженнями про себе, про оточуючий світ, проявити свої інтереси, схильності, почуття; таким чином набути досвіду, навчитися новому про себе, про світ, про емоції та їх вираження і т.д.

Список використаних джерел

1. Вознесенська О.Л. Арт-терапія в роботі практичного психолога: використання арт-технологій в освіті. К. : Шкільний світ, 2007. 120 с.
2. Проблеми розвитку та корекція емоційної сфери молодшого школяра / упоряд. О.А. Атемасова. Харків : Ранок, 2010. 176 с.

ВІЙСЬКОВА ПСИХОЛОГІЯ**Грубий Д.В.***група МІ-21-1, кафедра «Міжнародні відносини та регіональні студії»,
Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».**Керівник: Лісовський П.М., д.філософ.н., професор,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна»*

У сучасну добу глобалізаційних змін, коли відбувається динаміка суспільних відносин, ментально-ціннісні критерії постають актуальними для особистості, держави та суспільства. Саме в цих суспільних комунікаціях і самовизначається військова психологія, що охоплює базові сфери людського життя та правил і норм її поведінки.

Крім того, варто зазначити, що лише в смислотворчих горизонтах життєвого світу викарбовується феноменальна сутність мудрої людини як прояву гуманності та любові до істинно суцільних речей. Тому, якість та повноту цінності такого життя здатна усвідомити саме та людина, котра в певний період власного життя перебувала на грані життя та смерті, виконуючи свій військовий обов'язок у відповідних «гарячих точках», а саме: Афганістані, Кавказі тощо. Сьогодні це також стосується і повномасштабної фази війни. При цьому, необхідно акцентувати, що запорукою успіху сучасної військової психології системне здійснення розвідки, дипломатії, контролю та управління в суспільних комунікаціях, що є прерогативою діяльності спецслужб.

Військова психологія — прикладна галузь психології, що досліджує психологічні проблеми виникаючі в процесі підготовки військовослужбовців і ведення війни; яка вивчає закономірності й механізми функціонування психіки людини, зумовлені її залученістю до військової діяльності, а також психологічні закономірності.

Військовослужбовці знаходяться у екстремальних умовах. Тому вони в групі ризику по виникненню різноманітних порушень психіки. Те ж саме стосується членів їх сімей, які теж страждають від надмірних переживань та викликаних ними патологічних станів, особливо зараз під час війни. Завдання військового психолога — надати кваліфіковану допомогу представникам цих обох груп.

У значної частини військовослужбовців Збройних Сил України, які постраждали в результаті участі в повномасштабній фазі війни, спостерігаються психогенні розлади. Це вимагає оперативної оцінки їх стану, прогнозу розвитку розладів, проведення всіх можливих лікувальних і реабілітаційних заходів. Участь у військових подіях є потужним стресом, що призводить до функціональних

порушень організму, розвитку соматичних захворювань і виникненню патологічних реакцій.

Посилена психологічна увага — система комплексних заходів психологічного характеру, що здійснюються з визначеною групою осіб, які потребують першочергової психологічної допомоги у зв'язку з особливостями впливу на них стресогенних факторів службової і позаслужбової діяльності та навчально-виховного процесу, з метою своєчасної профілактики та попередження надзвичайних подій серед особового складу, підвищення рівня його адаптаційних можливостей до умов службово-бойової діяльності та забезпечення психологічного благополуччя, збереження психологічного і фізичного здоров'я, запобігання службовому та побутовому травматизму.

Психологічна допомога — вид допомоги, що надається людині чи групі людей для відновлення необхідної якості психологічних станів, покращення функціонування психічних процесів, поведінки, спілкування та їх реалізації в груповій діяльності.

ПРОФІЛАКТИКА ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА

Гульчук О.О.

*III курс, група СР-32, спеціальність «Соціальна робота»,
Рівненський державний гуманітарний університет.
Науковий керівник: Шевців З.М., д.пед.н., професор,
Рівненський державний гуманітарний університет*

Професійне вигорання у соціальних працівників є актуальною проблемою, яка потребує ретельного вивчення та розробки ефективних стратегій профілактики. Соціальна робота характеризується високим рівнем емоційного напруження, оскільки професіонали в цій галузі безпосередньо працюють з людьми, які перебувають у складних, часто кризових життєвих обставинах [1].

Розглянемо детальніше причини професійного вигорання соціальних працівників:

1. Емоційне виснаження. Соціальні працівники щоденно стикаються зі складними та емоційно навантаженими ситуаціями, допомагаючи людям у вирішенні їхніх проблем. Це може призводити до почуття втоми та емоційного виснаження.

2. Деперсоналізація. Професіонали можуть почати ставитися до своїх клієнтів як до об'єктів, а не до людей, що є захисною реакцією на стрес.

3. Відсутність професійної самореалізації. Соціальні працівники можуть відчувати, що їхні зусилля не приносять бажаного результату або не визнаються належним чином, що призводить до зниження професійної мотивації та задоволення.

4. Високі робочі навантаження. Часто соціальні працівники перевантажені роботою через нестачу персоналу або велику кількість клієнтів, що призводить до стресу та вигорання.

5. Недостатня підтримка. Відсутність підтримки з боку колег або керівництва також може сприяти вигоранню [2].

Розуміння цих причин дозволяє розробити та впровадити ефективні стратегії профілактики професійного вигорання, що може допомогти зменшити його вплив на соціальних працівників та підтримати їхнє благополуччя, а саме:

1. Зміцнення професійних меж. Важливо навчитися встановлювати межі між роботою та особистим життям, щоб зменшити емоційне виснаження.

2. Розвиток стратегій самопомоги. Важливою частиною профілактики є особистісний розвиток, який включає в себе техніки релаксації, медитації, заняття спортом та хобі.

3. Підвищення кваліфікації. Регулярне навчання новим методам роботи та вдосконалення професійних навичок може підвищити відчуття самоефективності та професійної самореалізації [3].

4. Збільшення соціальної підтримки. Взаємодопомога з колегами, участь у спільнотах професіоналів для обміну досвідом і підтримки є ключовими факторами профілактики вигорання.

5. Ведення робочого щоденника. Щоденне ведення записів про свої думки та почуття може допомогти ідентифікувати ранні ознаки вигорання та ефективно з ними боротися.

6. Робота з супервізором. Регулярні зустрічі з супервізором або ментором можуть допомогти обговорювати виклики та знаходити шляхи їх вирішення.

7. Баланс між роботою та особистим життям. Важливо знаходити час на відпочинок, хобі та проведення часу з родиною та друзями [4].

Враховуючи викладене вище, можна зробити висновок, що професійне вигорання серед соціальних працівників є значною проблемою, яка вимагає уважного розгляду та ефективних стратегій профілактики. Важливість цієї проблеми не може бути переоцінена, адже вона стосується не лише благополуччя працівників, а й якості допомоги, яку вони здатні надати своїм клієнтам.

Впровадження стратегій профілактики та підтримки, таких як зміцнення професійних меж, розвиток стратегій самодопомоги, підвищення кваліфікації, збільшення соціальної підтримки, ведення робочого щоденника, робота з супервізором та забезпечення балансу між роботою та особистим життям, може значно знизити ризик вигорання. Це, у свою чергу, допоможе зберегти високий рівень професіоналізму соціальних працівників та ефективність надання соціальних послуг, сприяючи таким чином здоров'ю та добробуту як працівників, так і тих, кому вони допомагають.

Список використаних джерел

1. Бутиліна О.В., Бугай К.Є. Професійне вигорання фахівців із соціальної роботи в умовах воєнного стану. *СОЦІОПРОСТІР: міждисциплінарний електронний збірник наукових праць з соціології та соціальної роботи*. 2022. № 12. С. 24–32. (дата звернення : 28.03.2024).

2. Рідкодубська Г.А. Професійне вигорання соціальних працівників. *Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки*. 2020. № 1 (34). С. 266–271. (дата звернення : 28.03.2024).

3. Скорик Т.В. Профілактика синдрому «професійного вигорання» соціальних працівників як необхідна умова професійної готовності. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя. Серія: Психолого-педагогічні науки*. 2011. № 3. С. 98–100. (дата звернення : 28.03.2024).

4. Главацька О.Л. Попередження та подолання професійного вигорання соціальних працівників. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. Ужгород : Говерла, 2019. Вип. 2 (45). С. 41–45. (дата звернення : 28.03.2024).

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ СТРЕСУ

Гуртова Я.Л.

*II курс, група ЗПЛ-23-кв-1м-1ст, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Мілютіна К.Л., д.психол.н., професор,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

Аналізуючи події нашого сьогодення, життя в умовах постійного стресу у зв'язку з повномасштабною агресією сусідньої країни, хотілося б висвітлити емоційні стани особистості, які проявляється як у жінок так і у чоловіків. Що переживають жителі тимчасово окупованих територій України, як реагують на політичні та соціальні зміни. Все це спричиняє дуже серйозні наслідки для психічного здоров'я. Змінюється психоемоційний стан як в жінок, так і в чоловіків.

Невизначеність та непередбачуваність у завтрашньому дні викликає у людей стан емоційної напруженості. Кількість тривожних людей досліджуються в часи нестабільності соціальних умов, та збільшується за умови наростаючої нестабільності. Так, повномасштабна війна країни — агресорки проти нашої країни, вимушено переміщені особи, зовсім нові умови життя в новій місцевості, містян — у селі, сільських жителів у місті, непристосованість до змін умов життя, негативна інформація у телеграм каналах та засобах масової інформації, а також пристосування та адаптація до змін змушує людей по іншому психоемоційно реагувати на такі зміни. Життєдіяльність як чоловіків так і жінок залежить від їх емоційної сфери. Тривожність — це самий високий прояв емоційного стану, який супроводжує людей у всіх видах їх діяльності.

Прояви тривожності спостерігаємо у гендерних особливостях, які виникають у соціально-культурних умовах чоловіків та жінок, зокрема в їх емоційному стані. Такі гендерні особливості впливають на комунікативну поведінку особистості, емоційну сферу та самореалізацію, як професійну так і в особистому житті. Вітчизняні дослідники дуже ретельно вивчають такі стани особистості на гендерному рівні. Таким чином розвиваються методи боротьби по зниженню стану емоційної напруженості, але ж в той же час зростає і кількість людей обох статей в стані тривожності.

Особливо в чоловіків, які залишились на окупованих територіях Херсонської, Донецької, Запорізької областей та Луганщини. На громадян нашої країни відкрито накладаються обмеження. Права і свободи людей порушені. Це призводить до виникнення стресових ситуацій, чоловіки відчувають невідповідність та невизначеності своєї ролі у суспільстві. Наприклад, в окупованому Маріуполі, чоловікам, що залишились в місті, окупаційна влада пропонує некваліфіковані види робіт. Так, досліджуючи групу чоловіків в кількості 40 чоловік, як висновок, 35 із них мають психологічний стрес та депресивний стан. Ці фактори призводять до розвитку депресивного стану різного рівня та посттравматичного стресового розладу.

Отже, під час ознайомлення та читання психологічної літератури, поняття гендер розуміється як складена у суспільстві і розвиваюча інститутами суспільства норма правил, поведінки, традицій, які притаманні чоловікам і жінкам. Спосіб життя, поведінки, особистісних відносин, а також ролі набуваються в процесі досвіду процесу їх життєдіяльності в оточуючому середовищі, яке називається суспільством. Все це надає знання та розуміння про жінку та чоловіка згідно їх статі.

Отже, наприкінці XIX століття зарубіжні та вітчизняні дослідники зробили висновок, що тривожність — це «стан доцільного підготовчого підвищення сенсорної уваги і моторного напруження в ситуації можливої небезпеки, що зумовлює відповідну реакцію на страх, схильність індивіда до переживання тривоги, що характеризується низьким порогом її виникнення [1, с. 551].

Американський психолог, фахівець з проблем клінічної психології, психометрики, психології особистості, емоцій і стресу, Ч. Спілбергер розробив шкалу вимірювання тривожності, виділивши особистісну та ситуативну (реактивну) тривожність [2].

Тривожність взагалі вирізняється пережитими емоціями. Напруження та нервозність з'являються як емоційна реакція на стреси. Так, при сповіщенні ТАСЦО повітряної тривоги в чоловіків не виявляється зовсім підвищеного стану занепокоєності. А от із групи мною досліджуваних 40 жінок спостерігається специфічна тривожність, що характеризує підвищений стан занепокоєння. Це характеризується і у час спілкування під час повітряної тривоги з особами протилежної статі. Тобто притаманне занепокоєння.

Повертаючись до невизначеності та непередбачуваності суспільства у період воєнних дій в нашій країні, зазначу, що стреси активізують установку цілей на те, що нас чекає попереду: це і нездійсненність власних бажань, можливостей, реалізації себе в професійній сфері.

За результатами своїх спостережень за двома групами статей 40 чоловік та 40 жінок за методикою «Маскулінність — фемінність» С. Бем видно, що у 80 відсотків досліджуваних жіночої статі та 69,7 відсотків чоловіків присутній андрогенний тип рольової поведінки. Ці показники показують, що і в чоловіків, і в жінок домінують як риси маскулінності, так і фемінності. Такі дослідження надають можливість щонайменше стереотипно ставитись до статево-рольових норм, змінювати традиційно жіноче видами діяльності на чоловічі.

10,3 відсотків жінок мають фемінну гендерну роль, властивості якої такі риси як: вірність, толерантність, поступливість, здатність до почуття розуміння емоцій інших людей, висока ступінь емоційності, верхнього рівня чутливості, прагнення отримати схвалення з боку оточуючих, вони залежать від іншої думки, прагнення до життєрадісності. У 8,2 відсотків чоловіків за результатом дослідження виявила фемінну гендерну роль. Риса притаманні групі таких чоловіків: чутливість, емпатійність, надання уваги емоціям. Із даної групи чоловіків кількістю 40 чоловік, 10 відсотків охарактеризовані типом маскулінність. Їм притаманні сміливість, енергійність, неза-

лежність, упевненість в собі, наполегливість, швидке прийняття рішень, агресивність, власна думка, велика ймовірність щодо ризику. У 4,9 відсотків жінок виявлено маскуліність. Такі жінки мають сильну силу волі, не реагують на зовнішні подразники, подають свої кандидатури до зони бойових дій.

Отже, мої результати діагностики за методикою «Маскуліність — фемінність» С. Бем підкреслюють статево-рольові функції чоловіка та жінки, їх змішаність. Це допомагає нашому суспільству та країні вирішувати проблеми закінчення військової агресії, перемагати такі хвороби як пандемія та інші виклики сучасного суспільства. Ці результати дослідження допомогли визначити, яким чином ступінь тривожності впливає на емоційні стани особистості в умовах стресу.

Таким чином, за результатами дослідження можу стверджувати, що більшості досліджуваних чоловіків та жінок притаманна андрогінна гендерна роль. Більшість досліджуваних чоловіків та жінок надали високі показники особистісного і ситуативного стресу під час військової агресії в зоні бойових дій. У жінок набагато вищі показники тривожності, в чоловіків — менші. Дратівливість, напруженість, розчарування, безвихідь з даної ситуації, свідчать про необхідність розробки сучасними психологами найновітніших психологічних програм зниження рівня стресу в осіб чоловічої та жіночої статей.

Список використаних джерел

1. Гончар Ю., Кузнецова Т., Погорелов О., Штрухецький С. Посібник пресової практики з гендерної перспективи. Рівне : видавець О. Зень, 2015. 200 с.
2. Гринечко А. Типологія проявів тривожності в онтогенезі особистості. *Український науковий журнал «Освіта регіону»*. Серія: Політологія, Психологія, Комунікації. № 2. 2011. С. 282.

ВПЛИВ КЕРІВНИКА НА ПСИХОЛОГІЧНИЙ КЛІМАТ КОЛЕКТИВУ

*Дудецька С.М.
завідувач відділу юридично-правової допомоги та забезпечення
життєдіяльності району Київської районної в м. Полтаві ради*

Соціально-психологічний клімат колективу — продукт всієї системи соціальних відносин суспільства і специфічного соціального мікро-середовища тієї або іншої конкретної організації, підприємства або установи. Природно, що глибокі соціальні та соціально-психологічні коріння клімату колективу полягають в багатогранній

життєдіяльності всього суспільства і є суттєвою передумовою розвитку і формування здорової духовної атмосфери.

Соціально-психологічний клімат колективу може і повинен бути результатом цілеспрямованої роботи керівника і всього колективу.

Організація колективу — потужний важіль управління, тому що він створює енергійну, ефективну і відповідальну групу людей з великим потенціалом. Деякі керівники вкладають багато сил і умінь у спробу створити в колективі такий клімат, який сприяв би досягненню результатів, дозволяв би наступати на проблеми і здійснювати зміни. Подібно до того, як індивідуальна психіка керує діяльністю і поведінкою особистості, групові психічні явища переломлюються в діях колективів і окремих особистостей [1].

Для психології управління керівник представляє найбільший інтерес як діяч, що вносить особистий внесок у створення матеріальних і духовних благ.

Дослідження характерних індивідуально-психологічних рис особистості керівника передбачає визначення засобів і методів підбору професійно грамотних, сильних керівних кадрів на всіх рівнях управління.

Особливу роль серед усіх інших факторів формування соціально-психологічного клімату первинного трудового колективу відіграють відношення керівництва і підлеглих, весь комплекс функцій, що виконується керівником.

Стан соціально-психологічного клімату, ступінь його стимулюючого впливу на особистість може розглядатися як один з суттєвих показників ефективності діяльності керівника первинного колективу, сили його позитивного впливу на підлеглих.

Психологічний клімат може вплинути на здоров'я працівників, їх поведінку, здатність до співпраці та згуртування в команду, а також на якість продукту або послуг, що надається.

Соціально-психологічний клімат може бути як позитивним і негативним, і він може мати значний вплив на самопочуття, поведінку та продуктивність людей у цьому середовищі.

Позитивний психосоціальний клімат характеризується довірою, взаємною повагою, відкритим спілкуванням і підтримкою серед членів команди. Це сприяє розвитку почуття причетності, мотивації та відданості цілям команди, що може призвести до більшої задоволеності роботою, кращої продуктивності команди та покращення особистого благополуччя.

З іншого боку, негативний психосоціальний клімат характеризується конфліктами, недовірою, відсутністю спілкування та неприхильною поведінкою серед членів команди. Такий тип клімату може призвести до зниження задоволеності роботою, зниження продуктивності команди, підвищення стресу та виснаження серед членів команди.

Керівник має у своєму розпорядженні великі можливості впливу на формування в колективі сприятливих емоційних відносин і робочого настрою. Керівник вирішує питання з урахуванням індивідуальних психологічних особливостей співробітників, додаючи психологічної сумісності особливого значення при формуванні секторів, груп, відділів, щоб співробітники доповнювали один одного і була повна взаємозамінність. За цих умов ефективність спільної праці збільшується, забезпечення сумісності пов'язане з умілим використанням статеві-вікового складу колективу. При цьому велике значення має сполучення молодих співробітників і ветеранів, правильний розподіл робіт між ними, а також вміла організація їхньої праці. Важливо розподіляти роботу з таким розрахунком, щоб вона не перевищувала можливості співробітника, і в той же час не була нижче його можливостей, і щоб час від часу він переключався на інші процеси роботи; створювати умови, необхідні для нормальної їхньої діяльності.

Керівникам важливо приділяти велику увагу формуванню психологічного клімату колективу в інтересах суспільства і особистості, продуктивної діяльності людини і всього колективу. Якщо психологічний клімат зв'язаний з моральним станом групи, задіяні важливі поняття — добро, обов'язок, совість, честь, справедливість, то мова йде про морально психологічний клімат. Виховна сила, величезні, що формують кожен особистість можливості колективу залежать від його психологічного клімату. Успішне формування моральної атмосфери в будь-якій ланці суспільного життя передбачає знання структури особливостей прояву колективу. Формою цілісності психології колективу є його структура, що розуміється як єдиний і певний впорядкований взаємозв'язок окремих підструктур або компонентів таких, як контактне спілкування та соціально-психологічне явище [2; 3, с. 225].

Головне для керівника — уміння працювати з людьми, надихати і виховувати їх. Згадуючи афоризм Сервантеса «нічого не коштує так дешево і не ціниться так дорого, як увічливість», керівник поздоровляє з Днем народження завідувачів відділами, а завідувачі відділами — своїх співробітників; а також здійснює інші заходи в цьому

напряму. Заходи щодо створення здорового психологічного клімату дають прекрасні результати.

Список використаних джерел

1. Балановська Т.І., Гоголя О.П., Кубіцький С.О., Михайліченко М.В., Троян А.В. Управління організацією : навчальний посібник. К. : ФОРМ-Україна, 2021. 464 с.

2. Мурашко М.І. Менеджмент персоналу : навч.-практ. посібник. К., 2002. 263 с.

3. Орбан-Лембрик Л.Е. Психологія управління : посібник для вищ. навч. закладів. К. : Академвидав, 2003. 568 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ КОНСТРУЮВАННЯ ЗДОРОВОЇ СТАРОСТІ

Жукотська В.В.

*магістратура I курсу, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Маслянікова І.В., к.психол.н., доцент,
завідувачка кафедрою соціальної роботи та педагогіки,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

Актуальність теми полягає в розумінні психологічних аспектів старіння, що стає все важливішим зі зростанням середньої тривалості життя та збільшенням літнього населення. Дослідження в зазначеному напрямі дозволяє розробити програми для підтримки психічного здоров'я літнього населення, сприяти активній участі у суспільстві та вдосконаленню якості життя людей старшого віку.

Мета дослідження полягає в пошуку, вивченні та аналізі психологічних аспектів, що впливають на формування здорової та задовільної якості життя під час старості. Отже, дослідження спрямоване на розкриття важливості психологічних факторів у підтримці фізичного, емоційного та соціального благополуччя літнього населення.

Вклад основного матеріалу. Вивчення особливостей розвитку людини у період пізнього онтогенезу становить одну з найбільш актуальних проблем сучасної української та світової психології. Зростаючий інтерес дослідників до питань старості та старіння обумовлений соціально-демографічною ситуацією у світі, яка стрімко змінюється на користь людей літнього віку. За даними ООН, до 2025 року населення світу збільшиться утричі порівняно з 1950 роком, а кількість осіб похилого віку зросте у 6 разів, включаючи тих, хто перетнув позначку

у 80 років, кількість яких збільшиться у 10 разів. Основними факторами старіння населення є зниження рівня народжуваності на планеті з одного боку, та загальне збільшення середньої тривалості життя з іншого, яке в розвинених країнах світу вже сягає 82 років та вище.

Україна входить до списку 30 країн світу з найвищою кількістю осіб похилого віку: кожен п'ятий громадянин нашої держави наразі перебуває у віці 60 років і старше. Згідно з національним демографічним прогнозом на період до 2025 року, частка осіб у віці від 60 років в Україні складе 25%, а до 2030 року вона перевищить 26%.

Згідно з класифікацією Всесвітньої організації охорони здоров'я, до групи людей похилого віку належать особи, які перевищили 60-річний вік. Одним з найважливіших та актуальних аспектів у цьому контексті є проблема пенсійного забезпечення та соціальної підтримки для людей у старість, оскільки зростає кількість непрацездатної частини населення, тоді як рівень працездатних громадян, які вносять внесок у бюджет держави, стрімко зменшується. Навіть в економічно розвинених країнах проблему цю вважають досить складною. Стюарт Гамільтон описує цю ситуацію як «демографічну бомбу з відкладеною дією».

Зазначимо, що на сьогоднішній день проводиться значна кількість наукових досліджень з метою аналізу особливостей розвитку людей у період геронтогенезу та задоволення їх потреб на етапі старіння. Геронтологи та геронтопсихологи відмічають, що особи похилого віку не є однорідною групою, адже фізіологічні та психологічні характеристики людей у період геронтогенезу істотно змінюються кожні п'ять років.

Аналіз наукових джерел з проблеми дослідження показує, що в даний час активно досліджуються особистісні риси людей похилого віку, а також біологічні, психологічні, соціальні, економічні та інші аспекти процесу старіння. Зацікавленість у проблемі старіння викликана різними факторами, включаючи передчасне старіння, проблеми тривалості життя, поняття успішного старіння, а також навчання та соціалізацію літніх людей та інші питання.

Наведемо історичний аспект дослідження проблеми. З античних часів філософи почали вивчати проблеми вікових змін у старості та їх вплив на життя людини в останній період її життя, але самостійно геронтопсихологія як окрема наука сформувалася лише сто років тому, у 1922 році, коли вийшла монографія Стенлі Холла «Старіння». А систематичні наукові дослідження з вивчення особливостей людини у старості розпочалися лише у 60-х роках ХХ ст.

Першими публікаціями з цієї теми були підручники з геронтопсихології, зокрема підручник з психології старіння людини Д.Б. Бромлі та довідник з психології старіння Дж. Біррена. На початку ХХІ ст. була опублікована праця англійського психолога Я. Стюарта-Гамільтона «Психологія старіння», яка аналізує останні концепції та проблеми в галузі психології старіння. Проте, зі зростанням середнього віку населення розуміння старості як феномену психологічного віку у науковому дискурсі тільки починає розроблятися.

Перейдемо до сучасних часів. Вивченням питань психологічно і соціально здорової старості займалися і вітчизняні науковці. Це питання в різних аспектах піднімалося в працях Іванової І.Б., Коваленко О.Г., Собко Р.І., Тополь О.В., Фролькіса В.В. та інших. Так, дослідження вчених вказують на те, що *конструювання здорової старості включає в себе низку різних аспектів, що впливають на якість життя похилого населення, а емоційно-психологічний стан відіграє важливу роль в цьому процесі та потребує ретельного вивчення та корегування.*

Зупинимось на проблемі конструювання здорової старості в ракурсі досягнення гармонії між зовнішнім середовищем і внутрішнім світом літньої людини. З психологічної точки зору це включає в себе:

- відчуття екзистенційної виконаності;
- можливість визначати та регулювати свій психоемоційний стан;
- наявність мети;
- гарні стосунки з оточуючими;
- власну автономію в різних сферах життя;
- можливість розвиватися;
- адаптуватися до нових умов;
- толерантне ставлення до нового в особистому житті і суспільстві в цілому і як слідство в різній мірі має бути присутнє почуття гідності і самоповаги, радість життя, оптимізм і критичний погляд на себе [4].

Отже, бачимо, що психологічні чинники впливають на сприйняття, адаптацію, поведінку та загальний психологічний стан старших громадян.

Висновки. Теоретичне дослідження зазначеної проблеми показало необхідність врахування психологічних чинників здорової старості та їх обов'язкового включення до комплексного підходу проблем старіння. На нашу думку, такий підхід сприяє підвищенню якості життя, стимулює самореалізацію старших громадян, формує можливість конструювати здорову, гідну старість, відчувати себе повноправними членами суспільства, вносити свій внесок в життя

суспільства, наповнюючи життя сенсом. Перспективним напрямом дослідження — є емпіричне вивчення психологічних чинників старіння, як результату магістерської роботи. Підсумовуючи, хочемо зазначити: Скільки б вам не було років — це найліпший час любити, мріяти і радіти життю!

Список використаних джерел

1. Березіна О.О. Дослідження психологічних особливостей осіб літнього й похилого віку. *Актуальні проблеми психософії : зб. наук. праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України*. К., 2011. Т. XIII. Ч. 1. С. 49–58.
2. Іванова І.Б. Соціальна робота з людьми похилого віку : навч. посібник. К. : Університет «Україна», 2023. 220 с.
3. Коваленко О.Г. Самооцінка особистісних властивостей у похилому віці. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна*. № 1009. Серія «Психологія». Вип. 49. Харків : ХНУ, 2012. С. 72–76.
4. Коваленко О., Лук'янова Л., Помиткін Е., Московець Л. Психологія людей літнього віку : навч. посібник / Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих ім. І. Зязюна НАПН України. К. : Вид-во ТОВ «Геопринт», 2021. 288 с.
5. Міщиха Л.П. Психологічні особливості розвитку особистості в період гетерогенезу. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/znpfsp/2009_14_2/14-2-02-Mixykha.pdf.

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПСИХОСОМАТИЧНИХ РОЗЛАДІВ

Заїка В.М.

*к.психол.н., доцент кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти,
Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»;*

Мартинкус В.

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність «Психологія»,
Миколаївський інститут розвитку людини Університету «Україна»*

Останнім часом громадськість турбує погіршення стану здоров'я населення земного шару, омолодження багатьох захворювань та відповідно передчасної смерті працездатних громадян. Серед більшості таких захворювань причиною їх виникнення та розвитку можуть ставати різноманітні психологічні фактори, а самі захворювання називаються психосоматичними. Психосоматичні розлади є захворюваннями, в яких психологічні фактори грають ключову роль у виникненні та перебігу захворювання, а також у взаємозв'язку з фізичними симптомами [1; 2; 3]. Вчені виділяють основні психологічні аспекти, що можуть впливати на психосоматичні розлади:

1. Стрес і емоційний дисбаланс: стрес може викликати фізіологічні зміни в організмі, які призводять до розладів в роботі органів та систем. Наприклад, підвищений рівень стресу може сприяти виникненню шлунково-кишкових проблем, больових відчуттів у спині, артеріальної гіпертензії та інших психосоматичних розладів.

2. Емоційні травми: пережиті в дитинстві або в дорослому віці емоційні травми можуть залишати сліди на психічному і фізичному здоров'ї людини. Наприклад, особистість, яка має депресію або тривожні розлади, може мати вищий ризик розвитку психосоматичних захворювань.

3. Стигма та психосоціальні чинники: негативне ставлення до психічних розладів, а також недостатня підтримка з боку оточуючих можуть призводити до погіршення стану пацієнтів і збільшення ризику психосоматичних проявів.

4. Поведінкові фактори: наприклад, надмірне вживання алкоголю або наркотичних речовин може бути причиною, як фізичних захворювань, так і психосоматичних розладів, а також ускладнювати їх лікування.

5. Механізми копінгу: способи, якими люди оволодівають своїм стресом і емоціями, можуть впливати на їх фізичне здоров'я. Наприклад, пригнічення емоцій, заміна їх фізичними симптомами або використання неадаптивних стратегій копінгу може впливати на ризик виникнення психосоматичних розладів.

З метою гармонізації життя людини, профілактики виникнення психосоматичних захворювань потрібно позитивно ставитися до життя, вміти управляти своїми психоемоційними станами, уникати перевантажень тощо. Управління психосоматичними розладами вимагає комплексного підходу, який включає в себе психотерапію, фармакологічне лікування, зміни у способі життя та зміцнення психосоціальної підтримки. Такий підхід допомагає врахувати як фізичні, так і психологічні аспекти здоров'я, сприяючи комплексному покращенню стану пацієнтів.

Список використаних джерел

1. Максименко С.Д., Шевченко Н.Ф. Психологічна допомога тяжким соматично хворим : навч. посібник. К. : Міланік, 2007. 115 с.
2. Наказна І.М. Психосоматика : навч. посібник. Ніжин, 2017. 132 с.
3. Практична психосоматика: діагностичні шкали : навч. посібник / За заг. ред. О.О. Чабана, О.О. Хаустової. К. : Видавничий дім Медкнига, 2019. 112 с.

ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ

Заїка В.М.

*к.психол.н., доцент кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти,
Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»;*

Палець М.

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність «Соціальна робота»,
Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»*

Російсько-українська війна, яка розпочалась у 2014 році та продовжилась повномасштабним вторгненням ворожих військ від 24 лютого 2022 року, призвела до появи великої кількості внутрішньо переміщених осіб. За сумною статистикою, наразі кількість офіційно зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб в країні досягає 4,9 млн осіб. З них — 3,6 млн — особи, які перемістилися (чи повторно перемістилися) після початку повномасштабної війни. Всі вони мають цілу низку соціальних, психологічних, економічних, медичних проблем та ін., які потребують свого вирішення [2]. Саме для цього і впроваджуються спеціальні методи та технології соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами.

Існують такі методи соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами:

1) соціологічні методи, що включають теоретичне дослідження проблем клієнта (наприклад, методи соціальної статистики, що використовуються для оцінки ефективності різних соціальних програм та методи збору та аналізу інформації, які використовуються в соціальному прогнозуванні, проектування подальшого розвитку клієнта);

2) соціально-економічні способи, які сприяють вирівнюванню матеріального добробуту внутрішньо переміщених осіб і використовуються для профілактики соціального утримання, криміналізації населення і бідності (наприклад, спосіб організації соціального партнерства, самозайнятості населення);

3) правові методи;

4) психолого-педагогічні, що сприяють процесу нормалізації поведінки за допомогою комплексу виховних заходів (бесіди, диспути, дискусії, групові збори тощо);

5) медико-соціальні методи, що реалізують надання допомоги через оздоровчі заходи (догляд за особами з порушеннями здоров'я, лікувальна фізкультура, пропаганда здорового способу життя та інше);

б) соціально-культурні методи, що передбачають соціальну адаптацію через залучення осіб до історичної спадщини та певних культурних традицій (просвітницька робота, клубна робота, культурно-масові заходи);

7) методи емпіричного дослідження (аналіз документів, опитування, контент-аналіз, біографічний метод, спостереження);

8) методи посередництва та вирішення конфліктів, що допомагають налагодити взаємозв'язки між об'єктом роботи, спеціалістом та різними організаціями.

Слід зважити на те, що міждисциплінарний характер сучасної соціальної роботи дозволяє фахівцям застосовувати сукупність методів роботи на практиці, оскільки вони є взаємодоповнювальними.

Практична соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами проводиться за такими основними напрямками: соціального, соціально-психологічного, соціально-педагогічного, соціально-правового, медико-соціального, фінансового, соціально-економічного, матеріального, соціально-інформаційного та соціально-трудоного.

Технологія соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами передбачає не лише систему надання допомоги окремим індивідам та групам, які в результаті міграції опинилися у складній життєвій ситуації, а й реорганізацію соціального середовища, облік ситуації, характер потоків, їх категорій. Державні та регіональні програми в Україні відображають прямі та непрямі методи роботи з внутрішньо переміщеними особами у питаннях регулювання міграційних процесів. Так, прямі методи регулювання включають розподіл внутрішньо переміщених осіб за різними критеріями, встановлення квот щодо розміщення внутрішньо переміщених осіб у регіонах України.

Непрямі методи впливу передбачають безперешкодну міграцію населення територією країни, створення трудових можливостей для внутрішньо переміщених осіб тощо. Існуючі в Україні програми спрямовані на адаптацію внутрішньо переміщених осіб, сприяння в отриманні документів, залучення до культурного життя країни.

Підсумовуючи, можна резюмувати, що вітчизняний досвід демонструють виключно спільна діяльність усіх рівнів державної влади, а також різних недержавних громадських організацій, які здатні надати грамотну систему допомоги внутрішньо переміщеним особам [1; 3]. Слід також згадати, що до ефективної адаптації необхідне включення самих внутрішньо переміщених осіб, актуалізація їхнього власного потенціалу. Грамотна система допомоги та підтримки внутрішньо переміщених осіб має будуватися на комплексному впливі держави та

недержавних організацій на всі сфери життєдіяльності, що має на меті захист та забезпечення всіх прав і свобод громадян України незалежно від статі, віросповідання, рівня освіти, місця проживання, соціального стану тощо.

Список використаних джерел

1. Внутрішньо переміщені особи: від подолання перешкод до стратегії успіху : монографія / О.Ф. Новікова, О.І. Амоша, В.П. Антонюк та ін.; НАН України, Ін-т економіки пром. К., 2016. С. 448.
2. Дяченко В. Визначення правового статусу внутрішньо переміщених осіб. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2017. № 1. С. 89–98.
3. Перепелюкова О. Вирішення нагальних проблем внутрішньо переміщених осіб. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2015. № 6. С. 110–116.

ПСИХОЛОГІЧНІ ТРАВМИ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ ТА ЇХ ПОДОЛАННЯ

Заїка В.М.

*к.психол.н., доцент кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти,
Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»;*

Сазонова А.

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність «Психологія»,
Миколаївський інститут розвитку людини Університету «Україна»*

Участь у бойових діях та бойовий стрес накладають відбиток на все психічне життя людини. Психологічні травми учасників бойових дій є серйозною проблемою, яка може мати довгостроковий вплив на їх психічне та фізичне здоров'я. До основних проявів психологічних травм відносять [3]:

Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР): один із найпоширеніших психічних наслідків бойових дій. Симптоми ПТСР можуть включати відчуття тривоги, роздратованість, погані сни, флешбеки, панічні атаки та ізолюваність. Лікування ПТСР може включати психотерапію, медикаментозну терапію та інші стратегії.

Депресія та тривожні розлади: учасники бойових дій також можуть стикатися з депресією та тривожними розладами, що може бути спричиненою втратою товаришів, травматичними враженнями або невдачами у пристосуванні до цивільного життя.

Проблеми зі сном: бойові дії можуть призвести до порушень сну через стрес, нічні кошмари або тривожність. Регулярний, якісний сон є важливим елементом відновлення психічного та фізичного здоров'я.

Проблеми зі взаємними відносинами: учасники бойових дій можуть стикатися з труднощами у встановленні і підтримці зв'язків з родиною, друзями та іншими людьми через віддаленість, військову дезорієнтацію або соціальну ізоляцію.

Проблеми з інтеграцією в цивільне життя: повернення до цивільного життя після бойових дій може бути складним для багатьох учасників, особливо для тих, хто стикнувся з травмами або втратами. Підтримка соціальної та психологічної адаптації може бути важливою для їхнього успішного інтегрування.

Подолання цих труднощів може вимагати індивідуального та групового психотерапевтичного супроводу, програм підтримки ветеранів, фармакологічного лікування та підтримки родини та оточення [1; 2]. Важливою є також створення сприятливого середовища, що дозволяє ветеранам відчувати себе підтриманими та розуміти, що нормально відчувати труднощі після пережитих травм.

Список використаних джерел

1. Кокун О.М., Пішко І.О., Лозінська Н.С., Олійник В.О., Хоружий С.М., Ларіонов С.О., Сириця М.В. Особливості надання психологічної допомоги військовослужбовцям, ветеранам та членам їхніх сімей цивільними психологами : метод. посібник. К. : 7БЦ, 2023. 175 с.

2. Чернов А.А., Заїка В.М., Лебедев В.А. Особливості психологічного консультування військовослужбовців, які були звільнені в запас або у відставку за станом здоров'я, під час дії воєнного стану. *Психолого-педагогічні координати розвитку особистості* : зб. наук. матеріалів IV Міжнар. наук.-практ. конференції, 1–2 червня 2023 р. Полтава : Національний університет ім. Ю. Кондратюка, 2023. С. 246–255.

3. Яблонська Т.М., Дембицька Н.М. Адаптація до цивільного життя військовослужбовців, які повернулись із зони бойових дій. *Військова психологія у вимірах війни і миру: проблеми, досвід, перспективи* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конференції. К. : КНУ ім. Т. Шевченка, 2017. С. 193–200.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ РЕФЛЕКСІЇ ОСОБИСТОСТІ

Захарчук В.А.

*IV курс, спеціальність «Психологія»,
Хмельницький інститут соціальних технологій
Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Новікова О.А., ст. викладач,
Хмельницький інститут соціальних технологій
Університету «Україна»*

Людина як суб'єкт формується і виявляється у процесі спільної діяльності, шляхом діалогічної взаємодії, у результаті співвіднесення актуальних та історичних соціально-культурних норм із власним образом зовнішнього та внутрішнього світу. Таке співвіднесення можливе завдяки рефлексії як складовій свідомості, а саме — здатності мислити за іншого, бачити, оцінювати себе та свої дії з позиції інших.

У психології рефлексія досліджується в межах чотирьох аспектів і відповідно до цього визначені її типи:

Дослідники Н. Алексеев, В. Рубцов, А. Тюков, Г. Щедровицький розглядають рефлексію як кооперативний аспект, що забезпечує проектування спільної діяльності людини з урахуванням координації їх професійних позицій і групових ролей.

Дослідники Г. Андреева, Я. Коломінський, Л. Петровська, В. Петровський, Т. Шибутані розглядають рефлексію як комунікативний аспект, що визначає її як складову розвинутого спілкування та міжособистісного сприймання.

Дослідники Л. Берцфаї, Є. Бодрова, В. Давидов, О. Зак, В. Мільман, Н. Поліванова, В. Романко розглядають рефлексію як інтелектуальний аспект через вміння виділяти, аналізувати і співвідносити з предметною ситуацією власні дії. У дослідженнях, спрямованих на визначення особистісного аспекту рефлексії, робиться акцент на активізацію принципу саморозвитку особистості.

Дослідники Н. Гуткіна, І. Бех, В. Зарецький, О. Новікова, І. Семенов, С. Степанов, А. Холмогорова та ін. розглядають рефлексію як особистісний аспект, де робиться акцент на активізацію принципу саморозвитку особистості та забезпечується самоорганізація і самооблізація особистості в різних умовах її існування.

Рефлексія є одним із основних механізмів психологічного становлення особистості, що стимулює успішну самореалізацію. Основною проблемою сучасної людини є вміння неефективно використовувати

минулий досвід. Тобто коли вона опиняється в аналогічній ситуації, то все ж вчиняє як і раніше — втрачає контроль над собою і над ситуацією у цілому. Виходить, що у людської свідомості минуле і майбутнє перебувають у відриві від сьогодення. Це свідчить про недостатній рівень розвитку рефлексії у людини.

Дослідження суб'єктної реальності людини, її «Я», самості на різних етапах онтогенезу безпосередньо пов'язані з виявленням і розкриттям феномену рефлексії, що починає формуватися як цілісне утворення у молодшому шкільному віці.

Дослідники А. Зак, А. Захарова, Т. Андрущенко, Н. Трунова, Л. Максимов та ін. розглядають рефлексію як необхідний компонент теоретичного мислення, як єдина універсальна дія і при пізнанні людиною світу предметів, і при пізнанні нею своєї внутрішньої реальності.

Вчені І. Семенова, С. Степанова, В. Зарецький вважають, що доцільно розглядати два типи рефлексії — інтелектуальну (предметноопераційний рух думки в процесі пошуку розв'язання задачі) і особистісну (пов'язана з осмисленням суб'єктом себе як цілісної особистості, котра реалізує і розвиває свою індивідуальність у креативній діяльності).

В процесі розв'язування творчих задач інтелектуальна рефлексія може проявлятися у таких видах: екстенсивна (здійснює контроль і визначає рух думки в очевидному для суб'єкта предметному змісті); інтенсивна (регулює предметне перетворення проблемної ситуації); конструктивна (організує цілісність протікання мисленевого процесу).

Особистісна рефлексія проявляється у таких видах: ситуативна (забезпечує безпосередню включеність суб'єкта як цілісного «Я» в мисленевий процес через усвідомлення значущості окремих компонентів пошуку); ретроспективна (забезпечує осмислення пройденного шляху з метою виявлення причин можливих помилок); перспективна (дозволяє намітити можливі шляхи подолання конфлікту і варіанти подальшого пошуку). Отже, якісна особистісна рефлексія сприяє продуктивності інтелектуальної рефлексії й у створенні нових можливостей для саморозвитку особистістю самої себе як цілісності.

Рефлексія в соціальній психології виступає у формі усвідомлення діючим суб'єктом — особою або спільністю — того, як вони сприймаються й оцінюються в дійсності іншими індивідами або спільностями. Вона — не просто знання або розуміння суб'єктом самого себе, але і з'ясування, яким чином інші знають і розуміють

того, який «рефлектує», його особистісні особливості, емоційні реакції та когнітивні уявлення. Коли змістом останніх виступає предмет спільної діяльності, розвивається особлива форма рефлексії — предметно-рефлексивні відношення.

Важливі аспекти розвитку рефлексії для особистості є:

Саморозвиток, де рефлексія допомагає людині краще розуміти себе, свої власні потреби, вміння та слабкі сторони. Це сприяє їхньому самоусвідомленню і підвищує впевненість у власних силах.

Академічний успіх, де людина вчиться рефлексувати над своїми досягненнями, краще адаптується до нових ситуацій, швидше вирішує проблеми та здійснює удосконалення у своїх знань і вмінь.

Соціальні навички, де рефлексія допомагає людині краще розуміти власні емоції та емоційний стан інших людей. Це важливо для розвитку емпатії та побудови здорових взаємин з оточуючими.

Проблемне вирішення, це здатність аналізувати ситуації, робити висновки з минулих досвідів і виробляти стратегії дій є важливою навичкою у вирішенні проблем як у житті.

Критичне мислення, де розвиток рефлексії сприяє розвитку критичного мислення, що важливо для аналізу інформації, прийняття обґрунтованих рішень та виявлення шаблонів мислення.

Стресостійкість, де вміння рефлексувати, зазвичай легше переносять стресові ситуації, оскільки вони знають, як ефективно вирішувати проблеми та впроваджувати корективи.

Підсумовуючи викладене, можна дійти висновку, що розробка теоретичних основ рефлексивної проблематики, дозволили об'єднати мисленнєву і особистісну тематику в межах єдиного уявлення про рефлексію як механізм організації теоретичного мислення і саморозвитку людини; рефлексії як фундаментальної здатності свідомої істоти перебувати у відношенні до власної свідомості, мислення, умов і способів здійснення життєдіяльності.

Список використаних джерел

1. Бех І.Д. Духовні цінності як надбання особистості. Рідна школа. 2012. № 1–2 (985–986). С. 9–12.
2. Мільчевська Г.С. Рефлексія як важлива умова особистісної самореалізації старшого підлітка в дитячому закладі оздоровлення та відпочинку. *Вісник ЛНУ ім.Т. Шевченка. Педагогічні науки*. 2013. № 10 (IV). С. 180–185.
3. Подкопаева Ю.В., Мальяр О.І. Психологічні особливості розвитку рефлексії в контексті самореалізації сучасного підлітка, *MODERNÍ ASPEKTY VĚDY Svazek XIV mezinárodní kolektivní monografie*. URL: <https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/54362/11%80%20%D0%9E.%D0%86..pdf>.

4. Яковицька Л.С. Рефлексія як чинник самореалізації в науково-технічній діяльності. *Психологія свідомості: теорія і практика наукових досліджень* : зб. тез міжн. наук.-практ. конференції, м. Переяслав-Хмельницький (21 березня 2018 р.). Переяслав-Хмельницький, 2018. С. 244–246.

СОЦІАЛЬНИЙ СУПРОВІД У ПРИЙОМНИХ СІМ'ЯХ: СТРАТЕГІЇ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ

Іванюк І.Я.

ст. викладач,

Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна»;

Рейкіна І.М.

IV курс, група ЗСР-20-1-Ік, спеціальність «Соціальна робота»,

Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна»

Питання опіки, піклування і прийомних сімей набуває все більшої актуальності в сучасному суспільстві. Прийомні сім'ї є важливим соціальним інститутом, який забезпечує дітям, позбавленим біологічних батьків, стабільне та сприятливе середовище для розвитку. У багатьох країнах Європи, США та в тому числі і в Україні, прийомна сім'я стала поширеним способом підтримки дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах. За даними ЮНІСЕФ, прийомна сім'я визнана законною формою підтримки дітей, позбавлених батьківського піклування, у більшості країн світу.

Однак реалізація патронатного виховання може бути пов'язана з труднощами як для дітей, так і для прийомних батьків. Сам факт влаштування дитини в прийомну сім'ю не обов'язково гарантує успішну адаптацію та психосоціальний розвиток. У багатьох випадках діти, які пережили травму і стрес, потребують спеціалізованої підтримки і допомоги, щоб успішно інтегруватися в нове середовище. Професійна соціальна підтримка може відігравати важливу роль у цьому відношенні. Якщо соціальна підтримка доступна, шанси дитини на успішну адаптацію та інтеграцію значно зростають, а ризик виникнення проблем у майбутньому знижується. У прийомних сім'ях можна створити сприятливе середовище, в якому дитина відчуває себе в безпеці, значущою і прийнятною. Такий підхід є не лише гуманним, але й ефективним з практичної точки зору сприяння стабільності та здоровому розвитку майбутніх поколінь.

Вивченню прийомних сімей, їх формуванню, психологічній та соціально-педагогічній підготовці майбутніх батьків і дітей, специфіці соціально-педагогічного супроводу прийомних сімей як унікаль-

ного суб'єкта приділяла увагу значна кількість науковців. Серед них на увагу заслуговують праці А. Капської, І. Пеші, Р. Малої, А. Марчук, О. Міхеєвої, Г. Бевз, В. Кузьмінського, О. Нескучаєвої, О. Пробюк та ін.

Соціальний супровід прийомних сімей — це вид соціальної роботи, система комплексних заходів, спрямованих на підтримку сприятливих соціально-економічних і психологічних умов функціонування сім'ї та її здатності здійснювати догляд за прийомними дітьми. Основним принципом роботи соціальних працівників, які супроводжують прийомних дітей, є індивідуальний підхід до кожної дитини, що, безперечно, сприяє повноцінній соціалізації, реабілітації та збереженню здоров'я [3].

Основними формами роботи соціальних працівників щодо соціального супроводу прийомних дітей є відвідування на дому, відвідування, прогулянки та підтримання телефонного контакту з прийомними дітьми (щотижневий телефонний час), консультування прийомних дітей, організація побачень з біологічними родичами та моніторинг їх перебігу, представництво прийомних дітей в установах та закладах, організація навчальних програм для прийомних дітей, прийомних батьків щорічний аналіз ситуації та розвитку сім'ї.

У кожному конкретному випадку завдання допомоги визначається особливостями особи чи сім'ї, яка отримує соціальну допомогу. Схема супроводу: повідомлення про проблему, аналіз проблеми, збір необхідної інформації, розробка плану вирішення проблеми (спільно з дитиною, батьками та вчителем або класним керівником), супровід на початкових етапах реалізації плану, консультування батьків, учнів та вчителів, відстеження та аналіз результатів реалізації плану та його коригування у разі необхідності [2].

Організація роботи із супроводу функціонування прийомних сімей має ґрунтуватися на принципах безперервності, професійності, міжвідомчої взаємодії та поетапності реалізації.

Соціальний супровід може вирішувати багато завдань, перелік яких залежить від тривалості перебування дитини в сім'ї та її основних потреб: адаптація дитини до нової сім'ї, створення позитивного психологічного клімату в сім'ї, забезпечення оптимальних умов проживання, забезпечення захисту прав дитини, різноманітних якісних соціальних можливостей для розвитку дитини через надання послуг [1].

Основними завданнями соціального супроводу прийомних сімей є: підтримання здорового соціально-психологічного клімату в сім'ї; посилення навчально-виховного потенціалу прийомних

батьків; здійснення контролю за отриманням батьками державних виплат на дитину; формування партнерських відносин між учасниками соціального супроводу; залучення у разі потреби різних видів додаткової підтримки; забезпечення прав та інтересів прийомних сімей захист прав та інтересів прийомних сімей, підготовка щорічного звіту про ефективність функціонування прийомних сімей [4].

Отже, на наш погляд прийомна сім'я виступає важливим соціальним інститутом. Забезпечення прийомних сімей якісним соціально-педагогічним супроводом оптимізує адаптацію дитини до життя в новій сім'ї та мінімізує ймовірність повернення дитини. Підтримка та навчання прийомних батьків, а також підтримка дітей, які виховуються в прийомних сім'ях, до досягнення ними повноліття, є важливим напрямком подальшого розвитку цієї соціальної системи.

Список використаних джерел

1. Капська А.Й., Пеша І.В. Соціальний супровід різних категорій сімей і дітей. К. : Центр учбової літератури, 2012. С. 241–257.
2. Мала Р.О. Сім'я як об'єкт соціальної підтримки. *Традиції та новації у розвитку сучасної соціологічної науки: дослідження молодих вчених*. К. : КНЕУ, 2020. С. 3–6.
3. Падун Є.В. Національна практика соціального супроводу та нагляду за утриманням дітей у прийомних сім'ях. *Юридична наука*. 2015. № 11. С. 85–90.
4. Прийомна сім'я: методика створення і соціального супроводу / Г.М. Бевз, В.О. Кузьмінський, О.І. Нескучаєва та ін. К. : Центр стратегічної підтримки, 2003. 92 с.

СОЦІАЛІЗАЦІЯ БАТЬКІВ, ЯКІ ВИХОВУЮТЬ ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Іващенко М.В.

*І курс аспірантури, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Співак Л.М., д.психол.н., професор,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

Анотація: у статті здійснено опис поняття соціалізації та її важливість для батьків, що виховують дітей з інвалідністю.

Ключові слова: соціалізація, соціальна адаптація, інтеріоризація, сфера соціалізації.

Актуальність. Проблема соціалізації батьків, які виховують дітей з інвалідністю, характеризується специфічними соціально-психологічними особливостями.

Мета і завдання статті. Одним із завдань є опис форм реалізації процесу соціалізації батьків, які виховують дітей з інвалідністю.

Людина своїм життям відображає взаємодію соціально-психологічної реальності та соціального життя. Тому процес їх взаємовпливу спричиняє розвиток і становлення індивіда. З точки зору соціальної психології, активність індивіда зумовлена потребою людини належати до соціуму, сприймати, оцінювати й осмислювати його, ідентифікувати себе із своїм народом, конкретною соціальною групою.

Соціально-психологічна реальність, соціально-психологічні явища виникають як відображення різних форм спілкування і взаємодії. Формування особистості відбувається за допомогою власного досвіду становлення і розвитку в безпосередніх соціальних контактах, у процесі яких людина зазнає впливу мікросередовища, а через нього — і макросередовища, його культури, соціальних норм і цінностей. Це і є соціалізація особистості.

Соціалізація (лат. *socialis* — суспільний) — процес входження індивіда в суспільство, активного засвоєння ним соціального досвіду, соціальних ролей, норм, цінностей, необхідних для успішної життєдіяльності в певному суспільстві.

У процесі соціалізації, в батьків, які виховують дітей з інвалідністю, недостатньою мірою формуються соціальні якості, знання, вміння, навички. Часто це не дає їм змоги стати повноцінним учасником соціальних відносин.

Вони, інколи, свідомо не хочуть вести активне соціальне життя. Воліють залишатися зі своїми проблемами наодинці. Але після роботи з психологом, який допомагає прийняти інвалідність дитини, батьки, що долучилися до груп, стають її частиною. Можуть досягнути почуття «Ми» і почуття «Я» серед «Ми», що позбавляє самотності, дає відчуття сили і впевненості, спонукає до впливу на соціальне життя у групі в процесі міжособистісних контактів, сприяє набуттю індивідуального досвіду.

Формами реалізації процесу соціалізації є соціальна адаптація та інтеріоризація.

Соціальна адаптація (лат. *adaptatio* — пристосовувати) — вид взаємодії особи із соціальним середовищем, у процесі якого відбувається узгодження вимог та сподівань обох сторін.

Цей процес вказує на пристосування індивіда до рольових функцій, соціальних норм, спільностей, до умов функціонування різних сфер суспільства. Батьки починають жити, підлаштовуються до специфіки діагнозу дитини.

Інтеріоризація (лат. *interior* — внутрішній) — процес формування внутрішньої структури людської психіки за допомогою засвоєння соціальних норм, цінностей, ідеалів, процес переведення елементів зовнішнього середовища у внутрішнє «Я».

Двосторонній процес соціалізації передбачає засвоєння індивідом соціального досвіду шляхом входження в соціальне середовище, систему соціальних зв'язків і активне їх відтворення. Тобто батьки не тільки адаптуються до умов соціуму, елементів культури, норм, що формуються на різних рівнях життєдіяльності суспільства, а й завдяки своїй активності перетворюють їх на власні цінності, орієнтації, установки.

Джерела сучасної концепції соціалізації містяться у працях американського психолога Альберта Бандури (нар. 1925), французького соціолога і юриста Габрієля Тарда, американського соціолога Толкотта Парсонса (1902–1979). Нині процес соціалізації наука розглядає в широкому і вузькому розумінні цього поняття. Соціалізація у широкому розумінні — це визначення походження і формування родової природи людини (йдеться про філогенез — історичний процес розвитку людства), у вузькому — процес включення людини в соціальне життя шляхом активного засвоєння нею норм, цінностей та ідеалів. З урахуванням цього соціалізацію можна розглядати як типовий та одиничний процеси. Типовий процес визначається соціальними умовами, залежить від класових, етнічних, культурних та інших відмінностей. Пов'язаний він із формуванням типових для певної спільноти стереотипів поведінки. Соціалізація як одиничний процес пов'язана з індивідуалізацією особистості, виробленням нею власної лінії поведінки, набуттям особистого життєвого досвіду, тобто зі становленням індивідуальності.

Серед багатьох учених побутує думка, що соціалізація тісно пов'язана з *адаптацією* — пристосуванням організмів до навколишнього середовища. Вони трактують соціалізацію як безперервну адаптацію живого організму до оточення, як його здатність пристосовуватися до реакцій інших людей. За іншою точкою зору, адаптація є складовою соціалізації, її механізмом.

Соціалізація людини розгортається в конкретних умовах її життєдіяльності. Цей процес охоплює всі аспекти залучення особистості до культури, навчання і виховання, за допомогою яких вона набуває соціальності, спроможності брати участь у соціальному житті. Успішній соціалізації сприяють такі чинники, як зміна поведінки, очікування і прагнення відповідати їм. У процесі історичної практи-

ки індивід виявляє свою соціальну сутність, формує соціальні якості, набуває особистого життєвого досвіду. Об'єктивно, формуючи та розвиваючи власне «Я», особа не може існувати без спілкування та поза діяльністю.

Процес соціалізації відбувається у конкретному середовищі, тобто у сфері соціалізації.

Сфера соціалізації — середовище дії, в якому відбувається процес розширення та примноження соціальних зв'язків індивіда із зовнішнім світом.

Основними сферами соціалізації є діяльність, спілкування та самосвідомість. У діяльності людина виражає себе як суспільний індивід, проявляє особистісні смисли, виявляє самостійність, ініціативу, творчість та професіоналізм, засвоює нові види активності. У сфері спілкування відбувається поглиблене розуміння себе та інших учасників комунікативного процесу, збагачення змісту взаємодії та сприйняття людьми одне одного.

Для пізнання особливостей формування властивостей особистості, у тому числі й соціально-психологічних, необхідно розглядати її життя в суспільстві, її рух у системі суспільних відносин. Без колективу, групи, людських спільностей особистість в її діяльній соціальній сутності не можлива, тому охарактеризувати її можна тільки в системі міжособистісних стосунків, у колективній діяльності. Суспільство для особистості є не просто зовнішнім середовищем, а певною системою взаємозв'язків.

У суспільстві реалізується особистість кожної людини. Властиві тільки їй риси і особливості утворюють її індивідуальність, тобто психологічні особливості, що становлять її своєрідність, відмінність від інших людей.

Список використаних джерел

1. Мейжис І.А. Соціологія особистості : навч. посібник для студентів факультетів соціології університетів. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. П. Могили, 2017. 204 с.
2. Миронова С.П. Робота фахівців з сім'ями, які виховують дітей з особливими освітніми потребами. Актуальні питання корекційної освіти. 2017. № 9. С. 24–32.
3. Москалець В.П. Психологія особистості : навч. посібник. К. : «Центр учбової літератури», 2013. 262 с.
4. Шахова О.Г. Соціальна психологія особистості : навч. посібник. Харків : «Контраст», 2019. 116 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОСОЦІАЛЬНОГО СТАТУСУ ВІЙСЬКОВИХ ЖІНОК ТА ЧОЛОВІКІВ ЯК ОСНОВНИЙ ВИКЛИК ДЛЯ РОБОТИ ВІЙСЬКОВОГО ПСИХОЛОГА

Іващенко М.С.

*І курс магістратури, група ЗПЛ-23-1м, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Співак Л.М., д.психол.н., професор,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

В умовах протидії агресії ворога, спрямованої на знищення української ідентичності, здійснюваної у комунікаційному, інформаційному та психологічному напрямках, важливого значення набуває професіоналізм військовослужбовців з високим рівнем самосвідомості та чіткої кореляції відповідної підготовки військових психологів. Психосоціальний статус військових жінок та чоловіків є основним викликом для роботи військового психолога, тому дослідження даної теми є дуже актуальним.

Значна частина психологів має досвід психологічного супроводу військових під час війни й активних бойових дій та сформоване усвідомлення професійних особливостей своєї роботи. На думку П. Блума, настане час, коли керівництво військовою організацією належатиме професійному психологу.

Зміст провідних психічних якостей психологів у здійсненні практичної діяльності взаємопов'язаний з характером подолання ними труднощів сучасного бою. Становлення професійної зрілості військового психолога в умовах бойових дій передбачає оновлення самосвідомості, самооцінки, саморегуляції поведінки.

Відкритість Сил безпеки і оборони України до участі жінок у захисті суверенітету, територіальної цілісності країни, її недоторканості ставить перед військовими психологами додаткові завдання врахування гендерних відмінностей, гендерної приналежності, як важливих аспектів діяльності військовослужбовців.

Стосовно жінок-військовослужбовців командири військових частин й підрозділів відзначають велику працездатність, внутрішню самодисципліну, відповідальність сучасних військовослужбовців-жінок. Їх присутність знижує негативізм морально-психологічної атмосфери у колективі військовослужбовців, сприяє підвищенню культури взаємостосунків. Для військовослужбовців-жінок важливе значення має можливість самореалізації у армійських умовах [5].

Професійна взаємодія військового психолога із військовослужбовцями має гендерні особливості, які впливають на зміст та форми роботи військового психолога.

У виборі професії та здійсненні військовослужбовцями військової діяльності Державної прикордонної служби України О. Матеюк, Ю. Калагін, О. Ковальчук визначили основні мотиви військовослужбовців-чоловіків. До них віднесли досягнення успіху, прагнення до самореалізації, матеріальні й нематеріальні стимули за сумлінне високопрофесійне виконання військових завдань.

Служба жінок у Силах безпеки і оборони України є забезпеченням громадянських прав й принципу рівних можливостей чоловіків та жінок. Правовий статус рівних можливостей участі жінок у всіх сферах діяльності суспільства в Україні визначено Законом України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» № 2866-IV. Статтею 6 даного Закону України дискримінація за ознакою статі заборонена [1].

Сьогодні стандарти НАТО за гендерною рівністю передбачають однаковий рівень прав й можливостей для військовослужбовців-жінок та рівні вимоги й обов'язки, рівну відповідальність, рівний доступ до ресурсів, проте у Силах безпеки і оборони України повне дотримання принципу гендерної рівності у даному аспекті залишається недоступним.

Для військовослужбовців-жінок характерна відкритість до потреб суспільства. В ієрархії соціальних цінностей на одній із перших позицій — мотив принесення користі суспільству [2].

За впливом факторів професійної адаптації можна виділити певні особливості у жінок. Біологічна детермінованість статевих відмінностей структури головного мозку й нервової системи продукують особливості адаптивної поведінки чоловіків й жінок у звичайних та стресогенних умовах. Жінки мають здатність накопичувати ресурси, легше зазнають впливу зовнішнього середовища, проте важче переносять стресові умови, повільніше діють в умовах стресу.

Чоловіки можуть відчувати тиск, щоб вони відповідали традиційним чоловічим нормам, що призводить до таких проблем, як емоційне придушення або небажання звертатися за допомогою через проблеми з психічним здоров'ям. Разом з тим, жінки більш наполегливі у досягненні цілей, а чоловіки вміють краще організувати свою роботу.

Військовослужбовці як чоловіки, так і жінки можуть зазнавати бойових ситуацій і травматичного досвіду, що може мати значні

психологічні наслідки. Бойовий вплив може призвести до таких станів, як посттравматичний стресовий розлад, депресія, тривога та зловживання психоактивними речовинами, що потребує спеціального втручання військових психологів.

Військова культура часто наголошує на таких рисах, як стійкість, самовпевненість і стоїцизм, які можуть створювати перешкоди для звернення за психічною підтримкою. Військові жінки та чоловіки можуть відчувати небажання розкривати емоційну вразливість або звертатися за психологічною допомогою через занепокоєння щодо стигматизації, кар'єрних наслідків або уявної слабкості. Страждання від депресії спостерігається у жінок частіше, ніж у чоловіків у 2 рази, від неврозів — у 3 рази. Проте жінки мають менший ризик схильності до адикцій (залежностей).

Ще одне болюче питання — сексуальне насильство та домагання. Жінки-військові непропорційно більше страждають від сексуального насильства та домагань, що може мати глибокі психологічні наслідки для тих, хто вижив. Чоловіки, які пережили сексуальне насильство, також можуть зіткнутися з унікальними проблемами, пов'язаними з розкриттям свого досвіду та доступом до відповідних служб підтримки.

Військовослужбовці часто стикаються з тривалими розлуками з близькими та невизначеним графіком роботи, що створює навантаження на сімейні стосунки та сприяє психологічному стресу. Військові психологи повинні розглядати сімейну динаміку та системи підтримки як невід'ємні компоненти свого втручання.

Жінки та чоловіки в армії можуть зіткнутися з унікальними труднощами під час переходу з армії, зокрема адаптуватися до цивільного життя, знайти значущу роботу та подолати втрату ідентичності та товариських стосунків, пов'язаних із військовою службою. Військові психологи відіграють вирішальну роль у сприянні успішним переходам і підтримці стійкості в ці періоди змін.

Чоловіки мають стійкі інтелектуальні інтереси, виявляють готовність змиритися з невдачею, з високим потенціалом претензій. В той час, як жінки мають високий рівень наполегливості, толерантності, етичної чуйності, життєрадісності [3].

Труднощі військової служби й проблеми означені традиційністю професійної діяльності жінок, присутністю боротьби за престижні посади, домінацією чоловіків у військових колективах, особливостями психофізіологічних процесів жіночого організму, специфічністю взаємин в армії [4].

Отже, виклики сучасних світових процесів глобалізації, лібералізації, прояви толерантності сприяють нівелюванню патріархальної моделі у взаємовідносинах між статями. Особливостями психосоціального статусу військових жінок та чоловіків є: відмінності фізіологічних, адаптаційних та компенсаторних можливостей організму; емоційно-комунікативної та вольової сфер; сформованості професійної рефлексії; спрямованості інтересів й стійкості до адикцій; продукуванні особистісних якостей; самооцінки, саморозвитку й самореалізації.

Підвищенню ефективності всебічної підготовки особового складу, згуртуванню підрозділів сприяє вивчення індивідуальних особливостей діяльності та досвіду органів психологічного забезпечення у закордонних державах, раціональне використання їхнього бачення та психолого-педагогічної інформації, що знаходиться в компетенції фахівців військової психології.

Список використаних джерел

1. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України № 2866-IV. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2866-iv-3177> (дата звернення : 28.03.2024).
2. Андрошук О.Ю. Гендерний аспект у військовій сфері. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2011. 106 с.
3. Біла книга 2010: оборонна політика України. К. : МО України, 2010. 198 с.
4. Бондаренко О.І. Психологічні особливості професійного спілкування військовослужбовців в особливих умовах діяльності : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.09. Хмельницький, 2004. 20 с.5. Вавілова Н.В. Реалізація гендерної політики у Збройних Силах України. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України ім. І. Черняхівського*. 2016. № 1. С. 140–143.

ІНКЛЮЗИВНА ПРАКТИКА: ПРОБЛЕМА ДОСТУПУ В'ЯЗНІВ З ІНВАЛІДНІСТЮ ДО СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ

Йовдій Г.Г.

засуджений довічно.

*Науковий керівник: Базиленко А.К., к.психол.н., доцент,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

Інклюзія в тюремній системі — це виклик, який стоїть перед українським суспільством. Питання включення ув'язнених з інвалідністю у соціальні програми є складним завданням, яке вимагає активної участі як суспільства, так і ув'язнених.

В Україні соціальні працівники не мають доступу до людей з інвалідністю, які утримуються в колоніях та в'язницях. Всю соціальну роботу виконують самі ув'язнені — зазвичай це співкамерники людей з інвалідністю [2].

Розглянемо особливості такої соціальної роботи на основі особистого досвіду в'язня, який доглядає в'язня з інвалідністю та допомагає йому відновитися після інсульту.

Необхідним є подолання бар'єрів для організації соціальної роботи з в'язнями з інвалідністю та запровадження до пенітенціарної системи України практики соціальної роботи серед ув'язнених.

Офіційно в рамках пенітенціарної служби України діє медична служба, яка покликана забезпечувати життєдіяльність хворих ув'язнених — мова про лікування, медикаменти та реабілітаційні програми. Останнє передбачає залучення фахівців з реабілітації та соціальних працівників. Щодо ув'язнених в Україні цей механізм соціальної допомоги не працює.

До прикладу, щоб люди з інвалідністю внаслідок інсультів реабілітувалися після хвороби, вони потребують соціальних та реабілітаційних програм, які фізично неможливо повноцінно впроваджувати в умовах тюрми. Серед таких програм виділяємо: фізичну реабілітацію, ерготерапію, логопедичну реабілітацію, психологічну підтримку та соціальну допомогу. Враховуючи, що кожен пацієнт є унікальним, програми реабілітації повинні бути підібрані на основі індивідуального підходу під його потреби та стан здоров'я [1].

Ми пропонуємо запровадити консультації для співробітників в'язниць щодо прав та потреб людей з інвалідністю, а в'язнів-волонтерів залучати до соціальної роботи в частині соціальної підтримки та реабілітації людей з інвалідністю в умовах тюрми.

Навчання ув'язнених волонтерів соціальній роботі — це ключовий інструмент підвищення якості життя ув'язнених з інвалідністю. Соціальна робота також відіграє роль ресоціалізації для ув'язнених, які беруть участь у таких програмах. Навчені соціальні працівники здатні ефективно підтримувати ув'язнених з інвалідністю. В той же час недостатнє навчання може призвести до неправильних рішень та негативних наслідків. «Освіта — це потужна зброя, яку ви можете використовувати для зміни світу» (Нельсон Мандела).

Пропонуємо проводити сертифікацію ув'язнених-волонтерів, залучених до соціальної роботи.

Інклюзивна практика допомагає знизити можливість повторних злочинів. В'язні-волонтери та ув'язнені з інвалідністю, отри-

муючи підтримку та навчання, менш схильні до порушень у майбутньому. Без інклюзії, ув'язнені з інвалідністю можуть почуватися ізольованими та непотрібними, що збільшує ризик рецидиву.

Отже, інклюзивна практика — це не лише турбота про ув'язнених-інвалідів, а й інвестиція в безпечне суспільство.

При впровадженні інклюзивних практик у тюремній системі слід врахувати декілька ключових аспектів:

1. Охорона здоров'я: необхідно забезпечити доступ до медичних послуг та адекватну охорону здоров'я для ув'язнених з інвалідністю.

2. Освіта та навчання: в'язням-волонтерам потрібно надати можливості для здобуття освіти та професійного навчання, щоб підготувати ув'язнених до життя у суспільстві після звільнення.

3. Психологічна підтримка: при наявності допомоги та інклюзивних практик ув'язнені з інвалідністю матимуть змогу отримувати психологічну допомогу.

4. Створення «безбар'єрного» середовища: необхідно адаптувати інфраструктуру в'язниць, щоб забезпечити більш гуманне перебування для людей з інвалідністю.

5. Права людини: слід враховувати права людини та принципи, закріплені у міжнародних стандартах, таких як «Правила Нельсона Манделі» та Бангкокські правила [3].

6. Професійна підготовка персоналу: персонал в'язниць має бути навчений роботі з ув'язненими з інвалідністю, включаючи використання альтернативних форм комунікації та індивідуальних підходів до навчання.

7. Інтеграція із суспільством: необхідно розробляти програми, які сприяють інтеграції ув'язнених з інвалідністю у суспільство після їхнього звільнення.

8. Участь ув'язнених: на волонтерській основі в'язні повинні бути залучені до процесу розробки та реалізації інклюзивних практик, які б враховували їхні потреби та пропозиції.

9. Зміни до законодавства: законодавчі зміни щодо доступу до соціальної допомоги для людей з інвалідністю у в'язницях та залучення в'язнів до соціальної роботи потрібні для покращення стану перших, та навчання, сертифікації та мотивації других.

Ці аспекти допоможуть створити більш інклюзивну та справедливу тюремну систему, яка сприятиме реабілітації та соціальній адаптації ув'язнених з інвалідністю [4].

Варто зазначити, що деякі країни справді впроваджують інклюзивні практики у своїх тюремних системах, хоча конкретні приклади

та результати можуть змінюватись. Важливо, що успішне впровадження таких практик залежить від багатьох факторів, включаючи законодавство, навчання персоналу та доступність ресурсів. Детально ознайомитись із досвідом країн, які запровадили інклюзивні практики у пенітенціарну систему можна у міжнародних звітів та дослідженнях у галузі прав людини та тюремної реформи. Всесвітня організація охорони здоров'я (WHO) опублікувала звіт та рекомендації щодо покращення умов утримання ув'язнених, включаючи інклюзивні практики. Тут підкреслюється важливість інклюзивності в охороні здоров'я ув'язнених. Основні моменти:

- інклюзивність: медичні послуги для людей у місцях тримання під вартою повинні розглядатися як частина шляху пацієнта у системі охорони здоров'я, забезпечуючи безперервність надання медичної допомоги;

- рівний доступ: необхідно забезпечити рівний доступ до медичної допомоги для всіх, включно з в'язнями, які часто стикаються з серйозними проявами нерівності при отриманні доступу до медичних послуг;

- вразливі групи: у в'язницях часто перебувають представники вразливих верств населення, яким потрібна особлива увага в сфері охорони здоров'я.

Отже, інклюзія є шляхом до реабілітації в'язнів з інвалідністю та ресоціалізації для в'язнів. Інклюзивна практика — це можливість для ув'язнених з інвалідністю отримати доступ до соціальних програм підтримки та реабілітації; а для ув'язнених-волонтерів — брати участь у програмах ресоціалізації, і таким чином — готуватися до інтеграції в соціум після відбуття покарання [5].

В'язні з інвалідністю мають право на підтримку через соціальні програми. І хоча на це потрібні додаткові витрати, проте інклюзія — це інвестиція у майбутнє безпечного суспільства. Тож навчайте ув'язнених, підтримуйте ув'язнених з інвалідністю — разом ми змінимо світ, починаючи з себе.

Список використаних джерел

1. Понт Й., Вілфрід Хардінг Т. Організація та менеджмент системи охорони здоров'я у в'язницях : рекомендації. URL: <https://rm.coe.int/guidelines-organisation-and-management-of-health-care-in-prison-ukr-/16809e450c>.

2. Кожен третій сидить у в'язниці без вироку. *Новини ООН (un.org)*. URL: <https://news.un.org/ru/story/2021/07/1406612>.

3. Бангкокські Правила. Правила ООН, стосовно поводження з жінками-в'язнями і засобів покарання для жінок-правопорушниць, які не пов'язані з позбавленням волі. URL: <https://ukrprison.org.ua/articles/1299749084>.

4. Nick Flynn, Rachel Higdon. Prison Education: Beyond Review and Evaluation. *The Prison Journal*. Pennsylvania Prison Society Academy of Criminal Justice Sciences, Corrections Section.

5. Gabrielle Beaudry, Rongqin Yu, Amanda E Perry, Prof Seena Fazel. Effectiveness of psychological interventions in prison to reduce recidivism: a systematic review and meta-analysis of randomised controlled trials. *The Lancet Psychiatry*. Vol. 8. Issue 9. 2021. P. 759–773. URL: <https://www.thelancet.com/journals/lanpsy/article/PIIS2215-0366%2821%2900170-X/fulltext>.

ЕФЕКТИ МЕНТАЛЬНОГО СТРЕСУ ТА ТРИВОГИ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Каминіна О.К.

*IV курс, група 6, спеціальність 073 «Менеджмент»,
Національний Університет Біоресурсів і Природокористування України.
Науковий керівник: Загородня А.С., доктор філософії
зі спеціальності 073 «Менеджмент»,
Національний Університет Біоресурсів і Природокористування України*

Сучасний світ стикається з багатьма економічними проблемами та соціальними кризами, які можуть негативно вплинути на психічне здоров'я людей. Економічний спад, безробіття та зростання економічних нерівностей можуть викликати тривогу та стрес серед населення. Є чимало наукових доказів про те, як соціально-економічна нестабільність впливає на ментальне здоров'я та які наслідки це може мати для суспільства.

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), кожен четвертий українець має ризик розвитку психічного розладу, пов'язаного з війною, що робить охорону психічного здоров'я в юнацькому віці життєво важливою. Це стосується не лише тривоги та стресу, але й більш серйозних станів, таких як посттравматичний стресовий розлад.

Дослідження останніх десятиліть також зосереджені на визначенні критеріїв психічного здоров'я: за даними ВООЗ, основними критеріями є «усвідомлення фізичного та психічного «Я» та відчуття безперервності, постійності й ідентичності, критичне ставлення до себе, та своїх психічних продуктів (діяльності) та їх наслідків, відповідність навколишньому середовищу, відповідність психічних реакцій інтенсивності та частоті впливів, здатність регулювати поведінку відповідно до соціальних норм, правил і законів, вміння

планувати життя та реалізовувати плани, здатність змінюватися відповідно до стилю поведінки» [3]. Виділяють такі рівні психічного здоров'я людини як рівень психофізіологічного здоров'я (визначається станом і функціями центральної нервової системи); рівень індивідуально-психологічного здоров'я (визначається станом і функціями центральної нервової системи) та рівень особистісного здоров'я (визначається співвідношенням між потребами і можливостями людини та потребами соціального середовища) [2].

Умови соціально-економічної нестабільності сприяють розвитку ментального стресу та тривоги серед молоді (16–22 роки) [1]. Переживання економічної нестабільності, перспектива безробіття та фінансової невпевненості можуть спричинити посилену тривожність та перейти в ментальний стрес. Майже 40% осіб юнацького віку відчувають страх за своє життя та здоров'я близьких. Подібний стрес може виявитися наслідком невпевненості у майбутньому, втрати духовних цінностей та почуття безпорадності перед складнощами, що виникають через соціально-економічні проблеми. Це може призвести до зниження самоповаги та самооцінки, а також до посилення симптомів тривоги та депресії [4]. Таким чином, ефекти соціально-економічної нестабільності на молодь включають як фізичні, так і психологічні аспекти. Невизначеність у майбутньому, фінансові проблеми та стресові ситуації можуть призвести до серйозних наслідків для психічного здоров'я та загального самопочуття. Також зазначені аспекти обґрунтовують потребу в удосконаленні теоретичних поглядів щодо природи психотравми, а також специфіки психотерапевтичної роботи і профілактики психотравматизації в осіб юнацького віку та усіх, хто цього потребує [6]. Однак розвиток психотерапевтичних програм та підтримка з боку суспільства можуть допомогти молоді подолати ці виклики та зберегти своє психічне здоров'я.

Науковці з Львівського державного університету безпеки життєдіяльності, Пилипенко Л.В. та Пристайко Ю.Р. провели емпіричне дослідження з метою привернення уваги щодо необхідності надання психологічної підтримки та допомоги молодим людям, в ході якого було встановлено, що що війна має довготривалі негативні наслідки для людей юнацького віку. Емпірично встановлено, що рівень самопочуття, активності, настрою в осіб юнацького віку перебуває на середньому рівні, встановили реакції осіб юнацького віку на повномасштабне вторгнення та їх психоемоційний стан, що характеризується бажанням уникнення від переживань та думок,

які пов'язані з травмуючою подією, вивчили рівень психологічного, гедонічного, соціального благополуччя та загальний показник стабільності психічного здоров'я, що сягає рівня нижче середнього [5].

Подолання стресу — процес зміни психологічної діяльності, починаючи з оцінки стресогенної ситуації та ресурсів особистості, і закінчуючи вибором стратегій поведінки. Важливо звертатися до професійної підтримки, робити активну релаксацію, дотримуватися режиму дня та шукати підтримку в родині та друзях.

Список використаних джерел

1. Бабатіна С.І. Особливості побудови та змісту життєвої стратегії особистості юнацького віку. *Теоретичні і прикладні проблеми психології* : зб. наук. праць Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля. Луганськ, 2015. С. 29–38.

2. Богучарова О.І. Внутрішня картина здоров'я як умова формування особистості (спроба проблематизації). *Зб. наук. праць Ін-ту психол. ім. Г.С. Костюка АПН України*. 2002. Т. IV. Ч. 1. С. 11–20.

3. Власенко І.А., Рева О.М. Модель збереження психологічного здоров'я студентської молоді в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2020. № 3. С. 90–99.

4. Карамушка Л.М., Креденцер О.В., Терещенко К.В., Лагодзінська В.І., Івкін В.М., Ковальчук О.С. Методики дослідження психічного здоров'я та благополуччя персоналу організацій : психологічний практикум. Інститут психології ім. Г.С. Костюка НАПН України, 2023. 76 с.

5. Пилипенко Л.В., Пристайко Ю.Р. Емпіричне дослідження впливу воєнного стану на психічне здоров'я особистості юнацького віку. Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м. Львів. *Наукові записки ЛДУБЖД. Педагогіка і психологія*. 2023. № 1.

6. Туриніна О.Л. Психологія травмуючих ситуацій : навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. К. : ДП «Вид. дім «Персонал», 2017. 160 с.

КОРЕКЦІЯ СЕНСОРНО-КІНЕСТЕТИЧНОГО СПРИЙНЯТТЯ ТА ВЕСТИБУЛЯРНОЇ СТІЙКОСТІ ЯК ЗАСІБ КОМУНІКАТИВНО-МОВЛЕННЕВОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ДЦП

Канівець В.В.

*ст. викладач кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти,
Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»;*

Гермашевська Л.

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність «Спеціальна освіта»,
Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»*

Аналіз проблеми порушення зору дітей дошкільного віку дозволив виділити і охарактеризувати різні види та причини таких порушень. Основні наукові дослідження присвячено вивченню таких діагнозів, як косоокість і амбліопія, далекозоркість та інші. Спільною думкою усіх досліджень є те, що рухова активність дітей з порушеннями зору значно нижче, ніж у їхніх однолітків з масових навчальних закладів. Саме такої точки зору дотримуються сучасні науковці М. Земцова та Л. Сековець, Б. Сермеєвта інші. Особливу роль руховій активності у своїх дослідженнях відводила науковець В. Афанасьєва, зазначаючи, що у дітей з порушенням зору є відставання у фізичному розвитку і руховій підготовленості від вихованців масових шкіл. На індивідуально-дозованих навантаженнях у дітей з вадами зору наголошували науковці В. Полинкін та В. Афанасьєва, пояснюючи тим, що у дітей з порушеннями зору в зв'язку з малою рухливістю і зниженою активністю в руховій діяльності спостерігаються недоліки у розвитку м'язових зусиль, формуванні почуття ритму.

Самостійний напрям наукових досліджень представлено працями науковців-дефектологів та корекційних педагогів. У своїх роботах вони розглядають зміст корекційно-розвивальної роботи, в основному педагогічної, з дітьми з вадами зору та досліджують особливості розвитку особистості дитини з порушеннями зору. Узагальнення різних точок зору науковців дозволив зробити висновок, що вплив дефекту, і зокрема порушень зору, на розвиток психіки дитини не є тільки прямим або однозначним, це позначається в системному характері порушень, серед яких можна виділити вторинні і третинні. Тому необхідним є використання такого методу роботи із зазначеною категорією дітей, який би здійснював комплексний вплив на загальний розвиток дитини.

Саме адаптивна фізична культура, яку ми тлумачимо не лише як метод лікування і розвитку особистості, а і як метод переключення уваги осіб з інвалідністю від хвороби на спілкування, активний відпочинок і розвагу. Адаптивна фізична культура — це система вдосконалення й гармонізації усіх аспектів та властивостей людини з відхиленнями у стані здоров'я (фізичних, інтелектуальних, емоційно-вольових, естетичних, етичних й ін.) за допомогою фізичних вправ, природо-середовищних і гігієнічних чинників; як специфічний процес, результатом якого є оптимізація стану та розвитку людини.

КОМПЛЕКСНА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ КОРЕКЦІЇ РОЗВИТКУ АКТИВНОСТІ ДИТИНИ З АУТИЗМОМ

Канівець В.В.

*ст. викладач кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти,
Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»;*

Лях А.

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність «Спеціальна освіта»,
Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»*

Проблема корекційного навчання та виховання дітей із аутистичними розладами в Україні та й у всьому світі була і залишається актуальною. В сучасних умовах для успішного розвитку людини потрібна реалізація системи психолого-педагогічних та корекційно-реабілітаційних впливів на психофізичну сферу, попередження виникнення стійких афективних переживань негативних стереотипів поведінки, подолання негативізму, агресії, самоагресії, страхів, фобій, стресів у дитини, починаючи з раннього та дошкільного віку. Однак реалізація цих завдань ускладнюється тим, що ці порушення психічної сфери дитини стають соціальними чинниками, оскільки породжують у неї цілу низку соціальних страхів, суттєво знижують стресостійкість, гальмують особистісне зростання. Невміння дитини стримувати та контролювати свої афективні прояви, позитивно і емоційно спілкуватися і вчитися разом із іншими дітьми — є вродженими ознаками аутизму, що обумовлює пошук напрямів і методів корекції таких аутистичних порушень саме в дошкільному віці. Через це особливої актуальності набуває проблема психокорекції аутистичних розладів.

Актуальність поставленої проблеми підтверджується кількістю та багатоплановістю наукових досліджень українських авторів. Дитиноцентристські тенденції, які домінують у сучасній українській спеціальній освіті (В. Бондар, О. Глоба, І. Дмитрієва, В. Засенко, І. Кузава, О. Мамічева, С. Миронова, В. Нечипоренко, О. Романенко, Л. Руденко, С. Федоренко, І. Чухрій, А. Шевцов, Л. Фомічова, О. Хохліна та ін.) і є підґрунтям для розвитку інноваційних організаційних форм, змісту, технологій навчання та виховання дітей із особливими освітніми потребами. Разом з тим, на практиці особливі освітні потреби таких дітей враховуються переважно стихійно, не задовольняються в достатньому обсязі на належному якісному рівні з причин невизначеності оптимальних напрямів, форм їхнього суспільного навчання та виховання, труднощів у використанні адекватних методів та технологій освітньо-корекційної спрямованості тощо.

Останнім часом підвищився інтерес до розробки корекційних програм для дітей дошкільного віку через аутистичні розлади яких страждають інтелектуальні, комунікативні, емоційно-регуляторні, поведінкові та моторні функції. Зокрема недосконалість моторики дітей характеризується порушенням координації, узгодженості, довільності, прогнозуванні та плануванні рухів, що суттєво впливає на пізнавальні та вольові функції, створює байдуже ставлення до інтеграції в колективі однолітків, здатності навчатися новим рухам, взаємодіяти із середовищем. Якщо різні аспекти навчання та виховання дітей з аутистичними розладами вивчені досить детально, то системи корекції із використанням засобів адаптивної фізичної культури залишилися поза увагою вчених, особливо в педагогічному аспекті. Йдеться про відсутність сучасної ефективної системи корекції та розвитку дітей дошкільного віку з аутистичними розладами, придатної до використання в закладах дошкільної освіти, реабілітаційних центрах, у домашніх умовах батьками, різними спеціалістами, що працюють з дітьми.

Теоретичний аналіз наукових джерел показав, що проблемі корекції психічного розвитку дітей старшого дошкільного віку з аутистичними розладами засобами адаптивної фізичної культури досі не був притаманний комплексний характер. Залишаються не з'ясованими питання про уніфіковану діагностику, підбір засобів, методів і форм занять, що матимуть позитивний вплив на корекцію показників дітей старшого дошкільного віку з аутистичними розладами; не визначені умови та форми співпраці з сім'єю; відсутня цілісна розробка методичного супроводу застосування засобів адаптивної фізичної культури.

МОВЛЕННЄВА ТЕРАПІЯ ДІТЕЙ З АУТИЗМОМ

Клеценко Л.

*доцент кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти,
Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»;*

Велієв А.

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність «Спеціальна освіта»,
Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»*

Мова — це система умовних знаків, які використовуються для передачі звукосполучень, що мають певний сенс і значення для людей. Мова відображає вже досить формалізовані, фіксовані цінності, які можуть забезпечити міжособистісне спілкування. Віковий аспект порушення мовлення у дітей з аутизмом можна охарактеризувати: затримкою розвитку мовлення відносно віку; регрес — втрата набутих слів між 15-м і 30-м місяцями життя; повна відсутність мовлення, що не супроводжується спробами компенсації за допомогою використання жестів, міміки, як альтернативної моделі спілкування (чому часто передують відсутність комунікативної поведінки) [2, с. 50]. Щоб визначити наявність порушення мовленнєвого розвитку, необхідно порівняти реальне мовлення дитини з нормами розвитку: активне (експресивне) мовлення; розуміння (вважаюче) мовлення; гіперчутливі фази мови. Сензитивним періодом мовленнєвого розвитку дітей вважається період від 1 до 6 років. Саме в цей період діти можуть особливо продуктивно оволодівати усним мовленням за умови збереження психофізичного здоров'я дитини та сприятливого мовленнєвого середовища. Приблизно з 6 років формування мовлення дитини в лексико-граматичному відношенні вважається завершеним, а з 7 років життя діти починають оперувати поняттями, словами з переносним значенням, опановують розмовним і побутовим стилем мовлення. Дитина з аутизмом в активному мовленнєвому розвитку може: відставати на кілька років, наприклад, у 6 років вона може говорити окремими словами і не формулювати простих фраз, або в три роки вона практично не говорить, обмежена на певні звуки; застрягати на певному етапі формування мовлення, наприклад, тривалий час зберігати ехолалію; мати дисгармонійний характер мовлення, наприклад, мати великий словниковий запас, не розуміючи їх значення і не вживаючи їх у спілкуванні. Розуміння мовлення, тобто імпресивне мовлення за нормами, формується дещо раніше, ніж експресивне

мовлення. Однак у дітей з аутизмом він має свою специфіку, а саме: дитина може не реагувати на звернення до нього, не виконувати інструкції і не називати предмети на прохання, і все це не завжди свідчить про те, що дитина не розуміє. звернене мовлення. Причиною таких проявів може бути: небажання спілкуватися взагалі або в конкретний момент з конкретною людиною в конкретній ситуації; зосередження уваги на улюбленому стереотипному занятті; підвищення тривожності, викликане внутрішніми факторами і зовнішніми обставинами (зміна звичного стану речей). Специфіка мовлення дітей з аутизмом характеризується порушенням основних функцій мовлення, а саме комунікативної та мисленнєвої, що зумовлено структурою дефекту при аутизмі. Проте, незалежно від біологічної природи вікових, функціональних та видових порушень мовлення дітей з аутизмом, важливим фактором формування мовлення є також соціальне середовище, яке може як стимулювати, так і гальмувати його розвиток. що мовлення є важливим засобом спілкування та способом залучення дитини до соціального середовища, варто цілеспрямовано стимулювати його розвиток у дітей з аутизмом. Це вимагає своєчасної та ефективної діагностики характеру мовленнєвих порушень у дітей з аутизмом, встановлення емоційного контакту з дитиною та забезпечення оптимального мовленнєво-комунікаційного середовища в сім'ї та навчально-розвивальних і корекційних закладах, де перебувають діти з аутизмом.

Список використаних джерел

1. Романчук О. Розлади спектру аутизму в запитаннях та відповідях. Львів : Колесо, 2010. 168 с.
2. Логопедія : підручник / За ред. М.К. Шеремет. К. : Видавничий дім «Слово», 2010. 672 с.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СУЧАСНОГО ВИКЛАДАЧА

Клеценко Л.

*доцент, доцент кафедри фізичної терапії, ерготерапії,
Національний університет «Полтавська політехніка
імені Ю. Кондратюка»;*

Вишар Є.

*ст. викладач кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти,
Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»;*

Левков А.

*доцент кафедри фізичної терапії, ерготерапії,
Національний університет «Полтавська політехніка
імені Ю. Кондратюка»*

Сучасне суспільство відійшло від розуміння педагогічної діяльності як цілеспрямованого процесу передачі учням знань, умінь і професійних навичок. В умовах сучасної економічної та духовної кризи все більшого значення набуває духовна складова освіти, її розуміння, як процесу передачі ціннісних знань і формування на їх основі ціннісних стосунків, ціннісної поведінки особистості.

Професійна компетентність педагога сьогодні — це інтегральна характеристика, що виявляється у певній системі організації професійної самосвідомості, оволодіння професійними знаннями, вміннями та навичками та відповідними професійно значущими якостями особистості; досвід їх удосконалення, що в сукупності забезпечує успішне виконання професійних функцій у певній сфері. Нам імponує бачення Н. Волкової та Л. Волошко, які аналізують професійну компетентність у широкому та вузькому значеннях [1]. У широкому розумінні під професійною компетентністю автори розуміють усвідомлення та дотримання фахівцем норм професійної діяльності як умови успішного функціонування певного соціального інституту в суспільстві; у вузькому розумінні — це стійка особистісно-професійна характеристика, яка включає три компоненти:

- когнітивний (професійні знання);
- оперативно-процесуальні (спеціальні вміння та навички);
- аксіологічний (інтерналізована система професійних цінностей професійної діяльності, професійно значущих якостей особистості). Оскільки сформованість ціннісних орієнтацій, тобто характер ставлення педагога до свого життя, професійних обов'язків і уявлень про цінності, визначається спрямованістю потреб та інтересів,

то одна з важливих умов поступального розвитку суспільства і зміцнення держави є необхідність узгодження особистих інтересів педагога із суспільними та загальнолюдськими інтересами. Адже, проектуючи власні ціннісні орієнтації, вчитель допомагає учням знайти умови для поєднання суперечливих інтересів особистості та суспільства, зокрема, у професійній діяльності (саме в студентському віці відбувається інтенсивне оволодіння спеціальними знаннями та відповідними вміннями) в обраній професії відбувається) з метою задоволення їхніх спільних потреб.

Сама по собі професія вчителя потребує не лише самовдосконалення, а й підвищення якості підготовки, спрямованої на посилення емоційної складової професії, розвиток емпатії, орієнтації на іншу людину як вияв любові, доброти та милосердя. Закріплені у свідомості вчителя педагогічні цінності утворюють систему його професійних орієнтацій на спілкування з учнями, творчу діяльність, розвиток особистості та професійне співробітництво, обмін духовними цінностями тощо. Інтерналізація гуманістичних цінностей педагогічної діяльності створює основу професійної культури вчителя, в основі якої лежать такі цінності:

Універсальність — головною педагогічною цінністю має стати ученя, а вчитель — мати можливість розвивати, соціально захищати та підтримувати його творчу індивідуальність;

Духовність — колективний педагогічний досвід людства, відображений у педагогічних теоріях і методах педагогічного мислення;

Практичність — методи педагогічної діяльності, педагогічні технології та перевірені практикою освітні системи;

Особистісні — педагогічні здібності, індивідуальні особливості вчителя як суб'єкта педагогічної культури, педагогічний процес та власний життєвий досвід.

Зазначені цінності педагогічної діяльності вчителя впливають на зміст потреб та інтересів, а отже, і на ціннісні орієнтації учнів, сприяючи їх уточненню, причому цей процес стає тим ефективнішим, чим кращими є потреби в самоповазі, високі. формується самооцінка та соціальне визнання останніх. Адже через самовизначення особистість окреслює сенс свого життя, узгодженість ціннісних орієнтацій і потреб особистості із суспільними нормами, що забезпечує передумови суспільно корисної орієнтації у професійній діяльності майбутніх спеціалістів. Педагогічна цінність цінностей визначається тим, що процес їх засвоєння і реалізації впливає на особистісні характеристики вихованців і змістові компоненти освіти.

Список використаних джерел

1. Волкова Н.Н. Професійна компетентність спеціалістів: критерії оцінки / Н.Н. Волкова, Л.Б. Волошко. К. : «Лан», 2015. С. 46–47.

АРТ-ТЕРАПІЯ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ КОРЕКЦІЇ МОВЛЕННЄВИХ ПОРУШЕНЬ

Клеценко Л.

*доцент кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти,
Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»;*

Каберник Д.

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність «Спеціальна освіта»,
Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»*

Порушення мовленнєвого розвитку є однією з найпоширеніших проблем, яка викликає низку похідних відхилень, які впливають на подальший розвиток дитини. Тому актуальним є пошук ефективних шляхів подолання мовленнєвих відхилень дошкільників, їх корекція, що є важливою умовою формування інтелектуальних якостей особистості, сприяє розширенню світогляду, стимулюванню та збагаченню спілкування навичок, засвоєння культурного досвіду людства. Світові освітні тенденції, які спрямовані на демократизацію та гуманізацію освітнього процесу, створюють умови для залучення до навчання всіх дітей, зокрема з комплексними порушеннями розвитку мовлення, в усіх закладах освіти, і, насамперед, навчання в дошкільних закладах. Звичайно, це вимагає від працівників закладів дошкільної освіти пошуку і використання нових нестандартних форм, методів і засобів розвитку мовлення дітей. У роботі з дошкільниками надзвичайно важливим є використання «гнучких» видів роботи, одним із яких є арт-терапія. Практика показує, що за допомогою арт-терапії створюються такі умови, які дають змогу вивчити особистість дитини в процесі виконання різноманітних творчих завдань, зрозуміти її, відчувати настрій і розкрити життєві цінності та інтереси. Саме арт-терапія поєднує розвивальний, діагностичний, виховний та корекційний процеси, створюючи основу для встановлення довірливих стосунків між педагогом і дитиною, ефективною соціальною взаємодією та якісного педагогічного впливу [1].

Арт-терапія, або арт-терапія, — універсальний метод лікування, заснований на різних видах мистецтва, що дозволяє широко використовувати не тільки індивідуальні, а й групові форми роботи

з дітьми; ставити і вирішувати конкретні психокорекційні завдання щодо створення нових мотивів і установок; їх закріплення в реальності. Арт-терапія дає вихід із внутрішніх конфліктів і сильних емоцій дитини, допомагає в інтерпретації пригнічених переживань, дисциплінує групу, сприяє підвищенню самооцінки дитини, здатності усвідомлювати свої почуття та емоції, розвиває артистичні здібності.

Впровадження методів арт-терапії в освітній процес протягом останнього десятиліття має наукове обґрунтування та набуває професійного характеру. Фахівці, які займаються арт-терапією, намагаються подолати рамки традиційного психоаналітичного підходу, тому кожна така дитина, яка переживає ситуацію інтеграції у світ мистецтва, розглядається як така, що збагачує новими можливостями весь людський потенціал і є джерелом всебічний розвиток дитини [2, с. 12]. Отже, використання форм і методів арт-терапії в закладі дошкільної освіти в роботі з дітьми з порушеннями мовлення сприяє розвитку самостійності, ініціативи, творчості, є запорукою розвитку їхньої пізнавальної активності. А вправи ізотерапії розвивати координацію очей і рук, фантазію, творче бачення та уяву, завдяки таким вправам світ відкривається перед маленькою дитиною по-новому, що сприяє активізації та розширенню словникового запасу, дає уявлення про нові можливості взаємодії з предметами, що дозволяє встановлювати граматичні закономірності при описі своїх дій, а також створює потужну психофізіологічну основу для розвитку мовлення. При цьому за допомогою методик ізотерапії здійснюється позитивний вплив на психоемоційний стан дитини, що сприяє гармонійному розвитку особистості в цілому.

Список використаних джерел

1. Гладуш В.А. Шляхи вдосконалення професійної підготовки логопедів в Україні. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. Науковий журнал СумДПУ ім. А.С.Макаренка*. 2014. № 17 (35). С. 56–65.
2. Литвиненко В.А. Основи арт-терапії : навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Суми : СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2016. 140 с.

РОЗВИТОК ТА ОЦІНКА КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ ОСІБ ЕМІГРАНТІВ

Ключник В.А.

*II курс, група ЗПЛ-23-кв-1м-1ст, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Маслянікова І.В., к.психол.н., доцент,
завідувачка кафедрою соціальної роботи та педагогіки,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

Проблема комунікабельності не є новою для психологічної науки і її роль у житті людини ніколи не заперечувалася, але зростаюча замкнутість суспільства, невміння і небажання встановлювати дружні, відкриті контакти з іншими людьми актуалізувала наші наукові пошуки. Основним у моїй роботі є вельми цікаве припущення щодо можливості розвитку рівня комунікабельності за допомогою спеціальних методів та досягнення вищого рівня соціальної адаптованості.

Адаптація — це складний процес, який супроводжує все живе і неживе на Землі, починаючи від біологічної адаптації для виживання і розмноження і закінчуючи складною, багатоетапною соціальною адаптацією для психологічного благополуччя і благополуччя людини. Адаптація в осмисленні соціально-психологічного простору життя людини часто збігається з процесом соціалізації та акультурації особистості.

Адаптація та емоційна сфера особистості є взаємовпливаючими явищами. На швидкість і якість адаптації впливає емоційна сфера особистості, її настрої, впевненість у собі та емпатія. Вмотивована та відкрита людина, ймовірно, позитивно сприйме подолання складної життєвої ситуації.

Комунікабельність — це процес передачі інформації від однієї людини до іншої. Однак це ширше поняття, яке включає розуміння, толерантність, емпатію та вміння використовувати мову тіла. Також, люди з високим рівнем комунікабельності вміють відчувати аудиторію, утримувати її увагу і підтримувати інтерес до себе.

Моя гіпотеза наступна, чим вищий рівень комукабельності, тим краща адаптація людини в умовах еміграції.

Щоб оцінити комунікативну компетентність запропоновано питання:

1. Чи завжди ви намагаєтесь залучити іншу людину до свого діалогу?

2. Чи ставите ви уточнюючі запитання і виявляєте інтерес до розмови?

3. Чи завжди ви активно слухаєте свого співрозмовника?

4. Чи правильно ви перефразовуєте те, що сказав співрозмовник?

5. Чи стежите ви за реакціями людини, коли вона говорить?

6. Чи змінюєте ви свою поведінку, якщо помічаєте, що співрозмовник негативно реагує на ваші слова?

Якщо особа відповіла «так» на всі питання, у неї відмінні комунікативні навички. Якщо ні, їй, можливо, доведеться розробити їх далі.

Моя задача полягала у *розробці кейсів* з розвитку комунікативних умінь.

Кейс на тему «Розвиток комунікативних навичок» містить такі принципи:

1. Екологічності. Все, що відбувається під час навчання, не повинно завдавати шкоди або бути перешкодою для учасників групи та модераторів.

2. Доцільності. Усі завдання служать досягненню єдиної мети.

3. Послідовності. Кожне наступне завдання базується на досвіді та досвіді попереднього, в процес навчання вводяться нові ресурси.

4. Відкритості. Будьте ширими перед групою, максимально чесно відповідайте на запитання, створюйте умови для розкриття потенціалу кожного.

5. Надійності. Вправи адаптовані до реальності, в якій живуть учасники.

Загальною метою кейсу є розвиток комунікативної компетенції емігранта:

1. Знайомство учасників, створення емоційно теплої атмосфери.

2. Розвиток довірливого ставлення та усвідомлення власної ролі у відносинах з іншими.

3. Розвиток емпатії, розширення взаєморозуміння та сприйняття.

4. Навчитися розпізнавати свої та чужі емоції.

5. Удосконалювати навички вербального та невербального спілкування.

Цільова група: емігранти з України переважно студенти Українського гештальт інституту, загальна кількість — не менше 16 осіб.

Загальна тривалість 12 годин, 6 зустрічей онлайн двічі на тиждень.

Форми і методи роботи:

Форма поведінки. Навчання проходило у формі соціально-психологічного кейсу. Основним завданням було узагальнити на-

явний матеріал з теми та зібрати найбільш ефективні методи та технології.

Методи. Як наслідок, методи навчання — когнітивно-поведінкова терапія, гуманістичні традиції та гештальт.

Під час кейсу були використані наступні прийоми:

- вправи для розминки;
- моделювання ситуацій у рольових іграх;
- вправи в парах, групах;
- групові дискусії.

Інтегративний підхід дав змогу учасникам отримати цінний досвід у вивченні власної особистості, переконань, звичок та навичок взаємодії. Побачити себе очима своїх однокурсників, разом пережити складні життєві ситуації, змодельовані під час кейсу, відреагувати та висловити свої почуття, обговорити поточні проблеми — все це стало можливим під час кейсу.

Зі стану недовіри та замкнутості, поступово виходить довіра та бажання будувати стосунки з іншими. На першому етапі роботи то з'являлося суперництво і прагнення до влади, то учасники боролися за лідерство. В останній день на перший план вийшла потреба в спілкуванні: учасники розвинули тісний емоційний зв'язок один з одним.

Загалом мету програми можна вважати досягнутою. Загальний емоційний стан наприкінці заняття підвищується.

Висновки. Щоб розвинути здатність правильно сприймати і оцінювати людей, необхідно насамперед навчитися уважно спостерігати за людьми, спеціально знаходити і вміло використовувати інформацію, яка дає можливість зрозуміти індивідуальні особливості людей, з якими стикаються, не судити. Це означає, що необхідно виробити звичку і постійно діюче ставлення до психологічної оцінки людей. Особливо це ставлення виражається в тому, що, знайомлячись з новою людиною, треба прагнути дізнатися про неї якомога більше і, перш за все, про те, що дає можливість правильно сприйняти й оцінити її як особистість.

Список використаних джерел

1. Корніяка О.М. Сучасні підходи до вивчення комунікативної компетентності особистості. *Проблеми сучасної психології: збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка, Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України* / За ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009.

2. Орбан-Лембрик Л.Е. Основи психології спілкування : монографія. Івано-Франківськ : Плай, 2012.

3. Основи гештальт-терапії: методичні рекомендації до практичних занять та самостійної роботи для здобувачів першого рівня вищої освіти за спеціальністю 053 Психологія / уклад. М.Г. Кирилішина. Одеса : ФОП Бондаренко М.О., 2023.

ОСНОВНІ АСПЕКТИ Й ОСОБЛИВОСТІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ЗВО УКРАЇНИ

Коваленко Ю.О.

*здобувачка вищої освіти II курсу магістратури,
спеціальність «Психологія»,*

Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

*Науковий керівник: Маслянікова І.В., к.психол.н., доцент,
завідувачка кафедрою соціальної роботи та педагогіки,*

Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

Явище дистанційної форми навчання сьогодні знаходиться у центрі уваги, адже є новим у системі вищої освіти, відповідно, його регулювання в законодавчій та нормативно-правовій площині має межовий характер. Визначальним правовим інструментарієм є: Закон України «Про вищу освіту» (2014), «Концепція забезпечення якості вищої освіти в Україні» (2014), Закон України «Про Національну програму інформатизації» (1998), Положення про дистанційне навчання (наказ МОН № 466 від 25.04.2013 р.) та низка розпорядчих документів кожного ЗВО із переходом на дистанційну форму навчання у зв'язку із пандемією з 2021 року, а зараз через війну в Україні.

Отже, воєнний стан, як період суспільної нестабільності та загрози безпеці, вимагає від закладів вищої освіти адаптуватись до нових реалій та забезпечити навчання для здобувачів ефективним способом.

Експерти у галузі освіти вважають, що звабливі аспекти і відмінності дистанційного навчання в закладах вищої освіти в Україні під час воєнного стану визначаються великим числом факторів, які впливають на умови навчання. Однак, важливою є безпека здобувачів та викладачів під час проведення занять, яка відіграє ключову роль у забезпеченні неперервного освітнього процесу.

Враховуючи складність обставин, у яких знаходиться українське суспільство, особливу увагу слід приділити психологічному та емоційному стану учасників освітнього процесу, оскільки воєнний стан може викликати стресові ситуації різного рівня та наслідків

у вигляді психологічних проблем суб'єктивного характеру. Тому, необхідним вважаємо вчасно надавати психологічну підтримку та консультації для студентів, викладачів та працівників навчальних закладів фахівцями соціально-психологічної сфери конкретного ЗВО. Разом з цим, має здійснюватися адаптація навчальних програм і методик до умов воєнного конфлікту як важлива складова для забезпечення якісного навчання та збереження рівня освітнього процесу.

Передумовою успішності студентів є набуття ними нових навчальних функцій. Оволодіння новими способами і методами навчання зменшує внутрішній дискомфорт і запобігає можливим конфліктам з навколишнім середовищем. Цим самим зауважуємо на важливості підтриманні ефективності освітнього процесу, особливо в умовах війни в Україні.

Вивченням питань дистанційного навчання займалися численні вітчизняні науковці. Ми звертались до праць вітчизняних науковців, які досліджували питання присвячені змісту дистанційного навчання (М. Карпенко, С.Г. Литновинова, В. Кухаренко, Е. Полат, А. Хуторський), проблеми наукового забезпечення професій (В. Биков, Л. Лещенко, М.І. Нежуріна, С.А. Нестеренко), організації дистанційного навчання за кордоном і в Україні (В. Олійник, Н. Корсунська), психолого-педагогічні аспекти дистанційного навчання (Т. Олійник, Н. Сиротенко, О.О. Андреев, М.Ю. Бухаркіна). Наголошуючи на перевагах, в той же час науковці говорять про певні особливості, які притаманні дистанційному навчанню. Так, дистанційній формі навчання може бути притаманна складність навігації сайтом університету, труднощі інструментів електронної платформи, на якій працює ЗВО, перебої з електопостачанням та інтернетом та багато ін., через що студенти, особливо ті, хто не знайомий з віртуальним середовищем, часто кидають навчання, не завершивши курс.

Для продовження навчання важливими є такі внутрішні фактори, як зацікавленість, самооцінка, увага та підтримка з боку фасилітатора, активне залучення студента до процесів навчання та комунікації, що відбуваються в онлайн-середовищі, відчуття актуальності матеріалу (тобто виправдання очікувань) та задоволення, що безпосередньо пов'язане з відчуттям психологічного комфорту.

Для організації якісного навчального процесу, на нашу думку, слід виділити наступні складові:

1. Технічна підтримка:

Однією з найважливіших особливостей дистанційного навчання є забезпечення необхідної технічної підтримки студентам та

викладачам. ЗВО повинно мати стабільні Інтернет-з'єднання, надійні комп'ютери та програмне забезпечення, які дозволяють здійснювати відеоконференції та запускати необхідні навчальні платформи.

2. Організація навчального процесу:

У дистанційному навчанні необхідно враховувати особливості організації навчального процесу. ЗВО мають розробити чіткий розклад занять, вказати строки подачі робіт та оцінювання, забезпечити можливість відстежування прогресу студентів та здійснювати зворотний зв'язок з ними.

3. Структуризація матеріалів:

Для успішного дистанційного навчання важливо, щоб матеріали були структуровані та легкозрозумілі. ЗВО повинні ретельно обрати та організувати навчальні матеріали, розподілити їх на теми чи розділи, забезпечити доступність до них для студентів.

4. Віддалене оцінювання:

Окрім проведення навчальних занять, дистанційне навчання вимагає ефективної системи оцінювання. ЗВО мають використовувати різні методи оцінювання, такі як онлайн-тести, написання курсових робіт, відповіді на питання тощо. Також, необхідно дбати про забезпечення захисту персональних даних студентів.

5. Спілкування та взаємодія:

Однією з важливих складових дистанційного навчання є спілкування та взаємодія між викладачами та студентами. ЗВО повинні надати можливість для обговорення тем, задавання питань, проведення групових проєктів. Для цього можна використовувати спеціалізовані платформи для спілкування та спільної роботи.

6. Підтримка студентів:

Дистанційне навчання може бути викликом для деяких студентів, тому важливо забезпечити їм необхідну підтримку. ЗВО мають мати систему консультування, психологічну підтримку, а також регулярне та відкрите спілкування зі студентами, щоб виявити та вирішити їх проблеми.

Розуміння цих особливостей допоможе створити ефективну систему навчання та надати студентам якісну освіту навіть у складних часах.

Отже важливим кроком на шляху вдосконалення формування адаптації до дистанційного навчання є дотримання балансу між адаптацією та інноваціями, що, в свою чергу, базується на вихованні «внутрішнього» потенціалу студентів у ЗВО, формуванні власних компетенцій та їх практичній реалізації та впровадженні [1].

Шляхи покращення процесу адаптації до умов дистанційної освіти включають високий рівень самоорганізації, що підвищує творчий та інтелектуальний потенціал студентів вищих навчальних закладів, їх готовність до здобуття знань, вміння взаємодіяти з комп'ютерною технікою та оволодіння новітніми інформаційними технологіями.

Список використаних джерел

1. Глуховська Н.А. Проблеми і перспективи дистанційного навчання в системі підготовки майбутніх фахівців в умовах євроінтеграції. *Актуальні проблеми педагогіки, психології та професійної освіти*. 2016. № 2. С. 67–71.
2. Кухаренко В.М., Бондаренко В.В. Екстрене дистанційне навчання в Україні : монографія. Харків : Вид-во КП «Міська друкарня», 2020. 409 с.
3. Лавро О.О. Особливості освітнього простору дистанційної професійної підготовки вчителів початкової школи : *матеріали студ. наук. конференції «Актуальні проблеми української освіти»*. 2020. Вип. 14. С. 67–70.
4. Хмурова В., Гращенко І. Дистанційна освіта в період пандемії COVID-19. *Вісник КНТЕУ*. 2020. № 3. С. 136.

STIGMATIZATION OF PEOPLE WITH DISABILITIES IN THE WORKPLACE AND THE ASSOCIATED PSYCHOLOGICAL PROBLEMS

Ковган О.П.

*III курс, група ПІ 20-1 фмб,
спеціальність «Інженерія програмного забезпечення»,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Домніч Л.М., ст. викладач,
Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна»*

This research explores the issue of stigmatization faced by individuals based on their disabilities in the workplace, along with the psychological challenges, caused by it. Through an analysis of existing literature and empirical evidence, the study aims to uncover the extent of such problems and their impact on the psychological well-being of such people. By highlighting the occurrence of stigma and its detrimental effects, this research underscores the importance of fostering inclusive work environments and implementing policies to mitigate discrimination. Ultimately, the findings of this study contribute to the broader discourse on disability rights and advocate for the creation of supportive workplaces that promote diversity and equal opportunities for all employees.

EXPLORATION OF STIGMATISATION AS A PHENOMENON

Before talking about stigmatization and what it does to the mental health of a victim, we should understand what it means. The concept of stigma has its roots in ancient Greece, where it denoted markings burned onto the skin of slaves, as well as individuals deemed as criminals or traitors. These markings, known as stigmas, conveyed the idea of a person being «flawed,» leading others to avoid and ostracize them. Sociologist Erving Goffman redefined the term in 1963, giving it a contemporary interpretation. In essence, stigma now encompasses any adverse attitude, bias, or misconceptions linked to particular characteristics, situations, or health conditions [1].

PSYCHOLOGICAL IMPACT ON A VICTIM OF STIGMA

Individuals with physical disabilities face double the rate of unemployment compared to those without disabilities. Enabling people with disabilities to engage in the workforce is crucial, as individuals with mental and physical health conditions could derive various advantages from employment, including structured schedules, routine, and social interaction. Moreover, research indicates that unemployment adversely affects health, contributing to psychological distress and depression. Negative attitudes held by employers and other stakeholders in the workplace toward individuals with disabilities are cited as a contributing factor, diminishing their employment prospects and support at work. Many individuals with health challenges encounter a dilemma regarding disclosure [2].

Multiple studies have identified that employers often harbor stigmatizing perceptions toward employees with disabilities, leading to adverse impacts on the well-being and long-term employment prospects of disabled individuals. The primary factor behind this phenomenon appears to be a deficiency in understanding disabilities. This may stem from insufficient knowledge regarding the medical aspects of disabilities, including symptoms, recurrence, and recovery, or a lack of awareness regarding potential workplace accommodations [3]. So, as we can see, stigmatization is coming from all parts of the work environment — coworkers, bosses, and even stakeholders.

PROMOTING INCLUSIVITY

In the past couple of years, our society has made significant progress in overcoming the stigmatization of people with various health problems and disabilities. Sure, no company wants to hire an employee, who works less than others but earns the same amount of money. That is why researchers developed quite a few programs for workspace adaptation to increase comfort and productivity. Here is what companies can do to achieve that:

Provide Accessibility: ensure physical accessibility within the workplace by installing ramps, elevators, and accessible restroom facilities. Additionally, adhere to digital accessibility standards to ensure technology and online platforms are usable for employees with disabilities.

Communication and Training: conduct regular training sessions for all employees on diversity, inclusion, and disability awareness. Encourage open communication and provide resources for employees to learn about various disabilities.

Promote Communication and Training: host regular training sessions for all staff members focused on diversity, inclusion, and disability awareness. Encourage open dialogue and provide resources for employees to educate themselves about various disabilities.

Technology Solutions: allocate resources to procure assistive technologies that cater to employees with diverse needs. Ensure that all digital tools and platforms comply with accessibility guidelines.

Regular Assessments and Feedback: conduct regular assessments to identify potential barriers or challenges. Seek feedback from employees with special needs to understand their experiences and continuously improve workplace inclusivity [4].

CONCLUSION

In addition to the information above we should understand that including such people in work will have numerous positive effects on productivity, the work environment, and society in general with no drawbacks. Yes, this process is not as fast as we would like, but removing all stigma is crucial.

References

1. Types of Stigma and Steps to Stamping It Out. *Healthline*. URL: <https://www.healthline.com/health/what-is-stigma>.
2. In What Ways Does Health Related Stigma Affect Sustainable Employment and Well-Being at Work? A Systematic Review. *SpringerLink*. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10926-021-09998-z>.
3. National Library of Medicine. *National Center for Biotechnology Information*. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC9576674/>.
4. LinkedIn. URL: https://www.linkedin.com/pulse/fostering-inclusive-workplaces-strategies-address-faced-roshan-prasad-jiamc?trk=public_post_main-feed-card_feed-article-content.

МЕТОДИ ВІДНОВЛЕННЯ ПСИХОЕМОЦІЙНОГО СТАНУ ШКОЛЯРІВ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Корнієнко І.В.

*здобувачка вищої освіти І курсу магістратури,
спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Маслянікова І.В., к.психол.н., доцент,
завідувачка кафедрою соціальної роботи та педагогіки,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

Дистанційне навчання, яке стало соціальною необхідністю в умовах пандемії, та з моменту агресивного вторгнення російської армії в Україну, набуло масового розповсюдження в системі освіти, воно активно продовжує набирати чинності, надаючи можливості здобувачам освітнього процесу, отримати якісну повну середню освіту. Правовим документом є Закон України

Відповідно до статті 9 «Про освіту» загальна середня освіта може бути організована за такими формами: інституційна (очна: денна, вечірня); заочна (дистанційна); індивідуальна (екстернатна, сімейна, вона ж — домашня, педагогічний патронаж). Положення про дистанційне навчання (МОН № 466 від 25.04. 2013 р.), «Про Національну програму інформатизації» (1988) та низка розпорядчих документів закладів ЗСО про надання якісних освітніх послуг в дистанційному форматі.

Спираються на праці видатних науковців: Биков В.Г., Кухаренко В.М., Бондаренко В.В., Бакулін В., Сиденко Л., Яровий О., Олійник В.І., Овчарук О.В., Мигович С.М., Жук Ю.О., Підласий І.П., які в своїх роботах досліджували чинники впливу використання інформаційно-комунікаційних технологій на психоемоційний стан школярів. Дослідження, які проводилися мною виокремили як негативні так і позитивні чинники навчання на відстані. Отже, суб'єкти дистанційного навчання піддаються психологічним факторам впливу на психоемоційну складову індивіда.

1. Відчуття відокремленості — може призвести до почуття відсутності соціальної підтримки, підвищений рівень тривожності, страху самотності та безпорадності.

2. Відчуття стресу та тривоги. Новий формат навчання, технічні проблеми, велика кількість домашньої роботи та нестача особистого контакту, можуть призвести до погіршення психоемоційного стану.

3. Втрата мотивації. Втрата інтересу до навчання через відсутність стимулюючого середовища та взаємодії з однокласниками.

4. Збудження та перевтомлення. Велика кількість часу, проведеного перед екранами гаджетів, призводить до збудження та перевтомлення, а це в свою чергу може вплинути на сон, пам'ять, настрій, здатність концентруватися

Дистанційне навчання є інструментом доступу до забезпечення якісної освіти для всіх учасників навчально-виховного процесу, це дає можливість впливати на пізнавальну діяльність учнів. Основними позитивними елементами дистанційного навчання, є:

1. Самостійність, оскільки школярі повинні самостійно організувати свій навчальний процес в часі та просторі, шукати необхідну інформацію та вирішувати завдання без прямого нагляду та втручання вчителя.

2. Використання технологій, розвиває навички роботи з комп'ютером, інтернетом та іншими новітніми цифровими засобами.

3. Розвиває критичне мислення. Вміння працювати з матеріалом — підбирати аналізувати, обговорювати, аргументувати.

Враховуючи зовнішні (війна) та внутрішні (ізолюваність) чинники впливу на емоційний стан здобувачів освіти, слід згадати про духовну складову здоров'я, яка є однією із головних каталізаторів психоемоційного прояву.

Духовна — психоемоційна складова здоров'я дуже важлива у розрізі питань стресу та підвищеної тривожності, яку зазнає психоемоційне тіло кожного школяра, що перебуває у тривожному або стресовому стані. Для подолання негативного емоційного настрою у більшості учнів, потрібно створити такі умови навчання, які б сприяли процесу відновлення, а саме: Правильно організований навчальний процес, сприятлива психологічна атмосфера, позитивні емоції (посмішка, радість, теплі слова) в процесі спілкування вчителя та учнів, спонукають збереженню психічного здоров'я.

Для подолання тривожності і підтримки емоційного благополуччя школярів необхідно: присутність дбайливих батьків (або дорослих, друзів), своєчасна підтримка дітей (в момент страху, розгубленості, невпевненості), соціальна згуртованість (відео чати — відкриті віконця) під час синхронних занять, вміння співпереживати — ділитися своїми почуттями з однолітками, інформаційний контроль з боку батьків (надання адаптивної інформації (наголошувати увагу на позитивні і сильні сторони життя).

Створення безпечного фізичного середовища школярів в умовах дистанційного навчання передбачає: чіткого дотримання режиму дня, організація робочого місця, самодисципліна у виконанні домашніх та робочих завдань, самоусвідомлення і мотивація своєї пізнавальної діяльності, самостійні заняття фізичною культурою та спортом, прогулянки на свіжому повітрі, дихальні вправи, медитації, заняття йога-практиками, відвідування спортивних секцій.

Створення безпечного емоційного середовища, а саме заняття творчими видами діяльності: музика, малювання, театральне мистецтво, хореографія, танець, ритміка тощо. Необхідним компонентом творчості є уява, фантазія, психічний зміст, якої міститься у створенні образу кінцевого продукту. Тож важливим педагогічним фактором у вирішенні психологічних проблем на дистанційному навчанні, є володіння вчителем — викладачем методами психологічної саморегуляції й надання своєчасної психологічної допомоги учням. Вправи на відновлення психоемоційного стану: «Ритмічне дихання», «Піджак на вішалці», «Релаксація на контраст», «Ворона на шафі», «Стирання інформації» тощо.

Широкий спектр інструментів зняття психологічної напруги та зниження тривожності, дає змогу вчителю правильно обрати й диференційовано застосовувати на дистанційних заняттях.

Список використаних джерел

1. Білоконь В.В. Тривожність та її вплив на самооцінку осіб юнацького віку. *Науковий журнал «Український психолого-педагогічний науковий збірник»*. 2020. № 20. С. 9–13.
2. Брюховецька О., Чаусова Т., Інжієвська Л. Особливості особистісної тривожності як індикатор психологічного благополуччя у жінок. *Організаційна психологія, економічна психологія*. 2022. № 1 (25). С. 23–32.
3. Вишнякова О. Як допомогти дітям подолати тривогу через війну? *Українська правда. Життя : веб-сайт*. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2022/02/25/247568/>.
4. Гозак С., Єлізарова О., Станкевич Т., Дюба Н., Парац А., Лебеденць Л. Вплив дистанційного навчання школярів 1–11 класів під час пандемії COVID-19 на їх психоемоційний стан. *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка*. 2020. № 1 (11). С. 27–32.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТАНІВ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Корякіна І.Р.

*здобувачка вищої освіти I курсу магістратури,
група ЗПЛ-23-1м, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Мілютіна К.Л., д.психол.н., доцент,
професор кафедри психології,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

Ефективність будь-якої людської діяльності, в тому числі й навчальної, залежить від безлічі різних факторів, серед яких найважливішу роль відіграють суб'єктивні, тобто ті, що пов'язані з різними характеристиками та особливостями самого суб'єкта діяльності. Їх значення переконливо доводиться як науковими дослідженнями, так і реальною практикою. В останні роки, наприклад, все частіше і частіше з'ясується, що причиною багатьох аварій, нещасних випадків були помилки людини. Історичний досвід учить нас, що війна чинить суттєвий вплив на психологічний стан людини й несе за собою довготривалі наслідки для психіки. Всі суб'єктивні фактори ефективності діяльності можуть, по всій видимості, бути зведеними або до проблеми мотивації, або до проблеми компетенції (сфера раціонального знання), або до проблеми психічного стану (сфера переживання).

Ключові слова: соціальні особливості, психологічні особливості, особистість, стан особистості, чинники, війна.

Умови сучасного життя вимагають від кожної людини прийняття самостійних рішень, проявів ініціативності та вміння адаптуватися до навколишнього світу. Водночас трансформації соціально-економічних і політичних сфер життя, нестабільність сімейних відносин і психологічна напруга у сфері міжособистісного спілкування, що зумовлюють виникнення у людей психічних станів невизначеності, невпевненості, тривожності, фрустрованості, агресивності, що призводить до появи у них особистісних проблем. Найбільші проблеми процеси життєствердження викликають у молодого покоління [1, с. 33].

Соціально-психологічні та психічні стани як науковий феномен має самостійний статус, але розглядається в одному розділі з емоціями, за що йому не приділяють увагу. Серед дослідників немає єдиної думки на феноменологію, механізми функціонування,

загальну кількість психічних станів представлених у людини, ступінь їхнього співвіднесення один з одним. З іншого боку, поняття психічного стану часто використовують у різних тлумаченнях, відсутня його точне визначення. Залишаються проблематичними й модальні характеристики психічних станів, що ускладнює виявлення їх інваріантних ознак і визначення ролі у процесі розвитку особистості. Однією з важливих причин наукової дискусії в психології є складність самого об'єкта дослідження. Психічні стани, як будь-який інший об'єкт психологічного аналізу, є багатовимірним явищем, водночас вони залишаються суто індивідуальними, різноманітними та не завжди піддаються рефлексії. Усе це обумовлює наявність у науковій літературі фрагментарних описів і відсутність єдиної теоретичної концепції психічних станів [1, с. 35].

Систематичне вивчення сутності соціально-психологічних і психічних станів у психології пов'язують з ім'ям У. Джеймса. Взагалі, він вважав предметом психології саме стани свідомості, до яких зараховував почуття, бажання, емоції, пізнавальні процеси, судження, рішення, бажання тощо, підкреслюючи особистісний і цілісний характер психічних процесів. Крім того, у своїй концепції У. Джеймс змінює термін «процес» на термін «стан», що створило умови для поєднання станів з психічними процесами та надало їм (станам) характеристики цілісності. Важливим є висновок У. Джеймса щодо необхідності обліку загального стану психіки під час будь-яких процесів людини [2, с. 46]. Зазначимо, що психічні стани описували пізніше представники різних психологічних напрямів.

Таким чином, соціально-психологічні стани розглядають в сучасній психології як цілісну ознаку психічної діяльності суб'єкта за певний час, що характеризується своєрідністю перебігу психічних процесів і залежить від відображення предметів та явищ довкілля та попередніх станів, а також психічних властивостей особистості. Соціально-психологічні та психічні стани характеризуються єдністю переживань і діяльності, тобто це як внутрішні процеси, які виявляються у зовнішніх діях людини, активізують перебіг усієї діяльності. До складу психічного стану як стрижневі компоненти входять перцептивні, вольові, емоційні, розумові компоненти та свідомість, що дозволяє характеризувати їх як суб'єктів системного опису в науці [3, с. 58]. Але попри певну повноту та цілісність наукової інформації з проблеми емоційних станів і переживань, нерозробленим залишається проблемне поле, пов'язане з семантичним наповненням негативних емоційних станів і переживань особистості на різних

етапах її онтогенетичного розвитку. Емоційні стани супроводжують будь-яку діяльність особистості, впливають на успішність її реалізації; виступають як форма саморегуляції психіки, і як механізм інтеграції особистості, як окремих сфер особистості, так і в цілому.

Список використаних джерел

1. Актуальні проблеми психології розвитку особистості : матеріали Міжнародної науково-практ. конференції (12–15 травня 2023 р.). К. : Український державний університет ім. М. Драгоманова, 2023. 133 с.
2. Креденцер О. Емпіричне дослідження психологічних проблем українців, що перебувають в Німеччині у зв'язку з війною. *Організаційна психологія. Економічна психологія*. 2023. 1 (28). С. 45–55. DOI: <https://doi.org/10.31108/2.2023.1.28.5>.
3. Титаренко Т.М. Соціально-психологічні технології відновлення особистості після травматичних подій : практ. посібник. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2019. 220 с.

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ЧИННИК АДАПТИВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ ПЕРІОДУ РАННЬОЇ ДОРОСЛОСТІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Котенко О.М.

*здобувачка вищої освіти І курсу магістратури, група ЗПЛ-23-1м,
спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Питлюк-Смеречинська О.Д., к.психол.н.,
доцент кафедри психології,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

У тезах висвітлено результати дослідження впливу емоційного інтелекту на адаптацію особистості періоду ранньої дорослості під час війни. Основна увага приділена визначенню ключових аспектів формування емоційного інтелекту у особистості. На основі отриманих даних з'ясовано зв'язок між емоційним інтелектом та адаптацією особистості.

Ключові слова: емоційний інтелект, адаптація, війна.

Період ранньої дорослості є критичним для формування особистості, адже саме на цьому етапі людина вперше стикається зі складними викликами та невизначеністю дорослого життя. У контексті війни, ці виклики ще більші, оскільки особистість змушена адаптуватися до постійної загрози, стресу та нестабільності.

Процес психологічної адаптації потребує від людини опанування різних компетенцій для розуміння власного стану, проте всі ці навички неподільно пов'язані з емоційними аспектами, знаннями про емоції та точністю сприйняття власних та чужих емоційних станів [4].

В умовах конфлікту люди піддаються впливу глибоких стресів і випробувань, які вимагають вмілої емоційної регуляції та адаптивних стратегій подолання труднощів. Важливо проводити аналіз спрямований на розкриття взаємозв'язку між емоційним інтелектом та адаптивністю в ранньому дорослому віці в контексті досвіду воєнного часу [3].

Спираючись на міждисциплінарні перспективи психології, соціології та військових досліджень, важливо з'ясувати механізми, за допомогою яких емоційний інтелект впливає на здатність людини орієнтуватися в складнощах конфлікту.

В умовах стресу та під впливом травмуючих факторів, особистість піддається перетворенням, оскільки навколишнє середовище для людини включає набір постійно змінних стимулів, з якими вона взаємодіє. У цій взаємодії і власному виживанні людина виявляється залежною від процесу адаптації, який можливий завдяки особливостям нервової системи та психіки. Ефективність адаптації особистості в умовах складних обставин навколишнього середовища залежить від таких факторів, як емоційна та раціональна системи, які підвищують ймовірність успішної адаптації в невизначених або негативних умовах [2].

Психоемоційний стан людини під час воєнних конфліктів визначається навколишнім середовищем, властивостями її особистості та сприйняттям подій, що відбуваються навколо. Війна є негативним фактором для психоемоційного стану, оскільки емоційний процес характеризується переважанням негативних емоцій, афектів та емоційного збудження, які складно контролювати.

Емоції мають значний вплив на поведінку людини, іншими словами, вони впливають на неї більше, ніж інші когнітивні структури, такі як обробка інформації та логіка. Емоційний інтелект (ЕІ) характеризується не лише здатністю відчувати власні емоції, а й здатністю сприймати емоції інших людей — емпатію. Психоемоційний стан визначає її поведінковий патерн [1; 2; 4].

Психологічна адаптація до умов війни через чергування травматичних подій, кризових ситуацій та складних обставин допомагає людям набувати безцінний досвід, на який можна спиратися

у майбутньому. Людині потрібен час для регулювання внутрішнього стану — психологічної адаптації, яка відбувається за допомогою змін у протіканні внутрішніх психічних процесів. Механізми адаптації є еволюційно сформованими для виживання організму в змінних умовах навколишнього середовища.

Успішна психологічна адаптація особистості в умовах війни може бути показником емоційної стабільності, задоволеності життя, толерантності до невизначеності та посттравматичного зростання.

Список використаних джерел

1. Гоулман Д. Емоційний інтелект. Х. : Віват, 2020. 512 с.
2. Носенко Е.Л. Емоційний інтелект: концептуалізація феномену, основні функції. Монографія. К. : Вища школа, 2003. 126 с.
3. Грішин Е. Резильєнтність особистості: сутність феномену, психодіагностика та засоби розвитку. *Вісник ХНПУ ім. Г.С. Сковороди. Психологія*. 2021. № 64. С. 62–81.
4. Подоляк Н. Особливості співвідношення адаптивності та емоційного інтелекту. *Проблеми гуманітарних наук. Психологія*. 2020. (47). С. 79–89.
5. Хамініч О.М. Резильєнтність: життєстійкість, життєздатність або Резильєнтність? *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: «Психологічні науки»*. 2016. Вип. 6. Т. 2. С. 160–165.

ОСОБЛИВОСТІ ПОДОЛАННЯ СТАНУ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВИСНАЖЕННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Котик Н.М.

*І курс магістратури, група ЗПЛ-23-1м, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Острянюк Т.С., к.пед.н., доцент,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

Війна змінила життя кожного із нас, кожного українця. Війна — це довготривала травматична ситуація. Багато хто із нас вже зіткнувся із наявністю у себе тих чи інших ознак психологічного виснаження.

Психологічне виснаження має свої стадії розвитку. Постійний стрес спочатку викликає у людини тривожність, далі настає стадія резистентності (коли організм здатний звикнути і адаптуватися до наявного стресу), і третьою є заключна стадія загального адаптаційного синдрому (за Гансом Сельє), фаза психологічного виснаження [1, с. 120].

Типовими ознаками психоемоційної дезадаптації та когнітивно-мотиваційних порушень, притаманних стану психологічного виснаження, є емоційна депривація, апатична реакція, зниження мотиваційного потенціалу, дефіцити уваги та мнестичних функцій, а також формування феномену безнадійності. Окрім психоневрологічних розладів, спостерігаються соматичні прояви, такі як міалгічний синдром, анальгезія, підвищення артеріального тиску та порушення процесів метаболізму та травлення їжі, що спричиняє дефіцит есенціальних нутрієнтів та вітамінів, котрий, у свою чергу, призводить до біологічного виснаження організму та загострення хронічних патологій.

Як окремий прояв психологічного виснаження виділяють посттравматичний стресовий розлад (ПТСР). За даними Електронної системи охорони здоров'я (ЕСОЗ) у 2023 році кількість пацієнтів з ПТСР зростає майже в чотири рази в порівнянні з 2021 роком (станом на 06.03.2024) [2].

Особливості подолання психологічного виснаження особистості під час тривалої травматизації (війни):

1. Безперервний стрес ускладнює відновлення сил, а абсолютна непередбачуваність закінчення війни виступає додатковим травмогенним чинником.

2. Травми мають множинний характер. Це психологічні травми від бойових дій, втрати близьких, руйнування домівок, вимушеного переміщення, постійних страхів за себе та своїх близьких тощо.

3. Травматизація набула характеру генералізованого феномену на рівні нації, що призвело до формування колективного травматичного досвіду, який вимагає комплексних заходів психологічної реабілітації на національному рівні.

4. Брак фахівців, фінансування та логістичні проблеми через війну ускладнюють надання психологічної допомоги населенню.

5. Спостерігається явище стигматизації, коли наявні забобони та упереджені стереотипи щодо психологів можуть виступати бар'єром для звернення за кваліфікованою фаховою психіатричною або психотерапевтичною допомогою в осіб, які її потребують.

6. Існує постійний високий ризик розвитку ПТСР серед військових, вимушених переселенців та мирного населення, тобто серед усіх верств населення.

7. Для подолання наслідків війни психологічно потрібен буде тривалий відновлювальний період часу навіть після її завершення.

Психологічне виснаження проявляється у емоційній, мотиваційній, когнітивній, фізичній та духовній сферах особистості. Ме-

тоди психологічної самодопомоги згруповані у відповідності до видів прояву виснаження, а саме: когнітивно-поведінкові, емоційно-фокусовані, фізичні, соціальні та духовні. Ефективність методів самодопомоги зумовлена їх здатністю сприяти саморегуляції, усвідомленню власних емоцій та думок, подоланню негативних патернів та інтеграції різних систем організму.

Успішне подолання власних психологічних проблем, пов'язаних із виснаженням, надасть людині можливість відчувати контроль над своїми емоціями надалі, відчути задоволення від самостійного подолання труднощів, що, у свою чергу, підвищує самооцінку, впевненість у власних силах та у можливості застосувати використані методики у майбутньому.

Отже, ключові аспекти психологічної самопідтримки включають:

1. Збереження когнітивної пластичності та здатності до ресурсної переоцінки травматичних подій, акцентуючи увагу на протективних факторах та адаптивних копінг-стратегіях.

2. Культивування емоційної саморегуляції, розвиток емоційного інтелекту та навичок конструктивного опанування переживань тривоги, горя, гніву.

3. Формування стрес-долаючої поведінки, зокрема впровадження технік психічної саморегуляції, розвиток стресостійкості.

4. Актуалізація внутрішніх ресурсів самоефективності та особистісної автономії задля збереження психологічного благополуччя.

5. Імплементация практик самоприйняття, самоусвідомлення та самопіклування для підтримання цілісності Я-концепції.

6. Залучення соціальної підтримки шляхом інтеграції в соціальні зв'язки, розвитку комунікативних навичок та формування почуття приналежності.

7. Дотримання принципів збалансованого способу життя, включаючи фізичну активність, здорове харчування, практики психічної релаксації.

Список використаних джерел

1. Наугольник Л.Б. Психологія стресу : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2015. 324 с.

2. Кількість пацієнтів зі встановленим діагнозом ПТСР в Україні зростає. Що треба знати про посттравматичний стресовий розлад. URL: <https://moz.gov.ua/article/news/kilkist-pacientiv-zi-vstanovlenim-diagnozom-ptsr-v-ukraini-zrostaє-scho-treba-znati-pro-posttravmatichnij-stresovij-rozlad/>.

САМОПРЕЗЕНТАЦІЯ ПСИХОЛОГА В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Котов С.В.

*І курс, група ЗПЛ-23-кв-1м-1ст, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Питлюк-Смеречинська О.Д., к.психол.н., доцент,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

В умовах глобальної цифровізації, що зазнає світ, соціальні мережі давно стали не лише місцем взаємодії для звичайних користувачів, але й особливим полем для професійної самопрезентації фахівців, зокрема психологів, дозволяючи їм швидко та ефективно взаємодіяти з клієнтами. Соцмережі дозволяють діяти швидше ніж традиційні канали просування та охопити значно більшу аудиторію не лише в країні проживання психолога, а й далеко за її межами. Водночас, інформаційний простір занадто перевантажений інформацією низької якості, завдяки чому спеціаліст та клієнт дуже часто не знаходять шлях один до одного.

З огляду на війну в країні та купу першочергових проблем і питань, проблема самопрезентації в соціальних мережах лише починає системно вивчатися вченими. Праці відомих вчених, таких як А. Андерсон, І. Гоффман, І. Джонс, Б. Куїглі, Ч. Кулі, С. Лі, Дж. Г. Мід, Т. Пітман, М. Ріес, Дж. Тедеші та А. Шутц містять ключові концепції та підходи до самопрезентації, а сучасні дослідження українськими фахівцями Є.М. Бакушиною, А.Є. Жичкіною, О.М. Капустюк, Т.А. Курбакою, О.Р. Шишковою відкривають нові аспекти актуальної проблеми.

Так, Ірвінг Гофман розглядає самопрезентацію як процес створення та управління враженнями про себе, який відбувається за аналогією з театральною постановкою, де фахівець виступає в ролі актора, який намагається створити у глядачів бажане враження. О.О. Бодальов підкреслює, що самопрезентація може бути як позитивною, так і негативною, і що на її характер впливають як особистісні якості людини, так і очікування аудиторії. Ю.М. Жуков розглядає самопрезентацію в контексті ділового спілкування і приділяє увагу техніці спілкування для досягнення бажаних ефектів. Теорія Дж. Тедеші та М. Ріеса розглядає самопрезентацію як процес управління думками та почуттями інших людей. Теорія М. Лі та Б. Куїглі виділяє такі тактики самопрезентації, як екстрапулювання, інтродукція та нейтралізація. Б. Шленкер фокусується на враженні, яке особистість

хоче сформувати, і стратегії, які вона використовує для досягнення цієї мети. Тед Піттман та Сьюзен Лі акцентують увагу на тому, як самопрезентація впливає на внутрішній психологічний стан особистості, а також на стосунки з іншими. Роберт Чалдіні додатково зазначає, що фахівці намагаються створити враження про себе як про людей, які контролюють ситуацію, щоб справити враження на інших.

Але головне, на чому фокусують увагу всі дослідники, психолог повинен не лише ефективно використовувати потужності цифрового простору для формування у оточуючих позитивного ставлення до себе як до професіонала, але й зберігати довіру, професійну етику та автентичність галузі психології.

У свої дослідницькій роботі до аналізу праць відомих фахівців я додаю ключові маркетингові тенденції, на які слід звернути увагу психологам, а також рекомендації фахівців з високим охоптом клієнтської аудиторії щодо ефективного формування власного професійного профілю.

Так, засоби соціальних мереж стають платформою для створення віртуальної присутності психолога, дозволяють ділитися корисним контентом, який може сприяти освіті та підвищенню свідомості щодо психічного здоров'я, роблять психологів більш доступними та зрозумілими для широкого кола осіб, роблять стосунки менш формальними, що сприяє зближенню, надають можливість створювати спільноти для підтримки та обговорення, вебінари та онлайн-курси, проведення анонімних опитувань та голосувань для отримання зворотнього зв'язку від аудиторії, спільної роботи з іншими фахівцями, організація онлайн-подій, челенджів або тематичних акцій для сприяння активній участі аудиторії та формування спільнот навколо конкретної теми.

Для тих фахівців, що готові заглиблюватися в нові технології, використання штучного інтелекту та доповненої реальності дають додаткові можливості для психотерапії. Зокрема людина може потрапити у штучно створене середовище для зцілення травми під наглядом фахівця, тренування певних соціальних навичок, медитації та релаксації, а штучний інтелект при цьому дозволяє швидко розпізнавати емоційний та фізичний стан клієнта, що полегшує та пришвидшує психодіагностику.

Водночас, маємо зауважити на те, що недостатньо добре розуміти механізми роботи психіки та методики допомоги клієнтам. Сучасний психолог має опанувати знання з маркетингу і просування, інакше він ризикує залишитись висококваліфікованим але незатребуваним

фахівцем. Це спричинено великою кількістю фахівців на психологічному ринку, а також високим рівнем його маніпулятивності, оскільки пропозиція перевищує попит, а професійні продавці вдало маніпулюють почуттями страху та жадібності аудиторії.

Отже, фахівцю, що виходить на сучасний ринок психологічних послуг, слід взяти до уваги наступні рекомендації:

- бути готовим витратити великий час на завоювання довіри і авторитету;

- постійно діяти, приймаючи відповідальність за свою мету на себе;

- мати сильну пристрасть і бажання стати найкращим у своїй ніші;

- ділитися власним життям, бо аудиторія довіряє тому, про кого багато знає;

- знайти власну фішку і спосіб комунікації, що вирізнятиме від решти фахівців;

- пропрацювати власні проблеми і стати дієвим прикладом того, що пропонуєш;

- аналізувати і вивчати нове, щоб змінюватись відповідно до вимог ринку;

- сформувати якісний безкоштовний контент: статті, медитації, відеозаписи;

- сформувати особистий бренд і власну систему продажів.

Незважаючи на велику перевантаженість інфопростору рекламою, обманом, маніпуляціями, завжди існував і продовжуватиме існувати попит на якісних фахівців, що справді допомагають вирішувати проблеми. Тому, попри все, потрібно вдосконалювати свої навички і ставати краще кожного дня, не втрачаючи пристрасті до своєї справи і не йти на угоди з совістю заради грошей. Закони балансу працюють у всесвіті безпомилково, тому витрачені на благо зусилля завжди отримують справедливу винагороду.

Список використаних джерел

1. Гребенщикова Л.А. Самопрезентація психолога в соціальних мережах: професійні та етичні аспекти. *Науковий вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Психологія. 2022. № 20 (1), С. 105–111.

2. Кравець О.М. Самопрезентація психолога в соціальних мережах: особливості, стратегії, етичні норми. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. Психологія. Фізична культура. 2020. № 2 (48). С. 128–134.

3. Ляшенко О.В. Самопрезентація психолога в соціальних мережах: можливості та обмеження. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки.* 2019. № 2 (55). С. 13–21.

4. Чернецька Л.В. Самопрезентація психолога в соціальних мережах: можливості та обмеження. *Науковий вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Серія: Психологія.* 2022. № 4 (326). С. 127–132.

5. Шевченко О.В. Самопрезентація психолога в соціальних мережах: особливості та стратегії. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія: Психологічні науки.* 2021. № 4 (81). С. 105–112.

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ УЧАСНИКАМ БОЙОВИХ ДІЙ ДЛЯ УСПІШНОЇ АДАПТАЦІЇ ДО НОВИХ УМОВ ЖИТТЯ

Кочеткова Т.І.

*II курс, група ЗПЛ-23-кв-1м-1st, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Поджинська О.О., к.психол.н.,
доцент кафедри психології,*

Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

Досліджувана тема є надзвичайно важливою та актуальною в сучасному світі, де багато військовослужбовців повертаються додому зі складними переживаннями та психологічними труднощами. Важливо врахувати, що військовослужбовці, які перебували в зоні бойових дій, зазнають серйозного стресу, який може призвести до появи різних психічних та емоційних проблем. Серед них можуть бути посттравматичний стресовий розлад, депресія, анксіозні розлади та інші психічні розлади.

Соціальне впровадження військовослужбовців у цивільне життя є важливою частиною їхнього адаптаційного процесу. Проблеми із відновленням соціальних зв'язків, пошуком роботи та взаєморозумінням з оточуючими можуть виникнути як результат військового досвіду та переживань.

Дослідження в даній області може розглядати ефективні методи соціально-психологічної підтримки для військовослужбовців після їх повернення. Це може включати психотерапію, групову підтримку, надання соціальних послуг та інші ініціативи.

Ключові слова: соціальна реабілітація, психологічна допомога, адаптація.

Психосоціальна дезадаптація осіб, що пережили травму, залишається малодослідженою в сучасній психологічній літературі. Донедавна вивчення цієї проблеми було пов'язане з медико-психологічними аспектами реабілітації, і лише нещодавно з'явилися роботи, присвячені прогнозуванню психологічних наслідків локалізованих військових конфліктів (В.П. Каширін, В.О. Корзунін, О.Г. Маклаков, С.В. Чермянін).

Роботи таких вчених, як Єрьоміна Т.І. та Крюкова Н.П., враховують психологічні наслідки впливу бойових дій на військових, використовуючи термін «соціальна реабілітація», що визначає процес забезпечення соціалізації особистості та відновлення її на попередньому рівні здоров'я, соціального статусу, статусу в суспільстві, рівня психічної рівноваги та власної впевненості.

Психологічна допомога повинна сприяти успішній адаптації військовослужбовців до нових умов життя.

А.Г. Караян та І.В. Сиромятников, у своїй книзі «Прикладна військова психологія», розкривають роль психологічної реабілітації у вирішенні різноманітних завдань психологічної допомоги для ветеранів бойових дій.

Перш за все, вона включає:

- нормалізацію психічного стану;
- відновлення порушених (втрачених) психічних функцій;
- гармонізацію «Я-образу» ветеранів війни зі сформованою соціально-особистісною ситуацією (поранення, інвалідність тощо);
- надання допомоги у встановленні конструктивних відносин з референтними особами та групами.

Отже, головною метою психологічної реабілітації є відновлення психічного здоров'я та ефективної соціальної поведінки ветеранів. Вагоме значення у цьому контексті має групова психотерапія, яка забезпечує групу такими чинниками, як єднання, емоційна підтримка, універсальність, ідентифікація, саморегулювання та емоційна реакція.

Кожен учасник бойових дій має пройти як психологічну, так і медичну реабілітацію. Таким чином, мова йде про цілісну медико-психологічну реабілітацію та соціальну підтримку військовослужбовців, які брали участь у бойових діях.

Найбільш ефективним способом виконання завдань системи соціальної реабілітації учасників бойових дій є створення спеціалізованого центру соціальної реабілітації для осіб, які брали участь у конфліктах. Такий центр здатний вирішувати широкий спектр проблем соціальної адаптації та реабілітації ветеранів гарячих точок.

Завдання центру соціально-психологічної реабілітації учасників бойових дій включає:

1. Медичну реабілітацію військовослужбовців.
2. Соціально-психологічну адаптацію військовослужбовців — учасників бойових дій та членів їх сімей у системі ринкових відносин, включаючи індивідуальну психологічну та психотерапевтичну допомогу, групові та індивідуальні форми реабілітації.
3. Соціально-психологічну підтримку військовослужбовців та членів їх сімей, з організацією кімнати психологічного розвантаження в межах центру.
4. Сприяння у працевлаштуванні, включаючи створення банку вакансій робочих місць на ринку праці та підтримку зв'язків із роботодавцями.

Серйозний акцент слід робити на професійній підготовці та перепідготовці військовослужбовців для їхньої успішної інтеграції в цивільне суспільство. Також важливо взяти до уваги роль сім'ї у процесі адаптації та надавати їй необхідну підтримку.

Список використаних джерел

1. Варій М.Й. Морально-психологічний стан військ : навч. посібник. Львів, 2000. 162 с.
2. Мозговий В.І. Дослідження поняття психологічного супроводу військовослужбовців на різних етапах службової діяльності. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Серія «Психологія»*. 2017. Вип. 63. С. 58–63.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ

Кравчук В.В.

*II курс, група ФТіЕ-22-1-М,
спеціальність «Фізична терапія, ерготерапія»,
Хмельницький інститут соціальних технологій
Університету «Україна».
Науковий керівник: Крупа В.В., к.пед.н., доцент,
Хмельницький інститут соціальних технологій
Університету «Україна»*

Дослідженнями вчених встановлено, що близько 20–30% дітей і студентів перших курсів вузів, мають ті чи інші вади стану здоров'я; серед випускників шкіл вже близько 80% юнаків і дівчат не

можна назвати абсолютно здоровими. Аналіз структури захворюваності школярів переконливо свідчить про те, що в процесі шкільного навчання зростає кількість учнів із захворюваннями дихальної, серцево-судинної систем, системи травлення, більш частими є порушення постави, все більше дітей страждають нервово-психічними розладами, захворюваннями зорового аналізатора.

Серед об'єктивних і суб'єктивних причин різкого зниження рівня здоров'я студентської молоді є глибока соціально-економічна криза, глобальні економічні проблеми, слабка матеріально-технічна база, недосконала структура системи охорони здоров'я, відставання наявної в країні системи принципів, методів і способів охорони та зміцнення здоров'я від вимог сьогодення, розбіжність систем знань, якими оперує національна освіта, і реалій того, що ми маємо сьогодні внаслідок бурхливих соціально-економічних змін. Іншими важливими причинами такого стану є санітарно-гігієнічне невігластво значної частини студентства, відсутність у багатьох з них пріоритету здоров'я та мотивації вести здоровий спосіб життя, як провідного чинника збереження й зміцнення здоров'я.

Основними об'єктивними причинами зниження рівня здоров'я студентів є труднощі, пов'язані з нестачею якісного навчального обладнання, відсутність оптимального повітряно-теплого і світлового режимів, порушення гігієнічних умов при складанні розкладу занять, розумові і фізичні перевантаження тощо. Разом з тим більшість причин, які призводять до порушень здоров'я студентів у ВНЗ носять не об'єктивний, а суб'єктивний характер — неправильні дії батьків та викладачів і перш за все їхня бездіяльність щодо збереження та зміцнення здоров'я юнаків та дівчат.

У зв'язку з вище зазначеним професія реабілітолога є надзвичайно важливою і актуальною.

Знання з методики викладання різних видів спорту допоможуть в оптимальному підбиранні методики на заняттях. Реабілітологам необхідно знати теоретичні основи та практично виконувати основні елементи зі спортивної та художньої гімнастики, спортивних ігор (баскетболу, волейболу, футболу, гандболу, бадмінтону, великого та малого тенісу) легкої та важкої атлетики, плавання, тощо.

Необхідно, щоб студенти проходили активну практику у школах та проводили заняття з фізичного виховання та лікувальної фізичної культури.

Вони мають вміти: складати різні види планів проведення уроків (календарний, поурочний графічний та текстовий план, план-

конспект уроку); підбирати комплекси вправ для людей з різними вадами (хворобами); організовувати позаурочні форми занять фізичними вправами (у режимі дня, позакласні, позашкільні).

Фахівець повинен чітко знати, які фізичні вправи забороняються при тих чи інших хворобах, а які позитивно впливають на організм.

Використання засобів загартовування та масажу допоможуть у досягненні мети фахівця — реабілітації хворого. А тому знання та практичні вміння з вказаних засобів фізичного виховання мають бути глибокими та достатніми.

Поглибленні теоретичні знання та практика з фізичного виховання допоможуть фахівцям прискорити терміни та підвищити якість реабілітації, а також стати висококваліфікованими та корисними суспільству фахівцями.

ОЗДОРОВЧО-РЕКРЕАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СТАН ЕМОЦІЙНО-ВОЛЬОВОЇ СФЕРИ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ

Кравчук М.В.

*II курс, група ФТіЕ-22-1-М,
спеціальність «Фізична терапія, ерготерапія»,
Хмельницький інститут соціальних технологій
Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Антонецька Н.Б., к.мед.н., доцент,
Хмельницький інститут соціальних технологій
Університету «Україна»*

Людина не лише сприймає і пізнає об'єктивний світ, але й активно на нього впливає. Вона постійно ставить перед собою певні цілі і бореться за їх здійснення. Здійснюючи цілеспрямовані дії, людина зустрічається з різноманітними перешкодами. Одні з них зв'язані з формами переживання, умовами життя, це об'єктивні перешкоди — протидія інших людей, природні перешкоди, інші — з власними недоліками — небажання роботи, те, що потрібно, пасивність, лінь, поганий настрій, почуття страху, звичка діяти необдуманно, почуття хворобливого самолюбства і т.д. Щоб досягти поставленої мети, людині необхідно мобілізувати свої розумові і фізичні сили на подолання перешкод, тобто проявити вольові зусилля. Воля людини і виражається в тому, наскільки людина здатна переборювати перешкоди та труднощі на шляху до мети, наскільки вона здатна керувати своєю поведінкою, підпорядковувати свою діяльність певним задачам. Воля — це

психічний процес свідомої цілеспрямованості регуляції людиною своєї діяльності і поведінки з метою досягнення поставлених цілей [1].

Для підтримання оптимальних фізичних та психічних якостей студентів закладу інклюзивної орієнтації необхідна постійна рухова активність, що насамперед впливає на обмінні процеси в організмі. Фізичне тренування сприяє збереженню здоров'я, підвищує стійкість організму до несприятливих факторів навколишнього середовища (інфекції, радіації, коливань температури, атмосферного тиску, змісту кисню в повітрі тощо), збільшує резервні сили організму, що дозволяють переносити більш значні фізичні та психічні навантаження.

Безперечно, що фізкультурні заняття, позитивно впливаючи на студентів закладу інклюзивної орієнтації, підвищують ефективність їх праці. Однак віддача від таких занять проявляється опосередковано через ряд складових: підвищення працездатності, скорочення втомлюваності від навчання, покращення професійних рухових навичок, підвищення громадської активності, покращення трудової дисципліни, краще використання вільного часу.

Принцип органічного зв'язку фізичного виховання з покращенням емоційно-вольової сфери діяльності найбільш конкретно втілюється у фізичній підготовці. Фізична підготовка здійснюється насамперед у якості одного з розділів обов'язкового курсу фізичного виховання вищих навчальних закладах, а також в період навчання, коли це необхідно [2].

Виховна функція передбачає, з одного боку, підвищення ефективності змагальної діяльності, з другого — сприяє всебічному вихованню соціально активної особистості. Однак, спортивна діяльність сама по собі бажаного виховного ефекту не забезпечує. Вплив спорту може мати як позитивний, так і негативний ефект.

Функція підвищення фізичної активності передбачає підготовку до різних видів суспільної діяльності і покликана сприяти всебічному розвитку людини, удосконалювати її фізичні і духовні здібності, розширювати арсенал життєво важливих рухових умінь, підвищувати їх надійність у складних умовах.

Оздоровча і рекреаційно-культурна функції спрямовані на зміцнення здоров'я людей, забезпечення активного відпочинку, формування естетичних смаків.

Мотиваційна функція дозволяє сприяти підвищенню продуктивності праці та навчання, встановлення сприятливого психологічного мікроклімату, впровадження норм і правил здорового способу життя студентів.

Список використаних джерел

1. Ткач П.М. Фізичне виховання студентів вузу : навч. посібник. Кн. І. Луцьк : «Надстир'я», 1996. 178 с.
2. Мурза В.П. Фізичні вправи і здоров'я. К. : Здоров'я, 1991. 256 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ЗАХИСНИХ СТРАТЕГІЙ ПОВЕДІНКИ ДОРΟΣЛОЇ ЛЮДИНИ В СТРЕСОВІЙ СИТУАЦІЇ

Кудржинська К.В.

*І курс, група ЗПЛ-23-1м-іст, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Співак Л.М., д.пед.н., професор,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

Станом на весну 2024 року в Україні вже два роки відбуваються повномасштабні військові дії. Українське суспільство отримує додаткове стресове навантаження — гостре (безпосередня загроза життю, втрата близьких і друзів та ін.) та хронічне (вплив війни на сімейну систему, вимушена зміна місця проживання, втрата роботи та ін.). Від того, як саме доросла особистість реагує на стресові фактори, наскільки швидко здатна адаптуватись до обставин, що швидко змінюються, великою мірою залежить психологічне благополуччя та загальний стан здоров'я. Розуміння особливостей захисних стратегій дорослих у стресових ситуаціях важливе для вдосконалення методів психологічної підтримки особистості та її адаптації до негативних впливів стресу.

За часів З. Фрейда та в перші роки роботи його послідовників предметом дослідження в цій проблематиці були виключно захисні механізми — варіанти неусвідомленої поведінки, за допомогою якої особистість зменшує прояви внутрішнього конфлікту.

Згодом психологічна наука почала розглядати в контексті теми захисних стратегій в стресовій ситуації копінг — комплекс дій, до яких особистість звертається з метою адаптації до складного життєвого становища.

Сучасна наукова думка приходить до висновку, що механізми психологічного захисту особистості та копінг-поведінка у стресових ситуаціях є елементами взаємодоповнюючими, чия дія поодиноці неможлива [1]. Завдяки поєднанню цих двох компонентів відбувається поступова адаптація людини до травмуючих факторів.

Механізми психологічного захисту активуються першими з метою недопущення різкої зміни прагнень, установок, мотивів, що лежать в площині несвідомості, та особистості як такої під впливом стресової ситуації. Наступними включаються копінги, які відносяться до свідомих дій. Разом вони формують захисну стратегію конкретної особистості, яка потрапила в складну ситуацію. Ці стратегії або конструкти також називають захисно-долаючою поведінкою, яка направлена на саморегуляцію людини. Перетікаючи із несвідомого захисту в свідомі дії, вони дозволяють людині уникнути прямої дії стресової ситуації на організм, що загрожує руйнацією нейрофізіологічних основ психічної діяльності особистості.

Захисні процеси здійснюють регуляцію і формують направленість поведінки особистості у стресовій ситуації. Ця поведінка є комплексом способів і прийомів опрацювання почуттів, емоцій та думок, викликаних внутрішнім конфліктом та неможливістю швидко адаптуватись до стресової ситуації.

Захисні механізми поділяють на дві категорії за характером подразників, на які вони направлені: ці подразники можуть бути внутрішніми та зовнішніми. Інших класифікацій існує дуже багато, зокрема за принципом зрілості, первинності, природності, ступеню активності та ін.

Копінги можуть бути емоційні, когнітивні, поведінкові. Залежно від становища, яке треба опанувати, копінги розподіляються на цілеспрямовані, що націлені на активне опрацювання складнощів, та пасивні — налаштовані на внутрішнє подолання наслідків стресової ситуації, редукцію напруження [2]. За видами реагування копінг розподіляється на емоційно (або суб'єктивно) орієнтований та націлений на проблему.

Постійне обрання тієї чи іншої захисної стратегії може привести до формування певних рис характеру особистості. Можливий і зворотній ефект: сильна особистість часто обирає одні й ті самі стратегії.

При вивченні копінг-стратегій варто окремо розглядати соціальне оточення особи, яка опановує складне становище. Причина в тому, що оточення пропонує людині певні варіанти стратегій, а досвід окремої людини у подоланні стресової ситуації здатен змінити думку людей з його середовища щодо окремих захисних та долаючих стратегій.

Вибір та застосування захисних та захисно-долаючих стратегій поведінки залежить від багатьох факторів, таких як вік, стать, особистісні особливості, рівень стресу, соціальна підтримка та ін.

На застосування захисних стратегій дорослою особистістю впливає її здатність на саморегуляцію, емоційну та волюву.

Саморегуляція передбачає вміння керувати своїми діями та реакціями у відповідь на нестабільні умови навколишнього середовища. Цей процес вимагає свідомої уваги, зусиль та волі, а також може включати такі стратегії, як управління стресом, планування, мета-орієнтована поведінка, вміння рефлексувати та використовувати захисно-опановуючі стратегії поведінки у важких життєвих становищах.

Волюва саморегуляція, зокрема, допомагає уникнути спокусу та впливу негативних способів керування стресом, таких як прокрастинація або шкідливі звички і віддання переваги копінг-стратегіям, що здатні розвивати мотивацію до життєвих змін.

Стресові ситуації викликані обставинами, вимоги яких загрожують перевищити ресурси особистості. Негативні наслідки хронічних стресових факторів вражають людей через їх високу здатність до символічного мислення, отже стресові реакції на труднощі в житті та роботі можуть стати постійними.

На загальнонаціональному рівні ми стикаємось з такими стресовими факторами як війна, епідемії, складності з інституційними ресурсами та рівнем корупції. На індивідуальному — відчуваємо напруження у зв'язку з незахищеністю повсякденного існування, стресами на роботі, у сімейних стосунках та ін.

Центральна нервова система людини має тенденцію виробляти інтегровані реакції подолання, а не ізольовані зміни [3]. Крім цього, існують індивідуальні відмінності в реакціях на стрес на ту саму ситуацію, що формує поняття «стереотипи відповіді» [4]. Деякі люди більше схильні до застосування стратегій активного подолання (або копінг-поведінки), ніж інші. На стійкість людини до проживання стресових ситуацій впливають кількість і стійкість стресорів, біологічна вразливість людини (генетичні, конституційні фактори) і засвоєні моделі подолання.

Психологічними наслідками впливу стресових факторів при недостатньому застосуванні захисних та захисно-долаючих стратегій поведінки є депресія, тривожні розлади, гострий стресовий розлад (ГСР), посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) та психосоматичні прояви.

Саме тому є дуже важливим досліджувати застосування захисних та захисно-долаючих стратегій поведінки, в тому числі при впливі довготривалого стресу, до чого призводить війна на території нашої країни. Краще розуміння стратегій, що дозволяють дорослій осо-

бистості опанувувати стресові ситуації, зменшувати негативний вплив стресу на психічне та фізичне здоров'я, змінювати свою поведінку та сприйняття негативних життєвих факторів, дозволить покращити психологічну допомогу спеціалістами людям, які потрапили в складне становище.

Список використаних джерел

1. Наугольник Л. Б. Психология стрессу : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2015. 324 с.
2. Folkman S., Lazarus R. Stress appraisal and coping. New York : Springer publishing company, 1984. 456 p.
3. Hilton S. M. Ways of viewing the central nervous control of the circulation — old and new. Brain Res. 1975. Vol. 87. P. 213—228.
4. Lacey J. L., Lacey B. C. Verification and extension of the principle of autonomic response stereotyping. Am. J. Psychol. 1958. Vol. 71. P. 50—73.

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ВРАЗЛИВИХ КАТЕГОРІЙ НАСЕЛЕННЯ

Куторжевська Л.І.

*к.пед.н., доцент кафедри соціальної роботи,
реабілітації та повоєнної адаптації,
ПНПУ імені В.Г. Короленка*

Соціальний захист — вид соціальної роботи, спрямований на здійснення соціальної опіки, допомоги, патронажу соціально незахищених, вразливих категорій населення з метою подолання життєвих труднощів, збереження, підвищення їх соціально статусу. Соціальний захист — стверджують науковці І.Д. Зверева, О.В. Беспалько, А.В. Калініна, Г.М. Лактіонова, Ж.В. Петрочко, С.Я. Харченко — форма підтримки щодо надання конкретній особі, сім'ї, групі осіб комплексу правових, психологічних, соціально-педагогічних, соціально-економічних, соціально-медичних інформаційних послуг впродовж певного (часто тривалого) часу [1, с. 184—187]. Мета соціального захисту — поліпшення життєвої ситуації, мінімізація негативних наслідків чи повне розв'язання проблеми.

У дослідженні «Вразливі категорії населення як об'єкт соціальної роботи в громаді» автори дають поняття вразливі категорії населення; перераховують чинники соціальної вразливості; наводять категорій громадян, які відносяться до вразливих категорій населення: інваліди та члени їхніх сімей; учасники війни (інваліди та

діти війни), учасники АТО; жертви радянського режиму (жертви нацистських переслідувань та члени їхніх сімей; жертви політичних репресій і члени їхніх сімей; депортовані особи, котрі повернулися в Україну на постійне проживання, члени їхніх сімей); громадяни похилого віку (самотні громадяни пенсійного віку; громадяни пенсійного віку, які не мають права на пенсію); особи, що не мають права на пенсію (інваліди з дитинства; церковнослужителі та священнослужителі; біженці, іноземці й апатриди, котрі постійно проживають на території України; жінки з почесним званням «Мати-героїня»); діти та молодь (діти із малозабезпечених сімей; учні шкіл; діти-сироти); сім'ї з дітьми (малозабезпечені сім'ї; самотні матері з дітьми; сім'ї, які перебувають у тяжких життєвих ситуаціях; опікуни/піклувальники, усиновлювачі, прийомні батьки); сільські жителі й мешканці гірських районів (сільські жителі; особи, що переселилися у трудонедостатні сільські населені пункти; мешканці гірських населених пунктів); особи, уражені ВІЛ/СНІД (хворі на СНІД і члени їхніх сімей; ВІЛ інфіковані й члени їхніх сімей); постраждали унаслідок Чорнобильської катастрофи (ліквідатори та постраждалі внаслідок Чорнобильської катастрофи); тимчасово непрацюючі громадяни (безробітні громадяни та їхні утриманці; тимчасово непрацездатні громадяни; вагітні жінки); колишні ув'язнені (звільнені з-під варти особи; люди, звільнені з місць позбавлення або обмеження волі); бездомні громадяни (бездомні громадяни, безпритульні діти) [2].

Через повномасштабне вторгнення РФ в Україну 24 лютого 2022 року Указом Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» на території України було введено воєнний стан — це вплинуло на всі сфери суспільних відносин населення України, — стверджує Сергій Забора [3, с. 332–333]. Багато сімей змушені залишити свою домівку через активні бойові дії на території, де вони раніше проживали. Фактичний від'їзд з обжитого раніше місця призводить до розриву вже сталих соціальних зв'язків, викликає проблему дезадаптації на новому місці, збільшується ряд соціально вразливих категорій населення. Особливо вразливим до травматизації через втрату звичних умов життя та соціальних зв'язків залишаються діти: психологічний стан дитини обтяжується травматичними подіями, свідком яких вона стала, це можуть бути як артилерійські обстріли, так і смерть близької людини. Так, через повномасштабне вторгнення росістів та воєнні дії до категорії знедолених дітей додалися діти, батьки яких — учасники АТО; діти, батьки яких учасники ООС; діти, один з батьків яких загинув (пропав

безвісти) під час бойових дій або помер внаслідок поранення, контузії чи каліцтва, а також внаслідок захворювання та діти, сім'ї яких проживають у населених пунктах на лінії зіткнення.

Соціальна допомога, соціальний супровід, соціальний захист вразливих категорій населення в період повномасштабного вторгнення рф в Україну — це не лише вид соціальної роботи чи різновид професійної діяльності, це громадянський обов'язок кожного члена суспільства, хто має змогу надати допомогу, підтримати. Хочемо зосередити увагу на діяльності релігійної громади євангельських християн-баптистів «Віфлієм» у м. Полтаві (пастор церкви — кандидат педагогічних наук Кузьмич В.К.) щодо допомоги соціально вразливим категоріям населення. Майже три тисячі громадян (внутрішньо переміщені особи, пенсіонери, люди з інвалідністю, багатодітні сім'ї, випускники інтернатних закладів освіти, вихованці прийомних родин, дитячих будинків сімейного типу, безробітні та ін.) мають змогу щотижня одержати продуктові набори харчування, медикаменти, одяг, памперси, дитяче харчування та ін. В осінній період церква забезпечила капустою та картоплею, неодноразово при церкві працювали лікарі, безкоштовно видавали окуляри. А плащі, ковдри, рушники, засоби гігієни, продукти, солодоші зігріли не одного нашого захисника, які самовіддано, часто без сну і відпочинку захищають Україну і наближають Перемогу.

Список використаних джерел

1. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / За заг. ред. проф. І.Д. Звереві. Київ-Сімферополь : Універсум, 2013. 436 с.
2. Караман О.Л. Вразливі категорії населення як об'єкт соціальної роботи в громаді / О.Л. Караман, Я.І. Юрків. *Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка : Педагогічні науки*. 2019. № 6 (329). Ч.1. С. 5–15.
3. Забора С. Психологічна реабілітація військових засобами декоративно-прикладного мистецтва у музейному просторі / *Інноваційний потенціал та правове забезпечення соціально-економічного розвитку України: виклик глобального світу : Матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конференції, 17–18 травня 2023 р.* / Полт. ін-т економіки і права ЗВО «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»; ред. коллег. : Н. Мякушко (голова), Р. Шаравара, Р. Басенко та ін.; відп. ред. Р. Басенко. Полтава : ПІЕП, 2023. 430 с. С. 332–334.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МІЖОСОБИСТІСНИХ КОНФЛІКТІВ ПРАЦІВНИКІВ ВИРОБНИЧИХ ПІДПРИЄМСТВ

Кучеренко Ю.Г.

*здобувач вищої освіти I курсу магістратури,
спеціальність «Психологія»,*

Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

*Науковий керівник: Маслянікова І.В., к.психол.н., доцент,
завідувачка кафедри соціальної роботи та педагогіки,*

Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

Міжособистісні конфлікти на виробничих підприємствах становлять одну з ключових проблем в організаційному мікрокліматі, що безпосередньо впливає на продуктивність праці та загальний успіх організації. В умовах виробничого середовища, коли ритм та інтенсивність роботи часто вимагають від працівників високого рівня взаємодії та співпраці, важливість підтримки здорових міжособистісних відносин стає необхідною складовою діяльності підприємства. Центральним елементом у підтриманні продуктивної атмосфери є створення умов для розвитку та підтримки надійних контактів між співробітниками, заснованих на принципах взаємної поваги, здорової конкуренції та толерантності.

У сфері психології визначаються два основні підходи до тлумачення конфліктів. Перший розглядає конфлікт як неодмінний елемент у взаєминах між людьми, розглядаючи його як розбіжності в ситуаціях або як конкурентну взаємодію. З такого погляду, конфлікт є не лише невідворотним аспектом людських відносин, а також потенційно сприяє соціальному прогресу, стимулюючи пошук рішень та розробку нових способів спілкування. Інший підхід тлумачить конфлікт як «зіткнення» або «суперечності» між мотивами, інтересами та поглядами, які є несумісними. Обидва ці підходи взаємно доповнюють один одного, надаючи можливість для всебічного розгляду міжособистісних конфліктів з внутрішньої та зовнішньої перспектив [4, с. 239].

Структура конфлікту містить елементи та зв'язки, що формують його цілісність та відмінність від інших соціальних явищ. До складових конфлікту належать: учасники (суб'єкти), об'єкт конфлікту, образ конфліктної ситуації, який є суб'єктивним сприйняттям ситуації учасниками, та умови його протікання [2, с. 48–50].

Таким чином, усвідомлення конфлікту як критичної психологічної ситуації, що відображає складність внутрішнього світу особис-

тості, є важливим для розуміння його природи та пошуку ефективних шляхів управління та розв'язання. Конфлікти в робочому колективі виробничих підприємств, які часто виникають на тлі різноманітних викликів, можуть мати складні причини, що обумовлені не лише зовнішніми обставинами, але й глибокими внутрішніми переживаннями, цінностями та переконаннями працівників.

Н. Базалійська зауважує, що соціально-психологічний клімат на підприємстві зумовлює особливості міжособистісних стосунків на рівні окремих осіб чи груп, що впливають на ефективність співпраці. У контексті підприємства, під час формування такого клімату складається мережа міжособистісних зв'язків, що сприяє соціально-психологічному благополуччю кожного члена колективу та повинна передбачати механізми для усунення факторів, які можуть спричинити конфлікти [1, с. 4–25].

Як наслідок, розв'язання міжособистісних конфліктів на виробничих підприємствах вимагає від працівників та керівництва вибору адекватного методу управління конфліктами, коли існує кілька стратегій поведінки у конфліктних ситуаціях, вибір яких залежить від конкретних умов та цілей учасників конфлікту, серед яких [3, с. 296]:

1. Ухилення — уникнення конфліктної взаємодії, ефективне, коли конфлікт має незначну важливість або немає можливостей для його розв'язання;

2. Згладжування — мирне співіснування без розв'язання основної проблеми, що може призвести до тимчасового заспокоєння ситуації, але з ризиком подальшого загострення;

3. Примушування — спроби змусити опонента прийняти власний погляд, що може призвести до розв'язання конфлікту на користь однієї сторони, але з можливими негативними наслідками для міжособистісних відносин;

4. Компроміс — пошук часткового прийняття рішення обома сторонами, що може бути корисним у критичних ситуаціях, але не гарантує сталого розв'язання конфлікту;

5. Улагодження (розв'язання) — співпраця учасників конфлікту для розв'язання основної проблеми, що забезпечує пошук рішень, для задоволення обох сторін та сприяє покращенню відносин.

Отже, ефективне управління міжособистісними конфліктами на виробничих підприємствах вимагає комплексного підходу, що враховує організаційні, психологічні та особистісні чинники. Формування здорового мікроклімату, заснованого на принципах взаємоповаги, відкритості та співпраці, є ключовим у попередженні та

розв'язанні конфліктів. Усвідомлення конфлікту, як складної психологічної ситуації, дозволяє розробляти дієві методи його розв'язання з урахуванням індивідуальних характеристик працівників, задля створення сприятливої атмосфери та забезпечення ефективної роботи колективу в цілому.

Список використаних джерел

1. Базалійська Н.П., Микитюк С.С. Удосконалення соціально-психологічного клімату на промисловому підприємстві. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2017. Вип. 1 (06). С. 24–31.
2. Березовська Л.І., Юрков О.С. Психологія конфлікту : навчально-методичний посібник. Мукачево : МДУ, 2016. 201 с.
3. Комар В. Конфлікти у трудовому колективі та методи їх подолання. *Актуальні проблеми менеджменту та публічного управління в умовах інноваційного розвитку економіки : матеріали доповідей II Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю*. Тернопіль : ЗУНУ, 2021. Ч. 1. С. 294–297.
4. Мазоха І.С. Аналіз основних функцій міжособистісних конфліктів. Information, its impact on social and technical processes. *Abstracts of VIII International Scientific and Practical Conference*. Haifa, Israel : International Science Group, 2020. P. 239–242.

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНТЕГРАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ В СТРУКТУРУ КОМПАНІЇ

Лебедінська В.В.

*II курс магістратури, група ЗПЛ 23-кв-1м,
спеціальність «Психологія»,*

Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

*Науковий керівник: Мілютіна К.Л., д.психол.н., професор,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

У статті розглянуто психологічні аспекти інтеграції ветеранів у структуру компанії. Зазначається, що інтеграція ветеранів може супроводжуватися різними викликами, такими як посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), складнощі адаптації до цивільного життя та побудова взаєморозуміння з колегами. Акцентовано увагу на необхідності створення середовища довіри та підтримки для ветеранів, щоб сприяти їхній успішній адаптації та інтеграції. Запропоновано конкретні стратегії, такі як освітні заходи, програми наставництва та психологічна підтримка для покращення процесу інтеграції ветеранів у робоче середовище.

Проблема адаптації ветеранів є актуальною для багатьох країн, що брали участь у бойових діях. Однак, жодна з країн не має досвіду адаптації ветеранів у такому масштабі, як матиме Україна. Українське суспільство та бізнес повинні подолати свої власні виклики і заробити унікальний досвід.

Інтеграція ветеранів в структуру компанії є важливою не лише з соціального і етичного погляду, а й для забезпечення успішної та продуктивної роботи. Проте, цей процес може супроводжуватися психологічними викликами як для ветеранів, так і для колег:

- травми та посттравматичний стресовий розлад (ПТСР): деякі ветерани можуть пережити травматичні події. Інтеграція в нове середовище може підсилювати симптоми ПТСР, що вимагає відповідного підходу та психологічної підтримки [1];

- адаптація до цивільного життя: перехід з військової служби до цивільного життя може бути складним. Ветеранам може бути важко звикнути до інших правил, норм та цінностей, що діють у корпоративному середовищі [2];

- будівництво довіри та відчуття приналежності: важливо, щоб ветеран відчував себе частиною команди. Створення сприятливої атмосфери довіри та підтримки з боку керівництва та колег може допомогти ветеранові швидше адаптуватися;

- навички спілкування та стратегії поведінки в конфлікті: ветерани можуть мати різні стилі спілкування, які не завжди відповідають корпоративним стандартам. Тренінги з комунікаційних навичок та конфліктології можуть сприяти покращенню взаєморозуміння та уникненню конфліктів;

- зміна ролі та ідентичності: після завершення військової кар'єри ветерани можуть шукати нове призначення та ідентичність у цивільному житті, підтримка в процесі самоідентифікації та знаходження нових цілей може бути вирішальною.

Дослідження психологічних аспектів інтеграції ветеранів в структуру компанії включає діагностику психічного здоров'я та благополуччя, визначення напрямків психологічної підтримки, розробку програми психологічної підтримки ветеранів.

Слід зазначити, що успішність адаптації ветеранів базується на комплексному підході, який враховує індивідуальні потреби кожного учасника, та включає наступні складові [3]:

- психологічна підтримка;
- програма життєстійкості;
- організація медичної допомоги;

- перекваліфікація (за необхідності);
- освітні програми;
- соціальна інтеграція;
- допомога у пошуку житла або програми забезпечення ветеранів житлом;
- допомога сім'ям ветеранів;
- вирішення правових питань, що можуть виникнути під час адаптації ветеранів.
- забезпечення постійної підтримки та відстеження прогресу адаптації.

Успішна інтеграція ветеранів має численні переваги для організації: ветерани приносять унікальний досвід та навички, які вони здобули під час військової служби. Це робить їх цінними спеціалістами у різних сферах діяльності. Завдяки високому рівню мотивації та відданості, ветерани проявляють велику відповідальність у виконанні своїх обов'язків. Готовність працювати в команді та здатність долати виклики робить їх цінними членами будь-якої команди. Участь ветеранів сприяє створенню більш відкритого та підтримуючого корпоративного середовища, що сприяє підвищенню співпраці та досягненню цілей.

Список використаних джерел

1. Психологічний супровід незламних: методичні рекомендації по роботі з військовослужбовцями, які зазнали ампутації внаслідок бойових дій / Т.В. Карамушка, Л.Ю. Полівко, О.Ю. Вісіч [та ін.]. Київ-Львів : Видавць Вікторія Кундельська, 2023. 60 с.
2. Невидимі наслідки війни. Як розпізнати? Як спілкуватись? Як допомогти подолати? Довідник для широкого кола фахівців / К. Возніцина, Л. Литвиненко. К., 2020. 192 с.
3. Соціально-психологічні технології відновлення особистості після травматичних подій : практичний посібник / Т. М. Титаренко, М.С. Дворник, В.О. Климчук та ін.; за наук. ред. Т.М. Титаренко / Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький : Імекс — ЛТД, 2019. 220 с.

ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Левков А.

*доцент кафедри фізичної терапії, ерготерапії,
Національний університет «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка»;*

Артеменко Т.

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність «Спеціальна освіта»,
Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»*

В умовах сучасного розвитку освіти в Україні та світі важливого значення набуває індивідуалізація освітнього процесу для дітей з особливими потребами, створення сприятливого і доброзичливого мікроклімату для інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти. Важливість вирішення цього завдання обумовлене тенденцією до зростання кількості дітей, у яких офіційно діагностовано різного виду порушення розвитку. Відсутність в учнів із особливими потребами достатнього рівня розвитку елементарних умінь та навичок, натомість — шкільна дезадаптація, порушення поведінки та низька успішність спонукають науковців до ґрунтовного аналізу проблеми залучення таких учнів у загальноосвітній простір шляхом індивідуалізації інклюзивного навчання.

Важливим напрямом ефективної роботи щодо навчання учнів з особливими потребами є реалізація індивідуального підходу. Індивідуальний підхід спрямований на врахування психофізичних особливостей, які впливають на навчальну діяльність учнів і від яких залежать результати учіння. Такими можуть бути різні фізичні й психічні якості і стани особистості: пізнавальні процеси, пам'ять, властивості нервової системи, риси характеру і волі, мотивація, здібності, обдарованість, постійні або тимчасові дефекти органів чуття і всього організму та інші.

На успішність навчальної діяльності учня впливають також різні соціальні чинники. Усі ці та багато інших внутрішніх та зовнішніх чинників так чи інакше впливають на процес учіння. У зв'язку з цим виникає суперечність у навчальному процесі: з одного боку необхідно враховувати різні індивідуальні особливості учня, а з іншого — можливості реалізації його особливих потреб, що обумовлені психофізичними вадами, у масовій школі обмежені.

ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Левков А.

*доцент кафедри фізичної терапії, ерготерапії,
Національний університет «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка»;*

Георгієвська Є.

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність «Спеціальна освіта»,
Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»*

Основним законодавчим актом, що регулює захист дітей-інвалідів в Україні, є Закон України «Про Основи соціального захисту інвалідів», який був прийнятий Верховною Радою 21 березня 1991 року і змінений 31 травня 2005 року. Закон закладає основи соціального захисту інвалідів в Україні, гарантує їм рівні можливості з усіма іншими громадянами в соціально-економічній, політичній та соціальній сферах, створює необхідні умови для того, щоб люди з інвалідністю могли жити повноцінним життям відповідно до зі своїми індивідуальними можливостями та інтересами.

Останнім часом у сучасному суспільстві спостерігається тенденція до зростання народжуваності дітей з вадами розумового розвитку, на що впливають різні фактори: інфекція, радіація, гіпоксія головного мозку, спадкове порушення обміну речовин, хромосомні захворювання, несумісність матері, родова травма тощо.

Наукові дослідження показують, що одним із найкращих способів зміцнення здоров'я та виховання характеру залишається фізичне виховання. Важко переоцінити його значення для соціальної адаптації дітей. Вправи допомагають набути необхідних навичок і вмінь, допомагають оновлювати і розширювати амплітуду рухів і розвивають багато позитивних рис.

Теоретичний аналіз проблеми адаптивного фізичного виховання учнів з порушеннями інтелекту показує, що науковці розглядали такі аспекти, а саме: структуру, характер, цілі та зміст фізичного виховання; роль спорту в корекції дефіциту психофізіологічного розвитку дітей з порушеннями інтелекту, характеристика запровадження педагогічного супроводу (спеціальний підбір змісту, методів, форм організації та поетапного формування компонентів, повноти характеристик і працездатності відповідно до морального розвитку дітей.) Досліджуючи вплив фізичного виховання на учнів з вадами

інтелекту, відзначають, що кількість дітей з порушеннями слуху, зору, опорно-рухового апарату за останнє десятиліття не змінилася, а потім відбулася серйозна зміна: їхня кількість зросла майже вдвічі.

Інтелектуальні порушення проявляються не тільки в зниженні пізнавальних функцій дітей, але й є причиною аномального розвитку їх рухових зон. Ці обмеження заважають набуттю соціального досвіду та підготовці до самостійного життя. Основною причиною ускладнення формування особистості в цій класифікаційній групі рухових навичок є дискінезія.

Заняття спортом сприяють: зміцненню здоров'я дітей і вдосконаленню фізичних здібностей; виправленню недоліків у розумовому і фізичному розвитку дітей; вихованні морально-вольових якостей, підготовці до самостійного життя та суспільно корисної праці.

Корекція фізичних недоліків допомагає виховувати у дітей такі якості, як зосередженість, зосередженість, уміння використовувати словесні команди для організації дій. Також у дітей розвивається позитивна сила волі: наполегливість, терпіння, цілеспрямованість, колективізм, правильне ставлення до вимог дисципліни.

Системний вплив фізичних вправ: активність центральної нервової системи; використовується для розвитку та зміцнення м'язової системи, системи кровообігу; зняття втоми мозку; підвищення працездатності; розвиток та зміцнення опорно-рухового апарату людини (кістки набувають міцності, збільшуються рухливість суглобів, зміни в організмі стають більш гнучкими); розвивати серцеву і легеневу діяльність (формувати правильне глибоке дихання — посилювати вентиляцію легенів).

ВПЛИВ СТИЛІВ ПОВЕДІНКИ У КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЯХ НА ЗАДОВОЛЕНІСТЬ ШЛЮБНИМИ СТОСУНКАМИ

Лутченко І.В.

*І курс, магістратури, група ЗПЛ-23-1м, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Питлюк-Смерчинська О.Д., к.психол.н., доцент,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

У тезах подані ключові фактори впливу на формування моделі поведінки подружніх пар у конфліктних ситуаціях та розглянуто вплив стилів поведінки у конфліктах на задоволеність шлюбом.

Наведено рекомендації, щодо виборів стилів поведінки подружніх пар, які сприяють зміцненню шлюбних стосунків та впливають на підвищення рівня задоволеності шлюбом.

Ключові слова: рівень задоволеності шлюбом; стилі поведінки в конфліктних ситуаціях; конфлікт; кореляційний зв'язок між стилем поведінки в конфліктних ситуаціях і задоволеністю відносинами.

З культурологічної перспективи сім'я є центральним елементом українського суспільства, відіграючи ключову роль у соціалізації та формуванні особистості. Успішність функціонування сімейних структур визначають гармонійні взаємини та ефективність вирішення конфліктів, які є неодмінною складовою сімейного життя. В межах сімейного середовища конфлікти часто сприймаються як негативні явища, однак слід розглядати їх можливість глибшого взаєморозуміння та особистісного зростання для всіх членів системи. Вміння ефективно регулювати конфліктні ситуації сприяє не лише зміцненню взаємин, а й є важливим чинником задоволеності шлюбним життям та є шляхом уникнення розпаду сімейних зав'язків.

Сімейний конфлікт це відсутність згоди між партнерами, щодо функціонування сім'ї або проявів одного з партнерів в одній чи декількох площинах життєдіяльності родини. Конфлікти можуть нести конструктивний або руйнівний характер для міжособистісних стосунків [1]. Саме конструктивні конфлікти дають змогу родині адаптуватися до нових умов співіснування, подолати протиріччя, сформувані обоюдно важливі родині цінності, згуртуватися партнерам в єдиній меті, подолати напругу та внутрішні конфлікти, сприяти глибшому розумінню особистості кожного з партнерів та т.і.

В наукових дослідженнях цієї проблеми визначається, що незалежно від причин, які породжують конфлікт у парі, він має тенденцію перетворюватися на міжособистісну проблему з вираженим емоційним компонентом. Отже, розуміння та керування власними емоційними реакціями, а також виявлення емпатії до партнера виявляються одними з ключових факторів у вирішенні конфлікту та мають великий вплив на задоволеність від стосунків. Серед негативних проявів поведінки в конфліктних ситуаціях, які можуть призвести до зниження рівня задоволеності в шлюбі, можна відзначити егоїзм та агресію, прагнення до домінування над партнером та ухвалення рішень без його участі, загрози фізичного насильства та контроль, а також відмова враховувати потреби партнера.

Стабільність у шлюбних відносинах суттєво пов'язана з підсвідомим відчуттям безпеки, яке відчують обидва партнери. Коли

виникають конфлікти, особливо якщо вони не вирішуються гармонійно, це може призвести до зниження рівня відчуття безпеки в самому союзі [2]. Варто пам'ятати, що це відчуття безпеки є однією з базових потреб кожної людини. Таким чином, тривала задоволеність від таких стосунків може бути під сумнівом, якщо вони не забезпечують взаємне відчуття стабільності і безпеки для обох партнерів.

Виділяють п'ять основних моделей поведінки у конфліктних ситуаціях: компроміс, співпраця, уникнення, суперництво, поступливість. По своїй суті конфлікти виникають при бажанні задовольнити якісь потреби партнерів, тому саме співпраця і компроміс, як моделі поведінки при вирішенні суперечливої ситуації, будуть сприяти обоюдному задоволенню потреб партнерів, отже будуть сприяти задоволеності шлюбними відносинами.

На вибір моделі поведінки впливають багато факторів, як свідомих так і несвідомих. Важливими факторами є приклад поведінки батьківської родини; засвоєні патерни поведінки та інтроєкти, як наслідок досвіду попередніх стосунків; засвоєні копінг стратегії; рівень сумісності партнерів; рольові очікування від себе та партнера; самооцінка партнерів; життєвий цикл родини тощо [3].

Наразі розроблено багато методик для виміру задоволеності шлюбом партнерів та аналізу факторів, які впливають на цей показник. Наприклад, тест-опитувальник «Задоволеність шлюбом» (В. Столін, Т. Романова, Г. Бутенко), який дозволяє виміряти ступень задоволеності шлюбом визначити ступень узгодженості чи не узгодженості цієї задоволеності у партнерів. Даний тест дозволяє проаналізувати різні аспекти сприйняття себе і партнера, думки, оцінки та установки. Кожному твердженню відповідають три варіанти відповіді, що допомагають виявити ставлення особи до різних аспектів їхнього шлюбу. Кінцеві результати ранжуються по шкалі від «абсолютно не задоволені шлюбом» до «абсолютно благополучні стосунки».

У підсумку аналізу вищевикладеного, можна зазначити, що конструктивна взаємодія та співпраця у вирішенні конфліктних ситуацій в шлюбних стосунках виступають як ключові елементи для досягнення високого рівня задоволеності від шлюбу. Надмірна автономія членів родини або намагання уникнути вирішення конфліктів може призвести до зниження задоволеності від шлюбу та загрози для його тривалості. Взаємодія та відкритий діалог у стосунках важливі для збереження задоволеності від шлюбу, адже дарують партнерами відчуття співучасті та командної роботи над труднощами. Партнери повинні бути готові спільно працювати над розв'язанням конфліктів та

знаходити компроміси, щоб підтримувати здорові та щасливі сімейні відносини. Свідоме ігнорування конфліктів може призвести до погіршення стану сімейних відносин та тільки загострити існуючі конфліктні суперечки. Таким чином, подружжю рекомендується свідомо обирати модель поведінки з використанням конструктивного діалогу та співпраці і не уникати та не ігнорувати конфліктні ситуації, оскільки це може підірвати основи шлюбного союзу.

Список використаних джерел

1. Васильченко О.М. Сучасні підходи до дослідження сім'ї у психології. *Правничий вісник Університету «КРОК»*. 2016. Вип. 24. С. 221–228.
2. Вашенко І.В., Іваненко Б.Б. (2018). Психологічні ресурси особистості в подоланні складних життєвих ситуацій. Збірник наукових праць «Проблеми сучасної психології». 2018. (40). С. 33–49. DOI: <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2018-40.33-49>.
3. Головаха Є. Про соціальні наслідки пандемії. *КП в Україні*. 2020. 24 квітня. 298 с.

ЕМОЦІЙНЕ ВИГОРАННЯ ВЧИТЕЛІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Лялько С.М.

*IV курс, група ПЛ-20, спеціальність «Психологія»,
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна».
Науковий керівник: Пономаренко Т.І., доктор філософії
у галузі психології,
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна»*

Сучасні психолого-педагогічні дослідження вказують на зростання кількості вчителів, що відчувають втому та емоційне виснаження, обумовлене професійною діяльністю, а саме — великим обсягом роботи і не нормованим робочим графіком через негативні наслідки світової пандемії COVID-19, повномасштабне вторгнення РФ в Україну та пов'язані з цими тенденціями обмеження (світла, тепла, Інтернету, технологій роботи тощо) [3].

Аналіз наукової літератури показав, що проблема емоційного вигорання є актуальною і досліджується вітчизняними вченими: Є. Єгорова, Т. Зайчикова, О. Качур, В. Калошин, О. Ковальчук, Т. Пономаренко та ін.

Емоційне вигорання в умовах теперішнього часу науковці розглядають як дисфункційно-особистісне явище, яке переживають, переважно, спеціалісти, що працюють у системі «людина — людина» [2; 3].

Так, Т. Зайчикова вважає, що синдром професійного вигорання вчителів зумовлюється такою специфікою викладацької роботи як: відповідальність за розвиток підростаючого покоління, активна міжособистісна взаємодія, підвищена емоційна напруженість, недо-статня соціальна оцінка, тощо [1].

Незважаючи на те, що багато навчальних закладів запровадили спеціальні віртуальні освітні середовища, спрямовані на розвиток інституційного суспільства, для більшості вчителів необхідність використовувати інформаційні технології щодня стало справжнім викликом.

Відтак, нами проведено емпіричне дослідження емоційного вигорання вчителів. Так, в експерименті взяли участь педагоги Білоцерківської ЗОШ № 9 з поглибленим вивченням іноземних мов. Загальна кількість 60 осіб, з них 20 чоловіків і 40 жінки, віком 30—67 роки. З метою вивчення рівня емоційного вигорання вчителів було використано наступні методи: методика самооцінки емоційних станів (А. Уессман, Д. Рікс) та тест «Діагностика «синдрому вигорання» в професіях системи «людина-людина».

На основі проведення тесту «Діагностика «синдрому вигорання» в професіях системи «людина-людина», було визначено наступні результати, які представлені на рисунку нижче.

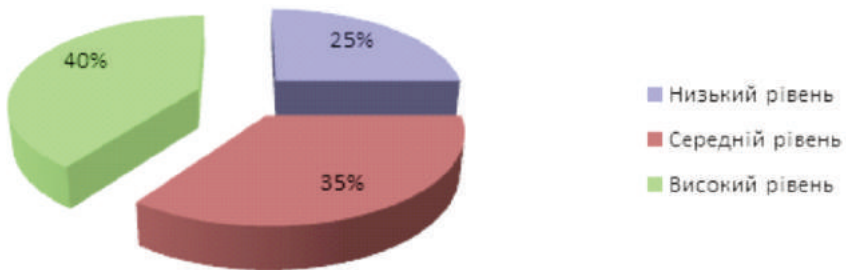

Рис. 1. Показники рівня професійного вигорання вчителів

Так, з діаграми ми бачимо, що 25% вчителів продемонстрували низькі показники професійного вигорання, що свідчить про наявність невеликої втоми, викликані педагогічною діяльністю. Середній рівень показали нам 35% — такі вчителі окрім емоційного виснаження мають проблеми з мотивацією та інтересом до діяльності та вже мають деякі проблеми з фізичним та психічним здо-

ров'ям. Досить значна частина респондентів — 40% продемонстрували нам високі показники вигорання, що свідчить про надмірну втому та виснаження, досить серйозна проблеми зі здоров'ям.

Наступним кроком, за результати дослідження за методикою самооцінки емоційних станів (автори А. Уесман, Д. Рікс) було виявлено ступінь емоційного підйому або виснаження вчителів (табл. 1).

Таблиця 1

Результати дослідження за опитувальником «Визначення самооцінки емоційних станів» (А. Уесман, Д. Рікс)

Емоційний стан	Кількість	%	Емоційний стан	Кількість	%
Спокій	7	12%	Тривожність	26	43%
Енергійність	15	25%	Втома	39	65%
Піднесеність	12	20%	Пригніченість	32	53%
Почуття впевненості	14	23%	Почуття безпорадності	13	22%

Співвідношення показників між емоційно-піднесеним та пригніченим настроєм є суттєвим. Пригнічений емоційний стан вчителів в умовах дистанційного навчання зумовлений загостренням проблем професійного вигорання, що характеризується відчуттям втоми та роздратуванням від навчального процесу, невиразністю, негнучкістю та неадекватністю емоцій, знеціненням вчителями своїх професійних досягнень, труднощами професійної самореалізації та байдужим, суб'єкт-об'єктним ставлення до учнів.

Таким чином, результати емпіричного дослідження показали, що умови дистанційного навчання мають негативний вплив на емоційний та психічний стан вчителів. Проведене дослідження не вичерпує усієї глибини поставленої проблеми. Перспективи подальшої науково-дослідної роботи вбачаємо у встановлення психологічних особливостей емоційного вигорання вчителів в умовах війни.

Список використаних джерел

1. Зайчикова Т.В. Соціально-психологічні детермінанти синдрому «професійного вигорання» у вчителів: автореф. дис. ... канд. псих. наук: 19.00.05. К., 2005. 20 с.
2. Микитюк О.М., Тюріна Т.Г., Зачепа А.М. Дослідження стану емоційного вигорання у вчителів системи післядипломної педагогічної освіти. *Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія*. 2020. № 63. С. 197–202.
3. Пономаренко Т.І., Лялько С.М. Психологічні особливості професійного вигорання викладачів зво в умовах воєнного часу. *Перспективи та інновації науки. Серія «Психологія»*. 2024. № 2 (36). С. 786–799.

ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ВІЙСКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Мазена А.М.

*II курс, група ЗПЛ-23-1м-ist-ht, спеціальність «Психологія»,
Хмельницький інститут соціальних технологій
Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Волинець Н.В., д.психол.н., професор,
Хмельницький інститут соціальних технологій
Університету «Україна»*

Наше суспільство зустрічається з реальністю, де йде війна та притаманні їй жахливі наслідки. Люди, а саме чоловіки, молоді хлопці, які беруть участь у бойових діях на них це залишає відбиток на всі наступні роки життя. Війна надовго, або навіть назавжди, змінює якість їхнього життя.

Психологічна реабілітація військовослужбовців є надзвичайно важливою та актуальною проблемою, особливо в умовах сучасних конфліктів та воєнних дій. Незалежно від того, чи беруть участь у бойових діях, миротворчих операціях чи в інших складних ситуаціях, військовослужбовці часто відчувають стрес, травми та інші психологічні проблеми. Під час бойових дій військовослужбовці можуть відчувати сильний стрес, що може призвести до розвитку посттравматичного стресового розладу. Психологічна реабілітація може допомогти їм подолати ці труднощі та відновити психічне здоров'я. Після звільнення зі служби багато солдатів можуть мати труднощі з адаптацією до цивільного життя. Психологічна підтримка та консультування можуть допомогти їм знайти нову роль у суспільстві та впоратися зі змінами.

Крім того, військовослужбовці також можуть відчувати стрес і виснаження через високий рівень відповідальності та навантаження під час виконання бойових завдань. Внаслідок бойових дій може настати інвалідність, яка часто призводить до безробіття, депресії, втрати мотивації, посттравматичного стресового розладу (ПТСР) тощо. Кожен четвертий боєць, який повертається із зони бойових дій, потребує психологічної допомоги.

Психологічна підтримка може допомогти їм ефективно впоратися зі стресом і відновити емоційне благополуччя. Психологічна реабілітація може також включати підтримку сімей військовослужбовців, які також можуть відчувати стрес і труднощі через те, що вони далеко від близьких або хвилюються за своє психічне здоров'я. Варто підкреслити, що психологічна реабілітація не тільки

допомагає відновити психічне здоров'я, але й сприяє розвитку стратегій подолання та навичок, які можуть покращити загальну стійкість та емоційне благополуччя військовослужбовців. Загалом психологічна реабілітація військовослужбовців є невід'ємною частиною підтримки їх психічного та емоційного здоров'я, а також забезпечення успішної адаптації до життя в цивільному суспільстві після проходження військової служби.

Показаннями до проведення психологічної реабілітації військовослужбовців є:

1. Знижена адаптивність, тривожність, песимізм, депресія або інші негативні результати, виявлені при психологічному обстеженні за допомогою тестів.

2. Посилення астеничної симптоматики (відчуття втоми, швидка стомлюваність, зниження когнітивних функцій та/або пам'яті, неуважність, фізичні та психічні порушення, непродуктивна діяльність).

3. Прогресуюча інтроверсія (замкненість, бажання усамітнитися, обмеження кола спілкування з близькими друзями, родичами), зниження інтересу до раніше значущих прихильностей і захоплень.

4. Невмотивована та незвичайна для військовослужбовця підвищена соціальна або інша активність під час виконання завдань або після прибуття із зони виконання завдань у поєднанні з нестійким настроєм.

5. Суб'єктивна оцінка самим сервісним техніком погіршення самопочуття, що свідчить про зміну працездатності, занепокоєння, почуття внутрішньої напруги, що виникли під час або відразу після прибуття із зони виконання завдання, при збереженні позитивного ставлення до продовження служби в частині після відпочинку [1].

Зарубіжні та українські науковці розрізняють психологічну і медичну реабілітацію. У процесі дослідження встановлено, що реабілітація військовослужбовців та ветеранів включає наявність чотирьох основних елементів (видів) — психологічного, соціального, педагогічного та медичного. Причому ці види можна свідомо поєднувати між собою, створюючи нові визначення залежно від суб'єкта реабілітації та його психоемоційного стану [2].

Сучасні програми психологічної реабілітації військовослужбовців передбачають інтеграційний вплив різних методів: кольоротерапії (підвищення адаптаційних можливостей організму людини, регуляція психовегетативних процесів, підвищення стійкості до стресів); музикотерапії (заспокоєння емоцій, розвиток комунікативних функцій, гармонізація загального стану); ароматерапії (допомагає роз-

слабитися, має антидепресивні, імуностимулюючі властивості, знімає втому); вібротерапії (зменшує дратівливість і тривожність, розслаблює скелетну мускулатуру, покращує загальний психофізіологічний стан, нормалізує сон); сенсорної кімнати (швидко нормалізує психоемоційний стан, стимулює процеси саморегуляції, створює відчуття безпеки, є важливим елементом) всіх програм психологічної реабілітації); тілесно-орієнтованої терапії (корекція та оптимізація психоемоційного та фізичного стану); тренінгів (підвищення рівня знань у галузі психології стресу, пошуку та розвитку прихованих ресурсів організму, оновлення адаптаційних та фізіологічних ресурсів); БОС-терапії (налаштування людиною більшості своїх біологічних функцій за наявності зворотного зв'язку, що допомагає усунути причину захворювання без застосування ліків, використовуючи внутрішні ресурси організму, що не викликає побічних ефектів).

Слід зазначити, що при поверненні до мирного життя військовослужбовець, який брав участь у бойових діях, часто залишається адаптованим до бойової обстановки та зберігає функціональну систему психічних реакцій, яка сформувалася під впливом стресових чинників війни [1]. Тому психологічна реабілітація ветеранів сприяє, насамперед, формуванню тимчасової перспективи, здатності до постановки цілей на майбутнє, підвищення значущості саморозвитку та власних досягнень, що проявляється в інтересі до власного особистісного потенціалу, можливість власного розвитку, бажання спланувати своє життя так, щоб досягти конкретних цілей, результатів тощо.

Список використаних джерел

1. Коқун О.М., Агаєв Н.А., Пішко І.О., Лозінська Н.С., Остапчук В.В. Психологічна робота з військовослужбовцями-учасниками АТО на етапі відновлення : методичний посібник. К. : НДЦ ГП ЗСУ, 2017. 282 с.
2. Бриндіков Ю.Л. Теорія та практика реабілітації військовослужбовців — учасників бойових дій в системі соціальних служб : дис. ... д-ра. пед. н. : 13.00.05. Хмельницький, 2018. 559 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ВПЛИВУ НА ЕМОЦІЙНІ СТАНИ КУРСАНТІВ

Мазена Д.Г.

*II курс, група ЗПЛ-23-1м-ist-ht, спеціальність «Психологія»,
Хмельницький інститут соціальних технологій
Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Волинець Н.В., д.психол.н., професор,
Хмельницький інститут соціальних технологій
Університету «Україна»*

У період професійного становлення та професійної підготовки емоційний стан військовослужбовця найбільшою мірою залежить від службово-ділової обстановки в колективі, психологічної сумісності та згуртованості колективу. Чітко організований процес службової діяльності та злагоджена команда породжують стан ентузіазму, професійної гордості та високої психологічної готовності до виконання складних та відповідальних завдань. Морально-психологічна атмосфера колективу (підрозділу), стиль взаємин керівників і підлеглих, ділова спрямованість і зацікавленість у загальному успіху, тип ставлення до служби, характер громадської думки, переважаючі міжособистісні та групові установки та традиції, що склалися в колективі тощо сильно впливають на емоційні стани людини. Курсанти спокійні, впевнені у своїх силах, ефективні у відносинах, які створюються між ними, тоді, коли стосунки в підрозділі засновані на взаємних принципах справедливості, довіри та людяності.

Емоційний стан курсантів залежить від ступеня усвідомлення ними службових або професійних (військових) обов'язків і відповідальності за виконувани завдання під час проходження служби чи навчання. Практика показує, що коли курсант глибоко усвідомлює свої громадянські та професійні обов'язки та відповідальність, він переживає позитивні стани. У свою чергу, почуття обов'язку формується і закріплюється через певні психічні стани. Це має велике значення для розвитку почуття обов'язку.

Негативних чинників, які впливають на емоційні стани курсантів є безліч. Для молодого покоління курсантів найважче — це неможливість залишити певну територію, що межує з тим, як люди відбувають покарання, обмеження можливості пересування суттєво впливає на їхні емоційні стани та тисне на них морально, таким чином вони перебувають у постійному стресі. Суворе підпорядкування та виконання наказів відповідно до військового уставу нелегко

сприймається і цілком зрілими особистостями. Сюди необхідно додати і постійне носіння військової форми, обов'язкові стройові огляди кілька разів на день та наряди (чергування). Усі перелічені чинники тією чи іншою мірою обмежують свободу волі, а обмеження завжди утворюють стресові ситуації.

До особистісно-соціальних чинників варто віднести обмежену можливість у спілкуванні з друзями, сім'єю, проведення вільного часу звичним чином. Внутрішні переживання пов'язанні з особистим життям, страхом перед майбутнім, завищеними очікуваннями щодо несення військової служби тощо. Тривання воєнних дій 10 років поспіль відображається на емоційному стані курсантів та їхніх рідних і близьких.

Класифікуючи психологічні детермінанти впливу на емоційно-психологічні стани військових О. Тімченко виокремлює наступні ситуації: ситуації професійного стресу і професійного «вигорання», що пов'язані з повсякденною напруженою діяльністю, дефіцитом часу, надлишком або дефіцитом інформації, негативним фоном взаємодії з об'єктом діяльності; так звані «критичні інциденти», що характеризуються реальною небезпекою для життя та здоров'я людини, а також загрозою життю, здоров'ю, добробуту оточуючих, масовими людськими жертвами і значними матеріальними збитками (бойові дії, автокатастрофи, пожежі, стихійні лиха тощо) [1]:

Інтенсивність переживання курсантами стресу залежить від взаємодії двох основних чинників: сили і тривалості впливу на їхню психіку стресорів, а також особливостей їхнього реагування на їх вплив.

Варто зазначити не менш важливий аспект під час несення військової служби та навчання — брак сну, який спричинює втому. Втома особового складу знижує боєздатність підрозділів. Відомо, що втома непомітна в перші дні, може раптово і гостро виявитися в ході бойових дій. Через добу без сну різко знижується уявна діяльність людини, через двоє безсонних діб можливі грубі помилки в прийнятті рішення, імпульсивні дії, через троє діб без сну — людина знепритомніє. За поглядами американських військових психологів порушення режиму сну є одним з основних чинників виникнення негативних психічних станів [2].

Отже, емоційний стан під час несення служби являє собою суб'єктивне відображення курсантом ситуації у вигляді стійкої цілісної реакції в динаміці психічної діяльності, що виражається в єдності поведінки і переживання під час виконання професійної діяльності.

Список використаних джерел

1. Кравченко К.О., Тімченко О.В., Ширококов Ю.М. Соціально-психологічні детермінанти виникнення бойового стресу у військовослужбовців-учасників антитерористичної операції : монографія. Харків : Вид-во НУЦЗУ, 2017. 256 с.
2. Блінов О.А. Вплив стрес-факторів діяльності на військовослужбовців. *Вісник НАОУ. К.* : Міленіум, 2006. Вип. 2. С. 118–124.

**СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ОСОБИСТОСТІ
ПРИ ПОСТТРАВМАТИЧНОМУ СТРЕСОВОМУ РОЗЛАДІ
(ПТСР)**

Майборода В.М.

*II курс, група ФТ-22-2м-1st,
спеціальність 227 «Фізична терапія, ерготерапія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Дейкун М.П., к.мед.н., професор,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

У цій статті розглянуто соціально-психологічні аспекти посттравматичного стресового розладу (ПТСР) та методи їх вирішення. Особлива увага приділяється таким аспектам, як соціальна ізоляція, емоційні труднощі та взаємодія з оточуючими, які часто виникають у людей із ПТСР. Запропоновані стратегії лікування включають психотерапію, фармакотерапію та соціальну підтримку. Висловлено заклик до комплексного та індивідуалізованого підходу для успішного подолання проблеми ПТСР, враховуючи унікальні потреби та реакції кожної постраждалої особи.

Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) є серйозною проблемою, яка виникає в результаті досвіду травматичних подій і може значно вплинути на психічне та соціальне благополуччя постраждалих. Відчуття страху, безпорадності та втрати контролю, що супроводжують ПТСР, можуть створювати складнощі у різних аспектах життя особистості. Однак особливо важливо зрозуміти соціально-психологічні проблеми, з якими стикаються люди з ПТСР, оскільки це важливий аспект їхнього відновлення та адаптації до змінного середовища.

– Соціальна ізоляція та відчуженість: Постраждалі від ПТСР часто відчують себе відокремленими від свого оточення і втрачають інтерес до соціальних взаємин. Це може призводити до посилення відчуття самотності та відчуженості.

– Емоційні та психологічні проблеми: ПТСР може викликати емоційну нестабільність, різкі зміни настрою, відчуття тривоги та депресії. Ці стани можуть перешкоджати здатності особистості до нормального функціонування в суспільстві.

– Проблеми у родинних відносинах: ПТСР може порушити стабільність сімейних відносин, призводячи до конфліктів, непорозуміння та відчуття відчуженості між членами сім'ї.

– Проблеми на роботі: Постраждали від ПТСР можуть мати труднощі зі збереженням робочих місць через зниження продуктивності, часті відсутності та проблеми взаємодії з колегами.

– Проблеми зі сном та вживання речовин: Безсоння і розлади сну є загальними симптомами ПТСР, що можуть призводити до погіршення загального стану здоров'я. Також, деякі постраждали можуть шукати втечі від емоційного болю через вживання алкоголю або наркотиків.

– Проблеми з самооцінкою та самоповагою: ПТСР може підірвати віру в себе та свої здібності, що призводить до зниження самооцінки та самоповаги.

– Проблеми з регулюванням емоцій: Постраждали від ПТСР можуть мати складнощі з контролем своїх емоцій, що може призводити до вибухів гніву, агресії або інших негативних реакцій.

– Проблеми зі страхом та униканням: ПТСР може призводити до розвитку страхів і уникання тих ситуацій, події або місць, які спричинили травму, що обмежує свободу життя постраждалих.

Вирішення проблеми посттравматичного стресового розладу (ПТСР) вимагає інтегрованого та індивідуалізованого підходу, оскільки кожна ситуація є унікальною. Психотерапевтичні методи, такі як когнітивно-поведінкова терапія, емоційно-орієнтована терапія та експозиційна терапія, допомагають постраждалим впоратися з травмою, переглянути свої погляди та реакції на події. Фармакотерапія, яка включає антидепресанти та препарати для заспокоєння, може допомогти зменшити симптоми, такі як тривога та депресія. Соціальна підтримка від родини, друзів та професійних співробітників є важливою для підтримки постраждалих під час процесу відновлення. Крім того, самопомога через використання технік релаксації, медитації та фізичних вправ може допомогти знизити рівень стресу та поліпшити загальний стан психічного та фізичного здоров'я. Важливо також проводити просвітницьку роботу серед громадськості для підвищення усвідомленості про ПТСР та зниження стигми, що оточує цей розлад. Тільки за умови комплекс-

ного та індивідуалізованого підходу можна досягти успішного вирішення проблеми ПТСР та покращити якість життя постраждалих.

Список використаних джерел

1. American Psychiatric Association. Diagnostic and statistical manual of mental disorders (5th ed.). Arlington, VA : American Psychiatric Publishing. 2013.
2. Біссон Дж. І., & Ендрю М. Психологічне лікування посттравматичного стресового розладу (ПТСР). *Cochrane Database of Systematic Reviews*, 3, CD003388. 2007.
3. Фoa Е.Б., Кін Т.М., Фрідман М. Дж., & Коен Дж. А. Ефективні методи лікування ПТСР : Практичні рекомендації від Міжнародного товариства дослідження стресових розладів. *Guilford Press*. 2009.
4. Національний інститут психічного здоров'я. Посттравматичний стресовий розлад. 2019. URL: <https://www.nimh.nih.gov/health/topics/post-traumatic-stress-disorder-ptsd/index.shtml>.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ ПЕДАГОГІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Марчук І.М.

*І курс, група ЗПЛ-23-1м, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Базиленко А.К., к.психол.н., доцент,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

Емоційне вигорання — це стан емоційної, психічної та фізичної втоми, який виникає внаслідок тривалого стресу, надмірного психічного навантаження та невідповідності між очікуваннями та реальними можливостями особистості в сфері професійної діяльності.

Концептуалізація емоційного вигорання включає в себе розгляд його як процесу, що розвивається внаслідок дії різноманітних факторів, таких як стрес, перевантаження, відчуття безпорадності та невідповідності очікуванням. Такий стан може виявлятися у формі втоми, втрати інтересу до професії, погіршення відносин з оточуючими, а також зниження ефективності та професійного задоволення [2].

Основні теорії, що пояснюють причини та механізми емоційного вигорання:

1. Теорія стрес-адаптації. Ця теорія стверджує, що емоційне вигорання виникає внаслідок дисбалансу між стресорами (факторами, що викликають стрес) та ресурсами адаптації особистості. Постійний

стрес та надмірне психічне навантаження призводять до виснаження психологічних ресурсів, що призводить до емоційного вигорання.

2. Теорія соціальної підтримки. Згідно з цією теорією, емоційне вигорання може виникати внаслідок відчуття відсутності або недостатньої соціальної підтримки від колег, родини або спільноти. Недостатність підтримки може призвести до відчуття самотності та відчуженості, що загострює емоційне вигорання.

3. Теорія рольових вимог і конфліктів. Ця теорія стверджує, що емоційне вигорання може виникати внаслідок конфлікту між різними ролями та вимогами, які пред'являються до особистості. Наприклад, вимоги професійної ролі вчителя можуть конфліктувати з особистими потребами та цінностями, що призводить до стресу та вигорання.

4. Теорія ресурсної дефіцитності. Згідно з цією теорією, емоційне вигорання виникає внаслідок дефіциту важливих ресурсів, таких як психологічна підтримка, впевненість у власних здібностях або можливість впоратися зі стресом. Брак таких ресурсів призводить до відчуття безпорадності та втоми, що сприяє емоційному вигоранню.

Комбінація цих теорій дозволяє краще розуміти та ефективно запобігати цьому негативному явищу.

Дистанційне навчання може призводити до різних стресових факторів для учителів, серед яких [4]:

1. Технічні проблеми. Несправність обладнання, проблеми зі з'єднанням інтернету, відсутність або недостатня підтримка з боку технічних служб можуть призвести до стресу та перерв у навчальному процесі.

2. Навчання новим технологіям. Учителям, які не мають великого досвіду використання технологій в освітньому процесі, може бути складно адаптуватися до використання нових платформ, програмного забезпечення та інших інструментів, що вимагається при дистанційному навчанні.

3. Стійкість учнів до віддалених методів навчання. Деякі учні можуть мати проблеми зі зосередженням, мотивацією або доступом до необхідних ресурсів для ефективного навчання віддалено. Це може спричиняти стрес для вчителів, які намагаються забезпечити якісну освіту для всіх своїх учнів.

4. Збалансованість роботи та особистого життя. Для деяких учителів перехід до дистанційного навчання може вимагати додаткових годин роботи та віддалених зустрічей з учнями, що може порушувати звичну робочу рутину та збалансованість між роботою та особистим життям.

5. Відсутність соціальної взаємодії. Для багатьох учителів важливою частиною їхньої роботи є спілкування з колегами та учнями. Дистанційне навчання може призвести до відчуття відокремленості та відсутності соціальної підтримки, що може створювати стресові ситуації.

Під час дистанційного навчання учителі стикаються з рядом специфічних особливостей у своїй професійній діяльності [3], серед яких:

1. Використання онлайн-платформ та інструментів. Учителям доводиться вивчати та адаптуватися до використання різноманітних онлайн-платформ, програмного забезпечення та інших інструментів для забезпечення ефективного навчання дистанційно.

2. Організація віддалених уроків та матеріалів. Учителям потрібно планувати та створювати віддалені уроки, підготовлювати матеріали та завдання для учнів, які відповідають вимогам дистанційного навчання.

3. Забезпечення комунікації з учнями та батьками. Учителям потрібно забезпечувати ефективну комунікацію з учнями та їхніми батьками через електронні засоби зв'язку, відео конференції та інші засоби.

4. Індивідуалізація та диференціація навчання. Дистанційне навчання може вимагати від учителів більшої уваги до потреб та індивідуальних особливостей кожного учня, а також більшої гнучкості в організації навчального процесу.

5. Підтримка соціального та емоційного благополуччя учнів. Учителям потрібно надавати підтримку та сприяти соціальному та емоційному розвитку учнів через дистанційні засоби, виявляти чутливість до їхніх потреб та реагувати на емоційні та психологічні виклики.

6. Моніторинг та оцінка успішності учнів. Учителям потрібно відслідковувати та оцінювати академічні досягнення учнів у віддаленому режимі, забезпечуючи об'єктивність та справедливість в оцінюванні.

Психологічні наслідки емоційного вигорання для вчителів можуть бути серйозними і впливати на їхнє загальне благополуччя та якість життя.

Емоційне вигорання може призвести до:

– почуття безпорадності, роздратованості та пригнічення. Учителі можуть втратити інтерес до своєї професії та мотивацію до виконання своїх обов'язків [1];

– різних фізичних симптомів, таких як головні болі, втома, безсоння, а також до збільшення ризику розвитку психічних проблем, таких як депресія або тривожні розлади;

– погіршення якості навчання та взаємодії з учнями, а також до зменшення продуктивності та ефективності у виконанні робочих завдань.

Емоційне вигорання може вплинути на взаємини з колегами, дітьми та батьками, призводячи до конфліктів та негативних взаємодій. Ці психологічні наслідки можуть стати серйозними перешкодами для вчителів у їхній професійній та особистій діяльності, тому важливо розпізнавати та ефективно управляти емоційним вигоранням, а також шукати підтримку та допомогу для його подолання.

Список використаних джерел

1. Іванюк І., Овчарук О., Ветров І. Використання інструментів і ресурсів цифрового освітнього середовища для здійснення дистанційного навчання у закладах загальної середньої освіти: Результати досліджень. *Нова педагогічна думка*. 2021. Т.108. № 4. DOI: <https://doi.org/10.37026/2520-6427-2021-108-4-24-30>.

2. Льошенко О., Кондратьєва В. Діагностика, профілактика, корекція синдрому «емоційного вигорання». *Вісник Львівського університету. Серія: Психологічні науки*. 2021. Вип. 10. С. 105–112.

3. Сагайдак В., Гриньова В. Створення зони комфорту для вчителя в новій українській школі. *Витоки педагогічної майстерності*. 2020. № 26. С. 175–180. DOI: <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2020.26.227641>.

4. Шульга А, Дідух В. Можливості дистанційної освіти в педагогіці партнерства. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 29. Т. 4. С. 256–262. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863.4/29.209685>.

ЖИТТЄСТІЙКА ОСОБИСТІТЬ В УМОВАХ ВІЙНИ

Маслянікова І.В.

к.психол.н., доцент,

*завідувачка кафедрою соціальної роботи та педагогіки,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

Проблема перебування особи в складних життєвих обставинах набуває особливої актуальності в умовах повномасштабної військової агресії росії проти України. Здатність до виживання і адаптації стає важливим ресурсом під час конфлікту. Тому важливо розуміти особливості та можливості розвитку міцної психологічної стійкості особистості, що є ключовим аспектом подолання наслідків впливу психотравматичних ситуацій.

Життєстійкість займає одне з центральних місць психологічних властивостей людини. Зміцнення та розвиток життєстійкості

є важливим для населення, адже вплив стресових зовнішніх факторів, спричинений війсьним станом, підвищує ризик хронічного стресу і емоційного вигорання. Ситуація невизначеності, в якій доводиться перебувати українському населенню, часто перевантажує його тривогою і перевіряє на міцність його адаптивні можливості. Визначено, що саме життєстійкість може бути тим самим конструктивним ресурсом якості життя для подолання кризи і відновлення внутрішньої рівноваги.

Поняття «життєстійкість» було вперше введено в науковий обіг в американській психології С. Мадді. За С. Мадді, життєстійкість — це особлива структура установок і навичок, що дозволяє перетворити зміни в можливості, відображає психологічну живучість і ефективність людини, пов'язану з її мотивацією до подолання стресових життєвих ситуацій [3]. За С. Мадді життєстійкість складається з трьох компонентів: включеність, контроль та прийняття ризику. Перша складова (включеність) — це характеристика ставлення людини до себе, оточуючого світу та характеру взаємодії з ним, яка дає сили та мотивує її до самореалізації; дає можливість відчувати себе значущою, цінною та спроможною включитися в розв'язання життєвих завдань, не звертаючи увагу на наявність різноманітних стрес факторів. Другий компонент контроль за обставинами організує пошук шляхів впливу на результати стресогенних змін, в протизвагу впаданню в стан безпорадності та пасивності. Сутність третьої складової життєстійкості — «прийняття ризику» полягає у сприйнятті особистістю життєвих подій та проблем як виклику і можливостям пройти випробування особисто для себе через відкритість до оточуючого середовища та суспільства в цілому

Грунтовний аналіз змісту життєстійкості надали Т. Титаренко, Т. Ларіна [2]. Наголошуючи на тому, що життєстійкість — це досить складне та неоднозначне поняття, вони підкресливали що воно включає:

- здатність людини витримувати всі складності життя та успішно протистояти життєвим проблемам і труднощам;
- здатність людини долати труднощі і перешкоди, виходячи з них більш сильною і досвідченою;
- вміння конструктивно реагувати на зміни, перебудовуватися і постійно позитивно змінюватися, саморозвиватися;
- спосіб виживання, максимальна мобілізація в екстремальних умовах, в ситуації, коли існує пряма загроза життю людини або життю її близьких;

– особистісна риса, що визначає стиль поведінки людини, її спрямованість на подолання труднощів, здатність гнучко та мобільно реагувати на зміни ситуації, умови взаємодії;

– особистісний потенціал ефективного саморозвитку в стресових ситуаціях та екстремальних життєвих умовах;

– здатність людини відновлюватись фізично та психічно, тобто не тільки виживати у складних ситуаціях, а розвивати відповідні здібності для реалізації актуальних життєвих завдань та соціальних функцій.

На сьогоднішній день більшість вчених розглядають життєстійкість як інтегральну якість особистості, яка визначає адекватну самооцінку, стійкість «Я-концепції», психологічну зрілість та особистісний потенціал ефективного саморозвитку в стресових ситуаціях та екстремальних життєвих умовах (Доценко В.В., Купреєва О.І., Ларіна Т.О., Мілорадова Н.Е. Сердюк Л.З, Титаренко Т.М.).

З метою вивчення особливостей життєстійкості студентської молоді було проведене дослідження студентів Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» у кількості 30 осіб. Вибірку склали студенти перших курсів таких різних спеціальностей: автомобільний транспорт, право, соціальна робота, фізична терапія, інженерія програмного забезпечення. Вік студентів коливався від 16 до 59 років, серед них респондентів 18 та 41 років по 18,2%. За гендерною ознакою — 63,6% чоловіки, 36,4% жінки. Нашу вибірку складало 90,9% нормотипових студентів та 9,1% осіб з інвалідністю. Для виявлення життєстійкості студентам пропонувалось відповісти на питання власно розробленої анкети «Твоя життєстійкість» та пройти стандартизовані психодіагностичні методики на дослідження: схильності до ризику, схильності до фрустрації, копінг-стратегії, агресивності, індивідуальних особливостей, як чинників виникнення стресових розладів, самоствавлення, тривожності. Обумовленість вибору саме таких діагностичних інструментів покладається на поняття «життєстійкості», виходячи з думки екзистенційних психологів, а саме: «події, що відбуваються в нашому житті, є результатом наших рішень, усвідомлені вони чи ні. Виходячи з цього, життєстійкість є здатністю особистості витримувати ситуацію гострого або хронічного стресу, зберігати внутрішній баланс, не знижуючи при цьому успішності в своїй діяльності» [1].

Аналізуючи анкетні дані можемо зробити висновок, що студентська молодь достатньо обізнана у питанні життєстійкості. Серед чинників, що негативно вплинули на їхню життєстійкість —

одноосібно зазначили війну в Україні. Серед чинників, що позитивно сприяють підтриманню життєстійкості виділили: сім'ю, спілкування з друзями, навчання та роботу.

Узагальнюючи емпіричні дані стандартизованих психодіагностичних методик, зупинимось, на наш погляд, на найбільш цікавих та показових результатах. Виявилось, що досліджувані студенти достатньо ризиковані — рівень схильності до ризику середній або високий (у рівних співвідношеннях). Дані показали, що студентська молодь майже не схильна до фрустрації — позитивний показник лише у 3,3% респондентів. Аналіз домінуючих копінг-стратегій показав, що модель «уникнення проблем» представлена тільки у 6,6% досліджуваних. Модель «пошук соціальної підтримки» представлена у всіх респондентів, проте переважно на середньому рівні прояву 62%. Водночас модель «вирішення проблем» виявлена на високому рівні у переважній кількості студентів, саме 75%. Серед усіх видів агресії — найвищі показники має ворожість. У половини респондентів виявився середній рівень прояву ситуативної тривожності, натомість низький рівень прояву особистісної тривожності. Цікавими виявились показники самоставлення. Високі оцінки виявились за такими шкалами: відкритість, самоцінність, саморуководство, самоприйняття.

Середні значення по вибірці респондентів свідчать, що найвищі кількісні дані студентська молодь має за такими показниками: ситуативна тривожність, вирішення проблем, уникання проблем, схильність до ризику і почуття провини.

З цих даних можна зрозуміти, що є найбільшими поглиначами життєстійкості студентської молоді та врахувати ці дані у тренінговій та психотерапевтичній роботі.

Надалі отримані дані підлягали кореляційному аналізу за допомогою програми Microsoft Excel, яка дозволила розраховувати коефіцієнти кореляції Пірсона між зазначеними показниками. Аналіз отриманих даних свідчить про такі результати. Високий рівень прямого зв'язку із високим ступенем значущості було отримано між показниками самовпевненість та конфліктність ($\rho^s = ,849^1$), що свідчить про негативні особистісні тенденції у напрямку життєстійкості. Також виявився щільний зв'язок між ситуативною тривожністю та самозвинувачуванням ($\rho^s = ,967^1$); ситуативною тривожністю та почуттям провини ($\rho^s = ,945^1$). Такі результати можуть свідчити про причину втечі ресурсів життєстійкості особистості. Цікавим нашої точки зору є наявність високого рівня зв'язку між схильністю до ризику та копінг-стратегією «уникнення проблем»

($\rho^s = ,825^1$) та низьким рівнем схильністю до ризику та копінг-стратегією «вирішення проблем» ($\rho^s = ,0185^1$), що може свідчити про використання ризику особистістю замість раціонального обдумування та реальних дій у вишенні життєвих завдань. Передбачуваним виявився зв'язок між конфліктністю та вербальною агресією ($\rho^s = ,775^1$). Водночас важливим у розумінні джерела життестійкості особистості виявились наступні зв'язки: прямий між самоцінністю та самокерівництвом ($\rho^s = ,969^1$); між самоцінністю та відкритістю ($\rho^s = ,899^1$); обернено пропорційний між самоцінністю та відчуттям провини ($\rho^s = -,348^1$); між самокерівництвом та ситуативною тривожністю ($\rho^s = -,331^1$).

Таким чином, узагальнюючи отримані дані можемо зробити висновок, що студентська молодь на сучасному етапі розвитку достатньо обізнана у питанні життестійкості, керує процесом поповнення ресурсів. Виходячи з отриманих даних, можемо зауважити, що негативно впливає на життестійкість такі деструктивні стани, як: конфліктність, почуття провини/самозвинувачування та ситуативна тривожність. Водночас, робить особистість більш міцною екологічне ставлення до себе: самоцінність, самокерівництво, відкритість. Тож, отримані дані є важливими у напрямі індивідуальної та групової роботи із вибіркою респондентів, яку складає студентська молодь. Така робота може передбачати формування навичок розпізнавання та керування негативними емоційними станами та екологічного ставлення до себе, що сприятиме, на наш погляд, посиленню життестійкості студентської молоді.

Список використаних джерел

1. Психолого-педагогічні основи процесу самотворення особистості : монографія / Л.З. Сердюк, Т.М. Яблонська, І.В. Данилюк, О.І. Пенькова, Н.В. Володарська [та ін.]; за ред. Л.З. Сердюк. К. : Педагогічна думка, 2015. 197 с.
2. Титаренко Т.М., Ларіна Т.О. Життестійкість особистості: соціальна необхідність та безпека : навч. посібник. К. : Марич, 2009. 76 с.
3. Maddi S. Hardiness: An Operationalization of Existential Courage. *Journal of Humanistic Psychology*. 2004. Vol. 44. № 3. P. 279–298.

ПРОФІЛАКТИКА КОНФЛІКТІВ У СІМ'ЯХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПІСЛЯ ЇХ ПОВЕРНЕННЯ З РАЙОНУ БОЙОВИХ ДІЙ

Мельник К.О.

II курс магістратури, група ЗПЛ-23-2М,

Хмельницький інститут соціальних технологій

Університету «Україна».

Науковий керівник: Гачак-Величко Л.А., к.ю.н., доцент,

доцент кафедри поведінкових наук та військового лідерства,

Національна академія сухопутних військ імені Петра Сагайдачного

Сьогодні наша держава з честю та гідністю відбиває повномасштабну російську агресію. Це наймасштабніша війна ХХІ ст. Після початку повномасштабної російської агресії, з новою силою актуалізувалась проблема впливу психотравмуючих чинників на військовослужбовців в повсякденній та бойовій діяльності.

Зважаючи на інтенсивність перебігу бойових дій, з'являється висока емоційна напруженість на кожному з етапів підготовки, виконання, повернення військовослужбовців. Адже, як самі військові, так і члени їх сімей, усвідомлюють високий показник смертності, інвалідизації, невизначеності в посттравматичних станах учасників бойових дій.

Низька здатність переживати розлуку з рідними, невирішені сімейно-побутові проблеми, розбіжності в політичних, релігійних поглядах між членами родини, негаразди в сім'ї спричиняють розбалансованість та тривожність самого військовослужбовця. Також, старші командири підкреслюють нездатність таких підлеглих до зосередженості та прийнятті ними успішних рішень в критичний момент. Такі ситуації деструктивно впливають на вмотивованість, вміння та психологічну готовність воїна служити, (зловживання алкогольними напоями, наркотичними речовинами, замкненість, агресія, порушення статутних норм поведінки, суїцидальні думки та депресивні стани).

Сім'я військовослужбовця, яка має дружні та гармонійні відносини, де інтереси чоловіка згадуються з інтересами дружини і навпаки. У контексті військової служби ці молоді сім'ї відзначаються високим ступенем спроможності до набуття статусу міцної сім'ї. Часті переїзди, через зміну місць служби та побутові труднощі, які можуть виникнути, не призводять до напруженості відносин у них. У таких сім'ях військовослужбовці мають моральну підтримку,

тепло та ніжність одне одного. Все це позитивно впливає на їхню службу діяльність, поведінку військовослужбовця та на рівень бойової готовності підрозділу, в якому вони служать.

Ми вважаємо, що незважаючи на активну участь у бойових діях, командуванню військових частин і підрозділів слід приділяти значну увагу питанням профілактики та вирішення конфліктів у сім'ї військовослужбовців після їх повернення з району ведення бойових дій. Через те, що ця проблема має дуже негативний вплив на морально-психологічний стан особового складу і, в подальшому, на якість виконання ним поставлених завдань.

Можливим покращенням, пропонуємо створення подібної програми в Україні, адже вона досить успішно забезпечує такі потреби в армії США. «Система сімейної готовності» (About the Family, 2019), яка представляє собою мережу агентств, програм, надавачів послуг та окремих учасників. Взаємодія між ними підвищує готовність сімей до випробувань військової буденності, покращує якість життя військовослужбовців та їхньої родини. Система сімейної готовності надає підтримку кожному військовослужбовцю та члену їх сім'ї, незалежно від їхнього статусу. Спеціальні органи функціонують на рівнях держави чи місцевих громад. Багато з цих послуг надаються через програми Служби військової спільноти (Army Community Service Programs). Така служба передбачає формування групи сімейної готовності, яка починає діяти з етапу прийняття військовослужбовця на службу. Група сімейної готовності відіграє важливу роль у наданні підтримки командирам підрозділу, спрямованої на забезпечення готовності сімей до відрядження військових в зону бойових дій.

Проте, треба розуміти, що ніхто на світі, навіть найкваліфікованіші психологи чи лікарі, не зрозуміють вашого партнера краще для вас. Ви найкраще знаєте, коли він відчуває себе комфортно і коли він переживає біль і дискомфорт. Часто прості слова та дії, особливо від власних дітей, можуть мати більший вплив, ніж найуспішніші психологічні теорії. Наприклад, слова шестирічного сина одного з ветеранів В'єтнамської війни, які він казав своїй матері, можуть бути надзвичайно цінними: «Коли тато починає себе так поводити, це означає, що йому погано і він згадує болюче минуле. Якщо це трапляється, просто дай йому трохи простору, не тисни і не питай, і все повернеться на свої місце». Ця маленька дитина навчила свою матір таким простим правилам, і разом вони повернули гармонію, радість і щастя в свою сім'ю.

Профілактика виникнення конфліктів у сім'ях військовослужбовців після їх повернення з району бойових дій має включати попе-

редження цих конфліктів та навченість членів сім'ї у поводженні з цим військовослужбовцем. Для досягнення цієї мети можна скористатися послугами посередників. У нашому випадку командування підрозділу, де служить військовослужбовець, та інші фахівці (юристи, медичні працівники, психологи) можуть виступати в ролі таких посередників, які допомагають вирішувати подібні конфлікти. Або ж спільними зусиллями партнерів забезпечувати сприятливе завершення конфліктних ситуацій, вони повинні займатись самопросвітою та пошуком методів для вирішення емоційно-напружених ситуацій з партнером.

СТУПІНЬ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМАТИКИ ВПЛИВУ ВОЄННОГО СТАНУ НА ПСИХОЛОГІЧНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ ЖІНОК У НАУКОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Моргун Д.О.

магістратура, група ЗПЛ-23,

Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: Мілютіна К.Л., д.психол.н., професор,

Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

У статті проаналізовано окремі наукові дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених, присвячені проблематиці впливу воєнного стану на психологічне благополуччя жінок. Встановлено, що для жінок є характерними зміни у психологічному та фізіологічному стані, що пов'язано із впливом стресових чинників, у тому числі й бойових дій. У проаналізованих працях представлено переважно гендерні особливості сприйняття стресових подій жінками, а також їх відмінності від сприйняття аналогічних умов чоловіками. Визначено, що жінки, порівняно з чоловіками, є більш сприятливими до психологічного виснаження та піддаються більшому впливу стресових чинників, внаслідок чого спостерігаються адаптаційні розлади і патологічні процеси переживання ситуації.

Ключові слова: воєнний стан, жінки, стресова ситуація, переживання, психологічні розлади.

На сьогоднішній день питання гендерних особливостей емоційних реакцій та обрання стратегій подолання негативного впливу війни є недостатньо вивченими у науковій літературі. Переважна більшість науковців пропонує універсальні моделі особистості, в яких поза увагою залишаються специфіка поведінки, мислення та особистісних характеристик чоловіків та жінок. Так, Л.А. Перелігіною та Ю.О. Приходько приділялася увага гендерним особливостям пере-

живання загроз настання надзвичайних ситуацій населенням України. Виявлено значні статистичні розбіжності за показниками інтенсивності переживання можливості настання надзвичайної ситуації між чоловіками та жінками. Авторами такі результати обґрунтовуються тим, що між чоловіками та жінками є певні відмінності у характері сприйняття навколишнього середовища та реакції на нього. Жінки є переважно екстравертованими у порівнянні з чоловіками, внаслідок чого для них є притаманними вищі показники інтенсивності переживань, імпульсивної поведінки, темпераментності у процесі прийняття рішень та в судженнях. Жінкам є притаманним більше звернення до почуттів, ніж уявлень, у зв'язку із чим вони мають можливість краще відчувати емоційний вплив [2, с. 175–183].

У дослідження А. Баканова зауважено, що подолання наслідків стресових ситуацій має певні спільні характеристики як у жінок, так й у чоловіків, що можуть обумовлюватися культурними чи соціальними чинниками, які знаходять свій прояв у використанні копінг-стратегій когнітивної сфери, що свідчить про існування тенденцій до раціонального усвідомлення існуючої ситуації [1, с. 57].

А.А. Мягких та Т.А. Ткачук акцентовано увагу на тому, що у стресових ситуаціях чоловіки використовують весь обсяг наявних ресурсів з метою пошуку можливостей для ефективного вирішення проблеми, внаслідок чого зроблено висновок про переважання значимості стратегії «вирішення проблем». У той же час, у випадку виникнення стресових ситуацій або інших важких життєвих подій, жінками здійснюється пошук інструментальної та емоційної підтримки в межах безпосереднього соціального середовища, внаслідок зроблено висновок про переважання використання стратегії «пошуку соціальної підтримки» [3, с. 261].

Американським дослідником Ш. Тейлором проведено вивчення системи реагування, за результатами чого зроблено висновок про те, що для жінок є більш характерна стратегія «турбота, співпраця та підтримка» («tend-and-befriend»). Сутність зазначеної моделі боротьби зі стресами полягає у тому, що для жінок є більш характерним реагування на стресові ситуації, захищаючи себе та своїх рідних шляхом реалізації засобів виховної поведінки, а також за допомогою створення, так званих, альянсів з іншими індивідами, налагодження соціальних контактів, вираження бажання до приєднання. Для чоловіків є менш притаманним вираження тенденції до турботи та співпраці, оскільки чоловіча форма реакції на стресові ситуації характеризується боротьбою або втечею [4].

Можливо зробити висновок, що проблематика впливу воєнного стану на психологічне благополуччя жінок виступали об'єктом дослідження у працях вітчизняних та зарубіжних науковців. Емоційний стан жінок в умовах воєнного стану характеризується високими показниками стару, відчуттям провини, ненавистю та гнівом до агресора. Жінки є більш схильними до психологічного виснаження та наявності вищого рівня інтенсивності переживань, що зумовлює виникнення гострих стресових ситуацій, адаптаційних розладів та патологічних процесів при переживанні горя.

Список використаних джерел

1. Балабанова Л.М. Психологічні особливості рефлексії вимушених переселенців. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. 2017. Вип. 22. С. 51–59.
2. Оніщенко Н.В. Психологічний аналіз основних типів реагування постраждалих на втрату внаслідок надзвичайної ситуації. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. 2014. № 15. С. 175–184.
3. Ткачук Т.А. Гендерні особливості копінг-поведінки. *Молодий вчений*. 2017. № 4. С. 259–262.
4. Taylor S.E. *Health Psychology*. McGraw-Hills, Inc. 1995. 149 p.

ОСНОВНІ ПРОГРАМИ ТА ПОСЛУГИ СЛУЖБИ ЗАЙНЯТОСТІ ДЛЯ ВНУТРІШНЬОПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Мякушко Н.

*к.політ.н., доцент кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти,
Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»;*

Мошко С.

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність «Соціальна робота»,
Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»*

Державна служба зайнятості пропонує ряд сервісів та послуг, спрямованих на сприяння у працевлаштуванні ВПО на новому місці. Слід звернути увагу, що для того, щоб скористатися деякими послугами, людям зовсім не обов'язково реєструватися в центрі зайнятості. Це, зокрема — підбір роботи, профорієнтаційні послуги, отримання ваучера на навчання тощо. Роботодавці теж можуть скористатися програмами отримання компенсацій за працевлаштування внутрішніх переселенців.

Основні програми та послуги служби зайнятості для ВПО:

Послуги з працевлаштування. Особи, зацікавлені в пошуку роботи, можуть здійснювати її самостійний пошук на Єдиному порталі вакансій або оформити підписку на вакансії через чат-боти у Telegram та Viber. Але, слід пам'ятати, що звернення до служби зайнятості може значно прискорити процес працевлаштування, оскільки часто фахівці служби здійснюють підбір кандидатів під конкретні замовлення роботодавців, зокрема — з організацією професійної підготовки безробітних безпосередньо на майбутньому робочому місці.

Професійне навчання та надання ваучерів. Служба зайнятості організовує професійне навчання безробітних за робітничими професіями, які користуються попитом на ринку праці. Таке навчання здійснюється на замовлення роботодавця або для самозайнятості особи, коли безробітний планує започаткувати власну справу.

Професійне навчання зареєстрованих безробітних здійснюється за кошти Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття. Служба має власну систему сучасних центрів професійно-технічної освіти, які навчають доросле населення за 95 робітничими професіями та 335 освітніми програмами. З онлайн графіком формування навчальних груп за професіями та освітніми програмами можна ознайомитись за посиланням. Після успішного завершення навчання слухачі отримують документ державного зразка про присвоєння відповідної кваліфікації. Громадяни, які мають професійно-технічну чи вищу освіту, не зареєстровані у службі зайнятості як безробітні, можуть безоплатно отримати від служби зайнятості ваучер на навчання та підвищити свій професійний рівень. Ваучер на навчання дає можливість пройти перепідготовку за робітничими професіями, підвищення рівня освіти, підвищення кваліфікації або спеціалізації та підготовку за спеціальністю для здобуття рівня магістра.

Ваучери видаються окремим категоріям громадян, зокрема і внутрішнім переселенцям, які відповідають певним вимогам за затвердженим Мінекономіки переліком професій та спеціальностей. Вартість ваучера не може перевищувати 10-кратного розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб, на сьогодні — це майже 27 тис. грн. Якщо вартість навчання перевищує цю суму, то роботодавець або фізична особа доплачує різницю самостійно.

Набуття статусу зареєстрованого безробітного. Реєстрація безробітних у службі може відбуватися у три способи: особисто, під час відвідування центру зайнятості; через єдиний державний портал

електронних послуг або мобільний застосунок Дія; за допомогою онлайн-форми служби. Розмір допомоги по безробіттю для кожної людини визначається індивідуально, але під час дії воєнного стану максимальний розмір допомоги по безробіттю не може перевищувати розмір мінімальної зарплати, встановленої законодавством на 1 січня календарного року. У 2023-му — це 6700 грн. Для визначення орієнтовного розміру своєї допомоги ви можете скористатися відповідною послугою чат-боту у Telegram.

Допомога по безробіттю призначається з першого дня після дня надання статусу безробітного та в період дії воєнного стану її тривалість не може перевищувати 90 календарних днів. Водночас для осіб передпенсійного віку (за рік до досягнення відповідного віку та за наявності необхідного для призначення пенсії за віком страхового стажу) тривалість виплати допомоги по безробіттю не може перевищувати 360 календарних днів.

Якщо внутрішньо переміщена особа або особа, яка перебуває на територіях, на яких ведуться бойові дії, і в якій не розірвані трудові відносини (крім осіб, які були керівниками підприємств, установ, організацій всіх форм власності, а також осіб, які обіймають виборні посади), має бажання отримати статус зареєстрованого безробітного, то вона має право припинити трудовий договір в односторонньому порядку шляхом подання відповідної заяви на ім'я роботодавця до центру зайнятості. Датою припинення трудових відносин вважається дата, наступна за датою подання такої заяви.

Надання грантів для створення або розвитку власної справи. У рамках реалізації урядового проєкту «Робота служба зайнятості» супроводжує дві грантові програми, якими можуть скористатись і ВПО: «Власна справа» розмір мікрогрантів становить від 50 до 250 тисяч гривень; Грант для ветеранів передбачає три варіанти надання грантів на суми, які не можуть перевищувати 250 тисяч гривень, 500 тисяч гривень та 1 мільйон гривень відповідно.

Головною умовою отримання грантів є створення нових робочих місць. Подання заявок відбувається виключно через Портал Дія. До заяви обов'язково додається бізнес-план щодо започаткування нового або розвитку вже діючого бізнесу. Рішення щодо надання грантів приймає Державний центр зайнятості. Після перевірки на відповідність вимогам та погодження бізнес-проєкту грантові кошти перераховуються на окремий рахунок заявника в уповноваженому банку. Впродовж трьох років підприємець повертає отриману суму коштів шляхом сплати податків та зборів, передусім за працевлаштованих працівників.

Надання роботодавцям компенсацій за працевлаштування ВПО. Служба зайнятості пропонує такі програми компенсацій роботодавцям за працевлаштування ВПО: Компенсація на оплату праці за працевлаштованих зареєстрованих безробітних із числа внутрішньо переміщених осіб сплачується за умови працевлаштування зареєстрованих безробітних з числа ВПО за направленням центру зайнятості на умовах строкових трудових договорів і збереження гарантій зайнятості таких осіб протягом періоду, що перевищує тривалість виплат у 2 рази. Компенсація витрат на оплату праці за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні — сплачується за кожну працевлаштовану особу з числа ВПО на умовах строкового або безстрокового трудового договору (контракту), гіг-контракту, зокрема за сумісництвом, яким забезпечено працевлаштування такої особи з розміром заробітної плати за повністю виконану місячну (годинну) норму праці не нижчим розміру мінімальної заробітної плати.

ХАРАКТЕРИСТИКА ПОНЯТЬ «СТРЕС» ТА «ДИСТРЕС» В КОНТЕКСТІ ОНКОЛОГІЧНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ

Ніколенко І.О.

*магістратура, група 1 мзпскп 2, спеціальність 053 «Психологія»,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова.*

*Науковий керівник: Руденко Л.М., д.психол.н., професор,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова*

У сучасному світі поняття стресу та дистресу стають особливо актуальними в контексті онкологічних захворювань. Онкологічні захворювання, незважаючи на наукові досягнення у їхньому лікуванні, залишаються однією з найскладніших медичних проблем сучасності. Люди, що стикаються з онкологічними діагнозами, зазнають значного психологічного та емоційного навантаження, що може викликати різні форми стресу. Дистрес, як вид стресу, здатний поглиблювати труднощі, з якими стикаються онкохворі, та впливати на їхнє загальне фізичне та емоційне благополуччя.

Стрес та дистрес — це два терміни, які часто вживаються в контексті психології та медицини для опису різних аспектів психічного та фізичного стану людини в умовах негативного впливу зовнішніх чи внутрішніх факторів. Розуміння цих понять дозволяє нам краще оцінити та керувати власним емоційним станом та фізичним здо-

ров'ям. У даному розділі ми розглянемо характеристики понять «стрес» та «дистрес», їх відмінності та взаємозв'язок.

Стрес можна розглядати як нормальну фізіологічну та психологічну реакцію організму на будь-який вид негативного або надмірного навантаження. Це може бути викликано як фізичними факторами, такими як травми чи захворювання, так і емоційними чи психологічними стресорами, наприклад, робочий тиск, конфлікти в особистому житті чи фінансові труднощі. У помірних дозах стрес може бути корисним, мобілізуючи організм на дію та покращуючи його функціонування.

З іншого боку, дистрес — це вид стресу, який характеризується негативними або шкідливими наслідками для організму. Він може виникати при тривалій або надмірній експозиції стресорам, коли ресурси для протистояння негативним впливам вичерпуються. Дистрес може мати серйозні наслідки для фізичного та психічного здоров'я людини, включаючи хронічні захворювання, емоційні розлади та втомленість.

Уявлення про стрес та дистрес частково базується на концепції загального адаптаційного синдрому або біологічного стресу, який був описаний Гансом Сел'є, видатним канадський ендокринологом австро-угорського походження лікар, основоположник вчення про стрес, біолог зі світовим ім'ям, патофізіолог, директор Інституту експериментальної медицини і хірургії

Згідно з його концепцією, стрес — це фізіологічні зміни, які спрямовані на мобілізацію організму для подолання перешкоди. Сел'є виокремив три стадії стресу. Перша стадія, відома як «стадія тривоги», передбачає мобілізацію адаптаційних ресурсів організму. Якщо стресор не призводить до загибелі організму і продовжує діяти, настає друга стадія, яку Сел'є назвав «стадією резистентності»

На третій стадії, яку ми називаємо «виснаженням», відбувається вичерпання здатності організму до адаптації. Під впливом стресорів система гомеостазу перебудовується в спробі забезпечити можливості адаптації, проте на цьому етапі вона досягає межі своєї витривалості. Невідповідність організму стресорам навколишнього середовища проявляється в закликах про допомогу, які можуть бути у вигляді підтримки або нівелювання стресорів. Якщо допомога не надходить, може виникнути критична ситуація, що може призвести до смерті.

Дистрес відзначається тоді, коли загальний адаптаційний синдром активований, але організм не може адекватно відреагувати та пристосуватися. Це може відбуватися в разі надмірної або неадекватної

адаптаційної реакції, яка не має успіху в протистоянні стресорам. Сучасні підходи до розуміння стресу та дистресу враховують комплексну природу людини, в якій взаємодіють біологічні, соціальні та психологічні аспекти.

У своїх дослідженнях Б. Плєскач, припускає, що соматичні хвороби можуть бути пов'язані з одночасною активацією невротичних і поведінкових рис особистості, таких як надмірний контроль або демонстративність. У таких випадках психологічна адаптація до стресу може бути порушена (дистрес), і це може призвести до перенапруження біологічної системи, що в кінцевому результаті може спричинити розвиток хвороби [1].

У галузі онкології активно вивчаються явища стресу та дистресу на різних рівнях: біологічному, психологічному та соціальному. Дослідження спрямовані на розуміння впливу цих явищ на схильність до онкологічних захворювань та їх прогресію. Вивчення біологічних механізмів стресу дозволяє розкрити його взаємозв'язок зі змінами в організмі, які можуть сприяти розвитку раку. Також важливо дослідження впливу психологічних та соціальних факторів на формування стресу та дистресу у онкологічних пацієнтів та їх вплив на клінічний перебіг захворювання.

Дослідження, проведене Коупілом та співавторами, свідчить про те, що стрес може мати значний вплив на збільшення ризику розвитку онкологічних захворювань. Це відкриття підкреслює важливість розуміння взаємозв'язку між психосоціальними факторами і здоров'ям людини, включаючи його вплив на патологічні процеси в організмі [2].

Підтримання психічного та емоційного благополуччя може стати важливим аспектом у профілактиці онкологічних захворювань. Розуміння ролі стресу у формуванні патологічних процесів дозволяє розробляти ефективні стратегії попередження та лікування онкологічних захворювань.

К. Schmiegelow та його колеги провели оцінку ролі біологічного стресу у гострій лімфобластній лейкемії серед дітей, вважаючи його позитивним чинником. Вони базувалися на дані епідеміологічних досліджень, які показали зростання частоти гострих лімфобластних лейкемій у розвинених країнах одночасно зі зниженням частоти гострих інфекційних захворювань. За допомогою цих даних вони висунули гіпотезу, що гострі інфекційні захворювання можуть спричиняти зміни у гіпоталамо-наднирниковій системі і призводити до підвищення рівня кортизолу, що безпосередньо пригнічує

лейкемічні клітини. З такої перспективи, стрес може бути корисним, адже інфекційно-індукований стрес може мати певні позитивні ефекти у контролі розвитку лейкемії та інших захворювань [3].

З іншого боку, експерименти на тваринах переконливо демонструють, що стрес може прискорити прогресію злоякісних пухлин. Ці дослідження вказують на те, що стресові впливи можуть сприяти збільшенню розмірів та активності ракових клітин, що загострює ситуацію в онкологічних захворюваннях. Такий зворотний ефект стресу на прогресію раку викликає серйозні обурення та побоювання, оскільки він свідчить про негативний вплив психосоціальних факторів на перебіг онкологічних захворювань. Ці звіти підкреслюють важливість ретельного вивчення та управління стресом в онкологічних пацієнтів для поліпшення їхнього клінічного стану та якості життя.

Список використаних джерел

1. Плескач Б.В. Психологічні фактори в розвитку та перебігу онкологічного захворювання; гіпотези для психотерапії. *Актуальні проблеми психології. Т. 3 : Консультативна психологія і психотерапія*. Вип. 6. Інститут психології ім. Г.С. Костюка АПН України. Видавець ПП Лисенко М.М. 2009. С. 241–257.
2. Koupil I., Plavinskaia S., Parfenova N. et al. Cancer mortality in women and men who survived the siege of Leningrad (1941–1944). *Int. J. Cancer*. 2009. Vol. 124. № 6. P. 1416–1421.
3. Schmiegelow K., Vestergaard T., Nielsen S.M., Hjalgrim H. Etiology of common childhood acute lymphoblastic leukemia: the adrenal hypothesis. *Leukemia*. 2008. Vol. 22. № 12. P. 2137–2141.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТУДЕНТІВ З ТА БЕЗ ІНВАЛІДНОСТІ

Овчаренко О.Ю.

*здобувач рНД в галузі психології, асистент кафедри психології,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

Соціально-психологічні особливості студентів з та без інвалідності привертають увагу вчених з різних галузей, таких як психологія, соціологія, освітні науки та інші.

Дослідження стресу та психологічної адаптації проводились Р. Лазарусом та С. Кобі.

Наявність особистісних ресурсів та психологічної адаптації може допомогти студентам з та без інвалідності краще справлятися зі стресом та пристосовуватись до нових життєвих випробувань.

Нами було проведене дослідження, в якому взяли участь 250 студентів з та без інвалідності. Для дослідження була використана методика дослідження соціально-психологічної адаптації К. Роджерса — Р. Даймонда.

Кількісний розподіл показників за шкалами представлено в табл. 1.

Таблиця 1

Кількісний розподіл показників соціально-психологічної адаптації у респондентів (%)

Шкали	Амплітуда показника	Студенти з інвалідністю	Студенти без інвалідності
<u>Адаптація</u>	Нижче норми	65,00	—
	Норма	53,00	57,00
	Вище норми	56,00	59,00
<u>Самоприйняття</u>	Нижче норми	48,00	—
	Норма	52,00	56,00
	Вище норми	58,00	60,00
<u>Прийняття інших</u>	Нижче норми	65,00	55,00
	Норма	55,00	59,00
	Вище норми	57,00	56,00
<u>Емоційний комфорт</u>	Нижче норми	48,00	51,00
	Норма	53,00	55,00
	Вище норми	56,00	57,00
<u>Інтернальність</u>	Нижче норми	73,00	68,00
	Норма	57,00	64,00
	Вище норми	58,00	62,00
<u>Домінування</u>	Нижче норми	49,00	54,00
	Норма	53,00	55,00
	Вище норми	50,00	55,00
<u>Ескапізм</u>	Нижче норми	6,00	7,00
	Норма	16,00	14,00
	Вище норми	25,00	23,00

За порівняльними результатами показників *студентів з та без інвалідності*:

– *показник адаптація*: у більшості студентів з інвалідності (65,00%) виявлено високий рівень дезадаптації, що говорить про те, що їм важко пристосуватись як до умов навчання так і до життєвих труднощів; у студентів без інвалідності майже однаково як високий рівень адаптації (59,00%) так і показник норми (57,00%);

– *показник самоприйняття*: майже однаково на високому рівні знаходиться цей показник у обох групах: студенти з інвалідністю (58,00%) та студенти без інвалідності (60,00%), що говорить про те що студенти легко можуть сприймати себе;

– *показник прийняття інших*: у більшості студентів без інвалідності (65,00%) явно виражене неприйняття інших, в протигагу більшості студентів без інвалідності, у яких показники в межах норми (59,00%);

– *показник емоційний комфорт*: майже однаково на високому рівні знаходиться цей показник у обох групах: студенти з інвалідністю (56,00%) та студенти без інвалідності (67,00%), що говорить про те що студенти легко сприймають навколишні ситуації, події, оптимістичні та вміють справлятися із життєвими труднощами;

– *показник інтернальність*: майже однаково на низькому рівні знаходиться цей показник у обох групах: студенти з інвалідністю (73,00%) та студенти без інвалідності (68,00%), що говорить про те що студенти піддаються впливу зовнішніх факторів та вважають інших причиною того, що відбувається в їх житті;

– *показник домінування*: майже однаково в нормі знаходиться цей показник у обох групах: студенти з інвалідністю (53,00%) та студенти без інвалідності (55,00%);

– *показник ескапізм*: майже однаково на високому рівні знаходиться цей показник у обох групах: студенти з інвалідністю (25,00%) та студенти без інвалідності (23,00%), що говорить про те що студенти втікають від проблем.

Тож, підсумовуючи результати можна сказати, що у студентів з інвалідністю виражена дезадаптивність, не прийняття інших та інтернальність (вплив зовнішніх факторів). У студентів без інвалідності виражена тільки інтернальність (вплив зовнішніх факторів).

Можна вважати, що фактором прояву низьких показників можуть бути військові події, які відбуваються на території України, тому що на момент заповнення опитувальника студенти знаходились на території України в умовах повномасштабної війни.

ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ ПРАЦІВНИКІВ СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ

Олійник А.Р.

*здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня,
спеціальність «Менеджмент»,
Інститут економіки і менеджменту Університету «Україна».
Науковий керівник: Самофалова М.О., к.е.н., доцент,
доцент кафедри управління та адміністрування,
Інститут економіки і менеджменту Університету «Україна».*

У сучасних умовах динамічного розвитку суспільства спостерігається стійка тенденція до усвідомлення вагомості людського фактору як ключового чинника стабільного та успішного функціонування будь-якої організації. Пріоритетне місце займає процес підбору, адаптації, оцінювання, навчання, мотивування та організації персоналу. Адже лише талановиті, компетентні, мотивовані, цілеспрямовані та правильно скоординовані робітники можуть працювати в руслі розвитку та раціоналізації діяльності компанії. Найяскравіше вплив людського фактору на ефективність бізнесу можна прослідити у сфері обслуговування, адже якість послуг прямо залежить від професійних та особистісних якостей і компетенцій виконавця, його суб'єктивного ставлення до ситуації професійної діяльності і, навіть, від його емоційних станів [1].

Сфера обслуговування за своїм визначенням є досить широка галузь економіки, що містить в собі відтворення різноманітних видів послуг які надаються підприємствами, організаціями, а також фізичними особами [2].

Під обслуговуванням розуміється система трудових операцій, корисних дій, різних зусиль, які здійснюють виробники послуг по відношенню до споживача, задовольняючи його запити та надаючи йому необхідні блага та зручності [3].

Галузь сфери обслуговування, а саме робота офіціантів, як представників ресторанного бізнесу швидко розвивається і саме через особливості розвитку цієї галузі розширюються вимоги до навичок комунікації та інформованості молодих фахівців, які передбачають розвиток здібності до ситуативної адаптивності, уміння швидко і адекватно орієнтуватися в багато чисельних і різноманітних комунікативних ситуаціях, а також готовність сприймати нову інформацію в зовнішньому середовищі [4].

Враховуючи специфіку діяльності офіціантів, концептуальна гіпотеза дослідження може бути конкретизована у наступних емпіричних гіпотезах:

– офіціанти, які дотримуються цінності «гуманність» — є більш доброзичливими, «мудрість» — є більш креативними та відкритими новому досвіду, «сміливість» — є більш чесними, наполегливими та з більшим ентузіазмом, «справедливість» — є більш здатними до кооперації та «помірність»;

– є більш обачливими та здатними до саморегуляції, мають нижчі показники емоційного вигорання. За цією гіпотезою не було отримано статистично значущі відмінності за такими особистісними властивостями як «любов» та «об'єктивність».

Але при цьому було виявлено, що:

– офіціанти з нижчими показниками емоційного вигорання є більш вибачливими та мають вищий рівень почуття гумору, яке для них виступає певним ресурсом подолання складних та конфліктних ситуацій в спілкуванні з клієнтами;

– офіціанти, які мають високий рівень розвитку саморегуляції та її складових, а саме планування, моделювання, програмування, оцінка результатів, гнучкість та самостійність, мають нижчі показники емоційного вигорання. Не було виявлено статистично значущих відмінностей за шкалою самостійності, тобто офіціанти з різними рівнями прояву емоційного вигорання в однаковій мірі здатні організувати роботу по досягненню мети, контролювати перебіг її виконання, аналізувати і оцінювати результати діяльності в цілому;

– офіціанти, які є більш екстравертами, доброзичливими, емоційно-стриманими, відкритими до нового досвіду та сумлінними, мають нижчі показники емоційного вигорання. Хоча статистично значущих відмінностей у проявах екстравертованості-інтровертованості виявлено не було, все ж таки офіціанти з нижчими показниками емоційного вигорання мають порівняно вищий рівень екстравертованості;

– офіціанти, які мають більш високі показники толерантності до невизначеності, мають нижчі показники емоційного вигорання;

– офіціанти статистично значуще не відрізняються за показником «новизна проблеми», хоча у досліджуваних з нижчими показниками емоційного вигорання фактор новизни проблеми в меншій мірі виступає джерелом інтолерантності, ніж у досліджуваних з високим рівнем емоційного вигорання [5].

Синдром емоційного вигорання можна визначити і за змінами у поведінці, зокрема за відчуттям зростаючої напруженості робочого

процесу, прокрастинації, небажанням виконувати основні професійні обов'язки, зацикленістю на другорядних завданнях, автоматизмі в діях, байдужому ставленні до результатів роботи, відсутності ентузіазму, зацікавленості тощо.

Загалом, синдром емоційного вигорання як динамічний процес, що формується в часі, можна охарактеризувати зростаючим рівнем виразності його проявів. Він охоплює усі сфери особистості та має складний симптомокомплекс з ознаками порушень у соматичній та психічній сферах людини, впливаючи також на її соціальне життя. Якщо на початку формування синдрому емоційного вигорання у людини присутні ознаки нервового напруження, що супроводжуються підвищеною стомлюваністю, зниженням звичного рівня активності, складнощами зі сном, перепадами настрою та дратівливістю, які людина зазвичай сприймає як наслідок втоми або звичайних побутових та рутинних ситуацій, то далі, коли реакції не слабшають і не зникають навіть після відпочинку та вирішення будь-яких проблем, людина починає звертати на це увагу, намагаючись розібратися з джерелом того, що відбувається з нею. Це відбувається вже на наступній стадії емоційного вигорання, де зазначені симптоми набувають постійного характеру прояву і посилюються появою відрази до роботи, що супроводжується формалізацією виконання обов'язків, появою емоційного та соціального дистанціювання. Також зростає «пригніченість» настрою з вираженою песимістичністю, цинічністю, байдужістю та апатичністю. Помітними стають вегетативні порушення — загальна слабкість, погіршення сну, з'являються ознаки постійних нездужань та стан поганого самопочуття. На цьому етапі розвитку професійного вигорання людина має високі шанси усвідомити зміст свого стану, визначити для себе його та пов'язати це з професійною діяльністю.

Далі з'являється стійкість проявів негативних станів, які поступово набувають хронічного характеру, і в особистості не залишається ресурсів ні для боротьби, ні для розуміння та усвідомлення того, що відбувається. Наростання тяжкості в емоційній сфері проявляється у виключенні, так би мовити, нормальних емоцій із сфери професійної діяльності, формуванні байдужості та професійних обов'язків та суб'єктів професійної діяльності. Погіршується загальне самопочуття, усе виразнішими стають порушення функціонування будь-якої системи організму (або відразу кількох), можлива поява порушень поведінки (харчової, алкогольної, посилення тютюнопаління тощо) [6].

Щоб подолати емоційне вигорання доцільно застосовувати наступні поради:

1. Управління стресом: вивчайте техніки релаксації, такі як медитація, глибоке дихання або йога, щоб зменшити рівень стресу.
2. Встановлення меж: навчіться говорити «ні», коли вам потрібно, і встановлюйте чіткі границі між роботою та особистим життям.
3. Підтримка соціальних зав'язків: розмовляйте з друзями або колегами про свої почуття, знаходьте емоційну підтримку у близьких людях.
4. Забезпечення відпочинку і рекреації: знаходьте час для відпочинку і розваг, робіть те, що Вас заряджає позитивно.
5. Саморозвиток і самопізнання: продовжуйте вивчати себе, розвивайте свої інтереси і хобі, займайтеся саморозвитком.
6. Професійна підтримка: у разі потреби звертайтеся до психолога або консультанта для отримання допомоги та порад [7].

Емоційне вигорання працівників сфери обслуговування є серйозною проблемою, яка може мати негативні наслідки як для працівників, так і для організації в цілому. Ця категорія працівників зазнає значного стресу через постійний контакт з клієнтами, велику кількість роботи та нестабільний графік. Незабезпечення відповідної підтримки та недооцінка їхньої роботи також можуть призвести до емоційного вигорання.

Для запобігання емоційному вигоранню необхідно проводити тренінг-курси з психологічної підтримки працівників сфери обслуговування, створювати сприятливе робоче середовища та застосовувати ефективні стратегії управління емоційними ресурсами.

Список використаних джерел

1. Жорова І.Я. Формування професійних здібностей майбутніх кваліфікованих робітників сфери обслуговування у професійно-технічних навчальних закладах : дис. канд. пед. наук: 13.00.04. Херсон : Південноукраїнський регіональний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів, 2007.
2. Грибова Л.В. Формування культури професійного спілкування фахівців сфери обслуговування в процесі підвищення кваліфікації. *Вчені записки ТНУ ім. В.І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2018.
3. Психологія праці та управління : зб. наук. праць V Всеукр. наук.-практ. конференції, 19 грудня 2008 р., Київ. Ч. 1 / ред.: О.В. Киричук; АПН України, Ін-т підготов. кадрів Держ. служби зайнятості України. К., 2008.
4. Васянович Г.П. Професійні якості майбутніх кваліфікованих робітників сфери обслуговування. *Звітна науково-практична конференція Львівського науково-практичного центру і статусу професійно-технічної освіти*

НАПН України «Професійна підготовка майбутніх кваліфікованих робітників» : зб. матеріалів. Львів : СПОЛОМ, 2014.

5. Інтернет ресурс: <file:///C:/Users/HP/Downloads/otsinka-stanu-emot-synogo-vigorannya-pratsivnikiv-sferi-obslugovuvannya>.

6. Касьянова А.Ю. Особливості професійного вигорання медичного персоналу, який працює з пацієнтами з вродженими вадами серця. *Медицина психологія*. 2015.

7. Маслах К., Шауфелі В.Б., Лейтер М.П. Вигорання на роботі. Річний огляд психології. 2001.

ПРОВІДНІ ОБРАЗИ В УКРАЇНСЬКИХ КАЗКАХ: ЯКІ ЧЕСНОТИ ЦІНУВАЛИСЯ В УКРАЇНСЬКІЙ КУЛЬТУРІ?

Олійник У.В.

*здобувачка передвищої освіти, III курс, група СР-21-1-фмб,
спеціальність «Соціальна робота»,
Фаховий коледж «Освіта» Університету Україна.
Науковий керівник: Маслянікова І.В., к.психол.н., доцент,
завідувачка кафедрою соціальної роботи та педагогіки,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

У публікації розкривається питання провідних образів в українських казках з метою аналізу того, якими чеснотами мала володіти людина, аби бути затребуваною людиною.

Важливою частиною культури крізь століття, так чи інакше залишаються казки. Через них ми можемо проаналізувати, яка культура була в наших предків, що було важливо для них в побуті і найголовніше, які чесноти були важливими на той час для співіснування в суспільстві.

Перш ніж почати, варто згадати, що означає саме поняття «Казка». Казка — це одна з найстаріших форм народного мистецтва, яка має багато вікових традицій та народних вірувань. Вона є частиною нашої культури, народної творчості та має важливе місце в українській літературі.

Ідеальним персонажам властивий ідеальний набір дій, вчинків, чітко окреслених стосунків, емоцій і моральних цінностей Зовнішній вигляд та ім'я героя відповідає його внутрішнім якостям, які згідно з законами народної казки є лише позитивними й відображають народні уявлення про ідеальні людські риси.

Фабула, ситуації в яких опиняється герой, служать розкриттям і доказом позитивних якостей людини загалом, правильності її

кроків, що відповідають нормам поведінки в суспільстві. Народ наділяє протагоністів якостями, зміст яких йому близький і зрозумілий, а спрямованість їхньої відповіді його уявленням про правильне / неправильне.

Напевно одним з відомих образів протагоніста в українських казках був і залишається досі Котигорошок. Згадуючи його, не можна не згадати те, як він за три удари зміг вбити дракона, якого не змогли вбити його брати. Окрім фізичної сили, якою був наділений головний герой, не можна не зазначити того, що він окрім того, що мав неабияку фізичну силу, так само він мав кмітливість, яка протягом казки неодноразово допомогла йому вийти зі скрутних ситуацій. Наприклад, ми можемо це побачити в епізоді поединку з драконом, коли той попросив першим нанести того удар, аби в момент, коли той відпочиває нанести смертельні удари. Другим епізодом, де видно його кмітливість можна назвати той, де в нього виходить обдурити діда і прибити його до дуба за бороду, який протягом останніх декількох днів заважав кожному з братів по черзі готувати обід доти, доки інші були відсутні. Також, не варто забувати про його працьовитість, яку він також проявляє протягом твору, починаючи від допомоги батькам, і завершуючи знаходженням провізії під час своєї подорожі з братами.

Аби краще зрозуміти те, наскільки сильно в тогочасному суспільстві цінувалася працьовитість, треба згадати Оха з однойменної казки та його вдалу спробу зтягнути сина головного героя в наймити.

Ох, почувши історію головного героя, захопив того віддати його сина до нього в наймити аргументуючи це тим, що він зможе допомогти дисциплінувати дорослого сина, а потім поверне додому через рік. На самому початку все було саме так, проте надалі дії Оха радше можна розцінювати, як такі, що він дунив діда протягом декількох років зачакловуючи його сина, аби не повертати його додому і залишити в себе.

Не менш важливою чеснотою для українського народу завжди була мудрість. Її ми можемо побачити в образі Іванка з казки «Мудрий Іванко». Першопочатково він не розповідає про свій сон, бо знав, що батьку може не сподобатися те, що його син буде «такий великий чоловік, що він переді ним навколішках буде милості просити, а цариця буде сина ноги мити й рушником втирати». Пізніше ж, ми бачимо прояв його мудрості тоді, коли після того, як його замурували, він дає поради царівні, що допомогли врятувати королівство, після того, як вона розповідає про те, що на них хочуть напасти

і при цьому не видати себе попросивши царівну оповідати це все так, наче це все їй лиш наснилося, а потім на самому прийомі у Песиголовця не видає себе завдяки тому, що знайшов 12 схожих на себе парубків, і навіть попри спроби матері антогоніста вирахувати, хто є Іванком, той всеодно знаходить спосіб, як зробити так, щоб сам Песиголовець не здогадався, хто з них справжній Іванко.

Підсумовуючи доповідь, хотілося б зазначити, що є ще дуже багато рис, які були важливими для тогочасних людей і про них можна говорити ще дуже довго. І так само, варто зважати на те, що прояви цих рис зараз дуже відрізняється від попереднього, оскільки світогляд і умови життя в нас геть різні, проте, це чудова можливість побачити те, наскільки сильно еволюціонувало сприйняття буденності і рис, які притаманні людям в суспільстві.

СТРАТЕГІЧНИЙ ФАНДРАЙЗИНГ У СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ: ПРИНЦИПИ, МЕТОДИ ТА ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДЛЯ ЕФЕКТИВНОГО ЗАЛУЧЕННЯ РЕСУРСІВ

Омельченко О.В.

*ст. викладач кафедри бізнесу і права,
Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна»*

Вивчення принципів і методів фандрайзингу є ключовим для глибокого розуміння використання інструментів фандрайзингу у соціальній роботі, оскільки це забезпечує міцну основу для аналізу та застосування цих інструментів в практичній діяльності. Основи фандрайзингу дають змогу соціальним працівникам ідентифікувати найефективніші стратегії для залучення ресурсів, що сприяє розширенню можливостей для надання послуг, втілення програм і проєктів, зорієнтованих на вирішення соціальних проблем.

Глибоке розуміння фандрайзингу також сприяє інноваційному підходу в соціальній роботі, дозволяючи професіоналам розробляти креативні та ефективні стратегії залучення ресурсів. Це включає в себе не лише збір коштів, але й мобілізацію спільноти, партнерство з бізнесом та урядом, що відкриває нові горизонти для підтримки соціально значущих ініціатив та проєктів. Таким чином, вивчення фандрайзингу є невід'ємною частиною підготовки ефективних соціальних робітників, здатних забезпечити стале фінансування та розвиток своїх програм та служб.

Фандрайзинг є ключовим елементом у ресурсному забезпеченні організацій, особливо тих, що працюють у галузі благодійності, освіти, культури, соціальних служб та інших сферах некомерційної діяльності. Ефективний фандрайзинг ґрунтується на дотриманні основних принципів, які забезпечують його успішність та сталість:

– Прозорість і відкритість. Фандрайзинг повинен проводитися в атмосфері повної прозорості. Організація має чітко комунікувати свої цілі, способи використання зібраних коштів, а також регулярно звітувати про результати своєї діяльності. Це допомагає збудувати довіру з донорами та забезпечити їхню довгострокову підтримку.

– Етика. Фандрайзинг повинен відповідати високим етичним стандартам. Це означає уникнення будь-яких форм обману, тиску чи неправдивої інформації. Організаціям важливо забезпечувати, щоб процес залучення коштів був чесним та відповідав всім законодавчим нормам і стандартам.

– Взаємовідносини з донорами. Важливим аспектом фандрайзингу є розвиток і підтримка стійких відносин з донорами. Це передбачає індивідуальний підхід, вдячність за підтримку, регулярне інформування про успіхи та досягнення, а також залучення донорів до діяльності організації.

– Стратегічний підхід. Ефективний фандрайзинг вимагає добре продуманої стратегії, яка враховує цілі організації, потреби цільової аудиторії, а також актуальні ринкові умови. Стратегія повинна включати чіткий план дій, цілі збору коштів та методи їх досягнення.

– Диверсифікація джерел фінансування. Не слід покладатися лише на один канал залучення коштів. Ефективний фандрайзинг передбачає комбінацію різних методів і джерел, включаючи приватних донорів, гранти, корпоративне партнерство, масові заходи, онлайн-кампанії тощо.

– Адаптивність та інноваційність. Уміння швидко адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі та впроваджувати інноваційні підходи є важливими для успішного фандрайзингу. Організації повинні бути відкритими до нових ідей, технологій та методів залучення ресурсів.

– Фокус на місії організації. Усі зусилля у сфері фандрайзингу повинні бути тісно пов'язані з місією та цілями організації. Залучені кошти мають спрямовуватися на реалізацію конкретних проєктів або програм, які відповідають основній меті організації.

Дотримання цих принципів є фундаментом для створення ефективної, сталої та відповідальної фандрайзингової стратегії, яка

сприяє досягненню довгострокових цілей організації та забезпечує її фінансову стабільність.

У рамках вивчення теми фандрайзингу, особливо у контексті соціальної роботи, розглядаються різноманітні методи залучення ресурсів:

– Особисті звернення — це прямі звернення до потенційних донорів із проханням про підтримку. Цей метод вважається дуже ефективним, оскільки індивідуальний підхід може стимулювати людей до внесків, особливо коли вони бачать прямий зв'язок між своїм внеском та його впливом.

– Грантові програми — залучення фінансування через гранти від урядових агенцій, фондів, комерційних організацій чи приватних фондів. Цей метод вимагає ретельної підготовки заявок і чіткого опису проєктів, цілей, бюджету та очікуваних результатів.

– Заходи зі збору коштів — організація спеціальних подій, якот благодійні вечери, аукціони, благодійні марафони тощо, які можуть привернути увагу громадськості та залучити кошти. Такі заходи також відіграють роль у зміцненні зв'язків із громадськістю та підвищенні обізнаності щодо проблеми.

– Краудфандинг і онлайн-кампанії — використання інтернет-платформ для збору коштів може досягати широкої аудиторії. Соціальні мережі та спеціалізовані платформи для краудфандингу дозволяють залучати дрібних донорів на велику суму загалом.

– Меморандуми про взаєморозуміння і партнерства — укладання партнерств з бізнес-структурами, іншими НГО, а також державними установами для спільного фінансування проєктів або програм. Це може включати спонсорство, співфінансування або надання ресурсів іншого типу.

Кожен з цих методів має свої особливості, переваги та виклики. Ефективне використання цих методів вимагає розуміння цільової аудиторії, чіткого планування, прозорості та здатності налагодити міцні відносини з донорами та партнерами.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ АДАПТАЦІЇ УКРАЇНЦІВ В ІНШИХ КРАЇНАХ

Орлова О.П.

*ст. викладач кафедри інформаційних та комп'ютерних технологій,
Дубенська філія Університету «Україна»*

Проблема адаптації — одна з актуальних міждисциплінарних проблем, яка зараз інтенсивно досліджується. Адаптація — поняття, що має в науці різне смислове тлумачення. У найзагальнішому плані адаптація — це взаємодія живих організмів та навколишнього середовища, що призводить до найкращого їх пристосування до життя та діяльності.

Розглядаючи процес соціокультурної адаптації власне українців у інших країнах, зважаючи на обставини, що виникли внаслідок повномасштабного вторгнення росії в Україну, виділимо певні відмінності. Ці відмінності кореняться у тому, що мігранти серед українців, як правило, самі ухвалюють рішення про переїзд у нову країну і готуються до нього морально та фізично, а біженці при цьому не завжди мають бажання переїжджати, але реальність їх змушує до того, що є для них тяжкою кризовою ситуацією.

Аналізуючи наукові праці вчених з інших країн, з'ясовано, що інтерес до проблеми адаптації біженців з'явився приблизно у 30-ті роки минулого сторіччя. Такими вченими, як Р. Редфілд, Р. Лінтон та М. Герсковиць адаптація мігрантів до нового соціального середовища розглядалася як процес тривалого соціального контакту між суб'єктами різних культур, у ході якого трансформуються етнічні моделі поведінки вимушених переселенців.

Багатьма авторами сформульовано теоретичні моделі та механізми, що розкривають адаптацію нового населення (мігрантів) до корінних умов.

Робота над вивченням соціокультурної адаптації вимушених мігрантів триває з ХХІ ст. Це пов'язано з тим, що утворився Європейський Союз і у зв'язку з його появою, відповідно, виник інтерес вчених до вивчення психологічних особливостей біженців та їх адаптація до нових соціально-економічних умов країни, що приймає. На сучасному етапі створюється все більше нових авторських адаптаційних механізмів, за допомогою яких мігрантів, у т. ч. з України, готують і цілеспрямовано навчають найлегшим способам

проходження цієї адаптації та сприяють отриманню якомога більше позитивних моментів у ході проживання на новій території. Продовжуються розроблятися адаптаційні програми, що містять алгоритми прийомів, що дозволяють якнайшвидшому формуванню соціально-психологічної адаптації переселенців.

На початковому етапі мігранти чи біженці з України діють згідно зі своїми гетеростереотипами, тобто уявленнями про інші народи та етнічні групи. Виходячи зі стереотипів свого етносу, мігрант буде інтерпретувати вчинки корінного населення, виходячи з власних стереотипів, отриманих у своїй культурі, внаслідок чого і може виникнути конфлікт очікувань чи конфлікт стереотипних уявлень.

Після початкового етапу та конфлікту очікувань у українців, що переселилися до інших країн, з'являється бачення нової картини світу, внаслідок чого може з'явитися стрес від акультурації. Цей стрес викликаний тим, що біженець сприймає нову ситуацію і намагається її вписати у свою власну звичну картину світу. При сприятливому проходженні другої стадії та зниження стресової реакції у мігранта може з'явитися ідентичність і бажання злитися із новою етнокультурою.

На третій фазі мігрант вже здатний жити в новому світі, і нова картина світу вже працює у його уявленні та співвідноситься з його поведінковими програмами. Якщо матеріал, отриманий на попередніх стадіях, про нову картину світу і нове бачення себе в цьому світі збігається, то у мігранта успішно проходить процес адаптації, виходячи на четверту стадію.

На четвертій стадії емігрант або біженець повністю вбудовує у свою психічну реальність конструкти та моделі, які властиві прийнятній громадськості та новій етнокulturі. Ці конструкти міцно впроваджуються на цьому рівні у несвідоме мігранта. На четвертій стадії мігрант вже думає та діє під впливом нової етнокulturі, приписуючи ситуаціям та поведінці новий зміст, який сприймається як об'єктивна реальність у цьому суспільстві.

На п'ятій стадії нова культура так міцно входить у психічну реальність мігранта, що він уже вважає її своєю, він з'єднується з нею на різних рівнях і формує своє нове «я», яке задіює образи нової етнокulturі. На цій стадії мігрант зливається з суспільством і тут з'являється ситуація «ми».

На шостій стадії емігрант може повністю відкинути колишні звичні реакції та сприймати себе як носія нового культурного суспільства.

Дослідники соціокультурної адаптації українців вважають, що вона буде розвиватися по компенсаторному сценарію лише тоді, коли існує високий рівень соціальних ризиків. Компенсаторний сценарій соціокультурної адаптації мігрантів полягає у етнічній ізоляції чи сегрегації. І, навпаки, коли рівень соціальних ризиків нижчий — соціокультурна адаптація проходить успішно, виявляючись в акомодатії або в так званій асиміляції мігрантів у суспільство, що приймає. Найбільш ймовірна дезадаптація в соціокультурному аспекті у мігрантів або біженців з України, які мають низьку кваліфікацію або якщо взагалі відсутня професійна підготовка.

Таким чином, українці, що переїхали до інших країн, усвідомлюють ті вимоги, які склалися в суспільстві, що їх приймає, але при цьому можуть їх не приймати і не розділяти цінності цього суспільства.

Як наслідок, виникає неминучість прийняття нових цінностей, що призводить до формування толерантності як особистості мігранта, так і приймаючого середовища стосовно нього.

На основі взаємної терпимості, яку виявляють як приймаюча країна, так і емігрант, з'являється так звана акомодатія. Акомодатія приводить до того, що виникають поступки і відбувається інтеграція чи злиття мігрантів з новим суспільством, що приймає. За успішної соціокультурної адаптації з'являється асиміляція, при якій мігрант відчуває повне пристосування та в деяких випадках відмовляється від своїх цінностей, які сформувалися у нього в Україні, приймаючи цінності нового співтовариства.

Отже, розглянувши показники соціокультурної адаптації, з'ясовано, що адаптація можлива, коли мігрант визнає, що нові умови неминучі і виявляють толерантність. І, відповідно, дезадаптованість є результатом, коли мігрант не визнає неминучість нових змін або вважає їх нетерпимими, не може до них звикнути, через це адаптація ускладнюється, і він ніби фіксує свою увагу на негативних переживаннях, не маючи бажання прийняти нові умови. Чим більше людина внутрішньо пручається новим умовам і не бажає їх прийняти, тим складніше проходить процес соціокультурної адаптації мігрантів.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ АГРЕСІЇ У ПІДЛІТКІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Павленко Л.О.

*IV курс, група ПЛ-20-1, спеціальність «Психологія»,
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Хомчук О.П., к.психол.н., доцент,
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна»*

Доволі актуальною проблемою сьогодення є стрімке підвищення агресивності дітей, молоді та підлітків. На думку вчених, це пов'язано передусім із загальною соціальною напруженістю, психологічною нерівноваженістю всього суспільства, що складно переживає наслідки повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну. За даними ЗМІ, поведінка підлітків все частіше стає дуже демонстративною і супроводжуються актами агресії, жорстокості, що, безперечно, є порушенням основних функцій соціального порядку.

В психолого-педагогічній літературі існує ряд альтернативних теорій щодо пояснення причин агресії. Джерела прояву такого феномена як агресія досліджували і досліджують і психологи, і педагоги, і соціологи. Проблема агресії та агресивної поведінки розкрита в роботах А. Бандури, Л. Берковіца, Д. Долларда, М. Левітова, К. Лоренца, В. Мерліна, В. Петькова, М. Скока, Л. Семенюк, М. Слюсаревський, Л. Григоровська та ін.

Поняття «агресії», «агресивності» мають різні значення. Проте загальновідомо, що агресія — це фізична або словесна поведінка людини, яка спрямована на пошкодження або руйнування чогось, у той час як агресивність це відповідна особистісна якість, притаманна особі, яка проявляє жорстокість щодо найближчого оточення. Крім того, у випадку, якщо агресія виявляється в найбільш екстремальній і соціально неприпустимій формі, вона переростає у насильство [1].

З одного боку, не всі агресивні прояви поведінки підлітка пояснюються виключно його внутрішньою агресивністю. З іншого боку, агресивність особи не обов'язково проявляється у виражених агресивних діях або конкретних вчинках [1].

За дослідженнями, підлітки, які проживають у країні, яка знаходиться в стані війни, починають набагато раніше проявляти жорстокість і агресію, ніж інші ровесники, які живуть в мирний час. Загалом, як стверджують практикуючі психологи, агресія у дітей

часто виникає, як протидіючий, «захисний механізм», спрямований на боротьбу із небезпекою з боку ворожого оточення.

Агресивна поведінка підлітків може сформуватися внаслідок негативної поведінки дорослих. Зокрема схильними до агресії можуть стати підлітки, які зустрічаються з її проявами у власних сім'ях та відчують на собі її наслідки. Чимало батьків застосовують фізичні покарання і навіть бувають жорстокими у вихованні своїх дітей [4].

За кількістю зафіксованих випадків прояву агресивної поведінки в сьогоdnішній повсякденній та освітній практиці, вчені дійшли висновків, що ситуація також ускладнюється у зв'язку з вимушеним запровадженням дистанційної форми навчання, внаслідок якої учнів майже ніхто не навчає вмінню формувати в собі раціональні установки на позитивні емоційні відносини з іншими людьми, розвивати здатність контролювати й коригувати свої емоції на зовнішні та внутрішні подразники та певні негативні впливи [2].

За К.І. Шкарлатюком чинники, які «підвищують імунітет» молоді до насильства, є такими: віра в себе, присутність моделей із позитивними зразками поведінки, почуття самоповаги, розвинені соціальні навички. Як зазначає дослідник, розвинене відчуття відповідальності й уміння контролювати розвиток подій можуть знизити рівень підліткової агресії [5].

Щоб зменшити агресивні прояви поведінки підлітків потрібно застосовувати певний комплекс заходів виховного та корекційного впливу, зокрема підбору та застосування системи нетрадиційних, дієвих, інтерактивних методів корекції поведінки підлітків, навчання дітей конструктивним формам поведінки, гальмування або усунення надмірного напруження і тривожності у підлітків тощо [3].

Таким чином, агресія є негативним, асоціальним явищем, але і є одним із захисних механізмів у поведінці підлітка, завдяки якому він намагається якимось чином позбутися страху, гніву, та інших негативних емоцій, і пристосуватися до нових навколишніх умов і досить екстремальної життєвої ситуації.

Список використаних джерел

1. Платонова О.Г., Дрижак Т.І. Причини виникнення і форми прояву агресивної поведінки у підлітків в умовах воєнного стану. *Тринадцяті Сіверянські соціально-психологічні читання: Матеріали Міжнародної наукової онлайн-конференції*. 2023. С. 140–145. URL: chnpu.edu.ua (дата звернення: 21.10.2023).

2. Петьков В.А. Психологічні особливості впливу стресу на загальний розвиток дитини. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2015. № 6 (37). С. 33–36.

3. Слюсаревський М.М., Григоровська Л.В. Психологічна підтримка учасників освітнього процесу в умовах війни. *Вісник НАПН України*. 2022. № 4 (1). С. 1–7.

4. Кордунова Н.О. Загальний підхід і завдання вивчення дітей з афективними формами поведінки. *Психолого-педагогічне та медичне забезпечення соціалізації дітей вразливих категорій: Матеріали доповідей III Міжнародної науково-практ. конференції із циклу «Сучасні підходи інтеграції та соціалізації дітей з особливими потребами»* 17 січня 2008 р. Луцьк, 2008. С. 21–26.

5. Шкарлатюк К.І. Агресія та здатність до прогнозування в підлітковому віці *Психологічні перспективи*. Вип. 17. Волинський національний університет ім. Л. Українки. Луцьк, 2010. С. 273–280.

ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ КОГНІТИВНИХ ФАКТОРІВ У ПРОЯВАХ СОЦІАЛЬНОЇ ТРИВОГИ СТУДЕНТІВ

Павліченко Л.В.

*IV курс, група ЗПЛ-21-1 тk-vs, спеціальність «Психологія»,
Миколаївський інститут розвитку людини Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Мазур В.М., доктор філософії в галузі психології,
доцент, доцент кафедри психології і спеціальної освіти та здоров'я людини,
Миколаївський інститут розвитку людини Університету «Україна»*

Військове вторгнення на територію України можуть спричинити емоційний дисбаланс, страх і тривожність серед студентської громади.

Проблема вивчення соціальної тривоги серед студентів стає все більше актуальною в сучасній психологічній літературі. Дослідження підкреслюють, що адекватний рівень тривожності важливий для емоційно-вольової регуляції та сприяє розвитку адаптаційних ресурсів у студентів. З іншого боку, високий рівень тривожності може ускладнювати формування адекватного уявлення про себе та ускладнювати процеси соціалізації, спілкування та вивчення нових видів діяльності серед студентів.

Згідно з поглядами Анопрієнко О.В., основою неврозів є тривога, яка виникає в результаті неуспішного соціального досвіду або невдач у досягненні бажаного через індивідуальні особливості [1]. Головним джерелом тривоги є неправильні міжособистісні відносини, а не конфлікт між біологічними потягами та соціальними обмеженнями. Таким чином, тривога визначається соціально, і вирішення цього стану може впливати на особистісний розвиток.

Згідно із науковою літературою, терміни «тривога» та «тривожність» взаємодіють між собою. Відповідно до Волошок О.В., триво-

га — це емоційний стан, що виникає у ситуаціях загрози, небезпеки чи невизначеності, проявляється як напруження та очікування подій за несприятливим сценарієм [3].

Часті прояви тривоги можуть призводити до розвитку особистісної риси — тривожності, що представляє собою властивість особистості витягати перебільшені хвилювання та сприймати загрози для власного «Я» у різних обставинах. Це, в свою чергу, призводить до зростання суб'єктивного відчуття тривоги [4]. Постійна увага особистості до сприйняття загрозливих ситуацій перетворює тривожність у диспозиційне утворення, що формує стійке відношення до навколишньої дійсності.

Кошлянь І.Г. визначав тривожність як схильність індивіда переживати тривогу або емоційний стан, що виникає в ситуаціях невизначеності та небезпеки, характеризуючись очікуванням неприємного розвитку подій [5].

Петренко В.Є. розглядав тривожність як психосоматичний феномен, визначаючи його симптоми як м'язову ригідність та «блокади тілесних органів» [6]. Вчений, що досліджував тривожність на фізіологічному рівні, стверджує, що вона існує на нейроендокринному, рухово-вісцеральному та психологічному рівнях.

Відповідно до Сторож О.В., тривожність представляє собою психічний стан внутрішнього хвилювання, яке може бути безпричинним або обумовленим виключно суб'єктивними факторами. Вона вважає, що тривожність належить до негативних емоцій, де фізіологічний аспект має вирішальне значення [7].

Аналіз соціальної ситуації розвитку студента свідчить про те, що на студентському етапі виникає внутрішня установка до досягнення глобальної мети та розробки стратегій життя. Складність самовизначення ускладнюється тим, що авторитетне доросле оточення часто має сумніви щодо правильності своїх порад, що змушує молоду людину самостійно приймати рішення та нести за них відповідальність. Недостатній досвід та різні переживання та страхи у цьому контексті часто викликають розгубленість та тривожність, як ситуативну, так і особистісну.

У наукових дослідженнях Тесленка М.М. відзначаються важливі новоутворення в інтелектуальній сфері юнацького віку [8]. Серед них — розвиток теоретичного мислення, філософська рефлексія, прагнення до абстрагування, широких узагальнень і пошуку загальних закономірностей та принципів, що містяться за окремими фактами. Також відзначається збільшення ступеня індивідуалізації

в інтересах і здібностях, а також формування індивідуального стилю розумової діяльності.

Феномен тривожності представляє собою складний психологічний процес, розгляд якого в рамках функціонального підходу включає когнітивні, афективні та конативні реакції в ситуаціях, які особистість об'єктивно оцінює як потенційно небезпечні. У студентів психологічні причини виникнення та формування тривожності тісно пов'язані з їхніми віковими, індивідуально-психологічними та соціальними особливостями. Зниження рівня тривожності в студентів виявляється ключовим чинником для їхнього повноцінного особистісного зростання та успішного навчання у вищому навчальному закладі. З цього приводу важливим є розробка ефективних профілактичних та корекційних програм, спрямованих на зниження рівня тривожності серед студентської аудиторії.

Список використаних джерел

1. Анопрієнко О.В. Стиль батьківської поведінки як детермінанта хронічного стресу у підлітків. 2017. 254 с. С. 59–60.
2. Боштан В. Соціальний контекст тривожності у психоаналізі, екзистенційній та гуманістичній психології. Вип. 19. С. 118–124.
3. Волошок О.В. Особистісні чинники тривожності студентської молоді. Вип. 8. С. 479–484.
4. Галієва О.М. Диференціація понять «тривога» та «тривожність». *Психологія та соціальна робота*. К., 2019. Т. 24. Вип. 1 (49). С. 32–48.
5. Кошлань І.Г. Тривожність у підлітків-акцентуантів. № 6. С. 109–113.
6. Петренко В.Є. Вікові аспекти психологічної корекції тривожності. *Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія 12: Психологічні науки*. К., 2018. Вип. 44. С. 175–180.
7. Сторож О.В. Тривожність як детермінанта творчої соціалізації особистості. *Соціальна психологія*. К., 2016. Вип. 44. С. 160–165.
8. Тесленко М.М. Дослідження впливу тривожності підлітка на його статусне положення у груп однолітків. *Психологія і особистість*. 2016. № 2 (10). Ч. 1. С. 105–115.

ОСНОВНІ АСПЕКТИ РОБОТИ ПСИХОЛОГА З ПОСТРАЖДАЛИМИ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Пилипчук-Кац В.М.

*здобувачка вищої освіти, спеціальність «Психологія»,
Хмельницький інститут соціальних технологій
Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Волинець Н.В., д.психол.н., професор,
Хмельницький інститут соціальних технологій
Університету «Україна»*

Насильство в сім'ї — глобальна загальносвітова проблема, для якої немає культурних, географічних, релігійних, соціальних і економічних кордонів. Різні види насильства є досить поширеними в усьому світі незалежно від віку і національності.

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, кожна шоста жінка зазнала насильства в сім'ї. Ця проблема є більш гострою для економічно слабозрозвинених країн, де жінки визнають таке насильство як виправдане. Так, відсоток жінок, які повідомили про те, що вони хоч раз у житті зазнавали насильства від членів сім'ї, варіюється від 15% — у Японії до 71% — в Ефіопії. За іншими даними, рівень насильства стосовно жінок у сім'ї становить: близько 23% — у Швеції, 4% — у Японії та Сербії, 30–54% — у Бангладеш, Ефіопії, Перу і Танзанії.

Щорічно близько 1500 жінок помирають від рук власних чоловіків, і ця тенденція збільшується за останні роки. Діти скривджених матерів у 6 разів більш схильні до суїциду, а 50% — до зловживань наркотиками. Майже 100% матерів, які зазнали насильства, народили хворих дітей — переважно з неврозами, заїканням, енурезом, церебральним паралічем, порушенням психіки.

Визначення терміну насильство — це протиправні дії з нанесенням шкоди для здоров'я постраждалої особи. Проблема надання психологічної допомоги дуже важлива і є вкрай необхідною, оскільки після 2022 р. через повномасштабне вторгнення у нашої країні збільшилася кількість осіб а саме жінок, які потерпають від насильства. Тому зросла потреба у психологах, які зможуть консультувати, підтримувати, спеціалістів, які будуть супроводжувати людину при потреби до різних установ.

20 червня 2022 року Верховна Рада ратифікувала «Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами», відому як «Стамбульська конвенція» вона визначає загальні положення недопустимості

дискримінації за гендерною ознакою, певні механізми протидії, основні моменти, які вчать про захист і підтримку, про профілактику, про навчання. Україна як учасниця Стамбульської конвенції зобов'язана надати спеціалізовану підтримку та невідкладно відреагувати на всі форми насильства, яких зазнають жінки.

За даними дослідження Аналітичного центру ЮрФем, чоловіки надалі найчастіше вчиняють домашнє насильство щодо жінок. Так, у 2156 проаналізованих справах виявлено, що чоловіки у 52% виступали кривдниками щодо дружини/співмешканки. У 20% справ син є кривдником, в 11% кривдниками виступали особи, соціальна роль яких брат, свекор, зять, чоловік доньки тощо. Жінки виступають кривдницями лише в 6% справ.

Будь яке насильство може мати важкі тривалі емоційні, психологічні та фізичні наслідки для постраждалої особи. А саме почуття тривоги, шоку, страху і гніву, депресію, суїцидальні думки, деформацію структури особистості, фізичні наслідки, емоційні порушення дисбаланс між внутрішнім станом та зовнішнім світом.

Спільними ознаками психологічних моделей поведінки жінок, які зазнали насильства в сім'ї, є тенденція до самозвинувачення, їх може турбувати думка, що все, що сталося з ними раніше, відбулось із їхньої вини, відчуття приниження й сорому намагання приховати факти жорстокого поводження від оточуючих, близьких, родичів, а також почуття «потрапила в пастку», самопожертва заради дітей. Багато жінок соромляться звергатися по допомогу до будь-кого чи навіть відчують страх, тому що їхнє попереднє прохання про допомогу не було взято до уваги ні працівниками поліції, ні родичами, ні друзями.

Постраждали від домашнього насильства часто були жертвами або свідками насильства батьків, такі жінки ще дівчатками звикли бути залежними (економічно та соціально) та пасивними, підкоряючись чоловіку. Ми знаємо, що з дитинства закладається модель поведінки, якою має бути мати та яким має бути батько. Сім'я, будучи визначальним інститутом суспільства, залишається найбільш закритим середовищем, яке живе за власними правилами та нормами місце, де має бути безпечно. Що стосується дітей, то їхні психологічні травми можуть заважати бути успішними та щасливими в дорослому віці, створювати сім'ї зі здоровими, не токсичними стосунками, а також розвивати недовіру до протилежної статі.

Чоловіки не народжуються з такими нормами поведінки, це не є «від природи» — це вивчена поведінка, укорінена норма, яку він вивчив під час гендерної соціалізації. Люди з дитинства бачать ічують

стереотипи щодо чоловіків і жінок — від батьків, вчителів, медіа — і усвідомлюють це як норму поведінки. Як зазначає соціологиня Тамара Марценюк у книзі «Захисники галактики: влада і криза в чоловічому світі», від дівчаток у процесі виховання вимагають бути слухняними, чемними і тихими, а від хлопчиків чекають та заохочують активну й агресивну поведінку. Таким чином у суспільстві унормовується делегування чоловікам більше влади та можливостей, а жінкам — слабкість і залежність.

Проблема нашої сильної половинки суспільства, які кривдять жінок своїх дружин, полягає у тому, що вони бояться виявити свій страх і через те втратити контроль. Кривдники може не розрізняти емоцій, які вирують в середині, всі негативні почуття (сум, образу, страх) виражають як гнів. Вони не знаходять у жінки захисту підтримки, який давала мати, і реагують, як це робив батько, використовуючи силу. Причина всього у тому, що відчуття страху, суму в свідомості згаданих чоловіків суперечить образу справжнього чоловіка і тому витісняється в підсвідоме. Невизнані емоції ховаються за лаштунками гніву.

Проте коли чоловіки зазнають насильства, то агресорами виступають також здебільшого чоловіки. Згідно з результатами всеукраїнського соціологічного опитування, проведеного у 2021 році, кожен 65% опитаних чоловіків розповіли, що у віці до 16 років зазнавали ляпасів або побиття ременем удома. Дослідники зауважують, що при цьому чоловіки не розпізнають це як насильство, а переконані, що це є нормою — і це одна з причин, яка може сформувати агресора у майбутньому.

Психологи Емерсон і Рассел Добаш опублікували книгу «Насильство проти дружин» (*Violence against Wives*). В книзі відображені результати опитування 105 в'язнів в Канаді, які вбили своїх дружин чи партнерок. Вбивці мали різний досвід у житті: росли з двома батьками або без батьків, були матеріально забезпеченими або ні. Проте спільним для всіх виявилось упередження щодо жінок: вони були впевненими, що всі люди, які є жінками, зобов'язані побутового і сексуального обслуговувати всіх тих людей, які є чоловіками. Всіх жінок вони ділили на «принцес» і «повій» і бачали, що лише чоловік може «вберегти» жінку від «неправильної поведінки». Вони були переконані, що жінок потрібно «дресувати», а всі жінки намагаються використати чоловіків у власних потребах.

Досвідчений та кваліфікований спеціаліст, психолог, психотерапевт має не нашкодити постраждалій особі це головне правило,

а допомогти розірвати коло насильства, гарантуючи постраждалій особі безпеку, конфіденційність, підтримку.

Робота з жінками, які постраждали від домашнього насильства дуже тривалий процес в якому треба починати з того втраченої довіри та кохання, відносини між людьми, повага та любов до себе, свобода у виборі будь чого. Одним з основним завдань стати союзником постраждалій особі, допомогти знайти цінність в ньому самому, показати, що ти не одна, створивши атмосферу підтримки та безпеки в колі жінок з подібними історіями та ситуаціями у житті.

РОЛЬ ЕМАНСИПАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ У СУСПІЛЬСТВІ

Письмак О.С.

*викладач кафедри інформаційних та комп'ютерних технологій,
Дубенська філія Університету «Україна»*

У сучасному суспільстві емансипаційної модель стала предметом активних дискусій та розглядається, яка сприяє пошуку шляхів досягнення повноцінної участі та рівноправного становлення людей з обмеженими фізичними, розумовими або психічними можливостями в суспільстві. Емансипаційна модель інвалідності відкидає підходи, які зводяться до пасивного надання соціально-побутової підтримки та милосердя, і пропонує замінити їх на активну боротьбу за рівні права, гідність та самостійність людей з обмеженими можливостями.

Емансипаційна модель інвалідності базується на принципах соціальної справедливості, рівноправності та інклюзії. Вона покликана викликати позитивні зміни в суспільному уявленні про інвалідність, переконати громадськість у потенціалі людей з обмеженими можливостями і розширити можливості їх участі в усіх сферах життя.

Одним з ключових аспектів емансипаційної моделі є переконання, що інвалідність не є виключною проблемою самої особи з обмеженими можливостями, а є результатом недосконалості суспільства та його структурних обмежень. Це відкриває шлях до системних змін, спрямованих на забезпечення доступності фізичного оточення, освіти, праці, культури та інших сфер життя для всіх людей незалежно від їхніх фізичних можливостей.

Ще одним важливим принципом емансипаційної моделі інвалідності є активна участь самого інваліда в прийнятті рішень, які стосуються його життя. Це означає, що особа з обмеженими можливостями повинна мати можливість висловлювати свої потреби,

думки та брати участь у процесах, що безпосередньо впливають на неї. Це може відбуватися через створення механізмів консультацій, представництва та участі інвалідів у прийнятті рішень на різних рівнях — від сімейного до національного.

Окрім того, емансипаційна модель визнає важливість підтримки та послуг, які спрямовані на розвиток потенціалу осіб з обмеженими можливостями. Це може включати реабілітаційні послуги, професійну підготовку, навчання навичкам самообслуговування та інші механізми, які допомагають інвалідам розкрити свої можливості і забезпечити їхню самостійність.

Емансипаційна модель інвалідності є новим поглядом на інвалідність, який акцентує увагу на рівноправній участі та самостійності осіб з обмеженими можливостями. Вона покликана змінити уявлення суспільства про інвалідність, переконати, що кожна людина має право на повноцінне життя та реалізацію своїх потенціалів незалежно від фізичних, розумових або психічних можливостей. Шлях до емансипації полягає в системних змінах, спрямованих на забезпечення доступності та інклюзії усіх сфер суспільного життя. Тільки шляхом сприйняттям емансипаційної моделі інвалідності ми зможемо створити справедливе та інклюзивне суспільство, де люди з обмеженими можливостями будуть мати рівні можливості для розвитку, самовираження та досягнення своїх цілей. Це вимагає активної підтримки інвалідів, зміни норм, стереотипів та структурних перешкод, що утруднюють їхню повну інтеграцію у суспільство.

Емансипаційна модель інвалідності допомагає інвалідам відновити контроль над власним життям, відкидаючи пасивний статус «об'єкта допомоги» і надаючи їм можливість бути активними суб'єктами свого життя. Ця модель пропагує співпрацю між інвалідами та суспільством, зокрема органами влади, організаціями громадянського суспільства та іншими зацікавленими сторонами, для створення умов, які сприяють реалізації прав інвалідів.

Забезпечення емансипації осіб з обмеженими можливостями є моральною та етичною вимогою суспільства. Крім того, враховуючи потенціал, таланти та ресурси, які можуть бути внесені інвалідами, емансипаційна модель є також економічно доцільною. Вона сприяє розвитку людського капіталу, підвищенню продуктивності праці та створенню більш справедливого та рівного суспільства.

Проте, реалізація емансипаційної моделі інвалідності вимагає багатогранного підходу. Необхідно забезпечувати доступність фізичного середовища, соціальну інклюзію, адаптивну освіту, доступ

до робочих місць та інших ресурсів. Крім того, важливо підтримувати свідомість суспільства про рівні права та гідність інвалідів.

Отже, емансипаційна модель інвалідності є важливим кроком у напрямку створення суспільства, де кожна людина, незалежно від своїх можливостей, має можливість реалізувати свої права, внести свій внесок і жити повноцінним життям. Ця модель визнає важливість участі інвалідів у прийнятті рішень, надає підтримку їхньому розвитку та допомагає змінювати суспільні стереотипи та норми, пов'язані з інвалідністю.

У висновку можна сказати, що емансипаційна модель інвалідності виступає як важливий інструмент для забезпечення рівноправного становлення та участі людей з обмеженими можливостями у суспільстві. Ця модель сприяє зміні уявлень про інвалідність, підтримці самостійності та розвитку потенціалу людей з інвалідністю. Її реалізація вимагає спільних зусиль уряду, громадськості та інших зацікавлених сторін для створення бар'єрів усунення, забезпечення доступності та інклюзії, та формування справедливого та рівного суспільства для всіх.

ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ДЛЯ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИМИ ЦЕНТРАМИ СОЦІАЛЬНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ

Поліш Л.В.

*здобувачка вищої освіти I курсу магістратури,
спеціальність «Соціальна робота»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Маслянікова І.В., к.психол.н., доцент,
завідувачка кафедрою соціальної роботи та педагогіки,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

Соціально-демографічна структура сучасного суспільства характеризується постійним збільшенням кількості людей похилого віку. У багатьох розвинених країнах науковці вже досить давно констатують тенденцію до збільшення кількості старіючого населення, яка має місце і в Україні.

Одними із найгостріших проблем літніх людей є самотність, апатія, схильність до саможалю, втома, безнадія та соціальна ізоляція тощо. Окрім цих, люди похилого віку страждають від низки проблем, пов'язаних з погіршенням стану здоров'я, сукупністю захворювань, в т. ч. хронічних та невиліковних, що робить їх нездатними

до самообслуговування та задовольняти свої основні життєві потреби як фізично, так і фінансово. Через складні життєві обставини ці громадяни потребують підтримки з боку системи соціального захисту шляхом надання соціальних послуг.

Соціальна робота з людьми похилого віку — це професійна діяльність спеціально підготовлених фахівців, які через інформування, діагностику, консультування, пряму натуральну та фінансову допомогу, догляд та обслуговування хворих і самотніх людей, освітню та психологічну підтримку надають допомогу людям похилого віку, їхнім сім'ям або групам людей похилого віку, які перебувають у складних життєвих обставинах [1, с. 57].

Основними цілями соціальної роботи з людьми похилого віку є допомога у підтримці або/та відновленні їхньої здатності нормально функціонувати в соціумі, сприяння їхньому фізичному виживанню, створення умов для підтримки соціальної активності та поліпшення їхнього соціального здоров'я.

Серед завдань соціальної роботи з людьми похилого віку можна виділити наступні [2, с. 156]:

- створення підходящих умов для життя людей похилого віку;
- оптимізація соціальних послуг та систем їх надання для людей похилого віку;
- комплексна підтримка людей похилого віку;
- активізація індивідуального та колективного потенціалу літніх людей; участь літніх людей у всіх сферах життя суспільства;
- забезпечення фактичної рівності людей похилого віку в доступі до всіх соціальних благ, послуг і культурних цінностей;
- забезпечення дотримання прав і свобод людей похилого віку.

Територіальні центри соціального обслуговування (надання соціальних послуг) — це соціальні установи, метою яких є надання соціальних послуг громадянам, які перебувають у складних життєвих обставинах і потребують сторонньої допомоги за місцем їх проживання чи в умовах денного перебування.

Діяльність територіальних центрів соціального обслуговування здійснюється відповідно до Закону України «Про соціальні послуги», постанов Кабінету Міністрів України, наказів Міністерства соціальної політики України та інших нормативно-правових актів, що регулюють надання соціальних послуг.

Закон України «Про соціальні послуги» встановлює основні принципи організації та правові засади надання соціальних послуг, спрямованих на запобігання складним життєвим обставинам, подолання

або зменшення їх негативних наслідків для осіб/сімей, що перебувають у складних життєвих ситуаціях [3]. Законом визначена класифікація, типи соціальних послуг та порядок їх надання, окреслений алгоритм ведення випадку, зазначені підстави для відмови та припинення надання соціальних послуг.

Основними завданнями територіального центру є:

— виявлення громадян, які потребують соціальних послуг, визначення (оцінювання) їх індивідуальних потреб у наданні соціальних послуг;

— забезпечення якісного надання соціальних послуг;

— установа зв'язків з підприємствами, установами та організаціями всіх форм власності, фізичними особами, родичами громадян, яких обслуговують територіальні центри, з метою сприяння в наданні соціальних послуг громадянам.

Територіальний центр може надавати такі соціальні послуги: догляд вдома, догляд стаціонарний, денний догляд, соціальна адаптація, паліативний догляд, консультування, представництво інтересів, натуральна допомога, транспортні послуги, фізичного супроводу осіб з інвалідністю, які мають порушення опорно-рухового апарату та пересуваються на кріслах колісних, з інтелектуальними, сенсорними, фізичними, моторними, психічними та поведінковими порушеннями, інші соціальні послуги.

У ході дослідження, яке проводилося на базі спеціалізованого відділення соціальної допомоги вдома інвалідам з психічними захворюваннями Київського міського територіального центру соціального обслуговування ми визначили основні потреби, а також ознайомилися з методами, форми та особливостями роботи соціальних працівників та соціальних робітників з особами похилого віку, які страждають на психічні розлади. Оцінюючи потреби громадян ми з'ясували, що підопічні Київського міського територіального центру соціального обслуговування в достатній мірі не можуть самостійно задовольнити свої життєві потреби та потребують ряду соціальних послуг таких як: догляд вдома, паліативний догляд, натуральної допомоги, представництва інтересів, інформування, фізичного супроводу осіб з інвалідністю, які мають порушення опорно-рухового апарату та пересуваються на кріслах колісних, з інтелектуальними, сенсорними, фізичними, моторними, психічними та поведінковими порушеннями тощо. Це свідчить про те, що організація надання соціальних послуг таким людям — це важливе і складне завдання.

Як показало дослідження, переважна більшість отримувачів соціальних послуг задоволені якістю отриманих соціальних послуг та ставленням до них працівників, проте разом з цим нами було визначено можливий вектор подальшого розвитку в діяльності надавача. Враховуючи результати проведеної роботи, нами було розроблено ряд рекомендацій, які на нашу думку, могли б позитивно вплинути на якість соціальних послуг та роботу спеціалізованого відділення в цілому.

Список використаних джерел

1. Безпалько О.В. Соціальна робота в громаді : навч. посібник. К. : Центр навчальної літератури, 2005. 176 с.
2. Главацька О.Л. Менеджмент соціальної роботи: теорія та практика : навчально-метод. посібник. Тернопіль : Вектор, 2015. 616 с.
3. Про соціальні послуги : Закон України від 17 січня 2019 р. № 2671-VIII: станом на 31 грудня 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення : 22.03.2024).

ЧИННИКИ ВИНИКНЕННЯ ТРИВОЖНОСТІ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Рабчевська О.В.

*І курс, група ЗПЛ-23-1м, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Кондратюк С.М., к.психол.н., доцент,
Хмельницький інститут соціальних технологій
Університету «Україна»*

Труднощі, пов'язані з тривогою, є одними з основних проблем психічного здоров'я дітей і приблизно половина всіх труднощів, пов'язаних із тривогою, з'являються у віці до 11 років. Дитяча тривожність часто має негативний вплив на соціальне, шкільне та сімейне функціонування та підвищує ризик інших психічних розладів у подальшому житті. Отже, тривога є однією з головних проблем, які перешкоджають розвитку психічного здоров'я учнів початкової школи [6]. Для діагностики і розробки корекційних програм в цій темі важливим є розуміння чинників виникнення тривожності молодших школярів.

В наукових джерелах поняття «тривожність» не має чіткого визначення, бо це багатогранний термін. В англійській мові є загальний термін «anxiety», що перекладається українською як «тривожність», «тривога». В українській мові це різні слова і значна частина

вчених розглядають тривогу як тимчасовий емоційний стан, а тривожність як стійке особистісне утворення. Водночас інші вчені використовують термін «тривожність» для позначення всього явища в цілому, і в цьому контексті розрізняють дві її форми: тривожність як стан (ситуативна тривожність, яка пов'язана з зовнішньою ситуацією), і як властивість (особистісна тривожність, що є стабільною властивістю особистості).

Молодший шкільний вік вважається одним із найбільш важливих періодів у психологічному розвитку дитини. Цей період супроводжується інтенсивним формуванням особистості та соціальних навичок. Перехід з дошкільного в молодший шкільний вік часто супроводжується підвищеною тривожністю. Діти цього віку проявляють свої унікальні психологічні особливості, які можуть впливати на збільшення рівня тривожності, а саме: підвищена чутливість до зовнішніх впливів, сильна зовнішня і внутрішня реакція на них, обмежені форми адаптаційних реакцій, недостатньо розвинена довільність пізнавальної і емоційно-вольової сфер, залежність від оцінок дорослих та низька здатність протистояти чужій думці. Тому саме у цьому віці тривожність може закріпитися як властивість особистості.

Одним із основних чинників, що сприяють виникненню тривожності у молодших школярів, є стресові ситуації в шкільному середовищі. Вступ дитини до школи висуває нові вимоги до неї і змушує адаптуватися до нового кола спілкування, великої кількості інтелектуальних навантажень і взагалі нового режиму життя, що нерідко викликає підвищену тривожність. Важливо відзначити, що успішне навчання в школі включає в себе періодичне відчуття тривоги від різних подій шкільного життя. Однак важливо, щоб інтенсивність такої тривоги не перевищувала індивідуальний рівень, за якого можуть виникнути дезорганізуючі реакції. Шкільних ситуацій, які можуть підвищити тривожність у дітей дуже багато: перевірка домашнього завдання, відповідь біля дошки перед класом, розмова з учителем, перевірка знань під час контрольних, отримання поганої оцінки, навчальна перевантаженість, незадоволеність вчителів успішністю дитини тощо. Страх перед навчальним процесом, страх помилки, яка може викликати критику вчителя чи сміх однокласників, і погане ставлення до себе, страх самовираження все це також є приводом для тривоги [1]. Соціальні взаємодії в школі також можуть бути джерелом тривоги, наприклад, погані стосунки з вчителями чи конфлікти зі шкільним колективом.

Інша категорія причин підвищеної тривожності молодших школярів лежить в полі сімейних стосунків. Тривожність є результатом фрустрації потреби в захищеності з боку найближчого оточення і являє собою функцію порушення стосунків з близькими дорослими [1]. Конфлікти в сім'ї, неправильне виховання, відсутність емоційного контакту, достатньої уваги і підтримки з боку батьків, завищені вимоги до дитини, прояв постійного незадоволення нею і інші несприятливі обставини в сім'ї призводять до появи у дитини тривожності. Дослідження показують, що характер взаємин між дітьми та батьками безпосередньо впливає на рівень тривожності дитини: сприятливе та підтримуюче середовище може допомогти зменшити тривожність у дітей, а негативне середовище може значно погіршити ситуацію [2].

Вищезазначені проблеми зараз значно посилюються воєнними діями. Загроза національній безпеці України створює значний стрес та підвищення тривожності як серед дорослих, так і серед дітей. Діти відчувають страх внаслідок частих повітряних тривог і небезпеки ракетних обстрілів. Війна може призводити до розлучень, втрат та змін в сім'ї. Іноді діти втрачають близьких родичів або стають свідками травматичних подій. Дітям часто доводиться переміщуватися в укриття чи переходити на дистанційне навчання. Це все може підвищити тривожність у дітей [3].

Закордонні дослідження також вказують на інші чинники ризику розвитку тривожності молодших школярів, такі як низька самооцінка, сором'язливість дитини, вплив інших стресових і негативних життєвих подій, генетична схильність (анамнез тривоги або інших психічних розладів у біологічних родичів), деякі фізичні захворювання, такі як проблеми зі щитовидною залозою або серцева аритмія, прийом деяких ліків, бідність або соціально-економічно несприятливий статус сім'ї [4]. Також дослідження показують, що велика кількість часу, проведеного в Інтернеті, може бути пов'язана зі збільшеним рівнем тривожності у молодших школярів [5].

Отже, тривожність у молодших школярів може бути спричинена різноманітними чинниками, що включають стресові ситуації в школі, академічний тиск, соціальні взаємини, сімейні проблеми, обставини війни та ін. Розуміння цих чинників дозволить батькам, вчителям та іншим фахівцям надати ефективну підтримку та допомогу дітям у подоланні тривожності та створенні сприятливого середовища для їх психологічного розвитку.

Список використаних джерел

1. Ковалик Я. Особистісна тривожність молодших школярів як психолого-педагогічна проблема сьогодення. *Магістерський науковий вісник*. 2023. № 41. С. 97–100.
2. Мартинюк О. Особливості корекції тривожних станів у молодших школярів. *In The III International Scientific and Practical Conference «Scientific opinions on modern methods of solving problems»*, October 02–04, 2023, Prague, Czech Republic. 281 p. (p. 236).
3. Хом'як А.О. Соціально-психологічні чинники шкільної тривожності молодших школярів. *Андрогогічний вісник*. 2019, (10). С. 158–164.
4. Costa D., Cunha M., Ferreira C. et al. Self-reported symptoms of depression, anxiety and stress in Portuguese primary school-aged children. *BMC Psychiatry* 20, 87 (2020). URL: <https://doi.org/10.1186/s12888-020-02498-z>.
5. Liu Y., Yuan H., Song C., Li L., Zhou W., & Wang W. Symptom relationships between internet addiction and anxiety across primary and middle school students during the Omicron lockdown. *Journal of affective disorders*, 2023, 329, P. 251–256. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jad.2023.02.074>.
6. Williamson V., Larkin M., Reardon T., Pearcey S., Button R., Green I., Hill C., Stallard P., Spence S.H., Breen M., McDonald I., Ukoumunne O., Ford T., Violato M., Sniehotta F., Stainer J., Gray A., Brown P., Sancho M., Morgan F., Creswell C. School-based screening for childhood anxiety problems and intervention delivery: a codesign approach. *BMJ open*, 2022. 12(6), e058089. URL: <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2021-058089>.

ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ У ФАХІВЦІВ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СФЕРИ

Раєвська Ю.В.

*здобувачка вищої освіти І курсу магістратури,
спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Маслянікова І.В., к.психол.н., доцент,
завідувачка кафедрою соціальної роботи та педагогіки,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

Реалії нашого сучасного життя пред'являють серйозні вимоги до людини, до її вміння опанувати складні ситуації і при цьому зберегти своє здоров'я, насамперед, психічне. Наразі людина знаходиться в такій ситуації, де за своє життя вона відповідальна лише сама. Населення України перебуває в зміні зовнішніх обставин. Спочатку епідемія Covid-19, а зараз повномасштабне вторгнення російської федерації. У часи війни здається, що навколо суцільний хаос. Ми всі віримо, що дуже скоро цей жах скінчиться, але й після

настання миру за прогнозами вчених світ в майбутньому ставатиме все більш «турбулентним». Люди по-різному реагують на проблеми, кризи та стреси. Одні падають, розбиваються на частини, втрачають інтерес до життя і дуже довго не можуть зібратися, а інші, як м'ячики — падають, але не розбиваються, а підіймаються. Стає актуальним пошук додаткових ресурсів особистості (психологічних, соціальних, фізичних), які б допомогли подолати стресові ситуації.

Ситуація невизначеності, в якій доводиться працювати психологу, часто перевантажує його тривогою і перевіряє на міцність його адаптивні можливості. Уміння справлятися з ситуацією невизначеності та тривогою належить до числа професійних навичок психолога. Саме життєстійкість може бути тим самим конструктивним ресурсом якості життя для подолання кризи і відновлення внутрішньої рівноваги. Життєстійкість займає одне з центральних місць психологічних властивостей людини. Вона визначається не лише здатністю людини протистояти стресу, але й її здатністю перетворювати зміни в можливості, зберігати віру в себе і власні сили, а також приймати життєві виклики як можливості для особистого розвитку. Зміцнення та розвиток життєстійкості є важливим як для населення, так і для працівників психологічної сфери.

Поняття життєстійкості як психологічного феномена почали розглядати порівняно недавно. Проблема життєстійкості в працівників психологічної сфери та чинників, які впливають на її формування, є предметом пильної уваги багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема: С. Мадді, С. Кобаса сформулювали поняття життєстійкості; О. Бондаренко, О. Чиханцова, В. Предко, В. Готич, Т. Титаренко, Т. Ларіна вивчають життєстійкість як соціальну необхідність та безпеку; О. Кокун, В. Юрчук, Н. Дмитріюк розглядають життєстійкість в контексті різних професій.

Так, дослідження С. Мадді продемонстрували, що психічне здоров'я людини відображають три життєві установки: включеність, впевненість у можливості контролю над подіями (вплив) та готовність до ризику (виклик). Зупинимось на характеристиках життєстійкості.

Включеність — характеристика щодо себе і навколишнього світу, характеру взаємодії з ним, що дає сили й мотивує людину до реалізації, лідерства, відчувати себе значущою і досить цінною, щоб повністю включитись у розв'язання життєвих завдань, не звертаючи уваги на наявність негативних чинників і змін. Включеність мотивує до саморозвитку, продукує людину у зовнішній світ. Людина отримує задоволення від власної діяльності [3].

Вплив або *контроль* передбачає переконання, що є можливість вплинути на результат, навіть якщо успіх зовсім не є гарантованим. Що сильніше виражений цей компонент, то більше людина впевнена в ефективності своєї активної позиції [4].

Виклик є тим фактором, що дає можливість людині бути відкритою до світу, суспільства, інших. Проблеми, які виникають, людина сприймає особистим викликом для себе. Є особисте переконання, що все, що трапляється, сприяє лише розвитку, який відбувається за рахунок знань, позитивного чи негативного досвіду [4].

Загалом щодо чинників, що можуть бути сприятливими або несприятливими стосовно розвитку і прояву життєстійкості людини як її інтегральної особистісної властивості, дослідники відносять достатньо великий перелік.

Серед них, О. Кокун виділяє зовнішні та внутрішні чинники життєстійкості [1].

До зовнішніх чинників відносять різноманітні чинники зовнішнього середовища та сімейні обставини. Серед внутрішніх чинників виділяють: позитивне світосприйняття; спрямованість на самореалізацію; оптимальність реакцій в ситуації стресу, стресостійкість, моральна стійкість; самоефективність, навички роботи із суперечливою інформацією; екстраверсія та активність; гарне здоров'я, фізична форма, фізична і нервово-психологічна витривалість; навички здорового способу життя; володіння методиками аутотренінгу, релаксації; навички рефлексії, аналізу та узагальнення; навички побутової, господарської та трудової діяльності; володіння комунікативними навичками, соціальний досвід, освіта, особистісна зрілість, інтелект [1, с. 15].

О. Чиханцова відмітила ціннісно-смыслову зумовленість життєстійкості особистості, оскільки на рівні смисложиттєвих орієнтацій людина самовизначається у ставленні до смислу, або змісту власного життя. Науковиця вважає, що саме на цьому рівні особа приймає рішення щодо ставлення до життєвих обмежень [2, с.448].

Серед ключових ознак життєстійкої особистості є задоволеність своєю працею та висока ефективність діяльності в різних сферах життя. З іншого боку, важливими чинниками життєстійкості є відчуття включеності до життя та роботи, внутрішня мотивація, впевненість у здатності контролювати події, а також позитивне світосприйняття та спрямованість на самореалізацію.

Перейдемо до характеристики психологічної сфери в контексті життєстійкості. Успішність діяльності психолога залежить від сформованих певних професійних якостей, комунікативних та ор-

ганізаторських здібностей, а також наявності високого рівня життєстійкості, на який впливає психологічні особливості особистості, емоційний інтелект, а також соціум, оточення, у якому перебуває людина. Оскільки життєстійкість є ключовою характеристикою особистості, в тому числі враховуючи її професійну спрямованість, важливим вважаємо дослідити психологічні чинники життєстійкості фахівців психологічної сфери.

Таким чином, зазначене дослідження розкриє належне розуміння і співвідношення цих чинників, дозволить створити комплексні програми та методики, спрямовані на підтримку та розвиток життєстійкості фахівців психологічної сфери. Їх мета і завдання будуть включати заходи щодо знаходження шляхів вирішення проблем, формування життєстійкості особистості за допомогою особистісних ресурсів, розкриття психологічних механізмів життєстійкості через виявлення актуальних здібностей, розвиток вмій і навичок діяти адекватно й ефективно у різних життєвих ситуаціях.

Список використаних джерел

1. Кокун О.М., Мельничук Т.І. Резилієнс-довідник : практ. посібник. К. : Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2023.
2. Чиханцова О.А. Внутрішні чинники життєстійкості особистості. *Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка*. 2019. Том IX. Вип. 12. С. 446–454.
3. Maddi S. Hardiness: the courage to grow from stresses. *The Journal of Positive Psychology*. 2006. № 1 (3). P. 160–168.
4. Maddi S. Hardiness: an operationalization of existential courage. *Journal of Humanistic Psychology*. 2004. № 44. P. 279–298.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ САМООЦІНКИ ОСОБИСТОСТІ У ПОДРУЖНІХ СТОСУНКАХ

Сатирь З.В.

*І курс магістратури, група ЗПЛ-23-1м, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Питлюк-Смеречинська О.Д., к.психол.н., доцент,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

У тезах наведено основні аспекти вивчення проблеми впливу самооцінки особистості на її соціальний статус з у стосунках з партнером. Визначено актуальність дослідження таких соціальних петровень особистості, які є індикаторами її сімейного благополуччя.

Наведено рекомендації щодо роботи психолога з проблематикою впливу самооінки особистості на її соціально-психологічну реалізацію у подружніх відносинах.

Безперечно, відносини чоловіка та дружини не завжди складаються гладко. Про це свідчить кількість розлучень, яка щороку тільки зростає. Розумні партнери не будуть тікати від проблеми, а намагатимуться знайти усі можливі шляхи її вирішення. Стрімкий прогрес нинішнього суспільства формує активну та цілеспрямовану особистість, яка легко може контролювати свою поведінку і чітко визначати свої плани на майбутнє, в будь-яких умовах і в будь-яких ситуаціях. Якщо говорити про поведінку особистості у подружніх стосунках, треба відмітити, що саме тут проявляється її рівень емоційного ставлення до іншої людини та упевненість у собі [2].

Стає зрозуміло, що сімейне життя ґрунтується на тому, як себе почують партнери (тобто на їх самооінці, яка надто впливає на їх статусно-рольову позицію один для одного). Об'єктивне оцінювання своїх переваг та недоліків, а також бажання зберегти сімейні цінності — це ті якості, які будуть корисні кожній людині. Тож самооінка особистості дуже впливає на формування подружніх відносин, визначає вимоги до себе, формує ставлення до сім'ї як до соціального феномену, а також є регулятором емоційних станів [4]. Від самооінки залежатиме і «успішність» родини, становище індивіда в стосунках, а також його внутрішній потенціал.

У сучасній психологічній літературі питанню впливу самооінки на подружні стосунки приділено велику увагу. Її онтогенез, структуру, функції, можливості спрямованого формування обговорювали в своїх наукових роботах багато вчених. Вони вважали, що родина — це «клітинка» суспільства, де як раз і формується самооінка особистості. Із розумінням особливостей соціальної поведінки людини в різних подружніх ситуаціях можна допомогти їй психологічно адаптуватися, уникнути певних конфліктів, спричинених невідповідністю уявлення однієї «половинки» про роль іншої у сімейних стосунках, дає можливість кожному зрозуміти процеси, що відбуваються під час їх взаємодії [7].

Узагальнивши визначення вітчизняних та зарубіжних психологів, самооінка — це своєрідна освіта особистості, яка формується завдяки впливу зовнішніх факторів та самостійного розвитку і яка регулює поведінку та відображає своєрідність внутрішнього світу. Дослідження психологічної проблеми самооінки були цікавими, хоча й складними. Часто вони містили думку про те, що особистість почувається від-

повідальною за можливі результати, продумує наслідки своїх дій як для себе, так і для оточення. Таким чином, самооцінка є вираженням фундаментальних властивостей людини і, поряд з іншими чинниками, відображає її спрямованість та активність. Крім цього, самооцінка — це показник певного рівня психічного розвитку особистості, який допомагає (або заважає) їй будувати відносини із іншими.

Загалом самооцінка в психологічній практиці може бути: адекватною, заниженою (низькою) та завищеною (високою) [4]. Важливо сказати, що найсерйозніші проблеми з самооцінкою у особистості можуть виникати у випадках її крайніх градацій: якщо вона неадекватно висока чи неадекватно низька. Тут людина потребує психологічну допомогу, в разі відсутності якої наступає соціальна дезадаптація та невдачі у сімейному житті. Виділимо, що становлення самооцінки особистості залежить від різноманітних компонентів її емоційно-оцінної сфери та загальних уявлень про образ «успішного життя», здатності аналізувати свою поведінку та адаптувати її під потреби суспільства. Так, усі якості та риси, накопичені дитиною в динаміці життєвого розвитку, набувають індивідуальних властивостей для функціонування вже дорослої особистості [6].

Мікросоціальні зрушення психологічних особливостей особистості у багатьох випадках можна розглядати індикаторами майбутніх перетворень у подружніх відносинах. Цей факт робить актуальним дослідження різноманітних аспектів самооцінки особистості у сімейному житті. Той чи інший тип подружніх відносин формується на основі співвідношення різних самооцінок партнерів. А перевага «самоприйняття» одного з родини може так чи інакше впливати на іншого члена. Тож, вступаючи у шлюб, кожна самосвідома людина має визначити стратегії своїх подальших подружніх відносин і намагатися корегувати їх під власне світосприйняття свого або партнера [1].

Аби проаналізувати самооцінку особистості, нині розроблено багато методик діагностики, що базуються на різних показниках. Наприклад, за допомогою величини рангового співвідношення можна порівняти уявлення суб'єкта про те, які особистісні риси він бажав би мати в першу (ідеальне «Я»), а які якості має насправді («Я» поточне). При цьому суттєвим фактором виступає те, що індивід у процесі проходження дослідження виробляє потрібні обчислення самостійно відповідно до наявної формулою, і не повідомляє досліднику інформацію щодо власного поточного і ідеального «Я» [3]. Коефіцієнти, отримані в результаті діагностики самооцінки, дозволяють побачити її в кількісному вираженні.

Доведено, що найбільш благополучними є ті сім'ї, які мають високу самооцінку. У партнерів спостерігається найвищий прояв довіри, вони піклуються і допомагають один одному. Подружжя, де особистість має адекватну самооцінку, вибудовують адекватні сімейні відносини без порушень у рольових очікувань. В різних питаннях вони налаштовані конструктивно. Ці люди чітко розуміють себе, свої потреби і вміють розумно їх висловлювати. Але партнери іноді переоцінюють свої здібності і відчувають, що мають право на успіх у «будівництві шлюбу» при відсутності здібностей до цього процесу. Тож в подружніх стосунках виникають одночасні проблеми, які перешкоджають самовдосконаленню, оскільки кожен із партнерів зациклений на тому, що він є досконалим [7]. Позитивним є те, що такі пари активно налаштовані на процес конфліктної взаємодії в питаннях виховання дітей та в процесі узгодження норм поведінки.

Таким чином, психологія має в своєму арсеналі цілий ряд експериментальних методів та приймів, які виявляють ступінь самооцінки людини, характеризують її кількісно та якісно. У разі низького її рівня бажано звернутися до професійного психолога або спеціаліста, практикуючого методики підвищення самоприйняття [5]. Завданням останніх стане: навчити як адекватно оцінювати свої здібності, ознайомити із стратегіями поведінки та особливостями емоційно-вольової сфери людини, дати можливість допускати існування в людей різних точок зору, зокрема таких, що не збігаються з власною та орієнтувати на позицію партнера у спілкуванні та взаємодії. Хороший результат дасть відвідування вебінарів та тренінгів, робота в групі однодумців, самостійне вивчення відповідної літератури.

Враховуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що ефективна система практичних заходів щодо негативного впливу самооцінки особистості на її статусно-рольову реалізацію у подружніх відносинах може бути створена лише на основі глибокого дослідження її причин, умов і механізмів виникнення, які відкриють шляхи її прогнозування, а отже, і можливості управління. Основним завданням психологічної корекції при цьому стане актуалізація адаптивних і компенсаторних ресурсів особистості, мобілізація психологічного потенціалу для подолання негативних наслідків надзвичайних соціальних обставин.

Список використаних джерел

1. Блинова О.Є. Соціокультурні та психологічні вектори становлення особистості : монографія. Херсон : Вид-во ФОП Вишемирський, 2018. 29 с.

2. Войчихова А.І. Характеристика індивідуально-типологічних особливостей та їх вплив на взаємостосунки з оточуючими. *Психологічна газета*. 2006. № 14. С. 18–26.
3. Захарова А.В. Структурно-динамічна модель самооцінки. *Питання психології*. 2017. № 2. С. 22–26.
4. Пенькова О.І. Самовдосконалення особистості та її самооцінка. *Психологічний часопис*. 2015. № 1. С. 73–78.
5. Попович І.С. Психологія соціальних очікувань особистості: методологія, теорія і практика : навч.-метод. посібник. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2019. 158 с.
6. Романова В.Я. Психологія індивідуальних відмінностей: навч. посібник. К. : ОППО, 2016. 376 с.
7. Філіпов О.О. Самооцінка та порівняння себе з іншими. *International scientific journal «Grail of Science»*. 2023. № 30. С. 342–345.

ПРОФЕСІЙНІЯ «Я-ОБРАЗ» МАЙБУТНЬОГО ПСИХОЛОГА

Свіязова Ю.П.

*І курс магістратури, група ЗПЛ-23-1м, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Поджинська О.О., к.психол.н.,
доцент кафедри психології,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

У сучасному контексті, де темпи трансформації надзвичайно прискорені, а вимоги до професійного зростання психологічної галузі постійно зростають, роль професії психолога виявляється ключовою. Сьогодні вимагає фахівців високого рівня професійної здатності до діяльності в екстремальних умовах, ефективність яких залежить як від їх індивідуально-психологічних особливостей, високого рівня емоційно-вольової стійкості, мотивації, так і від знань, умінь об'єктивно оцінювати ситуацію, використовувати відповідні психологічні інструменти для певної ситуації та у певних умовах. В умовах сучасного суспільства, компетентності й кваліфікації психолога розширюються за межі традиційних визначень професійної діяльності. Однією з важливих складових успішної психологічної практики є свідоме створення й втілення професійного «Я-образу», що охоплює комплекс характеристик, які визначають особистість психолога та формують його професійну ідентичність, віру в себе, етичність, здатність до співпраці й інші професійно важливі якості, що необхідні для успішної діяльності в галузі психологічної практики.

Ключові слова: професійний «Я-образ», компетентність, емпатія, надійність, професійно важливі якості.

Професійний «Я-образ» майбутнього психолога має ряд ключових аспектів, які відіграють важливу роль у формуванні готовності майбутнього спеціаліста та компетентності в професійній діяльності. Перш за все, самоусвідомлення та розвиток особистості психолога є невід'ємною складовою формування професійного «Я-образу». Через постійну рефлексію, саморефлексію та співпрацю з супервізорами чи колегами зі значно більшим практичним досвідом, психологи можуть не лише покращувати свої навички, а й розвивати глибоке розуміння себе як професіонала.

Важливою складовою становлення професійного «Я-образу» майбутнього психолога є постійне навчання та професійний розвиток. Психологи мають бути відкритими до нових знань, активно залучатися до навчання та брати участь у професійних заходах. Це допомагає їм бути на крок попереду, перед викликами, що ставляться даною професією, та розвивати свою експертність в різних галузях психології.

Варто зазначити, що важливою частиною розвитку професійного «Я-образу» є також співпраця та взаємодія з колегами та іншими фахівцями. Обмін досвідом, спільна робота над проектами та взаємне навчання сприяють покращенню практики та розвитку нових ідей у сфері психології.

Отже, розвиток професійного «Я-образу» майбутнього психолога є багатограним процесом, який поєднує особистісний розвиток, професійне навчання та співпрацю з колегами. Цей процес є постійним і динамічним, і вимагає від психологів постійної саморефлексії, вдосконалення навичок та активної участі в професійному співтоваристві для досягнення успіху в своїй професійній діяльності.

Список використаних джерел

1. Алексеева Т. Психологічні особливості уявлень студентів ВНЗ про відповідальність у процесі професійного становлення. *Проблеми сучасної психології : Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського нац.ун-ту ім. І. Огієнка, Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України*. 2014. № 23.

2. Кононова М., Ткаченко А. Професійна самоактуалізація та професійна Я-концепція майбутніх психологів. *Психологія особистості*. 2023. № 46. URL: <http://habitus.od.ua/journals/2023/46-2023/27.pdf> (дата звернення: 20.03.2024).

3. Поджинська О.О. Психологічні особливості становлення у студентів ціннісного компонента особистісної ідентичності : автореф. дис. канд. психол. Наук : 19.00.07. К., 2015. 22 с.

ТРИВОЖНІСТЬ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Сергієнко Ю.О.

*здобувачка освіти II курсу магістратури спеціальність «Психологія»,
Хмельницький інститут соціальних технологій
Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Волинець Н.В., д.психол.н., професор,
Хмельницький інститут соціальних технологій
Університету «Україна»*

Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну 24 лютого 2022 року спричинило потрясіння та зміни у багатьох сферах життя українського народу. В умовах війни набуло масштабності таке соціальне явище, як біженці (переселенці, внутрішньо переміщені особи), оскільки люди часто змушені залишати свої домівки, свій стабільний, звичайний спосіб життя та тікати в пошуках безпеки. Це надзвичайно важкий час для них, оскільки вони зіткнулися з багатьма випробуваннями, як фізичними, так і психічними. Біженці стикаються зі значно вищим рівнем тривоги порівняно з населенням приймаючої країни або громади порівняно з іншими мігрантами. Це пов'язано з травматичними подіями, які багато внутрішньо переміщених осіб пережили вдома, включаючи насильство, переслідування, втрату близьких і домівки. Ці травми можуть призвести до різноманітних психологічних проблем, включаючи тривогу, депресію та посттравматичний стресовий розлад.

Тривога у біженців може проявлятися як постійний страх за долю близьких і страх перед незнайомим оточенням. Багато біженців також можуть відчувати соціальну ізоляцію та відчуження, що може посилити їх почуття тривоги та занепокоєння. Крім того, мовні бар'єри та труднощі з адаптацією до нової культури також можуть сприяти розвитку у них тривоги.

Війна призвела і до того, що багато людей змушені залишати свої домівки та переїжджати в інші регіони. Це внутрішньо переміщені особи, які долають різні проблеми, зокрема: втрату дому та майна, розрив зв'язків із родиною та друзями, необхідність починати все спочатку, зустріч з новим середовищем, а також проблеми, пов'язані з психічним здоров'ям [1].

Дослідження емоційного стану біженців та переселенців в умовах військового конфлікту проводиться багатьма психологами, соціологами та медиками по всьому світу. Серед українських дослідників проблему біженців і переселенців досліджували В. Педоренко,

Т. Алексєєнко, Л. Гончар, Т. Куниця, Д. Бибик, З. Спринська, С. Дерев'янка, Ю. Максименко, О. Морозова-Йоханнессен, В. Кердивар.

В. Педоренко зазначає, що вимушені переселенці мають серйозні проблеми в психоемоційній сфері внаслідок психотравмуючих подій, які сталися внаслідок військових дій Росії: сильний стрес, фрустрація, агресивність, стресові розлади, невпевненість і скутість, а також почуття сорому і провини, що в майбутньому може призвести до розвитку синдрому «біженця» [2]. Внутрішньо переміщені особи характеризуються високим рівнем реактивної тривожності, незадоволеними потребами у визнанні та самовизначенні, високим рівнем самотності, а також характеризуються недовірою та страхом перед майбутнім (З. Спринська) [3]. Для мігрантів характерні низький рівень емпатії, нетерпимість до умов невизначеності, а також песимізм, емоційний дискомфорт і труднощі в адаптації (Ю. Максименко, О. Морозова-Йоганнессен) [4].

Проблеми біженців та переселенців внаслідок військових конфліктів можуть викликати у них різні форми стресу, тривожність, депресію, посттравматичний стресовий розлад та інші. Ці стани можуть призвести до проблем зі здоров'ям як фізичним, так і психічним, а також вплинути на адаптацію до нових умов життя.

Під тривожністю як властивістю особистості розуміють мотив або набуту поведінкову диспозицію, яка змушує індивіда сприймати широкий спектр об'єктивно безпечних обставин як такі, що несуть загрозу, спонукаючи його реагувати на них станами тривоги, інтенсивність яких не відповідає величина реальної загрози. Діти-внутрішньо переміщені особи відчувають значні труднощі соціального та психоемоційного характеру, пов'язані зі зміною середовища проживання та звичного кола спілкування. До них відносяться: погіршення комунікативного спілкування з оточуючими; поява дратівливості; агресивність; відсутність довіри до інших; поява почуття самотності, замкнутості та власної неповноцінності; складність процесу соціалізації та зниження успішності навчання (порушення шкільної дисципліни, виникнення проблем у навчанні) [5].

Тривога — не єдина реакція людей, які пережили війну або перебувають у відносно небезпечному місці, де не ведуться активні військові дії, але є загроза військового вторгнення. Немає правильних чи неправильних реакцій на травматичний стрес, оскільки кожна людина по-різному реагує на складні життєві ситуації, залежно від віку, статі, минулого досвіду тощо. Це може включати дратівливість, нервозність, тремтіння, тривогу, депресію, істерики,

істерики, сон проблеми, страхи за майбутнє, за безпеку свою та своїх близьких [6].

Результати дослідження Н. Шиліної стану тривожності та депресії у студентів різних категорій показали, що серед студентів-біженців вищий рівень депресії, а серед внутрішньо переміщених студентів — підвищені показники ситуативної тривожності. Ситуаційна тривожність пов'язана з підвищеною реактивністю і такими станами, як збудження, готовність до раптових дій, адаптаційна гнучкість. Усе це зумовлено проживанням у місцях, де від прояву таких характеристик залежатиме загроза життю та безпеці. Проте люди, які живуть у місцях, де вони позбавлені необхідності безпосереднього зіткнення з загрозою, виявляють різні реакції на обставини: пасивність, апатію, підвищену стомлюваність, знижену реакцію на подразники. Від негативних наслідків збройного конфлікту емоційно страждають не лише біженці та переміщені особи, а й люди, які не змінили місця проживання [1]. У багатьох ВПО дослідники спостерігають страх, тривогу та відчуття безвиході [5]. Дисбаланс в емоційній сфері внутрішньо переміщених осіб проявляється у депресії та дезорієнтації, яка з часом переходить у злість, агресивність та претензійність. Підвищується рівень тривоги і дратівливості, відбуваються необґрунтовані зміни настрою. Бувають також порушення сну, безсоння, тобто підвищена сонливість, сни мають негативне забарвлення і змушують нас прокидатися з тривогою. Серед невротичних розладів, виявлених у вимушених переселенців, — «депресія, суїцидальні нахили, тривожні розлади та тривоги [6].

Оскільки травматичний стрес негативно впливає на психічний стан людини, призводить до виснаження ресурсів організму, порушення адаптаційних систем, надзвичайно важливо вміти його вчасно діагностувати, надати психологічну допомогу в оцінці свого психічного стану, зниженні рівня психічного і фізичного навантаження для швидкого відновлення функціонування організму та життєдіяльності.

Список використаних джерел

1. Шиліна Н.Є. Проблема емоційного стану біженців та переселенців за умов військового конфлікту в Україні на прикладі студентів 5 курсу. *Вчені записки ТНУ ім. В.І. Вернадського. Серія: Психологія*. 2023. Т. 34 (73). № 2. DOI: <https://doi.org/10.32782/2709-3093/2023.2/06>.

2. Педоренко В.М. Особливості психоемоційного стану переселенців в умовах іншої країни (на прикладі Німеччини). *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*. 2022, (5). С. 5–10. URL: <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2022.5.1>.

3. Алексеєнко Т.Ф., Гончар Л.В., Куниця Т.Ю., Бибик Д.Д. Вимушені переселенці: соціально-педагогічні проблеми і досвід підтримки : монографія / за ред. Т.Ф. Алексеєнко. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2020. 240 с. URL: [https://lib.iitta.gov.ua/723129/1/4%20%20Вимушені%20переселенці_web%20\(4\).pdf](https://lib.iitta.gov.ua/723129/1/4%20%20Вимушені%20переселенці_web%20(4).pdf).

4. Максименко Ю., Морозова-Йоханнессен О. Психологічні особливості особистісних змін переселенців в умовах іншої країни (на прикладі Норвегії). *Вісник Національного університету оборони України. Питання психології*. 2022. № 5 (69). С. 90–97. URL: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2022-69-5-90-97>.

5. Кердивар В.В., Христенко В.Є. Синдром жертви у внутрішньо переміщених осіб із зони локального воєнного конфлікту. Харків, 2021. 143 с.

6. Психосоціальна допомога внутрішньо переміщеним дітям, їхнім батькам та сім'ям з дітьми зі Сходу України : посібник для практиків соціальної сфери / Л.А. Мельник та ін.; за ред. Л.С. Волинець. К. : Калита, 2015. 72 с.

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ЖЕРТВАМИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Тимошенко В.Ю.

*IV курс, група ЗСР-19-1, спеціальність «Соціальна робота»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Базиленко А.К., к.психол.н., доцент,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

Розкриття теми домашнього насильства завжди буде актуальним, особливо в реаліях воєнного становища країни, що має негативний вплив на суспільство. Ситуація з насильством, на превеликий жаль, не є незначною і не була такою навіть до війни. Випадків домашнього насильства завжди було достатньо і тільки за минулий рік було зареєстровано 2705 відповідних кримінальних проваджень, що на 11% більше, ніж у 2021 році (2432 справи). У 2023 році в середньому на місяць відкривали 225 кримінальних проваджень щодо домашнього насильства. Для порівняння, у 2020 році таких справ було 184, а у 2021 році — 202 провадження на місяць. У січні 2024 року було зареєстровано рекордну кількість кримінальних проваджень про домашнє насильство — 435 [1].

Розглянемо теоретичні підходи до визначення насильства в сім'ї, включаючи фізичне, емоційне, сексуальне та економічне насильство. Найбільш загальноприйнятною на сьогодні вважається екологічна теорія насильства Урі Бронфенбренера, яка пояснює насильство в родині, розглядаючи проблему з різних сторін [2]. Автор припускає,

що буття людини переважно визначається системами, в які вона включена та характером впливу цих систем одна на одну.

Теорії, що пояснюють динаміку насильства в сім'ї: теорія циклу насильства та теорія контролю. Теорія циклу насильства в сім'ї, розроблена Ленор Едною Уокман, пояснює, що насильство в сім'ї має тенденцію повторюватися від періоду до періоду, існуючи в циклі фаз, таких як: фаза збільшення напруги, фаза вибуху та насильства і фаза каяття/примирення [3]. Теорія контролю стверджує, що насильство в сім'ї може бути спробою одного партнера зберегти або підтримати свій контроль над іншим партнером або членами родини. Це може включати фізичне насильство, емоційну або психологічну маніпуляцію, інтимне партнерське насильство та інші форми насильства.

Важливим також є вивчення впливу соціальних та культурних чинників на виникнення та підтримку насильства в сім'ї, таких як: гендерні ролі, культурні стереотипи та економічний статус. У сучасній науці існують три основні підходи щодо аналізу чинників, які мають вплив на розвиток ситуації домашнього насильства: соціокультурний, системний сімейний та індивідуально-психологічний.

Соціокультурний підхід базується на існуванні комплексу соціальних структур, культурних норм і цінностей, які підтримують такий тип соціальної чутливості суспільства, наслідком якого є наявність толерантності до насильства чоловіків по відношенню до жінок. Системний сімейний підхід об'єднує основні концепції комунікативного, структурного, поведінкового напрямів сімейної психотерапії. Сімейне насильство розглядається як дисфункція всієї системи, а не просто як наслідок індивідуальної психопатології одного з членів родини. Індивідуально-психологічний підхід піднімає проблеми дослідження особистісних рис кривдника та жертви як факторів, що спричиняють насильницьку поведінку.

Розглянемо можливі наслідки насильства в сім'ї та їх вплив на життєвий досвід жертви, це необхідно для розуміння її потреб у подальшій підтримці. Їх можна поділити на дві підгрупи: фізичні (травми) та психологічні (тривога, депресія, ПТСР, психосоматичні захворювання) наслідки. Щоб боротися з наслідками насильства та підтримувати психологічний стан жертв, важливо використовувати комплексний підхід: надавати професійну психологічну підтримку та терапію, це може допомогти жертвам зрозуміти та подолати наслідки травматичних досвідів; забезпечити жертвам доступ до соціальної мережі підтримки, включаючи сім'ю, друзів, групи підтримки та професійні служби; надання правової допомоги допоможе

жертвам забезпечити захист від насильника та подальшу безпеку; реабілітаційні програми мають змогу допомогти жертвам повернутися до нормального життя, забезпечуючи їм навички самооборони, фінансову та професійну підтримку тощо.

Аналіз різних моделей та підходів соціальної роботи з жертвами насильства в сім'ї дозволяє зрозуміти які з методів будуть більш ефективними у роботі з жертвами насильства, їх підтримці та відновленню. Приклади деяких з них наведено нижче:

– системний підхід (превентивний) — розглядає насильство в сім'ї як результат взаємодії різних систем, включаючи сім'ю, спільноту та суспільство в цілому. Він ставить перед собою завдання зміни системних динамік, що сприяють насильству. Програми освіти та інформаційні кампанії (соціальна реклама, окремі ознайомчі уроки для учнів тощо) для зміни культурних норм, інтервенції на рівні сімейних відносин для покращення комунікації та взаєморозуміння;

– модель кризового втручання — фокусується на швидкій та ефективній реакції на кризові ситуації, що включають насильство в сім'ї. Вона передбачає надання необхідних послуг та підтримки для забезпечення безпеки та захисту жертв. Це кризові центри для жінок, телефонні гарячі лінії, швидка медична допомога та юридична підтримка в кризових ситуаціях;

– травматично-орієнтований підхід — спрямований на розуміння та визнання травматичного досвіду жертв насильства в сім'ї. Він ставить перед собою завдання сприяти психологічному відновленню та реабілітації. Це терапевтичні програми для жертв насильства, групова терапія для спільної підтримки, програми самодопомоги;

– емпauerмент-орієнтований підхід — ставить перед собою завдання зміцнення жертв, сприяючи їхній самодостатності, владі та відчуттю контролю над власним життям. Тренінги для розвитку навичок самозахисту та самооборони, програми емпauerменту для підвищення самосвідомості та самодостатності для подальшого уникнення травматичного досвіду та можливості захистити себе та близьких.

Основні принципи та етичні стандарти, які повинні керувати діяльністю соціальних працівників у роботі з жертвами насильства в сім'ї:

– повага гідності та прав кожної жертви насильства в сім'ї, включно з правом на безпеку, приватність та відсутність дискримінації;

– наявність необхідних знань, навичок та досвіду у роботі з жертвами насильства в сім'ї, постійне підвищення своєї кваліфікації;

– принцип конфіденційності та нерозголошення особистої інформації про жертву без її згоди, за винятком випадків загрози життю або безпеці;

– забезпечення безпеки та захисту жертв від подальшого насильства та небезпеки, за допомогою сприяння їхньому безпечному виходу з насильницького середовища;

– демонстрація емпатії та розуміння до травматичного досвіду жертв, створення сприятливого середовища для вираження їхніх почуттів та досвіду. Жертвам має надаватися можливість самостійно приймати рішення щодо свого життя та подальших кроків, а соціальні працівники повинні підтримувати їх у цьому.

Важливим є вивчення ролі та функцій соціального робітника у виявленні, підтримці та захисті жертв насильства в сім'ї, включно з координацією послуг та роботи з іншими професійними групами. Соціальний працівник повинен займати роль особи, на яку можна покластися і якій можна довіряти, надавати емоційну та правову підтримку, виконуючи свої безпосередні функції (кризові втручання за потреби, контроль підопічних та їхня підтримка, направлення у необхідному напрямку до кращих умов життя).

Список використаних джерел

1. Статистичні дані. URL: <https://opendatobot.ua/analytics/domestic-violence-2023/>
2. Urie Bronfenbrenner. Two Worlds of Childhood: US and USSR. Penguin, 1975. 190 p.
3. Lenore Edna Walker. The Battered Woman. Harper Perennial, 1979. 56 p.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Фурман І.В.

*магістр, група 1 мзпекп 2, спеціальність 053 «Психологія»,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова.
Науковий керівник: Федоренко М.І., к.п.н., доцент,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова*

Військова служба вимагає від особистості не лише фізичної підготовки, але й психологічної міцності. Психологічні особливості військовослужбовців включають у себе широкий спектр аспектів, починаючи від стресостійкості та вміння приймати рішення в умовах надзвичайного тиску і закінчуючи адаптацією до військового

середовища та виконанням службових обов'язків в рамках військової дисципліни.

Перш за все, важливо зазначити, що психологічна стійкість військовослужбовців є вирішальною у виконанні завдань на полі бою. Здатність контролювати емоції та залишатися рішучим у найекстремальніших ситуаціях може визначити висоту досягнення цілей та збереження життя військовослужбовців та їх товаришів.

По-друге, адаптація до військового життя вимагає від військовослужбовців здатності пристосовуватися до нових умов, розуміння військових традицій та культури, а також вміння працювати в колективі. Ці аспекти сприяють формуванню духу командності та забезпечують успішну виконавчу діяльність у складних умовах.

Важливим аспектом є підтримка психологічного здоров'я військовослужбовців. Забезпечення доступу до психологічної допомоги, тренінгів зі стресоустійчивості та ментальної підготовки є ключовими утримуючими факторами для збереження оптимального рівня ефективності та благополуччя військовослужбовців.

У військовій службі людина постійно знаходиться в середовищі, де рівновага постійно порушується, відбувається боротьба та єднання протилежностей, і відбувається перехід від кількісних змін до якісних. Це означає, що військовослужбовець постійно відчуває потребу відновити свою власну рівновагу, яка порушена між умовами служби та особистісними аспектами. Для цього він має проявляти активність у психологічній сфері. Активність військовослужбовця закладена в його природі і є характерною чергою для нього [1].

Проте ця активність постійно спрямована на реальні завдання військової роботи, які виступають об'єктом для його діяльності. Усі складові частини цих завдань формують цілісний феномен військової праці. Головними аспектами цієї праці є військово-професійна діяльність, військова служба, особистісний розвиток та інші аспекти, які визначають військову службу в цілому.

Мета військової діяльності виступає системоутворюючим фактором для військовослужбовця, представляючи собою ідеальний образ досягнення результату своєї служби. Мотивація та мета взаємодіють і взаємно переходять один в одного. Наприклад, мета, що спочатку стимулювалася мотивом, з часом набуває власної сили і стає самостійним мотивом.

Мотиви, що виникають у військовослужбовця, є свідомими мотивами його діяльності, і вони відображають його внутрішні прагнення та цінності. Таким чином, військовослужбовець, подібно до будь-якої

іншої людини, намагається активно взаємодіяти з оточуючим середовищем та реалізувати себе через особливу діяльність, яка для нього є військовою службою. Це стає не лише умовою його життя, але і визначає його особистісний розвиток та професійну самореалізацію [2].

Спроби обмежити активність військовослужбовця у його професійній діяльності або пошук нових шляхів взаємодії з оточуючим світом можуть призвести до психологічного дискомфорту та збільшення особистісної напруженості. Ці обмеження можуть мати негативний вплив на загальне функціонування особистості, включаючи її внутрішні відносини та структуру.

Це може виникати через втрату відчуття контролю над ситуацією, відчуття втрати свободи дій або відчуття втрати спрямованості на досягнення поставлених цілей. У результаті цього може знизитися мотивація та ефективність у виконанні військових обов'язків, що може вплинути на загальну готовність до служби та виконання поставлених завдань [3].

Психологічна структура особистості складається з різноманітних психічних та психологічних явищ, які можна умовно об'єднати в три групи: психічні процеси (емоційно-вольові та пізнавальні), психологічні властивості та психологічні утворення. У військовій педагогіці та психології також виділяються чотири групи психічних явищ: стани, процеси, властивості та утворення.

В контексті військової діяльності військовослужбовець використовує свою психіку не лише для пізнання світу, а й для реагування на події та явища, що відбуваються. Це включає не лише безпосереднє сприйняття інформації, але і реакцію на неї через почуття, емоції та волю. Ці емоційно-вольові процеси допомагають військовослужбовцю адаптуватися до змін у середовищі та ефективно виконувати свої обов'язки [4].

Пізнавальні психічні процеси є послідовним відтворенням в свідомості військового явищ та предметів об'єктивного світу. Ці процеси можна розглядати на трьох рівнях пізнання оточуючого світу: елементарному (сприйняття і відчуття), проміжному (уява та уявлення) та вищому (мислення). На кожному рівні відповідні завдання пізнавального характеру забезпечують відповідні процеси пам'яті та уваги, а на вищому рівні — мова.

В психології військового спрямування увага безпосередньо пов'язується з пізнавальною діяльністю військовослужбовця на проміжному та елементарному рівнях. Увага впливає не лише на психічні процеси на цих рівнях, але й на вищу психічну діяльність — мислення.

У військовій психології мислення розглядається як опосередковане відтворення суттєвих зв'язків між явищами та предметами. Це найвищий рівень пізнавальної діяльності військовослужбовця, де мова виступає основним мисленнєвим засобом. Вона служить для відтворення об'єктивної реальності у формі мовних або інших символів, які використовуються у мисленні та подальшому комунікаційному зв'язку [5].

У військовій психології визначено значущий вплив уваги на пізнавальну діяльність військовослужбовців на різних рівнях. Підкреслюється, що увага відіграє ключову роль на проміжному та елементарному рівнях, де вона сприяє здійсненню сприйняття та відтворенню об'єктивного світу. Більш того, вона також впливає на вищий рівень психічної діяльності — мислення. Зазначається, що мислення, як найвищий рівень пізнавальної діяльності, є опосередкованим відтворенням складних зв'язків між явищами та об'єктами. У цьому контексті мова виступає основним мисленнєвим інструментом, що дозволяє відтворювати об'єктивну реальність та сприяє подальшому комунікаційному процесу.

Отже, увага, пізнавальні процеси та мислення взаємодіють у складній мережі, що визначає ефективність функціонування військовослужбовця. Ця взаємодія стає важливим елементом в контексті військової служби, де рішення приймаються в умовах стресу та високого ризику. Розуміння цих психологічних аспектів допомагає вдосконалювати тренувальні та навчальні програми для військовослужбовців, що забезпечує підвищення їхньої загальної готовності та ефективності в службовій діяльності.

Список використаних джерел

1. Горбачук Ю. Аналіз психологічних станів військовослужбовців, що повернулися із зони АТО. *Актуальні проблеми особистісного зростання: Збірник наукових праць* / Ред. Л.П. Журавльова, Л.О. Котлова, К.А. Марчук. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2019. С. 40–42.

2. Дубчак О. Особливості емоційних станів військовослужбовців нового призову у період адаптації. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка. Психологія: зб. наук. праць*. К. : Національний авіаційний університет, 2019. Вип. 2 (15). С. 118–123.

3. Кокун О.М. Основи психологічної допомоги військовослужбовцям в умовах бойових дій : методичний посібник. К. : НДЦ ГП ЗСУ, 2015. 170 с.

4. Колесніченко О.С. Моніторинг психологічного стану військовослужбовців-учасників бойових дій, які повернулися до місць постійної дислокації. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Психологічні науки*. 2018. № 3 (11). С. 156–162.

5. Приходько І.І. Типізація індивідуально-психологічних особливостей у військовослужбовців, схильних до суїцидальної поведінки. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : Психологічні науки.* 2018. № 1. С. 174–203.

ПСИХОСОМАТИЧНІ РОЗЛАДИ У ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ЯК РЕАКЦІЯ НА СТРЕС ПІД ЧАС ВІЙНИ

Халімон С.Г.

*здобувач вищої освіти II курсу магістратури, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Маслянікова І.В., к.психол.н., доцент,
завідувачка кафедрою соціальної роботи та педагогіки,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

Психосоматичні порушення та захворювання стає все більш актуальною темою сьогодення. І, особливо це стосується українців. Адже з початком повномасштабної фази війни, яку Росія розв'язала проти України, стрес став не чимось індивідуальним та абстрактним, що живе в голові окремої людини, а абсолютно реальним, масштабним, всеохоплюючим фактором впливу на життя, здоров'я, а в багатьох випадках і фізичне виживання кожного громадянина. Раптовість та потужність подразника спричинила перевантаження як фізіологічних так і психічних процесів в організмі людини та запустила реакцію в тілі як останньому рубежі опору до подразника та адаптації до нових умов.

Особливою категорією людей, в цьому контексті, є внутрішньо переміщені особи. Адже якщо людині вдалось вижити та виїхати в більш безпечне місце, що часто відбувалося на адреналіні і, навіть, не зовсім усвідомлено, то наступний період вже передбачає опрацювання та відреагування травматичного досвіду й налагодження життя на новому місці.

На даному етапі стрімко зростає ризик виникнення психосоматичних розладів. В першу чергу це залежить від індивідуальних психологічних та фізіологічних особливостей особистості, а також від соціального середовища в яке потрапила людина. Тому важливо вчасно виявити та вплинути на ті фактори, які значною мірою викликають соматизацію психологічної напруги у особи, щоб попередити виникнення або розвиток більш серйозного та пролонгованого в часі захворювання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблему психосоматичних розладів та порушень вивчали багато як вітчизняних та і зарубіжних науковців. Зігмунд Фрейда та його послідовники, такі як Г. Гроддек, М. Шур, А. Мітчерліх, Ф. Данбар та інші сформували ряд психоаналітичних теорій виникнення психосоматичних захворювань. Ф. Александер та його теорія специфічного психодинамічного конфлікту вважається базовою і дотепер. Кеннон та Сельє Г. досліджували стрес та його вплив на процеси в організмі. Д. Нейміах, П. Сифнеос виявили алекситимію як психологічний фактор соматизації у хворих.

Щодо вітчизняних науковців, які займаються проблемою психосоматики у медицині можна виділити С.Д. Максименко, Н.Ф. Шевченко, О.С. Чабан, О.О. Хаустова. Серед психологів-науковців вивчення психосоматичних порушень займаються О.М. Червинська, Г.П. Мозгова, Д.М. Харченко.

Дослідження впливу збройних конфліктів на вимушено переміщених осіб та біженців і їх здатність відновлюватися після стресових чи травматичних подій досліджувалась багатьма науковцями впродовж та після воєн в Перській затоці, Сирії та на Балканах. Серед них А. Prorokovic, M. Cavka, L. Jolof, P. Rocca, A. Sabioncello, D. Kosijan-Neščigonja та інші. Було виявлено, що стійкість до хвороб та суб'єктивне відчуття здоров'я біженців дійсно пов'язано з покращенням їх психічного стану. Але разом з тим дослідники підкреслюють, що важливу роль у формуванні психологічної стійкості відіграють культурні, соціальні, матеріальні та особистісні фактори індивідів (Jolof, Rocca, 2022).

Дослідження проведені науковцями встановили, що в порівнянні з солдатами та цивільним населенням вимушено переміщені особи мають вищий рівень психосоматичних та депресивних симптомів саме в період війни. Це також свідчить про актуальність теми дослідження та важливість впливу саме на обрану категорію населення.

Існує велика кількість теорій обґрунтування психосоматичних розладів. Починаючи з вчення Зігмунда Фрейда та його послідовників і дотепер психологи та психотерапевти не можуть прийти до єдиного розуміння психосоматичних процесів. Часто важко визначити наскільки важливу роль грає психологічний фактор у розвитку тої чи іншої хвороби, оскільки існує і обернений зв'язок, коли соматичне впливає на психічне. Тому варто розглядати людину як єдиний механізм і впливати на неї комплексно.

Незважаючи на це стрес є основним чинником, який може спровокувати ті чи інші соматичні процеси в організмі. Реакція на

стрес, як правило, протікає в трьох формах: емоційній, поведінковій і фізіологічній. Часто вони з'являються разом. Але жодна реакція не є визначальною у виникненні тих чи інших соматичних порушень.

Визначальними, на нашу думку, є індивідуальні соціально-психологічні особливості особистості, до яких належать захисні механізми психіки, наявність конструктивних копінг-стратегій, усвідомленість своїх почуттів, рівень тривожності, соціальна підтримка та інші.

В контексті стресу зв'язаного з внутрішнім переміщенням внаслідок воєнних дій важливе значення має також соціальне середовище в яке потрапляє людина. Серед основних соціальних чинників, які безпосередньо впливають на внутрішньо переміщених осіб можна виділити такі: близькі родичі та друзі, робота та колеги, державні органи та місцева громада, ЗМІ, особи з якими людина проживає на одній території (особливо це стосується місць компактного проживання ВПО), громадські організації та волонтерські центри. Важливим фактором соціального середовища виступають соціальні мережі та групи, де люди можуть обговорювати свої проблеми та знаходити інформацію для вирішення поточних питань. Кожен з цих факторів може як посилити так і знизити рівень стресу.

Варто зауважити, що дослідження життестійкості українців під час війни проведене у червні-липні показало, що психофізіологічна стійкість залежала від того наскільки «діяльнісно» себе проявила та чи інша особа. Тобто люди, які брали безпосередню участь у бойових діях або займались волонтерством мали менший рівень депресії та психосоматичних порушень ніж ті, які отримали відносно «пасивний» досвід під час війни, хоча він міг бути не менш стресогенним (перебування в окупації, вимушений переїзд за кордон або в межах України, місце перебування залишилося без змін).

Фактори, що підвищують психологічну напругу у ВПО — це високий рівень травматизації внаслідок втрати близьких, майна, житла, звичного середовища, спостереження вбивств і смертей, загрозу психологічного та фізичного насильства, відчуття невизначеності, матеріальні труднощі та проблема працевлаштування на новому місці, фрустрація.

Якщо в період гострого стресу люди, які тікали від війни, отримали соціальну підтримку і першу психологічну допомогу, то в подальшому вони зможуть швидше справитись з гострою фазою стресу та адаптуватись до нових умов. Але це не є гарантією відсутності психосоматичних проявів в майбутньому. Серед основних факторів, що впливають на соматизацію у ВПО можна виділити: високий

рівень тривожності, депресії, апатія, нервозність, невміння усвідомлювати та розпізнавати свої відчуття, проблеми з соціалізацією в нових умовах. Для ефективної профілактики та корекції психосоматичних розладів необхідно визначити основні негативні тенденції, до яких схильна людина та коригувати їх за допомогою конструктивного копінгю.

Список використаних джерел

1. Антропов Ю.Ф. *Психосоматичні розлади*. К. : Інститут психотерапії і клінічної психології, 2001.
2. Андрушко Я. *Психокорекція*. Львів : ЛьвДУВС, 2017. С. 38–41.
3. Блажіна І.Ю. Психосоматичні аспекти захворювань. Буковинський державний медичний університет. 2017. URL: <https://www.bsnu.edu.ua/blog/5669-psihsomaticzni-aspekti-zahvoryuvan/>.
4. Вічковська О.Я. Завдання, зміст та особливості корекційної роботи із психосоматично акцентуєваними клієнтами. Кваліфікаційна робота на здобуття ступеня магістра. Тернопіль : Західноукраїнський національний університет, Міністерство освіти і науки України, 2020.
5. Воронов М.В. *Психосоматика*. К. : Ніка Центр, 2011.
6. Галаган В.Я., Орлов В.Ф., Фурса О.О. *Психологія конфлікту*. К. : ДЕДУТ, 2008.

ШЛЯХИ НАЛАГОДЖЕННЯ ВЗАЄМОРОЗУМІННЯ В МОЛОДІЙ СІМ'Ї

Хвостова С.О.

*II курс, група ЗПЛ-23-кв-1-м-1ст, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Поджинська О.О., к.психол.н.,
доцент кафедри психології,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

У сучасному світі молоді сім'ї зіштовхуються з різними викликами, пов'язаними з налагодженням взаєморозуміння, однак, вирішення цих завдань є важливим етапом у формуванні міцних та здорових родинних стосунків. Для досягнення гармонії та співробітництва в сімейному колі необхідно розуміти особливості даного процесу та знаходити ефективні шляхи подолання перешкод. Важливо виділити ключові аспекти формування взаєморозуміння в молодій сім'ї та взаємодії між партнерами, вплив різних факторів на комунікацію в родині, а також проаналізувати ефективні методи примирення та уникнення конфліктів. Аналіз даних аспектів дозволить краще зро-

зуміти, як досягти гармонії у сімейному житті та зберегти міцні стосунки в сучасному динамічному світі.

Ключові слова: молода сім'я, шлюб, взаєморозуміння, гармонія.

На сучасному етапі розвитку молодшої сім'ї відбувається зміщення у сімейних цінностях, переважаючими стають духовно-особистісні орієнтації та установки. В багатьох випадках молоде подружжя вкладає найбільшу цінність у любов, взаємоповагу, спільні переконання, інтереси і духовну близькість. Матеріальний комфорт в житті молодшої сім'ї залишається також важливим фактором. Важливо зауважити, що при високому інтелектуальному, соціально-професійному та культурно-освітньому рівні сучасного молодого подружжя їхні вимоги до особистісних якостей один одного та психологічного комфорту в сім'ї значно зросли за останні десятиліття. Загострення проблем на початковому етапі сімейного розвитку виникає через не сформованість адаптаційних механізмів членів молодшої сім'ї, відсутність ефективної системи передачі досвіду від попередніх поколінь та недостатньої системи підготовки молоді до сімейного життя.

У новостворених сім'ях зазвичай виникають психологічні труднощі при розподілі обов'язків у сім'ї. Низький рівень готовності молодих людей до майбутнього сімейного життя не дозволяє їм ефективно вирішувати внутрішні конфлікти, які виникають через нерівномірний розподіл обов'язків у сім'ї. У цей момент надзвичайно важливо забезпечити молоді підтримку в розвитку якостей, які є необхідними для сучасного шлюбу, таких як повага до індивідуальних особливостей партнера, здатність розуміти та прощати один одного, що визначаються як ключові для успішного супроводу у житті.

В. Семиченко, говорячи про проблеми перших років подружнього життя, вказує, що перші роки спільного життя — це час формування індивідуальних стереотипів спілкування, узгодження систем цінностей, вироблення загальної поведінкової лінії [3, с. 90–91].

Структура сім'ї визначає, як забезпечується єдність її членів. Розподіл ролей проявляється в тому, які сімейні обов'язки кожен партнер бере на себе та які відводить іншому. Сімейні цінності відображають установки подружжя щодо мети існування сім'ї та її досягнень. Оптимально, коли ці три параметри збігаються. Для успішної взаємної адаптації партнерів також важлива подібність їх уявлень про ці параметри, хоча досягти цього напроцуд складно. Таким чином, кожне молоде подружжя зіштовхується з розбіжностями у думках, оцінках та переконаннях один одного з різних питань.

Розглянемо детальніше стадії контактної взаємодії, завдяки яким досягається взаєморозуміння між членами молодого сім'ї:

1. Нагромадження згоди — передбачає нейтралізацію настороженості, тривожності партнера, розвідницький пошук спільних тем для розмови. Щоб підвести співрозмовника до згоди, спочатку хоча б у розмові на незначну тему, потрібно ставити запитання, на які співрозмовник даватиме тільки позитивні відповіді.

2. Пошук спільних інтересів.

3. Взаємне прийняття для обговорення особистих якостей і принципів. До початку цієї стадії спілкування вже має позитивне емоційне забарвлення, і можна починати шукати міцнішу основу для поглиблення стосунків.

4. Виявлення якостей, небезпечних для взаємодії. На даній стадії партнери можуть поділитися своїми тривогами з приводу негативних якостей, які в них є, вдатися до самокритики.

5. Реалізація способів індивідуального впливу і взаємної адаптації — фундамент спілкування вже настільки міцний, що можна реалізувати початкову мету, яку ставив перед собою ініціатор спілкування [3, с. 190–191].

Відтак, у сучасному мінливому світі та різноманітності соціокультурних впливів перед молодими сім'ями постають значні виклики, що вимагають налагоджувати взаєморозуміння між партнерами для зміцнення їх стосунків. Значущим елементом є відкритість і чесність у висловленні своїх почуттів та потреб. Важливо розуміти, що кожен партнер має свій унікальний досвід та точку зору, і активне слухання сприяє покращенню взаєморозуміння. Здатність виражати свої очікування та вміння слухати партнера сприяє розвитку емоційної інтимності та уникненню конфліктів.

Список використаних джерел

1. Докукіна О.М. *Спілкування як засіб встановлення взаєморозуміння батьків і дітей у сім'ї* : матеріали науково-практичної конференції Інституту проблем виховання НАПН України. Івано-Франківськ, 2021. С. 131–134.

2. Євсюкова А.О. Міжособистісна взаємодія молодого подружжя. *Теорія і практика сучасної психології*. 2016. № 1. С. 16–21

3. Семиченко В.А. Мистецтво взаєморозуміння. Психологія та педагогіка сімейного спілкування : навч. посібник для студентів вищ. навч. закладів. К. : Веселка, 2018. 214 с.

4. Хижняк А.В. *Взаєморозуміння як сімейна цінність: теоретичний аспект* : матеріали науково-практичної конференції Інституту проблем виховання НАПН України. Івано-Франківськ, 2014. С. 143–146.

САМОТНІСТЬ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНЕ ЯВИЩЕ: ОСНОВНІ ПІДХОДИ ТА СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ

Хоменко О.В.

*І курс, група ЗПЛ-23-1м, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Поджинська О.О., к.психол.н.,
доцент кафедри психології,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

Соціально-психологічні чинники самотності особистості визначаються складністю та різноманітністю сучасного соціального середовища, що характеризується вираженою полікультурністю. У сучасному світі, насиченому технологічними та інформаційними змінами, існує тенденція до зростання віртуальних взаємодій, що може призводити до відчуття відокремленості та ізоляції. Безперервний доступ до соціальних мереж та електронних спільнот може створювати ілюзію зв'язку, але не завжди забезпечує реальну емоційну підтримку.

У контексті розвитку глобальних суспільних та економічних зрушень, а також міграційних процесів, люди можуть відчувати себе втраченими у масовому потоці подій та втрачати соціальні корені. Під впливом цих чинників, самотність стає актуальною проблемою, яка впливає на психічне здоров'я та загальний стан емоційного самопочуття особистості.

Ключові слова: самотність, емоційний стан, функції самотності.

В переживанні самотності важливу роль відіграють індивідуальні характеристики особистості, такі як темперамент, стиль пристосування та рівень соціальної підтримки. Важливо пам'ятати, що не кожна людина реагує на самотність однаково. Деякі люди можуть бути більш стійкими і здатними впоратися з відчуттям самотності, тоді як інші можуть більше страждати і вимагати підтримки та допомоги для подолання цього стану. Наприклад, люди з високим рівнем емоційної стабільності можуть краще адаптуватися до відчуття самотності. Крім того, наявність сильних соціальних зв'язків може зменшити вплив самотності на психічне здоров'я.

Слід відзначити, що індивідуальний досвід впливає на сприйняття та трактування самотності, формуючи уявлення про її природу та значення. Відчуття самотності можуть виникати внаслідок різних життєвих обставин і стосунків з оточуючими, інтерпретуватися різними людьми по-різному в залежності від їхнього досвіду, цінностей та психологічних особливостей. Таке різноманіття спричиняє

різні підходи до того, як особистість сприймає та взаємодіє зі своєю самотністю, що визначає індивідуальний контекст та особисту реакцію на цей стан.

Індивідуальний досвід формує нашу схильність до відчуття самотності, орієнтуючи нас у спілкуванні з оточуючими. На рівні соціальних норм це уявлення про культурні, релігійні, професійні та етичні вимоги, які впливають на сприйняття самотності.

Варвара Бедан додатково наголошує, що самотність виконує такі функції:

– адаптаційна: дозволяє нам пристосовуватися до нових умов, обираючи активну або пасивну стратегію, зберігаючи важливі аспекти своєї особистості;

– інформаційна: допомагає нам розуміти власні переживання та їх наслідки;

– регулятивна: мотивує та контролює наше поведінку під впливом самотності;

– стимулююча: породжує мотиви та вольові дії, спрямовані на подолання самотності;

– функція захисту «Я»: сприяє самореалізації в соціумі, включаючи пошук ідеального «Я» та досягнення досконалості.

– функція оцінки: допомагає свідомо обробляти інформацію та оцінювати ситуацію, що дозволяє нам зрозуміти наші власні відчуття та сприйняття [2, с. 69].

Не забувайте, що самотність може бути тимчасовою і змінюватися з часом. Важливо слухати себе і бути відкритим до можливості зміни, якщо самотність стає важко витримувати або має негативний вплив на ваше фізичне і психологічне благополуччя.

Список використаних джерел

1. Кулешова О.В., Міхеєва Л.В. Самотність як психічний феномен: особливості прояву та причини виникнення. *Усамітнення та самотність в житті особистості*: збірник тез за матеріалами круглого столу (on-line, 24 квітня 2020 р.). К. : ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2020. С. 33–38. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/720390/1/Матеріали.%20Круглий%20стіл%20онлайн.%20Усамітнення%20та%20самотність%2024.04.2020.pdf> (дата звернення : 08.02.2024).

2. Леонова І.М. Соціально-психологічні особливості переживання почуття самотності жінками — внутрішньо переміщеними особами. Вчені записки ТНУ ім. В.І. Вернадського. Серія: Психологія. 2021. Т. 32 (71). № 1. С. 51–56. DOI: <https://doi.org/10.32838/2709-3093/2021.1/09> (дата звернення: 02.01.2024).

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВИМІР ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ (МИКОЛАЇВЩИНА)

Червак Г.Б.

*І курс магістратури, група ЗПЛ-23-1м-тк, спеціальність «Психологія»,
Миколаївський інститут розвитку людини Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Старєва А.М., к.пед.н., доцент,
Миколаївський інститут розвитку людини Університету «Україна»*

24 лютого 2022 року Україна «прокинулась» в новій страшній реальності. Війна змусила не тільки мобілізувати всі наявні фізичні та матеріальні ресурси, але й актуалізувала питання «Хто ми є?». Історичний розвиток окреслив особливості всіх регіонів, що, в свою чергу, призвело до різного розуміння себе, як частини української нації та стану когнітивного дисонансу при спробі визначити себе, ідентифікувати.

Південь України, зокрема, Миколаївщина є регіоном, який хибно вважався «новоросією» та створеним тільки завдяки росії. Такий погляд на речі зумовив і рівень розуміння себе на глибинному психологічному рівні представників регіону як таких, що не є достатньо українцями. Тому невідкладним серед психологів, істориків, краєзнавців, педагогів, представників культурних та креативних індустрій постало завдання створити дієвий план дій щодо формування національної свідомості на Півдні України (Миколаївщина) через психологічний, історичний та культурно-просвітницький контексти.

Дослідження ідентичності як основи національної свідомості має велике значення через необхідність продовження теоретичного та методологічного вдосконалення концепції, а також значення прикладних досліджень у формуванні та культивуванні ідентичності особистості в межах нації. З одного боку, конструкт «ідентичності» відіграє вирішальну роль як концепція, що формує основу теорії особистості, дозволяючи дослідникам інтегрувати різноманітні аспекти самосвідомості. З іншого боку, незважаючи на значний інтерес до проблеми ідентичності серед дослідників, сама концепція залишається в стані неоднозначності, не маючи остаточного теоретичного та емпіричного статусу [1].

Великий масив наукових праць на етнопсихологічну тематику включає дослідження сучасних українських психологів і вчених суспільних і гуманітарних дисциплін. Вагомий внесок зробили такі українські дослідники, як О. Бичко, М. Боришевський, В. Горбатенко,

І. Данилюк, І. Кресіна, Л. Нагорна та ін., чий дослідження пропонують комплексне уявлення про предмет дослідження.

Але, якщо брати до уваги той факт, що сьогодні ми практично з нуля створюємо нове підґрунтя для формування ідентичності особистості в контексті національної приналежності; руйнуємо стереотипи, сформовані по відношенню до держави, нації, регіону, то існуюча теорія повинна стати якісним підґрунтям для розробки Стратегії національно-патріотичного виховання, через психологічні, історичні, культурні аспекти розвитку свідомої особистості.

Актуальною проблемою є нагальна необхідність вирішення питань, які підривають почуття національної ідентичності. Ця проблема виходить за межі зв'язку людини з нацією; вона охоплює колективну ідентичність етнічних груп та регіонів, включаючи як їхню матеріальну, так і духовну культуру. Питання щодо нашого коріння, походження та майбутнього української нації у все більш глобалізованому світі природно постають у міру формування суспільних інституцій у незалежній Україні.

Отже, проблема національної та культурної ідентичності значно посилилася та збільшилася через явище глобалізації. Зараз це питання стало першочерговим не лише для науковців, але й для політиків, громадських діячів і релігійних лідерів у різних сферах знань. Нехтування значенням національної ідентичності в глобалізованому суспільстві може призвести до появи нових хибних уявлень і міфів, особливо в ситуаціях, коли виникають конфлікти.

Психологічний аспект ідентичності розглядається як узгоджене відчуття себе, постійне усвідомлення: «я той самий»; що охоплює стабільність ключових індивідуальних рис, їх інтеграцію в цілісний образ Я, безперервність і узгодженість внутрішнього світу людини, а також хронологічну безперервність особистої історії та досвіду. Розвиток такої самоідентичності включає процес узагальнення, зміцнення ідентифікації з дитинства, накопичення рольового досвіду та піддавання соціальному впливу, а також оцінювання та очікування інших. У цьому контексті поняття ідентичності тісно пов'язане з поняттям «константності особистості» [2].

У царині української наукової думки існує помітна прогалина у розумінні питання національної ідентичності в контексті глобалізації. Ця складна та багатогранна проблема охоплює різноманітні взаємопов'язані елементи, включаючи політику, соціально-економіку, духовність, культуру, територію та регіон, які сприяють процесу національної ідентифікації. Оскільки наш світ стає все більш

диференційованим і схильним до конфліктів, виникають нові теоретичні та практичні виклики [3].

Ці виклики включають збереження та відтворення етнічної, національної, громадянської, політичної, культурної та релігійної ідентичності, а також тонкий баланс між космополітизмом, асиміляцією та етнічною самобутністю. Крім того, феномен національної, культурної та міграційної маргінальності набув популярності разом із інтеграцією автентичних меншин і діаспор у мультикультурні та полірелігійні суспільства.

В ході нашого дослідження був створений регіональний проєкт «Від кіммерійця до українця» (м. Миколаїв). На даний момент цей проєкт є основою національно-патріотичного виховання здобувачів Миколаївського інституту розвитку людини Університету «Україна». Засадами, на яких реалізується проєкт, визначено формування національної свідомості через усвідомлення себе як частини української нації через переосмислення історичного та культурного розвитку регіону.

Список використаних джерел

1. Боришевський М.Й. Національна самосвідомість та ідентифікація громадян як чинник демократичних перетворень в українському суспільстві. *Соціально-психологічний вимір демократичних перетворень в Україні*. К. : Український центр політичного менеджменту, 2003. С. 138–144.

2. Данилюк І. Етнічна психологія як галузь наукового знання: історико-теоретичний вимір : монографія. К. : «САММІТКНИГА», 2010. 432 с.

3. Співак Л.М. Психологічні основи розвитку національної самосвідомості в юнацькому віці : автореф. дис. ... доктора психол. Наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». К., 2016. 43 с.

ВПЛИВ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ НА ВИНИКНЕННЯ КОНФЛІКТІВ В КОЛЕКТИВІ ВІЙСЬКОВИХ

Чумакова О.В.

*здобувачка вищої освіти I курсу магістратури, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Маслянікова І.В., к.психол.н., доцент,
завідувачка кафедрою соціальної роботи та педагогіки,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

З 24 лютого 2022 року у нашій країні йде повномасштабна війна, яка негативно впливає на психічний стан кожного українця, зумовлюючи виникнення низки психологічних проблем. Особливо

актуальним прояв військових дій є насамперед для військових, які у процесі виконання професійних обов'язків стикаються з низкою стресових та травмуючих ситуацій, які стають причиною погіршення їх психоемоційного стану. Одним із негативних проявів психоемоційного стану військовослужбовців є емоційне вигорання, причиною чого є як професійні чинники, так і фактори, пов'язані з військовими діями. Загалом, емоційний стан військовослужбовців є особливо негативним, оскільки, перебуваючи у стані постійного стресу, стикаючись з загрозою для життя, бойовими травмами, а також негативними професійними ситуаціями, військовослужбовці стають все більш схильними до виникнення емоційного вигорання, що, як наслідок, негативно впливає на їх професійну діяльність, мотивацію до виконання професійних обов'язків та успішність. Разом з тим, емоційне вигорання військовослужбовців може стати однією з причин виникнення конфліктів, оскільки конфліктні ситуації пов'язані з загальним психологічним станом військових, який за умов емоційного вигорання є погіршеним.

Синдром емоційного вигорання — це складний психофізіологічний процес, характерними рисами якого є емоційне, психологічне, розумове і фізичне виснаження, що відбулося в результаті тривалого емоційного навантаження.

Варто підкреслити, що емоційне вигорання є особливо поширеним серед військових. Про це свідчить велика кількість досліджень вітчизняних та закордонних спеціалістів, які досліджують особливості виникнення та протікання емоційного вигорання у військовослужбовців. Професійна діяльність військовослужбовців пов'язана з постійним стресом, окрім цього, пов'язана з постійним ризиком отримати травмування та інші негативні наслідки для здоров'я.

Виникнення емоційного вигорання у військовослужбовців дослідники пов'язують з таким явищем, як стрес, який спричинений стресовими факторами. Так, стресори, з якими стикаються військові, є наступними: загроза життю, фізіологічні та психологічні травми, великі м'язові перевантаження, перевтома, різка зміна температури, сильний біль тощо. Окрім цього, виділяють фактори, що зумовлюють виникнення емоційного вигорання серед військовослужбовців: травмонезбезпечні ситуації, висока особиста відповідальність за виконання поставлених завдань, тривале перебування у стані емоційного напруження, гіподинамія, відірваність від соціального середовища, дефіцит часу, наявність загроз для життя.

Наявність конфліктів і схильності військових до конфліктної поведінки доводить низка досліджень. При цьому, як зазначає О.В. Адамчук, поширеними явищами є міжособистісні конфлікти, цькування, дискримінація, прояви агресії, наявність психологічного тиску тощо, що негативно впливає на стан колективу військових. Окрім цього, згідно з Т.О. Комар, поширеними серед військовослужбовців є внутрішньо особистісні конфлікти, причинами виникнення яких є численні психологічні переживання військових, при цьому найбільшими є прояви даного типу конфліктів серед військових, які брали участь у бойових діях. Також підкреслимо, що військовим колективам найбільш притаманні міжособистісні конфлікти, рідше – міжгрупові. Окрім цього, поширеними серед військових є конфлікти і всередині колективу, і з керівництвом.

Загалом, зазначимо, що емоційне вигорання є одним із чинників виникнення конфліктів, оскільки його негативний вплив на психічний стан людини стає причиною виникнення негативних установок, які можуть спочатку мати прихований характер і стримуватися всередині. З часом усе частіше виникають спалахи роздратування, що, як наслідок, призводить до виникнення конфліктної поведінки.

Окрім цього, слід підкреслити, що стрес на робочому місці та вигорання можуть мати значний вплив на вирішення конфліктів. Коли людина перебуває у стресовому стані, вона більш схильна реагувати на конфлікт емоційно, а не логічно. Це може призвести до подальшої ескалації конфлікту, а в деяких випадках навіть до насильства. Окрім цього, коли працівники перебувають у стані стресу, вони можуть негативно реагувати на конфлікти, замість того, щоб намагатися їх вирішити. Це може призвести до подальшого стресу та конфліктів на робочому місці. Крім того, працівникам, які вигоріли, може бути важко зосередитися на вирішенні конфліктів, і вони можуть просто здатися або взагалі уникнути конфронтації. Усе це характеризує і міжособистісне спілкування у колективі військових. Таким чином, емоційне вигорання негативно впливає не лише на виникнення конфліктів, але й на їх вирішення.

Отже, зазначимо, що емоційне вигорання може виступати одним із чинників виникнення конфліктів, як внутрішньо- так і міжособистісних, серед військовослужбовців, окрім цього, може слугувати одним із чинників, що негативно впливає на вирішення конфліктів.

На основі проведеного теоретичного аналізу можна сказати, що наразі питання впливу емоційного вигорання на виникнення конфліктів між військовослужбовцями не є детально дослідженим.

Однак, враховуючи прояви емоційного вигорання серед військових, а також вплив емоційного вигорання на їх психоемоційний стан, можна стверджувати, що вплив емоційного вигорання на виникнення конфліктів серед військових може мати місце. Для того, щоб з'ясувати наявність даного впливу, важливо провести емпіричне дослідження, що дозволить довести або спростувати дане твердження.

Список використаних джерел

1. Хайрулін О.М. Психологія професійного вигорання військовослужбовців. Тернопіль : ТНЕУ, 2015. 220 с.
2. Комар Т.О. Психологічна характеристика внутрішньоособистісних конфліктів учасників АТО/ООС. *Вчені записки ТНУ ім. В.І. Вернадського*. Випуск №2. Т. 32 (71). 2021. С. 129-134
3. Лебідь Д. Чинники формування синдрому емоційного вигорання військовослужбовців. *Магістерські студії*. Випуск №1. URL: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/5792/1/9.pdf>.
4. Prevalence of burnout syndrome in military personnel at the National Geographic Institute of Peru. URL: https://scielo.isciii.es/pdf/eg/v21n66/en_1695-6141-eg-21-66-424.pdf.
5. Адамчук О.В. Особливості діяльності керівника прикордонного підрозділу щодо запобігання та подолання мобінгу серед підлеглих. URL: https://dspace.nadpsu.edu.ua/bitstream/123456789/1181/1/Адамчук_О_В-dis.pdf.

СПІВПРАЦЯ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА З БАТЬКАМИ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Швець О.В.

*III курс, група СР-32, спеціальність «Соціальна робота»,
Інститут психології та педагогіки,
Рівненський державний гуманітарний університет.
Науковий керівник: Шевців З.М., д.пед.н., доцент,
Інститут психології та педагогіки,
Рівненський державний гуманітарний університет*

На сьогоднішній день актуальною є проблема педагогічної про-
світи батьків. Єдино можливим успішним розв'язанням завдань
виховання є тісна співпраця сім'ї і школи.

Батьки повинні навчитися сприймати дитину як рівноправну
вільну особистість, уникаючи порівнянь з іншими дітьми і зосеред-
жуючись лише на її власних досягненнях і прогресі. Важливим є пі-
знавати сильні та слабкі сторони дитини. Ніякий соціальний інсти-

тут не замінить її значущості та необхідності, незважаючи на його досконалість [1].

Часто сім'ї, які виховують дітей з ООП, стикалися з негативним ставленням оточуючих. Головними проблемами, з якими стикаються діти з особливими освітніми потребами та їхні батьки, є відмова визнавати існування проблеми, намагання ізолюватися від суспільства та інші складнощі. Для роботи соціального працівника важливими є рекомендації батькам щодо подолання болісних реакцій на негативне ставлення оточуючих [2]: 1) Члени сім'ї повинні розуміти, що вірування в міфи та стереотипи щодо психо-фізичних відмінностей часто виникають з-за недостатньої освіченості, а не з недоброзичливості до людини; 2) Членам сім'ї рекомендується проаналізувати свої власні емоції, які викликає у них ставлення оточуючих до дитини, та розуміти, що такі реакції часто є результатом їхніх власних переживань, а не реального негативного ставлення до хворої людини.

Проблеми, з якими стикаються батьки, потребують як невідкладної, так і тривалої допомоги. Вони переживають хронічну пригніченість, агресію, тривогу та безпорадність, що значно ускладнює сімейні взаємини. Такий психологічний клімат ще більше ускладнюється матеріальними проблемами, конфліктами у подружжі або розлученням. Постійний стрес призводить до втрати віри у себе та свої сили, що може призвести до втоми, роздратування та агресії, неспроможності дати вірні ідеї щодо виховання дитини [3].

– Деякі батьки перебільшують складність ситуації та постійно відчують розпач. Вони чекають допомоги ззовні та не розраховують на себе. Для таких батьків важливо формувати активнішу життєву позицію та віру у власні сили.

– Інші батьки намагаються зовні поверхнево ставитися до проблеми своєї дитини, щоб уникнути кризової ситуації. Це менш травмуючий для дитини підхід, але не стимулює батьківських дій у напрямку реабілітації дитини.

Саме тому у навчальному закладі соціальний працівник повинен надавати підтримку родині, оскільки він, на відміну від інших спеціалістів, слідкує за змінами в сімейному середовищі протягом тривалого періоду та може помічати найтонші зміни в психологічному кліматі [4].

Для підвищення рівня адаптації батьків, які виховують дітей з особливими освітніми потребами, пропонуються різноманітні форми: проведення лекцій і семінарів, організація консулат пунктів, проведення соціально-психологічних тренінгів, створення груп

самопомогі, організація сімейних свят та вечорів. проведення виїзних заходів. Ця різноманітність форм соціально-педагогічної роботи забезпечить комплексну підтримку і можливість індивідуального підходу до проблем батьків, які виховують дітей з особливими освітніми потребами.

Соціальний педагог повинен активно слухати та спрямовувати дискусію в потрібному напрямку [5]. Використання методу запитань допомагає активізувати учасників, перевіряти їх розуміння матеріалу та контролювати рівень їхньої інформованості.

Отже, робота з батьками цих дітей визначена як складна соціально-педагогічна проблема, яка потребує комплексного підходу та спеціалізованого підходу. Такі методи як індивідуальні консультації, групова робота, тренінги, сімейні вечори та інші, є ефективними засобами підтримки батьків та покращення їхнього становища. Робота з батьками дітей з особливими освітніми потребами є складною, але дуже важливою сферою соціально-педагогічної діяльності. Вона спрямована на покращення якості життя дітей та їхніх сімей, підвищення рівня соціальної адаптації та психологічного комфорту. Важливим висновком є те, що успішна робота з батьками дітей з особливими освітніми потребами передбачає не лише надання конкретної допомоги в розвитку їхніх дітей, але й створення сприятливих умов для їхнього власного розвитку та самореалізації. Індивідуальний підхід до кожної родини, врахування їхніх потреб, можливостей та особливостей є ключовими складовими успіху у цій роботі. Отже, робота з батьками дітей з особливими освітніми потребами є складною, але надзвичайно важливою сферою соціально-педагогічної діяльності, яка вимагає постійного вдосконалення, співпраці та індивідуального підходу для досягнення позитивних результатів.

Список використаних джерел

1. Акопян Л. Програма взаємодії з родиною. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. К., 2009. №11. С. 4–16.
2. Лопатина О.О. Родинне виховання: 32 уроки доброти. Харків : Основа, 2007. 156 с.
3. Миронова С.П. Основи колекційної педагогіки : навчальний посібник. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет ім. І. Огієнка, 2010. 264 с.
4. Паскевська Ю.А., Шербина Д.В. Педагогічні засади організації просвіти батьків у загальноосвітніх, позашкільних закладах : методичні рекомендації. К. : ІПООД ім. І. Зязюна НАПН України, 2019. 105 с.
5. Безрукова А. Сутність, складові та формування педагогічної культури батьків. *Молодь і ринок*. 2016. №2. С. 122–126.

ПСИХОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ ВІЙСЬКОВИХ КОНФЛІКТІВ ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ДОПОМОГИ

Шишканюк Д.М.

*І курс магістратури, група ЗПЛ-23-1м, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Питлюк-Смеречинська О.Д., к.психол.н.,
доцент кафедри психології,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

У тезах висвітлені аспекти вивчення проблеми психологічного впливу військового конфлікту на особистість. Основна увага приділена вивченню наслідків, що може спричинити військовий конфлікт на особистість. Наведено рекомендації щодо роботи з проблематикою наслідків військового конфліктів.

Події, котрі виходять за рамки звичного життя особистості становлять загрозу для її фізичної та насамперед психічної цілісності: катастрофи, стихійні лиха, епідемії, аварії, терористичні акти, збройні конфлікти тощо. Ці події мають різні масштаби за своєю територією, кількістю постраждалих, розмірами економічних втрат тощо [1; 4].

Реагування та переживання надзвичайних ситуацій відрізняється в кожному випадку, оскільки кожна людина переживатиме одну й ту саму подію по-різному і має різні ресурси і можливості для того, щоб впоратися з нею.

Військовий конфлікт може мати значний вплив на особистість ветеранів і населення, яке стикається зі стресом та травмами через безпосередню чи опосередковану участь у війні [1; 2]. Ось деякі наслідки, які військовий конфлікт може спричинити на особистість:

1. Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР).
2. Депресія та тривожність.
3. Збільшена агресивність та ризик насильства.
4. Зміни в мисленні та відношеннях.
5. Соціальна відділеність та відчуття втрати.
6. Фізичні травми та інвалідність.

Ці наслідки можуть бути довготривалими і вимагати комплексного підходу до лікування та підтримки ветеранів і їхніх родин [2; 3; 4].

Вивчення проблеми психологічного впливу військового конфлікту на особистість є складною та багатогранною задачею, яка вимагає інтеграції різних аспектів:

1. Психологічні наслідки травматичних подій.
2. Соціальна адаптація та відновлення.

3. Психологічні захворювання та фактори ризику.
4. Психологічні ресурси та стратегії коупінгу.
5. Психологічні та поведінкові зміни від військових дій тощо.

Ці аспекти вивчення лише деякі із багатьох, які враховуються в дослідженнях психологічного впливу військового конфлікту на особистість.

Згідно з офіційною статистикою, після війни у В'єтнамі покінчили з життям 60 тисяч колишніх американських солдатів, тоді, як на війні загинули 57 тисяч. Згідно невтішним статистичним даним, 90 відсотків американських ветеранів війни у В'єтнамі розлучилися, 60 відсотків потрапили у в'язницю [2; 4].

Існує гостра проблема в впровадженні комплексної системи підтримки та реабілітації, а саме:

1. Створення психосоціальної підтримки.
2. Посилення систем ветеранської підтримки.
3. Освіта та підвищення обізнаності.
4. Професійна реабілітація та перекваліфікація.

Саме тому робота з проблематикою наслідків військових конфліктів потребує комплексного підходу з урахуванням різних аспектів.

Список використаних джерел

1. Керівництво МПК з психічного здоров'я та психосоціальної підтримки в умовах надзвичайної ситуації : [пер. з англ.] / Міжвідомчий постійний комітет. К. : Унів. вид-во Пульсари, 2017. 216 с.
2. Методичні рекомендації щодо надання першої психологічної допомоги переміщеним особам / [за заг. ред. О.Л. Іванової; упоряд.: І.Я. Пінчук, О.О. Хаустова, Н.М. Степанова, А.В. Чайка, А.О. Пінчук]. К. : [б. в.], 2014. 44 с.
3. Bonanno G.A. What predicts psychological resilience after disaster? The role of demographics, resources, and life stress / G.A. Bonanno, S. Galea, A. Bucciarelli, D. Vlahov. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*. 2007. Vol. 75. Issue 5. P. 671–682.
4. Williamson J. Psychosocial interventions, or integrated programming for well-being? / J. Williamson, M. Robinson. *Interventions*. 2006. Vol. 4. №1. P. 4–25.

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕДІА НА ФОРМУВАННЯ САМООЦІНКИ ТА ІДЕНТИЧНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Яворська Н.О.

*доктор філософії в галузі права, психолог,
Університет короля Данила Галицького*

Сучасні засоби масової комунікації стають все більш важливим джерелом інформації та мають значний вплив на особистість. Традиційні види медіа поступово зміщуються новими електронними формами, що призводить до змін у способах сприйняття інформації та її якості, а також впливає на сприйняття подій і процесів у суспільстві [4, с. 39]. Нові медіа пропонують свій унікальний формат подачі інформації, що, з одного боку, сприяє швидкому та альтернативному отриманню інформації, а з іншого — створює ряд проблем у її сприйнятті та аналізі.

У пізньому підлітковому та ранньому юнацькому віці спостерігається нове явище — розвиток більш вираженого самосвідомості та формування цілісного образу «Я». Це система уявлень особистості про себе, її самооцінка та сприйняття впливу зовнішніх факторів на власну ідентичність [1, с. 103]. Відбувається зміна у самооцінці: з поступового узяття на увагу дорослими перетворюється на більш внутрішньо спрямовану, що стимулює бажання виявити себе, підтвердити свою особистість, реалізувати свої потенціали та займатися самовихованням.

У процесі кіберсоціалізації молоді виникають нові потреби, установки, очікування та інтереси, пов'язані зі світом соціальних мереж. Ці мережі стають віртуальним простором, де людина проводить значну частину свого часу. У психологічній науці наразі актуальною є проблема самоідентифікації в цьому віртуальному середовищі. Соціальні мережі не лише поширюють інформацію, але й активно формують особистість молоді нового покоління. Приєднання до віртуального спілкування впливає на реальну ідентичність особистості [3, с. 66]. Зокрема, завдяки анонімності та безпеці, вони дозволяють створювати віртуальну ідентичність, а фактично — самопрезентацію, повністю за власним вибором. Таким чином, стан формування ідентичності молоді особистості можна аналізувати через її особисту самопрезентацію в соціальних мережах.

Незважаючи на всі переваги соціальних мереж, варто враховувати і їхні недоліки. Величезний обсяг розважального, поверхневого

та непотрібного контенту може призвести до збільшення часу, проведеного в цих мережах, що негативно впливає на здоров'я. Перевантаження інформацією може викликати втомленість та навіть негативно позначитися на нервовій системі [5, с. 218].

Крім того, занурення в віртуальний світ може позбавити дитину досвіду реального спілкування, оскільки він зникає до віртуальних форм комунікації, що може вплинути на його здатність до емпатії та міжособистісних навичок. Ще однією серйозною проблемою, пов'язаною з використанням соціальних мереж, є загроза розвитку кіберадикції, або інтернет-залежності, серед підлітків. Коли дитина стає залежним від віртуального простору, він втрачає здатність уявити своє життя без постійного підключення до Інтернету. Об'єктивна реальність та безпосереднє спілкування стають для нього менш привабливими. Поступово підліток занурюється в світ фантазій та віртуального спілкування, де він може знайти необхідну йому соціальну підтримку. Він входить у різноманітні соціальні групи або спільноти, де може знайти компенсацію своїх потреб у спілкуванні та почутті захищеності [3, с. 66-67].

Проблема залежності від соціальних мереж особливо актуальна серед підлітків, для яких міжособистісне спілкування має велике значення. Спілкування в мережах може мати позитивні сторони, такі як розвиток соціальних навичок, можливість самовираження, розширення кола знайомств та підвищення інформованості. Також воно допомагає подолати сором'язливість. Однак важливо пам'ятати, що віртуальне спілкування не може повністю замінити реальні відносини [4, с. 47]. Повернутися до реального спілкування може бути важко, оскільки люди звикли до «легшого» шляху.

Таким чином, у світі, де соціальні мережі стають все більш невід'ємною частиною життя, особливо серед дітей, важливо розуміти як їхнє використання може впливати на соціалізацію та розвиток особистості. Виявлено, що соціальні мережі можуть мати як позитивний, так і негативний вплив. Вони надають можливості для розвитку соціальних навичок, самовираження та знайомств, але одночасно створюють загрозу кіберадикції та заміщення реального спілкування віртуальним. Наша реакція на ці технології визначається нашими індивідуальними особистісними та соціальними факторами. Тому важливо бути усвідомленим щодо наших взаємодій з соціальними мережами та знаходити баланс між віртуальним та реальним світом для забезпечення здорового розвитку та соціалізації.

Список використаних джерел

1. Везомська С.Ж. Вплив мас-медіа на формування соціальних цінностей сучасної молоді : thesis. 2014. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/34441> (дата звернення : 01.04.2024).
2. Калініченко О.В., Лобко К.І. Вплив соціальних мереж на формування сучасної особистості : thesis. 2016. URL: <http://repo.knmu.edu.ua/handle/123456789/12608> (дата звернення : 01.04.2024).
3. Маринець Н.В. Вплив соціальних медіа на формування особистості: філософський аспект. *Філософія та публічні комунікації: інформаційний протіп сучасної культури*. 2023. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-349-4-19> (дата звернення : 01.04.2024).
4. Петенок А.В. Вплив соціальних мереж на соціалізацію молоді в сучасному соціумі : thesis. 2021. URL: <http://ir.stu.cn.ua/123456789/24936> (дата звернення : 01.04.2024).
5. Ruban A. The influence of social networks on the development of the identity of adolescents and youth. *Scientific Bulletin of the Izmail State University of Humanities. Section «Pedagogical sciences»*. 2021. №(56). P. 213–220. URL: [https://doi.org/10.31909/26168812.21-\(56\)-24](https://doi.org/10.31909/26168812.21-(56)-24) (date of access : 01.04.2024).

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

Якимова Я.Л.

*І курс, спеціальність «Спеціальна освіта»,
Миколаївський інститут розвитку людини Університету «Україна»,
Науковий керівник: Олексюк О.Є., к.пед.н., доцент,
завідувач кафедри психології, спеціальної освіти та здоров'я людини,
Миколаївський інститут розвитку людини Університету «Україна»*

На початку 21 століття в Україні розпочався активний процес демократизації та гуманізації, зумовлений соціально-економічними реаліями сучасного суспільства. Вибір приєднання до європейського блоку призвів до необхідності відповідати його освітнім стандартам. Розвиток інклюзивної освіти сприяє дотриманню таких стандартів, як свобода, демократія, повага до прав людини та дотримання принципів основоположних свобод і має безпосередній вплив на успішність європейської інтеграції України.

Шкільне навчання – один з найважливіших періодів у розвитку людини. Це період, коли формується особистість. Завдяки інклюзивній освіті діти з особливими потребами вчаться грати ролі учнів з типовим психофізичним розвитком, інтегруються в класне

середовище, розвивають толерантність до таких учнів і є більш успішними в процесі соціалізації [1, с. 132].

Діти з особливими освітніми потребами мають унікальні психологічні особливості, зумовлені станом їхнього здоров'я. Це безпосередньо впливає на успішність навчання, комунікативні характеристики та рівень соціалізації таких дітей.

Дослідженнями інклюзивної освіти в Україні та за кордоном займалися такі вчені як: М. Астоянц, В. Байденко, Е. Данієлс, М. Захарчук, Н. Клименюк, Є. Клопота, А. Колупаєва, А. Коноплева, І. Кузава, Т. Лещинська, Т. Лореман, А. Мігалуш, Л. Перхун, Дж. Портер, Л. Савчук, Н. Софій, Г. Супруг, С. Хамініч, О. Чопік, М. Чайковський, І. Юхимець, Т. Ярая та інші.

В той же час психолого-педагогічні особливості дітей з особливими потребами в своїх працях досліджували: О. Базилевська, Т. Богданова, В. Бондар, Ю. Бугера, Л. Василенко, Б. Волков, О. Денисова, А. Коноплева, О. Коханова, Г. Лефрансуа, Л. Макарчук, С. Мирнова, О. Пасека, Т. Поясок, М. Савчин, О. Сергеєнкова, С. Сисоева, Т. Скрипник, О. Столярчук та інші.

Відомий французький вчений Лефрансуа Гі дає таке визначення: «Особливі потреби — це термін, який стосується осіб, які через свої соціальні, фізичні або емоційні особливості потребують особливої уваги та послуг і яким надається можливість розвивати свій потенціал» [7, с. 256]. До таких дітей належать діти з особливими талантами та здібностями. В Україні більш поширеним є трактування особливих потреб як наявності психічних або фізичних вад.

Дослідженнями дітей з порушеннями мовлення займалися Т. Нікуленко, С. Дубанова, Ю. Саєнко, А. Пилипенко, С. Мирнова та інші науковці; Ю. Саєнко визначає дитину з порушеннями мовлення як дитину зі значним мовленнєвим розвитком при збереженому слуху та інтелекті. Як правило, для таких дітей характерні дратівливість, емоційна нестійкість, швидка втомлюваність, низька розумова працездатність, нестійка увага та пам'ять, невротичні реакції на зауваження, низькі оцінки та несхвалення з боку вчителів та дітей [2]. Ю. Саєнко додає до цих характеристик слабку здатність розуміти словесні інструкції та контролювати свою поведінку. Психічний стан таких дітей нестабільний, їхня успішність значно коливається. У періоди гарного психічного та фізичного здоров'я ці діти можуть демонструвати значно вищу академічну успішність. Комплекси неповноцінності та уявна нездатність до спілкування часто призводять до таких особистісних змін, як замкнутість, пасивність

та емоційна поведінка. Вони також можуть бути апатичними або байдужими [2, с. 49].

Якщо проаналізувати проблеми розвитку дітей з порушеннями опорно-рухового апарату, то можна виділити наступні порушення опорно-рухового апарату: дитячий церебральний параліч, параліч, прогресуюча м'язова атрофія, дистрофія, сколіоз, травми спинного мозку та ампутація кінцівок. Недорозвинення, порушення та втрата рухових функцій є домінуючими порушеннями у цих дітей. Серед цих порушень переважає дитячий церебральний параліч (близько 90%) [2, с. 46]. В. Бочелюк та А. Турубарова зазначають, що психологічні особливості людей з інвалідністю внаслідок РСА відрізняються залежно від групи інвалідності.

1. Перша група — інваліди з дитинства — є найбільш неблагополучною групою. Вони характеризуються низькою самооцінкою, непослідовним ставленням до оточуючих та емоційною незрілістю.

2. Друга група людей з інвалідністю з дитинства характеризується помірною емоційною стабільністю. Ця категорія має високу самооцінку, низький рівень депресії та стабільні стосунки. Дослідження показують, що за цим видимим благополуччям ховається апатія по відношенню до оточуючих.

3. Третя форма інвалідності характеризується внутрішніми протиріччями у «проміжному» положенні хворих і здорових людей. Тому їхнє ставлення до оточуючих з дитинства більш негативне, ніж у людей з I та II групами інвалідності [2, с. 65].

Порушення мови у дітей з ДЦП становлять близько 80%. У цих дітей можна розпізнати такі мовленнєві розлади, як дизартрія, затримка мовного розвитку, алалія та порушення письма. Залежно від чинників, порушення психічного розвитку включають соматичні, соматогенні, психогенні та органічні затримки розвитку мозку; Л. Виготський стверджує, що однією з важливих характеристик таких дітей є їхня інфантильність. Діти переходять до наступного вікового періоду, зберігаючи особливості попередніх років.

Якщо розглядати порушення інтелектуального розвитку, розумова відсталість поділяються на два види: олігофренія і деменція. Н. Трофимова визначає олігофренію, як стійке недорозвинення складних форм пізнавальної діяльності, що виникає унаслідок ураження центральної нервової системи на ранніх етапах онтогенезу, поточного хворобливого процесу при ній не спостерігається [4, с. 86].

Переходячі до аналізу психолого-педагогічних особливостей аутичних дітей зазначимо, що аутизм, як відсутність реакції на по-

дразники зовнішнього світу, занурення у внутрішній світ, це симптом, який може входити до складу інших синдромів. За медичними даними аутизм асоціюється з іншими хворобливими станами, зокрема з інтелектуальною недостатністю (27,9–31,0%), з синдромом ламкої Х-хромосоми (24–60%), з туберозним склерозом (26–79%).

Висновки. Таким чином, розглянувши психологічні особливості навчання учнів з особливими освітніми потребами в загально-освітній школі нами визначенні основні поняття дослідження, які дають змогу зробити висновок, про перехід від медичної моделі інвалідності до соціальної. Виділені нозології мають свої психологічні особливості. У результаті теоретичного аналізу, нами зазначені загальні психологічні особливості дітей з особливими потребами: низька самооцінка, нестійкий емоційний стан, емоційна незрілість, тривожність, інфантильність. На психофізичний розвиток дитини з порушеннями впливають такі чинники як: вид порушення; якість та час його виникнення; умови оточуючого соціокультурного і психолого-педагогічного середовища.

Список використаних джерел

1. Базилевська О.О. Формування соціокультурної компетентності в учнів з порушенням слуху засобами образотворчого мистецтва : дис. ... канд. педагог, наук. : 13.00.03. К., 2017. 242 с.
2. Бочелюк В.Й., Турубарова А.В. Психологія людини з обмеженими можливостями : навч. посібник. К. : Центр учбової літератури, 2011. 264 с.
3. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. К. : Либідь, 1997. 264 с.
4. Клопота Є.А. Психологічні основи інтеграції в суспільство осіб з вадами зору : дис. ...доктора психол. наук: 19.00.08. К., 2015. 440 с.
5. Колупаєва А.А., Савчук Л.О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання : наук.-метод. посібник. К. : Видавнича група «АТОПОЛ», 2011. 274 с.
6. Миронова С.П. Основи корекційної педагогіки : навчально-методичний посібник / С.П. Миронова, О.В. Гаврилов, М.П. Матвеева. За заг. ред. С.П. Миронової. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2010. 264 с.
7. Скрипник Т.В. Концепція розвитку та навчання дітей з розладами аутистичного спектра. К. : Гнозис, 2013.

ФАКТОРИ ЩО СПРИЯЮТЬ ПОЯВИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Ярема Р.В.

*II курс магістратури, група ПЛ-23-кв-1м, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Поджинська О.О., к.психол.н.,
доцент кафедри психології,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

Процес трансформації українського суспільства супроводжується динамічними змінами соціальної структури та масовою маргіналізацією суспільства. У результаті такої ситуації протиправна та асоціальна поведінка стає поширеною і часто сприймається як раціональний та загально визнаний спосіб життя.

Не випадково за останнє десятиліття статистика фіксує зростання молодіжної злочинності, наркоманії та алкоголізму, суїцидальної поведінки серед молоді. Але саме від позиції молодого покоління залежить напрямок і темпи модернізаційних процесів в українському суспільстві, тому науковий аналіз соціальних девіацій молоді є особливо важливим для сучасної України, адже в динаміці останніх років, обсяг девіації молоді набув розмірів, які загрожують усій соціальній безпеці.

Ключові слова: девіантна поведінка, протиправна поведінка, підлітковий вік.

Девіантна поведінка з відхиленнями від прийнятих у даному суспільстві соціально-психологічних і моральних норм, спостерігається у підлітків частіше, ніж в інших вікових групах. Однією з причин є соціальна незрілість і фізіологічні особливості організму, що розвивається. Вони проявляються в прагненні випробувати нові відчуття, допитливості, недостатньому вмінні передбачати наслідки того чи іншого вчинку, у підвищеному прагненні до самостійності.

Не завжди підліток відповідає вимогам суспільства щодо виконання певних соціальних функцій. Він, у свою чергу, вважає, що не отримує від суспільства того, на що має право. Подібне злиття біологічних і соціальних факторів і мотивацій ускладнює соціальну адаптацію підлітків [1, с. 177].

Під девіантною поведінкою – розуміють поведінку, що суперечить прийнятим у суспільстві правовим або моральним нормам. Така поведінка, що призводить до поглиблення дезадаптації, є результатом асоціального розвитку особистості, впливу на неї не-

сприятливих соціальних ситуацій, накладення негативних соціальних факторів на «вразливі місця» особистості. Девіація є симптомом порушення соціальної регуляції поведінки, відсутності психічної саморегуляції [1, с. 171].

Залежно від напрямку досліджень охарактеризуємо основні ознаки девіантної поведінки:

- множинні та тривалі порушення не тільки будь-яких, але найважливіших норм для даного суспільства в даний час;
- сама поведінка супроводжується різними проявами соціальної дезадаптації, викликає негативну оцінку інших людей;
- поведінка не пов'язана з психічними захворюваннями чи патопсихологічними станами, хоча в окремих станах може приймати патологічні форми (алкоголізм, наркоманія тощо);
- результатом поведінки є заподіяння реальної шкоди індивіду або його оточенню [2, с. 16].

Підкреслимо, що девіація і протиправна поведінка не є синонімами, але в їх прояві причиною злочинності і девіації є неоднорідність і мінливість нормативної системи і цінностей суспільства (теорія субкультур, соціально-психологічний варіант теорії контролю, теорія аномії Е. Дюркгейма і Р. Мертон та близькі до них концептуальні підходи) [2, с. 31].

Отже, девіантна поведінка неповнолітнього зумовлена впливом багатьох факторів, основними з яких є:

- несприятливі соціальні умови (бездуховність до себе та інших, відчуженість від школи, знань, родини);
- безпосередній вплив однолітків чи дорослих, вплив негативного соціального фону на емоційно-духовний стан підлітка;
- соціальна не контрольованість, відсутність цілеспрямованої молодіжної політики, соціальна незахищеність молоді, що часто спричиняє хвилювання та конфлікти у сфері навчання та праці;
- не координованість роботи ланок, що займаються профілактикою відхилень у поведінці підлітків;
- відсутність позашкільної зайнятості, яка давала б можливість соціальній адаптації неповнолітніх.

Часто протиправна поведінка неповнолітніх є відповідною реакцією на дії негативних факторів соціального середовища. Метою попередження протиправної поведінки неповнолітніх є подолання або нейтралізація цих факторів шляхом проведення комплексу профілактичних заходів. Робота буде якісною та принесе позитивні результати тоді, коли суб'єктом профілактики будуть враховані ін-

дивідуально-психологічні особливості неповнолітнього, що полягатиме у здійсненні до нього індивідуального підходу з урахуванням знань, отриманих під час обстеження дитини, домашнє та шкільне оточення підлітка, фактори, що зумовлюють формування його правосвідомості.

Список використаних джерел

1. Кіричевська Е.В. Чинники віктимізації сучасного підлітка. *Проблеми загальної та педагогічної психології. Зб. наук. праць Ін-т психології ім. Г.С. Костюка АПН України / [За ред. С.Д. Максименка].* Т. XI. Ч. 2. К., 2018. С. 170–180.
2. Вольнова Л.М. Методичні рекомендації щодо психолого-педагогічної роботи з важковиховуваними неповнолітніми. К. : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2017. 43 с.

СЕКЦІЯ 5

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

ОПЛАТА ПРАЦІ

Берлінець Я.П.

*II курс, група ПР-22-I-db, спеціальність «Право»,
Дубенська філія Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Гуліда І.В., викладач циклової комісії правознавства,
Дубенський фаховий коледж Університету «Україна»*

Заробітна плата — це винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку за трудовим договором роботодавець виплачує працівникові за виконану ним роботу. В сучасному світі питання оплати праці стоїть перед багатьма сферами життя суспільства як одне з найважливіших. Воно впливає на економічний розвиток, соціальну справедливість та індивідуальне самовизначення кожної людини.

Економічний вимір

— Оплата праці залежить від умов ринку праці, таких як попит та пропозиція на робочу силу, а також рівень конкуренції між підприємствами. Ці фактори визначають базовий рівень заробітної плати та можливості для її зростання.

— Оплата праці часто відображає рівень ефективності та продуктивності працівника. Компанії нерідко встановлюють системи преміювання, які базуються на досягненнях та результативності працівника.

— Зарплата може значно відрізнятись залежно від конкретних навичок та спеціалізації працівника. Високопопитні навички або спеціалізовані знання можуть призвести до значного зростання заробітної плати.

— Конкуренція за талановитими співробітниками може змушувати компанії пропонувати конкурентоспроможні умови оплати праці, включаючи високу зарплату, бонусні програми та інші переваги.

– Ефективна система оплати праці повинна забезпечувати баланс між витратами на працю та досягненнями компанії. Це може включати пошук оптимальних стратегій винагороди, щоб стимулювати працівників до досягнення цілей компанії при раціональному використанні ресурсів.

Системи оплати праці

– Проста погодинна — розмір заробітної плати залежить від кількості відпрацьованого часу і кваліфікації працівника.

– Погодинно-преміальна — крім оплати за тарифом, передбачається виплата премії за досягнення високих кількісних і якісних показників. Застосовується з метою підвищення матеріальної зацікавленості працівників у результатах їхньої праці.

– Пряма відрядна — це система, при застосуванні якої заробіток нараховується тільки за виконану роботу (виготовлену продукцію).

– Відрядно-преміальна — це система, при якій крім заробітку за відрядними розцінками передбачено премії за перевиконання кількісних і якісних показників.

– Відрядно-прогресивна — при цій системі, робота виконана в межах встановлених норм, оплачується за звичайними відрядними розцінками, а частина роботи, виконана понад норм, — за прогресивно зростаючими розцінками і в залежності від проценту виконання норм.

– Акордна — при цій системі, норма і розцінка для виконавця або групи виконавців встановлюється не за кожною окремою операцією, а на весь комплекс робіт.

– Відрядна бригадна — це оплата, яку визначають шляхом множення розцінки за одиницю роботи на фактично виконаний обсяг робіт бригадою.

Порядок і строки виплати заробітної плати

– Правильно організований порядок виплати заробітної плати передбачає її регулярність, що забезпечує стабільність фінансового стану працівників та допомагає у плануванні особистих фінансів.

– Виплата зарплати повинна відбуватися відповідно до вимог трудового законодавства, яке може визначати максимальні терміни виплати та вимоги до їх регулярності.

– Своєчасна виплата заробітної плати є важливою для збереження мотивації працівників та підтримки продуктивної атмосфери на робочому місці.

Форми оплати праці

— Основною є грошова форма, оскільки гроші відіграють роль загального еквівалента.

— Натуральна форма заробітної плати використовується переважно як додаткова. Однак в умовах економічного спаду при відсутності готівкових грошей на багатьох підприємствах з працівниками розраховуються виробленою продукцією.

Структура заробітної плати

— Основна заробітна плата. Це — винагорода за виконану роботу відповідно до встановлених норм праці (норми часу, виробітку, обслуговування, посадові обов'язки). Вона встановлюється у вигляді тарифних ставок (окладів) і відрядних розцінок для робітників та посадових окладів для службовців.

— Додаткова заробітна плата. Це — винагорода за працю понад установлені норми, за трудові успіхи та винахідливість і за особливі умови праці. Вона включає доплати, надбавки, гарантійні і компенсаційні виплати, передбачені чинним законодавством; премії, пов'язані з виконанням виробничих завдань і функцій.

— Інші заохочувальні та компенсаційні виплати. До них належать виплати у формі винагород за підсумками роботи за рік, премії за спеціальними системами і положеннями, виплати в рамках грантів, компенсаційні та інші грошові і матеріальні виплати, які не передбачені актами чинного законодавства або які провадяться понад встановлені зазначеними актами норми.

Список використаних джерел

1. Поняття заробітної плати. Порядок і строки виплати заробітної плати. «WikiLegalAid» — довідково-інформаційна платформа правових консультацій. URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/%D0%93%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B0_%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B0.

ПРАВОВІ ТА ПОЛІТИЧНІ ІДЕЇ РАНЬОГО УТОПІЧНОГО СОЦІАЛІЗМУ

Бондаренко В.В.

*аспірант I курсу, спеціальність «Право»,
кафедра галузевого права та загальноправових дисциплін,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».
Науковий керівник: Баклан О.В., д.ю.н., доцент, професор кафедри
галузевого права та загальноправових дисциплін,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна»*

Дослідження класичних політико-правових концепцій минулого дозволяє виявити причинно-наслідкові зв'язки між історичними соціально-політичними процесами та політико-правовими вченнями та концепціями, що виникали на їх тлі, визначити роль таких вчень у процесі становлення сучасних політико-правових ідей, доктрин та принципів.

Стаття 1 Конституції проголошує, що Україна є суверенною і незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою. Концепція соціальної держави була оформлена наприкінці XIX ст. у роботах німецького юриста та політолога Лоренца фон Штайна та його послідовників. Проте історія становлення базового комплексу ідей, що стали фундаментом даної концепції можна прослідкувати від часів Античності та Середньовіччя. Важливою віхою на цьому шляху стало виникнення утопічних соціалістичних вчень у ранньо-модерний період європейської історії [1].

В ідеях утопічного соціалізму висвітлювались такі теми як: ідеї ідеального суспільства, спільної власності, рівності, гармонії та демократії, при цьому, утопічні соціалісти критикували існуючий суспільний лад. Серед найвідоміших утопічних соціалістів можна назвати Томаса Мора, Томмазо Кампанеллу, Франсуа Рабле, Жана Жака Руссо та інших. Поява утопічних вчень зумовлена протиріччям між гуманістичними ідеями Відродження і Реформації та реальною соціально-економічною і політичною безправністю переважаючої більшості населення Європи. Вони обидва написали свої твори у формі діалогів між мандрівниками, які відвідали уявні держави, де панували ідеальні порядки.

Томас Мор (1478–1535) — англійський правознавець, гуманіст та державний діяч. Праця Томаса Мора «Утопія» (1516) яка поділена на дві книги в яких критикується суспільно-політичні порядки тих часів і пропонується новий державно-суспільний лад на прикладі

вимишленого острова Утопія. Острів Утопія є союзом 54 міст які прагнуть однаковості в усьому, все життя в цій вигаданій країні регулюється державою, немає приватної власності та грошей. Керівним органом острова є сенат, який складається з представників від кожного з 54 міст. Всі керуючі посади в містах обираються народом як і кандидати в правителя островом. Посада правителя є пожиттєвою, всі інші посади в апараті правління переобираються щорічно. Відсутність потреби в складному законодавстві на острові зумовлена пануванням високої моральної культури та відсутністю пороків зумовлених наявністю приватної власності, яка в свою чергу на острові відсутня. Як зазначає Томас Мор, «усі закони видаються тільки заради того, щоб нагадати кожному про його обов'язок». Крім того, «вони визнають усякий закон тим більше справедливим, чим простіше його тлумачення...».

У жителів острова Утопія майно спільне, усі жителі зобов'язанні працювати, робочий день обмежується шістьма годинами, за цей час працівник забезпечує себе всім необхідним, плюс виробляє надлишок. Усі продукти труда сортуються на складах, де спільнота може отримати все необхідне для свого буття. Кожен громадянин має свою спеціальність в певному ремеслі. На острові, кожен громадянин, не залежно від професії повинен відбути дворічну трудову повинність у сілкому господарстві. При цьому, остров'янин який показує успіхи в науці, звільняється від зобов'язань працювати і може повністю посвятити весь час на наукову діяльність. Саме з цієї шару суспільства вчених обираються послы, священники, протофілархи там сам правитель. Метою «Утопії» мор вбачав максимальне звільнення громадян від праці, щоб вони могли як можна більше часу витратити на «духовну свободу». Утім Мор вдається до парадоксального висновку, що сприяти цьому має запровадження рабства. Раби звільняють утопійців від важкої неетичної фізичної праці [2].

Томмазо Кампанелла у своїй праці «Місто Сонця» (1602) зобразив державу, яка мала форму круглої стіни з семи колами, на яких розташовувалися будинки, сади, храми і палаци. Місто «Сонця» було поділене на чотири частини, які носили назви чотирьох стихій: вогонь, повітря, вода і земля.

У цьому місті панує гармонія, рівність, спільність і розум. Мешканці міста займаються наукою, мистецтвом, релігією і військовою справою. Мешканці Міста Сонця жили у повній гармонії з природою, вони не мають приватної власності, сім'ї, імен або особистих інтересів. Вони служать загальному добру і керуються мудрим правителем,

який обирається за заслугами. Кожна частина мала свого керівника, який відповідав за певну галузь знань: військову, астрономічну, економічну і медичну. Найвищим правителем міста був Сонце, який обирався з числа наймудріших і найбільш досвідчених. Вони присвячували своє життя праці, навчанню і служінню загальному добру.

Усі жителі міста мали зобов'язання працювати, але не більше чотирьох годин на день. Законодавство в місті «Сонця», як і на острові Томаса Мора, не мало великий обсяг, усі закони вміщались на одній мідній дошці біля дверей храму правосуддя [3].

Таким чином, ранній утопічний соціалізм мав великий вплив на розвиток політичної та соціальної думки в Європі. Утопічні соціалісти висвітлили негативні наслідки феодального ладу та капіталістичних відносин, що зароджувалися, запропонували альтернативні моделі суспільного устрою, піднесли ідеали соціальної рівності, справедливості та гуманізму. Однак, утопічний соціалізм мав і свої недоліки. Утопічні соціалісти не враховували реальні історичні умови, економічні інтереси соціальних груп, соціальні суперечності та революційні перетворення. Вони вважали, що ідеальне суспільство може бути створене за допомогою розуму, волі та моралі окремих осіб або груп. Ідеї утопічного соціалізму були використані при розробці сучасних соціалістичних теорій, а також теорії соціальної держави.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 р. зі змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 01.04.2024).
2. Мірошніченко М.І., Мірошніченко В.І. Історія вчень про державу і право : навч. посібник. К. : Атака, 2004. С. 61–69.
3. Шляхтун П.П. Політологія (теорія та історія політичної науки) : навчальний посібник. К. : Либідь, 2002. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-1815.html>.

АВТОРСЬКЕ ПРАВО В ІТ-СФЕРІ

Вальчук Д.В.
аспірант,

Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

Захист авторських прав в ІТ-сфері в Україні включає в себе ряд законодавчих та правових механізмів, що регулюють використання програмного забезпечення, веб-сайтів тощо. Основним законодавчим

актом, що регулює цю сферу в Україні, є Закон України «Про авторське право та суміжні права».

Зростання доступності та поширення цифрових продуктів призвело до збільшення порушень авторських прав, таких як піратство. Інтернет надав можливість легкого та швидкого поширення цифрових продуктів, але це також створило велику загрозу для авторських прав. Сайти для незаконного завантаження та поширення вмісту можуть призвести до значних втрат для авторів та правовласників. Законодавство має адаптуватися до нових реалій, а власники авторських прав повинні впроваджувати заходи для захисту своїх інтересів в онлайн-середовищі [1].

Захист авторських прав включає в себе як цивільні, так і кримінальні аспекти. Цивільний захист може включати подання позовів на відшкодування збитків, заборону використання твору та інші заходи. Кримінальний захист спрямований на притягнення осіб, які порушують авторські права, до відповідальності перед законом.

Один із прикладів цивільного захисту може бути справа «Sony BMG Music Entertainment v. Tenenbaum» (2009), де студент був засуджений до відшкодування збитків за завантаження та розповсюдження незаконної музики [2].

Захист авторських прав має міжнародний аспект через те, що цифрові продукти можуть перетинати кордони. Міжнародні організації, такі як Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ) грають важливу роль у створенні міжнародних стандартів та договорів, які регулюють авторські права. Інтернаціональні угоди можуть забезпечити взаємну відповідність законодавства різних країн та допомогти в боротьбі з міжнародним піратством.

Метою інновацій у сучасному інформаційному суспільстві є пошук нових ефективних та справедливих способів управління ресурсами знань. Відповідно до цієї мети, Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ) обмінюється досвідом у своїй програмі розвитку відкритих спільних проєктів у галузі інтелектуальної власності та планує на цій основі реформувати та інтегрувати міжнародну систему класифікації патентів з метою забезпечення кращого доступу до технологічних знань, зберігаються в базах даних патентів. Крім того, у глобальній інформаційній інфраструктурі циркулює понад 160 мільйонів творів за ліцензіями відкритих Creative Commons. Вони пропонують нову, гнучку та справедливую систему авторських прав, яка захищає авторів, з одного боку, та заохочує вільне використання їхніх творів, з іншого [3].

У доктрині інтелектуальної власності існують дві протилежні концепції розвитку системи правового захисту комп'ютерних програм у світі: європейська та американська системи прав інтелектуальної власності. Перша концепція ґрунтується виключно на нормах законодавства про авторське право, друга концепція, а також правила захисту авторських прав посилюються нормами патентного захисту [4].

Авторське право захищає вираження комп'ютерної програми у всіх її формах, але не охоплює ідеї та принципи, на яких вона ґрунтується. Іншими словами, воно забезпечує захист усіх варіантів програмного об'єктного коду і суворо забороняє його копіювання, проте не перешкоджає вираженню тих самих ідей за допомогою альтернативних засобів. Програмне забезпечення, як таке, не підпадає під захист авторського права; захищається лише конкретний програмний код, який воно містить, а не функції, що воно виконує.

Так, відповідно до ст. 20 Закону України «Про авторське право і суміжні права» охорона комп'ютерної програми поширюється на комп'ютерні програми, виражені у вихідному або об'єктному кодах, якщо вони є оригінальними. Охорона надається формі вираження комп'ютерної програми. Графічний інтерфейс користувача, набір виконуваних функцій, формат файлів даних, які використовуються у комп'ютерній програмі для експлуатації її функцій, не є формами вираження комп'ютерної програми. Ідеї та принципи, на яких ґрунтується будь-який елемент комп'ютерної програми, зокрема ті, на яких ґрунтується її інтерфейс, логічні схеми, алгоритми та мови програмування, не охороняються авторським правом.

Авторське право діє протягом усього життя автора і 70 років після його смерті, хоча насправді в сфері ІТ-індустрії це не має принципового значення, адже конкретні комп'ютерні програми швидко застарівають та через десятки років навряд чи будуть актуальними.

Особисті немайнові права автора (визнання авторства, вимоги збереження цілісності твору тощо) охороняються безстроково.

У висновку можна зазначити, що авторське право на комп'ютерні програми відіграє ключову роль у захисті інтелектуальної власності та стимулюванні інновацій у сфері інформаційних технологій. Це право захищає вираження програмного коду як форми творчого вияву, надаючи авторам можливість контролювати використання їхніх творінь та отримувати відповідну винагороду. Важливо розуміти, що авторське право захищає саме вираження ідеї у вигляді програмного коду, а не саму ідею або функціональність програми. Це

стимулює творчий процес та розвиток нових інновацій, забезпечуючи справедливий захист прав авторів у цифровій епохі.

Список використаних джерел

1. Корольчук О.А. Правове регулювання відносин із захисту авторських прав на інформаційні ресурси в Інтернеті. *Право та інновації*. 2020. № 4 (20). С. 100–108.
2. Sony BMG Music Entertainment, et al v. Tenenbaum. № 10–1883 (1st Cir. 2011). URL: <https://law.justia.com/cases/federal/appellate-courts/ca1/10-1883/10-1883e-01a-2011-10-05.html>.
3. Атаманова Ю.Є. Захист прав інтелектуальної власності у мережі Інтернет: світовий досвід та вітчизняні перспективи. *Право та інновації*. 2014. № 3. С. 7–14.
4. Жилінкова О. Реалізація прав інтелектуальної власності в Інтернеті за допомогою ліцензій Creative commons. *Юридичний журнал*. 2011. № 2.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Голубець Б.В.
аспірант,

Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

XXI ст. визначається стійкими рушійними процесами у викривленні буденного світосприйняття: регулярності та звичності постають в уніфіковано іншому образі, який корелюється національними тенденціями розвитку суспільно-політичного життя за умов тенденційності соціально-економічних та політичних реалій часу. Супровідна властива метаморфоза всіх похідних елементів правової системи в країні від первісної національного поняття розвитку права постає у дифрагментованому та компресійному спектрі можливостей її інтеграції.

Кластерна особливість щодо затвердження первинної ідеї константи національного та загальносвітового аспекту належності та питомості суспільних відносин як первинного фактору на шляху до дифрагментарного та компілярного представлення у структурі визначення суті встановлених правових зв'язків між собою визначається неоднорідність та властивою структурністю, у зв'язку з чим до сьогодні не сформувалася моноістична система визначення правового регулювання суспільних відносин.

Відповідна невизначеність у структурі неналежного науково-теоретичного обґрунтування проблемного питання у наукових розвідках вітчизняних та зарубіжних вчених призводить до викривлен-

ня структури нормалізованих суспільних відносин, що собою загрожує загальним перспективам розвитку людства з затвердженою правовою культурою.

Тож загальну систему правового регулювання суспільних відносин сьогодні доречно та актуально визначити як сукупну одиницю всіх змін, викликаних виключними факторами та обставинами кризи призму загального духу населення щодо забезпечення сталості в парадигмі розвитку та функціонування права за нормативно-правовим регламентуванням у законодавстві відповідної країни.

Як не парадоксально, але однією із найбільших невизначеностей серед регулювання суспільних відносин, попри її прямий та невід'ємний вплив на процес забезпечення функціонування системи правосуддя, залишається неповнота державного регулювання суспільних відносин у парадигмі вибіркового впливу на потенційний елемент. Невмотивоване втручання викликає периферійне автоматичне відторгнення подібного фактору з огляду на те, що «сама держава в особі її уповноважених органів встановлює за власною ініціативою та остаточно формулює (у разі їх ініціювання іншими суб'єктами правотворення) переважну більшість діючих у суспільстві юридичних приписів» [1, с. 208].

Відповідна інтерпретація фактичного до потенційно необхідного без врахування нагальності та вимушеності в аспекті застосування визначених чинним законодавством заходів впливу (штраф, громадські роботи тощо) спричиняє у певних випадках зловживанням наділеними повноваженнями, що безсумнівно сприяє нівелюванню конденсованої матерії права та сприяє утвердженню духу тоталітаризму.

На думку дослідника О.М. Мельник, самі «межі правового регулювання зумовлені неюридичними факторами. Вони коріняться у природі людської діяльності, передбачені культурою та цивілізованістю, детерміновані існуючою системою відносин, економічними, історичними, релігійними, національними та іншими обставинами» [2, с. 21].

Відповідні проблеми у системі національного забезпечення правового регулювання суспільних відносин спричиняє дифракційне зображення щодо відсутності рівності перед законом, що за аналогією до історії світу від часів доби Античності, завжди призводило до краху країни та вимушеній зміні нації загалом.

«Незважаючи на вищезазначені проблеми, правове регулювання соціальних стандартів та гарантій в Україні має позитивні зміни. Конституція України, закони України, постанови Кабінету Міністрів та

інші нормативно-правові акти визначають основні соціальні стандарти та гарантії для гро», — однозначно стверджує дослідник Ігор Наливайко [4, с. 498].

Відповідний вплив процесів глобалізації та індустріалізації сприяє спрощеному отриманню інформації, її поширенню в громадському житті, що сприяє консолідовано затвердженню духу та принципів верховенства права.

За результатами консолідованого аналізу щодо проблем правового регулювання варто визначити основними такі пункти, до яких належить:

- надмірна процесуальна урегульованість питань індивідуального вибору моделей поведінки у суспільному житті;
- відсутність належного нормативно-правового інструментарію в чинному законодавстві країни, що призводить до звуження можливих моделей поведінки суб'єктів правовідносин;
- надмірний вплив ментального сприйняття у концесії до фактичного нормо творення без аспекту врахування національного колориту та менталітету.

Водночас до перспектив розвитку правового регулювання варто віднести такі класифікуючі особливості:

- широкий спектр індивідуального вибору моделей поведінки в аспекті індивідуальної та колективної участі у суспільних відносинах;
- потенціал до імплементації в основну національного законодавства класифікуючих норм країн-партнерів задля формування уніфікованого осередку з юридично досконалим закріпленням;
- впровадження нових та більш ефективних механізмів забезпечення правового регулювання суспільних відносин з огляду на швидкозмінні процеси на політичній арені світу.

Проблемне питання зберігає свою актуальність для розширення в майбутніх наукових розвідках та обговореннях.

Список використаних джерел

1. Загальна теорія держави і права : підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / М.В. Цвік, О.В. Петришин, Л.В. Авраменко та ін.; За ред. д.ю.н., проф., акад. АПрН України М.В. Цвіка, д.ю.н., проф., акад. АПрН України О.В. Петришина. Харків : Право, 2009. 584 с.
2. Мельник О.М. Проблеми виміру ефективності правового регулювання. *Держава і право : збірник наукових праць*. Вип. 8. К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України; Спілка юристів України. 2000. С. 20–26.
3. Наливайко І.О. Ефективність правового регулювання соціальних стандартів та гарантії: проблеми та перспективи. *Наукові перспективи : журнал*. 2023. № 7 (37). С. 494–509.

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ЮРИДИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Гуліда І.В.

*викладач циклової комісії правознавства,
Дубенський фаховий коледж Університету «Україна»*

Штучний інтелект (або ШІ) і чатботи, як-от ChatGPT, стають дедалі більш популярними в юридичній галузі, хоча досі їх використовує лише 1% юристів. Юристи та юридичні фірми визнають потенціал штучного інтелекту змінити спосіб своєї роботи, зробивши юридичні послуги доступнішими, ефективнішими та рентабельними. Я розповім, як вже зараз в юриспруденції використовують інструменти на базі ШІ і чого очікувати у майбутньому [1].

Як використовують ШІ юристи?

ШІ кардинально змінив спосіб роботи деяких юристів і надав їм доступ до нових інструментів і методів, які можуть оптимізувати їхні процеси, розширити їхні дослідницькі можливості та підвищити загальну продуктивність. Якщо раніше декільком юристам треба було робити довге дослідження протягом кількох днів, зараз при правильному запиті ChatGPT може швидко зробити базовий аналіз з посиланнями на певні нормативні акти.

ChatGPT можна навчити розуміти юридичний жаргон і давати точні відповіді на запитання юристів. Це може заощадити багато робочого часу, оскільки їм більше не потрібно витратити години чи дні на перегляд прецедентного права та правових норм. Натомість вони можуть просто запитати у ChatGPT потрібну їм інформацію, і модель ШІ надасть релевантні результати з посиланням на нормативні акти.

Які ще є юридичні інструменти на базі ШІ?

Інший спосіб використання юристами ШІ та ChatGPT — це автоматизація рутинних завдань, таких як перегляд документів і аналіз контрактів. Його можна навчити формулювати певні ключові елементи контрактів і позначати потенційні ризики або проблеми, які можуть потребувати додаткової уваги з боку юриста-людини. Це може звільнити час юристів, щоб зосередитися на більш важливих та творчих завданнях, таких як переговори та консультування клієнтів.

Десятиліттями відповідь більшої частини юридичної спільноти була «ні». Однак розвиток штучного інтелекту (ШІ), можливість обробки такими технологіями величезної кількості інформації та здатність до машинного навчання призвели до відновлення дискусій про таку можливість.

Дедалі частіше в судових системах різних держав розробляються технології, які допомагають сторонам по справі прогнозувати судові рішення, а суддям — визначати результат судового розгляду. Використання штучного інтелекту в судових спорах може суттєво підвищити ефективність судових процесів, скоротити їх тривалість, зеконотити необхідні для судового розгляду ресурси і поліпшити доступ до правосуддя. Проте існує занепокоєння, що системи ШІ при використанні їх у сфері правосуддя можуть знизити прозорість винесення рішень, призвести до дискримінаційних процесів, створити загрозу фундаментальним правам людини та зашкодити розвитку права.

Які перспективи у ШІ в юриспруденції?

Підсумовуючи, штучний інтелект має потенціал значно покращити юридичну галузь, зробивши її більш ефективною та рентабельною, забезпечуючи кращий доступ до правосуддя для людей, які можуть не мати ресурсів, щоб найняти адвоката. Від юридичних досліджень до аналізу контрактів, юристи знаходять нові та інноваційні способи використання штучного інтелекту для оптимізації своїх операцій і покращення послуг для клієнтів.

Оскільки штучний інтелект продовжує розвиватися, ми можемо очікувати нових та інноваційних застосувань ШІ в юридичній галузі в найближчі роки, а інтеграція штучного інтелекту та ChatGPT у юридичну сферу є лише початком тенденції до збільшення автоматизації та використання передових технологій у юридичній галузі.

Список використаних джерел

1. Білик П. Штучний інтелект в юриспруденції: очікується стрімке зростання. URL: <https://speka.media/stucnii-intelekt-v-yurisprudenciyi-ocikujetsya-strimke-zros-tannya-9w8w39>.

2. Штучний інтелект та юридична сфера: чи зможуть технології замінити суддів? URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/shtuchnyy-intelekt-ta-iurydychna-sfera-chy-zmozhut-tekhnologii-zaminyty-suddiv/>.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН

Дрига Д.А.

асистент викладача, кафедра міжнародних відносин та політичного консалтингу,

Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна»

Соціум визначається певним рівнем злагодженості та організованості. Це зумовлено необхідністю погодження інтересів та потреб окремої особи та співтовариства осіб (малих чи великих спільнот).

Для здійснення такого погодження виконується соціальне регулювання, іншими словами цілеспрямований вплив на поведінку людей. Регулювання є: зовнішнє по відношенню до особи (хтось будь-яким способом впливає на неї); внутрішнє (саморегулювання).

У нормативному курсі «Загальна теорія права» система юридичного регулювання визначається як цілісний комплекс юридичних форм, способів, засобів завдяки яким забезпечується налагодження соціальних відносин, забезпечення свобод та прав людини, побудова соціального порядку в суспільстві, встановлення суспільного компромісу в правовій галузі [1]. Т. Тарасович підтримує це положення у своїй статті «Тлумачення норм права як структурний компонент механізму правового регулювання», водночас акцентуючи увагу на тому, що в правовій літературі питання складу і структури механізму юридичного регулювання сприймається спірно, досить часто ці поняття уподібнюються, але є думка щодо їх несхожості [2]. В науковій літературі є й інші значення механізму юридичного регулювання, котрі в загальному не містять важливих відмінностей.

Підчас свого розвитку соціум виробив багатообразний механізм способів та засобів урегулювання людської поведінки. Засоби відповідають за регулювання поведінки осіб, а способи відповідають на питання, яким чином виконується ця цілеспрямована дія.

Засобами соціального регулювання є соціальні норми: моральні та правові, звичаї, корпоративні норми та ін. Однак норма є не єдиним засобом дії на поведінку осіб, тому що цими засобами є також заходи організаційного, фізичного та психічного примушення, владні веління і індивідуальні розпорядження [3].

Правове регулювання за допомогою використання правових засобів передбачає охорону соціальних взаємовідносин, впорядкування, а також юридичне підкріплення. Суттю регулюючого впливу права на соціальні відносини є те, що воно у своїх нормах створює модель дозволеної чи обов'язкової поведінки різних осіб цих взаємовідносин.

Суспільні відносини є предметом правового регулювання, а отже певними суб'єктивними і об'єктивними факторами обумовлене правове регулювання. До таких факторів відносяться наступні чинники [4]:

- ступінь правової культури суспільства;
- ступінь визначеності предмету, методів і засобів юридичного регулювання;
- ступінь сталості і зрілості соціальних відносин;
- ступінь суспільного економічного розвитку;
- соціальна побудова суспільства.

Галузь правового впливу в Україні постійно та досить суперечливо змінюється, оскільки швидко вдосконалюється і формується законодавство. Однак, велика кількість правових норм не мають своєї послідовної реалізації та застосування. Водночас рівень правосвідомості українських громадян є низьким, а робота державних органів часто не відповідає стандартам правової країни. Вагомі зміни у правовій галузі, на жаль, часто мають безсистемний характер, через що є позбавленими безперервного зв'язку та невпорядкованими.

Отже, зміна галузі юридичного регулювання, так як і галузь юридичного впливу залежить від великої кількості чинників, поміж яких варто виділити наступні: зміни у юридичній галузі загалом; рівень і ступінь суспільного завдання права; важливість індивідуальних і суспільних інтересів; збільшення свобод та прав людей і організацій створення відповідних умов для їх реалізації; зменшення чи збільшення рівня правової культури і правосвідомості суспільства; прогресивні зміни діючого в державі законодавства у сторону збільшення, а також зменшення нормативної бази; прогресивні зміни у народі, що пов'язані зі створенням нових суспільних взаємовідносин.

Проблематика галузі юридичного впливу пов'язана з необхідністю вивчення питань меж юридичного впливу. Будь-яке регулювання або вплив не може відбуватися безкінечно, тому повинна бути певна гранична межа, порушивши яку такий вплив матиме нові особливості та перетвориться у іншу субстанцію. С.В. Бобровник наголошує увагу на тому, що допустимі норми юридичного регулювання являють собою найбільш відповідну повноту правового опосередкування соціальних відносин, що зумовлені потребою державного впливу на галузі соціального життя, котрі не можуть бути врегульовані іншим чином, окрім як за рахунок права [5].

Під час військового стану в системі адміністративно-правового регулювання головним значенням є існування суб'єктів, до одного з яких відноситься військова адміністрація та імперативна система регулювання взаємовідносин, котра визначає субординаційний характер взаємовідносин між суб'єктами. В статті 1 Закону України «Про режим воєнного стану» вказано, що військовий стан передбачає надання певним членам державного уряду, військовому керівництву та органам місцевого самоврядування компетенцій, потрібних для запобігання небезпеки, опір військової агресії та забезпечення територіальної цілісності України [6].

Військове керівництво в рамках повноважень, що визначені Указом Президента України «Про введення воєнного стану» та За-

коном України «Про режим воєнного стану», видає розпорядження неодмінні до виконання та накази, що стосуються питань забезпечення заходів правового режиму військового стану [6; 7].

Список використаних джерел

1. Загальна теорія права. Нормативний курс : підручник для студ.-юристів / кол. авт.; за ред. С.В. Бобровник. К. : Юрінком Інтер, 2021. 310 с.
2. Тарахонич Т.І. Тлумачення норм права як структурний компонент механізму правового регулювання. Альманах права. 2021. Вип. 12. С. 252. URL: <http://analyticbase.nlu.org.ua/?arg5>.
3. Теорія держави і права : навч. посіб. / за заг. ред. С.Л. Лисенкова, В.В. Копейчикова. К. : Юрінком Інтер, 2002. 368 с. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/nav4_lit/t_d_p.pdf.
4. Теорія держави і права. Проблеми теорії держави і права : навчальний посібник / М.В. Кравчук. Тернопіль : Карт-бланш, 2002. 247 с. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/25430/1/Microsoft.____.pdf.
5. Бобровник С.В. Загальна теорія права. Нормативний курс : підручник. К. : Юрінком Інтер, 2001. 576 с.
6. Про правовий режим воєнного стану : Закон України (зі змінами). *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 28. Ст. 250. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
7. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента. URL: https://ips.ligazakon.net/document/U064_22.

ЗЕМЕЛЬНА РЕФОРМА В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА РИЗИКИ

Дума Ю.З.

*II курс, група ПЗ-22-1-if, спеціальність «Право»,
Івано-Франківська філія Університету «Україна».
Науковий керівник: Дума З.Є., ст. викладач,
Івано-Франківська філія Університету «Україна»*

Питання запровадження ринку землі в Україні є дискусійним та суперечливим. З одного боку, це може призвести до стимулювання економіки та розвитку сільського господарства. З іншого боку, існують ризики втрати контролю над земельними ресурсами, концентрації землі в руках олігархів та іноземних компаній, а також негативного впливу на екологію.

Основні проблеми та ризики:

– недостатня готовність інституцій та населення: існує ризик нечесного та непрозорого перерозподілу земельних ресурсів через

недосконалість законодавства, корупцію та низький рівень правової свідомості населення;

– монополізація ринку: існує ризик концентрації землі в руках олігархів та іноземних компаній, що може призвести до недобросовісної конкуренції та зловживань;

– негативний вплив на екологію: неконтрольоване використання земельних ресурсів може призвести до ерозії ґрунту, забруднення довкілля та зниження біорізноманіття;

– соціальні ризики: існує ризик зростання безробіття та соціальної нерівності внаслідок витіснення з ринку дрібних фермерів.

Поновлення обговорення земельної реформи викликає повернення старих дебатів, які протиставляють ідеї ринку. Особливо це стосується опозиції до приватної власності на землю, що свідчить про високу політизованість цього питання. Цікаво, що у 1992 році, коли було введено приватну власність на землю, не спостерігалось подібних протестів чи петицій. Також не було скарг у часи масового паювання сільськогосподарських земель або при отриманні землі через безоплатну приватизацію. Реальні протести виникли лише при обговоренні скасування мораторію.

Частина аргументів противників приватної власності на землю редукується до гасел типу «Землю не можна купувати, як матір». Ці гасла ефективні політично, але вони не мають обґрунтування за їхнім підтриманням.

Подекуди приводяться приклади країн, де відсутня приватна власність на землю, такі як Ізраїль чи, рідше, Північна Корея. Але навіть у таких країнах частка сільськогосподарських земель у приватній власності складає близько 7%. Порівнювати Україну з Північною Кореєю, ймовірно, навіть не варто.

Існує популярна серед противників приватної власності на землю ідея створення Державного земельного банку. Суть цієї ідеї полягає в тому, щоб цей банк мав монополічне право на придбання земель та надавання їх в оренду. Проте історія показує, що попередні спроби створення такого банку завершилися його ліквідацією через відсутність землі та фінансування.

Необхідно також врахувати, що монополія завдає шкоди економіці, особливо в умовах високого рівня корупції. Тому сумнівно, чи може такий банк бути ефективним для держави, а не для осіб, що керують ним та чиновників, які їх призначають.

Противники приватної власності на землю часто поєднують свої аргументи з гаслами на захист цієї власності (наприклад, твер-

дять, що землю скуплять за безцінь), що може вважатися несправедливим ставленням до селянства. Селяни також мають свій інтерес і навіть не годяться продавати свою землю нижче ринкової ціни.

Нарешті, важливо розглянути питання відносно вже існуючої приватної власності на землю, яка включає близько 7 мільйонів власників сільськогосподарських ділянок. До цього додатково варто врахувати присадибні ділянки, дачі, садові ділянки та інші типи земель, які були придбані різними способами. Пропозиції щодо приватної власності на землю повинні враховувати всі ці аспекти. Також потрібно пам'ятати, що будь-які спроби втрутитися в існуючу власність можуть мати серйозні юридичні наслідки, включаючи можливі судові рішення відповідно до законодавства та міжнародних угод.

Цікаво, але серед опонентів ринку сільськогосподарських земель (або ринку земель взагалі) продовжує жити міф про те, що всю землю збираються скуповувати іноземці. Ця уява існує вже протягом багатьох років, змінюючи лише національності тих, кого звинувачують — то китайці, араби, ізраїльтяни, американці. Але чи є підстави для таких страхів?

З 2002 року у статтях 81–82 Земельного кодексу України зазначені вимоги, за якими іноземці, особи без громадянства та іноземні юридичні особи можуть здобувати право власності тільки на земельні ділянки несільського призначення. Навіть перед прийняттям закону від 31.03.2020 року № 552-IX, який «відкрив» ринок сільськогосподарських земель, існували сумніви, що ці обмеження можна обійти (пам'ятаєте гасло «Ні — продажу землі іноземцям!»?), але з 1 липня 2021 року такі сумніви були відкинуті. Стаття 130 ЗК чітко забороняє іноземцям набувати право власності на сільськогосподарські землі в Україні. Навіть для українських юридичних осіб існують обмеження — земельні ділянки сільськогосподарського призначення може купувати лише та особа, в учасників (акціонерів, членів) якої входять лише громадяни України або держава та/або територіальні громади.

Проте, на жаль, міф про скупку іноземцями землі не просто існує, але й зазнає змін. Деяка частина нашого суспільства (особливо ті, хто не бажає враховувати законодавство) переконана не лише в тому, що обмеження можна легко обійти завдяки корупції, але й у тому, що землі державної та комунальної власності опиняться в руках іноземців (або іноземних держав). Це при тому, що продаж земельних ділянок сільськогосподарського призначення заборонений для державної та комунальної власності (частина 7 статті 130 ЗК).

Найбільш важливий аргумент, що викликає суперечки серед прихильників відкладення наступного етапу земельної реформи, полягає в захисті дрібних аграріїв. Основна теза полягає у тому, що фермери або невеликі сільськогосподарські підприємства не зможуть конкурувати з великими агрохолдингами і можуть залишитися без землі. Хоча підтримую необхідність захисту економічної конкуренції, включаючи земельні відносини, наскільки обґрунтований цей аргумент?

З моменту «відкриття ринку» (з 1 липня 2021 року) в Україні було продано лише близько 1% сільськогосподарських земель. Навіть тоді, коли нас попереджали, що землю масово закупають олігархи, з якими звичайні люди (тобто фермери) не зможуть конкурувати.

Для агрохолдингів все ще вигідно користуватися орендованою землею. Хоча власність може бути вигіднішою у довгостроковій перспективі (земельний податок істотно менший, ніж орендна плата), але це не завжди вигідно на короткостроковій основі.

Для великих агрохолдингів 10 тисяч гектарів землі не змінюють картину, оскільки вони мають сотні тисяч гектарів. Якщо агрохолдинг купує невелику кількість землі, це може бути ефективним. Але для масової покупки, потрібно велике фінансування.

На ринку нерухомості (включаючи землю), місцезнаходження завжди було ключовим. Агрохолдингу не вигідно купувати землю в середині фермерського масиву. Реальна конкуренція буде лише там, де земля межує з землею інших аграріїв.

Як агрохолдинги, так і фермери, найбільше цікавляться орендованими земельними ділянками. Переважне право на купівлю землі має орендар.

Підсумовуючи, важливо зазначити, що ризики, пов'язані з наступним етапом земельної реформи, залишаються, хоча їхнє значення може бути завищеним. Проте необхідно зараз розмірковувати про те, як зменшити ці ризики, зокрема, шляхом обмеження монополізму на місцевому та регіональному рівнях і реального захисту фермерства. Проте наявність цих ризиків не є достатнім підґрунтям для відкладання земельної реформи чи будь-якої іншої. В іншому випадку ми лише відкладатимемо прогрес і продовжуватимемо готуватися до реформ, замість реального здійснення позитивних змін.

ДО ПИТАННЯ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ

Каулько А.С.

*II курс магістратури, спеціальність «Право»,
Київський міжнародний університет.*

*Науковий керівник: Панфілова Ю.М., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри міжнародних відносин та політичного консалтингу,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна»*

Відповідно до чинного законодавства існує дві сфери обігу наркотичних засобів та психотропних речовин — законний і незаконний. Згідно Закону України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори» [7], легальним обігом вищезазначених засобів є такі види діяльності, як культивування рослин, включених до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, розроблення, виробництво, виготовлення, зберігання, перевезення, пересилання, придбання, реалізація (відпуск), ввезення на територію України, вивезення з території України, транзит через територію України, використання, знищення наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів, включених до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів. Виключне право організації й контролю за легальним обігом наркотичних засобів і психотропних речовин належить державі. Отже, вказані види діяльності є монопольними.

Водночас існує інша сфера обігу вказаних засобів — незаконний обіг наркотичних засобів та психотропних речовин. Останній включає: культивування рослин, включених до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, розроблення, виробництво, виготовлення, зберігання, перевезення, пересилання, придбання, збут, ввезення на територію України, вивезення з території України, транзит через територію України, використання, знищення наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, які здійснюються з порушенням вимог Закону України «Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів» [6].

Таким чином, різниця між легальним і нелегальним обігом наркотичних засобів, окрім правової регламентації самої процедури обігу полягає також і в передбаченні збуту як окремої ланки незаконного наркообігу, котрій підпорядковується вся злочинна діяльність у цій сфері. Тому слід звернути увагу на поняття збуту наркотичних засобів на рівні окремого кримінологічного явища.

Зокрема, в науковій доктрині, незаконний обіг наркотичних засобів та психотропних речовин розглядають як сукупність декількох технологічно взаємозалежних стадій. Так, В.А. Тимошенко, В.Б. Іванченко, М.С. Хруппа ведуть мову про: виробництво; транспортування (доставлення); збут наркотичних засобів (реалізація) [8, с. 13]. Аналогічної точки зору дотримуються А.А. Бесєдін: вирощування (заготівлю), виробництво, транспортування, торгівлю з метою наживи. Як правило, збут наркотиків не відбувається в тому місці, де їх було виготовлено чи придбано. Вони переміщуються до ринків збуту, розташованих здебільшого у великих містах. Враховуючи цю обставину, на думку Ю.В. Бауліна, Л.В. Дороша, порядок незаконного наркообігу має такий вигляд: виробництво; переміщення; збут наркотичних засобів; легалізація злочинних доходів [5, с. 12].

Деякі дослідники поділяють незаконний обіг наркотичних засобів на: культивування; виробництво; торгівлю з метою отримання прибутку. Незважаючи на певні структурні відмінності ланцюгу незаконного наркообігу, його обов'язковим елементом є ланка збуту наркотичних засобів.

Отже, можна зробити висновок, що незаконний обіг наркотичних засобів та психотропних речовин включає три технологічно пов'язані умовні блоки: виробництво; збут (реалізація) наркотичних засобів; легалізація наркодоходів.

Виробництво наркотичних засобів, психотропних речовин — це дії, пов'язані з серійним одержанням наркотичних засобів та/або психотропних речовин із хімічних речовин та/або рослин. Серійне одержання зазначених засобів або речовин означає їх виготовлення серіями, за певним стандартом (нормою, зразком, мірилом), тобто вони є типовим виробом, що має задовольняти певним вимогам щодо якості, хімічного складу, фізичних властивостей, ваги, форм і розмірів. Мова йде про одержання наркотичних засобів і психотропних речовин в умовах фармацевтичного підприємства. Це промисловий спосіб виготовлення зазначених засобів і речовин. Виробництво наркотичних засобів або психотропних речовин поза обліком на підприємствах, які випускають подібну продукцію, за наявності підстав слід додатково кваліфікувати за ст. 308 ККУ [4].

Для кращого розуміння поняття незаконного обігу наркотичних засобів з'ясуємо зміст збуту наркотичних засобів. Одна з перших спроб тлумачення поняття збуту наркотичних засобів міститься у роз'ясненнях Постанови Пленуму Верховного Суду СРСР від 24.12.1987 р. «Про судову практику в справах про розкрадання нарко-

тичних засобів, а також незаконне виготовлення, розповсюдження та інші протиправні дії, пов'язані з наркотичними засобами, сильнотоксичними та отруйними речовинами», де містилось визначення незаконного збуту наркотичних засобів, під яким слід розуміти будь-які способи їх реалізації (продаж, дарування, сплата боргу, давання у борг, введення ін'єкцій власником наркотику іншому тощо).

На сьогодні у кримінально-правовому законодавстві збут наркотичних засобів та психотропних речовин має чітке визначення, під яким розуміються будь-які оплатні чи безоплатні форми їх реалізації всупереч законам «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори» та «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними» (продаж, дарування, обмін, сплата боргу, позика, введення володільцем цих засобів або речовин ін'єкцій іншій особі за її згодою тощо) [6; 7].

Кримінально-правові норми міжнародних конвенцій боротьби проти незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин (Єдина конвенція про наркотичні засоби 1961 р. [1], Конвенція про психотропні речовини 1971 р. [2], Конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин 1988 р. [3]) не дають чіткого визначення збуту, проте його було включено у поняття «наркотичний обіг», який включає в себе культивування, виготовлення, придбання та різноманітні способи збуту наркотиків у порушення постанов Єдиної конвенції про наркотичні засоби. Норми Єдиної конвенції про наркотичні засоби у підпункті «а» п. 1 ст. 36 вказують на вичерпний перелік заборонених дій під якими ми можемо розуміти збут, а саме: «...пропозиція, пропозиція з комерційними цілями, купівля, продаж, поширення, посередництво, доставка в будь-яких умовах, маклерство, відправка, перевідправка транзитом.» [1].

Отже, незаконний обіг наркотичних засобів та психотропних речовин передбачає культивування рослин, включених до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, розроблення, виробництво, виготовлення, зберігання, перевезення, пересилання, придбання, збут, ввезення на територію України, вивезення з території України, транзит через територію України, використання, знищення наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, які здійснюються з порушенням вимог Закону України «Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів».

Незаконний обіг наркотичних засобів та психотропних речовин включає три технологічно пов'язані умовні блоки: виробництво; збут (реалізація) наркотичних засобів; легалізація наркодоходів. Виробництво наркотичних засобів, психотропних речовин — це дії, пов'язані з серійним одержанням наркотичних засобів та/або психотропних речовин із хімічних речовин та/або рослин. Під збутом наркотичних засобів та психотропних речовин слід розуміти явище стихійної чи організованої форми реалізації наркопродукції, з метою незаконного збагачення.

Список використаних джерел

1. Единая конвенция о наркотических средствах 1961 года с поправками, внесенными в нее в соответствии с Протоколом 1972 года о поправках к Единой конвенции о наркотических средствах 1961 года: Міжнародний документ від 30.03.1961 р. (ратифікована Україною — 27.09.2001 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_177.

2. Конвенция о психотропных веществах: Міжнародний документ від 21.02.1971 р. (ратифікована Україною 27.10.1978 р.). *Офіційний вісник України*. 2005. № 4. Ст. 265.

3. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин: Міжнародний документ від 20.12.1988 р. (ратифікована Україною 25.04.1991 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_096#Text.

4. Кримінальний кодекс. Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення : коментар до Розділу XIII Кримінального кодексу України / С.В. Албул, А.М. Бабенко, О.А. Гритенко, В.Я. Конопельський, І.М. Чекмарьова; за заг. ред. д.ю.н. І.П. Катеринчука. Одеса : ОДУВС, 2018. 110 с.

5. Організований наркобізнес (поняття, форми, підстави кримінальної відповідальності) / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, Л.В. Дорош та ін.; за заг. ред. Ю.В. Бауліна, Л.В. Дорош. Харків : Право, 2005. 255 с.

6. Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів : Закон України від 08.07.1999 р. № 863-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999.

7. Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори : Закон України від 15.02.1995 р. № 60/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 10.

8. Тимошенко В.А. Наркобізнес: національна та міжнародна протидія новим викликам : монографія. К. : Атіка, 2006. 456 с.

ЗАХИСТ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ: МІЖНАРОДНА ПРАКТИКА ТА ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ ЧЕРЕЗ СПІВПРАЦЮ МІЖ ДЕРЖАВОЮ ТА БІЗНЕСОМ

Кенко В.О.

І курс, група ПЗ-23-1а,

Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

Науковий керівник: Бригінець О.О., д.ю.н., професор,

Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна»

У Спеціальному звіті 301, який щорічно готується Офісом торгового представника США, опублікованому в 2023 році, підкреслено, що останніми роками в Україні спостерігалися високий рівень онлайн-піратства та відсутність ефективного правозастосування для запобігання йому. У цьому питанні Україна знаходиться на одному рівні з такими країнами, як Тайланд, КНР, Колумбія, тощо [1].

Також, звіт вказує, що в Україні досі є популярним «стрім-ріп-пінг», тобто, неправомірне створення копій творів, захищених авторським правом із ліцензованих сайтів потокового передавання контенту. У цьому питанні Україна перебуває на тому ж рівні, що й Індія, Мексика, ОАЕ тощо [1].

У цьому зв'язку є доречним навести кілька прикладів як інші країни долають подібні виклики та що Україна може запозичити.

Один із цінних кейсів — у Німеччині функціонують спеціалізовані суди з питань ІВ, такі як регіональні суди та вищі регіональні суди, які швидко та з високим рівнем експертизи вирішують спори з питань ІВ. Крім того, у Німеччині митні органи спеціалізуються на забезпеченні дотримання ІВ, що сприяє перехопленню контрафактних товарів на кордонах.

Інший приклад — Франція, яка впровадила жорсткі заходи для боротьби з онлайн-піратством та контрафактурою. Франція прийняла закон «NADOP», який створив урядове агентство, відповідальне за забезпечення дотримання авторських прав та боротьбу з онлайн-піратством. Агентство контролює інтернет-трафік, видає попередження порушникам та може накладати штрафи або відключати повторних порушників від мережі Інтернет.

Крім того, країни, такі як Сполучене Королівство та Нідерланди, успішно впровадили стратегії для захисту ІВ та сприяння інноваціям. Управління Інтелектуальної Власності Сполученого Королівства надає підтримку бізнесу, дослідникам та творцям для захисту та комерціалізації їхніх активів в ІВ. Нідерланди створили спеціалізовані

суди ІВ та інститут посередництва для ефективного та економічного вирішення спорів.

Україна може взяти на озброєння досвід країн ЄС для підсилення свого режиму захисту ІВ та покращення зусиль у забезпеченні його дотримання.

Окрім належного правового регулювання, вважаємо, що суттєву вагу у цьому процесі може мати співпраця між Україною, бізнесом та громадськими організаціями. Співпраця між цими суб'єктами є важливою для ефективної боротьби з порушенням у сфері ІВ.

Один із успішних прикладів співпраці між бізнесом та урядом — Група боротьби з контрафактом (Сполучене Королівство). Група об'єднує правласників, правоохоронні органи та урядові структури для боротьби з контрафактною продукцією та піратством, а також проводить навчання, обмін інформацією та надає підтримку для забезпечення дотримання захисту ІВ, сприяючи успішним антиконтрафактним заходам.

Співпраця між бізнесом та урядом проявляється також у ініціативах, таких як Національний Координаційний Центр Прав Інтелектуальної Власності (США). Центр є робочою групою під керівництвом Міграційної та митної правоохоронної служби США, яка співпрацює з бізнесом, асоціаціями та міжнародними партнерами для боротьби з крадіжками ІВ. Центр сприяє обміну інформацією, проводить розслідування та підтримує заходи забезпечення дотримання для розриву злочинних мереж, що займаються порушенням ІВ.

Також, можна згадати й інші успішні кейси, але локального характеру з більшою участю бізнесу: (1) Кампанія «Стоп Піратство» від Швейцарської асоціації проти піратства; (2) Створення поліцією міста Лондона (Сполучене Королівство) Юридичного відділу щодо злочинів у сфері ІВ; (3) Програма довірених осіб, впроваджена Асоціацією кіностудій (США) у співпраці з онлайн-платформами, такими як «Google» та «Facebook», (4) Система сповіщень про авторське право, реалізована провайдерами Інтернет-послуг (ISP) у США.

Таким чином, з наведеного досвіду інших країн Україна може запозичити:

1. Для сприяння співпраці між бізнесом та урядом ці державні органи можуть: (1) Створити спеціалізовані підрозділи або робочі групи, спрямовані на забезпечення виконання ІВ та координацію з підприємствами; (2) Організувати регулярні зустрічі зі зацікавленими сторонами, форуми та семінари для обговорення проблем ІВ, обміну інформацією та розробки спільних ініціатив; (4) Співпра-

цювати з галузевими асоціаціями та торговими палатами для збору інформації, ідентифікації тенденцій порушення ІВ.

2. З боку бізнесу, компанії можуть сприяти зусиллям у сфері захисту ІВ шляхом: (1) Упровадження найкращих практик управління ІВ, включаючи захист патентів, товарних знаків та авторських прав для власних об'єктів права ІВ; (2) Інвестування в технології та заходи для захисту їхніх активів в ІВ, таких як системи управління цифровими правами, інструменти шифрування та рішення з захисту брендів; (3) Участь у публічно-приватних партнерствах та ініціативах промислових об'єднань, асоціацій та окремих підприємств, для підвищення обізнаності щодо ІВ, освіти та належного правозастосування у сфері ІВ.

3. Громадські організації можуть: (1) Бути платформами для обміну досвідом, знаннями та співпраці між бізнесом, державними установами; (2) Організувати навчальні програми, семінари та інформаційні кампанії з метою навчання бізнесу та громадськості щодо прав та обов'язків у сфері ІВ; (3) Надавати консультації та юридичну підтримку постраждалим сторонам; (4) За допомогою сприяння співпраці між підприємствами, урядом та громадськими організаціями, Україна може використовувати колективний досвід, ресурси та вплив зацікавлених сторін для більш ефективного вирішення проблем ІВ.

Працюючи разом, зацікавлені сторони можуть розробляти координовані стратегії, ділитися найкращими практиками та впроваджувати цілеспрямовані ініціативи з метою захисту прав ІВ, підтримки інновацій та сприяння економічному зростанню та розвитку в Україні.

Список використаних джерел

1. 2021 Special 301 Report. Office of the United States Trade Representative. URL: <https://ustr.gov/sites/default/files/2023-04/2023%20Special%20301%20Report.pdf>.

КОРУПЦІЙНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ І ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНЕ З КОРУПЦІЄЮ

Коваленко В.Ф.

*ст. викладач кафедри правознавства та фінансів,
Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»;*

Колесніков Д.

III курс,

Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»

Відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції»:

– *неправомірна вигода* — грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав;

– *корупція* — використання особою, уповноваженою на виконання функцій держави, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, уповноваженій на виконання функцій держави, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [1].

Неправомірна вигода включає в себе матеріальні та нематеріальні блага у будь-якій формі:

1. Гроші — у будь-якій формі та у будь-якій валюті.
2. Майно — у всіх можливих формах і проявах та права на майно.
3. Переваги, пільги, послуги — будь-якого характеру, за умови, що вони надаються виключно службовій особі і пересічні громадяни чи інші службові особи не можуть отримати такі переваги, пільги, послуги; або вони надаються на умовах, значно кращих ніж для інших.
4. *Нематеріальні* активи — права на об'єкти інтелектуальної власності, такі як аудіо, відео продукція, книги, комп'ютерні програми, товарні знаки тощо.

5. Вигоди *нематеріального* чи негрошового характеру — як правило певні дії, які не тягнуть за собою надбання майна чи якихось матеріальних цінностей, економії грошових коштів тощо.

Закон України «Про запобігання корупції» у статті 23 виділяє три види подарунків [1]:

1. Заборонені подарунки, які не можна приймати за будь-яких умов.

2. Подарунки з обмеженнями, які можна приймати тільки за певних умов.

3. Дозволені подарунки, які можна приймати за будь-яких умов. Державним службовцям особисто або через інших осіб забороняється:

а) вимагати подарунки;

б) просити подарунки;

в) одержувати подарунки:

– для себе чи близьких осіб;

– від юридичних або фізичних осіб.

г) у зв'язку із здійсненням діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування (подарунки, що надаються як подяка за раніше вчинені службовцем дії (бездіяльність) або прийняті ним рішення на користь дарувальника або третіх осіб; або даруються в очікуванні заздалегідь необіцяного вчинення службовцем дій (бездіяльності) або прийняття ним рішень на користь дарувальника чи третіх осіб);

д) від осіб, які знаходяться у них в підпорядкуванні.

Обмеження, передбачені Законом України «Про запобігання корупції» для одержання подарунків службовою особою :

1. Прийняття подарунку має відповідати загально визначеним уявленням про гостинність.

2. Вартість подарунку не перевищує 1 прожитковий мінімум для працездатних осіб, встановлений на день прийняття подарунка, одноразово, а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не перевищує 2 прожиткових мінімумів, встановлених для працездатної особи на 1 січня того року, в якому прийнято подарунки.

Подарунки з обмеженнями допускаються за умови, що вони не пов'язані із здійсненням діяльності з виконання функцій державної влади або місцевого самоврядування і не одержуються від підлеглих осіб.

Дозволеними подарунками є:

а) подарунки, які отримуються від близьких осіб. Близькими особами є особи, які наведені у ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції»;

б) подарунки, які одержуються як загальнодоступні знижки на товари, послуги, загальнодоступні виграші, призи, премії, бонуси.

Тобто придбання товарів чи послуг за зниженими цінами, до яких мають доступ усі покупці певного товару чи послуги. Такі знижки, премії, бонуси тощо не носять індивідуального характеру і спеціальних умов, під які попадає виключно службова особа — службова особа одержує їх на тих же умовах, що й інші [1].

Відповідно до пункту 7 частини 1 статті 46 Закону України «Про запобігання корупції» подарунки мають вноситися до декларації, за умови, якщо вартість такого подарунка або грошових коштів, отриманих в якості подарунка перевищує 5 прожиткових мінімумів, встановлених для працездатних осіб на 1 січня звітного року [1].

Список використаних джерел

1. *Про запобігання корупції* : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. Відомості Верховної Ради. 2014. № 49. Ст. 2056.

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ В МИТНИХ ОРГАНАХ

Король В.В.

*аспірант кафедри публічного управління та адміністрування,
Національна академія внутрішніх справ*

Державна служба — це, перш за все, надання послуг, їх підтримка та розвиток, нагляд, перевірка якості та оцінка. Службовці надають свої послуги багатьом людям, які потребують допомоги, у різних сферах, включаючи соціальне забезпечення, охорону здоров'я, правоохоронні органи та системи правосуддя. Перебуваючи на такій службі, необхідно враховувати багато різних етичних міркувань: призначення послуги, чи вона здійснюється для особистої вигоди чи для покращення суспільства в цілому. Вагомим у цьому контексті є дотримання принципів доброчесності.

Аналіз ст. 3 Закону України «Про державну службу» [1] дозволяє говорити про наявність трьох категорій державних службовців: 1) ті, на кого Закон України «Про державну службу» поширюється (державні службовці Секретаріату Кабінету Міністрів України, центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів прокуратури, органів військового управління, органів дипломатичної служби інших державних органів, перелік яких чітко не встановлений; 2) ті, на кого дія цього Закону не поширюється: Президент України, особи,

які займають політичні посади, вищі посадові особи державних органів, депутат усіх рівнів, судді, прокурори, військовослужбовці військових формувань, осіб рядового і начальницького складу правоохоронних органів та працівників інших органів, яким присвоюються спеціальні звання, та інші службовці, перелік яких є виключним; 3) ті, проходження державної служби яких мають деякі особливості (в таких органах як Державна митна служба та Державна податкова служба).

Зміст положень глави 79 Митного кодексу України «Проходження служби в митних органах» дозволяє зробити висновок, що працівники митних органів, на яких покладено виконання завдань державної митної справи, є посадовими особами митних органів, які мають статус державних службовців, при першому прийнятті на таку службу приймають Присягу державних службовців. Також зазначається, що правове становище таких осіб визначається Митним Кодексом, а в частині, не врегульованій ним, — законодавством про державну службу та іншими актами законодавства України.

Таким чином, закріпленні в Законі «Про державну службу» та Митному кодексі норми дозволяють зробити висновок, що базовим для проходження державної служби в митних органах є закон про державну службу, норми митного законодавства — встановлюють особливості її проходження.

Що це за особливості? Ст. 569 Митного кодексу визначає, що працівники митних органів, на яких покладено виконання завдань по здійсненню митної справи, організаційного, юридичного, кадрового, фінансового, матеріально-технічного забезпечення діяльності митних органів, є посадовими особами митних органів, є державними службовцями [2]. Виходячи з цього, державні службовці, які здійснюють митну справу, вступають у митні правовідносини від імені держави, можуть безпосередньо застосувати заходи, необхідні для виконання законних вимог, з якими вони виступають. Саме тому до категорії посадових осіб законодавець відніс державних службовців митної служби України, які здійснюють митну справу, а не тільки тих, на яких законами або іншими нормативними актами покладено здійснення організаційно-розпорядчих та консультативно-дорадчих функцій. Норми МК України, як спеціального нормативного акта, не суперечать Закону України «Про державну службу», а розширюють поняття посадової особи, включивши до цієї категорії працівників митних органів, спеціалізованих митних установ та організацій, які здійснюють митну справу (тобто реалізують функції держави) і яким присвоєно спеціальні звання. Ці працівники

є представниками влади. Інші працівники митної служби, які не здійснюють митну справу, організаційно-розпорядчі або консультативно-дорадчі функції, але яким присвоєно спеціальні звання, не є ні посадовими особами, ні державними службовцями [3].

На відміну від положень Митного кодексу України статтею 19 Закону України «Про держслужбу» встановлено вимоги до кандидатів на посаду, залежно від її категорії, щодо ступеня вищої освіти: «А» і «Б» не нижче магістра, «В» — бакалавра, молодшого бакалавра. По-друге, на відміну від положень Митного кодексу України, де визначені загальні вимоги до претендентів у вигляді володіння діловими та моральними якостями та станом здоров'я, у Законі «Про державну службу» передбачені також вимоги щодо особи, яка не повинна: бути позбавлена судом права займатися діяльністю, пов'язаною з виконанням функцій держави, або займати відповідні посади; мати іноземне громадянство; підпадати під заборону, встановлену Законом України «Про очищення влади».

Існують також певні неузгодженості стосовно обмежень, пов'язаних із проходженням державної служби посадовими особами митних органів. Так, Митним кодексом визначено, що такі обмеження «визначаються законом», але, яким саме не конкретизовано. В Кодексі є тільки положення про те, що посадовці митних органів не можуть обіймати посади, «перебування на яких передбачає прийняття рішень з питань діяльності підприємств, а також службові зносини з такими підприємствами, якщо у них працюють близькі родичі митників. В законі про державну службу цей перелік значно ширший, містить такі обмеження: 1) бути членом політичної партії, обіймати у ній керівні посади; суміщати державну службу із посадою депутата місцевої ради, (тільки для посад державної служби категорії «А»); 2) використовувати своє службове становище в політичних цілях; 3) організувати і брати участь у страйках та агітації (крім службовців, зареєстрованих як кандидат в депутати).

Відмінності також є в оплаті праці, наявності спеціальних звань та деякі інші, які не завжди є виправданими. Наприклад, така специфіка може мати місце для митників, які вправі носити та застосовувати фізичну силу, спеціальні засоби, зброю. Здійснення інспекційно-сервісної діяльності митних органів має здійснюватись відповідно до законодавства про державну службу. Все це свідчить про те, що державна служба в митних органах може мати спеціальне правове регулювання лише в тих випадках, коли це пов'язано із виконанням їх специфічних завдань та функцій.

Список використаних джерел

1. Про державну службу : Закон України від 10 грудня 2015 р. № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>.
2. Митний кодекс України від 13 березня 2012 р. № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>.
3. Приймаченко Д.В. Законодавство про проходження служби працівниками митної служби: співвідношення загального та спеціального. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2009. № 1. С. 110–116.

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

Коцар С.О.

*II курс, група ПР-22-I-db, спеціальність «Право»,
Дубенська філія Університету «Україна»,
Науковий керівник: Петровський О.М., д.ю.н.,
Дубенська філія Університету «Україна»*

Держава забезпечує життєдіяльність суспільства через використання влади, а право — через нормативне регулювання. Право історично виступає стабілізуючим фактором завдяки принципам волі і справедливості. Україна, формуючи правову державу, надає особливу актуальність ролі правового регулювання. Основною ознакою правової держави є висока правова урегульованість суспільних відносин [1].

Регулювання в соціальному житті визначає поведінку людей та їх колективів, вводить упорядковані рамки функціонування та розвитку. У системному плані це зовнішній вплив на систему, спрямований на установлення та покращення нормального порядку взаємодії елементів. Це комплекс впливів, з'єднаних спільною метою та методами, спрямований на досягнення порядку у будь-якій сфері життя, може бути раціоналізованою програмою для досягнення конкретних цілей [2].

У юридичній літературі розрізняється поняття правового регулювання і правового впливу. Правовий вплив полягає в результативному впливі на суспільні відносини через використання правових засобів та інших правових явищ. Цей вплив формується на основі не лише норм права, а й побудований на основі правової культури суспільства. Він охоплює різноманітні аспекти, включаючи інформаційні, психологічні, виховні та ідеологічні аспекти. Способи здійснення

правового впливу можуть бути різноманітними, включаючи ціннісно-орієнтаційний та інформаційний шляхи. Важливу роль у цьому процесі відіграє виховання та пропаганда правових знань [2].

Ефективність правового регулювання залежить від дотримання ustalених принципів, таких як доцільність, адекватність, збалансованість, передбачуваність, прозорість і врахування громадської думки. Однак, на ефективність правового регулювання впливають інші фактори, такі як досконалість нормативної бази, стан юридичної практики, соціально-правові передумови, відповідність норм реальним потребам та інтересам суспільства. Ці аспекти включають в себе якість законодавчої техніки, узгодженість дій різних юридичних установ, наявність режиму законності, адекватність інтересів учасників суспільних відносин цілям правової регламентації, а також відповідність нормативних актів стану правосвідомості, моралі та загальній культурі суспільства [3].

Проблеми, які часто виникають у цьому контексті, включають нестачу ефективності законодавства, корупцію, неоднаковий доступ до правосуддя та недостатню захищеність прав людини. Однак перспективи полягають у постійному вдосконаленні законодавства, збільшенні прозорості та відкритості влади, а також зміцненні правової культури серед населення [3].

Висновки: Правове регулювання суспільних відносин є важливим для стабілізації суспільства. Воно визначає порядок і регулює поведінку людей. Проте існують проблеми, такі як нестача ефективності законодавства та корупція. Зусилля на удосконалення законів і зміцнення правосуддя можуть допомогти вирішити ці проблеми.

Список використаних джерел

1. Поняття правового регулювання як дії права на суспільні відносини. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/law/10125/>.
2. Правове регулювання суспільних відносин в умовах демократизації Української держави. URL: <http://fsp.kpi.ua/wp-content/uploads/2015/03/%D1%8E%D1%80-2011.pdf>.
3. Правове регулювання та його ефективність у сучасному світі. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/4/45.pdf>.

АДАПТАЦІЯ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Кузьменко О.О.

магістрантка,

спеціальність «Публічне управління та адміністрування»,

Західноукраїнський національний університет.

Науковий керівник: Дем'янюк О.Й., д.і.н., професор,

заступник директора з науково-педагогічної діяльності,

Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти

«Безбар'єрність — це не просто комфортне життя для всіх груп населення, це про життя взагалі, про розвиток та самореалізацію. Бар'єри, які існують сьогодні в суспільстві — фізичні, громадянські, освітні, економічні, екологічні, комунікаційні, інституційні. Вони ставлять людей в незручне становище, шкодять мешканцям жити повноцінно, не дозволяють мільйонам українцям, зокрема маломобільним людям, молоді, жінкам, людям літнього віку, повноцінно реалізовувати себе» [1].

Саме тому важливо на місцевому рівні, в кожній окремій громаді визначити проблеми безбар'єрності саме цієї територіальної громади.

Більшість об'єктів фізичного оточення все ще неадаптовані для переміщення чи користування ними осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення. Переважна частина громадського транспорту, міжміського, міжнародного авто- та залізничного сполучення застаріла й недоступна, що унеможлиблює перевезення осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення. В них відсутні пандуси, не облаштовані належним чином місця для осіб із маломобільних груп населення, вказівники, звукові сигнали, титрована інформація тощо.

Ключовими причинами цієї проблеми є відсутність системи моніторингу, недосконалість відповідної законодавчо-правової та нормативно-методичної бази, потреба у кваліфікованих спеціалістах. Щодо інформаційного напрямку, то люди незалежно від їх функціональних порушень чи комунікативних можливостей повинні мати доступ до інформації в різних форматах, з використанням сучасних технологій, зокрема шрифт Брайля, великошрифтовий друк, аудіодискрипція (тифлокоментування), переклад жестовою мовою, субтитрування, формат, придатний для зчитування програмами екранного доступу, формати простої мови, легкого читання, засоби альтернативної комунікації. Також усі суспільні групи мають ко-

ригуватися доступом до швидкісного інтернету, публічних послуг та публічної цифрової інформації.

Органи місцевого самоврядування мають забезпечити рівні можливості участі всіх мешканців, їх об'єднань та окремих суспільних груп у житті громад, рівним доступом до всіх сфер життя, сприятливим середовищем для фізичного розвитку та самореалізації. Надважливими є рівні можливості та вільний доступ до освіти протягом життя, здобуття іншої професії, спеціальності, підвищення кваліфікації та опанування додатковими компетентностями. Всі громадяни незалежно від віку, статі, сімейного стану чи стану здоров'я повинні мати умови та можливості для працевлаштування, отримання фінансових та інших ресурсів для заняття підприємництвом чи самозайнятістю.

Важливим, поза сумнівом, є створення безбар'єрного середовища в громаді. Подібна практика може масштабуватися як в місті, так і в регіонах. Прикладом впливу на економіку принципів безбар'єрності є доступність публічної інфраструктури для молодих батьків. Наприклад, наявність пеленальних столиків та дитячих кімнат. Це дозволяє молодим батькам не «випадати» з кар'єри, що означає вищий предиктор доходу в довгостроковій перспективі.

Безбар'єрне суспільство включає питання державних стимулів. У багатьох країнах ЄС підприємства можуть одержати державну допомогу на створення робочих місць для осіб з інвалідністю. Україна не зможе стати частиною ЄС, не дотримуючись його принципів. Підписана у грудні 2006 року ООН Конвенція про права осіб з інвалідністю [2] та Факультативний протокол до Конвенції [4], змінили всесвітню парадигму в підходах до осіб з інвалідністю. Головне — це є міжнародним стандартом-договором, а держави-учасниці Конвенції, які ратифікували її, зобов'язані виконувати Конвенцію. Мета — визначає цілі Конвенції, які «полягають в тому, щоб заохочувати, захищати і забезпечувати повне і рівне здійснення всіх прав людини і основних свобод всіх людей з інвалідністю, а також на заохочення поваги і властивої їй гідності» [2].

Зміна акцентів у трактуванні концепції інвалідності призводить до необхідності створення відповідних умов для: поціновування, визнання і поваги щодо кожної особи; надання можливостей для навчання і розвитку, творчого інтелектуального зростання будь-якої людини; причетності та участі кожного у прийнятті рішень; спільного користування фізичним та соціальним простором; фінансової підтримки соціальних програм, так щоб люди з інвалідністю могли повною мірою, нарівні з іншими, брати участь у житті суспільства. Від-

так, громада, в першу чергу, мала б подолати наступні виклики інклюзивного простору — коли на шляху людей виникають перешкоди для навчання та повноцінної участі у шкільному, громадському і суспільному житті. Всі ці проблеми роблять соціум менш доступним.

«Три головні сфери, де постають перешкоди: Довколишній світ (насамперед — недоступні будівлі й послуги). Ставлення суспільства (стереотипи, дискримінація й упередження). Суспільні організації, що користуються негнучкими юридичними процедурами та практикою» [3].

Підсумуємо, в основі подолання перешкод — лежить прагнення зробити довкілля всебічно придатним для користування всім мешканцями суспільства, без необхідності в адаптації чи спеціалізованому дизайні. Інклюзивна політика, яка лежить в основі місцевого співтовариства, повинна прагнути залучати до участі в життєдіяльності всіх громадян, прислухатися, оцінювати і враховувати потреби і можливості кожної окремої особи, будувати діалог рівноправних партнерів.

Список використаних джерел

1. Затверджено план заходів з реалізації Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні. URL: <http://mon.gov.ua/news/zatverdzheno-plan-zahodiv-z-realizaciyi-nacionalnoyi-strategiyi-zi-stvorennnya-bezbaryernogo-pro-storu-v-ukrayini>.

2. Конвенція про права осіб з інвалідністю: міжнародний договір ООН від 13 грудня 2006 р., документ 995_g71, ред. від 19.06.2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text (дата звернення: 10.10.2023).

3. Найда Ю. М., Ткаченко Л. М. Стандарти громадсько-активної школи: соціальна інклюзія : навчально-методичний посібник / під заг. ред. Л. І. Даниленко. К. : ТОВ ВД «Плеяди», 2014. 68 с.

4. Факультативний протокол до Конвенції про права осіб з інвалідністю. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g72#Text (дата звернення: 10.10.2023).

ГЕНЕЗИС СТАНОВЛЕННЯ ДЕМОКРАТІЇ У СВІТОВОМУ ТОВАРИСТВІ

Лісний І.А.

*аспірант, ст. викладач кафедри правознавства та фінансів,
Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»*

Жодна країна не може розвиватися без демократичних засад і принципів, які будують правове суспільство. Демократія є важливою і загальновизнаною цінністю, але вона може з'явитися і набути

реальної сили лише за умови наявності певних фундаментальних характеристик, які надають їй сенс.

Протягом всієї історії людства її найвидатніші представники намагалися створити теорію ідеального суспільства, в якому панують соціальна справедливість, мир і злагода, а люди є вільними і рівними. У цьому контексті особливої актуальності набуває питання вивчення соціального феномену демократії на етапі становлення України як держави [1, с. 80].

Основні історичні типології демократії можна представити в таких узагальнених формах: примітивні родоплемінні демократії; «військова демократія» (демократія на етапі переходу від первісного до рабовласницького суспільства); античні демократії (регіональні та поступові); феодально-общинна демократія; ліберальна демократія та її різновиди і стадії; пролетарська демократія; соціал-демократія; неоліберальна демократія [4].

Немає однозначної відповіді на питання, де вперше виникла, сформувалася і почала застосовуватися демократія, але більшість експертів у цій галузі вказують на античний світ — Грецію та Рим, де з'явилися перші поліцейські держави.

Першим ідеологом демократії був Перікл, який стверджував, що демократія заохочує толерантність і виховує громадянський дух. Перікл також бачив розвиток демократії в різних формах: він запровадив винагороду за виконання громадських обов'язків, що дозволило бідним брати участь в управлінні містом; створив народні збори з виконавчою, законодавчою та судовою владою; і почав розвивати систему політичного лідерства [1, с. 97].

Однак спроби охарактеризувати афінську демократію як справжню демократію більшості є суперечливими. Хоча «всі громадяни» брали участь у прийнятті політичних рішень, це не обов'язково означало більшість, оскільки дорослі жінки, раби, іноземці та мешканці інших міст, які проживали в Афінах, не брали участі у виборах.

Античні політичні мислителі Платон, Аристотель і Ксенофонт розглядали демократію як систему політичного устрою, в якій тільки вільні і рівні громадяни мають повні права, а не всі громадяни. Водночас Платон стверджував, що демократія є неправильною формою політики, оскільки вона ототожнює «демос» з владою натовпу, що призводить до тиранії. В результаті надмірна свобода стає рабом надмірної свободи. Аристотель вважав, що в умовах крайньої демократії влада належить демосу, а не закону [2, с. 81].

До Середньовіччя питання демократії було значною мірою забуте, а головною політичною дилемою стала боротьба за гегемонію між папською і королівською владою, між церквою і монархією. Ідеї античних філософів і середньовічних мислителів про демократію були переосмислені в епоху Відродження, коли наука, мистецтво і культура досягли свого піку. Якщо поглянути на демократію з точки зору філософів і державних діячів епохи Відродження, то цікавим і незвичним є погляд Н. Макіавеллі. З одного боку, цей великий італієць виступав проти феодалів, яких звинувачував у зволіканні з об'єднанням Італії, а з іншого — застерігав від народних повстань, які можуть розбити ярмо. «Немає нічого страшнішого за некеровану масу, позбавлену вождя, і в той же час немає нічого більш відчайдушного», — писав Макіавеллі [4].

У 19 столітті на всіх континентах феноменом демократії зацікавилися представники різних галузей знань, зокрема елітарних держав, демократій та політичної думки. Особливим прихильником елітаризму був німецький філософ Фрідріх Вільгельм Ніцше. Ніцше вважав, що у світі не існує вищої волі, якій повинна підкорятися людська воля. «Людина повинна силою своєї волі поставити себе в таке становище в світі, щоб все, що для неї є прекрасним, залишалось таким, яким воно є, і щоб їй більше нічого не було потрібно», — стверджував Ніцше. Ніцше стверджував, що якби життя людей було організоване таким чином, то держава втратила б інтерес до людей [3].

Таким чином, демократичні принципи сучасного державотворення були набагато ширшими, ніж демократична свобода античних республік, заснованих на рабовласницькому способі виробництва і способі життя. Після цього було офіційно проголошено право кожного на участь в управлінні державою, і це перестало бути прерогативою окремих громадян. В античні часи права іммігрантів, які вважалися квазігромадянами, були значно обмежені, адже раби взагалі не мали ніяких прав.

Список використаних джерел

1. Кравчук М.В. Теорія держави і права (опорні конспекти) : навч. посіб. Тернопіль : ТНЕУ, 2019. 321 с.
2. Марголіна Л.С. Розвиток демократії та демократична освіта в Україні. К. : Ай Бі, 2002. 148 с.
3. Основи політичної науки : курс лекцій. За ред. Б. Кухти, Б. Кухта, Л. Климаська, А. Романюк та ін. Ч. 2 : Політична свідомість і культура. Л. : Кальварія, 1998.
4. Machiavelli: Selected Political Writings. 1994. 272 p. URL: <https://hackettpublishing.com/political-theory/selected-political-writings-machiavelli>.

ПРАВОВІ АСПЕКТИ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ. ПОЛІПШЕННЯ ПРАВ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Мозговий В.А.

аспірант I курсу, спеціальність «Право»,

кафедра галузевого права та загальноправових дисциплін,

Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна»

Регулювання прав людей з інвалідністю під час воєнного стану зазвичай базується на міжнародних договорах, національному законодавстві та спеціальних заходах, призначених для захисту цієї вразливої категорії населення в умовах конфлікту. Деякі ключові аспекти включають:

Захист прав. Незважаючи на воєнний стан, права людей з інвалідністю повинні бути захищені згідно з національними та міжнародними законодавчими актами. Це може включати право на життя, недоторканність, свободу вираження, доступ до медичної допомоги, соціальної підтримки та інші основні права.

Особливі засоби захисту. У воєнний час, коли може бути погіршений доступ до медичної допомоги та інших послуг, можуть бути прийняті спеціальні заходи для забезпечення потреб людей з інвалідністю. Це може включати мобілізацію ресурсів для надання допомоги та підтримки, а також розробку планів евакуації та захисту.

Заборона дискримінації. Під час воєнного стану повинна діяти заборона дискримінації за будь-якою ознакою, включаючи інвалідність. Уряд повинен забезпечити, щоб люди з інвалідністю мали доступ до всіх необхідних ресурсів та послуг, необхідних для забезпечення їхнього благополуччя та безпеки. Це може включати доступ до медичної допомоги, реабілітаційних послуг, фінансової підтримки та інших форм допомоги.

Медична допомога та реабілітація. Уряд повинен забезпечити надання медичної допомоги та реабілітації для людей з інвалідністю, які постраждали внаслідок воєнних дій або кризових ситуацій. Це включає доступ до медичних закладів, реабілітаційних центрів та інших форм підтримки.

Загальні засади полягають в тому, що незважаючи на воєнний стан, права людей з інвалідністю повинні бути захищені і гарантовані відповідно до національних та міжнародних нормативних актів.

Міжнародне гуманітарне право містить положення, що стосуються захисту цивільних осіб, включаючи людей з інвалідністю, під час конфліктів. Ці стандарти передбачають обов'язок сторін конфлікту забезпечувати захист і безпеку цивільного населення, включаючи людей з інвалідністю.

Важливо мати систему моніторингу та звітності, яка б гарантувала дотримання прав людей з інвалідністю під час воєнного стану. Це може включати механізми для відслідковування порушень прав та забезпечення відшкодування для потерпілих.

Також увагу слід приділити:

Підтримка родин та опікунів. Люди з інвалідністю часто потребують додаткової допомоги та підтримки з боку своїх родин або опікунів, особливо в умовах конфлікту. Важливо забезпечити, щоб ці особи мали доступ до необхідних ресурсів, підтримки та інформації для надання догляду та підтримки своїм близьким з інвалідністю.

Створення адаптованого житлового та інфраструктурного середовища. Покращення доступності до житла та інфраструктури є важливим аспектом забезпечення комфортного та безпечного життя для людей з інвалідністю, особливо під час воєнного конфлікту. Це може включати адаптацію житлових будівель, вуличних доріг, об'єктів соціальної та медичної інфраструктури для забезпечення доступності та безпеки для всіх.

Підтримка освіти та навчання. Забезпечення доступу до якісної освіти та навчальних можливостей є ключовим для розвитку та самореалізації людей з інвалідністю. У воєнний час можуть бути втрачені можливості для отримання освіти через переселення, евакуацію або знищення шкіл. Тому важливо приділяти особливу увагу забезпеченню доступу до освіти для цієї групи людей, зокрема через застосування технологій дистанційного навчання та адаптованих програм.

Забезпечення прав жінок з інвалідністю. Жінки з інвалідністю можуть бути в особливо вразливому положенні в умовах воєнного конфлікту через подвійне дискримінування. Важливо забезпечити, щоб їхні права були поважними, та враховувати їхні потреби та перспективи при розробці програм та політики.

Забезпечення доступу до робочих місць та зайнятості. Стимулювання доступу до робочих місць та зайнятості є важливим аспектом підтримки економічної самостійності та соціальної інтеграції людей з інвалідністю. У воєнний час може бути складніше знайти адекватну роботу через економічні та соціальні труднощі. Тому важливо розробляти програми та ініціативи, спрямовані на стимулювання зайнятості для цієї групи людей.

Ці заходи можуть сприяти покращенню умов життя та прав людей з інвалідністю в умовах воєнного конфлікту та допомогти їм зберегти свою гідність та самостійність.

Загально кажучи, важливою є уважна увага до захисту прав людей з інвалідністю під час конфліктів та воєнного стану, а також забезпечення доступу до необхідних ресурсів та підтримки для їхнього благополуччя та реабілітації.

Хоча існують закони та програми для захисту прав людей з інвалідністю в Україні, все ще існують виклики, такі як недостатня доступність та недостатній рівень фінансування програм. Тому важливо продовжувати працювати над вдосконаленням законодавства та реалізацією програм, спрямованих на підтримку цієї вразливої категорії населення.

Список використаних джерел

1. Забезпечення прав інвалідів в Україні: теоретичні і практичні засади адміністративно-правового регулювання. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/14825/1/Parovushnuk_mon_2016.pdf.

ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Морозько А.С.

II курс, спеціальність «Право»,

Рівненський фаховий коледж Університету «Україна».

*Науковий керівник: Шмигдрук О.Ф., к.ю.н, доцент,
Національний університет «Острозька академія»*

Корупція залишається однією з найбільших загроз розвитку сучасного суспільства та демократії. Вона переплітається з усіма сферами життя — від економіки та політики до соціальної сфери та правосуддя. Актуальність теми подолання корупції надзвичайно висока, оскільки це явище має серйозні негативні наслідки для економічного розвитку, соціальної стабільності та довіри громадян до владних структур.

Метою статті є аналіз впливу корупції на різні сфери суспільного життя та шляхів її подолання. Корупція суттєво ускладнює розвиток економіки. Вона зменшує інвестиційну привабливість країни, призводить до спотворення конкуренції, зниження якості державних послуг та зростання витрат для бізнесу. Корупційні схеми порушують рівні умови гри для підприємств та громадян, що гальмує

економічний зріст та інноваційний розвиток. Корупція підриває демократичні інституції та довіру громадян до влади. Вона створює передумови для появи авторитарних режимів, оскільки корупційні канали можуть бути використані для утвердження та збереження влади. Боротьба за владу, заснована на корупційних принципах, призводить до знехтування правами та свободами громадян, порушення принципів правової держави.

Крім того, корупція має серйозні соціальні наслідки. Вона призводить до зростання нерівності, бідності та викривлення розподілу ресурсів у суспільстві. Корупційні схеми часто створюють перешкоди для доступу до освіти, охорони здоров'я та інших соціальних послуг для найбідніших верств населення, що збільшує соціальну вразливість та невпевненість у майбутньому. Оскільки корупція відіграє ключову роль у багатьох викликах, з якими стикаються сучасні суспільства, її подолання є надзвичайно актуальною та важливою темою.

Першочерговим аспектом у боротьбі з корупцією є наявність рішучої політичної волі з боку уряду та інших відповідальних інституцій. Відсутність чітко вираженої та наполегливої волі влади у боротьбі з цим поганим явищем може суттєво ускладнити впровадження будь-яких антикорупційних заходів. Якщо уряд не покладе достатньої уваги на проблему корупції, будь-які законодавчі ініціативи або програми будуть малоєфективними та неефективними. Тому необхідно активно залучати урядовців до підтримки та імплементації ефективних антикорупційних заходів, створюючи відповідні стимули для них та створюючи механізми контролю за виконанням антикорупційних стратегій.

Важливо створити та постійно вдосконалювати надійний правовий фундамент, який би ефективно протидіяв корупційним схемам та забезпечував прозорі умови для нормального функціонування суспільства. Це передбачає ухвалення законів, що забороняють корупційні практики та надають суворі покарання за їх порушення, а також встановлення механізмів, які забезпечують відкритість та відповідальність державних інституцій. Створення та підтримка механізмів, спрямованих на забезпечення прозорості та відповідальності в діяльності державних інституцій, має бути пріоритетним завданням для законодавчої влади. Це означає не лише розробку та прийняття відповідних законів, але і систематичне контролювання їх виконання, встановлення ефективних механізмів нагляду та звітності, а також впровадження санкцій за порушення законодавства. Такі заходи сприятимуть підвищенню довіри громадян до владних структур,

зменшенню можливостей для корупційних схем та покращенню якості управління в країні.

Для успішної боротьби з корупцією надзвичайно важливо забезпечити посадових осіб, які опиняються під впливом високих корупційних ризиків, достойною заробітною платою. Це не лише морально справедливо, а й стратегічно важливо з погляду зміцнення державних інститутів та протидії корупції. Незалежність та прозорість діяльності контролюючих органів є ще однією важливою передумовою в боротьбі з корупцією. Тільки умови повного контролю з боку громадськості та незалежних інституцій можуть гарантувати ефективне функціонування механізмів протидії корупційним проявам у суспільстві.

Жорсткі покарання за корупційні дії є необхідним стимулом для запобігання цього явища. Заборона обіймання посад державної служби після одержання хабара чи піймання на корупції, конфіскація майна — це лише деякі з можливих заходів, які можуть бути вжиті для покарання осіб, винних у корупційних правопорушеннях.

Лояльне оподаткування є також важливим фактором у забезпеченні ефективної боротьби з корупцією. Шляхом створення прозорих та справедливих податкових умов можна зменшити мотивацію для використання корупційних схем та уникнення сплати податків.

Висновок. У боротьбі з корупцією важливо усвідомити, що це складна та системна проблема, яка потребує комплексного підходу для ефективного подолання. Політична воля є основою будь-яких реформ та ініціатив у цьому напрямку. Без рішучого підходу влади до боротьби з корупцією будь-які законодавчі зміни або програми будуть малоєфективними. Удосконалення законодавства є ключовим елементом у створенні правового середовища, яке не тільки забезпечує покарання корупціонерів, але й передбачає прозорість та відкритість у діяльності державних інституцій. Важливо не лише приймати нові закони, але й забезпечити їх ефективну реалізацію та контроль за їх виконанням. Реалізація антикорупційних заходів має включати в себе широкий спектр дій, від зміцнення механізмів контролю та нагляду до освітніх та просвітницьких кампаній у суспільстві. Необхідно активно залучати громадянське суспільство, недержавні організації та міжнародних партнерів до спільних зусиль у цьому напрямку. Тільки через спільні зусилля усіх зацікавлених сторін — суспільства, влади, бізнесу та міжнародних організацій — можна досягти значних успіхів у боротьбі з корупцією. Важливо пам'ятати, що це питання, яке стосується кожного, і лише разом ми можемо зробити значний крок уперед у цій важливій справі.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПРАВОСУДДІ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Неділько Б.В.

*аспірант кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».*

Науковий керівник: Федоренко Т.В., к.ю.н., доцент,

*доцент кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна»*

Європейська комісія з питань ефективності правосуддя Ради Європи (СЕРЕJ) ухвалила першу Європейську хартію (Європейський етичний статут) про етичні принципи застосування штучного інтелекту (ШІ) в судових системах.

Комісія наголосила, що впровадження ШІ має здійснюватися з повною відповідальністю і не порушувати положень Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод і Конвенції про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних.

СЕРЕJ рекомендує з обережністю підходити до автоматизації процесів під час пошуку альтернативних заходів врегулювання цивільних позовів. Ще один ризик — неправильний аналіз ШІ схильності до скоєння злочинів тієї чи іншої людини. ШІ може назвати рецидивістом навіть людину, яка ніколи не сиділа у в'язниці, просто виходячи з її відповідей у спеціальному тесті.

Згідно з даними СЕРЕJ, ШІ вже повноцінно застосовують у системах правосуддя Франції, Великої Британії та США. У Франції функціонал програм використовується тільки в межах цивільного права, а у Великій Британії та США включає і кримінальні справи.

Під штучним інтелектом розуміється набір концепцій і технологій, за допомогою яких функціонують штучно створені машини, здатні тією чи іншою мірою імітувати інтелектуальні можливості людини.

У найзагальнішому вигляді штучний інтелект або Artificial Intelligence являє собою цифрову програму на базі закладених її розробниками математичних алгоритмів, що виробляє «нові» рішення (машинне мислення) [1]. У цьому контексті розуміється штучна симуляція (моделювання) інтелектуальної діяльності (мислення) людини, функціонування людського розуму.

З точки зору Європарламенту, штучний інтелект (ШІ) являє собою кіберфізичну (небіологічну) автономну, але таку, що потребує матеріальної (енергетичної) підтримки, систему, яка наділена

здатністю отримання, обміну та аналізу інформації, а також — здатністю до самонавчання на базі навичок, які вона здобуває (за аналогією — життєвий досвід), та взаємодій із навколишнім середовищем, а також здатністю адаптуватися до обставин, що змінюються [3]. Тобто, фактично, йдеться про здатність ШІ самостійно еволюціонувати та розвиватися.

Наприклад в Естонії тестували робота-суддю для ухвалення рішень у спорах, що впливають із договірних відносин. Аналогічні програми використовують або починають використовувати у Франції, Сінгапурі, Китаї та інших країнах, проте поки що ШІ є допоміжним інструментом для аналізу судових документів [2].

Протягом 2018 року Аргентина використовувала робота-суддю Prometea, який на основі релевантних судових актів, аналізованих упродовж 10 секунд, ухвалював і оформлював рішення з низки цивільних і адміністративних справ. Цікаво те, що всі винесені рішення ШІ були затверджені місцевими суддями [2].

Отже, майбутнє правосуддя, безумовно, за технологіями й автоматизацією судових процесів. Так, у штучного інтелекту є величезний потенціал прискорити процес обробки даних, розвантажити роботу судів, зробити її ефективною. Однак, дуже важливим при використанні ШІ є дотримання фундаментальних принципів, таких як верховенство права, недискримінація, неупередженість, справедливість, безпека та ін.

Список використаних джерел

1. Alarie B., Niblett A., Yoon A. How Artificial Intelligence Will Affect the Practice of Law. *International Review of Intellectual Property and Competition Law (IIC)*. 2017. Vol. 43. № 5. P. 532–554.
2. Buocz Th. J. Artificial Intelligence in Court: Legitimacy Problems of AI Assistance in the Judiciary. *Retskraft — Copenhagen Journal of Legal Studies*. 2018. Vol. 2. № 1. P. 41–59.
3. Рибікова Г. Використання штучного інтелекту у правосудді: зарубіжний досвід. URL: <https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/50907/1/%D0%a0%D0%b8%D0%b1%D1%96%D0%ba%D0%be%D0%b2%D0%b019.pdf>.

МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Ничипорук О.А.

*завідувачка навчально-методичним відділом,
Дубенська філія Університету «Україна»*

Існування та розвиток будь-якої сучасної демократичної держави залежить насамперед від молоді, яка у майбутньому визначатиме не лише вектори політичного, соціального, економічного розвитку країни, а й становище держави на міжнародній арені. Тож державна молодіжна політика є одним із найпріоритетніших та найважливіших напрямів роботи сучасних державних інституцій.

Сьогодні Україна зазнала військового вторгнення з боку Росії, тому на її захист стало багато молодих людей. Молоде покоління є одне із найбільш активних у захисті держави, так як і у всіх процесах державотворення, адже «майбутнє кожної країни залежить від молоді, молоді люди забезпечують економічний розвиток та відтворення популяції людства, забезпечують ВВП держави, ріст економіки, науки, культури, суспільства.

Перед нашою державною постає ряд завдань, виконання яких дозволить інтегрувати молодіжну політику України у загальноєвропейський простір і сприятиме створенню ефективної платформи для становлення української молоді, що позитивно вплине на розвиток нашої держави.

Підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом відіграло важливу роль у формуванні нової концепції молодіжної політики, а стандарти європейських країн є прикладом того, як має працювати система молодіжної політики України [4].

Велику роль у формуванні демократичного суспільства відіграє процес євроінтеграції. Молоде покоління має можливість на прикладах інших країн реалізувати та втілювати свої ідеї, спираючись на багатовіковий досвід інших держав. Молодь це «потенціал готовий до будь-яких перетворень та змін». Саме тому молоде покоління готове до великих змін, та готова реалізовувати власні ідеї, показувати діючій владі те, що молоде покоління має намір змінювати країну на краще, опираючись на досвід інших країн [5].

Майбутнє України тісно пов'язане з тим, чи в майбутньому молодь України буде мати можливість розвиватися та ставати тією свідоною, патріотичною людиною, яка буде активно приймати участь

у житті держави, чи буде зацікавлена у розвитку нашої держави, чи буде вона впевнена в нашій державі, та буде народжувати та виховувати дітей в Україні, чи буде платити податки та брати на себе відповідальність за власні вчинки, чи обере інших варіант перебігу свого життя — переїде в іншу країну.

Молодіжна політика — напрям державної політики, спрямований на створення соціально-економічних, політичних, організаційних, правових умов і гарантій для соціалізації та інтеграції дітей і молоді в суспільні процеси, що їх здійснюють в інтересах дітей і молоді та за їхньої участі [2].

Метою молодіжної політики є створення умов для самореалізації й розвитку потенціалу молоді в Україні, підвищення рівня її самостійності та конкурентоспроможності, забезпечення активної участі молоді в суспільному житті.

Дослідження в молодіжній сфері свідчать про те, що в країнах Європи, можна виділити спільні елементи молодіжної політики, які стали б суттєвим важелем змін до її формування, це:

- соціальний ланцюг між державою, молодими людьми і суспільством через консультації та вплив;
- поради та інформація про права молодих людей та можливості для них;
- свобода культурного, творчого та політичного вираження;
- культура продовження освіти і професійної освіти;
- відповідна спеціальна підтримка для молодих людей груп ризику;
- підтримка і заохочення активного проведення вільного часу;
- правильна організація професійної підготовки тих, хто працює з молодими людьми;
- дослідження труднощів, з якими стикаються молоді люди;
- сприяння міжнародним зв'язкам між молодими людьми тощо.

Ефективна реалізація молодіжної політики можлива лише за умови забезпечення якісної освіти, зміцнення фінансових та правових гарантій, реалізації прав та свобод молоді, забезпечення доступу та функціонування молодіжних організацій, стимулювання участі молоді у політичному та економічному розвитку України.

Необхідно розширювати простір, що забезпечить можливість розвитку молодого покоління, розвивати молодіжну інфраструктуру як соціальну платформу для становлення молоді з метою формування комунікаційних навичок та інноваційного мислення, що дозволить повною мірою інтегрувати молодь у нові соціальні структури,

адже ключовим ресурсом для формування сталого економічного розвитку є саме молоде покоління, яке має відповідну освіту, мислення та професійні навички. Рівень освіти молоді є вкрай важливим показником, оскільки визначає напрямок розвитку суспільства в цілому [3].

Перегляд чинного законодавства, розробка та впровадження державних цільових молодіжно-соціальних програм, розвиток молодіжної інфраструктури, використання кращих практик та європейського досвіду молодіжної роботи наближають нас до європейських стандартів молодіжної політики.

Обмін досвідом є найрезультативнішим способом переходу вітчизняної молодіжної політики на якісно-новий рівень, що тільки зміцнює розвиток співробітництва між нашою країною та державами-членами Європейського Союзу. Найважливішим кроком у розвитку молодіжної політики в Україні є міжвідомчий обмін та співпраця між сторонами, які надають нові можливості та ідеї для вдосконалення сучасної концепції молодіжної політики, що потребує попереднього планування вдосконалення законодавчої бази.

В контексті євроінтеграції молодь можна визначити як потенціал адаптації до змін, адже молоде покоління готове до серйозних змін, готове реалізувати свої ідеї та змінювати країну на краще.

Молодь України повинна мати доступні можливості впливати на процес прийняття управлінських рішень. Держава має створити відповідні умови та регулярно вживати заходів щодо зацікавлення молоді процесом державотворення [1].

Майбутнє України залежить від здатності молодих людей стати свідомими та патріотичними людьми, брати активну участь у житті держави, цікавитись розвитком нашої країни, народжувати та виховувати дітей в Україні, платити податки та нести відповідальність за свої вчинки.

Сьогодні молодіжна політика в Україні стає пріоритетним напрямом діяльності органів публічного управління, власне як і в більшості європейських країн. Кожна європейська держава має свою стратегію для надання молоді можливостей для власної реалізації та отримання досвіду, які дозволять їй інтегруватись у суспільство, бути активними та відповідальними його членами та рушійною силою майбутніх змін. Молодіжна політика ряду європейських країн ґрунтується на правах молодої людини і демократичних стандартах, орієнтована на можливості залучення молоді в їх розробку і реалізацію, що створює умови для навчання, можливостей і досвіду,

тому ця тема є актуальною. А для України ефективна молодіжна політики — це прояв європейського цивілізаційного вибору, фактор боротьби із окупантом й повоєнного відновлення нашої країни, що додатково підсилює актуальність цієї публікації.

Список використаних джерел

1. Драпушко Р.Г., Горінов П.В., Захаренко К.В., Міненко Є.С. Державна молодіжна політика України в умовах європейської інтеграції: виклики та можливості. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2022. Том 33 (72). № 4. С. 7–12.
2. Про основні засади молодіжної політики : Закон України № 1414-IX від 27.04.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20>.
3. Разумова Г.В., Сорсорян Е.З. Головні аспекти реалізації державної молодіжної політики в Україні в умовах децентралізації. *Економічний протір*. 2018. № 132. С. 83–94.
4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 28.03.2024).
5. Про Національну стратегію розвитку державної молодіжної політики до 2030 року: Указ Президента України № 94/2021 від 12.03.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94/2021#Text> (дата звернення: 02.04.2024).

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ МАЛОКОМПЛЕКТНОЮ СІЛЬСЬКОЮ ШКОЛОЮ

Олексюк О.В.

II курс, група ЗІС-22,

*спеціальність «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»,
Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна»;*

Бундак О.А.

к.і.н., доцент,

Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна»

В умовах сільських шкіл, де управління має свої виклики, важливо не лише переглянути наявний підхід, але й розробити абсолютно нові, науково обґрунтовані методи та форми управління, використання яких сприятиме досягненню позитивних результатів.

Контроль у керівництві загальноосвітнім навчальним закладом відіграє ключову роль, оскільки він є процесом збору та аналізу інформації щодо прогресу та результатів навчально-виховного процесу для прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Контроль має ряд важливих характеристик, таких як системність, регулярність, своєчасність, об'єктивність, економність, ефективність та повнота. Етимологічно походження слова «контроль» пов'язане з французькими термінами «contre» (протилежний, зустрічний) та «gole» (список), що вказує на його значення як процесу порівняння.

Мета керівництва школою полягає у виконанні завдань, що випливають із вимог суспільства до освітнього процесу. Багато науковців розглядають керівництво як сукупність загальних функцій, таких як планування, організація, координація, регулювання, стимулювання, контроль, аналіз і оцінка результатів. Цей набір функцій може бути різним і варіюватися від 3 до 10, а в деяких випадках і до 30. Окрім класичних функцій, існують і нові, сучасні, які доповнюють відомі.

Сучасному керівнику необхідно володіти не лише професійною компетентністю, а й стратегічним, соціальним та функціональним мисленням, вміти надихати всіх учасників освітнього процесу на творчість та співпрацювати з громадськістю, батьками і підлеглими для досягнення поставлених цілей.

Основні ролі директора школи — лідерство і управління освітою. Лідери мають здатність активно сприяти реальному процесу реформування школи, що повинен відбуватися на рівні кожного конкретного навчального закладу. Якщо ідеї, навіть прогресивні, нав'язуються зверху без справжнього лідерства, це може призвести до лише імітації реформування в системі середньої освіти. У свою чергу, управлінські зусилля спрямовані на керування процесами змін, а не людьми, а також на підтримку толерантності до тих, хто має відмінні від інших погляди.

Однією з ключових функцій керівника сільської школи є забезпечення належного рівня освіти та виховання дітей сільських населених пунктів. Управління малокомплектними школами в сучасних умовах виявляється надзвичайно складним через соціально-економічні перетворення та перехід до ринкових відносин в аграрному секторі, які не врахували всіх освітніх проблем у сільській місцевості. Однак для успішного формування національної школи потрібен новий тип керівника, що відрізняється високою професійною компетентністю, ініціативністю та комунікабельністю. Керівник сільської малокомплектної школи має тісно співпрацювати на основі взаємоповаги та позитивної мотивації, оскільки йому доводиться не лише керувати, але й сприяти творчій співпраці з усіма учасниками навчально-виховного процесу.

Науковці стверджують, що контроль у педагогічній сфері є складною системою взаємодії між керівником, вчителями та учнями, спрямованою на порівняння фактичних навчальних досягнень з планованими. Суть контролю полягає в послідовному виконанні наступних дій. Визначення цілей контролю та постановка завдань для досягнення цих цілей є першим кроком у процесі контролю. Далі, потрібно організувати контроль, розробити послідовність дій та встановити критерії успішності. Після цього проводиться аналіз відмінностей між планованими показниками та фактичним станом. У разі виявлення відхилень здійснюються коригуючі заходи з метою зменшення цих відмінностей.

Після виконання коригуючих заходів важливо провести аналіз та обробку отриманої інформації для визначення ступеня досягнення мети контролю. Результати дослідження свідчать, що успішність управління школою значно залежить від здатності керівника використовувати технології контролю та дотримуватись науково обґрунтованих педагогічних стандартів у цьому процесі.

Україна має ряд шкіл, які відрізняються умовами функціонування, кількістю класів та їх структурою. Завдання керівника, створити максимальний комфорт у школі: приміщення повинні бути доступними для всіх учнів, включаючи маломобільні групи населення. Школа також має бути оснащена сучасним обладнанням для проведення уроків та мати доступ до швидкісного інтернету. Адже якісне освітнє середовище характеризується безпечністю і комфортом.

Керівник повинен активно співпрацювати з педагогічним колективом та створити умови для їх творчого росту. Для вчителів важливо мати можливість самостійно розвивати свою педагогічну практику, входити до професійних спільнот, розкривати свої сильні сторони та працювати над покращенням слабких аспектів. Вони також мають бути мотивовані, брати участь у конкуренції та отримувати гідну оплату праці.

Оновлення класичних функцій управління та впровадження пріоритетних модернізованих функцій у практику управлінської діяльності керівників освітніх закладів підвищує її ефективність, розширює діапазон знань керівних кадрів і спонукає до пошуків новітніх форм, методів та механізмів управління, сприяє народженню нових педагогічних ідей, розробці концепцій, впровадженню ефективної диференційованої системи навчання та виховання учнів, нових форм організації навчально-виховного процесу, підвищенню рівня його результативності — освіти, виховання та розвитку учнів.

Функціональні зміни в роботі директора освітнього навчально-го закладу передбачені модернізацією діяльнісних функцій працівників, глибоким їх усвідомленням, умінням їх реалізувати в практичній діяльності. Менеджери освітніх закладів не лише повинні оволодіти цими функціями, а й застосовувати їх на практиці. А це означає, що кожен повинен володіти не лише якісними професійними педагогічними вміннями, а й управлінськими.

Отже, у процесі модернізації освіти стає очевидним, що управління школою вимагає нового підходу, який передбачає відмову від старих уявлень та врахування сучасних технологій управлінської діяльності для керівників різних типів та структур освітніх закладів.

СПІВВІДНОШЕННЯ КОНЦЕПЦІЙ «БІЗНЕС І ПРАВА ЛЮДИНИ»

Панфілова Ю.М.

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри міжнародних відносин
та політичного консалтингу,*

Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна»

У науковій літературі існують різні визначення поняття «бізнес». Бізнес у сучасному світі представлений суб'єктами приватного права, які складаються з великого різноманіття юридичних і фізичних осіб, підприємців. Юридичні особи як суб'єкти приватного права можуть мати різні форми власності, включаючи державну і змішану форми власності. Проте, не зважаючи на ситуацію, вони, за певними виключеннями, не відносяться безпосередньо до суб'єктів міжнародного публічного права [3].

Суб'єкти бізнес-діяльності є учасниками ринкової економіки, при якій держава прямий вплив на координування дій учасників через законодавчу та судову владу та опосередковано — через виконавчу. 19 Суверенні держави з точки зору міжнародного права є суб'єктами міжнародного публічного права. Всі вони, за виключенням Ватикану, Палестини, які мають статус наглядача та Тайваню, яка має обмежене міжнародне визнання, входять до складу Організації Об'єднаних Націй (далі — ООН).

Найвідомішим прикладом механізму приєднання суб'єктів приватного права до ряду суб'єктів міжнародного публічного права, є існування двосторонніх договорів про захист прав інвесторів, які в певних випадках та на умовах договору, надають інвесторам мож-

лівість звернутися до міжнародного арбітражу з питань захисту їхніх прав від безпосередніх дій держави або її органів.

На протязі останніх 25–30 років під керівництвом ООН її суверенними державами-учасниками було розроблено та імплементовано значну кількість «твердих» і «м'яких» джерел міжнародного права, які стосуються захисту прав людини ООН є найважливішою універсальною багатосторонньою міжнародною організацією сучасності [1].

Відповідно до Статуту ООН на рівні з нею є лише резолюції Ради Безпеки ООН, які мають обов'язкову юридичну силу і відносяться до так званого «твердого» права, у той час, як численні резолюції Генеральної Асамблеї ООН мають тільки рекомендаційний характер, маючи статус «м'якого» права. Деякі резолюції Ради Безпеки ООН мають пряме відношення до прав людини, особливо у випадках їх порушення під час конфліктів, але ці резолюції стосуються конкретних конфліктних ситуацій і не мають загально-правового характеру.

Під супроводом ООН і за її активною участю було прийнято ряд фундаментальних та важливих міжнародних актів із прав людини, включаючи Загальну декларацію прав людини (1948 р.), Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (1966 р.) та ін. [8].

Ці документи не мають юридично обов'язкового характеру, як таких, але через їхню доктринальну значущість вони були інтегровані в різні міжнародні договори універсального та регіонального рівнів, і, як наслідок, — у національне законодавство держав-членів ООН. Відомо, що міжнародні конвенції не є документами «прямої дії». Їх імплементация в життя здійснюється шляхом прийняття відповідного законодавства на національному рівні та його належного виконання.

Зміст класичних конвенцій із прав людини є, як правило, загальноновідомим. Втім, так само відомий і факт наявності проблем у сфері дотримання їхніх вимог країнами-підписантами. У цілому, очевидним є те, що вони ніколи ідеально не виконувалися, і проблеми з їх виконанням є постійними. У той же час, варто наголосити, що навіть їх часткове виконання є значно ліпшим явищем, ніж їх гіпотетична відсутність. Варто прийняти до уваги, що на час утворення ООН у 1945 р., яке відбулося по завершенню Другої світової війни, до її складу входила лише 51 країна. Тобто, на той історичний момент абсолютної більшості нинішніх держав-членів ООН просто не існувало. Головним завданням створення ООН було підтримання та забезпечення миру, тож структура і функції Організації були визначені відповідно. На

даний час сфера діяльності ООН охоплює й різноманіття інших питань, які мають відношення не лише до підтримання миру [4].

Основні положення щодо захисту прав людини від порушень з боку бізнесу ґрунтуються на диференційованих, але взаємодоповнюючих обов'язках і охоплюють три ключові принципи:

— зобов'язання держави щодо захисту, поваги та реалізації прав людини й фундаментальних свобод;

— роль бізнес-структур як спеціалізованих органів суспільства, на які покладено виконання спеціальних функцій і до яких висувається вимога діяти відповідно до усіх застосовних законів і дотримуватися прав людини;

— необхідність забезпечення прав і обов'язків, а у разі їх порушення, вирішення проблеми відповідними й ефективними засобами правового захисту.

Ухвалення Радою ООН із прав людини у червні 2011 р. Керівних принципів ООН щодо бізнесу та прав людини стало важливим етапом у процесі розвитку нормативних стандартів відповідальності та підзвітності бізнесу [6].

Уже усталеним є визнання фізичних осіб суб'єктами прямої відповідальності за міжнародні злочини піратства та рабства. Міжнародні військові трибунали, створені після Другої світової війни, підтвердили, що фізичні особи можуть і мають нести відповідальність за злочини проти миру, воєнні злочини та злочини проти людяності, а також накладають відповідальність на тих, хто перебуває під їхньою прямою чи опосередкованою юрисдикцією — у тому числі офіційних співробітників.

Із набуттям чинності Статуту Міжнародного кримінального суду 2002 р. стало можливим також притягнення до відповідальності окремих фізичних осіб, які вчинили воєнні злочини, злочин геноциду та злочини проти людяності.

Поступово утвердилось і визнання корпорацій суб'єктами міжнародного права, що стало наслідком виходу за рамки класичних концепцій прав людини. Це означає, що бізнес-актори стають, поміж іншого, носіями зобов'язань у сфері прав людини.

Із точки зору теорії прав людини, такий висновок заснований на більш узагальненій тезі про «горизонтальну» дію прав людини, згідно з якою вимоги щодо їх поваги можуть бути звернені в тому числі і до недержавних суб'єктів (національні та міжнародні неурядові організації, корінні народи та національні меншини; автономні округи; правозахисники; інтернаціоналізовані території; терористи;

воєнізовані групи; транснаціональні корпорації; фізичні особи). Значна кількість з цих груп мають на меті просування прав людини, у той час, як інші, прямо навпаки, підтримують злочинні діяння або навіть скоюють злочини, спрямовані проти життя та прав людини.

«Горизонтальна дія» прав людини передбачає, що кожна людина й кожна суспільна структура («орган суспільства», англ. «organ of society») зобов'язані робити свій внесок у створення умов, які сприяють здійсненню прав людини. Тому на сьогодні є очевидним те, що зобов'язання у сфері прав людини є універсальними й стосуються всіх без винятку — як державних, так і недержавних акторів (суб'єктів).

При цьому зміст таких зобов'язань є різним. Сучасне право прав людини покладає на державу три рівні зобов'язань: поважати, захищати та забезпечувати (англ. obligations to respect, protect and fulfill). Зобов'язання щодо поваги до прав людини переважно охоплюють невтручання держави у їх реалізацію. Зобов'язання поважати (англ. obligations to respect) вимагають від держави утримання від будь-яких дій, які можуть перешкоджати або лишати осіб можливості користуватись своїми правами або здійснювати ці права власними зусиллями.

Зобов'язання захищати (англ. obligations to protect) вимагають, щоб держава запобігала порушенням прав людини третіми особами [5].

Зобов'язання забезпечувати (сприяти реалізації) (англ. obligations to fulfil) передбачають, що держави повинні вживати заходів (законодавчих, судових, адміністративних, освітніх та ін.) для забезпечення особам можливостей задовольняти основні потреби, гарантовані правом прав людини, які не можуть бути задоволені тільки їх особистими зусиллями. Це ключове зобов'язання держави щодо економічних, соціальних і культурних прав, однак воно стосується також і громадянських та політичних прав [7].

Вони охоплюють обов'язки держави:

— запобігати порушенням прав і свобод із боку будь-якого індивіда або іншого недержавного «актора» (англ. non-state actor);

— уникати та усувати будь-які спонукання до порушень прав із боку третіх осіб;

— забезпечити доступ до засобів правового захисту у випадках порушень прав людини з метою запобігання в подальшому можливих зазіхань, відновлення порушеного права та справедливої компенсації постраждалому.

На бізнес покладається обов'язок поважати права людини, що означає діяти з належною обачністю (due diligence), задля уникнен-

ня порушень прав людини та вжити заходів для запобігання та подолання негативних наслідків на права людини, які зумовлені діяльністю бізнесу.

Список використаних джерел

1. Біла К.О. Особливе партнерство Україна-НАТО як проблема національної та європейської безпеки : дис... канд. політ. наук : 23.00.04. Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2002. 197 с.
2. Боднарук О.В. Європейський досвід державного регулювання корпоративної соціальної відповідальності. Менеджер. 2016. № 2. С. 41–48.
3. Гришук В.К. Соціальна відповідальність : навч. посібник. Л. : Львівський університет внутрішніх справ, 2017. 152 с.
4. Грушова А.Т. Проблеми захисту прав людини в діяльності ООН : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : спец. 23.00.04 «Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку». К., 2014. 20 с.
5. Єлистратова Г.І. Забезпечення сталого розвитку підприємств на основі принципів КСВ. URL: https://kneu.edu.ua/userfiles/ec_pidpr_th_pr_4/3/Elistratova.doc.
6. Керівні принципи щодо бізнесу і прав людини: Реалізація Рамкової програми Організації Об'єднаних Націй «Захист, повага і засоби захисту». Переклад: К. Буряковська, Ю. Разметаєва, О. Уварова, Д. Філіпський. За заг. ред. О. Уварової. Харків : Право, 2018. 80 с.
7. Маматова Т.В. Міжнародні стандарти корпоративної соціальної відповідальності: механізм адаптації для органів державного контролю України. *Державне управління та місцеве самоврядування : зб. наук. пр.* Вип. 1 (4). Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2010. С. 109–120.
8. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 16 грудня 1966 року. Забезпечення прав людини. Хрестоматія. К.-Х., 2015. С. 38–46.

ПОСИЛЕННЯ ДЕМОКРАТІЇ ЧЕРЕЗ ЗАЛУЧЕННЯ СУСПІЛЬСТВА У ПРОЦЕСИ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ

Пасенюк К.О.

*аспірант, спеціальність «Право»,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».
Науковий керівник: Сапарова А.О., к.ю.н., доцент,
завідувач відділу аспірантури та докторантури,
Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»*

У сучасному світі демократії стикаються з численними викликами. Крім негативної та вже сталої тенденції до розчарування у демократіях [1; 2], у 2024 році на них ще чекає серйозне випробування серією «великих виборів» [3] за умови політичного ландшафту,

який в значному ступені залежить від популістських сил [4]. Дослідження бази даних *Global Populism in Power*, проведене Інститутом Тоні Блера, ще в 2020 році виявила стійкий і інтуїтивно зрозумілий зв'язок між зростанням попиту на популізм та рівнем невдоволення громадян демократіями [5]. Цей підйом популізму різко прискорився в 2000-х роках і був загалом стабільним протягом останнього десятиліття. Пандемія коронавірусу продемонструвала нам, що популістські лідери протиставляють науковому підходу конспірологію, а гібридна агресія росії проти України давно знайшла у популістах всього світу надійних політичних партнерів.

Одним із очевидних шляхів подолання цих проблем є залучення громадян до процесів прийняття рішень, що сприяє поглибленню розуміння демократії, а відтак і її зміцненню. Огляд наукових досліджень підтверджує, що освіта та громадянське навчання грають ключову роль у формуванні «активного громадянства» та розумінні принципів демократії. Саме тому дебати навколо концепції громадянства значно змінилися за останнє десятиліття: колись домінуючим дискурсом були протилежні електоральні точки зору, тепер набагато більше уваги приділяється громадянству як процесу навчання [6]. Видатний американський філософ та педагог Джон Дьюї ще в минулому столітті зазначав, що демократія — це більше, ніж форма правління, це «першочергово спосіб спільного життя, спільного комунікаційного досвіду» [7]. Таке бачення сьогодні значно розширює роль громадянина порівняно з роллю виборця з доволі поверхневими можливостями участі. Але такі умови для громадянина, на думку Дьюї, можна створити лише шляхом цілеспрямованої та систематичної освіти [8].

У 2020 році Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСД) було розроблено перше емпіричне порівняльне дослідження, яке, зокрема, констатувало, що у відповідь на ці виклики демократичні інститути в усьому світі починають трансформуватися — громадянам надається більш безпосередня роль у визначенні порядку денного та формуванні громадських рішень, які зачіпають їхні інтереси [9]. Зростання зусиль із включення громадського обговорення до процесу ухвалення рішень можна розглядати як початок періоду перетворень, спрямованих на адаптацію архітектури представницької демократії та впровадження інститутів, які засновані на міні-суспільствах та демархічних процедурах. Такі дорадчі процеси приймають різноманітні форми та здійснюються на всіх рівнях влади: від місцевих, регіональних до національних та міжна-

родних/наднаціональних. Предметами їх розгляду є широке коло питань від міського до стратегічного планування. Зазначається, що, як правило, вони добре підходять для вирішення: дилем, заснованих на цінностях, складних проблем, які потребують компромісів [10]. Загалом, залежно від моделі, дослідники виокремлюють велику кількість переваг такого підходу — від відсутності корупційних ризиків, досягнення когнітивної різноманітності та справедливості у репрезентації до здатності урядів і парламентів за допомогою такого підходу виходити із «глухих кутів» та ухвалювати складні рішення з меншими витратами [11].

Суть міні-суспільств та демархічних інститутів полягає в тому, що до таких колегіальних органів на місцевому або державному рівнях, що є дорадчими або представницькими (в залежності від моделі), залучаються громадяни за випадковим принципом. Члени такого органу утворюють репрезентативну вибірку всього суспільства (міні-суспільство), і їм надається час, ресурси та широкий спектр точок зору, щоб глибше дізнатися про проблему. Завдяки кваліфікованій фасилітації учасники такого органу зважують компроміси та працюють над пошуком спільних точок дотику щодо спільного набору рекомендацій або рішення.

Головна цінність таких рекомендацій або рішень полягає в тому, що ми скоріше приймемо рішення людей, які добре обізнані з питанням, добре вмотивовані знайти якомога краще рішення і репрезентують коло наших інтересів просто тому, що вони статистично репрезентують нас як групу. Також вони сходяться в тому, що з багатьох причин випадково обрані люди здатні досягати бажаного консенсусу легше за експертів і політиків [12]. Крім того, що такий підхід може бути ефективним як спосіб ухвалення зважених рішень та пошуку консенсусу, так і з точки зору колективної освіти. Загальне обговорення та взаємодія з експертами неможливі без виховання поваги до співрозмовника, емпатії та знайомства з іншою точкою зору. Такий просвітницький процес матиме ефективний вплив на підвищення радіусу та глибини довіри суспільства всередині, як всередині так і до держави [13]. Дослідження також показують, що думки учасників зазвичай змінюються в процесі обговорення, і вони, як правило, деполяризуються, а не стають більш екстремальними. Більше того, учасники таких обговорень зазвичай задоволені своїм досвідом участі, що може спонукати їх до участі в політиці в майбутньому [14].

Список використаних джерел

1. Dr. Simon P. Watmough Populism in 2023: The Year in Review. European Center of Populists Studies. URL: <https://www.populismstudies.org/populism-in-2023-the-year-in-review/> (дата звернення : 22.03.2024).
2. Sara Repucci Freedom House Report «Freedom in the World 2020: A Leaderless Struggle for Democracy». URL: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2020/leaderless-struggle-democracy> (дата звернення : 22.03.2024).
3. Kevin Cunningham, Susi Dennison, Simon Hix, Imogen Learmonth. A sharp right turn: A forecast for the 2024 European Parliament elections, Kevin Cunningham. URL: <https://ecfr.eu/publication/a-sharp-right-turn-a-forecast-for-the-2024-european-parliament-elections/> (дата звернення : 22.03.2024).
4. Laura Silver Populists in Europe — especially those on the right — have increased their vote shares in recent elections, Pew Research Center. URL: <https://www.pewresearch.org/short-reads/2022/10/06/populists-in-europe-especially-those-on-the-right-have-increased-their-vote-shares-in-recent-elections/> (дата звернення : 22.03.2024).
5. Dr. Nico Jaspers Democracy Perception Index 2023, Alliance of Democracies. URL: <https://6389062.fs1.hubspotusercontentna1.net/hubfs/6389062/Canva%20images/Democracy%20Perception%20Index%202023.pdf> (дата звернення: 22.03.2024).
6. Jakob-Moritz Ebrel, Robert A. Huber, Esther Greussing From populism to the «plandemic»: why populists believe in COVID-19 conspiracies. *Journal of Elections, Public Opinions and Parties*. 2001. Vol. 31. P. 272–284.
7. Dewey J. Democracy and education. New York, NY: Courier Corporation. URL: <https://nsee.memberclicks.net/assets/docs/KnowledgeCenter/BuildingExpEduc/BooksReports/10.%20democracy%20and%20education%20by%20dewey.pdf> (дата звернення : 22.03.2024).
8. Gerard Delanty Citizenship as a learning process. Eurozine. URL: <https://www.eurozine.com/citizenship-as-a-learning-process/> (дата звернення: 22.03.2024).
9. Innovative Citizen Participation and New Democratic Institutions Catching the Deliberative Wave. OECD. 2020. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/sites/339306_daen/1/2/1/index.html?itemId=/content/publication/339306daen&_csp_=07698b7c924c319dbb92a6500bf563da&itemIGO=oecd&itemContentType=book (дата звернення : 22.03.2024).
10. Luke Zaphir. Democratic communities of inquiry: Creating opportunities to develop citizenship. *Educational Philosophy and Theory*. 2018. Vol. 50. P. 359–368.
11. Hélène Landemore Open Democracy: Reinventing Popular Rule for the Twenty-First Century. Princeton University Press. 2020.
12. James Pow Mini-Publics and the Wider Public: The Perceived Legitimacy of Randomly Selecting Citizen Representatives. *Journal of Representative Democracy*. 2023. Vol. 59. P. 13–32.
13. Morten Frederiksen, Christian A Larsen, Henrik L. Lolle Education and trust: Exploring the association across social relationships and nations. 2016. *Acta Sociologica*. Vol. 59.

14. Jean-Benoit Pilet, Camille Bedock, Pierre-Etienne. Vandamme Improving, Bypassing or Overcoming Representation? (E-Book). 2021. Frontiers Media.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ В УКРАЇНІ

Петрик Т.Ю.

*III курс, група ПЗ-21-1-вс, спеціальність «Право»,
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Сидоренко В.В., к.ю.н., доцент,
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна»*

Наразі Україна лишається однією з небагатьох держав в яких ще й досі на законодавчому рівні не врегульоване питання надання цивільним особам права на користування вогнепальною зброєю. Дискусії навколо законодавства у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні не припиняються вже протягом кількох десятків років.

Збройна агресія щодо нашої країни та, як наслідок, введення воєнного стану, ситуацію навколо проблематики обігу зброї не змінила, а деякі експерти прямо вказують на те, що вона навіть погіршилася. При цьому одні фахівці вважають, що питання обігу цивільної вогнепальної зброї є нагальним та вимагає негайного вирішення, інші наголошують на тому, що так звана «легалізація зброї» та новий закон потребує експертних дискусій та виважених і обміркованих рішень, перш ніж його приймати [3, с. 452].

За даними групи «Рейтинг», десять років тому лише 13% українців підтримували право на носіння зброї, але в опитуванні 2022 р., проведеному за допомогою додатку «Дія», ця цифра зросла до 59%. Остання вибірка є доволі репрезентативною, в опитуванні взяли участь рекордні 1,7 мільйона осіб. В свою чергу, за даними МВС України, на початку 2021 р. в Україні налічувалося понад 1,3 мільйона одиниць легальної вогнепальної зброї. Нелегальної зброї було в рази більше. За дослідженням швейцарської компанії Small Arms Survey у 2021 р. в Україні було від чотирьох до п'яти мільйонів незареєстрованих одиниць зброї. З початку Великої війни кількість зброї на «чорному ринку» безумовно зросла, а ситуація з її вилученням погіршилася. Натомість народні депутати роками не можуть ухвалити низку законів, які б легалізували вогнепальну зброю.

Спробою вирішити цю проблему став законопроект «Про право на цивільну вогнепальну зброю», який був затверджений у першому читанні ще за день до повномасштабного вторгнення 23 лютого 2022 р., з того часу він ще й досі знаходиться на стадії підготовки до другого читання, лише наприкінці грудня 2024 р. з'явилась нова доопрацьована редакція документа, в яку було внесено понад 700 правок, як наслідок з'явилося ще більше обмежень, а такий результат викликав масу обурення та став розчаруванням для громадян та експертів.

За словами авторів законопроекту, значна частина правок була вимогою МВС України, вони ще більше ускладнили доступ громадян до вогнепальної зброї. Зокрема, у законопроекті пропонується положення, яке встановлює, що короткоствольну нарізну вогнепальну зброю можуть придбати особи, яким виповнилося 30 років і які мають п'ятирічний досвід володіння іншою дозволеною зброєю (мисливська, травматичні пістолети). Довгоствольною нарізною зброєю пропонують дозволити володіти з 25 років після проходження курсів. Пропонується дозволити володіння вогнепальною зброєю лише через п'ять років після закінчення воєнного стану. Однак навіть якщо обмеженому колу людей вдасться легально придбати зброю, то до її власників у будь-який час може прийти поліція з перевіркою. Законодавці пропонують запровадити такі перевірки не менше одного разу на три роки або за рішенням суду. Власник зброї зобов'язаний надати доступ до місця її зберігання. У випадку порушень поліція видає припис, за невиконання якого впродовж місяця власника позбавлятимуть права на володіння зброєю [1].

Ще одне обмеження пропонується ввести на носіння зброї. Майбутнім законним власникам короткоствольної зброї пропонується носити її лише вдома, за місцем зберігання або під час занять із стрільби. Мисливську зброю можна буде носити під час полювання в межах мисливських угідь. Інші види — під час участі в спортивних заходах у межах стрілецьких тирів, стрільбищ або стендів. Вважаємо такі обмеження застарілими та неактуальними для сьогодення. Законопроект також зобов'язує інформувати про переміщення зброї. Якщо власник захоче поїхати з нею в іншу область, то про це обов'язково слід повідомляти Національній поліції. Вимога стосуватиметься зброї та боеприпасів до неї.

На нашу думку, ухвалення законопроекту у такому вигляді, призведе до катастрофічного зростання попиту на зброю на «чорному ринку», що призведе до значного ускладнення криміногенної ситуації в державі [2]. Реалії сьогодення вимагають активних і швид-

ких дій для вирішення цих важливих питань, але сучасний стан українського законодавства не забезпечує належних умов для надання цивільним особам права на володіння вогнепальною зброєю. Варто звернути увагу на досвід інших країн у реалізації цього права. Як свідчить світова практика, при встановленні права на володіння вогнепальною зброєю слід звернути увагу на посилення правового регулювання умов володіння та застосування зброї та встановлення розумного балансу між обмеженнями на застосування вогнепальної зброї та правом на свободу вираження поглядів. Тому питання легалізації вогнепальної зброї для громадян, безсумнівно, залишатиметься актуальним ще довгий час, поки не буде прийнятий повноцінний закон, який міг би врегулювати всі аспекти цього питання.

Список використаних джерел

1. Зброя для обраних. Що не так з новим законопроектом про легалізацію зброї для цивільних? Економічна правда: веб-сайт. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2024/01/17/708824/> (дата звернення: 23.03.2024).

2. Легалізація вогнепальної зброї: міжнародний досвід. *Лабораторія Законодавчих Ініціатив*: веб-сайт. URL: <https://parlament.org.ua/2023/03/21/strong-legalizatsiya-vognepalnoyi-zbroyi-mizhnarodnij-dosvid-strong/> (дата звернення: 23.03.2024).

3. Хвостовцов С. Поняття та сутність обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні: адміністративно-правовий аспект. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 2 (123). С. 451–456.

ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА ЯК ОСНОВНИЙ РЕГУЛЯТОР АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ СПОРІВ ЩОДО ЗАХИСТУ СОЦІАЛЬНИХ ГАРАНТІЙ ЛЮДИНИ

Пікалюк С.С.

*ст. викладач кафедри права та фінансів,
Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна»;*

Беднарчук В.З.

*І курс, група ПЗ-23, спеціальність 081 «Право»,
Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна»*

У статті 1 Конституції України законодавець визначає основний статус України як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної, правової держави. Це визначає фундаментальний статус України. Таким чином, соціальна політика як одна із сфер державної політики

визначена законодавцем як така, що має пріоритетне значення. Крім того, відповідно до статті 8 Основного Закону, в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Конституція України має найвищу юридичну силу [1].

Варто зазначити, що це конституційне положення ґрунтується на положеннях Статуту Ради Європи. Відповідно до статті 3 Хартії, кожна держава-член Ради Європи повинна визнавати принцип верховенства права та здійснення прав людини і основоположних свобод усіма особами, які перебувають під її юрисдикцією [2].

Цікаво зазначити, що в конституційній та адміністративній юриспруденції відсутнє єдине розуміння сутності принципу верховенства права. Так, згідно з визначенням, що міститься у Великій українській юридичній енциклопедії, верховенство права — це принцип забезпечення панування права над політичною владою держави та іншими соціальними регуляторами, недопущення свавілля державної влади та забезпечення дотримання вимог справедливості, а також забезпечення реалізації та відповідного гарантування прав людини і основоположних свобод [3, с. 27].

Що стосується правозастосовчої практики, то Адміністративний суд при вирішенні публічно-правових спорів використовує визначення верховенства права як панування права в суспільстві. На думку Великої Палати, верховенство права вимагає від держави його реалізації у правотворчій та правозастосовчій діяльності, насамперед у законодавстві, яке має бути пронизане насамперед ідеями соціальної справедливості, свободи та рівності. При цьому справедливість є одним з основоположних принципів права і має вирішальне значення у визначенні права як регулятора суспільних відносин, одним з універсальних аспектів права [4].

Таке визначення повністю узгоджується з положеннями статті 6 Кодексу адміністративного судочинства України, відповідно до якої суди при вирішенні справ керуються принципом верховенства права, згідно з яким, зокрема, людина, її права та свободи визнаються найвищою цінністю та визначають зміст і спрямованість діяльності держави [5].

Нажаль, доводиться констатувати, що сьогодні адміністративні органи, особливо ті, що реалізують державну політику у сфері пенсійного та соціального забезпечення, створюють штучні перешкоди для громадян у їх спробах реалізувати свої законні права та інтереси у сфері пенсійного та соціального забезпечення.

Зокрема, незважаючи на усталену позицію Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду з цього питання, і навіть наявність зразкових рішень Суду у відповідних галузях права, органи пенсійного забезпечення не змогли забезпечити громадянам, у тому числі військовослужбовцям та працівникам правоохоронних органів, право на перерахунок пенсії у зв'язку з підвищенням грошового забезпечення відповідних категорій військовослужбовців. Відмова їм у такому праві є поширеною і категорично неприйнятною практикою. Водночас відновлення Судом справедливості у цьому питанні не означає, що в майбутньому при перерахунку пенсій відповідно до рішення Суду пенсійні органи будуть безпідставно зменшувати громадянам базовий розмір пенсії або обмежувати пенсійні виплати максимальним розміром у випадках, коли це абсолютно неприпустимо, забезпечуючи тим самим отримання ними відповідного розміру пенсії. Це не гарантовано. Слід також зазначити, що відновити права громадян, порушені у вищезазначених справах, в одному судовому процесі неможливо через позицію Великої Палати про передчасність позовів у питаннях, які ще не вирішені органами пенсійного забезпечення (наприклад, обмеження максимального розміру пенсії). Однак немає сумнівів, що незаконні дії з боку органів державної влади будуть неминучими в майбутньому.

Наведені вище дані не є поодинокими, а являють собою приклади неефективного судового захисту соціального забезпечення та прав людини. У зв'язку з цим варто було б переглянути, по-перше, усталену позицію про необхідність багаторазового звернення громадян до суду для відновлення своїх конституційних прав. По-друге, врегулювати відповідальність посадових осіб адміністративних органів за ігнорування рішень Верховного Суду у зразкових справах.

Таким чином, у ситуаціях, коли адміністративні органи свідомо та систематично порушують основоположні права громадян, зокрема право на соціальний захист та пенсійне забезпечення, саме суди мають бути ефективними охоронцями верховенства права і на практиці показувати, що людина, її права та свободи насправді є найвищою цінністю та визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Саме суди, на нашу думку, повинні демонструвати, що це дійсно найвища цінність і саме вони визначають зміст і спрямованість діяльності держави. У цьому контексті принцип верховенства права має бути домінуючим у судовій парадигмі.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 04.04.2024).
2. Статут Ради Європи від 05.05.1949. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001#Text (дата звернення: 04.04.2024).
3. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. Харків : Право, 2016. Т. 3 : Загальна теорія права / ред. кол. : О.В. Петришин (голова) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2017. 952 с.
4. Постанова Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 19.01.2023 у справі № 420/2004/22. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/108515764> (дата звернення: 04.04.2024).
5. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 04.04.2024).

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ МЕДІА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Поліщук Т.С.

*III курс, група ПЗ-21-1-вс, спеціальність «Право»,
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Сидоренко В.В., к.ю.н., доцент,
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна»*

Правове регулювання діяльності медіа в умовах воєнного стану є актуальним, оскільки вже десять років триває збройна агресія росії проти України, два з яких повномасштабна війна. У таких надзвичайних ситуаціях правила, які стосуються свободи слова, доступу до інформації та функціонування медіа, можуть бути суттєво обмежені або переглянуті. Необхідність забезпечення національної безпеки та захисту інтересів громадян може призвести до введення цензури, обмежень на роботу журналістів та редакцій, а також до монополізації медіа органами влади. Одночасно, існує необхідність забезпечення прав людини на інформацію та свободу висловлення, навіть у складних умовах воєнного конфлікту. Таким чином, аналіз та регулювання діяльності медіа в умовах воєнного стану залишається важливою проблемою для сучасного суспільства.

Головною метою медіа в сучасних реаліях, в яких опинилася держава в цілому та її народ, є надання суспільству актуальної та достовірної інформації, не завдаючи при цьому шкоди стратегічним планам України щодо повної територіальної незалежності та перебігу війни. Водночас існування військової цензури набуває нового сенсу та призначення з кожним днем протистояння Україною анексії її територій та відверто насильницькому поваленню державного режиму. Це пов'язано насамперед з національною безпекою, недопущенням публікації інформації, яка може бути використана на користь ворога, запобіганням суспільній паніці та іншими факторами, ігнорування яких може завдати непоправної шкоди медіа [5].

Воєнна цензура, як і будь-яка інша, — це, насамперед, обмеження та контроль. В умовах введеного воєнного стану на території України з 24 лютого 2022 року допускається тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень. Неможливо стверджувати, що такі обмеження не стосуватимуться і медіа [2].

Згідно із Законом України «Про медіа» суб'єктам у сфері аудіовізуальних, друкованих та онлайн-медіа забороняється поширювати інформацію, що висвітлює збройну агресію проти України як внутрішній конфлікт, громадянський конфлікт чи громадянську війну, якщо наслідком цього є розпалювання ворожнечі чи ненависті або заклики до насильницької зміни, повалення конституційного ладу чи порушення територіальної цілісності, недостовірні матеріали щодо збройної агресії та діянь держави-агресора (держави-окупанта), її посадових осіб, осіб та організацій, що контролюються державою-агресором (державою-окупантом), у разі, якщо наслідком цього є розпалювання ворожнечі чи ненависті або заклики до насильницької зміни, повалення конституційного ладу чи порушення територіальної цілісності, програми та матеріали (крім інформаційних та інформаційно-аналітичних програм), одним з учасників яких є особа, внесена до переліку осіб, які створюють загрозу національній безпеці [3].

Журналісти та інші медіа учасники відіграють важливу роль у захисті демократичного та плюралістичного суспільства, і Європейський Суд з прав людини визнає їх «сторожовими псами громадськості». Тим не менш, журналісти дедалі частіше стають жертвами різного роду нападів, що заважають їхній повсякденній роботі, починаючи від фізичного та психологічного насильства і закінчуючи онлайн-погрозами, переслідуваннями та залякуваннями [1]. До

особливостей діяльності медіа в умовах збройної агресії, доцільно також віднести, можливість Міністерства оборони України, військових та військово-цивільних адміністрацій, створювати відповідні суб'єкти у сфері аудіовізуальних медіа для задоволення інформаційних потреб населення територій з особливим режимом мовлення [4].

Таким чином, слід зазначити, що законодавчі обмеження діяльності медіа в умовах воєнного стану залишаються доречними, проте одночасно потребують забезпечення реального балансу між захистом національної безпеки та забезпеченням свободи слова і доступу до інформації. Зокрема, необхідно забезпечити захист прав людини на інформацію та свободу вираження поглядів й переконань, уникаючи при цьому поширення дезінформації, яка загрожує національним інтересам. Такий підхід є важливим для збереження демократичних цінностей та забезпечення сталого функціонування суспільства в умовах війни. Крім того, належну увагу слід приділяти захисту журналістів та працівників медіа, які часто стають мішенями та переслідуються під час конфлікту. Необхідно забезпечити їхню безпеку та можливість вільно виконувати свої функціональні обов'язки. Правильне розуміння цих питань є ключовим для підтримки демократії, прав людини та соціальної стабільності, особливо під час війни.

Список використаних джерел

1. Данькова Н. Як виживають газети і журнали під час війни. Сім історій із різних кінців України. *Детектор медіа*. URL: <https://detector.media/rinok/article/199558/2022-05-28-yak-vyzhyvayut-gazety-i-zhurnaly-pid-chas-viyny-sim-istoriy-iz-riznykh-kintsiv-ukrainy/> (дата звернення: 25.03.2024).
2. ЗМІ в умовах війни: нормативно-правове регулювання воєнної цензури в Україні. *Апостроф* : веб-сайт. URL: <https://apostrophe.ua/ua/article/society/2022-10-07/smi-v-usloviyah-voyni-normativno-pravovoe-regulivanie-voennoy-tsenzu ryi-v-ukraine/48432> (дата звернення: 25.03.2024).
3. Про медіа : Закон України від 13 грудня 2022 року. № 2849-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text> (дата звернення: 25.03.2024).
4. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травня 2015 року. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 25.03.2024).
5. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року «Про Стратегію інформаційної безпеки»: Указ Президента України від 28.12.21 р. № 685/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#Text> (дата звернення: 25.03.2024).

ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ КОНФЛІКТІВ У ШЛЮБНО-СІМЕЙНИХ ВІДНОСИНАХ

Рачинський Р.Ю.

*аспірант кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».*

Науковий керівник: Федоренко Т.В., к.ю.н., доцент,

*доцент кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна»*

Основні проблеми виникнення конфліктів у шлюбно-сімейних відносинах полягають у тому, що сімейні конфлікти є невід'ємною частиною життя багатьох людей і мають значний вплив на їхнє фізичне та психічне здоров'я, а також на благополуччя дітей.

Згідно з ст. 51 та ст. 52 Конституції України, шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки і чоловіка. Кожен із подружжя має рівні права і обов'язки у шлюбі та сім'ї [1]. Стосунки чоловіка та дружини можуть зазнавати постійних змін на різних етапах подружнього життя: у перші місяці спільного життя; у період народження дітей, особливо першої дитини; на етапі їх виховання у середньому віці шлюбу; у період старіння. Тому практично жодна сім'я не обходиться без конфліктів.

Причини виникнення конфліктів можуть бути різними:

- несумісність цінностей і переконань;
- конфлікти через фінансові проблеми;
- невіршені питання щодо розподілу обов'язків і відповідальності;
- непорозуміння і недостатність комунікації;
- різниця в характерах і темпераменті;
- невіршені проблеми з минулого;
- втрата інтимного зв'язку.

Ці причини не є вичерпним списком, але вони часто відображають основні чинники, які можуть впливати на виникнення конфліктів у шлюбно-сімейних відносинах.

Самі конфлікти ще не свідчать про неблагополучність сім'ї. Часто вони сприяють порозумінню подружжя. Серйозні проблеми виникають тоді, коли конфлікти набувають затяжного, хронічного характеру і мають негативні наслідки для членів сім'ї. Тому нераціональною є установка на уникнення конфліктів узагалі і шкідливою є їх недооцінка. Стійкі й невіршені конфлікти зумовлюють постійне напруження в сім'ї, яке може спричинити її дезорганізацію та розпад.

Конфлікти і напруження можуть виникати не тільки між чоловіком і дружиною, а й між батьками і дітьми. Часто спричиняє їх вікова різниця, відмінність характерів, що ускладнює взаєморозуміння. Причина непорозумінь частіше лежить у площині цінностей, стандартів поведінки, адже діти виростають в умовах, відмінних від тих, у яких виховувалися їхні батьки.

Характерним проявом кризи сучасної сім'ї є високий рівень розлучень. Розлучення часто не вирішує проблем, а навпаки, породжує нові.

Під час повномасштабної війни згідно статистичних даних збільшення кількості розлучень через РАГС (так розривають шлюб пари, які не мають неповнолітніх дітей або майнових претензій один до одного) — 24 тисячі 108 або +35% порівняно з першим роком війни. Однак це все ще на 18,5% менше, ніж в 2021 році.

За кількістю розлучень через РАГС лідирує Київ — 3 793 за минулий рік. На столицю припадає майже 16% загальної кількості розлучень через РАГС [2].

Розлучення є одним із найсильніших потрясінь у житті дорослої людини. Важко переживають розлучення батьків діти. Розлучення батьків значно збільшує вірогідність розлучення і в майбутніх сім'я їхніх дітей.

Згідно з Конституцією України, кожен член сім'ї має рівні права та обов'язки у шлюбі, але це не завжди означає вирішення всіх проблем без конфліктів. Отже, важливо розуміти, що конфлікти є невід'ємною частиною сімейного життя, і вміння ефективно їх вирішувати є ключовим для забезпечення стабільності та щастя у сім'ї. Дослідження причин конфліктів у шлюбно-сімейних відносинах має велике значення для забезпечення здорових та щасливих сімейних відносин.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Українці менше одружувалися та частіше розлучалися у 2023 році. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/marriages-divorces-2023>.

МІСЦЕ ПРИНЦИПУ ПРОПОРЦІЙНОСТІ У КОНСТИТУЦІЙНОМУ ПРОЦЕСІ

Ромашко А.О.

*аспірант I курсу, спеціальність «Право»,
кафедра галузевого права та загальноправових дисциплін,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Баклан О.В., д.ю.н., професор,
професор кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна»*

Ведучи мову про принцип пропорційності і конституційний процес, насамперед треба зазначити про те, що принцип пропорційності є загальним принципом права, який походить з принципу верховенства права, та в цілому, з концепції ліберальної демократичної держави і спрямований на захист прав та інтересів громадян *vis-à-vis* державної влади, а Конституційний Суд України, як центральний учасник конституційного процесу (у вузькому розумінні) покликаний вирішувати питання про відповідність Конституції України законів України та у передбачених Конституцією України випадках інших актів, здійснює офіційне тлумачення Конституції України [1]. Не вдаючись до детального аналізу підходів до визначення поняття конституційного процесу зазначимо, що у вузькому розумінні конституційний процес традиційно розуміють як установлений законом порядок розгляду і вирішення справ органами конституційного судочинства за конституційними поданнями і зверненнями суб'єктів конституційного процесу [2].

Розглядаючи місце принципу пропорційності у конституційному процесі, принагідно згадати тезу, наведену колишнім судьєю Конституційного Суду України М. Савенком про те, що застосування принципу верховенства права у конституційному правосудді має свої особливості зумовлені юрисдикцією Конституційного Суду України, зокрема, виходячи зі встановленого йому завдання, Конституційний Суд України зобов'язаний визначати зміст принципів для всіх інших суб'єктів суспільних відносин, що дозволить правильно застосовувати їх на практиці [3]. Як бачимо, саме на Конституційний Суд України, у ході конституційного процесу покладається визначальна роль у тлумаченні та застосуванні принципів, а враховуючи функції та завдання Конституційного Суду України, його роль у визначенні меж втручання держави у права (обмеження прав) та свободи людини (здійснення тесту на пропорційність) є ключовою, адже

від підходу до застосування пропорційності залежатиме чинність, зокрема законів України. У даному контексті варто навести позицію американського конституціоналіста Т. Алейнікоффа, який вважає, що пропорційність інтегрувалась у всі сфери конституційного права, за останні роки, перевірені часом шляхи розуміння та тлумачення конституційних положень, змін і поправок, конструкцій, були доповнені, а інколи й замінені аналізом на пропорційність [4].

Також, А. Барак з цього приводу зазначає, що сучасна конституційна демократія не дає фінального слова законодавчій чи виконавчій гілці влади, віхою сучасного конституціоналізму і розподілу влади є судова влада як виконавець фінального акорду в будь-якому напрямку, тому що судова гілка не представляє нікого крім конституції та не належить до політичних угруповань [5]. Тобто, наразі, за судами стоїть останнє слово щодо конституційності законів, визначення пропорційності втручання у права людини виконавчою та законодавчою гілками влади. Такий аналіз здійснюється шляхом застосування принципу пропорційності, більше того, застосування останнього може мати одну з імпліцитних цілей: обмеження держави або встановлення балансу публічного і приватного інтересу (детальні про концептуальні підходи до застосування принципу пропорційності йдеться у статті А. Ромашко «Концептуальні підходи до застосування принципу пропорційності» [6].

Насамкінець, слід погодитися із професором Гарвардської школи права Вікі Джексон у тому, що ширше використання пропорційності, як принципу і структурованої форми оцінки, має ряд переваг. Так, використання принципу пропорційності може покращити судову аргументацію шляхом обґрунтування тих чи інших обмежень прав та свобод. Пропорційність також може покращити здійснення судочинства як такого, наблизивши його до уявлень про правосуддя та справедливості. Нарешті, пропорційність може збільшити рівень демократії, забезпечуючи спільний дискурс стосовно дій, що обмежують права та свободи [7].

Ураховуючи наведене, очевидно, що принцип пропорційності у конституційному процесі відіграє першочергову роль і від результатів застосування принципу пропорційності у конституційному процесі залежить загальний рівень демократії, адже забезпечення справедливого балансу між потребами (інтересами) держави та правами й свободами людини є фундаментом демократичного суспільства. Особливого значення це питання набуває в умовах сьогодення, коли триває реформа Конституційного Суду України та відбувається кон-

курсний відбір на посади суддів Конституційного Суду України, яким, власне, і буде належати першорядна роль належній, ефективній імплементації принципу пропорційності у конституційний процес.

Список використаних джерел

1. Шевчук С. Судовий захист прав людини : Практика Європейського Суду з прав людини в контексті західної правової традиції. К. : Реферат, 2006. 700 с. С. 478.
2. Лабенська Л. Конституційний процес: основні види та зміст. *Правова позиція*. 2016. № 2 (17). С. 176–183. С. 178.
3. Савенко М. Принцип верховенства права в конституційному правосудді. Загальнотеоретичне правознавство, верховенство права та Україна : зб. наук. ст. К. : Дух і літера, 2013. С. 403–420. С. 408–409.
4. Aleinikoff, Thomas «Constitutional Law in the Age of Balancing». *The Yale Law Journal*. Vol. 96. № 5. P. 971.
5. Barak A. Proportionality: Constitutional Rights and their Limitations. *Cambridge University Press*. 2012. P. 386–387.
6. Ромашко А.О. Концептуальні підходи до застосування принципу пропорційності. *Правова держава*. 2022. Вип. 33. С. 568–574. URL: <http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0001371540>.
7. JACKSON, VICKI C. «Constitutional Law in an Age of Proportionality». *The Yale Law Journal*. 124, № 8 (2015). P. 3094–3196. URL: <http://www.jstor.org/stable/43617155>. P. 3194.

РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ОБ'ЄКТА ПРАВА

Садковський С.П.

*аспірант, кафедра галузевого права та загальноправових дисциплін,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».
Науковий керівник: Федоренко Т.В., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна»*

Інформаційні технології в сучасному світі набули великого значення і є об'єктом правового регулювання. Сприяючи обробці, передачі та зберіганню інформації, вони стали не тільки важливим елементом сучасного життя, але й викликали ряд правових питань і проблем. У контексті права, інформаційні технології розглядаються як об'єкт регулювання з багатьох аспектів, таких як захист особистих даних, кібербезпека, інтелектуальна власність, електронна комерція тощо.

У Законі України «Про Національну програму інформатизації» від 01.12.2022 № 2807-IX визначено термін лише інформаційно-ко-

мунікаційних технологій (ІКТ), у той час як визначення терміну «інформаційні технології» у цьому Законі відсутнє. Згідно із Законом України «Про Національну програму інформатизації» від 01.12.2022 № 2807-ІХ, термін інформаційно-комунікаційні технології — результат інтелектуальної діяльності, сукупність систематизованих наукових знань, технічних, організаційних та інших рішень про перелік та послідовність виконання операцій для збирання, обробки, накопичення та використання інформаційної продукції, надання інформаційних послуг [1].

Згідно з розробленням Міжнародним Союзом Електрозв'язку (МСЕ) нового індексу доступу до цифрових технологій та перехід з 4G до 5G технологій, свідчать про те, що настав час переглянути потенціал держав для доступу до інформаційних технологій.

До теперішнього часу недостатній рівень розвитку інфраструктури рахувався основою перешкодою до розвитку сфери цифрових технологій, але разом з тим, доступність послуг і рівень освіти населення пов'язані між собою і є досить важливими чинниками.

У основі сучасних інформаційних технологій лежать три технічні досягнення:

- виникнення нового середовища накопичення інформації на машинних носіях;
- розвиток засобів зв'язку, які забезпечують доставку інформації практично в будь-яку точку земної кулі без вагомих обмежень у часі і відстані, широкий обхват населення засобами зв'язку;
- можливість автоматизованої обробки інформації за допомогою комп'ютера за заданими алгоритмами.

Загалом розвиток інформаційних технологій пройшов чотири етапи, що базувались на створенні, вдосконаленні нових засобів обробки інформації.

На першому етапі еволюції ІТ доступ до інформаційних ресурсів був обмежений через функціональну обмеженість і високу вартість інформаційних ресурсів. Основною задачею, на даному етапі було прискорення рутинних процесів обчислення показників, забезпечення максимальної кількості операцій, виконуваних за одиницю машинного часу.

Другий етап еволюції ІТ характеризувався скороченням ресурсів: зниженням вартості ЕОМ, зменшенням часу на обробку інформації, економія людських ресурсів на обслуговування ЕОМ.

Третій етап — це доступність ЕОМ в повсякденному житті кожної людини.

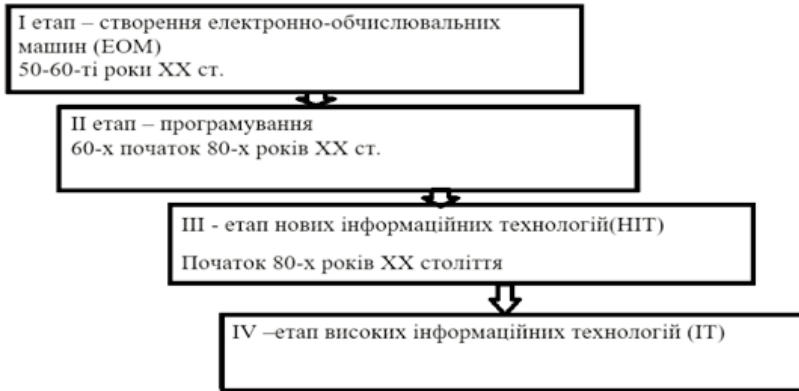

Рис. 1. Еволюційний розвиток інформаційних технологій

Четвертий етап призвів до всеохоплюючого застосування інформаційних технологій у всіх сферах життя суспільства — глобалізації суспільства. Про те, цей етап припав на становлення України як держави, транзитивний період. Транзитивний період в розвитку суспільства, зокрема України є складним та суперечливим, нерідко кризовим станом держави і права, що пов'язаний із критичним переосмисленням практики їх функціонування у минулому [2].

Ініціювання досліджень впливу ІТ на функціонування окремих країн, а особливо країн з переходом до ринкової економіки призвів до створення нового терміну транзитивне суспільство [3].

Отже, інформаційні технології розглядаються як об'єкт права з точки зору їх впливу на права та свободи осіб, економічні та комерційні інтереси, а також як об'єкт інтелектуальної власності, що потребує адекватного юридичного захисту тощо.

Список використаних джерел

1. Про Національну програму інформатизації : Закон України від 01.12.2022 р. № 2807-ІХ. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2023. № 51. Ст. 127.
2. Матевеева Л.Г. Транзитивність у правовій сфері: загальнотеоретичне дослідження: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. док. юр. наук. О., 2016. 43 с.
3. Мальюта І.А., Оголь А.Є. Аналіз сучасного стану та перспективи розвитку інтернет-торгівлі в Україні. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2019/51.pdf.

**«ПОМІРКОВАНА» ІНТЕРПРЕТАЦІЯ
ПРАВОВИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ У. ЕВАЛЬДА І ЇЇ ЗНАЧЕННЯ
ДЛЯ САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВА**

Сапарова А.О.

к.ю.н., доцент,

завідувач відділу аспірантури та докторантури,

Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»;

Малицький М.І.

магістрант, спеціальність 081 «Право»,

Державний податковий університет

Європа — це поліфонія «голосів» різних культур, традицій, держав, об'єднаних не лише спільністю минулого, не лише тим, що на них падає тінь Римської імперії, але, більшою мірою, прагненням спільного майбутнього, співпрацею щодо його творення. Україна, обравши вектор євроінтеграції, перебуває на складному шляху пошуку свого «голосу», свого звучання в концерті європейських націй.

А це неминуче передбачає осмислення своєї власної правової системи, привласнення самим собі того, що є нашим — українським, прочитанням права як дискурсу справедливості. Порівняльно-правові дослідження якнайкраще дозволяють налаштувати інструментарій юридичного мислення на пошуки власного, адже своє завжди віддзеркалює в іншому, інше є дзеркало, в якому ми вперше і повною мірою можемо побачити себе справжніх.

Такий евристичний потенціал порівняльного правознавства якнайкраще виявляється у дискусії щодо природи правових запозичень. Зокрема, заслуговує на увагу спроба диференційованого витлумачення важливого концепту «правових трансплантантів» А. Ватсона, здійснена американським компаративістом У. Евальдом [3].

У. Евальд проводить розмежування між категоричною і поміркованою інтерпретацією правових трансплантантів. Обидві можливі інтерпретації об'єднує те, що вони опонують теорії відображення у праві, тобто тезі про те, що право є відображенням певного набору чинників (соціального, політичного, економічного та ін.), зовнішніх щодо самого права [2, с. 38].

Така диференціація необхідна У. Евальду для того, щоб припустити, що концепція правових трансплантантів А. Ватсона, з її акцентом на власний для права, внутрішній двигун розвитку правової матерії, не є запереченням теорії відображення як такої (як прийнято традиційно вважати) — вона є запереченням лише катего-

ричного варіанту такої теорії. За його словами, «головним питанням, на яке намагається відповісти А. Ватсон, є таке: якою мірою право може бути пояснене у рамках неправових чинників? А це є насамперед питанням щодо категоричності будь-якої теорії відображення» [1, с. 63].

На думку вченого, логічна природа аргументу А. Ватсона є значно більш складною, аніж це прийнято вважати. Така складність передусім виявляється у співвідношенні історичних фактів і теоретичних конструкцій. Для У. Евальда теза про ізоляцію права від суспільства не є фундаментом теорії правових трансплантантів, вона сама є похідною від емпіричних даних (досліджень римського приватного права). З огляду на це неправильним є поширення концепту правових трансплантантів у його первісному вигляді на дослідження незахідних культур, оскільки для них теза щодо відокремлення права від суспільства є очевидно неприйнятною, або, принаймні, потребує додаткової аргументації, якої немає в концепції А. Ватсона. Так само, теорія правових трансплантантів не може стверджувати, що європейське публічне право відособлене від політичних, економічних та соціальних чинників [2, с. 38–39]. Саме тому У. Евальд вважає, що теорія А. Ватсона не заперечує зв'язок права з суспільством, а лише акцентує на складності такого зв'язку, вказуючи, що «відносини між правом і суспільством існують, але не є простим відображенням, а тонкими і заплутаними взаємовідносинами, які в кожному випадку мають вивчатися окремо» [1, с. 71].

Таким чином, концепція А. Ватсона, в її інтерпретації У. Евальдом, виявляється запереченням лише категоричної теорії відображення, уникає таких крайнощів, як ствердження права в якості дзеркала суспільства, так і ствердження того, що право є цілковито ізольованим від суспільства.

В світлі самоідентифікації українським суспільством себе як європейського зазначена концепція У. Евальда набуває для нас важливого значення. Вона є додатковим і необхідним дзеркалом — дозволяє скерувати юридичну рефлексію на з'ясування того, чи є українське право відображенням неправових чинників (соціальних, релігійних тощо) українського суспільства? Якщо так, тоді українське право не є повною мірою Західним. Якщо ж на вітчизняне право вирішальний вплив чинять внутрішньоправові фактори юридичної традиції і правового мислення, тоді на шляху до євроінтеграції немає жодних онтологічних перешкод. Тоді Європа вже є нашим простором і нашим життям.

Список використаних джерел

1. Евальд У. Порівняльне правознавство: логіка правових трансплантів. *Порівняльне правознавство*. 2013. № 1–2. С. 60–76.
2. Сапарова А.О. Некласичні інтерпретації підходу правових трансплантів. *Держава і право: зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки*. К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. 2014. Вип. 63. С. 35–40.
3. Watson A. Legal transplants. An approach to Comparative law. second ed. Athens, 1993. 121 p.

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ

Сівак А.В.

*аспірант, кафедра міжнародного права
та галузевих правових дисциплін,
Національна академія наук України,
Київський університет права.*

*Науковий керівник: Сопілко І.М., д.ю.н., професор,
Національна академія наук України,
Київський університет права*

Ще десятиріччя тому при думці про захист країни ми могли уявити певні матеріальні об'єкти, які потенційно можуть загрожувати її безпеці, посягати на її самостійність, незалежність та інші невідчужувані права. Але часи стрімко змінюються і світ крокує вперед, тому наразі ми все частіше можемо помітити загрозу у нематеріальному вигляді, а саме інформаційному.

Відповідно до українського законодавства, інформаційна безпека визначається як стан, в якому захищаються основоположні інтереси особи, суспільства та держави від шкоди, спричиненої недостатньою, запізнілою, або ненадійною інформацією, що вживається, від шкідливого інформаційного впливу, від небажаних наслідків використання інформаційних технологій, а також від недозволеного розповсюдження, використання, порушення недоторканності, приватності та доступу до інформації [1].

Відповідно до ст. 3 Закону України «Про інформацію» головними напрямками державної інформаційної політики визначаються: забезпечення доступу кожного до інформації; забезпечення рівних можливостей щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації; створення умов для формування в Україні інформаційного суспільства; забезпечення відкритості та прозорості діяльності суб'єктів владних по-

вноважень; створення інформаційних систем і мереж інформації, розвиток електронного урядування; постійне оновлення, збагачення та зберігання національних інформаційних ресурсів; забезпечення інформаційної безпеки України; сприяння міжнародній співпраці в інформаційній сфері та входженню України до світового інформаційного простору [4, с. 10].

Інформаційна політика визначає інформаційну безпеку як один з найбільш важливих напрямів державної інформаційної політики в Україні. Але проблема в тому, що, незважаючи на доволі міцне нормативно-правове підґрунтя даної сфери, на практиці інформаційна безпека залишається слабкою та потребує покращення.

Наприклад, руйнівними для інформаційної безпеки України є наступні фактори: існування та діяльність в національному інформаційному просторі неконтрольованих інформаційних потоків, які дезінформують населення, спотворюють інформацію, поширюють насильство та жорстокість; наявність інформаційної експансії з боку інших держав; доволі повільний процес інтеграції України до європейського інформаційного простору; функціонування старої стандартизованої системи у сфері інформації; відсутність необхідної інфраструктури в інформаційній сфері, тощо.

На мою думку, така ситуація не несе за собою жодних позитивних змін, що є поганим знаком, зважаючи на конфлікт з сусідньою державою, яка може у будь-який момент скористатися нашою слабкою інформаційною безпекою.

Необхідно ініціювати процес оновлення та покращення нормативно-правової бази у сфері національної безпеки. Це передбачає створення та впровадження нових законодавчих актів, концепцій, доктрин, стратегій і програм. Особлива увага приділяється розробці антикорупційного законодавства, реалізації Національної програми боротьби з тероризмом і екстремізмом, формуванню Концепції воєнної організації держави, вдосконаленню Національної стратегії створення інформаційного суспільства, а також розробці Доктрини інноваційного розвитку і науково-технологічного прогресу [2, с. 19].

Необхідно розробити надійну та структуровану систему для забезпечення інформаційної безпеки, котра буде відповідати національним нормативам і стандартам, забезпечуючи високий рівень координації та контролю. Важливою є організація централізованого керування системою з чітко визначеними владними та виконавчими функціями, що дозволить ефективно моніторити та управляти всіма аспектами національного інформаційного простору [3, с. 176].

Отже, можна сміливо стверджувати, що в даний час інформаційна безпека грає роль одного з найбільш важливих складових безпеки України в цілому, саме тому дослідження та удосконалення цієї сфери не втрачає своєї актуальності. Зважаючи на інтеграційні процеси нашої країни до європейського простору та доволі слабкий захист у сфері інформації, можна покращити нормативно-правову базу інформаційної безпеки, беручи за приклад країни Європи. Даний крок зміцнить безпеку нашої країни та дозволить нам скористатися безцінним міжнародним досвідом.

Список використаних джерел

1. Інформаційна безпека. URL: ukr.vipreshebnik.ru/entsiklopedia/55-i/1943-informatsija-bezpeka.html.
2. Малик Я. Інформаційна безпека України: стан та перспективи розвитку. *Ефективність державного управління*. 2015. № 44. С. 13–20.
3. Ліпкан В.А., Максименко Ю.Є., Желіховський В.М. Інформаційна безпека України в умовах євроінтеграції : навч. посіб. К. : КНТ, 2006. 280 с.
4. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-ХП. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 48. Ст. 650.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ В УМОВАХ СУЧАСНОГО СВІТУ

Стрілко Д.Л.

*ст. викладач кафедри правознавства та фінансів,
Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна».*

Замчій Д.

*здобувачка III курсу,
Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»*

Романо-германська правова система (РГПС) — одна з найпоширеніших правових систем у світі. Вона сформувалася на основі римської правової традиції та права німецьких народів і збагатилася під впливом католицької церкви.

Суть РГПС полягає в тому, що вона ґрунтується на законодавчих актах і доктринальних працях, а не на загальному праві. В її основі лежить ідея примату закону, захисту прав і свобод особистості та незалежності судів від влади. Однак, як і будь-яка система, романо-германська правова сім'я має свої проблеми:

1. Вона відома своєю великою кількістю законів та правил. Це може призводити до надмірного формалізму, коли суди віддають перевагу дотриманню формальних вимог над справедливістю справи.

2. Через надмірну кількість нормативно-правових актів і бюрократичних перешкод, судові процеси можуть бути дуже повільними та складними.

3. Здійснення правосуддя в рамках романо-германської системи часто вимагає великої кількості адміністративних процедур та формальностей. Це може ускладнювати процес навіть для нескладних справ та збільшувати витрати на юридичне обслуговування.

4. Часті зміни законів та юридичних норм можуть призводити до нестабільності правової системи. Це ускладнює прогнозування результатів судових рішень та негативно впливає на бізнес-середовище.

Незважаючи на те, що дана правова система має вищеперераховані проблеми, вона постійно еволюціонує і адаптується до сучасних викликів. Ось кілька ключових перспектив для розвитку романо-германської правової системи:

1. Глобалізація та гармонізація. З розвитком глобалізації та зростанням міжнародних відносин, важливо, щоб романо-германська система була здатна взаємодіяти з іншими правовими системами. Це може включати гармонізацію правових норм у рамках міжнародних договорів і стандартів.

2. Інновації в судочинстві. Впровадження нових технологій та підходів у судочинстві, таких як електронні суди, медіація та альтернативні методи вирішення спорів, може покращити ефективність та доступність судової системи.

3. Розвиток цифрового права. Цифрова революція створює нові виклики для правових систем у всьому світі. Наприклад, у зв'язку з розширенням використання блокчейн можна очікувати розвитку нових способів забезпечення безпеки та автентифікації правових документів та транзакцій.

4. Зростання ролі міжнародних організацій. Романо-германська система може здобути нові перспективи завдяки активнішій участі її носіїв у міжнародних організаціях та співпраці з ними для вирішення глобальних проблем, таких як міграція та боротьба з тероризмом.

5. Узагальнення та аналіз законодавства різних держав із романо-германською правовою системою для підвищення ефективності його застосування та сприянні гармонізації правових норм.

Загалом, романо-германська правова система має потенціал для розвитку та вдосконалення, щоб вона продовжувала забезпечувати справедливість, стабільність та захист прав у сучасному світі.

Список використаних джерел

1. Дуда С.М. Структура романо-германської правової сім'ї. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2013. Вип. 11. С. 183–186.
2. Колодяжна В.В. Історія формування та сучасний стан романо-германської правової сім'ї. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 46–53.
3. Луць Л.А. Сучасні правові системи світу : навчальний посібник. Львів : Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2003. 268 с.
4. Шаганенко В.П. Особливості системи права у романо-германській правовій сім'ї. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2013. № 6–1. Т. 1. С. 88–91.

МЕХАНІЗМ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СПОРТИВНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Сухенко А.С.

аспірант, спеціальність «Право»,

Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

Науковий керівник: Сапарова А.О., к.ю.н., доцент,

завідувач відділу аспірантури та докторантури,

Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

Спортивне право — одна з найновіших галузей права, яка лише починає розвиватися в Україні. Проте, в решті країн світу — це серйозна і самодостатня галузь права, яка існує багато років. Сьогодні для юриспруденції залишається проблемним визначення місця спортивного права в правовій системі України. Це, в свою чергу, ускладнює процес вдосконалення правових норм, що регулюють спортивні правовідносини, переважна більшість яких залишається нерегламентованою в українському законодавстві.

Спорт — одна з найважливіших сфер суспільного життя, одна з основ збереження і зміцнення здоров'я населення, засіб підвищення життєстійкості, оптимізму, працездатності людей. Нормативна регламентація суспільних відносин у сфері спорту посідає важливе місце у діяльності органів державної влади, насамперед, Верховної Ради України. Так, ст. 49 Конституції України проголошує, що держава, поміж іншого, дбає про розвиток фізичної культури і спорту. Нормативне визначення поняття «спорт» міститься в Законі України «Про фізичну культуру і спорт», який визначає правові, соціальні,

економічні й організаційні основи розвитку фізичної культури та спорту в Україні, участь державних органів, посадових осіб, а також підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності у зміцненні здоров'я громадян, досягненні високого рівня працездатності та довголіття засобами фізичної культури і спорту.

Джерелами спортивного права в Україні є Конституція України, Закони України «Про фізичну культуру і спорт», «Про підтримку олімпійського, паралімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні» та ін. [1]. Норми спортивного права також закріплюють ряд підзаконних нормативно-правових актів, міжнародно-правових актів у галузі спорту та фізичної культури, Укази Президента України («Про Національну доктрину розвитку фізичної культури і спорту»), Постанови Кабінету Міністрів України [2]. Важливим джерелом спортивного права також є правовий звичай, санкціонований державою, який набуває внаслідок цього загальнообов'язкового значення. Серед них можна виділити такі звичаї, як ведення чесної гри, змагальність, рівність.

У Законі України «Про фізичну культуру і спорт» дається визначення «спорту»: спорт — діяльність суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, спрямована на виявлення та уніфіковане порівняння досягнень людей у фізичній, інтелектуальній та інших підготовленостях шляхом проведення спортивних змагань та відповідної підготовки до них. Спорт має такі напрями: дитячий спорт, дитячо-юнацький спорт, резервний спорт, спорт вищих досягнень, професійний спорт, спорт ветеранів фізичної культури і спорту, спорт ветеранів війни, олімпійський спорт, неолімпійський спорт, службово-прикладний та військово-прикладний спорт, спорт осіб з інвалідністю тощо. Також зазначено, що законодавство України про фізичну культуру і спорт базується на Конституції України і складається з цього Закону, відповідних міжнародних договорів України та інших нормативно-правових актів, що регулюють правовідносини у цій сфері. Громадяни мають право займатися фізичною культурою і спортом незалежно від ознак раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак. Це право забезпечується шляхом: вільного вибору видів спорту та послуг у сфері фізичної культури і спорту; доступності та безпечності занять фізичною культурою і спортом; захисту прав та законних інтересів громадян; створення закладів фізичної культури і спорту; об'єднання громадян у громадські об'єднання

фізкультурно-спортивної спрямованості; здобуття спеціальної освіти та здійснення відповідної професійної діяльності [3].

Питання про виділення спортивного права в окрему галузь тісно пов'язане із рівнем розвитку спортивного руху в Україні, який за нормальних умов може забезпечити економічний (особливо в сфері інвестування, туризму), соціально-культурний (зростання національної самоідентифікації) та інший розвиток держави. Постійний розвиток спорту в Україні зумовлює необхідність удосконалення та кодифікації законодавства, яким регулюються спортивні правовідносини. Відсутність кодифікованого та концептуального нормативно-правового акту, дія якого здатна була б врегулювати різні сфери спортивних правовідносин, зумовлює наявність великої кількості декларативних норм спортивного права. На сьогодні ускладнення реалізації прав та інтересів суб'єктів спортивних правовідносин, наявність правозастосовних колізій призводить до того, що значний масив суспільних відносин у сфері спорту в Україні залишаються поза межами дії правових норм [4].

Таким чином, нормативна регламентація суспільних відносин у сфері спорту посідає важливе місце у діяльності органів державної влади. Однак, варто зазначити, що в основному, законодавча база, яка застосовується у сфері спорту сьогодні, є загальною та не враховує специфіки спортивних правовідносин. Тому, враховуючи той факт, що спорт — одна з найважливіших сфер суспільного життя, доцільно принципово переосмислити важливість спортивних правовідносин та удосконалити систему норм у даній галузі права на законодавчому рівні.

Список використаних джерел

1. Про підтримку олімпійського, паралімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні : Закон України від 14.09.2000 № 1954-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1954-14#Text> (дата звернення: 29.03.2024).
2. Про Національну доктрину розвитку фізичної культури і спорту : Указ Президента України від 28.09.2004 № 1148/2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1148/2004#Text> (дата звернення: 29.03.2024).
3. Про фізичну культуру і спорт : Закон України від 24.12.1993. Поточна редакція від 01.01.2024. № 3808-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text> (дата звернення: 29.03.2024).
4. Спортивне право: огляд національного законодавства і міжнародних стандартів. URL: https://protocol.ua/ua/sportivne_pravo_oglyad_natsionalnogo_zakonodavstva_i_mignarodnih_standartiv/ (дата звернення: 29.03.2024).

КЛАСИФІКАЦІЯ СУБ'ЄКТІВ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ВНУТРІШНІХ СПРАВ ЗА КОМПЕТЕНЦІЯМИ

Танцюра Д.В.

*І курс, спеціальність «Публічне управління та адміністрування»,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».
Науковий керівник: Гаврилечко Ю.В., к.н.держ.упр., доцент кафедри
міжнародних відносин та політичного консалтингу,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна»*

Організаційно-управлінський механізм реалізації державної політики у сфері внутрішніх справ сфері реалізується різними суб'єктами публічної адміністрації, які координують, регулюють та контролюють відносини у сфері формування та реалізації державної політики, забезпечують розробку та послідовну її реалізацію, за допомогою відповідних технологій успішно взаємодіють з інститутами громадянського суспільства, задля налагодження стабільних відносин, узгодження інтересів. Успішна організація реалізації державної політики у сфері внутрішніх справ залежить від побудови певної системи управління, правового забезпечення та вироблення ефективних механізмів функціонування системи суб'єктів її здійснення. Мова йде про суб'єктів реалізації даної політики, а точніше — про організаційну складову її частину.

Зокрема, до повноважень Верховної Ради України належать: визначення засад внутрішньої політики, затвердження чисельності і структури МВС України, ознайомлення із щорічними та позачерговими посланнями Президента України про внутрішнє та зовнішнє становище України та відповідне реагування на них. Згідно з Конституцією України (ст. 85), завданнями Верховної Ради також є затвердження загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального, національно-культурного розвитку, охорони довкілля» [1].

Щодо Кабінету Міністрів України, то його повноваження визначає стаття 116 Конституції України. Зокрема, на нього покладено такі питання як забезпечення державного суверенітету та економічної самостійності України, здійснення внутрішньої і зовнішньої політики держави, виконання Конституції і законів України, актів Президента України. Привертає увагу той факт, що цей орган виконує подвійну функцію щодо державної політики, оскільки «поєднує в собі як нормотворчу форму (видає постанови, розпорядження,

здійснюючи пошук збалансованості рішень між органами державної влади та суспільством), так і правозастосовну форму державної політики, зокрема, у сфері діяльності МВС (шляхом реалізації прийнятих рішень та узгодження їх між іншими суб'єктами державної політики)» [2]. Так, наприклад, в межах своїх повноважень Кабінет Міністрів України прийняв Концепцію першочергових заходів реформування системи внутрішніх справ та Стратегію розвитку органів внутрішніх справ.

Досліджуючи суб'єктів формування державної політики у сфері діяльності правоохоронних органів, слід відмітити важливу роль Президента України. Саме він формує, контролює та координує діяльність різних інституцій. Так, у межах зазначеної політики Президент України своїми Указами «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 23 грудня 2022 року «Про проведення огляду громадської безпеки та цивільного захисту» від 23 грудня 2022 р. № 883/2022 [3]; «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 23 січня 2023 року «Про деякі питання щодо перетину державного кордону України в умовах воєнного стану» від 23 січня 2023 р. № 27/2023 [4] та низкою інших визначив, зокрема, вектори розвитку сфери внутрішніх справ в умовах воєнного стану.

Ключову ж роль у формуванні та реалізації державної політики у сфері внутрішніх справ відіграє МВС України. На нього покладено роль центрального органу виконавчої влади та відповідні повноваження формування державної політики у розглядуваній сфері. Важливо, що формування та реалізація такої політики має відбуватись у взаємодії всіх зацікавлених суб'єктів (Президент України, Кабінет Міністрів України, інші органи державної влади, органи місцевого самоврядування та громадськість.

Реалізація державної політики у цій сфері крім суб'єктів її формування також покладається на центральні органи виконавчої влади, діяльність яких спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України (Національна поліція України, Державна прикордонна служба України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Державна міграційна служба України); Національна гвардія України (як окреме військове формування з правоохоронними функціями) ті інші органи та установи, що відносяться до системи МВС

З урахуванням викладеного, можливо зробити висновок, що успішне формування та реалізація державної політики у розгляду-

ваній сфері неможливе без залучення відповідних суб'єктів та інститутів громадянського суспільства, у тому числі — міжнародних.

У залежності від їх компетенції у зазначеній сфері цих суб'єктів пропонується класифікувати наступним чином:

— суб'єкти формування та затвердження державної політики у сфері внутрішніх справ (Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, МВС України у взаємодії);

— суб'єкти обговорення державної політики у сфері внутрішніх справ (інші стейкхолдери та бенефіціари, громадськість, неурядових організацій та міжнародних партнерів);

— суб'єкти реалізації державної політики (МВС України; центральні органи виконавчої влади, діяльність яких спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України, інші органи та установи, що відносяться до системи МВС (Експертна служба МВС, науково-дослідні установи) тощо.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>.

2. Авакян Т.А. Суб'єкти й форми реалізації державної політики у сфері внутрішніх справ. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 1. С. 37–43.

3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 23 грудня 2022 року. «Про проведення огляду громадської безпеки та цивільного захисту» : Указ Президента України від 23 грудня 2022 р. № 883/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/883/2022#Text>.

4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 23 січня 2023 року «Про деякі питання щодо перетину державного кордону України в умовах воєнного стану» : Указ Президента України від 23 січня 2023 р. № 27/2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/27/2023#Text>.

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІДНОСИН
В ЕПОХУ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ***Тимчишин П.А.**курсант Навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ,
спеціальність «Досудове розслідування».**Науковий керівник: Тимчишин А.М., д.ю.н., доцент,
завідувач кафедри права та гуманітарних дисциплін,
Івано-Франківська філія Університету «Україна»*

В епоху цифрових технологій суспільство переживає стрімкий розвиток інформаційних процесів, які змінюють спосіб, яким ми спілкуємося, працюємо та живемо. Інформаційні технології стають не лише необхідним інструментом в усіх сферах життя, але й кардинально перетворюють суспільство, впливаючи на його структуру, економіку, політику та культуру. Цифрова революція породжує нові виклики та можливості, однією з ключових областей яких є інформаційні відносини. Процеси цифровізації супроводжуються не лише зростанням обсягів інформації, але й зростанням її значення та впливу на суспільство. Відтак, виникає актуальна потреба у глибокому аналізі та вивченні правового регулювання інформаційних відносин у контексті цифрової епохи. Це особливо важливо з урахуванням зростання кількості інформації в онлайн-середовищі, поширення соціальних мереж, впровадження штучного інтелекту та інших інноваційних технологій [1, с. 108].

Правове регулювання інформаційних відносин — це система нормативно-правових актів, які встановлюють правила, обов'язки та відповідальність у сфері обігу, доступу, захисту та використання інформації. Ця сфера охоплює різноманітні аспекти, включаючи захист персональних даних, кібербезпеку, інтелектуальну власність, свободу слова, доступ до інформації та інші. Правове регулювання інформаційних відносин включає в себе прийняття та реалізацію законів, нормативних актів та міжнародних договорів, спрямованих на забезпечення прав та свобод громадян у сфері інформації, а також на встановлення правил поведінки суб'єктів інформаційних відносин.

Також важливе значення мають механізми контролю за виконанням законів і нормативних актів, захист прав та інтересів громадян щодо їхньої особистої інформації [2, с. 46–51].

Нормативно-правові акти, які встановлюють правила, обов'язки та відповідальність у сфері обігу, доступу, захисту та використання інформації, включають у себе:

– Закони і кодекси, які визначають загальні принципи регулювання сфери інформації, такі як Конституція України, Кримінальний кодекс України, Цивільний кодекс України тощо.

– Спеціальні закони, що регулюють конкретні аспекти інформаційних відносин, наприклад, закони про захист персональних даних, про доступ до інформації, про кібербезпеку, про авторське право тощо.

– Постанови та розпорядження виконавчих органів влади, які встановлюють конкретні вимоги та процедури щодо обігу, доступу та захисту інформації відповідно до вимог законодавства.

– Міжнародні договори та угоди, які регулюють міжнародні аспекти обігу та захисту інформації, зокрема щодо обміну даними, кібербезпеки та захисту прав інтелектуальної власності.

– Підзаконні акти, які деталізують вимоги та процедури, передбачені законодавством, і встановлюють конкретні норми та стандарти щодо обігу, доступу та захисту інформації [3, с. 580].

Ці нормативно-правові акти встановлюють рамки для правильної організації, захисту та використання інформації, забезпечуючи збалансований підхід до врегулювання інформаційних відносин. Правове регулювання інформаційних відносин в епоху цифрових технологій є надзвичайно важливим з точки зору забезпечення захисту прав і свобод громадян, ефективного функціонування суспільства та забезпечення кібербезпеки.

Важливим аспектом правового регулювання є забезпечення відповідності законодавства міжнародним стандартам та дотримання прав людини та основних свобод у цифровому просторі.

Ефективне правове регулювання інформаційних відносин в Україні надає можливості для створення інноваційних продуктів та послуг, формує сприятливі умови для розвитку цифрової економіки, інновацій та підвищенню конкурентоспроможності країни в глобальному інформаційному просторі [4, с. 100–104].

Підсумовуючи вищенаведене слід зазначити, що забезпечення ефективного правового регулювання інформаційних відносин в епоху цифрових технологій є ключовим аспектом для стабільного та безпечного розвитку суспільства в умовах інформаційної революції. Стрімкий розвиток технологій вимагає постійного вдосконалення законодавства для адаптації до нових викликів та загроз, зокрема у сфері кібербезпеки, захисту персональних даних та боротьби з кіберзлочинністю.

Список використаних джерел

1. Беляков К.І. Інформація у праві: теорія і практика. К. : КВЦ, 2006. 118 с.
2. Кормич Б. Конституційно-правове регулювання інформаційних відносин. *Юридичний вісник*. 2013. № 3. С. 46–51.
3. Кодинець А.О. Цивільно-правове регулювання зобов'язальних інформаційних відносин. К. : Правова єдність; Алерта, 2016. 580 с.
4. Ромащенко В.А. Правове регулювання інформаційного суспільства в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 9. С. 100–104.

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ЕТАПІ ДОКАЗУВАННЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Туров В.Д.

*аспірант, кафедра галузевого права та загальноправових дисциплін,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».
Науковий керівник: Баклан О.В., д.ю.н., професор,
професор кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна»*

Використання інформаційних технологій (далі — ІТ) на етапі доказування в адміністративному судочинстві поступово набуває важливого статусу в умовах діджиталізації сучасної України. Зазначене, надає перевагу у збиранні, оцінці та дослідженні доказів. Це не аби як vide до спрощення та удосконалення процесу доказування для учасників адміністративного процесу та суду.

В частині адміністративного судочинства, учасники мають можливість реалізувати свої процесуальні права та обов'язки за допомогою ІТ. Стрімкий розвиток технологій зумовив те, що учасники поряд із класичними видами доказів все частіше починають використовувати цифрові, вбачаючи спрощення та пришвидшення процесуальних дій на етапі доказування.

Доказами в адміністративному судочинстві є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи. Ці дані встановлюються письмовими, речовими та електронними доказами (аудіо- та відеозаписами, електронними документами), висновками експертів, а також показаннями свідків, у тому числі з використанням систем відео-конференц'язку (ст. 72 КАСУ).

Також, в ч. 1 ст. 99 КАСУ зазначається, що електронні докази — це інформація в електронній (цифровій) формі, яка містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема електронні документи (текстові документи, графічні зображення, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб-сайти (сторінки), текст, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронному вигляді. Такі дані можуть зберігатися, зокрема, на портативних пристроях (картах пам'яті, мобільних телефонах тощо), серверах, системах резервного копіювання, інших місцях зберігання даних в електронному вигляді (в тому числі в мережі Інтернет).

Наведене свідчить про законодавче закріплення можливості використання ІТ під час процесу доказування в адміністративному судочинстві України.

Використання ІТ у сучасному адміністративному судочинстві можна і потрібно розглядати як один із засобів забезпечення безпеки учасників адміністративного судочинства та реалізації певних заходів їх безпеки. Процес доказування забезпечується комплексом теоретично-правових прийомів, пов'язаних із виявленням, збиранням і подальшим відтворенням даних, що мають значення для вирішення адміністративної справи. Інформаційні технології в цьому сенсі суттєво полегшують діяльність суб'єкта доказування та суду при безпечному зберіганні та відтворенні інформації, яка може бути пошкоджена або втрачена через людський фактор.

Окремо, в доктрині адміністративного процесу висловлюються точки зору на користь активного впровадження штучного інтелекту (далі — ШІ). Як аргумент зазначається, що процес доказування, за своєю суттю може полягати в алгоритмічному аналізі та дослідженні доказів, а судові рішення може бути ухвалені без безпосередньої участі судді на підставі таких доказів. Пропонується як мінімум автоматизувати судові провадження, та дещо спростити рутинну роботу судді. Але впровадження програм ШІ при здійсненні правосуддя ставить питання відповідності принципам такого правосуддя, на самперед принципу законності та обґрунтованості судового рішення.

Погоджуємось, що сучасні ІТ досі не здатні самостійно, без участі судді, реалізувати ряд принципів адміністративного судочинства. Наприклад, принцип справедливості судового рішення забезпечується правильним тлумаченням нормативно-правових актів. Як відомо, тлумачення — це інтелектуальний процес, який спрямований на виявлення справжнього змісту правової норми безпосередньо самим інтерпретатором (судом) і доведення змісту правової норми до

зацікавлених сторін. Така інтелектуальна праця під силу лише людині, яка має високий рівень правової свідомості (в тому числі професійної) та правової культури. Вважаємо, що майже неможливо відтворити такі категорії та значення в програмному алгоритмі ШІ.

Таким чином, спірним питанням впровадження ІТ в процес доказування залишається питання впливу технологій на реалізацію принципів адміністративного судочинства, а саме:

- реальної здійсненності впровадження технологій;
- необхідності впровадження ІТ для реалізації завдань та принципів судового процесу;
- меж впровадження технологій.

За результатами дослідження можна зробити висновок, що розвиток ІТ значно змінив підхід до процесу судового доказування, впливаючи також на його теорію та поняття доказів. Цей вплив можна оцінити як позитивний, оскільки технології спрощують діяльність суду та учасників процесу, розширюючи їх можливості щодо збору, оцінки та дослідженні доказів задля справедливого вирішення справи. Також, незважаючи на те, що багато інновацій вже інтегровано у судовий процес, проте певна їх кількість все ще чекає на більш глибоке впровадження та розуміння, зокрема — штучний інтелект. Тому нормативно-правова база, яка визначає правову природу таких інновацій, ще не набула остаточного вигляду.

ОСОБЛИВОСТІ МЕДІАЦІЇ В ОКРЕМИХ СФЕРАХ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН

Федоренко Т.В.

к.ю.н., доцент,

*доцент кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна»*

На сьогодні в умовах повномасштабної війни, збройної агресії росії проти України, що поставила в непросте становище українське суспільство та державу в цілому, як ніколи постає питання актуальності медіації, що дасть змогу кожному з нас по-іншому подивитися на світ і краще бути готовим до ефективного вирішення проблем у нових складних умовах сьогодення.

У сучасному світі медіація є дієвим інструментом вирішення конфліктних ситуацій майже в усіх сферах правовідносин. Відповідно до статті 3 Закону України «Про медіацію», медіація може застосовуватися в будь-яких конфліктах (спорах), які виникають

у цивільних, сімейних, трудових, господарських, адміністративних правовідносинах, а також кримінальних провадженнях під час укладання угод про примирення між потерпілим і підозрюваним, обвинуваченим та в інших сферах суспільних відносин [1].

Разом з тим в кожній сфері суспільних відносин, де є доцільним застосування медіації, є свої особливості, зумовлені суб'єктивними характеристиками учасників конфлікту, предметом та перебігом конфлікту (спору), особливостями нормативного регулювання способами виходу з конфлікту тощо.

Медіація як процедура альтернативного вирішення спорів поширена в багатьох розвинених країнах світу, тому ефективність такої медіаційної процедури визнана Європейським Співтовариством, яке рекомендує її впровадження як основний метод альтернативного вирішення спорів на досудовому етапі та навіть під час судового розгляду.

Особливого поширення сьогодні набуває медіація у сімейній сфері, де вона виступає не лише альтернативним судовому способом вирішення конфлікту, але й певним інструментом збереження рівня відносин між подружжям. Хоч сімейна медіація й розвивається в Україні але і є виклики, які потребують вирішення. Однією з головних проблем є недостатня проінформованість про медіацію серед широкої громадськості, а також серед юристів різних спеціальностей. Чимало громадян не обізнані про переваги медіації та роль медіатора в цьому процесі.

Незважаючи на труднощі, з якими стикається сімейна медіація в Україні, використання саме сімейної медіації як форми вирішення спорів має й численні переваги. Зокрема:

- сімейне посередництво часто обходиться дешевше, ніж звернення до суду, оскільки воно дозволяє уникнути тривалих судових розглядів і судових витрат;

- медіація часто може призвести до швидшого вирішення суперечок, ніж звернення до суду, оскільки сторони можуть планувати сесії медіації, коли їм зручно, а не чекати дати суду;

- медіація є менш змагальним процесом, ніж звернення до суду, оскільки вона зосереджена на пошуку спільної мови та досягненні взаємовигідної угоди, а не на виграші чи програші;

- процедура медіації є конфіденційною, що може допомогти захистити конфіденційність залучених сторін;

- при процедурі медіації особисті потреби дитини більше враховуються, ніж це відбувається під час судового розгляду, оскільки

суд розглядає справу на підставі позовних вимог, за які він не може вийти;

– медіація може допомогти зберегти стосунки між сторонами, особливо в сімейних суперечках, коли сторонам може знадобитися продовжувати взаємодіяти одна з одною в майбутньому.

Не меншого значення має медіація й у фінансово-економічній сфері. Мова йде про вирішення конфліктів як між бізнес-партнерами, так й у комерційній сфері, тобто комерційна медіація або бізнес-медіація. Комерційна медіація застосовується не тільки там, де існує спір. Бізнес-медіація є найшвидшим підходом до розв'язання ділових спорів. Вона успішно використовується також як превентивний засіб для профілактики потенційних конфліктів.

Процедура бізнес-медіації спрямована на заохочення сторін до кооперації, пошук рішень, які збільшать сукупну цінність для сторін щоб в свою чергу кожна із сторін отримала більше в результаті вирішення спору [2].

Бізнес-медіація може використовуватись при вирішенні будь-яких видів конфліктів, у тому числі: при укладенні договорів; у спорах щодо виконання договору; при створенні та управлінні компанією; у процесі поділу компанії.

Тобто, можливості бізнес-медіації дозволяють завчасно проаналізувати конфлікти, а також опрацювати і вирішити їх відповідно до інтересів сторін за відносно невеликих затрат і з економією часу. В бізнес-медіації пріоритетним є підприємницьке, а не юридичне бачення.

Також, варто окремо зупинитися на питанні вирішення трудових спорів. На даний момент конфлікти у трудових відносинах найпоширеніші. Адже, трудовий конфлікт — це зіткнення інтересів різних сторін виходячи з трудових відносин. Суб'єктами такого конфлікту можуть бути роботодавець та співробітники (працівники) компанії, тому є деякі ризики у таких ситуаціях: неефективна робота, зниження виробництва, звільнення тощо. У зв'язку з цим таку суперечку намагаються вирішити максимально швидко. Саме тому медіація і набула найбільшого поширення у вирішенні таких конфліктів.

Медіація в трудових спорах — це процес управління трудовими спорами, що дає змогу запобігти конфлікту чи вирішити його завдяки залученню посередника (медіатора), який є неупередженим і не має права приймати рішення за сторони, але гарантує спілкування між роботодавцем та працівником і по суті приводить до відновлення соціального зв'язку та пошуку вирішення проблеми [3].

Оскільки медіація сприяє відкритому діалогу та різним перспективам, то це особливо корисно для вирішення міжособистісних конфліктів між колегами. Коли компанії швидко вирішують спори, то можуть уникнути судових витрат і зберегти відносини з клієнтами та працівниками.

Одним зі способів стимулювати застосування медіації в трудових спорах можуть бути передбачені медіаційні застереження в трудових договорах. Наявність медіаційного застереження належить до факультативних умов внутрішніх правових документів роботодавця. Водночас медіаційне застереження в локальних нормативно-правових актах роботодавця, зазвичай, сприяє формуванню корпоративної культури врегулювання спорів за допомогою медіації у сфері праці [3].

Окремо слід виділити медіаційні програми примирення потерпілих і правопорушників (відновне правосуддя). Медіація як форма відновного правосуддя — це добровільний і конфіденційний процес, спрямований на вирішення кримінально-правового конфлікту між потерпілим та підозрюваним (обвинуваченим) за участю нейтральної особи (медіатора).

Метою медіації у кримінальних провадженнях є можливість врегулювати ситуацію, що виникла у зв'язку із вчиненням кримінального проступку чи кримінального правопорушення. Вона є спробою досягнення добровільного порозуміння (примирення) між потерпілим і правопорушником з метою відшкодування завданої шкоди кримінальним правопорушенням.

Отже, попри певні позитивні зрушення в законодавчій площині, створення профільних громадських об'єднань, формування мережі освітніх програм, подальше становлення медіації гальмується низкою чинників. По-перше, низький рівень правової культури громадян та обмежена обізнаність щодо процедури медіації як альтернативного позасудового врегулювання спорів, що, своєю чергою, призводить до недостатнього рівня довіри громадян до медіації в порівнянні з традиційним судочинством. По-друге, це особливості національної правової системи, що загалом гальмують запровадження альтернативних методів врегулювання конфліктів. По-третє, майже не має підтримки інституту медіації з боку державних органів.

Ефективність та поширення медіації в Україні передбачає більш чіткого вдосконалення законодавчої бази з урахуванням міжнародного досвіду, тобто розробку нормативно-правових документів, які деталізуватимуть застосування процедур медіації в різних сферах суспільних відносин.

Список використаних джерел

1. Про медіацію: Закон України від 16.11.2021 р. № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text> (дата звернення: 22.03.2024).
2. Бізнес-медіація як спосіб вирішення конфлікту. URL: <https://de-jure.ua/biznes-mediatsiya-yak-sposib-virishennya-konfliktu> (дата звернення: 23.03.2024).
3. Медіація в трудових спорах. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/media-cija-v-trudovix-sporax> (дата звернення: 23.03.2024).

ЗАКОНОДАВЧІ ОСНОВИ НАДАННЯ ДОМЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ

Харченко Н.Б.

*І курс, група ЗПЛ-23-1м-рв, спеціальність «Психологія»,
Рівненський інститут Університету «Україна».
Науковий керівник: Савчук Л.О., к.пед.н., доцент,
Рівненський інститут Університету «Україна»*

Конституцією України закріплено, що життя і здоров'я людини є найвищою соціальною цінністю. Орієнтирами тут слугують «Загальна декларація прав людини» та «Європейська конвенція з прав людини», статтю 2-ою якої визначено, що цивілізовані держави на законодавчому рівні визнають право кожного члена суспільства на життя. Сьогодні, за даними ВООЗ, в умовах техногенних загроз, соціальних ризиків та воєнних подій майже третина постраждалих потребує за життєвими показниками надання допомоги на місці події. Найчастіше надають її немедичні працівники і вона має назву «домедична допомога». ВООЗ зазначає, що додатково можна було би врятувати не менше 20–30% постраждалих за умов своєчасного надання їм домедичної допомоги, здійснення заходів щодо оживлення або своєчасної доставки до медичного закладу. Дійсно, адекватно надана допомога суттєво збільшує шанси постраждалих на відновлення життєдіяльних процесів. Досвід багатьох держав світу свідчить, що інформування цивільного населення, охоплення тренінгами та відпрацювання базових навичок рятування людей дозволяє суттєво збільшити чисельність тих, хто надаватиме допомогу і, як наслідок, тих, хто гарантовано виживе у критичній для здоров'я і життя ситуації.

Неодноразово проблематика надання домедичної допомоги піднімалася науковцями і практиками (А. Дубицький, П. Сидоренко, П. Волянський, Л. Корженьовський, Л. Хофрейтор тощо). Значної уваги також приділено проблемі збереженню життя у правовому полі [2].

Зазначимо, що Закони України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» та «Про екстрену медичну допомогу» визначають невідкладний стан людини як раптове погіршення фізичного або психічного здоров'я, яке становить пряму та невідворотну загрозу життю та здоров'ю людини або оточуючих її людей і виникає внаслідок хвороби, травми, отруєння або інших внутрішніх чи зовнішніх причин», а термін «домедична допомога» трактується як невідкладні дії та організаційні заходи, спрямовані на врятування та збереження життя людини у невідкладному стані та мінімізацію наслідків впливу такого стану на її здоров'я, що здійснюються на місці події особами, які не мають медичної освіти, але за своїми службовими обов'язками повинні володіти основними практичними навичками з рятування та збереження життя людини, яка перебуває у невідкладному стані, та відповідно до закону зобов'язані здійснювати такі дії та заходи.

Звернемо увагу: у статті 12 Закону України «Про екстрену медичну допомогу» закріплено перелік фахівців, зобов'язаних надавати домедичну допомогу людині у невідкладному стані (рятувальники, пожежники, поліцейські, фармацевти, провідники та бортпровідники) та зазначено, що володіти практичними навичками надання домедичної допомоги повинні інші цивільні особи за своїми службовими обов'язками. Такими, найчастіше, є працівники в колективах дітей, підлітків, молоді.

Кодекс цивільного захисту України має пряму норму щодо вивчення громадянами способів захисту від надзвичайних ситуацій, навичок користування засобами захисту та надання домедичної допомоги постраждалим. Закон України «Про охорону праці» регламентує навчання з питань надання домедичної допомоги як невід'ємну частину вступного інструктажу з охорони праці. А частиною 3 статті 22 Закону України «Про повну загальну середню освіту» передбачено, що педагогічні працівники зобов'язані володіти навичками з надання домедичної допомоги дітям.

Формуванню та розвитку здоров'язбережувальних компетентностей слугують різноманітні тренінги та онлайн-курси, відповідні навчання із залученням спеціалістів, підвищення кваліфікації. Відомими в Україні сьогодні є Всеукраїнська рада реанімації та екстреної медичної допомоги, Центр спецпідготовки Олега Картавого, Всеукраїнська спілка парамедиків, Мальтійська служба допомоги, 44-ий Навчальний Центр тощо. В основі їх роботи лежать порядки надання домедичної допомоги особам при невідкладних станах,

затверджені наказом № 441 Міністерства охорони здоров'я України від 09.03.2022 [3].

З огляду на повномасштабну агресію рф та воєнні події в Україні, вміння надавати само- та взаємодопомогу стає невід'ємною частиною нашого життя, визнаючи на всіх рівнях пріоритети домедичної допомоги як основи збереження здоров'я і життя людини [1].

Список використаних джерел

1. Домедична допомога. *Top Guard security*. URL: <https://bit.ly/2BYujUJ>.
2. Домедична допомога на місці події : практичний посібник / П.Б. Волянський, А.М. Гринзовський, С.О. Гур'єв та ін.; за заг. ред. д.н.держ. упр., професора П.Б. Волянського та д.мед.н., професора С.О. Гур'єва. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 224 с.
3. Про затвердження порядків надання домедичної допомоги особам при невідкладних станах : Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 09.03.2022 р. № 441. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0356-22#Text>.

РЕПАРАЦІЯ ЯК ОДИН ІЗ СПОСОБІВ ВІДШКОДУВАННЯ ЗБИТКІВ, ЗАВДАНИХ ВІЙСЬКОВОЮ АГРЕСІЄЮ РФ ПРОТИ УКРАЇНИ

Чорний В.А.

*аспірант I курсу, спеціальність «Право»,
Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»*

З початком повномасштабного вторгнення рф на територію України актуальним питанням, яке постало у правовому полі, є питання відшкодування збитків, які були завдані військовою агресією рф проти України. Станом на 01 вересня 2023 року загальна сума прямих задокументованих збитків, завдана інфраструктурі України через повномасштабне вторгнення росії, зросла до \$151,2 млрд (за вартістю заміщення). Внаслідок війни продовжуються руйнування житлових будинків, освітніх закладів, інфраструктури, що і призводить до зростання загальної суми збитків [1].

Одним із можливих способів відшкодування збитків, які завдані унаслідок військової агресії, є репарації. Репарацією прийнято вважати відшкодування шкоди різними засобами, фінансовими чи іншими, що здійснюються суверенною державою; часто використовується для позначення компенсаційних вимог, висунутих переможцями або жертвами війни проти переможеної держави після припинення військових дій.

Репарації є не опцією, а правом держави, жертви збройної агресії, яке витікає з:

- порушення *jus ad bellum* (права міжнародної безпеки), а саме — з незаконного застосування сили всупереч статті 2(4) Статуту ООН;
- порушення *jus in bello* (міжнародного гуманітарного права), зокрема щодо методів і засобів ведення збройного конфлікту, недотримання принципів пропорційності та розрізнення.

Так, стаття 3 Гаазької конвенції IV про закони і звичаї війни на суходолі передбачає «Воююча сторона, яка порушує норми зазначеного Положення, підлягає відповідальності у формі відшкодування збитків, якщо для цього є підстави. Вона є відповідальною за всі дії, вчинені особами, які входять до складу її збройних сил» [2]. Окрім того, Проект статей про відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння містить статтю 31 «Відшкодування», яка встановлює загальне зобов'язання щодо покриття завданої шкоди [3].

Хоча Проект статей не має обов'язкової юридичної сили принцип належного відшкодування збитків був неодноразово підтверджений міжнародними судовими установами. Зокрема, у рішенні Постійної палати правосуддя у справі про фабрику в Гожуві підкреслено: «Принципом міжнародного права є те, що порушення зобов'язання тягне за собою зобов'язання забезпечити відшкодування в адекватній формі. У зв'язку з цим [...] у самій конвенції немає жодної необхідності вказувати на це». «Основний принцип, що міститься в самому понятті протиправного діяння, — принцип, що, як видається, встановлений міжнародною практикою і, зокрема, рішеннями арбітражних судів, — полягає в тому, що відшкодування повинне, наскільки це можливо, ліквідувати всі наслідки протиправного діяння та відновити ситуацію, яка, найімовірніше, існувала б, якби це діяння не було скоєно».

Наведені фрагменти рішення дозволяють зробити важливий висновок:

- щодо звичаєвого характеру зобов'язання відшкодувати збитки;
- щодо визнання принципу «повного відшкодування збитків»;
- щодо можливих форм відшкодування збитків, а саме реституції та компенсації (у вже згаданому Проекті статей про відповідальність держав ці дві форми доповнюються сатисфакцією і закріплюються в статтях 34–377).

Питання відшкодування завданих воюючими сторонами збитків розглядає Емануела-К'яра Жілард (Emanuela-Chiara Gillard) у статті «Репарації за порушення міжнародного гуманітарного права» [4].

Зокрема, дана наукова стаття надає юридичне підґрунтя для пред'явлення претензії постраждалої сторони і є актуальною у контексті російської агресії.

Що стосується повоєнних репарацій історична практика свідчить про найчастіше використання реституції, грошової компенсації, надання територіальних гарантій та гарантій неповторення, сатисфакції.

Чому варто розглядати репарацію як один із дієвих механізмів відшкодування завданих збройною агресією збитків? На нашу думку, це впливає із комплексного характеру репарації, оскільки, окрім фінансової компенсації, відшкодуванню збитків цей механізм також спрямований на те, щоб бути потужним посланням або навіть прикладом того, щоб будь-який воєнний міжнародний злочин не залишатиметься не розглянутим та кожен воєнний злочинець нестиме відповідальність. Це у свою чергу підіймає авторитет до норм міжнародного права і спонукає до їх поваги та сумлінного виконання.

Серед існуючих механізмів міждержавних репарацій можна виділити наступні:

- механізм в рамках Ради Безпеки ООН;
- механізм в рамках Міжнародного Суду ООН;
- укладення міжнародного договору.

Також доцільним буде звернути увагу на відшкодування збитків населенню. На нашу думку, одним із найбільш повно розроблених моделей відшкодування цивільним особам є Версальський мирний договір 1919 року, частина VIII якого присвячена репараціям [5]. Статті 231–232 Договору проголошують відповідальність Німеччини за розв'язання війни, а також зобов'язують її, попри обмеженість ресурсів, виплатити відшкодування в повному обсязі, в тому числі — покрити всі збитки, які були завдані цивільному населенню та його майну під час війни. Додаток I до Договору перераховує категорії шкоди, яка мала бути покрита державою-агресоркою:

– щодо позбавлення права на життя унаслідок воєнних дій та або їхніх наслідків, включно з бомбардуваннями або іншими нападами на суші, на морі або в повітрі, а також будь-яких воєнних операцій обох сторін конфлікту у будь-якому місці — родичам та утриманцям;

– щодо актів жорстокості, насильства або нелюдського поведіння (включно із зазіханням на життя або здоров'я, унаслідок тюремного ув'язнення, висилки, інтернування або евакуації, полишення на морі або примусової праці) — жертвам та їхнім родичам/утриманцям;

- щодо шкоди для здоров'я, працездатності та честі — особам та їхнім родичам/утриманцям;
- щодо нелюдського поводження з військовополоненими;
- виплати пенсій та нагород військовим, жертвам війни, інвалідам, пораненим, хворим або інвалідам і особам, підтримкою яких були жертви;
- відрахування допомоги військовополоненим, їхнім родинам або особам, підтримкою яких вони були;
- допомога родинам та утриманцям мобілізованих і військовослужбовців;
- щодо шкоди, завданої цивільним особам внаслідок накладеного зобов'язання працювати без справедливої оплати;
- щодо будь-якої власності (за винятком воєнних або морських укріплень та матеріалів), яка була захоплена, вилучена, пошкоджена, а також щодо будь-якої шкоди, завданої цій власності внаслідок воєнних дій;
- збитки, завдані у формі податків, штрафів і подібних примусових зборів з боку Німеччини на шкоду цивільному населенню. Конкретні суми та механізм їхньої виплати цивільному населенню мала визначати спеціально створена Договором Репараційна комісія. Комісія мала складатися з членів союзних і асоційованих урядів [6].

Отже, під час розробки механізму відшкодування збитків, завданих збройною агресією рф, Україна повинна застосовувати міжнародний досвід та імплементувати його, розробивши на його основі власний механізм для подальшого успішного відшкодування збитків. Одним із таких засобів можуть стати репарації.

Список використаних джерел

1. Загальна сума прямих збитків, завдана інфраструктурі України через війну, сягає \$151,2 млрд — оцінка станом на 1 вересня 2023 року. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zagalna-suma-pryamih-zbitkiv-zavdana-infrastrukturi-ukrayini-cherez-viynu-syagaye-151-2-mlrd-otsinka-stanom-na-1-ve-resnya-2023-roku/>.
2. IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі від 18 жовтня 1907 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222#Text.
3. Доклад Комиссии международного права на 53 сессии (23 апреля — 1 июня и 2 июля — 10 августа 2001 года). URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/pdf/responsibility.pdf.
4. E.-Ch. Gillard. Reparation for violations of international humanitarian law. ICRC. 2003. Vol. 85. № 851. URL: https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/irrc_851_gillard.pdf.

5. Jurisdictional Immunities of the State (Germany v. Italy: Greece intervening). Judgment of 3 February 2012. Dissenting opinion of judge Cançado Trindade. p. 69. URL: <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/143/143-20120203-JUD-01-04-EN.pdf> (last accessed: 05.04.2022). 34 *Traité de Versailles*. 28 Juin 1919. URL: <https://www.herodote.net/Textes/tVersailles1919.pdf>.

6. Рашевська К.Є. Моделі та механізми виплати репарацій: міжнародний досвід та ідеї для України. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-223-4-129>.

СУБ'ЄКТНА АКТИВНІСТЬ ЯК МЕХАНІЗМ РОЗВИТКУ ОСОБИСТІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ЗДОРОВ'Я

Чумаш Д.О.

*II курс, група ЗПЗ-23.2-2, спеціальність «Право»,
Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна».
Науковий керівник: Кравченко А.П., к.ю.н.,
доцент кафедри правознавства та фінансів,
Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»*

Реалії сьогодення у напрямку інтенсифікації міжнародних наукових досліджень проблем здоров'я, зумовлені тим, що воно є вищим першорядним благом людини і особливою цінністю сучасної цивілізації.

Однією з найбільш гострих потреб України, через два роки після повномасштабного вторгнення, є активізація реформування системи охорони здоров'я, яка включає в себе формування модернізованої, прирівняної до європейської, системи правового регулювання медичної діяльності та впровадження її у національну модель розвитку системи охорони здоров'я. Важливою умовою ефективності такого реформування виступає підвищення рівня медико-правової культури громадян, в основі якого лежать правові знання та навички їх застосування. Головним критерієм є відношення людини до власного здоров'я та її активність, виражена у самоконтролі та самовідповідальності.

Медична культура особистості не обмежується лише знаннями і розумінням власних прав у сфері медичних правовідносин, а й передбачає уміння застосувати норми медичного права у реальному житті. Формування ставлення особистості до власного здоров'я визначається її ставленням до себе, свого внутрішнього Я, що, у свою чергу, залежить від гармонічного поєднання індивідуальних житте-

вих сенсів у співвідношенні соціального та біологічного, тілесного та духовного, а також в умінні обирати раціональні способи реалізації власних потреб та необхідностей. Для окреслення ступеня його зрілості звертається увага на усвідомленість, обізнаність та активність, які є головними критеріями, що визначають психологічну сутність індивідуального, суб'єктивного відношення особистості самої до себе та відображають потребу людини у збереженні власного здоров'я, оскільки воно є основоположним, базовим та фундаментальним виміром усіх життєвих проявів людини на рівні як загального так і ментального світовідчуття, а його стан, безпосередньо, залежать від умов життя, рівня та стану фінансування медичної сфери, її досконалості та рівня правового регулювання. Певним чином його якість обумовлена характером самозахисної спрямованості поведінки особистості та її здатністю перейти від сподівань на стовідсоткову допомогу соціальної системи до розрахунку самого на себе. Це визначається суб'єктивним відчуттям власного фізичного стану та його місцем в індивідуальній ієрархії цінностей особистості.

Активна позиція особи по самозбереженню та її реальний прояв не обмежуються лише своєчасним зверненням за професійною медичною допомогою, а й містять у собі конкретні способи організації стилю життя, що в цілому впливають на загальну визначеність спрямованості життєдіяльності. Власне, від самої людини залежить свобода вибору тактик та стратегій життєвої поведінки, визначення свого місця в них та диференціація рівня самовідповідальності, обумовлених активністю особи, що спрямована на подолання суперечностей між усвідомленням цінності здоров'я і реальною поведінкою з урахуванням знання основ медичних правовідносин та виступає одним із центральних механізмів розвитку ціннісного ставлення до здоров'я і рушійною силою формування медико-правової культури особистості.

ГАРМОНІЗАЦІЯ АВТОРСЬКИХ ПРАВ В СИСТЕМІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Шапочка О.О.

*аспірант, кафедра галузевого права та загальноправових дисциплін,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».*

Науковий керівник: Федоренко Т.В., к.ю.н., доцент,

*доцент кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна»*

Гармонізація авторських прав в системі ЄС залишається актуальною проблемою у світлі постійного розвитку цифрових технологій та глобалізації контенту. З огляду на зростаючу кількість онлайн-платформ, цифрових медіа та інтернет-послуг, які перетинають межі національних юрисдикцій, виникає потреба у єдиному, стандартизованому підході до авторських прав на цифровий контент.

Гармонізація авторських прав в ЄС спрямована на створення єдиної правової бази, що забезпечує захист інтелектуальної власності та вільний рух цифрового контенту між країнами-членами. Це особливо важливо в умовах, коли автори і правовласники шукають механізми захисту своїх прав у віртуальному просторі, де легко порушити авторські права через копіювання, піратство або нелегальний обіг контенту. Такі узгодження також відповідають потребам споживачів, які користуються цифровим контентом, забезпечуючи їм більшу юридичну ясність щодо їхніх прав і обов'язків при використанні цифрового матеріалу.

Нині авторське право є досить динамічною юридичною галуззю, а тому зберігається певна невизначеність щодо місця авторського права у системі права ЄС. Цей недолік не усунули ні давно відхилений проект Конституції ЄЄ, ні сучасна новелізація Лісабонським договором від 13.12.2007 р. про внесення змін до Договору про Європейський Союз і Договору про заснування Європейського Співтовариства первинного права ЄС — його засновницьких договорів [1]. Але після набрання чинності 1 грудня 2009 р. Лісабонського договору змінилась ситуація з визначеністю і з обсягом компетенції ЄС щодо гармонізації охорони прав інтелектуальної власності в цілому. Так, в ч. 1 ст. 118 Договору про функціонування Європейського Союзу передбачено, що в контексті створення і функціонування внутрішнього ринку Європейський Парламент і Рада, діючи відповідно до звичайної законодавчої процедури, встановлюють заходи щодо «запровадження однакової охорони прав інтелектуальної власності у всьому Союзі» [2].

Шлях розвитку гармонізації авторського права ЄС на перше десятиліття XXI ст. впровадила прийнята 2 травня 2001 року Директива 2001/29/ЄС про гармонізацію певних аспектів авторського права та суміжних прав в інформаційному суспільстві. Однією з причин її появи була необхідність створити умови для злагодженої імплементації в державах-членах ЄС положень Інтернет-договорів ВОІВ 1996 року. Вже пройшло більше ніж 20 років з моменту прийняття директиви, отже можна зробити висновок, що вона не повною мірою виправдала покладені на неї сподівання. Нею були передбачені ефективні технічні засоби захисту авторського права, адже для досягнення задекларованої соціальної збалансованості потрібні були більш далекосяжні обмеження авторського права та суміжних прав.

Для гармонізації авторського права приймаються низки директив, однією з них була Директива 2009/24/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 23.04.2009 р. про правову охорону комп'ютерних програм, яка запустила процес оновлення і подальшої консолідації існуючих директив про авторські права і суміжні права. У 2011 р. почались важливі зміни акцентів у правовому регулюванні авторського права, а саме у розвитку авторського права як об'єкта обороту, тобто одного з найважливіших товарів на ринку інтелектуальної власності.

Гармонізація авторських прав ЄС є досить важким і суперечливим процесом. Лісабонський договір, який відкрив можливості до зближення національних законодавств держав-членів ЄС, бажання Європейської Комісії перейти до кодифікації деяких норм авторського права, досить незначне посилення соціальної збалансованості авторського права можна віднести до позитивних тенденцій гармонізації. А негативом є те, що авторське право досі має не досить адекватного місця в системі права ЄС як в інституційному і матеріальному, так і в первинному та вторинному праві, можливість подальшого розширення інституту охорони прав *sui generis*, запровадженого в 1996 р. для некреативних баз даних, на інші об'єкти, недостатня динаміка реформування, яка стримує недосконалістю глобальної системи охорони авторського права. Також не повністю себе виправдала Директива 2001/29/ЄС, зокрема, виявились недостатньо ефективними передбачені нею технічні засоби захисту авторського права [3].

Отже, варто продовжувати гармонізацію авторського права ЄС, особливо щодо нових сфер авторського права, а також вирішувати проблеми можливого переходу до уніфікації та кодифікації авторських прав, що допоможе досягнути соціальної збалансованості

цієї галузі інтелектуальної власності. Встановлюючи гармонізовані стандарти, законодавство ЄС про авторське право зменшує національні розбіжності та гарантує високий рівень захисту, необхідний для розвитку творчості та інвестицій у творчість. Гармонізовані стандарти сприяють культурному розмаїттю та забезпечують кращий доступ споживачів і бізнесу до цифрового контенту та послуг по всій Європі.

Список використаних джерел

1. Комзюк Л.Т. Основні тенденції гармонізації авторського права ЄС. *Інформація і право*. 2012. № 1. С. 33–39.
2. The Treaty on the Functioning of the European Union. 1957. URL: www.europa.eu/lisbon_treaty/full_text/index_en.htm.
3. Directive 2001/29/EC of the European Parliament and of the Council of 22 May 2001 on the harmonization of certain aspects of copyright and related rights in the information society. *Official Journal*. L 167. 22.06.2001. P. 10–19.

СЕКЦІЯ 6

НАЦІОНАЛЬНІ ТА МІЖНАРОДНІ АСПЕКТИ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

ПОНЯТТЯ «НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ» У ПРАЦЯХ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ НАУКОВЦІВ

Вдовін П.П.

*І курс, група кл-23-1 phd 034, спеціальність «Культурологія»,
Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».
Науковий керівник: Палієнко С.В., к.і.н., доцент кафедри туризму,
документних та міжкультурних комунікацій,
Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна»*

Від початку воєнної агресія Росії проти України, ми поступово позбуваємося багаторічних радянських наративів, викоринюємо насаджену меншовартість і формуємо натомість свою, українську ідентичність. Тому, *актуальним* буде дослідити поняття «національна ідентичність», що є критично важливим для мобілізації суспільства, створення єдності та захисту культурних цінностей.

Метою дослідження є порівняльний аналіз підходів представників різних гуманітарних наук до визначення поняття «національна ідентичність», яке є предметом інтересу у сфері психології, соціології, філософії, культурології та інших.

Завданням дослідження є проведення порівняльного аналізу визначень поняття «національна ідентичність», що подані сучасними українськими дослідниками.

Одним із джерел, що розкриває сутність цього терміну, є праця О.І. Стегнія, д-ра соц. наук, який у «Енциклопедії Сучасної України» визначає національну ідентичність як «ототоження себе з національною спільнотою на основі стійкого емоційного зв'язку, що виникає

у результаті сформованої системи уявлень щодо традицій, культури, мови, політики, а також прийняття групових норм і цінностей» [1].

Публіцист Микола Рябчук дає визначення національній ідентичності як «здатності самоокресленої спільноти ототожнювати себе — і розумово, і емоційно — зі «своєю» групою, її символами, цінностями, історією, територією, культурою, державними та правовими інституціями, політичними й економічними інтересами» [2].

Д-р пед. наук Тетяна Потапчук, трактує національно-культурну ідентичність як «сукупність національних та культурних цінностей, почуттів, уявлень, поглядів, ідей, завдяки яким певна нація усвідомлює свій історично зумовлений соціально-культурний локалітет у системі етнодиференційованого людства, а індивіди — свою національно-культурну ідентичність» [3].

Доцент Олена Шапаренко зазначає, що «Національна ідентичність — це насамперед уявлення про себе, як про національну спільноту, про націю. Коли особистість вважає себе частиною такої спільноти й усвідомлює особливі відмінні риси даної спільноти, можна стверджувати факт існування національної ідентичності» [4].

Михайло Степико, д-р філос. наук вважає, що національна ідентичність — це «цивілізаційний бренд, соціокультурна ніша країни, визначальна засада зовнішньої та внутрішньої політики держави; самоототожнення людини з певною спільнотою, її цінностями, історією, територією, культурою, державними та правовими інституціями, що є визначальним чинником реалізації та захисту внутрішніх і зовнішніх інтересів особистості» [5].

Надія Скотна, д-р філос. наук, у своїй праці робить висновок, що «національна ідентичність знаходить свій головний прояв у зв'язках членів спільноти як співгромадян, а отже — у спільних актуальних інтересах. А отже, національна ідентичність є переважно суб'єктивно, а не об'єктивно детермінованою. Вияв особою своєї національної ідентичності — це її особистий духовний вибір» [6].

Отже, провівши порівняльний аналіз думок різних авторів щодо національної ідентичності, можна визначити багато спільних аспектів. Всі вони відзначають, що національна ідентичність є ототожненням та приналежністю групи людей до спільних символів, цінностей, історії, культури та території, передбачає усвідомлення спільних інтересів та цілей. Однак, деякі автори надають велике значення саме, об'єктивним факторам приналежності — це територія, культура, мова, інші — суб'єктивним факторам, тобто основним вважають те, ким людина себе відчуває.

Список використаних джерел

1. Стегній О.І. Національна ідентичність : Енциклопедія Сучасної України / Редкол.: І.М. Дзюба, А.І. Жуковський, М.Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2020. Т. 22. URL: <https://esu.com.ua/article-71062>.
2. Рябчук М.Ю. Долання амбівалентності. Дихотомія української національної ідентичності — Історичні причини та політичні наслідки. К. : Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2019. 252 с.
3. Потапчук Т.В. Теоретико-методичні основи формування національно-культурної ідентичності студентів вищих педагогічних навчальних закладів : дис. ... докт. пед. наук. Рівне, 2015. 467 с.
4. Шапаренко О.В. Національна ідентичність як чинник формування громадянського суспільства в Україні. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія: Історія України. Українознавство: історичні та філософські науки*. 2015. Вип. 20. С. 92–99. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhlSU_2015_20_16.
5. Степико М.Т. Українська ідентичність як визначальна засада протидії російській агресії / М.Т. Степико, Т.В. Черненко. *Стратегічні пріоритети*. 2017. № 3. С. 178–183. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/spa_2017_3_23.
6. Скотна Н. Особливості етнічної і національної ідентичності / Н. Скотна, В. Стець. *Молодь і ринок*. 2012. № 8. С. 6–10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2012_8_3.

ВПЛИВ АГРЕСІЇ РФ НА СВІТОВИЙ ПОЛІТИЧНИЙ ПРОЦЕС

Гавриш К.Є.

*II курс, група МІ-22-1, спеціальність «Міжнародні відносини»,
Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»*

24 лютого 2022 року російська агресія проти України змінила курс європейської історії. Два роки після початку війни, негативні наслідки якої відчуваються у всьому світі, з надзвичайними людськими трагедіями та руйнівними економічними наслідками для України, Європейського Союзу та всього світу [4]. Вже зараз країни Європи та інші регіони відчувають політичні, соціальні та економічні наслідки конфлікту [1].

Війна в Україні — не лише регіональна криза. Вона впливає на глобальну світову економіку, сповільнюючи зростання та прискорюючи інфляцію [5]. Як наслідок, Росія піддалася низці міжнародних санкцій, спрямованих на тиск на неї з метою деескалації проблеми.

Економічні санкції проти Росії порушили глобальні ланцюжки поставок, спричинили підвищення цін. Військові атаки призвели до перебоїв в енергетиці та торгівлі, погіршили економічну ситуацію у всьому світі. З самого початку було зрозуміло, що війна Путіна в Україні стане глобальною економічною катастрофою. Це створює критичні виклики, які лідери повинні вирішити, щоб уникнути додаткових страждань через бідність, брак їжі та кризи вартості життя. Війна дуже серйозно позначилася на економіці України, звела нанівець значний прогрес, досягнутий країною, і поглибила її економічні проблеми. Україна стикається зі стрімким зростанням бідності та проблемами продовольчої безпеки через війну, що спричинила втрату робочих місць та зупинку економічної діяльності.

Важливою проблемою є нестача їжі в третини населення на сході та півдні України, разом із високою кількістю жертв серед цивільного населення. Навіть при оцінці ООН у 26 717 жертв, існує ймовірність, що це значення недооцінене, особливо з урахуванням високої оцінки США понад півмільйона жертв, включаючи росіян. Війна змусила покинути Україну понад шість мільйонів людей, що призводить до значної нестачі робочої сили у національній економіці. З іншого боку, міграція може стати не лише викликом, але й можливістю для багатьох біженців, дозволяючи дітям отримати освіту та відчувати безпеку, а дорослим набути нові навички та адаптуватися до нового життя [2].

Як зазначає керівник програми «Східна Європа» (Польський інститут міжнародних відносин) Даніель Шеліговський, «Для захисту України від агресії Росії потрібно зосередитися на вирішенні кореневих проблем, а не лише на їхніх наслідках. У тому числі, важливим кроком може бути вступ України до НАТО, але це потребуватиме серйозних зусиль та ресурсів. Ефективні дії та рішучі кроки важливі для забезпечення майбутньої безпеки країни та стримання агресії Росії» [3].

Ситуація в російсько-українській війні стає все більш складною, і врешті-решт, гуманітарний аспект стає дедалі більш важливим. Зупинка насильства, гуманітарна допомога та мирні переговори є критично важливими для закінчення конфлікту. Необхідно активізувати зусилля у міжнародній спільноті, починаючи з Ради Безпеки ООН, та спонукати всі сторони до прямих переговорів для досягнення миру та стабільності. А також, важливо знайти баланс у відносинах між Росією та Заходом, шукаючи шляхи співробітництва та дипломатичного вирішення конфлікту. Компроміс та взає-

морозуміння можуть сприяти зменшенню напруги й уникненню подальшої ескалації конфлікту. Важливо наголосити на необхідності дотримання угод та гарантій з боку всіх сторін для забезпечення миру та безпеки в регіоні.

Країни Ради співробітництва Перської затоки (GCC) відіграють важливу роль у спробах деескалації конфлікту в Україні. Їхній збалансований підхід до ситуації, де вони засуджують вторгнення та підтримують гуманітарну допомогу Україні, а також підтримують дипломатичні канали з Росією, може сприяти розвитку мирного вирішення конфлікту.

Зусилля країн GCC з посередництва у мирних переговорах та сприяння обмінам полоненими є важливими кроками на шляху до вирішення конфлікту. Їхні дії показують, що відкриті комунікаційні канали та співпраця між усіма сторонами можуть сприяти зменшенню напруги та пошуку мирного вирішення.

Зберігаючи збалансований підхід та підтримуючи ініціативи посередництва, країни GCC можуть продовжувати виступати як важливі учасники міжнародних зусиль з деескалації конфлікту в Україні.

Війна в Україні має далекосяжні наслідки для світової економіки та геополітичної ситуації. Зростання цін, порушення торгівлі та ланцюгів постачання, зниження впевненості бізнесу. Політикам треба розв'язувати проблему інфляції й підтримувати економічне одужання. Важлива мережа світової безпеки та заходів для захисту економік. Війна в Україні підкреслює важливість міжнародної співпраці та колективної сили в розв'язанні майбутніх проблем [5].

Список використаних джерел

1. Tampubolon M. Russia's Invasion of Ukraine and its Impact on Global Geopolitics. *European Scientific Journal*. URL: <https://eujournal.org/index.php/esj/article/view/15488>.

2. Kilfoyle M. Ukraine: what's the global economic impact of Russia's invasion? — Economics Observatory. *Economics Observatory*. URL: <https://www.economicsobservatory.com/ukraine-whats-the-global-economic-impact-of-russias-invasion>; <https://www.cfr.org/councilofcouncils/global-memos/global-perspectives-ending-russia-ukraine-war>.

3. Global Perspectives on Ending the Russia-Ukraine War. Council of Councils. URL: <https://www.cfr.org/councilofcouncils/global-memos/global-perspectives-ending-russia-ukraine-war>.

4. Economic impact of Russia's war on Ukraine: European Council response. *BRIEFING European Council in Action*. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/757783/EPRS_BRI\(2024\)757783_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/757783/EPRS_BRI(2024)757783_EN.pdf).

5. Галіані С. Як війна в Україні змінює економічний і бізнесовий ландшафт країн, регіонів та світу. Пояснює професор економіки Себастьян Галіані — *Forbes.ua*. Бізнес, мільяртери, новини, фінанси, інвестиції, компанії. URL: <https://forbes.ua/money/velika-ekonomichna-perebudova-25082023-15642>.

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ

Дудецький Д.В.
аспірант,

Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

Сучасне суспільство перебуває на межі великих перетворень та глибоких трансформаційних процесів у цифровій сфері. Активний розвиток цифрових та інформаційних технологій сформував якісно новий ринок — ринок інформаційних послуг, який поєднує великий сегмент споживачів. Головною особливістю діджиталізації є створення умов для більш комфортної та оперативної взаємодії бізнесу та споживачів. Тому, питання удосконалення механізмів державного управління в умовах діджиталізації є надзвичайно важливим завданням у сучасному світі, оскільки цифрові технології можуть значно підвищити ефективність та прозорість державного апарату, поліпшити обслуговування громадян та бізнесу, а також забезпечити більшу відкритість і відповідальність владних структур.

У післявоєнний період Україна має поставити перед собою завдання поліпшення управління через впровадження електронної демократії. Це передбачає збільшення участі громадян у прийнятті рішень та оптимізацію управлінських процесів. Розвиток електронного урядування також сприяє цій меті, полегшуючи спілкування та взаємодію з владою [1].

Історично можна виділити три етапи розвитку електронної демократії:

- перші спроби використання комп'ютерів для поліпшення управління;
- акцент на кабельному телебаченні як інструменті для взаємодії між громадянами та владою;
- перехід до використання інтернет-технологій для активізації участі громадян у політичних процесах.

За цими ініціативами стоять як державні, так і недержавні суб'єкти, які намагаються залучити громадян до участі у політич-

них процесах. Важливо розрізняти вплив інструментів, що надаються державними та недержавними суб'єктами. Державні ініціативи зазвичай мають прямий вплив на політичні рішення, в той час як недержавні стимулюють громадську участь та сприяють обміну інформацією через онлайн-інструменти.

Аналіз розвитку електронної демократії дозволяє виявити декілька основних аспектів на шляху до поліпшення управління та залучення громадян до політичних процесів [2]:

Цифрові технології та їх вплив на суспільство. Цифрові технології змінюють усі сфери суспільного життя, роблячи їх більш ефективними та доступними. Вони сприяють зменшенню відстаней, поглиблюють глобалізацію та створюють нові можливості для розвитку регіонів.

Електронне урядування та діджиталізація. Для ефективного реформування державних інституцій і публічної влади в умовах цифрових трансформацій важливим є перехід до електронного урядування, яке діджиталізується. Мета цього процесу — поліпшення ефективності роботи органів влади, зменшення витрат часу та коштів для громадян, підприємств та інших установ. В цьому контексті термін «діджиталізація» означає процес впровадження цифрових технологій для поліпшення суспільного життя та діяльності державних органів. Це явище є складною системною трансформацією, що охоплює всі сфери суспільної діяльності.

Роль правових і технічних норм. Розвиток електронного урядування та діджиталізації потребує наявності чітких правових і технічних норм. Національні рамки інтеперабельності є важливими для забезпечення ефективності електронного урядування.

Електронна демократія та електронне урядування мають важливі взаємозв'язки, особливо коли державні органи беруть участь у відповідних комунікаціях. Деякі теоретичні підходи підкреслюють, що електронне урядування є попереднім етапом до електронної демократії, тоді як інші вбачають їх як взаємозалежні. Гармонізація з європейськими стандартами є ключовою передумовою для системного розвитку електронного урядування в Україні [3].

Електронна демократія може розглядатися як розширена модель електронного урядування, яка сприяє двосторонньому політичному спілкуванню та участі недержавних акторів у прийнятті рішень. Важливо розрізняти їхні функції та обмеження, а також розвивати сприятливі умови для електронної демократії.

Отже, діджиталізація є невід'ємною частиною процесу цифрової трансформації суспільства та держави, і вимагає комплексного

підходу з використанням як технічних, так і правових засад. Крім того, розвиток систем управління в умовах діджиталізації бізнесу України має відбуватися за умов виконання низки управлінських рішень: досконале планування цифрової стратегії компанії, об'єднання існуючих ініціатив, що спрямовані на позитивний ефект у найближчій та довгостроковій перспективах; постійний моніторинг трендів у галузі та визначення умов адаптації компанії до змін; визначення та оцінка обмежень, знаходження способів досягнення прогресу з урахуванням існуючих ускладнень та протиріч; е, перерозподіл центрів прибутковості, визначення перспективних напрямів дій, вибір ефективної бізнес-моделі діджиталізації. Дані напрями стануть необхідною умовою під час створення корпоративної цифрової інфраструктури та стимулювання інноваційної привабливості компанії.

Список використаних джерел

1. Кормич Л.І., Кормич А.І. Вдосконалення публічного управління в Україні в контексті діджиталізації. Актуальні проблеми політики. 2022. Вип. 69. С. 5–12. DOI: <https://doi.org/10.32837/app.v0i69.1295>. URL: <https://hdl.handle.net/11300/18020>.
2. Разумей Г.Ю., Разумей М.М. Діджиталізація публічного управління як складник цифрової трансформації України. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2020. № 2 (25). С. 139–145. DOI: <https://doi.org/10.32836/2310-9653-2020-2.25>. URL: <http://customs-admin.umsf.in.ua/archive/2020/2/27.pdf>.
3. Гуренко А.В., Гашутіна О.Е. Напрями розвитку систем управління в умовах діджиталізації бізнесу в Україні. *Економіка і суспільство*. 2018. Випуск 19. С. 739–745. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-19-113>. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/19_ukr/113.pdf.

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ (ООН, ЄС, НАТО) У СПРИЯННІ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ ТА МОДЕРНІЗАЦІЇ ПОЛІТИЧНИХ ІНСТИТУТІВ УКРАЇНИ

Комаров М.А.

аспірант І курсу,

спеціальність «Публічне управління та адміністрування»,

Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

Науковий керівник: Давиденко В.В., д.політ.н., професор,

Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

Звідомленість про те, як міжнародні організації впливають на демократизацію та модернізацію політичних інститутів в Україні є ключовою для розуміння важливості їхньої ролі. Міжнародні ор-

ганізації, такі як ООН, ЄС та НАТО, не лише надають фінансову підтримку, а й пропонують стратегії та програми, спрямовані на підвищення ефективності демократичних процесів.

Програми та ініціативи, які впроваджуються міжнародними організаціями, ретельно вивчаються та адаптуються до української реальності. Наприклад, програми розвитку правової системи, антикорупційні заходи та заходи щодо підвищення ефективності управління — це лише деякі з напрямків, що сприяють розвитку демократії та модернізації політичних інститутів.

Співпраця з Європейським Союзом забезпечує Україні можливість впроваджувати європейські стандарти у сфері демократії та прав людини. Це включає в себе такі аспекти, як захист прав меншин, розвиток громадянського суспільства та підтримку медіа-свободи.

НАТО, як важливий партнер, надає не лише військову, а й політичну підтримку. Участь в партнерстві з НАТО дозволяє Україні реформувати свої оборонні та безпекові структури, що є необхідними для забезпечення демократичних цінностей та зміцнення правової держави.

Спільна робота з міжнародними організаціями — це взаємний процес, де Україна не лише отримує допомогу, а й активно співпрацює у вирішенні глобальних проблем та досяганні спільних цілей. Така співпраця сприяє побудові сильної, демократичної та стабільної країни. Правильна і ефективна реалізація програм та ініціатив міжнародних організацій в Україні потребує не лише фінансової підтримки, але й активної участі українських владних структур, громадськості та інших зацікавлених сторін. Це сприяє забезпеченню національного власного інтересу, а також відповідальності за реалізацію міжнародних зобов'язань.

Крім того, важливо враховувати контекст і специфіку українського суспільства та політичної системи при розробці та впровадженні програм з підтримки демократії та модернізації. Це означає адаптацію стратегій та інструментів до умов та потреб українського суспільства.

Зміцнення демократії та модернізація політичних інститутів — це довготривалий та складний процес, який вимагає постійного вдосконалення та підтримки з боку міжнародної спільноти. Тільки через спільні зусилля можна досягти значних успіхів у цих напрямках.

Важливо також пам'ятати, що розвиток демократії та модернізація політичних інститутів — це не лише завдання для міжнародних організацій та уряду, а й активна участь громадянського суспільства, політичних партій, активістів та інших зацікавлених сторін.

Тільки шляхом широкої участі та підтримки суспільства можна досягти значних змін у політичному житті країни.

Важливо підкреслити, що сприяння демократизації та модернізації політичних інститутів є стратегічним інтересом як для самої України, так і для міжнародних партнерів. Зміцнення демократії в Україні сприятиме стабільності та розвитку в регіоні, а також утвердженню демократичних цінностей в світі.

Міжнародні організації, працюючи разом з Україною, можуть забезпечити координацію зусиль та обмін найкращою практикою для досягнення спільних цілей. Це може включати в себе проведення тренінгів, розробку стратегій та моніторинг реформ.

Ключовою складовою успіху є підтримка населення та залучення громадськості до процесу реформ. Саме активна участь громадян може забезпечити широку легітимність та підтримку для впровадження необхідних змін у політичній системі. Варто зауважити, що реалізація реформ у сфері демократії та політичних інститутів вимагає постійного зусилля, співпраці та взаєморозуміння між усіма зацікавленими сторонами. Тільки через єднання зусиль національних та міжнародних партнерів можна досягти значних успіхів у побудові сильної та стабільної демократії в Україні.

Завершуючи, варто підкреслити, що роль міжнародних організацій у сприянні демократизації та модернізації політичних інститутів України є надзвичайно важливою та актуальною. Спільні зусилля національних та міжнародних партнерів стануть запорукою успішного розвитку демократії в Україні та зміцнення її політичної системи.

Сподіваємось на подальше плідне співробітництво та впровадження рекомендацій, для досягнення спільних цілей у забезпеченні демократії, прав людини та стабільності. Наші спільні зусилля мають потенціал змінити майбутнє на краще та забезпечити процвітання та добробут для всіх громадян України.

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ФОРМУВАННІ ПОЛІТИЧНОГО ЛАНДШАФТУ УКРАЇНИ

Кочарян М.Ф.

*аспірант, кафедра міжнародних відносин та політичного консалтингу,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».
Науковий керівник: Дабіжа В.В., к.держ.упр., доцент,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна»*

Дана робота є спробою систематизувати та проаналізувати вплив міжнародних організацій на політичний розвиток України. Шляхом дослідження діяльності ООН, ЄС та НАТО в контексті української політики автор роботи розглядає механізми взаємодії цих організацій із внутрішньополітичними інститутами України та їхній вплив на формування державної політики. Особлива увага приділяється програмам, проектам та рекомендаціям міжнародних організацій, а також їхній ролі у сприянні демократизації та модернізації українського суспільства. Результати дослідження мають важливе значення для розуміння взаємодії України з міжнародними партнерами та розроблення стратегій співпраці в контексті загальних цілей демократичного розвитку та стабільності в регіоні.

Міжнародні організації, такі як Організація Об'єднаних Націй, Європейський Союз та НАТО, відіграють ключову роль у визначенні та підтримці політичного ландшафту України, зокрема шляхом сприяння демократичним процесам, захисту прав людини та забезпеченню безпеки. Їхні програми, проекти та рекомендації впливають на розвиток політичних інститутів та формування державної політики в Україні, сприяючи її інтеграції у міжнародну спільноту та зміцненню національної самосвідомості.

Дослідження показує, що міжнародні організації відіграють важливу роль у сприянні демократизації України та підтримці реформ у різних сферах життя суспільства. Аналізуючи їхні програми та проекти, автор роботи розглядає механізми взаємодії міжнародних організацій із внутрішньополітичними інститутами України та їхній вплив на прийняття стратегічних рішень державного управління. Результати дослідження є актуальними для політичних діячів, науковців та громадськості, оскільки вони дозволяють краще розуміти взаємодію України з міжнародними партнерами та розробляти ефективні стратегії співпраці для досягнення загальних цілей демократичного розвитку та стабільності.

Моя робота базується на інтердисциплінарному підході, використовуючи методи політичної науки, міжнародних відносин та соціології. Я досліджую не лише офіційні документи та заяви міжнародних організацій, а й реальний вплив їхньої діяльності на суспільство та політичні процеси в Україні через призму аналізу статистичних даних, інтерв'ю та експертних оцінок.

Один із прикладів, який ілюструє роль міжнародних організацій у формуванні політичного ландшафту України, — це участь Програми розвитку ООН (UNDP) у сприянні впровадженню реформ та забезпеченні розвитку в країні. Наприклад, в рамках проектів UNDP з розвитку місцевого самоврядування в Україні, впроваджуються нові підходи до управління та розробляються механізми для залучення громадськості до процесу прийняття рішень на місцевому рівні. Ці проекти сприяють розширенню прозорості та відповідальності, а також зміцненню демократії на рівні громад.

Результати дослідження є актуальними для розуміння динаміки внутрішньополітичних процесів в Україні та зміни міжнародної ролі країни в сучасному світі. Вони можуть бути корисними для політичних діячів, дипломатів, науковців, а також широкої громадськості, що зацікавлена в розвитку демократії та міжнародного співробітництва.

Цей приклад ілюструє, як міжнародні організації активно впливають на політичний розвиток України через свої програми та проекти, спрямовані на сприяння демократії та розвиток громадянського суспільства.

Робота міжнародних організацій, таких як ООН, ЄС, НАТО і інших, у формуванні політичного ландшафту України є неоціненною. Вони забезпечують підтримку в проведенні реформ, сприяють розвитку демократії та правової держави, підтримують економічний та соціальний розвиток, а також забезпечують безпеку та стабільність у регіоні. Проте важливо враховувати, що існують проблеми та виклики, з якими міжнародні організації також стикаються у своїй діяльності. Для досягнення кращих результатів та ефективної співпраці, необхідно постійно вдосконалювати механізми співробітництва та зміцнювати взаємодію між міжнародними організаціями та українськими владними структурами.

Пропозиція для вдосконалення взаємодії України з міжнародними організаціями важлива для забезпечення ефективної співпраці та досягнення стратегічних цілей країни.

Зокрема, зміцнення партнерських відносин та розробка спільних стратегій та планів дій дозволять забезпечити взаємне розумін-

ня та виконання спільних завдань. Посилення механізмів моніторингу та оцінки результативності проєктів сприятиме підвищенню їхньої ефективності та відповідності стратегічним цілям.

Далі, поглиблення співпраці у сферах, які є пріоритетними для України, таких як розвиток громадянського суспільства та боротьба з корупцією, дозволить максимально використовувати можливості міжнародних організацій для досягнення внутрішніх реформ.

Нарешті, забезпечення більшої відкритості та прозорості у взаємодії з міжнародними партнерами збільшить довіру громадськості та підтримку спільних ініціатив, що є ключовим фактором успішної реалізації спільних проєктів.

Реалізація цих пропозицій дозволить Україні максимально використовувати потенціал міжнародних організацій для подальшого політичного, економічного та соціального розвитку країни.

Отже, ця робота пропонує високоякісний аналіз та нові підходи до розуміння впливу міжнародних організацій на політичний розвиток України та виявлення можливостей для майбутньої співпраці для досягнення спільних цілей стабільності та процвітання.

БОРОТЬБА З ТІНЬОВОЮ ЕКОНОМІКОЮ, ЯК ЗАПОРУКА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Крит'єв А.Г.

*аспірант, назва освітньої програми — доктор філософії з права,
Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»*

Тези присвячені дослідженню нових підходів у боротьбі з тіньовою економікою. Зазначено ймовірні загрози для економіки та безпеки держави. Окреслено негативні наслідки від бездіяльності державних органів та порядок дій щодо їх мінімізації.

За роки незалежності в Україні діють безліч інститутів/державних органів, які займаються ліквідацією різноманітних схем з ухилення від сплати податків, розкрадання державних коштів з бюджету (кошти платників податків), легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. Серед таких органів є Державна податкова служба України, Державна Митна служба, Офіс генерального прокурора, Служба безпеки України, Національна поліція України, Бюро економічної безпеки, Державне бюро розслідування, Національне антикорупційне бюро, Державна служба фінансового моніторингу, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку та ін.

Варто зауважити що деякі органи були створені під керівництвом та пильним оком іноземних інститутів, реформаторів, експертів, антикорупціонерів, які безпосередньо з 2014 року здійснюють реформи органів державної влади в Україні, але результати роботи певних органів бажає бути кращою.

Згідно інформації Державної служби фінансового моніторингу (далі — Держфінмоніторинг) за 2023 рік до правоохоронних органів направлено 1122 матеріали, де сума фінансових операцій, які можуть бути пов'язані з легалізацією коштів, та із вчиненням кримінального правопорушення, становить понад 102 млрд гривень, а лише заблокованих коштів Держфінмоніторингом складає 4,1 млрд гривень [1]. Виникає дотичне питання до ефективності Держфінмоніторингу, так як цей орган має право доступу до всіх банківських рахунків як фізичних так і юридичних осіб.

Можна прийти до висновку, що податкова та митні служби не бачать сірі схеми, таких як: схемний податковий кредит (скрутки), імпорتنі операції (продаж за готівку, з подальшим малюванням податкових накладних на кінцевого бенефіціара), контрабанда товарів, експортні операції (купівля агрокультури за готівку та подальшим неповерненням валютної виручки), сірий продаж акцизної продукції (без сплати акцизних платежів), добування корисних копалин з мінімізацією сплати рентних платежів, зловживанням на ринку фінансовими інструментами за допомогою яких не сплачуються податки (цінні папери, корпоративні права, деривативи, форварди, опціони, ф'ючерси), завищення вартості товарів/робіт/послуг на виконання/постачання державним підприємствам/організаціям (розкрадання коштів платників податків), операції з міскодингу, легалізація доходів та багато інших схем, а підрозділи фінансового моніторингу банків України не дотримуються виконання норм закону, а саме: ЗУ «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», № 361-IX від 06 грудня 2019 року [2] та вимог Постанови Національного банку України № 65 від 19.05.2020 року «Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу» [3] чим спричиняють негативні наслідки для розвитку економіки України.

Підтвердженням цьому є застосування заходів впливу щодо порушення у сфері фінансового моніторингу з боку Національного банку України за період з 2022–2023 років до банків України, серед

яких АТ «АКБ Конкорд», АТ «Айбокс Банк», АТ «Комінбанк», АТ «Сенс Банк», АБ «Укргазбанк», АТ «ПУМБ» та ін. [4]

Серед пропозицій у вдосконаленні норм чинного законодавства актуальним є внесення змін до ЗУ «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» щодо включення податкової та митної служб як суб'єктів державного фінансового моніторингу, що дозволить мінімізувати втрати податкових надходжень до бюджету від існуючих схем.

Також, доцільним є запровадження цифровізації обміну податковою та іншою інформацією щодо клієнтів (платників податків фізичних та юридичних осіб) в умовах реального часу між банківськими та державними органами.

Підсумовуючі вищевикладене, ефективними діями у боротьбі з тіньовою економікою має стати насамперед дотримання норм чинного законодавства працівниками банківського сектору, податкових та митних органів, адже від податкової та митної служби залежить наповнення бюджету, а від банківського сектору відслідковування та блокування сумнівних фінансових операцій, що в подальшому розвантажить правоохоронні органи від розслідування великої кількості кримінальних проваджень у сфері економіки.

Список використаних джерел

1. Інформування про результати роботи Держфінмоніторингу за 2023 рік. URL: <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/funkcional/news/Informuvannya-pro-rezultati-roboti-derzhfinmonitoringu-za-2023-rik.html>.

2. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України № 361-IX від 06 грудня 2019 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>.

3. Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу : Постанова Національного банку України № 65 від 19.05.2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0065500-20#Text>.

4. Новини. Фінмоніторинг. Банки. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all?page=2&tags=corrective_measures&perPage=5.

FORMS AND PROSPECTS OF POLITICAL DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF UKRAINE'S EURO-ATLANTIC INTEGRATION

Lemekha E.V.

*II course, group LG 213-Ba, specialty «Logistics»,
Faculty of Transport Management and Logistics,
National Aviation University.*

*Research supervisor: Zahorodnia A.S., Doctor of Philosophy (PhD), Senior
Lecturer at the Department of Logistics, Faculty of Transport Management
and Logistics, National Aviation University*

European integration is the process of implementing European norms into Ukrainian legislation. Such implementation should ensure a stable economy, rule of law, clean environment, food quality, social protection of citizens, high living standards and absence of corruption. This is a single economic, social and humanitarian space where borders and unnecessary conventions have been abandoned for the free movement of goods, people, services and capital, unrestricted exchange of information, cultural and scientific achievements. European and Euro-Atlantic integration is the choice of the Ukrainian people, confirmed by the Revolution of Dignity and enshrined in the Constitution of Ukraine.

European and Euro-Atlantic integration is a priority of the Ukrainian authorities. On June 8, 2018, the Parliament finally defined Euro-Atlantic integration as Ukraine's foreign policy priority, and on February 07, 2019, the relevant amendments regarding the European and Euro-Atlantic foreign policy course were introduced to the Constitution of Ukraine. On June 12, 2020, NATO granted Ukraine Enhanced Opportunities Partner status. This decision recognizes Ukraine's significant contribution to NATO's missions and demonstrates the Alliance's commitment to its partners despite the COVID-19 pandemic. The benefits of the Enhanced Opportunities Program include regular political consultations on security issues, increased access to exercises and information sharing, and closer cooperation in times of crisis. So far, only five countries have had the status of an Enhanced Opportunities Partner: Sweden, Finland, Australia, Georgia and Jordan [3].

Ukraine has considerable potential for further political development, especially in the context of its Euro-Atlantic integration. Continued reforms and approximation to European standards could pave the way for Ukraine to become an EU candidate. Ukraine continues to cooperate with NATO under the Partnership Program and is supported in its efforts to reform its

defense forces and improve their effectiveness. Ukraine focuses on developing international relations and cooperation with other countries and international organizations to ensure peaceful and stable development.

It is important to keep in mind that political development is a complex process that involves various aspects of government, citizen participation, institutional development, and the creation of a legal framework for the functioning of society. Democratization is a key form of political development, as it aims to ensure citizen participation in decision-making and guarantee their rights and freedoms. This includes free and fair elections, the protection of human rights and civil liberties, and the development of civil society and the media. Ensuring the legitimacy of government is an important form of political development, as it ensures that government actions are in line with the law and have the support of citizens. This can include mechanisms for elections, legitimacy of decision-making and transparency of governance. Effective political institutions, such as parliament, judiciary, political parties and other authorities, are an important form of political development. They ensure stability, efficiency, and accountability of the country's governance. Governance reforms are aimed at modernizing and increasing the efficiency of the state apparatus, as well as improving the quality of services for citizens. This includes simplification of bureaucratic processes, introduction of e-government, expanding access to information and ensuring transparency of governmental structures [2].

The prospects for political development are also an important point to consider. Overcoming corruption remains one of the most important challenges for Ukraine. Political development prospects include the continuation of reforms aimed at strengthening transparency, increasing accountability and punishing corrupt officials. The further development of civil society in Ukraine is an important prospect for political development. Active participation of citizens in decision-making, control over the activities of government agencies and support of civil society organizations contribute to the strengthening of democracy and the rule of law. Support for local self-government and the development of municipal structures is an important aspect of political development.

Ukraine has a diverse religious and ethnic map, so cooperation with different groups of the population is an important aspect of political development. This includes protecting the rights of minorities, promoting interreligious dialogue and developing cultural pluralism. Ensuring the sustainability and independence of political institutions is an important aspect of political development. This includes ensuring the independence of the judiciary, the stability of the parliamentary system, and strengthening

the role of civil society in overseeing the government [1]. Ukraine can attract additional support and resources through cooperation with international partners, such as the European Union, NATO, the International Monetary Fund, and other international organizations. The prospects are to strengthen cooperation and obtain support for the necessary reforms and sustainable development.

References

1. Ukraine on the way to the EU: realities and prospects. URL: https://razumkov.org.ua/images/journal/NSD187-188_2022_ukr_full.pdf.
2. The World Bank In Ukraine. URL: <https://www.worldbank.org/en/country/ukraine/overview>.
3. European and Euro-Atlantic integration. URL: <https://www.msp.gov.ua/time line/evropeyska-ta-evroatlantichna-integraciya.html>.

МОРАЛЬНИЙ АСПЕКТ ПОЛІТИКО-УПРАВЛІНСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ

Новаченко Т.В.

*д.держ.упр., к.пед.н., доцент,
професор кафедри міжнародних відносин та політичного кансалтигну,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна»*

Як відомо, з моменту юридичного отримання незалежності, життєдіяльність сучасного українського суспільства — її соціальних інститутів та суспільних відносин, в умовах перетворень відбуваються надзвичайно складно. Военна ескаляція, що посилилася з початком повномасштабної війни на території нашої держави, яку розв'язала РФ, призвела до викликів з якими не стикалися народи від часів глобального збройного конфлікту 1939 р. Відповідно у часи війн, такі суспільно-державні інститути й феномени як політика і публічне управління, мають складати цілісність, що реалізується в політико-управлінський взаємодії.

Поняття «політика» є достатньо суперечливим і складним, однак загальнозживане його розуміння складається з трьох взаємозалежних значень — це політичні відносини між суб'єктами політики; це питання про владу і механізми політичного процесу та визначення системи інститутів як організаційних форм вираження інтересів і цінностей [1, с. 473].

Як відомо, політика це мистецтво управління державою, тож, як свідчить історична практика, політика залежить не тільки від

об'єктивних, а й від суб'єктивних обставин, які, здебільшого, не має часу аналізувати. Ця обставина потребує постійної готовності творчо мислити й відповідного ставлення до політичної діяльності. Як зазначав Жульєн Фройнд, «...у політиці необхідно діяти одразу і правильно, оскільки, зазвичай, немає можливості перевірити гіпотезу, поставити питання, щоб повернутися до нього пізніше. Якщо проблему встановлено, мету визначено — треба діяти [2].

У той час публічне управління пов'язане з роботою органів державної влади та місцевого самоврядування, публічних службовців, адміністраторів тощо. Концепції нових моделей функціонування політики й публічного управління спрямовуються до вирішення питання щодо ролі і значення їхньої взаємодії. Сучасний дослідник Пержун В.В. наголошує, що саме політико-управлінська взаємодія створює фундамент для подальшого розвитку принципів демократичного управління, коли політики не погрожують, не примушують не втручаються, не заграють, а плідно співпрацюють з органами державного управління [3, с. 15].

Вочевидь, що в епоху змін та в умовах повномасштабної війни, Українська держава має бути сильною. Тож, погляди багатьох сучасних дослідників, щодо головних компонентів могутності держави, збігаються, визначаючись кількісними та якісними показниками — військовий бюджет, кількість зброї, ВВП, інвестиції державна дипломатія, громадська підтримка тощо [4]. Разом із тим, дослідження сукупної державної сили зосереджуються не тільки на матеріальній складовій, а й на духовній. Акцентується увага на тому, що саме комплекс духовного і матеріального сприяє виробленню досконалішої та ієрархічно вищої системи суспільно-економічних та політичних відносин, що цілісно підвищує рівень культури нації та її цивілізаційного розвитку [5]. На нашу думку, саме в контексті поєднання матеріального і духовного, а можливо з пріоритетом останнього, має впроваджувати свою політико-управлінську діяльність політична еліта й державні управлінські кадри різних рівнів.

На підтвердження вищенаведеного звернемося до богословського трактату XI ст. Митрополита Іларіона Київського «Слово про Закон і Благодать». Прославляючи могутність Руської держави, митрополит наголошує на тому, що дотримання закону — це обов'язок людини перед Богом, проте такий, який не дає права на спасіння. Спасіння ж є можливим тільки через природність і віру — через благодать. Митрополит зауважує, що «Закон» — це холод і рабство, яке означає обмеження. У той час як «Благодать» — це тепло і свобода, що означає віру [6].

Отже, благодать пов'язується з феноменом довіри, означаючи впевненість у тому, що об'єкт довіри (політик, публічний управлінець) буде саме таким, яким ми його собі уявляємо відповідно до певних норм і вимог.

Таким чином, оскільки на політиків покладене виконання державних завдань в інтересах суспільства, у їх розпорядженні є особливі засоби впливу та насилля, якими вони можуть зловживати заради особистої вигоди, завдаючи шкоди іншим. Безсумнівно, що суспільство зацікавлене в тому, щоб політика, з її цілями та засобами, здійснювалася в рамках прийнятих уявлень про добро і зло, щоб вона відповідала вимогам моральності, оскільки і політика, і мораль є способами регуляції поведінки людини, формами обґрунтування її у суспільній свідомості. Проте, як доведено історично, політика і мораль — не проста «пара». Для більш чіткого уявлення і розуміння, нижче у таблиці 1. наводимо, окреслені нами, твердження щодо варіантів розуміння співвідношення між політикою і мораллю.

Таблиця 1

Твердження щодо варіантів розуміння співвідношення між політикою і мораллю

Твердження	Сутність	Наслідки
Політика та мораль не сумісні	Домінантою суспільного життя є політика; моральні смисли повністю ігноруються	Аморальне політиканство
	Домінантою суспільного життя є моральність; політика ігнорується повністю, бо вона є «брудна справа»	Абстрактне, відірване від життя моралізаторство
Політика та мораль сумісні	Домінантою суспільного життя є політика; мораль політизується	Вищий критерій моральності — інтерес держави
	Домінантою суспільного життя є моральність; впроваджується проект моральної політики	Політика встановлює і впроваджує суспільні моральні норми і цінності

Обираючи професію управлінця, людина робить свідомий вибір, погоджуючись як на суворі обмеження (чим вищою є посада, тим більше обмежень), що вимагає така професія, так і свободи вибору у прийнятті рішень. Доведено суспільною думкою, що для досягнення успішності у своїй професійній діяльності, публічні управлінці

мають користуватися суспільною довірою, тому, отримання тієї чи іншої посади в органах публічної влади — це та винагорода, своєрідний бонус, що надається особистості публічного управління, який він повинен підтвердити заслугами через виконання своїх службових обов'язків, керуючись положеннями Конституції і чинного законодавства, а також нормами моралі й особистої моральності.

Таким чином, розуміння й усвідомлення сучасного становища Української держави в умовах війни, її найбільш болючих й актуальних проблем неможливо уявити без виконання закону — раціонально розроблених, твердо встановлених та обов'язкових формальних правил. Разом із тим, процес вироблення і впровадження політики, функціонування сучасного публічного управління і, як результат їх діяльності — політико-управлінська взаємодія, що позначається моральністю, коли суспільні й державні інтереси преважують над своїми особистими, є першочерговою вимогою суспільства, що визначає кроки до успіху і остаточної перемоги у довготривалій визвольній війні українського народу.

Список використаних джерел

1. Політологія : навчальний енциклопедичний словник довідник для студентів закладів вищої освіти I–IV рівнів акредитації / за наук. ред. Н.М. Хоми. Львів, 2014. 779 с.
2. Freund Y. L'Essence du politique. Paris, 1965. 2-e édition 1978. URL: https://www.persee.fr/doc/revss_0336-1578_1979_num_8_1_3283_t1_0322_0_000_3.
3. Пержун В.В. Політика і державне управління як феномени особливого типу відносин. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління*. 2021. Том 32 (71). № 2. С. 12–16.
4. Пироговська Є.В., Якушик В.М. Типологія держав за їх могутністю. *Наукові записки. Том 160. Політичні науки*. С. 3–10. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/842bf0e0-0eee-4b12-b76c-1c734643f75f/content>.
5. Бокійчук З. Духовне і матеріальне в соціумі. URL: <https://surma.com.ua/489-dukhovne-i-materialne-v-sociumi.html>.
6. Іларіон Київський «Слово про Закон і Благодать». URL: <http://lito-pys.org.ua/oldukr/ilarion.htm>.

ПОЛІТИКО-ЕКОНОМІЧНИЙ ВИМІР СУЧАСНОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Савич В.О.

*к.політ.н., доцент, доцент кафедри
міжнародних відносин та політичного консалтингу,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна»*

У класифікації концептуальних схем дослідження глобалізації, в межах яких розкриваються тенденції сучасної політичної динаміки, можемо виділити два типи: 1) світ як гомогенний і універсальний простір; 2) світ як гетерогенна структура, яка породжує різноманітні протистояння. Враховуючи, що названі два типи проявляються переважно одночасно, слід звернути увагу на дуалістичність процесу глобалізації. На думку західних вчених, політична глобалізація — це процес поширення таких цінностей, як: пріоритет прав людини, розподіл влад, парламентаризм тощо.

В економічних концепціях глобалізації обґрунтовується названий процес з точки зору розвитку світових ринків товарів, послуг, капіталу; розширення економічної активності за межі національних політичних кордонів, становлення нової глобальної капіталістичної економіки. Капітал транснаціональних компаній на користь собі, не зважаючи на інтереси і потреби людства в цілому, визначає темпи і спрямованість розвитку окремих держав та регіонів. Відповідно він закріплює характер міжнародного поділу праці і, тим самим, штучно забезпечує зростання економічної нерівності між групою передових в інформаційно-технологічному відношенні і відстаючих. Зауважимо, що політико-економічні концепції включають різні напрямки дослідження вчених. Так, представники першого концептуального напрямку розглядають поняття «глобалізація» як лише ідеологічна конструкція, новий соціальний міф. Зокрема, відомий польський економіст Л. Бальцерович вважає, що розмови про глобалізацію створюють враження, що настає щось нове [1]. Хоча, на думку представників даного напрямку, спостерігаються в цілому слабкі зміни, спричинені розвитком капіталістичної економіки. Ідея всеохоплюючих змін всіх сторін життя людства під впливом світової тенденції до взаємозалежності і відкритості не має підґрунтя. До того ж держави-нації виступають і виступатимуть регуляторами національних економік.

Представники другого концептуального напрямку в межах політико-економічної концепції глобалізації вважають, що національні держави слабшають, створюється єдиний економічний простір,

в межах якого транснаціональний капітал впливає на національні економіки [2; 3]. На їхню думку, найважливіші рішення ухвалюватимуть транснаціональні корпорації, а відносини регулюватимуться «правом сильного».

На думку представників третього концептуального напрямку, відбувається глобальна трансформація всієї світової економіки, проте національні держави не втрачають свій вплив на міжнародній арені [4; 5]. Національний економічний інтерес лежатиме і подалі в основі міжнародних відносин, а розподіл ресурсів національними державами контролюватиметься на наднаціональному рівні.

Прибічники четвертого напрямку політико-економічних концепцій глобалізації наголошують на існуванні якісних змін в сучасній світовій економіці, які визначають відносини між глобальною економікою і національними державами; між національними, регіональними та наднаціональними інститутами. На думку М. Кастельса, національна економіка змінюється в процесі економічної глобалізації таким чином, що національний економічний простір почав не співпадати з територіальними кордонами держави [6]. В цій глобальній системі міжнаціонального виробництва, обміну і фінансів ще тісніше переплітаються один з одним суспільства і промисловості, розміщені на різних континентах.

Список використаних джерел

1. Бебик В.М. Сучасна глобалістика: провідні концепції і модерна практика. К. : Університет «Україна», 2006. 208 с.
2. Friedman T.L. The Lexus and the Olive Tree: Understanding Globalization. New York : Farrar, Strauss and Giroux, 1999. 394 p.
3. Ohmae K. The End of the National State. New York : Free Press, 1995. 214 p.
4. Giddens A. The Consequences of Modernity. Cambridge : Polity Press, 1990. 412 p.
5. Rosenau J.N. Study of Global Interdependence: essays on the transnationalization of world affairs. New York : Nichols Publishing, 1980. 334 p.
6. Castells M. L'ère de l'information. Paris : Fayard, 1998. Vol. 3. Fin de Millénaire. 1999. 492 p.

РОЛЬ ВПЛИВУ ВНУТРІШНІХ ТА ЗОВНІШНІХ ЧИННИКІВ НА ПРОЦЕС СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Саламаха О.І.

*аспірант, напрямок «Публічне управління та адміністрування»,
Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»*

Україна, як незалежна держава, зазнала великих перетворень у процесі суспільно-політичного розвитку з моменту юридичного отримання незалежності у 1991 році. Цей процес здійснювався під впливом як внутрішніх так і зовнішніх чинників — Будапештський меморандум, Помаранчева революція та Революція Гідності, російсько-українська війна та ряд інших ключових подій, які впливають на формування сучасного політичного ландшафту України.

Після отримання незалежності Україна пережила період пошуку своєї політичної ідентичності, адже «зашморг» радянського минулого відчувався на «нашій ший», що підтвердили вибори президента у 1991 році, де українці побоюючись демократії, вибрали комуніста Леоніда Кравчука, а не українського політика, діяча руху опору проти «зросійщення» та національної дискримінації українського народу, політичного в'язня СРСР В'ячеслава Чорновола. Соціальні опитування показали наступне: якби українці опинилися в 1991 році, то зараз би 74% проголосували за В'ячеслава Чорновола, а за Леоніда Кравчука — 13% [2]. Наведені показники дозволяють стверджувати про реальні зміни у руху до набуття своєї політичної ідентичності.

За роки своєї незалежності Україна змінила кілька форм влади, від президентської до парламентської республіки. Цей пошук свого політичного вектору супроводжувався частими змінами урядів та політичними кризами. Першою важливою помилкою було укладання у 1994 р. Будапештського меморандуму та відмова від ядерного потенціалу, який станом на 1991 рік, Україна мала третій за розміром у світі. Відповідно Україна втратила ядерний статус 2 червня 1996 року.

Ситуацію намагалися покращити на саміті НАТО в Мадриді у 1997 р. де було підписано «Хартію про особливе партнерство Україна — НАТО», що демонструвала чіткий проєвропейський вектор України [1, с. 264].

За декілька років, події «помаранчевої» революції 2004 року стали поворотним моментом в політичній історії України. Команда Януковича труєть Ющенко В.А. діоксином і фальсифікує виборів.

Реакцією на ці події стало те, що люди, у листопаді 2004-го року виходять протестувати на головну площу країни — Майдан Незалежності. Три тижні українці мирно протестують проти підтасованих виборів. Це спрацьовує, відбувається третій тур виборів де Ющенко В.А. оголошують переможцем. Усі хто були тоді на майдані відображають прагнення українців до демократії та відкритості в політичному процесі. Після цих подій було прийнято ряд конституційних змін, які зміцнили роль парламенту та обмежили повноваження новообраного президента [5].

Однак внутрішні політичні конфлікти та боротьба за владу продовжується, що дозволило прийти до влади В. Януковичу, який впроваджував політику відмови від Євроінтеграції. У той час, як саме інтеграція у Європейський Союз мала на меті підвищити рівень демократії, забезпечити економічний розвиток та покращити якість життя громадян, відкрити нові можливості для експорту українських товарів на європейські ринки, залучити інвестиції щодо розвитку інфраструктури тощо.

Тож, зміна вектору до Митного Союзу призвела до гострого обурення українців та з 21 листопада 2013 до лютого 2014 року, початку Революції Гідності, що було активним спротивом проти відходу політичного керівництва країни від законодавчо закріпленого курсу на Європейську інтеграцію.

Як відомо, В. Янукович втік до росії, а Євромайдан переміг і новообраний президент Петро Порошенко активно почав вести проєвропейську політику, що сприяла росту українського ВВП.

Різноманітні договори, угоди та співпраця з іншими країнами та міжнародними організаціями мали значний вплив на розвиток країни. Наприклад, підписання Україною Угоди про асоціацію з Європейським Союзом у 2014 році відобразило її стратегічний курс на західну інтеграцію та реформи в галузі демократії та прав людини. Це було важливим кроком у напрямку політичної стабільності та економічного розвитку України.

Проте росія не змирилась з чіткою позицією України, щодо західного вектору, вступу в ЄС та НАТО пішла війною яка стала великим випробуванням для українського суспільства та політичної системи. Ці події мали термін АТО, були спроби заморозки конфлікту через мінські домовленості, але все закінчилось новою фазою агресії з боку рф — початком повномасштабної війни якої у Європі не було з часів другої світової війни. Ці події призвели до розірвання дипломатичних та торгівельних відносин з росією, яка

до війни була торговельним партнером України, що не на користь росії. Після цього зміцнилася на краще співпраця України з іншими країнами, зокрема з країнами Європи, США та Канади, низкою азійських країн. А росія втратила можливість вести торгівлю з країнами Заходу і отримала різноманітні санкції.

Цей складний період припав на президенство Володимира Зеленського, який під час війни дав відповідь на поставлене собою питання «Хто я?». Він став на міжнародній арені уособленням світового лідерства та боротьби за волю нашого народу та підписав ряд важливих економічних договорів про співпрацю, про відбудову українських міст та ряд військових угод, так, станом на 1 березня 2024 р. маємо угоди гарантій безпеки вже з Німеччиною, Великою Британією, Канадою, Італією, Францією, Данією [3].

В умовах війни один з найяскравіших прикладів впливу міжнародних факторів на Україну — це Міжнародний валютний фонд та програми міжнародної допомоги. Умови, які накладає МВФ, включають в себе фінансову підтримку для армії — реформування Збройних сил України для досягнення їх нової якості — ефективних, мобільних, оснащених сучасним озброєнням і військовою технікою, спроможних забезпечити оборону держави, а також допомога для зниження бюджетного дефіциту та стабілізації фінансової системи [4, с. 124]. Ці кроки мають значний вплив на соціальні програми, життя та настрої громадян, що, разом із тим, часто стає предметом гострої політичної дискусії.

Таким чином, Україна, як будь-яка інша країна, є вплетеною в мережу національних та міжнародних відносин. Чинники внутрішнього та зовнішнього впливу сприяють процесу суспільно-політичного розвитку України, утверджуючи її Євроінтеграційний курс, оскільки Європейський Союз побудований на демократичних цінностях — правах людини, свободі, поваги до людської гідності і верховенства права.

Список використаних джерел

1. Бабіч О. Хартія про особливе партнерство між Україною та НАТО. *Вісник Одеського національного університету. Соціологія і політичні науки*. Одеський національний університет імені І.І. Мечникова. 2018. Т. 23. Вип. 2 (31) С. 263–264.

2. Більшість українців на виборах Президента у 1991 році обрали б Чорновола, а не Кравчука. *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3804591-ignat-vismiav-povidomlenna-rospropagandistiv-pro-znisenna-fl6-v-uk-raini.html>.

3. Зеленський: Безпекові угоди укладено вже із шістьма державами. URL: https://lb.ua/society/2024/03/01/601206_zelenskiy_bezpekovi_ugodi.html.

4. Медвідь Ф., Чорна М. Безпекова політика України в умовах зовнішньої агресії: нормативно-правове забезпечення. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України*. 2019. Вип. 5–6 (79–80). С. 117–126.

5. Помаранчева революція — основна хронологія подій URL: <https://gosta.media/nauka-ta-osvita/pomarancheva-revoliutsiia-osnovna-khronolohiia-podij/>.

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ РОЗВИТОК В УКРАЇНІ В РАМКАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА МІЖНАРОДНОЇ АРЕНИ

Самков О.О.

*III курс, група ПУ-21-1а,
спеціальність «Публічне управління та адміністрування»,
кафедра міжнародних відносин та політичного консалтингу,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».
Науковий керівник: Дабіжа В.В., к.держ.упр., доцент,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна»*

Українці, та наші союзники маємо активно діяти. Наші дії — великі та малі — мають бути спрямовані на реалізацію трьох основних взаємопов'язаних пріоритетів.

Пріоритет номер 1 — зміцнення обороноздатності країни. Мова йде про відповідальне та ефективне використання коштів оборонного бюджету, створення умов для розвитку національного ВПК, формування дієвої політики соціального захисту військовослужбовців та соціальної адаптації ветеранів.

Пріоритет номер 2 — забезпечення економічної стійкості країни. Для цього Україна потребує масштабної міжнародної допомоги, для чого країна повинна виконувати умови надання фінансових коштів, які передбачають зміни в економічній політиці, державному управлінні та регуляторному середовищі.

Пріоритет номер 3 — відповідальність та прозорість. За часів доленосних історичних випробувань питання справедливості набувають особливої гостроти в суспільстві. В Україні сьогодні — це боротьба з корупцією, реформування правоохоронної системи, безумовне дотримання чинного законодавства, ефективна допомога соціально-вразливим групам населення, чесна комунікація влади з суспільством.

Закладено позитивні ефекти від реалізації вже прийнятих рішень суспільно-політичної політики. Це кроки, пов'язані із реалізацією

низки проєктів з відбудови — відбудова зруйнованої енергетичної і соціальної інфраструктури, кроки з розмінування та повернення до сільськогосподарського обігу частини земель, кроки з розширення логістичних можливостей, кроки з збільшення державної підтримки бізнесу та населення (програми 5–7–9, eРобота, eОселя, Армія відновлення та інші), які реалізовуватимуться за допомогою партнерів.

Враховуючи це, 2024 рік стане етапом закріплення економічно-го відновлення, яке вже почалося у поточному році після значного падіння у 2022 році.

Основними рушіями відновлення протягом прогнозного періоду будуть безпековий фактор та незворотний напрям щодо вступу до ЄС, що супроводжуватиметься, зокрема, зростанням інвестиційної активності через нагальну потребу країни у відновленні втрат виробничих потужностей і інфраструктури, понесених від війни. Підтримуватимуться ці процеси продовженням ефективної співпраці із міжнародними партнерами та міжнародними фінансовими організаціями, зокрема, продовження реалізації програми з МВФ, впровадження реформ в рамках Плану України на 2024–2027 роки з реалізації пропозиції Європейської Комісії щодо Регламенту Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу про створення Українського фонду.

Незважаючи на складні умови, бізнес адаптується і, повернувшись до роботи, поступово відновлює свою діяльність, зовнішньоторговельні операції, покращує свої очікування на майбутнє з огляду на власні сили, допомогу Уряду (запущено різноманітні програми кредитної та грантової підтримки бізнесу).

Наступний фундаментальний кластер, без якого ми не можемо зробити вагомий довгостроковий поступ, — це судова реформа. Якщо взяти суто євроінтеграційний трек, то ми ніби й виконали її. Але питання в тому — як саме вона реалізується. Наприклад, як набрати суддів на вакансії.

Судова реформа — це й про те, які люди прийдуть до судів. І це основне для нас, як суспільства, адже від цього залежить довіра до судів.

Ну і далі реформа органів правопорядку. Це ще одна болуча тема. Наприклад, усі кажуть: «У нас є реформа поліції». Але ці заяви відображають лише зовнішнє, а не реальні зміни. Сутнісно це не завершена реформа. Важливо, щоб усі органи правопорядку набули реальних змін.

Список використаних джерел

1. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://Nauk-metod.zbirnyk-Osv.Ukrayiny.v.umovakh.voyennoho.stanu-Innovatsiyna.ta.projektna.diyalnist.pdf> (mon.gov.ua).
2. Україна 2024: шлях до ЄС, реформи й ключові пріоритети. Реанімаційний Паке́т Реформ (rpr.org.ua)
3. Сайт Центру дослідження суспільства. URL: <https://www.css-ukraine.com/>.
4. Тренди розвитку громадянського суспільства 2024 — Єднання (ednannia.ua).
5. Прогноз економічного і соціального розвитку України на 2024–2026 роки. Міністерство економіки України (me.gov.ua).
6. Сайт Міністерства юстиції України. URL: <https://minjust.gov.ua/>.

**ФОРМУВАННЯ КОМПАРАТИВІСТСЬКОГО СВІТОГЛЯДУ
ЯК ОСНОВНЕ ЗАВДАННЯ ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ**

Сапарова А.О.

*к.ю.н., доцент, завідувач відділу аспірантури та докторантури,
Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»*

Україна зараз перебуває у вирі жахливої війни, яка була розпочата з метою тотального знищення нашого способу життя, наших прагнень, цінностей і мрій. Якою має бути інтелектуальна реакція на цю війну, й, зокрема, академічна, університетська? Адже війни розпочинаються там само, де і припиняються — у розумі людей, в установках свідомості. Ладнати зі світом шляхом його перетворення — ось справжнє завдання мислення, його пошана й тягар одночасно.

Для нас надзвичайно важливо згадати, якою була реакція інтелектуалів на катастрофу Другої світової війни, яким саме чином європейська культура й цивілізація загалом відтворювала себе з руїн. А таке диво відтворення в першу чергу сталося через те, що на юридичну освіту було покладене завдання створення інтелектуального простору стійкого миру і добробуту.

Формалізацію і концептуалізацію цього завдання здійснила ЮНЕСКО, у статуті якої зазначається, що «попереджувати війни та конфлікти між народами слід на рівні їх свідомості. Тому метою організації, створеної в 1946 р., проголошувалося досягнення поваги та розуміння між народами шляхом розвитку співробітництва у сфері освіти, науки та культури, становлення культури миру [1, с. 257]. Не буде перебільшенням сказати, що той повоєнний світ був створений порівняльним правознавством.

Маніфестом цієї наукової дисципліни можна вважати слова видатного французького компаративіста Рене Давида: «справжнє розуміння між народами буде досягнуто лише коли вони пізнають один одного краще; а знання їх інституцій, їх концепцій права та справедливості й способу застосування цих концепцій є необхідним чинником для взаємного розуміння. Саме це, а не уніфікація права, є метою порівняльного правознавства» [1, с. 258].

Визнання такого непересічного значення порівняльного правознавства потребувало його інкорпорації до систем юридичної освіти, співвідношення з іншими юридичними дисциплінами, трансформації стратегій, напрямків і ідеалів підготовки сучасного юриста, здатного усвідомлювати тягар відповідальності і ефективно, але без ціннісних компромісів, вирішувати найскладніші проблеми у взаєминах між людьми і народами.

Інтелектуальний простір правового спілкування між народами можливий лише завдяки порівняльному правознавству. Але лише такому порівняльному правознавству, яке звільняє право від свавільної влади держави визначати зміст права. Лише порівняльне правознавство може знайти актуальні правові смисли за межами догматичних приписів національних правопорядків. Його призначенням є запитувати, «наскільки багато розуміння законотворці по всьому світу вкладають в свої дії? Як часто вони діють з ясним усвідомленням альтернатив? Отже, якою мірою вони наділені владою дійсно визначати зміст права?» [2, с. 464].

Заслугує на всебічну увагу твердження М. Зірк-Садовськи, що правовий позитивізм і презумпція раціональності законодавця, що його супроводжує, є формою правового дискурсу, прийняття якої не є необхідною умовою для пізнання права [3, с. 34]. Порівняльне правознавство й торує правовому пізнанню інший, більш обґрунтований, а головне — більш гуманістичний шлях. Цим шляхом є постійне наголошення на тому, що значення права ніколи не є повністю, наперед і однозначно визначеним.

Порівняльне правознавство може надати національному праву підтвердження саме як розумної системи норм, тобто такої, яка відображає усвідомлення альтернатив, існування інших поглядів, іншого правового досвіду, необхідності звернення до інших правопорядків задля тестування власної аргументації і міцності раціональних критеріїв оцінки.

Саме порівняльне правознавство дарує досвід усвідомлення того, що ми не одні в сучасному світі, що існують інші, в яких також

є традиції, досвід, власна раціональність, правда, почуття справедливості і право на щастя. При цьому ці інші правові інтелектуальності потрібні нам заради кращого розуміння себе, особливостей нашого права. Без них ми збідніємо, втратимо один з вимірів власного правового світу. Зникнення зарубіжного права неминуче призводить до деградації власного правового досвіду. Інші правові культури потрібні нам задля того, щоб наше право також було культурою. Ми залежні від інших, так само як і вони від нас. Порівняльне правознавство може зробити такий досвід не лише екзистенціальним, але й практичним результатом юридичної освіти.

Отже, той європейський світ, до якого прагне Україна, був створений компаративним світоглядом, що постав з жахливої війни, яка ледь не поставила крапку в європейській історії. Ініціатори поточної війни прагнуть поставити крапку в українській історії. Якою має стати інтелектуальна відповідь України? Такою ж, яку дала Європа після Другої світової війни. Ми маємо побудувати власний український світ, й створити його за допомогою компаративістського світогляду. Лише так твориться Європа й притаманний лише їй простір інтелектуальної, та й будь-якої іншої свободи. Якщо ми впораємось — ми в безпеці. Свобода ніколи не програвала тиранії.

Все це й обумовлює виключне значення порівняльного правознавства для юридичної освіти. Воно здатне надати майбутнім юристам дотик до справжнього мистецтва права — мистецтва творення культури і цивілізації на противагу споконвічному варварству.

Список використаних джерел

1. Кресін О. ЮНЕСКО і розвиток порівняльного правознавства: до 60-річчя Міжнародного комітету порівняльного права — Міжнародної асоціації юридичних наук. *Порівняльне правознавство*. 2012. № 1–2. С. 256–272.
2. Graziadei M. Comparative law as the study of transplants and receptions. *The Oxford handbook of comparative law* / ed. by M. Reimann, R. Zimmermann. Oxford : Oxford University Press, 2006. P. 441–475.
3. Zirk-Sadowski M. Legal epistemology and transformation of legal cultures. *Epistemology and methodology of Comparative law* / ed. by M. Van Hoecke. Portland : Hart Publishing, 2004. P. 21–34.

ВПЛИВ ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА НА РОЗВИТОК МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Сороченко М.В.

*аспірант, спеціальність «Публічне управління та адміністрування»,
кафедра міжнародних відносин та політичного консалтингу,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».
Науковий керівник: Новаченко Т.В., д.держ.упр., к.лед.н., доцент,
професор кафедри міжнародних відносин та політичного консалтингу,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна»*

У системі органів місцевого самоврядування існує диференційоване ставлення до їх місця і ролі у громадянському суспільстві. Практика свідчить, що вплив інститутів громадянського суспільства на місцеве самоврядування постійно зростає і це відбиває загальну тенденцію до трансформації традиційної моделі місцевого самоврядування в інноваційну, тобто європейську або ліберально-консервативну модель.

Закони про місцеве самоврядування, про політичні партії та деякі інші розвинули положення Конституції і створили певне правове поле для розвитку взаємовідносин місцевого самоврядування та інших інститутів громадянського суспільства.

Дедалі більшої популярності набувають в Україні органи самоорганізації населення (ОСН) — це будинкові, вуличні, квартальні комітети, основною метою діяльності яких є деконцентрація влади на місцевому рівні, перенесення низки повноважень з рівня органів місцевого самоврядування на нижчий (самоорганізаційний) рівень через процедуру делегування повноважень. Чинне законодавство закладає дуже демократичну базу функціонування органів самоорганізації населення, закріплюючи право на самоорганізацію не лише осіб, що постійно проживають у будинку, на вулиці, території кварталу, мікрорайону, незалежно від реєстрації місця проживання. Так, відповідно до статті 140 Конституції України «сільські, селищні, міські ради можуть дозволяти за ініціативою жителів створювати будинкові, вуличні, квартальні та інші органи самоорганізації населення і наділяти їх частиною власної компетенції, фінансів, майна». Стаття 5 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» відносить органи самоорганізації населення до системи місцевого самоврядування і визначає їх як «представницькі органи, що створюються частиною жителів, які тимчасово або

постійно проживають на відповідній території в межах села, селища, міста» [1, с. 70–72].

У 2001 році на виконання конституційних норм було прийнято Закон України «Про органи самоорганізації населення» від 11 липня 2001 року, яким було врегульовано питання створення організації діяльності, визначення повноважень та відповідальності ОСН.

Ще наприкінці 80-х — на початку 90-х рр. 20-го сторіччя розвиток суспільно-політичних рухів та громадських організацій сприяв прийняттю союзного Закону «Про громадські об'єднання», який регулював діяльність об'єднань громадян. З розпадом СРСР основні демократичні права, включаючи свободу слова, інформації та право на об'єднання громадян, були визнані в Україні відразу після здобуття нею незалежності. Закон України «Про об'єднання громадян» від 1992 року став каталізатором швидкого зростання недержавних організацій [2, с. 89–90].

Із удосконаленням процесу державотворення стало очевидним, що один закон не може врегулювати специфіку діяльності організацій. Тому згодом було прийнято кілька законів, які регулюють діяльність специфічних об'єднань громадян: закони України «Про об'єднання громадян», «Про благодійництво та благодійні організації», «Про дитячі та молодіжні організації», «Про творчі спілки», «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку». Таким чином, діяльність сектору неурядових організацій не регулюється якимось одним законом.

Новостворені недержавні організації (НДО) відображають реакцію суспільства на процеси трансформації та є проявом його відповідальності за підвищення ефективності діяльності влади. Багато НДО намагаються заповнити ті ніші, в яких держава більше не надає послуг, за які вона несла відповідальність раніше. Також ці організації починають брати на себе завдання підвищення громадської поінформованості та посилення відповідальності влади за прийняття рішень. Перехід до демократичних форм управління державою за рахунок розвитку та розширення впливу громадянського суспільства є критично важливим для України. Цей процес можна прискорити шляхом зміцнення третього сектору та посилення його тісної співпраці із органами державної влади всіх рівнів, зокрема і на місцевому рівні, бо, як відомо, взаємодія громадських організацій з органами державної влади та місцевого самоврядування є важливим фактором встановлення довіри громадян до влади.

Розмаїття НДО в Україні, що працюють у різних сферах, відображає потенціал для підвищення ефективності влади і сприяння прозорій та стабільній демократичній трансформації. Сильне громадянське суспільство позитивно впливає на підвищення якості публічного управління шляхом забезпечення прозорості та стабільності демократичних перетворень. Тому органам державної влади важливо сприяти розвитку третього сектору, стимулюючи активну участь громадськості; забезпечуючи контроль громадськості за реалізацією державної політики; запроваджуючи демократичні норми і цінності через наявні демократичні інституції, мобілізуючи ресурси для соціальних потреб [3, с. 121–127].

Таким чином, основними шляхами побудови громадянського суспільства в Україні на сьогодні визначаються такі:

- підвищення політичної культури населення, створення нових можливостей участі громадян в управлінні державними і суспільними справами;

- активізація процесу роздержавлення усіх сфер суспільного життя, формування справжніх інститутів громадянського суспільства як ринкового, так і неринкового характеру (благодійні фонди, споживчі товариства, клуби за інтересами, товариства, асоціації тощо), розвиток різних форм громадського самоврядування і самодіяльності;

- максимальне розширення сфери судового захисту прав і свобод людини, формування поваги до права і до закону;

- зміцнення свободи інформації та відкритості суспільства;

- піднесення рівня суспільної свідомості, подолання явищ соціальної пасивності, оскільки справа не тільки в наявності демократичних установ і процедур та інформованості населення, але й в умінні жити в умовах демократії, користуватися її благами, в готовності до постійного удосконалення політичної системи відповідно до зміни конкретних історичних умов.

Отже, становлення і розвиток громадянського суспільства та демократизація суспільних відносин є відправними точками розвитку публічної сфери, яка зорієнтована на задоволення суспільних інтересів, і складається із суспільного сектору економіки, системи перерозподілу доходів для задоволення суспільних потреб, державних і недержавних установ соціальної сфери, громадських організацій, інституцій духовної сфери. Саме на забезпечення умов ефективної реалізації функцій публічною сферою має бути зорієнтована взаємоузгоджена діяльність інститутів державного управління і місцевого самоврядування в межах формування єдиної системи публічного адмі-

ністрування. Як визначається Конституцією України, місцеве самоврядування постає однією із засад конституційного ладу, тож, держава має виконувати свій конституційний обов'язок — будувати систему державного управління на демократичних засадах, що обов'язково має супроводжуватись створенням відповідних організаційно-правових механізмів залучення громадян до участі в управлінні державними справами на всіх рівнях територіальної організації державної влади.

Як зазначає Соха С.С., одним із найважливіших способів залучення представників громадянського суспільства до управління державними справами має бути створення на місцях такої системи державного управління, за якої громадяни, об'єднані спільним проживанням у межах відповідних адміністративно-територіальних одиниць, наділяються конституцією та законом правом самостійно вирішувати безпосередньо або через обрані ними органи певну частину державних справ, які впливають з їх колективних потреб та запитів [4, с. 63–69].

Така характеристика місцевого самоврядування відображена і в Європейській хартії місцевого самоврядування, яка, пов'язуючи його з правом громадян на участь в управлінні державними справами, визначає місцеве самоврядування однією з головних підвалин демократичного ладу.

Список використаних джерел

1. Ганжук О.А. Деякі аспекти взаємодії місцевого самоврядування та інститутів громадянського суспільства в контексті реформування місцевого самоврядування. *І міжнародна науково-практична конференція таврійського національного університету до 160-річчя від дня народження Вернадського В.І. Ч. 2.* 2023. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-303-6-16> (дата звернення: 04.04.2024).

2. Соха С.С. Напрями удосконалення правового регулювання впливу громадянського суспільства на місцеве самоврядування з урахуванням зарубіжного досвіду. *Юридичні науки: проблеми та перспективи.* 2024. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-374-6-24> (дата звернення: 04.04.2024).

3. Пилипенко Л., Позняковська Н. Концепції становлення і розвитку інститутів громадянського суспільства в Україні. *Mechanism of an economic regulation.* 2023. № 1 (99). С. 121–127. URL: <https://doi.org/10.32782/mer.2023.99.19> (дата звернення: 04.04.2024).

4. Соха С.С. Теоретико-організаційні засади правового регулювання впливу громадянського суспільства на місцеве самоврядування в Україні. *Law and public administration.* 2023. № 2. С. 63–69. URL: <https://doi.org/10.32840/pdu.2023.2.9> (дата звернення: 04.04.2024).

РОЛЬ МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ В СТАНОВЛЕННІ ТА ЗМІЦНЕННІ ДЕМОКРАТИЧНИХ ІНСТИТУТІВ В УКРАЇНІ

Судак Д.В.

*аспірант, спеціальність «Публічне управління та адміністрування»,
Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»*

Війна росії проти України стала серйозним випробуванням для українського суспільства та його демократичних інститутів. Атака на суверенітет і територіальну цілісність країни породила низку викликів, серед яких особливе місце належить збереженню та зміцненню демократії. Демократичні інститути, які розвивалися та вдосконалювалися в Україні протягом тривалого часу, потребують захисту та підтримки в умовах військового конфлікту та гібридної війни.

Міжнародне співробітництво відіграє вирішальну роль у допомозі Україні у становленні та зміцненні демократичних інститутів, особливо в умовах війни з Росією. Фінансова допомога від міжнародних організацій та країн-партнерів стає ключовим фактором у впровадженні реформ у сферах державного управління, боротьби з корупцією та розвитку громадянського суспільства. Ці фінансові ресурси дозволяють Україні реалізовувати програми та проекти, спрямовані на підвищення ефективності державного управління та посилення прозорості владних структур.

Політична підтримка з боку міжнародної спільноти виражається у визнанні та підтримці демократичних процесів в Україні. Це і публічні заяви, і дипломатичні ініціативи, і активна позиція на міжнародних форумах. Підтримка демократії з боку міжнародних партнерів надає Україні додаткову мотивацію і впевненість щодо впровадження реформ та просуванні демократичних цінностей [1, с. 80].

Війна росії проти України призвела до появи нових складних викликів, які впливають на демократичний розвиток країни. Одним із найсерйозніших викликів є зростання авторитарних тенденцій. Умови військового конфлікту можуть стати приводом для обмеження демократичних свобод і прав людини, оскільки влада може вживати авторитарних заходів під виглядом захисту національної безпеки.

Корупція залишається однією з найбільших загроз для України, і цей ризик лише зростає під час війни. Військовий конфлікт створює сприятливі умови для зловживання владою та нечесного ведення бізнесу, що загострює проблему корупції та підриває довіру суспільства до влади.

В умовах війни державне управління України перебуває на роздоріжжі реформ. Слабкість та неефективність державного управління стає перешкодою для розвитку демократичних процесів і може призвести до загострення соціальних проблем та недовіри до влади. Реформування адміністративної системи в умовах військового конфлікту стає ще більш важливим завданням, оскільки потребує не лише фінансових і технічних ресурсів, а й стабільного політичного середовища та довіри населення до державних інституцій [2, с. 55].

У цій ситуації міжнародна співпраця та підтримка з боку міжнародних партнерів стає критично важливою для подолання цих викликів і забезпечення стабільності та демократичного розвитку в Україні.

Для успішного подолання викликів, з якими стикається Україна на шляху становлення та зміцнення демократичних інститутів, вкрай важливо, щоб український народ та міжнародна спільнота працювали разом. Перш за все, міжнародна спільнота має сприяти подальшій підтримці демократичних сил в Україні, відкрито підтримуючи такі ініціативи. Це означає підтримку політичних партій, організацій громадянського суспільства та активістів, які відстоюють демократичні цінності та принципи.

Боротьба з корупцією є ще одним ключовим напрямком діяльності. Це вимагає рішучих дій у першу чергу з боку українського уряду та з боку міжнародних партнерів. Зокрема, необхідно зміцнити правову систему, підвищити прозорість державних закупівель, розробити та впровадити механізми моніторингу і контролю за фінансовими потоками.

Отже, реформування державного управління в Україні постає нагальним завданням, що означає впровадження ефективних управлінських практик, модернізацію системи державного управління та підвищення кваліфікації державних службовців.

Міжнародне співробітництво є важливим і необхідним для становлення та зміцнення демократичних інститутів в Україні, особливо в умовах війни. Підтримка та допомога міжнародної спільноти є запорукою успішного подолання викликів, з якими стикається Україна на шляху до демократії.

Відповідно вищенаведеного зауважимо, що 7 лютого 2024 року відбулося XXXI засідання Координаційної ради з питань реформування державного управління в Україні. Під час заходу було представлено Моніторинговий звіт Програми SIGMA — спільна Програма підтримки вдосконалення врядування та менеджменту ОЕСР

та ЄС щодо відповідності Принципам державного управління. Звіт програми SIGMA є дороговказом для подальшого вдосконалення системи держуправління і містить оцінку як передумов для ефективного державного управління щодо якості законів, політик, інституційної спроможності та процедур, так і стосовно того, як державне управління реалізується на практиці [4].

У сфері державного управління та адміністрування міжнародне співробітництво може допомогти Україні вдосконалити систему державного управління. Підтримка децентралізації влади та розвитку електронного урядування з боку міжнародних організацій сприятиме підвищенню ефективності державного управління та забезпеченню більшої прозорості та відкритості процесів управління в країні.

Таким чином, міжнародне співробітництво у сфері публічного управління та адміністрування є важливим інструментом розвитку демократії в Україні, що сприяє стабільності та розвитку країни в умовах війни та викликів, з якими вона стикається.

Список використаних джерел

1. Кудряченко А.І. Міжнародні відносини та імперативи розвитку Європи у другій половині ХХ — на початку ХХІ століття. К. : Фенікс, 2011. С. 72–81.
2. Кудряченко А.І. Політичні режими і форми державного устрою у державах розвинутої демократії (на прикладі Західної Європи). К. : ІПі-ЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2011. 422 с.
3. Трансформація системи діяльності органів державного управління в Україні: стан і напрями подальшого удосконалення. *Державне управління та розвиток*. 2021. № 11. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/11_2021/5.pdf (дата звернення: 27.03.2024).
4. На засіданні Координаційної ради з питань реформування державного управління представлено Моніторинговий звіт Програми SIGMA щодо відповідності Принципам державного управління. URL: <https://nads.gov.ua/news/na-zasidanni-koordinatsiinoi-rady-z-pytan-reformuvannia-derzhavnogo-upravlinnia-predstavleno-monitorynhovyi-zvit-prohramy-sigmas-hhodo-vidpovidnosti-pryntsy-pam-derzhavnoho-upravlinnia> (дата звернення: 27.03.2024).

СВІТОВА ГІБРИДНА ВІЙНА: ОСОБЛИВОСТІ, ХАРАКТЕРНІ ОЗНАКИ, НАСЛІДКИ

Тетера Д.К.

*II курс, спеціальність «Міжнародні відносини»,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».
Науковий керівник: Кадлубович Т.І., к.політ.н., доцент,
завідувачка кафедри міжнародних відносин та політичного консалтингу,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна»*

Гібридна війна — це вплив на людей, з метою підвести їх до свідомого чи несвідомого вибору, корисного для агресора.

Гібридна війна — це форма конфлікту, яка поєднує в собі військово-політичні, економічні, інформаційні та інші засоби впливу з метою досягнення стратегічних цілей без прямого відкритого зіткнення.

«Світова гібридна війна» — це термін, який може використовуватися для опису геополітичних конфліктів, які відбуваються на різних рівнях та в різних областях світу, де використовуються різноманітні інструменти та методи впливу, щоб досягти своїх стратегічних цілей. Це може включати військові дії, економічний тиск, дипломатичні маніпуляції, інформаційну пропаганду, кібератаки та інші методи.

Гібридна війна поєднує принципово різні типи і способи ведення війни, які скоординовано застосовуються задля досягнення основних цілей. Типовими компонентами гібридної війни є використання методів, що сприяють виникненню та поглибленню в державі, обраній для агресії, внутрішніх конфліктів:

- створення внутрішніх суспільних протиріч через пропаганду з її переходом у інформаційну війну;*
- створення економічних проблем через економічне протистояння з переходом в економічну війну та протидію зв'язкам країни-жертви з сусідніми країнами;*
- підтримка сепаратизму та тероризму аж до актів державного тероризму; побудова псевдодержавних утворень як гібридного ідеал-проекту державотворення;*
- сприяння створенню нерегулярних збройних формувань (повстанців, партизан та ін.) та їх оснащення.*

Головною метою гібридної війни може бути вплив на політичні процеси в інших країнах або регіонах. Це може включати дестабілізацію урядів, зміну режимів, зміцнення впливу деяких політичних сил або партій, а також підтримку або дискредитацію певних лідерів.

Гібридна війна може бути спрямована на досягнення економічних цілей, таких як підірвання економічної стабільності країни, зниження її конкурентоспроможності, вплив на ринкові процеси або руйнування інфраструктури.

Хоча гібридна війна зазвичай не обмежується тільки військовими діями, вона може також включати стратегічні військові цілі, такі як окупація територій, встановлення контролю над ключовими об'єктами або оборона власних інтересів.

Прикладом гібридної війни може стати такий конфлікт як російсько-українська війна. Гібридну війну проти України РФ розв'язала не в квітні 2014-го з початком подій на Донбасі, і не в лютому з початком анексії Криму, як це декларують інші. Реальний старт гібридних дій можна відзначити ще з 14 серпня 2013 року, коли Росія почала дискримінувати український експорт в РФ. Це призвело до економічного ушкодження і мало за мету запобігти підписанню Угоди про асоціацію з ЄС, а також втягнути Україну в Митний союз. Кримська анексія вже була запланована, але військовий компонент не був необхідний на той момент, оскільки російські дії вже відповідали стратегічному курсу.

У ході гібридної війни РФ проти України було використано вже нам відомі методи. Підрив економічної стабільності нашої країни, окупація вище зазначених територій суверенної держави, спричинило повномасштабне вторгнення на територію незалежної України у 2022 році.

На жаль, фронт гібридної війни РФ проти України розширюється в межах демократичних країн. Багато ультраправих партій демократичних країн спонсоруються грошима РФ.

Наприклад партія «Альтернатива для Німеччини» у ФРН. Весь час «Альтернатива для Німеччини» була дуже скептичною щодо України, війну на Донбасі називала «громадянською», виступала проти санкцій для Росії, а її представники відвідували анексований Крим в 2018 році. Після початку повномасштабного вторгнення додалася ще й жорстка критика передачі будь-якої зброї Києву від Німеччини. AfD повторює тези російської пропаганди, що «Росію неможливо перемогти військовим шляхом».

Водночас рік тому у службі німецької зовнішньої розвідки заарештували двох людей за підозрою у шпигунстві, які начебто мали передавати Росії дані про HIMARS та IRIS-T. А познайомив їх між собою член AfD, чії листівки виявили в одного із затриманих.

Нарешті влітку 2023 журналісти The Insider та Spiegel оприлюднили можливі докази того, що «Альтернатива для Німеччини» от-

римувала фінансування з Росії на те, щоб через суд заблокувати постачання озброєнь Україні.

Список використаних джерел

1. Війна «гібридна» в кн.: Політологічний енциклопедичний словник (уклад.: Л. Герасіна, В. Погрібна та ін.; за ред. проф. М.П. Требіна). Харків : Вид-во «Право», 2015. 816 с.

2. «Проросійська вісь» у Європі: які сили у ЄС виступають проти України. *BBC NEWS Україна*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cw0dx5je4j9o>.

3. Світова гібридна війна: український фронт : монографія / за заг. ред. В.П. Горбуліна. К. : НІСД, 2017. 496 с.

ПРО ДЕЯКІ МЕТАМОРФОЗИ ФІЛОСОФСЬКОГО МИСЛЕННЯ І ЇХ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ПРАВОЗНАВСТВА

Ткаченко О.В.

*к.ю.н., доцент, професор кафедри теорії права,
міжнародного права та приватного права,
Київський міжнародний університет*

Методологічні дослідження, актуальні вже в силу сутності самої науки, набувають особливої гостроти і значення в періоди корінних перетворень у суспільстві. В цьому розумінні зміна соціокультурних стратегій, яка виражається в трансформації ціннісно-цільових структур суспільства, означає для правової науки не лише зміни конкретного об'єкту дослідження, але й серйозне коригування її предмету і методу.

У ці періоди будь-яка методологічна проблематика може конструктивно досліджуватися лише за умови розгорнутого звернення науки до своїх філософських засад, досягнень методології сучасного наукового пізнання, осмислення власного місця в системі наук і ролі в соціокультурній ситуації, що склалася. Зазначене вимагає нового звернення правознавців до найбільш фундаментальних і усталених положень своєї науки, в тому числі й до тих, які вважались «непохитними істинами», їх осмислення на сучасному філософсько-методологічному рівні. Таким чином, сьогодні дослідження методологічних проблем юридичної науки потребують найширшого філософського контексту, звернення до методологічних уявлень інших наук і до загальних проблем сучасної методології наукового пізнання.

Онтологічна багатоманітність нашого світу, будучи одним з найочевидніших фактів людського існування, лише відносно нещодавно стала науковим фактом — фактором смислотворення і організації наукового пізнання.

Сучасність демонструє, що саме лише визнання онтологічної плюралності і рівноправності культур і цивілізацій, можливості нередукованої множинності поглядів на світ, наскільки б воно не було значимим саме по собі, в кращому випадку є лише постановкою проблеми, але не її рішенням. Необхідно відповісти на питання: чи не приховано за відсутністю єдиної реальності також і відсутність єдиної методології, гносеології і епістемології, і який зв'язок наявний між конкретною реальністю і гносеологічною конструкцією її пізнання.

Пріоритетним є осмислення саме епістемологічного виміру пізнання — увага до передумов продукування знання, а не на створення нового позитивного знання чи перегляд знання традиційного.

Належним змістовним наповненням тези про філософський плюралізм може бути уявлення, що «жоден вид мислення не може сьогодні реально претендувати на загальнозначиму істину. Одночасно кожен вид мислення в межах своєї інтелектуальної території є цілком компетентним у тому розумінні, що в ній можуть бути отримані вірні знання».

Відмова від технологічного, інженерного розуміння правових досліджень і ствердження необхідності проблематизації питань методології філософського рівня передбачає визнання виключно дисциплінарного статусу наукових парадигм. З цього і випливає сутнісна зміна в сучасному пізнанні: замість опори на єдиний фундамент стає необхідним фундаментування — продукування і постійно мінливе відтворення осново-положень наукового знання в межах окремих дисциплінарних сфер. Наша теза про переосмислення функціоналізму як перехід від фундаментальності до фундаментування методології є близькою до міркувань Л. Вітгенштейна про те, що основи системи переконань не підтримують цю систему на манер фундаменту, а самі підтримуються нею.

Принципово важливим є те, що фундаментування не є наперед і зовнішньо встановленим для правознавства, а має здійснюватися в його межах і його засобами. Методологічно це якраз й означає, що, по-перше, будь-які парадигми набувають виключно дисциплінарного статусу; по-друге, парадигми починають виконувати метадигмальну роль, тобто фіксують особливу раціональність і особливий стиль мислення.

Тому, на наш погляд, не може розглядатися як адекватне усталене розмежування між окремими науками і філософією, згідно якого перші за своїм методом є догматичними, тобто такими, що не займаються критичною перевіркою своїх основ, у той час як філософія розглядається як критична, що постійно оцінює свої основи. Наразі така критична оцінка, яка і складає філософську рефлексію, перестала бути атрибутом відокремленого від дисциплінарного єдиного і універсального знання, набуваючи дисциплінарний статус. До вказаного дотичною є ідея М. Гайдеггера про кінець філософії, під яким розуміється переростання філософії в науки, які б, так чи інакше, її замінили.

Таке «зниження» філософського знання до дисциплінарного рівня може розглядатися як ознака сучасності, точніше постсучасності, яка і виступає фактично безперервним потоком рефлексивності. Постійна рефлексія стала ідеалом сучасної наукової роботи.

З огляду на втрату філософією самостійного статусу, перспективи порівняльно-правового пізнання в сучасній інтелектуальній епосі стають цілком визначеними. Оскільки завдання філософського осмислення відповідних дисциплінарних сфер може виконуватися лише в межах самих цих сфер, здатність чи нездатність такого осмислення і може, на наш погляд, розглядатися як новий критерій науковості, самостійності і, врешті-решт, самого існування того чи іншого дискурсу. Перефразуючи відомий афоризм К. Леві-Стросса: «XXI ст. буде століттям гуманітарних наук — або його не буде взагалі», можна стверджувати: в XXI столітті порівняльне правознавство буде філософським — або його взагалі не буде.

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНИХ АВТОРИТАРНИХ РЕЖИМІВ

Товста С.П.

*ст. викладач кафедри правознавства та фінансів,
Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»;*

Копил А.

*III курс, спеціальність «Право»,
Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»*

Дослідження сучасних авторитарних режимів є надзвичайно актуальним з кількох причин, які стосуються як глобальної політики, так і внутрішнього розвитку держав. У глобалізованому світі внутрішні політичні системи країн впливають на міжнародну безпеку та стабільність. Авторитарні режими часто вдаються до агресивної зовнішньої політики, порушення прав людини та підриву міжнародного правопо-

рядку, що може спричинити регіональні конфлікти та кризи. Слід зазначити, що постерігається тенденція до зростання авторитарних тенденцій у світі, навіть у країнах з традиційно демократичними інститутами. Розуміння механізмів, через які авторитаризм зміцнюється та розширюється, допомагає у формуванні стратегій зміцнення демократії та захисту прав людини. Розуміння динаміки авторитарних режимів допомагає у формуванні більш ефективних стратегій міжнародної співпраці, спрямованих на підтримку демократичного розвитку, миру та безпеки. В цілому, дослідження авторитаризму є ключовим для розуміння сучасних глобальних викликів і пошуку шляхів захисту та просування демократичних цінностей у всьому світі.

Сучасні авторитарні режими використовують передові технології для моніторингу та цензури інтернету та соціальних медіа. Це дозволяє урядам контролювати поширення інформації, блокувати доступ до критичних ресурсів та поширювати пропаганду. Часто встановлюють строгий контроль над засобами масової інформації, включаючи телебачення, радіо, друковані видання та інтернет. Цензура дозволяє урядам приховувати інформацію, яка може підірвати їхню владу або викрити корупцію, порушення прав людини чи непопулярні політичні рішення, активно використовують державні та приватні медіа для поширення пропаганди, що має на меті зміцнити легітимність уряду, підкреслити його досягнення та дискредитувати опозицію. Пропаганда також використовується для формування національної ідентичності, яка підтримує режим.

З розвитком цифрових технологій авторитарні уряди все більше фокусуються на контролі над інтернетом. Вони впроваджують механізми цифрової цензури, блокують доступ до «небажаних» веб-сайтів, моніторять онлайн-комунікації та придушують інтернет-активізм. Таким чином, контроль над інформацією дозволяє авторитарним режимам зберігати владу, попереджуючи мобілізацію громадянського суспільства, придушуючи опозицію та створюючи ілюзію масової підтримки серед населення. Це створює серйозні виклики для зміцнення демократії та захисту прав людини у всьому світі.

Багато сучасних авторитарних режимів підтримують зовнішні атрибути демократії, такі як вибори, парламенти та певні громадянські свободи, але в реальності ці інститути не забезпечують справжнього політичного плюралізму або зміни влади, тобто симулюють демократію. Незважаючи на симуляцію демократичних інститутів, сучасні авторитарні режими часто застосовують політичну репресію проти опозиції, активістів, журналістів та інших критиків уряду, активно

впроваджують технології нагляду, включаючи розпізнавання обличь, масовий збір даних та інші форми електронного спостереження.

На відміну від ізоляціоністських тоталітарних режимів минулого, багато сучасних авторитарних держав активно інтегруються в глобальну економіку. Вони можуть використовувати економічний успіх як засіб легітимізації своєї влади в очах населення та міжнародної спільноти. Деякі авторитарні режими володіють значними природними ресурсами, такими як нафта, газ або мінерали. Їх активна інтеграція в глобальну економіку дозволяє їм контролювати ці ресурси і використовувати їх як засіб політичного тиску або важливий джерело доходів для уряду.

В цілому, дослідження авторитаризму є ключовим для розуміння сучасних глобальних викликів і пошуку шляхів захисту та просування демократичних цінностей у всьому світі.

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ДОСВІДУ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ США ЩОДО РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ УКРАЇНИ

Тригубченко А.В.

*аспірант, спеціальність «Публічне управління та адміністрування»,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна»*

У сучасному світі розвиток ринку цінних паперів має вирішальне значення для стабільності фінансової системи та економічного зростання країни. Україна, як і багато інших країн, постійно знаходиться у процесі удосконалення свого регулювання ринку цінних паперів з метою забезпечення прозорості, ефективності та захисту інвесторів. Однак, існують проблеми, пов'язані з ефективністю та ефективністю поточного регулювання, які можуть стримувати розвиток ринку.

Актуальність дослідження полягає в тому, щоб розглянути досвід США у сфері регулювання ринку цінних паперів та визначити можливість імплементації цього досвіду в українському контексті. З урахуванням ролі та впливу Securities and Exchange Commission (SEC) у США, а також зростаючого інтересу до адаптації міжнародних стандартів у регулюванні фінансових ринків, важливо дослідити, як цей досвід може бути використаний для покращення умов функціонування ринку цінних паперів в Україні [1].

Сучасний етап розвитку ринку цінних паперів в Україні характеризується постійними змінами та удосконаленнями законодавства

та практики регулювання з метою відповідати вимогам міжнародних стандартів та покращення умов для інвестування. Державні органи США, зокрема Securities and Exchange Commission (SEC), відіграють ключову роль у регулюванні ринку цінних паперів. SEC є основним регулятором фінансових ринків у Сполучених Штатах і відповідає за забезпечення прозорості, ефективності та захисту інвесторів.

Роль та функції SEC включають нагляд за діяльністю компаній, що випускають цінні папери, регулювання бірж та брокерських компаній, а також надання інвесторам доступу до інформації про компанії та ринок. Цей орган також має право встановлювати стандарти та правила для ринку, а також проводити розслідування та вживати заходів у разі порушень [2].

Щодо інструментів регулювання, SEC використовує широкий спектр інструментів, таких як реєстрація цінних паперів, нагляд за фінансовою звітністю, проведення інспекцій та розслідувань, а також встановлення правил та нормативів для ринку. Щодо перспектив розвитку та інновацій в регулюванні ринку цінних паперів, SEC активно впроваджує нові технології та підходи для поліпшення нагляду та забезпечення прозорості ринку. Це включає в себе використання штучного інтелекту, блокчейн технологій та інші інноваційні засоби для виявлення шахрайства та маніпуляцій на ринку, а також для полегшення доступу до інформації для інвесторів.

Переваги перенесення моделі регулювання SEC на український контекст:

– *Прозорість інформації.* Модель регулювання SEC відома своєю ефективністю у забезпеченні прозорості та доступності інформації для інвесторів. Перенесення цього досвіду на український ринок може підвищити довіру інвесторів та знизити ризики інвестицій.

– *Захист інвесторів.* SEC активно втручається в захист прав та інтересів інвесторів, вживаючи заходів у разі виявлення маніпуляцій чи шахрайства. Імплементція цього підходу може сприяти зменшенню ризиків для інвесторів та підвищенню їхнього захисту в Україні.

– *Професіоналізм та експертність.* SEC має велику кількість кваліфікованих фахівців із різних сфер, що забезпечує високий рівень експертизи в сфері регулювання ринку цінних паперів. Перенесення цього досвіду може сприяти підвищенню професіоналізму та компетентності українських регуляторів [3].

Однак, імплементція досвіду США може також зіткнутися з певними викликами та перешкодами:

– *Культурні та правові відмінності.* Україна має відмінну культурну та правову спадщину порівняно з США, що може ускладнити процес імплементації американського досвіду в українському контексті.

– *Необхідність адаптації.* Модель регулювання SEC може потребувати адаптації до специфіки українського ринку та його потреб.

– *Ресурсні обмеження.* Успішна імплементація моделі SEC може вимагати значних ресурсів у вигляді фінансування та кадрових ресурсів, що може бути викликом для українських органів [4].

Ключові напрямки реформування регулювання ринку цінних паперів:

– *Забезпечення прозорості та доступності інформації.* Важливо розглянути впровадження механізмів, що гарантують прозорість діяльності компаній та ринку в цілому, а також забезпечують доступність інформації для інвесторів.

– *Підвищення захисту прав інвесторів.* Необхідно зміцнити механізми захисту прав та інтересів інвесторів, включаючи запровадження ефективних механізмів виявлення та запобігання маніпуляціям на ринку.

– *Сприяння інноваціям та розвитку ринку.* Слід сприяти інноваціям у сфері регулювання, включаючи використання новітніх технологій для поліпшення нагляду та забезпечення ефективності ринку [5].

Шляхи впровадження та рекомендації для законодавчих органів та регуляторів:

– *Адаптація законодавства.* Потрібно переглянути та адаптувати законодавство щодо ринку цінних паперів з урахуванням кращих практик та стандартів, засвідчених досвідом SEC.

– *Навчання та підготовка кадрів.* Важливо забезпечити належну підготовку та навчання спеціалістів у сфері регулювання ринку цінних паперів, враховуючи найкращі практики та методи, застосовані SEC.

– *Створення партнерств.* Слід активно співпрацювати з міжнародними організаціями та партнерами з метою обміну досвідом та найкращими практиками у сфері регулювання ринку цінних паперів.

Таким чином, адаптація досвіду державних органів США для України може сприяти покращенню ефективності та стабільності ринку цінних паперів, але вона вимагатиме систематичного підходу та зосередженості на ключових напрямках реформ. Проте, імплементація цього досвіду також стикається з рядом викликів, таких як культурні та правові відмінності, необхідність адаптації та ресурсні

обмеження. Для успішної адаптації досвіду США в Україні необхідно активне співробітництво між законодавчими органами, регуляторами та іншими зацікавленими сторонами. Відповідна адаптація та імплементація досвіду SEC може стати важливим кроком у покращенні регулювання ринку цінних паперів в Україні, забезпечуючи більшу ефективність, прозорість та захист інвесторів.

Список використаних джерел

1. Іваненко О.М. Регулювання ринку цінних паперів в Україні: проблеми та перспективи. 2020. С. 38–39.
2. Ковальчук В.П. Ефективність діяльності Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. 2018. С. 416.
3. Офіційний сайт Investopedia. URL: <https://www.investopedia.com/terms/s/sec.asp>.
4. Офіційний сайт Journal of Financial Regulation and Compliance. URL: <https://www.emerald.com/insight/publication/issn/1358-1988>.
5. Офіційний сайт Securities and Exchange Commission. URL: <https://www.sec.gov/about>.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

Чорний В.В.

аспірант кафедри міжнародних відносин та політичного консалтингу, спеціальність «Публічне управління та адміністрування», Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна». Науковий керівник: Дабіжа В.В., к.держ.упр., доцент, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна»

Сучасний світ стикається зі складними викликами та трансформаціями в усіх аспектах життя, від економіки та політики до культури та соціальних відносин. Ці зміни створюють нові можливості для розвитку, але також посилюють ризики та проблеми, з якими суспільство повинно впоратися. Розуміння цих тенденцій є ключем до розвитку ефективних стратегій управління та розвитку. Політичні, економічні, екологічні та демографічні аспекти сучасного розвитку вимагають комплексного підходу та спільних зусиль країн та міжнародних організацій. Осмислення та аналіз цих тенденцій дозволить суспільству ефективно реагувати на виклики та використовувати можливості для досягнення стабільності та процвітання.

Глобалізація. Глобалізація перетворила світ на взаємозалежну систему, де економічні, політичні та культурні процеси мають між-

народний вимір. Це відкриває нові можливості для розвитку та співпраці між країнами. Однак разом із цим виникають проблеми, такі як зростання соціальних нерівностей та втрата культурної ідентичності. Деякі країни переживають негативні наслідки глобалізації у вигляді втрати робочих місць або збільшення залежності від зовнішніх ринків. Важливо збалансувати позитивні та негативні аспекти глобалізації для досягнення стійкого та справедливого розвитку.

Цифрова трансформація. Цифрова трансформація стала катализатором для інновацій та змін у всіх сферах життя. Інформаційні технології дозволяють нам здійснювати швидкий доступ до інформації, комунікувати та працювати більш ефективно. Проте разом із цим виникають етичні питання, такі як приватність даних та кібербезпека, які потребують уваги та регулювання. Цифрова дізнаність також може збільшити розриви між тими, хто має доступ до технологій, і тими, хто не має.

Екологічна стійкість. Проблеми, пов'язані із зміною клімату та забрудненням довкілля, наразі стоять перед людством як найбільш насущні. Підписання міжнародних договорів та розробка національних стратегій для зменшення викидів парникових газів та збереження природних ресурсів є важливими кроками. Необхідно також впровадження інноваційних технологій та змін у споживчому способі для забезпечення екологічної стійкості. Широкомасштабні та спільні зусилля країн світу необхідні для збереження природних екосистем та забезпечення майбутнього поколінням.

Демографічні зміни. Зміна демографічної структури суспільства, така як старіння населення та зменшення рівня народжуваності, має серйозний вплив на економічний та соціальний розвиток країн. Необхідно виробити політики, спрямовані на підтримку активного старіння населення та стимулювання народжуваності. Крім того, важливо підкреслити роль міжнародного співробітництва у вирішенні демографічних викликів. Це може включати обмін досвідом та ресурсами для розвитку програм підтримки сімей та активного старіння.

Сучасні тенденції соціально-політичного та соціально-економічного розвитку відображають складний та багатогранний характер сучасного світу. Глибоко вірю, що розуміння цих тенденцій є критично важливим для нашого майбутнього. Важливо враховувати, що глобалізація, цифрова трансформація, екологічна стійкість та демографічні зміни взаємопов'язані і впливають одне на одного. Світові лідери та міжнародні організації повинні спільно працювати над розробкою та впровадженням стратегій, які б враховували ці тенденції та сприяли

стійкому та гармонійному розвитку. Крім того, важливо збалансувати економічні, екологічні та соціальні аспекти розвитку для забезпечення всебічного процвітання суспільства. Через взаємозв'язок цих тенденцій необхідно розробляти комплексні стратегії, що враховують інтереси та потреби всіх верств суспільства. Лише за умови спільних зусиль та виваженого підходу можна досягти стійкого та збалансованого розвитку, який задовольнятиме потреби сучасного та майбутніх поколінь.

БАНКІВСЬКА СИСТЕМА УКРАЇНИ: ЇЇ ЗНАЧЕННЯ У СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Шеремет В.С.

здобувач спеціальності «Фінанси»,

Інститут економіки і менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: Думанська К.С., д.е.н., доцент,

Інститут економіки і менеджменту Університету «Україна»

Основою фінансового ринку виступає банківська система, що також є невід'ємною складовою економіки України. Порівняно з такими гравцями фінансового ринку, як страхові та інвестиційні компанії, банки виконують значно ширший спектр фінансових функцій — від управління фінансами до сприяння економічному зростанню економіки, кредитування юридичних та фізичних осіб, проведення фінансів від господарських операцій, — до фінансування бюджету як у випадку з Національним банком України.

В Україні, як і в інших країнах, сформовано свою власну банківську систему, яка грає ключову роль у стабілізації та розвитку національної економіки. Серед функцій банківської системи України варто виділити такі:

— зберігання грошей, як класична функція банків зі стародавнім корінням, що створює безпечне зберігання коштів клієнтів, сприяє зростанню довіри до фінансової системи, і таким чином, забезпечує наповнення бюджету країни податками від успішної діяльності банків;

— посередницька функція, що полягає у забезпеченні кредитування економіки через надання позик юридичним та фізичним особам для розвитку бізнесу та оплати результатів діяльності бізнесу у формі продуктів та послуг;

— грошова емісія, яку здійснює Національний банк України (НБУ) з метою контролю за грошовим обігом на фінансовому ринку країни та запобігання інфляційним тенденціям;

– стабілізація фінансової ситуації, коли банки грають важливу роль у забезпеченні стабільності фінансової системи шляхом моніторингу та регулювання ризиків.

Банківська система також виконує функції досягнення економічного зростання та розвитку країни шляхом фінансування бізнесу у різних сферах діяльності, підтримки підприємницької ініціативи фізичних осіб на рівні ФОП, санації фінансової системи через закриття неплатоспроможних та відкриття фінансово активних банків. Вплив банківської системи на розвиток економіки України проявляється у таких напрямках її діяльності:

– фінансування економіки шляхом забезпечення капіталовкладень в економіку через кредитування підприємств та індивідуальних підприємців, що сприяє стимулюванню виробництва, інновацій, залучення інвестицій;

– підтримка малого та середнього бізнесу шляхом фінансування підприємців з метою створення робочих місць, розвитку виробництва товарів та надання послуг першої необхідності, що має особливо важливе значення у період воєнних дій;

– стабілізація фінансової системи шляхом моніторингу та регулювання фінансових ризиків, коли банки, особливо НБУ, забезпечують баланс фінансових коштів на ринку, що сприяє стабілізації економіки.

Необхідно відмітити, що під час війни банківська система в Україні стикається з різними викликами, серед яких виділимо найбільш значущі, а саме:

– забезпечення стабільності фінансового ринку, оскільки війна може призвести до збурень фінансового середовища та збитків банківської системи, таким чином, вчасна реструктуризація банківської системи та регуляторна політика НБУ грає роль запобіжника системного краху економіки та збереження економічної стабільності України;

– створення безпеки інформаційних фінансових систем за умов військового конфлікту, що сприяє зростанню загроз кібербезпеці банківських систем, коли безпеки інформаційних систем фінансових установ та захист особистих даних клієнтів стає надзвичайно важливим;

– підтримка економіки країни під час війни, коли банки відіграють ключову роль у забезпеченні доступу до фінансових ресурсів для підтримки економіки з урахуванням кредитування юридичних осіб, надання кредитів громадянам для забезпечення безперервного грошового обігу на фінансовому ринку зокрема та в економіці країни в цілому;

– міжнародний фінансовий тиск, оскільки військові дії призводить до зниження довіри міжнародних інвесторів до фінансової системи країни, що спричиняє падіння курсу національної валюти та створення несприятливого інвестиційного клімату в економіці;

– регуляторна політика банківських установ, коли реакція НБУ та банківської системи в цілому на військові загрози та кризові ситуації визначається їх здатністю вжити ефективні заходи для збереження стабільності функціонування банківської системи та економіки України;

– виклики для банківських послуг та клієнтів за умов війни можуть змінити попит на банківські послуги та змусити банки адаптуватися до нових умов задля забезпечення потреби клієнтів у різних регіонах країни.

Таким чином, на нашу думку, банківська система в Україні має певні виклики, але водночас існують і можливості для подальшого розвитку та удосконалення. Ефективне регулювання, боротьба з корупцією та забезпечення стабільності є ключовими завданнями для подальшого зміцнення цієї системи з подальшою можливістю залучення іноземних інвестицій та розбудови України.

Список використаних джерел

1. Гура О.Л., Крижановський О.О. Проблеми та перспективи функціонування банківської системи України. *Ефективна економіка*. 2018. С. 24–29.
2. Про банки і банківську діяльність : Закон України № 2121-III, поточна редакція від 27.04.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws>.
3. Федевич Л.С., Ливдар М.В., Межирицька О.М. Банківська система України: сучасний стан та перспективи розвитку. *Економіка та суспільство*. 2020. Вип. 21. С. 21–27.

МАШИНИЙ ЗІР В УМОВАХ ВІЙНИ: ВИКОРИСТАННЯ, ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Батрак О.Г.

*аспірант, спеціальність «Комп'ютерна інженерія»,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Зайцев В.Г., д.т.н., професор,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»*

У військовій сфері технології постійно розвиваються, забезпечуючи збройним силам нові можливості та переваги. Однією з таких інноваційних технологій є машинний зір (МЗ), що базується на штучному інтелекті (ШІ) та машинному навчанні (МН). МЗ відіграє все більш важливу роль у забезпеченні успішності та ефективності військових операцій, дозволяє автоматизувати процес розвідки, розпізнавання цілей та управління зброєю в умовах війни. Далі буде розглянута важливість застосування машинного зору в військових операціях, висвітлені основні виклики, з якими стикаються такі системи, та розглянуто перспективи їх розвитку.

Однією з ключових функцій машинного зору в умовах війни є автоматичне розпізнавання цілей. Системи машинного зору, засновані на нейронних мережах та інших алгоритмах штучного інтелекту, здатні автоматично аналізувати великі обсяги даних, зокрема відео та зображення з дронів чи камер військових апаратів, та виявляти ворожі цілі. Це дозволяє підвищити швидкість та точність процесу розпізнавання цілей, що в свою чергу сприяє зниженню ризику для військових підрозділів та максимізації ефективності вогневої підтримки [1].

Ще однією важливою проблемою, яку вирішує машинний зір в умовах війни, є збереження життя солдат. Системи машинного зору дозволяють автоматично виявляти загрози для життя військових, такі як снайпери, підірвні пристрої чи хімічні атаки, та швидко

реагувати на них, надаючи відповідні попередження та інструкції військовим командам. Це дозволяє зменшити втрати серед військового персоналу та підвищити їхню загальну безпеку на полі бою [2].

Одним із застосувань машинного зору є аеророзвідка з можливістю автономного польоту. Безпілотні літальні апарати, обладнані системами машинного зору, можуть автоматично виявляти та відстежувати рухи ворожих сил, збирати розвідувальні дані та надавати реально-часову інформацію для прийняття важливих стратегічних рішень. Це забезпечує більшу оперативність та точність при здійсненні розвідувальних місій та допомагає зменшити ризики для військового персоналу [3].

Машинний зір відіграє важливу роль у захисті від радіоелектронної боротьби (РЕБ). Системи машинного зору можуть виявляти та нейтралізувати потенційні джерела електронних перешкод, такі як радіоперехоплювачі та радіолокаційні станції, що забезпечує більшу безпеку та незалежність від електронних атак ворога [4].

Нарешті, варто зазначити, що машинний зір має великий потенціал для подальшого розвитку та вдосконалення. Завдяки постійному вдосконаленню алгоритмів штучного інтелекту та збільшенню обчислювальної потужності комп'ютерів, машинний зір може стати ще більш потужним інструментом у військових операціях, забезпечуючи більшу безпеку та ефективність у всіх аспектах військової діяльності.

Незважаючи на потенційні переваги, використання машинного зору у військових операціях також стикається з численними викликами та етичними питаннями. Одним з таких викликів є забезпечення високої точності систем машинного зору для уникнення помилкового ідентифікування цілей та зниження ризику для цивільного населення. Точність розпізнавання є критичним аспектом в уникненні непередбачуваних наслідків військових дій.

Ще одним викликом є етичні питання, пов'язані з автономними збройними системами, що використовують машинний зір. Дискусії про моральність та етику використання таких систем нерідко породжують питання про контроль людини над рішеннями про життя та смерть.

Але незважаючи на виклики, машинний зір має великий потенціал для подальшого розвитку та вдосконалення. Завдяки постійному вдосконаленню алгоритмів штучного інтелекту та збільшенню обчислювальної потужності комп'ютерів, машинний зір може стати ще більш потужним інструментом у військових опера-

ціях, забезпечуючи більшу безпеку та ефективність у всіх аспектах військової діяльності.

Отже, машинний зір не лише підвищує ефективність військових операцій, але й сприяє збереженню життів та підвищенню безпеки військового персоналу на полі бою. Подальший розвиток досліджень машинного зору має потенціал змінити обличчя військових конфліктів, проте важливо забезпечити відповідальне та етичне використання цих технологій

Список використаних джерел

1. Російські «розумні FPV-дрони» з машинним зором. Що це таке і чим відповість Україна. *BBC News Україна*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c04yy8722l9o>.

2. Інженери вирішують хід війни: чому дрони можуть зберегти життя (zaxid.net). URL: https://zaxid.net/inzheneri_virishat_hid_viyni_n1564143.

3. Дрони «Лютий» наводяться штучним інтелектом. CNN — Мілітарний (mil.in.ua). URL: <https://mil.in.ua/uk/news/drony-lyutyj-navodyatsya-shhtuchnym-inte-lektom-cnn>.

4. ЗСУ також використовують дрони-камікадзе з «машинним зором: як вони нищать ЗРГК «Панцир» (відео). Defense Express (defence-ua.com). URL: https://defence-ua.com/news/zsu_takozh_vikoristovujut_droni_kamikadze_z_mashinnim_zorom_jak_voni_nischat_zrgk_pantsir_video-14062.html.

РОЛЬ ІНТЕРНЕТУ РЕЧЕЙ У РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ ІНЖЕНЕРІЇ: ВІД КОНЦЕПЦІЙ ДО ПРАКТИКИ

Бекіш В.Б.

*II курс, група ПІ-23.2-1-if,
спеціальність «Інженерія програмного забезпечення»,
Івано-Франківська філія Університету «Україна»,
Науковий керівник: Зошак Л.М., ст. викладач,
Івано-Франківська філія Університету «Україна»*

«Інтернет речей» (англ. Internet of Things, скорочено IoT) — це концепція, що описує мережу взаємопов'язаних пристроїв і об'єктів, здатних обмінюватися даними та виконувати певні дії без втручання людини. Ця ідея виникла ще в 1999 році і передбачає, що різноманітні прилади в будинках, автомобілях, на людях можуть збирати інформацію з навколишнього середовища, обмінюватися нею між собою та виконувати завдання на основі отриманих даних. Сфера дії «інтернету речей» не обмежується локальними просторами,

вона може охоплювати цілі міста. Головна мета — створити розумне середовище, де пристрої взаємодіють та працюють автономно для забезпечення комфорту та ефективності.

Інтернет речей вважається однією з найбільш перспективних технологій останніх років. Він дозволяє різноманітним пристроям та об'єктам збирати дані, обмінюватися інформацією та виконувати дії без втручання людини. Наприклад, розумні сміттєві баки можуть сповіщати комунальні служби, коли їх потрібно спорозжнити. Кондиціонери зможуть відстежувати місцезнаходження власника і вмикатися заздалегідь, а холодильники — контролювати наявність продуктів.

Експерти стверджують, що ця технологія веде до появи численних нових продуктів та компаній, які диктують умови ІТ-гігантам. Ви та ваше оточення, ймовірно, вже користуєтеся пристроями інтернету речей щодня, можливо, навіть не помічаючи цього. Системи «розумного будинку» з десятками датчиків стають все більш поширеними в українських домогосподарствах.

Переваги інтернету речей, як вже доступні, так і ті, що ще розробляються, можна проілюструвати численними прикладами з багатьох сфер застосування цієї передової технології.

Одними з перших пристроїв концепції «інтернету речей», з якими познайомились українські споживачі, стали фітнес-браслети, розумні годинники та окуляри. Особливо популярними серед любителів активного способу життя та фітнесу стали девайси, відстежують фізичну активність, фази сну, пульс, харчування, синхронізуючись з додатками на смартфонах.

Свою аудиторію шанувальників в Україні також знайшли розумні годинники Pebble та нещодавно представлені Apple Watch. Вони пропонують схожий з фітнес-трекерами функціонал моніторингу здоров'я, але мають розширені можливості завдяки повноцінній операційній системі та більшому екрану, хоча й коштують дорожче.

Незважаючи на те, що гаджети вже не є новинкою, експерти впевнені, що розвиток відповідних технологій лише збільшуватиме їх поширення серед українців у майбутньому. Ці пристрої демонструють практичне застосування концепції «інтернету речей» у повсякденному житті.

Системи «розумного дому» є одним з найбільш поширених та наочних прикладів реалізації ідеї «інтернету речей». Вони об'єднують звичні пристрої, такі як термостати, відеоспостереження, холодильники, телевізори тощо, надаючи їм «розумні» можливості взаємодії та автоматизації.

Ця технологія базується на концепції децентралізованих бездротових мереж, які дозволяють пристроям обмінюватися даними та реагувати на ситуацію. В офісах та будинках вже можна знайти чимало таких систем.

Серед популярних рішень — віддалений моніторинг приміщень через смартфон чи автоматичні системи клімат-контролю в будівлях. Для якісної роботи подібних сервісів необхідний швидкісний мобільний інтернет, яким вже користуються абоненти деяких українських операторів. Очікується, що невдовзі мільйони власників смартфонів в Україні також матимуть доступ до повноцінного використання переваг «розумного дому».

Особливо цікавим прикладом є Chui — вдосконалений відеодомофон з розпізнаванням облич, який виконує роль «електронного швейцара».

Зазначимо, що основними функціями «розумних» домашніх систем є забезпечення безпеки помешкання та ефективно використання енергоресурсів.

Загалом, такі рішення демонструють як концепція «інтернету речей» інтегрується в повсякденне життя для підвищення безпеки, зручності та енергоефективності у сучасних будинках.

Список використаних джерел

1. Семюель Грінгард. Інтернет речей. Видавництво : «Клуб Сімейного Дозвілля», 2018. 175 с.
2. Гломозда Д. Дивовижні технології. Дизайн та інтернет речей. Видавництво : Клуб сімейного дозвілля, 2018. 336 с.
3. Марко Шварц. Інтернет речей з ESP8266. Видавництво : «Книжкова Майстерня», 2016. 214 с.
4. Перрі Лі. Архітектура Інтернету речей. Видавництво «ДМК Пресс», 2018. 456 с.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ АЛГОРИТМІВ МАШИННОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ РОБОТИ DLP-СИСТЕМ

Близнюк А.В.

*аспірант, група КІ-23-1, спеціальність «Комп'ютерна інженерія»,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Писарчук О.О., д.т.н., професор,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»*

Для цілей DLP дуже важливо класифікувати інформацію щонайменше на два класи (наприклад, конфіденційні та неконфіденційні дані), і більшість організацій мають зразки даних, які можна використовувати для навчання алгоритмів машинного навчання, щоб правильно класифікувати та виявити різні типи даних. По цій характеристиці алгоритми можна розділити на дві підгрупи: класифікаційні алгоритми (SVM, CART) та алгоритми ансамблю і класифікації.

Support vector machine (SVM) — це керовані моделі з відповідними алгоритмами навчання, які аналізують дані та виявляють закономірності, що використовуються для класифікації та регресійного аналізу.

Маючи набір навчальних прикладів, кожен з яких позначений як такий, що належить до однієї з двох категорій, алгоритм навчання SVM будує модель, яка відносить нові приклади до тієї чи іншої категорії, що робить її неімовірнісним бінарним лінійним класифікатором.

SVM-модель — це представлення прикладів у вигляді точок у просторі, розташованих таким чином, щоб приклади кожної категорії були відокремлені якомога ширшим проміжком. Потім нові приклади наносяться на той самий простір і прогнозується їхня приналежність до тієї чи іншої категорії на основі того, з якого боку від проміжку вони знаходяться. Для цілей DLP здебільшого використовують моделі SVM з класифікацією за опорними векторами (Support Vector Classification — SVC).

Сучасні версії дерев ухвалення рішень, такі як C5.0 або CART (Classification and Regression Trees) — схематична деревоподібна діаграма, що використовується для визначення курсу дій або відображення статистичної ймовірності. Кожна гілка дерева рішень представляє можливе рішення або подію. Структура дерева показує, як один вибір призводить до іншого, а використання гілок вказує на те, що кожен варіант є взаємовиключним. Структура дозволяє ко-

ристувачам взяти проблему з декількома можливими рішеннями і відобразити її в простому, зрозумілому форматі, який покаже взаємозв'язок між різними подіями або рішеннями. Сучасні версії дерев рішень використовують менше пам'яті і є більш точними, ніж старі версії, такі як ID3 або C4.5. Хоча метод дерев рішень може бути менш точним, ніж метод SVM, він, безумовно, краще інтерпретується людьми-експертами, що допомагає ефективніше працювати з системами підтримки прийняття рішень (СППР).

Якість згаданих вище алгоритмів можна покращити, використовуючи ансамблеві методи та методи багатокласової класифікації. Ансамблеві методи об'єднують декілька алгоритмів навчання для досягнення кращої прогностичної ефективності, ніж будь-який окремий алгоритм.

Найпопулярніші ансамблеві методи базуються на рандомізованих деревах рішень. Для цілей DLP краще використовувати метод класифікації на основі випадкових лісів. Однак, інші алгоритми ансамблевого навчання також можуть бути застосовані, наприклад, градієнтні регресійні дерева (Gradient Boosted Regression Trees, GBRT) або екстремально рандомізовані дерева (Extremely Randomized Trees).

Класифікація за допомогою випадкових лісів — метод класифікації, який працює шляхом побудови множини дерев рішень під час навчання і виводить клас, який є модою класів, що виводяться окремими деревами.

Багатокласова класифікація, також відома як мультиномінальна класифікація, є складною проблемою класифікації екземплярів на більш ніж два класи, що вимагає тонкого підходу для забезпечення точності та справедливості для всіх класів, що беруть участь. Хоча деякі алгоритми класифікації природно дозволяють використовувати більше двох класів, інші — є бінарними алгоритмами. Однак їх можна перетворити на багаточленні класифікатори, використовуючи різні стратегії.

Однією з таких стратегій є метод «один проти всіх» (One-vs-the-rest), який передбачає підбір одного класифікатора для кожного класу. Потім кожен класифікатор зіставляється з усіма іншими класами. Цей підхід має перевагу в інтерпретованості, на додаток до його обчислювальної ефективності. Представляючи кожен клас одним класифікатором, інформацію про клас можна отримати шляхом перевірки відповідного йому класифікатора. Стратегія «один проти всіх» використовується найчастіше. Інша стратегія — «один проти одного» передбачає підбір одного класифікатора для кожної пари класів.

Список використаних джерел

1. Symantec. Machine Learning Sets New Standard for Data Loss Prevention: Describe, Fingerprint, Learn. URL: https://ioactive.com/wp-content/uploads/2012/11/b-dlp_machine_learning.WP_en-us.pdf.
2. Classification and Regression Trees. URL: http://cda.psych.uiuc.edu/multivariate_fall_2013/systat_cart_manual.pdf.
3. Oleksii O. Pysarchuk, Yurii H. Danyk, Serhii V. Tymchuk. Математичне забезпечення автоматизованої системи збору та обробки інформації від технічних засобів моніторингу. URL: <https://sit.nuou.org.ua/article/view/42403>.

**ДИСКРЕТНІ ПРИСТРОЇ
НА ОСНОВІ БАГАТОСТАБІЛЬНИХ
ЗАПАМ'ЯТОВУЮЧИХ ПРИСТРОЇВ:
НОВІ ГОРИЗОНТИ В ЦИФРОВІЙ ЕЛЕКТРОНІЦІ**

Бобровицький А.В.

*аспірант, спеціальність «Комп'ютерна інженерія»,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».
Наукові керівники: Павленко В.І., к.ф.-м.н., доцент,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»;
Тимошенко А.Г., к.т.н., доцент,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»*

Актуальність. В сучасному світі, де зростає попит на надійні та енергоефективні пристрої, дослідження і розвиток нових технологій в цифровій електроніці відіграють важливу роль. Дискретні пристрої на основі багатостабільних запам'ятовуючих пристроїв відкривають нові можливості для створення компактних, енергоефективних та надійних пристроїв, що задовольняють потреби сучасного ринку.

Постановка задачі. Метою даної роботи є дослідження принципів роботи багатостабільних запам'ятовуючих пристроїв та їх можливостей для застосування у дискретних пристроях та методів проектування і реалізації дискретних пристроїв на основі багатостабільних запам'ятовуючих пристроїв.

Шляхи вирішення задачі. Огляд теоретичних основ багатостабільних запам'ятовуючих пристроїв та їхніх переваг у порівнянні з традиційними елементами електроніки. Аналіз можливостей використання багатостабільних запам'ятовуючих пристроїв у дискретних пристроях для оптимізації продуктивності та енергоефективності. Розробка та реалізація схем та методів проектування дискретних пристроїв, які базуються на багатостабільних запам'ятовуючих при-

строях. Проведення експериментальних досліджень для підтвердження ефективності та працездатності розроблених пристроїв у реальних умовах.

Висновки. Дискретні пристрої на основі багатостабільних запам'ятовуючих пристроїв є перспективною галуззю в цифровій електроніці. Вони дозволяють створювати пристрої з підвищеною надійністю, енергоефективністю та продуктивністю, що відповідає вимогам сучасного ринку електронних пристроїв.

Список використаних джерел

1. Ноздренков В.С., Волохін В.В. Методичні вказівки до виконання лабораторних та розрахунково-графічної робіт на тему «Комбінаційні схеми та цифрові апарати з пам'яттю» з курсу «Мікропроцесорна техніка»: для студ. напрямку 0902 «Інженерна механіка» усіх форм навчання. Суми: СумДУ, 2011. 86 с.

2. Григорович В.Г. Технології роботи з клієнт-серверними базами даних (практичний курс): навчально-методичний посібник для студентів спеціальності «Комп'ютерна інженерія» / В.Г. Григорович, С.В. Ольшевський. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2021. 327 с. ISBN: 978-966-992-651-7.

3. Радіотехніка: енциклопедичний навчальний довідник / за ред. Ю.Л. Мазора, Є.А. Маучського, В.І. Правди. К.: Вища школа, 1999. 838 с. SBN: 5-11-004718-9.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ WEBSOCKET ПРОТОКОЛУ У МУЛЬТИСЕРВЕРНІЙ АРХІТЕКТУРІ

Богуцький А.І.

*аспірант, спеціальність «Комп'ютерна інженерія»,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».*

*Наукові керівники: Павленко В.І., к.ф.-м.н., доцент,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»;*

*Тимошенко О.М., к.т.н., доцентка,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»*

Мікросервісна архітектура набула значної популярності серед розробників як інструмент для вирішення бізнес-завдань. З часом структура програмного забезпечення бізнесу має властивість зростати та ускладнюватись. Якщо на початку розробки додатку стає завдання розробити мінімально життєздатний продукт, який використовує REST підхід на протоколі HTTP для взаємодії клієнта та сервера, то згодом зазвичай виникає необхідність у розширенні функціоналу до

додатку, який працює в реальному часу. В такому випадку HTTP протокол може бути неефективним для клієнта та дорогавартісним для бізнесу. Для вирішення таких завдань часто застосовується WebSocket протокол, який створює відкритий протягом усього часу роботи канал зв'язку, яким клієнт та сервер обмінюються повідомленнями.

Уявимо, що маємо зворотний проксі-сервер Nginx. Використання WebSocket протоколу на цьому сервері буде можливим лише після явного завдання заголовків конфігурації та переадресації запитів по певному URL-шляху до WebSocket-сервера, який працює паралельно на основному сервері [1]. Візьмемо, приміром, бібліотеку socket.io та хмарні рішення AWS. Для встановлення з'єднання бібліотека може використовувати декілька способів: опитування (polling), тобто обмін запитами через HTTP протокол, та безпосередньо сам WebSocket протокол [2]. Навіть якщо основний сервер використовує балансувальник навантаження, то WebSocket протокол буде справно працювати, але лише при умові, що маємо можливість змінювати конфігурацію на проксі-сервері.

Якщо такої можливості немає, то WebSocket протокол не буде працювати взагалі, і єдиним рішенням у цій ситуації буде використання опитування, яке у кращому разі буде працювати з перебоями. Це пов'язано з тим, що для встановлення з'єднання відбувається обмін запитами між сервером та клієнтом, які визначають унікальний ідентифікатор сесії, а оскільки балансувальник навантаження майже випадковим чином визначає сервер, який буде відповідати на запит, то інший сервер не знатиме про цей ідентифікатор, іншими словами, про ідентифікатор знає лише перший сервер.

Для вирішення цієї проблеми у налаштуваннях цільових груп (target groups — набір комп'ютерних ресурсів, на яких працює сервер [3]) балансувальника навантаження є опція ввімкнення «липких сесій» (sticky session), яка дозволяє йому ідентифікувати запити, які надходять від одного клієнта і завжди відправляти їх до одного і того ж сервера. Для покращення структури додатку варто створити окрему цільову групу, яка відповідатиме саме за WebSocket запити, та розділити запити по URL-шляху. Відповідно слухач балансувальника навантаження буде перенаправляти усі запити з цього шляху до окремої цільової групи. Таким чином буде створене стабільне WebSocket з'єднання між клієнтом та сервером у мультисерверній архітектурі.

Як підсумок зазначимо, що при розробці архітектури мікросервісних додатків варто закладати можливість розширення доступних протоколів передачі даних та залишати можливість зміни конфігу-

рації серверів, тому що навіть невелика зміна на основному проксі-сервері може вплинути на роботу вже наявних у додатку серверів. Більш того, це змушує розробника у певних випадках шукати програмний шлях вирішення завдання, при тому, що зміна конфігурації була б найшвидшим та найефективнішим рішенням.

Список використаних джерел

1. NGINX as a WebSocket Proxy. URL: <https://docs.aws.amazon.com/elasticloadbalancing/latest/application/load-balancer-target-groups.html> (дата звернення: 13.03.24).
2. Socket. IO with WebTransport. URL: <https://socket.io/get-started/webtransport#:~:text=In%20the%20Socket.IO%20jargon,WebSocket> (дата звернення: 13.03.24).
3. Target groups for your Application Load Balancers. URL: <https://docs.aws.amazon.com/elasticloadbalancing/latest/application/load-balancer-target-groups.html> (дата звернення: 13.03.24).

МЕТОДИ КОНТРОЛЮ ДОСТУПУ ДО ДАНИХ У ХМАРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ AWS

Борисенко О.С.

аспірант ІІ курсу, група КІ-22-1,

спеціальність «Комп'ютерна інженерія»,

Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: Тимошенко А.Г., к.т.н., доцент,

Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»

Ця доповідь розглядає роль та функціональні можливості служби управління ідентифікацією та доступом Amazon Web Services Identity and Access Management (AWS IAM). Спеціальний акцент зроблено на управлінні користувачами, групами та ролями, використанні політик доступу, а також на моніторингу та аудиті дій користувачів. Додатково аналізується важливість процесів моніторингу та аудиту, використання служб AWS CloudTrail та AWS Config у цих процесах, а також переваги, що вони надають організаціям у забезпеченні безпеки та відповідності стандартам.

Amazon Web Services Identity and Access Management (AWS IAM) — це сервіс, який дозволяє управляти доступом до ресурсів AWS. AWS IAM дозволяє створювати та керувати користувачами, групами користувачів та ролями, надаючи їм точний доступ до ресурсів в межах вашого облікового запису AWS.

Докладніше про функції та можливості AWS IAM:

1. **Управління користувачами:** AWS IAM дозволяє створювати та керувати користувачами в рамках вашого облікового запису AWS. Кожен користувач має унікальний ідентифікатор та може мати набір прав доступу до ресурсів. Користувачі можуть бути створені з обмеженими правами для забезпечення безпеки та принципу найменших привілеїв.

2. **Управління групами:** AWS IAM дозволяє об'єднувати користувачів в групи для спрощення управління правами доступу. Кожна група може мати свій набір прав доступу, і користувачі, які належать до групи, автоматично успадковують ці права. Це дозволяє забезпечити консистентність прав доступу серед користувачів зі схожими ролями в організації.

3. **Управління ролями:** AWS IAM дозволяє створювати ролі, які можуть бути надані користувачам або сервісам для тимчасового отримання прав доступу. Ролі часто використовуються для надання доступу до ресурсів в інших облікових записах або для надання доступу сервісам AWS без потреби використовувати статичні облікові записи та паролі.

4. **Керування політиками доступу:** AWS IAM використовує політики доступу для визначення, які дії можуть виконувати користувачі, групи та ролі. Політики доступу це JSON-документи, які визначають набір дозволів на виконання певних дій з конкретними ресурсами. Політики можуть бути призначені для користувачів, груп та ролей, і вони дозволяють точно керувати тим, хто має доступ до яких ресурсів.

5. **Моніторинг та аудит:** AWS IAM забезпечує можливість моніторингу та аудиту всіх дій, виконаних користувачами, групами та ролями. Журнали дій дозволяють відстежувати, хто, коли і що зробив в рамках вашого облікового запису AWS, що допомагає виявляти незв. authorized або ненормативні дії.

Загалом, AWS IAM надає потужний і гнучкий інструментарій для керування доступом до ресурсів AWS, допомагаючи забезпечити безпеку та приватність вашого облікового запису та даних у хмарному середовищі.

Моніторинг та аудит доступу до даних у хмарному середовищі Amazon Web Services (AWS) є критично важливою складовою системи безпеки. Ці процеси дозволяють організаціям не лише відстежувати, як користувачі взаємодіють з ресурсами AWS, але і забезпечувати виявлення потенційних загроз та ненормативних дій.

AWS CloudTrail — це сервіс моніторингу та журналювання, який фіксує всі дії, виконані в рамках вашого облікового запису AWS. Цей сервіс зберігає журнали дій, такі як створення, зміна чи видалення ресурсів, запити API та інші події. Це дає можливість організаціям відстежувати, хто, коли і що зробив в середовищі AWS. Інформація, зібрана CloudTrail, може бути використана для аналізу активності користувачів, виявлення аномальної поведінки та реагування на інциденти безпеки.

AWS Config — це сервіс, який надає докладну інформацію про конфігурацію ресурсів AWS в термінах змін. Він автоматично відстежує зміни у налаштуваннях ресурсів і зберігає цю інформацію в конфігураційних журналах. AWS Config також може надавати специфічні правила та шаблони, що дозволяють вам контролювати та оцінювати конфігурації ресурсів на відповідність внутрішнім стандартам безпеки. Це допомагає виявляти можливі проблеми з безпекою та незабезпечені точки конфігурації.

Переваги моніторингу та аудиту доступу в AWS:

Виявлення неавторизованих чи ненормативних дій. Моніторинг та аудит доступу дозволяють виявляти дії, які не були схвалені адміністраторами або не відповідають звичайним патернам користувальницької активності.

Збереження відстежувальних журналів для аналізу. Журнали CloudTrail та AWS Config зберігаються для подальшого аналізу та використання при розслідуванні інцидентів безпеки або аудиту.

Відповідність стандартам безпеки. Моніторинг та аудит доступу допомагають організаціям відповідати стандартам безпеки та вимогам регуляторів шляхом виявлення порушень та ненормативної активності.

МОБІЛЬНИЙ ПРИСТРІЙ ТА ЙОГО ЗАХИСТ

Бровченко Є.М.

*III курс, група КІ-22-1, спеціальність «Комп'ютерна інженерія»,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Самарай В.П., к.т.н., ст.н.с., доцент,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»*

Анотація. Робота присвячена проблемі використання мобільного пристрою в умовах активного впливу та захист неструктурованої інформації. Увага приділена використанню мобільного пристрою як частини інформаційної системи та можливі заходи щодо

захисту інформації від протиправних дій. Була проведена робота по вивченню проблеми в реальних умовах використання та взаємодії. Пропонується модель алгоритму адаптивного захисту інформації. В основу моделі покладена ідея динамічної адаптації системи.

Ключові слова: мобільний пристрій; захист інформації; неструктурована інформація; кібербезпека.

Мобільний пристрій містить багато різноманітної інформації чи даних. Природа та важливість цієї інформації може бути різною, але захист має пріоритетне значення. Враховуючи динаміку розвитку та невизначеність деяких процесів, перед інженерами та розробниками стоїть важке та важливе завдання по захисту інформаційних систем та забезпеченню надійної роботи. Мобільний пристрій можна вважати найбільш проблематичною складовою. Цей пристрій має ряд переваг та особливостей. Робота присвячена проблематиці використання мобільних пристроїв та захисту неструктурованої інформації. Неструктурована інформація може бути у вигляді текстових документів, електронних листів, фотографій, відео, записів голосу та іншого контенту, який зберігається на мобільних пристроях. До основних проблем можна віднести: втрата або крадіжка мобільного пристрою; вразливості операційної системи та програмного забезпечення; недостатній рівень шифрування та недостатній рівень складності паролів; нехтування кібергігієною. Існуючі інженерно-архітектурні рішення не завжди виконують поставлену задачу та можуть мати проблеми з інтеграцією. Аналіз прикладної області та результати дослідження говорять про те що є попит на швидкі та ефективні рішення щодо безпеки інформаційних систем в цілому та мобільного пристрою зокрема. Лише комплексний підхід може забезпечити ефективне рішення. Адаптивний захист передбачає використання різних методів і технологій, таких як шифрування, біометричні ідентифікатори, інтелектуальні системи виявлення загроз. Включає в себе постійне оновлення і покращення методів захисту, оскільки загрози постійно еволюціонують, і необхідно підлаштовувати захисні механізми під нові виклики. Користувачі мобільних пристроїв повинні бути активно включені в процес адаптивного захисту, слідкувати за оновленнями, використовувати паролі, підтримувати резервне копіювання і відповідати на попередження щодо безпеки. Розробники програмного забезпечення для мобільних пристроїв мають велику відповідальність щодо забезпечення безпеки інформації, і вони повинні включати адаптивні захисні механізми в свої додатки і платформи. Процес вимагає поєднання технічних, організаційних та ос-

вітніх заходів для досягнення максимальної ефективності. Забезпечення адаптивного захисту інформації на мобільних пристроях є ключовою умовою для збереження приватності і безпеки користувачів у цифровому світі. Може бути покращений завдяки співпраці між виробниками, науковцями, законодавцями та споживачами для розвитку більш безпечних інформаційних середовищ.

Захист інформації на мобільному пристрої засновано на поєднанні технологічних нововведень та підвищенні обізнаності користувачів з питань кібербезпеки. Деякі напрямки розвитку включають застосування штучного інтелекту (AI) та машинного навчання. AI може допомогти в розробці розширених механізмів захисту, що автоматично виявляють аномальні або підозрілі дії та блокують потенційні загрози. Біометрична автентифікація, покращення технологій біометричної автентифікації, таких як розпізнавання обличчя, відбитків пальців, можуть забезпечити більш надійний захист інформації. Застосування блокчейн-технологій, блокчейн може відігравати важливу роль у забезпеченні безпеки інформації, оскільки він дозволяє зберігати дані розподілено та захищено від змін. Розвиток квантово-стійких алгоритмів шифрування, з розвитком квантових комп'ютерів створюється потреба в нових алгоритмах шифрування, які можуть витримати потужність квантового злому. Приватність за замовчуванням (Privacy by Design), проектування мобільних пристроїв та застосування з врахуванням приватності користувачів сприятиме захисту інформації на мобільних пристроях. Освіта та обізнаність користувачів, підвищення обізнаності користувачів щодо кібербезпеки та навчання їх ефективним методам захисту інформації на мобільних пристроях допоможе зменшити ризик виникнення інцидентів, пов'язаних з безпекою. Розвиток законодавства та нормативної бази, вдосконалення законодавства та нормативної бази у галузі кібербезпеки сприятиме створенню надійного середовища для захисту інформації. Захист інформації на мобільних пристроях спиратиметься на комбінації технологічного прогресу, навчання користувачів та співпраці між різними сторонами, такими як розробники, постачальники послуг та законодавці. Забезпечення безпеки та приватності даних в цифровому світі залишається пріоритетом, оскільки кількість мобільних пристроїв та їх використання продовжують зростати.

Сучасній користувач мобільних пристроїв має певні вимоги що стосуються на ергономіку та рівень інформаційної обізнаності. Розвиток галузі в цілому вимагає швидких, надійних та ефективних рішень що потрапляють не лише в економічну площину а й площину

кібербезпеки. Використання мобільних пристроїв може адаптуватися до швидких сучасних потреб безпеки організації та може бути легко налаштований відповідно до конкретних вимог. Мобільний пристрій є зручним і доступним для багатьох користувачів, він зазвичай знаходиться поруч з користувачем і може використовуватися як додатковий елемент безпеки.

Список використаних джерел

1. Бровченко Є.М., Самарай В.П., Даценко І.П., Павленко В.І., Середа А.В. Захист неструктурованої інформації на мобільному пристрої. *Інформаційні та комп'ютерні технології*. № 1 (05). К., 2023. С. 194–200.

АНАЛІЗ ТА РОЗРОБКА ТОРГОВОГО БОТА ДЛЯ МІЖБАНКІВСЬКОГО МІЖНАРОДНОГО ВАЛЮТНОГО РИНКУ

Владика С.С.

І курс, група ІПЗ-23-2м,

спеціальність «Інженерія програмного забезпечення»,

Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: Дуднік А.С., д.т.н., професор,

Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»

Мета дослідження полягає в створенні автоматизованого торгового інструменту, який допоможе учасникам ринку здійснювати оптимальні торговельні операції на основі аналізу валютних курсів та інших важливих факторів: фінансових даних, розробку алгоритмів торгівлі, використання технічного та фундаментального аналізу для прийняття рішень, а також імплементацію бота з використанням сучасних методів програмування. Результатом проведеного дослідження є створений ефективний інструмент для автоматизованої торгівлі на міжнародному валютному ринку.

Ключові слова: програмний застосунок, торговий бот, автоматизована торгівля, аналіз фінансових даних, алгоритми торгівлі, технічний та фундаментальний аналізи, торгова стратегія, статистичні методи, валютний ринок.

На сучасному фінансовому ринку автоматизована торгівля стає поширенішою і важливішою для забезпечення ефективності та успішності торгівлі. Торгові боти, які використовуються для автоматизації торговельних операцій, є ключовим інструментом для трей-

дерів та інвесторів на міжбанківському міжнародному валютному ринку. В даній роботі проводиться аналіз та розробка програмного застосунку — торгового бота для оптимізації торгівлі на валютному ринку. Розглянуті алгоритми торгівлі, методи аналізу фінансових даних, важливі аспекти автоматизованої торгівлі, що базуються на фундаментальному та технічному аналізі, який використовує широкий спектр різноманітних індикаторів для аналізу фінансових даних та прийняття рішень щодо торгівельних операцій на міжбанківському міжнародному валютному ринку. Серед цих індикаторів можна виділити: RSI, MACD, SMA, EMA тощо. Кожен з цих індикаторів використовується для аналізу різних аспектів ринкової динаміки та формування торгових сигналів. Досліджено статистичні методи, які використовуються для прогнозування ринкових трендів та розворотів, а також розглянуті підходи до розробки ефективних торгових стратегій.

Перевагами програмного застосунку є:

— Автоматизація торгівлі — програмний застосунок надає можливість автоматизувати процес торгівлі на міжбанківському міжнародному валютному ринку, що дозволяє знизити людський фактор і підвищити ефективність торговельних операцій.

— Аналіз фінансових даних — застосунок надає широкі можливості для аналізу фінансових даних, використовуючи різноманітні алгоритми технічного та фундаментального аналізу.

— Швидкий доступ до ринкової інформації — програмний застосунок надає швидкий та зручний доступ до актуальної ринкової інформації, що дозволяє реагувати на зміни на ринку вчасно.

— Використання різних торгових стратегій.

Недоліками можна визначити:

— Необхідність стабільного інтернет-з'єднання — використання програмного застосунку передбачає наявність стабільного інтернет-з'єднання, без якого можуть виникнути проблеми з виконанням торговельних операцій.

— Необхідність постійного моніторингу — хоча програмний застосунок дозволяє автоматизувати багато процесів, успішна торгівля все ще вимагає постійного моніторингу ринку та вчасної корекції стратегій.

— Високий рівень складності — для користування програмним застосунком ефективно необхідно мати розуміння фінансових ринків, а також технічних аспектів роботи програми.

Список використаних джерел

1. Brown, Jim. *Forex Trading: The Basics Explained in Simple Terms. Kindle Edition*. 2015. 91 p.
2. Schlotmann, Rolf. *Trading: Technical Analysis Masterclass: Master the financial markets. Paperback*. 2019. 181 p.
3. Сучасний підручник з JavaScript. URL: <https://uk.javascript.info/>.
4. Node.js®. JavaScript—оточення. URL: <https://nodejs.org/uk>.
5. React. Бібліотека для розробки користувацького інтерфейсу. URL: <https://react.dev/>.
6. TradingView. URL: <https://www.tradingview.com/>.
7. PostgreSQL — реляційна база даних з відкритим кодом. URL: <https://www.postgresql.org/>.
8. MetaApi. API для MT4 і MT5. URL: <https://metaapi.cloud/>.

ДЖЕРЕЛА ДАНИХ ДЛЯ МОДЕЛЮВАННЯ ЕНЕРГОСИСТЕМ

Войтех Д.В.

*І курс, група КІ-23-1 phd, спеціальність «Комп'ютерна інженерія»,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Тимошенко А.Г., к.т.н., доцент,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»*

3 грудня 2023 року Україна стала повноправним членом ENTSO-E (найбільша європейська мережа операторів системи передачі електроенергії, що об'єднує 43 оператори у 39 країнах європейського континенту), привівши процеси у відповідність до європейських стандартів та регламентів. Тепер Україна має значний вплив на формування майбутнього європейської енергосистеми на десятиліття вперед. Крім цього, інтеграція України в європейську енергосистему відкриває потенціал для обміну і отримання нових даних, в яких тепер будуть і українські електромережі. Це сприятиме розвитку моделювання енергетичних процесів і забезпечить вищу якість та ефективність прийняття оптимізаційних рішень для нашої енергосистеми [1].

Дана предметна область охоплює велику кількість задач моделювання, таких як прогноз попиту і пропозиції електроенергії, виявлення і передбачення аномалій, симуляція щодо виявлення вразливостей а також рекомендації змін у структурі мережі задля збільшення пропускної здатності і зменшення втрат [2].

Моделювання електромереж зазвичай проводиться на основі історичних даних пов'язаних з мережами передачі та розподілу що часто представляються у вигляді графової структури де вузлами

є генератори та споживачі, а ребрами — лінії електропередачі. У кожного з вищезгаданих компонентів є важливі метадані, такі як номінальна напруга, потужність тощо. За останні роки було розроблено та викладено у відкритий доступ численні набори даних що детально відображають регіональну, національну і навіть континентальну топологію електромереж та їх складових. Далі наведено короткий опис найбільш популярних джерел, створених на основі даних комунальних підприємств, краудсорсингових платформ а також загальнодоступних ресурсів.

SciGRID — це відкритий набір даних європейської мережі, заснований на даних з мапи OpenStreetMap. Версія 2015 р. охоплює енергосистему Німеччини з 495 підстанціями і 825 лініями з точним їх розташуванням. Випущена під ліцензіями Apache 2.0 та ODbL у форматі CSV.

Європейська модель Bialek. Друга версія моделі від 2013 р. охоплює континентальну європейську мережу передачі 110–380 кВ з 2322 лініями, основними вузлами навантаження та генерації. Вона знаходиться у публічному доступі у вигляді PowerWorld та Excel файлів.

Мережа ENTSO-E. Охоплює лінії електропередачі та підстанції по всій Європі на основі даних операторів систем передачі (ОСП). Просторові дані з цього набору даних можна трансформувати у мережеву структуру, як це було зроблено проєктом GridKit, який випустив відповідний оброблений набір даних у 2016 році. Включає в тому числі і дані про Україну (1230 вузлів і 1660 ліній) [3].

RyPSA-Eur. Це відкрита оптимізаційна модель європейської системи передачі на рівні 220+ кВ викладена у 2020 році. Вона поєднує очищені дані мережі ENTSO-E з генераторами, навантаженням, відновлюваними джерелами і призначена як для операційних та планових досліджень.

Homeland Infrastructure Foundation (США). Набір даних викладений у вигляді файлу shapefile ліній електропередачі 69+ кВ по усім американським штатам. Також існують інші більш нові вибірки, наприклад *WECC 2024 Common Case*, проте вона відсутня у відкритому доступі.

Для глобального моделювання доцільно використовувати дані про енергетичні об'єкти з мапи OpenStreetMap оброблені за допомогою інструментів подібних до GridKit. Також є існуючі подібні моделі — *IRENA та PLEXOS-World* які надають вибірки з глобальними представленнями електромереж [4].

Підсумовуючи, у майбутньому дослідженні, нові комплексні набори даних на кшталт вищезгаданих відіграватимуть ключову роль, оскільки на їх основі будуть розроблятися алгоритми і моделі

машинного навчання для виконання важливих функцій електромережі а також для аналізу і рекомендацій щодо її змін і розширення.

Список використаних джерел

1. Вікіпедія. Вільна енциклопедія. ENTSO-E. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/ENTSO-E>.
2. Nardelli P., Rubido N., Wang C. et al. Models for the modern power grid. Eur. Phys. J. Spec. 2014. Top. 223. P. 2423–2437.
3. Hirth L., Mühlenpfordt J., Bulkeley M. The ENTSO-E Transparency Platform — A review of Europe’s most ambitious electricity data platform. Applied Energy. 2018. 225. P. 1054–1067.
4. The Open Energy Modelling Initiative. Transmission network datasets. URL: https://wiki.openmod-initiative.org/wiki/Transmission_network_datasets.

АВАРІЙНЕ ВІДНОВЛЕННЯ У ХМАРНИХ МЕРЕЖАХ. ПРОБЛЕМА BI-DIRECTIONAL РЕПЛІКАЦІЇ У ХМАРНИХ POSTGRESQL БАЗАХ ДАНИХ

Демидов А.С.

*аспірант II курсу, спеціальність «Комп’ютерна інженерія»,
Інститут комп’ютерних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Даценко І.П., к.т.н., доцент,
Інститут комп’ютерних технологій Університету «Україна»*

Анотація. Аварійне відновлення є постійною проблемою у сфері інформаційних технологій, але ця проблема є набагато ширшою для хмарних провайдерів, тому що вони повинні продовжувати надавати сервіс для клієнтів навіть під час аварій. Найважливішими цілями сценарію аварійного відновлення є зменшення RTO та RPO. Аварійне відновлення бази даних у хмарі зазвичай передбачає створення резервної копії і її зберігання в іншому регіоні чи іншій хмарі. У доповіді розглядається використання master-master реплікації PostgreSQL у хмарі AWS.

RTO — це цільовий час, протягом якого нам потрібно відновити систему після аварії, щоб мінімізувати вплив на бізнес процеси. RPO — Recovery Point Objective. Це максимально допустима кількість втрат даних, яку може витримати бізнес у разі аварії.

Розглянемо додаток у хмарі, який використовує PostgreSQL як основну базу даних. Наш сценарій аварійного відновлення передбачає наявність інфраструктури в іншому географічному регіоні. Хмара пропонує кілька варіантів:

1. Репліка читання: репліки читання є асинхронними та зрештою є узгодженими, тому реплікація даних може бути із затримкою.

2. Резервне копіювання та відновлення: PostgreSQL дозволяє автоматично створювати резервні копії ваших екземплярів бази даних.

3. Master-Master реплікація: ми можемо використовувати інструменти реплікації сторонніх виробників для реплікації даних PostgreSQL в іншому місці або в іншому хмарному провайдері.

Час на відновлення / створення бази даних зведемо у таблицю.

Read-Replica	Backup/Restore	Master-Master replication
Часи / хвилини	Часи / хвилини	Секунди, без втрати даних

PostgreSQL підтримує блочну (фізичну) реплікацію, а також рядкову (логічну) реплікацію. Реплікація Master-Master працює, дозволяючи кожному серверу бази даних приймати як запити на читання, так і на запис. У разі збою або збою інший сервер може взяти на себе роботу та продовжити обробку запитів без будь-якого помітного впливу на клієнтів. Для перевірки двонаправленої логічної реплікації було використано PostgreSQL pglogical extension. За допомогою сервісу AWS RDS створено дві бази даних у різних географічних регіонах. Модель працювала з помірним навантаженням протягом місяця і було виявлено декілька проблем:

- Реплікація зупинялася через логічні проблеми.
- Нестабільна робота повторної синхронізації таблиці.
- Перезапуск і повторна синхронізація реплікації не працюють належним чином.

- Проблема з очищенням кешу реплікації призвела до збільшення дискового простору, доки у інстансі БД не вистачило місця.

З плюсів master-master реплікації можемо виділити:

- Висока доступність: двонаправлена реплікація може підвищити доступність бази даних, дозволяючи декільком вузлам приймати читання та запис, підвищуючи таким чином загальну стійкість системи та відмовостійкість.

- Покращена продуктивність: з кількома вузлами, які приймають читання, запити можна розподілити та збалансувати навантаження, що призводить до кращої продуктивності запитів.

- Аварійне відновлення: двонаправлена реплікація забезпечує додатковий рівень резервування, який може допомогти з аварійним відновленням і зменшити втрату даних у разі системних збоїв або пошкодження даних.

Однак існує кілька потенційних проблемних місць, які слід враховувати при реалізації двонаправленої реплікації:

- Мережеві затримки.
- Вирішення конфліктів: двонаправлена реплікація може спричинити конфлікти даних, коли кілька баз даних вносять зміни до тих самих даних одночасно.
- Складність конфігурації: двонаправлену реплікацію може бути складно налаштувати та керувати нею, особливо у великих системах розподілених баз даних. Це вимагає ретельного планування та конфігурації, щоб забезпечити надійність і послідовність реплікації в усіх базах даних.
- Зміни схеми бази даних: якщо потрібно змінити схему бази даних (додати таблицю або стовпець), нам потрібно вручну внести зміни в репліковану базу даних. Механізм двонаправленої реплікації реплікує лише записи.

СИТУАЦІЙНА ОБІЗНАНІСТЬ: ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД У ВІЙСЬКОВІЙ СФЕРІ

Денисюк О.М.

*аспірант, спеціальність «Комп'ютерна інженерія»,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Павленко В.І., к.ф.-м.н., доцент,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»*

Ситуаційна обізнаність (СО) є фундаментальною концепцією, яка лежить в основі розуміння та прогнозування динамічних змін у різноманітних сферах людської діяльності. Від початкового використання в авіації та військових застосуваннях до сучасних систем керування та моніторингу, СО набула широкого розповсюдження завдяки інтеграції з комп'ютерними технологіями.

СО — складний когнітивний процес, який дозволяє особам або системам розуміти, інтерпретувати та прогнозувати стан динамічного середовища. Формально СО визначена як сприйняття елементів навколишнього середовища в обсязі часу і простору, розуміння їх значення і прогнозування їх статусу в найближчому майбутньому [2]. Є також альтернативне визначення, яке полягає в тому, що усвідомлення ситуації є адаптивною, спрямованою ззовні обізнаністю, продуктом якої є знання про динамічне середовище виконання завдань і спрямовані дії в цьому середовищі.

СО стає все більш важливою та актуальною у сучасних умовах, коли високий темп життя та взаємозалежність подій вимагають швидкого та ефективного реагування на змінюваність ситуацій, а СО з використанням комп'ютерних технологій, у зв'язку з цим є гіперактуальною в контексті сучасної комп'ютерної інженерії (КІ). Тільки інтеграція комп'ютерних алгоритмів, машинного навчання та інших аспектів комп'ютерних наук може забезпечити системам СО новий рівень ефективності та надійності.

Сьогодні є надзвичайно актуальним використанням СО у військовій сфері: використанням БПЛА, інтегрованих з системами СО, дозволяє військовим операторам підвищити ефективність та безпеку військових операцій. Наприклад, «Predator Drones» використовують аналіз даних для виявлення потенційних загроз і підвищення обізнаності про ситуацію. Інтегровані камери та сенсори забезпечують додатковий рівень СО [3]. Можливість дистанційного пілотування дронів і аналізу даних у реальному часі зробила революцію у військових операціях, дозволяючи операторам приймати обґрунтовані рішення та мінімізувати ризики.

Такі системи як «FireEye» використовують ШІ для виявлення зловмисних дій та забезпечення надійного моніторингу мережі, захисту військових мереж.

Система ситуаційної обізнаності «Дельта» (Delta) — іншими словами, онлайн-система, яка дає уявлення про тактичну і оперативну ситуацію на полі бою в конкретний момент часу. Система «Дельта» відіграла важну роль у захисті Києва та звільненні Київської області від російських військ. Вона з'явилася ще у 2017 році та була випробувана на міжнародних навчаннях Sea Breeze та Rapid Trident. І отримала можливість вести спільні бойові дії з арміями країн НАТО, демонструвати свої позиції, бачити позиції союзників, обмінюватися цілями за стандартами НАТО [1].

Інформація про систему «Дельта», зрозуміло, обмежена, і недостатньо даних для надання детального опису її роботи та можливостей. Проте, можна припустити, що вона використовує різні технології та інструменти для аналізу ситуації, забезпечення безпеки та прийняття відповідних заходів. Система може здійснювати постійний моніторинг різних джерел інформації, таких як сигнали з датчиків, відеоспостереження, радіо- та радарні системи тощо. Це дозволяє отримувати актуальну інформацію про ситуацію та вчасно реагувати на потенційні загрози. Система «Дельта» також може використовувати аналітичні алгоритми та ШІ для обробки та аналізу

отриманих даних. Це дозволяє виявляти аномалії, патерни та залежності, що можуть свідчити про потенційні загрози або небезпеку. Система «Дельта» може мати і можливість автоматичного реагування на виявлені загрози або небезпеку: включати активацію захисних механізмів, сповіщення відповідних служб або прийняття інших заходів для забезпечення безпеки.

Незважаючи на значний потенціал та переваги інтеграції СО з комп'ютерними технологіями, існують виклики, пов'язані з обробкою великих обсягів даних, забезпеченням конфіденційності та безпеки даних, а також потребою в розробці стандартів і протоколів для забезпечення високої якості та надійності систем СО.

Отже, сучасні досягнення в комп'ютерній інженерії та штучному інтелекті значно розширили можливості ситуаційної обізнаності, пропонуючи рішення для різних сфер застосування, у тому числі у військовій сфері. Продовження досліджень у цій області обіцяє ще більше підвищення ефективності, надійності та адаптивності систем СО, а також розширення їх застосування в нових галузях.

Список використаних джерел

1. Морфінов С. Delta для ЗСУ: Що відомо про новітню систему управління української армії. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-64585182> (дата звернення: 16.03.2024).
2. Endsley M.R. Toward a theory of situation awareness in dynamic systems. *Human Factors*. 1995. P. 36.
3. White S. Autonomous Drones in Military. *Defense Review*. 2020. P. 12.

ВИЯВЛЕННЯ МАНІПУЛЯТИВНИХ НОВИН: ПОРІВНЯННЯ МЕТОДІВ МАШИННОГО НАВЧАННЯ ТА ЛІНГВІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ

Джоші А.

*І курс, група КІ-23-1, спеціальність «Комп'ютерна інженерія»,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Павленко В.І., к.ф.-м.н., доцент,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»*

В епоху інформаційного буму проблема маніпулятивних новин стає все більш гострою. Дезінформація може мати значний вплив на суспільство, шкодити репутації людей та організацій, а також підривати довіру до влади.

Для боротьби з маніпулятивними новинами розробляються різні методи, два з яких — машинне навчання та лінгвістичний аналіз — є найбільш перспективними.

Машинне навчання в останні роки значно змінило підхід до виявлення маніпулятивних новин. Цей підхід базується на алгоритмах, які використовують великі набори даних для автоматичного виявлення патернів і аномалій у текстах новин.

Однією з ключових переваг методів машинного навчання є їхня здатність працювати з великими обсягами даних та автоматично оновлюватися з плином часу. Це дозволяє виявляти нові типи маніпулятивних новин і підтримувати ефективність алгоритмів у змінному середовищі.

Крім того, методи машинного навчання можуть використовувати різноманітні функції і ознаки тексту, такі як синтаксичні особливості, частота слова, контекстні зв'язки і т. д., щоб виявити маніпулятивні новини з високою точністю.

Проте, існують певні виклики при використанні методів машинного навчання. Наприклад, їхня ефективність може залежати від якості тренувальних даних, і вони можуть бути вразливі до впливу змін у мові або структурі маніпулятивних новин.

До найбільш поширених методів машинного навчання можна віднести: наївний Байєс, метод опорних векторів, метод випадкового лісу, нейронні мережі (як згорткові, так і рекурентні).

Лінгвістичний аналіз — це інший підхід до виявлення маніпулятивних новин, який зосереджується на мовних особливостях тексту. Він використовує знання про мову, семантику та структуру речення для виявлення ознак, які можуть вказувати на те, що новина є маніпулятивною.

Однією з переваг лінгвістичного аналізу є його можливість розуміти контекст і вираження, які можуть бути недоступні для алгоритмів машинного навчання. Він також може виявляти мовні особливості, які вказують на маніпуляцію або недостовірність інформації.

Проте лінгвістичний аналіз може бути менш ефективним у виявленні маніпулятивних новин, які добре допрацьовані та використовують мовні прийоми, які не легко виявити. Крім того, цей підхід може бути більш чутливим до змін у мові або культурному контексті.

У світі, де інформація легко поширюється через соціальні мережі та інтернет-платформи, проблема поширення маніпулятивних новин стає все більш актуальною. Для боротьби з цим явищем застосовуються різноманітні методи, включаючи як методи машинного

навчання, так і лінгвістичний аналіз. Дослідження показують, що жоден із цих підходів не є універсальним рішенням для виявлення маніпулятивних новин. Машинне навчання дозволяє аналізувати великі обсяги даних та виявляти складні патерни, в той час як лінгвістичний аналіз зосереджується на мовних особливостях тексту. Однак комбінування обох підходів може дати кращі результати у виявленні маніпулятивних новин. Комплексний підхід, який поєднує в собі переваги машинного навчання та лінгвістичного аналізу, може бути ефективним засобом боротьби з цією проблемою.

МАСОВІ ВІДКРИТІ ОНЛАЙН КУРСИ, ЯК ПОТЕНЦІАЛ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Домніч Л.М.

*ст. викладач кафедри української мови і літератури,
іноземних мов та перекладу,*

Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна»

Масові відкриті онлайн курси (Massive Open On-line Courses — MOOCs), як Інтернет-курси з великомасштабною інтерактивною участю та відкритим доступом через Інтернет, є предметом численних обговорень, досліджень та запровадження у галузі освіти та науки в українському освітньому просторі.

Окрім звичайних способів навчання, таких як лекції, відео та матеріали для читання, MOOCs також надають платформу для інтерактивних форумів. Це також одна зі спеціальних методологій електронного навчання, яка заохочує самостійне навчання, яке залишається зосередженим на навичках, які здобувачі освіти планують покращити. MOOCs стали експериментальним полем для впровадження нових методів навчання, використання технологій та досліджень ефективності різних підходів до навчання. З часом MOOCs стали не лише джерелом навчання для людей у всьому світі, але й важливим інструментом для розвитку освіти, підвищення кваліфікації та доступу до знань для широкого кола людей.

Основні платформи MOOCs, такі як Coursera (<https://www.coursera.org/>), edX (<https://www.edx.org/>), FutureLearn (<https://www.futurelearn.com/>), Udacity (<https://www.udacity.com/>) та інші, пропонують свої курси через веб-сайти та мобільні додатки. *Class Central* (<https://www.classcentral.com/>) є агрегатором MOOCs і надає обзори, рейтинги та іншу інформацію про курси, доступні на різних платформах. European

МООС Consortium (<https://emc.eadtu.eu/>) надає дані про кількість МООСs, їхні тематики, учасників та інші характеристики.

Станом на 2024 рік кількість українських МООСs значно менша за кількість МООСs у Європі, оскільки Україна має менший обсяг національних та міжнародних освітніх ресурсів порівняно з багатьма країнами Європи. Проте досвід України у проведенні масових відкритих онлайн курсів стабільно зростає протягом останніх років. Хоча вони є ще досить новим явищем, МООСs здобули популярність як цінний інструмент у освітньому ландшафті країни, пропонуючи численні переваги та можливості.

Найбільш відомий масовий відкритий онлайн курс в Україні — Prometheus (<https://prometheus.org.ua/>). Ця платформа надає доступ до безкоштовних онлайн-курсів у різних галузях, таких як математика, фізика, інформатика, економіка, тощо.

Українськими авторами створюються відкриті масові онлайн курси здебільшого у традиційній формі, які добре структуровані з попередньо відібраними матеріалами для читання та довідковими матеріалами: так звані сМООСs.

В освітньому середовищі розвинутих країн все частіше надають перевагу іншій категорії масових відкритих онлайн курсів — xMO-OCs, які дозволяють динамічно розвивати навчальний матеріал: замість того, щоб мати заздалегідь запланований набір матеріалів для читання та програмного забезпечення, матеріал розробляється через онлайн-обговорення та співпрацю між здобувачами освіти, які проходять курс по всьому світу.

У відносно новій області МООСs в Україні існують певні труднощі, які можуть ускладнити їх організацію та розвиток в сучасних умовах: *недостатня інфраструктура та доступ до Інтернету*: В Україні є регіони, де інфраструктура Інтернету може бути нестабільною або недоступною. Це може стати перешкодою для отримання якісної освіти за допомогою МООСs; *мовні бар'єри*: Багато МООСs пропонують курси англійською мовою. Для українських студентів, які не мають достатнього рівня англійської, це може бути проблемою. Потреба в перекладі курсів на українську мову може виникати, але це може вимагати значних зусиль та ресурсів; *фінансування та підтримка*: Розвиток та підтримка МООСs вимагає фінансових інвестицій та адміністративного ресурсу. Українські університети та освітні організації можуть потребувати додаткової підтримки від уряду чи інших сторін для реалізації та підтримки МООСs; *визнання та перспективи кар'єри*: Українські роботодавці можуть не визнавати

сертифікати або дипломи, отримані через MOOCs, так само, як традиційні освітні заклади. Це може зменшити мотивацію студентів до участі в MOOCs; *наявність якісного контенту*: Розробка якісного освітнього контенту для MOOCs може бути складною та вимагати часу та фахових знань. Забезпечення актуальності та якості курсів є важливим завданням для успішного впровадження MOOCs в Україні.

Незважаючи на ці труднощі, розвиток MOOCs в Україні є перспективним і має великий потенціал для покращення доступності та якості освіти в країні. Розробка стратегій для подолання цих перешкод може сприяти успішному розвитку MOOCs і сприяти розвитку освіти в Україні. Масові Відкриті Онлайн Курси (MOOCs) є важливою складовою стратегічного розвитку України в галузі освіти та інновацій. Ось деякі аспекти, які підтверджують це: *розвиток цифрової економіки*: MOOCs можуть сприяти створенню та розвитку цифрової економіки в Україні шляхом розвитку навичок та компетентностей у сфері інформаційних технологій та інших сфер, які вимагаються у цифровому світі; *підвищення конкурентоспроможності*: Доступ до якісної освіти через MOOCs може підвищити кваліфікацію працівників та підготувати їх для викликів сучасного ринку праці. Це може підвищити конкурентоспроможність українських фахівців на світовій арені; *зменшення освітнього розриву*: MOOCs можуть допомогти зменшити освітній розрив між різними шарами населення та різними регіонами України, надаючи доступ до якісної освіти без обмежень; *підтримка інновацій та досліджень*: MOOCs можуть бути платформою для співпраці між університетами, дослідницькими установами та бізнесом для сприяння інноваціям та дослідженням у різних галузях; *залучення іноземних студентів та фахівців*: Розробка якісних MOOCs може привернути увагу іноземних студентів та фахівців до України, що сприятиме міжнародній співпраці та обміну знаннями.

Існує потенціал для росту MOOCs в Україні, оскільки державні та приватні освітні установи збільшують інтерес до цього формату навчання. Зростає також інтерес до участі українських університетів у міжнародних програмах співпраці з популярними платформами MOOCs, що може сприяти збільшенню кількості українських MOOCs у майбутньому. Існує вірогідність, що з часом MOOCs витіснять традиційний академічний формат навчання, оскільки вони пропонують здобувачу освіти отримати доступні освітні послуги у власному темпі.

Таким чином, MOOCs відіграють важливу роль у стратегічному розвитку України, сприяючи підвищенню якості освіти, підготовці

кваліфікованих кадрів, розвитку цифрової економіки та зміцненню міжнародних зв'язків у сфері освіти та науки.

ІТ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ПІДГОТОВЦІ ІНЖЕНЕРІВ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Дума А.Ю.

*І курс, група ПІ-23-1-іф, спеціальність «Програмна інженерія»,
Івано-Франківська філія Університету «Україна».
Науковий керівник: Жовнірчик Л.І., викладач,
Івано-Франківська філія Університету «Україна»*

Світ інформаційних технологій (ІТ) постійно розвивається, і штучний інтелект (ШІ) стає все більш важливою частиною цього розвитку. ШІ-технології вже використовуються в багатьох галузях, і їх вплив на розробку програмного забезпечення (ПЗ) лише зростатиме в найближчі роки.

Існує кілька причин, чому ШІ відіграє все більш важливу роль у розробці ПЗ:

– зростання складності ПЗ: програмне забезпечення стає все більш складним, і ШІ може допомогти розробникам у цій роботі, автоматизуючи багато завдань, які раніше виконувалися вручну;

– попит на ШІ-розробників: зростання популярності ШІ-технологій веде до зростання попиту на кваліфікованих ШІ-розробників.

– доступність онлайн-ресурсів: існує багато онлайн-курсів, ресурсів та програм, які допомагають інженерам ПЗ вивчити ШІ.

Вивчення ШІ може дати інженерам ПЗ ряд переваг, таких як:

– підвищення конкурентоспроможності: знання ШІ роблять інженерів ПЗ більш конкурентоспроможними на ринку праці;

– збільшення заробітної плати: ШІ-розробники зазвичай отримують більш високу заробітну плату, ніж інші інженери ПЗ;

– можливість працювати над цікавими проектами: ШІ-технології використовуються для розробки нових та інноваційних продуктів.

Вивчаючи питання впровадження штучного інтелекту в діяльність інженерів програмного забезпечення, можемо надати декілька порад для студентів цієї спеціальності, які мають намір вивчити штучний інтелект:

1. Почніть з фундаментів. Розпочніть свій шлях з основ штучного інтелекту, машинного навчання та інших суміжних областей.

2. Займайтеся практикою. Використовуйте свої знання у штучному інтелекті на практиці, створюючи власні проекти та застосовуючи їх у реальних ситуаціях.

3. Слідкуйте за оновленнями. Будьте в курсі останніх новин та досліджень у галузі штучного інтелекту, щоб триматися на оновленому рівні знань.

Існує ряд способів, якими ІТ та штучний інтелект можуть бути включені до підготовки інженерів програмного забезпечення, що забезпечить їх конкурентоспроможність на ринку праці після отримання диплому:

1. Додавання курсів з інформаційних технологій та штучного інтелекту до навчальних програм інженерії програмного забезпечення дозволяє студентам отримати базові знання та навички щодо цих областей.

2. Включення проектів, пов'язаних з інформаційними технологіями та штучним інтелектом, допомагає студентам отримати практичний досвід у розробці програмного забезпечення, який базується на сучасних технологіях.

3. Організація спеціалізованих курсів та семінарів з інформаційних технологій та штучного інтелекту дозволяє студентам глибше вивчити ці області та розширити свої знання.

4. Онлайн-ресурси та самостійне навчання. Використання онлайн-ресурсів, таких як відеоуроки, книги та веб-сайти, дозволяє студентам самостійно вивчати інформаційні технології та штучний інтелект у своєму темпі і в зручний для них час.

Ці підходи допомагають інженерам програмного забезпечення отримати комплексне розуміння інформаційних технологій та штучного інтелекту і розвинути відповідні навички для успішної кар'єри.

Список використаних джерел

1. Осадчий В.В. Сучасні реалії і тенденції розвитку інформаційно-комунікаційних технологій в освіті / В.В. Осадчий, К.П. Осадча. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2015. Т. 48. Вип. 4. С. 47–57. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2015_48_4_6.

2. Hulivata I., Nikolina I. Цифрові інструменти у реалізації безбар'єрного освітнього середовища. *COMPUTER-INTEGRATED TECHNOLOGIES: EDUCATION, SCIENCE, PRODUCTION*. 2023. № 51. С. 37–42.

3. Application and theory gaps during the rise of Artificial Intelligence in Education / C. Xieling, X. Haoran, Z. Di, H. Gwo-Jen. *Computers and Education: Artificial Intelligence*. 2021. № 1. С. 42–47. URL: https://www.researchgate.net/publication/344646326_Application_and_theory_gaps_during_the_rise_of_Artificial_Intelligence_in_Education.

ІНТЕГРАЦІЯ МЕТАВСЕСВІТІВ У ОСВІТНІЙ СФЕРІ — ПЕРСПЕКТИВИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ В КОНТЕКСТІ МОЛОДІЖНОЇ ОСВІТИ ТА ДУХОВНОГО ВИХОВАННЯ

Ємець М.І.

аспірант II курсу, група КІ-22-1,

спеціальність «Комп'ютерна інженерія»,

Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: Даценко І.П., к.т.н., доцент,

Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»

Роль молодіжної освіти у сучасному світі. Роль молодіжної освіти у формуванні майбутнього суспільства надзвичайно важлива в умовах постійних змін у технологіях, економіці та культурі. Освіта забезпечує молоді необхідні знання та навички для успішного вступу у доросле життя, розвиваючи критичне мислення, творчість та громадянську свідомість. Вона сприяє не лише професійному, а й загальному розвитку молоді як особистостей та активних учасників суспільства.

Значення духовного виховання в освітньому процесі. У сучасному світі роль молодіжної освіти набуває особливого значення, особливо в контексті стрімких технологічних та соціокультурних змін. Вона сприяє усвідомленню молоддю моральних аспектів технологій, а також розвитку внутрішньої гармонії в умовах швидкозмінюючогося технологічного середовища. Духовне виховання також формує навички саморефлексії та відповідальності в онлайн і офлайн середовищах.

Переваги інноваційного розвитку у молодіжній освіті. Інноваційний розвиток у молодіжній освіті забезпечує персоналізоване навчання та стимулює творчість і активність молоді через використання ігрових технологій та віртуальної реальності. Ці новачії роблять освіту доступнішою завдяки інформаційним технологіям і онлайн-ресурсам, що сприяє готовності молоді до викликів сучасного світу та розвиває критичне мислення та адаптацію до змін.

Інтеграція метавсесвітів для підвищення ефективності навчання. Інтеграція метавсесвітів у навчальний процес дозволяє створити нові форми навчання, які захоплюють увагу учнів та сприяють їхньому активному залученню до процесу освіти. Віртуальні та розширені реальності надають можливість навчання у форматі, який відповідає сучасному цифровому світу та потребам молоді. Ключовою перевагою є здатність навчати через досвід, де учні можуть взаємодіяти

з віртуальними об'єктами та ситуаціями, отримуючи практичні навички та розвиваючи креативне мислення. Цей підхід ефективний при навчанні складних процесів або вмінь, які важко демонструвати у звичайному класі. Інтеграція дозволяє забезпечити індивідуалізоване навчання кожному учневі, враховуючи їхні потреби та рівень знань. Вчителі можуть створювати персоналізовані сценарії навчання та завдання, допомагаючи кожному учневі максимально розкрити свій потенціал.

Можливість навчання в будь-якому місці та часі сприяє розвитку дистанційного навчання та розширює доступність освіти для всіх шарів суспільства. Інтеграція метавсесвітів також стимулює інновації та розвиток нових методів навчання, що сприяє постійному вдосконаленню навчального процесу та підвищенню професійного рівня вчителів.

Застосування метавсесвітів у навчанні сприяє розвитку технологічної грамотності серед учнів та підвищенню їхньої мотивації до навчання, оскільки віртуальні та розширені реальності створюють можливість навчатися у формі гри.

Перспективи розвитку через інтеграцію метавсесвітів. Використання метавсесвітів у навчанні відкриває безліч перспектив для майбутнього розвитку освіти. По-перше, це створення більш інтерактивного та захоплюючого навчального середовища. За допомогою метавсесвітів учні можуть брати участь у віртуальних експериментах, імітаціях реальних ситуацій та інтерактивних уроках, що дозволить їм краще засвоювати матеріал та розвивати практичні навички.

Крім того, інтеграція метавсесвітів в навчальний процес розширює можливості індивідуалізації навчання. Завдяки різноманітним віртуальним інструментам та сценаріям, вчителі можуть створювати персоналізовані уроки, які враховують індивідуальні потреби та особливості кожного учня, що сприяє більш ефективному засвоєнню навчального матеріалу.

Застосування метавсесвітів у навчанні також може сприяти розвитку співпраці та колективної роботи серед учнів. Спільні віртуальні проекти, ігри та завдання створюють учням можливість спілкуватися, вирішувати проблеми разом та навчатися у команді, що є важливим навичками для подальшого життя та професійного розвитку.

Загалом, використання метавсесвітів у навчанні має потенціал перетворити спосіб навчання, роблячи його більш доступним, цікавим та ефективним для всіх учасників. Вона відкриває нові горизонти для розвитку освіти та допомагає готувати учнів до викликів сучасного світу.

Виклики. Інтеграція метавесвітів у навчальний процес має значний потенціал, проте є кілька викликів, які можуть ускладнити їх впровадження. Вартість технологічного обладнання та програмного забезпечення може бути обмеженням для закладів з обмеженими бюджетами, що ускладнює доступ до необхідних інструментів.

Потреба у навчанні та підтримці для вчителів є ще одним викликом. Багато вчителів можуть бути не підготовлені до використання метавесвітів у навчанні, що може призвести до неефективного використання цих технологій.

Також важливо враховувати питання безпеки та конфіденційності даних. Збір та обробка особистої інформації учнів може становити серйозний ризик, що вимагає відповідних заходів захисту та дотримання законодавства про захист персональних даних.

Висновки та наступні кроки. Використання метавесвітів у навчанні допомагає поліпшити ефективність освіти та залучити увагу учнів через цікаві та інтерактивні навчальні середовища. Ця практика сприяє розвитку технологічної грамотності та підвищує мотивацію до навчання. Однак для повного використання потенціалу метавесвітів у навчальному процесі важливо забезпечити вчителям підтримку та навчання щодо їх використання, а також забезпечити доступність необхідного обладнання та програмного забезпечення.

РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Жовнірчик Л.І.

*викладач кафедри інформаційних технологій та програмування,
Івано-Франківська філія Університету «Україна»*

Протягом останніх п'яти років (від 2018 до 2023 року) спостерігався значний прогрес і досягнення в галузі аналітичних обчислювальних інструментів та відкриттів, особливо у контексті методологій, пов'язаних з новими областями штучного інтелекту. Машинне навчання, глибоке навчання та дослідження нейронних мереж проявили значний потенціал для зміни парадигми відкритої науки. Ці досягнення охоплюють широкий спектр областей, від комп'ютерного зору (розпізнання облич, об'єктів) до обробки природної мови (розпізнавання мови в тексті та перекладу), а також до кібербезпеки (виявлення шахрайства).

Успіхи також включають розмовні чат-боти, роботизованих агентів і стратегічне мислення. Цей прогрес став можливим завдяки

поєднанню найкращих алгоритмів, збільшеній обчислювальній потужності, точніших метаданих, доступних онлайн-наборів даних та широкого розповсюдження сховищ і систем відкритих наукових досліджень. Можливості машинного навчання використовуються ефективно завдяки попередньому навчанню алгоритмів і використанню нових наборів даних звичайного розміру.

Нові можливості стають доступними завдяки поєднанню сховищ дослідницьких даних і готовності дослідників ділитися своїми дослідженнями та наборами даних через відкриту науку. Це дає змогу іншим дослідникам у всьому світі використовувати алгоритмічне машинне навчання та спиратися на попередні моделі для аналізу нових доступних онлайн-даних досліджень. Зображення, дані та метадані можна легко завантажити, розархівувати та використовувати дослідниками для навчання нейронних мереж.

Сховища дослідницьких даних можуть сприяти відкритій науці у всьому світі через повторне використання набору даних онлайн. Такий прогрес стає можливим завдяки навчанню дослідників у різних галузях та подальшому розвитку попередніх моделей глибокого навчання та нейронних мереж. Це є прикладом можливостей відкритої науки та штучного інтелекту, які працюють на глобальному рівні завдяки екосистемі цифрових даних та здатності агрегувати сховища даних.

Використання спеціалізованих наборів даних зображень з позначеними метаданими, які можуть бути зібрані онлайн, дозволяє легко об'єднувати, використовувати, аналізувати та поліпшувати їх за допомогою нових алгоритмічних методів машинного навчання.

За останні роки було розроблено численні інструменти, які змінюють життя користувачів і полегшують використання штучного інтелекту. Наприклад, Google Translate, що пропонує переклад понад 100 мовами, може працювати через браузер і забезпечувати високу точність перекладів. Також інструменти, як Siri і Google Assistant, стали невід'ємною частиною смартфонів, дозволяючи користувачам ставити питання та отримувати відповіді. Інші інструменти, наприклад ChatGPT, здатні надавати швидкі відповіді на будь-які питання.

Не варто забувати, що навички спілкування виявляються ключовими у взаємодії між людьми, особливо у сфері вищої освіти, де вони можуть суттєво впливати на процес навчання. Ці навички включають у себе не лише вербальну комунікацію, таку як розмови і переговори, а й невербальні аспекти, такі як письмо, міміка та мова тіла.

У сфері вищої освіти особливо актуальною є аудіальна комунікація. Тому розробники освітніх технологій штучного інтелекту звертають увагу на такі аспекти, як машинне навчання, штучні нейронні мережі, глибоке навчання та комп'ютерний зір. Використання таких технологій має безліч переваг, системи штучного інтелекту можуть індивідуалізувати навчання для кожного учня, враховуючи їх потреби та стиль навчання. Вони також можуть надати різні типи зворотного зв'язку, допомагаючи студентам розвиватися в реальному часі.

Однак, разом з цими перевагами існують і серйозні проблеми, зокрема, щодо конфіденційності даних користувачів та можливості недостатнього контенту. Тому важливо, щоб штучний інтелект доповнював, а не заміщав роль вчителя в навчальному процесі, а використання штучного інтелекту мало обмежений вплив, щоб уникнути залежності від технологій та зберегти якість навчання.

Експерти також відзначають недоліки використання штучного інтелекту: можуть знизитись когнітивні здібності як викладачів, так і студентів. Занадто сильна залежність від технологій також матиме негативні наслідки. Слід зробити штучний інтелект доповненням до навчальних матеріалів розроблених вчителем. Вчителям і учням не слід нав'язувати надмірне використання штучного інтелекту.

Штучний інтелект може бути застосований у сфері освіти як помічник викладача, доповнюючи його функції, та використовуватися для створення персоналізованого навчального середовища, отримання зворотного зв'язку зі студентами. Однак, незважаючи на потенціал штучного інтелекту в освіті, існують побоювання щодо можливих негативних наслідків його застосування. Ці негативні наслідки можуть включати ризик зменшення ролі викладача, зниження розвитку креативних умінь та навичок критичного мислення студентів.

Список використаних джерел

1. García-Martínez I., Fernández-Batanero J.M., Fernández-Cerero J., & León S.P. Analysing the Impact of Artificial Intelligence and Computational Sciences on Student Performance: Systematic Review and Meta-analysis. *Journal of New Approaches in Educational Research*. 2023. № 12 (1). P. 171–197. DOI: <http://doi.org/10.7821/naer.2023.1.1240>.
2. Hulivata I., Nikolina I. Цифрові інструменти у реалізації безбар'єрного освітнього середовища. *COMPUTER-INTEGRATED TECHNOLOGIES: EDUCATION, SCIENCE, PRODUCTION*. 2023. № 51. С. 37–42.
3. Драч І., Петроє О., Бородієнко О., Рєгейло І., Базелюк О., Базелюк Н., Слободянюк О. Використання штучного інтелекту у вищій освіті. *Міжнародний науковий журнал «Університети і лідерство»*. 2023. № 15. С. 66–82. DOI: <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2023-15-66-82>.

ПРОЄКТУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ СІ/СD СИСТЕМИ ДЛЯ ПРОГРАМНИХ РІШЕНЬ ЗАСНОВАНИХ НА МІКРОСЕРВІСНІЙ АРХІТЕКТУРІ. ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ МАШИННОГО НАВЧАННЯ

Загорулько А.В.

*І курс, група КІ-23-1 phd, спеціальність «Комп'ютерна інженерія»,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Тимошенко О.М., к.ф.м.н., доцент,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»*

Мікросервісна архітектура побудови програмних рішень набула популярності в останні десятиліття завдяки гнучкості в питаннях масштабування та продуктивності, швидкості розробки нового та зручності розширення існуючого функціоналу, ефективного використання апаратних ресурсів та переходу до розгортання у хмарних середовищах.

Процес переходу на мікросервісну архітектуру є досить складним та ресурсоємним, особливо у разі необхідності продовжувати розвивати поточну систему так, щоб її продуктивність не зменшувалась [1].

При цьому виникають складності, обумовлені збільшенням:

- кількості сервісів та репозиторіїв коду;
- інфраструктур та витрат на їх розгортання та керування;
- необхідністю підтримки конфігурацій сервісів відповідно до кожного оточення розгортання;
- керування залежностями між сервісами та спільними бібліотеками;
- використання гетерогенних сервісних платформ в рамках одного продукту (наприклад, AWS лямбди та Kubernetes сервіси) [2].

Ефективна система неперервної збірки та розгортання (СІ/СD) дозволяє подолати проблеми перелічені вище [3].

Функціонально такі системи дозволяють:

- зменшити час на інтеграцію та розгортання сервісів;
- мінімізувати або повністю виключити залученість оператора;
- здійснювати прозорий моніторинг стану розробки, розгортання та функціонування продукту у виробництві;
- збільшити кількість сервісів без значного збільшення часу інтеграції та розгортання продукту;
- підтримувати продукт в стані готовності до виробництва;
- досить точно складати календар оновлення продукту;

– розширювати та замінювати компоненти системи.

Структурно, ефективні CI/CD системи забезпечують:

– модульність;

– базування на відкритому набору специфікацій (API);

– формування потоку подій.

Поєднання модульності та підтримки відкритого API надає можливість:

– використання сторонніх модулів системи;

– комбінування модулів від різних виробників, що дозволяє підвищити надійність та гнучкість системи в цілому.

Під потоком подій розуміємо інформацію, що продукується компонентами CI/CD системи в момент виконання відповідних задач та охоплює весь життєвий цикл продукту для поточного та ретроспективного аналізу стану продукту. Потік подій дозволяє будувати якісні метрики, систему реагування у випадку надзвичайних ситуацій, та є неодмінною складовою прозорого моніторингу процесу розробки, розгортання та функціонування продукту у виробництві [3; 4].

Залучення методів машинного навчання покликане розширити можливості аналізу та прогнозування стану життєвого циклу продукту на основі обробки історичних та поточних даних потоку подій [3; 4].

Поєднання CI/CD системи на базі відкритого API та методів машинного навчання переводить процес розробки та підтримки продуктів, заснованих на мікросервісній архітектурі на якісно новий рівень, підвищуючи швидкість та якість випуску нових версій, спрощуючи процеси оновлення та міграції на нову інфраструктуру, тим самим здобуваючи конкурентні переваги на ринку розробки програмного забезпечення.

Список використаних джерел

1. Newman S., *Building Microservices*. O'Reilly Media, Inc., 2021. 617 p.
2. Davis A. *Bootstrapping Microservices with Docker, Kubernetes, and Terraform*. New York, USA : Manning Publications, 2021. 440 p.
3. Eramo R., Muttilo V., Berarrdinelli L., Bruneliere H., AIDOaRt: AI-augmented Automation for DevOps, a Model-based Framework for Continuous Development in Cyber-Physical Systems. *Conference: 24th Euromicro Conference on Digital System Design (DSD 2021)*. Palermo, Italy. URL: https://www.researchgate.net/publication/353268043_AIDOaRt_AI-augmented_Automation_for_DevOps_a_Model-based_Framework_for_Continuous_Development_in_Cyber-Physical_Systems.
4. Sabharwal N., Bhardwaj G. *Hands-on AIOps Best Practices Guide to Implementing AIOps*. New York, USA : Apress, 2022. 259 p.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ МОДИФІКОВАНОГО МЕТОДУ ФРАКТАЛЬНОГО СТИСНЕННЯ ЗОБРАЖЕНЬ

Зубко Р.А.

*к.т.н., доцент кафедри інформаційних технологій та програмування,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»*

Проведення апробації методу підвищення часової ефективності фрактального стиснення зображень на прикладі. Для оцінки якості відновленого зображення використовуються метрики PSNR (peak signal-to-noise ratio) і SSIM (structure similarity). Величина PSNR — пікове відношення сигналу до шуму, позначає співвідношення між максимумом можливого значення сигналу і потужністю шуму, що спотворює значення сигналу. Дана метрика зазвичай вимірюється в децибелах. Більшому значенню PSNR відповідає краща якість зображення на тлі шуму. SSIM — індекс структурної подібності, є одним з методів вимірювання схожості між двома зображеннями. Тобто повне зіставлення та вимірювання якості на основі не стисненого вихідного зображення.

При застосуванні табличного модифікованого методу для кодування півтонових зображень з глибиною кольору 8 біт на піксель швидкість стиснення зросла у $7,482 / 0,374 = 20,01$ рази в порівнянні з базовим методом, $3,851 / 0,374 = 10,30$ разів в порівнянні з методом квадродерева.

Таблиця 1

Півтонове зображення Lena 512x512 — 8 біт на піксель (рис. 1)

Метод фр.стиснення	Час стиснення, с	Час декодування, с	Розмір вихідного файлу, кб	Розмір файлу після стиснення, кб	Коефіцієнт стиснення	PSNR, дБ	SSIM
Базовий	7,482	0,094	257	48	5,35	28,247	0,939
Квадродерево	3,851	0,078	257	48	5,35	27,358	0,877
Табличний модифікований	0,374	0,078	257	48	5,35	27,384	0,892

Програмний варіант, який розроблено у середовищі об'єктно-орієнтованого візуального програмування, дозволяє кодувати зображення, первинний формат яких містить кольорову палітру і має гли-

бину кольору 24 біт на піксель. Також є можливість кодувати зображення, первинний формат яких містить палітру, яка складається з 256 відтінків сірого, тобто має глибину кольору 8 біт на піксель.

Рис. 1. Відновлення півтонового зображення стисненого фрактальним методом

Як вхідні дані для кодування програма використовує зображення представлені у форматі BMP (Bitmap Picture), а після кодування створює новий файл, у якому зображення представляється у власному

форматі FCF (Fractal Coding File). При бажанні користувач може конвертувати файл, стиснений фрактальним методом, з формату FCF у формат BMP.

Таблиця 2

Час стиснення півтонового зображення модифікованим методом у відповідності з кроком домену та розміром рангового блоку

Крок домену	Розмір рангового блоку		
	4x4	8x8	16x16
	Час стиснення, с		
1	4,020	2,251	1,783
2	0,984	0,564	0,440
3	0,374	0,241	0,196
4	0,252	0,139	0,114
5	0,155	0,086	0,073
6	0,111	0,062	0,049
7	0,083	0,045	0,038
8	0,062	0,037	0,030
9	0,052	0,027	0,021
10	0,038	0,023	0,018
11	0,029	0,022	0,015
12	0,030	0,016	0,013
13	0,026	0,015	0,011
14	0,023	0,016	0,010
15	0,016	0,009	0,011
16	0,015	0,009	0,010
17	0,014	0,008	0,007
18	0,015	0,007	0,006
19	0,013	0,007	0,005
20	0,011	0,006	0,006

Таблиця 3

**Час стиснення півтонового зображення базовим
та модифікованим методами у відповідності з кроком домену
та розміром рангового блоку**

Крок домену	Розмір рангового блоку					
	4x4 базовий	4x4 модифікований	8x8 базовий	8x8 модифікований	16x16 базовий	16x16 модифікований
	Час стиснення, с					
1	9,275	4,020	8,686	2,251	8,491	1,783
2	2,316	0,984	2,183	0,564	2,122	0,440
3	1,017	0,374	0,958	0,241	0,933	0,196
4	0,597	0,252	0,540	0,139	0,537	0,114
5	0,380	0,155	0,348	0,086	0,339	0,073
6	0,260	0,111	0,237	0,062	0,229	0,049
7	0,188	0,083	0,173	0,045	0,187	0,038
8	0,149	0,062	0,137	0,037	0,134	0,030
9	0,115	0,052	0,105	0,027	0,103	0,021
10	0,092	0,038	0,085	0,023	0,081	0,018
11	0,078	0,029	0,072	0,022	0,069	0,015
12	0,065	0,030	0,059	0,016	0,058	0,013
13	0,054	0,026	0,049	0,015	0,048	0,011
14	0,048	0,023	0,044	0,016	0,043	0,010
15	0,042	0,016	0,038	0,009	0,037	0,011
16	0,039	0,015	0,035	0,009	0,034	0,010
17	0,035	0,014	0,030	0,008	0,030	0,007
18	0,029	0,015	0,027	0,007	0,026	0,006
19	0,026	0,013	0,023	0,007	0,022	0,005
20	0,021	0,011	0,019	0,006	0,019	0,006

ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ЗАПАСАМИ МАТЕРІАЛІВ ТА КОМПЛЕКТУЮЧИХ У ВИРОБНИЦТВІ

Карпушин Р.В.

І курс, група ПІ-23-2 м іст,

спеціальність «Інженерія програмного забезпечення»,

Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: Дуднік А.С., д.т.н, доцент,

Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»

Питання удосконалення управління запасами є одним із центральних і найскладніших в системі роботи матеріально-технічного забезпечення будь якого виробничого підприємства. Це не обходить стороною і виробництво товарів деревообробної промисловості, а саме виробництво меблів.

Існують певні етапи виробництва меблів, але кожна компанія має свої технологічні особливості. На деяких підприємствах передбачено повний виробничий цикл, який починається з виготовлення матеріалів (дерев'яних плит та щитів) і завершується випуском готової продукції. Але переважна частина виробників закуповують готові матеріали, а потім виконують розкрий листових матеріалів та збирають вироби, використовуючи при цьому комплектуючі різного призначення та від різних постачальників.

На великих підприємствах частіше використовують автоматизоване обладнання, яке дозволяє досягти високої точності, знизити кількість браку та зменшити трудовитрати.

Використання сучасних технологій дозволяє суттєво прискорити виробничий процес але також потребує узгодженості між потребами виробництва, реалізації готової продукції та постачанням матеріалів та комплектуючих.

У зв'язку з цим виникає необхідність якісного управління постачанням ТМЦ.

Управління постачанням ТМЦ є сукупністю заходів щодо забезпечення раціонального (а в ідеалі — оптимального) їх рівня на підприємстві, невід'ємною складовою частиною підприємства є їх внутрішні логістичні системи, що дозволяють реалізувати стратегічні та тактичні цільові установки. Відповідно і завдання управління запасами в таких системах логістичного менеджменту реалізуються на основі різних методологічних підходів.

Але реалізація цих підходів буде не ефективною без застосування сучасних інструментів таких, як сучасні системи керування ви-

робництвом, та як один з елементів таких систем — бази даних. Виходячи з того, що планування закупівель у відділі постачання базується на аналізі потреб виробництва, така інформаційна система повинна дозволити:

- скоротити загальний час обробки для аналізу та звітності;
- створювати спеціальні звіти та працювати зі складними запитамі;
- перетворювати дані на стандартний формат;
- безпечно зберігати дані в одному місці з різних джерел;
- очищати та видаляти неякісну інформацію, виявляти повторювані;
- пошкоджені або неточні набори даних;
- зберігати велику кількість історичних даних.

Згідно з проведеним аналізом сучасних підходів до організації баз даних можна виділити основні два види такої організації: OLTP (англ. Online Transaction Processing) та DWH (англ. Data Warehouse).

Програми, побудовані на використанні OLTP, зазвичай автоматизують структуровані, повторювані завдання обробки даних, такі як введення замовлень і банківські транзакції. OLTP-системи проєктуються, налаштовуються та оптимізуються для виконання максимальної кількості транзакцій за короткі проміжки часу. Як правило, великої гнучкості тут не потрібно, і найчастіше використовується фіксований набір надійних та безпечних методів введення, модифікації, видалення даних та випуску оперативної звітності. Показником ефективності є кількість транзакцій, які виконуються за секунду. Зазвичай аналітичні можливості OLTP-систем дуже обмежені (або взагалі відсутні).

Зважаючи на певні обмеження OLTP систем, DWH, як предметно-орієнтована інформаційна база даних, спеціально розроблена та призначена для підготовки звітів та бізнес-аналізу з метою підтримки прийняття рішень в організації. DWH будується на базі систем управління базами даних та систем підтримки прийняття рішень. Дані, що надходять до сховища даних, зазвичай доступні тільки для читання.

Структурно DWH складається із чотирьох рівнів. Перший рівень — це первинний збір інформації. Другий рівень — ядро сховища. На третьому рівні знаходяться вітрини даних. Четвертий рівень — сервісний.

DWH використовують для реалізації BI — business intelligence. Тобто впровадження процесу аналізу даних та отримання відомостей, що допомагають відповідальним особам приймати правильні рішення для реалізації завдань, покладених на відділ постачання підприємства.

Завдяки Data Warehouse управління відділом перетворюється з інтуїтивного руху на підкріплену цифрами науку. Коли є дані метрик по багатьом параметрам, можна будувати та оцінювати ефективність роботи. Правильність рішення підкріплюватиметься статистичними показниками, які з'являться у DWH. Неправильні будуть видно також.

Впровадження DWH, в інтересах відділу постачання, як інструменту підвищення ефективності виробничих потужностей, також дозволить проводити моніторинг якості взаємодії з постачальниками та контроль їхньої дисципліни постачання. Така БД дозволяє тримати руку на пульсі за всіма важливими параметрами, завдяки чому стає зручніше будувати та реалізувати поточні та довгострокові плани виробництва.

Список використаних джерел

1. Луценко І. Логістичне управління запасами. К. : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. 69 с.
2. Попова Ю. Логістичне управління запасами на підприємствах залізничного транспорту. *Економіка і організація управління*. 2017. № 4 (28). С. 111–117.
3. Офіційний веб-сайт IBM. URL: <https://www.ibm.com/topics/data-warehouse>.
4. Барсегян А. Технології аналізу даних: Data Mining, Text Mining, Visual Mining, OLAP. С.-П. : БХВ-П, 2008. 384 с.
5. Офіційний веб-сайт Microsoft. *Understanding Microsoft OLAP Architecture*. URL: <https://learn.microsoft.com/en-us/analysis-services/multidimensional-models/olap-physical/understanding-microsoft-olap-architecture?view=asallproducts-allversions>.

ЗАСТОСУВАННЯ ГЕНЕРАТИВНОГО ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ В ІТ-ПРОЄКТАХ

Колесник К.В.

*аспірант I курсу, спеціальність «Комп'ютерна інженерія»,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Павленко В.І., к.ф.-м.н., доцент,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»*

У сучасному світі, де інформаційні технології відіграють вирішальну роль у діяльності будь-якої компанії, пошук шляхів підвищення ефективності ІТ-проектів є актуальним завданням. Організації, що впроваджують генеративний штучний інтелект (GenAI),

фокусується на захисті та розширенні своїх конкурентних позицій через інкрементальні поліпшення та диференціацію процесів. Підвищення продуктивності є основною перевагою, яку відзначають ранні адаптери, з перспективою непрямого майбутнього фінансового результату. Важливим є вимірювання впливу GenAI на продуктивність і стратегічне управління здобутими перевагами для досягнення довгострокових фінансових цілей. За прогнозами компанії Gartner, половина всіх працівників до 2028 року будуть користуватися асистентами на базі штучного інтелекту, які стануть частиною професійного середовища багатьох фахівців [1].

Це дослідження спрямоване на вивчення різноманітних способів інтеграції штучного інтелекту (ШІ) у діяльність різних учасників ІТ-проектів, включаючи менеджерів, бізнес-аналітиків, тестувальників, дизайнерів та розробників. Згідно з аналізом Goldman Sachs, до 30% завдань у сферах комп'ютерних наук та математики можуть бути оптимізовані за допомогою штучного інтелекту [2]. Застосування таких інструментів, як Chat-GPT для бізнес-аналітиків та CoPilot для розробників, вже демонструє позитивний вплив на ефективність робочих процесів. Вивчення різних AI-плагінів для автоматизації листування, ведення мітинг нотаток та інших аспектів комунікації дозволяє розширити розуміння потенціалу ШІ в командах розробки [3].

Дослідження базується на комплексному підході, що включає аналіз відкритих джерел, опитування учасників ІТ-проектів, експерименти з впровадженням GenAI інструментів та інтерв'ю з експертами. Такий підхід дозволяє отримати глибинне розуміння того, як різні рішення на основі ШІ можуть сприяти підвищенню продуктивності та ефективності в ІТ-сфері.

Очікується, що дослідження виявить найефективніші методи впровадження ШІ у діяльність команд розробки, окреслить межі застосування штучного інтелекту в ІТ-проектах та надасть рекомендації щодо їх впровадження. Результати дослідження спрямовані на визначення оптимальних стратегій інтеграції ШІ для підвищення ефективності команд.

Результати даного дослідження покликані сприяти розвитку розуміння кращих практик застосування GenAI у сфері інформаційних технологій, сприяючи таким чином інноваційному розвитку галузі.

Список використаних джерел

1. Rita Sallam, Bern Elliot, Graham Waller, Matt Cain, Andrew Frank, James Plath, Adnan Zijadic, Pri Rathnayake, Nate Suda. How to Calculate Business Value

and Cost for Generative AI Use Cases. Gartner. 2024. URL: <https://www.gartner.com/document/5188263>.

2. Goldman Sachs. The Potentially Large Effects of Artificial Intelligence on Economic Growth. *Economics Research*. 2023. URL: https://www.ansa.it/documents/1680080409454_ert.pdf.

3. Benaich N. State of AI Report. Air Street Capital. 2023. URL: https://docs.google.com/presentation/d/156WpBF_rGvf4Ecg19oM1fyR51g4FAMHV3Zs0WLukrLQ/preview?slide=id.g24daeb7f4f0_0_3373.

БАГАТОФАКТОРНЕ ОЦІНЮВАННЯ СТАНУ ЗАХИЩЕНОСТІ ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ СИСТЕМ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРУ ЗА ДАНИМИ ВІД SIEM-СИСТЕМ

Кошара А.В.

*аспірант, група КІ-23-1, спеціальність «Комп'ютерна інженерія»,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Писарчук О.О., д.т.н., професор,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»*

Починаючи з 2010 року і дотепер, спектр потенційних загроз перманентно розширюється, як і кількість девайсів, що комунікують в одному кластері комп'ютерної мережі. Вага кіберзагроз у спектрі загроз нацбезпеці країн зростає, і ця тенденція в міру розвитку інформаційних технологій та їх конвергенції з технологіями штучного інтелекту в найближче десятиліття лише посилюватиметься.

Згідно тез РНБО, що описані у «Стратегія кібербезпеки України (2021–2025 роки)» особливо важливою та актуальною є проблема шпигунсько-саботажних дій у кіберпросторі проти України. Це пов'язано з кібершпигунською активністю спецслужб інших країн, в першу чергу росії з метою крадіжки інформації, порушення нормального функціонування критичної інформаційної інфраструктури: системи управління державою, об'єктів життєзабезпечення, енергетики, транспорту, ядерної та хімічної промисловості, а також банківської сфери. Загрози інформаційної безпеки — доволі комплексне поняття, що характеризується різноманітними індикаторами (факти, ризики, потенції). Залежно від комбінаторики цих індикаторів визначається тип загроз та їх рівень (*severity*).

SIEM — це система для збору, реєстрації, зберігання та дослідження подій інформаційної безпеки (логів) та індикаторів для виявлення загроз та реагування на інциденти. Принципи побудови SIEM-

систем базуються на комплексному моніторингу усіх доступних джерел та сценаріїв загроз в інформаційно-телекомунікаційних системах.

Для конкретної інформаційно-телекомунікаційної системи в кожен проміжок часу, перелік індикаторів та загроз може мати непередбачувану комбінаторику взаємодії, що спонукає до залучення фахівців-аналітиків, що пов'язує ефективність оцінювання стану захищеності із фахом та досвідом аналітика та їх відповідність отриманих даних принципам аналітичної обробки інформації.

Три основні принципи інформаційно-аналітичної діяльності це достовірність інформації, своєчасність отриманої інформації та ясність інформації. Одна з особливостей SIEM — якраз гарантування отримання достовірної інформації з активів та своєчасність цієї інформації (події інформаційної безпеки знаходяться в черзі з міткою часу і гарантовано потраплять до «реєстру»). А ось над «ясністю інформації» необхідно працювати — сформулювати об'єм даних, що необхідно отримати від джерела для моніторингу конкретного кейсу та налаштувати їхню відправку з подільним аналізом та оцінкою загроз.

Майбутні дослідження має бути спрямовано на формалізацію системи індикаторів загроз до рівня показників та критеріїв з подальшим застосуванням методів багатofакторного/багатокритеріального оцінювання. Результатом яких має бути інтегрована оцінка загроз, величина якої пропорційна їх рівню, а зміст індикаторів відповідає їх типу.

Список використаних джерел

1. РНБО. Стратегія кібербезпеки України (2021–2025 роки). URL: https://www.rnbo.gov.ua/files/2021/STRATEGIYA%20KYBERBEZPEKI/proekt%20strategii_kyberbezpeki_Ukr.pdf.

2. Писарчук О.О., Бобало Ю.Я., Даник Ю.Г., Комарова Л.О., Лук'янов О.О., Максимович В.М., Ріппенбейн В.В., Смух Р.Т., Стогній В.С., Сторонський Ю.Б., Стрихалюк Б.М. Моніторинг об'єктів в умовах апіорної невизначеності джерел інформації. URL: https://scholar.google.com.ua/scholar?oi=bibs&hl=ru&cites=126543_81359187116483&as_sdt=5.

3. Pysarchuk Oleksii, Danyk Yurii, Tymchuk Serhii. Математичне забезпечення автоматизованої системи збору та обробки інформації від технічних засобів моніторингу. URL: <https://sit.nuou.org.ua/article/view/42403>.

МЕТОДИ ПОБУДОВИ МІКРОСЕРВІСНОЇ АРХІТЕКТУРИ В ХМАРНИХ СХОВИЩАХ

Михайленко О.О.

*II курс, група КІ-22-1, спеціальність «Комп'ютерна інженерія»,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Забара С.С., д.т.н., професор,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».*

Актуальність. У сучасному інформаційному світі проблема проектування та створення якісного програмного забезпечення є надзвичайно важливою. Під час розвитку ІТ-індустрії було знайдено багато різних методів та способів будування складних програмних систем. Одним з показників гарно побудованої програми є її архітектура, вона повинна вірно описувати предметну область та бути формальною моделлю системи. Можна вважати архітектурою програмної системи набір певних структурних компонентів зв'язаних між собою, що задають поведінку усієї системи. Основною задачею архітектури є управління складністю, елегантне та доцільне відображення предметної області. Монолітна архітектура означає: що вся система фізично розташовується на єдиній машині, запускається в одному процесі та виконує всі бізнес-операції. Монолітна система масштабується виключно горизонтально, шляхом запуску декількох окремих серверів із кожним окремим монолітом. З часом знаходилися інші ідеї та підходи, саме таким стала сервісоорієнтована архітектура (SOA), на відміну від монолітної системи, при SOA вся програма являє собою розподілену систему, яка обмінюється повідомленнями за певним протоколом. Вся система складається з набору незалежних сервісів, які фокусуються на власній задачі. В цілому, мікросервісна архітектура не є єдиним вирішенням усіх проблем, а вирішує лише певний набір задач і залежить від різних обставин.

Об'єкт дослідження. Мікросервіси представляють архітектурний стиль, в якому складні додатки створені як сукупність маленьких, легких, самодостатніх, незалежних, нетісно-зв'язаних сервісів, кожен з яких відповідальний за конкретний процес. Такий стиль протиставляється монолітному стилю, згідно з яким додатки будуються як єдине ціле. Мікросервіси співпрацюють один з одним на основі потреби виконання певної дії. Вони «спілкуються» через API, для яких не має значення мова програмування. Мікросервіси поєднують успішні та перевірені концепції з різних областей, таких як:

- гнучка розробка програмного забезпечення;
- сервісно-орієнтовані архітектури;
- API дизайн;
- безперервна інтеграція/безперервна доставка (CI/CD).

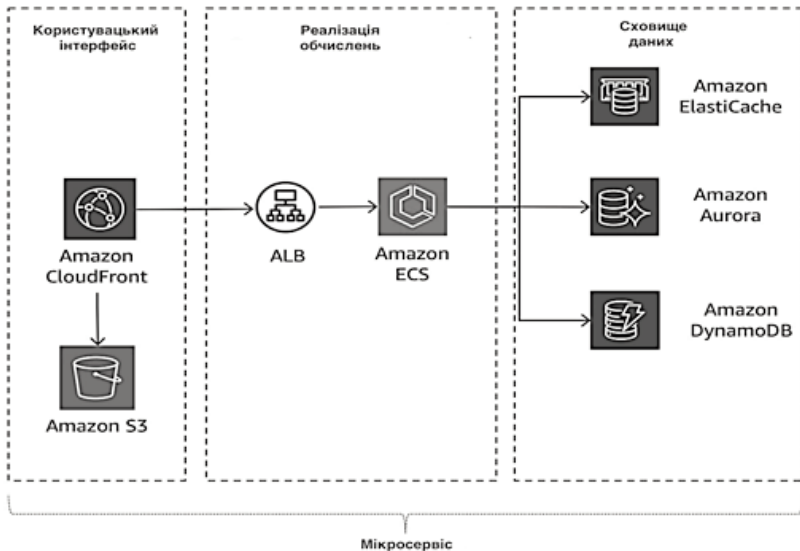

Рис. 1. Проста архітектура мікросервісів на AWS

Хоча мікросервіси пропонують багато переваг, життєво важливо оцінити унікальні вимоги вашого сценарію використання та пов'язані з цим витрати. Мікросервісна архітектура стає дійсно зручною, якщо система буде розгорнута в хмарі. В якості хмари буде використовуватися AWS — Amazon Web Services.

Типові монолітні програми складаються з різних шарів: презентаційного рівня, прикладного рівня та рівня даних. Архітектури мікросервісів, з іншого боку, розділяють функціональні можливості на цілісні *вертикалі* відповідно до конкретних доменів, а не технологічних рівнів. На малюнку показано еталонну архітектуру для типової програми мікросервісів на AWS.

Інтерфейс користувача. Сучасні веб-програми часто використовують фреймворки JavaScript для розробки односторінкових програм, які взаємодіють із серверними API. Ці API зазвичай створюються з використанням Representational State Transfer (REST) або RESTful API, або GraphQL API.

Впровадження мікросервісів. API вважаються *вхідними дверима* мікросервісів, оскільки вони є точкою входу для логіки програми. Зазвичай використовуються API веб-служб RESTful або API GraphQL. Ці API керують і обробляють клієнтські виклики, обробляючи такі функції, як керування трафіком, фільтрація запитів, маршрутизація, кешування, автентифікація та авторизація. AWS пропонує будівельні блоки для розробки мікросервісів, включаючи Amazon ECS і Amazon EKS як вибір механізмів оркестровки контейнерів, а також AWS Fargate і EC2 як варіанти розміщення. AWS Lambda — це ще один безсерверний спосіб створення мікросервісів на AWS. Вибір між цими варіантами хостингу залежить від вимог замовника щодо керування основною інфраструктурою. AWS Lambda дозволяє завантажувати ваш код, автоматично масштабувати та керувати його виконанням із високою доступністю. Це усуває потребу в управлінні інфраструктурою, тому ви можете швидко рухатися та зосередитися на своїй бізнес-логіці. Lambda підтримує кілька мов програмування та може запускатися іншими службами AWS або викликатися безпосередньо з веб- чи мобільних додатків.

ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТОДІВ АНАЛІЗУ ДАНИХ

Нечухрін О.В.

*аспірант, спеціальність «Комп'ютерна інженерія»,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Островський І.П., д.т.н., професор,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»*

Будь-яка діяльність людини так чи інакше пов'язана з обробкою даних. Завдяки використанню інформаційних технологій у наш час етап обробки даних став менш трудомістким. На перше місце відносно трудомісткості вийшли такі етапи, як освоєння статистичних пакетів, етап підготовки даних до аналізу, етап попереднього аналізу даних й етап інтерпретації результатів. Усе в цілому привело до змін у технології обробки й аналізу даних.

Аналіз даних — розділ математики, що займається розробкою методів обробки даних незалежно від їх природи.

Аналіз даних включає виконання послідовних, логічних дій з інтерпретації зібраних даних (наприклад, відповідей респондентів) та їх перетворення на статистичні форми, потрібні для ухвалення маркетингових та керівницьких рішень.

Можна виділити такі етапи аналізу даних: отримання даних, обробка, аналіз та інтерпретація результатів обробки.

У роботі розглянуті наступні методи обробки даних:

Попередня обробка — розділ аналізу даних що займається отриманням характеристик для подальшого використання у наступних розділах аналізу даних.

Обчислення базових характеристик

Перевірка основних гіпотез

Перевірка статистичності вибірки

Кореляційний аналіз — це статистичне дослідження (стохастичної) залежності між випадковими величинами. У найпростішому випадку досліджують дві вибірки (набори даних), у загальному — їх багатовимірні комплекси (групи).

Мета кореляційного аналізу — виявити чи існує істотна залежність однієї змінної від інших.

Головні завдання кореляційного аналізу:

- оцінка за вибірковими даними коефіцієнтів кореляції;
- перевірка значущості вибіркових коефіцієнтів кореляції або кореляційного відношення;
- оцінка близькості виявленого зв'язку до лінійного;
- побудова довірчого інтервалу для коефіцієнтів кореляції.

Дисперсійний являє собою статистичний метод аналізу результатів, які залежать від якісних ознак.

Регресійний аналіз — розділ математичної статистики, присвячений методам аналізу залежності однієї величини від іншої. На відміну від кореляційного аналізу не з'ясовує чи істотний зв'язок, а займається пошуком моделі цього зв'язку, вираженої у функції регресії.

Регресійний аналіз використовується в тому випадку, якщо відношення між змінними можуть бути виражені кількісно у виді деякої комбінації цих змінних. Отримана комбінація використовується для передбачення значення, що може приймати цільова (залежна) змінна, яка обчислюється на заданому наборі значень вхідних (незалежних) змінних. У найпростішому випадку для цього використовуються стандартні статистичні методи, такі як лінійна регресія. На жаль, більшість реальних моделей не вкладаються в рамки лінійної регресії. Наприклад, розміри продажів чи фондові ціни дуже складні для передбачення, оскільки можуть залежати від комплексу взаємозв'язків множин змінних. Таким чином, необхідні комплексні методи для передбачення майбутніх значень.

Коваріаційний аналіз — розділ аналізу даних, що намагається визначити модель зв'язку між залежною величиною, та набором кількісних та якісних величин. Таким чином він є ніби синтезом регресійного та дисперсійного аналізів.
$$\sigma^2 = \sigma_{\{A\}^2} + \sigma_{\{B\}^2} + \dots$$

Дискримінантний аналіз є близьким до дисперсійного і регресійного аналізів, які також намагаються виразити одну із залежних змінних у вигляді лінійної комбінації інших показників або вимірювань. Однак, у двох інших методів залежна змінна є числовий величиною, в той час як у дискримінантному аналізі це категорійна змінна. Більш подібними до дискримінантного аналізу є логістична і пробіт-регресія, оскільки вони також пояснюють категорійну змінну.

Аналіз часових рядів — сукупність математико-статистичних методів аналізу, призначених для виявлення структури часових рядів і для їх прогнозування. Сюди належать, зокрема, методи регресійного аналізу. Виявлення структури часового ряду необхідно для того, щоб побудувати математичну модель того явища, яке є джерелом аналізованого часового ряду. Прогноз майбутніх значень часового ряду використовується для ефективного прийняття рішень.

Мета даної роботи: використовуючи методи інтелектуального аналізу даних (data mining), які застосовують для виявлення прихованих закономірностей у великих масивах даних, та нейроінформатики, а також методики й засоби статистичного контролю за якістю управління організаціями удосконалити методи та алгоритми аналізу даних.

Список використаних джерел

1. Бек В.Л. Теорія статистики. К. : ЦУЛ, 2003. 288 с.

ПРО БЕЗПЕКУ У СВІТІ ІНТЕРНЕТ РЕЧЕЙ

Остапенко В.І.

*аспірант I курсу, спеціальність «Комп'ютерна інженерія»,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Дуднік А.С., д.т.н., доцент,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»*

Концепція Інтернету речей перш за все покликана покращити якість життя, що, наприклад, може втілюватися у вигляді полегшення щоденних справ для людей з інвалідністю [1; 2]. Питання безпеки у галузі Інтернет речей стає тим більше актуальним, чим популярніше стають різноманітні пристрої та додатки зі світу IoT.

На перший погляд, питання безпеки не є настільки важливими, адже бізнес перш за все орієнтується на отримання прибутку чи то на час впровадження продукту на ринок. Та додатково, часто може бути не розвинена відповідна законодавча база, що додатково призводить до серйозних проблем безпеки в IoT.

Класично архітектура пристроїв з Інтернету речей має три рівні: кінцеві пристрої, додатки, що працюють на цих пристроях та мережевий рівень. З погляду безпеки кожний із рівнів цієї архітектури можна доповнити чи розширити додатковими двома рівнями, що будуть відповідальними за шифрування даних та узгодження ключової інформації на кожному із архітектурних рівнів.

До основних цілей безпеки Інтернету речей можна віднести вирішення питань ідентифікації, автентифікація та авторизація, цілісності, конфіденційності, приватності, доступності, безвідмовності.

Проблеми ідентифікації полягає, що пристрій IoT має бути ідентифікований поміж інших пристроїв; автентифікація та авторизація важливий концепт, що зводиться до перевірки прав доступу до певної інформації; цілісність уособлює собою незмінність повідомлень та даних під час передачі, зберігання та ін.; конфіденційність проявляється у тому, що секретна чи приватна інформація має бути захищена від неавторизованого доступу; приватність є проявом необхідності дотримуватися прав щодо використання особистої інформації; доступність зводиться до того, що пристрої та послуги мають бути доступними (підключеними до мережі), коли це необхідно. Також інколи вищенаведені проблеми можуть перетинатися, наприклад проблеми автентифікації поєднуються із проблемами ідентифікації [3].

Щодо можливих шляхів розв'язання проблеми ідентифікації можна віднести використання методів IP-адресації, технологій RFID або шляхом безпосереднього нанесення графічних міток на пристрої. Загалом питання безпеки IoT тісно перекликаються із проблемами безпеки у комп'ютерному світі із додатковими особливостями, а саме переважно слабкими обчислювальними спроможностями пристроїв в IoT та більшою комунікацією з іншими девайсам, ніж з людиною.

Хоча ринок Інтернет речей росте великими темпами, проте вирішення питань безпеки Інтернету речей подекуди не має належної уваги. Визнаючи можливі загрози безпеки в IoT, питання опису та визначення ключових понять є необхідним кроком для розв'язання цих проблем.

Список використаних джерел

1. Domingo M. An overview of the internet of things for people with disabilities. *Journal of Network and Computer Applications*. 2012. Vol. 35. № 2. P. 584–596.
2. Neshenko N., Bou-Harb E., Crichigno J., Kaddoum G., Ghani N. Demystifying IoT Security: An Exhaustive Survey on IoT Vulnerabilities and a First Empirical Look on Internet-Scale IoT Exploitations. *IEEE Communications Surveys & Tutorials*. 2019. Vol. 21. № 3. P. 2702–2733.
3. Schiller E., Aidoo A., Fuhrer J., Stahl J., Ziörjen M., Stiller B. Landscape of IoT security. *Computer Science Review*. 2022. Vol. 44. 100467.

**ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МАШИННОГО НАВЧАННЯ
ТА ГЛИБИННОГО НАВЧАННЯ В ІТ ІНЖЕНЕРІЇ**

Павлик В.Ю.

*аспірант II курсу, група КІ-22-1а,
спеціальність «Комп'ютерна інженерія»,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Самарай В.П., к.т.н, ст.н.с., професор,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»*

Розвиток машинного навчання та глибинного навчання відкриває нові горизонти для ІТ інженерії, пропонуючи передові рішення для оптимізації процесів, підвищення точності даних та створення інтелектуальних систем. Ця доповідь аналізує найновіші тенденції та перспективи машинного та глибинного навчання, оцінюючи їх вплив на майбутнє ІТ інженерії, включно з розробкою програмного забезпечення, обробкою даних, кібербезпекою та іншими важливими аспектами.

Машинне та глибинне навчання революціонізували багато аспектів ІТ інженерії, від алгоритмів пошуку до автоматичного розпізнавання зображень. Подальший розвиток цих технологій обіцяє ще більш значні зміни в індустрії. Ця доповідь охоплює кілька ключових напрямків, в яких машинне та глибинне навчання мають найбільший потенціал для трансформації ІТ інженерії.

1. Оптимізація процесів розробки програмного забезпечення.

ШІ та машинне навчання допоможуть автоматизувати повторювані та рутинні завдання при розробці програмного забезпечення та забезпеченні якості.

Наприклад, інструменти на базі штучного інтелекту можна використовувати для генерації коду, пошуку помилок та генерації тестів та тестових наборів. ШІ може бути потужним інструментом

для розробників програмного забезпечення та інженерів з контролю якості. Це може допомогти їм у таких завданнях, як аналіз коду, оптимізація коду, пропозиція рішень найпоширеніших проблем та підвищення продуктивності та якості коду. Наприклад, Facebook використовує інструмент Sapienz для автоматизованого тестування своїх додатків, що дозволяє ефективно знаходити та виправляти помилки [1]. Глибинне навчання допомагає в аналізі та розумінні великих обсягів коду, пропонуючи рекомендації для рефакторингу, як це робить інструмент DeepCode.

2. Покращення обробки та аналізу даних.

Алгоритми машинного навчання сприяють виявленню закономірностей та трендів у великих наборах даних. Наприклад, Google Cloud Platform надає BigQuery ML, інструмент, що дозволяє користувачам створювати та виконувати моделі машинного навчання безпосередньо в рамках хмарної платформи для аналізу даних [2]. Це спрощує процеси обробки та аналізу великих даних, роблячи їх доступнішими для фахівців, не спеціалізованих у машинному навчанні.

3. Вдосконалення кібербезпеки.

Машинне навчання відіграє важливу роль у розробці систем кібербезпеки, дозволяючи виявляти та прогнозувати кібератаки з високою точністю. Поверхня атаки підприємства величезна, і вона стає дедалі більшою. Для кількісної оцінки ризику необхідно ефективно обробити до кількох сотень мільярдів сигналів, що змінюються в часі. Кількість сигналів залежить від обсягу підприємства. В результаті аналіз та підвищення рівня кібербезпеки вже не є завданням людського масштабу. Області застосування ШІ в кібербезпеці включають: виявлення вторгнень (ШІ може виявляти мережеві атаки, зараження шкідливим ПЗ та інші кіберзагрози), кібераналітика (аналіз великих даних з метою виявлення закономірностей та аномалій у системі кібербезпеки організації), безпечна розробка програмного забезпечення (створення безпечнішого програмного забезпечення, надаючи розробникам зворотний зв'язок у режимі реального часу про те, закритий їхній код чи ні). Наприклад, система Darktrace використовує машинне навчання для ідентифікації та нейтралізації кіберзагроз в реальному часі, вчасно адаптуючись до нових тактик зловмисників [3]. Це демонструє, як штучний інтелект може зміцнити захист від кібератак, передбачаючи та реагуючи на них швидше, ніж це здатні зробити традиційні системи.

4. Розробка інтелектуальних систем.

Завдяки прогресу в машинному та глибинному навчанні, розробка інтелектуальних систем, таких як розумні домашні помічники

(наприклад, Amazon Alexa) та персоналізовані медичні рішення, стає все більш досяжною. Ці системи можуть аналізувати величезні обсяги даних, щоб забезпечити користувачам індивідуалізовані рекомендації або вчасно реагувати на змінні умови [4]. Інтелектуальні системи здатні покращити якість життя, роблячи технології більш особистими та інтуїтивно зрозумілими.

Висновки. Перспективи розвитку машинного навчання та глибокого навчання в ІТ інженерії є надзвичайно обнадійливими. Вони пропонують нові можливості для підвищення ефективності, точності та інновацій у всіх аспектах інженерії та технологій. Подальші дослідження та розвиток цих технологій матимуть вирішальне значення для досягнення цих цілей та впровадження нових революційних рішень в ІТ індустрії.

Список використаних джерел

1. Engineering at Meta. Sapienz: Intelligent automated software testing at scale. URL: <https://engineering.fb.com/2018/05/02/developer-tools/sapienz-intelligent-auto-mated-software-testing-at-scale/>.
2. Google Cloud Platform. Introduction to BigQuery ML. URL: <https://cloud.google.com/bigquery-ml/docs/bigqueryml-intro>.
3. Darktrace. Cyber AI: An Immune System for Cloud Services. URL: <https://darktrace.com/>.
4. Amazon Alexa. What is Alexa? URL: <https://www.amazon.com/alexa-voice-service/b?ie=UTF8&node=17934671011>.

ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО КОНТЕНТУ

Позднякова Т.Є.

*І курс, група ЗПЛ-23-1м-гв, спеціальність «Психологія»,
Рівненський інститут Університету «Україна».
Науковий керівник: Савчук Л.О., к.пед.н., доцент,
Рівненський інститут Університету «Україна»*

Безперечно інформаційні технології дозволяють інтенсифікувати освітній процес, збільшити швидкість та якість сприйняття, розуміння та засвоєння інформації. Нині існує широкий спектр цифрових інструментів візуалізації навчального контенту: комп'ютерні презентації, флеш анімації, відеоматеріали, зображення, діаграми, схеми, графіки, інтелектуальні карти, інфографіка тощо.

Створення, представлення, впорядкування текстової інформації, що робить її наочною, а отже, зручнішою для аналізу та осмис-

лення, — головна ідея візуалізації. Вона стає все більш необхідною в епоху цифрової освіти, де доступ до великої кількості інформації вимагає ефективних способів її сприйняття та розуміння. Розглянемо кілька можливих варіантів використання цифрових інструментів для візуалізації навчального контенту.

Інтелектуальні карти (карти пам'яті, ментальні карти) відіграють важливу роль у візуалізації навчального матеріалу, оскільки допомагають структурувати і систематизувати інформацію. Створення таких схем стимулює активну роботу мозку та сприяє усвідомленню зв'язків між різними концепціями та ідеями, що полегшує процес запам'ятовування та розуміння навчального змісту. Крім того, інтелектуальні карти можуть бути використані як ефективний інструмент для колективної роботи, сприяючи спільній розробці і уточненню концепцій. Серед інтернет-ресурсів для створення інтелектуальних карт зручними у використанні можуть стати такі: Coggle (www.coggle.it), XMind (www.xmind.net), MindMeister (www.mindmeister.com), Bubbl.us (www.bubbl.us), Popplet (<http://popplet.com/>) та SpiderScribe (www.spiderscribe.net).

Віртуальна інтерактивна дошка — це мережевий інструмент, призначений для поєднання зображень, документів, відео та аудіо в одному інтерактивному форматі. Існує кілька способів, якими можна скористатися для поширення онлайн-дошок: копіювати покликання, генерувати qr-код, вставляти для веб-сайту, поширювати у соціальних мережах, зберігати у форматі зображення (jpg, png) чи завантажувати pdf-файл з усією розміщеною інформацією. У мережі Інтернет існують різноманітні ресурси для створення віртуальних онлайн-дошок, серед яких можна виділити наступні: Glogster (<http://edu.glogster.com/>), Miro (<http://miro.com/>), Twiddla (<http://twiddla.com/>), Scribblar (<http://scribblar.com/>), Bitpaper (<https://bitpaper.io/>), Draw Chat (<https://draw.chat/>), Lino (<https://en.linoit.com/>), та Padlet (<https://padlet.com/>).

Інтерактивний електронний плакат — це спосіб візуалізації інформації на основі одного зображення, до якого «мітками» (інтерактивними точками) прикріплюються покликання на веб ресурси, інтернет-документи, мультимедійні об'єкти: відео, аудіо, презентації, слайд-шоу, ігри, опитування тощо. Отже, інтерактивний плакат — це сторінка доступу, з якої можна перенаправляти користувачів на десятки інших сторінок, зібравши всі матеріали з конкретного питання чи теми в одному місці. Можна скористатись наступними ресурсами для створення інтерактивних цифрових плакатів: Genial.ly (<http://genial.ly/>), ThingLink (<https://www.thinglink.com/>) та Canva (<https://www.canva.com/>).

Хмара слів (хмара тегів, або зважений список) — це візуальне відтворення списку слів, категорій, міток чи ярликів на єдиному спільному зображенні. За допомогою такого способу можна візуалізувати термінологію з певної теми в більш наочний спосіб. Хмарина містить у собі як візуальну інформацію (наприклад, форма хмари), так і смислове навантаження — сам текст. Після створення хмарину слів можна зберегти у вигляді зображення або ж поділитися нею за допомогою покликання створеного на сайті. Генерувати хмарини слів можна на таких ресурсах: Tagxedo (www.tagxedo.com), WordItOut (<https://worditout.com/>), WordArt (www.wordart.com), Answergarden (<https://answergarden.ch/>), Canva (<https://www.canva.com/>) та інші.

Одним з актуальних способів формування інформаційної складової навчального середовища й упровадження підходу BYOD в освіті є використання QR-кодів. Практично будь-який мобільний пристрій легко розпізнає і розшифровує інформацію, закодовану за допомогою QR-коду. Для цього потрібно лише піднести камеру гаджета із встановленим програмним продуктом до зображення коду. Спочатку програма розшифровує код, а після цього пропонує виконати певну дію, передбачену вмістом коду. Сервіси створення QR-кодів: QR Code Generator (<https://www.qr-code-generator.com/>), QRFY (<https://qrfy.com/>), ZebraQR (<https://zebra-qr.com/>), QRTiger (<https://www.qrcode-tiger.com/>) та інші.

Розглянуті вище приклади цифрових інструментів дають можливість візуалізувати навчальний контент, більш привабливо та зрозуміло презентувати його. Загалом, візуалізація є потужним засобом для поліпшення навчання та сприяє розвитку критичного мислення, креативності та розуміння складних понять.

Список використаних джерел

1. Позднякова Т. QR-коди: їх створення та використання на уроках біології. *Нова педагогічна думка: науково-методичний журнал*. Рівне : Гедеон-Прінт, 2020. № 1. С. 36–42.
2. Позднякова Т., Тимчина В., Тимчина Н. Створення та ідеї використання хмарин слів на уроках біології. *Нова педагогічна думка: науково-методичний журнал*. Рівне : Гедеон-Прінт, 2019. № 1. С. 49–55.
3. Позднякова Т., Харченко Н. Використання інтерактивних плакатів genial.ly на уроках біології в закладах загальної середньої освіти. *Нова педагогічна думка: науково-методичний журнал*. Рівне : РОІППО, 2022. № 1 (109). С. 31–39.

ВИКОРИСТАННЯ ФАЗЗИНГУ ДЛЯ ВЕРИФІКАЦІ ТЕСТІВ

Попадюк Є.Ю.

*аспірант, група КІ-20-1а, спеціальність «Комп'ютерна інженерія»,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».*

*Наукові керівники: Павленко В.І., к.ф.-м.н., доцент,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»;*

*Зайцев В.Г., д.т.н., професор,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»*

Верифікація тестів є такою ж важливою складовою тестування, як і їх написання, оскільки вона гарантує, що тестові сценарії адекватно оцінюють програмний код, ефективно виявляючи помилки та вразливості. Без верифікації існує ризик, що тести можуть бути написані з помилками або не покривати всі можливі сценарії використання, що призводить до неповної або некоректної оцінки якості програмного забезпечення. Тому верифікація тестів виступає як критичний етап у забезпеченні високої надійності та безпеки розроблюваних програмних продуктів.

Провідним методів верифікації тестів є мутаційне тестування, яке полягає в модифікації коду програми для створення потенційних помилок, щоб перевірити, наскільки ефективно тестові сценарії здатні їх виявити [1]. Цей метод допомагає оцінити надійність тестів шляхом аналізу відсотка «вбитих» мутантів — змінених версій коду, які мають бути виявлені тестами. Верифікація тестів через мутаційне тестування сприяє підвищенню якості програмного забезпечення, виявляючи слабкі місця в тестовому покритті.

Тим не менш, з розвитком мов програмування, зокрема тих, що підтримують функції вищого порядку, традиційні методики мутаційного тестування зіштовхуються з обмеженнями. Ці обмеження полягають у складнощах з мутуванням коду, що використовує складні мовні конструкції. У відповідь на ці виклики, був розроблений підхід мутаційного тестування за методологію чорної скриньки (англ. Black-box Mutation Testing), яка дозволяє обійти ці обмеження, не вимагаючи прямого доступу до вихідного коду функції, що тестується [2].

Метод тестування на основі чорної скриньки має суттєві переваги у застосуванні до мов програмування з функціями вищого порядку, надаючи можливість для гнучкого тестування без безпосереднього втручання в код. Проте, серед основних недоліків цього підходу є його обмежена ефективність при роботі з мовами без строгої типізації, так

як це унеможлиблює генерування випадкової функції з відповідним типом. Крім того, відсутність евристики для мутованих функцій, підвищує ризик генерації нерелевантних або неінформативних мутацій, що може призвести до неефективного використання ресурсів.

Для покращення результатів верифікації, ми розробили новий метод, який використовує концепції мутаційного тестування з впровадженням фаззингу (англ. *fuzzing*).

Фаззинг у мутаційному тестуванні — це процес автоматичної генерації вхідних даних, часто випадкових, з метою виявлення помилок або вразливостей у програмному забезпеченні. Ця методика використовується для імітації нестандартних або непередбачуваних ситуацій, які можуть виникнути під час використання програми, допомагаючи виявити помилки, що інакше могли б залишитися непоміченими. Фаззинг дозволяє автоматизувати процес пошуку помилок, значно підвищуючи ефективність тестування.

У вдосконалення цього підходу, ми використовуємо фаззинг виходу оригінальної функції, замість заміни функції вищого порядку, що ми тестуємо на іншу, з відповідним типом. Завдяки цьому, змінюючи функцію фаззингу ми здатні застосовувати специфічні евристики для керування процесом мутації, наприклад спрямовувати мутантів до екстремальних значень, як то «», 0, [], null, INT_MAX та інших, в залежності від типу функції. Також ці евристики мають змогу емулювати справжнє мутаційне тестування за рахунок невеликих змін, наприклад, інвертування бітів числа, видалення або додавання елемента масиву.

Це знижує ризик створення неефективних мутантів, покращує верифікацію асоціативних функцій і дає змогу генерувати меншу кількість мутацій. Таким чином, цей метод не тільки вирішує проблему відсутності евристики у попередній методології, але й робить крок до ефективного покриття даних не відмовляючись від ідеї розгляду функції як чорного ящика.

Також, даний підхід можна використовувати у мовах без строгої типізації, адже реалізації фаззингу існують для багатьох сучасних мов програмування.

Порівнявши результати виконання класичного мутаційного тестування, оригінального підходу верифікації на основі чорної скриньки і розробленого методу, бачимо, що новий метод частіше корелює з мутаційним тестуванням, зберігаючи основні переваги оригінального методу.

Список використаних джерел

1. Petrović G., Ivanković M., Fraser G., & Just R. Does mutation testing improve testing practices?. In *2021 IEEE/ACM 43rd International Conference on Software Engineering (ICSE)*. 2021. P. 910–921.
2. Duregård J. Automating black-box property based testing. *Chalmers Tekniska Hogskola* (Sweden). 2016.

МЕТОДИ CRM-СИСТЕМИ

Пушкарук Н.М.

*IV курс, спеціальність «Комп'ютерна інженерія»,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Зайцев В.Г., д.т.н., професор,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»*

Вступ. У сучасному бізнес-середовищі, де конкуренція досягає небувалих масштабів, важливість управління відносинами з клієнтами (CRM) не може бути переоцінена. CRM-системи допомагають компаніям ефективно управляти взаємодією з клієнтами протягом усього їх життєвого циклу, починаючи від залучення нових клієнтів до збереження та розвитку відносин з існуючими. Ця робота має на меті дослідити різноманіття методів, які CRM-системи пропонують для досягнення цих цілей.

Огляд CRM-систем. CRM-система — це комплексне рішення, що дозволяє компаніям вести облік взаємодій з клієнтами, аналізувати їх поведінку та підвищувати загальну задоволеність споживачів. Існує три основні типи CRM-систем: оперативний, аналітичний та колаборативний.

Оперативний CRM зосереджується на автоматизації маркетингових, продажів та сервісних процесів. Його головна мета — спростити та оптимізувати взаємодії з клієнтами на кожному етапі. Це включає управління контактами, ведення бази даних клієнтів, автоматизацію продажів, електронний маркетинг та обслуговування клієнтів.

Аналітичний CRM допомагає зібрати, зберігати та аналізувати великі обсяги даних про клієнтів. Це дає можливість глибше розуміти потреби, вподобання та поведінку клієнтів, а також вимірювати ефективність маркетингових кампаній. Використання аналітики може покращити прийняття рішень та стратегічне планування.

Колаборативний CRM фокусується на покращенні співпраці між відділами компанії та оптимізації комунікації з клієнтами через різні канали. Це включає управління соціальними медіа, службу під-

тримки клієнтів через чати та електронну пошту, а також інтеграцію з зовнішніми платформами для створення єдиного каналу взаємодії.

Застосування CRM-системи може значно вплинути на успіх компанії. Наприклад, за допомогою оперативного CRM компанія може автоматизувати процес ведення лідів та збільшити конверсію зацікавлених осіб у покупців. Аналітичний CRM дозволяє ідентифікувати найбільш прибуткові сегменти клієнтів та сконцентрувати на них маркетингові зусилля. Колаборативний CRM підсилює лояльність клієнтів за рахунок покращення якості обслуговування.

Висновки. CRM-системи є невід’ємною частиною сучасного бізнесу, що дозволяє компаніям ефективно управляти взаємодіями з клієнтами та підвищувати їх задоволеність. Використання методів оперативного, аналітичного та колаборативного CRM може значно покращити бізнес-процеси, збільшити продажі та зміцнити лояльність клієнтів.

Список використаних джерел

1. Вигадане джерело 1: «Сучасні підходи до управління відносинами з клієнтами». Іван Іваненко, 2023.
2. Вигадане джерело 2: «Аналіз ефективності CRM-систем у роздрібно-му бізнесі». *Журнал управління відносинами з клієнтами*. Випуск 45. 2022.
3. Вигадане джерело 3: «Технології колаборативного CRM: новий рівень взаємодії з клієнтами». Міжнародна конференція з цифрової економіки, 2021.

ВИКОРИСТАННЯ АРХІТЕКТУРНОГО ПІДХОДУ ЕКСПЕРТНИХ СИСТЕМ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ БІЗНЕС ПРАВИЛАМИ НА ПРИКЛАДІ СИСТЕМИ АНКЕТУВАННЯ КЛІЄНТІВ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

Рожанський О.О.

І курс, група ІПЗ-23-2м,

спеціальність «Інженерія програмного забезпечення»,

Інститут комп’ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: Дуднік А.С., д.т.н., професор,

Інститут комп’ютерних технологій Університету «Україна»

Анотація. На прикладі системи анкетування клієнтів банку доводиться, що застосування елементів архітектурних підходів експертних систем у бізнес-додатках, такий як розподіл бізнес-правил та алгоритмів обробки бізнес-правил робить систему більш адаптованою до змін в порівнянні з традиційними підходами.

Актуальним завданням на сьогоднішній день є застосування елементів архітектурних підходів експертних систем у бізнес-додатках, що дозволить розділяти бізнес-правила та алгоритми обробки бізнес-правил, що призведе в свою чергу до більш гнучкої побудови бізнес-додатку та дасть змогу змінювати компоненти системи незалежно друг від друга, тобто представник бізнесу зможе швидко змінювати правила згідно потреб бізнесу.

Метою роботи є показати, що застосування системи управління бізнес-правилами має перевагу над підходом, коли бізнес-правила містяться безпосередньо у кодї, разом з та алгоритмами їх обробки, тобто жорстко закодовані.

Клієнт банку — будь-яка фізична чи юридична особа, що користується послугами банку. Комерційний банк при наданні банківських послуг, згідно вимог законодавства, повинен збирати деякі відомості про своїх клієнтів. Це робиться за допомогою Анкети-опитувальника. Але питання, які містить така анкета, значною мірою, залежить від типу клієнтів та здійснюваної діяльності.

Приклад. В банк з метою відкриття рахунків звертається деякий корпоративний фонд. Оскільки корпоративні фонди створюються та здійснюють діяльність відповідно до спеціального закону — Закону України «Про інститути спільного інвестування», то банк повинен передбачити у Анкеті-опитувальнику юридичної особи специфічні відомості, що стосуються корпоративних фондів, такі як: свідоцтво про внесення корпоративного фонду до Єдиного державного реєстру інститутів спільного інвестування, дані про зберігача активів, дані про компанію з управління активами. Тобто, коли оператор вводить дані про юридичну особу та зазначає, що клієнт є корпоративним фондом, то повинні з'явитися відповідні питання, при чому, обов'язковими до заповнення. Ми маємо ситуацію, коли відповіді на одні питання регулюють появу інших питань.

Головна ознака усіх експертних систем це те, що знання та алгоритм обробки цих знань відокремлені один від одного. Знання мають бути якимось чином представлені. Системи представлення знань, що використовують вирази виду «ЯКЩО умова, ТО дія» (IF-THEN) отримали назву продукційних. Велика перевага такої моделі у тому, що для формування таких виразів не потрібен спеціаліст у галузі інформаційних технологій. Прикладом продукції може слугувати наступний вираз:

ЯКЩО сума заказу перевищує 3000 грн ТА здійснена передплата, ТО доставка безкоштовна

В загальному сенсі ми маємо такий вираз для визначення продукційної моделі або продукційного правила:

$i = \langle Q, P, A \rightarrow B, N \rangle$, де

i — ім'я продукції або її номер за порядком;

Q — елемент, що характеризує сферу застосування продукції, продукційні правила можуть бути розбиті на множини, кожна з котрих має свою сферу застосування;

P — умова застосування ядра продукції — логічний вираз, який до речі, може бути перенесений до ядра продукції;

$A \rightarrow B$ — ядро продукції;

N — постумови продукції.

В свою чергу, ядро продукції $A \rightarrow B$ розкривається як $A_1, A_2, \dots, A_n \rightarrow B_1, B_2, \dots, B_n$, де A_i — це i -я передумова правила, а B_i це i -й висновок правила. У разі, якщо усі передумови $A_1, A_2, \dots, A_n$ виконуються, то усі дії $B_1, B_2, \dots, B_n$ будуть виконані.

Список використаних джерел

1. Grzymala-Busse J.W. Rule Induction. In: Rokach L., Maimon O., Shmueli E. (eds) Machine Learning for Data Science Handbook. Springer, Cham. 2023. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-031-24628-9_4
2. Суботін С.О. Подання й обробка знань у системах штучного інтелекту та підтримки прийняття рішень : навчальний посібник. Запоріжжя : ЗНТУ, 2008. 341 с.

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ АВТОМАТИЗОВАНИХ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ СКЛАДСЬКОЮ ЛОГІСТИКОЮ

Рубаняк Т.М.

аспірант II курсу, група КІ-22-1а,

спеціальність «Комп'ютерна інженерія»,

Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: Тимошенко О.М., к.ф.-м.н., доцент,

Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»

Сучасні тенденції у розвитку складської логістики включають багато аспектів, які впливають на необхідність автоматизації систем управління.

За останні роки споживчі попити стали більш різноманітними, а процеси глобалізації зробили логістичні мережі складнішими. Це призвело до збільшення обсягів операцій на складах і потреби

в ефективних системах управління, які можуть впоратися з цими зростаючими вимогами.

В сучасному бізнес-середовищі компанії постійно шукають способи зниження витрат та скорочення часу виконання логістичних операцій. Автоматизовані системи управління можуть допомогти здійснити це шляхом ефективного розподілу ресурсів та оптимізації процесів.

Зростаюча конкуренція на ринку змушує компанії шукати способи підвищення якості обслуговування клієнтів. Автоматизовані системи управління можуть забезпечити більш високу точність та швидкість виконання замовлень, що сприяє поліпшенню задоволеності клієнтів.

Поява нових технологій, таких як Інтернет речей (IoT), штучний інтелект (AI), розподілена обробка даних (Distributed Ledger Technology), робототехніка та інші, створює можливості для впровадження більш ефективних та інноваційних систем управління складською логістикою.

Перш ніж розглядати можливість удосконалення, необхідно ретельно оцінити стан сучасних систем. Це включає вивчення різноманітних технологій, програмних рішень, апаратного забезпечення та методів управління, які використовуються на складах. Під час аналізу потрібно визначити сильні та слабкі сторони кожної системи. Це допоможе зрозуміти, в яких аспектах потрібно здійснити удосконалення. Пошук новітніх розробок та технологій у сфері автоматизації складської логістики, які можуть бути застосовані для покращення існуючих систем управління, розробка пропозицій щодо удосконалення систем управління (На основі проведеного аналізу та дослідження, виходячи з ідентифікованих потреб і можливостей, розробка конкретних рекомендацій та пропозицій щодо вдосконалення існуючих систем управління складською логістикою) допоможе підприємствам підвищити ефективність своїх логістичних процесів та забезпечити конкурентоспроможність на ринку.

Огляд методів та засобів автоматизації управління складською логістикою є ключовим етапом дослідження. Нижче представлено короткий огляд деяких основних методів та засобів:

Warehouse Management Systems (WMS) — Системи управління складом: WMS є одними з найпоширеніших інструментів управління складською логістикою. Вони дозволяють автоматизувати і контролювати такі процеси, як приймання товарів, розміщення на складі, підготовка замовлень та інвентаризація.

RFID технології: RFID (Radio Frequency Identification) дозволяють автоматично відслідковувати рух товарів на складі за допомогою радіочастотних міток. Це дозволяє збільшити швидкість та точність операцій, а також зменшити ризик помилок.

Автоматизовані системи сортування: Для швидкого та ефективного сортування товарів на складі використовуються різноманітні автоматизовані системи, такі як конвеєри, сортувальні машини та роботизовані системи.

Штучний інтелект та машинне навчання: Застосування штучного інтелекту та машинного навчання дозволяє прогнозувати попит на товари, оптимізувати маршрути доставки та планувати оптимальні розміщення товарів на складі.

Інтернет речей (IoT): Використання датчиків та з'єднання обладнання на складі до Інтернету дозволяє отримувати реальний час інформації про стан запасів, умови зберігання та роботу обладнання.

Вибір конкретних засобів залежить від потреб і характеристик конкретного підприємства. На основі аналізу сучасних систем управління складською логістикою та зазначених висновків, можна запропонувати деякі шляхи удосконалення, включаючи впровадження нових технологій та методів управління.

Підсумки дослідження мають велике значення для практики складської логістики, оскільки вони надають підприємствам інформацію та рекомендації для вдосконалення їхніх систем управління та підвищення ефективності їхньої діяльності. Дослідження показує, що нові технології та методи управління можуть значно покращити ефективність складської логістики через автоматизацію процесів та оптимізацію ресурсів. Використання нових технологій, таких як RFID та штучний інтелект, дозволяє підприємствам підвищити точність та швидкість виконання операцій на складі, що в свою чергу призводить до покращення обслуговування клієнтів та зменшення часу обробки замовлень. Вдосконалення систем управління складською логістикою допомагає підприємствам бути більш гнучкими та адаптивними до змін у ринкових умовах, що є ключовим фактором конкурентоспроможності. Впровадження нових технологій та методів управління дозволяє зменшити витрати на складську логістику через оптимізацію процесів та зменшення втрат товарів. Вдосконалені системи управління дозволяють підприємствам підвищити якість обслуговування клієнтів через швидшу та більш точну обробку замовлень, а також зменшення часу доставки.

ОГЛЯД СТАНДАРТІВ ВИСОКОДЕТАЛІЗОВАНИХ КАРТ, ЯКІ ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ В СИСТЕМАХ АВТОНОМНОГО КЕРУВАННЯ АВТОМОБІЛЕМ

Семко Г.П.

аспірант II курсу, група КІ-22-1а,

спеціальність «Комп'ютерна інженерія»,

Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: Павленко В.І., к.ф.-м.н., доцент,

Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»

Огляд проблематики. Використання стандартів високодеталізованих картографічних даних, HD Maps (High Definition Maps), є критично важливим для систем автономного керування автомобілями з декількох ключових причин:

1. *Точність та надійність.* Високодеталізовані карти забезпечують надзвичайно точну інформацію про дорожню інфраструктуру, включаючи лінії розмітки, дорожні знаки, перешкоди та геометрію доріг. Для автономних транспортних засобів, які покладаються на точне позиціонування та розуміння свого оточення, така інформація є незамінною для безпечного та ефективного навігування.

2. *Сумісність та інтеграція.* Стандартизація даних забезпечує, що інформація може бути легко обмінена та інтегрована між різними системами та компонентами, що використовуються в автономних транспортних засобах. Це спрощує співпрацю між різними виробниками та постачальниками, знижує витрати на розробку та сприяє швидкому впровадженню нових технологій.

3. *Реагування на зміни.* Дорожнє середовище постійно змінюється — нові дороги будуються, старі ремонтуються, а дорожні знаки та розмітка оновлюються. Використання стандартизованих форматів даних дозволяє системам автономного водіння швидко адаптуватися до цих змін, оскільки картографічні дані можуть бути оновлені в реальному часі або з мінімальним затриманням.

4. *Безпека.* Високодеталізовані карти надають автономним транспортним засобам важливу інформацію, необхідну для прийняття безпечних рішень під час водіння. Вони дозволяють точно визначати розташування на дорозі, враховувати потенційні перешкоди та адекватно реагувати на складні дорожні ситуації.

5. *Підтримка розширених функцій водіння.* Окрім базової навігації, високодеталізовані карти підтримують розширені функції автономного водіння, такі як адаптивне круїз-контроль, автоматичне парку-

вання та системи уникнення зіткнень. Точні картографічні дані дозволяють цим системам працювати з максимальною ефективністю.

6. *Ефективність*. Завдяки точним картам, автономні транспортні засоби можуть оптимізувати свої маршрути, знижуючи час в дорозі та споживання палива (або енергії). Це не лише підвищує загальну ефективність транспортної системи, але й сприяє зменшенню викидів вуглекислого газу.

Загалом, стандартизація високодеталізованих картографічних даних є фундаментальною для безпечного, ефективного та швидкого розвитку та впровадження систем автономного керування автомобілем.

NDS (Navigation Data Standard)

Navigation Data Standard (NDS) є глобальним стандартом для автомобільних навігаційних систем, розробленим для сприяння сумісності та обміну даними між різними постачальниками карт та виробниками автомобілів. Основною метою NDS є створення універсальної, масштабованої та високопродуктивної бази даних для карт, яка забезпечує точні та деталізовані геопросторові дані. Це включає інформацію про дорожні атрибути, такі як лінії розмітки, дорожні знаки, світлофори, а також динамічні дані, наприклад, інформацію про трафік в реальному часі. NDS сприяє поліпшенню навігації та автономних водійських функцій, дозволяючи автомобілям краще розуміти і адаптуватися до свого оточення.

HERE HD Live Map

HERE HD Live Map є передовою картографічною службою, розробленою спеціально для підтримки автономного водіння. Ці високодеталізовані карти надають критично важливу інформацію про дорожню інфраструктуру, включаючи точні характеристики доріг, такі як геометрія, висота, нахили, а також деталі дорожнього середовища, такі як знаки, розмітка та перешкоди. HERE Technologies постійно оновлює HD Live Map за допомогою даних, зібраних з різноманітних джерел, щоб забезпечити високий рівень точності та актуальності, необхідний для безпечного автономного водіння.

TomTom HD Map

TomTom HD Map — це високодеталізована картографічна служба, створена для забезпечення автономних транспортних засобів найточнішою і найактуальнішою інформацією про дорожню інфраструктуру. Карти TomTom включають детальні дані про дорожню геометрію, розмітку, дорожні знаки та інші критичні елементи, необхідні для точного водіння та навігації. TomTom використовує різноманітні техно-

логії збору даних, включаючи супутникове спостереження та дані з датчиків транспортних засобів, для створення та оновлення своїх HD карт, забезпечуючи таким чином високу точність та охоплення.

OpenDRIVE

OpenDRIVE є відкритим стандартом для опису деталей дорожнього середовища, призначений для використання у симуляціях дорожнього руху та розробці систем автономного водіння. Цей формат забезпечує детальне описання доріг, включаючи їхню геометрію, розмітку, дорожні знаки, світлофори та інші атрибути. OpenDRIVE дозволяє розробникам створювати високодеталізовані та точні віртуальні моделі дорожнього середовища для тестування та валідації алгоритмів автономного водіння в контрольованих умовах.

Mobileye REM (Road Experience Management)

Mobileye REM (Road Experience Management) є інноваційною технологією, розробленою компанією Mobileye, що дозволяє створювати високодеталізовані карти на основі даних, зібраних з автомобілів, оснащених їхніми системами. REM використовує дані з камер та інших датчиків на транспортних засобах для створення точних карт дорожньої інфраструктури, включаючи розмітку, дорожні знаки та інші важливі характеристики. Ця технологія дозволяє оновлювати карти в реальному часі та забезпечує важливу інформацію для систем автономного водіння, сприяючи підвищенню безпеки та ефективності водіння.

Список використаних джерел

1. Open Geospatial Consortium. Networked Transport of RTCM via Internet Protocol (NTRIP). 2021. URL: <https://www.ogc.org/standards/ntcip>.
2. NDS Association. NDS Specifications. 2021. URL: <https://www.nds-association.org/nds-specifications/>.
3. NDS: A Standard for High Definition Maps. HERE Technologies. URL: <https://here.com/automotive/nds/>.
4. Navigation Data Standard (NDS). Elektrobit. URL: <https://elektrobit.com/products/automotive-software/eb-navigation/nds/>.
5. TomTom HD Map. URL: <https://www.tomtom.com/products/hd-map>.
6. HERE HD Live Map. URL: <https://www.here.com/platform/HD-live-map>.
7. ASAM OpenDRIVE. URL: <https://www.asam.net/standards/detail/open-drive/>.
8. Road Experience Management. URL: <https://www.mobileye.com/technology/rem/>.
9. Hassani A. Karimi, Bobak Karimi. Geospatial Data Science Techniques and Applications. 2018.
10. Moawad A. Navigation Data Standard (NDS) for Autonomous Driving. *International Journal of Computer Science and Mobile Computing*. 2019.

ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Скорейко В.О.

II курс, група ІПЗ-23-2М,

Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: Дуднік А.С., д.т.н., професор,

Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»

Створення доступної інтерфейсної концепції сайту для осіб з вадами зору.

Вступ. В наш час високих технологій дуже важливо приділяти увагу людям з різними обмеженнями: допомогти їм створити умови для отримання доступу до інформації, різноманітних послуг та розважального контенту з просторів Інтернету.

Настав час створити веб-простір з інклюзивним дизайн-підходом, який буде враховувати різноманітні потреби користувачів з вадами та обмеженнями, забезпечуючи легку доступність та рівний досвід для всіх.

При розробці веб-сайту важливо враховувати, що не всі користувачі будуть сприймати його однаково. Інклюзивний дизайн допомагає усунути упередження та перемоги та робити так, щоб користувачі не відчували себе відкинутими, а якомога зручніше адаптовувалися.

Задачі дослідження

Вивчення основних проблем та завдань в розробці інклюзивних веб-сайтів:

- основні аспекти інклюзивного дизайну;
- доступність для людей з обмеженими можливостями;
- дослідження аудиторії (які групи користувачів можуть відчувати труднощі при взаємодії з веб-сайтом);
- техніки інклюзивного дизайну для поліпшення доступності;
- дотримання стандартів доступності (Web Content Accessibility Guidelines);
- WAI-ARIA.

Метою дослідження, в рамках проекту, планується:

- розробка адаптивного дизайну, який включатиме просту навігацію, використання читабельних шрифтів та можливість масштабування сторінок;
- передбачено втілення контрастних колірних рішень, які допоможуть користувачам краще розрізняти контент;

- інтеграція клавіатурного управління для забезпечення зручності користувачів з різними потребами;
- підібрати оптимальні web технології для реалізації інклюзивного сайту;
- зуміти конвертувати кольори за допомогою в залежності від обраного користувачем типу порушення кольоросприйняття за допомогою скриптової мови PHP з використанням бібліотеки phpQuery;
- дотримання стандартів доступності. При розробці веб-сайту важливо дотримуватися міжнародних стандартів доступності, таких як WCAG (Web Content Accessibility Guidelines). Ці стандарти визначають рекомендації та практичні рішення для забезпечення доступності веб-контенту для всіх користувачів.

Актуальність

Чому інклюзивний веб-дизайн є важливим?

Існує низка причин, через які дизайнери повинні робити кожен свій сайт доступним та інклюзивним.

Під час реалізації проекту було висунуто та враховано наступні вимоги.

Проста навігація

Версія сайту для людей з повною чи частковою втратою зору розміщується на тому ж домені та реалізується як окремий варіант розмітки відповідуючої вимогам:

- Відсутність зображень або мінімальна їх кількість.
- Іконка або текст «Контрастна версія» для переходу на спеціальну версію сайту.
- Посилання на контрастну версію розміщувати вгорі сайту для легкого доступу.

Читабельний шрифт

На сайтах не рідко зустрічаються хитромудрі шрифти — це незручно взагалі для всіх, а не тільки для людей з порушеннями зору, тому вимоги наступні:

- Вибір простих та читабельних шрифтів.
- Уникання складних шрифтів, які можуть бути незручними для людей з порушеннями зору.

Масштабування та зміна розміру літер

- Переконалися, що сайт адаптований для масштабування в браузері (Ctrl+ та Ctrl-) без втрати якості відображення.
- Вбудовування функції для зміни розміру літер та відстані між ними (наприклад, людям із дислексією простіше читати, якщо збільшені міжрядкові інтервали).

Колірні рішення

Контрастні кольори також допомагають відвідувачам краще розрізнити контент сайту. Можна таким шляхом, або зробити сайт одразу контрастним, або інтегрувати можливість перемикати колірні теми. Зазвичай використовуються три варіанти для відвідувачів із порушеннями зору: чорний текст на білому тлі, білий на чорному та жовтий текст на синьому тлі.

Тому вимогами є:

- Використання контрастних кольорових схем: чорний на білому, білий на чорному, жовтий на синьому.
- Можливість перемикання між колірними темами.
- Уникання використання кольору як єдиного смислового елемента.

Керування з клавіатури

Деякі користувачі не можуть побачити на екрані курсор миші, зате добре користуються клавіатурою на дотик, тому до вимог віднесемо:

- Забезпечення повної навігації сайту за допомогою клавіатури.
- Підтримка функцій прокрутки, заповнення полів, взаємодії з кнопками та розділами меню через клавіші.

Також ці функції є важливими і для людей з порушеннями моторики.

Адаптація під програми екранного доступу (скрінрідери)

Люди, які не можуть читати навіть збільшений текст, користуються спеціальними програмами (JAWS, NVDA, SuperNova). Скрінрідери зчитують сторінку та відтворюють її в голосовому режимі. Тобто, користувачі не читають сайт, а слухають. Програми бачать текст не оскільки люди, вони розпізнають розмітку. Тому важливо правильно верстати структуру HTML.

Web-технології реалізації сайту

Для реалізації серверної частини сайту використовується скриптова мова PHP.

PHP — це мова програмування з відкритим кодом.

PHP створена спеціально для ведення web-розробок, також код на PHP може впроваджуватись безпосередньо у html файл. Для того, щоб зробити парсинг сайту, у роботі було використано бібліотеку phpQuery.

phpQuery — це бібліотека для парсингу, яка імітує відомий фреймворк jQuery. Для того щоб почати працювати із бібліотекою достатньо завантажити її на сервер та підключити:

Висновки

Основна мета проекту — створити інтерактивний та доступний веб-ресурс, який забезпечує зручне та інклюзивне середовище. Впровадження адаптивного дизайну та інтеграція сумісності зі скрінрідерами забезпечують не тільки зручність, але й безперешкодний доступ до інформації для осіб з різними потребами.

Проект також акцентує увагу на важливості інклюзивного дизайну у цифровому просторі, показуючи, як технології можуть бути використані для покращення доступності та зручності для всіх користувачів. Це відкриває шлях до розширення можливостей для людей з обмеженнями та сприяє створенню більш рівноправного та відкритого суспільства.

Завдяки цьому проекту можна очікувати підвищення обізнаності щодо важливості веб-доступності та подальшого розвитку стандартів інклюзивного дизайну. Це також надає важливий приклад іншим організаціям та розробникам, підкреслюючи значення створення доступних веб-ресурсів, які враховують потреби всіх користувачів, незалежно від їхніх особливостей.

ІНДУСТРІАЛЬНІ ПАРКИ, ТЕХНОПАРКИ, ТЕХНОЗОНИ КИТАЙСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

Тищенко І.О.

*IV курс, група 23-1, кафедра української мови та літератури,
іноземної філології та перекладу,
Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна»*

Китай має багатий досвід створення та розвитку індустріальних парків, технопарків та технозон. Ці ініціативи розглядаються як важливий інструмент для стимулювання інновацій та економічного зростання в країні. Ось деякий перелік та невеличкий опис таких об'єктів у Китаї:

Шенженьський Спеціальний Економічний Район (深圳经济特区) (SEZ). Шенжень був першим містом у Китаї, де був створений спеціальний економічний район у 1980 році. Цей регіон був спрямований на залучення іноземних інвестицій та розвиток інноваційних технологій [1, с. 64].

Хайнаньський Міжнародний Технологічний Парк (海南国际科技园区) Розташований на острові Хайнань, цей парк спеціалізується на розвитку інформаційних технологій та біотехнологій [1, с. 72].

Технопарк Сіань (西安科技园). Розташований у місті Сіань, який відомий своєю історією та культурним спадком, цей технопарк фокусується на розвитку високих технологій та дослідженнях [1, с. 84].

Китайський Університет Міжнародного Бізнесу та Економіки (CUIBE) (中国对外经济贸易大学). Розташований у Пекіні, CUIBE включає різні технічні інкубатори та центри досліджень для підтримки інноваційних стартапів та підприємств [1, с. 96].

Технопарк у місті Цзянсу (江苏省科技园). Місто Цзянсу відоме своєю високою концентрацією технологічних компаній та дослідницьких установ, де розташовані чисельні технопарки та технозони, спеціалізовані в різних галузях, включаючи інформаційні технології, біотехнології, енергетику та інше [1, с. 98].

Технологічні парки у місті Шанхай (上海市附近的科技园). Шанхай є одним із провідних міст у Китаї для розвитку технологій та інновацій. Місто має численні технологічні парки, такі як «Zhangjiang Hi-Tech Park», де базуються багато високотехнологічних компаній та дослідницьких установ. Вони спеціалізуються у галузях, таких як інформаційні технології, біотехнології, електроніка та інші [1, с. 101].

Технопарк у місті Тяньцзінь (天津科技园). Місто Тяньцзінь має свій власний технопарк, який привертає компанії, спеціалізовані у виробництві інноваційних товарів та послуг [1, с. 106].

Технологічна зона в місті Гуанчжоу (广州市科技园). Гуанчжоу, розташований на південному сході Китаю, також активно розвиває технологічні зони, що спеціалізуються у високотехнологічних галузях [1, с. 110].

Технопарк у місті Чунцін (重庆镇附近科技园). Місто Чунцін є важливим центром для виробництва автомобілів та високих технологій. Тут діють технопарки та інкубатори для підтримки автомобільної та інших галузей [1, с. 114].

Екологічні індустріальні парки (生态产业园区). Китай також розвиває екологічні індустріальні парки для стимулювання охорони навколишнього середовища [1, с. 118]. Ці індустріальні та технологічні об'єкти в Китаї відіграють важливу роль у забезпеченні зростання економіки та розвитку нових технологій у країні, привертаючи як внутрішні, так і іноземні інвестиції, для сприяння бізнес інноваціям та розширення можливостей для бізнесу та наукових досліджень [1, с. 122].

Що собою являють індустриальні парки, технопарки та технозони Китайської Народної Республіки.

Індустриальні парки, технопарки та технозони в Китайській Народній Республіці — це специфічні області або зони, які призначені для підтримки та розвитку високотехнологічних компаній та інноваційних підприємств. Вони створюються з метою стимулювання економічного зростання, прискорення розвитку нових технологій, приваблення інвестицій та залучення талановитих фахівців. Ось деякі їх характеристики по пунктах:

Інфраструктура. Ці об'єкти мають розвинену інфраструктуру, що включає офісні будівлі, лабораторії, виробничі приміщення, комунікаційні мережі та інші зручності [2, с. 42]. *Підтримка інновацій.* Вони надають підтримку для досліджень та розробок, сприяють співпраці між університетами, дослідницькими установами та підприємствами, а також надають доступ до ресурсів для розвитку нових інновацій [2, с. 46]. *Фінансова підтримка.* Багато таких об'єктів мають спеціальні фінансові програми, які надають стартапам та інноваційним підприємствам доступ до інвестицій та фінансування, де молоді компанії можуть розвивати свої ідеї та бізнес-проекти [2, с. 49]. *Відкритість для іноземних інвестицій.* Багато цих об'єктів активно приваблюють іноземні інвестиції та сприяють співпраці з іноземними компаніями для навчання майбутніх фахівців у високотехнологічних галузях [2, с. 57]. *Сприяння розвитку регіону.* Розвиток цих об'єктів призводить до створення робочих місць, розбудови місцевої інфраструктури та підвищення рівня життя в регіоні, не забуваючи й про розвиток зелених технологій [2, с. 65]. *Підтримка експорту та міжнародної торгівлі.* Багато індустриальних та технологічних об'єктів працюють над створенням можливостей для компаній експортувати свої продукти та послуги на світові ринки [2, с. 79].

Історія китайських технопарків.

Історія китайських технопарків, або інакше називаються «високотехнологічні парки» в Китаї, має свої коріння в останній чверті ХХ ст., коли китайський уряд вирішив сприяти розвитку високотехнологічних галузей та інновацій. Після смерті Мао Цзедуну 1976 році в Китаї розпочалися економічні реформи, що призвели до створення спеціальних економічних зон (SEZ), включаючи Шенженьський Спеціальний Економічний Район. Ці зони стали підґрунтям для розвитку високотехнологічних підприємств [3, с. 43].

У 1980-х та 1990-х роках було створено перші технопарки для підтримки високотехнологічних галузей, таких як інформаційні тех-

нології та електроніка. Один із перших таких парків — Цзянсуський Технопарк, створений у 1988 році [3, с. 44]. Керівництвом Китаю було введено національну програму розвитку високих технологій, яка спрямовувала великі інвестиції у високотехнологічні галузі, що сприяла розвитку технопарків [3, с. 46]. У 2000-х роках Китай став важливим гравцем у світовому високотехнологічному секторі, і багато іноземних технологічних компаній відкривали свої відділення та дослідницькі центри саме у китайських технопарках [3, с. 49]. У 2008 році уряд Китаю оголосив про реалізацію стратегії «Південна Шацзін» (南沙晋战略), яка передбачала подальший розвиток технопарків у південних регіонах Китаю, котрі спеціалізуються у таких галузях як біотехнології, штучний інтелект, космічні технології та інші [3, с. 53]. А однією з ключових галузей, яка отримала великий розвиток у технопарках Китаю — є інформаційні та комунікаційні технології (ІКТ). Великі технологічні компанії, такі як «Tencent», «Alibaba» та «Huawei», стали лідерами в галузі ІКТ, долучаючись до розбудови електромобілів, розробки штучного інтелекту, біотехнологій, фінтех тощо [3, с. 58].

Нині Китай розширює свої інвестиції та діяльність технопарків за межі країни, де активно проводиться співпраця з іншими країнами, сприяючи обміну технологіями та інноваціями [3, с. 64].

Тож у висновок Китайські технопарки стали ключовим інструментом для досягнення інноваційних цілей китайської економіки, а їх внесок у розвиток високотехнологічних галузей і створення інновацій стає все більш помітним на світовій арені.

Список викоистаних джерел

1. Etkowitz H., & Klofsten M. Інноваційний регіон: до теорії регіонального розвитку, заснованого на знаннях. *Управління R&D*. 2005. № 35 (3). С. 243–255.
2. Лі Ю. та Хуан Дж. (2017). Розквіт Кремнієвої долини Китаю: порівняння з оригіналом. *Світовий розвиток*. 2017. № 96. С. 244–257.
3. Ніозі Дж. Національні системи інновацій є «х-ефективними» (і х-ефективними): чому деякі повільно навчаються. *Дослідницька політика*. 2002. № 31 (2). С. 291–302.
4. Окампо А., Рада К., Тейлор Л. Промислова політика в 21 столітті: виклик для Африки. У переосмисленні стратегій розвитку після фінансової кризи. *Oxford University Press*. 2018. С. 183–234.
5. МакКерн Б., Михайлова С. Інтернаціоналізація китайських високих технологій малих і середніх підприємств. *Журнал китайських економічних і бізнес-досліджень*. 2001. № 4 (3). С. 199–214.
6. Ge W., & Ding Y. Політика Китаю в галузі науки, технологій та інновацій: стимули та вплив. *Спрингер*. 2016.

7. Chen Y., Puttitanun T., & Yue M. Вплив спеціальних економічних зон на впровадження технологій: докази китайської політики «вилуплення дракона». *Journal of Development Economics*. 2018. № 135. С. 318–328.

АНАЛІЗ АУДІОЗАПИСІВ ДИХАННЯ МЕТОДАМИ МАШИННОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ ВИЯВЛЕННЯ АПНОЕ УВІ СНІ

Ткаченко Д.А.

*І курс, група КІ-23-1 PhD, спеціальність «Комп'ютерна інженерія»,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Одрібець С.П., к.ф.-м.н., доцент,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»*

Апноє уві сні. Сонне апноє (апноє уві сні) є загальним захворюванням, яке вражає як дітей, так і дорослих. Воно характеризується періодами повного (апноє) або часткового (гіпопноє) припинення дихання. Обидва типи подій мають подібну патофізіологію і, як правило, вважаються однаковими щодо їх впливу на пацієнтів. Найпоширенішу форму апноє уві сні, що називається обструктивним апноє уві сні, зумовлено частковим або повним колапсом верхніх дихальних шляхів. Обструктивне апноє спричиняється механічними напруженнями в горлі, центральне апноє уві сні — нездатністю мозку надсилати сигнал діафрагмі.

Виявлення апноє уві сні за аудіозаписами дихання. Одним з ключових показників апноє уві сні за даними частоти дихання є наявність епізодів апноє, які є тривалими періодами слабкого дихання або його відсутності. Крім епізодів апноє, певні патерни частоти дихання можуть свідчити про апноє уві сні: періоди регулярного дихання, перервані подіями апноє; кластери швидких, задушливих вдихів після подій апноє, коли людина намагається дихати; загальне збільшення варіабельності частоти дихання порівняно з нормою.

Для виявлення апноє уві сні модель машинного навчання може аналізувати аудіодані в часових вікнах, що накладаються (наприклад, довжиною від 30 секунд до 2 хвилин), щоб ідентифікувати події апноє на основі відсутності звуків дихання. Потім вона може кількісно визначити частоту, тривалість апноє та патерни дихання, щоб оцінити ризик та тяжкість апноє уві сні.

Набір даних. Для навчання моделей аналізу аудіозаписів дихання може застосовуватись набір даних ICBHI Respiratory Sound Database, який містить 920 записів від 126 суб'єктів, включаючи в цілому

6898 дихальних циклів (загалом близько 5,5 годин), які були анотовані експертами як такі, що містять тріски, хрипи, і те, й інше, або не містять додаткових звуків [1]. Записи, що були зібрані дослідницькими групами в Португалії та Греції за допомогою різноманітного обладнання, тривали від 10 до 90 секунд, включають інформацію про ділянки грудної клітини, з яких вони були отримані. Оскільки цей набір даних містить розмічені дихальні цикли, він також може застосовуватись для побудови моделей машинного навчання, які оцінюють частоту дихання або знаходять періоди його відсутності.

Визначення частоти дихання методами машинного навчання. У праці [2] представлено новий метод оцінювання частоти дихання на основі машинного навчання з використанням аудіосигналів дихання. Автори навчають рекурентну нейронну мережу з використанням бінарних міток для циклів дихання та порівнюють свій підхід з існуючими класичними методами, що не застосовують моделі, які навчаються. Запропонований алгоритм використовує спектрограмне представлення. Експерименти показують, що запропонований метод майже вдвічі зменшує похибки, отримані існуючими класичними методами, досягаючи середньої абсолютної похибки 1.0 при оцінці частоти дихання на хвилинних інтервалах, спираючись лише на аудіосигнал дихання пацієнта.

Сучасні архітектури нейромереж для аналізу аудіозапису дихання. Перспективним є використання нових архітектур нейромереж для аналізу аудіо, зокрема, моделі Audio Spectrogram Transformer (AST) [3], що перетворює аудіодані на спектрограму, а потім використовує Vision Transformer (ViT) [4] для побудови векторів ознак, класифікації або регресії. Стаття [5] пропонує використання моделі Audio Spectrogram Transformer (AST), попередньо навченої на великих наборах даних візуальних (ImageNet) та аудіо (AudioSet), для класифікації дихальних звуків на наборі даних ICBHI [1]. Модель AST з таким попереднім навчанням досягає найкращих результатів, перевершуючи попередні методи. Автори також представляють новий метод «Patch-Mix Contrastive Learning», щоб додатково покращити результати.

Висновки. Апноє уві сні є поширеним захворюванням, яке характеризується періодами припинення дихання. Виявлення апноє уві сні за аудіозаписами дихання може базуватися на ідентифікації подій апноє та аналізі патернів частоти дихання. Для тренування моделей машинного навчання можна використовувати набір даних ICBHI Respiratory Sound Database. Сучасні методи, засновані на ма-

шинному навчанні, такі як рекурентні нейронні мережі та моделі на основі трансформерів (наприклад, Audio Spectrogram Transformer), показують перспективні результати в оцінюванні частоти дихання та класифікації дихальних звуків, значно перевершуючи класичні підходи. Подальші дослідження та вдосконалення цих методів можуть привести до створення ефективних інструментів для автоматизованого скринінгу та діагностики апное уві сні на основі аналізу аудіозаписів дихання.

Список використаних джерел

1. Rocha B.M., Filos D., Mendes L. та ін. An open access database for the evaluation of respiratory sound classification algorithms. *Physiological measurement*. 2019. № 40 (3).
2. Harvill J., Wani Y., Alam M. та ін. Estimation of Respiratory Rate from Breathing Audio. *44th Annual International Conference of the IEEE Engineering in Medicine & Biology Society (EMBC)*. 2022.
3. Gong Y., Chung Y.-A., Glass J. AST: Audio Spectrogram Transformer. *INTERSPEECH*. 2021.
4. Kolesnikov A., Dosovitskiy A., Weissenborn D. та ін. An Image is Worth 16x16 Words: Transformers for Image Recognition at Scale. *International Conference on Learning Representations (ICLR)*. 2021.
5. Bae S., Kim J., Cho W. та ін. Patch-Mix Contrastive Learning with Audio Spectrogram Transformer on Respiratory Sound Classification. *INTERSPEECH*. 2023.

ВІДБІР НАЙКРАЩОЇ АВТОМАТИЗОВАНОЇ ТОРГОВОЇ СТРАТЕГІЇ НА ОСНОВІ ПОБУДОВАНОЇ БАЗИ ДАНИХ БЕКТЕСТУВАННЯ СТРАТЕГІЙ

Циток Р.П.

*І курс, група ІПЗ-23-2м,
спеціальність «Інженерія програмного забезпечення»,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Дуднік А.С., д.т.н., професор,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»*

Робота присвячена відбору найкращої автоматизованої торгової стратегії на основі бази даних бектестування. З розвитком алгоритмічного трейдингу та появою торгових платформ, таких як MetaTrader, зросла не лише кількість розроблених стратегій, а й потреба у тестуванні. Використання методики бектестування та крос-валідації з генетичними алгоритмами дозволяє швидко визначати найкращі

стратегії. Розроблений скрипт для управління базою даних допомагає трейдерам об'єктивно оцінювати та вибирати оптимальні стратегії для торгівлі на фінансових ринках.

Ключові слова: алгоритмічна торгівля, автоматизовані торгові стратегії, бектестування, крос-валідація, генетичні алгоритми, інтегроване середовище розробки.

У минулому біржова торгівля ґрунтувалася на знаннях і інтуїції професіоналів. Однак із появою торгових платформ, таких як MetaTrader, які дозволяють не лише виконувати торгівельні операції, а й розробляти та тестувати автоматизовані торгові стратегії, усе змінилося. Методика алгоритмічного трейдингу стала невід'ємною частиною фінансових ринків, що дозволяє ефективно використовувати комп'ютерні алгоритми для прийняття рішень на ринку. Проте з розвитком алгоритмічного трейдингу спостерігається і значне збільшення кількості розроблених автоматизованих торгових стратегій, а відповідно до цього і потреба в часі для їх тестування.

Уявлення про ефективність автоматизованої торгової стратегії формується на основі її прогону на історичних даних, що називається бектестуванням. Перевірка стабільності стратегії на різних періодах часу та різних фінансових інструментах проводиться за допомогою крос-валідації — методики навчання та оцінки моделі яка розбиває дані на кілька секцій та навчає кілька алгоритмів на цих секціях. У MetaTrader реалізовані генетичні алгоритми оптимізації вхідних параметрів торгових стратегій. Це в десятки разів скорочує час оптимізації порівняно з прямим перебором.

Бектестування з використанням компонента MetaTester інтегрованого середовища розробки IDE MetaTrader дозволяє отримати значення ключових параметрів оцінки ефективності торгової стратегії таких як profit factor, sharp ratio, risk/reward ratio, average trade, maximum drawdown та інші. Загалом за результатами бектестування для кожної торгової стратегії ми маємо m критеріїв її оцінки. Для визначення найкращої системи з наявних для тестування ми обираємо n найбільш важливих для нас критеріїв, що не дублюють один одного, де $n < m$. Найбільш важливі для нас n критеріїв ми можемо звести до однієї функції композиції критеріїв, а задачу пошуку найкращої торгової стратегії звести до оптимізаційної задачі. Розв'язок сформованої в такий спосіб оптимізаційної задачі полягає у пошуку рішення в області Парето: такої області простору рішень при якому незначне покращення одного критерію не призводить до значного погіршення іншого критерію. В найпростішому

варіанті це буде знаходження балансу між двома критеріями прибутковості та ризику. На базі описаного алгоритму пошуку найкращої торгової стратегії серед набору тестованих в інтегрованому середовищі розробки IDE MetaTrader було написано скрипт, який після бектестування чергової торгової стратегії додає значення ключових параметрів оцінки її ефективності в базу даних. Сформована по історії бектестувань база даних дозволяє досить швидко обирати найбільш ефективну торгівлю стратегію серед протестованих для кожного фінансового інструмента та часового таймфрейму.

Висновки. В умовах швидкого розвитку алгоритмічної торгівлі і значного збільшення кількості написаних автоматизованих торгових стратегій кількість часу необхідного для їх бектестування і пошуку найкращих серед них стрімко зростає. Використання генетичних алгоритмів оптимізації при бектестуванні стратегій в MetaTrader значно скорочує час бектестування торгових стратегій на історичних даних. Розроблений скрипт для зберігання та управління базою даних з результатами тестувань торгових стратегій надає трейдерам можливість об'єктивно оцінювати ефективність різних торгових стратегій за результатами бектестування, значно економить їх час та допомагає обрати більш оптимальний варіант для успішної торгівлі на конкретному фінансовому інструменті.

Список використаних джерел

1. Pardo Robert. Design, Testing and Optimisation of Trading System. USA : John Wiley & Sons, 1992. 164 p.
2. Chan Ernie. Algorithmic Trading: Winning Strategies and Their Rationale 1st Edition. USA : Wiley, 2013. 224 p.

СУЧАСНІ МЕТОДИ ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ В МОБІЛЬНИХ ПРИСТРОЯХ ПІД УПРАВЛІННЯМ ANDROID ТА IOS

Шкітов А.А.

*II курс, група КІ-22-1а, спеціальність «Комп'ютерна інженерія»,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Тимошенко А.Г., к.т.н., доцент,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»*

У кіберсвіті, де мобільні пристрої стали необхідними, захист інформації набуває критичного значення. Android та iOS потребують постійного оновлення безпеки для збереження конфіденційності

та запобігання несанкціонованому доступу. Основні методи захисту інформації на цих платформах включають захист від шкідливих додатків, контроль дозволів, шифрування даних, використання апаратного модуля для зберігання конфіденційних даних (для обох) та обмеження встановлення додатків з неофіційних джерел для Android. Для iOS це також включає перегляд додатків перед допущенням до App Store, використання біометричних методів аутентифікації, шифрування файлової системи та додатковий захист для даних з використанням iCloud.

Методи аутентифікації та авторизації

Щодо таких методів аутентифікації та авторизації, зокрема для Android варто, в першу чергу, виокремити класичні методи аутентифікації, а саме: апаратну аутентифікацію за допомогою відбитка пальця, розпізнавання обличчя та двоетапне підтвердження через додаток Google Authenticator. Для iOS — це біометричні методи аутентифікації, пароль, двоетапне підтвердження, код доступу та розблокування через Apple Watch.

У свою чергу, застосування біометричних даних для безпеки є ефективним та зручним підходом. Основні види біометричних даних знову таки включають відбиток пальця, обличчя, відбиток руки, іридium, голосовий аналіз як генерація штучного голосу. Все це дозволяє створювати відповідні антипрограми для зламу системи генерації штучного голосу. При цьому, двоетапна аутентифікація додає додатковий шар захисту. Віддалене відстеження та блокування пристрою дозволяє власнику мобільного пристрою віддалено керувати ним у випадку втрати або крадіжки.

Використання вбудованих захисних функцій в операційних системах Android та iOS допомагає захистити особисту інформацію та пристрій. Функція «Remote Wipe» дозволяє видалити всі дані на пристрої в разі необхідності [1, с. 144]. Основні переваги захисних засобів Android включають Google Play Protect, права доступу, шифрування даних та Find My Device, а для iOS — закритість, Face ID/Touch ID, процес перегляду додатків у App Store та Find My iPhone. Недоліки Android — фрагментація оновлень і можливість встановлення додатків з неофіційних джерел, а для iOS — обмежена гнучкість вибору додатків, вища ціна та частіші оновлення ПЗ. Вибір між ними залежить від потреб користувача та його вподобань [2, с. 217].

Функції та підходи до захисту кібербезпеки

Загальною кожною з операційних систем має свої унікальні функції та підходи до забезпечення безпеки. Порівняння рівня безпеки

між Android та iOS складне, оскільки обидві мають свої унікальні підходи. Важливо враховувати, що безпека також залежить від активного управління користувачем, такого як вчасне оновлення ПЗ та встановлення надійних паролів.

На наш погляд недоліки Android містять фрагментацію та оновлення, що порушує рівень безпеки, і дозвіл на встановлення з неофіційних джерел, що уможливорює ризики зараження шкідливим ПЗ. При цьому переваги iOS включають закриту систему з кращим контролем, біометричні методи аутентифікації, суворий процес перегляду додатків перед допущенням до App Store та шифрування даних.

Рекомендаційні заходи з метою забезпечення мобільного пристрою

1. Постійне оновлення операційної системи та додатків, встановлення сильних паролів або використання біометричних методів аутентифікації, обмеження дозволів додатків, активування вбудованих служб безпеки та регулярне роблення резервних копій важливих даних [3, с. 142].

2. Встановлення автоматичні оновлення операційної системи та додатків, а саме перевірка оновлень вручну, у разі вимкнених автоматичних оновлень, встановлення оновлень негайно після їх доступності.

3. Увімкнення автоматичних оновлень для додатків, завантаження додатків лише з офіційних магазинів.

4. Перевірку дозволів додатків перед їх встановленням, та обов'язкове використання VPN на відкритих мережах.

5. Уникнення підключення до ненадійних Wi-Fi мереж, та увімкнення двофакторної аутентифікації для додаткового захисту облікового запису.

Це ключові заходи, які допоможуть забезпечити безпеку вашого мобільного пристрою та особистих даних.

Список використаних джерел

1. Гребенюк А.М. Основи управління інформаційною безпекою : навч. посібник / А.М. Гребенюк, Л.В. Рибальченко. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутріш. справ, 2020. 144 с

2. Захаров В.П., Рудешко В.І. Біометричні технології в XXI столітті та їх використання : посібник. Львів : ЛьвДУВС, 2015. 492 с.

3. Лісовський П.М., Лісовська Ю.П. Ритмодинаміка війни: міжнародна кібертранспортна система : навч. посібник. К. : Видавництво Ліра-К, 2023. 142 с.

ПРОБЛЕМАТИКА КОНФІДЕНЦІЙНОСТІ ДАНИХ ТА ДОТРИМАННЯ АВТОРСЬКОГО ПРАВА ПІД ЧАС НАВЧАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ВЕЛИКИХ МОВНИХ МОДЕЛЕЙ

Шульга Ю.А.

*IV курс, група КІ-20-1, спеціальність «Комп'ютерна інженерія»,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Островський І.П., д.т.н., професор,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»*

Розвиток великих мовних моделей у сферах штучного інтелекту та природної мови породжує важливі питання щодо захисту особистих даних та інтелектуальної власності. У дослідженні проведено аналіз потенційних загроз конфіденційності даних при використанні великих мовних моделей, а також розглянуто можливі шляхи розв'язати проблеми порушення авторського права.

Великі мовні моделі (ВММ) відкривають нові можливості в штучному інтелекті та обробці природної мови розвитку, яких спричиняє серйозні питання щодо захисту персональних даних та інтелектуальної власності. У цієї роботи основна мета — це аналіз потенційних загроз конфіденційності та ліцензійності даних, які виникають у контексті використання ВММ, а також розглянути типи заходів необхідних для розв'язання проблем порушення авторського права та конфіденційності, що виникають під час застосування ВММ.

Актуальні загрози можна умовно розділити за типом на активні та пасивні загрози. Активні загрози. Активні загрози вимагають активного впливу на систему в цілому або її компоненти з боку злочинців, можна виділити такі типи активних загроз:

Зловмисні дії. Злочинці можуть навмисно модифікувати або вкрадати дані, що використовуються для тренування ВММ.

Несанкціонований доступ. Несанкціоновані користувачі можуть одержати доступ до даних, що використовуються або генеруються LLM.

Неналежне використання. ВММ, може, бути використаною для генерації даних, які порушують конфіденційність або авторське право.

Пасивні загрози пов'язані з помилками або вразливостями, що можуть призвести до витоку даних. Можна виділити такі типи пасивних загроз:

Атаки бічного каналу. Злочинці можуть одержати інформацію про дані, що використовуються ВММ, аналізуючи його роботу.

Незалежні попередження. ВММ, може, генерувати дані, які містять незалежні попередження, що можуть бути шкідливими.

Для авторів контенту та лідерів думок ВММ також є певною загрозою, адже для навчання моделі потрібна значна кількість даних, кількість даних, що була використана для навчання. Для актуальних моделей кількість слів, на яких проводився процес навчання складає 140 трильйонів слів. Це дає можливість моделям досить точно генерувати інформацію, але це також означає, що така велика кількість даних містить конфіденційну та інформацію отриману в незаконний спосіб. Дослідження науковців з Університету штату Мічиган та Міжнародного центру науки майбутнього провели дослідження направлені на стійкість ВММ до маніпуляцій направлених на отримання конфіденційних даних показують, що навіть моделі такі, як Llama, Gemini (Bard) та ChatGPT, що максимально дотримуються правил конфіденційності та доброчесності піддаються на маніпуляції з боку злочинців та з 250 запитів близько ста містять частку конфіденційної інформації, орієнтовно 40 запитів видають інформацію, що є конфіденційною або ліцензійна, слід зауважити, що в цих статистичних даних не враховуються маніпулятивні запити спрямовані на дестабілізацію роботи системи або певних її компонентів. Іншим способом незалежного використання ВММ є точне налаштування вже навченої моделі, що навіть на невеликій кількості інформації дає змогу скопіювати стиль написання, що дає можливість злочинцям маніпулювати думками та настроями людей, дискредитувати людину або групу людей, що становить суттєву загрозу для безпеки не тільки конкретної людини, а і країн.

ВММ роблять значний вплив на суспільство, але водночас виправлення недоліків потребують комплексного захисту. Цей захист має включати технічні, правові та етичні аспекти.

Завдання технічних аспектів це покращити методи ідентифікації вже створеного контенту та фільтрації даних. Розробка методів ідентифікації авторів та аутентифікації створених текстів, що дадуть змогу виявляти штучно згенерований вміст та розрізнити його від оригінального вмісту створеного автором. Вдосконалення перевірок контенту, на якому відбувається навчання на відповідність стандартам, наявність сигналів, що вказують на можливу маніпуляцію, підробку, наявність конфіденційної інформації та подальше видалення невідповідних елементів контенту.

Правові заходи мають на законодавчому рівні створити правила щодо захисту особистих даних та авторського права, включаючи

принципи, які регулюють використання та обробку особистої інформації під час використання ВММ. Встановлення відповідальності за порушення правил використання та зловживання даними в штучному інтелекті та інших сферах. Розробка та дотримання етичних кодексів у сфері штучного інтелекту, які включають принципи дотримання приватності, правильного використання даних та заборону маніпуляції. Залучення розробників і користувачів до процесу саморегулювання та впровадження норм і правил використання штучного інтелекту для запобігання недобросовісним практикам. Інтеграція цих підходів, може, створити більш ефективну систему захисту від неправомірного використання та мімікрування даних, що допоможе зберегти правдивість та добросовісність інформації в онлайн-середовищі.

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ РОЗПІЗНАВАННЯ/ ПОРІВНЯННЯ ЗОБРАЖЕНЬ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ТОЧНОСТІ НАВІГАЦІЇ БПЛА В УМОВАХ ДІЇ РЕБ

Юшко О.В.

*І курс, група КІ-23-1а, спеціальність «Комп'ютерна інженерія»,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Самарай В.П., к.т.н., ст.н.с., професор,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»*

У ці дні коли вже більше двох років йде кривава повномасштабна війна з Росією, коли кожної ночі БПЛА Герань-2 та російські крилаті та балістичні ракети завдають ударів по мирних містах, значної актуальності набирає тема розробки та вдосконалення власних систем для надання гідної відповіді в цьому протистоянні.

Як відомо існує багато різноманітних систем для навігації ракет та дронів. Кожні системи мають свої переваги та недоліки. Наприклад, навігація з використанням GPS, дуже точна та проста у реалізації, але разом з тим і досить легко може бути не ефективна при ворожій протидії системами радіоелектронної боротьби. Інерційна система наведення, стійка до протидії РЕБ, але накопичує значну похибку на всій траєкторії руху, та доволі дорога і громіздка.

Актуальним, залишається питання розробки точної, дешевої, компактною та завадостійкою системи навігації. На нашу думку, для отримання прототипу такої системи необхідно взяти все найкраще з відомих систем, та мінімізувати їх недоліки. Тому пропонуємо оглянути гібридний варіант поєднання інерційної та GPS системи на-

ведення, з додатковим фактором верифікації позиції. Таким фактором чудово може слугувати фото або відео. Основна ідея полягає в тому, що оператор заносючи в дрон чи ракету маршрутне (польотне) завдання, додатково буде додавати певні фото (чи інші дані) для додаткового фактору визначення поточної позиції, що дозволить згладити похибку інерційної системи наведення, яка і так вже буде резервною, у разі виявлення втрати чи підміни сигналу GPS.

Розглянемо на прикладі прикладний алгоритм цієї гібридної системи навігації. Оператор запускає з певної точки з певною кінцевою точкою. І дрон летить, якщо відбувається втрата сигналу чи стає помітно вплив РЕБ, відбувається перемикання на інерційну систему з останніх верифікованих координат, відповідно для їх визначення аналізуються знімки земної поверхні з камери дрона. А далі польотне завдання продовжується по інерційній системі з періодичним порівнянням зображень з камери з еталонними. Так відбувається до тих пір поки дрон не вийде з зони дії РЕБ, що можна буде визначити по відповідності зображення до поточно отриманих GPS координат.

Перше питання яке постає, як отримати еталонні зображення, якщо говорити про ворожу територію. Тут плануємо дослідити можливість використовувати зображення з різних супутників. Перевага цього підходу полягає у доступності всієї території противника, доволі високій якості зображення з сучасних супутників. З недоліків можна відмітити, складні алгоритми перетворення зображень до одного рівня масштабування та кутів зйомки. Такі методи ще потрібно дослідити (можливо навіть розробити нові), оцінити їх ефективність та можливість практичного застосування. Це перша проблема яку потрібно вирішити.

Наступне питання виникає, якщо проаналізувати статистику використання ударних БПЛА, то можна помітити, що здебільшого це темна пора доби, через меншу ефективність протидії протиповітряної оборони. І це накладає додаткове завдання, а саме ефективність системи навігації в темну пору, що значно ускладнює завдання у випадку з використанням розпізнавання зображень. Але навіть ці питання можна вирішити. Еталонні зображення мають бути у інфрачервоному діапазоні і БПЛА має бути обладнано відповідною камерою. Проблема постає як отримати такі еталонні зображення. Потрібно перевести в інфрачервоний діапазон використовуючи сучасні алгоритми обробки зображень або використання еталонів які були отримані з супутників які мають пристрої для зйомки в цьому діапазоні. Ці два варіанти мають право на життя,

але і мають мінуси. У випадку з перетворенням це потенційна складність алгоритмів, точність отриманих зображень, і таке інше. У випадку з отримання вже готових еталонів з супутника, можуть виникнути проблеми з їх публічною доступністю. Тому будемо проводити дослідження ефективності алгоритмів перетворення, а також пошук публічних джерел.

Список використаних джерел

1. Kyongsik Yun, Kevin Yu, Joseph Osborne, Sarah Eldin, Luan Nguyen, Alexander Huyen, Thomas Lu. Improved visible to IR image transformation using synthetic data augmentation with cycle-consistent adversarial networks. 2019.
2. Erick Menezes Moreira, Otavio Augusto Maciel Camargo, Julio Cesar Duarte, Paulo Fernando F. Rosa. Scene matching in GPS denied environments: a comparison of methods for orthophoto registration. 2019.
3. Bhakti Chindhe, Archana Ramalingam, Shravani Chavan, Shreya Hardas, Dipti Durgesh Patil. Advances in Vision-Based UAV Manoeuvring Techniques. 2023.

СЕКЦІЯ 8

СУЧАСНІ ІНЖЕНЕРНІ ТЕХНОЛОГІЇ: ПОШУК ТА ПЕРСПЕКТИВИ

РОБОТЕХНІКА НА ЗАНЯТТЯХ

Александров С.М.

*II курс, спеціальність 208 «Агроінженерія»,
ВСП Нікопольський фаховий коледж ДДАЕУ.*

*Науковий керівник: Улицька Н.А., викладач вищої категорії,
ВСП Нікопольський фаховий коледж ДДАЕУ*

Робототехніка — це прикладна наука, що займається розробкою автоматизованих технічних систем і є найважливішою технічною основою інновацій у виробництві. Для того, щоб отриманні знання сприятливі і зрозуміліші були, заняття повинні бути «в ногу з часом». В будь-якій галузі зараз насичення роботами, приладами, автоматизованими системами, інтернет технологіями тощо. Після закінчення війни і зараз залишається попит на інженерні спеціальності, які здатні проектувати, створювати, управляти і модернізувати високотехнологічні і робототехнічні пристрої. Відповідно висновок, треба розробляти освітню схему розвитку особистості в інженерно-технічному напрямку. Освітній процес починаючи з малого віку.

В основі цієї освіти стоять два напрямки: предметне, інтегроване сучасне освітнє середовище і освітня робототехніка.

Освітня робототехніка — це напрямок, в якому здійснюється сучасний підхід до впровадження елементів технічної творчості в навчальний процес через об'єднання конструювання і програмування в одному курсі. Інтеграція інформатики, математики, фізики, креслення, природничих наук з розвитком інженерного мислення — це є потужний інструмент, що закладає міцні основи системного мислення під час занять (уроків).

Напрямки робототехніки в Україні та світі

Сучасне покоління є свідком стрімкого розвитку науки і техніки, і навіть військовий стан не гальмує суттєво цей процес. Штучні

помічники все активніше входять у наше не тільки виробниче, а й повсякденне життя. У всьому світі спостерігається значне підвищення уваги до робототехніки, в тому числі і до її освітнього і розвиваючого потенціалу. Проводять демонстрацію і практичні програми робототехніки.

Приклад-демонстрація: Компанія Lenovo представила шестиногого робота. Він називається *Lenovo Daystar Bot GS* та позиціонується як «робот на ногах для інспекційного рішення». Про новинку *TechRadar (IF Design)*. «Революційна шестинога конструкція гарантує неперевершену стабільність і маневреність, що перевершує традиційні роботизовані платформи, дозволяючи йому з легкістю долати різноманітні ділянки місцевості», — йдеться в описі. Відбалансований, легкий в керуванні, *GS* здатен працювати в непередбачуваних ситуаціях.

Освітній процес і впровадження робототехніки

Найбільш ефективною формою навчання вважається поєднання сучасних інноваційних методів навчання з прийомами традиційних засобів. Запровадження *інформаційно-комп'ютерних технологій* — це сукупність методів і технічних засобів збирання, організації, збереження, опрацювання, передачі і подання інформації за допомогою комп'ютерних комунікацій. На кожній дисципліні можна застосовувати комп'ютерні технології: гаджети, комп'ютерних ігор (квестів-занять) тощо. Кожна дисципліна або предмет відповідно рівня навчання: шкільні предмети (математика, хімія, фізика), дисципліни вищого навчального закладу вже застосовують ТЗН, під час дистанційного навчання більш поширено, і той же досвід з фізики або хімії буде зрозуміліше, якщо використовувати відео, а зібрані схеми фізики, електроніки, електротехніки будуть з запровадженням розділів робототехніки. Більш суттєво відрізняються звичайні заняття від традиційного: домашнє завдання по зборці схем, малі схеми зборки з ефектом завершеного процесу: освітлення, сигналізації, переривчастого зв'язку, збирання і програмування дронів тощо.

Основні платформи робототехніки в Україні

На ринку нашої країни можна зустріти: *LEGO, TETRIX MAX, VEX, TRIK, FISHERTECHNIK, Arduino* та інші. Розглянемо детально окремі з них.

Основними конструкційними елементами *TETRIX MAX* є алюмінієвий канал з маркуванням отворів з товарним знаком, який дозволяє з'єднання з кратним 45. Деталі та складні одиниці кріпляться за допомогою болтів. Серед інших будівельних елементів можна віз-

начити шестерні, колеса, двигуни і сервоприводи і т.п. Моделювання, конструювання та випробування роботів, здатних виконувати складні команди, реєструвати дані в ході спостережень, реагувати на зміни зовнішніх умов — це спосіб викладати математику простіше і наочніше. Набори LEGO MINDSTORMS Education оживляють технологію, фізику і обчислення за допомогою наочно-практичного навчання за допомогою робототехніки. Набори VEX складаються з перфорованих металевих елементів. Відмінною особливістю даної лінійки є наявність в мікроконтролері портів аналогового і цифрового типу. Це дозволяє використовувати конструктор для вивчення базових елементів мікроелектроніки. Програмне забезпечення для EDR представлено у вигляді ROBOTC. TRIK — це конструктор можна збирати моделі різної складності: від самих простеньких до людиноподібних. Серцем TRIKa є унікальний мікроконтролер, здатний обробляти аудіо та відеосигнал, здійснювати управління двигунами і аналізувати показники датчиків. Arduino — це унікальний електронний конструктор, всесвітньо відома програма, яка використовується для отримання базових знань в області мікроелектроніки. За своєю це міні-комп'ютер, який дозволяє писати програми, а вже з їх допомогою успішно управляти різними електронними пристроями, починаючи від світлодіодних конструкцій, закінчуючи робототехнікою. Таких програм і платформ чимало, але головне, щоб вони допомагали школярам і студентам отримувати навчальні знання в пізнавальній діяльності. Робототехніка-навчання майбутнього!

Список використаних джерел

1. Прилуцька Л.В. Застосування інноваційних технологій в освітньому процесі. 2023. URL: <https://naurok.com.ua/dopovid-zastosuvannya-innovacij-nih-tehnologiy-v-osvitnomu-procesi-225091.html>.
2. Онлайн IT-академія. URL: <https://courses-all.goiteens.com/v-gl>.

ХУДОЖНЬО-ДИЗАЙНЕРСЬКІ РІШЕННЯ ІНТЕР'ЄРУ НІЧНОГО КЛУБУ

Березнюк Д.О.

*IV курс, група ДЗ-20, спеціальність «Дизайн»,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».
Науковий керівник: Хавхун Г.М., к.арх., доцент,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»*

У сучасному світі нічні клуби визначають ритм міського життя та є неодмінною складовою культурного ландшафту. Це особливе місце, де люди збираються для розваги, самовираження та відпочинку після напруженого дня. Україна, як країна з багатою культурною спадщиною та динамічним сучасним розвитком, має клуби, які відображають різноманіття музичних жанрів, художніх напрямків та етнічних впливів — від традиційної української музики до сучасних світових трендів. Українські клуби стають місцем для відкриття нових імен та підтримки культурного росту молодих і талановитих артистів.

Відвідування нічних клубів — це не лише можливість розважитися та відпочити від щоденної рутини, але й спосіб поринути у світ фантазії та відчутти атмосферу неймовірних подій. Створення та втілення концепцій для нічних закладів вимагає поєднання інноваційних дизайнерських рішень з унікальною атмосферою простору. У цьому контексті привабливою є тема космосу, яка дозволить зануритися в магічний світ галактик та зірок.

Основною вимогою «космічного» інтер'єру є створення простору, в якому будуть відчутні енергія та таємничість космосу. Засобами створення такого ефекту є:

- використання темно-синіх та фіолетових кольорів, підсвічування за допомогою LED-систем, імітація зоряного неба;
- галактичні вистави та інсталяції, динамічні 3D-проекції та захоплюючі світлові ефекти, які створять атмосферу театральності і об'єднують всіх учасників;
- застосування інтерактивних інсталяцій та мультимедійних мистецьких проєктів, які дозволять відвідувачам взаємодіяти з мистецтвом та відчутти себе невід'ємною частиною унікальної атмосфери;
- графічні патерни та емблеми, які передають астральну енергію та служать візуальним підписом ідентичності клубу, на флаерах, плакатах та різноманітних промо-матеріалах;
- золотисті та сріблясті кольори для підкреслення вишуканості та розкоші, особливо у VIP зонах;

– використання чіткого сучасного шрифту для текстових елементів з метою підкреслення елегантності бренду;
– абстрактні космічні елементи, такі як зірки та галактики, обрамлені лініями, що додають динаміки та енергії;
– мистецькі та дизайнерські рішення повинні зливатися для створення простору, в якому кожен гість відчує поглиблене занурення в епічний світ Астралу [1].

Висновок. Тема космосу є перспективною для концептуального інтер'єру нічного клубу. Основною вимогою формування такого інтер'єру є застосування колористичної моделі, інноваційних технологій, графічних елементів, світлового дизайну, мультимедійних арт-проектів для створення захоплюючої атмосфери космічної подорожі.

Список використаних джерел

1. Thomas H. Dancing the Night Away: Rave/Club Culture. In: The Body, Dance and Cultural Theory. Palgrave, London. 2003. DOI: https://doi.org/10.1007/978-1-137-48777-3_8.

PROSPECTS OF 3D MODELING AND 3D PRINTING IN THE CONTEXT OF UKRAINE

Василець О.М.

*IV курс, група ЖР-20-1, спеціальність «Журналістика»,
Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».
Науковий керівник: Домніч Л.М., ст. викладач,
Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна»*

Fourth Industrial Revolution made the most unimaginable concepts known to mankind possible. Genetic engineering, artificial intelligence, advanced robotics — all these technologies now play an important role in our lives. They help us perform various tasks faster, from simple to complex, assist people with disabilities or even contribute to creation of new life forms. 3D modeling and printing are surely no exceptions, when it comes to making life easier. If you have needed skills and materials, you can create anything using these technologies: from home decorations to houses itself!

What are 3D modeling and 3D printing How they came to be?

3D modeling is the process of developing a mathematical coordinate-based representation of an object) in three dimensions via special software by manipulating edges, vertices, and polygons (plain figures) in a simulated 3D space [1].

3D printing is the construction of a three-dimensional object from a computer aided design model or digital 3D model with materials (most common include plastics, liquids, fused powder grains) layer by layer [2].

The origins of 3D modeling date back to 1960s, specifically to the years 1961 and 1963, when Ivan Sutherland, an engineer from USA developed and presented his program, as a part of his doctoral thesis «Sketchpad, A Man-Machine Graphical Communication System». Computer program had a name «Sketchpad», and a purpose to interact with drawings via computer and a light pen. This program was also the first to use graphic user interface, paving the way for interfaces of various software and operating systems.

The 80s can be considered as a proliferation of 3D modeling with the advent of personal computers and CAD modeling software AutoCAD, while 90s modernized this technology. This decade gave us, arguably, the most famous 3D modeling software: Autodesk Maya and Blender. Also it's important to mention a significant event for development of 3D animation — premiere of the first fully 3D, computer-animated feature-length film «Toy Story», which became an iconic piece of pop culture.

2000s till the present day gave 3D modeling a room for further improvement of existing tools for specialized tasks and also tightly tied 3D printing to 3D modeling.

The history of 3D printing began in 1980 in Japan, when Hideo Kodama of Nagoya Municipal Industrial Research Institute filed the first 3D printing patent application. He was trying to find a way to develop a rapid prototyping system and came up with a layer-by-layer approach for manufacturing, using a photosensitive resin that was polymerized by UV light [3]. This technology became a prototype for stereolithography (SLA) machine.

In 1983 an American engineer Chuck Hull used UV light to harden tabletop coatings and that way he came up with the idea of stereolithography. In August of 1984 Hull filed a patent. Engineer defined the process as a «system for generating three-dimensional objects by creating a cross-sectional pattern of the object to be formed» [5]. Not long after Hull was granted patent in 1986, other methods of additive manufacturing were explored and developed, like digital light processing, selective laser sintering, laminated object manufacturing. In 1988 «3D Systems», founded by Chuck Hull sells the first commercial 3D printer «SLA-1».

In the 90s several companies and engineers began to create, experiment with existing methods, develop them further. For example techniques for material deposition were developed at Stanford and Carnegie Mellon University, including micro casting and sprayed materials, Fraunhofer

Society developed the selective laser melting process and «Aero Mat» produces the first metal processing with laser additive manufacturing [4].

Time from 2000s onward to the present day has some significant events in store for us. Creation of RepRap Project, printing of prosthetic leg, limb, jaw, bones, even cars and houses!

In November 2021 a British patient named Steve Verze received the world's first fully 3D-printed prosthetic eye from the Moorfields Eye Hospital in London [5].

3D modeling and printing in Ukraine. The latest Ukrainian 3D technologies

These 3D technologies in Ukraine are still viewed as relatively new, but now especially in the light of full-scale Russian invasion of Ukraine they got more reason to develop further. For example: with their help our country was able to produce spare components necessary for various military equipment.

But not only military got new 3D tech up its sleeve. Ukrainian surgeons now can work with printed titanium face parts. As of 2018 more than 30 operations have been performed in the dental center of the National Medical University. The first printed house is being built in Kyiv region.

And not to mention the existence of whole projects, like the one, led by humanitarian foundation Team4UA and carried out by the Danish 3DCP Group using COBOD's BOD2 printer. They already succeeded in printing the first 3D printed school in Europe, which is located in Lviv, Ukraine [7].

All these breakthroughs are a glimpse of hope to those that lost their houses or were severely wounded due to war. To those, who are protecting our lives continuously. They offer a chance to live again and continue to fight for lives of our people.

Conclusion

3D technologies are a significant part of The Fourth Industrial Revolution. With the help of 3D modeling and printing humankind can envision any idea in form of a model and then bring it to reality. Their history dates back all the way to the second half of the 20th century.

In Ukraine, however, these technologies are new but still successful in completing their tasks. Their impact on the future of Ukraine is quite big, since they allow restoration for buildings, destroyed by Russia or for people who suffered because of serious wounds. 3D modeling and printing also directly influences the course of events at the front lines by restoring military equipment.

References

1. 3D modeling. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/3D_modeling.
2. 3D printing. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/3D_printing.

3. When Was 3D Printing Invented? The History of 3D Printing. URL: <https://www.bcn3d.com/the-history-of-3d-printing-when-was-3d-printing-invented/>.
4. Additive Manufacturing with Raj Day. URL: <https://www.linkedin.com/pulse/additive-manufacturing-raj-day1-rajasekar-pan dy>.
5. UK patient receives world's first 3D printed eye prosthetic. URL: <https://www.voxel matters.com/uk-patient-receives-worlds-first-3d-printed-eye/>.
6. Cobod's 3D construction printing technology helps to rebuild Ukraine — first project is a 3D printed school in Lviv. URL: <https://cobod.com/cobods-3d-construction-printing-technology-helps-to-rebuild-ukraine-first-project-is-a-3d-printed-school-in-lviv/>.

ТЕКСТИЛЬНА АПЛІКАЦІЯ ЯК МЕТОД ПРЕДСТАВЛЕННЯ АРТ-ОБ'ЄКТУ ДИЗАЙНУ

Вірченко Т.О.

*магістрант, група ЗДЗ-23-1м-іті, спеціальність «Дизайн»,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».
Науковий керівник: Пасько О.М., к.пед.н., доцент,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»*

Текстильна аплікація, в якості методу представлення арт-об'єкту дизайну, стоїть на перетині мистецтва, ремесла та технологій. Ця давня техніка обробки тканин надає дизайнерам та митцям необмежених можливостей для втілення їхніх творчих концепцій. Використовуючи різноманітні матеріали, від тканин до швейних прикрас, текстильна аплікація відкриває шлях до створення унікальних інтерпретацій форми, текстури та кольору.

Цей вид мистецтва зберігає багату спадщину та традиції, що переймаються з покоління в покоління, і водночас відкриває двері до новаторських та сучасних підходів у втіленні ідей. Особливо значущим для українського художнього текстилю є використання мотивів національної символіки, яка втілює в собі багатство культурної спадщини та естетичних цінностей. Протягом останніх трьох десятиріч, художники та дизайнери українського текстилю виявляють значний інтерес до поєднання традиційних технік з сучасними тенденціями та інноваціями. Вони експериментують з різноманітністю матеріалів, від природних волокон до синтетичних та екологічно чистих речовин, що відкриває нові можливості для вираження ідей та концепцій у сучасному контексті. Таким чином, мистецтво текстильної аплікації в Україні за останні роки зазнало суттєвого розвитку та розширення, ставши не лише важливою частиною націо-

нальної культурної спадщини, а й важливим інструментом самовираження та творчості для сучасних митців та дизайнерів.

Аплікація — техніка виготовлення сюжетних або орнаментальних композицій на папері, картоні, полотні шляхом наклеювання або нашивання різнокольорових клаптів паперу, тканини, шкіри та інших матеріалів, що створюють задуманий художником образ. Також аплікацією називають твір, виконаний у цій техніці. Виділяють основних три види текстильної аплікації: класична, печворк та квілт [1].

Печворк (від англійської — patchwork) (синонім — клаптикова аплікація) на відміну від звичайної аплікації передбачає з'єднання тканин впритул, без базової тканини. Різновидом печворку є популярний, так званий «крейзі» (від англійської crazy — шалений, божевільний) печворк, коли клаптики тканин хаотично чи творчо викладаються на основу, формуючи художнє полотно тканини, накривається зверху прозорою тканиною та зшиваються не за певною системою.

Особливістю квілта (від англійської quilt) завжди є використання кількох шарів (не менше трьох: двох тканин і наповнювача), що з'єднані між собою стебунням — квілтингом, завдяки чому виріб характеризується помітною рельєфністю. Квілтинг — це різновид вишивки, яка з'єднує шари квілта і, крім суто технічного, має декоративне значення.

Аплікацію зараховують до голкових технік, але зустрічаємо клейову аплікацію та колаж. «Колаж (від французької collage — наклеювання) — як технічний засіб у мистецтві, коли на кольорову основу наклеюють матеріали, відмінні від неї кольором і фактурою; та твір образотворчого або декоративно-ужиткового мистецтва, виконаний в цій техніці». Текстильний колаж характеризується поєднанням тканини та інших нетекстильних матеріалів [2].

Асамбляж це мистецьке явище у колажному просторовому середовищі, лише з тією відмінністю, що це середовище тривимірне. Художники (і не тільки текстильники) створюють асамбляж шляхом змішування різних технік і засобів виразності, де замість раціонального структурування твору використовується принцип асоціативної та ігрової комбінаторики [3].

Базовим матеріалом для створення аплікації є тканина (бавовняна, у тому числі денім, груба вовняна, шовкова, рукотворна тканина та ін.). До різновидів аплікації можна зарахувати аплікацію шнурами та стрічками. Експлуатуються транспарентні якості окремих тканин, що дозволяє досягти багатства тону та глибини поверхні. Звідси —

популярність органзи, капронових, шовкових, підкладкових тканин, будівельної сітки, сучасних тонких синтепону та клейових дубляжів.

За допомогою тканини, різних способів її аранжування можна реалізувати різні рівні відтворення реальності, прирівняти виражальні можливості тканини до засобів олійного живопису, створити різний характер образно-пластичних ідей і ступінь інтерпретації натурного зображення: від абстрактних композицій — до реалістичних втілень. Тематика може бути різною: природа, архітектура, музика, сучасність, історія, людина у спектрі взаємин і емоцій. Образно-тематичне втілення як реалістичне так й не прямолінійне, часом провокативне, з асоціативними ланцюжками нестандартного порядку.

Художня практика українських митців та дизайнерів показує багатогранність мистецтва аплікації, що дає можливість втілення різнопланових ідей, створення унікальних творів з особливою образністю і естетикою. Нові матеріали й численні техніки, котрі в міжнародній практиці охоплено термінами «мистецтво тканини» та «мистецтво волокна», були апробовані українськими митцями у своїх художніх творах.

Сучасна українська текстильна аплікація — це багатопланове явище, що поєднує групи творів різного технічного та образно-стилістичного вирішення у перших десятиліттях 2000-х у різних модифікаціях стала чи не найпопулярнішим видом мистецтва в українському авторському текстилі. Багатство різновидів аплікації в поєднанні з іншими техніками відкриває для митців широкі професійні можливості. Класична аплікація, печворк, квілт, їхні змішані форми із застосуванням прийомів колажу, асамбляжу — усе це спостерігаємо в сучасній українській художній практиці.

Список використаних джерел

1. Декоративно-ужиткове мистецтво : словник. Т. 1 / Я.П. Запаско (керівник авторського колективу). Львів : Афіша, 2000. 316 с.
2. Педан І.В. Колаж в арт-дизайні: становлення та художні особливості. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*. 2015. № 2.
3. Печенюк Т. Художній текстиль — реальність українського мистецького простору : [каталог]. *Друга Всеукраїнська трієнале художнього текстилю*. К. : Центральний будинок художника Національної спілки художників України. 2007.

СУЧАСНІ АСПЕКТИ БЕЗПЕКИ ГРОМАДСЬКИХ ПРОСТОРІВ В УМОВАХ БЛЕКАУТУ

Воробей Н.З.

*І курс, спеціальність «Дизайн»,
освітня програма «Дизайн середовища»,
ВСП «Рівненський економіко-технологічний фаховий коледж НУВГП».
Науковий керівник: Лехновська О.Л., голова циклової комісії дизайну,
ст. викладач, ВСП «РЕТФК НУВГП»*

Громадський простір міст часто має давню історію. У більшості європейських, зокрема, українських міст історичні частини є прикладом такого простору. Нерідко вони мають назву на зразок «старе місто». Такий громадський простір, як правило, облаштований як пішохідна зона з місцями для відпочинку та огляду пам'яток минулого. Кожне таке місце має власний колорит, що робить його впізнаваним.

Громадський простір — це місце, що знаходиться у власності громади або у вільному доступі. Воно може бути використано кожним/кожною та не містить комерційної основи для використання. Кожен громадський простір має власні просторові, історичні, природні, соціальні та економічні особливості. Згідно з визначеннями англомовних джерел громадський простір — це, в загальному розумінні, відкрите місце, пристосоване для використання людьми. Згідно з українським законодавством поняття громадського простору не визначене. Зазвичай ми сприймаємо місто чи село окремими частинами, що бачимо у моменті перед собою — мікрорайонами, дорогами, парками, площами. Громадські простори переважно сприймаються як окремі самостійні одиниці [4].

Аварія в енергосистемі або *блекаут* — технологічне порушення в режимі роботи усієї або значної частини об'єднаної енергетичної мережі внаслідок пошкодження (знеструмлення) обладнання електричних мереж або втрати генеруючої потужності електростанцій, що призводить до порушення паралельної роботи елементів і частин енергосистеми, її поділу на частини або відокремлення від неї електростанцій та масового відключення споживачів електроенергії.

Основною характерною ознакою аварії в енергосистемі є раптове і критичне падіння частоти електричного струму [1–3].

Основними причинами різкого падіння частоти електричного струму в електромережах є:

— аварії на виробничих потужностях генеруючих підприємств та підстанціях і магістральних лініях електропередач;

- кібератаки на об'єкти електропостачання;
- криза енергетичного ринку;
- форс-мажор як от стихійне лихо, катастрофа, війна.

Внаслідок кризи на енергетичному ринку задля розвантаження об'єднаної енергетичної мережі та запобігання аварій можуть здійснюватися планові віялові вимкнення та позапланові скидання навантаження.

Основними аспектами безпеки громадських просторів в умовах відсутності освітлення є:

1. Пішохідна безпека: збільшення ризику інцидентів — відсутність освітлення може сприяти збільшенню ризику для пішоходів. Непроглядність може призвести до нещасних випадків, важких травм та аварій на дорозі.

2. Злочинність та безпека: збільшення кримінальності — темрява створює ідеальні умови для кримінальної діяльності. Відсутність видимості може бути використана зловмисниками для крадіжок, нападів та інших злочинів.

3. Дорожньо-транспортна безпека: збільшення ризику дорожньо-транспортних пригод — відсутність вуличного освітлення ускладнює рух транспорту та пішоходів, що може призвести до зіткнень та аварій.

4. Соціальна безпека: вплив на громадську активність — безпека громадських просторів без освітлення може обмежувати громадську активність, спілкування та вільний доступ до різних місць.

5. Акценти соціальних груп: в умовах темряви вразливі групи, такі як діти, літні люди та інваліди, можуть відчувати себе менш безпечно.

6. Екстрені ситуації та надзвичайні події: ускладнення доступу до служб з надзвичайних ситуацій — невідомість або важкість орієнтування може ускладнювати доступ надзвичайним службам та до евакуаційних маршрутів.

7. Психологічний аспект: психологічні впливи — темрява може справляти психологічний тиск на людей, викликаючи страх, тривогу та відчуття небезпеки.

8. Можливості для допомоги та взаємодії: спрощення допомоги — наявність освітлення створює можливості для взаємодії та надання допомоги в разі необхідності.

9. Превентивні заходи: освітлення як превентивний захід — високоякісне освітлення може функціонувати як превентивний захід, зменшуючи імовірність злочинності.

10. Енергозбереження та локальні ініціативи: збалансоване використання енергії — розвиток енергозберігаючих освітлювальних технологій дозволяє забезпечити безпеку, зберігаючи енергію [1].

Враховуючи вказані аспекти, важливо розглядати глобальні та локальні стратегії для поліпшення безпеки громадських просторів в умовах відсутності освітлення. Ефективна система освітлення може виявитися ключовим фактором для забезпечення безпеки та комфорту для всіх користувачів громадських просторів.

Список використаних джерел

1. Що таке громадський простір і чому він нам потрібен. Varosh. URL: <https://varosh.com.ua/idei/shho-take-gromadskij-prostir-i-chomu-vin-nam-potribe-n/>.

2. Злочинність в Україні: як змінювалась ситуація в 2013–2020 роках. Слово і діло. Аналітичний портал. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/01/28/infografika/suspilstvo/zlochynnist-ukrayini-yak-zminyvalasya-sytuacziya-2013-2020-rokax>.

3. Brille: Освітлення, Меблі, Декор. URL: <https://www.brille.ua/ua/svetil-niki-s-solnechnymi-panelyami-dostoinstva-nedostatki-osobnosti-novosti-tm-brille/>.

4. Батьківщина. URL: <https://politovita.ba.org.ua/decentralization/gromadskij-pro-stir/>.

5. Українська правда. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2019/01/29/235121/>.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ ХАРЧОВОЇ ПРОДУКЦІЇ

Габер О.М.

*II курс, група ТХ-23-2-1 імі, спеціальність «Харчові технології»,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Любенюк О.Б., ст. викладач,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»*

Оцінку якості харчової продукції можна розглядати як систему, складовими елементами якої є методи випробувань двох напрямків — стандартизовані та науково-дослідні. Використання цих методів визначається сформульованою метою і завданнями, властивостями оцінюваних об'єктів і умовами проведення оцінки.

Основними принципами оцінки якості харчової продукції є цілеспрямованість, регламентованість, вірогідність, збіжність і відтворюваність. Ці ж принципи зберігаються в системному розгляді взаємозв'язку контролю і його об'єктів.

Характер оцінки якості харчових продуктів визначається видом контролю — вхідного, операційного, приймального.

Кожний вид контролю має чітко сформульовану мету, досягнення якої здійснюється шляхом розв'язання низки завдань, узгоджених із метою контролю. Ці завдання можуть розглядатися як додаткові складові кінцевої мети, розподілені й упорядковані на визначеному інтервалі часу.

Загальний алгоритм здійснення контролю за якістю харчової продукції, що спирається на використання різних методів випробувань. У схемі контролю основним є технологічний ланцюжок, що зв'язує стандарти різних видів.

Контроль за якістю продукції здійснюють лише за нормативною документацією (стандартами, нормами тощо). Цей підхід до контролю визначає його регламентованість.

Значна кількість стандартів, що регламентують методи випробувань, зумовлена різноманітним асортиментом харчової продукції. На основі перерахованих стандартів оцінюються показники якості сировини, напівфабрикатів і готової продукції.

У ході контролю якості харчової продукції оцінюються її споживчі й технологічні характеристики.

Споживчі характеристики харчових продуктів визначаються органолептичними властивостями, що є найбільш важливими для одержання визнання споживачів. Для оцінки цих властивостей розроблені стандартизовані органолептичні методи контролю.

Оцінка якості продукції органолептичним методом виконується за визначеними якісними показниками (параметрами). Ці параметри повинні бути підібрані таким чином, щоб повно й об'єктивно охарактеризувати споживчі властивості оцінюваного продукту. В органолептичній оцінці якості харчового продукту беруть участь такі показники, як зовнішній вигляд, консистенція, запах і смак.

Аналіз органолептичних показників проводиться для перевірки відповідності якості продукції та сировини вимогам, установленим нормативною документацією, рецептурами і технологічним режимом виробництва. Іноді дані органолептичного аналізу узагальнюють у вигляді позитивного або негативного висновку про якість продукту.

Оцінка органолептичних показників передує фізико-хімічному аналізу, що дозволяє більш повно оцінити якість продукції та підвищити оперативність контролю. Його результати враховуються під час відбору зразків для лабораторного (інструментального) аналізу.

Оцінку показників якості вимірювальними методами виконують з використанням технічних засобів.

Застосування вимірювальних методів аналізу, використання відповідних приладів і апаратури дозволяє здійснити оперативний контроль показників на різних етапах технологічного процесу і спрямовано регулювати показники якості готових продуктів.

ВПРОВАДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ПРОЦЕСІВ ОБСЛУГОВУВАННЯ ТА РЕМОНТУ КУЗОВНОЇ ЧАСТИНИ VW PASSAT

Гольопа В.С.

*IV курс, група АТ-20-1іті, спеціальність «Автомобільний транспорт»,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».
Науковий керівник: Петренко Т.В., ст. викладач,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»*

Технології фарбування та ремонту кузова постійно розвиваються, спрямовуючись на поліпшення результатів і зменшення впливу на навколишнє середовище. Нові методи та матеріали надають можливість забезпечити якісне покриття, зберігаючи при цьому високу ефективність та економічність процесу. Зросла популярність використання водорозчинних фарб, які менш шкідливі для здоров'я та навколишнього середовища, порівняно з традиційними розчинниками на основі органічних розчинників. Впровадження сучасних апаратних та програмних систем для керування фарбувальними роботами дозволяє підвищити точність та швидкість процесу фарбування.

Технології змішування фарб автоматизовані, що дозволяє досягти високої однорідності колірного покриття та уникнути втрати матеріалу. Розроблено нові методи ремонту кузова, такі як PDR (Paintless Dent Repair), які дозволяють виправляти дефекти без потреби відновлення фарби, що значно зменшує час та витрати на ремонт. Поява нових матеріалів, таких як сплави з легкого металу та композитні матеріали, ставить перед технологіями фарбування виклик у виборі оптимальних методів підготовки та покриття, які забезпечать максимальну адгезію та довговічність. Велика увага приділяється вдосконаленню системи підготовки поверхні перед фарбуванням, що включає в себе обробку, шліфування та очищення поверхні від бруду та жирів. Розвиток нанотехнологій веде до випуску нових матеріалів та добавок для фарб, які покращують їхні характеристики,

такі як стійкість до подряпин, УФ-захист, та водовідштовхувальні властивості. Дослідження у галузі кольорової метрики та кольорових відтінків допомагає створити більш точні системи збігу кольорів та сприяє уніфікації кольорів у виробництві автомобілів.

Тенденція до використання технологій віртуальної реальності та аугментованої реальності в навчанні та підготовці фахівців з фарбування кузовів сприяє підвищенню ефективності та якості робіт. Урахування екологічних аспектів у виробництві та застосування матеріалів, що відновлюються та мають менший вплив на довкілля, стає все більшою пріоритетною задачею для виробників фарб та оброблювальної техніки. Зростання популярності електромобілів ставить перед технологіями фарбування завдання розробки спеціалізованих матеріалів та методів, що враховують особливості цих транспортних засобів. Дослідження у галузі самоочищення та самовідновлення фарб дозволяє розробити інноваційні покриття, які здатні підтримувати свій зовнішній вигляд протягом тривалого часу.

Використання роботизованих систем у фарбувальних лініях сприяє підвищенню ефективності та якості роботи, а також зменшенню ризику виникнення помилок та відходів матеріалів. Використання екологічно чистих матеріалів: нові формулювання фарб і ґрунтів мають менший вміст шкідливих речовин, сприяючи зменшенню негативного впливу на довкілля. Використання високотехнологічних методів нанесення: застосування роботизованих систем та систем автоматичного контролю дозволяє досягти більшої точності та ефективності при фарбуванні. Розвиток системи колориметрії та кольорової відповідності: завдяки дослідженням у цій області створюються нові методи визначення кольорів, що дозволяє підбирати точніші кольорові відтінки та забезпечувати їхню стабільність.

Отже, інноваційні методи ремонту розвиток технологій, таких як Paintless Dent Repair (PDR) і використання різних композитних матеріалів, дозволяє ефективно та швидко виправляти пошкодження кузова без необхідності великомасштабних ремонтних робіт. Інноваційні підходи сприяють підвищенню кваліфікації фахівців і дозволяють навчитися вирішувати різноманітні завдання безпосередньо на практиці.

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НИЗЬКОКАЛОРІЙНИХ ПІЦ

Гонта Д.С.

*IV курс, група ТХ-21.2-1itі, спеціальність «Харчові технології»,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Калакура М.М., к.т.н., професор,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»*

Сучасна індустрія ресторанного бізнесу постійно видозмінюється під впливом різних чинників внутрішнього та зовнішнього середовища. На сьогодні прослідковується існування різноманітних концепцій ресторанного бізнесу. Від традиційних повносервісних ресторанів до спеціалізованих підприємств зі скороченим набором послуг. Величезну популярність здобули ресторани швидкого обслуговування, що спеціалізуються на гамбургерах та смаженій картоплі, морепродуктах, піці, сендвічах, біфштексах.

Піца є однією з найпопулярніших страв італійської кухні, надзвичайно поширена в Україні. Поживна цінність піци визначається інгредієнтним складом: борошном, томатами, різноманітними сирами, м'ясом і м'ясопродуктами, рибою та рибопродуктами, грибами тощо. В основному піци є висококалорійними, з невеликим вмістом активних речовин.

Трендом у ресторанному бізнесі є те, що відвідувачі цікавляться калорійністю страв та їхньою поживною цінністю. Для утримання відвідувачів і забезпечення їх попиту та відповідності тенденціям розвитку галузі ресторатори намагаються зменшувати калорійність та покращувати поживність своєї продукції, зокрема піци. Підбір рецептурних інгредієнтів здійснюється таким чином, щоб енергетична цінність піци не перевищувала 2510 кДж, а співвідношення білків, жирів та вуглеводів було оптимальним.

Рецептурні композиції піци повинні також відповідати і особливим потребам споживача (можливі алергічні реакції на окремі продукти, обмеження передбачені дієтою тощо).

Інновації в галузі низькокалорійних і веганських піц — важливий напрямок розвитку спеціалізованих закладів, що відповідає зростаючому попиту на здорові та естетичні харчові альтернативи. Ці інновації базуються на використанні нових інгредієнтів та сучасних технологій, спрямованих на забезпечення смакових відчуттів без використання висококалорійних інгредієнтів.

Одна з ключових стратегій — використання безглютенових інгредієнтів, таких як боби, кіноа та рисове борошно, що не лише задовольняють потреби споживачів, а й дають змогу людям з алергією або непереносимістю глютену насолоджуватися піцою.

Крім того, рослинні замітники м'яса: ізоляти та концентрати рослинних білків, соєвого білка, сейтану і грибів, можна використовувати для створення піци зі смачними, ароматними та смачними начинками, водночас зменшуючи кількість жиру та калорій. Крім того урізноманітнювати смак піци можна ароматичними травами та спеціями, овочевими топінгами, фруктами та горіхами, різними соусами.

Технології обробки та приготування також відіграють важливу роль у виробництві низькокалорійних піц. Такі способи приготування, як запікання, приготування на парі та грилі, дають змогу знизити кількість доданих жирів і зберегти корисні властивості інгредієнтів.

Загалом інновації в галузі низькокалорійної та веганської піци відкривають нові можливості для гурманів, які хочуть зберегти здоров'я і допомогти планеті, обираючи екологічно чисті та етичні продукти.

Для приготування безглютенової піци для вегетаріанців можна використовувати різноманітні інгредієнти, зокрема: безглютенове тісто вироблене з безглютенових видів борошна: кукурудзяне, рисове, кіноа, амарантове або гірчичне борошно. Вегетаріанську піцу можна збагатити безглютеновими версіями соусів, такими як томатний соус або песто, а також безглютеновою пастою. Для начинки піци можна використовувати різні овочі, такі як помідори, печериці, паприка, оливки, шпинат, а також гриби. Додавання ароматичних трав та спецій, таких як базилік, орегано, розмарин або чилі, підкреслить смак та аромат піци. Для вегетаріанської піци можна використовувати безглютенові сорти сиру, такі як моцарелла, чеддер або сир фета. Додавання різних топінгів, таких як кукурудза, артишоки, каперси або карамелізована цибуля, робить піцу більш насиченою та смачною.

Вегетаріанська піца може бути збагачена білками та харчовими волокнами бобових культур: чорна або червона квасоля, сочевиця або нут. Вони додають не тільки білок і волокна, але і багато смаку та текстури. Деякі вегетаріанські піци можуть бути приготовані з додаванням свіжих фруктів, таких як ананаси або манго, а також горіхів, таких як горіхи кешью або мигдаль. Це покращує смак кулінарного виробу, структуру та поживну цінність. Консервовані продукти: консервована кукурудза, ананаси, оливки або артишоки, урізноманітнюють асортимент вегетаріанських піц. При приготуванні вегетаріанської піци,

можна використовувати безглютенові прянощі та соуси: соус барбекю, соус теріякі, гострі соуси для посилення смаку та аромату.

Інноваційні технології приготування піци, спрямовані на створення низькокалорійних і веганських варіантів, відкривають широкі можливості для формування здорового способу життя та задоволення потреб споживачів. Ці технології дають змогу знизити калорійність і відмовитися від продуктів тваринного походження, зберігаючи при цьому смак піци. У результаті вони допомагають піцеріям і закладам швидкого харчування бути більш конкурентоспроможними, задовольняючи потреби зростаючого ринку здорового та веганського харчування.

ТЕНДЕНЦІЇ ПІДВИЩЕННЯ ВИМОГ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ФІРМОВОГО АВТОСЕРВІСНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ АВТОМОБІЛІВ VOLKSWAGEN В УКРАЇНІ

Дудко М.С.

*IV курс, група ЗАТ-22іті, спеціальність «Автомобільний транспорт»,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».
Науковий керівник: Петренко Т.В., ст. викладач,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»*

Інтенсивний ріст чисельності парку автомобілів Volkswagen в Україні та зокрема у м. Києві обумовив підвищення вимог до рівня розвитку й організації фірмового автосервісного обслуговування. Існуюче виробництво з надання послуг в системі автосервісу працює з перевантаженням, і через це не всі клієнти можуть отримати якісні послуги фірмового сервісу без довготривалого очікування у черзі. Тому нагальним стало питання про будівництво нового фірмового сервісного центру з обслуговування автомобілів Volkswagen у місті Києві, аби всі клієнти змогли вільно насолоджуватися якістю фірмового сервісу Volkswagen.

У м. Києві існує чотири фірмових СТО автомобілів Volkswagen, проте збільшення продажу автомобілів Volkswagen в Україні та, зокрема у м. Києві, поставив, як нагальну, проблему будівництва нових фірмових станцій технічного обслуговування для якнайкращого задоволення потреб клієнтів.

Обґрунтовується доцільність проектування та будівництва у м. Києві нового фірмового сервісного центру з обслуговування автомобілів Volkswagen. Спочатку, з метою визначення потенційного обсягу ринку сервісного обслуговування, аналізується парк VW

у м. Києві та Київській області, потім визначається реалізація послуг конкурентами та вільний сегмент ринку. Оцінивши розмір вільного сегменту ринку можна зробити висновок про доцільність проектування та будівництва нового сервісного центру.

Через економічну доцільність фірмове СТО VW, що проектується, буде будуватися за типовим проектом, який розроблений проектними лабораторіями заводу Volkswagen.

За типовим проектом на станції будуть присутні 20 постів з ТО та ПР, 7 постів з кузовного ремонту та 6 малярних постів, 2 пости для мийки автомобіля та 1 пост для косметичного уходу за автомобілем. Загалом — 36 постів.

Подальші розрахунки площ приміщень та кількості постів у кожному приміщенні проводяться виходячи з типового проекту фірмового сервісного центра Volkswagen.

Стійке положення підприємства і престиж усієї сервісної мережі найвищою мірою залежать від якості роботи сервісної служби. Воно складається з двох рівнозначних складових, якості обслуговування і якості ремонтно-профілактичних робіт.

Отже, на фірмовому сервісному центрі з обслуговування автомобілів Volkswagen у приміщенні прийомки-видачі мають бути наступні пости: пост перевірки гальм (3 шт), пост перевірки розвалу-сходження (1 шт), діагностичний пост (1 шт) та пост експрес-сервісу (1 шт), на якому виконуються роботи, що займають не більше пів-години.

ФОРМАЛІЗАЦІЯ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ ОЗДОРОВЧОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Калакура В.В.

*ст. викладач кафедри технології харчування,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»*

Формалізація продуктів харчування може здійснюватися за їх збалансованістю та адекватністю до сучасних медико-біологічних рекомендацій. При створенні продуктів оздоровчого призначення враховуються такі чинники:

- забезпечення організму людини необхідними харчовими речовинами та енергією відповідно до його фізіологічних потреб та специфіки обмінних процесів;
- загальний вплив харчування на організм;
- хімічний склад сировини та вибір технології її перероблення.

З урахуванням нових поглядів на харчування необхідно забезпечити адекватність складу багатокomпонентних оздоровчих продуктів, які додатково збагачені необхідними функціональними інгредієнтами, рекомендованими для певних груп населення з урахуванням їх статі, віку, місця проживання, виду фізичної активності, стану здоров'я. Обґрунтування оптимального вибору та співвідношення компонентів для виробництва оздоровчих продуктів, наближених до фізіологічних потреб організму, неможливе без залучення формалізованих методів, які використовують інформацію про біохімічний склад джерел функціональних інгредієнтів.

Методологія адекватного нормування складу харчових продуктів полягає у визначенні основних чинників та принципів нормування, які дозволяють обґрунтувати оптимальні значення параметрів адекватного харчування, сучасні медико-біологічні та технологічні вимоги до раціонів харчування і окремих харчових продуктів. При проектуванні рецептур оздоровчих харчових продуктів необхідний системний підхід до їх створення, який врахує не тільки потреби організму людини в основних поживних речовинах, енергії, вітамінах, мінералах, але й можливість хімічної взаємодії складових частин створюваного продукту. Моделювання складу багатокomпонентних оздоровчих харчових продуктів полягає в раціональному відборі інгредієнтів рецептури продукту за критеріями харчової та біологічної цінності. Для вирішення цього завдання необхідно на основі медико-біологічних вимог розробити модель продукту, яка враховує біохімічний склад, масові частки основних компонентів, структурні співвідношення показників біологічної цінності за певними критеріями відповідності. При цьому використовується інформація сучасних баз даних про нутрієнтний склад сировини та харчових продуктів. На основі бази даних формується база знань у вигляді параметричних основ проєктованого продукту, варіанти рецептур, балансних рівнянь і структурних співвідношень між основними компонентами і властивостями продукту.

Алгоритм оптимізації нутрієнтного складу оздоровчих харчових продуктів включає наступні етапи:

- визначення переліку властивостей та фізіологічної дії нового продукту;
- обґрунтування функцій-критеріїв оптимізації;
- обґрунтування і вибір інгредієнтного складу для моделювання необхідних функцій;
- визначення меж інтервалів питомої ваги інгредієнтів, їх пріоритетності та обмежень;

- моделювання органолептичних властивостей нового продукту харчування;
- розроблення технологічної схеми виробництва ферментних препаратів;
- обґрунтування показників втрат лабільних нутрієнтів залежно від технологічного оброблення сировини;
- встановлення відповідності нутрієнтного складу оздоровчого харчового продукту нормативним показникам;
- експертна оцінка відповідності оптимізованого інгредієнтного складу заданим властивостям.

Формалізація харчового продукту, як правило, здійснюється за показниками біологічної цінності білків, яка характеризується вмістом у них незамінних амінокислот та біологічною цінністю жирів, що визначається вмістом поліненасичених жирних кислот. Багато країн світу використовують технології виробництва продуктів із заданим хімічним складом та технології проектування складу полікомпонентних харчових сумішей. Для розрахунку рецептур та оптимізації виробництва продуктів використовують в основному методи комп'ютерного моделювання, що дозволяє забезпечити обґрунтований вміст сировинних інгредієнтів у складі рецептур харчових продуктів. Математичне модулювання, як метод формалізації харчового продукту, використовується при розробленні різноманітних рецептур харчових продуктів. Так, при розробленні оптимальних рецептур сухих сніданків підвищеної біологічної цінності, використовується методологія експериментально-статистичного моделювання (ЕСМ), клас задач «технологія-система». Методологія базується на виділенні ключового нутрієнту моделювання та оптимізації його якості.

Відомо, що для оптимізації рецептур м'ясних продуктів використовується симплекс-метод, який є аналітичним способом вирішення задачі лінійного програмування, що дозволяє знайти оптимальне рішення ляхом мінімізації або максимізації цільової функції. При розробленні теоретичних передумов комп'ютерного програмування продуктів геродієтичного харчування використовується оптимізація параметрів розроблюваного продукту шляхом моделювання рецептури із застосуванням інтегрального критерію збалансованості за широким колом показників. При цьому застосовується кваліметрична модель, яка дозволяє звести в одну форму відносні комплексні та прості одиничні показники якості різного характеру, які забезпечують незалежність властивостей кожного з показників.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Вимог до твердження про поживну цінність харчових продуктів та твердження про користь для здоров'я харчових продуктів : Наказ МОЗ України № 1145 від 15.05.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0745-20#Text>.
2. Інноваційні технології харчової продукції функціонального призначення : монографія. Ч. 2. Харків : ХДУХТ, 2017. 592 с.

СУЧАСНІ ПОКАЗНИКИ ЯКОСТІ ХАРЧОВОЇ ПРОДУКЦІЇ

Кляшторний М.С.

*II курс, група ТХ-22.1, спеціальність «Харчові технології»,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».
Науковий керівник: Любенюк О.Б., ст. викладач,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»*

Сучасні показники якості харчової продукції в значній мірі визначаються споживчими вподобаннями. Зміни в дієті, популярність певних продуктів або дієт, а також попит на екзотичні інгредієнти впливають на виробництво та розробку нових продуктів. Урахування споживчих потреб дозволяє виробникам створювати продукцію, яка задовольняє сучасні вимоги ринку та відповідає попиту споживачів.

Наявність стандартів якості та систем сертифікації гарантує споживачам, що харчова продукція відповідає встановленим стандартам безпеки, якості та етичних норм. Сертифікація є важливим інструментом для забезпечення довіри споживачів та конкурентоспроможності виробників на ринку.

Збереження безпеки харчових продуктів є найважливішим аспектом якості. Контроль якості на кожному етапі виробництва та постачання дозволяє уникнути ризиків, пов'язаних з контамінацією та неправильним зберіганням продукції.

Використання новітніх технологій у виробництві харчової продукції дозволяє покращити якість, збереження та безпеку продуктів. Інноваційні підходи до виробництва дозволяють виробникам створювати продукцію з високими показниками якості, яка відповідає сучасним вимогам споживачів.

Кліматичні зміни, вплив пестицидів та хімічних добрив на якість продукції викликають необхідність у розробці стратегій збереження та підвищення стійкості харчових культур. Інноваційні методи виробництва та селекції дозволяють створювати продукцію, яка відповідає сучасним вимогам стійкості та якості.

Забезпечення споживачів достовірною інформацією про склад, походження та умови виробництва продуктів стає все більш важливим аспектом сучасної харчової промисловості. Відкритість та прозорість дозволяють споживачам зробити обдуманий вибір та впевнено користуватися продукцією.

Розвиток харчової промисловості пов'язаний з необхідністю урахування впливу виробництва на довкілля та етичних аспектів у виробництві. Створення продукції, яка відповідає стандартам сталого розвитку та етичним нормам, відображає сучасні тенденції у виробництві та споживанні харчових продуктів.

У сучасному світі якість харчової продукції відіграє важливу роль у забезпеченні здоров'я та добробуту населення. Ця стаття досліджує сучасні показники якості харчової продукції і висвітлює їхню важливість у контексті забезпечення безпеки і задоволення потреб споживачів. Вивчення різноманітних показників якості, таких як вміст поживних речовин, відсутність шкідливих домішок та вплив на навколишнє середовище, дозволяє ефективно контролювати та підтримувати високий рівень якості харчової продукції.

Зростаюча увага до якості харчових продуктів стимулює розвиток нових технологій та методів виробництва, спрямованих на забезпечення безпеки та якості харчових продуктів. Важливість збалансованого харчування та вибору якісних продуктів стає все більш очевидною у сучасному світі, де здоров'я та благополуччя стають пріоритетом для багатьох людей.

Список використаних джерел

1. Сміт Дж. Показники якості в сучасному харчовому виробництві. *Журнал харчових наук*. 2021. № 45 (2). С. 123–135.
2. Браун А., Джонс Б. Стандарти та сертифікація в харчовій промисловості. *Огляд якості та безпеки харчів*. 2020. № 12 (3). С. 211–225.
3. Джонсон С. Забезпечення безпеки харчів: стратегії контролю та запобігання. *Міжнародний журнал гігієни харчів*. 2019. № 28 (4). С. 345–359.
4. Гарсія М., & Мартінес Р. Інновації та технологічні досягнення в харчовому виробництві. *Тенденції в харчових науках та технологіях*. 2018. № 35 (1). С. 56–68.
5. Уайт Д., Вілсон С. Зміни клімату та їх вплив на якість харчів. *Огляд наукових досліджень з екології*. 2017. № 22 (2). С. 189–202.
6. Тейлор Е., Кларк Ф. Прозорість інформації в харчовій маркуванні. *Журнал споживчих питань*. 2016. № 40 (4). С. 432–445.
7. Адамс К., Робертс Л. Екологічна стійкість у виробництві харчів. *Огляд сталого розвитку*. 2015. № 18 (3). С. 278–291.
8. Браун Т., Сміт Р. Етичні питання в харчовому виробництві. *Журнал сільськогосподарської етики*. 2014. № 32 (1). С. 87–99.

КРИПТОІНДУСТРІЯ, АБО ЧОМУ ЗА КРИПТОВАЛЮТОЮ МАЙБУТНЄ

Ковтун В.А.

*IV курс, група Тх-21.2-1iti, спеціальність «Харчові технології»,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Оліферчук О.Г., ст. викладач,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»*

У наш час цифрові валюти все більше стають не лише об'єктом інвестицій, але й нормальним засобом платежу та обміну в багатьох сферах життя. Подібно до популярної пари гривня/USDT, де стійкою валютою виступає гривня, а цифровий токен Tether (USDT) є популярним інструментом для здійснення операцій на криптовалютному ринку, різноманітні цифрові валюти вже впроваджуються у різні сфери повсякденного життя. Вони дозволяють не лише здійснювати покупки товарів та послуг, але й підтримувати та інвестувати в криптопроекти, які викликають інтерес.

Багато користувачів розглядають криптовалюту як привабливий інвестиційний актив. Серед цифрових валют найбільшим попитом користується Bitcoin (BTC). Це не лише найстаріший криптовалютний актив, а й символ інновації та переваг блокчейну. Розуміння принципів роботи цієї криптовалюти відкриває двері до розробки власної торговельної стратегії для досягнення стабільних фінансових результатів.

Ринок цифрових активів пропонує різноманітні способи заробітку, включаючи торгівлю, майнінг, стейкінг та інші. Проте, ніхто не може гарантувати прибуток, і важливо розуміти ризики та вибирати свій шлях згідно зі своїми фінансовими можливостями та цілями.

Одним із ключових відмінностей цифрових валют від традиційних фіатних грошей є їх децентралізована природа. У криптовалютній системі відсутні централізовані органи управління, такі як центральні банки. Керування та підтримка курсу криптовалюти здійснюються спільнотою користувачів через мережу Інтернет. Це робить криптовалюту ефективним засобом платежу та обміну, якщо виробник товарів або послуг приймає їх.

Перші згадки про платіжну мережу Bitcoin з'явилися у 2008 році, коли невідомий автор під псевдонімом Сатоші Накамото опублікував білий папір, що описує принципи роботи цієї криптовалюти. Bitcoin став першим успішним прикладом використання технології блокчейну для створення децентралізованої цифрової валюти. З того

часу було створено тисячі інших криптовалют та токенів, кожен з яких має свої унікальні властивості та використання.

Криптовалюта не лише відкриває нові можливості для інвестицій та платежів, але й створює базу для розвитку інноваційних технологій та фінансових послуг. З розвитком цифрових активів зростає інтерес до вивчення їхніх технологій та потенціалу в різних сферах життя.

Переваги криптовалют:

1. Децентралізація: Криптовалюта базується на технології блокчейн, що означає відсутність центральних органів управління. Це дозволяє уникнути цензури та контролю з боку урядів або корпорацій.

2. Приватність і анонімність: Багато криптовалют, таких як Bitcoin або Monero, надають високий рівень приватності та анонімності у порівнянні з традиційними фінансовими системами.

3. Глобальний доступ: Криптовалюта доступна для кожного з доступом до Інтернету. Це особливо важливо для тих, хто не має доступу до банківських послуг через географічні або економічні обмеження.

4. Низькі комісії: В порівнянні з традиційними банківськими та фінансовими послугами, вартість транзакцій криптовалюти значно нижча.

5. Швидкі та міжнародні транзакції: Транзакції з використанням криптовалют можуть бути виконані миттєво навіть за межами кордонів, що робить їх особливо корисними для міжнародних операцій.

Потенціал криптовалют:

Криптовалюта має значний потенціал у сучасному суспільстві через такі чинники:

1. Фінансова інклюзія: Вона може допомогти людям з обмеженим доступом до фінансових послуг отримати доступ до них, а також зменшити залежність від традиційних банківських установ.

2. Технологічні інновації: Розвиток криптовалют та блокчейн-технологій відкриває двері для нових інновацій у фінансовому секторі, включаючи «розумні контракти» та децентралізовані фінансові послуги (DeFi).

3. Захист від інфляції: Деякі криптовалюти, такі як Bitcoin, мають обмежений обсяг випуску, що може допомогти у запобіганні інфляції.

4. Покращення ефективності та прозорості: Використання блокчейну може покращити ефективність та прозорість у багатьох галузях, від логістики до управління ланцюжком постачання.

Застосування у суспільстві:

1. Онлайн-платежі: Криптовалюта використовується для здійснення онлайн-платежів за товари та послуги.

2. Інвестування: Багато людей інвестують у криптовалюти як альтернативний актив для різноманітності свого портфеля.

3. Децентралізовані фінансові послуги: Деякі криптовалютні проекти пропонують децентралізовані фінансові послуги, такі як кредити або депозитні програми, які можуть бути доступні для тих, хто не має доступу до традиційних банківських послуг.

4. Міжнародні перекази: Криптовалюта може бути використана для швидких та недорогих міжнародних переказів коштів.

Різнманітність блокчейнів та видів криптовалюти:

Існує безліч різних криптовалют та блокчейн-платформ, кожна з яких має свої унікальні особливості та застосування. Деякі з найпопулярніших криптовалют:

1. Bitcoin (BTC): Перша і найпопулярніша криптовалюта, яка започатковувала цей рух.

2. Ethereum (ETH): Блокчейн, який дозволяє створювати різноманітні децентралізовані додатки та розумні контракти.

3. Ripple (XRP): Фокусується на швидких міжнародних платежах для банків та фінансових установ.

4. Litecoin (LTC): Подібно до Bitcoin, але з швидшими транзакціями та більшою кількістю монет.

5. Monero (XMR): Фокусується на приватності та анонімності транзакцій.

Кожен блокчейн і криптовалюта мають свої переваги та обмеження, що визначає їх потенціал у різних галузях.

Небезпека для суспільства та країни:

Небезпека:

– Високий ризик інвестицій: Криптовалюта є високоризиковим активом, інвестування в неї може призвести до значних втрат.

– Легальні проблеми: Багато країн розглядають криптовалюту як потенційну загрозу для фінансової стабільності і можуть вводити обмеження на її використання.

– Кібербезпека: Хакери можуть атакувати криптовалютні біржі та гаманці, що може призвести до втрат активів.

Висновок. Криптовалюта має великий потенціал для зміни фінансової системи та суспільства в цілому. Її переваги, такі як децентралізація, приватність та глобальний доступ, роблять її привабливою альтернативою до традиційних фінансових послуг. Однак важливо розуміти потенційні ризики та обмеження, які пов'язані з криптовалютою, і приймати заходи для їх управління. Лише з правильним регулюванням і інноваціями криптовалюта може досягти свого повного потенціалу як інструмент для покращення фінансової інклюзії.

ІНТЕГРОВАНІЙ ПІДХІД ДО ДИЗАЙНУ МАЛОГАБАРИТНИХ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ: ВІД КОНЦЕПЦІЇ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ

Кошель Г.В.

*І курс, група ЗДЗ-23-1м-іті, спеціальність «Дизайн»,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».
Науковий керівник: Пасько О.М., к.пед.н., доцент,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»*

У сучасності автомобільна промисловість набула лідируючого місця у світі і її розвиток продовжується в багатьох напрямках: технічному, комп'ютерному, економічному, енергетичному, дизайнерському та ін. Автомобіль тепер — це не просто засіб для пересування, це витвір мистецтва, довершене поєднання дизайнерської думки, новітніх матеріалів, технічних досягнень та можливостей сучасного виробництва. Автомобілебудування переросло масштаби конкретно взятого сектору ринку, зараз це всеохоплююче явище, автомобільна культура, частина сучасного стилю життя. Дизайн автомобілів — художньо-технічна проектна діяльність орієнтована на створення оригінальної, функціональної та стійкої до впливів часу форми автомобіля [1]. Створення автомобіля — це не просто пошук форми, стилю, формують ліній та компромісу між дизайном та технічною складовою, це мистецтво, дизайнерський проект, що знаходить своє відображення у наданні автомобілю яскравості, неповторного стилю, впізнаваності та одночасно унікальних деталей, що оживають, як тільки автомобіль презентується. Потяг до дизайну автомобілів простежує еволюцію дива та дозволяє відчувати пристрась, що надається автомобільній формі, у великому та захоплюючому форматі [2; 3].

Актуальність дизайнерського проектування автомобілів не зменшується в сучасному світі. Автомобільні компанії постійно змагаються за увагу покупців, і дизайн грає ключову роль у привертанні уваги до певного бренду або моделі. Сучасні покупці не лише шукають автомобілі з високою якістю та ефективністю, але й звертають увагу на їхній зовнішній вигляд та стиль. З розвитком технологій, появою нових матеріалів, дизайн автомобілів також еволюціонує [4]. Від інноваційних матеріалів до аеродинамічних вдосконалень та інтеграції електроніки — всі ці аспекти потребують уваги дизайнерів для забезпечення оптимальної функціональності та естетики. Зростаюча свідомість щодо екології і впливу автомобілів на навколишнє середовище також впли-

ває на дизайн. Компанії звертають увагу на створення більш екологічно чистих автомобілів, що може відобразитися в їхньому зовнішньому вигляді і внутрішньому оформленні. Смаки споживачів постійно змінюються, і виробники автомобілів повинні адаптуватися до цих змін, пропонуючи нові і оновлені дизайни, які відповідають сучасним тенденціям. Сьогоднішні покупці хочуть мати можливість персоналізувати свої автомобілі, щоб вони відповідали їхнім унікальним потребам та стилю життя. Це створює додатковий попит на індивідуальний дизайн, який враховує потреби конкретного клієнта.

Дизайн автомобілів залишається надзвичайно актуальним і важливим елементом у виробництві автомобілів, який визначає їхній успіх на ринку та впливає на сприйняття споживачів. Це підтверджують щорічні виставки та супроводжуючі заходи, які кожного разу збирають сотні тисяч людей, для котрих авто — дещо більше ніж просто машина.

Постійно зростаючи вимоги споживачів до сучасних автомобілів вивели проєктування автомобілів на новий рівень, а саме проєктування малогабаритних автомобілів, необхідних для відповіді на сучасні виклики урбанізації, зменшення забруднення та підвищення ефективності транспортної системи.

Проєктування дизайну малогабаритних автомобілів є надзвичайно актуальним у сучасному світі з ряду ключових причин. Зростаючі проблеми в галузі транспортного руху в міських областях, такі як затори і забруднення, роблять необхідним розвиток більш компактних і маневрених автомобілів для полегшення транспортних проблем. Малогабаритні автомобілі забезпечують ефективне використання обмеженого простору і покращують доступність для паркування у вузьких міських умовах. Зростаюча свідомість про екологічні проблеми приводить до попиту на більш екологічно чисті автомобілі. Виробництво малогабаритних електричних автомобілів може сприяти зменшенню викидів та інших забруднюючих речовин, а також знизити залежність від нафтопродуктів. Крім того, збільшення конкуренції на ринку автомобілів і швидкий розвиток технологій створюють потребу в постійному оновленні та вдосконаленні дизайну автомобілів. Малогабаритні автомобілі вимагають нових підходів у дизайні, щоб максимально використовувати простір і забезпечити оптимальний баланс між функціональністю, ефективністю і естетикою.

Концепція дизайнерського проєктування автомобіля полягає в тому, що дизайн є ключовим фактором успіху будь-якого автомобільного продукту. Він визначає не лише зовнішній вигляд автомобіля,

а й його функціональність, ергономіку, безпеку та споживчі якості. Концепція дизайну автомобіля ґрунтується на поєднанні естетики, інновацій, технічної витонченості та практичності, що задовольняє потреби користувачів та відповідає вимогам сучасного ринку [4]. Усі ці аспекти об'єднуються в єдиний дизайнерський підхід, спрямований на створення якісного, привабливого та конкурентоспроможного автомобільного продукту.

Список використаних джерел

1. Дизайн автомобіля. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B8%D0%B7%D0%B0%D0%B9%D0%BD_%D0%B0%D0%B2%D1%82%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D0%B1%D1%96%D0%BB%D1%8F/.
2. Koeckritz M. The Ferrari book: passion for design. *Вид-во teNeues*. 2022. 416 с. ISBN: 9783961710201.
3. Lewandowski J. Iconicars MERCEDES-BENZ 300 SL. *Вид-во teNeues*. 2022. 160 с. ISBN: 9783961714131.
4. Дизайн автомобілів від концепції до виробництва. URL: <https://car-design online.com/>.

УДОСКОНАЛЕННЯ РЕЦЕПТУРНОГО СКЛАДУ ТА ТЕХНОЛОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ ВИРОБНИЦТВА ПІЦИ

Морозько Т.В.

*І курс, група ТХ-23.1м, спеціальність «Харчові технології»,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».
Науковий керівник: Ратушенко А.Т., к.т.н., доцент,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»*

Приготування піци — складний багатокомпонентний процес. Досліджуючи нові методи виготовлення тіста, нових технологій випікання, як результат отримуємо продукт порівняно кращої якості

Історія піци дуже давня, вона налічує декілька століть. До того ж цю страву не можна вважати виключно італійською, оскільки рецепти дуже схожих страв є практично у всіх народів. Справжня, найперша, піца готувалася в дров'яній печі, була дуже тонкою і покривалася томатами, сиром, зеленню і різними морепродуктами.

Дієтологи радять хоча б один раз на тиждень вживати піцу на обід або вечерю, тому що звичайна порція «Маргарити» — це третина денної норми споживання їжі для людини. Не так давно був встановлений спеціальний знак якості для піци — D.O.C. Який мають тільки страви, приготовлені за класичними правилами. Тісто для класичної тонкої піци готують за багатьма рецептами, але ос-

новними інгредієнтами завжди є яйця, сухі дріжджі, борошно, рослинна олія для змащування, сіль.

У ході аналізу харчової цінності піци з'ясовано, що жодна з рецептур не відповідає оптимальному співвідношенню білків, жирів і вуглеводів. Найбільш оптимальне співвідношення спостерігається у піці з морепродуктами (1:0,88:2,01), до того ж у ній досить висока питома вага білків тваринного походження (75,14%) та жирів рослинного походження (65,29%), але низький вміст вуглеводів не дозволяє поставити їй високу оцінку.

Виходячи з вищезазначеного виникає нагальна необхідність удосконалення та підвищення харчової та біологічної цінності піци і це стає можливим завдяки удосконалення технології виготовлення дріжджового тіста.

В виробках з дріжджового тіста недостатньо високий вміст білків, до того ж ці білки бідні на незамінні амінокислоти, передусім на лізин, триптофан і метіонін. Також недостатньо солей кальцію, в зв'язку з чим співвідношення солей кальцію і фосфору далеко не оптимальне. В виробках з дріжджового тіста недостатньо і інших мікроелементів (особливо заліза), а також вітамінів.

Ось чому виникає необхідність збагачувати вироби з дріжджового тіста речовинами, які містяться в недостатній кількості, з метою підвищення їх біологічної цінності.

Для досягнення цієї мети пропонуємо використовувати синьо-зелену водорість — спіруліну, як цінне джерело природніх біологічно-активних речовин (в першу чергу амінокислот, вітамінів і мікроелементів). Додавання всього 2,2 г спіруліни у виріб досить суттєво змінило вміст біологічно-активних речовин.

Впровадження розробленого напівфабрикату з дріжджового тіста для піци з підвищеним вмістом харчових волокон полягає у розширенні асортименту страв для харчування дорослих та дітей з підвищеним вмістом есенційних нутрієнтів, покращеними споживчими властивостями продукції, що сприятиме збереженню здоров'я населення, захисту організму від негативного впливу навколишнього середовища. Розроблена кулінарна продукція може бути рекомендована для харчування у повсякденних раціонах людей, що працюють на виробництвах важкої промисловості, проживають на екологічно забруднених територіях та всіх верств населення.

ТЕХНОЛОГІЯ ФЕРМЕНТОВАНИХ М'ЯСНИХ ЗАКУСОК*Невідомий О.А.**IV курс, група ТХ-21.2-1-іті, спеціальність «Харчові технології»,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».**Науковий керівник: Оліферчук О.Г., ст. викладач,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»*

Ферментація м'яса — це давня техніка консервування та приготування їжі, яка використовується людьми протягом тисячоліть. У процесі ферментації м'ясо розщеплюється ферментами, що надають йому унікального смаку, текстури та поживних властивостей. Існує кілька основних типів ферментації м'яса.

Лактоферментація — застосовуються бактерії молочнокислого бродіння, такі як *Lactobacillus* і *Pediosoccus*. Вони перетворюють природні цукри м'яса на молочну кислоту, яка консервує м'ясо та надає кислуватого смаку.

Сухоферментація — використовує цвілеві гриби, такі як *Penicillium* і *Aspergillus*. Вони розщеплюють білки та жири в м'ясі, що надає йому гострий, ароматний смак.

Маринування — часткове ферментативне розщеплення м'яса у маринаді, під дією кислот (оцтова, лимонна, шавелева та ін.), цукру, солі та спецій (такі як перець, кмин, паприка, часник, куркума а ін.). Маринування може тривати від кількох годин до декількох днів для максимального проникнення смакових інгредієнтів у товщу м'яса.

Ферментація має ряд переваг, оскільки забезпечує унікальний «складний» смак та ніжну текстуру. Основні етапи ферментації наведено на рис. 1.

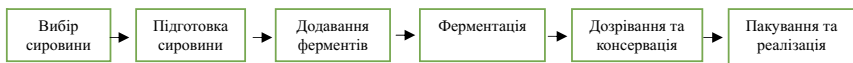

Рис.1. Етапи технології ферментованих м'ясних закусок

Переваги використання ферментації для приготування страв та закусок:

— *збільшення терміну зберігання*: Ферментація консервує м'ясо, роблячи його більш стійким до псування;

— *покращена засвоюваність*: Ферментація може покращити засвоюваність деяких поживних речовин, таких як залізо та цинк;

— *пробіотики*: Ферментоване м'ясо може бути джерелом пробіотиків, які корисні для здоров'я кишківника.

Популярні ферментовані м'ясні закуски:

– ковбаса — тип ферментованого м'яса, яке зазвичай готують зі свинини, яловичини або курятини;

– брошутто — італійська шинка, яка сушиться і ферментується протягом декількох місяців або навіть років;

– салямі — тип італійської ковбаси, яка сушиться і ферментується протягом декількох тижнів;

– джеркі — тип м'яса, яке сушиться і часто маринується перед сушінням;

– цецина — тип італійської в'яленої яловичини, яка сушиться і ферментується протягом декількох тижнів.

Існує багато різних рецептів ферментованих м'ясних закусок. Деякі рецепти прості й не потребують спеціального обладнання, інші ж потребують спеціальних камер для ферментації та сушіння. Асортимент ферментованих м'ясних продуктів досить широкий, але, нажаль, рідкоживаний, оскільки традиційні технології передбачають використання великої кількості гострих спецій та приправ, а це, в свою чергу, не завжди безпечно для здоров'я. Найпоширенішим ферментованим продуктом в Україні є бастурма.

Бастурма — традиційний в'ялений або сушений м'ясний делікатес, який виготовляється, як правило, із вирізки яловичини, свинини, а іноді з м'яса інших тварин (баранина чи оленина). Цей продукт популярний в кухнях багатьох країн, зокрема в турецькій, вірменській, грузинській та інших кухнях Сходу.

Алгоритм виготовлення бастурми: свіже, якісне м'ясо з низьким вмістом жиру промиваємо, зачищаємо від сухожилля та надлишків жиру; маринуємо в суміші солі та спецій; ферментуємо м'ясо при контрольованій температурі 14–22 °С впродовж декількох днів або тижнів (в залежності від товщини м'яса); підсушуємо до бажаної текстури. Щоб запобігти зайвому висушуванню м'ясо обмазуємо товстим шаром в'язкої суміші спецій із пажитником (фенугреком), яка в свою чергу забезпечує ще більш глибоке ферментування поверхні м'яса та відіграє роль захисної оболонки. Чим більш тривале ферментування, тим яскравішим та більш насиченим стає смак кінцевого продукту.

Важливо зазначити, що ферментація м'яса може бути небезпечною, якщо не дотримуватися правил безпеки харчових продуктів. Необхідно використовувати свіже, якісне м'ясо та дотримуватися технологічних параметрів ферментації та сушіння, щоб уникнути ризику харчового отруєння.

РОЗВИТОК СУЧАСНОГО ЕТНОДИЗАЙНУ В УКРАЇНІ

Нога А.С.

аспірант, кафедра графічного дизайну,

Київський національний університет технологій та дизайну

Етнодизайн відіграє важливу роль у відображенні культурних ідентичностей, зв'язуючи історичне минуле з сучасним мистецтвом та дизайном. Ця тема набуває особливої актуальності на тлі глобалізації та необхідності збереження національної унікальності, що робить її важливою не лише з культурної, а й з практичної точки зору.

Актуальність та доцільність дослідження етнодизайну в Україні полягає в тому, що він займає важливе місце в процесі відродження національної культури та ідентичності. У сучасному світі, де інновації та технологічний розвиток змінюють традиційні підходи до мистецтва, етнодизайн виступає як місток, що дозволяє зберегти культурну спадщину і водночас інтегрувати її у сучасні тренди.

Протягом останніх десятиліть розвиток етнодизайну в Україні був предметом значного наукового інтересу, що відображено у низці фундаментальних досліджень та публікацій. Вивчення цих робіт дозволяє глибше зрозуміти динаміку та специфіку етнодизайнерських практик в контексті української культури, їхній вплив на формування національної ідентичності та відповідь на глобалізаційні виклики [1].

Етнічне відродження сьогодні спостерігається через зростаючий інтерес населення до вивчення власної історії, культури та традицій, що проявляється у зусиллях відновити унікальні культурні особливості через мистецькі та культурні практики. Важливість етнічного самовизначення підкріплюється через обережне впровадження традиційних елементів та контрольоване культурне обмінення. Оновлення та активне використання ключових аспектів національної культури відповідають потребам сучасного розвитку і відіграють значну роль у збереженні національної ідентичності. Відчуття етнічної приналежності у сучасних суспільствах виступає як важливий компенсаторний механізм, підкріплюючи ідентичність через естетичні вираження та стилеві визначення, що є відображенням культурних та соціальних процесів.

Світові лідери у сфері дизайну, інтегруючи етнічні елементи у свої продукти, не лише підкреслюють національну ідентичність, але й сприяють культурній інтеграції на глобальному рівні, тим самим об'єднуючи суспільство навколо спільних цінностей. Зацікавленість

у народній культурі перетворюється з тимчасового тренду на довготривалу стратегію, що відображає культурну політику компаній та держав. Від кінця XX ст. спостерігається посилення етнічних мотивів у дизайні, що охоплює як графічний, так і веб-дизайн, упаковку, моду та інші сфери [2].

В Україні інтерес до народних мотивів активно розвивався з кінця XIX ст., проходячи через різні історичні етапи. Після здобуття незалежності дизайнери мали можливість вільно експериментувати, створюючи власні стилі та концепції. Проте, пошуки національного стилю часто обмежувалися зовнішніми атрибутами, ігноруючи глибшу інтеграцію елементів народної культури. Сучасні тенденції вказують на необхідність більш витонченого підходу до використання етнічних мотивів, що вимагає від дизайнерів глибшого розуміння культурної спадщини та її адаптації до сучасних потреб і трендів.

У першій третині XX ст., період національного відродження був позначений значним інтересом до української культури у сферах промисловості, видавництва, реклами та навіть у дизайні валюти. Видатні митці, такі як Г. Нарбут, В. Кричевський, М. Бойчук, створювали роботи, що не тільки відповідали професійним та дизайнерським стандартам, але й відображали глибоке занурення в національну культуру, виконуючи при цьому і практичну роль. Сучасний підхід до етнодизайну прагне до створення продуктів, які б не лише підвищували розуміння та цінність національного серед широкого кола споживачів, але й слугували б засобом розвитку художньо-проектної культури та національної ідентичності [3].

Сьогодні ми спостерігаємо, як окремі дизайнери та провідні агенції (наприклад, дизайн-студія Юрка Гуцуляка та «Венко») намагаються створити концептуальні та сучасні продукти, що гармонійно поєднують нову візуальну мову з архетипами народної культури. Вони прагнуть застосувати раціональний підхід у вирішенні комунікаційних задач, де концептуалізм реалізується через створення цілісної ідеї, її візуалізацію та відповідність запитам замовника. Етномотиви все частіше використовуються для створення продуктів, які одночасно відображають національну спрямованість та універсальність, сприяючи тим самим інтеграції української культури на міжнародному рівні та всередині країни.

Звернення до українських етнічних мотивів у модному дизайні відіграє ключову роль у розвитку культурної ідентичності. Переосмислення та сучасна інтерпретація народного крою та орнаментики, особливо у створенні прет-а-порте та масового виробництва

одягу, має велике значення для популяризації українського костюма на світовій арені та зміцнення національної самосвідомості. Використання традиційних елементів в сучасному одязі почалося з кінця ХІХ ст. серед української інтелігенції, набуваючи не лише естетичного, а й глибокого ідеологічного значення, яке підкреслювало національну ідентичність, підтримку української культури та відстоювання самостійності [4].

У радянський період часто відбувалося застосування етнічних принципів дизайну та орнаментики у виробництві промислового одягу, де досягнення народних умільців інтегрувались у масове виробництво. Ця практика дозволяла створювати унікальні вироби для представлення за кордоном, а також забезпечувати внутрішній ринок оригінальним одягом, демонструючи підтримку національних культур у складі Союзу. Водночас, у східних регіонах України, з огляду на специфіку промислового та соціального розвитку, спостерігалася схильність до адаптації європейських модних тенденцій, включаючи стилізацію під автентичні національні мотиви.

Етнічні мотиви стають все більш популярними у дизайні інтер'єрів, особливо завдяки їх екологічності та використанню натуральних матеріалів, таких як дерево, камінь, глина, метал та текстиль. Ресторани традиційної української кухні, такі як «Пузата Хата» та «Картопляна Хата», стали визнаними брендами, які просувають національну кулінарну спадщину. Дизайн цих закладів прагне створити узагальнений образ українського стилю, зберігаючи при цьому сучасні тренди із застосуванням автентичних елементів декору.

Оформлення громадських та приватних просторів часто включає етнічні мотиви, особливо в туристичних зонах Західної України, де готелі та курорти активно використовують народні елементи у своєму дизайні. Це не тільки збагачує естетичний вимір простору, але й сприяє промоції української культури серед гостей країни. Використання етнічних мотивів у дизайні виступає як ефективний засіб привернення уваги до української спадщини, формуючи стандарти естетичної привабливості та культурної глибини [4].

Розвиток етнодизайну в Україні зазнав значного поштовху та зростання популярності на тлі подій, пов'язаних з війною, що розпочалася в 2022 році. Цей період характеризується не лише збільшенням уваги до національної ідентичності та культури, але й посиленням прагнення українців до вираження солідарності, єдності та підтримки через використання етнічних мотивів у повсякденному житті.

Етнодизайн на сьогодні стає засобом культурної самоідентифікації та виразу національної гордості, що відображається не лише в одязі, аксесуарах, ювелірних виробках, але й у предметах інтер'єру, упаковці, графічному дизайні та навіть у мистецтві.

Особливо популярними стають предмети, що несуть в собі патріотичні та бойові символи, переосмислені через призму сучасного етнодизайну. Це не тільки відновлює інтерес до вивчення національних традицій, але й допомагає залучити увагу міжнародної спільноти до культури та історії України, розширюючи підтримку та солідарність з країною на глобальному рівні.

Розвиток сучасного етнодизайну в Україні є відображенням глибокої культурної трансформації та відродження національної ідентичності, активізованої останніми історичними подіями та суспільними змінами. Дослідження показало, що етнодизайн в Україні не лише переживає період шаленої популярності, але й стає міцною основою для експресії культурних та історичних цінностей українського народу через широкий спектр дизайнерських рішень — від моди та аксесуарів до інтер'єру та публічного мистецтва.

Список використаних джерел

1. Антонович Д. Українська культура. К. : Либідь, 1993. 592 с.
2. Антонович Є. Етноренесанси в культурі ХХ ст. та їхні етнодизайнерські виміри. *Етнодизайн: європейський вектор розвитку і національний контекст* : збірник наук. праць. Полтава : ПНПУ, 2015. Кн. 1. С. 7–11.
3. Кара-Васильєва Т. Історія мистецтва ХХ століття: концепція, нові підходи й оцінки. *Українське мистецтвознавство: матеріали, дослідження, рецензії* : збірник наук. праць. К. : ІМФЕ ім. М.Т. Рильського НАН України, 2007. Вип. 7. С. 53–64.
4. Федь В., Крикун І. Етнодизайн як синтез традиційно-інноваційних засобів конструювання культуротворчого буття людини. *Етнодизайн: європейський вектор розвитку і національний контекст* : збірник наук. праць / упоряд. і відп. ред. Є. Антонович. Полтава : ПНПУ, 2015. Кн. 2. С. 534–539.

ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНІ СИСТЕМИ ПЕРЕДАЧІ ІНФОРМАЦІЇ З ПОКРАЩЕНОЮ ЕНЕРГЕТИКОЮ

Оконьчук М.В.

*IV курс, група АСП-21, спеціальність «Комп'ютерна інженерія»,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Тимошенко О.М., к.ф.-м.н., доцентка,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»*

Анотація. В даних тезах наведено основні види негативного впливу електромагнітного поля на навколишнє середовище і організм людини та існуючої проблеми побудови телекомунікаційних систем передачі з покращеною енергетикою.

Наразі використовується безліч систем передачі даних, чие електромагнітне випромінювання має негативний вплив на здоров'я населення та вносить істотні перешкоди у роботі інших електронних пристроїв, знижуючи їх завадостійкість та електромагнітну сумісність. Під час розробки таких систем важливим завданням є використання якнайменшої потужності передавачів, яка все ще забезпечує достатній рівень точності прийняття сигналу. Особлива увага при роботі телекомунікаційних систем приділяється затуханню сигналу, яке значно зростає в умовах опадів. Важливо проектувати систему таким чином, щоб вона ефективно функціонувала навіть в умовах найсильніших можливих опадів у даній місцевості. Якщо система розрахована на роботу в таких умовах, тоді в безопадних умовах потужність передавача виявляється надлишковою, що призводить до непотрібного забруднення довкілля та марнотратства електричної енергії.

Для забезпечення покращеної енергетики телекомунікаційної системи необхідно:

1. Проаналізувати стан використання систем передачі та вплив електромагнітного випромінювання їх передавачів на навколишнє середовище.

2. Дослідити вплив видів маніпуляції сигналу на потужність передавача станції та обрати найкращий із них.

3. Розробити метод підвищення ефективності використання багатопозиційного амплітудно-маніпульованого сигналу.

4. Розробити метод визначення відношення сигнал/шум та окремо рівня сигналу в телекомунікаційній системі для одержання сигналу помилки, необхідного для створення систем автоматичного регулювання потужності передавачів в умовах опадів.

Негативний вплив ЕМП на навколишнє середовище:

ЕМП можуть мати шкідливий вплив на дикої природи та екосистеми. Наприклад, дослідження показують, що птахи, які навігують за допомогою земного магнітного поля, можуть втрачати орієнтацію через штучно створені ЕМП. Схожі проблеми виникають і у морських тварин. Рослини також виявляють зміни у процесах зростання і розвитку при впливі ЕМП, що може зміщувати природні екосистемні баланси.

Вплив на здоров'я людини:

Проблеми зі здоров'ям, пов'язані з ЕМП, охоплюють широкий спектр, від невизначених скарг як головний біль до серйозних захворювань, включаючи рак. ЕМП низької частоти, які використовуються в електричних мережах, та ЕМП високої частоти, які є основою для мобільних телефонів та інших бездротових пристроїв, можуть мати різні біологічні ефекти. Електромагнітна гіперчутливість, хоча й не визнана всіма медичними організаціями як діагностований синдром, продовжує викликати дебати та потребує подальших досліджень.

Проблеми в побудові телекомунікаційних систем:

Одним з основних викликів для галузі телекомунікацій є зниження енергоспоживання та впливу на середовище. Телекомунікаційне обладнання та інфраструктура мають велику «вуглецеву стопу», і, незважаючи на те, що індустрія працює над створенням більш ефективних систем, є багато перешкод, таких як вартість впровадження нових технологій та необхідність забезпечення надійного покриття для зростаючого числа користувачів.

Покращення енергетики:

Покращення енергетики в телекомунікаційних системах не лише зменшує вплив на середовище, але й може знизити витрати для провайдерів та користувачів. Енергоефективність може бути досягнута через оптимізацію використання існуючих ресурсів, впровадження нових, більш ефективних пристроїв, та розробку і використання «розумних» мереж, що автоматично адаптуються до змін у попиті та умовах експлуатації.

Заключення:

ЕМП мають значний вплив на навколишнє середовище та здоров'я, тому важливо, щоб індустрія телекомунікацій та наукова спільнота працювали разом для зменшення цього впливу через інновації та стандартизацію. Впровадження енергоефективних технологій є критично важливим для створення сталого майбутнього, де технології служать потребам людства, не шкодячи при цьому планеті.

ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНОГО ДИЗАЙНУ ЯК ЕФЕКТИВНОГО ІНСТРУМЕНТУ ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ НАВЧАННЯ

Пасько О.М.

*к.пед.н., доцент, завідувач кафедри дизайну,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»;*

Кириєнко М.І.

*аспірант, кафедра мистецтвознавства і мистецької освіти,
Київська державна академія декоративно-прикладного мистецтва
і дизайну імені М. Бойчука*

У ХХ столітті наша цивілізація пережила справжній вибух науково-технічного прогресу, що революціонізував людське життя. Нові технології та інновації не лише змінили спосіб, яким ми сприймаємо світ, але й вплинули на всі сфери нашої соціальної діяльності. Інформатизація стала неухильним процесом, що охопив усі сфери життя, а мультимедійні технології стали одним із його головних каталізаторів.

У цифровій епосі, де комунікація стає все більш важливою, мультимедійні форми стали невід'ємною складовою спілкування в різних галузях. Вони проникають у індустрію розваг, туризм, музейну справу, мистецтво, медицину та, звичайно ж, освіту.

В освітній галузі мультимедійні технології відіграють вирішальну роль. Вони дозволяють структурувати та подавати інформацію з великою ефективністю, використовуючи сучасні засоби інформаційних технологій. Це особливо актуально в контексті переходу до віддалених форм навчання, викликаних пандемією та війною. Початково мультимедійний контент використовувався як допоміжний засіб для навчання, проте зараз він стає необхідним і невід'ємним елементом освітнього процесу [1].

У сучасних умовах для багатьох студентів мультимедійні технології стали єдиним засобом отримання освіти. Вони не лише дозволяють отримувати знання, але й забезпечують доступ до різноманітних навчальних ресурсів та можливість взаємодії з викладачами та співстудентами.

Мультимедійні технології є важливим стимулом для розвитку освіти в сучасному світі. Однак, незважаючи на їх широке практичне застосування, існує значна нестача серйозних теоретичних робіт, що досліджують сутність цього феномену. Визначення мультимедіа не має уніфікованого стандарту, і деякі з них навіть супере-

чать одне одному. Протягом тривалого часу мультимедійність розглядалася переважно в технічних аспектах, з мінімальною увагою до комунікативних та культурних вимірів цього явища. Це породжує особливий інтерес до даної проблеми, оскільки комунікаційний і культурний контексти мультимедійних технологій стають все більш значущими в сучасному освітньому процесі [2].

Мультимедіа — це передова комп'ютерна інформаційна технологія, яка дозволяє поєднувати текст, звук, відео, графіку та анімацію в комп'ютерних системах. Ці елементи можуть бути об'єднані різними способами для створення різноманітних мультимедійних продуктів, таких як веб-сайти, відеоігри, електронні книги, аудіо- та відеопрезентації та інші формати. Термін «мультимедіа» означає одночасний вплив на користувача через декілька інформаційних каналів. Діловий переклад цього терміну — «багато медіа», що відображає групу інформаційних технологій, що використовують різноманітні програмні та апаратні засоби для найефективнішого впливу на користувачів, які одночасно є читачами, слухачами та глядачами. Аналіз літературних джерел підтверджує різноманітність поняття «мультимедіа», яке може використовуватися в різних контекстах [3].

Мультимедійний дизайн не лише створює мультимедійні елементи, але й глибоко впливає на сучасну освіту. Цей напрямок дизайну, який активно розвивається, має широке використання в різних сферах і відіграє важливу роль в полегшенні навчання та збереженні інформації.

Мультимедійний дизайн дозволяє створювати інструкції, навчальні матеріали, презентації та інші засоби, що сприяють процесу навчання. Його можливість візуалізувати складну інформацію допомагає зрозуміти складні концепції, особливо в науках, математиці та технічних дисциплінах. Відеолекції, інтерактивні діаграми та інші мультимедійні елементи роблять навчання більш доступним та цікавим.

Створення цифрових підручників, навчальних посібників та навчальних ігор, які доступні онлайн та в мобільних додатках, дає студентам можливість мати доступ до навчальних матеріалів у будь-який час та з будь-якого місця. Це зробило процес навчання більш гнучким та ефективним.

Мультимедійний дизайн — це процес творення гармонійного та збалансованого дизайну, який об'єднує різноманітні елементи, такі як композиція, кольорова гама, типографіка та інші. Цей процес вимагає як креативного підходу до естетичних аспектів, так

і розуміння технічних аспектів різних мультимедійних форматів та програмного забезпечення для їх створення та редагування.

Дизайнер мультимедійних продуктів повинен мати розуміння технічних можливостей різних програмних засобів та технологій, щоб ефективно використовувати їх у своїй роботі. Наприклад, для створення відео можна використовувати програми, такі як Adobe Premiere Pro, Final Cut Pro або iMovie; для аудіоматеріалів — Audacity, Adobe Audition або GarageBand; для презентацій — PowerPoint, Keynote; для графіків і діаграм — Adobe Illustrator, Canva; для анімації — Adobe After Effects, Toon Boom Harmony. Крім того, існують онлайн-сервіси, такі як Canva, Powtoon або Prezi, які надають шаблони та інструменти для створення мультимедійних матеріалів без необхідності інсталювати програми на комп'ютері.

Мультимедійний дизайн — це не лише технічна інновація, але і справжнє мистецтво, яке знаходить широке використання в різних сферах, включаючи освіту. Він став одним з найбільш перспективних напрямків інформаційних технологій, динамічно розвиваючись разом з технологічними досягненнями.

Сучасна якісна освіта важко уявити без використання мультимедійних технологій. Вони дозволяють зробити навчання більш доступним, ефективним та цікавим для студентів. Мультимедійний дизайн в освіті виступає важливим інструментом для візуалізації складних концепцій, створення навчальних матеріалів та сприяння інтерактивному навчанню.

Відтак, мультимедійний дизайн поєднує в собі технічну інновацію та художнє мистецтво, що продовжує активно розвиватись разом з прогресом технологій, і стає ключовим елементом успішної та сучасної освіти.

Список використаних джерел

1. Гуржій А.М. Візуальні та аудіовізуальні засоби навчання : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / А.М. Гуржій, В.П. Коцур, В.П. Волинський, В.В. Самсонов; Ін-т педагогіки АПН України. Наук.-метод. центр орг. розробки та вир-ва засобів навчання, Переяслав-Хмельниц. пед. ун-т ім. Г. Сковороди. К. : [б. в.], 2003. 173 с.
2. Лапінський В.В. Навчальне середовище нового покоління та його складові *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія № 2. Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання : зб. наук. праць*. К. : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2008. № 6 (13). С. 26–32.
3. Шевчук І.Б. Тлумачний словник основних понять і термінів програмування. ЛДФА. Львів : Видавництво ВТЗНВ, 2013. 45 с.

СУЧАСНИЙ СТАН І НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ВИДАВНИЧО-ПОЛІГРАФІЧНИХ КОМП'ЮТЕРНИХ СИСТЕМ

Поліщук О.В.

*IV курс, спеціальність «Комп'ютерна інженерія»,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».
Науковий керівник: Тимошенко О.М., к.ф.-м.н., доцентка,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»*

В умовах інтенсифікації розвитку поліграфічної галузі гостро стоїть питання вибору таких комп'ютеризованих систем автоматизації поліграфічного виробництва, що дозволять підтримати процес автоматизованого управління діяльністю поліграфічного підприємства, надаючи можливість для прийняття обґрунтованих управлінських рішень на основі якісної й достовірної інформації, одержуваної за допомогою сучасних інформаційних технологій. У цій роботі викладено інформацію про основи комп'ютеризації та специфіку побудови систем автоматизації поліграфічного виробництва; наведено методичну базу здійснення процесу автоматизації; розкрито питання щодо використання виробничих інформаційних систем в процесі оформлення поліграфічних замовлень, планування і диспетчеризації виробництва.

Продемонстровано застосування систем підтримки прийняття рішень на прикладі вирішення проблем, притаманних додрукарській стадії виробництва.

Верстка — це процес формування та монтажу сторінки видання. У сучасних формулюваннях версткою називають виробничий процес складення (монтажу) книжкових, журнальних і газетних сторінок заданого формату з підготовленого набору всіх текстів та ілюстрацій. Верстка — один із основних процесів поліграфічного виробництва, під час якого друковане видання набуває завершеного виду. Від якості її виконання прямо залежить якість готової книги, журналу чи газети. Це також один із найскладніших процесів, що забезпечує за умови виконання обов'язкових технічних правил стильову та технічну єдність оформлення та художню цілісність видання, відповідність кожної сторінки, кожного розвороту як їхньому змісту, так і загальному принципу оформлення видання.

Для роботи з текстами на комп'ютері використовуються програмні засоби, що називаються текстовими редакторами або текстовими процесорами. Існує велика кількість різноманітних текстових редакторів, що розрізняються по своїх можливостях, — від

дуже простих навчальних до потужних, багатофункціональних програмних засобів, так званих видавничих систем, які використовуються для підготовки до друку книг, журналів і газет.

Функції текстових процесорів зазвичай включають компоновання і форматування тексту, широкі можливості роботи зі змістом і сторінками, розширений набір доступних символів, перевірку орфографії, впровадження в документ гіперпосилань, графіки, формул, таблиць й об'єктів. Деякі текстові процесори мають власну вбудовану скриптову мову для автоматизації операцій з обробки документів. Прикладами текстових процесорів є Microsoft Word, LibreOffice Writer інші.

Графічні редактори — програмні засоби, які дозволяють малювати та редагувати зображення, які створюються, перетворюються, оцифровуються, обробляються і відображаються обчислювальною технікою, включаючи апаратні і програмні засоби.

Програмні засоби, які використовуються для створення та редагування малюнків:

Adobe Photoshop — найпопулярніший комерційний графічний редактор. Photoshop доступний на платформах Mac OS X/Mac OS і Microsoft Windows.

Corel PHOTO — PAINT — растровий графічний редактор, розроблений канадською корпорацією Corel. Corel PHOTO — PAINT не є настільки популярним, як Adobe Photoshop, але схожий з ним технічними можливостями.

Програмні засоби, які використовуються для комп'ютерної верстки: QuarkXPress, Adobe InDesign, також можуть використовуватися Scribus, Microsoft Publisher, Apple Pages та інші.

Adobe Illustrator — потужний професійний графічний пакет для швидкого створення і редагування векторної графіки.

Adobe InDesign — програмне забезпечення класу настільна видавнича система, розроблене і поширюване фірмою Adobe Systems.

PageMaker — програма верстки, або, по-іншому — видавнича система. Ця програма використовується зазвичай при до друкарській підготовці видань на останніх стадіях процесу. Основне призначення цієї програми — макетування, збір воедино всіх елементів видання (растрових малюнків, векторних малюнків, тексту, схем, таблиць і ін.), розміщення їх на сторінках, компоновання сторінок, задання остаточних параметрів форматування і створення оригінал-макету видання — того еталону, представленого в друкарському або електронному вигляді, з якого здійснюватиметься виготовлення друкарських або інших форм і остаточний друк тиражу.

QUARKXPRESS — цей відомий, але на жаль в основному лише в колах професіоналів, продукт корпорації Fiesto зовні достатньо схожий на PageMaker. Це пояснюється, ймовірно, тим, що обидва цих продукти створювались заради вирішення цілком однакових задач. Перш за все слід відзначити, що верстання усіх елементів композиції виконується лише у кадрах, тобто послідовність операцій при верстанні декілька відрізняється від таких самих, що виконуються у PageMaker.

МІКОЛОГІЯ

Попович (Крючкова) Д.В.

*III курс, група МБ-20-1, спеціальність «Біологія»,
Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Тугай Т.І., д.біол.н., професор,
Інститут біомедичних технологій Університету «Україна»*

Дослідженням грибів займається наука мікологія. В останні роки з'явилася значна кількість нових даних, багато питань, що стосуються систематики грибів, циклів розвитку, трактуються по-новому. Однак на лекціях та лабораторних заняттях немає можливості висвітлити весь матеріал, що передбачається програмою. В даний час грибкові інфекції — одна із найважливіших проблем охорони здоров'я. Гриби, що мають медичне значення, є численною групою збудників, що викликають мікози. Серед величезної кількості грибів близько 50 видів патогенні, більша кількість видів відноситься до умовно-патогенних.

Медична мікологія дотепер залишається в тіні бактеріології та вірусології, проте грибкові ураження належать до найбільш поширених інфекцій людини. За даними ВООЗ, кожен п'ятий житель нашої планети уражається грибковою інфекцією, і лише 5% всіх мікозів є первинними захворюваннями, а в інших випадках це вторинні процеси, що розвиваються на тлі основних розладів різного генезу. Спостерігається зростання захворюваності на дерматомікози на тлі зростаючих імунodefіцитів, нейтропеній, ВІЛ-інфекції; частішають випадки глибоких опортуністичних мікозів; розширюється спектр збудників, з'являються нові нозологічні форми, зростає стійкість грибів до протигрибкових препаратів. Великий вплив на здоров'я людини надають наслідки впливу грибів та продуктів їхньої життєдіяльності, такі, як мікогенна алергія, мікотоксикози.

Розробка та пошук ефективних препаратів для профілактики та лікування вірусних інфекцій є одним із актуальних завдань сучасної

фармацевтичної промисловості. У зв'язку з тим, що антибіотики є малоефективними при вірусних захворюваннях, потреба в нових засобах дуже висока. Останніми роками підвищився інтерес до лікарських засобів рослинного походження.

Ведеться пошук та розробка нових лікарських препаратів як на основі плодових тіл, так і культивованого міцелію деяких грибів. Так, запропоновано інгібітор репродукції вірусу імунодефіциту людини першого типу, що містить водний або водно-спиртовий екстракт природних біологічно активних речовин із базидіального гриба *Inonotus obliquus*.

Показано високу віруснейтралізуючу активність щодо вірусу грипу людини та високопатогенного вірусу грипу птахів деяких гастероїдних грибів: *Lycoperdon perlatum* (дощовик диктіофора здвоєна), *Salvatia lilacina* (головач бузковий) і *Lycoperdon umbrinum* (дощовик умбровий). Вищі базидіоміцети, як джерела різних біологічних активних речовин (БАР), що мають високу фармакологічну активність, низьку токсичність при практично повній відсутності побічних ефектів, викликають цілком логічний інтерес у дослідників, які розробляють нові лікарські засоби. Раніше було показано, що трутовик справжній — *Fomes fomentarius*, що відноситься до сімейства *Polyporaceae*, має широкий спектр біологічних активностей: протипухлинної, імуномодуючої, антиоксидантної. Полісахариди, виділені з культивованого міцелію *Fomes fomentarius*, надають антипроліферативний вплив *in vitro* на клітини раку шлунка, а водний екстракт гриба нормалізує рівень глюкози в крові та ліпідний обмін, а також знижує активність ферментів супероксиддисмутази та каталази, стимулює. У Японії та Кореї екстракт трутовика сьогодення у поєднанні з лікарськими рослинами застосовують у складі функціональних напоїв для профілактики ракових захворювань та діабету, для лікування нервових захворювань та нормалізації складу крові.

Отже, гриби та грибоподібні організми, як редуценти є важливими гетеротрофними компонентами екосистем, викликають хвороби рослин, тварин та людини, є цінним продуктом харчування, багато хто відомий як продуценти різноманітних біологічно активних речовин.

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ВИРОБНИЦТВА СТРАВ ТА НАПОЇВ ЗА СКОРОЧЕНИМ ЦИКЛОМ

Присянюк Т.П.

*IV курс, група ТХ-21.2-1-iti, спеціальність «Харчові технології»,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».*

Науковий керівник: Оліферчук О.Г., ст. викладач,

Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»

У сучасному світі ресторанний бізнес динамічно розвивається і постійно потребує нових рішень для оптимізації виробництва страв та напоїв. Інновації стають ключовим фактором успіху для закладів, які прагнуть пропонувати своїм гостям якісну їжу та напої за короткий час. Ресторанний сектор був одним із найбільш постраждалих під час пандемії Covid-19, оскільки він зіткнувся з суворими вимогами соціальної дистанції, тривалими карантинами та суворими гігієнічними заходами. Однак ці проблеми також змусили власників швидше переходити на цифрові рішення, прискоривши процес цифровізації, який міг би бути набагато довшим. На рис. 1 наведено напрямки розвитку інновацій у сучасному світовому ресторанному бізнесі.

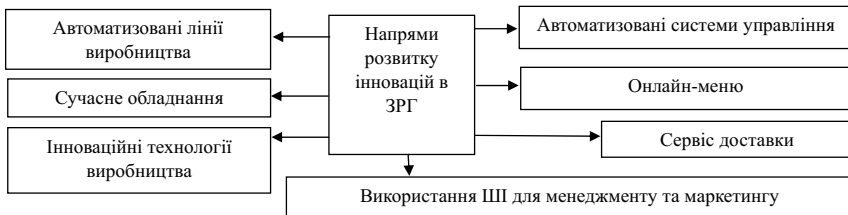

Рис. 1. Напрямки розвитку інновацій у сучасному ресторанному бізнесі

На перше місце інноваційних технологій можна поставити використання автоматизованих ліній виробництва (АЛВ), роботизованих систем та іншого високотехнологічного обладнання, що дозволяє значно скоротити час виробництва, мінімізувати людський фактор та гарантувати високу якість готової продукції. АЛВ в ресторанному господарстві, як і систематизовані лінії (СЛВ), найчастіше встановлюються на кухнях закладів із високою пропускнуною спроможністю. Ці лінії призначені для масового виробництва їжі, тому їх зазвичай встановлюють у ресторанах з великим потоком клієнтів, таких як мережеві ресторани, фут-корт, їдальні, кафе самообслуговування тощо. АЛВ можуть бути компактно спроектовані, що робить їх ідеальними

для кухонь з обмеженою площею. Автоматизовані процеси на АЛВ значно спрощують роботу персоналу, роблячи її більш економною та ефективною. АЛВ гарантують стандартизовану якість страв, що важливо для збереження смаку та впізнаваності бренду ресторану. Відмінність АЛВ від СЛВ полягає в рівні автоматизації. АЛВ зазвичай мають більший ступінь автоматизації, ніж СЛВ, що може включати:

- роботизовані руки: (для виконання таких завдань, як нарізування, подрібнення, змішування та пакування продуктів);
- системи машинного зору (для контролю якості та сортування продуктів);
- штучний інтелект (для прогнозування попиту, оптимізації виробництва та персоналізації замовлень) тощо.

Ось кілька конкретних прикладів місць, де можна встановити АЛВ:

- лінії приготування гарячих страв (роботизовані фритюрниці, грилі, мультіварки тощо);
- лінії приготування холодних страв (роботизовані салатні станції, сандвіч-машини, тостери тощо);
- лінії приготування десертів (роботизовані печі, міксери, пакувальні машини тощо);
- лінії приготування напоїв (роботизовані кавомашини, барні станції, апарати для приготування смузі тощо).

Важливо зазначити, що АЛВ є значною інвестицією і рішення про використання АЛВ, залежить від таких факторів, як розмір ресторану, меню, бюджет, наявність персоналу та інші. Для деяких ресторанів може бути більш доцільним використовувати СЛВ або традиційні методи приготування їжі.

Безумовно, розвиток науки й техніки веде до інновацій і у *виробничих процесах*, паралельно впроваджуючи у виробництво і *нове обладнання*. Ці дві складові нерозривні і завжди перебувають у симбіозі. Деякі з них уже стали невід'ємною складовою діяльності закладів ресторанного господарства.

Методи шокowego заморозування. Завдяки швидкому заморожуванню продуктів можна зберегти їх свіжість, смак та поживну цінність на тривалий час. Застосування шоковой заморозки для зберігання напівфабрикатів вирішує цілу низку проблем із первинною обробкою сировини та скорочує тривалість виробничого процесу майже втричі. Кейтерингові компанії також широко застосовують цей метод: шокове заморожування готових страв та виробів, наприклад, забезпечує вчасне постачання напівфабрикатами високого

ступеню готовності закладів харчування в яких здійснюється лише реалізація продукції.

Технології вакуумного пакування. Вакуумне пакування допомагає зберегти свіжість продуктів, запобігти їх окисленню та розвитку шкідливих мікроорганізмів. Застосування вакуумного пакування, наприклад, відварених коренеплодів та бульбоплодів, гастрономічних м'ясних, рибних, сирних, грибних продуктів дозволяє

Інноваційні методи приготування заслуговують на більш детальний розгляд Використання таких методів, як су-від, пароконвекція та інші, дозволяє готувати їжу із більшим задоволенням, зберігаючи її корисні властивості та смак.

Системи онлайн-замовлення та доставки. Завдяки онлайн-платформам та мобільним додаткам клієнти можуть зручно та швидко оформити замовлення, що значно економить час та ресурси ресторану.

Використання штучного інтелекту. Штучний інтелект може допомогти персоналу ресторану у прогнозуванні попиту на страви, оптимізації закупівель продуктів, а також у персоналізації меню та рекомендацій для клієнтів.

Розглянуті нами інноваційні технології широко застосовуються в сучасних закладах ресторанного господарства. Їхня основна перевага — скорочений цикл виробництва, висока продуктивність, якість, точність, ефективність роботи закладу. Однак, встановлення таких ліній може значно підвищити основні витрати ЗРГ і очікуваний прибуток може бути отриманий значно пізніше. Віримо, що майбутнє — за технологіями.

МЕТОДИ ДЕШИФРУВАННЯ КООРДИНАТ ОБ'ЄКТІВ ОТРИМАНИХ ЗА ДОПОМОГОЮ ДРОНІВ

Середа А.В.

*II курс, група КІ-22-1а, спеціальність «Комп'ютерна інженерія»,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Даценко І.П., к.т.н., доцент,
Інститут комп'ютерних технологій університету «Україна»*

У зв'язку зі стрімким розвитком технологій дронів та їх широким застосуванням у різних галузях, таких як картографія, агробізнес, моніторинг довкілля та безпека, виникає необхідність у вдосконаленні методів дешифрування координат об'єктів, знятих за допомогою цих пристроїв. Ця доповідь спрямована на обговорення інноваційних

підходів до аналізу та обробки даних, отриманих від дронів, для максимізації їхнього потенціалу у різних сферах застосування.

Досліджуючи цю тематику можна знайти велику кількість різних методів алгоритмів або підходів, тому хочеться зупинитись на найбільш новітніх та перспективних:

Фотограмметрія та Структура з рухом (Structure from Motion — SfM): Цей метод використовується для створення тривимірних моделей об'єктів на основі знімків, зроблених з різних ракурсів дроном. Шляхом аналізу особливостей на фотографіях та їх розміщення в просторі, система може дешифрувати координати об'єктів на місцевості.

Глобальна позиційна система (GPS) та Інерційна навігаційна система (INS): Деякі дрони використовують комбінацію GPS та INS для визначення своєї точної позиції та орієнтації у просторі. Ці дані можуть бути використані для підтримки дешифрування координат об'єктів на знімках.

Лідар (Light Detection and Ranging): Використання лідара дозволяє дронам отримувати точні тривимірні дані про поверхню землі, у тому числі і координати об'єктів. Алгоритми обробки цих даних можуть дешифрувати положення об'єктів на основі їхньої форми та розміру.

Комп'ютерне зорове визначення об'єктів (Computer Vision): Методи комп'ютерного зору можуть бути використані для автоматичного визначення об'єктів на знімках, отриманих від дронів. Шляхом використання алгоритмів розпізнавання образів та обробки зображень можна дешифрувати координати об'єктів на знімках.

В ході доповіді ми дослідили різноманітні методи дешифрування координат об'єктів, отриманих за допомогою дронів, і визначили їхню важливість та перспективність у сучасному світі. Застосування дронів для отримання зображень і даних відкриває безліч можливостей у багатьох галузях, від картографії і агробізнесу до безпеки та моніторингу довкілля. Розглянуті методи, такі як фотограмметрія та структура з рухом, надають нам засоби для створення детальних тривимірних моделей об'єктів та аналізу географічного розташування. Використання сучасних технологій обробки даних, таких як машинне навчання та комп'ютерний зір, дозволяє досягати високої точності та ефективності у дешифруванні координат. Завдяки своїй гнучкості, економічності та безпеці, дрони стають невід'ємною частиною сучасних технологічних рішень у багатьох сферах діяльності. Розвиток методів дешифрування координат об'єктів, отриманих за допомогою дронів, продовжуватиме забезпечувати нові можливості та розв'язувати складні завдання, сприяючи подальшому прогресу та розвитку суспільства.

Список використаних джерел

1. Дорожинський О.Л. Фотограмметрія та дистанційне зондування : підручник. Кн. 1 Львів : Львівська політехніка, 2019. 176 с.
2. Кочеригін Л.Ю. Фотограмметрія : навч. посібник. Біла Церква : БНАУ, 2019. 496 с.
3. Біард Р.У., Маклейн Т.У. Малі безпілотні літальні апарати. Теорія та практика. К. : КНТ, 2023.
4. Гарсія Х., Моліна Х.М., Аміго Д., Ллерена Х.П., Педрочо Д.С. Engineering UAS Applications: Sensor Fusion, Machine Vision and Mission Management. *Artech House*. 2023.
5. Фалькнер Е., Морган. Д. Аерофотокартографування: методи та застосування. *Картографія*. 2020.

**ВПЛИВ ЖИРІВ
НА ЯКІСТЬ ВИРОБІВ ІЗ ПІСОЧНОГО ТІСТА**

Соболєв А.А.

*III курс, група ТХ-21-1іті, спеціальність «Харчові технології»,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Оліферчук О.Г., ст. викладач,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»*

Вироби із пісочного тіста займають широкий діапазон асортименту в кондитерському виробництві. Проста технологія дозволяє широко використовувати його як у промисловому виробництві так і в ресторанному господарстві. Ці кондитерські вироби також легко приготувати і в домашніх умовах. Високі показники смакової якості зумовлені рецептурним складом, а саме: багато жирів та цукру. Тому, дослідження впливу різних жирів на якість виробів із пісочного тіста є актуальним.

Мета дослідження: визначити вплив різних жирів на якість виробів із пісочного тіста шляхом порівняння органолептичних показників готових коржів. Комбінація борошна (49%), жиру (18%) та цукру (18%) забезпечує специфічну крихкість тістечок, тарталеток, коржів для тортів та ін. виробів. Для дослідів використали маргарин вершковий Olkom, 72,5% жирності (зразок 1), олію соняшникову «Олейна», 98,8% жирності (зразок 2) та масло кисловершкове De Luxe Foods & Goods Selected, 82% жирності (зразок 3). Рецептурний склад тіста наведений у табл. 1.

Замість тіста здійснювався за класичною технологією. Для відмінності зовнішніх ознак готових виробів до двох зразків додано добавки

(у тісто з маргарином — мак, у тісто з олією — кунжут). На реологічні властивості тіста добавки не впливають. Тісто з маслом вершковим залишили без добавок.

Таблиця 1

Рецептурний склад тіста для пісочних коржів

№	Найменування продукту	Маса нетто, г		
		Зразок 1	Зразок 2	Зразок 3
1	Маргарин	70	—	—
2	Соняшникова олія	—	70	—
3	Масло вершкове	—	—	70
4	Борошно	190	190	190
5	Сіль	2	2	2
6	Цукор	70	70	70
7	Ванільний цукор	5	5	5
8	Розпушувач	5	5	5
9	Яйце	40	40	40
10	Мак	5	—	—
11	Кунжут	—	5	—
	Вихід тіста:	387	387	382

З метою забезпечення однакових умов випікання ми помістили всі зразки на одне деко. Випікали вироби у духовій шафі з газовим нагріванням при температурі $t = 200\text{ }^{\circ}\text{C}$ впродовж $\tau = 15$ хв. одночасно, отже, умови випікання для всіх зразків були однакові.

Результати органолептичної оцінки якості готових коржів із пісочного тіста наведено у табл. 2.

Комплексна бальна оцінка якості: Зразок 1 = 5 балів, зразок 2 = 2 бали, зразок 3 = 4 бали.

Було встановлено, що найкращі показники якості мають коржі, які замішувались із маргарином. Найгірші — із соняшниковою олією. Масло вершкове забезпечує високі смакові якості, але вироби дуже швидко коліруються і дуже крихкі.

За результатами проведеного дослідження можна зробити такий висновок: найвищу якість мають коржі із пісочного тіста, що замішувалось на маргарині; соняшкову олію не слід використовувати для замісу пісочного тіста.

Таблиця 2

Органолептичні показники якості виробів із пісочного тіста

№ з/п	Показник	Зразок 1	Зразок 2	Зразок 3
1	Зовнішній вигляд	Світлий відтінок жовтуватої пудри з крапляннями маку, та легкий відблиск	Занадто світлий відтінок — ніби тісто ще досі не пропечене, блиску не має	Дуже світлий відтінок жовтої пудри, з приємним відблиском на поверхні
2	Колір	Світлий відтінок жовтуватої пудри з крапляннями чорного маку	Занадто світлий відтінок жовтого кольору, як у непропеченого тіста	Дуже світлий відтінок жовтої пудри
3	Аромат	Відчувається приємний аромат пісочного печива з легким майже неловимим ароматом маку	Відчувається аромат сирого борошна — ніби тісто дістали занадто рано до закінчення випікання	Приємний аромат печеного пісочного тіста з легким ароматом вершкового жиру
4	Консистенція	Крихка, притаманна виробам із пісочного тіста, трохи пластичне	Злегка крихкуватє але на дотик відчувається сирість	Крихке але на дотик занадто багато жиру у виробі
5	Смак	Відчувається пропечене тісто з присмаком маку, легкою солодкуватістю та збалансованою жирністю, в роті кришиться	Присмак недопеченого тіста (присмак борошна), не дуже приємне відчуття жиру та надмірної вологості у роті, в роті налипає	Більш хрустке ніж виріб з маргарином, присмак солодкого вершкового масла

Подальші дослідження будуть спрямовані на визначення впливу комбінованих жирів на якість виробів із пісочного тіста.

НОВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ ДЕСЕРТІВ З ВИКОРИСТАННЯМ ЛІКАРСЬКОЇ СИРОВИНИ

Сорока М.С.

*IV курс, група ТХ-21.2-1iti, спеціальність «Харчові технології»,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Калакура В.В., ст. викладач,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»*

Маркетингові дослідження свідчать, що в останній час з'явилась тенденція до підвищення культури харчування, причому особливої уваги набуває споживання десертної продукції. Аналіз асортименту

десертів в закладах ресторанного господарства показує, що він досить вузький і не задовольняє реальний попит. Тому працівники закладів ресторанного господарства намагаються створювати власні неповторні рецепти десертної продукції. У процесі розроблення нових десертів враховується те, що серед гостей можуть бути люди, які мають певні обмеження щодо споживання окремих продуктів (цукор, глютен тощо). Саме тому виникає потреба у створенні нових десертів з такими компонентами які підходили б усім відвідувачам.

Надання функціональних властивостей десертам можливе за рахунок внесення до рецептур важливих органічних речовин. Такими речовинами володіють лікарські рослини. Вони містять такі сполуки як вітаміни, незамінні амінокислоти, поліненасичені жирні кислоти, фітонциди. Ці біологічно активні сполуки виконують найрізноманітніші функції в організмі людини: посилюють діяльність серцево-судинної, імунної, нервової систем, мобілізують захисні функції, посилюють секреторні.

Інтеграція лікарської сировини у виробництво десертів відкриває широкі можливості для створення виробів з підвищеною корисністю. Використання сучасних технологій дозволяє ефективно екстрагувати корисні речовини з лікарської сировини для додавання у десерти. Інноваційні методи обробки зберігають корисні властивості лікарської сировини під час виробництва десертів. Розвиток біотехнологій сприяє створенню нових видів десертів з використанням біоактивних добавок з лікарської сировини. Модерні технології управління виробництвом дозволяють забезпечити стабільну якість та безпеку десертів з лікарською сировиною. Дослідження в області гастрономічної науки сприяють розробці оптимальних рецептур для десертів з використанням лікарської сировини. Інтеграція лікарських трав та рослин у десерти сприяє розвитку функціональних продуктів, корисних для здоров'я. Використання натуральних інгредієнтів з лікарської сировини підвищує привабливість десертів на ринку для споживачів. Постійний пошук нових інгредієнтів та технологій сприяє появі інноваційних продуктів у сфері десертів. Розвиток індустрії десертів з використанням лікарської сировини сприяє збільшенню асортименту здорових та смачних продуктів для споживачів.

Лікарські рослини, трави та інші корисні природні інгредієнти містять різноманітні біоактивні сполуки, такі як вітаміни, антиоксиданти, фітонутрієнти та інші корисні речовини. Інтеграція цих компонентів у десерти покращує їх харчову цінність та корисні властивості, робить їх більш функціональними для здоров'я.

Сучасні технології дозволяють ефективно використовувати лікарську сировину в процесі виробництва десертів. Наприклад, інноваційні методи обробки та екстракції дозволяють зберігати максимальну кількість корисних речовин під час виробництва. Такі технології також можуть допомогти у забезпеченні стабільної якості та безпеки продукції. Наприклад, застосування низькотемпературних методів обробки може допомогти зберегти властивості чутливих до температури компонентів.

Дослідження в області гастрономічної науки важливі для розвитку нових рецептур та технологій виробництва десертів з використанням лікарської сировини. Це включає в себе вивчення властивостей різних лікарських рослин, їх впливу на смак і текстуру десертів, а також оптимальних способів їх поєднання.

Інтеграція лікарської сировини в десерти також сприяє створенню нових функціональних продуктів. Наприклад, додавання антиоксидантів з рослин може допомогти зменшити окислення та зберегти свіжість десертів. Такі продукти можуть бути особливо цінні для споживачів, які прагнуть зберігати своє здоров'я та підтримувати активний спосіб життя.

Важливим аспектом виробництва десертів з використанням лікарської сировини є також забезпечення високої якості і безпеки продукції. Сучасні технології дозволяють контролювати кожен етап виробництва, починаючи від вибору сировини і закінчуючи упаковкою готового продукту. Це допомагає уникнути забруднення та зберегти всі корисні властивості лікарської сировини.

Застосування лікарської сировини в десертах стимулює розвиток екологічно чистих продуктів. Використання натуральних інгредієнтів з лікарської сировини допомагає зменшити використання штучних добавок та консервантів. Крім того, розвиток нових технологій та виробництва десертів з використанням лікарської сировини сприяє відкриттю нових ринків і сприяти розвитку сільського господарства. Фермери, які вирощують лікарські рослини, можуть мати нові можливості збуту своєї продукції, а також знаходити нові способи використання своїх культур.

Нарешті, розвиток індустрії десертів з використанням лікарської сировини стимулює інтерес споживачів до здорового способу життя та правильного харчування. Смачні та корисні десерти можуть стати не лише відмінним додатком до щоденного раціону, але й засобом підтримки здоров'я та енергії.

Отже, інтеграція лікарської сировини в виробництво десертів є важливим кроком у розвитку харчової промисловості, сприяючи здоровому способу життя, екологічній стійкості та розвитку нових ринків.

РІЗНОВИДИ ДІЄТ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ОРГАНІЗМ ЛЮДИНИ

Станкунов П.В.

*II курс, група ТХ-23.2-1-іті, спеціальність «Харчові технології»,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Любенюк О.Б., ст. викладач,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»*

На сьогодні існує багато дієт, які відрізняються між собою продуктами, які входять в добовий раціон, часом приймання їжі та іншими чинниками. Однак деякі з них не мають нічого спільного зі здоровим харчуванням та навіть несуть шкоду нашому організму. Як розрізнити те, які з цих дієт мають право на існування, а які ні, розберемо детальніше.

Кетодієта полягає в споживанні продуктів із високим вмістом жирів, а раціон людини має складатись з 55–60% жирів, 30–35% білків і 5–10% вуглеводів. Рассел Уайлдер вперше застосував кетогенну дієту для лікування епілепсії в 1921 році. Він також ввів термін «кетогенна дієта». Протягом майже десятиліття вона вважалась терапевтичною дієтою з доведеною ефективністю лікування епілепсії.

Нещодавні дослідження вказують на позитивну динаміку ще й у хворих на цукровий діабет. Були зроблені висновки, що, ймовірно, кетодієта підвищує чутливість до інсуліну та знижує резистентність.

Коли організм позбавлений вуглеводів через зменшення їх споживання, секреція інсуліну значно знижується і організм переходить у катаболічний стан, запаси глікогену виснажуються, змушуючи організм проходити певні метаболічні зміни. Два метаболічні процеси вступають в дію: глюконеогенез та кетогенез. Глюконеогенез — це ендогенне вироблення глюкози в організмі. Коли доступність глюкози ще більше падає, ендогенне вироблення не може відповідати потребам організму, і починається кетогенез для забезпечення альтернативним джерелом енергії. Кетонові тіла замінюють глюкозу як основне джерело енергії — цей метаболічний стан називають «харчовим кетозом». Поки організм позбавлений вуглеводів, обмін речовин залиша-

ється в кетотичному стані. Цей стан кетозу вважається цілком безпечним, оскільки кетонів тіла виробляються в невеликих концентраціях без будь-яких змін рН крові. Однак слід не плутати цей стан з кетоацидозом — станом, коли кетонів тіла виробляються в більших концентраціях, викликаючи ацидоз. Кетодієта протипоказана пацієнтам з панкреатитом, печінковою недостатністю, порушеннями жирового обміну, порфіріями, дефіцитом піруваткінази тощо.

Вегетаріанські дієти продовжують набирати популярність. Причини дотримання вегетаріанської дієти є різноманітними, але включають і користь для здоров'я: зменшення ризику серцево-судинних захворювань, діабету та деяких видів раку. Коли люди думають про вегетаріанську дієту, вони зазвичай уявляють раціон, який виключає м'ясо, птицю чи рибу

Однак є певні ризики цієї дієти. Якщо ви перейшли на цю дієту, то маєте бути впевнені, що набираєте достатню кількість калорій з достатнім вмістом білку рослинного походження. Також слід контролювати вміст вітамінів, омега-3 жирних кислот та мікроелементів, таких як залізо, кальцій та йод.

Це ще один режим харчування, Інтервальне голодування, який набирає поширеності останнім часом. Назва говорить сама за себе: це чергування періодів голодування та приймання їжі. Дієти з періодичним голодуванням підпадають загалом до двох категорій: щоденне обмежене в часі голодування, яке звучує час приймання їжі до 6–8 годин на день, і так зване періодичне голодування 5:2, коли люди обмежуються одним прийманням їжі (500–600 ккал) два дні на тиждень. Більш популярний метод — 16/8, який передбачає пропускання сніданку та обмеження щоденного періоду приймання їжі до восьми годин, а згодом голодування протягом решти 16-ти годин дня. Дослідження, які показали ефективність цього методу, довгий час викликали суперечки серед науковців, оскільки не був доведений остаточно позитивний ефект на організм людини.

Пропуск їжі та суворе обмеження калорій можуть бути небезпечними для людей з цукровим діабетом, серцево-судинними захворюваннями та деякими метаболічними порушеннями. Вагітним жінкам, матерям, що годують груддю, підліткам, дітям та людям, які недоїдають, мають недостатню вагу або дефіцит поживних речовин такий режим харчуванням слід уникати.

Палеодієта — ця дієта полягає у споживанні тих самих продуктів, які споживали наші предки. Теорія полягає в тому, що більшість сучасних захворювань можна пов'язати з нездоровим харчуванням,

а саме підвищеним споживанням оброблених продуктів, продуктів з високим вмістом цукрів та трансжирів, а також молочних продуктів.

Рекомендовані до споживання продукти при цій дієті: м'ясо, риба, яйця, овочі, фрукти, горіхи, насіння, зелень, спеції, олії. Хоча досить дискусійно, чи дійсно ця дієта містить ті самі продукти, які їли предки, але позитивний ефект від такого харчування справді спостерігається. Цей тип харчування знижує рівень холестерину, тригліцеридів та рівень цукру в крові, і здається ефективним для зменшення факторів ризику серцево-судинних захворювань.

Недолік в тому, що ця дієта виключає цільнозернові, бобові та молочні продукти, які є справді здоровими та поживними для нашого організму.

Дієта Дюкана полягає в споживанні продуктів з високим вмістом білку та зниженню кількості вуглеводів в раціоні. Короткотривалі дослідження показують, що справді такий тип харчування сприяє втраті маси тіла, однак, окрім втрати ваги, в науковій літературі немає зафіксованих переваг дієти Дюкана. Більше того, дуже мало якісних досліджень проведено щодо користі, ефективності та безпеки цієї дієти. Швидка втрата ваги, досягнута за допомогою суворого обмеження калорій, як правило, спричиняє значну втрату маси м'язової тканини, і після завершення такої дієти, легко відновлюється втрачена вага.

Здорове харчування насамперед має бути комфортним для вас та вашого організму. Важливо пам'ятати, що перед модифікацією свого способу харчування слід перевірити своє здоров'я та проконсультуватися з лікарем!

УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ОДЕРЖАННЯ ПЛІВКОВИХ КОМПОЗИЦІЙНИХ МАТЕРІАЛІВ

Старанов А.В.

І курс, група ХТ-23-1м-іті,

спеціальність «Хімічні технології та інженерія»,

Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: Смачило О.В., к.т.н., доцент,

Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»

Розвиток технології одержання матеріалів у вигляді тонких плівок можна віднести до найбільш пріоритетних напрямків. Цей факт зумовлений тим, що в тонких плівках властивості матеріалів часто значно відрізняються від тих, які були типові для тих самих матеріалів у вихідному стані.

Тонкі плівки, що наносяться у вакуумі, широко застосовуються у виробництві дискретних напівпровідникових приладів та інтегральних мікросхем (ІМС), а також при виготовленні фотошаблонів — основного технологічного інструменту мікроелектроніки. Сьогодні тонко плівкові елементи займають до 80% площі напівпровідникових кристалів, що зумовлено постійним функціональним ускладненням ІМС.

Одержання високоякісних і відтворюваних за електрофізичними параметрами тонко плівкових шарів є одним з найважливіших технологічних процесів формування структур дискретних діодів і транзисторів, а також активних і пасивних елементів ІМС. Тонкі плівки наносяться також під час заключних технологічних операцій виготовлення напівпровідникових приладів та ІМС, тобто після виконання безлічі інших операцій. При цьому брак є особливо економічно відчутним і, природно, повинен бути зведений до мінімуму. Таким чином, від досконалості технологічних процесів нанесення тонких плівок у значній мірі залежить надійність та якість виробів мікроелектроніки, технічний рівень і економічні показники їхнього виробництва.

Тонкі плівки наносять у вакуумі методами термічного випару та іонного розпилення. У першому методі використовують випарники з резистивним або електронно-променевим нагріванням, а у другому — системи діодного або магнетронного розпилення.

Для реалізації цих методів розроблене спеціальне вакуумне устаткування періодичної, напівбезперервної та безперервної дії, на якому можна напилювати з різних джерел декілька різних за складом та властивостями шарів у єдиному технологічному циклі. При цьому виключається вплив атмосферного повітря на кожний нанесений шар, підвищується продуктивність за рахунок зменшення циклів висмоктування робочої камери і нагрівання або охолодження підкладки. З'являється можливість повної автоматизації устаткування на основі мікропроцесорних систем керування.

Внутрішнім фактором є контролююча в обумовлених рамках, діяльність комерційної структури виробників кінцевої продукції (тобто постачальників упаковки, продуктів та власників марки), включаючи удосконалення матеріалу та процесу виробництва продукту, використання удосконаленого обладнання та економічні розрахунки.

Іншими словами, це фактори, які виробники самі можуть фінансувати або здійснювати через певний проміжок часу, враховуючи розвиток та просування на ринок нових технологій виробів. До зовнішніх

факторів належать ті, що знаходяться за полем діяльності виробників, хоча можуть впливати на розвиток. Інтерес до тонких плівок викладений не лише завданнями металознавства, як це було історично започатковано, а й перспективою для інженерів, пов'язаною зі створенням на базі плівкових елементів нових електронних приладів.

ПЕ плівки можуть бути прозорими, металізованими, кольоровими. Мають низьку газопроникність (саме це забезпечує чудові бар'єрні властивості матеріалу), ударну міцність, морозостійкість. Вибір полімеру для виготовлення основи ламінованого продукту залежить від його фізико-механічних властивостей. До них слід віднести: розривне навантаження, еластичність, подовження при розриві, деформацію під навантаженням, остаточну деформацію, усадку. Основа не повинна мати будь-яких хімічних впливів на навколишнє середовище. Механічні домішки негативно впливають на отримання рівної поверхні плівки. ПЕ плівка володіє гарними діелектричними властивостями в широкому інтервалі температур (-20°C до 80°C). Крім плівок з ПЕ виготовляють синтетичні волокна, трубки, пластики та інші вироби, переважно методом екструзії. Сировиною для ПЕ є етилен. Тому проблема створення полімерної паперової упаковки є актуальною.

ВПЛИВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА АВТОМАТИЗАЦІЮ ТОКАРНОГО ВИРОБНИЦТВА: ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОЦЕСІВ ТА ЗБІЛЬШЕННЯ ТОЧНОСТІ

Тіяра М.Р.

*викладач кафедри комп'ютерних наук,
Дубенська філія Університету «Україна»*

Оптимізація процесів виробництва за допомогою штучного інтелекту включає в себе ряд етапів, спрямованих на покращення ефективності та продуктивності виробництва. Першим кроком є аналіз великих обсягів даних, які охоплюють різноманітні робочі параметри, характеристики матеріалів, умови роботи та інші фактори, що впливають на процес виробництва на токарних станках.

Перш за все, слід відзначити, що токарні станки стали невід'ємною частиною виробництва великої кількості деталей у різних галузях промисловості. Проте, завдяки впровадженню штучного інтелекту, ці станки стають більш адаптивними та ефективними. Наприклад, дослідницький звіт від Boston Consulting Group стверджує, що впровад-

ження ШІ в промисловості може призвести до збільшення продуктивності від 20% до 30%.

Алгоритми штучного інтелекту можуть аналізувати ці дані, виявляти патерни та залежності, що допомагають зрозуміти оптимальні стратегії роботи. Наприклад, штучний інтелект може виявити оптимальні швидкості обертання шпинделів, оптимальні параметри різання для різних матеріалів, а також оптимальний розподіл ресурсів між різними процесами обробки.

Результатом цього аналізу є розробка оптимальних стратегій роботи токарних станків. Ці стратегії спрямовані на зниження часу виробництва, збільшення продуктивності та зменшення витрат на енергію. Наприклад, штучний інтелект може підказати оптимальний час для зміни інструментів або режимів роботи станку, щоб уникнути зайвого часу простою або зайвого споживання енергії.

Збільшення точності обробки деталей та покращення якості продукції в токарному виробництві завдяки використанню штучного інтелекту є ключовим аспектом модернізації виробничих процесів. Ось кілька фактів, які підтверджують ефективність цих підходів:

1. Використання систем машинного зору та алгоритмів контролю:

За даними досліджень, впровадження систем машинного зору виробничих ліній дозволяє виявляти дефекти та недоліки в реальному часі з точністю до мікрметрів.

Аналіз відомих випадків з досліджень показує, що використання таких систем може знизити кількість бракованих деталей на виробництві на 30% або більше.

2. Мінімізація виробничих відходів та підвищення якості продукції:

Дослідження показують, що впровадження технологій штучного інтелекту у виробництво може знизити відсоток виробничих відходів на 20–40%.

За допомогою алгоритмів машинного навчання можна підвищити якість продукції шляхом виявлення та коригування навіть найменших дефектів в реальному часі, що сприяє зменшенню відсотку відмов та забезпеченню стабільно високої якості виготовлених деталей.

Таким чином, використання систем машинного зору та алгоритмів контролю, а також технологій штучного інтелекту в токарному виробництві суттєво підвищує точність обробки деталей та покращує якість кінцевої продукції, що робить ці підходи невід'ємною складовою сучасних виробничих процесів.

У підсумку, вплив штучного інтелекту на автоматизацію токарного виробництва великий і суттєвий. Використання ШІ дозволяє

оптимізувати процеси виробництва, підвищувати точність та якість продукції, а також знижувати витрати на енергію та матеріали. За даними World Economic Forum, глобальний ринок застосування ШІ в промисловості до 2030 року може досягти \$15.7 трильйонів.

СПОСОБИ ЗНИЖЕННЯ КАЛОРІЙНОСТІ ВИРОБІВ ІЗ ТІСТА

Чекурлан Р.О.

*IV курс, група ЗТХ-20-1-іті, спеціальність «Харчові технології»,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Оліферчук О.Г., ст. викладач,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»*

Вироби із тіста є популярною частиною раціону людей у всьому світі. Однак вони також можуть бути багатими на калорії, що може призвести до проблем із вагою та іншими проблемами зі здоров'ям. Отже, постає питання пошуку способів зниження калорійності виробів з тіста, зберігаючи при цьому їхню якість та смак.

Одним з найпоширеніших способів як у нашій країні так і за її межами є *заміна частини борошна іншими інгредієнтами*, такими, як цільнозернове борошно, шрот, біологічні комплекси із інших рослин.

Цільнозернове борошно містить більше клітковини та поживних речовин, ніж біле борошно, що допомагає відчувати себе ситим довше і споживати менше калорій. Усе це можливе за рахунок великої кількості нерозчинної у воді клітковини, що міститься в оболонці зерна. Широкий асортимент хлібобулочних виробів із використанням цільного зерна на сьогоднішній день уже пропонується в меню для дитячого та шкільного харчування. Культ білого хліба зазнає спаду і все більша частина населення зовсім відмовляється від споживання хліба із пшеничного борошна тонкого помелу та обирає хліб цільнозерновий, висівковий, житній, заварний, сірий тощо.

Використання *шроту* різних злакових культур — один з найперспективніших способів зниження калорійності, оскільки паралельно надає функціонального призначення кінцевому продуктові (в залежності від виду рослини, шрот яких використовує у повсякденній практиці).

Інший спосіб знизити калорійність виробів із тіста — заміна цукру — замість цукру можна використовувати натуральні підсолоджувачі, такі як стевія, еритритол або ксиліт та ін. Проте, на нашу

думку, застосування цукрозамінників менш безпечно, ніж використання, наприклад, меду.

Ще один спосіб — зменшення вмісту жиру. Жир є одним з найбільш калорійних макронутрієнтів (1 г будь-якого жиру, тваринного чи рослинного походження при окисненні в організмі виділяє 9 ккал енергії). Отже, зменшивши кількість жиру в тісті, використовуючи знежирене молоко, йогурт або фруктове пюре замість вершкового масла можна значно знизити калорійність готового виробу. А від використання трансжирів і взагалі варто відмовитись, оскільки вони, на думку переважної більшості вчених, якраз і призводять до накопичення у судинній системі «поганого» холестерину.

Перспективним є напрямок зниження калорійності за рахунок додавання овочів у структуру тіста, або ж як начинку. Овочі, такі як морква, кабачки або гарбуз, можуть додати вологу та поживні речовини до тіста, не додаючи багато калорій. Одночасно збагативши вмістом біологічно-активних речовин, мікро- та макроелементів.

Перевагу слід надавати такому методу приготування страв, як випічка замість смаження, наприклад, у фритюрі: вироби можуть значно знизити їх калорійність разом із зменшенням вмісту в продуктах потенційних канцерогенних продуктів, як, наприклад, вигорання олії під час піролізу. Використання повітряного фритюру стає дуже актуальним і важливим способом, здатним конкурувати із традиційною фритюрницею. Повітряний фритюр використовує значно менше жиру, ніж традиційна фритюрниця, що робить його більш здоровим способом приготування виробів із тіста.

Водночас, зменшення часу приготування тістових виробів може зробити їх жорсткими та сухими, а також збільшити їх калорійність. Важливо готувати тістові вироби до золотистого кольору, але не до коричневого.

Важливо пам'ятати також і про кількісні обмеження споживання борошняних виробів, так званий, порційний контроль. Навіть якщо ви готуєте тістові вироби з низьким вмістом калорій, важливо їсти їх у помірних кількостях.

Отже, існує багато способів знизити калорійність виробів з тіста, не жертвуючи їхнім смаком або якістю. Використовуючи перераховані нами способи зниження калорійності кожен окремо, або ж комбінуючи різні, ви можете насолоджуватися улюбленими тістовими виробами, не побоюючись за своє здоров'я.

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОЦЕДУР НАССР В КАФЕ З ЄВРОПЕЙСЬКОЮ КУХНЕЮ

Шакюров Р.А.

*IV курс, спеціальність «Харчові технології»,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».
Науковий керівник: Ратушенко А.Т., к.т.н., доцент,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»*

Система НАССР охоплює всі потенційні ризики, що можуть впливати на безпечність харчової продукції (біологічні, фізичні, хімічні та алергени), поява яких може бути пов'язана із природою харчового продукту, навколишнім середовищем або як результат відхилень у технологічному процесі виробництва. Ця система розробляється саме для безпечності харчових продуктів.

Для аналізу небезпечних чинників під час розроблення плану НАССР необхідно мати знання щодо потенційних джерел небезпеки та забруднювачів харчових продуктів із метою їх контролю. Кафе з європейською кухнею має у достатній кількості виробничих, допоміжних і побутових приміщень, планування закладу проведено відповідно до логічної послідовності операцій виробничого процесу та необхідних рівнів чистоти. Коректне встановлення обладнання для здійснення технологічних і допоміжних процесів значно полегшують подальше впровадження належної гігієнічної та виробничої практики в кафе.

Слід зауважити, що проведення планових та позапланових процесів здійснюється у спосіб, що унеможливорює забруднення харчових продуктів.

Нами запропоновано ряд процедур для моніторингу та рекомендацій в кафе з європейською кухнею.

Кожного дня:

1. Усе дерево та скло внесено у спеціальний бланк «Реєстр виробів з скла та дерева» у разі пошкодження та інших факторів, за для запобігання потрапляння наступних у продукти харчування.

2. Уся тара, в якій поступає овочі та м'ясо, підлягає спеціальній обробці Оксі-стерил зі спеціальним хімічним засобом (безпечно для людини).

3. Дотримання правил санітарії з продуктами такі як, деспенсери з паперовими рушниками на кожному з процесів, під кожними ручками, контроль обробки продуктів харчування, які не пройдуть

теплову обробку в гумових рукавичках, біля кожної мийки встановлено дозатори з милом, при кожному вході-виході з приміщень встановлено дозатори зі антисептиком та на виробничих процесах.

4. Запобіганню до обігу продуктів «сумнівної» якості до потужності, контроль товарообігу по цехах, та інші приміщеннях, контроль температури продуктів при їх холодній обробці для запобігання їх втрачання якості (сира риба, м'ясо, швидко заморожена продукція).

5. Контроль товарного сусідства в холодильних камерах, столах, правил FIFO, для запобігання суміжного забруднення.

6. Контроль виробництва згідно технологічних карт, своєчасне їх змінення, та інформування про це відповідальних і людей які з цим причетні.

7. Використання тільки дозволених хімічних засобів у кафе, обов'язкове їх зберігання у спеціально відведеному закритому приміщенні, полиці тощо, контроль руху усіх хімічних засобів по виробничих процесах.

Раз у тиждень:

8. Контрольний чек-лист від технолога раз у неділю для перевірки коректного маркування продукції та напівфабрикатів, перевірки на органолептичні показники товарів та продуктів, перевірки технологічного обладнання.

9. Усі інструкції в кафе, такі як — правила миття рук, правила використання гумових рукавичок, дозволені миючі засоби, правила обробки продуктів установкою оксістерил тощо повинні бути проламінованні, для запобігання забрудненню.

10. Контроль дозволених медичних засобів в аптечці, не дозволено зберігати таблетки, сиропи, термометри ртутні окрім дозволених засобів)

Раз у місяць:

1. Запровадження щомісячного контролю за гризунами та комахами спеціальними компаніями-дератизаторами.

2. Запровадження щомісячного здавання до лабораторій продуктів, страв, н/ф з високим ризиком ураження бактеріями (сире м'ясо, риба тощо), також при потребі інших продуктів або напоїв, контроль якості з постачальниками також проводиться через спеціальні лабораторії.

Періодично (не менш ніж раз у два місяці):

Проводяться перевірки з незалежними аудитором на предмет порушень правил НАССР, перевірка проводиться разом з технологом, під контролем керуючого закладом ресторанного господарства.

Отже, варто визнати, що головна концепція НАССР полягає у тому, що заклади ресторанного господарства повинні розробити та запровадити ефективну систему, що дозволяє контролювати усі небезпечні фактори.

ШОКОЛАДНИЙ 3D-ПРИНТЕР: РЕВОЛЮЦІЯ В КОНДИТЕРСЬКІЙ СПРАВІ

Шуляр О.В.

*IV курс, група 20-1-іті, спеціальність «Харчові технології»,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Бровенко Т.В., к.т.н., доцент,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»*

Вступ

Що таке шоколадний 3D-принтер?

Шоколадний 3D-принтер — це пристрій, який використовує шоколад для створення тривимірних об'єктів. Він працює подібно до звичайного 3D-принтера, але замість пластику використовує розтоплений шоколад.

Переваги використання шоколадного 3D-принтера:

— *Можливість створювати унікальні та складні шоколадні вироби:* Завдяки 3D-друку можна створювати шоколадні вироби будь-якої форми та розміру, з найдрібнішими деталями та складними візерунками.

— *Економія часу та ресурсів:* 3D-принтер може друкувати шоколадні вироби значно швидше, ніж їх можна зробити вручну. Це економить час і ресурси, а також дозволяє виробляти шоколадні вироби на замовлення.

— *Можливість персоналізувати шоколадні вироби:* 3D-принтер дає можливість друкувати шоколадні вироби з будь-яким зображенням, написом або логотипом. Це робить їх ідеальними для подарунків, корпоративних заходів або спеціальних подій.

Недоліки використання шоколадного 3D-принтера:

— *Вартість:* Шоколадні 3D-принтери можуть бути дорогими, особливо професійні моделі.

— *Складність:* Деякі принтери складні у налаштуванні та використанні.

— *Матеріали:* Необхідно використовувати шоколад певного типу, який добре плавиться і не застигає занадто швидко.

Технологія 3D-друку шоколадом:

– Як працює шоколадний 3D-принтер?

Шоколадний 3D-принтер має картридж, який заповнюється шоколадом. Шоколад плавиться і подається через сопло, яке рухається по заданому маршруту, створюючи 3D-об'єкт.

– Програмне забезпечення для 3D-друку шоколадом:

Для 3D-друку шоколадом використовується спеціальне програмне забезпечення, яке дозволяє створювати 3D-моделі шоколадних виробів.

– Вимоги до шоколаду для 3D-друку:

Шоколад для 3D-друку повинен мати певну температуру плавлення, в'язкість і склад.

– Темний шоколад:

– Інгредієнти: какао-масло, какао-терте, цукор, лецитин.

– Температура плавлення: 45–50°C.

– Особливості друку: висока точність, чіткі деталі.

– Молочний шоколад:

– Інгредієнти: какао-масло, какао-терте, цукор, молоко, лецитин.

– Температура плавлення: 35–40°C.

– Особливості друку: більш текучий, ніж темний шоколад, може потребувати додаткової підтримки.

– Білий шоколад:

– Інгредієнти: какао-масло, цукор, молоко, лецитин.

– Температура плавлення: 30–35°C.

– Особливості друку: складний у друку, може потребувати спеціальних домішок.

Приклади використання шоколадних 3D-принтерів:

– Створення унікальних та складних шоколадних виробів: 3D-принтер можна використовувати для створення шоколадних скульптур, фігурок, цукерок та інших ласощів.

– Персоналізація шоколадних виробів: 3D-принтер дає можливість друкувати шоколадні вироби з будь-яким зображенням, написом або логотипом.

Використання в кондитерській справі та ресторанах: 3D-принтер може.

Створення унікальних та складних шоколадних виробів:

– Шоколадні скульптури: 3D-принтер можна використовувати для створення шоколадних скульптур будь-якої форми та розміру, з найдрібнішими деталями та складними візерунками.

– *Шоколадні фігурки*: 3D-принтер дає можливість друкувати шоколадні фігурки людей, тварин, персонажів мультфільмів, логотипів і багато іншого.

– *Шоколадні цукерки*: 3D-принтер можна використовувати для створення цукерок з різними начинками, формами та дизайнами.

– *Шоколадні інструменти*: 3D-принтер може використовуватися для друку шоколадних інструментів, таких як ложки, виделки, ножі, лопатки.

Персоналізація шоколадних виробів:

– *Шоколадні подарунки*: 3D-принтер дає можливість друкувати шоколадні подарунки з іменем, фотографією або посланням одержувача.

– *Шоколадні сувеніри*: 3D-принтер можна використовувати для створення шоколадних сувенірів з логотипами компаній, міст, пам'яток.

– *Шоколадні рекламні продукти*: 3D-принтер може використовуватися для друку шоколадних рекламних продуктів, таких як логотипи, слогани, фігурки.

Використання в кондитерській справі та ресторанах:

– *Створення шоколадних десертів*: 3D-принтер дає можливість друкувати шоколадні десерти будь-якої форми та складності.

– *Декорування тортів та тістечок*: 3D-принтер може використовуватися для друку шоколадних декорацій для тортів та тістечок.

– *Створення шоколадних страв*: 3D-принтер дає можливість друкувати шоколадні страви, такі як шоколадні равіоли, шоколадні спагетті.

СЕКЦІЯ 9

ПРИРОДА ТА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

ДІЯ ПОЛИНУ НА МІКРООРГАНІЗМИ, ЗАСТОСУВАННЯ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ ТА ДІЮЧІ РЕЧОВИНИ ПОЛИНУ

Артеменко О.О.

*IV курс, група МБ-20-1, спеціальність «Біологія»,
Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Тугай Т.І., д.б.н., професор,
Інститут біомедичних технологій Університету «Україна»*

Властивість полину гіркого були відомі ще з давніх часів, його завжди настоювали, товкли, мацерували через безліч цілющих властивостей, що призвело до широкого практичного використання в сучасності. Зокрема, найбільш відомий є використання в сільському господарстві та медицині. Полин гіркий (*Artemisia absinthium*) — багаторічна трав'яниста напівчагарникова рослина сімейства Айстрові, що росте майже на кожному континенті. Зустрічається на луках, полях, узліссях лісів, межах городів, вздовж доріг та біля будинків.

У сільському господарстві полин може бути використаний для боротьби з інфекціями та хворобами рослин. Він також має відлякувальний ефект на багатьох шкідників, таких як комахи та гризуни, що може допомогти захистити рослини від їх нападів. Крім того, полин може використовуватись як органічне добриво для поліпшення якості ґрунту та збільшення врожайності. Це чудовий органічний екологічно чистий пестицид, через активні речовини, що містяться в полині.

Діючими речовинами в полині є артемізін, танніни, флавоноїди та ефірні олії. Артемізін є головним компонентом, який відповідає за мікоцидну та бактерицидну дію полину. Цей компонент може вбивати гриби та бактерії, роблячи полин ефективним засобом для лікування певних інфекційних захворювань. Танніни та флавоноїди також відомі своїми антибактеріальними властивостями, що

підсилюють дію полину проти шкідливих мікроорганізмів. Ефірні олії, які містяться в полині, також мають антимікробні властивості і сприяють боротьбі з патогенними мікроорганізмами.

Отже, полин гіркий не лише врятує сільськогосподарські рослини, але й може мати корисні властивості для здоров'я організму:

– Полин має дію на мікроорганізми завдяки високому вмісту флавоноїдів та ефірних олій.

– Однією з діючих речовин полину є артемізінін, який проявляє мікробіцидну дію проти широкого спектру бактерій та грибів.

– У сільському господарстві полин використовується як природне інсектицидне та фунгіцидне засіб для боротьби з шкідниками та хворобами рослин.

– Мікоцидна дія полину полягає в здатності знищувати грибові патогени, такі як плісень та грибок.

– Бактерицидна дія полину спрямована на знищення бактерій та перешкоджання їхньому розмноженню.

– Деякі дослідження свідчать про можливу ефективність полину у боротьбі з антибіотикостійкими штамми бактерій.

– Використання полину у сільському господарстві може допомогти зменшити використання хімічних пестицидів та здебільшого впливати на екологічну стійкість рослин.

Доцільність застосування полину у сільському господарстві полягає в його природній, ефективній та біоразлагаемій формі боротьби зі шкідниками та хворобами рослин. Він є багатим джерелом фенолів у складі, особливо артемізиніна, що свідчить про протипухлинні можливості цієї рослини та можливість використати, як традиційну хіміотерапію та замінити використання стероїдів. Винайдення нових шляхів використання полину є дуже перспективним в багатьох галузях промисловості.

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЗАХВОРЮВАНОСТІ НА ТУБЕРКУЛЬОЗ В СВІТІ І В УКРАЇНІ

Бастрига Д.Б.

*IV курс, група МБ-20-1, спеціальність «Біологія»,
Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Тугай Т.І., д.б.н., професор,
Інститут біомедичних технологій Університету «Україна»*

Туберкульоз — це інфекційне захворювання, яке викликають бактерії *Mycobacterium tuberculosis*. Зазвичай ця бактерія порушує легені, але також може впливати на інші частини тіла, такі як нирки, кістки та лімфатичні вузли. Хвороба передається від людини до людини повітряно-крапельним шляхом, коли хвора людина кашляє, чхає або розмовляє, викидаючи в повітря крапельки, що містять бактерії.

Туберкульоз є одним з найпоширеніших інфекційних захворювань у світі, зокрема у країнах з низьким рівнем доходів та поганими умовами життя. Існують певні фактори ризику, які збільшують вразливість до туберкульозу, такі як недоїдання, недостатня гігієна, ослаблений імунітет, старість та погані умови життя. Етіологія туберкульозу пов'язана з бактерією *Mycobacterium tuberculosis*, яка має кілька видів. Однак основним видом, що викликає захворювання у людей, є комплекс *Mycobacterium tuberculosis*. Ці бактерії мають особливу структуру клітинної стінки, що робить їх стійкими до багатьох антибіотиків. Крім того, вони можуть перебувати в сплячому стані у легенях протягом тривалого часу, що робить лікування туберкульозу складним і тривалим процесом.

З урахуванням складності лікування та загрози поширення туберкульозу в світі існують спеціальні програми та стратегії для його лікування та запобігання поширенню. До них входять виявлення та діагностика туберкульозу, проведення профілактичних щеплень, лікування туберкульозу за допомогою антибіотиків та інші методи, такі як розробка нових вакцин та препаратів.

За оцінкою Всесвітньої організації охорони здоров'я, щорічно у світі 10 млн осіб уперше хворіють на туберкульоз і 1,5 млн осіб помирають від нього. Україна входить до двадцятки країн із найвищим тягарем лікарсько-стійкого туберкульозу. Як повідомили в Центрі громадського здоров'я, в планах до 2030 року — знизити захворюваність на 80%.

На початок 2015 року на обліку в протитуберкульозних закладах перебувало 36 тис. 537 осіб. Померли від туберкульозу 2 тис. 827 осіб.

У 2016 році на обліку було на 0,8% менше хворих — 36 тис. 228 осіб. Смертність теж знизилася — померли 2 тис. 624 осіб (-7,2%). На обліку з туберкульозом у 2017 році перебували 34 тис. 971 особа. За рік померли 2 тис. 289 українців, на 12,8% менше. У 2018–2019 роках на обліку стояли 32 тис. 493 людини та 31 тис. 221 особа відповідно. Рівень смертності від туберкульозу продовжував знижуватися. У 2018-му померли 2 тис. 207 осіб, в 2019-му — 2 тис. 95. На початок 2020 року на обліку в протитуберкульозних закладах перебували 29 тис. 151 осіб (-6,6%). Смертність за рік впала на 31,8% — померли 1 тис. 429 українців.

За даними Центру громадського здоров'я, в Україні за 2022 рік кількість уперше зареєстрованих захворювань на ТБ, включаючи з його рецидивами, становила 18 510, або 45,1 на 100 000 населення, що на 2,5% більше показника 2021 року (18 241, або 44,0 на 100 000 населення).

Також в Україні зростає кількість хворих на туберкульоз з ВІЛ-інфекцією (коінфекція), при цьому ефективність лікування стає нижчою, а рівень смертності підвищується. Неможливість нормального лікування хворих з поєднаною інфекцією призвело і до зростання захворюваності на СНІД. На сьогодні проблема з лікуванням туберкульозу залишається однією з найбільш серйозних для країни. Існує декілька причин цієї проблеми. По-перше, це відсутність сучасних ліків для лікування туберкульозу. Також, недостатня кількість протитуберкульозних препаратів та несвоєчасна їх поставка. Скасування диспансеризації населення та наявних методів профілактики при відсутності нових.

ГЕННА ІНЖЕНЕРІЯ, ЯК НАУКА МАЙБУТНЬОГО, CRSISPR CAS 9, TALEN, ZFN: ПЕРЕВАГИ І НЕДОЛІКИ

Бриченко В.В.

*VI курс, група ПД.м-801, спеціальність 228 «Педіатрія»,
Навчально-науковий медичний інститут СумДУ.
Науковий керівник: Васильєва О.Г., к.мед.н., доцент,
Навчально-науковий медичний інститут СумДУ*

Генна інженерія — це сукупність методів і способів прикладної і молекулярної генетики, яка використовує метод перенесення генетичного матеріалу з однієї клітини в іншу, з метою конструювання молекул ДНК із заданою комбінацією генів. Нині у світі вже близько 400 проектів перебувають на стадії клінічних випробувань,

серед яких лікування муковісцидозу, гемофілії, імунодефіцитів, серпоподібно-клітинної анемії тощо. Отже, на думку авторів, до переваг генної інженерії відноситься можливість виділити гени, які можутьвилікувати невиліковні, на даний час, хвороби. Також, можна сказати, що за допомогою генної інженерії є можливість усунення генетичних дефектів плоду внутрішньоутробно.

Але незважаючи на всі переваги існує ряд недоліків генної інженерії. Отже, одним із основних з недоліків є етична проблема, зокрема, створення «дизайнерських дітей». З цього «випливає» проблема соціальної нерівності, а саме, заможні люди зможуть змінити деякі характеристики своїх дітей і є вірогідність, що може відбутися розподіл «модифікованих» людей і це, в свою чергу, може призвести до стигматизації населення. Також, недоліком є те, що геномодифіковані організми можуть мати непередбачуванні наслідки для навколишнього середовища. Ще слід зазначити, що проблемою генної інженерії є її надзвичайно дорога вартість для досліджень і використання.

CRISPR (Clustered Regularly Interspaced Short Palindromic Repeats) — є біологічною системою зміни ДНК, яка базується на імунній системі бактерій. Це найсучасніший метод генної інженерії, який використовує систему CRISPR для точного редагування ДНК. В теорії, одним з методів застосування CRISPR/Cas9 є лікування захворювань, які спричиненні генетичними мутаціями одного гену. Але, на практиці, цей метод перевірений, лише, на доклінічних моделях. CRISPR CAS 9 має величезний потенціал для лікування генетичних захворювань.

Система CRISPR включає в себе два важливі компоненти, а саме, направляючу РНК, що відповідає необхідному гену, і Cas9 (CRISPR-асоційований білок 9) — ендонуклеазу, що викликає розрив ланцюгів ДНК, і це дозволяє модифікувати ген. CRISPR відповідає за послідовності у бактеріальному геномі, і у поєднанні з серією CRISPR-асоційованих (Cas) білків забезпечують захист клітини від вторгнення вірусів. Cas9 є білком, який асоційований з ендонуклеазою, яка розрізає обидві нитки ДНК і спрямовується до мішені відповідною ділянкою РНК (однопровідною), яка зв'язується з геномною ДНК.

TALEN (Transcription activator-like effector nuclease) — цей метод генної інженерії використовує білки TALEN для розрізання ДНК в певному місці. Ця технологія використовує штучні рестриктази, які подібні до зворотніх транскриптаз. Механізм дії полягає в тому, що нуклеази викликають дволанцюгові розриви молекули ДНК (DSB), які перетворюються на мутації, через реакцію механізмів відновлення. Репарація ДНК може здійснюватися за допомогою

негомологічного з'єднання кінців ділянки ланцюга (NHEJ), що зазвичай призводить до появи «вставлених» ділянок ДНК (делеції). Такий механізм може призвести до появи непередбачуваних делецій. Але, також, можна зробити точні зміни в молекулі ДНК, якщо мати шаблон відновлення молекул ДНК, який заснований на основі рекомбінації гомологічного відновлення (HDR). Але незважаючи на все, TALEN стала першою системою редагування людського геному, який врятував людське життя. Це відбулося у лікарні Грейд-Ормонд-стріт, і дана система використовувалася для лікування пацієнтки Лайли Річард, в неї була встановлена агресивна форма лейкемії, яка не піддавалася традиційному лікуванню.

Zinc-finger nucleases (ZFN) — цей метод генної інженерії використовує білки ZFN для розрізання ДНК в певному місці. Білок ZFN містить ДНК-зв'язуючий домен, який складається з цинкових пальців, які зв'язуються з певною послідовністю ДНК. Також він містить ферментативний домен, який розрізає ДНК. Механізм дії полягає в тому, що білок ZFN може здійснювати рестрикцію в практично будь-якій послідовності, за умови, що він розташований на точній відстані від ДНК-зв'язуючого домену. Були проведенні дослідження з клітинами людей хворих на ВІЛ, для цього з крові, приблизно, 80 пацієнтів, були вилучені клітини і з цих клітин вилучений ген під назвою CCR5 (він використовується ВІЛ-інфекцією для доступу до клітин). На основі цих експериментів було створено клітини, які є резистентними до вірусу ВІЛ. Але, недоліком цього методу є трудомісткий процес видобування білку ZFN.

Отже, підсумовуючи, думку ряду авторів, можна зробити висновки, що генна інженерія є молодого наукою, яка має потенціал розвитку в багатьох галузях. Але слід пам'ятати, що вона має не тільки переваги, а й потенційні ризики, які необхідно правильно оцінювати, для цього необхідно проводити ретельні дослідження. Також не потрібно забувати про етичну складову цього питання, для і контролю треба розробити певні етичні директиви, порушувати, які заборонено.

Список використаних джерел

1. Tabebordbar M., Zhu K., Cheng JK., et al. In vivo gene editing in dystrophic mouse muscle and muscle stem cells. *Science*. 2016. 351:407–11. 10.1126/science.aad5177 [PMC free article] [PubMed] [CrossRef] [Google Scholar].
2. Schwank G., Koo BK., Sasselli V., et al. Functional repair of CFTR by CRISPR/Cas9 in intestinal stem cell organoids of cystic fibrosis patients. *Cell Stem Cell*. 2013; 13:653–8. 10.1016/j.stem.2013.11.002 [PubMed] [CrossRef] [Google Scholar].

3. Xie F., Ye L., Chang J.C., et al. Seamless gene correction of β -thalassemia mutations in patient-specific iPSCs using CRISPR/Cas9 and piggyBac. *Genome Res.* 2014. 24:1526–33. 10.1101/gr.173427.114 [PMC free article] [PubMed] [CrossRef] [Google Scholar].

4. TALEN — Transcription activator-like effector nuclease. *Gene Therapy Net.* com. URL: <https://www.genetherapy.net.com/gene-editing-tools/talen.html> (дата звернення: 02.04.2024).

COVID-19 ЯК ФАКТОР РИЗИКУ ПРОГРЕСІЇ ОНКОЛОГІЧНИХ І ОНКОГЕМАТОЛОГІЧНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ

Бриченко В.В.

*аспірант денної форми навчання, відділ клінічної імунології,
Інститут клінічної радіології ННЦРМГО НАМН України;
фахівець лабораторії,*

Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: Абраменко І.В., д.мед.н., професор,

Інститут клінічної радіології ННЦРМГО НАМН України

Коронавірусна інфекція, обумовлена новим штамом вірусом SARS-COV-2, що викликає важкий гострий респіраторний синдром, сколихнула суспільство пандемією 2019 р., спровокувавши нові виклики перед вітчизняною та Всесвітньою організацією охорони здоров'я. Проаналізувавши роботи пов'язані з даною темою можна сказати, що SARS-COV-2 може бути причетним і до виникнення різноманітних ускладнень, порушуючи роботу нервової, серцево-судинної, імунної систем. Також багато наукових досліджень присвячені SARS-COV-2, де наведені аргументи, що цей вірус виступає тригером виникнення або прогресії онкологічних та онкогематологічних захворювань.

Групою дослідників, за допомогою метода Менделєвської рандомізації, було досліджено асоціацію між COVID-19 інфекцією та 33 видами пухлин в Європейській популяції. Викликають занепокоєння результати цього дослідження, а саме, асоціація COVID-19 з підвищенням ризику розвитку HER2-позитивного рака молочної залози, стравоходу, шлунку, колоректального рака в групі критично хворих пацієнтів, розвитку HER2-позитивного рака молочної залози, стравоходу, шлунку серед госпіталізованих хворих на COVID-19, рака шлунку у захворілих без госпіталізації.

Існує багато робіт щодо вірогідних механізмів впливу SARS-Cov-2 на пухлинні клітини. Інтерес викликає встановлена спільність сиг-

нальних шляхів в клітинах при пухлинних захворюваннях і коронавірусній інфекції. Таким чином інфікування клітин SARS-Cov-2 може сприяти їх злоякісної трансформації. Відомо, що основний рецептор вірусу, а саме рецептор ангіотензин-перетворюючого ферменту 2, експресується на клітинах легень, шлунково-кишкового тракту, нирок, ендотеліюцитах, окремих клітинах молочної залози та HER2-позитивного рака молочної залози. В культурі клітин MDA-MB-231 рака молочної залози науковцями було виявлено, що під впливом білка M SARS-Cov-2 відбувається активація окремих шляхів сигнальної трансдукції, збільшення проліферативної активності клітин і кількості метастазів в тварин, яким переливали пухлинну лінію.

Проаналізувавши наявні дані, можна підкреслити, що у значної кількості частини хворих, які перенесли коронавірусну інфекцію, відбулась прогресія хронічної лімфоцитарної лейкемії (ХЛЛ). У хворих, в яких ХЛЛ виникла вже після перенесеної коронавірусної інфекції, спостерігалась виражена лімфаденопатія, яка в окремих випадках супроводжувалася гіперлейкоцитозом, що потребувало раннього призначення терапії першої лінії, на відміну від первинних пацієнтів, які не хворіли на коронавірусну інфекцію.

Показано, що білки SARS-Cov-2 можуть впливати на розвиток генної нестабільності в інфікованих клітинах, що в свою сприятиме розвитку пухлин. Слід зазначити, що всі механізми впливу коронавірусної інфекції на онкологічні та онкогематологічні захворювання до кінця не вивчені.

Список використаних джерел

1. Lechner-Scott J., Levy M., Hawkes C., Yeh A., Giovannoni G. Long COVID or post COVID-19 syndrome. *Mult Scler Relat Disord.* 2021 Oct. 55:103268. DOI: 10.1016/j.msard.2021.103268. Epub 2021 Sep 17. PMID: 34601388; PMCID: PMC8447548.
2. Ståhlberg M., Reistam U., Fedorowski A., Villacorta H., Horiuchi Y., Bax J., Pitt B., Matskeplishvili S., Lüscher T.F., Weichert I., Thani K.B., Maisel A. Post-COVID-19 Tachycardia Syndrome: A Distinct Phenotype of Post-Acute COVID-19 Syndrome. *Am J Med.* 2021 Dec. 134(12):1451–1456. DOI: 10.1016/j.amjmed.2021.07.004. Epub 2021 Aug 11. PMID: 34390682; PMCID: PMC8356730.
3. Gracia-Ramos A.E., Martin-Nares E., Hernández-Molina G. New Onset of Autoimmune Diseases Following COVID-19 Diagnosis. *Cells.* 2021 Dec 20. 10(12):3592. DOI: 10.3390/cells10123592. PMID: 34944099; PMCID: PMC8700122.
4. Costanzo M., De Giglio MAR, Roviello G.N. Deciphering the Relationship between SARS-CoV-2 and Cancer. *Int J Mol Sci.* 2023 Apr 25; 24(9):7803. DOI: 10.3390/ijms24097803. PMID: 37175509; PMCID: PMC10178366.

5. Dyagil I.S., Abramenko I.V., Martina Z.V., Golyarnic N.A., Brychenko V.V., Movchan A.V., Chumak A.A., Bazyka D.A. The course of chronic lymphocytic leukemia after SARS-COV-2 virus infection. *Probl Radiac Med Radiobiol.* 2023 Dec; 28:267–276. English, Ukrainian. DOI: 10.33145/2304-8336-2023-28-267–276. PMID: 38155128.

6. Li J., Bai H., Qiao H., Du C., Yao P., Zhang Y., Cai Y., Jia Y., Wei X., Li C., Liu X., Wang W., Sun S., Feng C., Hu Y., Zhou Z., Zhang S., Zhang Y. Causal effects of COVID-19 on cancer risk: A Mendelian randomization study. *J Med Virol.* 2023 Apr; 95(4):e28722. DOI: 10.1002/jmv.28722. PMID: 37185860.

7. Nair M.G., Prabhu J.S., Ts S. High expression of ACE2 in HER2 subtype of breast cancer is a marker of poor prognosis. *Cancer Treat Res Commun.* 2021; 27:100321. DOI: 10.1016/j.ctarc.2021.100321. Epub 2021 Jan 23. PMID: 33517235; PMCID: PMC7825889.

8. Zong Z., Wei Y., Ren J., Zhang L., Zhou F. The intersection of COVID-19 and cancer: signaling pathways and treatment implications. *Mol Cancer.* 2021 May 17; 20(1):76. DOI: 10.1186/s12943-021-01363-1. PMID: 34001144; PMCID: PMC8126512.

СПІЛЬНІСТЬ ПРИНЦИПІВ ПЕРМАКУЛЬТУРИ ТА ТЕРАПЕВТИЧНОГО САДІВНИЦТВА І МЕТОДИ ЇХНЬОГО ВИКОРИСТАННЯ

Висоцька Т.В.

*І курс, група ТС-23, спеціальність «Садово-паркове господарство»,
Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Мовчан В.О., к.б.н., доцент,
Інститут біомедичних технологій Університету «Україна»*

Терапевтичне садівництво, яке лише набуває актуальності в Україні, насамперед передбачає створення терапевтичних просторів різного масштабу. Це і приватні сади, і урбаністичні парки, і прилегла територія лікарень та госпіталів, що в умовах війни стає пріоритетним завданням для всієї садівничо-ландшафтної та психотерапевтичної галузей. Адже терапевтичне садівництво як таке є сферою, яка існує на межі кількох практик — ландшафтної дизайну, психотерапії та землеробства. В даному випадку мова йде про органічний агронапрямок — пермакультурний дизайн.

Що ж спільного у пермакультурного підходу та терапевтичного садівництва? Насамперед — цінності. Як ми знаємо, автор цього руху, австралієць Біл Моллісон характеризує пермакультуру так: «Пермакультура — це підхід до проектування сталих систем і система ведення сільського господарства, що працює в гармонії з природними

процесами, з мінімальними витратами праці і без шкоди для довкілля. Пермакультурний дизайн має забезпечити стійке та надійне місце для всього живого на Землі» [1]. Моллісон акцентує, що пермакультура має на меті створювати сталі екосистеми, базуючись на стійких взаємозв'язках окремих елементів дизайну та біотопів, що кожен компонент дизайну повинен виконувати багато функцій, які мають підтримуватись багатьма компонентами. Пермакультура заснована на трьох принципах турботи — турбота про землю, турбота про людину і справедливий розподіл. Тож можемо виділити з вищесказаного три чинники — сталість, взаємозв'язок та турбота. На мою думку, саме ці три чинники і є спільними з принципами і метою терапевтичного садівництва і садотерапії, які є окремими термінами і тому варто коротко на цьому зупинитися.

Садотерапія — це один з напрямів психотерапії та реабілітації, що ґрунтується на взаємодії людини з природою і середовищем з метою поліпшення фізичного та психологічного стану. Вона заснована на науково доведеній дії властивостей природи, які можуть знижувати рівень стресу і долати певні травматизації. Це давній метод відновлення, та нині для українців, які переживають війну, він набуває все більшої ваги та актуальності, адже доступний і ефективний. Україну у світі вже охрестили країною ветеранів. При цьому всі без винятку громадяни перебувають у стані хронічного стресу, який виснажує нервову систему та фізичний стан.

Терапевтичне садівництво є передумовою для ефективної садотерапії. Як визначають фахівці, хортикультурна терапія (терапевтичне садівництво) — це науково обґрунтований метод лікування, який використовує рослини та діяльність на природі для досягнення фізичних, когнітивних, психологічних, соціальних, духовних та/або професійних цілей. Завдяки використанню адаптивних інструментів, методик та середовища, будь-хто може отримати доступ до цієї перспективної терапії в різноманітних умовах [2].

Тож мова про сталість, взаємозв'язок і — турботу. Турботу про рослини, людей та землю. Саме ці цінності і є спільними із пермакультурою. І тому мають і можуть бути передумовою для ефективного застосування та відновлення. Наведу лише три приклади застосування пермакультурного підходу у терапевтичному садівництві, які становлять синергію, посилюють дію одне одного.

1. Тепла грядка Розума.
2. Пряно-цілюща клумба.
3. Аромаяма у вирві від снаряду.

Як ми знаємо, один з найпоширеніших в Україні природних методик відновлення ґрунту та збільшення врожайності є Тепла грядка Розума, її корисність для землеробства доведена науково. А от корисність у терапевтичному садівництві можна доводити нині. Будь-яка людина, яка погодилася на відновлення методом «активної» садотерапії, тобто не лише спогляданням, а й безпосередньою участю, може бути задіяна від початку закладання грядки і переконатися в її ефективності надалі. Адже навіть наочне порівняння стану ґрунту та рослин, які будуть на Теплій грядці Розума пишніше, ніж на сусідських, переконливо свідчатимуть про відновлення ґрунту та урожайність. А людина, яка відчуває дотичність до цього, теж відновлюється.

Пряно-цілюща клумба як метод садотерапії — це власний досвід автора створення клумби з агроволокна на пермакультурних принципах. Для цього встановлюється вже пошита «дихаюча» тканинна форма з агроволокна діаметром близько 1 м і заввишки 35 см у будь-якому просторі, на терасі чи асфальті. На дно викладаються товсті гілки, потім тонші, торішній сухостій, опале листя, кухонні відходи — усе, що зазвичай іде на компост. Для активації процесу природнього перегнивання можна скористатися біопрепаратами, наприклад, «ЕМ-бокаші з мікоризою» або ними окремо, ці речовини — ефективні мікроорганізми та мікоризоутворюючі гриби — стимулюють у ґрунті та в компості виділення корисних речовин, які збагачують ґрунт та як наслідок — стимулюють розвиток рослин. Цей нижній «корисний шар» має зайняти до половини висоти клумби.

Далі клумба заповнюється до верху перемішаним торішнім компостом із місцевою землею та перегноем у гранулах. Висаджуються кілька прямих багаторічників, щоб клумба мала вигляд весь рік, наприклад, чебрець, лаванда, ісоп і ґрунт мульчується. Методом щільних посадок для витіснення бур'яну та задля високої урожайності і декоративності висаджуються однорічні прями рослини за власним смаком і розсудом: змієголовник, ромашка, базилик, шавлія та ін. Догляд за клумбою мінімальний, користь — величезна: це і залученість і турбота, і взаємозв'язок. І практичне використання рослин у цілющій чай або як приправи для страв.

Аромаяма у вирві від снаряду — метод, який поєднує Теплу грядку Розума та пряно-цілющу клумбу. Спершу необхідно провести нейтралізацію у вирві важких металів біочаром, цеолітом і перлітом, потім закласти Теплу грядку Розума з усіма меліорантами ґрунту (ЕМ-бокаші,

мікориза, культура ґрунтової азотфіксуючої ціанобактерії *Nostoc commune* [3]). Далі — висадка рослин, кількість яких залежить від величини вирви. Це може бути просто гільдія рослин (лаванда, чебрець, м'ята, материнка, ісоп, коріандр, шавлія лікарська, дібровна та мускатна тощо) у чаші вирви або із верхнім ярусом — коли кущі, наприклад, ароматна чорна смородина, неколючі сорти чайної троянди та ін., утворюють живу огорожу по периметру.

Як пише у своїй книзі «Садотерапія» відома британська психотерапевтка Сью Стюарт-Сміт, «Емоційна та фізична залученості, які передбачає праця на землі, означають, що з часом вона переплітається з нашим відчуттям ідентичності. По суті, може бути захисною частиною нашої ідентичності, яка стане буфером у складні моменти» [4, с. 27]; «Терапевтичний сад — це медичне втручання, і як форму лікування його слід ретельно адаптувати до людей, які ним користуватимуться» [4, с. 279].

Тож у садотерапії все має значення — рухи, звуки, запахи, текстури рослин, комах і тварин. Дотичність, залученість людини-пацієнта до створення терапевтичних просторів і є активною сенсорністю, яка є чи не головним методом садотерапії, яку можуть забезпечити садотерапевтичні методи. Тим більше, коли цей вплив посилено пермакультурним підходом — турботою про себе і навколишнє середовище.

Список використаних джерел

1. Bill Mollison. *Permaculture: A Designers' Manual*, Publisher Ten Speed Pr. 1997. P. 62.
2. Терапевтична хортикультура — шлях до зцілення ветеранів. *Ресурсний центр «Лісова поляна»: громадська організація*. URL: <https://ngo.lisovapoliana.com.ua/education/terapevtichna-hortikultura-shlyah-do-zcilennya-veteraniv>.
3. Природний комплексний препарат для рослин. *Nostoc Technology*. URL: <https://nostoctrchnology.com.ua/>.
4. Стюарт-Сміт Сью. Садотерапія. К., 2021. С. 27, 279.

ОСОБЛИВОСТІ КОМПЛЕКСНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ПАЦІЄНТА НА ЕТАПІ ПРОГРЕСУЮЧОГО ПАРКІНСОНІЗМУ

Вишар Є.В.

*ст. викладач кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти,
Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»;*

Юренко В.

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність «Спеціальна освіта»,
Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»*

Найпоширенішим типом паркінсонізму є треморний параліч, або хвороба Паркінсона. Це захворювання є хронічним важким неврологічним захворюванням центральної нервової системи.

Відноситься до дегенеративних захворювань екстрапірамідної рухової системи. Це викликано прогресуючим руйнуванням і загибеллю нейронів, які виробляють нейромедіатор дофамін. Зустрічається серед людей середнього та похилого віку, рідше в молодому та підлітковому віці [1; 2]. Існує значне переважання пацієнтів чоловічої статі (Pringsheim та ін., 2014).

Проблема знаходиться в центрі уваги, оскільки справжня етіологія захворювання залишається невідомою, діагностика утруднена (у 10–20% випадків ХП залишається нерозпізнаним, у 25% — діагноз ставиться необґрунтовано [3, с. 6].), і лікування спрямоване на полегшення симптомів.

Більш того, хвороба Паркінсона (ХП) має чи не найвищу швидкість поширення серед неврологічних захворювань, оскільки людство стрімко старіє. За даними МОЗ, в Україні зареєстровано понад 23 тисячі хворих на ХП.

Залежно від тяжкості симптомів хвороба Паркінсона може бути досить складним станом для догляду за людьми з таким діагнозом. Симптоми варіюються від добре відомого тремору, брадикінезії, проблем із повсякденною діяльністю до неспецифічних симптомів, таких як біль, втома, гіпосмія або еректильна дисфункція (Kalia and Lang, 2015; Lees et al., 2009; Todorova et al., 2014).

Команда австралійських вчених з Королівського технологічного університету Мельбурна розробила новий метод виявлення хвороби Паркінсона на ранніх стадіях, заснований на перевірці малюнків і почерку пацієнтів. Тест включає сім різних завдань, які потрібно виконати на цифровому планшеті: серед них — намалювати спіраль шляхом з'єднання крапок, просту букву та букву з навантаженням на пам'ять.

Поряд з медикаментозною терапією, хірургічним лікуванням та медико-соціальною реабілітацією розвиваються немедикаментозні підходи до лікування та реабілітації хворих.

Слід зазначити, що серед таких методів, як модифікація дієти, фототерапія, депривація сну, електросудомна терапія, психотерапія, важливе місце займають методи фізичної реабілітації, які, у свою чергу, можуть потенціювати дію лікарських засобів.

Експериментально доведено, що фізичні вправи мають нейропротекторний потенціал, сприяють нейропластичним змінам головного мозку, виробленню нейротрофічних факторів (BDNF і GDNF) і уповільненню дегенеративних процесів.

За словами О.А. Козьолкіна, пацієнт повинен щодня займатися фізичною активністю не менше години. Тренування обов'язково повинні включати ходьбу, вправи на гнучкість, ізометричні та дихальні вправи. Дослідник зазначає, що для збереження рухливості важливі вправи на розтяжку осьових м'язів, насамперед живота та спини. Також ефективними будуть деякі елементи йоги, тай-чи і пілатесу. У лікувальному комплексі можна використовувати акупунктуру, а больові синдроми знімають масажем. Вчений також нагадує про наявність багатьох специфічних методів, заснованих на довільній регуляції дій, які активують непошкоджені ділянки лобової кори [3, с. 48–79]. На ранніх стадіях захворювання використовуються фізичні навантаження, рівень яких може бути дуже високим і полягати в подоланні зовнішніх перешкод, наприклад, прохід через дверний отвір, танці, гра з м'ячем і т. д. Ритмічні вправи зменшують гіпокінезію, скутість, покращує ходу, когнітивні функції та настрої.

На пізніх термінах фізичні навантаження повинні бути строго дозованими і менш інтенсивними, наприклад, звичайна ходьба, дихальна гімнастика, ходьба на місці і по сходах, вправи для стоп, плавання.

Методи фізичної реабілітації дозволяють розірвати порочне коло, яке полягає в тому, що через обмежене використання «незручної» кінцівки її функції втрачаються набагато швидше, ніж це можна було б пояснити, виходячи з динаміки основних симптомів паркінсонізму.

Тому можна з упевненістю сказати, що лікувальна фізкультура є невід'ємною і однією з найважливіших частин реабілітації хворих на хворобу Паркінсона. При регулярних заняттях забезпечує нормальну роботу організму і гальмує дегенеративні зміни в головному мозку. Крім того, достатня фізична активність є ефективною профілактикою багатьох захворювань, у тому числі хвороби Паркінсона.

Список використаних джерел

1. Черній Т.В. Хвороба Паркінсона. URL: <http://clinic.gov.ua/?p=2638>.
2. Хвороба Паркінсона: рекомендації щодо лікування. *НейроNEWS: психоневрологія та нейропсихіатрія*. URL: <https://neuronews.com.ua/ua/issue-article-2211/Hvoroba-Parkinsona-rekomendaciyi-shchodo-likuvannya#gsc.tab=0>.
3. Козьолкін О.А. Хвороба Паркінсона: сучасні аспекти діагностики і лікування : навч. посібник для студентів IV курсу медичного факультету вищих навчальних закладів III–IV рівня акредитації по спеціальності «Лікувальна справа», «Педіатрія», лікарів-інтернів спеціальності «Неврологія», лікарів неврологів, сімейних лікарів / О.А. Козьолкін, А.В. Ревенько, С.О. Медведкова. Запоріжжя : ЗДМУ, 2017. 158 с.

НЕОБХІДНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ БІОРІЗНОМАНІТТЯ ТА ПЕРМАКУЛЬТУРНИХ РІШЕНЬ В ЛАНДШАФТАХ УКРАЇНСЬКИХ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ

Воробйова І.М.

*І курс, група ЗТС-23-1м, спеціальність «Садово-паркове господарство
(Терапевтичне садівництво)»,
Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Мовчан В.О., к.б.н., доцент,
Інститут біомедичних технологій Університету «Україна»*

Структура зелених насаджень українських міст переважно складається із так званого «однострою». Тобто, якщо висаджуються дерева, наприклад, обабіч дороги, або тротуару, то вони однієї породи, суворо в лінійку, і біля них немає більше ніякої рослинності.

Така ж ситуація буває і з декоративними квітами на клумбах або чагарниками. Незважаючи на те, що в Україні набуває популярності ландшафтний дизайн Нової хвилі, декоративні луки, планування просторів біотопами, цей процес йде дуже повільно та зустрічає спротив у населення.

Неприйняття українцями таких «хаотичних» та різномасних насаджень має історичне пояснення. Як зазначають у своєму дослідженні «Основні принципи створення українського саду» [2, с. 6] його автори Є. Кулеба, В. Зварич та М. Журба, прагнення висаджувати монокультурні сади та клумби йде з часів, коли створювалися монастирські сади, зокрема Києво-Печерської Лаври. Звідти ж пішло правило висаджувати всі рослини рівно, як під лінійку. Бо тоді планування садів відбувалося у формі хреста, з обов'язковими рівними рядками.

Сьогодні такі лінійні однострійні насадження, з одного боку, мають свої позитивні сторони. Люди психологічно сприймають подібний міський пейзаж, як знайомий, безпечний, контролюємий — бо він проглядається, в ньому немає ніяких сюрпризів. Тому людина почуває себе в такому просторі психологічно комфортно. Але, з іншого боку, подібні підходи до створення міських ландшафтів мають багато мінусів, які в тому числі впливають і на здоров'я містян. Перший та головний мінус — відсутність біорізноманіття флори та фауни.

Саме відсутність біорізноманіття і здорового балансу у наших населених пунктах, особливо у містах, приводить до перекосу в сторону одних або інших видів рослин та комах. А це у свою чергу є прямою причиною збільшення алергічних захворювань серед людей по всьому світу.

Причинно-наслідковий зв'язок тут простий — якщо немає балансу, то виживають, зазвичай, найбільш агресивні та шкідливі бактерії, комахи, рослини, птахи, і нам доводиться серед них жити, з ними взаємодіяти, і, на жаль, хворіти.

Ще один мінус однострійних міських насаджень — відсутність вітрозахисту. Як зазвичай виглядають алеї в наших містах? Це дерева одного виду, посаджені на відстані, наприклад, до п'яти метрів. Коли вони виростають, то на рівні росту людини залишаються стовбури, між якими гуляє вітер. Чагарників, або високих трав між деревами у наших населених пунктах не побачиш. Відтак нашими населеними пунктами все більше (зі зміною клімату) гуляють суховії. Відсутність ґрунтопокровних рослин, або хоча б мульчі навколо цих поодиноких дерев, теж роблють свою негативну справу в плані руйнування ґрунтів. Ну а далі, все йде по ланцюжку.

Який вихід? Запобігти всім вищеназваним негативним явищам можуть допомогти перш за все ярусні посадки рослин. Тобто у наших населених пунктах потрібно висаджувати поряд із деревами, чагарниками, високі трави та ґрунтопокровні рослини (або хоча б використовувати замість цих рослин мульчу). Такий спосіб висаджування рослин пропагує австралійський дослідник та натураліст, один із «батьків» пермакультурної течії Білл Молісон [1, с. 47].

Потрібно уникати відкритих ділянок ґрунту, залишати під деревами листя, яке так любляють в наших містах та селах прибирати та ще й спалювати. Опале листя ні тільки захищає землю, воно ще й слугує добривом та домішкою для багатьох комах і мікроорганізмів.

Необхідно висаджувати різні види дерев — полікультурту замість монокультури. Це серед іншого дасть можливість збільшити

різноманіття птахів у тому чи іншому місті, селі, селищі. Адже різні види птахів обирають для життя «свої» дерева. Наприклад, маленьким пташкам потрібні дерева із тоненькими гілочками, і так далі. А роль таких птахів (синичок, горобців) в наших містах дуже велика.

Отже, працюючи над створенням озеленення українських населених пунктів, дуже важливо притримуватися принципу біорізноманіття. Потрібно змінювати світогляд суспільства і відходити від традиційного та історично вкоріненого висадження монокультур та суворого дотримання посадок «рядочками».

Список використаних джерел

1. Моллісон Б., Слей Р.М. Вступ до пермакультури. Львів : Простір-М, 2019.
2. Кулеба Ж., Зварич В., Журба М. Основні принципи створення українського саду. К., 2023.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ХАРЧУВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ — ЗАПОРУКА ЇХНЬОГО ЗДОРОВ'Я

Галушко Р.В.

*II курс, група ТХ-22-1, спеціальність «Харчові технології»,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».
Науковий керівник: Любенюк О.Б., ст. викладач,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»*

Сучасні тенденції харчування студентської молоді — запорука їхнього здоров'я є надзвичайно актуальною з кількох причин:

Завдяки зростаючій свідомості щодо здорового харчування та сталим трендам у соціальних медіа, студенти частіше звертають увагу на своє харчування.

Харчування грає ключову роль у загальному здоров'ї та добробуті студентів. Важливо зрозуміти, які тенденції харчування можуть сприяти або, навпаки, загрожувати їхньому здоров'ю.

Студентське життя часто пов'язане з великими навчальними навантаженнями та стресом. Здорове харчування може впливати на психологічне благополуччя студентів, забезпечуючи їхній мозок необхідними поживними речовинами для ефективного навчання та розвитку.

Правильне харчування може допомогти запобігти розвитку різних хвороб, таких як ожиріння, діабет, серцево-судинні захворювання та інші, які можуть виникнути в результаті неправильного харчування.

Неправильне харчування може призвести до збільшення медичних витрат та втрат продуктивності, що може мати значний вплив на економічну та соціальну ситуацію.

Таким чином, розуміння сучасних тенденцій у харчуванні студентської молоді і їх вплив на здоров'я є надзвичайно важливим для розвитку стратегій та програм, спрямованих на підтримку здорового способу життя серед студентів.

Здорове харчування:

Серед студентів поширюється тенденція до здорового харчування та свідомого способу життя. Вони все більше усвідомлюють важливість збалансованого харчування для здоров'я та ефективності навчання. Студенти вибирають продукти з більшим вмістом білків, вітамінів та мінералів, уникаючи швидкі вуглеводи та продукти з великим вмістом жиру.

Студенти усвідомлюють, що правильне харчування впливає на їхнє здоров'я та енергію під час навчання. Поживна їжа допомагає підтримувати високий рівень концентрації та продуктивності.

Зосередження на здоровому харчуванні може допомогти запобігти проблемам зі здоров'ям у майбутньому, таким як ожиріння, діабет та серцево-судинні захворювання.

Вегетаріанство та веганізм:

Вегетаріанство та веганство стають все більш поширеними серед студентської молоді. Багато студентів обирають ці напрямки харчування з етичних, екологічних та здоров'язберігаючих мотивів. Вони активно шукають альтернативні джерела білка та інших поживних речовин, такі як соя, горох, гриби та інші рослинні продукти.

Мінімалізм та зручність:

У світі швидких темпів життя багато студентів віддають перевагу зручним та швидким варіантам харчування.

Прості та швидкі рецепти дозволяють студентам заощадити час та зусилля, які вони можуть витратити на навчання та інші активності.

Незважаючи на зростання усвідомленості щодо здорового харчування, багато студентів продовжують споживати фаст-фуд. Це частково пов'язано зі зручністю та доступністю таких продуктів, особливо в умовах навчання та роботи. Однак усвідомлення їхньої шкідливості для здоров'я поступово зростає.

Гастрономічне різноманіття:

Студентське середовище надає можливість зустрічі з різними культурами та кухнями з усього світу.

Завдяки цьому, студенти можуть експериментувати з новими смаками та кулінарними традиціями, що розширює їхні кулінарні горизонти.

Деякі студенти виявляють інтерес до екзотичних та здорових продуктів, які не традиційні для їхнього регіону або культури. Вони експериментують з такими продуктами, як кінза, авокадо, кіноа, спіції з різних країн, щоб розширити свій гастрономічний досвід та отримати додаткові корисні речовини.

Соціальні та медіа-впливи:

Соціальні мережі та медіа-платформи впливають на усвідомленість студентів щодо харчування, представляючи нові тренди та ідеї щодо їжі.

Вплив соціальних мереж може підштовхувати студентів спробувати нові продукти та рецепти, які вони бачать у своєму потоку новин.

Стрес та емоційне харчування:

Студентське життя часто супроводжується стресом від навчання, роботи та соціальних взаємин. Це може призводити до неправильного харчування, збільшеного споживання шкідливих продуктів та переїдання. Деякі студенти відчувають потребу в підтримці та консультуванні щодо здорового способу харчування для покращення психічного стану.

Студентська молодь у сучасному світі стикається з різноманітними тенденціями в харчуванні, від здорового способу життя до споживання шкідливих продуктів. Усвідомлення важливості збалансованого та свідомого харчування зростає, але існують і виклики, які потребують уваги та розв'язання. Досягнення здорового способу харчування серед студентської молоді вимагає комплексного підходу, який враховує їхні потреби, умови та обставини.

РОЛЬ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ПРИ СКОЛІОЗІ У ДІТЕЙ

Гриненко С.В.

II курс, група ФТ-22-1м-1st, спеціальність «Фізична терапія, ерготерапія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: Шамич О.М., д.психол.н., професор, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

Стаття присвячена актуальній проблемі — розвитку сколіотичної хвороби у дітей. Розглянуто основні причини порушень опорно-рухового апарату. Проведено аналіз літературних джерел з питань етіології, патогенезу, основних методів лікування та фізичної

терапії дітей зі сколіозом різного ступеня. Показано, що основними завданнями фізичної терапії при сколіозі є попередження подальшого прогресування деформації, укріплення м'язового корсету, профілактика або лікування больових синдромів хребта, покращення естетики за допомогою корекції осанки, покращення функції зовнішнього дихання і стану серцево-судинної системи.

Сколіоз — це S або C подібної форми викривлення хребта. Виникає в дитячому або підлітковому віці і може привести до серйозних ускладнень з боку серцево-судинної та травної систем, органів дихання.

Основна причина сколіозу — невідповідність розвитку м'язових та кісткових тканин у підлітковому віці. Це означає, що кістковий скелет швидко витягується, а м'язові тканини не встигають створити для нього своєрідного підтримуючого корсету. Такий сколіоз називається ідіопатичним і є найбільш поширеним. Провокуючим фактором формування захворювання є носіння важких предметів в одній руці.

Сколіоз прийнято відносити до хвороб росту. Однак, якщо його вчасно не вилікувати, він може залишитися на все життя і з часом привести до важких ускладнень.

Ключові симптоми сколіозу — асиметричність тіла (різна висота плечей, лопаток, ліктів, сідниць). Супутні симптоми — малорухливість спини, болі в руках, плечах, у спині та попереку, головні болі, оніміння рук і ніг.

Залежно від величини деформації хребта, розрізняють чотири ступені сколіозу: сколіоз 1-го ступеня — відхилення хребта на 1–10 градусів; сколіоз 2-го ступеня — на 11–25 градусів; 3-го ступеня — на 26–50 градусів; 4-го ступеня — відхилення більше 50 градусів.

Сколіоз грудного відділу або торакальний сколіоз має вигляд правобічної дуги. Він пригнічує дихання і може деформувати грудну клітку, викликати легеневу недостатність. Стає причиною постійних болів в спині і швидкого розвитку остеохондрозу.

Як правило, викривлення хребта супроводжується зсувами і ротацією хребців, стійкими м'язовими спазмами, порушенням циркуляції крові і застійними явищами в спині.

Поперековий сколіоз — це викривлення в поперековому відділі хребта у вигляді лівосторонньої дуги, небезпечно розвитком остеохондрозу, протрузій і гриж міжхребцевих дисків. Бічне викривлення хребта в поперековому відділі називається люмбальним сколіозом.

Викривлення хребта у дітей в поперековому відділі має ті ж загальні причини, що і грудний сколіоз. Це може бути вроджене порушення анатомії хребта — наприклад, люмбалізація при якій кіль-

кість крижових хребців менше норми, а кількість поперекових — вище норми, або навпаки, сакралізація, при якій кількість поперекових хребців менше норми, а крижових — вище норми. Проявляється болем у попереку, швидким настанням втоми і неможливістю довго перебувати в одній позі (сидячи, стоячи), зміною ходи (кульгавістю). Поперековий сколіоз провокує защемлення нервових корінців в хребті, що проявляється іррадіюючим болем в ногу та онімінням.

Викривлення хребта у дітей — це проблема, яку в більшості випадків можна запобігти.

Особливо небезпечний вік — період швидкого фізичного зростання. У різних дітей він настає в різний час. Одні діти швидко ростуть вже в дошкільному і молодшому шкільному віці, інші витягуються на очах у 11–14 років. Швидке зростання означає стрімке збільшення висоти скелета. При цьому зростання м'язової маси тіла може відставати, що особливо часто відбувається, коли діти подовгу засиджуються за комп'ютером або біля телевізора, мало грають в рухливі ігри, недостатньо часу проводять на повітрі, в русі.

Легкі форми сколіозу легко усуваються навіть в домашніх умовах при виконанні спеціальних вправ. Запущені випадки недуги — це серйозна причина для відвідування спеціалізованої клініки. Пацієнтам може знадобитися допомога різнопрофільних лікарів: ортопеда, массажиста, фізіотерапевта, інструктора з ЛФК, хірурга, вертебролога.

Одними з найбільш ефективних методів корекції сколіозу у дітей є спеціальна антисколіозна гімнастика та лікувальна фізкультура. Вправи і фізичне навантаження насамперед необхідні для того, щоб наростити навколо хребців м'язовий корсет, який не даватиме хребту викривлятися вбік.

Масаж та фізичне навантаження допомагають сформувати і зміцнити м'язи поздовж хребта. Окрім того, для лікування сколіозу у дітей використовують корсетотерапію (постійне чи епізодичне носіння спеціально сконструйованого корсета, який впродовж зростання дитини не тільки не дозволяє кісткам викривлятися, але й допомагає їм набути адекватної форми). Найрадикальніший метод лікування сколіозу — хірургічне втручання з метою встановлення на хребті спеціальних конструкцій, які фіксують положення хребців.

В комплекс лікування включаються процедури, призначені для зниження навантаження на хребетний стовп. Щоб запобігти прогресуванню хвороби, рекомендується виконувати різні гімнастичні вправи, займатися плаванням, проходити сеанси лікувального масажу.

Батькам потрібно знати, що дитині з викривленням хребта небажано займатися певними видами спорту, зокрема, важкою атлетикою, боксом, різними видами боротьби, спортивною чи художньою гімнастикою, а також тими видами, де є стрибки, оскільки струшування для викривленого хребта є досить небезпечним. Натомість позитивно впливатимуть плавання (зміцнює м'язовий корсет та розвантажує хребет), оздоровча гімнастика, бальні танці, лижний спорт.

Дитина, у якої діагностовано сколіоз, повинна спати на твердій поверхні або спеціальному ортопедичному матраці. Подушка має бути низькою. Під час виконання уроків необхідно сидіти прямо, а не перекошуватися на один бік. Стіл та стілець мають відповідати зросту школяра. Ноги, зігнуті в колінах під прямим кутом, повинні повною стопою стояти на підлозі або спеціальній підставці.

Список використаних джерел

1. Аплевич В.М. Ефективність застосування кінезіотейпування у програмі відновлювального лікування ідіопатичного сколіозу ранніх ступенів у дітей старшого шкільного віку : дис. ... канд. мед. наук. Одеса, 2017.

2. Бакалюк Т.Г., Чурпій І.К., Янів О.В., Стельмах Г.О., Телиця Є.Ю. Сучасні аспекти реабілітаційного обстеження при порушенні постави у людей молодого віку. *Art of Medicine*. 2020.

3. Григус І.М., Нагорна О.Б., Горчак В.В. Реабілітаційне обстеження в практиці фізичного терапевта : навчальний посібник. Рівне, 2017.

4. Давибіда Н.О., Попович Д.В., Безпалова Н.М., Довгань О.М., Коваль В.Б., Вайда О.В., Черній Ю.М. Масаж та лікувальна фізична культура як засоби фізичної реабілітації при різновидах сколіозу в дорослих та дітей з порушеннями опорно-рухового апарату. *Здобутки клінічної і експериментальної медицини*. 2019. № 2.

АДАПТИВНІ РЕАКЦІЇ МІКРООРГАНІЗМІВ НА СТРЕСОВІ ДІЇ

Грицай О.А.

*III курс, група МБ-21-1, спеціальність «Біологія»,
Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Тугай Т.І., д.б.н., професор,
Інститут біомедичних технологій Університету «Україна»*

Бактерії можуть адаптовуватися до різноманітних стресорів, серед яких температура, голод, окиснення, осмотичний тиск, тощо. Здатність адаптовуватися до цих стресорів лежить в основі виживання бактерій, вірулентного потенціалу та антибіотикорезистентності.

Взагалі, антибіотикочутливість до певних антибіотиків може бути знижена при активації стресової відповіді бактерії.

Впливаючи на системи стресової відповіді бактерій можна знизити антибіотикорезистентність бактерії, і таким, чином, покращити ефективність лікування.

Таким чином, вивчення механізмів адаптації бактерій до різноманітних стресорів може допомогти в лікуванні різноманітних інфекційних захворювань.

Механізми адаптації до стресів працюють на різних рівнях: від транскрипції до пост-трансляційних модифікацій. Відбуваються зміни експресії генів, активності білків, та клітинного метаболізму.

Наприклад, зниження вмісту поживних речовин (голодуванні) стимулює формування біоплівки, які збільшують антибіотикорезистентність.

У відповідь на оксидативний стрес відбувається збільшення експресії гену *MsgAB*, який кодує білок метіонін сульфоксид редуктазу.

У ціанобактерій, зниження температури із 32 градусів до 22 градусів збільшує експресію генів *desA*, *desB*, *desC*, що кодують фермент ацил-ліпід десатуразу. Цей фермент збільшує ступінь ненасиченості ліпідів плазматичної мембрани збільшуючи таким чином текучість плазматичної мембрани, і захищаючи від холодового стресу.

Знаючи молекулярні мішені, активність яких змінюється під дією різних стресорів, можна впливати на ефективність роботи цих структур, зменшуючи таким чином виживаність бактеріальної культури. Таким чином застосування інгібіторів ферментів, що підвищують резистентність бактерій до стресових умов зовнішнього середовища, може знизити виживаність даної бактерії.

ВПЛИВ ХАРЧУВАННЯ НА РИЗИКИ НЕБЕЗПЕЧНИХ ХВОРОБ

Долгих М.В.

*II курс, група ТХ-23.2-1-ітї, спеціальність «Харчові технології»,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Любенко О.Б., ст. викладач,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»*

Згідно з результатами дослідження медичного журналу *Lancet*, кожна 5-та смерть на планеті Земля спричинена неправильним харчуванням. А точніше хворобами, які виникають від неправильного

харчування. Головні винуватці — захворювання серцево-судинної системи, діабет II типу та рак.

Наслідки для серця і судинної системи. Неправильне харчування, яке містить велику кількість насичених жирів, трансжирів і холестерину, може призвести до збільшення ризику розвитку хвороб серця. Високий рівень цих речовин в харчуванні може призвести до утворення нашарувань на стінках артерій, що веде до атеросклерозу і збільшення ризику інфаркту міокарда та інших серцевих захворювань. Споживання надмірної кількості солі та процесованих продуктів може призвести до підвищеного артеріального тиску. Високий кров'яний тиск є одним з головних факторів ризику розвитку гіпертонії, і він може призвести до серйозних ускладнень, таких як інсульт і серцевий напад.

Вплив неправильного харчування на вагу. Один із найочевидніших наслідків неправильного харчування — набір зайвої ваги. Споживання надмірної кількості калорій, особливо з високим вмістом цукрів і жирів, може призвести до набору зайвої ваги та ожиріння. Це, в свою чергу, збільшує ризик розвитку цілого ряду хвороб, включаючи діабет 2-го типу, тимчасове припинення дихальних рухів під час сну та захворювання на печінку.

Вплив на психічне здоров'я. Наше харчування може впливати на наше психічне здоров'я і настрій. Споживання великої кількості цукрів і простих вуглеводів може призвести до різких коливань рівня цукру в крові, що може викликати подразнення, роздратування і зниження настрою. Крім того, неправильне харчування може впливати на сон і призводити до безсоння або сонливості. Деякі люди можуть розвивати психологічну залежність від їжі, особливо від висококалорійних, вуглеводнів та цукрів. Це може викликати проблеми зі здоров'ям і призводити до надмірного споживання їжі, що, в свою чергу, призводить до набору зайвої ваги.

Ризики для печінки. Надмірне споживання жирної їжі та алкоголю може призвести до розвитку жирової печінки, що є серйозним захворюванням печінки. Жирова хвороба може призвести до запалення і погіршення функцій цього важливого органу.

Ризики алкоголю. Надмірне вживання алкоголю та на порожній шлунок, може бути надто навантажили для печінки та викликати загрозу її здоров'ю. Це може призвести до цирозу печінки та інших хвороб.

Наслідки для шлунково-кишкового тракту. Гастрит і виразки. Харчування, що містить велику кількість гострої, жирної та пряже-

ної їжі, може призвести до розвитку гастриту і виразок. Ці становища можуть бути болючими та призвести до серйозних проблем зі шлунково-кишковим трактом.

Проблеми зі здоров'ям кишечника. Неправильне харчування, особливо велика кількість пресованих продуктів і надмірне вживання цукрів, може призвести до проблем зі здоров'ям кишечника. Це може включати в себе запори, діарею і дисбактеріоз кишечника.

Вплив харчування на ризик онкологічних захворювань. Особливо важливо звернути увагу на наступні аспекти:

Збалансоване харчування: переважно рослинна базова дієта, яка включає свіжі фрукти, овочі, злаки, бобові культури та невеликі кількості риби та м'яса, може знизити ризик деяких видів раку, зокрема раку шлунку, кишківника та грудей.

Збагачення дієти антиоксидантами: антиоксиданти є потужними борцями зі стресом окиснення, який може сприяти розвитку ракових клітин. Включення продуктів, багатих на антиоксиданти, таких як ягоди, овочі (особливо помідори та шпинат), чорний шоколад, волоський горіх та зелений чай, може допомогти підтримувати здоров'я та запобігати розвитку онкології.

Зменшення споживання червоного м'яса: високе споживання червоного м'яса пов'язане зі збільшеним ризиком розвитку деяких видів раку, зокрема раку кишківника. Підтримка здорової ваги: зайва вага та ожиріння є факторами ризику для багатьох видів раку, включаючи рак молочної залози, рак кишківника та рак нирок.

Обмеження шкідливих продуктів: продукти, багаті шкідливими жирами, цукром та хімічними добавками, пов'язані зі збільшеним ризиком розвитку раку. Зменшення споживання швидкої їжі, газованих напоїв, солодощів та фаст-фуду може суттєво знизити ризик онкології.

Гідратація: своєчасне та достатнє споживання води може допомогти у запобіганні онкологічним захворюванням.

Хвороби пов'язані з вживанням недоброякісної їжі:

Харчові інфекції (черевний тиф, паратифи, дизентерія, холера та ін.) Харчові інвазії (гельмінтози). Харчові отруєння (мікробної природи — умовно — патогенні мікроорганізми, токсикози; немікробної природи).

Наслідки неправильного харчування можуть бути серйозними та впливати на різні аспекти вашого здоров'я. Важливо слідкувати за своєю дієтою і старатися споживати збалансовану, різноманітну їжу, яка містить всі необхідні поживні речовини.

ПРОТ РОЗТОРОПШІ: СПОЖИВЧІ ВЛАСТИВОСТІ ТА ЛІКУВАЛЬНО-ПРОФІЛАКТИЧНА ДІЯ

Дончук Д.А.

*IV курс, група ТХ-22.3-1-iti, спеціальність «Харчові технології»,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».
Науковий керівник: Оліферчук О.Г., ст. викладач,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»*

Активний розвиток харчової переробної промисловості веде до зростання побічних продуктів переробки тваринної та рослинної сировини. Яскравим прикладом є переробка зернових: виділяючи фракції тонкого помелу борошна побічно отримуємо висівки, або, добуваючи олію із зерна, отримуємо шрот (макуху). Загальновідомо, що оболонка зерна містить велику кількість біологічно активних речовин — вітаміни, насичені й ненасичені жирні кислоти, полісахариди, мікро- та макроелементи. Ще зовсім недавно шрот та інші продукти переробки харчової сировини відправлялися на відгодівлю худобі.

Однак останні десятиліття відзначаються активними дослідженнями можливості використання вторинної сировини для харчування людини. З'явилися технології переробки продуктів практично без відходів, що дозволяє збагатити традиційні продукти харчування біологічно активними добавками (БАД). Мета нашої роботи — дослідити лікувально-профілактичну дію та споживчі властивості шроту розторопші.

Розторопша — лікарська трава, яка впродовж багатьох століть використовується як народний засіб для лікування захворювань печінки та жовчного міхура. Розторопша містить багато заліза, фосфору, кальцію, міді, магнію, кремнію, цинку, вітаміни групи В та А, D, Е, К. клітковина розторопші багата на флавоноїди та силімарин. Останній компонент відрізняється *високою біологічною активністю* і входить до складу багатьох медичних препаратів.

Клітковина розторопші — сильний абсорбент, має *високу гепропротекторну дію* вона захищає печінку від дії токсинів, відновлює її, сприяючи регенерації нових клітин, стимулює виділення жовчі і запобігає появі жовчних каменів. Активно перешкоджає інтоксикації організму, викликаній вживанням алкоголю, і мінімізує ризик виникнення наслідків для печінки. Завдяки вмісту потужного *антиоксиданту* — *силімарину* — захищає клітини тіла від дії вільних радикалів і прискорює обмін речовин, чим сприяє пружності

шкіри. Оскільки печінка відіграє важливу роль у боротьбі з інфекціями, прийом розторопші підвищує імунітет. Покращення роботи печінки сприяє позбутися вугрів, акне, свербіння та висипів на шкірі, неприємного запаху з рота.

Волокна нерозчинної клітковини, проходячи через шлунково-кишковий тракт (ШКТ), виходять з організму без змін, але виводять надлишки холестерину, жовчі, шлаки, токсини. Розчинна клітковина набухає в шлунку і перетворюється в гелеподібну масу, в результаті чого м'яко впливає на травлення і сприяє появі почуття ситості. Для схуднення необхідно, щоб у раціоні співвідношення розчинної і нерозчинної клітковини було 1:3 (грубих волокон має бути більше). Клітковина прискорює процес проходження їжі через ШКТ, стримуючи всмоктування вуглеводів, жирів і цукру, при цьому на перетравлення їжі організм витрачає більше енергії і швидше худне.

Медичні дослідження підтверджують, що дефіцит клітковини призводить до серйозних порушень в роботі травної системи. Додаткова норма споживання клітковини для дорослої людини не менше 25 г. Лікарі рекомендують для дорослих денну дозу — 1–2 столових ложки 2 рази на день, запиваючи склянкою рідини, кефіру або соку, за 1 годину до їжі. Під час вживання клітковини потрібно збільшити добовий прийом рідини.

Таким чином, дія на організм розторопші, як засобу для схуднення, непряма: внаслідок очищення печінки від токсинів і нормалізації її функцій починає очищатися весь організм, що і призводить до загального зниження ваги. Високий вміст клітковини у шроті розторопші зумовлює його використання, як дієтичної добавки, для профілактики та лікування широкого ряду захворювань, пов'язаних із порушенням обміну речовин, роботи ендокринної системи, ШКТ, при серцево-судинних захворюваннях, цукровому діабеті, отруєннях та багатьох інших хворобах. Подальше наше дослідження буде спрямовано на створення оздоровчих продуктів з використанням шроту розторопші, як БАД.

ІНТЕГРАЦІЯ ЛІКАРСЬКИХ РОСЛИН В ПЕРМАКУЛЬТУРНІ ЛАНДШАФТИ: СИНЕРГІЯ МІЖ ЗДОРОВ'ЯМ ЛЮДИНИ І ЗДОРОВ'ЯМ ЕКОСИСТЕМИ

Зошак Л.М.

*І курс, група ЗЕК-1м-23, спеціальність «Екологія»,
Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Мовчан В.О., д.б.н., доцент,
Інститут біомедичних технологій Університету «Україна»*

Пермакультура є сучасним інноваційним підходом до розв'язання екологічних проблем навколишнього середовища. Вона представляє собою систему ведення сільського господарства, яка працює у гармонії з природними процесами, мінімізуючи витрати праці та не завдаючи шкоди довкіллю. Ці системи мають бути замкнутими та самодостатніми, що дозволяє їм залишатися стійкими протягом тривалого часу.

За Б. Моллісоном, пермакультура — це «система дизайну, мета якого складається з організації простору, який займають люди, на основі екологічно доцільних моделей». Запропоновані розробки стосуються не тільки вирощування сільськогосподарських продуктів, а й проектування будівель, споруд та інфраструктури і всіх компонентів навколишнього світу (урбанізованого середовища) [1].

Пермакультура, на його думку, ґрунтується на трьох етичних засадах: турботі про довкілля, турботі про людство та справедливо-му розподілі ресурсів [2].

Союзниками та послідовниками Б. Моллісона стали Д. Холмґрен, Зепп Хольцер, Джефф Лоутон та ін. [3; 4].

Пермакультурні ландшафти — це екологічно збалансовані та сталі системи, створені з використанням принципів пермакультури. Вони спроектовані таким чином, щоб працювати в гармонії з навколишнім середовищем, мінімізуючи вплив на природу та максимізуючи користь для людей. Пермакультурні ландшафти можуть включати в себе різноманітні елементи, такі як багаторічні культури, системи водопостачання та очищення води, мікрокліматичні зони, системи управління відходами, комбіновані види рослин та тварин, що взаємодіють між собою в екологічному колообігу. Основна ідея пермакультурних ландшафтів полягає в тому, щоб створити стійкі та продуктивні системи, які надовго забезпечуватимуть людей не лише їжею, а й іншими ресурсами, зберігаючи природні ресурси та біорізноманіття [5].

Лікарські рослини в пермакультурі грають важливу роль у створенні стійких та екологічно збалансованих систем. Вони додають значну цінність до пермакультурних ландшафтів.

Перш за все це враховуються лікувальні властивості лікарських рослини, що надають можливість використовувати природні засоби для лікування та підтримки здоров'я без застосування шкідливих хімічних препаратів. Зокрема, лаванда *Lavandula*, чебрець (*Thymus*), м'ята (*Mentha*) та багато інших.

Другим важливим фактором є біорізноманіття. Інтеграція лікарських рослин сприяє збереженню та розширенню його, оскільки багато з цих рослин є важливими для місцевих екосистем та флори. До такого роду рослин можна віднести Червоний клевер (*Trifolium pratense*), крім лікувальних властивостей, він може слугувати джерелом їжі для багатьох видів комах та тварин, що сприяє різноманіттю екосистеми, Ромашка (*Matricaria chamomilla*) — рослина, що притягує багато комах, таких як метелики, що важливо для запилення і розподілу рослин у ландшафті та ін.

Сприяння здоров'ю ґрунту теж є одним із факторів застосування деяких лікарських рослин в пермакультурних проектах, бо мають властивості підживлювати та очищувати ґрунт, що сприяє його здоровому стану та врожайності. До прикладу, Клопогон (*Agastache*) та Люцерна (*Medicago sativa*). Деякі види клопогону мають антибактеріальні властивості, що допомагають зберігати здоров'я ґрунту та рослин. Люцерна ж має властивості фіксації азоту та містить багато поживних речовин, що збагачують ґрунт.

Деякі лікарські рослини мають відлякувальні властивості або здатність виробляти природні репеленти, що допомагає у збереженні врожаю без застосування хімічних засобів.

Отож, лікарські рослини важливим компонентом пермакультурних систем, що сприяє здоров'ю людей та довкілля в цілому.

Інтеграція лікарських рослин в пермакультурні ландшафти може мати значний позитивний вплив як на здоров'я людини, так і на здоров'я екосистеми. Включення лікарських рослин в такі проекти створює взаємовигідну синергію між здоров'ям людини та здоров'ям екосистеми, сприяючи створенню стійких та збалансованих систем.

Список використаних джерел

1. Білл Моллісон. *Вікіпедія: вільна енциклопедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Білл_Моллісон (дата звернення: 2023-03-29).
2. Mollison Bill. *Permaculture: A designer's manual*, 1997.

3. Джеф Лотон. *Вікіпедія: вільна енциклопедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Джеф_Лотон (дата звернення: 2023-03-29).

4. Holzer Sepp. *Sepp Holzer's Permaculture: A Practical Guide to Small-Scale, Integrative Farming and Gardening*, 2011.

5. ГС «Пермакультура в Україні». URL: <https://www.permaculture.in.ua/index.php/uk/navchannia-ua/bazoviponiattia-ua>.

БОЙОВІ МЕДИКИ В СИСТЕМІ ЗСУ

Калюжний Є.С.

*І курс, група Ф-10, спеціальність «Медсестринство»,
Харківський обласний медичний фаховий коледж.
Науковий керівник: Миронова Т.Б., викладач,
Харківський обласний медичний фаховий коледж*

Надання медичної допомоги та порятунков життя військових — найважливіша задача сьогодні. Серед проблем надання медичної допомоги військовим на полі бою такі:

- Незмога вчасно надати допомогу.
- Невчасна евакуація з зони бойових дій.
- Атака FPV-дронами.
- Недостатня кількість ресурсів для забезпечення порятунку

військового.

— Нестача кваліфікованого медичного персоналу на етапі медичної евакуації та на СТАБ пункті.

Ключова фігура, на яку покладено обов'язок рятувати життя пораненого на полі бою — це бойовий медик. В українському війську така спеціальність з'явилася в 2017 році — «Бойовий медик взводу» та «Старший бойовий медик (роти, батареї та їм рівних)». На такі посади дозволяється призначати як чоловіків, так і жінок, як без медичної освіти, так і з медичною освітою, якщо вони виявляють таке бажання. Проте кваліфікований медичний працівник має знаходитись у медичному закладі, а виконання завдань у підрозділі можливе спеціалістом без медичної освіти, який пройшов відповідну фахову підготовку.

Серед обов'язків бойового медика: організувати надання першої медичної допомоги на полі бою і особисто надавати допомогу пораненим і хворим; організувати розшук, вивіз (винос) поранених з поля бою і приймати заходи для евакуації; виявляти хворих, надавати їм першу медичну допомогу і відправляти їх до МПБ або медичної роти; перевіряти виконання військовослужбовцями правил особистої гігієни, санітарний стан району розміщення роти;

доповідати командирі роти і начальнику МПБ про кількість поранених і хворих та про допомогу, яка необхідна для організації медичного забезпечення роти.

В умовах сучасної війни пункти хірургічної допомоги неможливо розташувати поблизу передових позицій військ. За найсприятливіших умов евакуація і доставка пораненого до місця, де йому нададуть хірургічну допомогу, триває від десятків хвилин до годин, а в окремих випадках — дні і навіть тижні. Якщо допомога надана своєчасно, кваліфіковано і якісно, вірогідність виживання зростає, а тривалість пов'язаної з пораненням, втрати працездатності скорочується. Саме такі навички мають бойові медики. І якщо на полі бою їх використовувати саме за медичним призначенням, це прямо впливатиме на кількість врятованих життів.

Серед обов'язків бойового медика проведення огляду військово-вслужбовців. Здатність розпізнавати захворювання органів дихальної системи, серцево-судинної системи, захворювання ЛОР-органів, органів зору, органів черевної порожнини та заочеревинного простору, скелетно-м'язової системи, розрізняти рани та проводити їх обробку, розпізнавати захворювання шкіри. Бойовий медик допомагає при життєвозагрозливих станах в бойових умовах. Він вміє діяти згідно із шістьма правилами дії під вогнем. Вміє винести пораненого, накласти турнікет у зоні під вогнем, накласти турнікет при підвищених психологічних та фізичних навантаженнях потерпілого. Вміє надавати медичну допомогу на етапі тактичних умов та евакуації згідно з алгоритмом «MARCH» [1].

Нові посади бойових медиків запроваджено одночасно зі створенням у Збройних силах України навчального центру тактичної медицини. Ось, що про нього говорить начальник центру, підполковник Олег Вознюк: «У нашому центрі проводимо курс бойового медика. Військовослужбовець, який закінчив його, стає бойовим медиком взводу. І відповідатиме в підрозділі за надання невідкладної допомоги, евакуацію поранених, навчатиме особовий склад, який проходить із ним службу» [2].

Проблеми бойових медиків:

- Нестача якісних засобів надання допомоги.
- Нестача кваліфікованих кадрів.
- Недостатня підготовка військових з надання собі домедичної допомоги у навчальних закладах.
- Нестача транспорту для медичної евакуації як і звичайних санітарних автомобілів, так і броньованої техніки.

- Проблеми з логістикою на етапах евакуації.
- Атака бойових медиків повітряними засобами, артилерією, та стрілковою зброєю.

Отже, бойовий медик — людина з медичною освітою, або без неї, яка пройшла відповідне навчання. Основна мета цих людей, це збереження життя та здоров'я військових, які виконують бойове завдання. Ця військова спеціальність, потребує швидких та точних дій, концентрації, витримки. Тож люди цієї спеціальності це «кі-борги», які щодня рятують життя, і кладуть своє здоров'я та життя на порятунок інших, ризикуючи собою.

Список використаних джерел

1. Професійний стандарт «бойовий медик». URL: https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/525-ps_bojovij_medik.pdf (дата звернення: 01.04.2024).
2. Бойові медики в ЗСУ: як врятувати ще більше військових. URL: <https://mipl.org.ua/bojovi-medyky-v-zsu-yak-vryatuvaty-shhe-bilshe-vijskovy-h/> (дата звернення: 02.04.2024).

ОСОБЛИВОСТІ КОМПЛЕКСНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ПАЦІЄНТА ПІСЛЯ ГЕМОРАГІЧНОГО ІНСУЛЬТУ

Канівець В.

*ст. викладач кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти,
Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»;*

Сидоренко О.

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність «Спеціальна освіта»,
Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»*

До завдань раннього періоду лікувальної фізкультури, ерготерапії при геморагічному інсульті відносяться: профілактика та лікування ускладнень, пов'язаних з іммобілізацією; визначення функціонального дефіциту та збережених можливостей пацієнта; поліпшення загального фізичного стану; поліпшення рухових і сенсорних функцій; відновлення навичок самообслуговування та елементарних побутових навичок. Основним при побудові програми лікувальної фізкультури став принцип індивідуального підходу, формування індивідуальних цілей для пацієнтів. Для підвищення ефективності програми лікувальної фізкультури та ерготерапії та покращення процесу реабілітації з точки зору менеджменту методологія SMART була врахована при формуванні індивідуальних цілей для пацієнтів під час проход-

ження програми лікувальної фізкультури та ерготерапії для геморагічний інсульт [1].

Розроблена нами програма розроблена відповідно до чинної нормативної документації в галузі охорони праці та Австралійських клінічних рекомендацій. Це комплексний курс лікувальної фізкультури, який проводиться поетапно і містить такі компоненти: авторський комплекс пасивно-активних вправ лікувальної гімнастики в поєднанні з електростимуляцією плеча та психологічні (психологічне консультування, психологічний супровід, розвиваюча), заняття для відновлення когнітивних порушень) та логопедичні (логопедична гімнастика, артикуляційні вправи, су-джок (масажний м'яч і кільце) компоненти. Клінічним інструментарієм оцінки функціонального стану пацієнта під час наукового дослідження були домени у вигляді інструменту ICF-core-set (набір базових категорій ICF) для складного інсульту: тест Ловетта, шкала Бартеля, «Швидкість ходьби (GV)» і «Berga on balance (BBS)», Монреальська шкала когнітивної оцінки (МОСА), тести «Вставай і йди», тест контролю тулуба, визначення функціональної незалежності (FIM) [2]. Експериментальна програма була розроблена хворому 71 року з діагнозом: «Гостре порушення мозкового кровообігу за геморагічним типом: субаракноїдально-паренхіматозний крововилив з утворенням інсульт-гематоми лівої скронево-підкіркової ділянки головного мозку з проривом у шлуночок. системи з правосторонньою геміплегією, сенсомоторною афазією» відповідно до чинної нормативної документації в галузі охорони праці та Австралійських клінічних настанов.

Розроблена нами програма лікувальної фізкультури при геморагічному інсульті в період одужання являє собою авторський комплекс пасивно-активних вправ лікувальної гімнастики в поєднанні з електростимуляцією плеча та психолого-логопедичним компонентами. Після застосування авторської програми лікувальної фізкультури ми виявили якісно позитивні зміни у функціональному та психофізичному стані хворого, про що свідчить позитивна динаміка досліджуваних показників. Проведена психолого-логопедична робота сприяла покращенню процесу відновлення когнітивних функцій пацієнта (від помірного до легкого порушення), стабілізації його емоційного стану, набуттю навичок стресостійкості, гармонізації системи взаємин пацієнта з самим собою, мікро- та макро-соціум, формування нової концепції життя.

Тому розроблена нами експериментальна програма лікувальної фізкультури для пацієнта з геморагічним інсультом у відновний

період виявилася ефективною. Ми вбачаємо перспективи подальших досліджень у вдосконаленні лікувальної фізкультури хворих на геморагічний інсульт засобами кінезіотерапії.

Список використаних джерел

1. Вишар Є.В., Клеценко Л.В. Особливості використання здоров'язбережувальних технологій фахівцями з фізичної реабілітації у професійній діяльності. *Перспективи та інновації науки (Серія «Медицина»)*. 2022. № 2 (7). С. 1012–1025.

2. Інструмент документування на основі ICF. DOI: <https://www.icf-core-sets.org/en/page1.php>.

ОСОБЛИВОСТІ КОМПЛЕКСНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ПАЦІЄНТА З БРОНХІАЛЬНОЮ АСТМОЮ

Клеценко Л.В.

*к.пед.н., доцент кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти,
Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»;*

Георгієвська В.

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність «Спеціальна освіта»,*

Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»

При бронхіальній астмі провідним патофізіологічним механізмом недостатності зовнішнього дихання є порушення бронхіальної прохідності. У зв'язку з цим хворі намагаються збільшити об'єм вентиляції шляхом гіпервентиляції, що призводить до більш високого напруги кисню в альвеолярному повітрі і низького напруги вуглекислого газу. Це має позитивне значення, оскільки полегшує дифузію газів через альвеолярно-капілярну мембрану.

З іншого боку, гіпервентиляція призводить до негативних наслідків, тому що турбулентність повітряного потоку в бронхах і бронхіальний опір зростає. Крім того, збільшується функціональний мертвий простір, відбувається надлишкове видалення вуглекислого газу з альвеол і тіла, що рефлекторно підвищує тонус бронхіальної мускулатури, посилюючи їх обструкцію.

Прийоми дихальної гімнастики сприяють усуненню гіпервентиляції, підтримці оптимального рівня вуглекислого газу в крові, ліквідації бронхоспазму.

Так зване вольове усунення глибокого дихання за К.П. Бутейко (ВЛДГ). Суть розробленої нами авторської методики полягає

в збільшенні тривалості кожного періоду, а також збільшення часу кожної фази при виконанні дихальної гімнастики. Таким чином, тривалість реабілітаційного періоду подовжується до 5 тижнів.

Для отримання результатів експерименту використовували наступні методи дослідження: астма-контрольний тест, спірометрію, ранкову та вечірню пікфлоуметрію. Наведені показники результатів досліджень (контроль астми, пікфлоуметрія та спірометрія) в контрольній та дослідній групах дозволяють зробити наступні висновки: вихідна ситуація у всіх трьох групах хворих повністю відповідає діагнозу «Персистуюча бронхіальна астма середнього ступеня тяжкості». тяжкість у стадії загострення»; після медикаментозного лікування результати першої групи пацієнтів стали задовільними та виправдали очікування у стадії ремісії; у хворих 2-ї групи результати були кращими, ніж у 1-ї групи, оскільки до медикаментозного лікування як доповнення до основного лікування та загальної фізіотерапії була додана авторська методика дихальної гімнастики.

Таким чином, представлена в даній науковій роботі авторська методика дихальної гімнастики для реабілітації хворих на персистуючу бронхіальну астму середнього ступеня тяжкості в стадії загострення ефективна для реабілітації хворих на поліклінічному етапі, її ефективність доведена експериментально.

Список використаних джерел

1. Адаптована клінічна настанову, заснована на доказах «Бронхіальна астма» URL: <http://amnu.gov.ua/wp-content/uploads/2020/files/05-2020/END-NASTANOVA.pdf>.
2. Global Initiative for Asthma (GINA). Global Strategy for Asthma Management and Prevention. 2020.

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПРИ ОЖИРІННІ

Кондратюк В.В.

II курс, група ФТ-22-1м-1ст,

спеціальність «Фізична терапія, ерготерапія»,

Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: Шамич О.М., д.психол.н., професор,

Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

На думку експертів Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), поширення ожиріння на планеті вже досягло масштабів нової неінфекційної епідемії. За даними ВООЗ у економічно розвинених

країнах більше половини дорослого населення мають надлишкову масу тіла, причому близько третини страждають від ожиріння. З кожним роком ситуація все більше погіршується, ожиріння «молодшає», стає проблемою не тільки дорослих, але також дітей і підлітків. За останні 20 років кількість дітей з надлишковою масою тіла зросла удвічі. Надлишкова маса тіла у дітей або підлітків в майбутньому трансформується у тяжкі соматичні захворювання, обумовлюючи розвиток цукрового діабету 2-го типу, астми, порушень сну, проблем з опорно-руховим апаратом і серцево-судинних захворювань, а також ризику розвитку психологічних проблем та соціальної ізоляції. У той же час, у сучасному суспільстві ще не повністю усвідомлена необхідність контролю над масою тіла, своєчасного комплексного лікування з застосуванням засобів фізичної терапії.

Ожиріння — це хронічне поліетіологічне захворювання, яке характеризується надмірним відкладенням жирової тканини в різних ділянках тіла людини і призводить до метаболічних, нейрорегуляторних порушень і розвитку соматичних наслідків. Ожиріння за своєю природою є багатофакторним захворюванням. У його розвитку відіграють роль генетичні механізми, фактори зовнішнього середовища та ендокринні порушення. Механізми розвитку ожиріння доводять, що генетична схильність, зовнішні чинники, гормональні фактори, цитокіни, пептиди через гіпоталамус порушують регуляцію апетиту, відчуття насичення, а також нейроендокринні та вегетативні функції.

Ожиріння має генетичну природу, але його розвиток залежить і від особливостей способу життя людини: від кількості спожитих калорій, низької фізичної активності, соціальних та економічних факторів, а також від метаболічних та ендокринних порушень. Доведено, що зменшення фізичної активності, сидячий спосіб життя, істотно сприяють розвитку ожиріння в осіб, які генетично схильні до цього.

Основними клінічними проявами ожиріння є надлишкова маса тіла, задишка при незначному фізичному навантаженні, втомлюваність, слабкість, сонливість, біль у ділянці серця, серцебиття, головний біль, пітливість, нічне апное, храп, біль у правому підребер'ї, запаморочення, набряки ніг, сухість у роті, артралгії, закрепи, варикозне розширення вен кінцівок, еректильна дисфункція в чоловіків, порушення менструальної функції та гірсутизм у жінок.

Європейське товариство ендокринології (European Society of Endocrinology — ESE) розробило рекомендації щодо менеджменту пацієнтів з ожирінням, в основних положеннях якого зазначається, що основними методами лікування ожиріння є збалансоване низько-

калорійне харчування в поєднанні з адекватним спеціально організованим фізичним навантаженням; медикаментозна терапія анорексичними засобами або гіполіпідемічними препаратами (якщо попередні методи виявляються неефективними, або етіологія виникнення ожиріння потребує допоміжної медикаментозної терапії); а за відсутності ефекту застосовують методи хірургічного лікування.

Лікування, включаючи засоби фізичної терапії може бути успішним лише у випадку, коли визначена мотивація пацієнта до проведення комплексу заходів, спрямованих на нормалізацію маси тіла. Для кожного пацієнта важливо обґрунтувати реальні завдання лікувально-реабілітаційних заходів: зниження маси тіла для зменшення ризику розвитку супутніх захворювань, контроль за досягнутою масою тіла, покращення якості життя при зниженні маси тіла.

Програма фізичної терапії при ожирінні передбачає поетапне впровадження рекомендованих засобів за трьома руховими режимами (щадним, щадно-тренувальним, тренувальним).

Рухова активність при ожирінні здійснюється у вигляді макроциклів, які поділяються на три періоди: підготовчий, основний та підтримуючий.

У підготовчому періоді основне завдання – подолати знижену адаптацію до фізичного навантаження, відновити рухові навички та фізичну працездатність, домогтися бажання активно та систематично займатися фізкультурою.

З цією метою застосовуються: лікувальна гімнастика (із залученням великих м'язових груп); ранкова гігієнічна гімнастика; дозована ходьба в поєднанні з дихальними вправами; прогулянки; рухливі ігри низької та середньої інтенсивності; самомасаж.

Основний період призначений для збільшення фізичних навантажень, підвищення рівня рухової активності, регулярних занять спеціальними фізичними вправами.

Рекомендовані: лікувальна гімнастика (із залученням середніх і великих м'язових груп); ранкова гігієнічна гімнастика; дозована ходьба; силові вправи; активне використання тренажерів; дихальні вправи; біг підтюпцем, біг дозований; теренкур; рухливі ігри середньої та високої інтенсивності; спортивні гри. У перші тижні занять ефективність фізичної терапії може бути досягнута, якщо пацієнт виконує навантаження помірної інтенсивності протягом 30 хв. на день (безперервно або за кілька разів), не менше п'яти разів на тиждень. Найбільш ефективними для зниження маси тіла є біг, плавання, їзда на велосипеді, заняття аеробними вправами.

У підтримуючому періоді, який повинен тривати протягом всього подальшого життя, рухова активність та фізичні вправи спрямовані на те, щоб підтримати досягнуті результати реабілітації. Застосовуються всі засоби тренувань, які використовувались в основному періоді, з урахуванням самопочуття можна збільшувати тривалість та темп. В тренувальний процес рекомендується включати біг, веслування, плавання, велотренування, взимку — ходьбу на лижах.

До програми фізичної терапії можна включати процедури масажу. Масаж при ожирінні застосовується в комплексі із заняттями оздоровчою гімнастикою в тренажерному залі, а також у лазні (сауні) для посилення обмінних процесів. Завдання масажу під час зниження маси тіла — поліпшення крово- й лімфообігу в тканинах та органах, зменшення рівня болю, зміцнення гіпотрофічних м'язів задньої поверхні стегна й гомілки, а також сідничних, зниження тону напружених м'язів спини. Кількість — 10 процедур, тривалість — 25–40 хв. Масаж можна призначати щоденно або через день. Щодня масаж призначають за умови, що в день буде не більше трьох процедур (фізіотерапевтичні процедури, дозоване фізичне навантаження й масаж). Якщо пацієнти отримують фізіотерапевтичні процедури, то масаж доцільно призначити через день.

На санаторно-курортному етапі реабілітації рекомендовано для хворих на аліментарноконституціональне ожиріння I–II ступеня та хворих на ожиріння III ступеня з помірно вираженими ускладненнями та супутніми захворюваннями на тлі ефективного консервативного лікування: бальнеотерапію: мінеральні води малої мінералізації для пиття; ванни загальні, мінеральні, морські, імерсійні, кисневі, перлинні, купання в водоймах, гідрокінезитерапія; душ циркулярний, висхідний, душ Шарко, підводний душ-масаж; апаратну фізіотерапію: інгаляції, аероіонотерапія, синглетно-киснева терапія, фітотерапія, ароматерапія; електростимуляція ділянок живота, стегон; електроakupunktura; електросон; гальваногрязелікування; гідроколонотерапія; рефлексотерапію: масаж загальний та локальний, голко-рефлексотерапія; пелодотерапія, теплотерапія: локальні аплікації.

При всіх стадіях ожиріння, в основі лікування та фізичної терапії, лежить раціональне низькокалорійне харчування (від 1800 до 2300 ккал) з урахуванням індивідуальних особливостей харчового раціону, способу життя пацієнта, віку, статі, фінансових можливостей. При цьому добова калорійність їжі повинна бути нижчою за енергетичні витрати. Адже, доведено, що ожиріння виникає через те, що кількість енергії, що надходить з калоріями їжі, перевищує

енерговитрати організму. Низькокалорійна дієта передбачає обмеження прийому вуглеводів у вигляді олігосахаридів, солодоців; зниження споживання жирів тваринного походження й солі, включення в раціон харчових волокон, часте дробове харчування (5–6 разів на день). Одночасно можна призначати розвантажувальні дні (один раз на тиждень) — кефірні, яблучні, сирні, рибні, овочеві.

Список використаних джерел

1. Андрійчук О.Я. Сучасний погляд на особливості застосування фізичної реабілітації та елементів комплексної терапії у осіб із ожирінням. *Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. Луцьк, 2015. Вип. 19.

2. Грейда Б.П. Вітаміни та основні харчові речовини в обмінно-фізіологічних процесах організму і лікуванні захворювань : монографія / Б.П. Грейда, В.В. Демчук, Н.Б. Грейда, В.В. Кварцяний. Луцьк : Видавництво Волинська обласна друкарня.

3. Грейда Б.П. Реабілітація хворих засобами лікувальної фізкультури : навчально-методичний посібник / Б.П. Грейда, В.А. Столяр, Ю.М. Валецький, Н.Б. Грейда. Луцьк : Видавництво Волинська обласна друкарня.

4. Івановська О., Жарова І. Методичні основи побудови та компоненти програми фізичної реабілітації жінок другого зрілого віку з ожирінням. *Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2017.

5. Шамич О.М. Пілатес як засіб фізичного вдосконалення студентів спеціальної медичної групи : навч. посібник / О.М. Шамич, О.А. Озерова. К. : КНУБА, 2021. 118 с. URL: <https://repository.knuba.edu.ua/items/c7450050-2063-489a-b090-b01e736fa823>.

ВПЛИВ ФАКТОРУ ВІЙНИ В УКРАЇНІ НА ПРИРОДУ ТА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

Корнєєв Д.Є.

аспірант, спеціальність «Економіка»,

Інститут економіки і менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: Самофалова М.О., к.е.н.,

доцент кафедри управління та адміністрування,

Інститут економіки і менеджменту Університету «Україна»

Російське повномасштабне вторгнення в Україну, розпочате 24 лютого, має значний вплив на природні території та оселища, поруч із великою загрозою для людського життя та інфраструктури населених пунктів, які стали мішенню бойових дій. Війну необхідно

розглядати не лише з позицій гуманітарної кризи, але й з урахуванням її впливу на навколишнє середовище.

Аналізуючи ситуацію, слід зазначити, що нинішній стан ускладнюється відсутністю точної інформації про вплив війни на довкілля. Це пов'язано, по-перше, з небезпекою збору даних у зоні активних бойових дій, і, по-друге, з обмеженнями на публічне розголошення інформації з тактичних міркувань. Тим не менш, можна зробити певні висновки щодо можливого впливу військових операцій на природу та довкілля, враховуючи попередні приклади подібних конфліктів.

Початкові фази вторгнення російських військ в Україну відбувалися в межах наявної інфраструктури. Проте подальший розвиток подій призвів до необхідності зміни тактики та готовності до тривалих протистоянь. Це призвело до створення воєнних баз та фортифікаційних споруд на природних територіях, включаючи ліси та території природно-заповідного фонду. За попередніми даними Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів, близько третини природно-заповідного фонду України, що охоплює 900 об'єктів, зазнає впливу бойових дій [1]. Додатково, російські війська використовують природні ресурси, зокрема деревину, для будівництва фортифікаційних споруд та забезпечення власних потреб. Це призводить до додаткового знищення лісових масивів.

Згідно з інформацією від Міністерства оборони, за період тривання військового конфлікту Росії на території України було зафіксовано більше 7500 запусків ракет різного калібру та типу [2]. Окупант нападає як на цивільні, так і на військові об'єкти, включаючи аеропорти та сховища боєприпасів у Краснопіллі, Кривому Розі, Дніпрі та Житомирі, а також аеродроми та паливні цистерни у Гостомелі, Чугуєві, Чорнобаївці, Мелітополі, Івано-Франківську та Миколаєві. Однак більшість атак припадає на житлові міста та промислові об'єкти, що відзначається високим рівнем небезпеки для мешканців та навколишнього середовища.

Під час вибуху ракет і снарядів, утворюється широкий спектр хімічних речовин, які включають чадний газ, вуглекислий газ, водяну пару, бурий газ, закис азоту, діоксид азоту, формальдегід, пари ціанистої кислоти, азот, а також токсичну органіку. Ці речовини викликають серйозне забруднення навколишнього середовища, впливаючи на якість ґрунту та води. Більш того, велика кількість металевих уламків, що виникають під час вибуху, також сприяє забрудненню довкілля та може потрапляти до харчових ланцюгів, загрожуючи здоров'ю людей та тварин [3].

Війна в Україні залишає серйозні наслідки не лише на природі, а й на здоров'ї населення. Оцінюючи наслідки війни, необхідно враховувати і психологічні аспекти, які можуть мати довгостроковий вплив.

Згідно з дослідженням «Слово і діло», війна призвела до ментального виснаження українців та зростання посттравматичних стресових розладів. Професійна допомога може знадобитися близько 15 мільйонам громадян, з яких 3–4 мільйони потребують медикаментозного лікування. Звикання до постійного перебування в умовах війни також може негативно позначитися на психічному здоров'ї.

Наразі психологів та психіатрів звернулися 650 тисяч українців, а близько 71% опитаних відчували стрес або нервозність. Також, у 20–30% осіб, які пережили травматичні події, може розвинутися посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) [4].

Підсумовуючи, хотілось зазначити, що після завершення війни необхідно буде відновлювати екосистеми та забезпечувати їхнє стійке функціонування. Оскільки війна призвела до значного забруднення навколишнього середовища, необхідно вжити заходів для компенсації завданої шкоди та забезпечення сталого відновлення екосистем. Та важливо надавати належну підтримку населенню та розглядати комплексні заходи для забезпечення здоров'я громадян.

Список використаних джерел

1. Війна та довкілля: природоохоронні території, які постраждали. URL: <https://www.checkregion-ua.info/viina-ta-dovkillia-pryrodookhoronni-terytorii-iaki-postrazhdaly/> (дата звернення: 25.03.2024).
2. Скільки ракет випустила Росія по Україні за час повномасштабної війни: дані Повітряних сил. URL: <https://glavcom.ua/country/society/skilki-raket-vipustila-rosija-po-ukrajini-za-chas-povnomasshtabnoji-vijni-dani-povit-gjanikh-sil-977699.html> (дата звернення: 25.03.2024).
3. Вплив війни Росії проти України на стан українських ґрунтів. Результати аналізу. URL: <https://ecoaction.org.ua/wp-content/uploads/2023/03/zabrudnennia-zemel-vid-rosii2.pdf> (дата звернення: 27.03.2024).
4. ПТСР та загострення хронічних хвороб: як війна вплине на здоров'я українців. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/11/01/infografika/suspilstvo/ptsr-ta-zahostrennya-xronichnyx-xvorob-yak-vijna-vplyne-zdorovyva-ukrayincziv>.

ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ДОПІНГУ СЕРЕД СПОРТСМЕНІВ

Костяк Н.Р.

*IV курс, група 1, спеціальність 222 «Медицина»,
Ужгородський національний університет.
Науковий керівник: Свистак В.В., к.мед.н., доцент,
Ужгородський національний університет*

Використання допінгу призводить до кризи у світовому та українському спорті, що руйнівню впливає не тільки на імідж спортивного руху, а й на організм спортсменів. Поняття «допінг» (doping) походить від «door» — назви алкогольного напою, який жителі Південної Африки вживали для підвищення витривалості. Історія допінгу розвивалася паралельно історії спорту. Спроби підвищити рівень тестостерону проводилися вже в 776 році до н.е., коли Олімпійські атлети використовували рослини коли, гашиш, стимулятори на основі кактуса та інші засоби.

Перший зареєстрований сучасний випадок вживання допінгу сплив у 1865 році з голландськими плавцями, які використовували стимулятори. У тому ж році зареєстрували і першу жертву від вживання допінгу. Реальним початком сучасної ери допінгу потрібно вважати 1935 рік, коли був створений ін'єкційний тестостерон, спочатку використовуваний нацистськими докторами для підвищення агресії у солдатів, а пізніше він упевнено увійшов в спорт з олімпійськими атлетами Німеччини в 1936 році на Берлінській Олімпіаді.

Допінг сьогодні набув широкого поширення серед спортсменів різних країн. Основною причиною широкого поширення допінгу в сучасному спорті є переконаність багатьох тренерів і спортсменів в тому, що без застосування заборонених речовин і методів неможливо досягти серйозних спортивних результатів. Суспільство в основному прийшло до думки про те, що подібні маніпуляції спортом і спортивними результатами є небажаними і потребують контролю, регулювання і навіть заборони. Міркування щодо розробки заборон на вживання наркотиків у спорті були засновані на таких міркуваннях, як — допінг у спорті є шахрайством і несправедливим, допінг шкодить спортсменам.

Міжнародне спортивне співтовариство протягом багатьох років визнавало небезпеку всіх форм допінгу, але лише в недавньому минулому були запроваджені серйозні та все більш ефективні механізми регулювання для виявлення та контролю допінгу на основі на-

ркотиків у спорті. Тому вивчення проблем допінгу в сучасному спорті є актуальною темою в галузі фізичної культури і спорту.

Проаналізувавши статистичні дані з офіційних сайтів ВАДА та Національного антидопінгового центру (НАДЦ) ми можемо назвати результати дослідження та головні проблеми допінгу у спорті. Найбільша кількість порушень було зафіксовано у 2013 році. Перше місце посідає Росія (167), за що спортивний арбітражний суд (CAS) у Лозанні усунув російських спортсменів від участі у великих міжнародних змаганнях під національним прапором на два роки. Друге місце посідає Італія (157), далі йде Індія (152). Україна стоїть на 10 місці (46). Найбільш уживаними препаратами серед спортсменів є анаболічні стероїди (704), стимулятори (225) та діуретики (213).

Допінг сьогодні набув широкого поширення серед спортсменів різних країн, причому не тільки в спорті вищих досягнень (олімпійському і професійному), але і в аматорському, і навіть дитячо-юнацькому. Заборонені речовини та методи застосовуються спортсменами у всіх, без винятку, видах спорту. Існуюча система допінг-контролю в значній мірі обмежує масштаби застосування спортсменами заборонених речовин і методів, в основному, в спорті вищих досягнень. Однак кардинально проблему допінгу в сучасному спорті вона не вирішує, тому потрібно надалі боротися з нею, а також знаходити якісь альтернативи.

СУЧАСНІ ЗАКОНИ РАЦІОНАЛЬНОГО ХАРЧУВАННЯ

Литвин Я.В.

*II курс, група ТХ-22-1-iti, спеціальність «Харчові технології»,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Любенко О.Б., ст. викладач,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»*

Їжа — це «пальне», без якого організм не може функціонувати, вона дає нам енергію, котра забезпечує нормальну роботу організму, будовання й оновлення всіх його структур. Треба усвідомлювати, що надлишок енергії так само небезпечний, як і її нестача. Організм, не маючи змоги використати всю енергію, відкладає її у вигляді зайвих жирів, і людина починає набирати вагу, що може мати сумні наслідки для здоров'я, не кажучи вже про естетичний бік проблеми.

Раціональне харчування — це повноцінне харчування людей з урахуванням статі, віку, характеру праці, кліматичних умов та інших чинників. Правильне харчування сприяє збереженню здоров'я,

опору шкідливим впливам довкілля. Воно підвищує фізичну та розумову працездатність і таким чином забезпечує активне довголіття.

Поняття раціонального харчування включає дотримання трьох основних принципів:

- забезпечення балансу енергії, що надходить з їжею і витрачається людиною в процесі життєдіяльності;

- задоволення потреби організму в певних харчових речовинах;

- дотримання режиму харчування.

Продукти харчування мають виконувати три основні функції:

- постачати необхідний матеріал для побудови й оновлення клітин;

- постачати енергію для функціонування організму (кровообіг, виділення тепла, секреція залоз, м'язові зусилля, робота мозку та ін.);

- надавати організмові здатність чинити опір хворобам.

У зв'язку з переліченими функціями, речовини, що входять до складу харчових продуктів, поділяються на три групи: будівельні (тваринні та рослинні білки), енергетичні (вуглеводи та жири), охоронні (вітаміни, мінеральні солі, деякі вуглеводи та білки). Сучасні рекомендації дієтологів в галузі раціонального харчування такі: Дотримання правила 25–50–25 для визначення кількості калорій на кожен прийом їжі: 25% калорій повинні припадати на сніданок, 50% — на обід, 25% — на вечерю. Це допоможе утримувати нормальну вагу тіла.

Регулярність харчування. Доцільність прийому їжі в один і той же час обумовлена умовно-рефлекторними реакціями організму на виділення слини, шлункового соку, жовчі, ферментів, тобто всього комплексу факторів, що забезпечують нормальне травлення.

Кратність харчування протягом доби. Дослідження показали, що одно-або дворазове харчування несприятливо впливають на здоров'я і призводять до ряду захворювань. Здоровій людині рекомендується трьох-, чотириразове харчування з можливістю додаткового прийому їжі (сік вранці, стакан кефіру перед сном і т.д.).

При варінні овочі втрачають 90% своїх енергетичних якостей і тому краще вживати їх сирими, приготованими на пару або печеними.

У першій половині дня перевагу слід надати продуктам, багатим білком і жирами, оскільки вони поліпшують обмін речовин, довше затримуються в шлунку, довше підтримують відчуття ситості, збуджують нервову систему (м'ясо, риба, яйця, сир, каші, страви з бобових).

Вечеря повинна включати молочні та овочеві страви, які не викликають перезбудження нервової системи перед сном.

В добовому раціоні повинно міститися не більше 6–10 г солі, до 2,5 л рідини (вільної і в складі різних продуктів і страв).

Обмеження або відмова від вживання алкогольних напоїв, які порушують обмін речовин, викликають запальні процеси в слизовій оболонці травного каналу, утруднюють засвоєння харчових речовин — вітамінів, мінеральних солей тощо.

Враховуючи вищесказане, хочеться сподіватись, що сучасна людина, незважаючи на високий ритм і складність життя, буде приділяти збереженню свого здоров'я достатньо уваги. В наш непростий час, не забувайте, що правильно організоване харчування допоможе зберегти здоров'я, енергію та високу працездатність.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСІВ МОЛОЧНО КИСЛОГО БРОДІННЯ

Овечкін В.О.

*III курс, група мб-21-1, спеціальність «Біологія»,
Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Тугай Т.І., д.б.н., професор,
Інститут біомедичних технологій Університету «Україна»*

Молочнокисле бродіння — процес анаеробного окиснення вугледів, кінцевим продуктом при якому виступає молочна кислота. Молочнокисле бродіння використовується для консервації продуктів харчування (за рахунок інгібування росту мікроорганізмів молочною кислотою і зниження рН) з метою тривалого збереження (приклад — квашення овочів, сирокочення), приготування кисло-молочних продуктів (кефір, ряжанка, йогурт, сметана), силосування рослинної сировини.

Продукти молочнокислого бродіння отримують, коли під дією бактерій у молоці розщеплюється молочний цукор. Через це утворюється молочна кислота, яка сприяє згортанню білка казеїну. Отриманий у результаті такого процесу напій організм засвоює на 60% краще за звичайне молоко. До продуктів молочнокислого бродіння належать: йогурт; ряжанка; ацидофілін; кисле молоко; сир кисло-молочний; сметана; катик. Для продуктів, отриманих шляхом змішаного бродіння, характерно те, що в процесі ферментації з молочного цукру разом із кислотою утворюється вуглекислий газ, спирт та інші

речовини. Кисломолочні продукти змішаного бродіння засвоюються навіть краще, ніж продукти молочнокислого бродіння. Шляхом змішаного бродіння отримують: кефір; кумис; шубат.

Закваски із термофільними молочнокислими бактеріями використовують для приготування йогурту, ряжанки та кисляку. До складу мікрофлори такої закваски входять термофільний стрептокок і болгарська паличка. Із кисломолочних заквасок на основі мезофільних молочнокислих стрептококів готують сир кисломолочний і сметану. До їх складу входять гомоферментативні стрептококи, гетероферментативні ароматоутворюючі стрептококи і ароматоутворюючі лейконостоки. Для приготування таких продуктів, як кефір і кумис, використовують багатокомпонентні закваски із кефірних грибків, які складаються з молочнокислих паличок, ароматоутворюючих стрептококів, мезофільних молочнокислих стрептококів і кефірних дріжджів. Закваски з мезофільних і термофільних молочнокислих стрептококів використовують для приготування твердих і м'яких сирів. Із заквасок з ацидофільними паличками і біфідобактеріями у складі найчастіше готують лікувально-профілактичні кисломолочні продукти, такі як ацидофільн, дитячі ацидофільні суміші, біфідойогурти та інші корисні ласощі. Такі продукти обов'язково потрібно зберігати у холодильнику, оскільки вони швидко скисають. Мезофільні закваски — цей підвид заквасок є найчастіше вживаним і універсальним.

Бактеріям, що містяться в мезофільній заквасці, для зростання і розвитку потрібно невисокі температури середовища (молока). Звичайне молоко в рецептах з використанням мезофільних культур доводиться до температури 22–32 °С. Тобто для них нехарактерне використання підвищених температур. Мезофільні закваски віддають перевагу невисоким температурам ~25–36 °С, максимальна температура нагрівання для них — 42 °С. Саме таку закваску Вам треба придбати, щоб приготувати багато м'яких свіжих сирів (домашній сир, сир, крем-сир, Філадельфію, Фету, Шевр), а також сири з пліснявою (Брі, Камамбер, Валансе, Дорблю та ін.) і напівтверді і тверді витримані сири (Гауда, Пошехонський).

Користь кисломолочних продуктів: продукти, які отримують шляхом ферментації кисломолочних бактерій, засвоюються набагато краще, ніж молоко в чистому вигляді: 32% проти 90%. Крім того, у них міститься висока концентрація амінокислот, вітамінів і мікроелементів (вітаміни групи А, В і D, аргінін, лізин, фосфор, калій, кальцій, цинк та інші).

Молочнокисле бродіння відіграє важливу роль під час виробництва житньопшеничного хліба, особливо у разі використання заквасок. Мікроорганізми, що викликають молочнокисле бродіння, можна розділити на дві групи. Гомоферментативні молочнокислі бактерії під час зброджування гексоз утворюють виключно молочну кислоту та ароматичні речовини (типovým представником є *Lactobacillus casei*), гетероферментативні молочнокислі бактерії, окрім молочної кислоти, утворюють велику кількість інших продуктів, у тому числі оцтову та етиловий спирт (*Lactobacillus brevis*).

Залежно від того, якої кислоти міститься більше у напівфабрикатах, ми відчуваємо той чи інший смак. Молочна кислота надає хлібу виражений аромат закваски, відчуття кислотності, оцтова кислота є посилювачем смаку. Залежно від температури бродіння гетероферментативні молочнокислі бактерії виробляють більше тої чи іншої кислоти. Наприклад, за температури вище 30 °C утворюється більше молочної кислоти, а при температурі нижче 25 °C — більше оцтової. На співвідношення молочної та оцтової кислот впливають також і інші фактори, такі, як вид та сорт борошна, вологість напівфабрикатів. Чим вища зольність борошна, тим більше утворюється оцтової кислоти (це пояснюється тим, що оцтова кислота отримується під час зброджування ксилози, яка міститься в оболонках зерна, і лише гетероферментативними молочнокислими бактеріями). Під час збільшення вологості напівфабрикатів збільшується активність гомоферментативних бактерій і, відповідно, посилюється накопичення молочної кислоти.

Загальновідомо, що в борошні міститься приблизно 5–6 штамів «диких» дріжджів та приблизно 30 (іноді до 50) видів молочнокислих бактерій. Під час оновлення закваски проходить конкурентна боротьба між мікроорганізмами борошна та закваски. З часом стороння мікрофлора починає чисельно переважати первісну мікрофлору закваски. Тому необхідно через певний період оновлювати закваску та обов'язково спостерігати за санітарним станом заквасочного відділення.

ВПЛИВ ВАЖКОЇ ЗБРОЇ НА ҐРУНТИ

Олійник Н.М.

*IV курс, група МБ-20-1, спеціальність «Біологія»,
Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Тугай Т.І., д.б.н., професор,
Інститут біомедичних технологій Університету «Україна»*

Актуальність впливу важкої техніки під час бойових дій, на території України має великий вплив на ґрунти та її складову. Зброя яка використовується під час війни має велику здібність отруювати землю впливаючи на її родючість та змінюючи вміст мікроорганізмів. Тому для усунення наслідків, необхідно поглибити дослідження в області мікробіології, а саме використання грибів та бактерій для видалення або зниження концентрації забруднювачів у середовище, тим самим вдосконалити ефективність розкладання металів безпечним шляхом. Екотоксикологія — дослідження впливу та взаємозв'язків на ґрунтову екосистему та їх взаємодію з рослинами та тваринами. Хімічна галузь та геохімія, отримання методів та матеріали для хемосорбції, для розроблених хімічний речовин як сорбенти, та спостереження міграції металів в середовищі. Агрономія — спрямування інноваційних методик для відновлення родючості ґрунтів, включаючи використання природних добрив.

Різні фактори пошкодження землі різними видами озброєння призведе до знищення родючого шару ґрунту, а саме під час вибуху відбувається вивільнення парникового газу в повітря, оксиди сірки та азоту спонукають до кислотних дощів, змінення рН, фосфорні бомби які спалюють все живе. Вібрації та пожежі порушують температурний режим та клімат, тим самим висушуючи вологу в довкіллі. Також потрапляння в підземні води, яка стає непригодною для вживання. Забруднення паливно-мастильними матеріалами які в свою чергу може осідати на сільські культури, понижує водопроникловості, витіснення кисню з ґрунта призведе до порушення кореневого дихання та живлення рослин, накопичення шкідливих речовин, змінення складу корисної мікробіоти або повне знищення. Накопичення важких металів таких як кадмій(Cd), цинку(Zn), нікель(Ni), хром(Cr), мідь(Cu), свинець(Pb), є небезпечними і токсичними для живих організмах і негативно впливає на здоров'я людини.

На основі доведених фактів можна дійти висновку, що зброя не тільки фізично смертельна а ще має довгострокову дію на різні сфери землі, тим самим впливаючи і на клімат, повітря, воду, склад ґрунту, на якість харчових продуктів які ми кожного дня вживаємо.

ВІТЧИЗНЯНІ ТА ЗАРУБІЖНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МІСЬКОГО ЛАНДШАФТНОГО ДИЗАЙНУ

Орлова О.М.

І курс, група ЗТС-23-1м,

спеціальність «Садово-паркове господарство»,

Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: Мовчан В.О., к.б.н., доцент,

Інститут біомедичних технологій Університету «Україна»

Наше сьогодення відзначається низкою глобальних процесів, що негативно впливають на якість нашого життя: зміна клімату, пожежі та повені, погіршення екологічної ситуації в містах, проблеми з якістю повітря, надмірна забудова міст, відсутність екологічної нейтральності, проблема обсягу відходів, недбале ставленням до біоактивних територій.

Трендом, що має змінити міста сьогодні, має стати адаптація до зміни клімату та його негативних наслідків (повеней, спеки, ураганів тощо). Це планова, інвестиційна та організаційна діяльність, спрямована на підвищення стійкості міських структур і систем та їхньої гнучкості у реагуванні на негативні явища та здатності до регенерації після шоку. Приклади такого впровадження вже існують в Копенгагені, Роттердамі та Нью-Йорку [1].

Ландшафтний дизайн міста має містити фактор екологічної нейтральності — спрямованості на відновлення або створення зелених і водних структур, посилення продуктивності і життєздатності міських екосистем, використання рішень, заснованих на природі та оцінку екосистемних послуг, врахування досвіду пандемій, підвищення температури та зміни рівня зволоження тощо.

Багато міст (Сінгапур, Лондон, Париж, Роттердам та інші) мають намір перетворитися на міста-сади, створюють екологічні стратегії та плани озеленення, а також запроваджують містобудівні та будівельні стандарти, які вимагають, наприклад, зелених або фотоелектричних дахів, озеленення вулиць і фасадів будівель.

Для вирішення проблеми щорічних повеней було розроблено концепцію «міста-губки» — одного із елементів стратегії стійкості, спрямованої на збільшення утримуючої здатності водозбірної території та запобігання раптовим міським повеням. Основним принципом є утримання та управління дощовою водою. Китай відзначився зусиллями щодо прийняття ініціативи «місто-губка», бо це є альтернативою вирішенню проблем повеней в Азії [2]. Містам Україні було

корисно запозичити досвід Китаю для збирання дощової води, яку можна переробляти для зрошення та для домашнього використання.

Забезпечення біорізноманіття та збереження його в місті — наступна тенденція та один із кліматичних викликів. Треба протидіяти зонам підвищеного тепла в місті, для чого найкраще підходять зелені зони, особливо парки та квіткові галявини. Занедбані міжбудинкові простори мають потенціал для створення «кишенькових» парків. Кишенькові парки чи ліси стають все більш популярними в усьому світі — концепція, створена японським ботаніком Акірою Міявакі, яка передбачає, що навіть на невеликій території можна створити ліс із до сотні різних місцевих видів. Це цінний природний ресурс міста.

Рослинність ефективно знижує температуру та покращує якість повітря, що особливо важливо в забудованих приміщеннях. Під час спеки зелені насадження є рятівним елементом кожного міста. Будівель стає все більше, вони стають вищими та щільнішими. Наслідки плачевні — містам бракує тіні, кисню та місця для тварин (птахів, комах тощо). Цією територією нехтують при управлінні простором і будівництві нових будівель, які повинні служити людям.

Проблема зелені в місті в тому, що для неї замало простору, тому створюються нові рішення для впровадження рослинності в міський світ, при яких вона займатиме невеликі площі. Або організовується довкілля так, щоб зелені насадження були елементом інфраструктури з подвійною функцією (зелені зупинки чи екопарковки).

Що ж можна зробити для збільшення зелених зон в місті?

Створення міських парків. Популярне та гарне рішення, оскільки передбачає велику кількість дерев і кущів, а також це чудове місце для відпочинку. Міські парки також є домом для багатьох тварин, таких як білки та численні птахи.

Організація висячих садів. Деревя і кущі поміщають в горщики, звичай утеплені, щоб флора пережила зиму. Вони інтегровані в тераси та балкони будівель, і все оснащено власною системою поливу [3].

Засадження лугів повних квітів. Вони не вимагають великого або особливого догляду, у випадку з багаторічним варіантом достатньо скошувати двічі на рік. Луги є набагато кращим рішенням, ніж газони — вони мають власний мікроклімат і дають місце для проживання багатьох корисних комах, таких як бджоли, джмелі та метелики, а також мають здатність зберігати воду. Завдяки більш розгалуженій кореневій системі, ніж у трав, потреба в поливі лугових рослин значно знижується. Вони також допомагають боротися зі смогом і охолоджують навколишнє середовище [4].

Оформлення зелених зупинок. Вдале поєднання функції озеленення з іншою, без необхідності організації додаткового простору. Навколо зупинок розміщують ящики і висаджують у них виткі рослини (ліани). Зелені зупинки зменшують ризик локального затоплення, розвантажують каналізаційну систему та можуть знизити температуру під навісом до 9 градусів за Цельсієм (у спекотні дні).

Створення екопарковок. Екопарковка має міцне покриття, адаптоване до автомобільного руху, і є біологічно активною зоною. Він виготовлений зі спеціальної екосітки, в отвори якої можна сіяти траву. Завдяки цьому він не блокує водопоглинання і виглядає естетично. Це чудова альтернатива асфальтним або твердим покриттям. Рішення довговічне, швидке в установці та просте в обслуговуванні. Використовується як міською владою, так і індивідуальними забудовниками як при будівництві під'їздів, паркінгів, так і протипожежних доріг.

Висновок. Зелені зони в інтересах як мешканців, так і забудовників та міської влади. Зелень ефективно приваблює бажаючих купити, наприклад, квартиру. Рослинність позитивно впливає на психічне та фізичне здоров'я, зокрема завдяки очищенню повітря від смогу та вихлопних газів, вироблення кисню, зменшення шуму. Крім того, рослинність покращує якість життя серед бетонних будівель: знижує температуру і створює тінь, запобігаючи утворенню міської зони підвищеного тепла, утримує воду та позитивно впливає на вологість повітря.

Враховуючи зростаючу соціальну свідомість, потребу в участі та бажання змін у мешканців міст, вже готовий ґрунт для негайних змін у ландшафтному дизайні міст. Для покращення ще необхідні зміни у світогляді відповідних очільників органів міської влади та забудовників, без чого міста не мають шансів стати сучасними.

Без негайних змін яким буде життя у великих агломераціях через рік-два чи кілька років? Забруднене повітря, подальша зміна клімату та нагрівання асфальту і бетону вже впливають на якість нашого життя та матимуть катастрофічні наслідки першочергово на здоров'я. Міські сади та зелені зони необхідні для того, щоб людей, які хочуть жити в місті, було достатньо, і щоб тут навіть можна було функціонувати в довгостроковій перспективі.

Впровадження та розповсюдження зелених насаджень в їх різних формах у великих містах є терміновим та необхідним.

Список використаних джерел

1. Як Копенгаген бореться зі змінами клімату за допомогою архітектури. 29.11.2022 URL: <https://texty.org.ua/fragments/108354/yak-kopenhagen-boretsya-zi-zminamy-klimatu-za-dopomohoyu-arhitektury-foto/>.
2. Місто-губка. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D1%96%D1%81-%D1%82%D0%BE%D0%B3%D1%83%D0%B1%D0%BA%D0%B0>.
3. Jaka jest rola miejskiej zieleni? 24.10.2022. URL: <https://rynekpierwotny.pl/wiadomosci-mieszkaniaowe/zielen-w-miescie-dlaczego-jest-niezbedna/12173/>.
4. Майбутнє ландшафтного дизайну. URL: <https://eds.ua/blog/article/budushchee-landshaftnogo-dizajna>.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ХАРЧУВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ — ЗАПОРУКА ЇХНЬОГО ЗДОРОВ'Я

Пархоменко В.О.

*II курс, група ТХ-22.1, спеціальність «Харчові технології»,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Любенюк О.Б., ст. викладач,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»*

Харчування студентів є важливою складовою їхнього загального здоров'я та добробуту. З огляду на зміну звичок харчування та доступність різноманітних продуктів, важливо звернути увагу на сучасні тенденції харчування серед студентської аудиторії. Однією з цих тенденцій є підвищений інтерес до здорового способу життя та збалансованого харчування.

Сучасні студенти все більше усвідомлюють важливість правильного харчування для підтримки фізичного і психічного здоров'я. Вони шукають більше інформації про корисність продуктів, віддають перевагу натуральним і органічним продуктам, а також обмежують споживання шкідливих речовин, які можуть негативно впливати на їхнє здоров'я.

Харчування студентів включає в себе не лише вибір правильних продуктів, але і раціональне їх поєднання для забезпечення необхідної енергії та поживних речовин. Студенти розуміють, що збалансоване харчування допомагає підтримувати високий рівень енергії протягом дня, поліпшує концентрацію та продуктивність під час навчання та сприяє загальному самопочуттю.

Загалом, сучасні тенденції харчування серед студентської молоді націлені на збереження та покращення їхнього здоров'я. Пра-

вильне харчування стає запорукою їхнього фізичного та психічного благополуччя, що відіграє важливу роль у загальному розвитку та успішності студентів.

ВПЛИВ ДІЕТ НА ОРГАНІЗМ ЛЮДИНИ, ЇХ НАСЛІДКИ

Приймак О.В.

*II курс, група ТХ-22-1, спеціальність «Харчові технології»,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».
Науковий керівник: Любенко О.Б., ст. викладач,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»*

Споживання харчових продуктів і дієтичних рекомендацій має величезний вплив на загальний стан здоров'я. Відомості про відповідність дієти індивідуальним потребам можуть підтримувати або погіршувати здоров'я.

Існує широкий спектр дієт, від веганізму до кето-дієти та інших. Вивчення їх впливу на організм, а також виявлення переваг і недоліків кожного типу дієти важливо для індивідуального вибору оптимального харчування.

Спостерігається постійний розвиток нових дієт і харчових тенденцій, таких як веганізм, кето-дієта, палео-дієта тощо. Інформація про їх вплив на організм та наслідки дозволяє краще розуміти, як ці харчові підходи можуть впливати на здоров'я.

Здоров'я та добробут населення стають все більшою проблемою у багатьох країнах. Недоцільне харчування, зокрема велика кількість оброблених продуктів та надмірне споживання цукру та жирів, вважаються факторами ризику для розвитку хронічних захворювань, таких як ожиріння, діабет та серцево-судинні захворювання.

Кожна людина має індивідуальну відповідь на різні харчові продукти і дієти. Розуміння, як певні дієти впливають на конкретні організми, їх переваги та недоліки, допомагає підібрати оптимальний раціон для забезпечення здоров'я та добробуту.

Збалансоване харчування забезпечує організм необхідними поживними речовинами, такими як білки, вуглеводи, жири, вітаміни та мінерали. Це необхідно для правильного функціонування клітин, тканин і органів.

Правильне харчування, багате на кальцій та білки, сприяє зміцненню кісток і м'язів. Це особливо важливо для дітей та підлітків у період активного росту, а також для дорослих для попередження втрати маси м'язів та остеопорозу.

Збалансоване харчування може позитивно впливати на психічне здоров'я, зменшуючи ризик розвитку депресії, тривоги та інших психічних розладів.

Загалом, збалансоване харчування є основою здорового способу життя і є ключовим фактором для збереження оптимального стану здоров'я на протязі усього життя.

Посилений інтерес до різних дієт, таких як веганізм, кето-дієта, палео-дієта та інші, відображає сучасні тенденції у сприйнятті харчування та здорового способу життя.

Деякі дієти, такі як кето та палео, пропонують альтернативні підходи до харчування, які вважаються більш «натуральними» та сприятливими для здоров'я.

Соціальні мережі, такі як Instagram та YouTube, створюють платформу для поширення інформації про різні дієти та способи харчування. Вони відіграють важливу роль у популяризації різних харчових тенденцій та залученні нових послідовників.

Різні типи дієт мають свої переваги і недоліки, і вибір конкретної дієти може залежати від індивідуальних потреб, мети та здоров'я кожної людини.

Слід зазначити, що кожна дієта може бути адаптована для врахування індивідуальних потреб та переваг, і її ефективність може варіюватися в залежності від конкретних обставин. Перед вибором будь-якої дієти рекомендується консультуватися з лікарем або дієтологом.

Дієтологи та лікарі здатні ретельно оцінити потреби та стан здоров'я кожної особи на основі її медичної історії, показників здоров'я, стилю життя та інших факторів.

Аналіз харчових звичок: Спеціалісти проводять аналіз та оцінку поточних харчових звичок клієнта, враховуючи їх склад та вплив на здоров'я.

Планування збалансованого раціону: На основі індивідуальних потреб та обмежень, дієтологи створюють збалансований раціон, який забезпечує необхідну кількість поживних речовин та енергії.

Урахування медичних протипоказань: Лікарі визначають будь-які медичні протипоказання або обмеження, які можуть впливати на вибір дієти та рекомендації щодо харчування.

Надання підтримки та моніторингу: Після розробки індивідуального харчового плану, спеціалісти надають підтримку та моніторинг, сприяючи адаптації та внесенню змін у раціон за необхідності.

Навчання клієнтів: Дієтологи та лікарі надають клієнтам необхідні знання та навички щодо здорового харчування, допомагаючи їм приймати обізнані рішення стосовно їхнього харчового режиму.

Загалом, спеціалісти у галузі харчування та медицини грають ключову роль у визначенні найбільш підходящого харчування для кожної особи, сприяючи досягненню оптимального стану здоров'я та добробуту.

РАПТОВА СМЕРТЬ ПРИ ЗАНЯТТІ СПОРТОМ

Пука Д.І.

*IV курс, група 2, спеціальність 222 «Медицина»,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет».
Науковий керівник: Свистак В.В., к.мед.н., доцент,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Проблема раптової смерті в спорті існує вже понад 2500 років. Перший випадок раптової смерті відбувся у 490 році до н.е., коли молодий грецький солдат Фідіпід помер після завершення марафону від Марафону до Афін, який становив 42 км 195 м, з метою повідомлення про перемогу греків над персами. Сьогодні під раптовою смертю в спорті розуміють випадки, коли смерть відбувається під час або найближче після навантажень або впродовж 24 годин з моменту появи перших симптомів, що примушують змінити або припинити спортивну діяльність.

Різні дослідження, проведені в різних країнах за різними критеріями включення в аналіз та методологією, показують варіюючу частоту випадків раптової смерті серед спортсменів та осіб, що займаються фізичною активністю. Смерть найчастіше спостерігається у спортсменів, які займаються видами спорту, що потребують тривалої витривалості, таких як марафонський біг, або вимагають різких переходів від спокою до інтенсивного фізичного навантаження. Наприклад, теніс може розглядатися як вид спорту, де відбуваються раптові переходи від спокою до інтенсивного навантаження.

В США найбільше випадків раптової смерті серед молодих спортсменів були в спортивних галузях, таких як американський футбол і баскетбол (відповідно 30% і 22%). Приблизно 6% випадків стосувалися інших видів спорту, таких як європейський футбол, бейсбол, автогонки, бокс, плавання та марафон. Менше 1% випадків спостерігалось в регбі, триатлоні, бойових мистецтвах, тенісі та інших видах спорту.

У Іспанії найчастіше випадки раптової смерті відзначалися серед велосипедистів, футболістів і гімнастів. У Італії найбільша кількість випадків раптової смерті була зафіксована серед футболістів, плавців і регбісти. Основними причинами раптової смерті під час занять спортом є захворювання, які розвинулися перед початком занять спортом, захворювання, що виникли внаслідок надмірного фізичного навантаження, травми голови, грудної клітки та черевної порожнини, а також допінг.

Частота випадків раптової смерті в спорті постійно зростає на 6% щороку. При цьому 91–97% померлих спортсменів є чоловіками. Також варто відзначити, що 93% випадків раптової смерті спортсменів пов'язані з порушеннями функціонування серцево-судинної системи.

ВАЖЛИВІСТЬ ВЧАСНОЇ ДІАГНОСТИКИ СТЕАТОЗНОЇ ХВОРОБИ ПЕЧІНКИ У ПІДЛІТКІВ З НАДЛИШКОВОЮ МАСОЮ ТІЛА: НОВІ ПІДХОДИ ТА МЕТОДИ ВИЯВЛЕННЯ

Пушкаренко В.С.

*У курс, група ІІ, спеціальність «Лікувальна справа»,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет».
Науковий керівник: Горленко О.М., д.мед.н., професор,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Вступ. Стеатозна хвороба печінки, пов'язана з метаболічною дисфункцією (СХПМД), вражає від 25 до 30% всього населення планети, а на початку ХХІ ст. вона набула ознак пандемії. Стеатоз печінки має прихований прояв і є невід'ємною частиною метаболічного синдрому, ожиріння та цукрового діабету 2 типу, які також вже визнані ВООЗ пандеміями. Клінічні прояви СХПМД часто дебютують на стадії ускладнень, тому вкрай важливо проводити обстеження печінки, стеатометрію на доклінічному етапі, особливо у дітей з надмірною масою тіла або ожирінням.

Мета роботи. Провести оцінку та взаємозв'язок лабораторних даних, інструментальних методів обстеження у підлітків, які мають надлишкову масу тіла/ожиріння і стеатозну хворобу печінки з визначенням факторів ризику розвитку метаболічних порушень.

Матеріали і методи дослідження. Обстежено 30 дітей методом лабораторних досліджень, ультразвукової діагностики, В-режиму, доплерографії та стеатометрії (Soneus P7, Ultrason, Україна).

Результати. За даними досліджуваної групи у 88% хворих діагностовано стеатоз печінки: I стадія стеатозу коефіцієнт затухання $2,25 \pm 0,01$ дБ/см — 16 дітей (53,3%), II стадія стеатозу $2,6 \pm 0,02$ дБ/см — 12 дітей (40%), III стадія стеатозу $3,2 \pm 0,01$ дБ/см — 2 дитини (6,7%). Коефіцієнт затухання чітко корелює з індексом НОМА (прямий сильний зв'язок, $r = 1$), ліпопротеїдами низької щільності ($r = 0,9$), тригліцеридами ($r = 0,8$) і масою тіла ($r = 0,8$). СХПМД супроводжується дефіцитними станами — зниженням рівня магнію (56%), цинку (41%), вітаміну D (84%). У дітей зі стеатозом печінки I та II ст., які дотримувалися лікувально-профілактичних рекомендацій, протягом 6 місяців достовірно знизився коефіцієнт затухання за даними ультразвукової кількісної методики стеатометрії ($p > 0,01$).

Висновки. Широке поширення СХПМД вимагає проведення планової кількісної стеатометрії печінки, дозволяє запідозрити стеатоз на ранній стадії, яка часто непомітна в В-режимі УЗД, і, навіть, коли лабораторні дослідження ще не мають клінічного значення. Впровадження стеатометрії дає можливість контролювати ведення стеатозу печінки та має вплив на лікування дітей при надмірній вазі та ожирінні.

ТРУДНОЩІ У ДІТЕЙ ПРИ АУТИСТИЧНОМУ СПЕКТРІ ПІД ЧАС ЗАНЯТТЯ ЛІКУВАЛЬНОЮ ГІМНАСТИКОЮ

Ребенок К.О.

*II курс, група ФТ-22-1м, спеціальність «Фізична терапія, ерготерапія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Любенко В.О., к.мед.н., доцент,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»*

Лікувальна гімнастика для дітей з аутистичним спектром приносить користь, але варто розуміти нюанси сприйняття світу особливих учнів.

Правильно виконувати вправи, зосереджено та результативно займатися зазвичай виходить далеко не з першого разу. Складніше почати роботу й отримувати результат, коли захворювання проявляється у важкій стадії.

На перших групових сеансах присутність незнайомих людей може налякати дитину, відбити бажання займатися. Можливий напад агресії у вигляді реакції на те, що увага приділяється не тільки їй.

Труднощі з виконанням конкретних вправ через нерозвинену здатність до просторового координування рухів свого тіла. Складнощі під час роботи з допоміжними інструментами та снарядами.

Нерозуміння того, що відбувається, нездатність слідувати інструкціям. Якщо в маленького учня не виходить виконати вправу правильно, або він не розуміє суті того, що відбувається на занятті, то може виникнути непередбачувана відповідна реакція. Від спроби втекти та сховатися — до проявів агресії по відношенню до фізичного терапевта.

Поява стереотипних рухів внаслідок ослабленого самоконтролю (розгойдування, махання кистями, ходьба на носочках, кружляння на одному місці тощо). У таких випадках дитині краще припинити заняття до відновлення контролю за тілом.

Завдання батьків і фізичного терапевта — делікатно і ненав'язливо привчити дитину до нового для неї проведення часу. Дитина має навчитися усвідомлювати дії, які вона виконує, уміти пояснити, навіщо вона це робить, і в якій послідовності виконуватиме вправи.

На заняттях лікувальної гімнастики слід навчити Я-концепції, а для цього всі дії слід проговорювати від першої особи, щоб у дітей сформувалося уявлення про себе.

ЗДОРОВА ПЕЧІНКА: ДО ЧОГО ТУТ БУР'ЯНИ

Рибалко О.О.

І курс, група ЗТС-23, спеціальність «Терапевтичне садівництво»,

Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: Мовчан В.О., к.б.н., доцент,

Інститут біомедичних технологій Університету «Україна»

Печінка є найбільшим паренхіматозним органом у тілі людини і бере участь у цілій низці важливих реакцій:

- фільтрує кров і запасає гемоглобін, цукор і вітаміни;
- нейтралізує багато гормонів і виробляє фактори згортання крові;
- продукує жовч, що дозволяє розщеплювати і перетравлювати жири, які потрапляють з їжею;
- захищає організм від отруйних та шкідливих проникнень [1].

Якщо людина харчується безсистемно, з перекусами або просто «заїдаючи стрес», то жовч виробляється не системно, коли вона потрібна для перетравлювання їжі, а хаотично. Виникає застій, утворюються камінці. Це, в свою чергу, призводить до зниження активності печінки. Її клітини перероджуються, аж до повного фіброзу.

Інша проблема виникає коли до організму потрапляють різні шкідливі чи навіть отруйні речовини — алкоголь, токсини з вироб-

ництва (клеї, фарби, отруйний дим, пальне), ліки, компоненти тютюнових виробів. Цей вплив може викликати запалення (гепатит) чи навіть цироз.

Коли ж людина вживає надлишок жирів, в першу чергу насичених, чи трансжирів, то печінка не встигає їх переробляти і розщеплювати і вони просто складуються в міжклітинному просторі. Виникає ожиріння печінки, з якого починається накопичення жиру в черевній порожнині.

Такі неприродні процеси, які протікають у печінці, призводять до розвитку гіпертонії, діабету другого типу чи навіть цирозу.

На даний момент у світі налічується близько 1,7 мільярдів людей з тим чи іншим ступенем ожиріння печінки [2]. Лише вдуматись в масштаб катастрофи!

Але чи є можливість відновити свою печінку, якщо вже діагностована її хвороба чи коли людина зрозуміла, що руйнувала її протягом тривалого часу? Так, така можливість є і, ймовірно, в першу чергу завдяки тому, що клітини печінки мають надзвичайну здатність до відновлення.

Я пропоную придивитись до способу очищення клітин печінки від жиру та відновлення функції утворення жовчі саме за допомогою рослин і саме «диких рослин», які багато хто називає бур'янами. Зайве говорити, що вони мають бути зібрані в чистих місцях, не поблизу доріг, смітників, с/г полів, які обробляються шкідливими речовинами (гербіциди, пестициди), та промислових виробництв. Чому вони? Бо вони не підживлюються і не обробляються різними ЗЗР, на відміну від абсолютної більшості «культурних рослин», які часто мають лише оболонку знайомої рослини без тих вітамінів, мікроелементів, фітонцидів чи фітонутрієнтів, які мали би там бути, згідно їх «нормального», природного складу.

Для відновлення нормальної діяльності печінки потрібні речовини, які здатні знизити кількість жиру в ній: омега-3 жирні кислоти, антиоксиданти, велика кількість клітковини, вітаміни С, Е і А природного походження, хлорофіл, який надає рослинам насичений зелений колір і має антибактеріальну дію [2].

Кульбаба лікарська. Містить у своєму складі чи не половину таблиці Менделєєва: вітаміни А, С (у листі), Е та групи В, гіркі глікозиди, холін (у квітках), жирні олії, сапоніни. Гіркі речовини кульбаби стимулюють функції печінки, руйнують камені і виводять пісок з жовчного міхура [3, с. 225].

У їжу може використовуватись усі частини рослини. Сік з кульбаби — прекрасний тонізуючий і зміцнювальний засіб. Листя і квіти

використовують для приготування салатів, квіти крім цього — для приготування «меду». Більш старе, твердіше листя варять, тушкують, квасять, додають до рагу і борщів. Коріння має здатність знижувати рівень цукру в крові та відновлювати обмін речовин, заліковує виразки та пролежні.

До речі, У Франції, Австрії, Японії, Нідерландах та США культивується як овочева рослина.

Кропива дводомна. Теж має «чемпіонський» склад корисних речовин.

Вітаміни А, С (вдвічі більше, ніж в лимоні), Е, групи В, холін та хлорофіл [3, с. 220].

Використовують молоду кропиву в салатах, супах та крем-супах, смузі, рагу.

Поки вона молода і ніжна, потрібно намагатись зменшити до нуля теплову обробку, щоб не руйнувати вітаміни. Під час цвітіння заготовляють листя, яке можна заварювати і пити як чай. З обережністю ставитись до кропиви слід тим, у кого варикозна хвороба, тромбофлебіт, камінці у нирках чи жовчному міхурі, оскільки вона згортає кров.

Материнка. Містить вітаміни А, С та групи В, глікозиди, жирні олії. Має високу антиоксидантну здатність [3, с. 270]. Використовується в якості відварів, чаїв та як популярна приправа — орегано.

Висновки. Сучасне харчування, як і малоактивний спосіб життя, призводять до багатьох важких хвороб, які сучасна доказова медицина воліє вирішувати хімічними медикаментами (які, знову ж таки, руйнують печінку) чи навіть оперативним втручанням. В той час як навколо нас ростуть рослини, які у природній спосіб здатні якщо не вирішити проблему хвороби, то значно полегшити її перебіг. Про це знали наші пращури — тож це варто вивчати і використовувати нам, доєднавши до цих трав і страв фізичну активність, здоровий спосіб життя та роблячи вибір на користь органічно вирощених продуктів харчування і дбаючи — кожен на своєму місці — про стан навколишнього середовища і мінімізацію використання хімічних добрив та ЗЗР.

Список використаних джерел

1. Печінка — орган, який працює без відпочинку. *Лабораторія «ДІАМЕБ»*. URL: <https://diameb.com/korusni-statti/pechinka-organ-yakyy-p>.
2. The BEST Foods for a Fatty Liver (MUST WATCH). *Youtube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=RCXJ4zyVT7M>.
3. Лікарські рослини : енциклопедичний довідник / А.П. Лебеда та ін.; Ред. А. Гродзінський. К., 1990. 544 с.

ВПЛИВ ЕСТЕТИКИ ЛАНДШАФТУ НА ПСИХОЕМОЦІЙНУ СФЕРУ ЛЮДИНИ

Ручка І.О.

*І курс, група ЗО-2, спеціальність «Дизайн»,
ВСП «Рівненський економіко-технологічний фаховий коледж НУВГП».
Науковий керівник: Сокол Т.К., викладач-методист,
ВСП «Рівненський економіко-технологічний фаховий коледж НУВГП»*

Рівень психологічного благополуччя людини визначається сукупністю соціально-економічних, біологічних чинників і тих, що відносяться до навколишнього середовища, зокрема фізичного, соціального, емоційного та культурного. Фізичне середовище охоплює такі складові, як природа, клімат, архітектура та інфраструктура. Тому важливою складовою якості життя і здоров'я сучасної людини є її існування в естетично привабливому середовищі, що надає людині творчу наснагу та радість від повноцінного, насиченого красою життя.

Ландшафти, впливаючи на органи чуття, мимоволі викликають емоційну реакцію, яка у людини проявляється по-різному: в радощах відчуття свіжого повітря, сонячного дня, буйства природних фарб і пахощів, збудження і задоволення від спілкування з природою, людьми, свободи й почуття краси природи, яка спостерігається, естетичної насолоди, або й відчуття огиди і неприязні на тих людей, які забруднюють красу. Емоції і почуття є однією з форм відбиття психікою людини оточуючої дійсності, взаємодія з якою може допомогти зберегти емоційне, психологічне та фізичне здоров'я, покращити настрій, зменшити почуття стресу або гніву і навіть підвищити впевненість і самооцінку. Люди реалізують можливості використання ландшафтів для оздоровлення і стабілізації психоемоційного стану.

Для позначення цих відчуттів до місць ландшафту американський географ Йі-Фу Туан запропонував поняття топофілії та топофобії. Топофілія — це переживання теплих, позитивних почуттів до місць ландшафту. Топофільні почуття людина може мати не лише до реальних чи відомих їй ландшафтів але й до тих, де вона ніколи не була і які навіть ледве собі уявляє.

Топофобія — людська риса реагувати у негативний спосіб на певні місця ландшафту, відчувати неприязнь, боязнь, страх і жах по відношенню до них. Вона може бути викликана неприємними спогадами, асоціаціями, негативною емоційною оцінкою певних місць ландшафту або ландшафтів загалом.

На основі концепцій топофілії та топофобії розроблено низку конкретних ідей та напрямків проектування ландшафту. Поняття топофілії та топофобії відіграють роль у вирішенні суто практичних питань планування ландшафту й виховання людини, яка про нього має дбати.

Культурні ландшафти міст і сіл України суттєво змінилися впродовж ХХ та на початку ХХІ ст. Довготривале перебування у складі СРСР, розпад соціалістичної системи, економічна криза 1990-х років, перехід до ринкової економіки, поява нового заможного класу та споживацької культури залишили негативний слід у культурних ландшафтах України. Місцевий шарм швидко змінювався чи навіть зникав через появу нехарактерних для місцевості запозичених архітектурних стилів. Глибокі рани в ландшафтному організмі нашої країни залишає військова агресія росії, особливо на окупованих нею територіях.

Моральним обов'язком сучасного суспільства поруч з поліпшенням стану навколишнього середовища мають бути заходи спрямовані на покращення його естетичних якостей. Основу естетичного сприйняття ландшафту складають його елементи та конфігурації, які символізують такі поняття як «життя», «свобода», «воля». «Життя» тут розуміється не у вузькому біологічному розумінні, а в значно ширшому, причому позначеного позитивом — не просто проживати, а жити насичено, красиво, вільно. Здатність ландшафту породжувати в людини почуття радості життя, свободи та волі визначає естетичне в ньому. Такий ландшафт подобається, у ньому хочеться бути, до нього хочеться повернутися фізично чи подумки.

Тому будь-які проекти, пов'язані з територіальним плануванням, мають передбачати заходи з естетичного впорядкування ландшафту, що визначається не тільки художніми правилами композиції простору, але вимагає врахування природних особливостей ландшафту, його соціальних функцій, історико-культурної цінності, уподобань і ментальності людей, які цим ландшафтом користуються. Органи місцевого самоврядування повинні формувати ландшафтну політику, спрямовану на охорону, регулювання та планування міських і сільських ландшафтів. У процесі проектування архітектурно-ландшафтного середовища слід дотримуватися принципів цілісності, функціональної варіативності, збереження і перетворення ландшафтів задля формування високоякісного середовища життєдіяльності людини.

Для охорони, регулювання та планування культурних ландшафтів міст і сіл повинна бути сформована окрема міждисциплінарна

група фахівців зі створення містобудівної документації об'єднаних територіальних громад, до якої мають бути залучені представники місцевого самоврядування, бізнесу, мешканці громад. До міждисциплінарної групи варто залучати фахівців зі сфери архітектури, просторового планування міст, дизайну середовища, екології, географії, етнографії, економічної науки, агрономії, соціології, історії, краєзнавства. Органом, що впроваджуватиме регулювання культурних ландшафтів та контролюватиме їх дотримання на юридичному рівні, повинна бути територіальна громада.

І лише з таким підходом до територіального планування населених пунктів культурні ландшафти міст і сіл України поступово розквітнуть, що позитивно впливатиме на психоемоційний стан і здоров'я населення.

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПРОБЛЕМИ ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я: ШЛЯХИ РОЗВ'ЯЗАННЯ

Сачковська В.В.

*І курс, група ЗФТ-1.1, спеціальність «Фізична терапія»,
Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна»;*

Зауцило О.Ю.

*ст. викладач кафедри фізичної терапії та корекційної діяльності,
Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна»*

Громадське здоров'я — це важлива складова благополуччя суспільства, яка відображає стан фізичного, психічного та соціального благополуччя громадян. Воно є однією з ключових складових стабільності та розвитку суспільства. Із зростанням населення, зміною демографічної структури, екологічними та соціально-економічними проблемами, світ стикається з рядом складних викликів у галузі громадського здоров'я.

На сьогоднішній день, у багатьох країнах світу, включаючи Україну, існує низка актуальних проблем, які потребують негайного вирішення для покращення стану здоров'я та підвищення якості життя населення, оскільки збереження та покращення здоров'я нації є однією з ключових відповідальностей будь-якого суспільства. Зважаючи на вище зазначене, громадське здоров'я у сучасному світі стоїть перед безліччю викликів та проблем, які вимагають негайного уваги та дієвих заходів.

Відповідно, розглянемо деякі з найактуальніших проблем цієї сфери та можливі шляхи їх вирішення.

1. Епідеміологічна небезпека пандемії.

Найбільш глобальною та актуальною проблемою останніх років стала пандемія COVID-19. Ця епідемія викликала значні виклики для громадського здоров'я, систем охорони здоров'я та соціально-економічного розвитку. Пандемія підкреслила необхідність ефективного реагування на нові вірусні загрози та зміцнення систем громадського здоров'я для забезпечення готовності до подібних криз.

Шляхи розв'язання: Посилення громадської свідомості щодо важливості вакцинації та збереження протиепідемічних заходів. Інвестиції у вдосконалення системи відстеження та контролю за захворюваннями. Розвиток міжнародного співробітництва у сфері обміну інформацією та ресурсами для ефективного протистояння пандеміям.

2. Психічне здоров'я та психосоціальні проблеми.

Стрес, депресія та інші психічні захворювання стали однією зі складових глобального тягаря хвороб у сучасному світі. Пандемія спричинила загострення цих проблем через соціальну ізоляцію, економічний стрес та загальну невизначеність.

Шляхи розв'язання: підтримка психологічного благополуччя населення через доступність психологічної допомоги та консультаційних служб. Впровадження програм з профілактики та раннього виявлення психічних захворювань. Розробка соціальних програм з метою зменшення соціальної ізоляції та підтримки вразливих груп.

3. Інфекційні хвороби та антибіотикорезистентність.

Поновлення інфекційних захворювань та поширення антибіотикорезистентних штамів мікроорганізмів стали серйозною загрозою для громадського здоров'я. Недбале використання антибіотиків та низький рівень гігієни сприяють поширенню інфекцій.

Шляхи розв'язання: посилення контролю за використанням антибіотиків у медицині та тваринництві. Пропаганда гігієнічних звичок серед населення. Розвиток нових методів діагностики та лікування інфекційних захворювань.

4. Здоров'я матері та дитини.

Забезпечення належного здоров'я матері та дитини залишається однією з найважливіших проблем громадського здоров'я у багатьох країнах. Недостатня медична допомога під час вагітності та пологів, низький рівень медичної освіти серед матерів, а також недостатність доступу до якісних медичних послуг для дітей можуть призвести до серйозних наслідків для здоров'я.

Шляхи розв'язання: розвиток програм медичної допомоги для вагітних жінок та немовлят. Підвищення рівня медичної освіти серед

населення. Забезпечення доступу до безкоштовної медичної допомоги для всіх категорій населення.

5. Негативний вплив середовища на здоров'я.

Забруднення повітря, води та ґрунту, екологічні катастрофи, військові конфлікти та інші антропогенні фактори мають серйозний вплив на здоров'я населення. Висока концентрація токсичних речовин у довкіллі призводить до зростання захворювань дихальних шляхів, онкологічних захворювань та інших проблем здоров'я.

Шляхи розв'язання: впровадження екологічно чистих технологій у виробництві. Запровадження строгих екологічних норм та стандартів. Збереження та відновлення екологічно чистих природних ресурсів.

6. Епідемія неінфекційних захворювань.

Однією з найбільш серйозних проблем сучасного громадського здоров'я є зростання рівня неінфекційних захворювань, таких як серцево-судинні захворювання, цукровий діабет, ожиріння та рак. Ці захворювання становлять значний вплив на загальний стан здоров'я населення та спричиняють значну кількість смертей та інвалідності.

Шляхи вирішення: необхідно впровадити національні програми з профілактики та контролю за неінфекційними захворюваннями, спрямовані на підвищення обізнаності населення щодо здорового способу життя, популяризацію здорового харчування та фізичної активності, а також регулювання продажу шкідливих продуктів та реклами, що спонукає до негативних звичок.

Це далеко не повний перелік загроз та актуальних проблем щодо стану здоров'я населення в Україні, та, загалом, у світі. Вони вимагають комплексного підходу та спільних зусиль з боку уряду, науковців, медичних працівників та громадськості. Шляхи вирішення цих проблем включають у себе впровадження ефективних стратегій профілактики та лікування, підвищення обізнаності населення та підтримку з боку уряду. Тільки шляхом спільних зусиль можна досягти значного покращення стану громадського здоров'я та підвищити якість життя населення.

Список використаних джерел

1. Шевчук А.М., Громова Т.В. Ефективність вакцинації як один з основних способів профілактики інфекційних захворювань. *Український медичний часопис*. 2016. № 4 (112). С. 49–52.
2. Шелудько Н.А., Стельмах Т.В. Проблеми та перспективи психічного здоров'я в українському суспільстві. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Психологія»*. 2017. № 1. С. 15–19.

ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ*Слободян О.О.**II курс, група ПЗ-22-1-іф, спеціальність «Правознавство»,
Івано-Франківська філія Університету «Україна».
Науковий керівник: Вітовська І.В., к.ю.н., доцент,
Івано-Франківська філія Університету «Україна»*

Останні два роки та події що протягом них відбулися, позначились не лише на економічному розвитку країни, але й поставили під загрозу життя людей. Екологічні проблеми в таких умовах відійшли на другий план. Хоча слід зазначити, що вони чомусь за весь час незалежності і не поставали на перший. В умовах простого виживання ніхто вже не думає про розвиток і популяцію тих чи інших видів рослинного і тваринного світу, забруднення і засмічення вод, понадлімітні викиди забруднюючих речовин у повітря тощо.

Проте, навіть у таких умовах, необхідно все ж не забувати про важливість екологічної безпеки, яка охоплює собою існуючий комплекс взаємовідносин людини і навколишнього природного середовища, полягає в її спроможності визначити реальний стан довкілля, в передбаченні потенційних для нього загроз і заходів для їх попередження. Від саме цього виду національної безпеки залежить потенційний розвиток здорової нації.

До основних загроз національної безпеки в екологічній сфері належать:

- значне антропогенне порушення та техногенна перевантаженість території України;
- неефективне використання природних ресурсів, широкомасштабне застосування екологічно шкідливих та недосконалих технологій;
- неконтрольоване ввезення в Україну екологічно небезпечних технологій, речовин і матеріалів;
- негативні екологічні наслідки оборонної та військової діяльності.

Цей перелік загроз не є вичерпним, його можна продовжувати і продовжувати. Але одне з перших місць щодо негативного впливу на довкілля займає важка промисловість, енергетика і транспорт. Зокрема, на транспорт в Україні припадає 60–70% хімічного та до 90% шумового впливу на стан навколишнього природного середовища [1, с. 430].

Останніми роками спостерігається значне розширення техногенно-трансформованого ґрунтового покриву. Це пов'язано з розвитком урбанізаційних процесів. Міста втрачають не лише земельні ресурси на околицях, а й якість ґрунтів у зонах забудови приватного сектора. Ґрунти піддаються тим самим шкідливим впливам, що й міське повітря і гідросфера; хоча ґрунт і має деякі особливості біологічного самоочищення — розщеплює і мінералізує відходи, які в нього потрапили, однак механізм такого самоочищення внаслідок його перевантаження порушується, що призводить до деградації [2, с. 20]. Основною проблемою було і залишається розширення масштабів сміттєзвалищ. На жаль, про сортування сміття, а тим паче його переробку на сьогодні не йдеться.

Тому ще раз хочеться наголосити на важливості дотримання умов екологічної безпеки, адже від неї залежить життя і здоров'я майбутніх поколінь. Виділяють такі загальні ознаки екологічної безпеки:

- національний (державний) характер, який полягає в тому, що екологічна безпека є складовою національної безпеки і її реалізація здійснюється на загальнодержавному рівні;

- підзаконність, тобто забезпечення екологічної безпеки, здійснюється лише у відповідності і у межах, встановлених нормативно-правовими актами;

- природоохоронна та гуманістична спрямованість, тобто екологічна безпека, має на меті забезпечити охорону навколишнього природного середовища, безпечного для життєдіяльності окремої людини і суспільства в цілому;

- екологічний ризик, який відображає націленість на сферу екологічно ризикованих видів діяльності, процесів, природних явищ, що можуть створити небезпеку для життя і здоров'я людини, суспільства, держави;

- попереджувальний характер, який полягає в тому, щоб виявити, не допустити чи нейтралізувати загрози з боку факторів природного чи антропогенного характеру, які можуть створити чи створили небезпеку життєво важливим національним інтересам;

- комплексність (системність) заходів щодо недопущення або усунення загроз, які здатні завдати шкоди охоронюваним інтересам (маються на увазі організаційно-правові, еколого-економічні, науково-методичні, технічні, попереджувальні, регулятивно-стимулюючі, примусові заходи) [3, с. 4].

Список використаних джерел

1. Мусієнко М.М., Серебряков В.В., Брайон О.В. Екологія. Охорона природи : словник-довідник. К. : Т-во «Знання»; КОО, 2002. 550 с.
2. Кучерявий В.П. Урбоекологія. Львів : Світ, 1999. 360 с.
3. Антонюк У.В. Поняття і сутність екологічної безпеки у сфері транспорту. *Актуальні питання реформування правової системи України: У 2-х т.* / Уклад. Т.Д. Климчук, І.М. Якушев. Луцьк : РВВ «Вежа»; Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2006. С. 3–6.

ПРИРОДА ТА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

Тертична Т.С.

*І курс, група ФТ-23-1м, спеціальність «Фізична терапія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Любенко В.О., к.мед.н., доцент,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

Процес суспільного розвитку та модернізації супроводжується кардинальними змінами екологічних, економічних та соціальних умов, які вимагають врахування основних особливостей та тенденцій розвитку здоров'я людини. Ці зміни також впливають на характер соціальних відносин, психологічну атмосферу суспільства, життєві стратегії та фізичне і психологічне благополуччя [1, с. 509]. Зв'язок між природою та здоров'ям людини є глибинним і багатогранним. З давніх часів люди розуміли, що чистота повітря, води та землі, а також доступ до природних ресурсів істотно впливають на їхнє самопочуття. Актуальність теми «природа та здоров'я людини» набуває все більшої ваги в сучасному світі. За останні десятиліття спостерігається зростання захворювань, пов'язаних зі стресом, недостатньою фізичною активністю та неправильним харчуванням. Водночас, люди все більше відчують потребу в пов'язаності з природою та пошуку здорового способу життя.

Здоров'я людини безпосередньо пов'язане з природою. Природа надає нам чисте повітря, воду та їжу, необхідні для нашого фізичного і психічного благополуччя. Прогулянки в парках, лісах чи біля водойм допомагають зняти стрес, покращити настрій та зміцнити імунну систему. Природні ландшафти і рослинні екосистеми мають позитивний вплив на наше здоров'я, забезпечуючи нас киснем, нейтралізуючи шкідливі речовини та покращуючи якість повітря [2, с. 106].

Однак, сучасний спосіб життя, пов'язаний з міськими умовами, промисловими забрудненнями та електронними технологіями,

може віддалити людину від природи і негативно позначитися на її здоров'ї. Відсутність фізичної активності, тривале перебування в приміщеннях та неправильне харчування ведуть до проблем з ожирінням, серцево-судинними захворюваннями, депресією та іншими хронічними захворюваннями. Тому, збереження здоров'я людини потребує повернення до природи та активного залучення до природних процесів. Рух на свіжому повітрі, заняття спортом у парках та лісах, екологічно чисте харчування, контакт з тваринами та рослинами — це всі фактори, які сприяють загальному самопочуттю та зміцненню організму [3].

Дослідження показують, що природа має позитивний вплив на наше психічне здоров'я. Природні пейзажі та зелені насадження заспокоюють нервову систему, знижують рівень стресу та тривожності. Вони сприяють відновленню уваги та концентрації, покращують настрій та збільшують творчість. Природа також впливає на якість сну, забезпечуючи глибокий та відновлюючий відпочинок. Крім того, природа є важливим джерелом фізичної активності. Прогулянки, велосипедні поїздки, плавання, скандинавська ходьба та багато інших видів активності, доступних на свіжому повітрі, сприяють підтримці фізичної форми, зміцненню м'язів та кісток, покращенню кардіоваскулярної системи та зниженню ризику розвитку хронічних захворювань [4].

У сучасному світі, де технології все більше заповнюють наше повсякденне життя, важливо знайти баланс між цифровим світом та природою. Відсутність контакту з природою може призводити до втрати гармонії та погіршення фізичного і психічного здоров'я [5, с. 399]. Тому, важливо залучати себе та інших до активного відпочинку на природі, дбати про збереження природних ресурсів та екосистем, інтегрувати природу в наше щоденне життя.

Отже, проаналізувавши все вище зазначене, можна стверджувати, що зв'язок між природою та здоров'ям людини є незаперечним. Збереження та відновлення природних ресурсів, а також створення умов для доступного та безпечного перебування людей на природі є важливим завданням для суспільства. Це допоможе покращити здоров'я людей, підвищити якість життя та забезпечити стійке майбутнє.

Список використаних джерел

1. Кириленко В. Г. Психічне здоров'я людини: фрактальний і системно-синергетичний підходи. *Наративи*. 2023. С. 509. URL: https://oriental-studies.knlu.edu.ua/assets/files/___2023_05_16.pdf#page=509.

2. Ярчук Ю. Природа здорового способу життя та чинники його формування. *Вища освіта України*. 2013. № 1. С. 105–111. URL: file:///C:/Users/USER/Desktop/vou_2013_1_18.pdf.

3. Дротянко Л. Трансформація людської природи в контексті системи «людина-природа». *Вісник Національного Авіаційного Університету. Серія: Філософія. Культурологія*. № 35.1. 2022. С. 5–10. URL: file:///C:/Users/USER/Desktop/1.pdf.

4. Якубчик Т. В., Гира Я. М. Природа як ефективне джерело відновлення емоційної стійкості та досягнення емоційного комфорту в умовах війни. *Рекомендовано Вченою радою ДНДІ МВС України (протокол № 4 від 27.06.2023 р. 2023. С. 216. URL: https://sci.ldubgd.edu.ua/bitstream/123456789/13237/1/Collection_of_theses_30_05_2023.pdf#page=216*.

5. Махно С. В. Дослідження взаємозв'язку антропогенного навантаження на природу та здоров'я людини. *Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки*. С. 398. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/297137410.pdf#page=398>.

ОЦІНКА ВПЛИВУ ТРИХОТЕЦЕНОВИХ МІКОТОКСИНІВ НА СИНТЕЗ ПІГМЕНТІВ КАРОТИНОЇДНОЇ ПРИРОДИ У КАРОТИН СИНТЕЗУЮЧИХ ДРІЖДЖІВ

Тугай Т. І.

д.б.н., професор,

*Інститут біомедичних технологій Університету «Україна»,
Інститут мікробіології і вірусології ім. Д.К. Заболотного НАН України;*

Тугай А. В.

к.б.н.,

*Інститут мікробіології і вірусології ім. Д.К. Заболотного НАН України,
Інститут біомедичних технологій Університету «Україна»*

Навколишнє середовище досить різноманітне та цікаве, але мікроскопічний світ не менш колоритний і особливий. Особливе місце у мікробіології посідають мікроскопічні гриби, які досить тривалий час можуть зберігатися у ґрунтах, рослинах, кормах. Гриби відіграють досить важливу роль у доквіллі, а саме їхні продукти — мікотоксини, оскільки впливають на всі організми, досить часто руйнуючи їх. Серед чотирьохсот відомих мікотоксинів на теперішній час найбільші проблеми виникають з трихотеценовими мікотоксинами.

Трихотецени є одним з найбільш небезпечних для людини мікотоксинів. Забруднення харчових продуктів і кормів мікотоксинами є глобальною проблемою. Вплив трихотеценових мікотоксинів на синтез каротиноїдів дріжджів актуальна та досить мало вивчена тема.

Трихотеченові мікотоксини — це сесквітерпеноїди, які близькі між собою за структурою. Це близько 40 видів хімічних структур, які утворюються грибами роду *Fusarium*, а також деякими грибами *Trichothecium*, *Muzothecium*.

Гриби, які виробляють трихотеченові мікотоксини, поширені в усьому світі. Вони здатні виживати в різноманітних умовах середовища, що мають варіативний вміст поживних речовин, температуру, вміст вологи та рівень кисню в середовищі росту, тому вони стали одними з найпоширеніших у світі.

Метою роботи було здійснити порівняльне вивчення впливу трихотеченових мікотоксинів на синтез каротиноїдів у двох штамів каротин синтезуючих дріжджів чутливого та резистентного до дії цієї групи токсинів.

Для дослідження впливу простих і макроциклічних трихотеченів на синтез каротиноїдів були використані два штами каротин утворюючих дріжджів, що відрізнялися за чутливістю до дії цієї групи токсинів. Так штам *Rhodotorula glutinis* 1235 був чутливий до дії токсинів, а штам *Rh. glutinis* 1233 — резистентний. З цих штамів було виділено комплекс каротиноїдних пігментів та його окремі компоненти. Було досліджено вплив на синтез каротиноїдів трихотеченових токсинів, які можна віднести до двох груп — так звані «прості» трихотечени — Т-2, трихотечен, дезоксиниваленол (DON) так макроциклічні — верукарин А, роридин Н та комплексний препарат дендродохін.

У каротиноїдному комплексі чутливого і резистентного штаму *Rh. glutinis* було виявлено типові для даного виду компоненти, з них основними є фітоїн, фітофлюїн, нейроспорин, βкаротини, торулін, торулародін.

Було досліджено вплив токсинів як на загальний синтез каротиноїдів, так і на вміст окремих компонентів цього комплексу β-каротину, торуліну, торулародіну.

Показано, що найбільший стимулюючий ефект на каротиногенез серед групи простих трихотеченів спричиняв Т-2 токсин — на 60%, а інші прості трихотечени не суттєво впливали на цей процес, їх дія не перевищувала 5%. Макроциклічні трихотечени призводили до суттєвої стимуляції синтезу комплексу каротиноїдних пігментів, за ступенем збільшення впливу їх можна розташувати наступним чином: верукарин А — 20%; роридин Н — 30%; комплексний препарат дендродохін — 40%.

**ОЦІНКА ЧИСЕЛЬНОСТІ ЕКОЛОГО-ТРОФІЧНИХ ГРУП
ГРУНТІВ ПАРКОВОЇ ЗОНИ, РЕКРЕАЦІЙНОЇ ТЕРИТОРІЇ
ПРИРОДНОГО ПАРКУ «БЕРИМИЦЬКЕ»
ТА ТЕПЛИХ ГРЯДОК РОЗУМА**

Тугай Т.І.

д.б.н., професор,

*Інститут біомедичних технологій Університету «Україна»,
Інститут мікробіології і вірусології ім. Д.К. Заболотного НАН України;*

Тугай А.В.

к.б.н.,

*Інститут мікробіології і вірусології ім. Д.К. Заболотного НАН України,
Інститут біомедичних технологій Університету «Україна»;*

Мележик О.В.

к.б.н.,

Інститут біомедичних технологій Університету «Україна»;

Ілюк Н.А.

к.с.-г.н.,

Інститут біомедичних технологій Університету «Україна»;

Сергійчук Н.М.

*Національний університет біоресурсів і природокористування,
Інститут біомедичних технологій Університету «Україна»;*

Поліщук О.Б.

к.ф.-м.н., доцент,

*Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені І. Сікорського»;*

Мовчан В.О.

к.б.н., доцент,

Інститут біомедичних технологій Університету «Україна»

Бактерії є одним з основних компонентів мікробіому ґрунту, ім притаманний широкий спектр фізіологічних активностей, спрямованих на підтримання колообігу таких важливих елементів як нітроген, карбон, залізо, фосфор та ін. Мікроорганізми різних еколого-трофічних груп є одним з найпотужніших регуляторів редуційних процесів в ґрунті, які сприяють утворенню гумусу, інтенсифікації ферментативної активності, ґрунтовому диханню, підвищенню якості та родючості ґрунту. Зміни функціоналу землекористування і відповідно антропогенного впливу на них потенційно призводить до змін складу певних еколого-трофічних груп мікроорганізмів ґрунту, що дозволяє зробити висновки щодо направленості змін у природній інтенсивності трансформації органічних та мінеральних джерел азоту та вуглецю у досліджених екотопах.

Переважає більшість досліджень на цей час спрямована на вивчення впливу абіотичних та біотичних факторів на зміни у кількісному складі еколого-трофічних груп різних типів біоценозів, зокрема, лісових та сільськогосподарського призначення [2]. Практично не досліджено чисельності основних еколого-трофічних груп бактерій ґрунту за інноваційного землекористування — пермакультури, зокрема й теплих грядок Розума (ТРГ), яка є однією з новітніх запатентованих технологій вирощування екологічно чистої рослинної продукції з одночасним природним відновленням ґрунтів [3]. Аналіз змін у еколого-трофічних груп природних екотопів доцільно проводити у порівнянні з їх кількістю та складом у еталонних ландшафтах, наприклад у непорушеній зоні паркової території.

Метою дослідження було порівняльне вивчення змін кількісного складу мікроорганізмів основних еколого-трофічних груп ґрунту у рекреаційних ділянках на території Університету «Україна», ревайлдинговій території парку природи «Беремицьке» та експериментальній науково-дослідній ділянці за принципом ТРГ

Зразки ґрунту було відібрано з ризосфери окремих видів рослин та певних ділянок досліджуваних територій — парку природи «Беремицьке» (Чернігівська обл.), теплі грядки Розума, вхідна паркова зона Університету «Україна».

Була визначена чисельність основних еколого-трофічних груп бактерій, (амоніфікувальних, нітрифікувальних, оліготрофів, педотрофів) та їх співвідношення (коефіцієнт мінералізації-засвоєння мінерального азоту, індекс педотрофності) згідно загальноприйнятих у ґрунтовій мікробіології методик [1].

Було встановлено, що у ґрунтах різних біотопів природного парку «Беремицьке», зокрема тих, на яких здійснюється випас трав'яних тварин суттєво збільшена кількість бактерій досліджуваних еколого-трофічних груп порівняно з територією біля входу у екопарк та рекреаційною зоною Університету «Україна», де відсутнє будь-яке надходження органіки у ґрунт. Подібність у чисельності педотрофів виявлено в обох досліджуваних паркових зонах, і вона була суттєво нижчою біля входу, порівнюючи з ріллею та ділянкою ризосфери дуба.

У ґрунті створеної експериментальної науково-дослідної ділянки теплих грядок Розума для природного відновлення ґрунтів за концепцією ідеї пермакультури вперше досліджено чисельність амоніфікуючих, нітрифікуючих, оліготрофних та педотрофних бактерій та виявлено збільшення мікробіому на один-два порядки порівняно з вихідною кількістю бактерій в ґрунті паркової зони Університету

«Україна» до створення ТГР. Отримані дані є новим фактом позитивного впливу застосування ТРГ на активність мікробіологічної складової ґрунту, і у поєднанні з даними щодо активізації росту різного типу рослин у ряді експериментів з використанням ТРГ [3] є перспективним для масштабного застосування таких систем з метою підвищення якості ґрунтів за рахунок природної активної трансформації в них поживних речовин.

Список використаних джерел

1. Андreyк К.І., Іутинська Г.О., Антипчук А.Ф., Валагурова О.В., Козирицька В.Є., Пономаренко С.П. Функціонування мікробних ценозів ґрунту в умовах антропогенного навантаження. К. : Обереги, 2001. 239 с.
2. Тугай Т.І., Трач В.В., Лопатько К.Г., Тугай А.В., Наконечна Л.Т. Вплив біологічно функціональних речовин на ріст пшениці та склад мікрофлори її ризосфери. *Фактори експериментальної еволюції організмів*. Т. 17. 2015. С. 258–260.
3. Розум В.М., Мовчан В.О. Теплі грядки Розума — технологія сталого розвитку родючості. *Екологічна безпека та збалансоване природокористування в агропромисловому виробництві : матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Частина 1 (7–8 липня 2022 р., Київ, Україна)*. К., 2022. С. 308–312.

ПРИРОДА ТА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

Федорчук В.В.

*група ЗПЛ-23-1М, спеціальність «Психологія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Співак Л.М., д.пед.н., професор,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

У статті йдеться про необхідність для вчителів та вихователів дошкільних навчальних закладів навчати дітей з раннього віку спілкуватися з природою, дбати про її охорону та чистоту, пізнавати природу і самих себе, розуміти природу такою, якою вона є, розвивати вміння спостерігати та аналізувати причини своєї поведінки. Особлива увага приділяється природі як джерелу зміцнення здоров'я дітей, зокрема необхідності для дітей проводити більшу частину дня на свіжому повітрі в будь-яку пору року і бути дуже фізично активними. Діти повинні надовго зберегти відчуття, які вони отримують від контакту з природою. Охорона природи — це дуже гуманна громадянська позиція, заснована на найвищій моральній цінності захисту душі кожної дитини. Вона може бути розвинена

тільки через постійний і позитивний контакт з природою і спрямована на захист природної землі, річок, повітря, полів і лісів.

Ключові слова: природа, здоров'я, турбота, аналіз, пізнання природи.

Постановка наукової проблеми та її значення. Як визначено в Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття»), одним з найважливіших завдань національної освіти в Україні є формування і збереження здоров'я дітей та молоді, тобто створення і розвиток системи валеологічної освіти.

Здоров'я людини значною мірою залежить від природних факторів. Несприятливі умови навколишнього середовища, такі як забруднення повітря, води та ґрунту, а також суворі природно-кліматичні умови (що становлять близько 20% цих факторів) негативно впливають на здоров'я. Як показує досвід провідних країн світу, одним із найефективніших шляхів подолання цієї ситуації є медико-педагогічна освіта населення, починаючи з дошкільного віку.

Мета дослідження — Актуалізувати гасло «Починаючи з дошкільної освіти, до гармонії між сучасним суспільством і природою». Взаємодія з навколишнім середовищем, починаючи з дошкільної освіти, є джерелом збагачення людини, спілкування якої з природою спрямоване на розвиток, а не на знищення джерел життя сьогодення і майбутнього. Домашнє виховання має пробуджувати у дітей різноманітні інтереси та бажання, виховувати почуття прекрасного.

Завдання дослідження:

— розвивати у дітей здатність розуміти природу такою, якою вона є, з усіма її якостями;

— навчити дітей спілкуватися з природою так, щоб це пробуджувало в них творчість і розвивало високе почуття відповідальності перед суспільством і майбутніми поколіннями за природу, в якій вони народилися і виростили;

— викликати у дітей молодшого шкільного віку допитливість і позитивне ставлення до природи.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Оскільки людина є частиною природи, природне середовище — це передусім умова її виживання. Тому дітям необхідно розвивати свої здібності до спостережливості, аналізу та узагальнення. Побачити минуле в теперішньому часі, витягти з однієї насінини прекрасне майбутнє квіткове поле, а головне, зрозуміти розумом і серцем, що ігнорування закону єдності живого і неживого, минулого, сьогодення і майбутнього, фундаментального закону всезагального

зв'язку явищ веде до зникнення життя на землі — це означає зрозуміти, що земля — це живий організм. Тому завдання вихователів дошкільних навчальних закладів та вчителів загальноосвітніх навчальних закладів — навчити дітей оберегати і збагачувати природу не тільки для власного благополуччя, а й для майбутніх поколінь.

Сила спостережливості — цінна людська якість, яка дозволяє людям маніпулювати навколишнім середовищем, розуміти різноманітний світ і спілкуватися з іншими. А звідси — насолода від отриманого досвіду і бажання нових зустрічей. У будь-яку пору року, як тільки дозволить погода, скористайтеся першою нагодою спуститися в долини і піднятися на вершини пагорбів, щоб побачити неосяжні далечіні і чудові хмари. Перекусіть м'ясом лісових тварин. Або перепочити у відокремленому місці. Якщо вам пощастить, ви можете побачити спритну мишу або білку, помилуватися роботою дятла або звуком синиці. Задоволення від зустрічі з живими істотами надовго залишиться в дитячій пам'яті, пробудить допитливість і любов до природи [4].

Діти в початковій школі повинні щодня спостерігати за природою і записувати побачене в спеціальний календар. Мета полягає в тому, щоб навчити їх терпляче записувати і робити нотатки, коли погода похмура або коли відбуваються цікаві події, особливо велика кількість переломних моментів у зміні природних явищ пір року.

Кожна пора року, кожен 12-місячний період має свою красу, ніжний шарм і радість. Календар допомагає дітям пізнати гармонію рухів і зв'язків природи та мудрий ритм життя [1].

Спілкування з природою має не лише пробуджувати творчі здібності дітей, а й виховувати високе почуття відповідальності перед природою, суспільством і майбутніми поколіннями.

Дітям варто прочитати ці чудові слова письменника К.М. Пришвіна: «Ми — господарі природи, і природа для нас — комора сонця, в якій зберігаються великі скарби життя. Мало охороняти ці скарби, треба їх відкривати і показувати».

Видатний педагог К. Ушинський писав: «Велика помилка думати, що життя дитини шкільного віку цілком належить школі. Навпаки, школа становить лише невелику частину природного розвитку дитини; вплив часу, природи і сімейного життя набагато більший.

Важливо, щоб діти були навчені дбайливому і шанобливому ставленню до природи. Кожен повинен розуміти важливість природи для здоров'я і визнати, що природа — це дві сили, які створюють матеріальний добробут людей. Кожна людина черпає сили з природи. Коли

природа здорова і чиста, ми дихаємо чистим повітрям, п'ємо чисту воду, купаємося в чистій воді і ходимо по чистій землі. У чистому ґрунті ростуть такі рослини, як пшениця, жито, кукурудза, картопля, буряк і цибуля, а також такі дерева, як яблука, груші, вишні та абрикоси. До таких дерев належать яблуні, груші, вишні та абрикоси. Ці дерева — це те, що ми їмо [2].

Коли навколишнє середовище чисте, воно дає нам здоров'я. Люди ростуть, набираються сили і здоров'я. Якщо довкілля нездорове і брудне, ми дихаємо забрудненим повітрям, токсичними відходами фабрик і заводів, хімікатами і побутовими відходами, ми отруємо повітря, воду, рослини і тварин. Їжа, виготовлена з отруйних тварин і рослин, також є отруйною. Така їжа отрує людей.

У токсичному середовищі погано почуваються і дорослі, і діти. Вони хворіють частіше, а тривалість їхнього життя скорочується. Найважливішими заходами щодо запобігання забрудненню навколишнього середовища є повна ліквідація або зменшення кількості небезпечних відходів, зміна технології виробництва з метою забезпечення гігієнічної безпеки, уловлювання та утилізація забруднень з повітряних викидів і стічних вод, впровадження замкнутого циклу водокористування. Передумовою для цього є впровадження ефективних очисних споруд для повітряних викидів і стічних вод. Найважливішим способом збереження складу і чистоти повітря, води і ґрунту є радикальний перехід на нові беземісійні технології і створення безстічних установок в трубопроводах, що працюють в замкнутому циклі [3].

Забруднене повітря і шум у містах, забруднені річки, порушений ритм життя, в якому у багатьох людей змінився день і ніч, нікотин, алкоголь, переїдання, хімікати і обмежена мобільність вдома і на роботі — це фактори, які послаблюють нашу адаптаційну здатність. Здоровий спосіб життя протидіє несприятливим факторам навколишнього середовища. Це, безсумнівно, є передумовою нашого здоров'я і принесе нам велике фізичне і моральне задоволення, особливо коли стане звичкою. Не варто забувати, що любов до своєї країни починається з одного дерева, що росте біля нашого будинку або школи. Тож нехай наші діти змалечку вчать берегти рідні дерева.

Ми гуманно ставимося до взаємодії людини з природою. Люди повинні залишити своїм нащадкам не знищені цивілізацією пустелі, а квітучі, родючі землі. Ми підняли охорону природи на рівень державного закону. «Я господар своєї країни, але я людина, а отже, господар всієї планети і мені до всього є діло» — ця надзвичайно гуманна громадська позиція повинна стати найвищою моральною

цінністю, яка має бути в серці і душі кожного учня. Цю цінність можна виховати лише через постійний і позитивний діалог з природою та з метою її захисту.

Висновки та перспективи подальших досліджень. З раннього дитинства слід привчати людей проводити більше часу на природі та цікавитися охороною природи. Такі люди навчаться пізнавати природу і самих себе, а також аналізувати причини своїх вчинків. Чим більше вони проводять свого життя в контакт з природою з раннього віку і чим більше використовують її необмежену цілющу силу, тим більше у них шансів прожити довше і щасливіше життя, бути здоровими і духовно врівноваженими. Перспективи подальших досліджень пов'язані з більш детальним вивченням впливу природного середовища на здоров'я людини.

Список використаних джерел

1. Валецька Р.О. Основи валеології : підручник. Луцьк : Волин. книга, 2007. 348 с.
2. Дашенко І.І. Гігієна та екологія людини. Львів : Афіша, 2000. 268 с.
3. Петрик О.І. Медико-біологічні та психопедагогічні основи здорового способу життя : курс лекцій. Львів : Світ, 1993. 119 с.
4. Плохій З.П. Пізнай природу і себе в ній : зошит з екології для розвитку дітей 5–6 років. К. : Світич, 2005. 32 с.

СТВОРЕННЯ ЗЕЛЕНОЇ КІМНАТИ У ТЕРАПЕВТИЧНОМУ САДУ

Філіпчук М.І.

*І курс, група ЗТС-23-1м, спеціальність «Терапевтичне садівництво»,
Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Мовчан В.О., к.б.н., доцент,
Інститут біомедичних технологій Університету «Україна»*

Актуальність теми терапевтичного саду в Україні зростає з кожним днем. Нинішній темп життя, наявність проблем і викликів, постійні стреси, страх, невизначеність, важливість психічної реабілітації змушують нас шукати, аналізувати і використовувати в ландшафтному дизайні різні методи і підходи. Одним з таких елементів саду може бути зелена кімната.

Про вплив кольору на психофізіологічний стан людини відомо з давніх часів. Такими дослідженнями займався ще давньогрецький історик Геродот. Є відомості, що деякі стародавні культури (йдеться

про єгиптян і китайців) практикували хромотерапію при лікуванні. Але лише у 19–20 ст психологія кольору почала розвиватися як наука. Отже, колір — це важливий аспект нашого сприйняття, потужний інструмент комунікації, яким можна користуватися. Адже він викликає у нас багато різних емоцій і впливає на поведінку. Білий — колір довіри, жовтий — радості, тепла, оптимізму, помаранчевий — це про розслабленість і позитивний настрій, червоний — енергія, збудження, але коли його забагато, тоді це агресія. Синій колір — це спокій і релакс, він може знижувати стрес, заспокоювати нервову систему. І все це треба враховувати, коли хочемо ввести якийсь колір в свій сад. Але в природі нас оточує більше зелений колір. В психології він вважається найбільш позитивним кольором. Це колір спокою і гармонії, свіжості і комфорту. Він може мати розслабляючий вплив на нервову систему та допомогти зняти напругу.

Створивши зелену кімнату в терапевтичному саду, ми ще більше подбаємо про відчуття захисту і безпеки. Це місце, де людина, при бажанні, може усамітнюватися аби просто побути в тиші і спокої. Комуś треба відпустити емоції і заспокоїтись. Інша людина, уповільнюючись, зможе послухати себе, своє тіло і привести до ладу свої думки і почуття.

Якраз саме форма такої невеличкої споруди може дати відчуття захищеності, усамітненості, закриття на деякий час від світу. В теплу пору року така жива кімната стане ще й прихистком від спеки. Адже відомо, що температура повітря під зеленим листям буде значно нижча. Провітрюваність, вища концентрація кисню, захищеність від шуму й пилу — так само свідчать про позитивний ефект таких просторів.

Яким же чином можна створити живі зелені кімнати, які прикрасять наш сад і принесуть багато користі? В першу чергу, їх можна виростити. Для цього підбираються рослини, які добре піддаються формовці. Гарно зарекомендували себе верба біла, ірга, горобина, ліщина. З дерев ще може бути бук, ясень, граб. За рахунок своєї гнучкості у молодому віці ці рослини можуть з часом створити необхідну нам форму для зеленої кімнати. У такому випадку нам не потрібні будівельні матеріали, адже основою для каркасу будуть стовбури і гілки. А листя служитиме тим самим захистом від навколишнього середовища (своєрідною ширмою).

При посадці саджанців маємо враховувати деякі умови — рослини мають бути одного сорту, віку, габітус в дорослому віці, швидкість зростання, об'єм зеленої маси. Важливі і умови вирощування — ґрунт, інсоляція, рівень ґрунтових вод. При посадці враховувати

відстань між саджанцями, щоб забезпечити комфортне зростання (це десь 30–70 см).

Але щоб створити по-справжньому затишне місце в саду, вирощування потребуватиме часу. І це є недоліком. Тому тоді про створення зеленої альтанки на металевій чи дерев'яній основі. Цікавим варіантом бачу гойдалку у формі гніздечка. На мою думку така зовсім невеличка конструкція може бути корисною тому, хто потребуватиме кордонів, обіймів, але не соціалізації при цьому. Зручна поза, захищений, але відкритий простір — так само про відчуття комфорту.

Які рослини можемо використати для кімнат з основою із будівельних матеріалів? Це можуть бути в'юнкі рослини чи швидкорослі ліани. Наприклад, виноград, плющ... Цікавим варіантом може стати і поєднання листяних ліан з квітучими, або і просто самі в'юнкі такі, як жимолость, чи кампсис, або ж гірчак бальджуанський чи акебія п'ятірна.

Коли говоримо про квітучі в'юнкі рослини, то не можемо оминути і їх аромахроматичний ефект. Ароматерапія є так само дієвим засобом у покращенні психічного здоров'я. Наприклад, квіти акебії пахнуть шоколадом. Відомо, що цей запах благотворно впливає на психіку людини — знімає роздратування, повертає душевну рівновагу. Квіти лимонника китайського мають специфічний аромат лимона, який так само знімає стрес, роздратування. Цитрусові — це ще і про радість! А якщо при створенні зелених альтанок використати в'юнкі троянди, то тут так само можна отримати позитивний ефект. Адже відомо, що аромат троянд впливає на зниження рівня кортизолу (гормону стресу), тим самим заспокоює і допомагає краще контролювати свої емоції.

Отже, створивши зелену кімнату, ми отримуємо красивий елемент терапевтичного саду. І який, крім естетичної насолоди, може стати місцем мрій чи місцем спогадів, місцем уповільнення у нашому буремному світі, місцем відпочинку та відновлення.

МЕТОДИ РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО ОБСТЕЖЕННЯ ХВОРИХ З НАБУТИМИ ВАДАМИ СЕРЦЯ

Ханіязов С.І.

*І курс, спеціальність «Фізична культура і спорт»,
Хмельницький інститут соціальних технологій
Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Кравчук Л.С., к.пед.н., доцент,
Хмельницький інститут соціальних технологій
Університету «Україна»*

Набуті вади серця (НВС) належать до найбільш тяжких і поширених захворювань. Причиною НВС у переважній більшості випадків (75%) є перенесений ендокардит частіше усього ревматичної етіології. Вади мітрального клапана є найбільш частими серед ревматичних вад серця (РВС). Серед хворих із мітральними вадами на частку стенозу припадає 68,2%.

У результаті хірургічної корекції мітрального стенозу не настає повного «оздоровлення» клапана, а значить і повного відновлення гемодинаміки, тому виникає необхідність у фізичній реабілітації хворих, оперованих з приводу стенозу мітрального клапану.

Найбільш поширеним варіантом аеробного фізичного тренування помірної інтенсивності є ходьба або заняття на велотренажері.

Але для точного підбору та контролю ефективності реабілітаційних заходів необхідно проводити реабілітаційне обстеження фізичного і психічного стану пацієнтів. З цією метою доцільно використовувати такі методи.

Тредміл-тест — метод функціональної діагностики захворювань серцево-судинної системи, що відноситься до навантажувальних проб. Це означає, що під час обстеження досліджується стан серця при фізичному навантаженні. При навантаженні збільшується ЧСС (частота серцевих скорочень). Тому що працюючий серцевий м'яз починає відчувати недостачу кисню, що проявляється болем і характерними змінами на електрокардіограмі.

СпіроVELOергометрія використовується для оцінки толерантності до фізичного навантаження (ТФН). У хворих із мітральними вадами серця (МВС) ТФН залежить не тільки від функціональних можливостей серця, резервів коронарного кровообігу, механізмів збільшення хвилинного обсягу крові при фізичному навантаженні, а ще від стану резерву дихання.

Провідним показником в оцінці і градації фізичного стану вважали *МПК* — *максимальне споживання кисню*. *МПК* — це найбільша кількість кисню, яке людина здатна спожити протягом однієї хвилини. *МПК* — міра аеробної потужності та інтегральний показник системи транспорту кисню. У нормі між величиною споживання кисню і ЧСС існує лінійна залежність. *МПК* — основний показник, що відображає функціональні можливості серцево-судинної та дихальної систем, а також фізичний стан в цілому. Таким чином, субмаксимальні навантажувальні тести, що забезпечують інформацію про аеробної здатності, є найважливішим інструментом оцінки функціонального стану організму.

При розрахунку *МПК* частіше застосовується непрямий метод вимірювання за допомогою спеціальної номограми I. Astrand і формулою фон Добелена.

Для вивчення оцінки хворими свого самопочуття, активності і настрою рекомендується використовувати тест диференціальної самооцінки функціонального стану (*САН*).

Проективна методика «*Подвійний малюнок людини*», що дозволяє отримати достатню інформації про особистісні особливості. На основі інтерпретації характеру, промальовування фігури людини і окремих її частин можна виявити деякі загальні тенденції в розвитку особистості людини, визначити в загальних рисах його труднощі, конфлікти, емоційний фон і висунути гіпотези про те, які проблеми у нього є.

Якість життя, опитувальник «Severe Heart Failure Questionnaire».

Концепція якості життя має широкі можливості застосування в кардіології і дозволяє: оптимізувати проведення стандартизації методів лікування; здійснити експертизу нових методів лікування, опираючись на міжнародні критерії, прийняті в більшості розвинених країн; забезпечити повноцінний індивідуальний моніторинг стану хворого з оцінкою ранніх і пізніх результатів після оперативних втручань.

Реабілітаційне обстеження проводиться для визначення вихідного рівня рухових порушень та є основою реабілітаційної програми. Вихідне реабілітаційне обстеження дозволяє визначити функціональні можливості враховуючи індивідуальні особливості конкретної особи, перебіг захворювання та загальний стан організму. Результати вихідного реабілітаційного обстеження дозволяють індивідуалізувати подальший план програми фізичної реабілітації.

Таким чином, методи реабілітаційного обстеження значно доповнює характеристику патологічного процесу у хворих з набутими

вадами серця, його динаміку під впливом лікувальних заходів, представляючи цінну інформацію про реакцію пацієнта на хворобу і проведену терапію, сприяє індивідуалізації лікувального підходу і уточненню прогнозу. Подальші дослідження у таких хворих є перспективними для проведення диференційованого аналізу параметрів у взаємозв'язку з показниками клінічних методів досліджень як в лікувальному, так і в прогностичному аспектах.

Список використаних джерел

1. Мартюхіна Н.В. Методи реабілітаційного обстеження. *Сучасні проблеми фізичного виховання і спорту дівчаток, що займаються аеробікою та студентів України. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції*. Суми : СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2001. С. 29–31.

ЗАКОНОДАВЧІ ОСНОВИ НАДАННЯ ДОМЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ

Харченко Н.Б.

*І курс, група ЗПЛ-23-1м-рв, спеціальність «Психологія»,
Рівненський інститут Університету «Україна».
Науковий керівник: Савчук Л.О., к.пед.н., доцент,
Рівненський інститут Університету «Україна»*

Конституцією України закріплено, що життя і здоров'я людини є найвищою соціальною цінністю. Орієнтирами тут слугують «Загальна декларація прав людини» та «Європейська конвенція з прав людини», статтею 2-ою якої визначено, що цивілізовані держави на законодавчому рівні визнають право кожного члена суспільства на життя. Сьогодні, за даними ВООЗ, в умовах техногенних загроз, соціальних ризиків та воєнних подій майже третина постраждалих потребує за життєвими показниками надання допомоги на місці події. Найчастіше надають її немедичні працівники і вона має назву «домедична допомога». ВООЗ зазначає, що додатково можна було би врятувати не менше 20–30% постраждалих за умов своєчасного надання їм домедичної допомоги, здійснення заходів щодо оживлення або своєчасної доставки до медичного закладу. Дійсно, адекватно надана допомога суттєво збільшує шанси постраждалих на відновлення життєдіяльних процесів. Досвід багатьох держав світу свідчить, що інформування цивільного населення, охоплення тренінгами та відпрацювання базових навичок рятування людей дозволяє суттєво збільшити чисельність тих, хто надаватиме

допомогу і, як наслідок, тих, хто гарантовано виживе у критичній для здоров'я і життя ситуації.

Неодноразово проблематика надання домедичної допомоги піднімалася науковцями і практиками (А. Дубицький, П. Сидоренко, П. Волянський, Л. Корженьовський, Л. Хофрейтор тощо). Значної уваги також приділено проблемі збереженню життя у правовому полі [2].

Зазначимо, що Закони України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» та «Про екстрену медичну допомогу» визначають невідкладний стан людини як раптове погіршення фізичного або психічного здоров'я, яке становить пряму та невідворотну загрозу життю та здоров'ю людини або оточуючих її людей і виникає внаслідок хвороби, травми, отруєння або інших внутрішніх чи зовнішніх причин», а термін «домедична допомога» трактується як невідкладні дії та організаційні заходи, спрямовані на врятування та збереження життя людини у невідкладному стані та мінімізацію наслідків впливу такого стану на її здоров'я, що здійснюються на місці події особами, які не мають медичної освіти, але за своїми службовими обов'язками повинні володіти основними практичними навичками з рятування та збереження життя людини, яка перебуває у невідкладному стані, та відповідно до закону зобов'язані здійснювати такі дії та заходи.

Звернемо увагу: у статті 12 Закону України «Про екстрену медичну допомогу» закріплено перелік фахівців, зобов'язаних надавати домедичну допомогу людині у невідкладному стані (рятувальники, пожежники, поліцейські, фармацевти, провідники та бортпровідники) та зазначено, що володіти практичними навичками надання домедичної допомоги повинні інші цивільні особи за своїми службовими обов'язками. Такими, найчастіше, є працівники в колективах дітей, підлітків, молоді.

Кодекс цивільного захисту України має пряму норму щодо вивчення громадянами способів захисту від надзвичайних ситуацій, навичок користування засобами захисту та надання домедичної допомоги постраждалим. Закон України «Про охорону праці» регламентує навчання з питань надання домедичної допомоги як невід'ємну частину вступного інструктажу з охорони праці. А частиною 3 статті 22 Закону України «Про повну загальну середню освіту» передбачено, що педагогічні працівники зобов'язані володіти навичками з надання домедичної допомоги дітям.

Формуванню та розвитку здоров'язбережувальних компетентностей слугують різноманітні тренінги та онлайн-курси, відповідні на-

вчання із залученням спеціалістів, підвищення кваліфікації. Відомими в Україні сьогодні є Всеукраїнська рада реанімації та екстреної медичної допомоги, Центр спецпідготовки Олега Картавого, Всеукраїнська спілка парамедиків, Мальтійська служба допомоги, 44-ий Навчальний Центр тощо. В основі їх роботи лежать порядки надання домедичної допомоги особам при невідкладних станах, затверджені наказом № 441 Міністерства охорони здоров'я України від 09.03.2022 [3].

З огляду на повномасштабну агресію РФ та воєнні події в Україні, вміння надавати само- та взаємодопомогу стає невід'ємною частиною нашого життя, визнаючи на всіх рівнях пріоритети домедичної допомоги як основи збереження здоров'я і життя людини [1].

Список використаних джерел

1. Домедична допомога. *Top Guard security*. URL: <https://bit.ly/2BYujUJ>.
2. Домедична допомога на місці події : практичний посібник / П.Б. Волянський, А.М. Гринзовський, С.О. Гур'єв та ін.; за заг. ред. д.н.держ.упр., професора П.Б. Волянського та д.мед.н., професора С.О. Гур'єва. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 224 с.
3. Про затвердження порядків надання домедичної допомоги особам при невідкладних станах : Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 09.03.2022 р. № 441. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0356-22#Text>.

РОЛЬ ХАРЧУВАННЯ У ФОРМУВАННІ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ

Чуб В.О.

*II курс, група ТХ-23.2-1-iti-ch, спеціальність «Харчові технології»,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Любенко О.Б., ст. викладач,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»*

Харчування відіграє ключову роль у здоров'ї людини. Його вплив на ризики розвитку небезпечних хвороб добре досліджений.

Серцево-судинні захворювання: Надмірне споживання насичених жирів і холестерину, високий рівень натрію у харчуванні та недостатнє споживання фруктів, овочів та риби можуть збільшити ризик розвитку серцево-судинних захворювань, таких як інфаркт міокарда та інсульт.

Насичені жири зазвичай знаходяться в жирних продуктах тваринного походження, таких як м'ясо, сметана, масло і сир. Високий рівень насичених жирів і холестерину в харчуванні може призвести

до збільшення рівня «поганого» холестерину (LDL) в крові. Це сприяє утворенню атеросклеротичних бляшок у судинах, що збільшує ризик серцевих захворювань.

Занадто велике споживання натрію, особливо у вигляді солі, може призвести до підвищеного артеріального тиску, що є ключовим фактором ризику серцевих захворювань. Велика кількість натрію зазвичай міститься в оброблених продуктах, фаст-фуді, консервованих продуктах та солоних сніданках.

Недостатнє споживання фруктів, овочів та риби: Фрукти, овочі і риба є джерелами важливих поживних речовин, таких як антиоксиданти, харчові волокна, омега-3 жирні кислоти і поживні речовини, які сприяють здоров'ю серця. Недостатнє споживання цих продуктів може призвести до дефіциту цих корисних речовин і збільшити ризик серцевих захворювань.

Загалом, раціональне харчування, що базується на обмеженні насичених жирів і холестерину, контролі рівня натрію і включенні в раціон достатньої кількості фруктів, овочів та риби, може допомогти знизити ризик розвитку серцево-судинних захворювань, таких як інфаркт міокарда та інсульт.

Цукровий діабет типу 2: Надмірне споживання цукру і вуглеводів: Велике споживання продуктів, які містять прості цукри (наприклад, цукор, цукрові напої, солодкі сніданки) та швидкі вуглеводи (білі хлібці, цукрові продукти, багаті булочки), може призвести до збільшення рівня цукру в крові та інсулінорезистентності, що сприяє розвитку цукрового діабету типу 2.

Недостатнє споживання харчових волокон: Волокно, що міститься в фруктах, овочах, цільнозернових продуктах і бобових, допомагає контролювати рівень цукру в крові та знижує ризик розвитку цукрового діабету типу 2. Недостатнє споживання волокна може призвести до порушення метаболізму цукру та інсулінорезистентності.

Неправильний рівень жирів в харчуванні: Недостатня кількість здорових ненасичених жирів, таких як омега-3 жирні кислоти, які містяться в рибі, оливковому та лляному маслі, а також в арахісі і авокадо, може сприяти розвитку цукрового діабету типу 2.

Загалом, збалансована дієта, яка включає обмеження споживання цукру і вуглеводів, багатих на волокно продуктів, а також включення здорових ненасичених жирів, може допомогти знизити ризик розвитку цукрового діабету типу 2.

Ожиріння: Надмірне споживання висококалорійних продуктів, багатих на жири та цукор, таких як фаст-фуд, солодощі, жирні

сніданки та безалкогольні напої, може призвести до високого прийому калорій і надмірного нагромадження жиру в організмі.

Незбалансована дієта: Нерегулярне або неправильне харчування, наприклад, пропускання сніданку або переїдання вечерею, може призвести до порушення метаболізму та нерегулярного нагромадження жиру в організмі.

Недостатня фізична активність: Сидячий спосіб життя і недостатня фізична активність можуть призвести до зменшення кількості затрачених калорій і накопичення надлишкової маси тіла.

Ожиріння збільшує ризик розвитку серцево-судинних захворювань, цукрового діабету, артеріальної гіпертензії, деяких видів раку, захворювань опорно-рухового апарату та інших проблем здоров'я.

Для попередження ожиріння і зменшення ризику розвитку цих хвороб важливо дотримуватися здорового способу життя, включаючи збалансовану дієту з обмеженням висококалорійних продуктів, регулярну фізичну активність і контроль маси тіла.

Рак: Деякі види раку, такі як рак грудей, рак кишечника та рак шлунка, пов'язані з харчуванням. Наприклад, велике споживання червоного м'яса та оброблених продуктів може збільшити ризик розвитку раку кишечника, тоді як споживання фруктів і овочів може зменшити цей ризик.

Остеопороз: Недостатнє споживання кальцію та вітаміну D, які необхідні для здоров'я кісток, може сприяти розвитку остеопорозу, особливо у старших людей.

Харчові речовини в залежності від їх ролі в організмі діляться на незамінні, це ті, які зовсім не можуть синтезуватися в організмі, і замінні.

Біологічне значення речовин, що містяться в харчових продуктах надзвичайно важливе. Так, вуглеводи і жири є джерелом енергії, білки, вода та мікроелементи це основа пластичних речовин в організмі. Вітаміни і мікроелементи це біологічно-активні незамінні речовини, які необхідні для правильного обміну речовин в організмі людини.

Таким чином, їжі в організмі людини має багатофункціональне значення. Вона забезпечує його пластичними речовинами, які необхідні для побудови нових клітин, тканин, забезпечує синтез важливих сполук, як джерело енергії, необхідної для життєдіяльних процесів в організмі, а також для виконання розумової і фізичної роботи.

ОСНОВНА МЕТОДИКА ЛІКУВАННЯ МІОФАСЦІАЛЬНОГО БОЛЬОВОГО СИНДРОМУ ЛФК ТА МАСАЖЕМ

Юр В.В.

*II курс, група ФТЕ-22-2м-вп,
спеціальність «Фізична терапія, ерготерапія»,
Вінницький соціально-економічний інститут
Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Ломинога С.І., к.мед.н.,
Вінницький соціально-економічний інститут
Університету «Україна»*

Метою лікування міофасціального больового синдрому є тривале розслаблення ураженого м'яза з «руйнуванням» ТТ. Розслаблення досягається в першу чергу шляхом надання відпочинку ураженим м'язам, запобігання їх активної роботи і тривалих перенапружень, що виникають при неправильній поставі. Розігрівання м'яза сприяє його розслабленню, для цього застосовуються аплікації «розігріваючих» мазей, гелів, а також гарячі вологі обгортання ураженої м'язи, вологі теплі компреси. При наявності певних навичок ТТ можна механічно зруйнувати шляхом введення анестетиків (новокаїн, лідокаїн), що скорочує період болю, пов'язаний з процедурою. У спеціалізованих центрах використовуються вправи на розтяжку м'язів і методики розслаблення м'яких м'язів. Постізометрична релаксація є одним з провідних методів м'язової релаксації. Метод полягає в рефлекторній взаємодії м'язів-антагоністів: при напруженні м'яза її антагоністи рефлекторно розслабляються. Так само ефективно можна використовувати традиційний розслаблюючий масаж [12; 14].

Дуже виправданим є також призначення міорелаксантів. Вони знижують патологічно підвищений м'язовий тонус. В результаті біль зменшується (розривається порочне коло «біль — спазм м'язів — біль»), збільшується кількість активних рухів. На фоні прийому міорелаксантів ПІР м'язів, масажі, ЛФК проводяться набагато легше. Підтверджено, що застосування міорелаксантів дозволяє позбавити м'яз від активних і латентних ТТ. Тобто покращує віддалений прогноз, зменшуючи рецидиви МФС. Як правило, використовують баклофен, тизанідин, толперизон.

Тривалість терапії значно скорочується при швидкому та ефективному знеболюванні пацієнта. Найпоширенішим лікуванням МФС

є нестероїдні протизапальні засоби. На хворобливі ділянки застосовуються аплікації гелів і мазей, що містять нестероїдні протизапальні препарати або їх лікарські форми загальної дії (таблетки, супозиторії, ін'єкційні форми). Майже стандартом у лікуванні МФС стало поєднання нестероїдних протизапальних препаратів і міорелаксантів (наприклад, диклофенаку натрію з тизанідином), що дозволяє скоротити терміни лікування. Крім того, одночасне застосування міорелаксантів і нестероїдних протизапальних засобів дозволяє зменшити дози останніх, а отже, і їх побічну дію.

Терапевтичні методики повністю залежать від вираженості больового синдрому, його тривалості та об'єму м'язів, уражених МФС. При тяжкому МФС застосовують комбіноване лікування, що поєднує фармакологічні та немедикаментозні методи. Лікування триває весь період больового синдрому. У більшості випадків лікування триває 10–14 днів. Наявність у пацієнта симптомів депресії та/або хронічного болю є показанням до застосування психотропних засобів (антидепресантів та/або транквілізаторів). Купірування больового синдрому не обов'язково означає повне одужання хворого, оскільки можливе збереження латентних ТТ. Щоб уникнути перенапруження, яке виникає при неправильній поставі, рекомендується щоденно займатися лікувальною фізкультурою, освоїти аутогенне тренування з можливістю розслаблення м'язів, що є ефективним захистом від рецидивів МФС.

Список використаних джерел

1. Алексеев В.В. Алгоритми діагностики та лікування пацієнтів з больовими синдромами в попереково-крижовій області / В.В. Алексеев, Є.В. Подчуфарова, Н.І. Яхно. *Біль*. 2006. № 2 (11). С. 29–37.
2. Анатомія людини : підручник / І.Я. Коцан, В.О. Гринчук, В.Х. Велемець [та ін.]. Луцьк : Волин. НУ ім. Лесі Українки, 2010. 890 с. ISBN 978-966-600-493-5.
3. Андріянова Є.Ю. Мультисегментарні моносинаптичні відповіді м'язів нижніх кінцівок в осіб з компресією попереково-крижових спинномозкових нервів. *Фізіологія людини*. 2010. Т. 36. № 4. С. 80–88.
4. Аносов І.П., Хоматов В.Х. Анатомія людини : навч. посібник. Практикум. К. : Вища школа, 1995.
5. Аносов І.П., Хоматов В.Х., Станішевська Т.І. Анатомія людини : навч. посібник. К. : «Твім інтер», 2006.
6. Аносов І.П., Хоматов В.Х. Анатомія людини у схемах : навч. наоч. посібник. К. : Вища школа, 2002. 191 с.
6. Белова А.Н. Нейрореабілітація / А.Н. Белова, С.В. Прокопенко. 2010. 1288 с.

7. Біленький А.Г. Роль м'язового спазму в генезі дорсалгій. *Новини медицини та фармації*. 2006. № 16. С. 3–4.
8. Ван Роенн Дж. Х. Діагностика та лікування болю / Дж. Х. Ван Роенн, Дж. А. Пейс, М.І. Преодер. 2012. 494 с.
9. Веселовський В.П. Вертеброневрологія / В.П. Веселовський, В.М. Шевага, С.С. Пшик. Львів : Світ, 1992. 192 с.
10. Воробйова О.В. Хронічні болючі синдроми в клініці нервових хвороб: питання довготривалої аналгезії. *Consilium medicum*. 2006. Т. 8. № 8. С. 55–60.
11. Вознесенська Т.Г. Біль в спині: погляд невролога. *Здоров'я України*. 2006. № 23. С. 1–3.
12. Гайда С.П. Анатомія і фізіологія людини : навч. посібник. К. : Вища школа, 1980. 213 с.
13. Губенко В.П. Мануальна терапія у вертеброневрології. К. : Медицина, 2006. 495 с.
14. Дзяк Л.А. Лікування м'язового спазму з використанням препарату Тизалуд / Л.А. Дзяк, В.М. Сук, О.С. Цуркаленко. *Здоров'я України. Темат. номер: Неврологія. Психіатрія. Психотерапія*. 2009. С. 62–63.

СЕКЦІЯ 10

КОЗАЦЬКА ПЕДАГОГІКА В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ УКРАЇНИ ТА ЇЇ ВЛИВ НА ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

КОЗАЦЬКА ТЕМАТИКА У НАУКОВИХ РОБОТАХ МИРОНА КОРДУБИ — ІСТОРИКА КІНЦЯ ХІХ — ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Акатріні В.

*вчитель історії Бахренівського ліцею Чернівецької обл.,
доктор філософії*

У 2024 р. виповнюється 148 років від дня народження видатного українського історика, географа, етнографа, археографа, бібліографа, публіциста, педагога, громадсько-політичного діяча Мирона Михайловича Кордуби (1876–1947), діяльність якого має значну наукову цінність, пізнавальне та практичне значення. Мирон Кордуба до сьогодні ще є малознаним як педагог. Дослідники тільки розпочинають осмислення педагогічної складової його багатогранної діяльності. Найменше на сьогодні є інформації про чернівецький період життя та творчості М. Кордуби (1901–1918), коли почалося становлення його як педагога. Проблеми вивчення внеску М. Кордуби у створення підручників з історії для українських шкіл, а також у розвиток історичної освіти на Буковині присвячені публікації О. Пенішкевич, І. Федорів, Р. Федоришак [1; 2; 3]. Проте в них висвітлені тільки окремі моменти його педагогічної роботи.

Тому основним завданням даної статті є дослідження педагогічної діяльності науковця, зокрема, його викладацьку роботу та створення шкільних підручників з української історії та як дослідника історії козацької доби України.

М. Кордуба був президентом студентського товариства «Січ» у Відні, він заснував першу публічну бібліотеку в Чернівцях, на заклик Союзу визволення України у 1915–1916 роках проводив просвітницьку діяльність серед військовополонених українців у таборі Зальцведеля (Німеччина), був у складі керівництва Української Національної Ради, де очолював референтуру закордонних справ, радником посольства ЗУНР у Відні (1919 р.), провідним редактором офіційного урядового органу ЗУНР «Республіка», активним членом народного комітету Трудової партії Львова. М. Кордуба також виступає одним із організаторів Таємного Українського університету у Львові в 1921 р. [4, с. 3].

Доля судила молодому талановитому студенту стати учнем і послідовником М. Грушевського. Особисто М. Кордуба познайомився зі своїм вчителем 17 жовтня 1894 р. в гостях у родича, відомого на той час науковця, громадського і політичного діяча Олександра Барвінського [4, с. 3–4].

Михайло Грушевський зараховував історика *«до невеликого числа своїх справжніх учнів, якими він завжди опікувався, і з яких сподівався пожитку для нашої суспільності»* [6, с. 5]. Відомий сучасний історик О. Пріцак називає М. Кордубу *«одним з найбільших істориків Східної і Центральної Європи»*, а професор Кентського університету (США) Л. Винар вважає вченого *«видатним дослідником старої і середньовічної історії та доби Хмельниччини»*; а науковець Я. Серкіз називає М. Кордубу *«плугатарем національної історії»*, *«ученим з європейським іменем»* [6, с. 5].

Під час навчання у Львівському університеті М. Кордуба мав змогу відвідувати лекції відомих професорів: з історії України М. Грушевського, з галицької історії І. Шараневича, з української літератури О. Огоновського. Серед його вчителів були також польські фахівці О. Вальдер, Б. Делябінський, Л. Фінкель, Т. Войцеховський та А. Реман.

У 1895–1896 роках Кордуба навчається у Відні, який тоді був відомим центром вивчення світової історії, особливо в галузі дипломатичних відносин.

Після чотирирічного навчання (два роки з них у Львові) М. Кордуба записався на спеціальний курс політичної історії (1897–1898 н.р.). Під керівництвом М. Бідінгера, фахівця із середньовічної австрійської історії, М. Кордуба написав дисертацію на тему *«Історія і відносини в Галицькому князівстві до половини XIII ст.»*.

18 квітня 1898 р. він захищає у Віденському університеті звання доктора філософії. 7 жовтня 1897 р. його обрано президентом відомого студентського товариства «Січ», яке було засноване 1864 р. й відіграло важливу роль у розвитку історії Західної України [4, с. 4].

Від червня 1898 р. до жовтня 1900 р. М. Кордуба працював у Віденській університетській бібліотеці. Йому як науковцю робота бібліотекарем дала можливість отримати доступ до цінної літературної та наукової спадщини середньовіччя, виданих багатьма мовами світу. До речі, М. Кордуба знав не лише українську, польську та німецьку, але й інші мови і писав ними свої праці, які друкував у найпрестижніших фахових та популярних часописах у Берліні, Парижі, Лондоні, Софії.

Під керівництвом М. Грушевського молодий учений робить перші кроки в історичній науці. При підготовці наукових кадрів М. Грушевський дотримувався ряду важливих принципів, основними з яких були: по-перше — вміння збудити зацікавлення предметом історії, довести її престижність, важливість для формування не лише окремої високоосвіченої людини, але й всієї нації; по-друге — висока вимогливість, постановка важких, але цікавих завдань для учнів та студентів. Не дріб'язкова опіка, а самостійна праця, не історичні гуртки при університеті, а участь у роботі Наукового товариства ім. Т. Шевченка — ось що переважало в його роботі.

Для цього треба було поступово розвивати у молодих вчених, студентів навички наукового пошуку, включно до відряджень студентів у закордонні архіви [3, с. 24]. У цей час М. Кордуба починає наукову діяльність історика та «шукає» себе в різних галузях знань.

Він досліджує історію Галицької-Волинської держави, публікує етнографічні праці, розвідки з історичної географії та демографії свого краю. Винятково важливу роль на ниві творення української держави М. Кордуба надав Б. Хмельницькому, зробив надзвичайно цінну добірку першоджерел, що стосуються дипломатичної історії цього періоду. Особливу увагу приділяв історик дослідженню тих регіонів, в яких він жив і працював: Галичині, Буковині, Холмщині. У своїх працях вчений наголошував на тому, що ці регіони ніколи не творили окремої самостійної держави і не були заселені окремим народом, що життя у них постійно було в тісних економічних, політичних, культурних зв'язках з населенням решти України.

Про вимогливість М. Грушевського пізніше М. Кордуба писав: «...нас, своїх студентів, професор затагнув до рецензійного відділу. Зразу

це нам вдалося дивним, бо не почували за собою відповідного підготовки, щоб обговорювати, або й критикувати твори учених — спеціалістів. Але М. Грушевський вмів швидко розігнати сумніви й недостачу довіри в свої сили. Так поробив із нас 18–20-літніх хлопців — рецензентів і так повставали перші студентські рецензії в Записках» [6, с. 25].

Наприкінці 1900 р. історик залишає Відень, поселяється у Чернівцях, де працює на посаді помічника вчителя історії та географії в II державній гімназії. Згодом, М. Кордуба писав М. Грушевському: *«При гімназії мені сильно не по нутру, так як у ярмо цілої бюрократії гімназійної не можу допасувати свої шиї»*. Тут, у Чернівцях, М. Кордуба знайомиться з Ольгою Кобилянською і Лесею Українкою. Вступає у ділові і дружні контакти з українськими професорами К. Білинським, В. Гузарем, С. Смаль-Стоцьким, Р. Цегельським [3, с. 26].

У кінці XIX — на початку XX ст. в освітньому процесі основна увага зверталася на методи та форми навчання, тоді як її зміст переважно вноrmовувався державними документами про школу, що, безумовно, гальмувало розвиток національної освіти. Разом з тим творчі вчителі і методисти, котрі нерідко були активними громадськими діячами, робили енергійні спроби вплинути на характер навчального процесу у народній школі шляхом створення авторських підручників та посібників для українських учнів [2, с. 35]. Одним із таких діячів був М. Кордуба, котрий на початку XX ст. розпочав педагогічну діяльність на Буковині.

9 травня 1903 р. М. Кордуба склав іспит державній комісії Чернівецького університету і отримав диплом, що дав йому право викладати історію й географію в гімназіях і реальних школах та йменуватися професором.

Педагог розглядав буковинське шкільництво як результат суспільного поступу краю. Предметом його особливої уваги в цей час стали II Чернівецька і Кіцманська гімназії. Ним були стисло охарактеризовані реальна школа та учительська семінарія в Чернівцях, зміст освіти утравквістичних (німецько-українських) гімназій Буковини [7].

Особлива заслуга М. Кордуби полягає у створенні ним підручників з історії для українських шкіл. Осмислюючи проблему створення шкільних українських підручників з історії, педагог висловлює цікаві методичні ідеї в статті «Наука історії рідного краю в буковинських народних школах», що з'явилася в науковому педагогічному журналі «Bukowiner Schule» — («Буковинська школа»), який видавався у 1904–1907 рр. і був офіційним друкованим орга-

ном. Журнал виходив за редакцією М. Кайндля і друкувався німецькою, українською та румунською мовами [8]. До складу редакції, крім М. Кордуби, входили й інші відомі на той час освітні діячі: С. Смаль-Стоцький, К. Малицька, О. Маковей, Т. Безпалко, С. Каянюк, О. Іваницький, І. Карбулицький та ін.

У згаданій статті педагог порушує питання методики викладання історії, яка, на його переконання, повинна будуватися не на сліпому запам'ятовуванні дат і подій, а пробуджувати інтерес до минулого рідного краю, а потім уже переходити до розгляду історії інших народів. Він вважає, що в школі історію можна вивчати двома шляхами: перший — метод загального аналізу подій і фактів, згодом необхідно зупинитися на окремих важливих історичних подіях та діяльності видатних діячів, другий метод — синтетичний — передбачає вивчення історії шляхом докладного монографічного опрацювання важливих подій, фактів та діяльності видатних діячів, а згодом й загального осмислення історичних явищ. На переконання М. Кордуби, останній метод найбільш відповідний дидактичним завданням, котрі повинна вирішувати школа. Втім, наголошує вчений, варто підібрати цікавий ілюстративний матеріал (насамперед літературознавчого і краєзнавчого характеру), який силою візуальної експресії пробудить інтерес до минулого рідного краю. Ділячись власним досвідом, М. Кордуба вважає, що найкраще *«в'язати буковинську історію з руською, лучити історію краю з національною»* [4, с. 5–6].

Саме такий шлях, переконує педагог, є одним із найбільш ефективних для засвоєння історичних знань.

Впродовж тривалого часу історію в школах краю вивчали за підручником М. Кордуби «Картини із всесвітньої історії для народних і виділових шкіл», де автор значну увагу звертає на розкриття історії України, починаючи від найдавніших часів і до новітньої доби. Науковець завершує підручник історією Буковини, особливо детально описуючи австрійський період [9].

Він розглядає історію рідного краю не як шлях національної відокремленості, а як те, що *«збудить інтерес до історії других народів»*. Курс історії відповідно до періодизації поділений на три доби: старовинна історія (з найдавніших часів до 500 року після Різдва Христового); середньовічна історія (500–1500 роки); нова історія (від 1500 року до сучасності).

М. Кордуба є автором численних праць з історії, історичної географії і середньовічної України, опублікованих переважно у «Записках

НТШ». Це, зокрема, «Що кажуть нам назви осель» (1938), збірник документів «Акти до Хмельниччини» (1911), «Суспільні верстви та політичні партії в Галицькому князівстві до половини XIII ст.», «Західне пограниччя Великої держави між Карпатами та дол. Сяну в XIII ст.» тощо. М. Кордуба підготував фундаментальну (понад 55 тис. назв) — «Бібліографію історії України», картотека якої зберігається в Інституті суспільних наук НАН України у Львові. Активно підтримував просвітницький рух у Галичині й на Буковині. «Руська бесіда» в Чернівцях видала його історію Буковини — «Ілюстровану історію Буковини», а львівська «Просвіта» — працю «Старі й нові держави» (1921).

У передньому слові до книжки «Ілюстрована історія Буковини», М. Кордуба пише: *«Кожний осьвічений чоловік повинен знати бувальщину свого рідного краю, рідного народу. Вже сама природа викликає в нас цікавість, дізнатися децю про минулу долю-недолю своєї рідні, свого села і поблизької околиці»* [7, с. 1]. Далі М. Кордуба популярно пише про витоки української історичної традиції, вказуючи на важливість історії як науки про минуле передусім свого народу. Він пише: *«Житє народів, так як житє кожної людини, має свої світлі і сумні хвилі, доби розцвіту і занепаду. Як від сили, меткості і розуму одиниці залежить єї доля в житю, так від осьвіти і енергії народу залежить єго становисько серед других. Чим більше осьвічених, самосвідомих, охочих до праці і пожертвування за спільну справу одиниць має який нарід, тим красші єго вигляди на будучність. Примірів такої праці і пожертвованя для вітччини найдете в нашій бувальщині чимало і се нехай скріпить вашу любов до рідного народу і подасть охоту, потрудитися коло придбаня єму ліпшої будучности і красної долі»*. Також педагог пише, що найстарший літописець *«про руський народ і державу написав Нестор. Найстаршу буковиньску літопись найдемо в манастыри Путна, вона написана невідомим автором перед 400 роками. Найстарші буковинські грамоти написані перед 500 роками»*.

Підсумовуючи аналіз підручника М. Кордуби «Картини із всесвітньої історії для народних і відділових шкіл», можемо навести слова О. Пенішкевич, що *«у викладанні цього предмета освітяни Буковини прагнули вирішити кілька завдань: ознайомити учнів спочатку з елементами, а потім з повною картиною всесвітньої історії; виховувати на краєзнавчому матеріалі любов до своєї малої батьківщини — Буковини»* [10, с. 126].

Іншою епохою, якою цікавиться М. Кордуба, було XVII ст. Основна увага вченого концентрується на державі Б. Хмельницького

та його часі. Винятково важливу роль на ниві творення української держави М. Кордуба відвів Б. Хмельницькому, зробивши надзвичайно цінну відбірку першоджерел, що стосуються дипломатичної історії цього періоду. Голова Наукового товариства імені Шевченка М. Грушевський навесні 1905 р. задумує підготовку корпусу «Матеріалів до історії української козаччини» у видавничій серії Товариства «Жерела до історії України-Руси» і, знаючи про окреме зацікавлення М. Кордуби історичними джерелами, залучає його до цієї праці (тоді він уже працював у Чернівцях). Ішлося, насамперед, про пошук документів Б. Хмельницького і матеріалів доби Хмельниччини середини XVII ст. й в першу чергу тих, які зберігаються за кордоном (згідно з планом, це стосувалось також опрацювань джерел і з інших періодів історії України, іншими представниками і послідовниками школи: І. Крип'якевич — документи про козаччину до 1631 р.; С. Томашівський — донесення римських нунціїв про Україну 1648–1657 рр.; В. Гарасимчук — документи про Руїну України 1657–1666 рр.; І. Джиджора — часи між І. Мазепою і К. Розумовським; І. Шпитковський — гайдамацький рух в Україні).

Знання європейських мов давало можливість М. Кордубі успішно збирати в зарубіжжі матеріал з історії Хмельниччини. Не маючи достатніх коштів для прожитку, молодий учений напружено працював, пишучи статті, рецензії, огляди з метою одержання гонорарів і використання їх для виконання покладених на нього *Археографічною* комісією завдань. Іменної стипендії часто не вистачало. М. Кордуба писав, що: «багато виплачено власних грошей, бо державна стипендія була мала» [12, с. 85].

Перебуваючи за завданням Археографічної комісії у Відні, М. Кордуба звернув, насамперед, увагу на зовнішньополітичну діяльність Б. Хмельницького та його уряду, на стосунки з тими країнами, з якими Козацька держава мала дипломатичні відносини, на з'ясування їх позицій в умовах гострих польсько-українських суперечностей і збройної боротьби. Першою вагомою працею з дослідження Хмельниччини, побудованою на використанні віденських архівів, стала розвідка «Венецьке посольство до Хмельницького — 1650 р.» [13, с. 66–67]. У додатку до розвідки вміщено листи Альберто Віміні до посла Венеційської республіки у Відні Ніколо Сагредо, оригінали яких зберігалися у віденських архівах [9, с. 66–89]. У додатку до розвідки також надруковано лист-відповідь Б. Хмельницького до Н. Сагредо 3/13 червня 1650 р. на пропозицію Венеції

щодо участі козаків у війні проти Туреччини. Розуміючи, що назріває нова збройна боротьба з Польщею, гетьман порадив Н. Сагредо обов'язково залучити до війни з турками Кримське ханство — союзника Війська Запорозького.

Зібрані у віденських архівах документи й матеріали, літописи, праці істориків про Хмельниччину дали вченому поштовх до підготовки публікації в 1908 р. фундаментальної розвідки про активну зовнішньополітичну діяльність Австрії, спрямовану на примирення між Московською державою і Військом Запорозьким, з одного боку, та Річчю Посполитою — з другого. Праця мала назву «Проба австрійського посередництва між Хмельницьким і Польщею» [14]. Коли у війну, яку вели Московське царство і Військо Запорозьке проти Польщі, в 1655 р. вступила Швеція, Польща звернулася за допомогою до Австрії. Віденський уряд вирішив помирити Московію з Польщею і посварити її зі Швецією, виступити посередником при замиренні Польщі з Козацькою державою. Значну увагу в розвідці приділено місії австрійського посольства на чолі з архієпископом Петром Парчевичем (1612–1674) до Чигирина на початку 1657 р. Мета місії полягала в тому, щоб схилити Б. Хмельницького до замирення з Польщею, домогтися його згоди на посередництво імператора Священної Римської Імперії Фердинанда III Габсбурга (1608–1657) при укладенні миру з Польщею. Переговори з Архієпископом П. Парчевичем — болгарський церковний діяч дипломат, вчений один з ідеологів повстання проти Османської імперії. Внаслідок певних причин перемовини затягувалися, хоча Б. Хмельницький не заперечував проти посередництва імператора у переговорах.

У названих дослідженнях М. Кордуба показав основні аспекти зовнішньої політики Б. Хмельницького.

Важливим успіхом Археографічної комісії НТШ, передусім М. Кордуби, став вихід у світ XII тому з серії «Жерела до історії України-Руси» (1911), що був одночасно і V томом з історії українського козацтва. Цей том є результатом титанічної фахової праці М. Кордуби.

У повоєнні та пореволюційні роки не згасає інтерес М. Кордуби до вивчення Хмельниччини. Він знову повертається до зв'язків Семигороду (Трансильванії) з Козацькою державою і пише розвідку «Між Замостем та Зборовом / Сторінки зносин Семигороду з Україною і Польщею». Тут ідеться про змагання Семигороду (Трансильванії) за польський престол у 1648–1649 рр., жваву диплома-

тичну діяльність Б. Хмельницького на початку 1649 р. Однак активні переговори між Феєрваром і Переяславом про необхідність рішучих дій з боку Семигороду, як свідчить М. Кордуба, не принесли гетьманові бажаних результатів [15, с. 39–56].

Учений наполегливо прагнув до пошуку нових документів з історії Хмельниччини в архівах і бібліотеках, намагався дати їм об'єктивне тлумачення. Починаючи з п'ятого числа «Записок НТШ», коли їх почав редагувати М. Грушевський, часто в них друкувалися цікаві підбірки чи нові окремі документи в розділі «Miscellanea» (Повідомлення) [6, с. 298]. Так, у 1926 р. М. Кордуба опублікував повідомлення, що стосувалося початку Визвольної війни (М. Кордуба. *Miscellanea*. Нові причинки до початків Хмельниччини // ЗНТШ. Львів, 1926. Т. 144–145. С. 209–215). Боротьбі козацького війська під Замостям у кінці 1648 р., повстанням українського населення проти іноземного поневолення та політиці Б.Хмельницького щодо елекції короля присвячена добре документована брошура М. Кордуби, яку було видано українською мовою в Кракові 1941 р. (М. Кордуба. *Богдан Хмельницький у Белзчині й Холмщині*. Краків, 1941. С. 3–39).

Знання М. Кордуби багатьох європейських мов сприяли публікаціям про Хмельниччину в іноземних виданнях у Варшавському університеті (1929–1939 рр.).

М. Кордуба був різнобічним ученим європейського рівня, вмілим організатором науки, творчим і талановитим педагогом. Він належить до покоління української інтелігенції рубежу ХІХ–ХХ ст., представники якої, покидаючи свій дім, ставали на шлях світського служіння народу, збереження й розвитку національної культури.

Отже, М. Кордуба належить до талановитих українських істориків першої половини ХХ ст. Він зробив вагомий внесок у дослідження Хмельниччини — героїчного періоду в історії нашого народу. На жаль, праці його на сьогодні є ще малодоступними не лише для студентської та учнівської молоді, але й для істориків-фахівців.

Список використаних джерел

1. Пенішкевич О.І. Розвиток українського шкільництва на Буковині (XVIII — початок ХХ ст.) : монографія. Чернівці, 2002. 520 с.
2. Федоришак Р.Л. Мирон Кордуба та українське підручникотворення на початок ХХ століття. *Наукові записки. Серія : Педагогіка*. 2012. № 3.
3. Федорів І.О. Мирон Кордуба в історії України (кінець ХІХ перша половина ХХ ст.): До 125-річчя від дня народження. Тернопіль, 2001. 127 с.

4. Акатріні В.М., Акатріні М.М. Внесок Мирона Кордуби у становлення історичної освіти на Буковині. *Наук. вісн. Чернів. ун-ту: зб. наук. пр. Чернівці*, 2014. Вип. 713. *Педагогіка та психологія*. С. 3–12.
5. Прицак О. Мирон Кордуба і його життя. Дзвін. 1990. № 7. С. 144–146.
6. Акатріні В.М. Мирон Кордуба — дослідник середньовічної історії та козацької доби в Україні. *Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні: зб. наук. пр. К.*, 2014. Вип. 23. С. 295–298.
7. Кордуба М. Ілюстрована історія Буковини. Чернівці, 1906. 87 с.
8. Кордуба М. Наука історії рідного краю в буковинських народних школах. *Bukowiner Schule*. 1905. № 4. С. 208–212.
9. Кордуба М. Картини із Всесвітньої історії для народних і виділових шкіл М. Кордуба. Чернівці, 1909. 128 с.
10. Акатріні В. Становлення та розвиток історичної освіти на Буковині в кінці XVIII — на початку XX ст. *Питання стародавньої та середньовічної історії, археології й етнології: зб. наук. пр.* / Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, каф. етнології, античної та середньовічної історії. Чернівці — Вишніця, 2012. Т. 1. С. 204–211.
11. Кордуба М. Історія Холмщини і Підляшшя. Краків, 1941. 127 с.
12. Гирич І. Організація М.С. Грушевським археографічної роботи у львівський період життєвої діяльності 1894–1914 рр. *Український історичний журнал*. 1997. № 1. С. 74.
13. Записки Наукового Товариства імені Шевченко. Львів, 1907. Т. 78: Бібліографія. С. 51–89.
14. Записки Наукового Товариства імені Шевченко. Львів, 1908. Т. 84: Бібліографія. С. 5–12.
15. Записки Наукового Товариства імені Шевченко. Львів, 1922. Т. 133: Бібліографія. С. 39–56.
16. Серкіз Я. Учений з європейським іменем. *Молода Галичина*. 1996. 5 березня. С. 3.

ВІД МАЛЕНЬКИХ ПАТРІОТІВ ДО ЗАХИСНИКІВ УКРАЇНИ

*Андрієвська О.
педагог-організатор,
Славутська гімназія № 7*

В умовах сучасних зовнішніх загроз основою майбутнього захисту країни є патріотичне виховання школярів. Майбутнє України — наші діти, тому виховання майбутніх патріотів — одне із нагальних завдань, яке стоїть сьогодні перед нами.

Пропоную вашій увазі тему моєї доповіді: «Від маленьких патріотів до захисників України» (впровадження козацької педагогіки у виховний процес Славутської гімназії № 7)».

Відповідно до Положення про Всеукраїнську дитячо-юнацьку військово-патріотичну гру «Сокіл» («Джура») та з метою патріотичного виховання дітей і учнівської молоді у Славутській гімназії № 7 створений загальношкільний курінь ім. Венжика Хмельницького, до складу якого входять рої 1–9-х класів. Девізом корисних справ куреню є вислів: «Збережемо честь, здобудемо славу».

Серед найяскравіших заходів куреню — «Посвята в джури», «Козацькі забави» (або «Козацький куліш»), «Свято печеної картоплі», туристичні квести, зустрічі юних козачат із членами дорослих козацьких організацій, різноманітні шкільні акції із залученням батьків, жителів м-ну та міста (онлайн та офлайн): «Живий ланцюг», «Гідність — це ми!», «Виконуємо державний гімн разом», «Ангели пам'яті», «Подаруй ікону шкільному музею», «Подарунок солдату», «Діти — дітям» тощо.

Хочу зосередити свою увагу на одному з найкращих роїв не лише навч. закладу, а й міста — рій новаків «Маленькі патріоти» (кер. Андрієвська О.Я., Творисюк Г.М.). Чотири роки поспіль роєм реалізовувався суспільний проєкт «Ми пізнаємо Україну».

Результатами плідної роботи рою стала двічі перемога на обласному етапі Всеукраїнського конкурсу звітів про роботу роїв у молодшій віковій категорії. Рій двічі ставав і учасником Всеукраїнського Збору активістів гри «Джура» — «Школа джур козацьких» («Котигорошко»), представляючи Хмельницьку область (2019 і 2021 рр.).

У Зборі брали участь рої з різних регіонів України. Програму Збору було побудовано таким чином, щоб ознайомити маленьких козачат з основами козацько-лицарського виховання, а їх керівників з формами та методами національно-патріотичного виховання в контексті гри «Джура». Для дітей проводилися екскурсії, навчання основ таборування, різноманітні майстер-класи художньо-естетичного та туристсько-спортивного напрямку, різноманітні спортивні ігри та естафети, зустрічі з представниками ДСНС та поліції.

Завдячуючи збору активістів «Котигорошко», наші маленькі козачата отримали нові знання та навички, спрямовані на формування національно-патріотичної свідомості, керівники ж, у свою чергу, отримали нові форми та методи роботи з дітьми в напрямку національно-патріотичного виховання, зокрема, гри «Джура».

Сьогодні ці діти підросли. Це вже не рій новаків «Маленькі патріоти», це рій джур «Едельвейси», це діти з активною громадською позицією, юні волонтери, великі патріоти своєї держави. Вони роблять для воїнів все, що в їхніх силах — від виконання патріотичних

пісень до плетення маскувальної сітки та виготовлення оберегів воїнам ЗСУ. Серед найцікавіших, на мій погляд, заходів, проведених за участю Едельвейсів, Sandplay «Незабудки пам'яті», творчі імпрези «Героям Небесної Сотні», мистецькі івенти, військово-спортивні керлінги «Ігри патріотів», тематичні квести, інтерактивні вистави для молодших школярів, акція «Зігріємо серце солдата», тиха акція пам'яті «Країна ангелів» тощо.

Організуюючи, на перший погляд, невеликі, але реальні справи у своїй школі здобувачі освіти вчать бути компетентними та відповідальними громадянами своєї держави, переповнюються оптимістичними почуттями за долю України, усвідомлюючи, що кожен з них і всі разом можуть зробити реальний внесок у розбудову своєї Батьківщини.

Цьогоріч рій «Едельвейси» знову призер обласного етапу Всеукраїнського конкурсу звітів про роботу роїв у середній віковій категорії (II місце), учасники Всеукраїнського онлайн-фестивалю ватр «Слава героям», Всеукраїнської онлайн гри-вікторини «Відун», номінанти традиційної урочистої церемонії відзначення обдарованих дітей Славутської громади «Коронація успіху — 2022».

Я щиро пишаюся ними. Хоч це лише маленькі справи, проте зроблені вони з великою любов'ю маленьких, але завзятих патріотів України. І нехай ми не вирішили всіх проблем, але сподіваємося, що частинка тепла, яку ми віддали іншим, зігріє і зробить когось щасливішим.

Багаторічна робота з цими дітьми надихнула мене на написання для них віршу-присвяти, яким я і хочу закінчити свій сьогоднішній виступ.

«Маленьким патріотам»
Вони маленькі, та серця у них гарячі.
Палкий вогонь любові в них палає.
За Україну-матір серце плаче,
А віра в кращий день їх окриляє.
В серденьку юнім потаємна мрія
Про спокій і добробут Батьківщини.
Вони — це наша гордість і надія,
Вони — майбутнє неньки-України!
О, юні патріоти, віра ваша —
Нам світить сонцем у лиху годину.
Любити землю щиро й шанувати —

У цьому й є покликання людини!
Ми всі незгоди й труднощі здолаєм!
Нову історію ми будемо творить!
Для ворогів на зло ми воскресаем.
В краю, де вільний люд, ми будем жить!
Наперекір війні, печалі й болю
Нам сонце миру всім осяє шлях!
Ми — патріоти, ми борці за волю!
І наше майбуття у нас в руках!
Хай кожен з нас — разом і поодинці
Свободу в серці буде берегти
Ми скажем гордо всім: «Ми — українці!
Такий народ ніде більш не знайти!»

ВПРОВАДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЗАСОБАМИ КОЗАЦЬКО-ЛИЦАРСЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ В МИКУЛИЦЬКОМУ ЛІЦЕЇ

Андрієнко К.

директор Микулицького ліцею

Немішаївської селищної ради Бучанського району Київської області

*Патріотичне виховання — це сфера духовного життя,
яка проникає в усе, що пізнає, до чого прагне,
що любить і ненавидить людина, яка формується.*

Василь Сухомлинський

У сучасних умовах, зокрема під час воєнного стану, національно-патріотичне виховання набуває актуальності, особливої значущості. Воно формує почуття любові до Батьківщини та відданості народу, національну гордість, незламність, ідентичну єдність, знання і розуміння своєї історії й культури.

Звідки ж нам, українцям черпати джерело патріотизму в усіх його проявах? Звісно, з героїчної минувшини, надбань предків. Саме козацька педагогіка використовується у Микулицькому ліцеї як основа, фундамент національно-патріотичного виховання. Ми, педагоги, маємо пробуджувати в наших учнів козацький дух, плекати лицарські чесноти.

Одним із напрямків роботи національно-патріотичного виховання є діяльність джур рою «Микулицька Січ» старшої вікової групи. Він був заснований у 2014 році. Колишні учасники рою сьогодні вступили до лав ЗСУ й боронять нашу Батьківщину. У 2022 році було створено рій Нашадки козаків. Учні 3 класу пройшли посвяту в козачата. У 2023 році створено рій «Молода Січ» середньої вікової групи. Кожен рій має виховника, це ініціативні, віддані державі та своїй справі педагоги, що власним прикладом виховують патріотизм у кожного учня.

Діти працюють систематично: проводять засідання, зустрічі, тренування, організовують свята, конкурси, волонтерять, беруть участь у вишколах, разом їздять на відпочинок і показують свої вміння, згуртованість, витримку на грі «Сокіл» («Джура»).

Першочергове завдання виховників — пробудити, зацікавити, дати можливість повірити у свої сили й згуртуватися. Коли ми бачимо не просто учнів, а рій, що діє спільно, злагоджено, то й кожен його учасник має розуміння та бажання рухатися далі, досягати цілей. Така праця справжня насолода та щастя для нас, педагогів.

Джури Микулицького ліцею прийняли присягу в молоді козаки. Вони популяризують патріотизм серед інших учнів закладу й громади. Результат роботи: навесні 2023 року рій «Микулицька Січ» був переможцем територіального, районного й учасником обласного етапу Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура»), де виборов багато грамот і показав високі результати.

Майбутнє України — в руках молоді. Чи здатні ми виховати справжніх патріотів, які стануть на захист України, віддаватимуть свої знання та сили в мирному майбутньому? З впевненістю можемо сказати «так». Від нас залежить, якою буде наша держава. А держава, як і родина, має бути дружною, сильною, здоровою, щасливою. Нехай любов до своєї Вітчизни, до рідного краю згуртує всіх нас для здійснення високої мети — процвітання Соборної Незалежної України.

Список використаних джерел

1. Мельничук Ю.Л. Основи козацько-лицарського виховання. К. : ПП «Золоті ворота», 2012.
2. Мельничук Ю.Л., Соколенко О.Г. Школа патріотизму. К. : ПП «Золоті ворота», 2016.
3. Руденко Ю.Д. Козацько-лицарський гарт української молоді. К. : ПП «Видавництво «Фенікс», 2016.
4. Руденко Ю. Формула козацької педагогіки. К. : Талком, 2021.

ШКОЛА МАЛЕНЬКОГО ЕКСКУРСОВОДА — СЕРЕДОВИЩЕ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ НА ЗАСАДАХ КОЗАЦЬКОЇ СПАДЩИНИ

Бродюк Л.

*вихователь-методист ЗДО № 2 «Подoliaночка»,
м. Славути Хмельницької області*

«Ти народжений людиною, але Людиною потрібно стати», — сказав В.О. Сухомлинський. Кожне нове покоління людей живе і розвивається у певному національному середовищі, життя якого залежить від особливостей державного устрою країни.

Сьогодні, у складний суперечливий час, коли у багатьох українців зростає національна свідомість, перед нами педагогами стоїть важливе завдання: виховання у здобувачів дошкільної освіти любові до України, шанобливого ставлення до родини, поваги до народних традицій і звичаїв, рідної мови, національних цінностей українського народу, а також цінностей інших націй та народів, свідомого ставлення до себе, оточення та довкілля.

Колектив ЗДО № 2 «Подoliaночка» м. Славути продовжує працювати над проблемою національно-патріотичного виховання підростаючого покоління. Зважаючи на наказ МОН від 10.06.2022 р. № 1/6267-22 «Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України», продовжуємо роботу над формуванням у учасників освітнього процесу почуття патріотизму та відповідальності за доручені державні та громадські справи, готовності до виконання обов'язку із захисту незалежності та територіальної цілісності України.

Не секрет, що для того, щоб виростити та виховати справжнього громадянина (козака, дану) необхідно свою роботу розпочати із маленького козаченяти (лелі). Це не просто робота, це постійна наполеглива системна праця, яка наділена любов'ю та шаную. Передусім, кожен із нас, хто причетний до виховання дітей, має чітко визначити для себе, яким він хоче бачити свого сьогоднішнього вихованця, які риси мають бути пріоритетними у його характері, з чим увійде він у майбутнє доросле життя. Із цими думками педагоги «Подoliaночки» щоранку поспішають до маленьких лель та козаченят. Вони постійно у пошуку нових підходів і нових шляхів до виховання патріотизму як

почуття і як базової якості особистості. При цьому враховують, що Україна має древню і величну культуру та історію, досвід державницького життя, які виступають потужним джерелом і міцним підґрунтям виховання дітей і молоді, які уже ввійшли до освітнього і загальновиховного простору, але нинішні суспільні процеси вимагають їх переосмислення, яке відкриває нові можливості для освітньої сфери.

Маємо гарний досвід роботи. Пропонуємо один із напрямів національно-патріотичного виховання, а саме — виховання здобувачів дошкільної освіти на засадах козацької педагогіки.

Гордістю ЗДО № 2 «Подoliaночка» є музей козацької слави, який є центром цікавих справ, зустрічей та екскурсій. На базі закладу обладнано музейну кімнату та створено мобільні міні-музеї по групах.

А як може функціонувати музей, якщо у ньому не має екскурсовода? Дорослий екскурсовод — це добре, але цьому ремеслу варто навчати і менших — це не просто добре, це класно. Тому уже багато років поспіль на базі музею працює Школа маленького екскурсовода

Школа маленького екскурсовода — середовище для формування національно-патріотичної свідомості здобувачів дошкільної освіти на засадах козацької спадщини

Мета та завдання Школи:

— розширювати світогляд кожної дитини, її самоствердження у групі однолітків;

— розвивати монологічне мовлення, діалогічне спілкування під час колективних бесід, обговорень та інших форм комунікативної діяльності;

— розширювати словниковий запас дітей під час формування уявлень про козацьку добу;

— формувати уявлення про екскурсійну роботу професію екскурсовода;

— спонукати дотримуватися правил мовленнєвого етикету залежно від ситуації.

Діяльність Школи спрямована на:

— надання дітям можливості для самореалізації на основі їх інтересів та здібностей;

— задоволення потреб у набутті знань, умінь і навичок;

— розвиток мотивації до пізнавальної діяльності.

— формування навичок ефективного спілкування з однолітками та дорослими.

До Школи вступають вихованці, які:

– щиро та привітно зустрічають гостей музею (вміють комунікувати);

– знають текст екскурсії;

– мають просте, чітке, грамотне, точне і образне мовлення;

– володіють темпом, дикцією, інтонацією;

– мають багатий словниковий запас.

Тривалість екскурсії: 25–35 хв. Назви тематичних екскурсій:

«Козацькому роду-нема переводу!»;

«Зимівник козаків»;

«Зброя та клейноди»;

«Посуд козака»;

«Зелена аптека»;

«Гетьмани України»;

«Війна очима дітей» тощо.

Проводимо тематичні та оглядові екскурсії як для вихованців закладу, так і усіх зацікавлених осіб. Проводимо методичні екскурсії для вихователів, педагогів-одномумців.

Перші навички музейного ремесла діти здобувають у міні-музеях груп. Разом із педагогами ознайомлюють своїх друзів із темою національних надбань українців.

Продовженням музею козацької слави є музейна кімната, у якій уже дівчатка під керівництвом Наталії Миколайчук проводять екскурсії, ознайомлюючи дітей та дорослих із ремеслами та побутом українського народу.

Найпершим маленьким екскурсоводом у музеї козацької слави був Артем Нікітчук, сьогодні ми пишаємося ним як виконавцем українських пісень. Матеріали, за участю Артема, «Подорож музеєм козацької слави», які брали участь у Всеукраїнському конкурсі «Джерело батьківських знань», здобули диплом І ст. відповідно Наказу № 115-нн від 18.09.2017 р.

Своє ремесло він передав Серафиму Марчуку, який із гордістю розповідав своїм одноліткам про героїчні здобутки козаків. Із часом передав свої знання для Євгена Поліщука, а той, у свою чергу, для Захара Малярчука, який цьогогоріч уже здобув статус «першокласника». Тож маємо нагоду поновлювати лави Школи.

Роботу закладу можна було б вважати не ефективною, якби до співпраці не залучалися батьки. Саме батьківська громада є активним учасником у підготовці екскурсоводів. Разом працюємо над текстом, комунікацією, зовнішнім виглядом молодих екскурсоводів.

Пріоритетом даної форми роботи є те, що її можна проводити як онлайн, так і офлайн.

Наше героїчне минуле — це орієнтир і фундамент, на якому має будуватися сьогодення та майбутнє і, цей орієнтир ми маємо передати дітям, щоб не втратився зв'язок поколінь, щоб не забути тих, хто віддав молоде життя за вільну Українську державу.

Сьогодні єдиний шлях повернення державності — громадянсько-патріотичне виховання молоді. Патріотизм у сучасному розумінні — це відчуття того, що в моєму місті, в моєму навчальному закладі, країні мене стосується, що залежить від мене. Я — творець майбутнього своїх дітей і онуків. Лише коли кожен українець це усвідомить, тоді ми зможемо побудувати міцну державу на славу прийдешніх поколінь.

ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ ПАВОЛОЦЬКОГО КОЗАЦЬКОГО ПОЛКУ

*Джум Б.
науковий керівник, вчитель інформатики,
Верхівнянської ЗОШ І–ІІІ ступенів,
Ружинського району Житомирської області;
Хруц К., Гаврилюк А., Рибак Б.,
учні-дослідники*

Паволоцький полк — адміністративно-територіальна та військова одиниця України. Створений у червні-липні 1648 року. Полковий центр — місто Паволоч (нині село Попільнянського району Житомирської області).

Сотні: Паволоцька, Ходорківська, Антонівська, Брусилівська, Вільнянська, Водотіївська, Войташівська, Дідівщинська, Івничанська, Карабчіївська, Кошівська, Коростишівська, П'ятигірська, Рожівська, *Ружинська*, Торчицька, Борщагівська, Животівська, Погребищенська, Тетіївська, Дзюньківська.

Полковники:

липень 1648 — жовтень 1649;

квітень — вересень 1651

1648 — травень 1652

1649, 1651

1651–1653

червень-липень 1653–1654;

травень 1655 — травень 1658

Іван Куцевич-Миньківський

Адам Хмелецький

Кривоносенко

Степан Хмелецький

Михайло Суличич

квітень 1654 — травень 1655	Григорій Зубченко
1654–1657	Михайло Богаченко
1658–1660, 1663–1664	Іван Богун
1660–1663	Іван Попович
1663	Василь Петровський
1663–1664	Павло Яненко-Хмельницький
1664–1670	Ярош Грицина
1670–1671	Бутенко Степан
1671–1673	Григорій Гамалія
1673–1674	Андрій Дорошенко
1674	Яків Гамалія
1674	Костянтин Мигалевський
1674–1675	Павло Низькогляд

Історія полку

Заснування полку

Спочатку Паволоч відносилась до Білоцерківського полку, а саме сотенне містечко мало 99 козаків-паволочан і 21 карабчійвця. Організатором полку був паволоцький вйіт, син священика з села Миньківці, Іван Аврамович Куцевич-Миньківський, який з початком Хмельниччини підняв у травні 1648 року проти поляків жителів Паволочі, Котельні, Кіловки, Лісівців та інших навколишніх сіл. Остаточно полк сформувався в червні-липні 1648 р. під час походу Максима Кривоноса до Брацлава та коли в Паволочі деякий час перебував Богдан Хмельницький.

Полк у роки Хмельниччини

Після Зборівського договору 1649 року об'єднаний з Білоцерківським полком, а 1651 року знову виділено в самостійну одиницю і до його складу крім колишніх земель передано частину Кальницького полку (Погребіщенська і Борщагівська сотні). Однак, внаслідок поразки під Берестечком та укладення Білоцерківського миру, Паволоцький полк знову тимчасово припинив самостійне існування. Проте вже з 1652 р. полк знову бере участь у всіх основних військових операціях. Відновлення полку пояснюється необхідністю вдосконалювати адміністративний і військово-територіальний устрій козацької автономії, зосереджувати на важливих стратегічних напрямках мобільні військові підрозділи. Вони мали завдання охороняти кордон, а при необхідності виконувати окремі бойові операції.

Військові підрозділи Паволоцького полку взяли участь у багатьох головних походах та битвах козацько-польських воєн 1648–

1649 рр., 1651 р. та 1652–1658 рр. Особливих спустошень полк зазнав під час походу 1651 року Миколи Потоцького до Білої Церкви, а його південна частина — під час походу 1654–1655 років Станіслава «Ревери» Потоцького на Умань.

У 1654 р., після переходу Богдана Хмельницького під протекторат Московського царства після Переяславської ради, до Павлоччі приїжджає московський представник Телепнев для вислуховування присяги на вірність цареві від Павлоцького полку. Хоча, існують свідчення, що тодішній Павлоцький полковник Михайло Суличич раніше на самій Переяславській раді відмовився присягати на вірність цареві.

Роки Руїни. Ліквідація полку

Протягом років Руїни полк зазнав істотних територіальних змін та руху кількості особового складу. Під час гетьманування І. Виговського (1657–1659) полк під керівництвом І. Богуна всіляко підтримував гетьмана, виступив проти його опонентів на чолі з полтавським полковником М. Пушкарем (липень 1658), брав участь у Конотопській битві (липень 1659) проти московських військ.

Павлоцький полк після вступу на гетьманство Юрія Хмельницького перейшов на його сторону і під його керівництвом брав участь у битві під Слободищем (1660) проти польського коронного війська.

У 1663 році Павлоцький полк очолив Василь Петровський, а потім Іван Попович. Сотниками в цей час були: полковим Дем'ян Малинка, ходорківським — Василь Петровський, брусилівським — Андрій Синицький. Під час повстання Івана Поповича 1663 року проти Виговського, головним осередком якого був Павлоцький полк, він також зазнав руйнувань у ході придушення виступу урядовими військами.

У 1666 році полк увійшов до складу гетьманату Петра Дорошенка, він став одним з основних опертів козацької держави. Після Андрусівського перемир'я 1667 року Павлоцький полк залишився за Річчю Посполитою. Територія полку зазнала сильного нищення в період польсько-турецької війни 1672–1676 років і почала занепадати. Спроба московських військ заволодіти ним під час походу 1674 року Павла Животівського на Павлочч скінчилася поразкою.

17 березня 1674 р. на Переяславській раді старшина Павлоцького полку підписала договірні статті, за якими полк вийшов з підпорядкування Дорошенка і визнав гетьманом обох сторін Дніпра Івана Самойловича. Полк припинив своє існування в 70-х роках XVII ст., коли людиність Правобережної України було масово пересе-

лено (зігнано) на Лівобережжя та Слобожанщину, особливо після походу на Правобережжя в кінці 1674 І. Самойловича. Під час походу 1675 року війська ВКЛ під командуванням польного гетьмана литовського, католика Михайла Казимира Радзивілла на Павлоч полк було захоплено, скасовано і приєднано до Київського воєводства Речі Посполитої. В часи Руїни територія полку обезлюдніла настільки, що він перестав існувати.

У 1685 році територія полку увійшла до складу Фастівського полку, створеного Семеном Палієм. Останній почав швидко залюднювати ці землі людьми з Правобережної та Лівобережної України, з Запорозжя, з Дону. На початку XVIII ст. була спроба відновити Павлоцький полк. Так, у 1702 році до відновленого Білоцерківського полку (на який було перейменовано вищезгаданий Фастівський полк) знову увійшла Павлоцька сотня. До 1709 року на території колишньої так званої «Паліївщини» було відновлено, в тому числі, й Павлоцький полк. Проте, за умовами Прутського миру 1711 року Московське царство відмовилося від претензій на Правобережну Україну, що понесло за собою нову хвилю масового переселення козаків на Лівобережжя та Слобожанщину. 1714 року Павлоцький полк було остаточно ліквідовано.

Адміністративний поділ

Ретроспективно можна стверджувати, що до Зборівського миру 1649 р. Павлоцьку сотню очолювали Довгаль, Ходорківську Присович Гаврило, Антонівську Москаленко Степашко, Брусилівську Богуславець Василь, Вільську (Вільнянську) Гаврусенко Яцько, Водотійську (Водотіївську) Дикий Олекса (пізніше, можливо, Ханенко Лаврін Степанович), Войташевську (Войташівську) Ященко Іван, Дедовщинську (Дідівщинську) Охсонка Грицько, Івничанську Антін, Карабачевську (Карабчійську) Косниченко Івашко, Коростишевську Ігнатенко Іван, П'ятигорську Іван, Рожовську (Рожівську) Стародубенко Михайло, Сквирську Понацька Пархом, Торчицьку Букаченко Михей (пізніше, можливо, Самійло Безсмертний).

Чіткого поділу на сотні в полку не зафіксовано. Полкові населенні пункти — Павлоч, Сквира, Антонів, Брусилів, Вільня, Водотії, Войташівка (тепер — с. Квітневе), Дідівщина, Івниця, Карабчій, Коростишів, Чуднів, Шамраївка, Ходорків, Корнин, Верхівня, Бистрик, Білилівка, Вчорайше, Трубіївка, Білопілля, Строків, Ягнятин, Таборівка з 1651 р. — Торчиця, Борщагівка, Погребище, П'ятигори, Рожів, Тетіїв, Ружин, Дзюньків, Животів, Кошів, Лобачів тощо;

у 1654 частина території Вінницького полку з містечком Дзюньків відійшла до Паволоцького полку. За реєстром 1654 у полку налічувалося 14 міст і містечок.

Висновки

Беручи до уваги всю узагальнену інформацію, можна дійти висновку, що не лише князі Ружинські, але й саме містечко Ружин Житомирської області має велику історичну спадщину. На території містечка були не лише родові володіння князів Ружинських, але й церкви, за згадками старих людей, на території сучасного торжка був православний монастир і церковний цвинтар. У центрі містечка знаходиться нині відреставрований римо-католицький костел. У селі Заріччя, передмісті Ружина, знаходиться Храм святої мучениці Параскеви. Під самим Ружином, знаходяться підземні ходи, які, за легендами, ведуть аж до міста Сквири. На нашу думку, історія Ружинського краю повинна вивчатися більш поглиблено, потребує детальнішого вивчення історичних місць та проведення археологічних розкопок.

Список використаних джерел

1. Johann-Christian von Engel, Geschichte der Ukraine und der ukrainischen Kosaken, B 48, Halle., 1796. S. 74–78. Історія України та українських козаків. Йоганн Християн Енгель.
2. Die kosaken in ihrer geschichtlichen entwicklung und gegenwärtigen zuständen, Riegel 1860., Berlin. S. 30–37.
3. Володимир Замлинський. Історія України в особах IX–XVIII ст. К., Вид-во «Україна», 1993.
4. Гетьмани України. Харків : Промінь, 2007. С. 27–28.
5. Яворницький Дм. Історія запорізьких козаків. Т. 2. К. : Наукова думка, 1990.
6. Князі Ружинські — Гетьман у чорному окусамиті.
7. Історія України в особах: IX–XVIII ст. К. : Україна, 1993. 396 с.
8. Богдан Сушинський. Козацькі вожді України. Історія України в образах її вождів та полководців XV–XIX ст. Том 1.
9. Історія Русів. Ч. 1
10. uk.rodovid.org/wk/Запис:251602
11. Gajecy G. The Cossack Administration of the Hetmanate, v. 2. Harvard, 1978.
12. Заруба В.М.. Адміністративно-територіальний устрій та адміністрація Війська Запорозького у 1648–1782 роках. Дніпропетровськ : Ліра ЛТД, 2007. 380 с. ISBN 978-966-383-095-7
13. Коваленко С. Паволоцький полк. Україна під булавою Богдана Хмельницького. Енциклопедія у 3-х томах. Т. 3. К. : Видавництво «Стікс», 2009.

14. Максимович М.А. Собрание сочинений. К., 1876. Т. 1.

15. Малий словник історії України / відпов. ред. В.А. Смолій. К. : Либідь, 1997. 464 с. ISBN 5-325-00781-5.

16. Панашенко В. Полкове управління в Україні (серед. XVII–XVIII ст.). К., 1997.

17. Панашенко В. Паволоцький полк. Енциклопедія історії України : у 10 т. / ред. кол.: В.А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. К. : Наук. думка, 2011. Т. 8. С. 18. ISBN 978-966-00-1142-7.

ПАМ'ЯТКИ УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА ТА ЇХ РОЛЬ У НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ МОЛОДІ

Доценко А.І.

д.геогр.н., професор,

Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

Значний розвиток туризму в Україні в кінці ХХ та на початку ХХІ століть зумовлений високими темпами розвитку міжнародного туризму, на який припадало майже 95% туристичних потоків. Для прискорення розвитку внутрішнього туризму необхідно збільшити інвестиції у створення сучасної туристичної бази.

Україна має потужний туристичний потенціал який включає унікальні пом'ятки природи, історії та культури, які слабо використовуються в туризмі.

За роки незалежності в Україні поряд з традиційними видами внутрішнього туризму одержали розвиток, зокрема замковий, екологічний, сільський, етнічний, релігійний тощо. Серед нових видів спеціалізованого туризму ми пропонуємо виокремити як самостійний козацький туризм.

Необхідність розвитку цього виду туризму дуже актуальна в сучасний період в умовах війни України з Росією, коли українські вояки, героїчно захищаючи свою землю від агресора, черпають сили і мужність в козаків як приклад надзвичайного героїзму, стійкості, незалежності та стійкості духу. Тому національно-патріотичне виховання української молоді на героїчних традиціях українського козацтва зараз надзвичайно актуальне. Одним із його напрямів є розвиток козацького туризму.

Першим кроком цієї важливої справи має бути розробка туристичних маршрутів, які мають охоплювати всі меморіали, пам'ятки,

пам'ятні знаки та думки, музеї, присвячені героїчним битвам козаків, які захищали українців та українську землю від іноземних загарбників.

Нами запропоновано три козацьких туристичних маршрути по Україні:

1. *«По запорозьких січах»* від Хортицької до Олешківської. Із восьми придніпровських січей обладнано і відвідується туристами лише дві: Хортицька та Камяньська. Наш маршрут починається з о.Хортиці, де туристи оглядають музей історії козацтва, діораму «Козацька військова рада» та пам'яток засновника першої запорізької січі у 1556 р. Дмитра Вишневецького.

Далі туристи відправляються автобусом на південь по високому правому берегу Дніпра, зупиняючись у місцях розташування п'яти січей (Тамаківської, Базавлуцької, Микитинської, Чортомлицької та Підпільненської), де про них нагадують пам'ятні дошки.

Туристи зупиняються на місці Кам'янської Січі, де зараз відтворена мінісіч у складі куреня, будинку кошового атамана, кануєлярії, церкви та вічного майдану.

Останнім пунктом є відвідування місця розташування Олешківської Січі, яка знаходилася на лівому березі Дніпра на землях Кримського ханства, навпротиХерсона. Про це сповіщає пам'ятна дошка.

2. *«Козацькі звитяги Придніпров'я»*. Цей маршрут починається у м. Жовті Води, де туристи оглядають на околиці міста меморіал на честь перемоги козацько-селянського війська у першій битві з польським військом 29 квітня 1648 р. На пагорбі на конях зупинилися гетьман українського козацького війська Богдан Хмельницький та його полковники Максим Кривоніс та Іван Богун.

Далі туристи відправляються у м. Чигирин Черкаської області де оглядають відбудовану резиденцію гетьмана України, Богдана Хмельницького, музей та пам'ятник його на Замковій горі.

Наступна зупинка туристів у с. Суботів, де в Ільїнській церкві у 1657 р. було поховано Б. Хмельницького, у центрі села-пам'ятник його.

Далі туристи їдуть до м. Черкаси, де оглядають пам'ятники Б. Хмельницького та кошового отамана Івана Підкови на його малій батьківщині. Підкова страчений поляками у 1577 р. у Львові, а похований в Успенському монастирі, розташованому у підніжжя Тарасової гори, що поблизу Канева. Далі туристи направляються до м. Корсунь-Шевченківський. Поблизу міста біля с. Виграїв 25 травня 1648 р. поляки були вщент розбиті козацьким військом. На місці

битви насипано курган, на якому постали на конях два козака, які начебто відпочивають після виграної перемоги над поляками. У м. Корсунь-Шевченківський в історичному музеї туристи оглядають діограму битви козацького війська з польським.

Остання зупинка туристів у м. Біла Церква, біля костелу Іоанна Предтечі туристи читають пам'ятний знак про те що, у 1591 р. у місті почалося повстання реєстрових козаків під проводом гетьмана Криштофа Косинського проти поляків. У місті був штаб козацьких військ Б.Хмельницького у 1648 р., а у 1651 р. підписано мирний договір з поляками. В центрі міста пам'ятник Б. Хмельницького. У білоцерківському замку проживав гетьман Іван Мазепа. Потім туристи відвідують Палієву гору, що у дендропарку «Олександрія». На ній споруджено пам'ятник на честь визволення Білої Церкви від польської шляхти у 1702 р. козацьким військом під проводом фастівського полковника Семена Палія.

У Білій Церкві закінчується козацький маршрут номер 2 туристичної подорожі.

3. *«Шляхами козацької слави Поділля»*. Маршрут включає пам'ятки та музеї козацтва, пов'язані з визвольною війною українського народу проти гноблення його польською шляхтою у першій половині XVII ст. Маршрут починається у селі Пилява, Хмельницької області, де туристи оглядають на околиці села меморіал на місці переможної битви козацько-селянського війська проти польських загарбників у вересні 1648 р.

На пагорбі три бронзових вершники на конях на чолі з полковником Іваном Ганжою, який загинув у цьому бою.

Далі шлях туристів до м. Збаража, де у липні 1649 р. козацькі війська розпочали облогу міста, в якому укрилося польське військо. Через місяць було підписана угода і облога знята. Про це написано на пам'ятному знаку.

Цей маршрут закінчується в історичному заповіднику «Поле Берестецької битви». Огляд його туристи починають з огляду Михайлівської дерев'яної церкви, в якій козаки перед боєм освячували зброю. Підземним 70-метровим ходом туристи попадають у Георгієвську церкву, в якій знаходиться саркофаг з десятками тисяч черепів загиблих козаків. Поруч із церквою туристи відвідують музей козацько-польської битви у червні 1651 р., в якій козаки через зраду татар зазнали поразки. В битві загинуло понад 30 тис. козаків. Туристи оглядають пам'ятник загиблим козакам та величезний гранітний

хрест-пам'ятник на острові Журавлиха, де відбувся останній бій козаків. На цьому туристичний маршрут закінчується.

Який би маршрут ми не обрали, мета і завдання будуть однаковими. Це поглиблення знань туристів про історію України доби козаччини та виховання молоді у дусі та на прикладах героїчної боротьби козаків на захист українців та українських земель від нападів ворогів, які убивали українців, палили їх житла і селянські садиби.

Щодо пізнавального значення козацького туризму слід зазначити, що участь молоді, особливо студентів, у козацьких туристичних подорожах та мандрівках спонукає до появи у них інтересу та зацікавленості у поглибленні знань з історії українського козацтва.

Козацтво завжди розглядалося як потужна військова сила, яка надійно захищала українські землі та українців від будь-яких ворогів (польських, турецьких, татарських, російських), а також православну церкву від загарбання уніатами і католиками. Більш того, козаки надавали збройну допомогу і деяким європейським країнами при захисті їх незалежності. Наприклад, допомога Франції у взятті іспанської фортеці Дюнкерк (1645 р.) та Австрії при знятті облоги Відня турецьким військом (1683 р.).

У результаті пізнання правдивої історії українського козацтва у туристів поступово формується історична пам'ять та самоусвідомлення своєї належності до нащадків козаків. Більш того деякі хлопці хочуть бути подібними до козаків за одягом, зачіскою, поведінкою.

Дуже важливим напрямом формування нащадків козаків є фізичний розвиток юнаків.

Сучасні козаки — це чоловіки, які фізично дуже розвинені. В умовах переважно сидячої розумової праці та навчання для підтримання хлопців у доброму фізичному стані необхідні постійні заняття фізичними вправами, що є запорукою досягнення козацької фізичної сили.

Не менш важливим є приклад козаків у їх духовному вихованні. У вирішенні цього завдання важливу роль має відігравати козацький туризм, який лише формується в Україні.

У численних битвах козаки перемагали не лише кількістю вояків, а завдяки мужності, героїзму та звитяги. Козак завжди прагнув стати лицарем як по духу, так і по хоробрості та силі волі. Слабодухі, безвольні та боязливі не могли стати справжніми козаками.

Коли туристи оглядають козацький меморіал, або пам'ятник гетьмана, отамана, чи полковника, то екскурсивод має звернути увагу на погляд, вираз обличчя, чи поставу цих козацьких керманічів.

Не менш важливим є національно-патріотичне виховання туристів на прикладі українських козаків. Перебуваючи на місці тієї чи іншої битви козаків з ворогом, екскурсивод повинен розповідати не лише про результати та наслідки битви, а й на спонукальні причини масового героїзму козаків, а це, в першу чергу, безмежна любов козаків до України, до свого краю та рідної землі. Козаки героїчно боролися, щоб захистити майно та життя українців, їх право на волю.

Тим самим вони показували високі почуття героїзму та патріотизму. Зі словами «Бог і Україна» козаки віддавали своє життя.

Поряд із пам'ятками важливе пізнавально-виховне значення має відвідування туристами музеїв історії козацтва, які називаються музеї козацької слави. Зараз в Україні сім таких музеїв: два державних у Запоріжжі та Одесі, на громадських засадах у містах Зборові та Славуті, селах Руда на Львівщині, Виграїв, Черкашині та Кучак в Київщині (шкільний музей). В цих музеях туристи поглиблюють свої знання з історії українського козацтва, а також одержують емоційне сприйняття після огляду діаграми в деяких музеях (Запорізькому, Зборівському та Корсунь-Шевченківському).

Участь молоді у туристичних подорожах та походах по пам'ятних місцях козацьких битв має важливе виховне значення у сфері її духовного розвитку. Туристів вражають високі духовні чесноти козаків, які були притаманні їм, — порядність, правдивість, чесність, моральність. Слід також зазначити, що козаки завжди дотримувалися українських народних звичаїв, традицій, а також православних свят та обрядів.

Наостанок слід підкреслити, що козацтво — це спосіб життя справжніх українців, в якому були не лише битви з ворогами з їх перемогами, або поразками, але й буденне життя з господарськими клопотами, здобутками й славою, труднощами і досягненнями. Козаки любили гумор, козацькі танці, народні пісні та українські думи. Ця козацька спадщина має бути збережена та примножена сучасним поколінням молодих українців.

КОЗАЦЬКА ПЕДАГОГІКА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Дудецький В.М.

викладач вищої категорії,

Полтавський фаховий коледж

Національного університету харчових технологій,

генерал хорунжий Українського козацтва

Доленосні події: Революція Гідності, жертвний подвиг Героїв Небесної Сотні та воєнний стан в Україні чітко засвідчили життєву необхідність щодо активізації національно-патріотичного та військово-патріотичного виховання студентської молоді, що є питанням національної безпеки.

Саме виховання національних почуттів і патріотизму за допомогою відповідних заходів, історичної освіти, святкування визначних дат, популяризації національних міфів та символів; участі в різноманітних громадських акціях патріотичного змісту є одним з основних засобів консолідації української політичної нації.

Козацька педагогіка — це складова народної педагогіки, це наука про виховання мужності, патріотизму, доброти, всесвітнього братерства, взаємодопомоги, фізичної досконалості, віри у свої сили, можливості. Сутність козацької педагогіки полягає у системі знань про закономірності формування світоглядних позицій українця, збагачення підростаючих поколінь інформацією про здоровий спосіб життя, норми взаємостосунків, а також процес самовдосконалення, самоосвіти.

Козацька педагогіка має великий вплив на патріотичне виховання студентської молоді Полтавського фахового коледжу НУХТ, яке спрямоване на формування любові до української нації, до власної історії, традицій, мови, віри, вітчизняної культури, оскільки, всі ми є єдиною українською політичною нацією, яка включає всіх громадян України, незалежно від їхньої етнічної приналежності.

Класифікація методів козацького виховання базується на загально визнаній у психолого-педагогічній науці теорії діяльності [1; с. 14], що враховує специфіку виховання на козацьких традиціях у сучасних умовах:

– методи формування патріотичної свідомості, поглядів і переконань: розповіді, бесіди, лекції, диспути, особистий приклад, переконання, громадської думки тощо;

– методи організації практичної діяльності та формування особистого досвіду поведінки: педагогічна вимога, доручення, вправи та вишколи, привчання, виховні ситуації;

– методи стимулювання й мотивації діяльності та поведінки: змагання, заохочення, перспективи;

– методи самовиховання та самопідготовки: самозобов'язання, самопереконання, самоспостереження, самоконтролю, самозвіт.

Козацька педагогіка передбачає проведення індивідуальної, групової й масової культурно-просвітньої роботи, спрямованої на те, щоб кожен студент коледжу — член козацького осередку — систематично займався самопізнанням і саморегулюванням, розвивав свої здібності й можливості на радість і користь собі, людям, Україні [2; с. 42].

Особливим виховним заходом, що сприяв формування пізнавального інтересу студентів до педагогічного досвіду козацтва, були і є посвята в козаки першокурсників Полтавського фахового коледжу НУХТ.

Студентська молодь коледжу створила студентську організацію «Псільська січ». У групах коледжу діють гурти, братства юних козаків. Вони вивчають багатогранне життя та діяльність лицарів духу. Юні козаки-студенти ознайомлюються з курсом української етнопедагогіки, а випускники останніх курсів вивчають козацьку педагогіку.

У Полтавському фаховому коледжі НУХТ стали традиційними вищезазначені виховні заходи. Наприклад, освітнє-виховне значення має щорічна науково-інтелектуальна гра «Козацькому роду нема переводу», присвячена до дня Українського козацтва. У цій грі, як правило, беруть участь збірні команди козаків 1 та 2 курсів факультетів коледжу. Студентська молодь довела, що, незважаючи на різні інтереси, сучасне козацтво славиться такими рисами, як побратимство, толерантність та щира повага один до одного.

Конкурсні завдання доводять, що в студентів є ще спритність, витривалість, мужність, маневреність, жага до перемоги, неупередженість та сила духу. Учасники конкурсу мають можливість отримати перемогу в особистих номінаціях: «Найсpritніший козак», «Найсpritніша козачка», «Найсильніший козак».

Як свідчить аналіз досвіду роботи такі свята завжди залишаються в серцях козаків-першокурсників як символ початку нового, цікавого життя, сповненого бажанням невтомно і наполегливо відроджувати традиції славних козаків України, бути вірним товаришем, гідним наставником і взірцем для нащадків. Саме на це присягали козаки козацькому товариству і Матері-Україні. Девізом життя козацька молодь обирає: «Козак — це душа України, її надія, оберег і майбутнє!».

Список використаних джерел

1. Військово-патріотичне виховання учнів у позакласній роботі : посібник / М. Зубалій, В. Івашковський, О. Остапенко, М. Тимчик, Б. Шаповалов, З. Діхтяренко, І. Білоцерківець. К. : Паливода А. В., 2016. 232 с.
2. Козацька педагогіка і навчально-виховний процес у закладах освіти : науково-методичний збірник / В.Є. Берека, І.К. Гіджеліцький, Н.М. Орловська. Кам'янець-Подільський : Видавець ПП Зволейко Д.Г., 2018. 472 с.

СИСТЕМА ВИХОВНОЇ РОБОТИ ШКОЛИ НА ТРАДИЦІЯХ УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА

*Злобін І.
заступник директора з навчально-виховної роботи,
ЗОШ I–III ступенів № 1 м. Славути Хмельницької області*

У 2021/2022 н.р. на базі загальноосвітньої школи I–III ступенів № 1 м. Славути зареєстровано Курінь ім. Я. Гальчевського (Протокол Головного штабу № 9 від 22.12.2021 р.), що складається з 9-ти роїв (108 учасників), опікун куреня — Роман БАЧИНСЬКИЙ. Створена група в соціальній мережі Фейсбук презентує роботу Куреня над ціннісними орієнтирами Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура»).

Сформовано раду ройових Куреня, котра періодично налагоджує справи Куреня та планує його діяльність.

З метою національно-патріотичного виховання здобувачів освіти нашого закладу у 2021/2022 навчальному році проведено ряд важливих заходів, серед них:

— участь в міському етапі Всеукраїнського патріотичного забігу «Шаную воїнів, біжу за героїв України» в пам'ять загиблих воїнів АТО;

— організація посвяти в джури учнів закладу;

- участь у Всеукраїнському семінарі практикумі для директорів обласних центрів національного-патріотичного виховання;
- участь у Всеукраїнському челендж «ТОП-3 здобутки нашого куреня» та нагороджені Грамотою за участь;
- організація та проведення I (шкільного) етапу Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура») серед учнів 7–8 класів;
- організація та проведення Дня Соборності України спільно з опікуном Куреня;
- організація заходу виконання Гімну України (16.02.2022 р., 982 учасники) спільно з учасником бойових дій;
- організація підтримки воїнів-випускників на передовій, запис відеозвернення та участь в загальношкільній акції «Ми — частина хороброї нації!».

Джури активно долучились до заходів в онлайн форматі, організованих Українським державним центром національно-патріотичного виховання, а саме: три етапи Вікторини «Відун» та Всеукраїнського фестивалю «Ватра».

20.05.2022 р. рій «Славутські козаки» нашого Куреня, учасники III етапу Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура») — «Інгульська Січ» отримали почесні відзнаки на міській церемонії «Коронація успіху — 2022». До нагородження долучилась джура рою «Нашадки вільних» Дар'я Савчук (учениця 11-Б класу), учасник збору активістів Таборової старшини Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура») — «Котигорошко» (молодша вікова група).

Особливу увагу зверну на активну життєву позицію, що формується на основі проведених заходів, адже наш заклад цілковито спрямований на підготовку учнів до майбутнього. Наприклад, розвиваючи волонтерський рух в закладі виховуємо особистостей, котрі:

- знають свої сильні сторони;
- гнучкі та легко адаптуються до змін;
- мислять рефлексивно, творчо та цілісно, вміють вирішувати проблеми та приймати відповідальні рішення з чистим сумлінням заради спільного блага;
- піклуються про інших;
- відповідальні громадяни, які діють, керуючись морально-етичними чеснотами;

— бачать у своїй роботі сенс, гідність та покликання, поважають права інших та роблять свій внесок у загальне благо.

Волонтерський напрямок роботи набув особливого змісту та актуальності в лютому 2022 року, що досі щемить в душі кожного українця. Проте, даний напрямок співпраці з учнівською та батьківською спільнотами — це однозначно позитивна взаємодія, що сприяє формуванню відповідальних громадян, які знають та практикують свої права та обов'язки.

У 2021 році, як заступник директора з навчально-виховної роботи спектру виховної діяльності освітнього процесу, розробила посібник «Виховання через альтернативний освітній проєкт», що містить не просто теоретичні основи, а яскравий приклад практичної реалізації волонтерських проєктів сучасного формату. Вони розвивають в дітей та їх батьків готовність до співпраці, толерантність щодо різноманітних думок та способів діяльності, формують відповідального члена громади й суспільства, який розуміє принципи й механізми його функціонування, а також важливість національної ініціативи. Учасники альтернативних освітніх проєктів перш за все — мотивовані.

У травні-червні 2022 року учні-випускники 11-х класів закладу організували та провели загальношкільний проєкт «Ми — частина хороброї нації». Відмовившись від випускної сукні чи костюма та святкування випускних вечорів, учні звернули увагу на потреби учнів-випускників закладу на передовій. Зібрані 48,5 тисяч гривень допомогли придбати життєво-необхідні речі для 13-ти випускників нашого закладу, котрі зараз на передовій мужньо захищають рідну країну. Ось справжня гордість закладу — випускник, котрий, добровільно та безкорисливо допомагає тим хто цього потребує.

Пишаємось усіма учасниками освітнього процесу нашого закладу. Спільно ми впевнено робимо кроки до нашої перемоги, адже ми мусимо навчитися чути себе українцями — не галицькими, не буковинськими українцями, а українцями без офіційних кордонів з великим серцем та щирою душею.

THE ROLE OF COSSACK SONGS (CHANTS) IN THE FORMATION OF THE UKRAINIAN NATIONAL MENTALITY

Кацаран Т.О.

IV курс, спеціальність «Журналістика»,

Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

Науковий керівник: Домніч Л.М., ст. викладач кафедри

української мови і літератури, іноземних мов та перекладу,

Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна»

Cossack songs, sometimes referred to as Cossack chants, are a genre of traditional music associated with the Cossack people of Ukraine and other Eastern European countries. These songs have deep historical roots and are an integral part of Cossack culture.

Cossack songs typically reflect the life, values, and traditions of the Cossack community. They often narrate heroic deeds, battles, love for the homeland, and the Cossack way of life. These songs played various roles within Cossack society, serving as a means of communication, entertainment, morale boosting, and preserving cultural heritage.

Musically, Cossack songs can vary widely in style and instrumentation. They may be performed a cappella or accompanied by traditional instruments such as the bandura (a Ukrainian string instrument), accordion, or various percussion instruments.

Cossack songs hold significant cultural and historical importance, representing the spirit and identity of the Cossack people throughout the centuries.

The most famous Cossack songs include:

1. «Shcho viter zavie kozatskyi (*What wind blows, Cossack*)» — it is one of the most famous Cossack songs, which celebrates the long years of struggle and heroic exploits of the Cossacks.

2. «Oy u luzi chervona kalyna (*Oh, in the meadow, a red viburnum*)» — this song highlights the beauty of nature and love for Ukraine, its culture, and history.

In the period of modern Ukrainian history, particularly during the Russian-Ukrainian war, the song «Oy u luzi chervona kalyna» is not only a symbol of Ukrainian culture and national identity but also an important element of the patriotic movement. It inspires people to defend their rights and freedoms, to protect their homeland from external aggression, and to unite in solidarity with the Ukrainian people.

During the war, «Oy u luzi chervona kalyna» has acquired a new meaning and become a symbol of strength, determination, and loyalty. It often resonates on the frontlines, at peaceful protest actions, at military funerals, and at other significant events for Ukrainian society. Thus, the song «Oy u luzi chervona kalyna» in contemporary times is not just a musical composition but also a symbol of resistance and unity for the Ukrainian people in challenging times.

3. «Viys'ko vorozhe, viydy na pole (*Enemy army, come out to the field*)» — this song celebrates the readiness of the Cossacks to enter the battle and defend their land from enemy attacks.

4. «Khodyt kin' po travi (*A horse walks through the grass*)» — this song tells about the life of a Cossack warrior, his desire to leave fame behind and return to his native shores.

5. «Chorna rillia, chorne zerno (*Black field, black grain*)» — this song reflects the harsh and difficult life of the Cossacks, their struggle for freedom and independence.

These songs are just a few of the most famous and reflect the richness of the cultural heritage of the Cossack epic.

Cossack songs, or Cossack chants, have a significant impact on the formation of the Ukrainian national mentality. They have played and continue to play a key role in shaping and affirming Ukrainian identity and cultural heritage. Here are some aspects of their role:

— *Reflection of history and traditions*: cossack songs reproduce historical events, legends, and traditions of Cossack life. They convey the legacy of the Cossacks, their heroism, struggle for freedom, and independence.

— *Support for national consciousness*: cossack songs contribute to the formation of national consciousness and pride in Ukrainian culture and history. They support feelings of national identity among Ukrainians and contribute to their unity.

— *Expression of patriotic feelings*: Cossack songs often reflect patriotic feelings, love for the native land, and a desire to defend it from external threats.

— *Assertion of values*: Through the lyrics and melodies of Cossack songs, values such as honesty, justice, courage, and bravery are conveyed, which are important for the Ukrainian national mentality.

Overall, Cossack songs play an important role in shaping and affirming the Ukrainian national mentality, contributing to the preservation of history, traditions, and values of the Ukrainian people.

THE PHENOMENON OF COSSACK PEDAGOGY

Кім О.В.

*II курс, група ПЗ 23.2-1, спеціальність «Право»,
Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна».
Науковий керівник: Домніч Л.М., ст. викладач кафедри
української мови і літератури, іноземних мов та перекладу,
Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна»*

Several theories speculate about the origins of the Cossacks. According to one theory, Cossacks have Slavic origins, while another theory states that the Constitution of Pylyp Orlyk of 1710 attests to Khazar origins. Modern scholars believe that Cossacks have both Slavic and Turkic origins.

Ukrainian Cossacks were nomads who led a military lifestyle and earned their livelihood through war and crafts (hunting, fishing, later trade, and agriculture). These people took part in military campaigns and were part of the state troops or outside guards of wealthy people.

Cossacks are an ancient phenomenon. As the Ukrainian professor Mykhailo Hrushevskiy wrote, the first official mention of the Cossacks appeared in 1492, when warriors attacked a Turkish galley near Tiahyn Castle (the Kherson region) and freed the Ukrainians who had been sold into slavery.

The phenomenon of Cossack pedagogy lies in a unique approach to upbringing and education, which was used by the Cossacks in a historical context. The main aspects of this phenomenon include:

– *military-patriotic upbringing*: Cossacks placed great emphasis on military training and patriotic education. They favored values of strength, courage, and independence, which contributed to instilling in students a readiness to defend their country and its interests;

– *practical experience*: Cossack pedagogy was based on practical learning, where survival skills, military strategy, crafts, and other useful skills were passed down through firsthand experience and practical work;

– *adherence to traditions and customs*: cossacks transmitted their knowledge and values through the preservation of traditions and customs that they considered important for their culture and heritage;

– *social upbringing*: cossacks raised students in the spirit of collectivism and mutual assistance. They taught to support each other and act together in challenging situations.

The phenomenon of Cossack pedagogy reflects a unique approach to teaching and upbringing based on the values of military discipline, patriotism, and practical experience.

There are various pedagogical systems and approaches that may bear some similarity to Cossack pedagogy, especially in the context of their fundamental principles and values. However, each of these systems has its own unique characteristics. Here are some possible analogies:

Samurai Pedagogy (Japan): samurai in Japan had their own system of education, which was based on military discipline, moral values, and adherence to traditions. They placed great emphasis on honesty, self-control, and loyalty;

Spartan Pedagogy (Ancient Sparta): in ancient Sparta, there was a distinct system of education that included rigorous military training, physical exercises, and upbringing in the spirit of military heroism. Spartans raised their citizens to serve in the army and defend the state;

Knightly Pedagogy (Medieval Europe): the knightly class in medieval Europe also had its own pedagogical values that focused on the education of military skills, moral strength, and loyalty. Knights were raised in the spirit of heroism, honor, and dedication to their country.

While these systems may share some similarities with Cossack pedagogy in certain aspects, each of them has its own unique features and context that reflect the cultural and historical characteristics of the countries where they existed.

In modern Ukrainian society, especially in the context of the Russian-Ukrainian war, Cossack upbringing can play an important role in shaping patriotic values, courage, and dedication to national interests. Some possible roles of Cossack upbringing in modern conditions include:

1. Formation of a patriotic worldview: The Cossack tradition embodies the spirit of national pride and patriotism. This can contribute to the formation of a patriotic worldview among the younger generation, increasing their readiness to defend their country from external threats.

2. Cultivation of courage and bravery: Cossack upbringing contributes to the development of both physical and moral qualities, such as courage, bravery, and independence. This can be especially important in the context of military actions and challenges faced by Ukraine.

3. Preservation of cultural heritage: Studying and reproducing Cossack traditions and customs contributes to the preservation of Ukraine's cultural heritage and supports national identity.

4. Enhancement of societal morality: Cossack upbringing can contribute to the formation of moral values such as honesty, fairness, and mutual assistance, which promote an overall improvement in societal morality.

In summary, Cossack upbringing can play a key role in supporting national defense, shaping patriotic and moral values, and preserving Ukraine's cultural heritage in the face of modern challenges and threats.

СОЦІАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНИЙ ПРОЄКТ «РЕАБІЛІТАЦІЯ УЧАСНИКІВ ВІЙНИ ТА ЧЛЕНІВ ЇХ РОДИН ЗАСОБАМИ МИСТЕЦТВА»

Коваленко С.

*заступник директора з виховної роботи
спеціалізованої загальноосвітньої школи I–III ступенів № 305 м. Києва*

Школа № 305 розташована в Дарницькому районі столиці, у мікрорайоні Бортничі. Національно-патріотичне виховання є пріоритетною частиною навчально-виховного процесу школярів. Воно здійснюється впродовж всього періоду перебування дитини у школі та поза її межами, і забезпечує всебічний розвиток особистості.

У 2013 році наша школа взяла за основу патріотичного виховання школярів козацько-лицарське виховання. Ми розробили власну структуру, згідно якої усі третьокласники на переддень свята Покрови та до Дня Збройних сил України (брудня) приймаються у козачата. Посвята проходить в урочистій обстановці, за участю не тільки учнів та вчителів, але і батьків майбутніх козачат. Самій процедурі посвяти передують тривалий виховний процес. Школярки вивчають історію походження Війська Запорізького, свята та традиції козаків. Дізнаються багато нового і цікавого про козацьких ватажків, а потім з допомогою класоводів та лідерів учнівського самоврядування створюють козацькій кіш, якому присвоюють ім'я відомого козацького гетьмана і обирають кошового. Після процедури посвяти маленькі козачата не зупиняються на досягнутому, вони проходять вишколи на Труханівській Січі, досліджують історію козацтва у рідних Бортничих та Києві, беруть участь у козацьких святах, забавах тощо.

У 7 класі уже змушнілі, освічені козачата проходять посвяту у джури. Цього дня вони змагаються у силі, вправності та кмітливості, доводячи своє право стати в майбутньому справжніми козаками, і приймають посвяту та пам'ятні знаки із рук директора школи, яка є козацькою берегинєю. У 2019 році відбулася перша така посвята, і вже за рік, у 9 класі, учні отримують гідне звання козаків та козацьких берегинь.

2014 рік вніс корективи не лише у патріотичне виховання школярів, а і в цілому у весь навчально-виховний процес. Козачата спільно з учнівським самоврядуванням та лідерами школи активно включилися у волонтерський рух. Діти спільно з педагогічним та батьківським колективом збирають та відправляють на передову медикаменти, теплі речі, продукти та солодоші. Малюють малюнки та пишуть листи із словами підтримки та вдячності бійцям. В дні державних свят різноманітними конкурсами, флешмобами та майстер класами висловлюють свою громадянську позицію.

Окрім підтримки бійців АТО, учні школи надсилають також допомогу школам-інтернатам, які знаходяться у прифронтовій зоні. Відео зі словами вдячності до наших учнів, записане дітками з особливими потребами із Кременецької школи-інтернату, стало найвищою нагородою для наших козачат і їх старших друзів.

Ще одним важливим напрямком патріотичного виховання є проєкт, розроблений і впроваджений адміністрацією школи та лідерами учнівського самоврядування, спрямований на підтримку та реабілітацію бійців АТО, членів їх сімей та родин загиблих. Він носить назву «Реабілітація бійців АТО та членів їх сімей засобами мистецтва». Суть проєкту полягає в тому, що у зазначений день, зазвичай напередодні великих державних свят, ми запрошуємо до школи бійців АТО з родинами, а також рідних і близьких друзів загиблих Героїв. Діти готують невеличкий концерт, а потім проводять для гостей різноманітні майстер-класи, переглядають цікаві фільми та обговорюють їх. Особливої популярності набули майстер-класи по виготовленню прикрас.

Можна спостерігати, як світлішають суворі обличчя солдатів, коли вони своїми руками майструють прикраси для коханих та матерів. Також усі із задоволенням виготовляють різноманітні обереги, які зазвичай згодом надсилаються на передову. У такі обереги всі присутні вкладають невеличкі записки нашим воїнам, у яких дякують за мирне небо і висловлюють надію на швидку перемогу. У 2014 році в Іловайському котлі загинув випускник нашої школи Євген Харченко. Саме стараннями адміністрації школи у фойє було відкрито меморіальну дошку Герою.

Лідери учнівського самоврядування відзняли короткометражний документальний фільм про життєвий шлях Євгена. Також за ініціативою та сприяння адміністрації школи, активної підтримки батьків та учнів, головна вулиця Бортнич, колишня Леніна, з 2016 року

носить ім'я Євгена Харченка. І наша школа, у якій навчався у свій час Женя, теж розташована на вулиці Євгена Харченка.

Біля меморіальної дошки, а також у Залі Пам'яті, де розміщені особисті речі Євгена та діє постійна виставка експонатів зі Сходу України, проводяться уроки Мужності, Днів Памяті. 1 лютого, у день народження Євгена Харченка, проводиться концерт-реквієм, присвячений пам'яті нашого випускника та всім загиблим за волю України. А мама Євгена, етнічна росіянка, завжди є почесним і бажаним гостем у нашій школі.

Як відомо, козаки ніколи не залишали без допомоги і підтримки своїх поранених побратимів та членів їх сімей. То ж і наша школа, наслідуючи приклад наших славетних предків, надає посильну допомогу і підтримку всім, хто любить Україну і бореться за її незалежність. Тільки разом, об'єднавшись, ми зможемо перемогти ворога, станемо сильними і єдиними.

ОСВІТНЬО-ПАТРІОТИЧНИЙ ПРОЄКТ «ОХМАТИВСЬКИЙ КУРІНЬ»

Кравченко А.

отаман окремого Охматівського куреня «Дрижиполе»

Українського козацтва;

Ракитнянський С.

директор Охматівської гімназії

Баштєчківської ОТГ Черкаської області

*Патріотизм — це серцевина людини,
основа її активної позиції*

Василь Сухомлинський

Високим покликанням кожного батька, матері, вчителя й виховника є глибоке вивчення і застосування у вихованні дітей принципів, ідей, форм і засобів козацької педагогіки, наповнення їх не лише змістом духовних цінностей минулого (героїзмом, гідністю козаків, їхніми лицарськими якостями та ін.), а й гуманістичним змістом, шляхетністю сучасних кращих синів і доньок нашого народу, високими духовними цінностями патріота — творця незалежної Української Держави.

Козацька педагогіка — унікальне явище не лише східнослов'янської, а і світової культури, це частина народної педагогіки, яка формувала в підростаючих поколіннях українців синівську вірність

рідній землі. Це народна виховна мудрість, що основною метою мала формування в сім'ї, школі та громадському житті козака-лицаря, мужнього громадянина з яскраво вираженою українською свідомістю і самосвідомістю.

Основні завдання козацької педагогіки якнайкраще відображені в неписаних законах кодексу лицарської честі, що передбачали:

— любов до батьків, рідної мови, вірність у коханні, дружбі, побратимстві, ставленні до Батьківщини — України;

— готовність захищати слабших, турбуватися про молодших;

— шляхетне ставлення до дівчини, жінки, бабусі;

— непохитну вірність ідеям, принципам народної моралі, духовності (правдивість і справедливість, працьовитість та скромність тощо);

— відстоювання повної свободи й незалежності особистості, народу, держави;

— турботу про розвиток національних традицій, звичаїв та обрядів, бережливе ставлення до рідної природи, землі;

— прагнення робити пожертвування на будівництво храмів, навчально-виховних і культурних закладів;

— цілеспрямований розвиток власних фізичних і духовних сил, волі, можливостей свого організму;

— вміння скрізь і всюди поводитись благородно, шляхетно, виявляти інші чесноти.

Охматівська земля щедро оповита козацькою славою, вона є колыскою відродження національних поглядів, вкорінення патріотичного духу. Саме тут у далекому 1655 році відбулася знаменита Дрижипільська битва, про що засвідчує пам'ятний знак (козацький хрест).

Лише виховуючи українця, можна виховати українця, тому історія вчить: ефективно те, що утверджує своє, а своє у нас — козацтво, спосіб життя вільної людини, яка зі зброєю в руках захищає Богом дані їй вольності й права.

Головною метою мого задуму — сприяти усвідомленню думки, що історія України починається з історії роду, виховання шанобливого ставлення до рідного краю, прагнення досліджувати його минуле, зберігати пам'ять про важливе, впевнено йти у майбутнє з вірою у свої сили й духом свободи. Лише тоді діти широко любитимуть Україну, запанує мир і Божа благодать на нашій рідній землі.

Основна мета сучасного козацько-лицарського гарту — формування в родині, школі та громадському житті творчої особистості

козака-лицаря, захисника рідної землі з яскраво вираженою українською національною свідомістю і самосвідомістю, світоглядом та характером, високою мораллю і духовністю.

Під час воєнної агресії росії проти України у громадському, шкільному і родинному житті нам потрібен, насамперед, культ лицарства: лицарський дух не дасть нудити у духовній нищості, історичному безпам'ятстві; тому включення потенціалу козацько-лицарської духовності у виховний процес значно активізує формування вільної, зі стійкими морально-вольовими якостями, силою духу особистості, готової зі зброєю в руках боронити рідну землю.

Українська козацька духовність — це історично сформована система духовних багатств лицарської верстви рідного народу, яка виробила у своєму бутті та способі життя найвищі цінності його національної душі, філософії, характеру, світогляду, моралі, правосвідомості, естетики; це лицарська духовність, компоненти якої розвиваються в напрямі довершеності, найглибшого відображення потреб, інтересів української нації, держави.

Одним із змістових напрямів козацько-лицарського виховання дітей і молоді є етнографічно-краєзнавча робота, вивчення минувшини рідного села, пізнання ужиткового мистецтва. Адже козацька символіка пов'язана із життєвими цінностями, втіленими у вишивках, оберегах, з елементами, притаманними саме Охматівському краю. До того ж, на прикладі старшого покоління молодь вбирає в себе духовні цінності, зростає у середовищі народних пісень, родинних звичаїв, занотовуючи перлини мудрості сумних і радісних сторінок історії свого села.

За стародавнім звичаєм, який народився ще у сиву давнину на Запорізькій Січі, щорічно козацька старшина Охматівського куреня на День українського козацтва проводить посвяту в козачата, джури та молоді козаки учнів місцевої гімназії, у якій беруть активну участь представники органів місцевої влади, жителі села. Обряд посвяти проводиться на місці будівництва храму Покрови Пресвятої Богородиці її настоятелем отцем Віталієм.

Юним козачатам і джурам вручаються універсали, які засвідчують, що їх прийнято до лав козацького товариства. Під час посвяти учні дають обітницю, широко обіцяючи любити, берегти та охороняти рідну неньку-Україну.

На хвилі національно-патріотичного виховання й гартування дітей і молоді щорічно в козацькому селі Охматів проводяться різ-

номанітні спортивні заходи, конкурси, фестивалі. Найпопулярнішим із них є турнір з боксу на кубок «Дрижиполя» — це не лише спортивні змагання, а поєднання сили духу, мудрості, здорового способу життя й утвердження українських національних традицій.

Українське козацтво на сучасному етапі розвитку здатне вирішити цілий ряд проблем: консолідувати українське суспільство, створити дієвий національний резерв для Збройних Сил України, вирішити проблему національно-патріотичного виховання учнівської молоді. Відродження козацьких традицій є надзвичайно потрібною і важливою справою. Постає сучасне українське лицарство — духовно постає Україна. Козаки мають стати захисниками честі й гідності України, її традицій, її культури.

Список використаних джерел

1. Руденко Ю.Д., Мельничук Ю.Л. Основи козацького лицарського виховання. К. : ТОВ «Вид-во «Гетьман», 2012. 298 с.
2. Руденко Ю.Д., Мельничук Ю.Л. Козацька педагогіка : навч. посібник. Кн. 1. К. : Золоті ворота, 2014. 360 с.
3. Національно-патріотичне виховання дітей і молоді засобами козацької педагогіки. Інформаційно-просвітницький матеріал / автор-укладач Ю.Л. Мельничук. К. : ТОВ «Видавництво «ПРОМЕТЕЙ», 2017. 90 с.
4. Тимофеев В.Я. Школа козацько-лицарського виховання. З досвіду роботи директора школи. Дніпропетровськ : Середняк Т. К., 2015. 260 с.
5. Черкащина козацька = Cherkasy Region is a Cossack Land / В.Г. Челелуха, Л.В. Сандига, В.Ф. Магеррамов та ін.; голов. ред. та упоряд. Л.С. Шитюк. Черкаси : Бізнес-стиль, 2021. 333 с.

КОЗАЦЬКА ПЕДАГОГІКА ЯК СКЛАДОВА ЕТНОПЕДАГОГІКИ

*Крижанівська А.
IV курс, група ІС-20-1,
спеціальність «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»,
Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».
Науковий керівник: Домніч Л.М., ст. викладач кафедри
української мови і літератури, іноземних мов та перекладу,
Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна»*

Козацька педагогіка й етнопедагогіка мають певний зв'язок через культурні та історичні аспекти, а саме: етнопедагогіка спрямована на вивчення і збереження культурних традицій, особливостей націо-

нального спадку та способів виховання, характерних для конкретної етнічної групи чи спільноти. У свою чергу, козацька педагогіка включає в себе педагогічні методи та цінності, які були характерні для козацького виховання. Козацька культура і традиції складають важливу частину національного культурного спадку.

Якщо розглядати етнопедагогіку з історичної перспективи, то вона вивчає історію розвитку педагогічних систем у конкретних етнічних групах та розвиває підходи до виховання, що враховують особливості культурно-історичного контексту. Козацька педагогіка, у свою чергу, визначалася своєрідними методами виховання і навчання, які були актуальні в період існування Козацької держави.

Зв'язок козацької педагогіки з родинним вихованням був і обов'язком, і правом. Адже батьки завжди бачили у своїх дітях власне благополуччя. У козацьких родин панував культ сім'ї і держави, батька й матері. Саме родина формувала у дітей силу духу, вміння долати життєві труднощі, стійкість, мужність, наполегливість, ліризм душі, поетичну натуру та естетичні смаки. У сучасних умовах розвитку української освіти особливої актуальності набуває вивчення та переосмислення козацької культури, побуту, традицій, звичаїв. Народна освіта відноситься до нематеріальної культурної спадщини й чітко відокремлює її від матеріальних артефактів.

Нормою запорозького життєвого права є демократизм (традиція обрання отаманів, гетьмана, представників гетьманського уряду тощо), а нормою сімейного права обов'язок та відповідальність. В історії етнічної педагогічної думки, зокрема в козацькій культурі, моральні відносини регулювалися як писаним правом, так і звичаєвим досвідом. Основними інструментами козацької родинної педагогіки були міфи, легенди, перекази, думи, пісні, характеристика і символіка. Існували також реалії, пов'язані з поняттями патріотизму, честі та безстрашності. Українська легенда була побудована на багатовіковій боротьбі за особисту свободу і національну незалежність. Кожен регіон України має свого героя-козака.

Підсумовуючи, можна зазначити, що козацька педагогіка — це народна педагогіка, визначною метою якої є любов до Батьківщини, мови та свого народу, її історії та культури, звичаїв і традицій. Звичаї та мова є найпотужнішими елементами, які поєднують людей в одну націю, в один народ. Народна педагогіка є основою становлення і розвитку педагогіки; від якої не одне покоління видатних педагогів черпало творчу наснагу поколінь.

Список використаних джерел

1. Ethnopedagogy: The Term and Content. *Sciendo*. URL: <https://sciendo.com/article/10.2478/atd-2019-0016>.

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ

*Ліщенко І.
вихователь-методист ДНЗ (ясел-садок)
комбінованого типу «Намистинка»,
м. Вишневе Бучанського р-ну Київської області*

Закони України «Про освіту», «Про дошкільну освіту» (2017) визначають як одне з найважливіших педагогічних завдань виховання в дітей любові до України, шанобливого ставлення до родини, поваги до народних традицій і звичаїв, державної та рідної мови, національних цінностей українського народу, а також цінностей інших націй і народів; свідомого ставлення до себе, оточення та довкілля.

Зокрема, в Законі «Про дошкільну освіту» зазначається: «Одним із основних завдань дошкільної освіти та виховання є формування особистості дитини, розвиток її творчих здібностей, пізнавальної активності; виховання в дітей шанобливого ставлення до родини, Батьківщини, поваги до народних традицій та звичаїв, рідної та державної мови, національних цінностей українського народу».

Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (від 25.04.2019) та Лист МОН України від 17.09.2019 р. «Про застосування державної мови в освітньому процесі» регулює функціонування і застосування української мови як державної у сферах суспільного життя на всій території України.

Базовий компонент дошкільної освіти України, всі чинні програми виховання та навчання дітей дошкільного віку не обходять стороною громадянсько-патріотичне виховання. Це свідчить про актуальність цього питання в умовах сучасної дошкільної освіти. Зокрема, у Базовому компоненті дошкільної освіти як державному стандарті визначено необхідність ознайомлення дітей із поняттями «державна», «народ», «людство».

В інструктивно-методичних рекомендаціях «Про організацію національно-патріотичного виховання в дошкільних навчальних закладах (лист МОН України від 25.07.2016 року), Концепції націо-

нально-патріотичного виховання дітей та молоді (наказ МОН України від 16.06.2015 року), Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки (Указ Президента України від 13.10.2015 року) виділено «патріотичне виховання в контексті розвитку духовного потенціалу особистості дитини дошкільного віку» як пріоритетний напрям освітньої роботи дошкільних навчальних закладів.

У розділі «Дитина у дошкільній Програмі виховання та навчання дітей від двох до семи років «Дитина» окреслено завдання ознайомлення дітей із явищами суспільного життя за напрямками, зміст яких поглиблюється в кожній віковій групі.

Національно-патріотичне виховання як складова всебічного розвитку посідає гідне місце в системі формування духовності, національної громадської свідомості українців. Специфіку українського дитячого садка на сучасному етапі працівники ДНЗ (ясел-садка комбінованого типу) «Намистинка» вбачають у вагомій перевазі в системі виховання та розвитку дітей усього українського: мови, фольклору, художньої літератури, мистецтва, музики, народних звичаїв і традицій, форм і засобів поведінки. Все це творить для дітей і дорослих національну картину світу, формує національну педагогіку і психологію, свідомість і гордість, обов'язкові складові духовної особистості. Видатний педагог Софія Русова вважала, що дитячий садок — це перша, найрідніша школа для дитини, національна школа, в якій пробуджується її національна і громадська свідомість. Кожен педагог дошкільного закладу має це робити, добре пам'ятати, вносити в своє виховання найбільше національного, патріотичного елементу.

Василь Сухомлинський сказав: любов до Батьківщини починається із захоплення красою того, що бачить перед собою дитина, чим вона милується, вкладає частину своєї душі, це найважливіше емоційне джерело любові до своєї землі. В нашому навчальному закладі велика увага приділяється створенню відповідного національно-розвивального простору. В кожній групі є національний куточок відповідно до змісту роботи та віку дітей, а також інформаційні стенди в приміщенні: «Україно моя», «Патріотичне виховання в дії», «Лялька-мотанка», «Предмети українського вжитку». Створений музей «Українська світлиця», де проходять цікаві заняття з українознавства.

Естетично оформлені стіни з українською символікою, цікавими епізодами побуту, народних казок створюють неповторний затишок та домашню атмосферу. Софія Русова стверджувала, що навкрути

в дитячому садку мусить бути все рідне, що нагадає хатні обставини з найкращого боку, мусить лунати рідне слово, рідна музика, поезія.

Костянтин Ушинський зауважував: як немає людини без самолюбства, так немає людини без любові до Батьківщини. Одним із найсуттєвіших показників моральності людини є патріотизм, тобто любов до Батьківщини, відданість їй та своєму народу. Патріотизм — це серцевина людини, основа її активної позиції, зазначав Василь Сухомлинський. За визначенням українського педагогічного словника С. Гончаренка, патріотизм — це одне з найглибших громадянських почуттів, змістом якого є любов до Батьківщини, відданість своєму народові, гордість за надбання національної культури. Патріотизм є соціально-історичним явищем, він виявляється в практичній діяльності, у вигляді патріотичних поглядів і переконань, і спрямовується на всебічний розвиток своєї країни та захист її інтересів. Без любові до Батьківщини, готовності примножувати її багатства, оберігати честь і славу, а за необхідності віддати життя за її свободу і незалежність, людина не може бути громадянином. Як синтетична якість патріотизм охоплює емоційно моральне, дієве ставлення до себе та інших людей, до рідної землі, своєї нації, матеріальних і духовних надбань суспільства.

Патріотичні почуття дошкільників засновуються на інтересі до найближчого оточення: сім'ї, батьківського дому, рідного міста, села, яке вони бачать щодня. Важливе значення для виховання патріотичних почуттів дошкільників має приклад дорослих, оскільки вони значно раніше переймають певне емоційно-позитивне ставлення, ніж починають засвоювати знання. Патріотизм як моральна якість має інтегральний зміст, з огляду на це, наш колектив в педагогічній роботі поєднує ознайомлення дітей з явищами суспільного життя, народознавством, засобами мистецтва, практичною діяльністю дітей (праця, спостереження, ігри, творча діяльність та інше, національні державні свята). Ти — українець, ти — українка, навкруги тебе рідна твоя земля Україна, рідний тобі народ, ти мусиш знати свій край, знати, що твій народ створив гарного, вічного, прекрасного, — переконувала Софія Русова.

Основними напрямками патріотичного виховання є формування уявлень про сім'ю, родину і родовід, краєзнавство, ознайомлення з явищами суспільного життя, формування знань про історію держави, державні символи, ознайомлення з традиціями та культурою свого народу, формування знань про людство. Орієнтуючись на дер-

жавні стандарти освіти, в молодшій групі діти мають знати назву рідного міста чи села, а в середній — мати уявлення про Батьківщину України, український народ, історію рідного міста. Старші діти мають знати про нашу державу, державні символи, столицю Київ, назви великих міст, значущі географічні назви: Крим, Карпатські гори, Дніпро, пам'ятні місця: Тарасова гора у Каневі, Хортиця, заповідник Асканія Нова тощо. Цій меті підпорядковані заняття «Я і Україна», «Казка в гості завітала», «Українську ляльку розглядаємо», «У гості до бабусі й дідуся», «Україна — рідний край», «Рідне місто Вишневе», «Державні символи» та ін.

Без мовного зв'язку з рідним народом, наголошувала Софія Русова, немає повноцінного національного й духовного життя. Важливим напрямом патріотичного виховання є залучення до народознавства, вивчення культури, побуту, звичаїв рідного народу. Дошкільників ознайомлюємо з культурними і матеріальними цінностями родини та народу, виховуємо розуміння сенсу життя, інтерес до родинних і народних традицій. Значну роль у вихованні відіграють народні традиції, досвід, звичаї, погляди, смаки, норми поведінки, що склалися історично і передаються з покоління в покоління. Долучаючись до народознавства, діти поступово утверджуються в думці, що кожен народ, у тому числі й український, має звичаї, які є спільними для всіх людей, пізнають традиції народу, мудрість, народну творчість (пісні, казки, прислів'я, приказки, ігри, загадки тощо). Поширюючи уявлення про народні промисли, вишивку, петриківський розпис, яворівську іграшку, вони поступово отримують більш-менш цілісне уявлення про втілену в художню і предметну творчість: своєрідність українського народу.

Все виховання дітей має бути позначене мистецтвом, естетичним сприйманням та емоціями, це принцип Софії Русової, який є провідним у роботі дитячого садка. У дошкільному віці діти залюбки беруть активну участь у народних святах і обрядах, пізнаючи їх зміст, розвиваючи художні здібності, навички колективної взаємодії. Важливою складовою патріотичного виховання дошкільнят є робота з батьками, а саме ознайомлення батьків з роботою дошкільного навчального закладу з питань патріотичного виховання, залучення їх до співпраці та стимулювання активної участі в ній, організація різноманітних заходів за участю батьків, ознайомлення батьків із результатами навчання і розвитку дітей, відкриті перегляди, інформація в куточках батьків, концерти, тренінги, виставки,

консультації, майстер-класи тощо. Але все ж таки, як зазначала Софія Русова, найкращим керманичем мусить бути рідна мати дитини, природна вихователька своїх дітей, яка інший раз і без наукової підготовки, одним інстинктом уміє читати в дитячій душі і розуміти її.

Сучасні концепції національного виховання наголошують на важливості національної спрямованості освіти, її органічної єдності з національною історією і традиціями, на збереження і збагачення культури українського народу. Провідними засадами діяльності сучасного національного дошкільного закладу мають бути національна психологія, культура та історія, а також загальнолюдські духовні надбання. Моральна спрямованість нашої педагогічної діяльності вимагає єдності національного і загальнолюдського у формуванні національної свідомості, інтернаціональних почуттів дошкільників. Національне самовизначення особистості, віднесення себе до певної нації, відданість їй, любов та інтерес до всього національного — за такої умови не перероджується національний егоїзм і негативне ставлення до інших націй, адже людина, яка має високу національну свідомість, поважатиме й інший народ.

Всеукраїнська акція «Перехрестя дружби», оголошена редакцією журналу «Дошкільне виховання» 2014 року (№ 11), активно гуртує дошкільні родини з різних куточків України. Наш дитячий садок «Намистинка» радо відгукнувся на пропозицію, за допомогою журналу подружилися з колегами із Херсонщини, м. Гола Пристань, дошкільного навчального закладу № 3 «Берегиня». За цей час встигли потоваришувати, за адресами, наданими редакцією, налагодили спілкування в телефонному режимі та системі онлайн, обмін досвідом, презентаціями роботи з дітьми, відеоекскурсіями, виготовленими власноруч сувенірами, а головне, взаємовідвідуванням. Зустріч колег, завідувача ДНЗ «Берегиня» Тамари Іванівни Бурдиги та вихователя-методиста Ірини Володимирівни Ангеленюк в стінах нашого дошкільного закладу була цікавою і педагогічно цінною. Попереду багатопланова змістовна робота, яка допоможе у цей непростий час педагогам України бути єдиними у своєму прагненні, виховувати малечу в злагоді, любові і мирі.

Звертаючись до педагогічної спадщини Софії Русової, сучасні педагоги впевнені: національне виховання є міцним підґрунтям у справі зміцнення моральних сил дитини і оновлення, відродження душі народу. Яке виховання дамо нашим дітям сьогодні, те широко відіб'ється завтра у всьому характері нашого національного

життя. Нашому поколінню випало складне, але почесне завдання: відродження української мови, держави, нації, славних козацьких традицій як феномену української та всесвітньої історії, і виконати його — наш громадянський обов'язок.

Перспективою подальшої роботи ДНЗ «Намистинка» з національно-патріотичного виховання є:

- відродження козацьких традицій, звичаїв, обрядів;
- краєзнавча робота з метою поширення знань про історію українського державотворення, народовладдя, української вільної козацької держави.

У межах співпраці ДНЗ «Намистинка» та Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна», зокрема Науково-освітнього центру патріотичного виховання молоді укладено угоду, якою передбачено різні форми роботи в тандемі: дитячий садок — школа — університет.

Перші паростки діяльності вже проростають на теренах звичних буднів, як-от: майстер-класи, які проводить викладач університету Мирослава Володимирівна Дячинська; екскурсії в Центр військово-патріотичного виховання «Десантник» м. Києва; туристичні походи з батьками до козацьких таборів, спільні педради, методичні об'єднання, концертні програми, зустрічі зі справжніми козаками (В.Ф. Панасюком, В.С. Опанашуком, Ю.Л. Мельничуком), свята, розваги та багато інших цікавих заходів, які з користю заповняють життєвий простір малечі та дорослих.

31 січня 2017 року на базі ДНЗ «Намистинка» проведено районне методичне об'єднання вихователів-методистів та музичних керівників дошкільних навчальних закладів Києво-Святошинського району з теми «Зміст козацько-лицарського виховання як складової національно-патріотичного виховання в умовах ДНЗ». Активними учасниками заходу стали педагоги дитсадків району, ДНЗ «Берегиня» № 3 міста Гола Пристань в особі Бурдиги Т.І. та Ангеленюк І.В., представник Університету «Україна» Мельничук Ю.Л., професор кафедри теорії та історії педагогіки НПУ ім. М.П. Драгоманова, докт. пед. наук, академік АН ВО України, основоположник ідеї козацько-лицарського виховання Руденко Ю.Д., крайовий отаман Київщини, генерал-хорунжий Українського козацтва Панасюк В.Ф., голова Києво-Святошинської районної спілки воїнів-інтернаціоналістів та учасник бойових дій Козленко Л.Л., редактор журналу «Дошкільне виховання» Мельник О.В. Свою професійну майстерність

показали педагоги ДНЗ «Намистинка» Шемельова Л.А., Гаврилюк Н.Н., Лата Н.В., Капшук Н.С., Дерда С.М., вихованці старшої групи, учні 6-В класу Вишнівської ЗОШ I–III ступенів № 3 (класний керівник Міщенко В.А.), старшокласники (керівник Туркот Т.О.), хор «Вишневий дзвін» (художній керівник Крижанівський О.О.). Понад 70 учасників заходу мали змогу оглянути ігрові і розвивальні осередки садка, інтерактивно поспілкуватися з дітьми та персоналом, переглянути музично-театралізовану розвагу «Ми — маленькі козачата» за участю вихованців та педагогів дитсадка, школярів, насолодитися виступом хору. Гості зустрічі відзначили велику цінність проведення подібних заходів в співдружності і співпраці дитсадка, школи, громадськості.

Діти старшої групи ДНЗ «Намистинка» та педагоги 27 квітня 2017 року та 24 квітня 2018 року відкривали музично-літературним привітанням урочисті засідання II, III Всеукраїнських науково-практичних конференцій «Україна — козацька держава», а також Міжнародні конференції (2019 рік). Вихователь-методист Ліщенко І.Л. є постійним учасником всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференцій «Формування державотворчих якостей, національної гідності й гордості на козацько-лицарських традиціях українського народу в контексті стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді (16 грудня 2016 року), «Освітньо-виховні та героїчні традиції українського козацтва в цивілізаційному просторі Європи» (19 грудня 2018 року), «Освітньо-виховні та патріотичні традиції українського козацтва у контексті слов'янських і загальноєвропейських цивілізаційних процесів» (28 лютого 2019 року), які проходили у Відкритому міжнародному університеті розвитку людини «Україна».

01 березня 2019 року на базі ДНЗ «Намистинка» відбулася VI Міжнародна науково-практична конференція «Освітньо-виховні та патріотичні традиції українського козацтва у контексті слов'янських і загальноєвропейських цивілізаційних процесів», під час якої практично показано як реалізується національно-патріотичне виховання дітей і молоді на засадах козацької педагогіки. Педагоги представили гостям музичну розвагу «Моя країна — Україна!» за участю дітей старшої групи (вихователі Капшук Н.С., Паславська І.В.), учнів 8-В класу Вишнівського академічного ліцею «Основа» (класний керівник Міщенко В.А.), ансамблю бандуристів «Дивоцвіт» Вишнівської школи мистецтв (худ. кер. Матвійчук С.М.), вокального ан-

самблю «Вишнівчаночка» (худ. кер. Мельник Л.М.). На захід прибули представники з різних областей України: Вінницької, Луганської, Житомирської, Чернігівської, Львівської, Запорізької, Рівненської та дружньої Болгарії в особі професора Софійського Університету ім. Святого Климента Охридського Караіванова Миколи, професора НПУ ім. М.П. Драгоманова Руденка Ю.Д., наказного Верховного отамана Українського козацтва Опанащука В.С., начальника Науково-освітнього центру патріотичного виховання молоді Університету «Україна» Мельничука Ю.Л., члена Громадської ради при МОН України, отамана Українського Буджацького козацтва Тимофєєва В.Я., завідувача ДНЗ «Берегиня» № 3 міста Гола Пристань Бурдиги Т.І. та вихователя-методиста Ангеленюк І.В., вихователя-методиста дошкільного відділення гімназії «Провесінь» м. Львів Коваль А.О., та музичного керівника Глинки О.М., методиста Києво-Святошинського методичного центру відділу освіти Калабуліної Г.Д., редактора журналу «Дошкільне виховання» Мельник О.В., педагогів Києво-Святошинського району.

ДНЗ «Намистинка» — активний учасник Міжнародного фестивалю «Козацькій славі жити у віках», який проходить щорічно до Дня Конституції України 28 червня в історичних сотенних та полкових містечках (онлайн та офлайн). Щоразу дошкільний заклад нагороджується дипломом учасника.

Педагоги ДНЗ «Намистинка» постійно знаходяться у творчому пошуку нових методів роботи з національно-патріотичного виховання, вивчають та застосовують у своїй роботі кращі зразки досвіду дитячих садочків, які поглиблено працюють з теми козацько-лицарського виховання, а саме: ДНЗ «Подоланочка» м. Славута Хмельницької області, ДНЗ № 18 «Росинка» м. Бахмут Донецької області, приватного етносадку «Котигорошко» м. Ірпінь та інших.

Досвідом роботи з національно-патріотичного виховання ми постійно ділимося з громадськістю під час перебування в різних регіонах України: м. Коростень Житомирської області (лютий, 2018 р.), м. Ірпінь Київської області (березень, 2018 р.), м. Умань Черкаської області (червень, 2018 р.), м. Сіверськостанція Луганської області (жовтень, 2018 р.), м. Черкаси (грудень, 2018 р.), м. Запоріжжя (грудень, 2018 р.), м. Львів (січень, 2019 р.), Румунія (лютий, 2020 р.), смт Затока Одеської області (серпень, 2020 р.).

Ідея наскрізного навчання в тандемі: дитячий садок — школа — вищий навчальний заклад запропонована президентом Відкритого

міжнародного університету розвитку людини «Україна», доктором технічних наук, професором Таланчуком П.М. знаходить реальне втілення в щоденній клопіткій праці педагогів, дітей, батьків та громадськості задля відродження України, а саме: української нації.

Дитячий, педагогічний та батьківський колективи будуть і далі робити все можливе для відродження українського козацтва, народної культурної спадщини, утвердження національної мови.

ДНЗ «Намистинка» постійно розширює коло друзів, об'єднує молодіжні, дошкільні родини з різних регіонів України та світу, з метою взаємозбагачення знаннями, підвищення професійної майстерності, обміну досвідом, творчих пошуків, впровадження інновацій у царині дошкілля, об'єднання українців як нації в Україні та в світі.

ВИКОРИСТАННЯ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНИХ ФОРМ ТА МЕТОДІВ ОСВІТНЬО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В ДІЯЛЬНОСТІ СЛАВУТСЬКОГО ІСТОРИЧНОГО МУЗЕЮ З МЕТОЮ ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ СЕРЕД ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ

Макогончук О.

*молодший науковий співробітник,
КЗ «Славутський історичний музей», м. Славута*

У статті висвітлюється питання музейної педагогіки, зокрема приділено увагу сучасним формам та методам освітньо-виховного процесу в музейному середовищі з метою інтелектуального розвитку підростаючого покоління, формування та розширення кругозору як окремої особистості, так і виховання нації й зміцненні державності загалом.

Ключові слова: музей, музейна педагогіка, тематичний захід, освітньо-музейний процес, експонат, «вільна» розмова, зворотня комунікація.

Музей — це історична скарбниця, яка зберігає довідки, факти, спогади, артефакти минулого, інформацію про життя краю та його мешканців протягом століть. І оскільки в основі музейної діяльності лежить прагнення розповісти, показати, популяризувати, нагадати, дати можливість поринути у спогади, то основним завданням тут виступає збереження, вивчення та популяризація інформаційного, речового чи іншого виду музейного зібрання або окремого предме-

ту (експонату) як складової частини цікавої та захоплюючої розповіді про минуле життя краю, звички, традиції, певні особливості.

З-поміж різновидів діяльності музею одним з важливих підходів організації і змісту навчально-виховної діяльності посідає музейна педагогіка, яка і займається популяризацією, доступністю, розповідженням, ознайомленням з історичним минулим краю, що відбувається через проведення міні-екскурсу, оглядових та тематичних екскурсій, заходів, лекцій, уроків тощо.

В основі музейної педагогіки можна визначити такі напрямки:

- інформування — це перша сходишка музейної науки (початкові відомості про музей, музейні предмети);
- навчання — це якісно новий рівень, який включає в себе передачу і засвоєння набутих умінь і навичок;
- розвиток творчих здібностей — музей створює особливі умови для розвитку творчих здібностей;
- спілкування — встановлення взаємних ділових або дружніх стосунків на основі спільних інтересів, пов'язаних з тематикою музею;
- відпочинок — організація вільного часу в музейній кімнаті.

Постійними відвідувачами музею є учнівська молодь освітніх закладів міста, у житті якої музеї й відіграють роль виховання відповідальних громадян України, які усвідомлюють цінності громадянського суспільства, поважають культурне, духовне й історичне надбання українського народу, здатні відповідально реалізовувати власні права й обов'язки задля розвитку демократії в Україні [2, с. 50]. Молодь шкіл, гімназій, інших навчальних закладів користується усім широким спектром послуг, які надаються КЗ «Славутський історичний музей» для популяризації та вивчення історії.

Проводячи музейні заходи, успішно впроваджуємо та користуємося принципами поєднання поданої інформації з наочністю, зворотнім зв'язком та отриманими одержувачем знаннями. Це і є той вид музейної педагогіки, який дозволяє широко пропагувати музейні зібрання та, в нашому випадку, прививати любов молоді до рідного краю. Враховуючи інтереси, вікову категорію чи контингент аудиторії, обов'язковим є написання оригінального тексту заходу доступною, зрозумілою та необтяжливою лексикою. Так, наприклад, учнів старших класів, які цікавляться подробицями, дрібними деталями, цифрами, історичними фактами неможливо утримати інформацією, яка призначена для сприйняття учнями молодших класів. Для прикладу, дуже цікавим та пізнавальним виявився урок

для маленьких пізнайків з нагоди відзначення 405-ої річниці рідного міста. Любов до рідного краю та інтерес до вивчення історії свого міста, використання методики «запитання-розмірковування-відповідь» допомогли перетворити урок історії на захоплюючу подорож з назвою «Місто крізь віки». Майбутні школярики з впевненістю, щирим пориванням та невідомою радістю ділилися своїми знаннями та емоціями.

Важливими та необхідними стали уроки патріотичного спрямування: «Боротьба, мужність та звитяга...», «Мужність воїнів живе віками», «Їх честь і слава не забуті», «Патріотична молодь — як основа майбутнього держави». Збережені в пам'яті подвиг борців проти загарбників, зразки їх мужності, відважності, стійкості та непохитності духу створювали та продовжують творити нашу непереможну традицію, збільшують віру у перемогу та формують незламність вільного українського духу. Подібні уроки, що пов'язані з людьми, які змінювали історію нашого народу на краще, зможуть прищепити любов до свого народу та рідного краю, виховати повагу до історії та подвигу героя, який протягом століть стає на захист рідної Батьківщини. В основу системи національно-патріотичного виховання покладено ідеї зміцнення української державності як консолідуючого чинника розвитку суспільства, формування патріотизму та утвердження національних цінностей [5].

Проводячи уроки патріотично-виховного спрямування у КЗ «Славутський історичний музей» успішно користуємось методикою поєднання історичної розповіді з особистими переживаннями, які підкріплені наочною: фотокартками, слайдами, картами, схемами. Для прикладу, з нагоди відзначення річниці вигнання нацистських окупантів з Славuti в приміщенні музею для здобувачів освіти I курсу ДПТНЗ «Славутський професійний ліцей» було проведено урок тематичного спрямування «Тих днів у пам'яті не стерти». Під час уроку згадували разом з учнями трагічні події років Другої світової війни, зокрема внесок місцевого населення в боротьбі проти окупанта, проаналізували демографічні втрати на фронтах війни та в тилу противника.

Для кращого сприйняття, розуміння, співчуття та використання додаткової методики «особистої присутності» практикуємо проведення виїзних уроків з оглядом історичних місць пам'яті. Це цікаві місця, які розповідають про княжий період, мануфактурне виробництво, просвітній та духовний розвиток краю, трагічні події, які

змусили жителів ставати на захист Батьківщини. Так, розповідь про події Другої світової війни, знищення населення у концентраційних таборах на місці безпосереднього розташування — допомогла відчувати біль, переживання та зрозуміти безвихідь того, в більшості випадків, що відбувається. Подібної тематики заходи проводяться за потребою, за необхідністю розуміння та збереження пам'яті про невинно загиблих жителів краю. Розповідь про масове знищення мирних жителів єврейської національності, про різновиди концентраційних таборів, що були організовані нацистською владою на території Славутчини, про масові вбивства, звірства, знущання, антисанітарію, голод, каторжну працю, що позбавляли людей надії на виживання не залишила учнів байдужими до людського горя. Здобувачі освіти 10-х класів НВК «Дошкільний навчальний заклад — загальноосвітній навчальний заклад I ступеня, гімназія» мали змогу відвідати місце, де 27 червня 1942 року нацистами було скоєно кривавий злочин над жителями єврейської національності Славутчини, потім побували на Міжнародному меморіальному комплексі «Поле Пам'яті» — кладовищі колишніх військовополонених табору «Грослазарет. Славута».

Дуже цікавою та дієвою у практиці КЗ «Славутський історичний музей» стала організація тематичних заходів підсилених зустрічами з очевидцями подій, з цікавими людьми. Зокрема, з нагоди такої важливої історичної події, яка спрямувала Україну на шляху до Європи — Революції Гідності та Дня початку російської агресії в Криму, що відзначається щорічно 20 лютого, Дня спротиву окупації Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, що відзначається 26 лютого, в приміщенні музею для здобувачів освіти II–III курсів ДПТНЗ «Славутський професійний ліцей» було проведено урок патріотичного спрямування «Пам'яті героїв». На зустріч був запрошений один із активних учасників Революції Гідності, керівник Кримської організації Конгресу Українських Націоналістів Василь Леонтійович Овчарук.

У час інформаційних технологій одним із цікавих та досить дієвих засобів розповсюдження історичної, навчально-просвітньої інформації є методика праці в режимі онлайн: відеорозповіді, стрічки пам'яті, історичні подорожі. Протягом року на офіційному сайті КЗ «Славутський історичний музей» та сторінці facebook з'являються дописи та публікації про важливі, цікаві історичні події чи видатних людей краю. Це, наприклад, відео до Дня вишиванки, з нагоди

відзначення річниці міста, святкування Дня музею. Зберігаючи пам'ять про героїчне минуле нашого краю створюємо онлайн відеопрезентації про події Другої світової війни, участь земляків у Афганській війні та при ліквідації наслідків аварії на Чорнобилянській атомній електростанції, події Майдану чи АТО/ООС. З великим смутком та болем змушені розширити галузь такого різновиду методики музейного навчання рубрикою щодо вшанування пам'яті загиблих воїнів-захисників, які мужньо та з відчуттям безмежної любові захищали свій рідний край, свій народ в період сучасної повномасштабної російсько-української війни. Так, для вшанування та збереження пам'яті полеглого у російсько-українській війні славутичанина Охрімчука Івана Ігоровича на сторінці facebook Славуцького історичного музею розміщено відеопрезентацію «Пам'ять про героя».

Неодноразово Славуцький історичний музей організовував зустрічі з цікавими людьми, майстрами своєї справи. Для прикладу:

– волинський майстер Володимир Пантелеймонович Ящук, який зачаровує своїми оригінальними та неповторними роботами мініатюрних вітрильників у пляшках, виконаними з-понад 70 різних природних і штучних матеріалів: волосся, павутина, кріп, хвостики вишні, шкірка винограду тощо;

– видатний майстер світового мікромініатюрного мистецтва, творець витворів, що вражають своєю унікальністю, мікроскопічними розмірами, красою Володимир Едуардович Казарян;

– київські митці Софія Атлантова та Олександр Клименко, які є авторами унікальної виставки, аналогів якої немає в усьому світі: «Ікони на ящиках з-під набоїв»;

– унікальна виставка плакатів художників Хмельниччини «Світло переможе темряву!», яка є своєрідним символом вираження протесту російсько-українській війні та в оригінальний спосіб порушує болючу для українців проблему вторгнення, знищення та окупації.

Подібні приклади музейного навчання, пропагування музейного життя, методів музейної педагогіки реалізуються КЗ «Славуцький історичний музей». Тобто, у своїй діяльності музей успішно користується новими формами організації навчальної діяльності із залученням та використанням різноманітних способів подачі інформації: сприйняття на слух, візуалізація, включення елементів «вільної» розмови, зворотня комунікація.

Список використаних джерел

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Рівне : Волинські обереги, 2011. 522 с.
2. Музейна педагогіка в науковій освіті: збірник тез доповідей учасників II Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Київ, 26 листопада 2020 р. / за наук. ред. С.О. Довгого. К. : Національний центр «Мала академія наук України», 2020. 310 с.
3. Музейна педагогіка і виховання нації / Н.О. Філіпчук. *Молодий вечірний*. 2018. С. 137–142.
4. Фонди СІМ.
5. Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2020–2025 роки : Указ Президента України від 18 травня 2019 р. № 286/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019#Text>.

ВИСОТИ КОЗАЦЬКОЇ ДУХОВНОСТІ

Мельничук Ю.

*директор Науково-освітнього центру патріотичного виховання молоді,
Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»*

Україна робить упевнені кроки у своєму державному, культурному та духовному відродженні. Повертаються із забуття волелюбні заповіді дідів і прадідів, національні цінності та святині. Сучасна епоха відродження має привести до відновлення забутих і занедбаних національних, зокрема й козацьких, традицій і звичаїв, досягнень вітчизняної культури на попередніх етапах її розвитку. Національне відродження — це якісне оновлення багатогранного життя, яке передбачає всебічний розвиток нашого суспільства, української нації та держави і забезпечує невпинний поступ вітчизняної культури, науки, освіти, економіки, духовності до світових висот.

Розбудова незалежної України, досягнення нею в найближчому майбутньому в багатьох галузях життя світового рівня розвитку неможливі без пізнання і творчого відродження національно-духовних пластів минулого, зокрема великої Козацької доби. «У XVI ст. народжується нова форма спілкування українців — Запорізька Січ як християнська демократична республіка. Її визначальними рисами були воля й козацтво, що розливалися, за висловом М. Гоголя, на всю Україну. Цієї думки дотримувались М. Костомаров, М. Грушевський та інші дослідники. Саме з Січі розпочала свій відлік українська Гетьманщина, привабливість упорядкування

форм співжиття народу якої не втратило свого значення й нині». Пізнання ідейноморального, виховного потенціалу козацької духовності, розкриття своєрідних форм її існування, самобутніх шляхів розвитку має вирішальне значення у відродженні та становленні української національної системи виховання, школи і педагогіки, у формуванні вільної особистості, її духовності.

Особлива роль у вихованні сучасної молоді належить пізнанню духовності запорізьких козаків, які були елітною частиною українського народу. Мав рацію видатний історик України Михайло Грушевський, підкреслюючи, що період існування Запорізької Січі — «це найбільш яскравий і цікавий період українського життя і з погляду українця-потомка, і з погляду стороннього дослідника-історика». Додамо, що Запорізька Січ разом із її морально-духовним потенціалом, виховними традиціями є найяскравішою сторінкою і в історії вітчизняної педагогіки. У багатьох відношеннях Запорізька Січ не має аналогів в історії. В цьому лицарському осередку гартувалася слава когорти видатних українських гетьманів, мудрих державних діячів, полководців, провідників народних повстань проти національного гніту: Северина Наливайка, Тараса Федоровича (Трясила), Павла Павлюка, Івана Сулими, Дмитра Гуні, Петра Сагайдачного, Богдана Хмельницького, Івана Богуна, Максима Кривоноса, Івана Сірка, Івана Мазепи, Максима Залізняка, Семена Палія та багатьох інших. Запорізьке козацтво — це гордість української нації, найвищий її злет у своєму віковичному розвитку.

Одним із найвидатніших козацьких полководців був Петро Конашевич Сагайдачний, освіченість, духовність якого були надзвичайно високі. Саме під його керівництвом козацтво стало не лише могутньою військовою силою, а й найважливішим державотворчим чинником. Навіть військові, політичні супротивники давали йому високу оцінку як неперевершеному стратегу і тактику військової справи, далекоглядному політику. Коли над Європою нависла смертельна загроза навали величезної армії султанської Туреччини, в керівних колах європейських країн вироблялися плани призначити головнокомандуючим з'єднаних збройних сил антитурецького блоку держав гетьмана запорізького козацтва Петра Сагайдачного. Він здобув освіту в першій вітчизняній Острозькій академії, заснованій в 1576 році. Тут працювали професорами такі відомі українські вчені, як Г. Смотрицький, Д. Наливайко (рідний брат відомого провідника козацько-селянського повстання проти

польського гніту Северина Наливайка), В. Малюшинський, С. Флячич та ін.

На все життя П. Сагайдачний залишився вірним поборником національної системи виховання, меценатом освітніх закладів. Глибоко усвідомлюючи роль Києво-Могилянської академії в розвитку культури, освіти, науки України, її державності та роль Київського братства в об'єднанні всіх національних сил, гетьман П. Сагайдачний вступив до нього, як ми вже зазначали, разом із 20-тисячним Військом Запорізьким. Цей крок мав велике політичне значення, він сприяв зміцненню Київського братства як національнопросвітницької і патріотичної організації. Значну частину своєї маєтності П. Сагайдачний заповів Київському братству і Києво-Могилянській академії, яка успішно готувала національні культурні, освітні та наукові кадри, була найвизначнішим центром української духовності.

Українська козацька духовність постійно поглиблювалася завдяки творчому використанню досягнень вітчизняної та зарубіжної науки, а також народної мудрості. Українська козацька духовність — це історично сформована система духовних багатств лицарської верстви рідного народу, яка виробила і в своєму бутті, способі життя відобразила найвищі цінності його національної душі, характеру, світогляду та ідеології. Козацька духовність — це містке фундаментальне поняття, наснажене згустками життєвої, культурноісторичної мудрості, ідейноморальним та емоційноестетичним змістом, національним і загальнолюдським потенціалом. Це поняття розкриває людину-українця як активного діяча історії свого народу, господаря рідної землі та держави, володаря, охоронця і примножувача національних матеріальних і духовних багатств.

Як найвища якісна характеристика свідомості козацька духовність має свою самобутню систему цінностей. Їй притаманні цілісність і гармонійність, віра, надія і любов до всього батьківського, свого родоводу, повага до загальнолюдських здобутків, єдність істини, добра і краси. Складовими і невід'ємними компонентами козацької духовності є ненависть до всього, що гальмує розвиток рідного народу, обмежує його можливості та перспективи, прагнення та уміння долати перешкоди, які стоять на шляху до утвердження волі, свободи особистості і народу, незалежності України, рівноправності всіх націй.

Чужоземні колонізатори прагнули будь-що знищити матеріальну базу козацької духовності, насамперед ту споконвічну територію, яка виплекала лицарську духовність України. Її серцевину становили

Запорізька Січ — форпост вільнодумства, народної філософії свободи і незалежності та Гетьманщина — Українська козацька держава, стоїтними градами якої були Чигирин, Батурин, Глухів.

Дуже важливим історичним фактом є те, що козаки завжди були власниками (землі, домашньої худоби, будівель тощо), дбайливими господарями, мали високий рівень добробуту, жили, як правило, заможно. У спадок від дідів і прадідів вони одержали рідну землю, густо зрошену потом і кров'ю. Збереження і примноження скарбів рідного народу, звияжний захист його від ворогів сприяли постійному розвитку культури, духовності козаків. У ній чільне місце посідали ідеї власності, здобутої власними руками, кмітливою і підприємницькою думкою.

Козацька духовність була невіддільна від ідеї Бога як захисника народу, нації, України. Образно кажучи, на вершині козацької духовності були Бог і Україна, а непорушними підвалинами її — ідеї любові до рідної землі, народу, пошани до волелюбних заповідей дідів і прадідів.

Стійкість і міць козацької духовності становило те, що лицарі свято берегли віру батьків і дідів, їхні духовні здобутки. Ще з епохи дохристиянської, зокрема дайбожицької, вони донесли побожне ставлення до рідної природи, землі, середовища, у якому жили. Вірування, духовні традиції дайбожичів так виховували молодих, що вони відчували нерозривну єдність із неживою і живою природою, територією прашурів, духовність яких сприяла тому, що в кров і плоть, свідомість і підсвідомість козаків входило відчуття і осмислення себе органічною частиною навколишнього природного середовища, материзни і дідизни. Засоби сімейної, шкільної та соціальної козацької педагогіки так впливали на особистість, що в неї не виникало ніякого відчуження від рідної природи, землі, як це стало помітно в пізніші часи, ближчі до наших. Високе поетичне ставлення до дійсності, оспівування краси життя, високі душевні поривання, що, здавалося, своїми регістрами сягали неба й зірок, були притаманні і козакам, і їхнім предкамдайбожичам. Світлість душі, високість її устремління, глибина милосердя і віра в перемогу людського тепла, гуманності, єдність із рідною природою, устремління до таємниць Космосу — все це дає підстави називати їх сонцепоклонниками. Знаменно, що близькість до природи, її глибоке відчуття, гуманне ставлення до неї дайбожичів і козаків, їхня самобутня духовність, що передавалася з покоління в покоління, допомогли великому ук-

раїнському патріоту зі світовим ім'ям, першому президентові Всеукраїнської академії Наук (ВУАН) В. Вернадському створити геніальне вчення про ноосферу, збагатити сучасну цивілізацію.

В останні десятиліття офіційного існування українського козацтва в межах Російської імперії наш великий національний любомудр Г. Сковорода, що був родом із козацької родини, став на сторожі волелюбної духовності. У науковій, філософській думці, широкій просвітницькій і педагогічній діяльності він був авторитетним виразником і творцем на новому історичному етапі не скутого жодними чинниками лицарського мислення. Однак культурноісторичні обставини погіршувалися, російська імперія поступово підрізала коріння українській, зокрема козацькій, духовності, систематично звужувала сфери її функціонування та розвитку. Коли русифікована і пройнята московським духом Церква стала виразником інтересів Російської імперії, Г. Сковорода почав різко критикувати її служителів, Біблію, трактування і усвідомлення змісту якої спрямовувалося на витіснення пізнавального та виховного ідейного, емоційно-образного потенціалу української, зокрема й козацької, духовності. Доводиться лише дивуватися, яку треба було мати глибину проникливої думки, силу духу, громадянську мужність, справді лицарську відвагу і прозірливість, щоб усвідомити ту негативну роль, з якою наші недруги почали використовувати Біблію — скарбницю багатьох загальнолюдських цінностей.

Найвищими національними і вселюдськими духовними цінностями козацької еліти були ідеї волі та свободи людини і народу, нації і держави. Козацька духовність спрямовувалася на утвердження національного способу життя, укорінення та увічнення в ньому реалій, геніально висловлених Великим Кобзарем України Тарасом Шевченком: «В своїй хаті своя правда, і сила, і воля». Історична доба козаччини формувала цілісну, суверенну індивідуальність, повноцінну особистість, яка була творцем і володарем самотутніх скарбів духовності. Козацька духовність забезпечувала високу ефективність розвитку економіки, зокрема вирощення сталих високих урожаїв пшениці, жита, інших злакових. Чужоземці згадували, що в козацьку добу українці збирали стільки хліба, що нерідко не знали, куди його подіти.

Доки козацтво плекало свою високу духовність, доти була і українська держава, незалежна чи автономна. Вільне українське лицарство забезпечувало стрімкий розвиток усіх сфер державного життя, зокрема культури, науки, освіти, виховання.

Список використаних джерел

1. Андрущенко В.П. Роздуми про освіту. К. : Знання України, 2004.
2. Антонович В.Б. Про козацькі часи на Україні. К. : Дніпро, 1991.
3. Балушок В. Ініціації запорозьких козаків. Слово і час. 1994. № 6.
4. Ващенко Г. Виховання волі і характеру. К. : Школяр, 1999.
5. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки. Дрогобич : Коло, 2003.
6. Гнатенко П.І. Український національний характер. К. : «ДОКК», 1997.
7. Губко О.Т. Психологія українського народу. В 4 кн. Кн. 1. Психологічний склад праукраїнської народності. К. : ПВП «Задруга», 2003.
8. Грушевський М.С. Історія України-Руси. К. : Наук. думка, 1995. Т. VI, VII.
9. Донцов Д. Дух нашої давнини. Дрогобич : Відродження, 1991.
10. Запорізьке козацтво в українській історії, культурі та національній свідомості. Матеріали міжнародної наукової конференції. — К., 1997.
11. Іванишин В. Нація, державність, націоналізм. Дрогобич : Відродження, 1992.
12. Історія українського війська (1917–1995). Львів, 1996.
13. Каюков В.І. Лицарське виховання. Кіровоград, 2000.
14. Кентій А.В. Нарис боротьби ОУН-УПА в Україні. К. : Вид-во ім. Олени Теліги, 1999.
15. Леп'явко С. Козацькі війни в кінці XVI ст. в Україні. Чернігів : Сіверянська думка, 1996.
16. Мищик Ю.А. Як козаки воювали: історичні розповіді про запорізьке козацтво. Дніпропетровськ : Січ, 1991.
17. Національна програма відродження та розвитку Українського козацтва на 2002–2005 роки. К., 2001.
18. Основи національного виховання / Руденко Ю., Стельмахович М., Губко О., Кузь В.). К. : Інформаційновидавничий центр «Київ», 1993.
19. Перший український педагогічний конгрес. Львів, 1938.
20. Про відродження історикокультурних та господарських традицій Українського козацтва : Указ Президента України. К., 1995.
21. Сас П.М. Політична культура українського суспільства (кінець XVI — перша половина XVII ст.). К. : Либідь, 1998.
22. Стельмахович М.Г. Українська родинна педагогіка. К., 1996.
23. Українська душа. К. : Фенікс, 1992.
24. Федоренко Д.Т. Школа і освіта Запорозької Січі. Кривий Ріг : ПП Вид. дім, 1990.
25. Фігурний Ю. Історичні витоки українського лицарства. К. : Вид. дім «Стилос», 2004.
26. Щербак В. Українське козацтво: формування соціального стану. Друга половина XV — середина XVII ст. К. : Вид. дім «КМ Академія», 2000.
27. Яворницький Д.І. Історія запорозьких козаків: У 3х т. К. : Наук. думка, 1990. Т. 1.

КОЗАЦТВО ТА ЕКОЛОГІЯ

Мовчан В.

*к.б.н., директор Інституту біомедичних технологій
Університету «Україна»*

Козак — насамперед означає «вільний воїн», — воїн, який захищає свою країну. Часто у таких битвах буває і країна зрана, і сам воїн. Тому сучасний козак має розуміти, як відновити спалені села і міста, ліси і поля, своє та побратимів здоров'я, пам'ятати, що лише країна із квітучою природою може бути місцем для щасливого життя. Для цього потрібно навчатись методам відновлення зруйнованих екосистем, екологічним методам відновлення сільськогосподарських земель та господарювання на них, методам відновлення здоров'я природними засобами. І в освоєнні та розповсюдженні таких знань козацька молодь може стати передовим загonom, оскільки це часто вимагає наполегливості та неабиякої сміливості.

Питаннями лікувального впливу природного середовища займається *екотерапія* — усвідомлене спілкування людини із елементами екосистем та *гарденотерапія* — лікувальне садівництво, яке дозволяє сполучати реабілітацію із вирощуванням екологічно чистих продуктів харчування (що є елементами трудотерапії). Коли травмовані фізично і/або психологічно люди садять і доглядають рослини, бачать, як вони гарно ростуть завдяки їх турботі — це їм повертає радість.

Гарденотерапія набирає все більшої популярності як у глобальному масштабі, так і в Україні. Зокрема, Національний еколого-натуралістичний центр (НЕНЦ) рекомендує використовувати її для реабілітації учнівської молоді після закінчення карантину, а різноманітні реабілітаційні центри та заклади соціального захисту почали активніше впроваджувати у себе цю методику.

Гарденотерапія поліпшує все: когнітивну і рухову функції, настрій, фізичне здоров'я і т.д. — за умови правильного дозованого застосування. Вона вирішує найширше коло проблем із фізичним та психічним здоров'ям, не замінюючи медикаментозних та інших медичних методів, але значно підвищуючи їх ефективність.

Займаючись гарденотерапією чи допомагаючи іншим нею займатись, можна вирощувати квіти, плоди чи декоративні сади, створювати стінове та дахове озеленення. Воно наближає місто до природного середовища, має високу середовищеутворюючу здатність та є біотопом для багатьох тварин — від метеликів і птахів до білок та куніць. Будинок Хундертвассера у Відні є чудовим прикладом гарденотерапії.

Гарденотерапія має бути посилюючою, не перевантажувати пацієнтів і давати користь не тільки для здоров'я, а й для продовольчої безпеки, тому доречно організовувати її на принципах *пермакультури*.

Первинне значення цього терміна — «стале сільське господарство». До наших днів це поняття значно розширилось і тепер пермакультура — це облаштування усіх сфер життєдіяльності людини у відповідності із законами екології. Саме пермакультура є втіленням у життя екології, оскільки вона запроваджує такі способи господарювання, які дружні до природи, не виснажують, а відновлюють ґрунти і біорізноманіття. Це демонструють три базових принципи пермакультури: 1) повага до природи, 2) повага до людини та 3) справедливий розподіл (як поміж людьми, так і між людьми і природою: від 10 до 30% урожаю залишати на полі чи городі «для зайчика»).

Перейти до таких методів життя і господарювання нелегко, оскільки усі попередні покоління займались природоруйнуючим господарством, тому потрібні знання і сміливість їх втілювати, що є достойним завданням для козаків.

PATRIOTIC ACTIVITY OF YOUTH OF UKRAINE IN THE FRAMEWORK OF ERASMUS+

Rudenko V.

Gimnasium of Kryvyi Rih № 93;

Syrotych Y.

art lyceum «Kyiv Children's Academy of Arts Named After M.I. Chambers»;

Sobko S.

Uman lyceum № 3;

Marchenko A.

Balakliia Pedagogical Professional College

KZ Kharkiv Humanitarian and Pedagogical Academy

of Kharkiv Regional Council;

Svyrydenko A.

Municipal institution «Chernihiv Regional Scientific Lyceum»

of the Chernihiv Regional Council.

Scientific adviser: Yeung I., Head of Department of Ukrainian Language and Literature, of Foreign Languages and Translation, senior teacher of Institute of Philology and Mass Communications University «Ukraine»

Erasmus+ has become a significant part of student learning and the promotion of cooperation and development of higher education in Europe and around the world. For students who strive for self-development

and discovery of new horizons, Erasmus+ can be an unforgettable adventure that will remain in their memory and life experience for a long time.

The Erasmus+ Youth Exchange program is a unique opportunity for young individuals aged between 13 and 30 to step into a world of cultural exchange, strengthen European values and break down prejudices and stereotypes, empower young people to become active citizens, connect them to the European projects as well as to help them acquire and develop competences for life and their professional future. This program transcends traditional learning methods, offering a dynamic platform for youth collaboration, experience, and evolution.

Cultural exchange, at its core, involves the sharing of ideas, values, traditions, and other aspects of culture among people from different backgrounds. This can occur both within one's community or across borders while travelling. By exploring the role of cultural exchange in today's globalized world, as well as the many types of cultural exchange programs available, this thesis aim is to remind the world that the war in Ukraine goes on and to acquaint the participants with the multi-layered world of Ukrainian culture within the framework of the Erasmus+ project during the russia's full-scale invasion of Ukraine under the auspices of EURO-MED EVE POLSKA (Poland) and NGO «Stella» (Ukraine).

Erasmus+ is one of those adventures which can't be forgotten, Erasmus+ is how to create an international family, what was done by Ukrainian Youth Team. By spending time abroad, Ukrainian Youth Team increased curiosity about other cultures. It was a wish to know more about foreigners and to be not afraid of moving from one country to another, at least to be more flexible culturally because of this interest in other cultures. During April 08–19, interactive, emotional and incredibly informative youth exchanges «Discover Culture: Drobin» took place in Drobin town. The project gathered 42 people from Poland, Romania, Armenia, Jordan, Serbia, and Ukraine. Each national team consisted of 6 people. From those: 5 participants aged 13–17 and the team leader. Activities within this project were aimed at intercultural exchange, as well as improving communication skills and abilities, in particular improving English language skills.

An important aspect of this exchange is teamwork, because it really unites and erases any language or cultural barrier. This was an excellent means of understanding and communication, getting to know each other, initially with a person, and later with a representative of a certain cultural center.

The main themes of the Youth Exchanges were discussing and understanding cultural differences, as well as finding each other's common herita-

ge. During the exchange, the participants discussed and listed the main problems that young people across Europe and the world are facing now.

Thanks to the Erasmus+ exchange program that we were able to change, absorb new experience, find like-minded people, friends and sincere friends, and most importantly — to represent our country at the international level. Our country is unbreakable, strong and independent, this is what our friends understood and saw our Motherland from a new side for them. With the help of EUROMED EVE POLSKA (Poland) and NGO «Stella» (Ukraine) project's participants had wonderful opportunity to learn about the world and develop, strive for improvement, because this is so important for young people.

Going on exchange is a real chance for personal growth. Each exchange experience is a study into who you are and what you want. The good thing is, going on this journey does not just help you see these new aspects of yourself, but it also gives you the power to both face changes, and make changes.

УСЕВРОПЕЙСЬКА СЛАВА ПЕРЕМОГ УКРАЇНСЬКОЇ ЗБРОЇ (XV–XVII СТ.) І НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ

Руденко Ю.

*д.пед.н., професор, завідувач лабораторії козацької педагогіки,
Науково-дослідний інститут козацтва
Інституту історії України НАН України,
генерал-отаман козацтва*

Нині національно-патріотична еліта, інтелігенція здійснюють благодатні процеси з очищення історії, інших наук, гуманітарних сфер України від численних, вельми за давних та новітніх (ворожі сили ніколи не дрімали й активізувалися з 2014 р.) псевдоідей і теорій, викривлень, шельмувань нечистих на руку фальсифікаторів, політиків та їхніх продажних попіхачів-слуг. Особливо велике значення для виховання, зокрема національно-патріотичного загартування дітей і молоді, мають правдиві відомості про видатні перемоги українських військ у боротьбі з ворогами європейської цивілізації в минулі історичні епохи.

Усвідомлюючи смертоносні виклики й загрози для життєдіяльності як українського, так і інших народів, насамперед Східної та

Центральної Європи, наша національна інтелектуальна, духовна й військова еліта оволодіває багатющим досвідом здобутків та воєнних перемог Русь-України (IX–XIII ст.), Королівства Руського (Галицько-Волинської держави XIII — першої половини XIV ст.), козацьких республік Запорізької Січі та Гетьманщини (XV–XVIII ст.).

Учні української школи, студенти, вся молодь, воїни ЗСУ та інші громадяни мають глибоко осмислювати те, що наші пращури, сповнені лицарської звитяги, знекровлювалися, наприклад, у XIII–XIV ст. в нерівній борні з ураганим натиском татаро-монгольських орд. Частина предків переселялися на Полісся, русинські (українські) етнічні землі Великого князівства Литовського і згодом — на наші терени у складі Польського королівства. Численні представники нашої шляхти, інтелектуально-духовної та військової еліти вступали в шлюби з місцевою шляхтою, знатними родами, брали активну участь у культурному, політичному й державному житті, зміцнювали взаємини і єдність з білорусами, литовцями, поляками у боротьбі з татаро-монгольськими нападниками.

Із пам'ятного 1320 року об'єднані війська литовців та українців у результаті кількох переможних битв із татаро-монгольськими окупантами, в тому числі й на Синіх Водах (восени 1362 р.), почали визволяти значну територію України. Кожен із наших громадян зобов'язаний знати імена перших визволителів: воєводи Пренцеслав, Світольд, Блуд, полковники Громвал, Турнил, Перунад, Ладим та ін. вояки-герої, лицарі меча і чести.

Знаменно, що одночасно з перемогами над зайдами-ворогами на визволених українських теренах Великий князь Литовський Гедимін потвердив «права і звичаї руські», «старі привілеї та інші документи, писані письмом руським», «запровадив їх на всіх своїх землях разом з письменами або грамотою руською» («Історія Русів», 1991, с. 41). Тобто здобутки україно-руської культури розвивалися на державному рівні.

У добу великого європейського Ренесансу, Гуманізму і Реформації (XIV–XVII ст.) при владі в Польщі перебувала проукраїнська (частина істориків називає українсько-польська, а то й українська) королівська династія Ягеллонів (1422–1572) — у період, названий «золотим віком».

Ще в 1401 р. після багатьох збройних сутичок пихаті, зарозумілі німецькі хрестоносці спеціальною місією прислали королю Польщі Владиславу II Ягайлові 2 закривавлені мечі, що означало, за звичаями

Середньовіччя, запеклу й жорстоку війну, виклик на неї. Як твердять історики, український князь Венцеслав Світольдович зібрав своє військо, з'єднався із польським і литовським воїнством, «мавши при тому свого війська 37 тис. при воєводах Ольговичу та Острогету та при полковниках Рогдою, Полеличу, Громвалу, Колядичу і Купалдію». Біля міста Динабурга «піхота вломила ся всередину табору хрестоносців, ударила на них руськими своїми списами в тил і на всі боки і зчинила серед них сум'яття, а довколишні війська напали тоді на них з усіх боків і завдали рішучої їм поразки, так що пораховано їх убитими і полоненими до 50 тис. Запаси і спорядження з усім табором дісталися здобиччю переможцю — і таким чином надовго хрестоносців тих приборкано» («Історія Русів», с. 46).

Наша молодь, на жаль, ще не знає всієї правди про величезні заслуги України, наприклад, у знаменитій Грюнвальдській «битві народів» з німецькими хрестоносцями-загарбниками (1410).

Армією Польщі, до якої входили численні українські війська, командував король Владислав II Ягайло, який був українцем по матері. У баталії брали найактивнішу участь львівські, волинські, холмські, черемиські, люблинські, засянські, краківські, сандомирські, київські, подільські та ін. русинські, тобто українські підрозділи-хоругви, 2 литовські хоругви. Дослідник С. Семенюк у ґрунтовній монографії «Історія українського народу» (2010) твердить, що з боку Польщі, Литви та України, як мінімум, було 50 хоругов (полків), а всього слов'янських хоругов налічувалося аж 90. Отже, більше половини хоругов було українських, які у центрі битви завдали ворогам найдошкульнішого удару. Дотримуючися принципів історичної справедливості, лицарської честі і правил ведення воєн у середні віки, король Польщі Ягайло після перемоги на знак подяки за героїзм основні бойові трофеї, прапори ворогів залишив у Львові — одному із центрів українських земель, для зберігання й гордості за звитягу наших вояків.

Польський володар Владислав III Ягеллон, син Владислава II Ягайла і королеви Софії Ольшанської, досяг визначних здобутків у військовій справі. Підтримавши Угорщину, до складу якої входила частина русинсько-українських етнічних земель, він зі своїм військом 1439 р. виступив проти армії турецького султана Мурада II. Ворожі османські війська були розгромлені у Трансильванії, де на той час проживало багато українців. Результатом таких перемог було те, що угорці визнали молодого Владислава III своїм королем. У цих воєнних походах і битвах брали участь 43 700 воїнів під командою воєвод

київського Світольдовича й сіверського Ольговського, полковників Тризни, Гудими, Блудича, Дулепи, Претича, Станая, Бурлія та Артазія. Це був, безумовно, триумф української і польсько-литовської зброї. Чи кожен українець знає імена наших героїв-полководців?

У 1516 р. перший козацький гетьман Предслав Лянцкоронський, зять князя К. Острозького і свояк короля Олександра I Ягеллона, переміг у 3-х битвах ворогів — турків, татар і волохів, які напали на Галичину й Волинь. У результаті цих перемог були відібрані українські землі понад Дністром та біля гирла Дніпра, відлучені ворогом ще від часів навали хана Батия. Козаки створили сильну сторожу між Бессарабією і Кримом та понад Дніпром. Їхні військові укріплення називалися «засіками» й «січами». Згодом домінуюча українсько-державницька, національно-визвольна місія випала на славу й легендарну Запорізьку Січ.

Князь-патріот Дмитро Вишневецький, будучи обраний гетьманом Запорізької Січі, по-лицарському боровся з ворогами волі та свободи України, володів багатьма громадянськими чеснотами. За такі високі якості його називали «батько», «козацький батько», «батько народу». Історики називають гетьмана Д. Вишневецького засновником Запорізької Січі, чим уславив себе навіки. Він загинув мученицькою, але героїчною смертю. Байда-Вишневецький як лицар-переможець оспіваний у народних легендах, думах та піснях.

У попередній період Незалежності, розвиток якого гальмували, притлумлювали антиукраїнські зовнішні недруги з Московщини-Росії та внутрішня її «п'ята колона», надто мало відомостей знали і молодь, і дорослі про козацького гетьмана, князя Остафія Ружинського. Він навчався в університетах Німеччини й Франції, пізнавав здобутки європейської військової справи, теорію і тактику ведення бою.

Збагачений досягненнями європейських військових наук, О. Ружинський здійснив реформування козацького устрою. Заснував 20 сталих козацьких полків (за назвою великих міст України) кількістю по 2 тис. вояків кожен. Важливо, що він наполегливо й жорстко поборював сваволю, анархічні явища серед козаків, утвердив сотенну, полкову і генеральну старшину, дбав про матеріальне забезпечення й озброєння війська.

1516 року гетьман О. Ружинський у нічному бою з татарами під Білгородом застосував кмітливість, військово-технічний винахід. Паперові ракети (секрет виготовлення їх поки що невідомий), які козацькі вершники у п'ятмі кидали в лави піших та кінних ворогів,

палали, вибухали, «перестрибували з місця на місце і робили до шести пострілів кожна», — як пише автор «Історії Русів». Ці летючі спалахи-снаряди наводили невимовне жахиття і на татар, і на їхніх коней, які з переляку затоптували своїх же вершників та піших ворогів. Повна перемога над ворогом була забезпечена. За часів гетьманування О. Ружинського значно підвищився статус козаків і пошана до них, їхнього війська навіть з боку поляків та інших європейців, представники яких охоче поповнювали козацькі лави.

У середині XVI ст. (1552) загарбницькі війська Османської імперії просувалися вглиб Європи, але були зупинені фортифікаційною лінією: Острий Холм — Вишеград — Ягер (Егер) — Путна. Це вже була етнічна зона проживання русинів-українців. Тому захистом цих фортець керували тамтешні українці. Стратегічним центром оборонного фронту була Ягерська фортеця, капітаном (комендантом) якої став українець Степан Рускай (Дуб). Земляки, оборонці фортеці, яких було близько 2000 чол., під орудою С. Руская відзначилися козацькою звитягою, кмітливістю й винахідливістю, чим славилися козаки на теренах Європи. Ворожі війська так і не змогли захопити цю фортецю — цитадель героїчних українських вояків. Після перемоги її захисники отримали нагороди. Імена героїв було викарбувано на «стелі гонору» у Відні.

С. Рускай (Дуб) був призначений воєводою Семигородщини, заселеної на той час переважно українцями. Як патріот свого народу він прилучив до Семиграддя і фортецю Ягер, і деякі інші українські етнічні землі. Користуючись широкою підтримкою народу, він боровся за єдність українців, їхню державну самостійність. Австрійська влада звинуватила його у державній зраді, ув'язнила й катувала героя, але надуманий злочин-наклеп так і не було доведено. 1572 року С. Рускай з підірваним здоров'ям на вимогу громадськості таки випустили на волю. Того ж року героя, борця за соборність України, не стало.

В Угорщині, до складу якої входять підкорені уграми (вони прибули з Уралу наприкінці IX ст.) етнічні українські та ін. землі, написано десятки книжок, віршів, інших художніх творів, у яких С. Рускай прославляється як угорський народний герой. А про те, що він був русин-українець, боровся за єдність українських земель із своїми єдинокровними крисянами, і за що був запроторений за ґрати й катований, уникають говорити цю історичну правду. Українця Степана Руская зробили високим взірцем для угорської молоді. Дослідник С. Семенюк слушно підкреслює, що «в Угорщині

вміють робити собі легенди з представників інших етносів не гірше, ніж у Росії чи Польщі». Степан Рускай — визначний діяч української історії, і глибокі знання про героїчне життя сина нашого народу допомагають мужньо боронити свободу незалежної України від сьогочасної ворожої московсько-російської навали.

У наш суворий та відповідальний час за долю Матері-Батьківщини поглиблюймо знання про багаторазового переможця москвинотатарських орд Великого коронного гетьмана, князя Костянтина Острозького. З меншою кількістю воїнів він перемагав ворожі полчища під Очаковим (1497), Слущком (1508), Вишнівцем та Лопушним (1512), Теребовлею (1524), Ольшаницею (1527) та ін. Так, 1514 р. у битві під Оршею він з 30 000 воїнів розтрощив московську армаду 80 000 чол. Це був великий тріумф об'єднаних литовських, польських, українських, білоруських, сербських, угорських та німецьких загонів під командуванням К. Острозького. Волинський літопис порівнював К. Острозького з О. Македонським, Пором Індійським, Тиграном Вірменським. Київський літописець зазначав, що К. Острозький переміг «силу велику московську». Відомий історик М. Стрийковський називав звитяжного гетьмана «другим Ганнібалом», а папський легат у Польщі Пізоні відзначав, що «князь Костянтин у бою не поступається хоробрістю Ромулові». Наші могутні князі-патріоти батько Костянтин і син Василь-Костянтин Острозькі (їх шанобливо називають «некороновані королі України» — Ю. Р.) мали власні війська, які звитяжно боронили Вітчизну, культуру, освіту.

Маловідомими, а для значної частини молоді й дорослих громадян України зовсім невідомими є численні бойові походи запорізьких козаків у землі Волощини (Валахії) та Молдови наприкінці XVI — на початку XVII ст. На чолі цих походів були народні герої Іван і Павло Підкови, Яків Шах, Степан Разван та ін. для боротьби з військами Османської імперії, щоб визволити наші давні етнічні землі. У ті часи найважливіші історичні події тут відбувалися в 1594–1600 рр. Сюди прибув отаман Степан Разван із 7 000 запорожців, щоб разом із господарем Волощини Михайлом Хоробрим боротися з турецькими поневолювачами. Військо М. Хороброго налічувало 10 000 вояків. Величезна битва з османами, яких нараховувалося понад 100 тис., відбулася 13 серпня 1595 р. під Келугерені (південь Волощини). Була здобута блискуча перемога над турецькою армadoю. Уся Європа здивувалася такій тріумфальній перемозі волоського господаря над значно переважаючими силами турків.

Європейцям не був відомий історичний факт, що перемога була досягнута завдяки козакам-запорожцям, які вдалися до військового маневру: вони обійшли з тилу турецьку армію і так раптово, навально вдарили на ворогів, що ті в паніці стали тікати. Тоді був повний розгром османської армії. Султан Мурад III помер від інфаркту, не витримавши ганьби. Наводимо факти вже згаданого історика С. Семенюка: «Син султана Мехмед, щоб стати новим султаном, розпорядився знищити 19 братів, 27 сестер і 17 невільников-наложниць, з якими перебував в останній рік його батько». Швидко була зібрана удвічі більша армія, яку новий султан послав на землі Волощини й Молдови повертати втрачені там позиції. Учні повинні знати, що значна частина українців, які здавна проживали на цих землях, продовжувала обстоювати свою свободу і прагнула зміцнювати свої зв'язки з Великою Україною.

Століттями наші сусіди-поляки трактували великого полководця Станіслава Жовкевського (1547–1620) як сина свого народу. Та чи були для цього вагомі підстави? С. Жовкевський вважав себе русином-українцем, про що нерідко твердив, що зафіксовано в історичних документах. Він не раз на сеймах заявляв полякам, що «Польща тримається тільки на плечах Руського Атласу» (С. Семенюк), тобто українського народу. Жовкевський був польним гетьманом (1588–1618), Київським воєводою (1608–1618), Великим коронним гетьманом Речі Посполитої (1618–1620).

Набравши 6 000 вояків переважно на Київщині, С. Жовкевський вирушив походом на Москву, з якою Річ Посполита була у стані війни. Навальними ударами він розгромив ворожі війська, захопив білокам'яну (1610) і «примусив бояр обрати московським царем польського королевича Владислава» (С. Семенюк). Про цю воєнну кампанію з Московщиною (1609–1618) він написав у своїх споминах-книзі «Початок і розвиток московської війни» (1612). У кількох боях він здобував перемоги й над татарськими ордами.

Згадаймо, що в 1503 р. першим великим коронним гетьманом (міністром оборони) Польщі та Литви король Олександр II Ягеллон призначив Миколу Каменецького, українця за походженням. Потім на цій найвищій військовій посаді були українці: К. Острозький, І. Тарновський, С. Жовкевський, І. Ходкевич та ін. «Усі наступні гетьмани також були українцями за своїм походженням» (С. Семенюк). Хіба це не засвідчує славу української зброї, величезні військові таланти нашого народу? Мало хто з українців знає і шанує таку збройну

звитягу України, тому і Європа та увесь світ понині майже нічого не відають про нашу національну військову велич. Усім відомо, що Наполеон у 1812 р. здобув Москву, столицю «імперії зла», але мало хто знає, що двома віками раніше переможцями білокам'яної були Жовкевський, Ходкевич і Сагайдачний — тогочасна «непереможна трійця» славетних полководців, етнічних українців.

Доленосними для країн Центральної, Західної і Східної Європи були битви під Віднем і Парканами в 1683 році об'єднаних військ Австрії, Ватикану, Венеції, Німеччини і Речі Посполитої, до складу якої входила Україна. Під тиском історичної правди в наш час має стати очевидним для Європи і світу, що основна рятівна місія у цих кровопролитних боях випала на долю українських військ, які були у складі армії короля Речі Посполитої Івана (Яна) Собеського, українця по матері. Його армія нараховувала 22 000 жовнірів, яких здебільшого набирали з Київщини, Волині, Львівщини, Тернопільщини, Підляшшя, Холмщини й Поділля — українських теренів. Багато хто з них були козаки. Дослідники С. Семенюк, Т. Чухліб та ін. вважають, що українців було 2/3 від усіх вояків короля І. Собеського. Його війська поповнювали загони козаків на чолі з досвідченими отаманами С. Палієм, Абазою, Самусем, Іскрою, Куницьким та ін.

Після здобуття перемоги під Віднем, де було зупинено просування армії Османської імперії углиб Європи, армія короля Речі Посполитої І. Собеського вирушила додому, в Польщу та Україну.

Дещо оговтавшись від поразки під Віднем, армія турків у складі 80 000 вояків ще прагнула взяти реванш. Зустрівши таку армаду на своєму шляху, король І. Собеський, який (як полководця його нерідко звинувачували в козакофільстві самі ж поляки) із козацькими військами почувався впевнено, звитяжно вступив до бою з набагато чисельнішим ворогом. І під Парканами 9 жовтня 1683 р. була знову здобута польсько-українськими військами блискуча перемога. Вогнем артилерії турецькі війська були дотиснуті до р. Дунай. Шквальний вогонь гармат змушував ворогів кидатись у воду, а переважна частина з них не вмiла плавати... Історики пишуть, що вдалося перепливати широчінь Дунаю лише 600 туркам.

Важливо, що багато ворожих трофеїв було залишено у Львові на знак того, що саме українські воїни, значною мірою козаки, героїчно воювали з ворогом і домоглися блискучих перемог.

Пояснимо учням, що у кровопролитних битвах під Віднем і Парканами українські війська, які становили головну ударну силу

армії Речі Посполитої, завдали армادі Османської імперії таких болючих втрат і ганебних поразок, після яких ця загарбницька імперія почала слабнути. У пізніші роки військова потуга Оттоманської Порти значно зменшилася. Історична пам'ять, національна свідомість, український патріотизм наших учнів значно глибшають, коли педагоги домагаються їхніх міцних знань про блискучі перемоги українських військ під Віднем і Парканами.

За браком місця не розкриваємо величезне історичне значення і духовно-виховний потенціал перемог українських військ (у спілці із союзниками) у баталіях під Хотином (1621), Конотопом (1659), битвах під проводом Б. Хмельницького та ін. Дорогоцінний, окроплений кров'ю воєнний досвід наших перемог стає відомий усій Європі та світові, що підвищує авторитет і статус незалежної України в очах людськості.

Пізнаваймо глибше й те унікальне та видатне явище, що військова можуть і перемоги над ворогами військ Литви, Польщі, Речі Посполитої, Угорщини часто досягалися звитягою, героїзмом українців, яких нерідко було більше половини вояків в арміях цих держав. Для багатьох істориків очевидним фактом є той, що тоді, коли до складу військ Польщі не входили українці, її збройні сили слабшали, зазнавали поразок, що й призвело згодом до відомих поділів Польської держави і втрати її наприкінці XVIII ст.

Тисячолітню історичну основу мають високі морально-духовні й героїко-бойові цінності сучасної української лицарськості, закладені нашими кровними прашурами в гени Нації. Коли у мільйонів українців оживає козацько-лицарський дух, їхні фізичні, інтелектуальні, духовні та вольові, дієво-практичні ресурси, зусилля наснажуються, повняються тією енергетикою, експресією, ентузіазмом, що спрямовані на подолання диявольських сил Московії-Росії, осліпленої зненавистю і злобою до свободи, демократії, заможного й щасливого життя України, інших народів.

Найвищі духовні цінності, героїчна непереможна звитяга рідного народу найвиразніше виявлялася протягом віків у кращих його представників — витязів непоборної сили волі та сили духу, інтелектуалів-геніїв у різних сферах життя, лицарів меча і чести, гідности й совісти. Така висока духовність і практично-поведінкова діяльність лягли в основу образу українця, який став упродовж останнього тисячоліття *ідеалом* української людини. Сучасна наука (історія, педагогіка, психологія та ін.) має підкреслювати, що образ

такого ідеалу людини відображений нашим національним генієм у фольклорі, розмаїтих народних мистецтвах, творах класиків української літератури і щонайчастіше називається *лицар, козак-лицар*. Культурно-історичні пам'ятки останніх сторіч концентрують у собі, розкривають *лицарськість* українців і в кожен історичний період на новому рівні як вищу сферу, квінтесенцію їхньої духовності, практичної національно корисної діяльності (захисту Вітчизни, творчої праці та ін.).

Волелюбній незалежній Україні суджено перемогти агресора — деспотичну Московію-Росію, нашого одвічного ворога!

НАМ ЗАПОВІДАНА МУЖНІСТЬ

Савчук І.

*педагог-організатор,
Славутська гімназія № 4*

Розбудова незалежної України дала поштовх для інтенсивного відродження виховних козацьких традицій.

Козацьке виховання передбачає декілька ступенів: дошкільне родинне виховання, поєднання родинного та шкільного, середня та вища освіта, перебування молоді на військовій службі.

Однією із складових її частин є українська козацька педагогіка — історично обумовлена система цілей, ідей, форм і методів роботи. Одним із основних завдань козацької педагогіки є формування високих національних якостей, шляхетності духу, моральних чеснот, мужності. Тому вважаємо, що виховання у дітей рис характеру саме козака: сильного, мужнього, волелюбного, відданого своїй країні та готового захищати її до останнього подиху є досить актуальним в наш час. Ми вбачаємо реалізацію даного аспекту виховання підростаючого покоління через проектну діяльність.

Саме тому уже декілька років поспіль наш заклад працює над проектом «Немає ні давності ні плину у звичаїв народу України», який охоплює такі напрямки: для учнів 1–4 класів «Козаком я хочу бути», для учнів 5–9 класів «Нам заповідана мужність».

Саме, через створення дитячо-юнацьких організацій, проведення масової культурно-освітньої роботи, в Україні почалося відродження козацьких виховних традицій.

Хочу зупинитися на одному із проведених у нашому закладі заході — створення куреня. Даний захід був проведений в рамках

Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура»). Метою заходу було формування патріотизму, збереження пам'яті про подвиг борців за незалежність України.

Саме тут діти мали змогу дійсно відчутися справжніми козацатами та джурами.

Шляхом таємного голосування був обраний курінний. Таким чином учень відчуває всю відповідальність покладену на нього. Курінний має собі в помічники радника, хорунжого, писаря, скарбничого.

Кожен клас створив рій та обрав ройового, назву рою, гасло, пісню, емблему. Вже починаючи із даного вибору діти глибше знайомляться із козацькими клейнодами, гетьманами, отаманами. Стають ширшими поняття дружба, довіра, відповідальність.

На урочистість, з нагоди відкриття куреня, був запрошений осавул Славутської паланки козаків Роман Бачинський. Ройові рапортували осавулу, що додавало більш святковості у дійстві. Готуючись до цього етапу, учні знайомилися із звичаями та традиціями козаків, правилами та законами, козацькими званнями.

Ще однією важливою метою заходу було поєднання мужності, слави, героїчного духу поколінь. Адже курінь було названо на честь майора Збройних Сил України, Героя — захисника Вітчизни Олексія Сковородіна, випускника гімназії, який загинув, захищаючи цілісність та незалежність України.

На даному заході переплелися і любов до Батьківщини, і збереження козацьких традицій. Тут по особливому лунав гімн України, по особливому красувалася вишиванка і по справжньому відчувався козацький дух.

Переконані, що саме такі заходи є гарним поштовхом до визначення життєвих пріоритетів, чіткого усвідомлення громадянина-патріота своєї держави.

Хочеться зазначити, що організовуючи такі заходи, ми бачимо тісну співпрацю місцевої влади, адміністрації закладу, класних керівників, виховника, бо тільки спільними зусиллям нам плекати майбутнє України.

Сьогодні Україна переживає найтяжчі сторінки своєї історії. Тому, ми педагоги, працюючи із дітьми, маємо сіяти в дитячі серця зерна національної духовності, зерна любові до своєї країни, зерна віри та єдності, щоб кожен почував себе значимим у своїй країні. **Адже ПЕРЕМОГА УКРАЇНИ У КОЖНОМУ З НАС!**

КОЗАЦЬКИЙ ЧУБ: ВІДЛУННЯ МИНУЛОГО У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ІДЕНТИЧНОСТІ

Строкач А.Д.

*І курс, група ПЗ 23.2-1 фмб, спеціальність «Право»,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».
Науковий керівник: Домніч Л.М., ст. викладач кафедри
української мови і літератури, іноземних мов та перекладу,
Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна»*

*Питалися в козака: «Що то за причина,
Що у вас гола голова, А зверху чуприна?»
«А причина то така: як на війні згину,
Мене ангел понесе в небо за чуприну».*

Козацький чуб — важлива складова культурно-історичної спадщини України та символізує мужність, гордість, незалежність і патріотизм українського народу. Як символ відваги, мужності, готовності померти в бою, чуб називають ще оселедцем, чуприною, і він був відзнакою приналежності до лицарського стану. Чуприна — старовинна чоловіча зачіска у вигляді довгого пасма волосся на голеній голові (переважно, у козаків); назва «оселедець» пішла від російської імператриці Катерини II, відомої своєю неприязню до козаків.

Не всім дозволялося носити чуприну, котра була своєрідною відзнакою лицарського стану; чуприну (оселедець) просто так не можна було собі вистригти. Тільки після посвяти у козаки (після першого бою, першого морського походу і складних іспитів) дозволялося воїнові голити голову, залишаючи чуприну.

Чуприни заборонялося носити джурам, селянам-втікачам, недосвідченим воякам, брехунам, боягузам, злодіям, ошуканцям. Позбавити оселедця козакові вважалося найбільшою ганьбою. Про надзвичайно високий статус цієї зачіски у запорожців свідчить і суворо регламентований спосіб носіння чуприни: оселедець неодмінно носили за лівим вухом, як усі відзнаки й нагороди, шаблю, шпагу, ордени та ін.

Чуб — не просто атрибут і не середньовічна мода, це ознака відмінності, певного статусу. Був ще інший варіант — коса на голові — то знак, що воїн знаходиться у стані священної війни і готовий у будь-яку хвилину вмерти за свою землю та рід.

Найпершу знахідку із зображенням людини з характерною зачіскою можна знайти на кістці мамонта, яке зроблене, на думку

вчених, близько 17 тисяч років. Українські археологи знайшли найдавніше у світі зображення воїна з чуприною дуже подібного ззовні до українського козака. Ця унікальна знахідка була знайдена на стоянці Мізіна, яка є представником середньодніпровської культурно-історичної спільноти в Чернігівській області.

З артефактів, описів та художніх свідоцтв деяких ми бачимо, що, наприклад, у норманів теж були чуби. Така зачіска була ознакою знаті — ярлів. Нормани, які завоювали Англію, мали виголені голови та широкий чуб спереду. Чуприна була розповсюджена і серед кельтів. Останні вважали довгі пасма волосся, як ознаку божественності. У IX ст., за династії Каролінгів, франкські воїни носили зачіску, що нагадувала український чуб-оселедець.

Чуби також носили древні германці — готи (остготи), які жили в степах України, тому ця зачіска була поширена серед скандинавів та українців. Слов'янська язичницька ідолографія практично не знає довгобородих богів і зовсім не знає довговолосих. Історики твердять що, руси (скандинави) Київської Русі-України IX–XI ст. голили бороди і голови. Дотримуючись княжої військової традиції, запорожці, так само як і військо вікінга Святослава, голили голову й бороду, залишаючи вуса і чуб.

В арійських племенах, котрі в давні часи переселились до Індії, ця зачіска була ознакою військової касты — кшатріїв. Кшатрії носили її ще чотири тисячі років тому. У них вона мала назву «шикхандака» і була вона властива індійським богам вітру Крішні (як символу воїнства). Вважається, що ця зачіска символізувала сонячний промінь, знак сонця. Крім того, чуприна, яка формою нагадує шлик на козацькій шапці, свідчила про зневагу кшатрія до смерті. Адже через чуприну безсмертна душа його підніметься до сонця.

Як не дивно, але чуби носили і литовці, і поляки...

Козацький чуб в умовах українського сьогодення має особливе значення:

— *культурно-історична спадщина*: козацька традиція та її символіка, включаючи одяг, зброю і зачіску Чуб, мають глибокі корені в історії України. Ці елементи є важливою частиною української культурної спадщини й національної самосвідомості. Вони символізують мужність, гордість, незалежність та патріотизм українського народу;

— *спадкоємність*: у сучасних умовах воїнський образ заснований на традиціях козацтва може бути використаний для підтримки духу бійців та зміцнення національної єдності. Одяг і зачіска мо-

жуть слугувати не лише символом, а й джерелом моральної сили та впевненості у власних силах;

– *військовий образ*: українські військові, особливо під час війни з Росією, можуть використовувати козацькі традиції у своєму зовнішньому вигляді, щоб підкреслити свою прив'язаність до історичних цінностей України та боротьби за її незалежність;

– *патріотичний образ*: в умовах сучасної війни важливою стає підтримка держави й виявлення патріотизму. Козацькі символи можуть бути використані для підвищення патріотичного настрою в суспільстві та підтримки армії;

– *публічний образ*: українські військові й добровольці, які беруть участь у війні, стають символами сучасної боротьби за свободу та незалежність. Вони можуть використовувати козацькі традиції та образи, щоб привернути увагу світової спільноти й підтримати боротьбу за справедливу справу.

У сучасних умовах козацькі традиції, у тому числі носіння чуба, використовуються для підтримки духу бійців та зміцнення національної єдності. Воїнський образ, заснований на козацьких традиціях, сприяє виявленню патріотизму та прив'язаності до історичних цінностей України. Крім того, українські військові використовують козацькі символи для привернення уваги світової спільноти та підтримки боротьби за свободу і незалежність.

Таким чином, умови сучасної російсько-української війни роблять козацькі традиції, включаючи носіння чуба, актуальними для формування образу українського воїна та виявлення патріотизму.

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ ОДЕЩИНИ ЗАСОБАМИ КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ: ІСТОРІЯ, СУЧАСНИЙ СТАН, ПЕРСПЕКТИВИ

Тимофєєв В.

*голова Білгород-Дністровської районної організації ветеранів України,
атаман Українського Буджацького козацтва*

Загальноновизнано, що діяльність усіх джерел організованого впливу на процес виховання дітей та молоді сповна реалізується в умовах навчально-виховного закладу шляхом класних-позакласних-позашкільних форм роботи.

Історія вчить, що ефективне те, що утверджує своє. А своє у нас — козацтво — спосіб життя вільної людини, яка із зброєю в руках захищала своє право на Свободу. Тридцятирічний досвід національно-патріотичного виховання учнівської молоді Одещини засобами козацької педагогіки дає підстави зробити висновок — сучасний заклад козацько-лицарського виховання — соціальний інститут, який, виховуючи учнів сьогодні, працює на перспективу — формує національно свідомого громадянина України, патріота-захисника рідної землі, духовно багату особистість, морально зрілу людину.

Система виховання учнівської молоді Одещини засобами козацької педагогіки пройшла ряд етапів розвитку та мала багато моделей, які, взаємно збагачуюсь, дали, в підсумку, модель сучасної школи козацько-лицарського виховання. Коротко зупинюсь на основних етапах розвитку моделі школи такого типу.

1-Й ЕТАП. 1990–1996 роки. Перші моделі виховної роботи засобами козацької педагогіки з'являються завдяки напрацюванням козаків-берегинь-педагогів — П. Ткач, В. Роздайбіда, В. Юрченко, О. Віштак, І. Головань, В. Лобанова, В. Тимофеев, О. Чешенко — розробки яких з'явилися в педагогічній пресі Одещини — «Одеські вісті», «Чорноморські новини», «Педагогічна ініціатива», «Наша школа» та ґрунтуються на Положенні про республіканську туристсько-краєзнавчу експедицію «Козацькими шляхами» і Концепції української козацької педагогіки за редакцією Ю. Руденка. *Це такі моделі* — Школа з виховання фізично та морально здорового покоління на традиціях козацької верстви населення; — Козацькими шляхами, — Козацька школа «Джура», — Шкільна дитячо-юнацька організація національно-духовного відродження «Джура», — Козацька республіка «Мрія». *Загальні риси моделей* цього етапу — виховна робота велася, в основному, засобами позашкільної роботи. В школах були створені класні козацькі загони; учнівське самоврядування проводилось у формі самоврядування Запорозької Січі. Були розроблені цикли та напрямки виховання.

2-Й ЕТАП. 1997–2004 роки. Моделі виховної роботи засобами козацької педагогіки цього етапу ґрунтуються на положеннях Указу Президента України «Про відродження історико-культурних та господарських традицій Українського козацтва», Методичних рекомендаціях педагогічним колективам закладів освіти України по відродженню історико-культурних та господарських традицій Українського козацтва, Програми діяльності дитячої та молодіжної організації Українського козацтва «Молода Січ», Указу Президента України

Цикли та напрямки виховання

Цикли	Напрямки
I Культура тіло-виховання	1 Козацька система здоров'я. Формування у молодого козака міцного здоров'я, загартованості тіла й духу, уміння досягати перемоги.
	2 Козацька військова справа. Відродження військово-спортивного мистецтва козаків: верхової їзди, стрільби з лука, володіння списом, шаблею, іншими видами зброї, подолання природних перешкод, керування човном, різних видів боротьби та протиборств.
II Духовна культура	3 Козацький родовід. Організація досліджень молодими козаками свого родоводу; виховання родинних цінностей, поваги до свого роду, бажання примножити його славу.
	4 Козацькі традиції. Відродження прогресивних козацьких традицій, служіння Батьківщині корисними справами.
	5 Козацька історія та культура. Пізнання історії козацтва, досягнутих ними пріоритетів — ідейних, політичних, наукових, культурних та ін. Відродження козацьких мистецьких традицій: гуртового співу, танцю, дотепного влучного слова, художнього розпису, художньої вишивки; козацьких знань: народної медицини, астрономії, агрономії, метеорології, кулінарії.
	6 Козацька духовність. Формування високої моралі, сили волі і сили духу; оволодіння основами козацької філософії, ідеології, психології, характеру і світогляду.
7 Козацьке самоврядування. Відродження моделі козацького самоврядування — Кола (Кругу) — де отаман — лише перший серед рівних (безпосередня участь у прийнятті рішень, але й персональна відповідальність за їх втілення в життя).	

«Про День Українського козацтва» та з'являються завдяки напрацюванням козаків-берегинь-педагогів — П. Ткач, В. Тимофєєв, П. Лавриненко, В. Гриценко, В. Вронська, І. Олійник, Т. Тома, М. Долгошеєнко, Т. Молчанова, В. Фоменчук, Г. Настаченко, І. Лісіцин, Т. Тодорова, В. Чумаченко, В. Біленко, А. Берлізов, М. Нікіруй та В. Нікіруй, М. Деревенча, В. Гавриленко, Л. Васелінга, О. Чешенко,

Г. Трифонова. *Це такі моделі* — Школа козацького тілодуховиховання — основа фізичного та морального здоров'я нації, — Школа Джур та Дан, — Школа козацького виховання. *Загальні риси моделей* цього етапу — виховна робота велася, в основному, засобами поза-класної та позашкільної роботи.

У школах козацького тілодуховиховання — виховання юнаків — майбутніх воїнів — підпорядковане фізичному розвитку та загартуванню. Педагоги досить ефективно використовують оздоровчі сили природи та гігієнічні фактори для оздоровлення і загартування козачат. Під впливом регулярних дій зовнішнього середовища (сонця, повітря, води) відбувається поступове пристосування організму до змін, що сприяє профілактиці різноманітних захворювань, зміцненню здоров'я та повноцінному навчанню-вихованню.

Усе в цій системі характеризується різноманітністю, збалансованістю та повноцінністю і разом з тим простотою та помірністю: сонце, повітря, вода, їжа, народна медицина та ін. Виховники дивляться на простоту і помірність як на одну з важливих і необхідних умов перемог в боротьбі з ворогами: тільки той, хто переміг себе, свої надлишкові потреби, спроможний перемогти недруга.

Таким чином, систематичне виконання фізичних вправ разом з ефективною системою загартування (фізичного та психічного) виховують той тип козаків, які легко переносять спрагу та голод, спеку та холод і є надійними захисниками народу...

3-Й ЕТАП. 2005–2013 роки. Моделі виховної роботи засобами козацької педагогіки цього етапу ґрунтуються на положеннях Указу Президента України «Про Національну програму відродження та розвитку Українського козацтва», Положення дитячо-юнацької військово-спортивної патріотичної гри «Сокіл» («Джура») Українського козацтва (розробник генерал-хорунжий П. Бровко), Концепції Державної програми розвитку Українського козацтва та розробок-напрацювань педагогів-практиків. *Це такі моделі:* Велика козацька рада; Козацька педагогіка й сучасна освіта — план (поетапний) розвитку козацької школи; Школа сучасного козацько-лицарського виховання; Учнівське самоврядування в школі козацько-лицарського виховання; Навчальний план школи козацько-лицарського виховання; Козацьке тілодуховиховання — основа фізичного та морального становлення особистості; Школа «Сокіл» («Джура»). *Загальні риси моделей* цього етапу — виховна робота велася комплексно, засобами класної-позакласної та позашкільної роботи.

Напрямки, форми роботи з козацького тілодуховиховання

Напрямки Вікові групи Форми		I	II	III	IV
		Режим праці та відпочинку; ведення здорового способу життя; рац. харчування	Систематичне заняття фізкультурою та спортом	Загартування: сонце, повітря, вода	Психотренінг: козацьке характерництво
Козачата: 1–4 кл.	Класна	Фізична культура та основи здоров'я. Природознавство.			
	Позакласна	Козацьке здоров'я. Спортивні гуртки.			
	Позашкільна	Клуб «Січ». Козацьке таборування.			
Джури: 5–6, 7–8 кл.	Класна	Фізична культура та основи здоров'я. Біологія.			
	Позакласна	Козацьке здоров'я. Козацьке військове мистецтво. Спортивні гуртки.			
	Позашкільна	Клуб «Січ». Козацьке таборування.			
Молодики: 9–11 кл.	Класна	Фізична культура та основи здоров'я. Біологія.			
	Позакласна	Козацьке здоров'я. Початкова військова підготовка. Спортивні гуртки.			
	Позашкільна	Клуб «Січ». Козацьке таборування.			

МОДЕЛЬ УЧНІВСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ,

що базується на традиціях лицарської верстви українського народу (козацтва) і яка була визнана однією із кращих на той час в школах України (Всеукраїнський щотижневик «Освіта»).

Модель базується на дотриманні прав та обов'язків усіх суб'єктів навчально-виховного процесу: учнів, учителів, батьків, громадськості. Однією із складових частин його є учнівське самоврядування у формі Козацько-Отаманської республіки.

Вищим органом учнівського самоврядування школи козацько-лицарського виховання є коло джур і дан (загальні збори учнів 5–9 класів), яке збирається не рідше 2-х разів на навчальний рік: у травні та у вересні.

На колі джур і дан заслуховується звіт про роботу ради джур і дан, обирається новий склад ради джур і дан (травень) та затверджується план роботи ради джур і дан (вересень). Новий склад ради

джур і дан оновлюється не менш як на третину її членів і обирається терміном на один навчальний рік.

*Загальна структура державно-громадського управління шкіл
козацько-лицарського виховання. Структура учнівського
самоврядування шкіл козацько-лицарського виховання*

Рада джур і дан обирається у кількості 15 осіб (головного отамана ради джур і дан, головної берегині ради джур і дан, писаря ради джур і дан та 12 отаманів (берегинь) паланок (секторів роботи). Рада джур і дан працює за 4 циклами напрямків роботи (всього напрямків роботи — 10).

У школі є узгоджувальна рада джур і дан (у випадку розбіжностей в поглядах на якусь проблему між джурами та данами), яка складається з ради отаманів загонів і ради дан (берегинь) загонів. Отаманів та берегинь обирають на класних зборах джур і дан терміном на один навчальний рік.

До узгоджувальної ради джур і дан на правах співголів ради входять: головний отаман ради джур і дан та головна берегиня ради джур і дан.

Узгоджувальна рада джур і дан разом із писарем ради джур і дан складає координативну раду цікавих справ.

З числа молодих козаків 9 класу обирається суд козацької честі терміном на один навчальний рік у такому складі: суддя, радник, писар. Лелі, дани, берегині не підсудні суду козацької честі.

Крім отаманів та берегинь, класні збори джур і дан обирають терміном на один рік (із обов'язковим піврічним звітом про роботу і можливістю переобрання) писаря, хорунжого, бунчужного, товмача, скарбничого та інших посадових осіб керівного складу класного козацького загону.

СУЧАСНИЙ ЕТАП. Моделі виховної роботи засобами козацької педагогіки цього етапу ґрунтуються на положеннях про Всеукраїнську дитячо-юнацьку військово-патріотичну гру «Сокіл» («Джура»), Указу Президента України «Про заходи щодо поліпшення національно-патріотичного виховання дітей та молоді», наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді», інших документів та появи в друкованих ЗМІ Одещини (газети «Одеські вісті», «Чорноморські новини», журнал «Наша школа») розробок-напрацювань козацьких педагогів — В. Тимофєєв, П. Лавриненко, В. Гриценко,

В. Вронська, І. Олійник, Т. Тома, М. Долгошеєнко, Т. Молчанова, Т. Тодорова, В. Чумаченко, М. Нікіруй та В. Нікіруй, І. Мельникова, О. Тиханська, Т. Дьякова, Т. Кузаконь, О. Рибак, І. Ющенко, М. Грибкова, В. Спориш, Л. Зубак, Х. Вуколова, В. Носуленко, Н. Кравченко, М. Богаченко, Ю. Дімов, Г. Римська.

Це такі моделі — Система патріотичного виховання дітей і молоді «Джура» (на основі Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокил» («Джура») та Школа-Січ (Школа національно-патріотичного виховання на засадах козацького лицарства). *Загальні риси моделей* цього етапу:

Родинно-дошкільне виховання козаченяти та леліняти здійснюється через роботу з батьками дошкільнят та введенням спеціальних курсів до програми дитячого садочка.

Родинно-шкільне виховання козака та лелі, джури та дани, молодика та берегині проводиться у формі роботи школи козацько-лицарського гарту:

Класна робота за рахунок шкільного компоненту з основних дисциплін козацько-лицарського виховання.

Позакласна робота за рахунок годин гуртків, у формі Козацької республіки та класних козацьких загонів.

Позашкільна робота у формі діяльності дитячо-юнацької організації українського козацтва — «Джура», «Січ», «Молода Січ», «Пласт».

Громадсько-родинне виховання молодика та берегині здійснюється через діяльність куренів українського козацтва та жіночої громади українського козацтва, роботи Центру, клубів та ін. громадських об'єднань козацького спрямування.

Громадсько-родинне таборове виховання козака та козачки на всіх етапах козацького гарту здійснюється через систематичний фізичний, психологічний, трудовий, морально-духовний вишкіл.

Модель школи козацько-лицарського виховання була визнана однією з кращих моделей школи цього типу в Україні (Всеукраїнський щотижневик «Освіта»).

Школа працює в режимі навчально-виховного закладу нового типу — школи козацько-лицарського виховання. Педагогічний колектив широко використовує давні козацькі традиції, кодекси лицарської честі, гуманістичні та демократичні ідеї і адекватні засоби виховного впливу на підростаюче покоління...

СИСТЕМА ВИХОВАННЯ КОЗАКА ТА БЕРЕГІНИ У ГРОМАДІ

У практичній роботі педагога дотримуються *основних змістовних компонентів сучасного козацько-лицарського виховання молоді*, які полягають у наступних фундаментальних положеннях:

1. *Школа козацько-лицарського виховання* — осередок лицарської духовності з державно-громадським управлінням.

2. *Козача* — центр навчального процесу, суб'єкт навчання і виховання.

3. *Навчання і виховання козачати* — це за своєю суттю самонавчання, самоосвіта, самовиховання, самоорганізація і самореалізація особистості.

4. *Родинне національне виховання* — природне, провідне виховання і батьки — головні вихователі протягом усього життя козачати.

5. *Українознавство* — наукова основа, духовна серцевина козацького навчально-виховного впливу в родині, школі, суспільному житті, філософія і політика державотворення.

6. *Національне козацьке виховання* — всеохоплююча і багатогранна система впливів, ідей, підходів, яка покликана пробуджувати, стимулювати розвиток закладених природою задатків, можливостей козачати, набуття ним етносоціального досвіду і реалізації завдання гуманізації системи освіти.

7. *Українська козацька педагогіка* — вітчизняна наука про виховання підростаючих поколінь українців, якій здавна притаманні глибокі гуманістичні традиції, яка постійно збагачується народною виховною мудрістю, вищими здобутками світової науки, культури.

Розроблено методичне забезпечення цієї ділянки роботи шкільного колективу: є програми, підручники, методичні посібники.

Досвід багаторічної діяльності навчальних закладів козацького спрямування Одещини вивів формулу успіху модернізації системи виховання на засадах козацької педагогіки: козацькі ідеї повинні відносно легко і безболісно усвідомлюватися широким загалом; козацькі новації повинні органічно продовжувати і розвивати віками усталені українські козацькі національні традиції; черговість і темпи впровадження козацьких новацій визначаються мірою їхньої сплетеності в мережу віками вироблених і закорінених у українській козацькій національній свідомості цінностей; взаємодія із впливовими людьми, знаними педагогами; залучення їх до козацтва; підготовка кадрового резерву козацтва — дитячий садочок-школа-виш — через систему козацьких (поки що громадських) навчальних закладів-кур-

сів-тренінгів-семінарів тощо; увага дитячо-юнацьким молодіжним козацьким організаціям — «Січ», «Молода Січ», «Сокіл», «Пласт», «Джуря»; увага козакам-характерникам, увага козачатам-характерникам.

Список використаних джерел

1. Тимофеев В.Я. Адамівський Осередок Козацтва. Останнє десятиріччя XX ст. — перше десятиріччя XX ст. Суб'єктивні нотатки Козака. Ч. 1. Білгород-Дністровський : Вид. «СП «Петрекс», 2003. 324 с. URL: <https://gucalameo.com/books/00544689532687460de2a>.

2. Тимофеев В.Я. Задністрова Січ. Початок III тисячоліття. Суб'єктивні нотатки Козака. Ч. 2, 3. Білгород-Дністровський: Вид. «Отаман», 2010. 464 с.

3. Тимофеев В.Я. Буджацьке козацтво. III тисячоліття. Суб'єктивні нотатки Козака. Ч. 3. Білгород-Дністровський : Вид. «Гетьман», 2013. 372 с. URL: https://issuu.com/ukr57724/docs/36_____7-12_2010-2013-372_.

4. Тимофеев В.Я. Українське Буджацьке козацтво. III тисячоліття. Суб'єктивні нотатки Козака. Ч. 4. Білгород-Дністровський : Вид. «Гетьман», 2018. 424 с. URL: https://issuu.com/ukr57724/docs/36_____13-19_2014-2018-424_.

5. Українське Буджацьке козацтво. Енциклопедія. Дніпро : Вид. «Середняк Т.К.», 2017. 376 с. URL: https://issuu.com/ukr57724/docs/3_____2020.

6. Тимофеев В.Я. Виховання козака-лицаря. Білгород-Дністровський : Вид. «СПД СП», 2007. 202 с.

7. Адамівська школа козацько-лицарського виховання. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>.

КОЗАКИ НА СЛУЖБІ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ ВІЙСЬКОВИХ УГРУПУВАННЯХ

Ухтомський А.

кандидат наук з богослів'я, доцент,

Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна»

Українські козаки знаходились на службі Польсько-Литовської держави і були найманим військом у країнах Західної Європи, виборюючи релігійну та державну незалежність цих країн від Османської мусульманської імперії. У Північній війсьній кампанії козаки, воюючи проти християн, знаходились по різні сторони. Козаки мали авторитет серед визначних діячів західного світу. Так папа Римський Климент VIII особисто писав листи козацькому гетьману. Военна спритність і майстерність козаків підвищували авторитет «Землі козаків», несли военну славу в Західну Європу.

Ключові слова: запорозькі козаки, Тридцятилітня війна, Молдова, Відень, П'ятнадцятилітня війна, Хотинська битва, Північна війна, «шведський потоп», Полтавська битва.

1. Запорозькі козаки як піддані короля польського знаходились на службі війська Великого Князівства Литовського, до складу якого входили землі України. Незважаючи на цю підпорядкованість, у XVI–XVII ст. козаки проводили також самостійну військову політику в країнах Західної Європи, які потребували професійних воїнів у боротьбі проти Османської імперії. Зазвичай козаки несли вартову та розвідувальну службу: наприкінці XVI ст. козацькі частини становили 10–30% (в першій пол. XVII в. іноді навіть 50–60%) від загальної чисельності польових армій.

2. Молдова. Битва під Жиліштею (1574). У квітні 1574 р. відбулася битва під Жиліштею між Молдовським князівством, Військом Запорізьким, наданим польськими магнатами (кількістю від 600 до 1200 козаків) під проводом гетьмана Івана Свирговського (Сверчевського), з однієї сторони, та Османською імперією — з іншою. Останні програли битву із значними втратами. Через два місяці в битві біля озера Кагул османи розбили молдовсько-козацьке військо. Зрада молдовського загону Ієремії Чернавіча призвела до відступу 20 000 молдовських вояків, у числі яких залишилось 250 козаків (з 1184 на початку бою).

3. Молдова. П'ятнадцятирічна війна (1592–1606). В молдовських походах 1594–1595 рр. козаки виступають як суб'єкт міжнародних військово-політичних відносин. Одне з повстань очолив Северин Наливайко з 12 000 козаками, найнятими за певну плату папським легатом Олександром Комуловичем і послом імператора Австро-Угорської імперії Рудольфа II Еріхом Лясотою з ініціативи папи Климента VIII. Папа створив антитурецьку коаліцію та особисто направив гетьману козаків 2 листи (від 1593 р.) — рідкісна подія безпосереднього звертання глави Ватикану українському козацтву із проханням допомоги братам-християнам: «Взагалі ми знаємо, що військова служба ваших козаків славна, а отже, і християнської республіки проти спільних ворогів нашої віри. може бути дуже корисним...». Ватикан залучив козаків до участі у «Священній Лізі» — союзі християнських держав проти турків-османів, але ж втрата позицій Ліги на Кіпрі та втручання польського уряду обмежило діяльність запорожців. Наприкінці 157 р. кошовий отаман Іван Підкова зайняв столицю молдовського князівства Ясси і був проголошений молдовським господарем.

4. Молдова. Сучавська кампанія (1653). Участь козаків у війні за молдовський престіл (Сучавська кампанія) показала відчутний вплив Війська Запорізького на міжнародну політику. Але Богдан Хмельницький усе же таки не зміг включити Молдову до сфери свого впливу, через несприятливі геополітичні обставини та пасивну позицію господаря Василя Лупула. Про визволення козаками в 1683–1684 рр. Правобережної України, стримування Порти в Молдові під проводом гетьмана Стефана Куніцького було описано в польських, італійських та німецьких газетах. Хоча, повертаючись із походу на Буджак, Куніцький, атакований османсько-татарським військом, змушений був повернутися з частиною козацької кінноти до земель Речі Посполитої.

5. Перемога Речі Посполитої в Хотинській війні на Буковині 1620–1621 рр. проти агресивної політики османсько-татарських загарбників не відбулася б без запрошення козаків шляхетським урядом Речі Посполитої, який потрапив у скрутне становище. Останній пішов на поступки, пообіцявши розширити права та привілеї козаків, ухваливши їх реєстр у 20000 козаків з платнею 100 000 злотих щорічно. Козаки ходили на своїх чайках навіть під стіни Константинополя. Менші сили турків не наважилися вступити у морських бій під Константинополем та з жахом дивилися, як козаки руйнували довколишні поселення. Протягом вересня 45000 поляків і козаків змогли протистояти османській армаді щонайменше вдвічі більшій за військо Речі Посполитої під Хотином і завдати турецькій армії серйозних втрат. 8 жовтня 1621 р. сторони підписали мирний договір про ненапад взамін передачі Хотина васалові Османської імперії — Молдовському князівству. Героїзм та мужність козаків зупинили турецьку агресію, врятували Річ Посполиту від розгрому, Сербію від поневолення османами. В середині останніх почалися повстання, заколоти яничар, ослаблення політичної влади, посилення боротьби арабів та слов'ян проти османських поневолювачів.

6. Тридцятилітня війна (1618–1648). Протистояння католиків (Священна Римська Імперія, Габсбургська імперія, католицькі та протестантські князівства Німеччини, Іспанія, Португалія, Данія-Норвегія (1643–1645), Франція (1627–1629), Папська область, Генуя, Річ Посполита) та протестантів (Богемія, інші протестантські князівства Німеччини, Голландія, Англія, Шотландія, Ірландія, Данія-Норвегія (1625–1629), Франція (з 1635), Швеція, Португалія, Османська імперія). У цій війні наймані козаки брали участь на тій стороні, хто залучав їх на службу, в більшості це були країни,

що сповідували католицизм. Успішні операції козаків-лісовчиків на царській службі відбувалися в Угорщині, Моравії, Ломбардії, також у Відні і проти французів у Люксембурзі, у Смоленській війні (1632–1634), проти Швеції (на чайках).

Фінансові умови Австрійського уряду з козаками не були виконані належно імперією. В грудні 1619 р. після відмови австрійцями платити належні гроші козаки повернулися на Січ. Пізніше, козаки, очолювані полковником Павлом Носковським, у 1631 р. вирішили перервати договір. Довгі переговори, вмовляння австрійців та часткова виплата боргу затягнули цей відхід, аж до 1638 р., коли більшість козаків полишає воєнну службу у складі австро-угорського війська та повертається через Силезію до Речі Посполитої.

Козаки воювали й на боці Франції, залучені королем Людовиком XIV. Саме вони брали найактивнішу участь у взятті іспанської на той час фортеці Дюнкерк. Після капітуляції фортеці 11 жовтня 1646 р., французький уряд не дотримав угод, у результаті чого частина козаків повернулася в Україну. Але пізніше козаки воювали запрошені тим же Людовиком XIV у Деволюційній війні 1662–1663 рр. Участь козаків у західноєвропейських воєнних кампаніях — гарний вишкіл. Пізніше козаки, зокрема ті, які воювали в Тридцятилітній війні, застосовували вдосконалені військові навички у Національній революції під проводом Богдана Хмельницького 1648 р. Після закінчення Тридцятилітньої війни воєнні дії між Францією та Іспанією тривали. Так 1655 р. у Фландрії козаки воювали на боці французів.

7. Північна війна, «Шведський потоп» (1650–1660), була для Війська Запорізького важким шляхом: спочатку на боці шведів, потім — проти них. Так і в часи Великої Північної війни (1700–1721), точніше після Полтавської битви (1709) переслідувані російською імперією за коаліцію зі шведами проти москви козаки переховувалися в Бендерах, Буджацьких лиманах. Де б не знаходилися козаки, вони залишались вірними своїм традиціям, християнським чеснотам.

ТРАДИЦІЇ КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Федоренко О.

*методист відділу краєзнавства та наукових досліджень учнів
Українського державного центру національно-патріотичного виховання,
краєзнавства і туризму учнівської молоді
Міністерства освіти і науки України*

Ураховуючи тематику попередніх конференцій з проблематики козацької педагогіки, потрібно констатувати про надзвичайну популярність в нинішній час у сучасній українській педагогічній науці та у сферах освіти і культури терміну «козацька педагогіка».

Закладені в історичній пам'яті українського народу в козацьку добу традиції державотворення і народовладдя, стали ідейною основою для формування джерельної бази козацької педагогіки, як специфічного для України напряму громадсько-політичної думки та педагогічної науки.

Національно-визвольна війна 1648–1657 років під проводом Богдана Хмельницького, яка призвела до виникнення української державно-політичної автономії у складі польської держави Речі Посполитої та до становлення Української козацької держави, була важливим історичним етапом у започаткуванні традицій козацької педагогіки щодо втілення в суспільному житті ідеалів народовладдя і державної незалежності.

Однією з вагомих передумов становлення козацької педагогіки є національно-визвольна боротьба українського народу від середини XVII ст. проти російських імперських державних утворень. Включення території України до складу Московського царства, а згодом до Російської імперії і СРСР мало катастрофічні наслідки для подальшого політичного та соціокультурного життя населення України.

Незважаючи на бездержавний стан існування українського етнічного населення в межах російських імперських державних утворень, історична пам'ять про часи козацької державності та боротьби проти російських загарбників виявилася вагомим фактором формування на початку XX ст. національної української ідентичності.

Вагома роль козацтва як явища суспільно-політичного життя українців, яке різнопланово вплинуло на суспільні, політичні, військові процеси в Україні, виявилася в діяльності українських військових

формувань у ХХ столітті, зокрема підрозділів Українських Січових Стрільців і армії Української Народної Республіки, антибільшовицьких повстанських загонів 20-х років, збройних сил Карпатської України, Української повстанської армії, повстанських груп у сталінських концтаборах ГУЛАГУ.

Після відновлення незалежності України у 1991 році національні та державні символи (українська мова, герб-тризуб, синьо-жовтий прапор, гімн «Ще не вмерла Україна») та інші компоненти історичної спадщини українського народу та козацтва як його основної державотворчої політичної сили виявилися суттєвими передумовами самоідентифікації громадян України щодо усвідомлення незалежності та суверенітету України.

У Конституції України, ухваленій Верховною Радою України, зазначено у статті положення про Україну як незалежну, демократичну, соціальну державу, що можливо вважати втіленням закладених у добу козацтва традицій державотворення і народовладдя.

Події Помаранчевої революції 2004 року і Революції Гідності 2013–2014 років, «гібридної війни» на Донбасі у 2014–2022 роках, засвідчили виявлення в суспільному житті української ідентичності, у самоусвідомленні громадян держави в сприйнятті демократичних політичних цінностей народовладдя і незалежності та державного суверенітету України.

Зазначені події зумовлювали зростання значущості козацької педагогіки як багатокомпонентної та багатовекторної виховної системи у формуванні сучасної української ідентичності.

Актуальність в нинішній час науково-дослідної та освітньо-виховної роботи навчальних закладів з вивчення спадщини та застосування здобутків козацької педагогіки, засвідчують принципи національно-патріотичного виховання, викладені у Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України, яка зазначена у наказі Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 року. Важливою особливістю втілення в суспільній свідомості патріотичних традицій козацької педагогіки є дотримання принципу історичної та соціальної пам'яті спрямованого на збереження духовно-моральної і культурно-історичної спадщини українців та відтворення спадщини українського народу у реконструйованих і осучаснених формах і методах діяльності.

Розпочата 24 лютого 2022 року війна Російської Федерації проти України і надання Україні статусу кандидата до вступу в Європей-

ський Союз, засвідчують про формування сучасної української ідентичності як на основі національних цінностей щодо сприйняття державного суверенітету України, надбань української культури, української мови, державних символів України, так і європейських цінностей щодо поваги до прав людини, визнання верховенства права, толерантного ставлення до культур та національно-мовних особливостей інших народів.

Війна російської федерації проти України є логічним етапом боротьби українського народу проти російських загарбників за втілення в суспільному житті ідеалів народовладдя і державної незалежності України, що є продовженням переможної битви українських козаків з військами Московського царства під містом Конотоп у 1659 році, цивілізаційного європейського вибору гетьманів Івана Мазепи і Пилипа Орлика у XVIII столітті, боротьби українських військових формувань проти військово-політичних систем Радянської Росії і СРСР у XX столітті.

Козацька педагогіка в останній війні проти російського імперіалізму постає в освітньому просторі України одним з важливих засобів вирішення одного з основних виховних завдань Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України щодо утвердження в свідомості і почуттях особистості переконань і поваги до культурного та історичного минулого України.

Сучасна війна українського народу проти військово-політичної системи російської федерації, засвідчує про необхідність застосування наукових надбань та методичних засобів козацької педагогіки для здійснення системних заходів, спрямованих на посилення національно-патріотичного виховання дітей та молоді, формування ціннісних орієнтирів і національної самосвідомості громадян України.

КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІЙ ПРОЄКТ «ДІТИ — ВІЙНА — УКРАЇНА» ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ІНСТРУМЕНТ ТВОРЧОЇ ВЗАЄМОДІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ

*Ходацька О.
вчителька української мови і літератури,
гімназії-інтернату № 13 м. Києва,
членкиня НСЖ України*

*Патріотизм — це серцевина людини,
основа її активної позиції.*

В. Сухомлинський

Однією з найважливіших педагогічних закономірностей є процес формування особистості найефективнішими шляхами — від рідного до чужого, від близького до далекого, від національного до міжнародного, світового.

Мета патріотичного виховання нині, в умовах війни, — це виховання свідомого громадянина, патріота, набуття учнівською молоддю соціального досвіду, формування нею потреби уміти жити в громадському суспільстві, духовності та фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної культури.

Розбудова українського суспільства детермінує процеси формування в підростаючого покоління таких моральних рис, як гуманність, чесність, працьовитість, діловитість, старанність, лідерство, конкурентність тощо. Розв'язання цієї проблеми можливе завдяки створенню гнучкої системи виховання дітей та молоді, яка б урахувала і потреби часу (війна, розв'язана рф, внесла серйозні корективи в життя як дорослих, так і дітей) і, водночас, задовольняла запити та інтереси підростаючої особистості. Одне з провідних місць у цій системі посідає навчально-виховний процес, який сприяє всебічному розвитку особистості, забезпечує умови її соціалізації. Але сьогодні навчання дітей у закладах освіти відбуватиметься у змішаному форматі — онлайн і офлайн.

Багато дітей нині стали вимушеними переселенцями, які тимчасово перебувають не тільки в інших регіонах України, а й за кордоном. Значна кількість дітей втратила своїх батьків, рідних, тому всім їм необхідно надавати кваліфіковану медичну, психологічну й педагогічну допомогу. Головним завданням навчальних та позашкільних закладів системи освіти і виховання є швидке реагування

на суспільні запити, на інтереси та потреби молодого покоління, вимоги держави щодо освіти і виховання особистості, створення сприятливих умов для задоволення інтересів і потреб особистості у формуванні моральних якостей, переконань, світогляду, позитивної моральної діяльності й високого рівня вихованості, вихованні почуття патріотизму.

Важливою умовою відновлення психосоціального благополуччя дітей війни постає наступне: їхня власна здатність до виявів особистісної активності, самоконтролю та прийняття відповідальності за події власного життя, задоволення особистісних потреб крізь призму їх соціальної активності та включення в активну взаємодію з дорослими та ровесниками через Арт-терапію, збільшення соціальних зв'язків, у яких виявляється емоційна підтримка, позитивне ставлення до своєї позиції в колективі, гнучкості поведінки та збільшення контактності з оточенням. Це актуалізує потребу їх морально-психологічної підтримки, інформування про безпеку, а це, вважаю, безпосередня участь у креативних інноваційних проєктах, через які вони врівноважують свій психологічний стан, проявляють творчу активність, розкривають свої таланти, комунікують між собою, зрозуміло, державною мовою, набувають певних творчих навичок під керівництвом професіоналів.

Можливості плекання патріотичних почуттів, готовності до дій із захисту рідного краю на прикладі Звитяги Героїв — захисників Гостомеля, який постраждав морально і фізично у перші години рашистської навали, зустрівши московського ворога і відрізавши йому дорогу до Києва, значно зростають там, де до нього долучаються висококваліфіковані фахівці-науковці.

Одним із таких прикладів системного підходу до виховання патріотичної молоді є розпочате співробітництво партнерів-підписантів Меморандуму про співпрацю в Гостомелі, ініціатором якого став Юрій Єхануров, який очолює Центр відновлення Гостомельської громади при Гостомельській селищній військовій адміністрації. В основі дій партнерів-учасників Меморандуму концептуальні засади сталого розвитку громади, високо ефективного публічно-приватне партнерство, програмно-проєктний підхід, широке застосування інноваційних розробок, сучасних технологій та міжнародної співпраці.

Зважаючи на перспективи, що відкриваються, і не дивлячись на труднощі сьогодення, педагоги-лідери започаткували проєкт *«Діти — Війна — Україна»* (О. Ходацька — членкиня Української асоціації письменників художньо-соціальної літератури, педагог гімназії-інтернату

№ 13 м. Києва, та Ігор Якубовський — головний експерт методично-інноваційного відділу Центральної бібліотеки Солом'янки, пісняр, бард, композитор і громадський діяч), який об'єднав педагогів-однодумців і лідерів із Гостомельської ОТГ, науковців Державного закладу вищої освіти «Університет менеджменту освіти» НАПН України, педагогів гімназії-інтернату № 13 м. Києва, Київську «Просвіту», українців з Торонто (Канада), Спліт (Хорватія), Фольках (Німеччина) та успішно діє під егідою Всеукраїнської інноваційної освітньої платформи «Сходи в Майбутнє» (лідер — І.В. Найда).

Ідея проєкту: на базі Гостомельської ОТГ створити культурно-освітній простір для дітей, які «раптом стали дітьми війни», долучивши до нього дітей з різних міст і сіл України та зарубіжжя, для неформального спілкування (*розвиток культури мовлення — радість спілкування*), освіти (*вдосконалення знань державної мови та історії України на прикладах художньої літератури, мистецтва та історичних джерел*) і культурних розваг (*розвиток творчих здібностей дітей — складання фанфіків до прочитаних книг, написання віршів, нарисів, оповідань, створення музичних композицій/ілюстрацій/малюнків/ мемів/коміксів тощо через творчу взаємодію з письменниками, акторами, художниками, музикантами, науковцями*).

Вважаємо, що такий сучасний формат творчої взаємодії в умовах війни (дистанційного, офлайн та змішаного навчання), потребує переосмислення і створення нових інструментів взаємодії з дітьми — створення культурно-освітнього простору (онлайн, офлайн), де живе спілкування допоможе прищепити дітям любов до художньої літератури, мистецтва, розвиватиме їхні творчі задатки, формуватиме імідж української художньої літератури в сучасних реаліях на теренах зарубіжжя, оскільки братимуть участь в роботі проєкту й учасники з інших країн, де нині навчаються українські діти-вимушені переселенці з окупованих територій.

20.08.2022 р. в Національному музеї літератури України відбулася презентація ігрового, музично-поетичного, соціально-реабілітаційного проєкту «Діти-Війна-Україна» <https://youtu.be/WIvGoM-cQjGU>. Доктор педагогічних наук, академік НАПН України, перший заступник голови ВУТ «Просвіта» ім. Т. Шевченка Георгій Філіпчук, виступаючи з подячним словом, високо оцінив роботу авторів і учасників проєкту, підкреслив, що «нинішні «діти війни» — це майбутнє нашої держави, ми маємо робити все, що в наших силах задля їх безпеки, спокою та нормального життя. Серед них підрос-

тають по-справжньому талановиті поети, музиканти, митці, науковці. Нам потрібно зробити все, щоб підтримати їх у цей непростий для них і держави час». «Проект, окрім психологічної допомоги та турботи про Людину, особистість, засобами літератури, мистецтва, інтерактиву допомагає розкривати та розвивати духовний потенціал дітей, — зазначив модератор презентації Кирило Стеценко, народний артист України, голова правління Київської «Просвіти», — що є дуже важливим для тих, хто пережив і переживає жайття війни на власному досвіді».

Досвід показує, що нині, коли Україна веде війну з рф за свою незалежність, за цілісність території, за свою історію, наукові досягнення, мову, культуру, освіту, така форма роботи з учнівською молоддю є дієвою зброєю у протистоянні агресору, важливим соціальним чинником, що забезпечує збереження й популяризацію українського етносу, його культури, державотворчої стратегії, української мови, літератури та культури в державі і за кордоном.

Отже, головна мета національно-патріотичного виховання — набуття молодим поколінням соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури міжнаціональних взаємин, формування у молоді рис громадянина Української держави, розвиненої духовності, моральної, художньо-естетичної, правової, трудової, екологічної культури. Ця мета повинна конкретизуватись через систему виховних завдань, що є загальними не тільки для навчально-виховних закладів, а й для всього суспільства в цілому. Насамперед, це забезпечення умов для самореалізації особистості відповідно до її здібностей, суспільних та власних інтересів, готовності до відповідної діяльності в будь яких обставинах, виховання бажання працювати задля відродження і розквіту держави.

Список використаних джерел

1. Заходи щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України до 2025 року. Наказ МОН від 06.06.2022 № 527. URL: <https://nus.org.ua/news/mon-zatverdylo-novu-kontseptsiyu-patriotichnogo-vy-hovannya/>.

2. Куцевол О.М. Роль креативного середовища у формуванні творчої особистості в її онтогенезі. Креативна педагогіка : наук.-метод. зб. / Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки. Вінниця, 2010. Вип. 1. С. 63–68.

СЕКЦІЯ 11

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЗМІЦНЕННЯ ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

МЕТОДИ ЗАСТОСУВАННЯ ІПОТЕРАПІЇ У РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ

Баб'юк К.О.

*II курс, група ФТ-22-1м-1st, спеціальність «Фізична терапія, ерготерапія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Дейкун М.П., к.мед.н., професор,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

Ця стаття присвячена дослідженню методів застосування іпотерапії у реабілітації дітей з розладами аутистичного спектру. Іпотерапія, або терапія з використанням коней, є ефективним методом реабілітації, який включає в себе взаємодію з тваринами для покращення фізичного, психічного та емоційного стану дітей. В статті розглянуті спрогнозовані переваги такого підходу, такі як покращення соціальних навичок, розвиток моторних навичок та зменшення рівня стресу. Також проаналізовані потенційні обмеження та перешкоди у застосуванні іпотерапії. Дослідження підтверджує ефективність іпотерапії як частини комплексної програми реабілітації дітей з аутизмом.

Ключові слова: аутизм, іпотерапія, розлади спектру аутизму, реабілітація.

Комплексна реабілітація для дітей з розладами аутистичного спектру застосовує численні методики лікувальної фізкультури, масажу, різноманітні фізіотерапевтичні процедури та рефлексотерапія. Однак, хоча всі ці методи сприяють зниженню м'язового тону та збільшенню обсягу пасивних рухів, вони не забезпечують набуття нових активних моторних навичок. У цьому контексті метод іпотерапії видається унікальним, багатофункціональним методом реабілітації, оскільки його можливості полягають у багатогранному впливі, одночасному

поєднанні повторних різноспрямованих рухів тіла, масажу внутрішньої поверхні ніг та позитивного психотерапевтичного ефекту, що виникає від спілкування хворої дитини з конем.

Науковці, серед яких виділяються В. Ескін, Н. Кітайкіна, Т. Левицька, Ж. Нарикіна, Н. Нікітіна, Karen P. DePaauw та інші проводять дослідження, вивчають особливості застосування іпотерапії в реабілітації дітей з розладами спектру аутизму, щоб розкрити сутність цього розладу, виявити його причини та знайти способи ефективної підтримки та лікування дітей, що страждають на аутизм. Внесок цих вчених допомагає покращувати розуміння аутизму та розробляти програми інтервенції для полегшення життя осіб з цим розладом.

Роль метода іпотерапії в реабілітації дітей з розладами аутистичного спектру поєднує фізичну і психоемоційну реабілітацію з тренуванням соціальних, комунікативних, когнітивних і мовних навичок:

Взаємодія з кінями під час іпотерапії може стимулювати різні нейрорецептори, що може призвести до покращення нейрологічних функцій, таких як увага, концентрація та когнітивні навички, покращити соціальні навички та сприяти розвитку взаєморозуміння, спілкування та емпатії у дітей з аутизмом.

Вправи та взаємодія з кінями можуть сприяти розвитку моторних навичок, координації та балансу у дітей з аутизмом.

Допомагає знизити рівень стресу та забезпечити психологічний комфорт у дітей з аутизмом, що може позитивно впливати на їх загальний стан і адаптацію до навколишнього середовища.

Метод іпотерапії в реабілітації дітей з розладами аутистичного спектру безпечний для дітей і не має побічних ефектів — не протипоказаний Уніфікованим протоколом надання допомоги дітям з аутизмом (наказ МОЗ від 15.06.2015 № 341).

Результати досліджень метода іпотерапії в реабілітації дітей з розладами аутистичного спектру показують, що:

- іпотерапія сприяє підвищенню рівня адаптивності та зменшенню симптомів аутизму у дітей;
- діти з аутизмом, які беруть участь у іпотерапії, проявляють збільшену самовпевненість та позитивні зміни у психічному стані;
- покращення у навичках спілкування та взаємодії у дітей з аутизмом.

Сучасні дослідження підтверджують позитивний вплив іпотерапії на розвиток дітей з розладами аутистичного спектру, але вимагають подальших досліджень для більш глибокого розуміння механізмів цього впливу та оптимізації методів застосування.

Список використаних джерел

1. Karen P. DePauw. Horseback Riding for Individuals With Disabilities: Programs, Philosophy, and Research. URL: <https://pdfs.semanticscholar.org/5f45/62587bf2ec9bc407d311e9ed42db5d547565.pdf> (application date: March 18, 2019).

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ПРИ ПОРУШЕННЯХ ПОСТАВИ

Білецький С.Б.

*II курс, група ФТ-22-1м-1ст, спеціальність «Фізична терапія, ерготерапія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Шамич О.М., д.психол.н., професор,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

У цій роботі розглянуто оцінку ефективності фізичної реабілітації при порушеннях постави. Розглянуто практична значимість в розробленні практичних рекомендацій щодо застосування певних методик фізичної підготовки та реабілітації у підлітків. Внаслідок всього вищезазначеного, запропоновано наступні методи реабілітації дітей та підлітків з такими порушеннями.

Постава — це звична поза людини, яка невимушено стоїть, набута без зайвого м'язового напруження: тулуб та голова тримаються вертикально, хребет утворює плавну хвилеподібну лінію, контури грудної клітки виступають вперед, живіт злегка підтягнутий, ноги розігнуті у кульшових та колінних суглобах. Нормальна постава характеризується шістьма головними ознаками: розташуванням остистих відростків хребців на одній вертикальній лінії; розташуванням плечей на одному рівні; розташуванням кутів обох лопаток на одному рівні; рівних між собою трикутників талії, що утворюються боковою поверхнею тіла і вільно опущеними руками; розташуванням сідничних складок на одному рівні; правильними вигинами хребта в сагітальній площині. Підтримання і збереження нормальної постави залежить від гармонійного розвитку мускулатури та її здатності утримувати в правильному положенні хребет, голову, плечовий пояс, тулуб, кут нахилу таза, кінцівки; стану опорно-зв'язкового апарату; умов побуту і праці тощо. Відхилення від нормальної постави називаються порушеннями або дефектами постави. Вони виникають як в ослаблених дітей, так і можуть спостерігатись у практично здорових дітей у разі неправильного фізичного виховання.

Дефекти постави можуть бути: у сагітальній і фронтальній площинах. У сагітальній площині розрізняють порушення зі збільшен-

ням фізіологічних викривлень хребта та порушень постави зі зменшенням фізіологічних викривлень хребта належать. Патологічна постава, така як кругла спина, кіфоз, лордоз, виявляється у 18,2% дітей, а сколіотична постава — у 8,2%. При виявленні порушення постави слід організувати правильний режим дня, налагодити збалансоване харчування, застосувати фізичну реабілітацію у вигляді ЛФК, лікувального масажу, фізіотерапії, працетерапії, механотерапії.

Оцінюємо ефективність нашої реабілітації оглядом пацієнта. Обстеження постави починається оглядом дитини — соматоскопія. Оцінюють поставу при її огляді попереду (фронтальна площина). Визначають положення голови (чи знаходиться вона на одній вертикалі з тулубом, чи нахилена вперед, вправо, вліво); форму грудної клітки (особливо якщо мають місце деформації вродженого, рахітичного чи сколіотичного характеру); форму живота (втягнутий, або рівномірно випуклий, чи виступає за рівень грудної клітки); положення тазу (оцінюється рівень розташування передніх верхніх остей гребенів клубової кістки справа та зліва — «косий таз» та ступінь випирання вперед, або відхиленням назад передніх верхніх остей гребенів клубової кістки справа чи зліва — «скручений таз», як наслідок торсії при сколіозі). Оцінюють поставу при її огляді збоку (сагітальна площина), визначаючи виразність фізіологічних вигинів хребта (згладжені, збільшені або зменшені лордоза чи кіфоза). Обстеження доповнити вимірюванням ваги, зросту стоячи і сидячи, динамометрію, вимірювання ваги краще проводити зранку після відвідування туалету і до їжі, зріст теж краще бути виміряти зранку так як на протязі дня зріст людини має тенденцію змінюватись. Для оцінки сили м'язів спини та живота приймається положення лицем вниз поперек кушетки або гімнастичної лавки так щоб верхня частина тулуба до гребенів клубових кісток знаходилась у всяякому положенні, руки на пояс (ноги утримує людина яка проводить огляд). Час до повної втоми м'язів визначається по секундоміру. Для дітей 12–16 років після курсу занять ЛФК воно повинно становити не менш 2–4 хвилини. Сила м'язів черевного пресу визначається числом переходів із положення на спині (руки на поясі) в положення сидячи і навпаки (ноги фіксуються). Темп повільний (не вищий 16 разів за хвилину). Оцінюють рухливість хребта при нахилі вперед із вихідного положення стоячи на підвищеній опорі (гімнастична лава) ноги разом, руки внизу нахилитись вперед з намаганням якомога нижче опустити прямі руки вздовж закріпленої міліметрової лінійки на опорі. Визначають бокову рухливість хребта, яка оцінюється у положенні стоячи по глибині нахилу вбік

у фронтальній площині, не згинаючи ніг в колінних суглобах. Визначається відстань від середнього пальця руки до площі опори. Порівнюється симетричність вимірювань при нахилі в обидва боки.

Список використаних джерел

1. Мухін В.П. Фізична реабілітація. К. : Олімпійська література, 2009. 470 с.
2. Лапутін А.М. Біомеханіка спорту. К. : Олімпійська література, 2005. 315 с.
3. Мурза В.П. Фізична реабілітація. К. : Орлан, 2004. 559 с.
4. Порада А.М. Основи фізичної реабілітації : навч. посібник. К. : Медицина, 2008.
5. Шамич О.М. Пілатес як засіб фізичного вдосконалення студентів спеціальної медичної групи : навч. посібник / О.М. Шамич, О.А. Озерова. К. : КНУБА, 2021. 118 с.

ФІЗИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ХВОРИХ, ЯКІ СТРАЖДАЮТЬ ОЖИРІННЯМ

Білової В.С.

II курс, група ФТ-22-1м-1st,

спеціальність «Фізична терапія, ерготерапія»,

Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: Дейкун М.П., к.мед.н., професор,

Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

Проблема ожиріння є глобальною та актуальною у сучасному світі, оскільки кількість людей, що стикаються з цією проблемою, постійно збільшується. Згідно з даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), ожиріння вже розглядається як епідемія, що швидко поширюється по всьому світу. Такий стан справ призводить до скорочення тривалості життя та погіршення якості життя. У зв'язку з цим, профілактика, лікування та реабілітація ожиріння стають невід'ємною частиною системи охорони здоров'я. Найефективнішими методами боротьби з цим захворюванням є фізичні навантаження та збалансоване харчування. З урахуванням статистичних даних, подолання ожиріння може збільшити середній термін життя на 4 роки. Таким чином, важливим завданням є розробка програми фізичної реабілітації, спрямованої на покращення стану хворих та підвищення їхньої якості життя.

Ожиріння — це хронічне захворювання, що характеризується надмірним накопиченням жирової тканини, що негативно впливає на здоров'я. Існує багато факторів, що сприяють розвитку ожиріння,

включаючи генетичну схильність, неправильне харчування, малорухливий спосіб життя, психологічні фактори. Ожиріння супроводжується багатьма ускладненнями, такими як серцево-судинні захворювання, цукровий діабет 2 типу, артеріальна гіпертензія, апное сну, остеоартрит, деякі види раку. Фізична реабілітація є важливою складовою комплексного лікування ожиріння. Комплексна програма реабілітації при ожирінні розробляється з урахуванням віку, статі, супутніх захворювань, ступеня ожиріння та інших індивідуальних факторів. Ось деякі з основних компонентів комплексу реабілітації:

1) Лікувальна фізкультура (ЛФК):

– Підбір вправ з урахуванням фізичного стану, рівня підготовки та особистих уподобань.

– Приклади вправ: для м'язів рук, плечей, тулуба, ніг, дихальні вправи.

2) Масаж:

– Покращення кровообігу, лімфообігу, обміну речовин, зняття м'язової напруги.

– Види масажу: ручний, апаратний, підводний, душ Шарко.

3) Дієтотерапія:

– Зниження калорійності раціону, обмеження жирів, збільшення білка, вживання клітковини, питний режим.

4) Психотерапія:

– Зміна поведінки та ставлення до їжі.

– Види психотерапії: когнітивно-поведінкова, мотиваційна.

5) Медикаментозне лікування:

– Застосування в крайніх випадках, коли інші методи не дають результату.

– Види лікарських засобів: препарати, що знижують апетит, що впливають на обмін речовин.

б) Санаторно-курортне лікування:

– Дієтотерапія, ЛФК, масаж, фізіотерапія, психотерапія.

Алгоритм фізичної реабілітації при ожирінні:

– Два періоди: підготовчий (2–3 тижні) та основний (1,5 години на сеанс).

– Мета: відновлення обміну речовин, покращення роботи серцево-судинної системи, нарощування м'язів, зменшення жиру, відновлення працездатності.

– Вправи: ранкова гімнастика, дозована ходьба, біг, вправи з фітболом.

– Важливе значення має правильне дихання.

Результати дослідження комплексу реабілітації:

- Зменшення антропометричних показників (маса тіла, індекс маси тіла, окружність талії, живота, бедер, стегон) в обох групах.
- Більш виражене зниження в основній групі (з дієтотерапією).
- Зменшення товщини жирового прошарку в обох групах, більш виражене в основній.
- Покращення гемодинамічних показників (ЧСС, САТ, ДАТ, ЖЄЛ) в обох групах.

Висновок: Комплексна програма фізичної реабілітації (ЛФК, масаж, дієтотерапія, психотерапія, медикаментозне лікування, санаторно-курортне лікування) осіб з ожирінням ефективна у переважній більшості пацієнтів.

ВПЛИВ РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ ЗАХОДІВ НА ЯКІСТЬ ЖИТТЯ ПАЦІЄНТІВ ПІСЛЯ АМПУТАЦІЇ НИЖНІХ КІНЦІВОК ВНАСЛІДОК БОЙОВИХ ДІЙ

Горна В.А.

*І курс, група ФТ-23-1м, спеціальність «Терапія та реабілітація»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»;*

Колядич О.І.

ст. викладач,

Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

У складних умовах сьогодення для України реабілітаційні заходи мають значний вплив на якість життя пацієнтів після ампутації нижніх кінцівок внаслідок бойових дій. Такі заходи спрямовані на фізичну, психологічну та соціальну реабілітацію, що дозволяє пацієнтам повернутися до активного життя та забезпечити їхню незалежність.

Реабілітація осіб, що перенесли ампутацію кінцівок — одна з найскладніших проблем. Відновлення функцій, втрачених внаслідок ампутації, важливе не лише з медичної та соціальної точки зору, але й з економічної. Під егідою Міністерства охорони здоров'я України існує система медико-психологічної реабілітації бійців в госпіталях для ветеранів війни майже в усіх регіонах країни. Тому реабілітація має бути спрямована на підвищення ефективності протезування та реабілітаційних заходів [1, с. 21]. За даними Генерального штабу Збройних сил України, 60% поранень на фронті — це травми кінцівок, спричинені мінами та осколками, які можуть ускладнюватися відсутністю своєчасного надання адекватної медичної допомоги. В рамках гумані-

тарної медичної допомоги українські та іноземні партнери налагодили виробництво протезів та можливе протезування за кордоном. Держава забезпечує необхідні першочергові реабілітаційні заходи особам з ушкодженими кінцівками. Однак під час реабілітації вони стикаються з проблемами самообслуговування та новим самосприйняттям, що перешкоджає їхній успішній адаптації до соціальної активності, мобільності та цивільного життя [2, с. 181]. Ампутація може призвести до ряду фізичних та психологічних проблем, таких як:

- біль. Фантомний біль та інші больові синдроми можуть значно погіршувати якість життя пацієнта;
- обмеження фізичної активності. Пацієнти з ампутацією можуть відчувати труднощі з пересуванням, виконанням повсякденних завдань та заняттям спортом;
- психологічні проблеми. Депресія, тривога, посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) та втрата впевненості в собі є поширеними проблемами серед пацієнтів з ампутацією [3, с. 27].

Загалом фізична реабілітація включає тренування та фізичні вправи, спрямовані на відновлення м'язової сили та гнучкості, поліпшення балансу та координації рухів, а також навчання використанню протезів або інших механічних пристроїв. Це допомагає пацієнтам повернутися до повсякденних дій, таких як ходіння, сходження по сходах та виконання роботи.

У більшості реабілітаційних центрів загальними цілями фізкультурно-спортивної реабілітації військовослужбовців після ампутації нижніх кінцівок є поліпшення толерантності до фізичних навантажень, підвищення витривалості, стимуляція процесів компенсації функціональних порушень у багатьох органах і системах, активізація загального і тканинного метаболізму. Специфічними завданнями є відновлення сили та амплітуди рухів у суглобах, відновлення м'язів в ампутованих ділянках та ампутованих кінцівках, а також корекція деформацій постави та хребта [4, с. 328].

Психологічна реабілітація є не менш важливою. Пацієнти, які пройшли ампутацію нижніх кінцівок, можуть зазнавати емоційного стресу, депресії та зниження самооцінки. Психологи та психотерапевти допомагають пацієнтам адаптуватися до нового стану, подолати емоційні труднощі та відновити позитивне ставлення до життя. Це може включати індивідуальні консультації, групову підтримку та навчання стратегіям копінгю.

Соціальна реабілітація спрямована на підтримку пацієнтів у відновленні соціальної активності та поверненні до ролі у суспільстві.

Це може включати навчання навичкам самообслуговування, занять професійною реабілітацією, якщо це необхідно, та допомогу у встановленні контактів зі спільнотою та підтримку соціальної інтеграції [5].

Реабілітаційні заходи, на наше переконання, можуть допомогти пацієнтам з ампутацією подолати вище зазначені проблеми та поліпшити якість життя. В більшості дослідження показують, що реабілітаційні заходи мають значний вплив на якість життя пацієнтів після ампутації. Пацієнти, які проходять реабілітацію, відзначають зменшення болю, поліпшення фізичної активності, зниження рівня депресії та тривоги, а також зростання впевненості в собі.

Отже, проаналізувавши все вище зазначене можна стверджувати, що реабілітація допомагає покращити якість життя пацієнтів, які втратили нижні кінцівки внаслідок воєнних дій. Реабілітація допомагає пацієнтам знову стати незалежними, покращити свій фізичний стан, подолати емоційні труднощі та повернутися до активного життя. Проте важливо враховувати індивідуальні особливості кожного пацієнта та забезпечити комплексний підхід до реабілітації, що включає медичну, фізичну, психологічну та соціальну підтримку. Також важливо забезпечити доступ до новітніх технологій та інноваційних протезів, які можуть значно полегшити повсякденне життя пацієнтів з ампутацією нижніх кінцівок.

Список використаних джерел

1. Pinchuk O.I., Radetska L.V., Konovalenko S.O. Аналіз проведених ампутацій кінцівок та ефективності реабілітаційних заходів у пацієнтів з фантомно-больовим синдромом. *Медсестринство*. 2018. № 1. URL: <https://ojs.tdmu.edu.ua/index.php/nursing/article/view/9094>.
2. Кулешова С., Лушевська О., Лебединська О., Слободенюк О., Ковальська Д. Аналітичний огляд сучасного стану напрацювань з проектування адаптивних реабілітаційних виробів. *Вісник Хмельницького національного університету*. № 2. 2023. С. 181. URL: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2023/05/vk_nu-ts-2023-n2319.pdf#page=181.
3. Герасименко О.С., Закаляк Н.Р. Вплив фізичної реабілітації на якість життя осіб з наслідками ампутації нижньої кінцівки. *Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова*. № 5. 2019. URL: https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/255_03.
4. Мерзлікіна О.А., Трясун Ю.Р., Коваленченко В.Ф. Програма фізкультурно-спортивної реабілітації військовослужбовців після ампутації нижніх кінцівок у реабілітаційному центрі. *Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова*. № 3 (176). 2024. С. 326–330. URL: <https://spppc.com.ua/index.php/journal/article/view/1778/1751>.

5. Enableme Ukraine. Життя після ампутації: труднощі, натхнення та перспективи. URL: <https://www.enableme.com.ua/ua/article/zitta-pisla-amputacii-trud-nosi-nathnenna-ta-perspektivi-10426>.

ЕФЕКТИВНІСТЬ РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ ВПРАВ ДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ ФУНКЦІЙ ПЛЕЧОВОГО СУГЛОБА ПІСЛЯ МАСТЕКТОМІЇ

Донова А.О.

*І курс, група ФТ-22-2м-1ст, спеціальність «Фізична терапія, ерготерапія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Шамич О.М., д.психол.н., професор,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

Запобігання та лікування післяопераційних ускладнень, пов'язаних із мастектомією, є одним із важливих аспектів повного відновлення фізичного здоров'я та якості життя пацієнток. Одним із найпоширеніших післяопераційних ускладнень є обмеження рухливості та деформація плечового суглоба. Ефективна фізична реабілітація після мастектомії включає в себе комплекс спеціально підібраних вправ, спрямованих на відновлення функцій плечового суглоба.

1. Роль реабілітаційних вправ у попередженні та лікуванні обмежень рухів плечового суглоба після мастектомії:

Після мастектомії, особливо при радикальному видаленні лімфатичних вузлів, пацієнтки можуть зазнавати обмежень у русі плечового суглоба через різноманітні фізичні фактори, такі як зміни в м'язовій структурі, зв'язкових тканинах, а також психологічні аспекти, такі як страх руху. Реабілітаційні вправи спрямовані на покращення обсягу рухів, збільшення м'язової сили та гнучкості плеча, а також на підвищення рівня функціональності суглоба.

2. Види реабілітаційних вправ та їх вплив на відновлення функцій плечового суглоба:

Реабілітаційні вправи для відновлення функцій плечового суглоба після мастектомії можуть включати в себе розтяжку м'язів, вправи з утриманням, заняття на розтяжку з використанням різноманітних тренажерів, а також розвиток координації та стабілізації. Важливо враховувати індивідуальні особливості пацієнтки та стан її здоров'я для вибору оптимальних вправ.

3. Оптимальний режим та інтенсивність фізичних вправ у реабілітації плечового суглоба після мастектомії:

Дозування інтенсивності та тривалості фізичних вправ у реабілітації плечового суглоба є критично важливим для успішного відновлення. Занадто інтенсивні навантаження можуть призвести до ускладнень, в той час як недостатньо інтенсивні вправи можуть бути неефективними. Оптимальний режим повинен бути затверджений фахівцем із фізичної реабілітації на підставі індивідуальних характеристик пацієнтки.

4. Застосування інноваційних методів у фізичній реабілітації плечового суглоба після мастектомії:

Інноваційні методи, такі як використання віртуальної реальності для покращення моторних навичок, або використання спеціалізованих датчиків для моніторингу рухів плеча, можуть бути ефективними у покращенні результатів реабілітації. Ці методи дозволяють більш точно відстежувати прогрес та коригувати програму вправ відповідно до потреб пацієнтки.

5. Моніторинг та оцінка результатів реабілітаційних вправ у післяопераційному періоді:

Постійний моніторинг та оцінка результатів реабілітації є важливою частиною процесу, оскільки дозволяє вчасно виявляти прогрес або ускладнення. Враховуючи ці дані, фахівець з фізичної реабілітації може адаптувати програму вправ, щоб забезпечити максимально ефективно відновлення функцій плечового суглоба та зменшити ризик ускладнень.

ПРИРОДА ТА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

Дяченко Н.С.

*І курс, група ФТ-23-1м, спеціальність «Фізична терапія, ерготерапія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Любенко В.О., к.мед.н., доцент,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

Людина — частина живої природи. Як усі організми, людина дихає, живиться, росте, розвивається, розмножується, вмирає. У часи, коли людина повністю залежала від природи, вона брала від неї стільки, скільки їй потрібно було для прожиття [1].

Як відомо, саме від стану навколишнього середовища залежить здоров'я людини. Все, що необхідно для цього — це чиста вода, свіже повітря і родючий ґрунт. А що ж таке навколишнє середовище? Це все що нас оточує — повітря, сонце, вода, ліси, гори, поля. Сказавши одним словом це все — природа.

Природа — це сукупність різних елементів нашої планети, які виступають природними, фізичними або матеріальними, створеними без участі людини. Природа також може розглядатися як фізичні явища, біогеохімічні цикли або життя на планеті. Діяльність людини часто розглядається як окрема категорія від природи, хоча люди є частиною самої природи [2].

В різних рамках використання, слово «природа» часто відноситься до геології і тваринного світу. Нею може виступати царство рослин і тварин, а в деяких випадках і процеси, пов'язані з неживими об'єктами, наприклад, погода. Природою часто називають «природне місце існування», екосистему, дику природу, скелі, ліси і в загальному ті об'єкти, які не були істотно змінені втручанням людини або збережені, незважаючи на наше втручання.

Людина здавна розглядає навколишнє природне середовище в основному як джерело сировинних запасів (ресурсів), необхідних для задоволення своїх потреб. При цьому велика частина узятих від природи ресурсів повертається в природу у вигляді відходів. Основна частина цих відходів і забруднень утворюється в містах.

У містах та селах проводять безліч різноманітних робіт, які призводять до забруднення атмосфери, а також природних вод та ґрунтів.

Як результат — виникає глобальне потепління, що призводить до зміни клімату, природних катаклізмів, вимирання окремих видів рослин, тварин і комах. Знижується імунітет у населення, що провокує ріст хронічних, онкологічних захворювань, зростає алергізація населення, збільшується народжуваність дітей з вадами розвитку.

Забруднене атмосферне повітря є джерелом проникнення в організм шкідливих речовин через органи дихання. Через воду можуть передаватися хвороботворні мікроорганізми та різні розчинні забруднювачі [3].

Забруднений ґрунт та ґрунтові води погіршують якість харчових продуктів.

Про якість питної води в нашій країні взагалі важко щось сказати. Це раніше люди селилися на берегах прісних водоймищ, а зараз водоймищ з прісною і чистою водою залишилося дуже мало. Та не тільки все це впливає на здоров'я люди, а ще особливе значення має теперішній спосіб життя.

Більше 70% людей ведуть малорухомий спосіб життя. З них ще 50% увесь свій робочий день проводять в душних, мало освітлюваних приміщеннях, внаслідок чого виникає погіршення газообміну в крові. Через військові дії в нашій країні люди забули, що таке відпочинок

на морі, в санаторіях. А це, в свою чергу, призводить до різкого зниження отримання вітаміну D. Вітамін D регулює обмін в організмі кальцію і фосфору і є профілактикою рахіту, він необхідний людям із слабкою імунною системою і дітям.

Люди зараз стають більш метеозалежними. Часто ми чуємо — «О, насунули хмари, скоро буде головний біль.» або — «О, знов підніметься тиск.». Всі такі явища вивчає наука біометеорологія.

Вчені довели, що худі люди в холодну погоду відчують занепад сил, в них з'являється відчуття дискомфорту, іноді виникає апатія, депресія, роздратованість [4]. Люди щільнішої статури не дуже добре переносять спеку: у них частішає пульс, стає складніше дихати, можлива втрата свідомості. Є зв'язок і між здоров'ям і особливостям ґрунту, на якому живе людина. Наприклад, в місцевості, бідній фтором, карієс зубів зустрічається набагато частіше, ніж в місцевостях, де цього елемента предостатньо.

За рекомендаціями медиків, психологів, реабілітологів на сьогодні кращим способом відновлення свого здоров'я є — відпочинок. А саме — це раз на тиждень виїжджати на прогулянку в парк або на пляж, в ліс, на рибалку або на дачу, тому що в 1м³ повітря у великому місті міститься 36 тис бактерій, коли у лісі — лише 5 тис. Туди, де менше людей і більше природи. Де одне каштанове дерево очищує 20 тис. м³ повітря. Туди, де чисте повітря, барвисті пейзажі і яскраве сонце.

Здоров'я у нас одне і його треба берегти.

Список використаних джерел

1. Всесвіт. Все про природу та навколишнє середовище. URL: <https://vse-svit.com.ua/pryroda-i-zdorov-ya>.
2. Зв'язок людини і природи. URL: <https://vseosvita.ua/lesson/vzaiemoz-viazok-liudyny-i-pryrody-pravyla-povedinky-na-pryrodi-243912.html>.
3. «Здоров'я природи — здоров'я людини»: а ви турбуєтесь про довкілля? URL: <https://mynizhyn.com/news/misto-i-region/11689-zdorovja-prirodi-zdorovja-lyudini-a-vi-turbuetes-pro-dovkillja.html>.
4. «Здоров'я природи — здоров'я людини». URL: <https://liceum.ndu.edu.ua/mediastartap/arkhiv/item/610-stattia-zdorov-ia-pryrody-zdorov-ia-liudyny>.

ОСОБЛИВОСТІ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ПРИ ДИТЯЧОМУ ЦЕРЕБРАЛЬНОМУ ПАРАЛІЧІ

Килимник А.В.

*II курс, група ФТ-22-2м-1st, спеціальність «Фізична терапія, ерготерапія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Дейкун М.П., к.мед.н., професор,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

У даній роботі досліджуються особливості фізичної терапії при ДЦП. Звертається увага на індивідуалізацію підходу до кожної дитини з урахуванням її унікальних характеристик та ступеня ураження. Розглядаються різноманітні методи терапії. Відзначається важливість співпраці з батьками для досягнення оптимальних результатів. Також розглядаються сучасні технології, що можуть підвищити ефективність та зацікавленість дітей у процесі терапії. Робота містить практичні рекомендації та підходи до фізичної терапії, спрямовані на покращення рухових та функціональних можливостей дітей з ДЦП.

Фізична терапія з дитячим церебральним паралічем (ДЦП) має декілька особливостей, які роблять її відмінною від терапії для інших порушень рухової системи. Основні особливості фізичної терапії з ДЦП включають:

– Індивідуалізація підходу: Кожна дитина з ДЦП має унікальні характеристики, рівень ураження та потреби. Тому фізична терапія має бути індивідуалізованою, враховуючи ці особливості для досягнення оптимальних результатів.

– Комплексність підходу: Фізична терапія з ДЦП включає в себе різні методи, такі як масаж, лікувальна гімнастика, водна терапія, вправи на спеціальних симуляторах та інші техніки. Комбінація цих методів дозволяє впливати на різні аспекти функціонування рухової системи.

– Розвиток моторики: Основна мета фізичної терапії з ДЦП — це покращення рухової активності та функцій моторики. Терапевтичні вправи спрямовані на зміцнення м'язів, поліпшення координації та розширення рухових можливостей.

– Розвиток функціональності: Крім рухової активності, фізична терапія з ДЦП спрямована на покращення функціональної незалежності дитини, її здатності до самообслуговування та участі в повсякденних життєвих ситуаціях.

– Співпраця з батьками: Важливим елементом успішної терапії є співпраця з батьками. Тренери та терапевти навчають батьків

виконувати вправи та методи допомоги вдома, що сприяє постійному розвитку дитини.

– Використання технологій: Сучасні технології, такі як робототехніка, віртуальна реальність та інші, можуть допомагати зробити фізичну терапію більш ефективною та захоплюючою для дітей.

– Мультидисциплінарний підхід у фізичній терапії з дитячим церебральним паралічем (ДЦП) є важливою складовою ефективного лікування. Цей підхід передбачає співпрацю різних спеціалістів з медичних, психологічних, педагогічних та інших сфер для досягнення найкращих результатів для дитини. Ось деякі ключові аспекти мультидисциплінарного підходу у фізичній терапії з ДЦП:

Лікарі-неврологи: Спеціалісти з неврології забезпечують діагностику, контроль за лікуванням та медичною стратегією для кожного пацієнта з ДЦП.

Фізичні терапевти: Ці спеціалісти відповідають за розробку та виконання плану фізичної терапії, включаючи вправи для поліпшення рухових функцій, координації та м'язового тону.

Окулісти: У дітей з ДЦП можуть бути проблеми зі зором, тому співпраця з окулістами важлива для вчасного виявлення та лікування відповідних захворювань.

Ортопеди: Ці спеціалісти займаються лікуванням порушень скелетно-м'язової системи, таких як деформації кінцівок та нерівномірний розвиток м'язів, що часто спостерігається у дітей з ДЦП.

Психологи та соціальні працівники: Ці спеціалісти надають психологічну та соціальну підтримку дитині та її сім'ї, допомагають у вирішенні психосоціальних аспектів лікування та адаптації до нездатності.

Узагальнюючи, особливості фізичної терапії з ДЦП полягають у комплексному та індивідуалізованому підході, який спрямований на покращення рухових та функціональних можливостей дитини, а також у використанні сучасних методів та співпраці з батьками для досягнення максимального ефекту.

ФІЗИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ОСІБ З ОСТЕОХОНДРОЗОМ ПОПЕРЕКОВО-КРИЖОВОГО ВІДДІЛУ ХРЕБТА

Ковальчук А.І.

*II курс, група ФТ-22-1м-1st, спеціальність «Фізична терапія, ерготерапія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Холодова О.С., ст. викладач,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

Найбільше навантаження при малорухливому та сидячому способі життя отримують м'язи тулуба і шиї, які зберігають і підтримують неправильні положення тіла при роботі та побутові пози. При постійному стомленні м'язів тулуба і шиї амортизаційну функцію змушені виконувати структури хребта. При подальшому дотриманні такого способу життя (тобто якщо навантаження на хребет триває), в ньому розвиваються дегенеративні зміни, у першу чергу в міжхребцевих дисках. Це обумовлює виникнення остеохондрозу, та загалом погіршення власного психо-емоційного та фізичного стану людини.

Остеохондроз — це термін, який використовується для опису групи захворювань, які впливають на зростаючий скелет. Ці розлади є наслідком аномального росту, пошкодження або надмірного використання ростової пластини та оточуючих центрів скостеніння. Точна етіологія цих розладів невідома, але певну роль можуть відігравати судинні аномалії, гормональний дисбаланс, повторювані травми та механічні фактори. Загалом страждає від 45% до 80% населення планети від больового синдрому та остеохондрозу, причому 48% мають генетичну схильність до остеохондрозу.

Остеохондроз хребта є однією з основних проблем втрати працездатності та інвалідизації населення. Дана нозологія вражає як молодь, так і людей похилого віку, а іноді навіть і дітей. Економічні втрати, пов'язані з тимчасовою втратою працездатності внаслідок остеохондрозу хребта в масштабах країни обчислюються мільйонами гривень, що обумовлює не тільки соціальну, а і економічну актуальність теми.

Найчастіше від остеохондрозу страждає один з найбільш рухливих відділів хребта — попереково-крижовий. Після 30 років кожна 4 людина страждає від ридикулопатій, що є одним із проявів остеохондрозу. Неврологічні симптоми остеохондрозу хребта, згідно досліджень, відзначаються у 40–80% дорослого населення землі. Через часті рецидиви больового синдрому тимчасова втрата працездатності сягає 27%, а повна втрата працездатності — інвалідність — 3% (серед ортопедичних захворювань інвалідність становить 28,7%).

В сучасних умовах внаслідок таких провокуючих факторів, як малорухливий спосіб життя, плоскостопість, ожиріння, підвищення навантаження на хребет, вікові зміни, куріння, автоімунні захворювання тощо, збільшується кількість людей з таким захворюванням. У 80% всіх пацієнтів із больовим синдромом у спині діагностується попереково-крижовий остеохондроз. Ця проблема потребує особливої уваги з боку лікарів і працівників реабілітаційних центрів, оскільки остеохондроз значно «помолодшав», що потребує вдосконалення профілактики, лікування реабілітаційного процесу для цього захворювання.

Лікування остеохондрозу попереково-крижового відділу хребта залежить від локалізації патологічного процесу, характеру клінічних синдромів (рефлекторні, компресійні корінцеві, компресійні судинні, спинальні синдроми), стадії захворювання, гостроти больового синдрому (гостра стадія: етап прогресування загострення, стаціонарний етап, етап регресування загострення; стадія ремісії: повна, неповна).

За останній час в комплексній терапії та профілактиці загострень остеохондрозу Попереков-Крижового відділу хребта набувають все більшого значення немедикаментозні методи лікування традиційної та нетрадиційної медицини.

Відновлювальне лікування остеохондрозу — це є комплекс засобів фізичної реабілітації: лікувальна фізична культура, фізіотерапія, кінетотерапія, лікувальний масаж, мануальна терапія, та ін.

У зв'язку з поставленою проблемою, актуальною є розробка методики активного відновлення компенсаторних функцій хребта при остеохондрозі поперекового відділу хребта засобами та методами фітнесу. Розробка занять лікувальної фізичної культури з використанням різних фізичних вправ при остеохондрозі дозволить підвищити функціональні можливості і фізичну підготовленість у процесі відновлення компенсаторних функцій хребта, що сприятиме збереженню загального фізичного та психо-емоційного стану хворих.

ВПЛИВ ОСОБИСТІСНИХ ЯКОСТЕЙ ЛЕГКОАТЛЕТА НА ЕФЕКТИВНІСТЬ СТАРТОВОГО РОЗБІГУ

Кравець М.М.

*III курс, група 32, спеціальність «Фізична культура і спорт»,
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка.
Науковий керівник: Багінська О.В., д.пед.н., професор,
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка*

Ця доповідь присвячена вивченню ключових аспектів стартового розбігу у легкоатлетичці та їхньому взаємозв'язку з індивідуальними характеристиками кожного спортсмена. Наша мета — розкрити важливість розуміння фізичних, психологічних та технічних аспектів стартового розбігу для досягнення найкращих результатів у змаганнях. Стартовий розбіг у легкоатлетичці є одним із найважливіших етапів змагання. Ефективне виконання старту може визначити успіх або невдачу спортсмена в змаганні. Удосконалення цього етапу вимагає ретельного аналізу та розвитку індивідуальних характеристик кожного легкоатлета.

Фізичні характеристики та їх вплив на стартовий розбіг: Фізичні особливості, такі як антропометричні показники, впливають на ефективність стартового розбігу. Дослідження показують, що довжина кроку, сила м'язів ніг та гнучкість можуть мати значний вплив на розгін та вихід з блоків. Наприклад, легкоатлети з більшою гнучкістю можуть мати кращий розгін, тоді як особи з більшою м'язовою силою можуть мати перевагу у виході з блоків. Для досягнення кращих результатів, необхідно провести індивідуальний аналіз фізичних параметрів кожного спортсмена та розробити персоналізовані програми тренувань, що враховують їхні унікальні особливості. Додатково, тренування сили та гнучкості може бути доповнено фізіотерапевтичними методами, такими як розтяжка та масаж, що сприяють поліпшенню фізичного стану спортсменів і їхньому загальному благополуччю.

Психологічні аспекти стартового розбігу: Психологічні фактори, такі як концентрація, психологічна стійкість та внутрішня мотивація, грають важливу роль у стартовому розбігу. Спортсмени, які можуть зосередитися на меті та впевнено керувати стресом, мають більші шанси досягти успіху. Додатково, розвиток психологічних навичок, таких як вміння відновлюватися після невдачі, може підвищити стійкість спортсмена під час змагань. Практичні вправи з психологічної підготовки, такі як медитація та візуалізація, можуть допомогти легкоатлетам підтримувати емоційний та психічний ба-

ланс під час змагань. Застосування психологічних технік, таких як позитивне мислення та саморегуляція, може допомогти спортсменам підготуватися до найскладніших випробувань на змаганнях та досягти своїх спортивних цілей.

Технічні аспекти стартового розбігу: Наукові дослідження показують, що правильна техніка виходу з блоків, координація рухів та оптимальний розгін є важливими елементами успішного стартового розбігу. Тренування з фокусом на технічні деталі дозволяє спортсменам максимально використовувати свій потенціал та покращує їхні результати. Використання спеціалізованих тренувальних обладнань, таких як симулятори стартового розбігу та відеоаналіз, може допомогти спортсменам вдосконалювати свою техніку та досягати кращих результатів на змаганнях. Додатково, важливо надавати спортсменам змогу практикувати технічні елементи стартового розбігу в умовах, які максимально наближені до реальних змагань, що сприяє їхньому ефективному використанню на польовій дистанції.

Специфічні особливості та адаптивність: Кожен спортсмен має свої унікальні особливості, які впливають на його стартовий розбіг. Індивідуальний підхід до тренувань і врахування специфічних потреб кожного спортсмена дозволяють оптимізувати його підготовку та досягати кращих результатів. Наприклад, спортсмени зі швидкими реакціями можуть використовувати спеціалізовані тренувальні програми для покращення своєї реактивності, тим самим підвищуючи ефективність свого стартового розбігу. Адаптивність до змін умов та швидке пристосування до нових викликів також є важливими якостями, які можуть бути розвинуті через спеціалізовані тренування та підготовку.

Висновок: Розуміння індивідуальних характеристик особистості легкоатлета та їх вплив на стартовий розбіг є ключем до успішної підготовки та досягнення високих результатів. Дослідження цієї теми відкривають шлях до подальшого розвитку тренувальних програм, які максимально враховують індивідуальні особливості кожного спортсмена. Такий підхід не лише підвищує ефективність тренувань, але й сприяє досягненню нових висот у спортивних досягненнях.

Для подальшого розвитку області стартового розбігу важливо дослідити вплив навколишнього середовища на підготовку спортсменів. Погодні умови, тип майданчика та фізичний стан спортсмена можуть впливати на його результати. Додатково, можна дослідити ефективність різних методик тренувань та психологічних підходів для покращення стартового розбігу в умовах навколишнього сере-

довища. Врахування цих факторів дозволить розробити більш адаптивні та ефективні програми підготовки, що сприятимуть досягненню найкращих результатів у легкоатлетичних змаганнях.

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ЧЕРЕЗ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ВІРТУАЛЬНОЇ РЕАЛЬНОСТІ

Кудрікова К.Р.

*І курс, група ФТ-23-1м, спеціальність «Терапія та реабілітація»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Холодова О.С., ст. викладач,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

Актуальність теми інноваційних підходів до психологічної реабілітації через використання технологій та віртуальної реальності полягає в їхній потенційній здатності трансформувати та покращити способи, якими люди отримують психологічну підтримку та відновлення. Використання інноваційних технологій може забезпечити більш доступну, ефективну та індивідуалізовану підтримку для людей, які потребують психологічної реабілітації. Такі підходи дозволяють вирішувати різноманітні психологічні проблеми, включаючи тривожні розлади, депресію, фобії та травматичні досвіди, забезпечуючи індивідуально адаптовані методи лікування та підтримки.

Війна та післявоєнний період часто призводить до фізичних та психологічних травм серед осіб, які безпосередньо стикалися з конфліктом. Потреба в реабілітаційних послугах стає надзвичайно важливою для відновлення здоров'я, благополуччя та самостійності тих, хто пережив війну. Протягом років з'явилися новаторські методи реабілітації, які принесли надію та зцілення тим, хто постраждав [1].

Таким чином, варто розглянути ряд методів та інструментів, спрямованих на поліпшення ефективності та доступності процесу реабілітації.

Використання технологій біофідбеку та нейрофідбеку дозволить пацієнтам бачити та розуміти свої фізіологічні реакції на стрес, що допомагає їм усвідомлювати та контролювати свої емоції.

Слід звернути увагу на створення мобільних додатків та онлайн-платформ для самостійної практики технік релаксації, медитації та

когнітивно-поведінкової терапії, що дозволить пацієнтам займатися реабілітацією у зручний для них час та місце.

Важливої уваги заслуговує розробка спеціалізованих ігор та додатків, що спрямовані на покращення пам'яті, уваги та інших когнітивних функцій, які можуть бути пошкоджені в результаті травми чи стресу.

Однією з найвидатніших новацій у сфері реабілітації під час та після воєнних конфліктів є широке використання телемедицини та телетерапії, що дозволяє медичним працівникам надавати медичну та психологічну допомогу дистанційно, за допомогою Zoom, Google meet, Skype, Google classroom та ін. [1].

На сьогодні, актуальним є покращення протезних та ортопедичних технологій, яке може значно полегшити життя людей, які мають ампутовані кінцівки або обмеження у рухах через війну та травми. Інновації, такі як 3D-друк та міоелектричні протези, зробили штучні кінцівки більш доступними та ефективними. Ці новітні розробки дозволяють тим, хто пережив війну, відновити значну частину своєї рухливості та самостійності, що покращує їх загальний стан та якість життя.

Використання віртуальної реальності в реабілітації стало все більш поширеним, пропонуючи захоплюючий досвід, який сприяє як фізичному, так і психологічному відновленню. Програми реабілітації у віртуальній реальності можуть імітувати реальні сценарії, що допомагає пацієнтам повторно вивчати завдання та відновлювати свою впевненість.

Використання віртуальної реальності в психологічній реабілітації стає все більш популярним, оскільки вона надає економічно ефективний засіб для дослідження та відтворення соціальних взаємодій у контрольованому середовищі. Цей інструмент може бути використаний як форма терапевтичного втручання. Наприклад, одним із прикладів є експозиційна терапія віртуальною реальністю (VRET), яка є формою експозиційної терапії, спрямованої на лікування тривожних розладів, таких як посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) і фобії.

Великої уваги заслуговують такі методи як розробка віртуальних середовищ, які відтворюють ситуації, що спричинили травму; створення віртуальних сценаріїв, завдяки яким пацієнти можуть взаємодіяти з іншими людьми та виконувати різноманітні завдання, що допомагають їм зміцнити навички соціальної адаптації; організація віртуальних груп підтримки та терапії пацієнти можуть обмінюватися досвідом та підтримувати один одного під час процесу реабілітації.

Таким чином, використання інноваційних підходів до психологічної реабілітації через використання технологій та віртуальної реальності відкриває широкі можливості для поліпшення ефективності та доступності лікування. Технології віртуальної реальності дозволяють створити безпечне і контрольоване середовище, де пацієнти можуть працювати над своїми проблемами та подолати травматичні враження.

Список використаних джерел

1. Світличний В.А., Хмурінський Н.О. Інноваційні форми реабілітації у воєнних та післявоєнних умовах. С. 275–277. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/772b8a3d-db00-43e5-82ce-6a5c5e8a6089/content>.
2. Січемо. (26 серпня 2023 року). Віртуальна реальність як психологічна допомога. [Video]. Youtube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=XPPEEj85iQM>.
3. Relief and Rehabilitation for a Post-war World. Bloomsbury. URL: <https://www.bloomsbury.com/us/relief-and-rehabilitation-for-a-postwarworld-9781350179110/>.
4. Tony Parisi. Learning Virtual Reality: Developing Immersive Experiences and Applications. 2020. 123 p.

РЕАБІЛІТАЦІЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПІСЛЯ АМПУТАЦІЇ КІНЦІВОК

Кудрікова К.Р.

*І курс, група ФТ-23-1м, спеціальність «Терапія та реабілітація»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Холодова О.С., ст. викладач
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

Тема реабілітації військовослужбовців після ампутації кінцівок є дуже актуальною і важливою, особливо у зв'язку зі зростанням кількості поранень, отриманих внаслідок воєнних конфліктів та бойових операцій. Це вимагає більшого виділення ресурсів та уваги для підтримки їхньої реабілітації та успішної адаптації до життя після ампутації.

За даними дослідників, втрата кінцівки через поранення, отримане під час бойових дій, стоїть на першому місці серед причин ампутації у більшості країн світу [1, с. 64]. Основною причиною таких втрат є ураження високоенергетичною зброєю, зокрема мінно-вибуховими травмами, що призводить до ампутацій кінцівок. Незважаючи на покращення організації медичної допомоги, рівень ампутацій

залишається високим. Це створює потребу в поліпшенні якості медичної допомоги під час лікування та реабілітації, а також встановлення чітких алгоритмів, враховуючи досвід передових країн НАТО [2].

Визначення основних показань до ампутації нижньої кінцівки становить велику відповідальність для медичного працівника. Ампутація значно впливає на якість життя пацієнтів і має бути розглянута лише в тому випадку, якщо вичерпані всі інші можливості лікування. Отримання згоди від пацієнта або його родичів є обов'язковою передопераційною процедурою, і важливо переконати їх, що це втручання спрямоване на порятунок життя або подолання недуги [3].

Військовослужбовці, які потребують ампутації, мають пройти оцінку перед операцією від міждисциплінарної команди, до складу якої входить фахівець з реабілітації [4].

Втрата кінцівки є складною та важкою ситуацією для будь-якої особи. Потрібно розглядати операцію, як спосіб найшвидшого відновлення здатності до опори, руху та працездатності. В цьому контексті ампутація може вважатися процедурою відновлення, а не як операція, що призводить до ураження.

Для військовослужбовців відновлення рухової активності набуває вельми важливого значення для подальшого успішного відновлення звичного способу життя. Процес реабілітації після ампутації кінцівки довготривалий і потребує значних зусиль з боку самого пацієнта та медичного персоналу. Використання фізичних вправ є одним з методів фізичної реабілітації на різних етапах відновлення здоров'я та функцій організму військовослужбовців [5].

З моменту повномасштабного вторгнення росії на територію України велика кількість українських військових отримала мінно-вибухові та осколкові поранення й травми кінцівок, що призвели до ампутацій та вимагають протезування та реабілітації. Від успішності процесу встановлення та налаштування протеза, якості та тривалості післяопераційного супроводу залежить повноцінність фізичних можливостей поранених та їх успішне повернення до соціального життя.

Сучасні технології протезування надають великі можливості для полегшення повсякденного життя та відновлення фізичних можливостей після ампутації. Перед тим, як розпочати використання протезу, пацієнт має пройти навчання з питання безпечного падіння та піднімання. Важливу роль у допротезній реабілітації пацієнтів з ампутацією кінцівки виконує міждисциплінарна команда, яка забезпечує проведення фізичних вправ з метою збереження

можливості руху у суглобах, здійснення компресійної терапії, масажу рубця, гігієни кукси та управління фантомним болем.

Основними цілями фізичної реабілітації на різних етапах відновлення здоров'я та функціонування після ампутації кінцівки у військовослужбовців включають в себе зниження болю та запобігання розвитку інфекцій після операції, відновлення рухливості та збереження м'язової маси, покращення координації та рівноваги, а також повернення до активної діяльності та незалежного способу життя [5].

Таким чином, для досягнення цільових завдань слід підібрати індивідуальні фізичні вправи та заняття, які відповідатимуть стану здоров'я та функціональним можливостям військових. Розвиток ефективних програм психологічної та соціальної підтримки, адаптації та реінтеграції є надзвичайно важливим для забезпечення їхнього успішного відновлення в суспільстві. Крім того, варто забезпечити професійний догляд та підтримку військовослужбовців зі сторони реабілітаційної команди, що складається з медичних фахівців, фізичних терапевтів та психологів.

Список використаних джерел

1. Беспаленко А.А. Алгоритм реабілітації військовослужбовців з ампутацією кінцівок на основі мультипрофесійного та індивідуального підходу / А.А. Беспаленко, О.І. Щеглюк, А.Ю. Кіх, О.А. Бур'янов, О.М. Волянський, В.В. Корченко, М.М. Михайловська. *Український журнал військової медицини*. Випуск 1. 2020. С. 64–72.
2. Ministry of Defence of Ukraine. URL: <https://www.mil.gov.ua/en/>.
3. Пасенко М.В., Глиняна О.О. Методика фізичної реабілітації осіб після ампутації нижньої кінцівки на рівні гомілки. *Науковий журнал «Молодий вчений»*. Випуск № 2 (54). 2018. С. 458–461.
4. Хасан Дандаш. Використання програми фізичної реабілітації постраждалих з наслідками мінно-вибухової травми нижніх кінцівок на поліклінічному етапі. *Scientific Journal «ScienceRise: Medical Science»*. 2018. № 1 (21). С. 19–24.
5. Гузак О. Фізична реабілітація на різних етапах відновлення здоров'я та функціонування після ампутацій кінцівок у військовослужбовців. ДВНЗ «Ужгородський національний університет». Ужгород, 2023. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/55893/1/%D1%82%D0%B5%D0%B7%D0%B8-%D0%93%D1%83%D0%B7%D0%B0%D0%BA%2005.2023docx.pdf>.
6. Баннікова Р.О., Рушак Д.О. Ефективність застосування фізичної терапії військовослужбовців після ампутації нижніх кінцівок внаслідок мінно-вибухової травми. *Збірник матеріалів науково-практичної конференції молодих вчених Української військово-медичної академії «Актуальні аспекти військової охорони здоров'я — наукові досягнення молоді»*, 18–19 травня 2023 року. С. 137–142.

РОЛЬ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ У ВИРІШЕННІ ПРОБЛЕМ ОСІБ ПІСЛЯ АМПУТАЦІЇ НИЖНЬОЇ КІНЦІВКИ НА ЕТАПІ ПІДГОТОВКИ ДО ПРОТЕЗУВАННЯ

Ляшенко А.В.

II курс, група ФТ-22-1м-1ст,

спеціальність 227 «Фізична терапія, ерготерапія»,

Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: Дейкун М.П., к.мед.н., професор,

Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

Проблема реабілітації осіб після ампутації нижньої кінцівки до сьогодні залишається складною та актуальною в силу багатофакторності аспектів, що включають вирішення медичних, технічних, відновних, соціально-психологічних завдань та відсутності єдиного організаційного підходу, що об'єднав би ці впливи. Висока розповсюдженість судинної патології зумовлює значний рівень виконуваних ампутацій. Основними проблемами, що виникають внаслідок ампутації нижньої кінцівки є психологічні розлади, суттєве зниження фізичної активності, труднощі соціальної адаптації, фантомний больовий синдром та можливість прогресування основного захворювання, що призвело до ампутації. Вітчизняна система реабілітації осіб після ампутації нижньої кінцівки в більшості випадків обмежується лише механічним протезуванням. Використання протезів без попереднього курсу реабілітаційних заходів часто супроводжується захворюваннями кукси, тривалим збереженням больового синдрому, що не дозволяє досягнути адекватного рівня фізичної активності. Найчастіше ці проблеми виникають після ампутації нижньої кінцівки на рівні стегна, що підштовхнуло нас до пошуку нових підходів у використанні сучасних методик застосування реабілітаційних заходів з урахуванням техніки виготовлення протезу.

Загально прийнята теза про те, що кінцевою метою реабілітації осіб після ампутації нижньої кінцівки є компенсація втраченої функції самостійного переміщення, на практиці реалізується завданнями протезування та навчання користуванню протезом. Ефективність реабілітації даного контингенту залежить не тільки від якості протезування, але й від рівня адаптації основних систем організму.

Про необхідність комплексного підходу до проблеми реабілітації осіб після ампутації нижньої кінцівки вказує поява концепції «післяампутаційної хвороби», яка характеризує сукупність компен-

саторних та патологічних змін в організмі. Подальше прогресування захворювання судин у дистальних сегментах кінцівки не зупиняється після ампутації, що створює певні труднощі при протезуванні. У даній категорії осіб формується малофункціональна кукса, що має знижену чутливість тканин з низьким порогом їх травмування.

Своєчасне застосування засобів фізичної реабілітації попереджає виникнення ускладнень зі сторони органів та систем і кукси, сприяє швидшому відновленню функціонального стану організму, готує куксу до використання протезу і до фізичних навантажень побутово-виробничого характеру, допомагає пристосуватись до життя в нових умовах, що створились внаслідок ампутації. Щоб сформувати куксу і підготувати її до протезування, необхідно відновити рухомість у проксимальному суглобі, нормалізувати тонус м'язів кукси, зміцнити м'язові групи, які виконують рухи в суглобах, підготувати вище розташовані сегменти кінцівки та тулуба до користування протезом, вдосконалити м'язово-суглобове відчуття та координацію сполучених напружень і розслаблень, вдосконалити форми рухових компенсацій, тренувати вестибулярний апарат.

Після втрати кінцівки і до користування протезом переміщення особи значно обмежене, що у свою чергу сприяє зниженню можливостей кардіореспіраторної системи, сповільненню окисно — відновних тканинних процесів, порушенню обміну речовин. Дані проблеми можуть призвести до зміни маси тіла, що негативно впливає на якість протезування. Тому на етапі підготовки до протезування осіб після ампутації нижньої кінцівки основним завданням є формування економного і раціонального рухового стереотипу та його підтримка адекватними засобами фізичної реабілітації, до яких належать лікувальна гімнастика, самомасаж кукси та фізіотерапевтичні процедури. Крім того, важливим є правильно підібраний режим харчування та дієта. Для звикання кукси до відчуття замкнутого простору, що зумовлене особливістю куксоприймальної гільзи (вона щільно прилягає до шкіри по всій поверхні, що спричиняє відчуття дискомфорту та значно підвищену пітливість) необхідно заздалегідь використовувати спеціальні компресійні пристосування, що мають гелеву чи силіконову внутрішню поверхню, що дасть змогу куксі адаптуватися до вакуумного закритого середовища. По мірі звикання кукси до компресійних засобів ми рекомендуємо виконувати рухи у кульшовому суглобі у всіх напрямках по наявній безболісній амплітуді для поступової підготовки до ходьби на протезі.

Особливу увагу слід приділяти навчанню особи після ампутації нижньої кінцівки доглядати за куксою. Важливо навчити правильній техніці бандажування кукси, пояснити, протягом якого часу можна залишатись у тій чи іншій позиції, проінструктувати про особливості гігієни. Засоби фізичної реабілітації направлені на прискорення відновних процесів, зняття проявів втоми, поповнення енергетичних ресурсів, розвиток адаптивних реакцій, що призводить до підвищення загального рівня працездатності та тренуваності.

ВПЛИВ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ЗДОРОВ'Я МОЛОДІ

Маремуха А.О.

*І курс, група ФТ-23-1т-ІІт, спеціальність «Терапія та реабілітація»,
Хмельницький інститут соціальних технологій
Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Шпілевська М.М., к.мед.н., доцент,
Хмельницький інститут соціальних технологій
Університету «Україна»*

Ми живемо в інформаційному суспільстві. Невід'ємною частиною нашого життя стали комп'ютери. Інформаційні технології відкрили нові можливості для навчання, роботи й відпочинку, надали доступ до великого обсягу інформації, сприяли виникненню сучасних способів спілкування, полегшили працю й життя людей. Життя сучасної людини тісно пов'язане з інформаційними технологіями, з опрацюванням інформації за допомогою комп'ютерної техніки, яка в наш час стрімко розвивається. Інформаційні технології впливають не лише на наукову чи промислову сфери діяльності, а й на суспільство в цілому, приводять до утворення нового інформаційного суспільства [1].

Але загалом сьогодні діти менше рухаються та проводять більше часу перед екраном. Середній час перед екраном для дітей віком від 0 до 8 років становить більше двох годин на день, а для дітей старше 10 років — від 6 до 7 годин (включаючи час перед екраном у школі та при виконанні домашнього завдання). Діти проводять в середньому 3 години перед екраном і сидять протягом 6 годин. Таким чином, протягом 9 годин щодня вони не рухаються і не займаються спортом [2; 3].

Сучасні діти також менш схильні брати участь у вільних іграх і частіше залучаються до офіційних видів спорту. Однак 70 відсотків дітей кидають офіційний спорт до 13 років [4]. Як наслідок, кіль-

кість дітей, які відповідають рекомендаціям з фізичної активності (ФА), зменшується [5]. 81 відсоток підлітків у віці від 11 до 17 років не займаються достатньою фізичною активністю [6; 7].

У підлітковому та юнацькому віці активного руху стає дещо менше, бо велосипеди й ролики поступово витісняють гіроборди. Науково-технічний прогрес сприяє малорухливому способу життя людини. Адже лише за 50–60 років частка важкої фізичної праці в щоденному житті скоротилася в багато разів! Зменшення фізичної активності є причиною багатьох захворювань, сповільнює розвиток у дитячому й підлітковому віці, наближає старіння та зменшує тривалість життя [8].

Лікувальне використання фізичних вправ — лікувально-педагогічний процес, який базується на застосуванні рухів як одного з основних проявів життєдіяльності організму людини. ЛФК розширює зв'язок людини з навколишнім природним середовищем, сприяючи підвищенню захисних сил організму, його працездатності, відновленню функцій. ЛФК — метод загального впливу на весь організм. Систематичне виконання фізичних вправ здатне впливати на реактивність організму [9].

Лікувальна фізкультура та фізична культура направлені на подолання відсутності фізичної активності і зменшення негативного ефекту від сучасних технологій. Окрім лікувальної фізкультури я звернув увагу на харчування та сон.

Важливим є правильне харчування. Зміцненню кісток сприяє достатня кількість кальцію і вітаміну D. Врахування таких особливостей харчування, а саме підтримка збалансованої дієти, має велике значення як для ростучого організму, так і для старшого віку, проте зміцнення опорно-рухового апарату краще починати з дитинства [10].

Сон потрібен нам так само як повітря та їжа. Під час сну наше тіло відновлює свій хімічний баланс, а мозок створює нові нейронні зв'язки. Тож постійне недосипання може вплинути на стан здоров'я та якість життя [11].

Цільова група яка окрім звичайного ЛФК отримувала ще контроль над харчуванням і сном. Результати покращення їх фізичного стану були вдвічі більшими ніж у групі, що такої корекції не отримували.

Список використаних джерел

1. Інформаційні технології в нашому житті. URL: <https://ua.izzi.digital/DOS/356468/359788.html>.

2. Madigan S., Browne D., Racine N., Mori C., Tough S. Association between screen time and children's performance on a developmental screening test. *JAMA Pediatr.* 2019. P. 173.
3. Prowse T. The Social, Cognitive and Emotional Development of Children — Modern Lifestyles and Classroom Ethos Course. *Plus.* 2021.
4. Gadiant W., Hawili R., Strand B. Athlete drop outs, sport specialization, and sport diversification: an argument for late specialization in youth sport. 2020.
5. Frömel K., Groffik D., Mitáš J., Madarasová Gecková A., Csányi T. Physical activity recommendations for segments of school days in adolescents: support for health behavior in secondary schools. *Front Public Health.* 2020; 8:527442.
6. Chaput J.P., Willumsen J., Bull F., Chou R., Ekelund U., Firth J. et al. 2020 WHO guidelines on physical activity and sedentary behaviour for children and adolescents aged 5–17 years: summary of the evidence. *Int J Behav Nutr Phys Act.* 2020.
7. Bull F.C., Al-Ansari S.S., Biddle S., Borodulin K., Buman M.P., Cardon G. et al. World Health Organization 2020 guidelines on physical activity and sedentary behaviour. *British Journal of Sports Medicine.* 2020.
8. Значення рухової активності для здоров'я дитини. URL: <https://ua.izzi.digital/DOS/306705/356368.html>.
9. Воропаєв Д.С., Єжова О.О. Основи фізичної реабілітації. Загальна характеристика засобів фізичної реабілітації : навч. посібник. Суми : Сумський державний університет, 2019. С. 18.
10. Sibley V., Etnier J. The relationship between physical activity and cognition in children: a meta-analysis. *Pediatric Exercise Science.* 2003; 15.
11. Методи зміцнення опорно-рухового апарату. *Буковинський державний медичний університет.* URL: <https://www.bsmu.edu.ua/blog/1403-metodi-zmitsnennya-oporno-ruhovogo-aparatu/>.
12. Чому так важливо спати: що знає наука про вплив сну на організм. *Освіторія.* URL: <https://osvitoria.media/experience/chomu-tak-vazhlyvo-spaty-shho-znae-nauka-pro-vplyv-snu-na-organizm/>.

ВИБІР І ЗАСТОСУВАННЯ ФІЗИОТЕРАПЕВТИЧНИХ МЕТОДІВ ТА КУРОРТНИХ ФАКТОРІВ ПРИ ПАТОЛОГІЇ ХРЕБТА

Мартиненко О.М.

*II курс, група ФТ-22-1м-1ст, спеціальність «Фізична терапія, ерготерапія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Шамич О.М., д.психол.н., професор,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

Остеохондроз хребта є одним з найпоширеніших захворювань опорно-рухового апарату. Біль в спині, а особливо в поперековому відділі, — одна з найчастіших причин звертання хворих до лікарів. Через надмірну масу тіла, малорухливий спосіб життя, нераціональ-

не харчування та ін. обмежуються рухи в суглобах хребтового стовпа та інших суглобах, погіршується обмін речовин в м'язах і хребцях, розвиваються застійні явища в шийному відділі, м'язах спини, попереку, нижніх кінцівках, здавлюються судини і ускладнюється відтік венозної крові. У результаті цього порушуються обмінні процеси в тканинах, виникають дегенеративно-дистрофічні процеси в кістково-м'язовому апараті, тобто остеохондроз. Остеохондроз — складне системне захворювання і боротьба з ним повинна бути комплексною і активною. Без проведення спеціальних лікувально-профілактичних заходів захворювання неухильно прогресує. Розроблені прості та ефективні способи лікування, які, дозволяють зупинити розвиток остеохондрозу.

Остеохондроз хребта — дегенеративно-дистрофічне захворювання хребта, коли в процес втягуються два поруч хребця, фіброзне кільце між ними, суглоби між дужками хребців, прикріплені до них м'язи з сухожиллями і отвори, через які проходять судини і нерви.

У початковій стадії захворювання домінує больовий синдром, а в подальшому приєднуються порушення статики і ураження спинномозкових корінців. Симптоматика захворювання пов'язана із здавленням спинномозкових корінців у міжхребцевих отворах і розвитком у них асептичного запалення. При фізичних навантаженнях, травмах хребта фіброзне кільце розривається і пульпозне ядро випадає в міжхребцевий канал, здавлює там спинний мозок, спинномозкові корінці і судини. Виникають вертеброгенні радикуліти (шийний, грудний, попереково-крижовий), що характеризуються больовим синдромом, м'язово-тонічним синдромом, чутливими (випадання чутливості) і руховими (парези) порушеннями в зоні іннервації спинномозкових нервів. В ураженому сегменті виникає нестабільність (рухливість) хребта з розвитком остеофітів тіл хребців (спондилоз), пошкодження зв'язок і артропатій міжхребцевих суглобів (спондилоартроз). з утворенням грижі, стискання корінців нервів.

Патологія периферичної нервової системи займає одне з основних місць в структурі захворюваності з тимчасовою втратою працездатності, оскільки зустрічається переважно в осіб працездатного віку.

У хворих із захворюваннями периферичної нервової системи ефективними є реабілітаційні комплекси, які включають лікувальну гімнастику, масаж (в тому числі «точковий», підводний душ-масаж), гідрокінезотерапію в басейні з елементами підводного витягання, лазеропунктуру та такі методи фізіотерапії, як ультразвук і синусоїдальні модульовані струми.

У цій групі захворювань особливе місце належить попереково-крижовому радикуліту, який в даний час розглядається як поліетіологічне ураження попереково-крижового відділу периферичної нервової системи. Це захворювання може бути зумовлене вертебральною патологією (остеохондрозом, спондилозом, спондилоартрозом, травмами хребта), інтоксикацією (марганець, свинець тощо), запальними процесами суміжних органів, наприклад, при аднекситах у жінок тощо.

Медичну реабілітацію хворих з ураженнями попереково-крижового відділу периферичної нервової системи слід організовувати наступним чином:

- Ранню медичну реабілітацію в гострій та підгострій стадіях захворювання слід проводити в неврологічних відділеннях;

- Із врахуванням патогенетичних особливостей захворювання, основного клінічного синдрому застосовуються медикаментозна терапія, фізіотерапевтичні процедури, аплікації болота (низьких температур), при дискогенних формах — витяжіння та іммобілізація хребта. По мірі зменшення болю призначаються активні фізичні вправи, масаж, лікувальна гімнастика;

- Пізня медична реабілітація проводиться в лікарнях (відділах) відновного лікування, куди направляються хворі з неврологічних стаціонарів, а також особи, які часто та тривало хворіють на попереково-крижовий радикуліт, для профілактичних курсів лікування з метою попередження загострення;

- Долікування проводиться після зняття гострого больового синдрому і включає медикаментозну терапію, фізіотерапевтичні процедури, масаж, лікувальну гімнастику, водо- та болотолікування, за показами (дискогенні радикуліти) — сухе або підводне витяжіння;

- Хворим з больовим синдромом та малою ступінню активності процесу призначається тренуючий режим, процедури лікувальної фізкультури та масаж;

- Бальнеотерапія та пелоїдотерапія починаються за методикою помірного впливу з підвищенням інтенсивності в процесі реабілітації;

- При дискогенному радикуліті, підгострому перебігу радикуліту, наявності виражених вегетативних розладів болотолікування слід розпочинати при температурі болота 38°C та експозиції 15 хв. В подальшому температуру болота підвищують до 40°C збільшуючи експозицію до 20 хв. У випадку больового синдрому та рецидивуючого перебігу радикуліту болотолікування поєднують із апаратною фізіотерапією та вживанням медикаментів; Після процедур хворі

проводять 20–30 хв. в кімнаті відпочинку, а потім 1–2 год. в жорсткому ліжку;

– У комплексі з болотолікуванням слід застосовувати сухе та вертикальне підводне витягіння за загальноприйнятою методикою, спеціальні комплекси ЛФК та масажу;

– У дні, вільні від болотолікування, хворі отримують фізіотерапевтичні процедури або бальнеотерапію;

– При попереково-крижовому радикуліті інфекційно-запального походження через день застосовують аплікації болота температури 38–40 °С, тривалістю 15–20 хв. в поєднанні із бальнеотерапією (морські, сульфідні ванни), ЛФК, масажем та апаратною фізіотерапією (ультразвук, ампліпульстерапія, медикаментозний електрофорез). Курс лікування — 10 аплікацій та 10 бальнеопроцедур;

– Хворим похилого віку, а також при супутній серцево-судинній патології, призначається електроболотолікування. Процедури відпускаються щодня (на курс 16–18 процедур);

– У практиці лікування нервових та інших захворювань широко застосовуються витяжки із лікувального болота: гумізол по 1–2 мл підшкірно, внутрішньом'язево (на курс 20–30 ін'єкцій), ФіБС 1 мл підшкірно, внутрішньом'язево (на курс 30 ін'єкцій), пелоїдодистилят, торфот;

– Тривалість відновного лікування — 3–4 тижні. Направлення хворих в радонові водолікарні показане не раніше ніж через 3–4 місяці після останнього загострення захворювання;

– Повторні курси лікування у фізіотерапевтичних, водо- та грязелікарнях проводяться через 1–2 роки.

– При невритах травматичного генезу ефективний комплекс, який включає локальне введення індивідуально дозованих антихолінергічних препаратів (прозерин, галантамін) в «рухові» точки (точки з максимальною електростимульованістю) пошкодженої кінцівки з наступною електростимуляцією, масажем, лікувальною гімнастикою (обов'язкові вправи з гумовою тягою), механо- та трудотерапією.

У стадії загострення призначають: 1. Діадинамотерапія. Пластинчаті електроди площею 200–300 см² розташовують паравертебрально. При вираженому вторинному корінцевому 70 синдромі впливають двох — полуперіодним струмом протягом 1 хв, потім протягом 1–3 хв струмом, модульованим короткими періодами. Після цього міняють його на зворотну полярність і повторюють вплив. При невиражений больовому синдромі після струму, модульованого короткими періодами, впливають протягом 2 хв струмом, модульованим довгими

періодами. Процедури проводять щодня. Курс лікування 6–8 сеансів. 2. Високоінтенсивна імпульсна магнітотерапія апаратами «АМІТ-01» і «АМТ2 АГС». Методика контактна, стабільна та лабільна. Амплітуда магнітного поля 800–1100 мТл, інтервал між імпульсами 20 мс, тривалість впливу — 10 хв щодня. Курс лікування 5–10 процедур. 3. Черезшкірна електроанальгезія. Апаратом «Пролог-02», «ДиаДэнс» впливають на зону ураженого корінця нерва частотою 140–200 Гц. Вплив лабільний. Тривалість процедури 15–20 хв щодня, їх можна повторювати 2–3 рази в день. Курс лікування 10 процедур. 4. Інфрачервоне лазерне і світлодіодне випромінювання в постійному магнітному полі в поєднанні з ЧЕНС (анальгезія) апаратом «Рикта-Эсмил». Методика впливу контактна, скануюча, тривалість 15–20 хв щодня. 5. Інфрачервоне лазерне випромінювання. Апарат «Рикта», «Мілта-Ф», «Візерунок-2К», «Мустанг». Методика впливу контактна, скануюча. Режим імпульсний з частотою 1500 Гц і потужністю в імпульсі 6–10 Вт. Тривалість дії 6–8 хв щодня. Курс лікування 10 процедур. 6. Сантиметровохвильова або дециметровохвильова терапія на відділ хребта, де є виражені явища вторинного корінцевого синдрому. Потужність 25–40 Вт. Продовжительність впливу 8–12 хв щодня. Курс лікування 6–8 процедур. 7. Ультрафонофорез гідрокортизону і анальгін у паравертебральні зони хребта. Інтенсивність ультразвуку 0,2–0,4 Вт/см², імпульсний режим. Тривалість дії 6–8 хв щодня або через день. Курс лікування 10 процедур. 8. Підводиться витягування хребта при дискогенном радикуліті. Вага 5–20 кг. Тривалість процедури 20–30 хв через день. Курс лікування 5–8 сеансів. Після витяжки обов'язково фіксувати поперекову область корсетом на 1,5–2 ч.

В стадії затухаючого загострення призначають: 1. Електрофорез карипазиму на хребет в зоні локалізації міжхребцевої грижі. Препарат розчиняють у 2% розчині еуфіліну з додаванням універсального розчинника димексиду. Карипазим можна вводити з двох полюсів. Сила струму 10 мА. Тривалість дії 20–30 хв. Курс лікування 20–30 процедур. Курси лікування повторюють. 2. Електрофорез літію і хлору на хребет. Сила струму 15–20 мА. Тривалість дії 20–30 хв щодня. Курс лікування 10 процедур. 3. Скипідарні ванни (з білої емульсії. Кількість емульсії на першу ванну 20 мл, з кожною наступною дозу збільшують на 5 мл і доводять її до 60 мл. Температура води 37–38 °С. Тривалість процедури 10–12 хв, через день. Курс лікування 10–12 ванн. 4. Нафталанові аплікації. Тривалість процедури 15–20 хв щодня. Курс лікування 12 аплікацій. 5. Грязьові аплікації на хребет. Температура лікувальної грязі 38–39 °С. Тривалість проце-

дури 20–30 хв через день. Курс лікування 10–12 аплікацій. 6. Термомасажна кушетка «СЕЛАСЕМ». Температура карбонової панелі 40 °С, тривалість 30 хв щодня. Курс лікування 10–12 процедур. 7. Масаж хребта. Проводять щодня. Курс лікування 15 процедур. 8. Вібраційний масаж хребта. Тривалість процедури 10 хв щодня. Курс лікування — 10 сеансів. 9. Електростатичний масаж хребта змінним електричним полем високої напруги. Частота імпульсів 100 200 Гц, тривалість процедури 15 хв щодня. Курс лікування — 10 сеансів. 10. Вакуумний масаж паравертебральних зон в області грудного та поперекового відділів хребта і сідниць. 11. Загальна кріотерапія. Температура повітряно-азотної суміші — 160 °С, тривалість впливу 2–3 хв щодня. Курс лікування 15–20 процедур. 12. Локальна кріотерапія сухим холодним повітрям на уражений відділ хребта. Температура повітряного потоку 30 °С, тривалість впливу 10–15 хв, методика лабільна. Курс лікування 10 процедур.

Список використаних джерел

1. Юрик О.Є. Неврологічні прояви остеохондрозу. К. : Здоров'я, 2001.
2. Яровий В.К. Клінічна мануальна медицина. Вінниця : «НОВА КНИГА», 2008.
3. Шамич О.М. Пілатес як засіб фізичного вдосконалення студентів спеціальної медичної групи : навч. посібник / О.М. Шамич, О.А. Озерова. К. : КНУБА, 2021. 118 с. URL: <https://repository.knuba.edu.ua/items/c7450050-2063-489a-b090-b01e736fa823>.

ОСНОВНІ АСПЕКТИ РЕАБІЛІТАЦІЇ СКОЛІОЗУ У МОЛОДІ

Михальченко Т.М.

*І курс, група ФТ-23-1м, спеціальність «Терапія та реабілітація»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Колядич О.І., ст. викладач,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

Розуміння причин виникнення сколіозу може допомогти виявити фактори ризику і розробити ефективні стратегії профілактики та лікування цього захворювання.

Сколіоз може бути викликаний різними причинами, як структурними (через зміни в самому хребті), так і неструктурними (через зовнішні фактори), найпоширенішими з яких є:

Генетична схильність: сколіоз може передаватися у спадок від батьків до дітей. Якщо один з батьків страждає на сколіоз, у дитини з більшою ймовірністю розвинеться сколіоз.

Порушення росту хребта: нерівномірний або асиметричний ріст хребців може призвести до викривленої форми.

М'язовий дисбаланс: Нерівномірний розвиток м'язів спини може вплинути на положення хребців і викликати сколіоз.

Неправильна постава: стійка неправильна постава може призвести до деформації хребта.

Травми і захворювання: травми спини і деякі захворювання, такі як вроджені аномалії хребта і нервово-м'язові захворювання, можуть призвести до розвитку сколіозу.

Погана постава при сидінні або ходьбі: тривале сидіння в неправильній позі може призвести до сколіозу, особливо у дітей, коли скелет ще формується.

Рання діагностика сколіозу дозволяє ефективно вплинути на характер і перебіг захворювання, запобігаючи його прогресуванню, вчасне виявлення дозволяє вжити необхідні заходи для корекції постави та вирівнювання хребта у молодих пацієнтів. Реабілітація сколіозу сприяє більш успішним результатам лікування, забезпечуючи кращу відповідь на терапію та запобігаючи серйозним ускладненням, а подальша профілактика та лікування у молодих пацієнтів стають більш ефективними завдяки ранньому виявленню сколіозу та розпочатій реабілітації.

Реабілітація хворих на сколіоз — це комплексний підхід, спрямований на поліпшення функції хребта, зменшення болю, покращення постави та загального стану пацієнта. До основних компонентів реабілітації відносяться: фізичні вправи, масаж, фізіотерапія, психологічна підтримка.

Лікувальна фізкультура є одним з провідних консервативних методів лікування сколіозу. Фізичні вправи стабілізують хребет, зміцнюють м'язи тулуба, виправляють деформації, покращують поставу, покращують функцію зовнішнього дихання та мають загальнозміцнюючий ефект. ЛФК показана на всіх стадіях сколіозу, але найбільш ефективна на ранніх стадіях сколіозу. Вона підвищує гнучкість хребта, а вправи, що перерозтягують хребет, протипоказані.

Лікувальна гімнастика повинна сприяти зміцненню основних груп м'язів, що підтримують хребет (наприклад, м'язів-випрямлячів хребта, косих м'язів живота, чотириголового м'яза попереку і клубово-поперекових м'язів).

Програма ЛФК для пацієнтів зі сколіозом.

Розтяжка спинних м'язів:

– Стоячи або сидячи, підійміть руки вгору і розтягніть їх якомога високо. У цьому положенні намагайтеся витягнутися, уникайте стискання плечей до вух.

– Сидячи на стільці, підійміть руки вгору, а потім нахиліться вперед, намагаючись доторкнутися руками до підлоги.

Зміцнення м'язів спини і черевного пресу:

– Лежачи на животі, підійміть голову та грудну клітку, залишаючи стопи на підлозі, тримайте це положення кілька секунд, а потім повільно опустіться назад.

– Лежачи на спині зігнути ноги в колінах, тримаючи руки за головою підійміть голову та плечі від підлоги, поверніться у початкове положення.

Корекція постави:

– Стоячи з розвести ноги на ширину плечей, тримаючи руки на рівні грудей зробіть кругові рухи плечима в обидві сторони.

– Підніміться на носки, розведіть руки в сторони і протягніться вгору, зберігаючи рівновагу.

Дихальні вправи:

– Лежачи на спині, руки на животі, повільно та глибоко вдихайте через ніс, відчуваючи, як піднімається живіт. Поступово видихайте повітря через рот.

Координаційні вправи:

– Повільно піднімайте ліву руку та праву ногу одночасно, а потім змінюйте сторони.

– Імітуйте ходьбу на місці, зберігаючи рівновагу та координацію.

Це лише загальні вправи, а комплексні вправи будуть сильно відрізнятися залежно від потреб і можливостей пацієнта. ЛФК слід проводити регулярно під наглядом фахівця.

Одних лише лікувальних вправ недостатньо, щоб досягти дійсно хороших результатів, які можна зберегти на довгі роки. Необхідно глибоко опрацювати спазмовані та атрофовані м'язи спини за допомогою остеопатичних сеансів, зняти напругу та втому за допомогою сеансів масажу та закріпити результати за допомогою фізіотерапії. Все це формує комплексний підхід до корекції постави та лікування опорно-рухового апарату, який гарантує позитивні результати.

Важливо пам'ятати, що успішна реабілітація залежить від ряду факторів, включаючи реакцію пацієнта на лікування, ступінь сколіозу і дотримання рекомендацій фахівця. Складний сколіоз може потребувати хірургічного втручання, в такому випадку післяопераційний період також включається в процес реабілітації.

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПРИ ПОШКОДЖЕННІ ВЕРХНІХ КІНЦІВОК

Мнацаканов В.С.

*II курс, група ФТ-22-1м-1st, спеціальність «Фізична терапія, ерготерапія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Шамич О.М., д.психол.н., професор,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

Ураховуючи значну роль наслідків травм верхніх кінцівок в обмеженні функціональних можливостей пацієнтів, зберігається необхідність підвищення ефективності реабілітаційних заходів для хворих та інвалідів при даній патології, створення індивідуальних програм реабілітації, об'єктивізації критеріїв обмеження життєдіяльності та їх впровадження в практичну роботу шляхом застосування методики тренування з чередуванням пасивних і активних вправ з урахуванням тонуусу та рефлекторної відповіді контрактурно змінених м'язів та їх антагоністів, використання активних пауз.

В сучасних умовах соціальні наслідки травм опорно-рухового апарату (ОРА) важко переоцінити як в економічному, так і в медико-демографічному значенні через вагу патології, тривалість реабілітаційного періоду, високу частоту виходу на інвалідність та значні витрати на лікування. Рука в силу специфіки своєї функції як орган праці, тонких координованих рухів, відкритої частини людського тіла досить часто піддається різним травмам. За даними вітчизняних дослідників, пошкодження верхньої кінцівки займають друге місце серед травм ОРА, складає 76,3%, при цьому в 31–48% випадків вони призводять до стійкої втрати працездатності.

Повнота відновлення втрачених функцій при травмах та захворюваннях ОРА у більшості випадків залежить не лише від якості надання первинної допомоги, а і від подальшої реабілітації. Частим ускладненням травм верхніх кінцівок є контрактури суглобів, що призводять до стійкої втрати працездатності. Найбільші труднощі викликають контрактури внаслідок поліструктурних ушкоджень верхньої кінцівки з ураженням нервів, сухожилків, судин і кісток, які становлять від 31% до 57% всіх травм кінцівок. Дозоване навантаження на суглоби верхніх кінцівок після лікування дозволить покращити результати й скоротити строки лікування.

На заняттях фізичної терапії у хворих із травмами верхніх кінцівок використовували активні та пасивні вправи. Активні вправи, складають основу фізичної терапії. Вони підтримують скоротливу

здатність м'язів, покращують кровообіг і лімфовідтік, збільшують кількість функціонуючих капілярів в працюючому м'язі. Цінність активних рухів ще і в тому, що, будучи навіть невеликими по амплітуді, вони викликають зсув сухожиль по всій їх довжині і перешкоджають утворенню спайок з сухожильними піхвами та змінненню рубцевої тканини.

Пасивні вправи застосовуються в період загоєння рани, коли стихають гострі болі, на місці рани утворюється рубцева тканина і вже недостатньо одних активних вправ, щоб розтягнути тканину рубців. Потрібно допомогти хворому подолати механічне опір рубця при русі. Тоді в заняття включаються пасивні рухи, що виконуються за допомогою лікаря або фізичного терапевта. Ці вправи поліпшують рухливість в суглобі, підвищують еластичність рубця, але треба дбайливо ставитися до тканин і не виробляти грубих і хворобливих рухів. Пасивні вправи ефективні у поєднанні з тепловими процедурами.

При формуванні контрактури в результаті травми, незалежно від того, якого вона походження — рефлекторно-больова або рубцева — тонус м'язів згиначів (при згинальній контрактурі) або розгиначів (при розгинальній контрактурі) значно підвищується, а м'язи антагоністи стають розтягнутими і ослабленими. Як в профілактиці контрактур, так і в їх лікуванні дуже великий вплив треба приділяти вправам, розрахованим на роботу м'язів-антагоністів (активні, силові вправи) і на розслаблення контрагированих м'язів (руху по невеликій амплітуді, з розвантаженням).

При проведенні фізичної терапії з пацієнтами з травмами верхніх кінцівок нами були враховані основні принципи побудови занять.

Заняття у фізичній терапії при будь-яких захворюваннях склалися із трьох розділів: вступного, основного і заключного. Завданням вступного розділу була, підготовка організму до спеціальних вправ основного розділу, використовувалися загальнотонізуючі вправи з невеликим навантаженням, дихальні вправи. Основний розділ складався зі спеціальних вправ, які в свою чергу чередувалися із відпочинком. У заключному розділі навантаження поступово знижували, сприяли відновлюванню спокійного стану організму, виконували легкі рухи в повільному темпі, дихальні вправи. Обов'язковим було врахування індивідуальних особливостей пацієнтів, давності отриманої травми.

Характерною рисою методу тренування є почергове, дозоване виконання комплексу із 5–10 вправ, тренувальний вплив яких спрямований на розвиток конкретної рухової якості чи певних функціональ-

них систем організму. Тренувальне завдання складається із 2–4 разового повторення певного комплексу за точно визначений час.

При цьому в залежності від завдання 2–3 рази виконується одна вправа, а потім у тому ж режимі 2-га, 3-тя та інші вправи, і по такій схемі весь комплекс вправ повторюється кілька разів. Застосовувалися для травмованої кінцівки динамічні і статичні вправи, вправи без предметів та з предметами (м'ячики, експандери, булави, гімнастична паличка). Процедура ЛФК тривала 25–30 хв. Також хворі займалися самостійно 2–3 рази на день в палаті, виконуючи рекомендовані комплекси вправ.

В результаті використання даного методу тренування, було отримано покращення рухових властивостей верхніх кінцівок а також покращення емоційного стану пацієнтів.

Список використаних джерел

1. Бойко І.В. Медична реабілітація хворих з наслідками травм та захворювань ліктьового суглоба. Дніпропетровськ : «Пороги», 2006.
2. Бондарук Д.О. Хірургічне лікування хворих з деформаціями пальців кистей внаслідок уражень сухожилків-розгиначів. Вінниця, 2014.
3. Істомін А.Г., Луценко Є.В. Модифікація спортивних підвісних систем для використання у реабілітаційному процесі. *Травма*. 2016.
4. Клапчук В.В. Фізична реабілітація як наукова спеціальність та спеціальність у практиці охорони здоров'я. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я в сучасному суспільстві*. 2013.
5. Клаус-Петер Валеріус. М'язи. Анатомія. Рухи. Тестування. 2015.
6. Шамич О.М. Пілатес як засіб фізичного вдосконалення студентів спеціальної медичної групи : навч. посібник / О.М. Шамич, О.А. Озерова. К. : КНУБА, 2021. 118 с. URL: <https://repository.knuba.edu.ua/items/c7450050-2063-489a-b090-b01e736fa823>.

РЕАБІЛІТАЦІЯ ПІСЛЯ АМПУТАЦІЇ КОЛІННОГО СУГЛОБУ

Молодший В.М.

*І курс, група ФТ-23-1м, спеціальність «Фізична терапія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Любенко В.О., к.мед.н., доцент,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

Медична ампутація — це важливий хірургічний захід, що здійснюється з метою збереження життя пацієнта та залежно від обставин може вимагати видалення частини або всієї кінцівки.

Після ампутації важливо враховувати значення реабілітації та процесу протезування, які дозволяють пацієнтам адаптуватися до нових умов життя та повернутися до активної соціальної участі, завдяки сучасним технологіям та медичним досягненням.

Ампутація може статися не лише через воєнні події, а й у мирний час з різних причин, таких як ускладнення цукрового діабету, ураження судинного русла, автодорожні, виробничі або побутові травми, глибокі опіки, злоякісні новоутворення, інфекції, вогнепальні поранення, вроджені вади. Ці причини можуть порушувати процеси кровообігу, призводячи до недостатнього постачання кисню та поживних речовин до органів, що може викликати сильний біль, виразки на шкірі та навіть гангрену. У таких випадках ампутація стає єдиною можливістю врятувати життя та здоров'я пацієнта від подальшого розвитку захворювання і його летальних наслідків [1].

Колінний суглоб є одним з найбільших, рухливих і складних з'єднань у скелеті людини. Він може витримати навантаження до 1 тону, включаючи власну вагу тіла та осьове напруження під час рухів. За статистикою, кожна третя людина старше 30 років хоча б раз у житті отримувала травму колінного суглоба. Кожен третій житель планети страждає від патологій колінного суглоба. З віком відсоток хворих збільшується, що свідчить про загрозу захворювань суглобів у пізнішому віці. Захворювання суглобів в сучасному світі займають перше місце серед медичних проблем, що можуть призвести до втрати працездатності та інвалідності [2].

Визначення рівня ампутації є важливим етапом перед операцією, і для цього рекомендується консультиватися з техніком-протезистом [3].

Фізична реабілітація спрямована на максимальне відновлення рухової активності у пацієнтів з ампутацією, використовуючи комплекс фізіотерапевтичних заходів та спеціальні засоби, такі як протези [4].

Лікувальні заходи фізичної реабілітації для осіб з ампутуваними нижніми кінцівками мають індивідуальний характер і включають комплекс лікувальної фізкультури, який підбирається з урахуванням різноманітних факторів, таких як вік, стать, супутні захворювання та рівень загальної витривалості організму. Ці вправи спрямовані на профілактику післяопераційних ускладнень і покращення функціонування основних систем організму відразу після ампутації. У перший період, особливу увагу приділяють дихальним вправам загальнотонізуючого характеру, без рухів кукси, з фокусом на стимуляцію руху в колінному та кульшовому суглобах [5].

Догляд за швами після ампутації відіграє ключову роль у процесі загоєння рани та попередженні можливих ускладнень. Цей процес вимагає від пацієнтів та медичного персоналу відповідального підходу та дотримання певних правил. Особливу увагу слід приділяти пацієнтам із цукровим діабетом та судинною патологією, оскільки вони мають підвищений ризик розвитку інфекцій та ускладнень.

Після ампутації шкіра кукси стає дуже чутливою та вразливою. Для збереження її здоров'я та попередження можливих ускладнень рекомендується проводити м'який масаж та контрастний душ. Щоденний огляд шкіри допомагає вчасно виявляти будь-які зміни у стані шкіри, що є ключовим для запобігання інфекцій. Післяопераційний рубець, що утворюється після ампутації, потребує особливого догляду, його необхідно регулярно зволожувати спеціальним кремом для забезпечення швидкого відновлення шкіри [6].

Після ампутації нижніх кінцівок, набряк стає невід'ємною частиною реабілітаційного процесу. Це природна реакція організму на хірургічне втручання, яке може виникнути внаслідок змін у кровообігу, лімфатичному дренажі та імунній відповіді. Для зменшення ризику набряку та прискорення загоєння рани важливо здійснити належний післяопераційний догляд за куксою. Це включає доопераційну підготовку, правильне накладання швів та зняття їх учасниками медичного персоналу, а також застосування компресійної терапії та проведення лімфодренажного масажу.

Для контролю набряку після ампутації застосовуються різні методи, включаючи використання спеціальних засобів, таких як еластичні биндажі, компресійний трикотаж та силіконові чохла, які допомагають зменшити набряк та покращити кровообіг. Лімфодренажний масаж також може бути ефективним методом управління набряком, сприяючи виведенню зайвої рідини з тканин. Проте ефективність таких заходів потребує систематичного контролю та вимірювання змін розмірів кукси для адекватного коригування терапії.

Лікувальна фізкультура відіграє ключову роль у післяопераційному періоді після ампутації, спрямовуючи свої зусилля на допомогу пацієнтові в зміцненні здорової кінцівки, прискоренні загоєння рани та зменшенні набрякості кукси. Однак основною метою лікувальної фізкультури є формування впевненості пацієнта у можливості відновлення рухливості та повернення до активного життя в суспільстві.

Пацієнти, які перенесли ампутацію колінного суглобу, зіштовхуються зі складнощами щоденного життя, особливо в постопера-

ційному періоді, коли вони тимчасово обмежені у рухах. Ці люди мають навчитися впоратися зі звичайними справами без допомоги, що вимагає систематичної реабілітації та фізичних вправ для збереження м'язової сили та гнучкості.

Заходи лікувальної гімнастики, початі ще в стаціонарі, спрямовані на попередження розвитку ускладнень після ампутації, таких як контрактури та зниження м'язової сили. Ця фізична активність допомагає зберегти функції різних органів та тканин, підготовляючи пацієнта до подальшого протезування та відновлення активного способу життя [8].

Список використаних джерел

1. Життя після ампутації: труднощі, натхнення та перспективи. URL: <https://www.enableme.com.ua/ua/article/zitta-pisla-amputacii-trudnosi-nathnen-na-ta-perspektivi-10426>.

2. Глиняна О., Копочинська Ю., Худецький І. Фізична реабілітація при ендопротезуванні органів та суглобів. К. : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2020. 190 с.

3. Теоретичні та практичні аспекти фізичної реабілітації: матеріали І регіональної студентської науково-практичної конференції (13–14 травня 2020 р., м. Херсон) / упорядники А. Гурова, Ю. Карпухіна. Херсон : Книжкове видавництво ФОП Вишемирський В. С., 2020. 76 с.

4. Білецька О., Манучарян С., Рамі Р. Застосування лікувального масажу в комплексі реабілітаційних заходів після ампутації нижньої кінцівки. *Актуальні питання сучасного масажу*. 2023. С. 6–13.

5. Фізична реабілітація після ампутації. URL: <https://www.enableme.com.ua/ua/article/fizicna-reabilitacia-pisla-amputacii-10647>.

6. Реабілітація після ампутації. URL: <https://navigator.pryncyp.com/injured-military/prosthetics/rehabilitation>.

7. Перші кроки: адаптація та фізична реабілітація. URL: <https://www.enableme.com.ua/ua/article/zitta-pisla-amputacii-trudnosi-nathnen-na-ta-perspektivi-10426>.

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПРИ ХРОНІЧНИХ ЗАХВОРЮВАННЯХ ОРГАНІВ ДИХАННЯ

Оберняк О.М.

*II курс, група ФТ-22-1м-1ст, спеціальність «Фізична терапія, ерготерапія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Шамич О.М., д.психол.н., професор,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

У статті досліджується роль фізичної терапії у лікуванні та реабілітації пацієнтів з хронічними захворюваннями органів дихання, такими як хронічна обструктивна хвороба легень, астма та інші. Представлено аналіз патофізіологічних аспектів порушення функції дихання та клініко-фізіологічних особливостей бронхолегеневої патології. Встановлено важливість фізичної терапії в управлінні цими захворюваннями, зокрема її спроможність підсилити дихальні м'язи, покращити їх рухливість та еластичність, зменшити застійні явища у легенях та знизити ймовірність утворення спайок. Описано різні методи фізичної терапії, такі як спеціальні дихальні вправи, дренажні положення тіла, масаж та інші. Зроблено висновок про важливість комплексного застосування фізичної терапії разом з медикаментозним лікуванням для поліпшення якості життя пацієнтів та зменшення частоти та тяжкості приступів захворювання.

Хронічні захворювання органів дихання, такі як хронічна обструктивна хвороба легень, астма, бронхіальна дисплазія та інші, є серйозною проблемою сучасного здоров'я населення. Ці захворювання можуть суттєво обмежувати функціонування пацієнтів та погіршувати якість життя. Фізична терапія виявляється ефективним методом лікування та реабілітації у таких випадках, проте її значення варто ретельно розглянути та науково обґрунтувати.

У даному випадку, при оцінюванні впливу фізичної терапії та підбору найбільш оптимальної, слід враховувати основні патофізіологічні синдроми порушення функції дихання, які зумовлюють клініко-фізіологічні особливості основних форм бронхолегеневої патології. Вони можуть бути викликані насамперед такими причинами: обмеження рухливості грудної клітини та легень, порушення прохідності дихальних шляхів, дискоординації в роботі різних груп дихальних м'язів, зменшення дихальної поверхні легень, погіршення еластичності легеневої паренхіми, порушення дифузії газів у легенях, порушення центральної регуляції дихання і кровообігу в легенях.

Необхідність застосування фізичної терапії при захворюваннях органів дихання насамперед виявляється в тому, що між дихальною системою й апаратом руху існує тісний фізіологічний і функціональний зв'язок. М'язова діяльність — головний фактор, що змінює функціонування органів дихання в нормальних умовах. Кожен рух, викликаючи зміну хімізму м'язів, рефлекторно і гуморально збуджує функцію дихання.

У методиці фізичної терапії для пацієнтів з захворюваннями органів дихання використовуються різноманітні спеціальні дихальні вправи, що є ключовою її особливістю. Ці вправи включають вольове кероване статичне, динамічне і локалізоване дихання.

Перший вид дихальних вправ спрямований на активізацію дихальних м'язів та регулювання відношення між вдихом та видихом. Другий вид поєднує дихання з рухами, що допомагає підсилити процес вдиху або видиху. Третій вид вправ покликаний підсилити дихальні рухи в певній області грудної клітки, одночасно обмежуючи їх в іншій частині.

Пацієнтів навчають довільно змінювати частоту, глибину та тип дихання, а також використовувати подовжений видих, який може бути збільшений за рахунок вимови звуків та їх комбінацій. Заняття часто включають статичні дихальні вправи з дозованим опором, який забезпечується реабілітологом за допомогою рук. Наприклад, для опору під час діафрагмального дихання він надає тиск у ділянці краю реберної дуги, ближче до середини грудної клітки; для верхньогрудного дихання — у підключичній ділянці; для верхнього та середнього грудного дихання — у верхній частині грудної клітки; для нижньогрудного дихання — у ділянці нижніх ребер.

Важливим є вихідне положення хворого. Найефективніше — стоячи, оскільки грудна клітина та хребет можуть вільно рухатися у всіх напрямках, що сприяє максимальній амплітуді дихальних рухів.

У положенні сидячи, коли хребет утворює дугу, переважною стає нижньобокове або нижньозадне дихання, а при прогнутій спині — верхньогрудне дихання. При лежанні на спині або животі переважають рухи ребер нижньої частини грудної клітки, а при лежанні на боці грудна клітка вільно переміщується в напрямку, що протилежний опорному. Для активізації рухів нижньої частини грудної клітки у будь-якому початковому положенні рекомендується підняти руки над головою або вище, а для стимулювання верхньогрудного дихання розмістити руки на талії.

У випадку нагромадження слизу та гною у бронхіальних шляхах використовують положення тіла, які сприяють відтоку вмісту бронхів у трахею, де він видаляється під час кашлю. Відповідно до місцезнаходження патологічного ураження пацієнтам надають різні дренажні положення, при яких зона порушення розташована вище від розгалуження трахеї.

Ефективність дренажних положень підсилюється, якщо реабілітолог під час видиху надає тиску на відповідну ділянку грудної клітки, проводить вібраційний масаж або легкі постукування по ній. Паралельно зі статичними дренажними дихальними вправами, які зазвичай виконуються перед початком занять протягом 5–15 хвилин, застосовують динамічні дренажні дихальні вправи.

Масаж сприяє збалансуванню основних нервових процесів у центральній нервовій системі. Наприклад, масаж ділянки носа та носогубного трикутника стимулює носолегеневий рефлекс, який сприяє розширенню бронхів та поглибленню дихання. Це призводить до підвищення насичення артеріальної крові киснем, зменшення гіпоксемії та поліпшення кровообігу, що сприяє кращому транспорту кисню до периферійних тканин та зниженню рівня гіпоксії.

Масаж грудної клітки сприяє зміцненню дихальних м'язів, покращує їх рухливість та еластичність, сприяє розсмоктуванню слизу та ексудату, зменшує застійні явища у легенях і знижує ймовірність утворення спайок та інших легенево-плевральних ускладнень. Його застосовують при неспецифічних захворюваннях легень, таких як емфізема, пневмосклероз, бронхіальна астма.

Методика включає сегментально-рефлекторний масаж поперекових, верхньогрудних та середньошийних спинномозкових сегментів, масаж рефлексогенних зон грудної клітки, носа та носогубного трикутника, а також непрямий масаж діафрагми, легень та серця.

Незважаючи на ефективність впливу фізичної терапії на органи дихання людини, важливо враховувати й її протипоказання, серед яких: дихальна недостатність III ступеня, абсцес легені до прориву, кровохаркання або загрози його розвитку, велика кількість ексудату у плевральній порожнині, новоутворення, легеневі захворювання у гострій стадії.

Можна зробити висновок, що цей підхід має великий потенціал у покращенні стану пацієнтів. Застосування масажу, спеціальних дихальних вправ та інших фізіотерапевтичних методів допомагає зміцнити дихальні м'язи, покращити їх функцію та підвищити ефективність дихання.

Важливо зазначити, що фізична терапія має велике значення як у лікуванні, так і у попередженні загострень захворювань. Її комплексне застосування разом з медикаментозним лікуванням може значно підвищити якість життя пацієнтів і зменшити частоту та тяжкість приступів захворювання.

Список використаних джерел

1. Сухан В.С., Дичка Л.В., Блага О.С. Лікувальна фізична культура при захворюваннях органів дихання : навч. посіб. Ужгород : МОН УКРАЇНИ ДВНЗ «УЖГОР. НАЦ. УН-Т», Ін-т післядиплом. освіти та доун-тської підготов. Каф. пульмонології, фізіотерапії та фізіотерапії, 2014. 51 с.
2. Мироненко С.Г. Фізична реабілітація при захворюваннях органів дихання : навч. посібник. Полтава, 2019. 50 с.
3. Гузій О. Лікувальна фізкультура при захворюваннях органів дихання : конспект лекцій. Львів : Львів. держ. ун-т фіз. культури, 2018. 13 с.

ВПЛИВ ПРИРОДНИХ ФАКТОРІВ НА ФІЗІОЛОГІЧНИЙ СТАН ОРГАНІЗМУ ЛЮДИНИ

Пер'ян Н.А.

*І курс, група ФТ-23-1м, спеціальність «Терапія та реабілітація»,
Інститут соціальних технологій університету «Україна».
Науковий керівник: Колядич О.І., ст. викладач,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

Зв'язок людини з навколишнім середовищем надзвичайно складний і різноманітний. Від якості цього середовища залежать умови праці і здоров'я людини. Відомо, що значна кількість так званих ендемічних (місцевих) захворювань рослин, тварин і людей тісно пов'язана з природними умовами певної території. Одні захворювання виникають під впливом вірусів, бактерій, грибків, другі — пов'язані із сонячною радіацією, кліматом, треті — залежать від нестачі або надлишку певних хімічних елементів у ґрунті.

Значний вплив на здоров'я людини мають продукти харчування і вода, які відрізняються в різних регіонах своєю якістю, наявністю або відсутністю у них певних хімічних елементів та їх сполук. Наприклад, якщо у воді надмірна кількість кадмію, у людей зменшується кількість білка в крові, відбувається порушення діяльності нирок, виникають злоякісні пухлини. Відомо, що цинк бере активну участь у поділі клітин мозку, кобальт — у синтезі вітаміну В12, у процесах кровотворення.

Оздоровчий ефект природи Криму зв'язаний не тільки з цілющим кліматом, іонізацією повітря, шумом морських хвиль, а й з наявністю у ґрунті літію, кількість якого тут у 2–3 рази вища, ніж в інших місцях. Літій знімає психічне перенавантаження. У медицині його використовують для лікування неврозів.

Одним з найпоширеніших захворювань на Землі є зоб — хвороба щитовидної залози. Це захворювання тісно пов'язане з нестачею у природному середовищі йоду. Поширене воно в Карпатах, поліських районах України. Для профілактики зобу необхідно додавати в кухонну сіль йодистий калій (7,5–10 г на тонну солі), вживати в їжу морську капусту.

Усім добре відоме захворювання зубів — карієс. Ця хвороба виникає, коли людина вживає воду з обмеженою кількістю фтору (центральні області України). А ось у мешканців Харківської області це захворювання мало поширене, бо вода там має надмірний вміст фтору. Якщо в організмі людини недостатня кількість свинцю, йоду, цинку, вона має більшу ймовірність захворіти на рак. Нормальний вміст у природному середовищі марганцю, хрому, міді, ванадію запобігає серцево-судинним захворюванням.

На фізіологічні процеси в живих організмах впливають зміни дня і ночі (добові ритми), зими і літа (сезонні ритми), фази Місяця, періодичність сонячної активності. У світлу частину доби збільшується інтенсивність обміну речовин, змінюється частота дихання та температура тіла.

Протягом року у людини змінюється склад клітин крові і тканин. Наприклад, в умовах Півночі найбільший вміст гемоглобіну у крові людини спостерігається влітку, а найменший — взимку та на початку весни. В умовах помірною поясу найбільша його кількість спостерігається на початку весни, а мінімум — восени. Значні порушення ритмічності процесів в організмі людини спостерігаються під час переїздів на інші континенти, в Арктику. Щоб пристосуватися до нового добового ритму, організм проходить складні процеси адаптації, які можуть тривати кілька тижнів.

У людському організмі відбувається близько 100 процесів, що підкоряються чітким ритмам. Добовий ритм характерний, наприклад, для шлунку, серця, органів кровообігу. Протягом доби у крові змінюється кількість калію, магнію, кальцію, заліза. У нічний час в крові збільшується концентрація магнію, а в мозковій рідині — солей калію, що знижує процеси життєдіяльності.

Епідемії чуми, холери, дифтерії та інших захворювань у людей, масові міграції (переміщення) окремих видів тварин, розмноження комах проходить через певні проміжки часу, що зв'язані з ритмами (періодами) сонячної активності, які бувають через 11, 22, 80, 90, 400 років.

Періоди сонячної активності та зміни погоди самі по собі не викликають захворювань, проте спричиняють загострення багатьох хвороб (гіпертонія, атеросклероз).

Людина пристосувалась до навколишнього середовища у процесі еволюції.

З початку ембріонального розвитку людина контактує з компонентами природи (продуктами харчування, водою, повітрям, ґрунтом, тощо). Життєдіяльність організму перебуває у безперервному динамічному взаємозв'язку з факторами природи. Ця взаємодія не повинна порушувати адаптаційних механізмів організму людини.

Під дією різноманітних подразників внутрішнього і зовнішнього середовищ в організмі людини створюються безумовні та умовні рефлекси, що зумовлюють підтримку динамічної рівноваги, в основі якої є обмін речовин та енергії між організмом і навколишнім середовищем. Фактори навколишнього природного середовища мають ефективно впливати на здоров'я і забезпечувати нормальний перебіг усіх процесів життєдіяльності людини.

ОСНОВНІ МЕТОДИ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ОСІБ ІЗ КОНТРАКТУРОЮ ДЮПЮІТРЕНА

Підибаєва Т.В.

*II курс, група ФТ 22-м, спеціальність «Фізична терапія, ерготерапія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».*

*Науковий керівник: Колядич О.І., ст. викладач,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

Контрактура Дюпюїтрена — це патологічний стан, що характеризується утворенням щільних фіброзних пучків в підшкірній тканині долоні, які розвиваються в долоні та у пальцях, особливо в середніх та безіменних, в результаті чого спостерігається скорочення та деформація пальців, що може призвести до обмеження їх рухомості та порушення функцій кисті.

Ця стаття присвячена обговоренню ефективності фізичної терапії у лікуванні пацієнтів з контрактурою Дюпюїтрена. Розглянуто різноманітні методи фізичної терапії та їх вплив на покращення рухливості та функціональності кисті. Обговорено значення індиві-

дуалізованого підходу та систематичного застосування фізичних вправ для оптимальних результатів у лікуванні та реабілітації пацієнтів з цим захворюванням.

Контрактура Дюпюїтрена є серйозним захворюванням, що суттєво обмежує рухливість кисті та може призвести до інвалідності. Операції, такі як фасціектомія, є стандартним методом лікування, але процес відновлення може бути важким і тривалим. Фізична терапія грає важливу роль у відновленні після хірургічних втручань, вона спрямована на повернення сили та гнучкості м'язів кисті, зменшення болю та дискомфорту, покращення кровообігу в області ураження, мінімізація ризику повторної контрактури, покращення функціональності кисті в повсякденних діях, підвищення якості життя пацієнта, профілактика ускладнень та рецидивів захворювання, покращення самопочуття та психологічного стану пацієнта та допомога в поверненні до повсякденної активності та роботи.

Різні методи фізичної терапії мають значний вплив на покращення рухливості та функціональності кисті при контрактурі Дюпюїтрена.

Лікувальна гімнастика. Спеціально розроблені вправи допомагають покращити рухливість суглобів та м'язів кисті. Вправи при контрактурі Дюпюїтрена можуть включати в себе: розтягнення кисті — вправи спрямовані на розтягнення спазмованих м'язів і зв'язок, допомагають покращити рухливість суглобів кисті; вправи на розтягнення пальців — спрямовані на розтягнення і відновлення гнучкості пальців, що допомагає запобігти і зменшити скутість суглобів; вправи на зміцнення м'язів кисті — допомагають зміцнити і відновити м'язи кисті, що сприяє поліпшенню функціональності і сили руки; вправи на покращення сили і стабільності кисті — спрямовані на зміцнення м'язів і зв'язок кисті, що допомагає запобігти повторному виникненню контрактури і покращити стабільність руки.

Масаж та самомасаж. Застосування масажу сприяє: розслабленню м'язів і зв'язок — що допомагає зменшити тиск навколо ураженого суглоба; стимуляція кровообігу — сприяє покращенню кровообігу в області контрактури, що сприяє зменшенню запалення та прискоренню процесів відновлення тканин; зменшення болю — масаж може допомогти зменшити біль та дискомфорт шляхом зменшення натягу в тканинах.

Фізіотерапія. Використання різних фізіотерапевтичних процедур, таких як ультразвукова терапія, тепловікування, лазерне лікування або електростимуляція, може сприяти покращенню тканин-

ного обміну речовин, зменшенню запалення та прискоренню процесів регенерації.

Механотерапія: Використання спеціальних пристроїв та апаратів для механічного впливу на тканини кисті може допомогти в відновленні її функціональності. З тренажерів можна виділити: кистеві та пальцеві еспандери, та апарат для пасивної розробки ARTROMOT-F, принцип роботи пристрою полягає в плавному і контрольованому розгинанні та згинанні суглоба кисті під керуванням моторизованого механізму.

Кінезіотейпування: Використання кінезіотейпу може допомогти: зменшити біль, завдяки зменшенню тиску на болючі точки; покращити кровообіг, що допомагає зменшити набряк та запалення; підтримка рухливості, коректне нанесення тейпу допомагає підтримувати опимальний діапазон рухів у кисті.

Поєднання методів фізичної терапії з індивідуальним підходом до лікування контрактури Дюпюїтрена, а також використання інноваційних технологій, створює комплексний підхід до розв'язання проблеми. Індивідуальний підхід передбачає персоналізований план терапії, розроблений з урахуванням особливостей кожного хворого, включаючи ступінь тяжкості контрактури, фізичний стан та психологічний стан.

На основі аналізу літературних джерел та клінічного досвіду, було виявлено, що фізична терапія відіграє ключову роль у реабілітації пацієнтів з контрактурою Дюпюїтрена. Дослідження показали, що регулярні фізичні вправи сприяють поступовому відновленню рухових функцій кисті та запобігають повторному утворенню контрактури. Крім того, використання інноваційних технологій, таких як механотерапія та кінезіотейпування, дозволяють ефективно впливати на м'язовий тонус та покращити діапазон руху в суглобах.

ФІЗИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ПРИ ШЕМІЧНОМУ ІНСУЛЬТІ

Полюхович Т.О.

*II курс, група ФТ22-1м, спеціальність «Фізична терапія та ерготерапія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Дейкун М.П., к.мед.н., професор,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

Інсульт — це гостре порушення мозкового кровообігу, внаслідок якого виникає пошкодження частини головного мозку. Інсульт найчастіше є ускладненням гіпертонічної хвороби і розвивається

на фоні різкого підвищення артеріального тиску. Основні фактори ризику виникнення інсульту: підвищений артеріальний тиск, паління, миготлива аритмія, зловживання алкоголем, підвищений рівень холестерину в крові, атеросклероз, постійні стреси, ожиріння, низька фізична активність. Коли клітини мозку гинуть під час інсульту, втрачаються здібності, що контролюються ділянкою мозка. Наслідки інсульту залежать від локалізації процесу та розміру осередку ішемічного ураження. Наприклад, особа яка мала мікроінсульт, може мати лише незначні проблеми, такі як тимчасову слабкість рук або ніг. У людей які мають більш важкі інсульти, може виникнути параліч однієї сторони тіла, афазія (втрата здатності говорити) і різні когнітивні розлади. Деякі люди повністю відновлюються після інсульту, але більше двох третіх людей, що залишилися живими, матимуть відповідну групу інвалідності. Тому навіть при успішному лікуванні далеко не завжди людині вдається повернутися до праці і колишнього способу життя самостійно без реабілітаційного втручання.

Високий рівень захворюваності на інсульт зумовлює актуальність пошуку оптимальних підходів для реабілітації хворих з метою поліпшення, їх відновлення та пристосування до побуту. Навіть зараз, коли медицина зробила крок далеко вперед, перемогти інсульт досить складно. На сьогоднішній день інсульт помолодшав і від нього страждає найбільш працездатне населення у віці від 35–40 до 50 р., також він може трапитись навіть у дітей. На жаль до теперішнього часу не винайдено ліків, які усунуть повністю наслідки інсульту, тому розробка нових реабілітаційних програм та пошук ефективних методів подолання наслідків інсульту та відновлення втрачених навичок хворих шляхом проведення лікування та реабілітації в спеціалізованих реабілітаційних центрах є необхідним для суспільства. Інсульт змінює життя людини, як фізично так і емоційно. До реабілітаційних заходів при інсульті відносять фізичну терапію та ерготерапію, за потреби психотерапію та мовну терапію, які проводять комплексно. Інсульт може мати найрізноманітніші наслідки такі як: утруднене ковтання, яке називається дисфагія, нетримання сечі, болі різної локалізації, втома, параліч, судоми, проблеми сну, поганий контроль м'язів, м'язові спазми. При поступленні хворого в реабілітаційний центр перед початком проведення реабілітаційного втручання проводиться обстеження хворого за участі: лікаря, фізичного терапевта, ерготерапевта, логопеда-афазіолога, медичної сестри. Найбільшого поширення отримала шкала повсякденної життєдіяльності Бартела для оцінки рівня побутової ак-

тивності. Основна мета заключається у встановленні ступеню незалежності від будь-якої допомоги, фізичної або вербальної, хоча б і навіть мінімальної, і з будь-якої причини. Шкала використовується, як скринінговий метод. Вона проста у виконанні, не вимагає великих затрат часу, має високу надійність і зручність для застосування перед проведенням реабілітації. Максимальна сума балів, що відповідає повній незалежності в повсякденному житті, дорівнює 100. Показники від 0 до 20 балів відповідають повній залежності, від 21 до 60 балів — вираженій залежності, від 61 до 90 балів — помірній, від 91 до 99 балів — легкій залежності в повсякденному житті. Для подальшого обстеження пацієнта необхідно визначити силу м'язів за допомогою мануального м'язового тесту Ловетта. Визначення м'язової сили — є важливим компонентом обстеження, особливо у неврологічних пацієнтів. Даний метод використовується для оцінки сили м'язів з метою диференціювання істинної слабкості від порушень координації рухів або не витривалості в неврології. Методика заснована на мануальному тестуванні сили м'язів, коли рух виконує один м'яз, який відповідає за цей рух в положенні тіла людини, при якому під час роботи максимально віддалені м'язи — синергісти. Цей метод включає в себе тестування основних м'язових груп верхніх і нижніх кінцівок екзаменатором і оцінку сили пацієнта за шкалою від 0 до 5 балів. Також ще для повного обстеження пацієнтів застосовуються інші тести і шкали, які визначають баланс, рівновагу швидкість, спритність пацієнтів та їхній когнітивний рівень.

Ранній початок реабілітації сприяє більш повному і швидкому відновленню порушених функцій. У гострому періоді виникає ряд ускладнень, багато в чому зумовлених гіпокінезією (тромбофлебіти нижніх кінцівок, тромбоемболії легеневої артерії, застійні явища в легенях і ін.). Використання ряду методів реабілітації (електростимуляції, масажу, лікування положенням, пасивної гімнастики, деяких видів пасивної гімнастики) можливо і в більш ранні терміни. Для профілактики спастичності, виникнення набряків важливу роль відіграє правильне позиціонування пацієнтів в ліжку. При наявності тромбів в нижніх кінцівках показано їх бинтування.

Застосування фізичної реабілітації спрямоване на повне відновлення або за умови неможливості першого максимальне пристосування пацієнта до побуту та оточуючого середовища. За допомогою фахівців мультидисциплінарної команди та їхньої злагодженої роботи пацієнт зможе досягти максимального результату. Адекватне навантаження підібране відносно можливостей хворого надає тренувальну

дію і підвищує адаптаційні можливості, за умови, що реабілітолог знає і враховує ряд методичних правил і принципів фізичного тренування, тому фізична реабілітація хворих на інсульт за ішемічним типом впливає на покращення роботи багатьох системи, підвищення резистентності організму пацієнта до різних фізичних навантажень, та адаптацію хворих до професійної та побутової діяльності.

ВІДНОВЛЕННЯ РЕГУЛЯЦІЇ РУХІВ ПРИ ЗАХВОРЮВАННЯХ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ У СПОРТСМЕНІВ

Поштарук В.В.

*II курс, група ФТ-22-1м-1ст, спеціальність «Фізична терапія, ерготерапія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Шамич О.М., д.психол.н., професор,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

У даному матеріалі досліджуються характеристики та індивідуальні прояви відновлення регуляції рухів при захворюваннях опорно-рухового апарату у спортсменів. Підняті проблеми фізичного здоров'я спортсменів, причини його погіршення, способи формування здорового способу життя. Домінуючим напрямом формування відновлення регуляції рухів визначено формування в спортсменів відповідального ставлення до свого здоров'я, усвідомлення та розуміння переваг, які забезпечує здоровий спосіб життя.

У сучасному фізично-психологічному розвитку спортсменів проблема вивчення відновлення регуляції рухів при захворюваннях опорно-рухового апарату є досить актуальною. Захворювання у спортсменів супроводжується збільшенням кількості помилок, невірні координації рухів, тяжкість придбання нових навичок, збільшенням енергетичних витрат на роботи тощо. Зважаючи на те, що однією з основних тенденцій у спорті залишається зростання інтенсивності тренувань і потреба поліпшувати результати змагань, надзвичайно актуальною на сьогодні є проблема відновлення працездатності спортсмена після захворювань.

На сьогоднішній день у продажу з'являються нові методики, лікарські засоби, напої, спеціальні меню, інструменти, що повинні запобігати захворюванню та відновленню працездатності спортсменів. Проте, все частіше, вчені наголошують на необхідності комплексного використання психологічних, педагогічних і медико-фізіо-

логічних засобів, щодо приведення спортсменів з захворюваннями опорно-рухового апарату до належного стану. Ми спостерігаємо, що у світі склалися власні традиції країни, щодо використання тих чи інших засобів відновлення. Деякі діячі науки значну увагу приділяють систематизації тренувань, іншим засобам відновлення (сон, раціональне харчування тощо), інші вважають, що особливо ефективними є масаж або гідропроцедури. Дехто наголошує на необхідності використовувати фармакологічні препарати для пришвидшення відновлення. Незважаючи на велику кількість різноманітних стратегій повсюди пропагується індивідуальний підхід до спортсмена, використання елементарних природних методів, що разом із науково обґрунтованими тренувальними програмами сприяють підвищенню відновлення регуляції рухів і не шкодять здоров'ю.

Розуміння причин захворювання та фізіологічних механізмів відновлення, раціональне використання сучасних методів, контроль за відповідними процесами і засобів відновлення є важливим для оцінювання впливу фізичного навантаження на організм, ефективності лікувальних програм, виявлення перезавантаженості, визначення оптимального часу відпочинку після фізичних вправ, а отже, є важливим для поліпшення здоров'я спортсмена та досягнення позитивного результату.

Відновлення регуляції рухів призначається залежно від самого захворювання, його ступеня тяжкості, загального стану здоров'я спортсмена. Лікування може бути безопераційним (консервативним) та операційним (оперативним). Операційне лікування призначається при безрезультатному лікуванні консервативними методами.

Консервативне лікування має два напрямки. Перше направлено на придушення аутоімунних реакцій, боротьба з інфекціями та ін. Друге — на зняття запалення, больового фактору і т.п.

Невід'ємною частиною лікувального процесу є ЛФК (лікувальна фізкультура). Цей напрямок терапії показав себе як дуже ефективний метод лікування захворювань опорно-рухового апарату. На сьогоднішній день ЛФК переросло в більш сучасний і ефективний вид терапії під назвою кінезотерапія. Кінезотерапія лежить в основі всіх сучасних реабілітаційних програм спрямованих на відновлення пацієнтів після травм і захворювань, а також після складних операцій та протезування.

Впливає наступний висновок, що один з виходів в подоланні кризи стану здоров'я сьогоднішніх спортсменів полягає в формуванні здоров'язберігаючого мислення, у створенні такого навчально-

тренувального середовища в конкретному навколишньому просторі, такої духовно-моральної і психологічної атмосфери, які формували б у спортсменів культуру здоров'я як світогляду, тобто здорового розуміння власного потенціалу та можливостей його реалізації. Тому надійне відновлення здоров'я спортсменів буде формуватися послідовним і природним шляхом, як результат усвідомленої і осмисленої поведінки і способу життя індивідуальності.

Список використаних джерел

1. Афанасьєв С.М. Теоретико-методичні основи фізичної реабілітації осіб з функціональними порушеннями і дегенеративно-дистрофічними захворюваннями опорно-рухового апарату. К., 2018. 505 с.
2. Вакуленко Д.В. Лікувально-реабілітаційний масаж : навчальний посібник / Д.В. Вакуленко, Л.О. Вакуленко, О.В. Кутакова, Г.В. Прилуцька. К. : ВСВ «Медицина», 2020. 568 с.
3. Герцик А.М. Теоретико-методичні основи фізичної реабілітації / фізичної терапії при порушеннях діяльності опорно-рухового апарату : монографія. Львів : ЛДУФК, 2018. 388 с.
4. Міжнародна класифікація функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я : МКФ. Дані каталогізації публікацій бібліотечної служби ВОЗ. 2018. 256 с.
5. Шамич О.М. Пілатес як засіб фізичного вдосконалення студентів спеціальної медичної групи : навч. посібник / О.М. Шамич, О.А. Озерова. К. : КНУБА, 2021. 118 с. URL: <https://repository.knuba.edu.ua/items/c7450050-2063-489a-b090-b01e736fa823>.

ПРИРОДА ТА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

Салій Ю.М.

*І курс, група ФТ-23-1м, спеціальність «Фізична терапія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Холодова О.С., ст. викладач,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

Який стан навколишнього середовища такий і рівень здоров'я людини. Рівень екології в першу чергу залежить тільки від діяльності людини. Забруднення природи промисловими відходами, відходами життєдіяльності людини, провокує техногенні та екологічні катастрофи.

Людина це вже частина живої природи, яка живе серед природи і бере з неї все необхідне для життя: продукти харчування, воду, повітря, використовує природні ресурси. Її відмінність від інших

живих істот полягає в тому, що вона має розум, а відтак може мислити, творити, спілкуватися з іншими. Людина це невід'ємна частина природи. Природа навколо нас різноманітна і чудова.

Вплив людини на навколишнє середовище подвійне. З одного боку людина полює на тварин, вирубує ліси забруднює водойми, ґрунт та повітря. Але із іншого боку людина в свій час відновлює лісові насадження. Зберігає та відновлює зникаючі види флори та фауни.

Від стану навколишнього середовища залежить і стан нашого здоров'я. Чим більше відходів ми викидаємо у довкілля, тим більше мікробів, чим більше сміття, тим більше хвороб. Крім того, склад і чистота питної води мають свій вплив на здоров'я людини: забруднена вода рештками виробництва може стати причиною багатьох захворювань. Отже, слід пам'ятати: «Здоров'я природи — здоров'я людини».

Щоб повітря було чистим важливо зупинити знищення і вирубку лісів. Деревні рослини і чагарники, такі як тополя, сосна, ялівець, ялиця, дуб, евкالیпт виділяють фітонциди, які вбивають хвороботворні, а значить небезпечні і шкідливі для людини бактерії.

Щоб жити довго і залишатися здоровими до самої старості важливо стежити за чистотою повітря, не допускати його забруднення. Всі підприємства, заводи і електростанції, які викидають мільйони тон шкідливих речовин в атмосферу, працюють не тільки на благо людства, вони ще й підсилюють парниковий ефект, роблять повітря непридатним для нормального життя. Власники заводів і підприємств зобов'язані використовувати спеціальні фільтри, вкладати частину коштів від прибутку в нові розробки в сфері екології.

Природа створила величезну кількість чистих джерел, завдяки яким життя на землі триває. Однак в останні десятиліття існування більшості джерел під загрозою, це сталося в результаті недбалості і безвідповідальності людей.

Необхідно боротися із забрудненнями водних джерел, підтримувати чистоту. Щоб людина була здорова, він повинен випивати в добу близько двох-трьох літрів чистої води. Якщо її запаси вичерпаються на Землі, то ми всі загинемо.

Таким чином, від стану природних ресурсів залежить не тільки здоров'я, а й життя людей на Землі. Якщо люди в усьому світі зможуть дбайливо ставитися до природи і її ресурсів, по можливості будуть намагатися заповнювати їх, то це позитивно позначиться на здоров'ї кожної конкретної людини зараз і в майбутньому.

Свідоме і бережливе ставлення кожної людини до природи можливе тільки при наявності екологічної культури, широких еко-

логічних знань, які повинні формуватись, починаючи з дитинства. Знання екологічних норм, закономірностей розвитку природи, знайомства з загадковим світом тварин, рослин, з особливостями їх поведінки, проблемами, які виникають в їх житті, дуже часто з вини людини, дадуть можливість кожному відчутти особисту відповідальність за майбутнє природи.

ЗАСТОСУВАННЯ МАСАЖУ ПРИ СКОЛІОТИЧНІЙ ХВОРОБІ У ДІТЕЙ

Столбенко Д.А.

*група ФТ-22-1м-1ст, спеціальність «Фізична терапія, ерготерапія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Колядич О.І., ст. викладач,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

Масаж для дітей зі сколіозом є надзвичайно актуальною темою сучасності. Він допомагає швидше відновити м'язової баланс і попередити створенню спазму м'язової тканини яка в свою чергу не дозволяє нормально виконувати лікувальну гімнастику. Розминаючи м'язи і зв'язки ми забезпечуємо дітям можливість вести активний і здоровий спосіб життя. Індивідуальні техніки масажу та регулярне відвідування відіграють ключову роль у досягненні позитивних результатів. Раннє застосування можуть допомогти запобігти подальшому прогресуванню сколіозу та забезпечити дітям якісне життя в майбутньому.

Застосування масажу при сколіотичній хворобі у дітей є дуже актуальною темою, оскільки сколіоз є поширеною проблемою серед дітей. Він характеризується патологічними викривленнями хребта в бічному напрямку, і якщо вчасно не розпочнемо працювати над ним, то вона вірогідно буде погіршитися і призводити до серйозних наслідків для фізичного стану дитини [4].

Виокремимо декілька ключових факторів, що роблять масаж досить важливою темою сьогодні:

– Зниження ризику погіршення стану: Раннє лікування за допомогою застосування масажу зупиняє подальше погіршення цієї паталогії, дозволяє уникнути хірургічного втручання.

– Покращення рухливості в суглобах: масаж дозволяє дітям зі сколіозом вести активний і здоровий спосіб життя, зменшенням спазмів і функціональних блоків в міжхребцевих суглобах.

– Психологічний аспект: лікування сколіозу засобом масажної терапії є дієвим, і заспокійливим, а тому успішність цього процесу може сприяти покращенню самооцінки [1].

Отже, масаж є актуальною, оскільки допомагає прискорити лікувати та здійснювати профілактику цієї проблеми, даючи дітям можливість вести активний і здоровий спосіб життя.

Застосування масажу при сколіотичній хворобі у дітей є важливою складовою комплексного лікування цієї патології. Загальновідомо, що сколіоз — це деформація хребта, яка проявляється у його викривлені. Ця паталогія опорно-рухового апарату виникає у дітей в період активного росту і розвитку організму. Своєчасне втручання спеціалістів допоможе вирішити і уникнути подальшого прогресування цієї вади [2].

Наведемо кілька ключових аспектів, що характеризують дану проблему:

– Діагностика та оцінка: Першим кроком у лікуванні сколіозу є правильна діагностика та визначення ступеня деформації. Це допомагає визначити кількість масажів і яка техніка буде застосовуватися в даному курсі лікування для конкретного пацієнта.

– Індивідуальний підбір технік: фізіотерапевт підбирає відповідні техніки, які враховує ступінь сколіозу, вік і фізичну підготовку пацієнта. Це спрямовано на відновлення правильного положення хребта і зміцнення конкретних м'язів, що підтримують спину.

– Постійна підтримка: фізіотерапевт повинен постійно стежити за станом м'язів пацієнта і при необхідності використовувати інші техніки масажу. Зміни технік можуть бути пов'язані з розслабленням різних шарів м'язів.

– Використання спеціальних пристроїв: У деяких випадках можна застосовувати різні апарати для масажу. Проводити масаж за допомогою спеціальних пристроїв, які допомагають для пропрацювання глибоких шарів м'язів, щоб покращити їхню трофіку.

– Підтримка пацієнта та сім'ї: під час лікування сколіозу важливо підтримувати мотивацію пацієнта та сім'ї. Регулярне відвідування фізіотерапевта і дотримання рекомендацій — запорука успішного лікування.

– Здоровий спосіб життя: на додаток до масажу, важливо підтримувати здоровий спосіб життя, включаючи правильне харчування та уникнення надмірних фізичних вправ, які можуть погіршити сколіоз [3].

Масаж є важливою складовою лікування сколіозу у дітей. Допомагає вирівняти поставу, зміцнити м'язи і підтримувати оптимальний стан хребта.

Профілактичний масаж та індивідуальний підхід відіграють ключову роль у досягненні позитивних результатів. Рання діагностика, і розумний підхід до лікування можуть допомогти запобігти подальшому прогресуванню сколіозу та забезпечити дітям здорову спину в майбутньому житті.

Список використаних джерел

1. Булавський Б. Медико-соціальні аспекти лікувальної фізкультури дітей зі сколіозом. *Збірник студентських наукових праць*. Рівне : РВЦ МЕРУ ім. акад. С. Дем'янчук. 2016. № 1 (5). С. 272–277.
3. Вакуленко Л. Лікувально-реабілітаційний масаж. 2019. С. 93–102.
2. Kopieczny M., Senyurt H., Krauspe R. Епідеміологія підліткового ідіопатичного сколіозу. *Дит. ортопедія*. 2013. № 7 (1). С. 3–9.
4. Сюзен Г. Масажна терапія: принципи і практики. 2023. № 7. С. 67–68.

ЗДОРОВИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ ДЛЯ НАСЕЛЕННЯ З ОСЛАБЛЕНИМ ЗДОРОВ'ЯМ

Холодова О.С.

*ст. викладач, кафедра фізичної терапії,
ерготерапії та фізичного виховання,*

Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

Наприкінці ХХ ст. проблема здоров'я була визнана глобальною. Її вирішення визначить подальше існування людства.

Здоров'я — це комплексний стан, що потребує уваги з різних боків.

Згідно зі світовими напрацюваннями в галузі охорони та поліпшення здоров'я населення, здоров'я — це не лише відсутність хвороб, а й стан повного соціального, психічного, генетичного та соматичного благополуччя. Ці фактори приблизно в рівній мірі (по 25%) впливають на досягнення належного рівня тривалості якісного життя.

Таким чином, рівень здоров'я, його збереження та поліпшення стають медико-соціальною проблемою, яка потребує постійного оптимального вирішення з урахуванням мінливих умов сьогодення.

Стан здоров'я українського народу наразі негативний. Це пов'язано з:

Високою смертністю, особливо серед людей працездатного віку.

Значними показниками інвалідизації та захворюваності.

Зменшенням середньої тривалості життя.

Середня тривалість життя в Україні на 10 років менша, ніж в інших країнах Євросоюзу, а середня тривалість здорового життя чоловіків сягає лише 55 років.

Це свідчить про необхідність термінових заходів з боку держави, медичної та соціальної сфер для покращення стану здоров'я українців.

Ось декілька напрямків, які потребують вдосконалення:

– Профілактика захворювань: раннє виявлення та лікування, здоровий спосіб життя, вакцинація.

– Підвищення доступності та якості медичної допомоги: модернізація закладів охорони здоров'я, забезпечення кваліфікованими кадрами, доступність ліків.

– Соціальний захист: покращення умов життя, боротьба з бідністю, доступність до соціальних послуг.

– Здорове довкілля: чисте повітря, вода, безпечні продукти харчування.

Здоров'я — це спільна відповідальність держави, суспільства та кожної людини. Тільки спільними зусиллями ми можемо покращити стан здоров'я українців та збільшити тривалість їх якісного життя.

Поточний прогностичний аналіз та математичне моделювання, що ґрунтуються на показниках довкілля, якості харчування, питної води, демографічних даних, тенденціях сучасного розвитку, а також на соціально-економічному становищі в країні, не дають підстав для оптимізму. Якщо не вжити науково обґрунтованих заходів, не забезпечити їх відповідним фінансуванням і не надати належної державної підтримки, стан здоров'я населення може значно погіршитися.

Ось декілька ключових проблем, які потребують вирішення:

– Забруднення довкілля: Повітря, вода та ґрунт в Україні забруднені хімічними речовинами, важкими металами та іншими шкідливими домішками. Це негативно впливає на здоров'я людей,

– Неякісне харчування: Багато людей в Україні не мають доступу до здорової та свіжої їжі. Це призводить до поширення неінфекційних захворювань, таких як ожиріння, серцево-судинні захворювання та цукровий діабет.

– Нестача якісної питної води: Доступ до чистої питної води є проблемою для багатьох людей, особливо в сільській місцевості. Це може призвести до поширення інфекційних захворювань.

– Низький рівень життя: Бідність, безробіття та нерівність у доступі до медичної допомоги негативно впливають на здоров'я людей.

Для покращення стану здоров'я населення необхідно:

- Вжити рішучих заходів для зменшення забруднення довкілля.
- Підвищити доступність до здорової та свіжої їжі.
- Забезпечити доступ до чистої питної води для всіх людей.
- Підвищити рівень життя населення.

Це потребуватиме значних фінансових ресурсів та політичної волі.

Однак інвестиції в здоров'я населення окупляться зменшенням витрат на лікування, збільшенням працездатності людей та покращенням якості життя.

Здоров'я — це не просто відсутність хвороб, а стан повного фізичного, духовного і соціального благополуччя. Це абсолютна життєва цінність, від якої залежить реалізація особистості у всіх сферах життя.

Сучасні уявлення про здоров'я розширюють його медичне трактування. Здоров'я — це комплексний феномен, який має філософський, соціальний, економічний, біологічний та медичний аспекти.

Здоров'я — це природна і абсолютна життєва цінність. Вона посідає найвище місце в ієрархії цінностей, адже без здоров'я неможливо здійснити свої інтереси, досягти ідеалів, відчути гармонію і красу життя. Здоров'я є основою для творчої праці, успішної життєдіяльності і щастя.

Зростання добробуту і задоволення первинних потреб (їжа, житло) підвищує цінність здоров'я. Люди стають більш усвідомленими і роблять більше зусиль для його збереження і зміцнення.

Формування здорової, фізично розвиненої, придатної до праці та оборони країни молоді є основним завданням шкільного фізичного виховання. З погляду сьогодення значно збільшується обсяг діяльності, що вимагає кмітливості, швидкості реакції, перемикання концентрації та уваги, точності просторових, часових і динамічних рухів та їх біомеханічної раціональності (О.Д. Дубогай, 2017; А.В. Циц, 2017). Саме ці особливості дають можливість розвивати фізичну культуру у дітей шкільного віку. Фізичне виховання є складною багатокомпонентною системою й одним із його аспектів є розвиток і вдосконалення важливих рухових якостей, особливо в учнів зі зниженими функціональними фізичними можливостями. Для досягнення цього завдання метою є розробка ефективних методів навчання рухових навичок у різних видах спорту, та на уроках фі-

зичної культури. Набуття фізичних рухових навичок є частиною програми з фізичної культури в школі, як важливий спосіб виконання здоров'язбережувальних функцій.

Зниження рухової активності зменшує інтенсивність власних рецептивних імпульсів від скелетних м'язів до центральних нейрогуморальних регуляторів (стовбура мозку, підкіркових ядер і кори), порушуючи таким чином узгодженість роботи м'язової системи та вісцеральних органів. Апатія, забудькуватість, нездатність зосередитися на важливій діяльності, порушення сну, швидка втрата м'язової сили та порушення координації навіть простих рухів.

Постає завдання розробити методику, яка б вплинула на розвиток працездатності людей з ослабленим здоров'ям.

Здоровою може вважатися людина, яка відрізняється гармонійним фізичним і розумовим розвитком і добре адаптована до навколишнього фізичного й соціального середовища. Вона цілком реалізує свої фізичні й розумові здібності, може пристосовуватися до змін у навколишньому середовищі (коли вони не виходять за межі норми) і робити свій внесок, сумірний з її здібностями, у добробут суспільства.

Здоровий спосіб життя — це спосіб життя, який допомагає вам залишатися здоровим і знизити ризик розвитку хронічних захворювань. Він містить здорове харчування, регулярні фізичні вправи та достатній сон.

Спорт і фізична культура є важливими складовими здорового способу життя. Фізична активність може допомогти вам:

- Підтримувати здорову вагу.
- Знизити ризик розвитку серцевих захворювань, інсульту, діабету 2 типу та деяких видів раку.
- Зміцнити кістки та м'язи.
- Поліпшити настрій і зменшити рівень стресу.
- Підвищити рівень енергії та покращити сон.

Існує багато різних способів включити фізичну активність у своє життя. Ви можете:

- Приєднатися до тренажерного залу або студії фітнесу.
- Займатися спортом на свіжому повітрі.
- Танцювати.
- Ходити або їздити на велосипеді на роботу.
- Грати в активні ігри з друзями або родиною.

Незалежно від того, який тип фізичної активності ви виберете, важливо бути послідовним. Намагайтеся займатися фізичними вправами щонайменше 30 хвилин на день, більшість днів тижня.

Здорове харчування — це ще одна важлива складова здорового способу життя. Здорове харчування передбачає вживання великої кількості фруктів, овочів і цілозернових продуктів. Це також означає обмеження споживання оброблених харчових продуктів, солодких напоїв та нездорових жирів.

Достатній сон також важливий для здорового способу життя. Більшості дорослих потрібно від 7 до 8 годин сну на добу. Сон допомагає вашому організму відновитися та відновитися, а також покращує ваші пізнавальні функції та настрій.

Здоровий спосіб життя може допомогти вам жити довше, здоровіше та щасливіше. Вносьте невеликі зміни у свій спосіб життя вже сьогодні, щоб покращити своє загальне самопочуття.

Ось кілька порад, як вести здоровий спосіб життя:

— Їжте здорову їжу. Зосередьтеся на вживанні великої кількості фруктів, овочів і цілозернових продуктів. Обмежте споживання оброблених харчових продуктів, солодких напоїв та нездорових жирів.

— Регулярно займайтеся фізичними вправами. Намагайтеся займатися фізичними вправами щонайменше 30 хвилин на день, більшість днів тижня.

— Достатньо спіть. Більшості дорослих потрібно від 7 до 8 годин сну на добу.

— Відмовтеся від куріння. Куріння є однією з основних причин смерті, які можна запобігти.

— Обмежте вживання алкоголю. Надмірне вживання алкоголю може призвести до низки проблем зі здоров'ям.

— Керуйте стресом. Стрес може негативно вплинути на ваше фізичне та психічне здоров'я. Знайдіть здорові способи подолання стресу, такі як йога, медитація або проведення часу на природі.

— Проходьте регулярні медичні огляди. Важливо регулярно проходити медичні огляди, щоб перевірити своє здоров'я та виявити будь-які проблеми на ранній стадії.

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ЖІНОК ВІКОМ 35–40 РОКІВ ІЗ ЗАХВОРЮВАННЯМ НА БРОНХІАЛЬНУ АСТМУ

Шилейко Т.В.

*II курс, група ФТ-22-1м-1st, спеціальність «Фізична терапія, ерготерапія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Шамич О.М., д.психол.н., професор,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

Бронхіальна астма — одне з найпоширеніших хронічних захворювань у світі, на яке страждає близько 300 мільйонів людей. За останні 30 років поширеність цієї хвороби зросла, що, очевидно, пов'язано зі збільшенням частки населення, яке проживає в містах, але, схоже, стабілізувалася на рівні 10–12% у дорослих і 15% у дітей (Lundbäck, Backman, Lötval, and Rönmark, 2016). В Україні поширеність астми становить приблизно 515 хворих на 100 тисяч дорослого населення, і ця цифра щороку зростає. При лікуванні бронхіальної астми питому вагу відіграють засоби фізичної терапії.

Бронхіальна астма — це хронічне запальне захворювання дихальних шляхів, у патогенезі якого беруть участь клітини та медіатори запалення. Характеризується респіраторними симптомами, такими як свистяче дихання, задишка, обмежений потік повітря на видиху, відчуття стиснення в грудях та кашель [2, с. 36].

Причини бронхіальної астми залишаються невідомими, доведено існування сприятливих факторів для її виникнення, переважно генетичного та екологічного типу (таких як алергени, вірусні інфекції, куріння, забруднення...) (Becker and Abrams, 2017) [4].

У лікарняний період реабілітації застосовують ЛФК, лікувальний масаж, фізіотерапію. ЛФК призначають у період між нападами при задовільному стані хворого. ЛФК протипоказана при астматичному статусі, дихальній та серцевій недостатності із декомпенсацією функцій цих систем.

Завдання ЛФК: зняття патологічних кортиковісцеральних рефлексів і відновлення стереотипу регуляції дихання та нормальної діяльності центральної нервової системи, ліквідація або зменшення бронхоспазму і покращення вентиляції легень, навчання управління дихальними фазами, об'ємом дихання, паузами, тривалістю вдиху та видиху під час нападу і у період між нападами, довільного розслаблення м'язів, збільшення рухливості грудної клітки і зміцнення дихальних м'язів, активізація трофічних процесів і протидія розвиткові емфіземи легень [3, с. 16].

У другому періоді до попередніх форм додають лікувальну ходьбу. Її специфічність полягає у тому, що хворого слід навчити керувати своїм диханням під час руху. Йому рекомендують спочатку на 1–2 кроки зробити вдих, на 3–4 — видих. Після засвоєння такого режиму дихання при ходьбі далі поступово збільшують кількість кроків при видиху. Рухатись слід повільно, робити зупинки для відпочинку, попереджуючи можливість появи втоми. Поступово слід збільшувати відстань з підвищенням темпу кроків і зменшенням кількості зупинок.

У післялікарняний період реабілітації застосовують ЛФК, лікувальний масаж, фізіотерапію, працетерапію. Форми ЛФК під час ремісії назначають відповідно до стану хворого та рухового режиму у вигляді лікувальної ранкової гігієнічної гімнастики, самостійних занять, лікувальної ходьби, теренкуру. Комплекси лікувальної гімнастики складаються зі спеціальних дихальних вправ статичного і динамічного характеру, звукової гімнастики, вправ для загального розвитку з обтяженнями. При виконанні рухів зберігається принцип запобігання форсованому диханню, застосування пауз для відпочинку та вправ на розслаблення. Темп виконання повільний і середній, кількість повторень вправ — 8–12, тривалість лікувальної гімнастики — 30–35 хв. [1, с. 120].

Таким чином, застосовувані методи діють насамперед через навчання пацієнта правильному управлінню астматичними нападами та поліпшенню еластичності легенів. Крім того, механічні зміни, пов'язані з перевантаженням дихальних м'язів, можуть призвести до розвитку дисфункцій опорно-рухового апарату та зміни постави, тому підтримання хорошої механіки вентиляції та запобігання деформації грудної клітки також є метою фізіотерапевтичних втручань. Під час нападів астми головним є контролювати симптоми, досягти хорошої вентиляції, контролювати частоту дихання і розслабити дихальні м'язи.

Список використаних джерел

1. Григус І.М. Фізична реабілітація в пульмонології : навч. посібник. Рівне : НУВГП, 2018. 258 с.
2. Лашкул Д.А., Назаренко О.В. Основи діагностики лікування та профілактики основних хвороб органів дихання : методичний посібник для викладачів для підготовки до практичних занять, навчальна дисципліна «Внутрішня медицина». Запоріжжя : ЗДМУ, 2022. 159 с.
3. Фізична терапія, ерготерапія в клініці внутрішніх хвороб : метод. вказ. до проведення практичного заняття магістрів 1-го курсу ІV мед. фак-ту / упоряд. А.Г. Істомін, О.В. Луценко, О.В. Резуненко та ін. Харків : ХНМУ, 2020. 40 с.

4. Daniel Garagorri-Gutiérrez, Raquel Leirós-Rodríguez. Effects of physiotherapy treatment in patients with bronchial asthma: A systematic review. *Physiotherapy Theory and Practice*. June. 2020. № 38 (4). P. 1–11. URL: https://www.researchgate.net/publication/342063941_Effects_of_physiotherapy_treatment_in_patients_with_bronchial_asthma_A_systematic_review (дата звернення: 29.03.2024).

ВПЛИВ РАНЬОГО ВТРУЧАННЯ У ВІДНОВЛЕННІ УРАЖЕНОЇ ВЕРХНЬОЇ КІНЦІВКИ ПІСЛЯ ІШЕМІЧНОГО ІНСУЛЬТУ

Штоковецька Л.Я.

*І курс, група ФТ-23-1м, спеціальність «Фізична терапія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Кравчук Л.С., к.пед.н., доцент,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

Питання раннього реабілітаційного втручання у людей, які перенесли гостре порушення мозкового кровообігу на сьогоднішній день є нагальним і таким, яке не може бути залишеним без уваги. Статистичні дані вказують на те, що Україна посідає одне із перших місць у Європі та світі по захворюваності на інсульт та смертності внаслідок нього. Найчастіше його наслідком є не смерть, а інвалідизація та порушення здатності до виконання соціальних ролей людиною, яка перенесла інсульт [5]. Але використання методики раннього втручання дає можливість уникнути багатьох негативних наслідків ГПМК а також інвалідизації населення.

Основний текст: Інсультом прийнято називати гостре порушення мозкового кровообігу різної етіології та локалізації. Існують два види інсультів: геморагічний (1–4%) та ішемічний (96–99%). Геморагічний інсульт зумовлений крововиливом в мозок, супроводжується загальнономозковими явищами і симптомами вогнищевого ураження мозку, розвивається швидко і, як правило, раптово. Ішемічний інсульт зумовлений порушенням прохідності мозкових судин внаслідок закупорки їх атеросклеротичною бляшкою, емболом, тромбом або в результаті спазму судин мозку різної локалізації, симптоми нарастають поступово [1].

Максимум проблем із наслідками ГПМК виникають уже в перші дні після перенесеного інсульту. Тому методика раннього втручання повинна починатись одразу після стабілізації стану пацієнта, ще у відділенні інтенсивної терапії тому, що кожна хвилина

відіграє важливу роль у відновленні ушкоджених функцій організму [5]. Це доведено численними дослідженнями: чим раніше розпочато заходи фізичної терапії та ерготерапії у хворих з ішемічним інсультом, тим вони ефективніші [3].

Існує так звана періодизація постінсультного етапу, яка підтверджує важливість раннього реабілітаційного втручання. Вона поділяється на чотири періоди: гострий (перші 3–4 тижні); ранній відновний (перші 6 міс), в якому в свою чергу виділяють два періоди: перший (до 3 міс), коли в основному відбувається відновлення обсягу рухів і сили в паретичних кінцівках; другий (від 3 до 6 міс), на який припадає пік відновлення складних рухових навичок; пізній відновний період (від 6 місяців до 1 року), протягом якого може тривати відновлення мови, статики і трудових навичок; резидуальний (після 1 року з моменту розвитку інсульту) — період залишкових явищ після інсульту, протягом якого, за даними останніх досліджень, у хворих з легкими залишковими явищами також може тривати відновлення порушених функцій за умови застосування інтенсивної реабілітаційної програми [3].

Переважає більшість пацієнтів після інсульту направляють свої сили на відновлення навичок самостійної ходи майже повністю ігноруючи уражену руку, в результаті чого втрачається багато часу і можливостей, які нажаль повернути не вдається. Статистика вказує на те, що через пів року після інсульту стійка рухова вада зберігається у 53% пацієнтів, що в свою чергу викликає різні форми порушення діяльності та участі і погіршує якість життя не лише пацієнту, а й родині. І одним з головних чинників обмеження життєдіяльності хворих є порушення рухових функцій верхньої кінцівки [4].

Дослідження фахівців вказують на те, що ранній початок реабілітаційних заходів в великій мірі дозволяє запобігти або зменшити наслідки перенесеного інсульту за рахунок запуску механізму нейропластичності (здатності різних відділів центральної нервової системи до реорганізації за рахунок структурних змін в речовині мозку): збільшується функціонально-залежна зона, збільшується область кори головного мозку, що бере участь в іннервації руху паретичної кінцівки, відбуваються зміни регіонарного кровотоку і метаболізму головного мозку [2]. Також про позитивний вплив реабілітаційного втручання на відновлення функції верхньої кінцівки свідчать достовірні відмінності показників функціональних можливостей верхньої кінцівки за результатами тестів FMA-UE та ARAT порівняно з вихідними даними [4].

Висновок: Дані численних досліджень свідчать про ефективність і необхідність використання методики раннього втручання для відновлення, втрачених внаслідок перенесеного інсульту, функцій верхньої кінцівки. Це в свою чергу покращує якість життя пацієнтів та їх рідних, зменшує рівень інвалідизації населення. Тому лікарі та фізичні терапевти повинні починати реабілітаційні заходи одразу після стабілізації стану пацієнта, а також навчити рідних або опікунів пацієнта правильному поводженню з паретичною кінцівкою, та методам, якими вони також можуть допомогти своїй близькій людині швидше відновитись і повернутись до активного життя.

Список використаних джерел

1. Бецко Х.Я., Герасименко О.С., Фігура О.А. Процес фізичної реабілітації хворих при гострому порушенні мозкового кровообігу. *Сучасні технології в оздоровчій діяльності: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. здобувачів вищої освіти та молодих вчених 3 березня 2023 року*. Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2023. С. 14–17.
2. Бочкова Н.Л., Філатова А.В. Альтернативні методи фізичної терапії хворих після лівостороннього геморагічного інсульту на ранньому відновному етапі. *Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова*. 2021. Вип. 3К (131). С. 56–59.
3. Мільченко К., Лянной Ю.О. Особливості застосування засобів фізичної терапії та ерготерапії при мозковому ішемічному інсульті на ранньому етапі лікування. *Проблеми здоров'я, фізичної терапії, реабілітації та ерготерапії*. 2019. С. 107–110.
4. Оцінювання динаміки відновлення функції верхньої кінцівки у пацієнтів після перенесеного ішемічного інсульту / О.О. Виноградов та ін. *Спортивна медицина, фізична терапія та ерготерапія*. 2021. № 1. С. 48–51.
5. Трохимчук О. Ефективність фізичної терапії при відновленні функції верхньої кінцівки хворим, що перенесли ішемічний інсульт у ранньому відновному періоді. *Сучасні оздоровчо-реабілітаційні технології*. 2020. Вип. 10. С. 41–43.

ЗАСТОСУВАННЯ ЛІКУВАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ПРИ РЕАБІЛІТАЦІЇ ПІДЛІТКІВ З ХВОРОБАМИ ОПОР- НО-РУХОВОГО АПАРАТУ

Яценко М.В.

*У курсі, група ФТ-22-2м-іст, спеціальність «Фізична терапія, ерготерапія»,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна».
Науковий керівник: Любенко В.О., к.мед.н., доцент,
Інститут соціальних технологій Університету «Україна»*

Сучасний підхід до лікування та реабілітації наближається до телемедицини. В Україні існує трирічна програма доступу до основних медпослуг на основі телемедицини. Згідно наших реалій продовжуємо роботу в цьому напрямку. Закон схвалює телемедицину як от Накази МОЗ № 109, 1605 про порядок застосування телемедицини на період воєнного стану. Сюди ж долучається реабілітація.

Такі заходи дають дуже гарний ефект при лікуванні та реабілітації дітей з трьох років та підлітків., вік яких охоплює термін приблизно з 12 до 18 років. Звісно, існують різні думки щодо визначення підліткового віку. Так, в США підлітками вважаються громадяни з 12 до 23 років. Ніхто не продасть їм ані алкогольні напої, ані тютюн, є також інші запобіжні заходи. А нещодавно вчені з Мельбурну «Австралія» запропонували настання дорослості в 24 роки, мотивуючи це тим, що сучасний світ занадто складний, темп шалений, екологія несприятлива, глобалізація проникає повсюди, все ускладнюється тим, що підлітки вразливі за означенням в силу їх фізіологічних особливостей. Не дарма цей період в житті людини має назву пубертатний. Ми вважаємо, що класичне означення підліткового віку є справедливим і будемо будувати свої дослідження на цій базі, тобто група дітей віком від 12 до 18 років, звісно, з поправкою на клімат, національні традиції тощо. Дітей легше мотивувати до занять ЛФК під час лікування чи реабілітації, а з підлітками буває складніше, тому що вони майже завжди вважають себе дорослими, але ж в дійсності поведуться часто як діти безвідповідально, не вміючи передбачити наслідки.

Підлітків з хворобами ОРА або за нозологією з різними стадіями сколіозу є прийнятним виділити в окрему групу при лікуванні та реабілітації для застосування ЛФК, щоби отримати найбільший ефект, а потім для досліджень та вивчення, наприклад, тестування. Треба дуже пильно відстежити, щоб у підлітків не було стресу, для

того, щоби всі сили, всю енергію підлітка спрямувати на відновлення організму. Через духовність до здоров'я. Потрібен відповідний настрій, віра в перемогу, бажання повернутися до звичного життя, до хобі, оволодіння новими навичками, новими знаннями.

Тут є загальні принципи проведення і застосування ЛФК, слідування яким дає дуже гарні результати, підвищує ефективність занять з ЛФК, але за умови, що цим принципам слідують не тільки фізіотерапевти, інструктори, але і самі підлітки. Вважається, що додержання цих принципів і відповідний настрій при фізичній активності підвищує імунітет, завдяки чому підлітки менше хворіють супутніми хворобами, а їх основне захворювання ОРА протікає лише і не призводить до ускладнень.

В Україні створюються телемедичні платформи, телемедичні послуги, в тому числі проведення занять і прийомів ЛФК з допомогою RGS. Ця система зародилася в Європі, а зараз з її допомогою займаються діти підлітки та дорослі з різноманітними діагнозами, як то, вади розвитку, хворобими кісткової системи, травмами, запальними процесами, ДЦП, атаксія, наслідки поранень, автокатастрофами тощо. Олександр Галич дає пояснення, які правила, яка стратегія відбудови RGS в нашій країні. RGS (Rehabilitating Gaming System) це інноваційна платформа, заснована в 2014 році в Барселоні і займається втіленням поліпшення життєвого комфорту пацієнтів з ОРА. Можна собі тільки уявити, яка сильна мотивація до використання цієї платформи є натомість у підлітків в Україні. Уряд подбав, щоби 397 фахівців пройшли навчання, проводяться тестові випробування для підтвердження стандартів. Можливі консультації з клінікою Шаріте. За рішенням лікаря або фахівця з реабілітації надається запит про всі взаємодії. В цій системі є ігрова компонента. Дорослі, діти, підлітки покращують свій стан, виконуючи рухи за ігровою формою, тобто для занять ЛФК підвищується мотивація для пацієнтів широкого кола захворювань, таких як травми, контузії, хвороби ОРА, ДЦП, з Синдром Дауна, Паркінсона наслідки поранень тощо.

Оцінка стану клієнтів на початку занять і після них дають блискучі результати вже через 14 днів. Додаток до системи допомагає виконувати домашнє завдання, яке було узгоджене. Це потрібно для закріплення досягнень. Пацієнт може бути з доглядальником. Підвищується рівень активності. Завдяки вмотивованості можна додавати ще завдання. Можемо підлітка помістити в стаціонар, щоби всьому навчити, а можна дома займатися ЛФК, маючи планшет, до 4 втручань щодобово, це актуально і є наукова доказовість. Висновок,

це корисно, але застаються питання. Наприклад, як застосувати на первинці. Потрібен стійкий Інтернет, вебкамери, браузер, планшет не нижче 16 року. Якщо є бажання у сімейного лікаря, процедури RGS безкоштовні. Первинне обстеження краще провести в стаціонарі або в амбулаторії, а не віртуально. Також потрібна особа, яка буде керуватись системою RGS. Тут найкращі умови створила Одеса. Було створено 16 пакетів медичних і реабілітаційних послуг. За 2024 рік 1174 пацієнтів скористалися платформою RGS.

Система стимулює клієнта, стає підвищення активності, поліпшення мотивації, максимально простий інтерфейс, навіть покращення креативних здібностей. Штучний інтелект для лікування та реабілітації підлітків з хворобами ОРА використовується і в інших випадках.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1 ЦИФРОВІЗАЦІЯ, ДІДЖІТАЛІЗАЦІЯ, ІННОВАЦІЇ — СКЛАДОВІ СТРАТЕГІЧНОГО ТА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

<i>Афоніна М.О.</i> Сутність та поняття Internet-маркетингу	4
<i>Багінський С.С.</i> Підтримка інноваційних стартапів та малих підприємств в 2024 році	6
<i>Верголяс Н.М.</i> Вплив штучного інтелекту на економіку України	10
<i>Гавриленко І.В.</i> Участь України в європейських інтеграційних процесах: тенденції та перспективи розвитку в сфері туризму	13
<i>Гінцяк Е.І.</i> Інноваційна діяльність — основа розвитку підприємства	15
<i>Горна В.А.</i> Цифровізація економіки як складова інноваційного розвитку України	17
<i>Дума М.В.</i> Економічна цифрова трансформація: перспективи та виклики збільшення інноваційної активності на ринку праці та професійній мобільності	19
<i>Духота В.В.</i> Вплив цифрової трансформації на освітню мобільність	22
<i>Зобов А.Ю.</i> Інвестиційно-інноваційна діяльність підприємств деревообробної галузі	25
<i>Кардаш Д.О.</i> Стратегії адаптації фінансової політики підприємств до умов невизначеності	26
<i>Кокочко А.Ю.</i> Інноваційні підходи до формування системи бюджетування на підприємстві	28
<i>Кохно Ю.О.</i> Перспективи цифровізації фінансової діяльності вітчизняних підприємств	30
<i>Крадьюнова В.Д.</i> Роботизовані технології на Новій пошті	32

<i>Крупська М.Д.</i> Перспективи розвитку фінансової системи України в контексті глобалізаційних процесів	34
<i>Куліков Д.Ю.</i> Економічна поведінка підприємств у цифровому просторі	36
<i>Ленченко В.М.</i> Управління комунікаційною політикою підприємства	38
<i>Литвин Н.В.</i> Як впливає цифровізація на економіку України	40
<i>Макарова О.В.</i> Інтегровані маркетингові комунікації в системі просування товарів	43
<i>Манятовський Я.В.</i> Шляхи забезпечення конкурентоспроможності підприємства в кризових умовах господарювання (на прикладі ПАТ «Концерн Хлібпром»)	45
<i>Марущак І.О.</i> Якість стратегічних управлінських рішень та розвиток організації	47
<i>Нікішин Д.В.</i> The importance of translation in USA logistics	50
<i>Німенко Д.В.</i> ESG-інновації в діяльності підприємств як драйвер інклюзивного розвитку економіки	51
<i>Петренко А.В.</i> Банківські ризики та методи їх зменшення	54
<i>Сацук Д.М.</i> Ключові показники успішності компаній на фондовому ринку ...	57
<i>Сіваченко М.О.</i> Організація рекламної діяльності на підприємстві	61
<i>Терещенко С.С.</i> Адаптація плану розвитку персоналу до загальної стратегії підприємства	63
<i>Фринюк І.В.</i> Значення шерингової економіки для України	65
<i>Цимбалюк А.Р.</i> Реклама в соціальних мережах	68
<i>Чаплицін А.О.</i> Окремі аспекти системи маркетингових комунікацій	70
<i>Черненко С.П.</i> Класифікація і кодування економічної інформації у інформацій- ній системі підприємства	73
<i>Шпак Д.В.</i>	

CRM системи як сучасний інструмент розвитку підприємств творчо-інтелектуальної сфери діяльності	75
<i>Юрченко В.О.</i>	
Зміна ролі торговців цінними паперами в умовах воєнного конфлікту	77

СЕКЦІЯ 2

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО МОВОЗНАВСТВА ТА ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА

<i>Абдуллаєва А.Е.</i>	
Особливості перекладу поезії	81
<i>Білокур С.Р., Васьківська Д.С.</i>	
Розвиток сучасної термінології в українській мові	83
<i>Велещук Б.В.</i>	
Anglicisms in the Ukrainian language	86
<i>Гребенюк А.К.</i>	
Грамматичні особливості англійського усного мовлення	88
<i>Громов Р.С.</i>	
The Impact of Artificial Intelligence in the Translation field	90
<i>Дорогокупля Д.С.</i>	
Проблеми та перспективи розвитку сучасного мовознавства ...	92
<i>Ємець С.А.</i>	
Письменник В.Г. Короленко — захисник української мови ...	93
<i>Єнг І.С.</i>	
Pilgrimage Tourism in the War Context	96
<i>Єршова Л.В.</i>	
Білінгвізм у лінгвістичному та соціолінгвістичному аспектах ...	98
<i>Конон Н.Г., Приймачук О.В.</i>	
Бібліотеки як фасилітатори соціального партнерства	100
<i>Кононенко Б.О.</i>	
History of Cockney accent	103
<i>Красовський Д.Ю.</i>	
Важливість знання військової лексики у сучасних реаліях нашої країни	104
<i>Лялевський Ю.В.</i>	
Особливості електронного видання як засобу інформування ...	106
<i>Остан'юк Н.С.</i>	
Проблеми та перспективи розвитку сучасного мовознавства ...	109
<i>Пашко С.В.</i>	
Нінгліш — індійський діалект англійської мови	111
<i>Письменна М.О.</i>	

Сучасні виклики та інновації у мовознавстві: шляхи до розвитку	114
<i>Рябокінь Н.О., Талаш Р.В., Москаленко Є.П.</i>	
Мовні технології в епоху цифрової революції	116
<i>Тіяра К.І.</i>	
Етимологічні та функціональні особливості терміносистеми галузі туризму в англійській та українській мовах у зіставному аспекті	118
<i>Черевко І.М., Горбачова М.О.</i>	
Проблеми та перспективи розвитку сучасного мовознавства та документознавства	120
<i>Чумаш Д.О.</i>	
Вплив штучного інтелекту в контексті мовознавства та літературознавства: науковий аналіз	122
<i>Шурубін К.А.</i>	
Українська мова — джерело ідентичності	125

СЕКЦІЯ 3

КУЛЬТУРНІ ТА КРЕАТИВНІ ПРАКТИКИ В ЗАСОБАХ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ КРИЗЬ ПРИЗМУ СЬОГОДЕННЯ

<i>Гасій В.Р.</i>	
Розвиток та структура міжнародного туризму України на початку ХХІ століття	127
<i>Гостєв С.О.</i>	
Важливість розвитку культурного туризму в Україні та його вплив на національну самосвідомість українців	129
<i>Домніч Л.М.</i>	
The effect of social and innovative practices in mass media on the advancement of the travel industry: viewpoints and difficulties ...	133
<i>Крижанівська А.Є.</i>	
Вплив контенту українських блогів та влогів на формування світогляду нерезидентів України	135
<i>Лазор О.М.</i>	
До питання про етичність реклами в ЗМІ	138
<i>Міхнюк Д.С.</i>	
Роль соціальних мереж як засобу масової комунікації	140
<i>Мокрій Д.Т.</i>	
Поняття «нематеріальна культурна спадщина» в працях сучасних українських дослідників	143
<i>Осадчук А.В.</i>	
Українська мода після початку повномасштабного вторгнення рф: концептуальні засади	146

<i>Павленко Л.Г.</i>	
Новинні медіа під час війни: виклики для редакцій та аудиторії . . .	148
<i>Ткаченко Т.В.</i>	
Блогосфера як вагома складова новітніх медіа	151
<i>Хода Р.С., Карпук Б.В.</i>	
Культурно-мистецька діяльність гурту «IL MEN» в аспекті сьогодення	154

СЕКЦІЯ 4

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ОСОБИСТОСТІ

<i>Базиленко А.К.</i>	
Діяльність організацій соціальної сфери в країнах Європи: погляд українців	157
<i>Барановська Я.В.</i>	
Психологічна підтримка осіб що зазнали довготривалої травматизації в умовах війни	161
<i>Баршніков М.В.</i>	
Особливості емоційних зв'язків подружжя в умовах воєнного стану	163
<i>Бацман О.С., Разумова Т.</i>	
Забезпечення трудової та соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб (на прикладі роботи Полтавської обласної служби зайнятості)	165
<i>Бацман О.С., Черняк Н.</i>	
Організація надання соціальних послуг до проведення адміністративно територіальної реформи (на прикладі Полтавської області)	167
<i>Березний І.А.</i>	
Застосування коміксів для дітей з проблемами розвитку	170
<i>Бибка А.О.</i>	
Стреси та страхи, як впоратись за допомогою методів танцювально-рухової терапії	172
<i>Божок А.І.</i>	
Роль інтернет-платформ у формуванні соціальних навичок та цінностей серед учнівської молоді	174
<i>Бойченко О.Ю.</i>	
Психологічна підтримка в адаптації жінкам, які вимушено перебувають за кордоном	176
<i>Бормашева М.В.</i>	
Ціннісні орієнтації особистості, як передумови формування життєвих сценаріїв у роботах античних філософів	178

<i>Булах Б.В.</i> Технології соціальної роботи із захисту прав внутрішньо переміщених осіб	181
<i>Бурлака Д.Р.</i> Соціально-психологічні проблеми особистості	183
<i>Буток О.В.</i> Соціальна адаптація молоді з інвалідністю у контексті соціальної роботи: теоретичний аспект	186
<i>Ващуленко Ю.В.</i> Особливості адаптації першокласників до освітнього середовища в умовах війни	188
<i>Вежичанин Г.В.</i> Соціально-психологічні чинники формування самооцінки особистості	191
<i>Вишар Є., Білик О.</i> Проблемне навчання хімії учнів основної школи	193
<i>Восвода А.О.</i> Толерантна свідомість студентської молоді	195
<i>Возна Л.Ю.</i> Особливості переживання почуття провини у вимушених переселенців	198
<i>Володимирець Д.В.</i> Психологічні труднощі та бар'єри спілкування, їх подолання ...	201
<i>Вороніна М.П.</i> Особливості надання соціальних послуг в умовах воєнного стану людям літнього віку з інвалідністю	202
<i>Галицька О.В.</i> Особливості мотивації особистості до духовного зростання ...	206
<i>Герасименко Л.Б.</i> Самосвідомість студентів-медиків у інформаційному довкіллі: психологічні аспекти	208
<i>Holovchak D.</i> Studying the psychological characteristics of the emotional sphere and willpower of teenagers	211
<i>Гостра О.А., Инсарова О.В.</i> Соціально-психологічні проблеми молоді з ментальною та інтелектуальною інвалідністю	213
<i>Гриневич-Руда І.М.</i> Роль арт-терапії у роботі з різними емоційними станами у дітей ...	217
<i>Грубий Д.В.</i> Військова психологія	219
<i>Гульчук О.О.</i> Профілактика професійного вигорання соціального працівника ...	220

<i>Гуртова Я.Л.</i>	
Гендерні особливості емоційних станів особистості в умовах стресу	222
<i>Дудецька С.М.</i>	
Вплив керівника на психологічний клімат колективу	225
<i>Жукотська В.В.</i>	
Психологічні чинники конструювання здорової старості	228
<i>Заїка В.М., Мартинкус В.</i>	
Психологічні аспекти психосоматичних розладів	231
<i>Заїка В.М., Палець М.</i>	
Технології соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами	233
<i>Заїка В.М., Сазонова А.</i>	
Психологічні травми учасників бойових дій та їх подолання ...	235
<i>Захарчук В.А.</i>	
Теоретичні засади розвитку рефлексії особистості	237
<i>Іванюк І.Я., Рейкіна І.М.</i>	
Соціальний супровід у прийомних сім'ях: стратегії та ефективність	240
<i>Іващенко М.В.</i>	
Соціалізація батьків, які виховують дітей з інвалідністю	242
<i>Іващенко М.С.</i>	
Особливості психосоціального статусу військових жінок та чоловіків як основний виклик для роботи військового психолога	246
<i>Йовдій Г.Г.</i>	
Інклюзивна практика: проблема доступу в'язнів з інвалідністю до соціальних послуг	249
<i>Каминіна О.К.</i>	
Ефекти ментального стресу та тривоги в умовах соціально-економічної нестабільності	253
<i>Канівець В.В., Гермашевська Л.</i>	
Корекція сенсорно-кінестетичного сприйняття та вестибулярної стійкості як засіб комунікативно-мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку з ДЦП	256
<i>Канівець В.В., Лях А.</i>	
Комплексна психолого-педагогічна технологія корекції розвитку активності дитини з аутизмом	257
<i>Клеценко Л., Велісв А.</i>	
Мовленнєва терапія дітей з аутизмом	259
<i>Клеценко Л., Вишар Є., Левков А.</i>	
Психолого-педагогічні аспекти формування професійної компетентності сучасного викладача	261

<i>Клеценко Л., Каберник Д.</i> Арт-терапія як ефективний засіб корекції мовленнєвих порушень	263
<i>Ключник В.А.</i> Розвиток та оцінка комунікативних умінь осіб емігрантів	265
<i>Коваленко Ю.О.</i> Основні аспекти й особливості дистанційного навчання в ЗВО України	268
<i>Ковган О.П.</i> Stigmatization of people with disabilities in the workplace and the associated psychological problems	271
<i>Корнієнко І.В.</i> Методи відновлення психоемоційного стану школярів під час дистанційного навчання	274
<i>Корякіна І.Р.</i> Соціально-психологічні особливості станів особистості в умовах війни	277
<i>Котенко О.М.</i> Емоційний інтелект як чинник адаптивності особистості періоду ранньої дорослості під час війни	279
<i>Котик Н.М.</i> Особливості подолання стану психологічного виснаження в умовах війни	281
<i>Котов С.В.</i> Самопрезентація психолога в соціальних мережах	284
<i>Кочеткова Т.І.</i> Особливості психологічної допомоги учасникам бойових дій для успішної адаптації до нових умов життя	287
<i>Кравчук В.В.</i> Особливості формування професійної компетентності у майбутніх фахівців з фізичної терапії	289
<i>Кравчук М.В.</i> Оздоровчо-рекреаційна діяльність та її вплив на стан емоційно-вольової сфери студентів закладів інклюзивної орієнтації	291
<i>Кудржинська К.В.</i> Особливості прояву захисних стратегій поведінки дорослої людини в стресовій ситуації	293
<i>Куторжевська Л.І.</i> Соціальний захист вразливих категорій населення	296
<i>Кучеренко Ю.Г.</i> Психологічні особливості міжособистісних конфліктів працівників виробничих підприємств	299

<i>Лебедінська В.В.</i>	
Психологічні аспекти інтеграції ветеранів в структуру компанії . . .	301
<i>Левков А., Артеменко Т.</i>	
Індивідуалізація інклюзивного навчання учнів початкової школи . . .	304
<i>Левков А., Георгієвська Є.</i>	
Індивідуалізація інклюзивного навчання учнів початкової школи . . .	305
<i>Лутченко І.В.</i>	
Вплив стилів поведінки у конфліктних ситуаціях на задоволеність шлюбними стосунками	306
<i>Лялько С.М.</i>	
Емоційне вигорання вчителів в умовах дистанційного навчання	309
<i>Мазепа А.М.</i>	
Психологічна реабілітація військовослужбовців	312
<i>Мазепа Д.Г.</i>	
Психологічні детермінанти впливу на емоційні стани курсантів . . .	315
<i>Майборода В.М.</i>	
Соціально-психологічні проблеми особистості при посттравматичному стресовому розладі (ПТСР)	317
<i>Марчук І.М.</i>	
Психологічні особливості емоційного вигорання педагогів в умовах дистанційного навчання	319
<i>Маслянікова І.В.</i>	
Життєстійка особистість в умовах війни	322
<i>Мельник К.О.</i>	
Профілактика конфліктів у сім'ях військовослужбовців після їх повернення з району бойових дій	327
<i>Моргун Д.О.</i>	
Ступінь дослідження проблематики впливу воєнного стану на психологічне благополуччя жінок у науковій літературі . . .	329
<i>Мякушко Н., Мошко С.</i>	
Основні програми та послуги служби зайнятості для внутрішньопереміщених осіб	331
<i>Ніколенко І.О.</i>	
Характеристика понять «стрес» та «дистрес» в контексті онкологічних захворювань	334
<i>Овчаренко О.Ю.</i>	
Соціально-психологічні особливості студентів з та без інвалідності	337
<i>Олійник А.Р.</i>	
Особливості емоційного вигорання працівників сфери обслуговування	340

<i>Олійник У.В.</i>	
Провідні образи в українських казках: які чесноти цінувалися в українській культурі?	344
<i>Омельченко О.В.</i>	
Стратегічний фандрайзинг у соціальній роботі: принципи, методи та інноваційні підходи для ефективного залучення ресурсів ...	346
<i>Орлова О.П.</i>	
Соціально-психологічний аспект соціокультурної адаптації українців в інших країнах	349
<i>Павленко Л.О.</i>	
Особливості прояву агресії у підлітків під час воєнного стану ...	352
<i>Павліченко Л.В.</i>	
Психологічне значення когнітивних факторів у проявах соціальної тривоги студентів	354
<i>Пилипчук-Кац В.М.</i>	
Основні аспекти роботи психолога з постраждалими від домашнього насильства	357
<i>Письмак О.С.</i>	
Роль емансипаційної моделі у суспільстві	360
<i>Поліш Л.В.</i>	
Особливості надання соціальних послуг для людей похилого віку територіальними центрами соціального обслуговування	362
<i>Рабчевська О.В.</i>	
Чинники виникнення тривожності у молодших школярів	365
<i>Расвська Ю.В.</i>	
Чинники формування життєстійкості у фахівців психологічної сфери	368
<i>Сатирь З.В.</i>	
Соціально-психологічні проблеми самооцінки особистості у подружніх стосунках	371
<i>Свіязова Ю.П.</i>	
Професійний «Я-образ» майбутнього психолога	375
<i>Сергієнко Ю.О.</i>	
Тривожність внутрішньо переміщених осіб	377
<i>Тимошенко В.Ю.</i>	
Соціальна робота з жертвами домашнього насильства	380
<i>Фурман І.В.</i>	
Психологічні особливості військовослужбовців	383
<i>Халімон С.Г.</i>	
Психосоматичні розлади у внутрішньо переміщених осіб к реакція на стрес під час війни	387
<i>Хвостова С.О.</i>	
Шляхи налагодження взаєморозуміння в молодій сім'ї	390

<i>Хоменко О.В.</i>	
Самотність як соціально-психологічне явище: основні підходи та сучасні тенденції	393
<i>Червак Г.Б.</i>	
Психологічний вимір формування національної ідентичності на півдні України (Миколаївщина)	395
<i>Чумакова О.В.</i>	
Вплив емоційного вигорання на виникнення конфліктів в колективі військових	397
<i>Швець О.В.</i>	
Співпраця соціального працівника з батьками дітей з особливими освітніми потребами	400
<i>Шишканюк Д.М.</i>	
Психологічні наслідки військових конфліктів та можливі шляхи допомоги	403
<i>Яворська Н.О.</i>	
Вплив соціальних медіа на формування самооцінки та ідентичності особистості	405
<i>Якимова Я.Л.</i>	
Психологічні особливості навчання учнів з особливими потребами в інклюзивному освітньому просторі	407
<i>Ярема Р.В.</i>	
Фактори що сприяють появі девіантної поведінки у підлітковому віці	411

СЕКЦІЯ 5 ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

<i>Берлінець Я.П.</i>	
Оплата праці	414
<i>Бондаренко В.В.</i>	
Правові та політичні ідеї раннього утопічного соціалізму	417
<i>Вальчук Д.В.</i>	
Авторське право в ІТ-сфері	419
<i>Голубець Б.В.</i>	
Правове регулювання суспільних відносин: проблеми та перспективи	422
<i>Гуліда І.В.</i>	
Використання штучного інтелекту в юридичній діяльності ...	425
<i>Дрига Д.А.</i>	
Правове регулювання суспільних відносин	426

<i>Дума Ю.З.</i>	
Земельна реформа в Україні: виклики та ризики	429
<i>Каулько А.С.</i>	
До питання незаконного обігу наркотичних засобів	433
<i>Кепко В.О.</i>	
Захист інтелектуальної власності в Україні: міжнародна практика та вирішення проблем через співпрацю між державою та бізнесом	437
<i>Коваленко В.Ф., Колесніков Д.</i>	
Корупційне правопорушення і правопорушення, пов'язане з корупцією	440
<i>Король В.В.</i>	
Особливості правового регулювання державної служби в митних органах	442
<i>Коцар С.О.</i>	
Правове регулювання суспільних відносин: проблеми та перспективи	445
<i>Кузьменко О.О.</i>	
Адаптація в інклюзивному середовищі територіальної громади	447
<i>Лісний І.А.</i>	
Генезис становлення демократії у світовому товаристві	449
<i>Мозговий В.А.</i>	
Правові аспекти регулювання прав людей з інвалідністю під час воєнного стану. Поліпшення прав людей з інвалідністю в умовах воєнного часу	452
<i>Морозько А.С.</i>	
Протидія корупції в Україні: проблеми та перспективи	454
<i>Неділько Б.В.</i>	
Особливості застосування штучного інтелекту в правосудді зарубіжних країн	457
<i>Ничипорук О.А.</i>	
Молодіжна політика України в умовах європейської інтеграції	459
<i>Олексюк О.В., Бундак О.А.</i>	
Особливості управління малокомплектною сільською школою	462
<i>Панфілова Ю.М.</i>	
Співвідношення концепцій «бізнес і права людини»	465
<i>Пасенюк К.О.</i>	
Посилення демократії через залучення суспільства у процеси прийняття рішень	469
<i>Петрик Т.Ю.</i>	
Сучасні тенденції правового регулювання легалізації вогнепальної зброї в Україні	473

Пікалюк С.С., Беднарчук В.З.

Принцип верховенства права як основний регулятор адміністративно-правових спорів щодо захисту соціальних гарантій людини 475

Поліщук Т.С.

Особливості правового регулювання діяльності медіа в умовах воєнного стану 478

Рачинський Р.Ю.

Причини виникнення конфліктів у шлюбно-сімейних відносинах 481

Ромашко А.О.

Місце принципу пропорційності у конституційному процесі 483

Садковський С.П.

Розвиток інформаційних технологій як об'єкта права 485

Сапарова А.О., Малицький М.І.

«Поміркована» інтерпретація правових запозичень У. Евальда і її значення для самоідентифікації українського права 488

Сівак А.В.

Інформаційна безпека України 490

Стрілко Д.Л., Замчій Д.

Особливості розвитку романо-германської правової системи в умовах сучасного світу 492

Сухенко А.С.

Механізм правового регулювання спортивних відносин в Україні: проблеми та перспективи 494

Танцюра Д.В.

Класифікація суб'єктів формування державної політики у сфері внутрішніх справ за компетенціями 497

Тимчишин П.А.

Правове регулювання інформаційних відносин в епоху цифрових технологій 500

Туров В.Д.

Перспективи використання інформаційних технологій на етапі доказування в адміністративному судочинстві 502

Федоренко Т.В.

Особливості медіації в окремих сферах суспільних відносин ... 504

Харченко Н.Б.

Законодавчі основи надання домедичної допомоги 508

Чорний В.А.

Репарація як один із способів відшкодування збитків, завданих військовою агресією рф проти України 510

Чумаш Д.О.

Суб'єктна активність як механізм розвитку особистісного ставлення до здоров'я 514

Шапочка О.О.

Гармонізація авторських прав в системі Європейського Союзу ... 516

СЕКЦІЯ 6

НАЦІОНАЛЬНІ ТА МІЖНАРОДНІ АСПЕКТИ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Вдовін П.П.

Поняття «національна ідентичність» у працях сучасних українських науковців 519

Гавриш К.Є.

Вплив агресії РФ на світовий політичний процес 521

Дудецький Д.В.

Удосконалення механізмів державного управління в умовах діджиталізації 524

Комаров М.А.

Роль міжнародних організацій (ООН, ЄС, НАТО) у сприянні демократизації та модернізації політичних інститутів України ... 526

Кочарян М.Ф.

Роль міжнародних організацій у формуванні політичного ландшафту України 529

Крит'єв А.Г.

Боротьба з тіньовою економікою, як запорука економічного розвитку України 531

Летекха Е.В.

Forms and prospects of political development in the context of Ukraine's Euro-Atlantic integration 534

Новаченко Т.В.

Моральний аспект політико-управлінської взаємодії в умовах війни 536

Савич В.О.

Політико-економічний вимір сучасної глобалізації 540

Саламаха О.І.

Роль впливу внутрішніх та зовнішніх чинників на процес суспільно-політичного розвитку України 542

Самков О.О.

Суспільно-політичний розвиток в Україні в рамках національної та міжнародної арени 545

<i>Сапарова А.О.</i>	
Формування компаративістського світогляду як основне завдання вищої юридичної освіти	547
<i>Сороченко М.В.</i>	
Вплив інститутів громадянського суспільства на розвиток місцевого самоврядування в Україні	550
<i>Судак Д.В.</i>	
Роль міжнародної співпраці в становленні та зміцненні демократичних інститутів в Україні	554
<i>Тетера Д.К.</i>	
Світова гібридна війна: особливості, характерні ознаки, наслідки	557
<i>Ткаченко О.В.</i>	
Про деякі метаморфози філософського мислення і їх значення для правознавства	559
<i>Товста С.П., Копил А.</i>	
Особливості сучасних авторитарних режимів	561
<i>Тригубченко А.В.</i>	
Імплементация досвіду державних органів США щодо регулювання ринку цінних паперів України	563
<i>Чорний В.В.</i>	
Сучасні тенденції соціально-політичного та соціально-економічного розвитку держави	566
<i>Шеремет В.С.</i>	
Банківська система України: її значення у сучасній економіці	568

СЕКЦІЯ 7 ЦИФРОВІ НАУКИ ТА ІТ ІНЖЕНЕРІЯ

<i>Батрак О.Г.</i>	
Машинний зір в умовах війни: використання, виклики та перспективи	571
<i>Бекіш В.Б.</i>	
Роль інтернету речей у розвитку цифрової інженерії: від концепцій до практики	573
<i>Близнюк А.В.</i>	
Сучасні підходи алгоритмів машинного навчання для покращення результатів роботи DLP-систем	576
<i>Бобровицький А.В.</i>	
Дискретні пристрої на основі багатостабільних запам'ятовуючих пристроїв: нові горизонти в цифровій електроніці	578

<i>Богущий А.І.</i> Особливості використання WebSocket протоколу у мультисерверній архітектурі	579
<i>Борисенко О.С.</i> Методи контролю доступу до даних у хмарному середовищі AWS	581
<i>Бровченко Є.М.</i> Мобільний пристрій та його захист	583
<i>Владика С.С.</i> Аналіз та розробка торгового бота для міжбанківського міжнародного валютного ринку	586
<i>Войтех Д.В.</i> Джерела даних для моделювання енергосистем	588
<i>Демидов А.С.</i> Аварійне відновлення у хмарних мережах. Проблема bi-directional реплікації у хмарних PostgreSQL базах даних	590
<i>Денисюк О.М.</i> Ситуаційна обізнаність: інноваційний підхід у військовій сфері . . .	592
<i>Джоші А.</i> Виявлення маніпулятивних новин: порівняння методів машинного навчання та лінгвістичного аналізу	594
<i>Домніч Л.М.</i> Масові відкриті онлайн курси, як потенціал стратегічного розвитку України	596
<i>Дума А.Ю.</i> ІТ та технології штучного інтелекту у підготовці інженерів програмного забезпечення	599
<i>Ємець М.І.</i> Інтеграція метавесвітів у освітній сфері — перспективи інноваційного розвитку в контексті молодіжної освіти та духовного виховання	601
<i>Жовнірчик Л.І.</i> Роль штучного інтелекту в системі вищої освіти	603
<i>Загорулько А.В.</i> Проектування ефективної CI/CD системи для програмних рішень заснованих на мікросервісній архітектурі. Застосування методів машинного навчання	606
<i>Зубко Р.А.</i> Експериментальні дослідження модифікованого методу фрактального стиснення зображень	608
<i>Карпушин Р.В.</i> Інформаційна система управління запасами матеріалів та комплектуючих у виробництві	612

<i>Колесник К.В.</i> Застосування генеративного штучного інтелекту для підвищення ефективності в ІТ-проектах	614
<i>Кошара А.В.</i> Багатофакторне оцінювання стану захищеності інформаційно-телекомунікаційних систем державного сектору за даними від SIEM-систем	616
<i>Михайленко О.О.</i> Методи побудови мікросервісної архітектури в хмарних сховищах	618
<i>Нечухрін О.В.</i> Дослідження методів аналізу даних	620
<i>Остапенко В.І.</i> Про безпеку у світі Інтернет речей	622
<i>Павлик В.Ю.</i> Перспективи розвитку машинного навчання та глибокого навчання в іт інженерії	624
<i>Позднякова Т.Є.</i> Цифрові інструменти візуалізації навчального контенту	626
<i>Попадюк Є.Ю.</i> Використання фаззингу для верифікації тестів	629
<i>Пушкарук Н.М.</i> Методи CRM-системи	631
<i>Рожанський О.О.</i> Використання архітектурного підходу експертних систем у системі управління бізнес правилами на прикладі системи анкетування клієнтів комерційного банку	632
<i>Рубаняк Т.М.</i> Шляхи удосконалення автоматизованих систем управління складською логістикою	634
<i>Семко Г.П.</i> Огляд стандартів високодеталізованих карт, які використовуються в системах автономного керування автомобілем	637
<i>Скорейко В.О.</i> Волонтерська діяльність у закладі вищої освіти	640
<i>Тищенко І.О.</i> Індустріальні парки, технопарки, технозони Китайської Народної Республіки	643
<i>Ткаченко Д.А.</i> Аналіз аудіозаписів дихання методами машинного навчання для виявлення апное уві сні	647

<i>Циток Р.П.</i>	
Відбір найкращої автоматизованої торгової стратегії на основі побудованої бази даних бектестування стратегій	649
<i>Шкітов А.А.</i>	
Сучасні методи захисту інформації в мобільних пристроях під управлінням ANDROID та IOS	651
<i>Шульга Ю.А.</i>	
Проблематика конфіденційності даних та дотримання авторського права під час навчання та використання великих мовних моделей	654
<i>Юшко О.В.</i>	
Використання методів розпізнавання/порівняння зображень для підвищення точності навігації БПЛА в умовах дії РЕБ	656

СЕКЦІЯ 8 СУЧАСНІ ІНЖЕНЕРНІ ТЕХНОЛОГІЇ: ПОШУК ТА ПЕРСПЕКТИВИ

<i>Александров С.М.</i>	
Роботехніка на заняттях	659
<i>Березнюк Д.О.</i>	
Художньо-дизайнерські рішення інтер'єру нічного клубу	662
<i>Василець О.М.</i>	
Prospects of 3D modeling and 3D printing in the context of Ukraine	663
<i>Вірченко Т.О.</i>	
Текстильна аплікація як метод представлення арт-об'єкту дизайну	666
<i>Воробей Н.З.</i>	
Сучасні аспекти безпеки громадських просторів в умовах блекауту	669
<i>Габер О.М.</i>	
Методологічні основи контролю якості харчової продукції	671
<i>Гольопа В.С.</i>	
Впровадження ефективних технологічних процесів обслуговування та ремонту кузовної частини VW PASSAT	673
<i>Гонта Д.С.</i>	
Інноваційні технології низькокалорійних піц	675
<i>Дудко М.С.</i>	
Тенденції підвищення вимог до організації фірмового автосервісного обслуговування автомобілів Volkswagen в Україні	677

<i>Калакура В.В.</i>	
Формалізація харчових продуктів оздоровчого призначення . . .	678
<i>Кляшторний М.С.</i>	
Сучасні показники якості харчової продукції	681
<i>Ковтун В.А.</i>	
Криптоіндустрія, або чому за криптовалютою майбутнє	683
<i>Кошель Г.В.</i>	
Інтегрований підхід до дизайну малогабаритних транспортних засобів: від концепції до впровадження	686
<i>Морозько Т.В.</i>	
Удосконалення рецептурного складу та технологічного процесу виробництва піци	688
<i>Невідомий О.А.</i>	
Технологія ферментованих м'ясних закусок	690
<i>Нога А.С.</i>	
Розвиток сучасного етнодизайну в Україні	692
<i>Оконьчук М.В.</i>	
Телекомунікаційні системи передачі інформації з покращеною енергетикою	696
<i>Пасько О.М., Кириєнко М.І.</i>	
Використання мультимедійного дизайну як ефективного інструменту для покращення навчання	698
<i>Поліщук О.В.</i>	
Сучасний стан і напрямки розвитку видавничо-поліграфічних комп'ютерних систем	701
<i>Попович (Крючкова) Д.В.</i>	
Мікологія	703
<i>Присянюк Т.П.</i>	
Інноваційні технології виробництва страв та напоїв за скороченим циклом	705
<i>Середа А.В.</i>	
Методи дешифрування координат об'єктів отриманих за допомогою дронів	707
<i>Соболев А.А.</i>	
Вплив жирів на якість виробів із пісочного тіста	709
<i>Сорока М.С.</i>	
Новітні технології десертів з використанням лікарської сировини	711
<i>Станкунов П.В.</i>	
Різновиди дієт та їх вплив на організм людини	714
<i>Старанов А.В.</i>	
Удосконалення технології одержання плівкових композиційних матеріалів	716

<i>Тіяра М.Р.</i>	
Вплив штучного інтелекту на автоматизацію токарного виробництва: оптимізація процесів та збільшення точності . . .	718
<i>Чекурлан Р.О.</i>	
Способи зниження калорійності виробів із тіста	720
<i>Шакурів Р.А.</i>	
Практичні аспекти впровадження процедур НАССР в кафе з європейською кухнею	722
<i>Шуляр О.В.</i>	
Шоколадний 3D-принтер: революція в кондитерській справі . . .	724

СЕКЦІЯ 9 ПРИРОДА ТА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

<i>Артеменко О.О.</i>	
Дія полину на мікроорганізми, застосування в сільському господарстві та діючі речовини полину	727
<i>Бастрига Д.Б.</i>	
Статистичний аналіз захворюваності на туберкульоз в світі і в Україні	729
<i>Бриченко В.В.</i>	
Генна інженерія, як наука майбутнього, CRISPR CAS 9, TALEN, ZFN: переваги і недоліки	730
<i>Бриченко В.В.</i>	
COVID-19 як фактор ризику прогресії онкологічних і онкогематологічних захворювань	733
<i>Висоцька Т.В.</i>	
Спільність принципів пермакультури та терапевтичного садівництва і методи їхнього використання	735
<i>Вишар Є.В., Юренко В.</i>	
Особливості комплексної реабілітації пацієнта на етапі прогресуючого паркінсонізму	739
<i>Воробйова І.М.</i>	
Необхідність впровадження біорізноманіття та пермакультурних рішень в ландшафтах українських населених пунктів	741
<i>Галунко Р.В.</i>	
Сучасні тенденції харчування студентської молоді — запорука їхнього здоров'я	743
<i>Гриненко С.В.</i>	
Роль фізичної терапії при сколіозі у дітей	745

<i>Грицай О.А.</i>	
Адаптивні реакції мікроорганізмів на стресові дії	748
<i>Долгих М.В.</i>	
Вплив харчування на ризики небезпечних хвороб	749
<i>Дончук Д.А.</i>	
Шрот розторопші: споживчі властивості та лікувально-профілактична дія	752
<i>Зошак Л.М.</i>	
Інтеграція лікарських рослин в пермакультурні ландшафти: синергія між здоров'ям людини і здоров'ям екосистеми	754
<i>Калюжний Є.С.</i>	
Бойові медики в системі ЗСУ	756
<i>Канівець В., Сидоренко О.</i>	
Особливості комплексної реабілітації пацієнта після геморагічного інсульту	758
<i>Клеценко Л.В., Георгієвська В.</i>	
Особливості комплексної реабілітації пацієнта з бронхіальною астмою	760
<i>Кондратюк В.В.</i>	
Фізична терапія при ожирінні	761
<i>Корнєєв Д.Є.</i>	
Вплив фактору війни в Україні на природу та здоров'я людини	765
<i>Костяк Н.Р.</i>	
Проблеми використання допінгу серед спортсменів	768
<i>Литвин Я.В.</i>	
Сучасні закони раціонального харчування	769
<i>Овечкін В.О.</i>	
Особливості процесів молочно кислого бродіння	771
<i>Олійник Н.М.</i>	
Вплив важкої зброї на ґрунти	774
<i>Орлова О.М.</i>	
Вітчизняні та зарубіжні тенденції розвитку міського ландшафтного дизайну	775
<i>Пархоменко В.О.</i>	
Сучасні тенденції харчування студентської молоді — запорука їхнього здоров'я	778
<i>Приймак О.В.</i>	
Вплив дієт на організм людини, їх наслідки	779
<i>Пука Д.І.</i>	
Раптова смерть при занятті спортом	781

<i>Пушкаренко В.С.</i>	
Важливість вчасної діагностики стеатозної хвороби печінки у підлітків з надлишковою масою тіла: нові підходи та методи виявлення	782
<i>Ребенок К.О.</i>	
Труднощі у дітей при аутистичному спектрі під час заняття лікувальною гімнастикою	783
<i>Рибалко О.О.</i>	
Здорова печінка: до чого тут бур'яни	784
<i>Ручка І.О.</i>	
Вплив естетики ландшафту на психоемоційну сферу людини ...	787
<i>Сачковська В.В., Закусило О.Ю.</i>	
Сучасні виклики та проблеми громадського здоров'я: шляхи розв'язання	789
<i>Слободян О.О.</i>	
Екологічні проблеми в умовах сьогодення	792
<i>Тертична Т.С.</i>	
Природа та здоров'я людини	794
<i>Тугай Т.І., Тугай А.В.</i>	
Оцінка впливу трихотеценових мікотоксинів на синтез пігментів каротиноїдної природи у каротин синтезуючих дріжджів	796
<i>Тугай Т.І., Тугай А.В., Мележик О.В., Люк Н.А., Сергійчук Н.М., Поліщук О.Б., Мовчан В.О.</i>	
Оцінка чисельності еколого-трофічних груп ґрунтів паркової зони, рекреаційної території природного парку «Беримицьке» та теплих грядок розума	798
<i>Федорчук В.В.</i>	
Природа та здоров'я людини	800
<i>Филіпчук М.І.</i>	
Створення зеленої кімнати у терапевтичному саду	804
<i>Ханіязов С.І.</i>	
Методи реабілітаційного обстеження хворих з набутими вадами серця	807
<i>Харченко Н.Б.</i>	
Законодавчі основи надання домедичної допомоги	809
<i>Чуб В.О.</i>	
Роль харчування у формуванні здоров'я населення	811
<i>Юр В.В.</i>	
Основна методика лікування міофасціального больового синдрому ЛФК та масажем	814

СЕКЦІЯ 10
КОЗАЦЬКА ПЕДАГОГІКА
В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ УКРАЇНИ
ТА ЇЇ ВЛИВ НА ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ
ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Акатріні В.

Козацька тематика у наукових роботах Мирона Кордуби — історика кінця ХІХ — початку ХХ століття 817

Андрієвська О.

Від маленьких патріотів до захисників України 826

Андрієнко К.

Впровадження національно-патріотичного виховання засобами козацько-лицарської педагогіки в Микулицькому ліцеї 829

Бродюк Л.

Школа маленького екскурсовода — середовище для формування національно-патріотичної свідомості здобувачів дошкільної освіти на засадах козацької спадщини 831

Джум Б., Хрущ К., Гаврилюк А., Рибак Б.

Історія створення Паволоцького козацького полку 834

Доценко А.І.

Пам'ятки українського козацтва та їх роль у національно-патріотичному вихованні молоді 839

Дудецький В.М.

Козацька педагогіка та її вплив на національно-патріотичне виховання студентської молоді 844

Злобін І.

Система виховної роботи школи на традиціях українського козацтва 846

Кацаран Т.О.

The role of cossack songs (chants) in the formation of the Ukrainian national mentality 849

Кім О.В.

The phenomenon of cossack pedagogy 851

Коваленко С.

Соціально-патріотичний проєкт «Реабілітація учасників війни та членів їх родин засобами мистецтва» 853

Кравченко А., Ракитнянський С.

Освітньо-патріотичний проєкт «Охматівський курінь» 855

Крижанівська А.

Козацька педагогіка як складова етнопедагогіки 858

<i>Ліщенко І.</i>	
Національно-патріотичне виховання дошкільників	960
<i>Макогончук О.</i>	
Використання навчально-пізнавальних форм та методів освітньо-виховного процесу в діяльності Славутського історичного музею з метою виховання патріотизму серед підростаючого покоління	868
<i>Мельничук Ю.</i>	
Висоти козацької духовності	873
<i>Мовчан В.</i>	
Козацтво та екологія	879
<i>Rudenko V., Syrotych Y., Sobko S., Marchenko A., Svyrydenko A.</i>	
Patriotic Activity of Youth of Ukraine in the Framework of Erasmus+	880
<i>Руденко Ю.</i>	
Усеєвропейська слава перемог української зброї (XV–XVII ст.) і національно-патріотичне виховання дітей та молоді	882
<i>Савчук І.</i>	
Нам заповідана мужність	891
<i>Строкач А.Д.</i>	
Козацький чуб: відлуння минулого у сучасній українській ідентичності	893
<i>Тимофєєв В.</i>	
Національно-патріотичне виховання учнівської молоді Одещини засобами козацької педагогіки: історія, сучасний стан, перспективи	895
<i>Ухтомський А.</i>	
Козаки на службі в європейських військових угрупованнях . . .	903
<i>Федоренко О.</i>	
Традиції козацької педагогіки як основа формування сучасної української ідентичності	907
<i>Ходацька О.</i>	
Культурно-освітній проєкт «Діти — Війна — Україна» як інноваційний інструмент творчої взаємодії в умовах війни	910

СЕКЦІЯ 11 СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЗМІЦНЕННЯ ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

<i>Баб'юк К.О.</i>	
Методи застосування іпотерапії у реабілітації дітей з розладами аутистичного спектру	914

<i>Білецький С.Б.</i>	
Оцінка ефективності фізичної реабілітації при порушеннях постави	916
<i>Білової В.С.</i>	
Фізична реабілітація хворих, які страждають ожирінням	918
<i>Горна В.А., Колядич О.І.</i>	
Вплив реабілітаційних заходів на якість життя пацієнтів після ампутації нижніх кінцівок внаслідок бойових дій	920
<i>Донова А.О.</i>	
Ефективність реабілітаційних вправ для відновлення функцій плечового суглоба після мастектомії	923
<i>Дяченко Н.С.</i>	
Природа та здоров'я людини	924
<i>Килимник А.В.</i>	
Особливості фізичної терапії при дитячому церебральному паралічі	927
<i>Ковальчук А.І.</i>	
Фізична реабілітація осіб з остеохондрозом попереково-крижового відділу хребта	929
<i>Кравець М.М.</i>	
Вплив особистісних якостей легкоатлета на ефективність стартового розбігу	931
<i>Кудрікова К.Р.</i>	
Інноваційні підходи до психологічної реабілітації через використання технологій та віртуальної реальності	933
<i>Кудрікова К.Р.</i>	
Реабілітація військовослужбовців після ампутації кінцівок	935
<i>Ляшенко А.В.</i>	
Роль фізичної реабілітації у вирішенні проблем осіб після ампутації нижньої кінцівки на етапі підготовки до протезування	938
<i>Маремуха А.О.</i>	
Вплив сучасних технологій на здоров'я молоді	940
<i>Мартиненко О.М.</i>	
Вибір і застосування фізіотерапевтичних методів та курортних факторів при патології хребта	942
<i>Михальченко Т.М.</i>	
Основні аспекти реабілітації сколіозу у молоді	947
<i>Мнацаканов В.С.</i>	
Фізична терапія при пошкодженні верхніх кінцівок	950
<i>Молодший В.М.</i>	
Реабілітація після ампутації колінного суглобу	952

<i>Оберняк О.М.</i>	
Фізична терапія при хронічних захворюваннях органів дихання	956
<i>Пер'ян Н.А.</i>	
Вплив природних факторів на фізіологічний стан організму людини	959
<i>Підобаєва Т.В.</i>	
Основні методи фізичної терапії осіб із контрактурою Дюпюїтрена	961
<i>Полюхович Т.О.</i>	
Фізична реабілітація при ішемічному інсульті	963
<i>Поштарук В.В.</i>	
Відновлення регуляції рухів при захворюваннях опорно-рухового апарату у спортсменів	966
<i>Салій Ю.М.</i>	
Природа та здоров'я людини	968
<i>Столбенко Д.А.</i>	
Застосування масажу при сколіотичній хворобі у дітей	970
<i>Холодова О.С.</i>	
Здоровий спосіб життя для населення з ослабленим здоров'ям	972
<i>Шилейко Т.В.</i>	
Фізична терапія жінок віком 35–40 років із захворюванням на бронхіальну астму	977
<i>Штоковецька Л.Я.</i>	
Вплив раннього втручання у відновленні ураженої верхньої кінцівки після ішемічного інсульту	979
<i>Яценко М.В.</i>	
Застосування лікувальної фізичної культури при реабілітації підлітків з хворобами опорно-рухового апарату	982

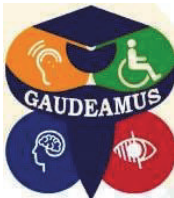
XXI
ВСЕУКРАЇНСЬКА НАУКОВО-
ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СТУДЕНТІВ І МОЛОДИХ
ВЧЕНИХ

МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

**МОЛОДЬ:
ОСВІТА
НАУКА
ДУХОВНІСТЬ**

ПРОГРАМА

16-18 квітня 2024 року

м. Київ
вул. Львівська, 23

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ:

- Таланчук П.М.** – Президент Університету «Україна», д.т.н., професор, Голова організаційного комітету;
- Давиденко Г.В.** – проректор з наукової та міжнародної діяльності університету, д.пед.н., професор, заступник Голови організаційного комітету;
- Коляда О.П.** – проректор з освітньої діяльності, к.т.н.;
- Таланчук І.В.** – начальник служби президента-юрисконсульт, голова всеукраїнської молодіжної громадської організації студентів з інвалідністю «ГАУДЕАМУС», доцент кафедри цивільного, господарського, адміністративного права та правоохоронної діяльності;
- Лопоносова Н.П.** – начальник центру внутрішнього аудиту;
- Омельченко О.В.** – начальник управління наукової та міжнародної діяльності;
- Закладній О.А.** – фахівець відділу аспірантури та докторантури;
- Базиленко А.К.** – начальник управління освітньої діяльності, к.психол.н., доцент;
- Холодова О.С.** – в.о. директора Інституту соціальних технологій;
- Барна Н.В.** – директор Інституту філології та масових комунікацій, д.філос.н., професор;
- Залюбовський М.Г.** – директор Інженерно-технологічного інституту, д.т.н., доцент;
- Нестеренко С.С.** – директор Інституту економіки та менеджменту, д.е.н., професор;
- Одрібець Н.В.** – директор Інституту комп'ютерних технологій, к.фіз.-мат.н.;
- Федоренко Т.В.** – директор Інституту права та суспільних відносин, к.ю.н., доцент;
- Мовчан В.О.** – директор Інституту біомедичних технологій, к.б.н., доцент;
- Дубас Р.Г.** – завідувач кафедри управління та адміністрування, д.е.н., професор;
- Маслянікова І.В.** – завідувачка кафедрою соціальної роботи та педагогіки, к.псих.н., доцент;
- Самофалова М.О.** – доцент кафедри управління та адміністрування, к.е.н., доцент;
- Денисенко В.А.** – д.і.н., доцент, кафедра журналістики, видавничої справи, поліграфії та редагування;
- Танська Л.В.** – завідувачка кафедрою туризму, документних та міжкультурних комунікацій, кандидат культурології;

- Фаст О.О.** – завідувач кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін, к.ю.н, доцент;
- Кадлубович Т.І.** – завідувач кафедри міжнародних відносин та політичного консалтингу, к.політ.н., доцент;
- Мельничук Ю.Л.** – директор науково-освітнього центру патріотичного виховання молоді Університету «Україна»;
- Руденко В.Ю.** – науковий співробітник лабораторії козацької педагогіки НДІ козацтва Інституту історії України НАН України;
- Тугай Т.І.** – завідувачка кафедрою мікробіології, сучасних біотехнологій, екології та імунології, д.б.н., професор;
- Мележик О.В.** – доцент кафедри мікробіології, сучасних біотехнологій, екології та імунології, к.б.н.;
- Дубовський О.С.** – директор видавничо-друкарського комплексу;
- Басенко Р.О.** – Голова Ради молодих вчених, к.пед.н., доцент;
- Кулик А.В.** – старший викладач кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін;
- Ваніна О.О.** – фахівець кафедри технології харчування;
- Мацюк О.Л.** – начальник відділу організації виховної роботи;
- Сірош Н.П.** – перекладач жестової мови;
- Болдусєва А.О.** – перекладач жестової мови;
- Шаповалова Я.Ю.** – перекладач жестової мови;

ПОСИЛАННЯ ДЛЯ ПІДКЛЮЧЕННЯ:

<https://us02web.zoom.us/j/89983219797?pwd=a3JLWW1KZEx5N2s1VDd3azVQYnN2dz09>

ІДЕНТИФІКАТОР: 899 8321 9797 КОД ДОСТУПУ: 629768

10:00 – 10:15

ПІДКЛЮЧЕННЯ

10:15 – 10:45

ВІДКРИТТЯ КОНФЕРЕНЦІЇ. ВІТАННЯ УЧАСНИКІВ.

Модератор: **Олена Омельченко**, *начальник управління наукової та міжнародної діяльності Університету «Україна»*

Петро Галанчук, *доктор технічних наук, професор, дійсний член Академії педагогічних наук України, заслужений діяч науки і техніки України, Президент Університету «Україна»*

Ганна Давиденко, *доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової та міжнародної діяльності Університету «Україна»*

Молодь: освіта, наука, духовність

Регламент роботи

16 квітня 2024 року

за розкладом онлайн-засідань секцій:

- 10¹⁵: Відкриття конференції
- 11⁰⁰: Початок роботи секційних засідань
- 11⁰⁰-13⁰⁰: Засідання Секції 1
- 13⁰⁰-16⁰⁰: Засідання Секції 10
- 16⁰⁰-18⁰⁰: Засідання Секції 11

17 квітня 2024 року

за розкладом онлайн-засідань секцій:

10⁰⁰ – Початок роботи секційних засідань

- 10⁰⁰-12⁰⁰: Засідання Секції 8
- 12⁰⁰-16⁰⁰: Засідання Секції 4
- 16⁰⁰-18⁰⁰: Спільне засідання Секцій 2 і 3

18 квітня 2024 року

за розкладом онлайн-засідань секцій:

10⁰⁰ – Початок роботи секційних засідань

- 10⁰⁰-12⁰⁰: Засідання Секції 7
- 12⁰⁰-14⁰⁰: Спільне засідання Секцій 5 і 6
- 14⁰⁰-16⁰⁰: Засідання секції 9

ОГОЛОШЕННЯ

Рекомендуємо Вам
ознайомитись з
додатком ZOOM і
налаштувати його, якщо
Ви ніколи в ньому не
працювали раніше.
Обов'язково протестуйте
програму завчасно для
уникнення на
Конференції проблем зі
звуком і відео.

ОГОЛОШЕННЯ

Увага!
Під час онлайн-
трансляції Конференції
працюватиме перекладач
жестової мови.
За потребою, просимо
ознайомитись з
інструкцією
(сторінка 1108),
для закріплення відео-
трансляції перекладача у
додатку ZOOM.

Ви можете переглядати відео-записи засідань на **YouTube**, на офіційному каналі Університету «Україна»

Назва каналу: University Ukraine <https://www.youtube.com/UniversityUkraine>

№ з/п	НАЗВА СЕКЦІЇ	Дата проведення	Час проведення	ДАНІ ДЛЯ ПІДК. ПОЧЕННЯ ДО ОНЛАЙН-КОНФЕРЕНЦІЇ ZOOM
1.	Секція 1. Цифровізація, діджиталізація, інновації – складові стратегічного та економічного розвитку України	16.04	11 ⁰⁰ -13 ⁰⁰	<p>Інститут економіки та менеджменту, Підключитись до конференції Zoom https://us02web.zoom.us/j/89983219797?pwd=a3JLWWlKZEh5N2s1YVdDdzgzYUYNZjZkZ09 Ідентифікатор конференції: 899 8321 9797 Пароль: 629768</p>
2.	Секція 10. Козацька педагогіка в освітньому просторі України та її вплив на виховання дітей та молоді в умовах воєнного стану та повсюдного відновлення України	16.04	13 ⁰⁰ -16 ⁰⁰	<p>Підключитись до конференції Zoom https://us02web.zoom.us/j/87486125853?pwd=VlAlLz03ZWUePTU1dEJlEjYlTlBldjVhZz09 Ідентифікатор конференції: 874 8612 5853 Пароль: 315152</p>
3.	Секція 11. Сучасні технології змінення здоров'я людини	16.04	16 ⁰⁰ -18 ⁰⁰	<p>Інститут соціальних технологій, Підключитись до конференції Zoom https://us02web.zoom.us/j/82036286485?pwd=bnNlMjVWUjNlRlPTUyZkY1NSdkZkRHZ09 Ідентифікатор конференції: 820 3628 6485 Пароль: 209094</p>
4.	Секція 8. Сучасні інженерні технології: пошук та перспективи	17.04	10 ⁰⁰ -12 ⁰⁰	<p>Інженерно-технологічний інститут, Підключитись до конференції Zoom https://us02web.zoom.us/j/89368220334?pwd=eDJIeHhUUK0Y3ZlbnNlMjVlTlBldjVhZz09 Ідентифікатор конференції: 893 6822 2034 Пароль: 563236</p>
5.	Секція 4. Соціально-психологічні проблеми особистості	17.04	12 ⁰⁰ -16 ⁰⁰	<p>Інститут соціальних технологій, Підключитись до конференції Zoom https://us02web.zoom.us/j/84568290479?pwd=bWVhNTRlYCs0OXIzZkY1NSdkZkRHZ09 Ідентифікатор конференції: 845 6829 0479 Пароль: 585272</p>

6.	Секція 2. Проблеми та перспективи розвитку сучасного мовознавства та документознавства	17.04	16 ⁰⁰ -18 ⁰⁰	Інститут філології та масових комунікацій Підключитись до конференції Zoom https://us02web.zoom.us/j/85348540057?pwd=alZna0tsWjQ2TUxXbExYOHhtUHdZUT09 Ідентифікатор конференції: 853 4854 0057 Пароль: 891808
7.	Секція 3. Культурні та креативні практики в засобах масової комунікації крізь призму сьогодення	17.04	16 ⁰⁰ -18 ⁰⁰	
8.	Секція 7. Цифрові науки та IT інженерія	18.04	10 ⁰⁰ -12 ⁰⁰	Інститут комп'ютерних технологій, Підключитись до конференції Zoom https://us02web.zoom.us/j/823838444191?pwd=azZlNmU0WHVleEM0VTlsSHBIZHlaQT09 Ідентифікатор конференції: 823 8344 1191 Пароль: 419700
9.	Секція 5. Правове регулювання суспільних відносин: проблеми та перспективи			
10.	Секція 6. Національні та міжнародні аспекти суспільно-політичного розвитку України	18.04	12 ⁰⁰ -14 ⁰⁰	Інститут права та суспільних відносин, Підключитись до конференції Zoom https://us02web.zoom.us/j/83291622154?pwd=ZHhFYRFl2UjZ6S0V4dDZxqUmlFefFdO4z09 Ідентифікатор конференції: 832 9162 2154 Пароль: 827375
11.	Секція 9. Природа та здоров'я людини	18.04	14 ⁰⁰ -16 ⁰⁰	Інститут біомедичних технологій Підключитись до конференції Zoom https://us02web.zoom.us/j/82969475298?pwd=dVE4SU84SDFZWHg2emNJRjRN6biZ4d709 Ідентифікатор конференції: 829 6947 5298 Пароль: 987247

Молодь: освіта, наука, духовність

ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ
СЕКЦІЯ № 1
«ЦИФРОВІЗАЦІЯ, ДІДЖІТАЛІЗАЦІЯ, ІННОВАЦІЇ —
СКЛАДОВІ СТРАТЕГІЧНОГО ТА ЕКОНОМІЧНОГО
ОЗВИТКУ УКРАЇНИ»

Керівник секції: *Нестеренко Світлана Сергіївна*,
директор Інституту економіки та менеджменту, д.е.н., професор;

Модератор: *Дубас Ростислав Григорович*,
завідувач кафедри управління та адміністрування, д.е.н., професор;

Секретар: *Самофалова Марія Олексіївна*,
доцент кафедри управління та адміністрування, к.е.н., доцент.

Афоніна М.О., IV курс, група ЗМК-20-01, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Кутліна І.Ю.**, к.т.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»

СУТНІСТЬ ТА ПОНЯТТЯ INTERNET-МАРКЕТИНГУ

Багінський С.С., III курс, група Е-31, спеціальність 051 Економіка, Відокремлений структурний підрозділ «Технологічно-економічний фаховий коледж Білоцерківського НАУ».

Науковий керівник: **Кочоша В.М.**, викладач економічних дисциплін, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, Відокремлений структурний підрозділ «Технологічно-економічний фаховий коледж Білоцерківського НАУ»

ПІДТРИМКА ІННОВАЦІЙНИХ СТАРТАПІВ ТА МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ В 2024 РОЦІ

Верголяс Н.М., III курс, група ЗОО-21-1, спеціальність «Облік і оподаткування», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Нестеренко С.С.**, д.е.н. професор, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»

ВПЛИВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

Молодь: освіта, наука, духовність

Гавриленко І.В., аспірант I курсу, Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

Науковий керівник: **Панченко С.А.**, к.культ., доцент, професор кафедри туризму, Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

УЧАСТЬ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В СФЕРІ ТУРИЗМУ

Гінцяк Е.І., I курс, група ОО-23.3-2 кр, спеціальність «Облік і оподаткування», Карпатський інститут підприємництва Університету «Україна».

Науковий керівник: **Лавриненко Л.М.**, к.е.н., ст.н.с., Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ — ОСНОВА РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Горна В.А., I курс, група ФТ-23-1м, спеціальність «Терапія та реабілітація», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Холодова О.С.**, ст. викладач, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ ЯК СКЛАДОВА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Дума М.В., ст. викладач, Івано-Франківська філія Університету «Україна»

ЕКОНОМІЧНА ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ ЗБІЛЬШЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ НА РИНКУ ПРАЦІ ТА ПРОФЕСІЙНІЙ МОБІЛЬНОСТІ

Духота В.В., I курс, група МН-23-1м, спеціальність «Менеджмент», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Лавриненко Л.М.**, к.е.н., ст.н.с., Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»

ВПЛИВ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ НА ОСВІТНЮ МОБІЛЬНОСТІ

Зобов А.Ю., аспірант I курсу навчання, спеціальність «Економіка», Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

Науковий керівник: **Шафранова К.В.**, к.е.н., доцент, доцент кафедри управління та адміністрування, Інститут економіки і менеджменту Університету «Україна»

ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ ДЕРЕВООБРОБНОЇ ГАЛУЗІ

Кардаш Д.О., IV курс, група ФН-20-1-Р, спеціальність «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Пшенична М.В.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»

СТРАТЕГІЇ АДАПТАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВ ДО УМОВ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Кокочко А.Ю., IV курс, група ЗФН-20-1, спеціальність «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Пшенична М.В.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ БЮДЖЕТУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Кохно Ю.О., IV курс, група ФН-20-1-Р, спеціальність «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Пшенична М.В.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»

ПЕРСПЕКТИВИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Крадьюнова В.Д., III курс, група ЗОО-21-1, спеціальність «Облік і оподаткування», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Нестеренко С.С.**, д.е.н. професор, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»

РОБОТИЗОВАНІ ТЕХНОЛОГІЇ НА НОВІЙ ПОШТІ

Крупська М.Д., IV курс, група ЗФН-20-1, спеціальність «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Пшенична М.В.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Куліков Д.Ю., I курс, спеціальність «Економіка», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Самофалова М.О.**, к.е.н., доцент, доцент кафедри управління та адміністрування, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»

ЕКОНОМІЧНА ПОВЕДІНКА ПІДПРИЄМСТВ У ЦИФРОВОМУ ПРОСТОРІ

Ленченко В.М., IV курс, група ЗМК-20-1-21, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Кутліна І.Ю.**, к.т.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»

УПРАВЛІННЯ КОМУНІКАЦІЙНОЮ ПОЛІТИКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

Ливин Н.В., III курс, група ЗОО-21-1, спеціальність «Облік і оподаткування», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Нестеренко С.С.**, д.е.н. професор, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»

ЯК ВПЛИВАЄ ЦИФРОВІЗАЦІЯ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

Макарова О.В., IV курс, група ЗМК-20-1-21, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Кутліна І.Ю.**, к.т.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»

ІНТЕГРОВАНІ МАРКЕТИНГОВІ КОМУНІКАЦІЇ В СИСТЕМІ ПРОСУВАННЯ ТОВАРІВ

Манятовський Я.В., II курс, група МН-22м-22, спеціальність «Менеджмент», Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: *Давиденко Г.В.*, д.пед.н., професор, Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна».

ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В КРИЗОВИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ (на прикладі ПАТ «КОНЦЕРН ХЛІБПРОМ»)

Марушак І.О., IV курс, група МН-20-1, спеціальність «Менеджмент», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: *Карпенко О.А.*, к.е.н., Ph.D, доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»

ЯКІСТЬ СТРАТЕГІЧНИХ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ ТА РОЗВИТОК ОРГАНІЗАЦІЇ

Нікішин Д.В., IV курс, група ЗПР-20-1, спеціальність «Філологія (переклад)», Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

Науковий керівник: *Махінова В.В.*, ст. викладач, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна»

THE IMPORTANCE OF TRANSLATION IN USA LOGISTICS

Німенко Д.В., здобувач освіти третього (наукового) рівня, спеціальність «Економіка», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: *Пшенична М.В.*, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»

ESG-ІННОВАЦІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ДРАЙВЕР ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Петренко А.В., IV курс, група ЗФН-20-1, спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: *Дубас Р.Г.*, д.е.н., професор, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»

БАНКІВСЬКІ РИЗИКИ ТА МЕТОДИ ЇХ ЗМЕНШЕННЯ

Молодь: освіта, наука, духовність

Сіваченко М.О., IV курс, група ЗМК-20-1-11, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Кутліна І.Ю.**, к.т.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»

ОРГАНІЗАЦІЯ РЕКЛАМНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Стеха О.В., IV курс, група ФН-20-1-гv, спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Пшенична М.В.**, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»

ФІНАНСОВИЙ СТАН ПІДПРИЄМСТВА, АНАЛІЗ ТА ПОКАЗНИКИ

Терещенко С.С., IV курс, група ЗМН-20-1, спеціальність «Менеджмент», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Карпенко О.А.**, к.е.н., Ph.D, доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»

АПТАЦІЯ ПЛАНУ РОЗВИТКУ ПЕРСОНАЛУ ДО ЗАГАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА

Фринюк І.В., I курс, група ОО-23-1, спеціальність «Облік та оподаткування», Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Фурман С.С.**, ст. викладач кафедри фінансів та обліку, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»

ЗНАЧЕННЯ ШЕРИНГОВОЇ ЕКОНОМІКИ ДЛЯ УКРАЇНИ.

Цимбалюк А.Р., IV курс, група ЗМК-20-1, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Кутліна І.Ю.**, к.т.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»

РЕКЛАМА В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Молодь: освіта, наука, духовність

Чаплігін А.О., IV курс, група ЗМК-20-1, спеціальність «Маркетинг», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: *Дубас Р.Г.*, д.е.н., професор, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»

ОКРЕМІ АСПЕКТИ СИСТЕМИ МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЙ

Черненко С.П., II курс, спеціальність «Фінанси», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: *Думанська К.С.*, д.е.н, доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»

КЛАСИФІКАЦІЯ І КОДУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ У ІНФОРМАЦІЙНІЙ СИСТЕМІ ПІДПРИЄМСТВА

Шпак Д.В., аспірант, спеціальність «Економіка», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»,

Науковий керівник: *Думанська К.С.*, д.е.н, доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»

CRM СИСТЕМИ ЯК СУЧАСНИЙ ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ТВОРЧО-ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ СФЕРИ ДІЯЛЬНОСТІ

Юрченко В.О., IV курс, група ФН-20-1, спеціальність «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: *Пшенична М.В.*, к.е.н., доцент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»

ЗМІНА РОЛІ ТОРГОВЦІВ ЦІННИМИ ПАПЕРАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ

Молодь: освіта, наука, духовність

ІНСТИТУТ ФІЛОЛОГІЇ ТА МАСОВИХ КОМУНІКАЦІЙ СЕКЦІЯ № 2

«ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО МОВОЗНАВСТВА ТА ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА»

Керівник секції: *Барна Наталія Віталіївна*, директор Інституту філології та масових комунікацій, д.філос.н., професор;

Секретар: *Денисенко Володимир Анатолійович*, д.і.н., доцент кафедри журналістики, видавничої справи, поліграфії та редагування

Абдуллаєва А.Е., IV курс, група ПР-20-1, спеціальність «Філологія (переклад)», Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Махінова В.В.**, ст. викладач, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна»

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ПОЕЗІЇ

Білокур С.Р., I курс, група СП-135, спеціальність «Комп'ютерна інженерія», Національний авіаційний університет;

Васьківська Д.С., I курс, група СП-135, спеціальність «Комп'ютерна інженерія», Національний авіаційний університет.

Науковий керівник: **Риженко К.В.**, к.філол.н., доцент, Національний авіаційний університет

РОЗВИТОК СУЧАСНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Велешук Б.В., IV курс, група ПР-20-1, спеціальність «Філологія (переклад)», Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Домніч Л.М.**, ст. викладач кафедри української мови і літератури, іноземних мов та перекладу, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна»

ANGLICISMS IN THE UKRAINIAN LANGUAGE

Гребенюк А.К., IV курс, група ЗПР-20-1, спеціальність «Філологія (переклад)», Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Погрібна Л.С.**, к.пед.н., доцент, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна»

ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛІЙСЬКОГО УСНОГО МОВЛЕННЯ

Молодь: освіта, наука, духовність

Громов Р.С., III курс, група ПР-21-1, спеціальність «Філологія (переклад)», Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Махінова В.В.**, ст. викладач, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна»

THE IMPACT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE TRANSLATION FIELD

Дорогокупля Д.С., III курс, група, ЖР-22-2фмб-кр-р1, спеціальність «Журналістика», Полтавський фаховий коледж Університету «Україна».

Науковий керівник: **Рябокінь Н.О.**, к.філол.н., доцент, завідувач кафедри філології та соціально-гуманітарних дисциплін, Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО МОВОЗНАВСТВА

Ємець С.А., магістерка культурології, старша наукова співробітниця, Полтавський літературно-меморіальний музей В.Г. Короленка

ПИСЬМЕННИК В.Г.КОРОЛЕНКО — ЗАХИСНИК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Єнг І.С., завідувачка кафедрою української мови та літератури, іноземних мов і перекладу, ст. викладач, Інститут філології та масових комунікацій Університету

«Україна»

PILGRIMAGE TOURISM IN THE WAR CONTEXT

Єршова Л.В., IV курс, група ПР-20-1, спеціальність «Філологія (переклад)», Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна».

Науковий керівник: **Пашко С.В.**, ст. викладач кафедри філології та соціально-гуманітарних дисциплін, Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»

БЛІНГВІЗМ У ЛІНГВІСТИЧНОМУ ТА СОЦІОЛІНГВІСТИЧНОМУ АСПЕКТАХ

Молодь: освіта, наука, духовність

Конон Н.Г., ст. викладач, Луцький інститут розвитку людини
Університету «Україна»;

Приймачук О.В., викладач, Луцький інститут розвитку людини
Університету «Україна»

БІБЛІОТЕКИ ЯК ФАСИЛІТАТОРИ СОЦІАЛЬНОГО ПАР- ТНЕРСТВА

Кононенко Б.О., III курс, група ПР-21-1, спеціальність «Філо-
логія (переклад)», Інститут філології та масових комунікацій Уні-
верситету «Україна».

Науковий керівник: **Погрібна Л.С.**, к.пед.н., доцент, Інститут
філології та масових комунікацій Університету «Україна»

HISTORY OF COCKNEY ACCENT

Красовський Д.Ю., IV курс, група ЗПР-20-1, спеціальність «Пе-
реклад», Інститут філології та масових комунікацій Університету
«Україна».

Науковий керівник: **Єнг І.С.**, завідувачка кафедрою української
мови і літератури, іноземних мов та перекладу, старший викладач,
Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна»

ВАЖЛИВІСТЬ ЗНАННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ЛЕКСИКИ У СУ- ЧАСНИХ РЕАЛІЯХ НАШОЇ КРАЇНИ

Лялевський Ю.В., III курс, група ІС-21-1-Ік, спеціальність «Ін-
формаційна, бібліотечна та архівна справа», Луцький інститут роз-
витку людини Університету
«Україна».

Науковий керівник: **Ляшук Н.В.**, к.філол.н., доцент, Луцький
інститут розвитку людини Університету «Україна»

ОСОБЛИВОСТІ ЕЛЕКТРОННОГО ВИДАННЯ ЯК ЗАСОБУ ІНФОРМУВАННЯ

Мудрук Д.С., IV курс, спеціальність «Східна Філологія», Інсти-
тут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Медведенко С.В.**, Інститут філології та ма-
сових комунікацій Університету «Україна»

КИТАЙСЬКА МОВА, АНГЛІЙСЬКО-КИТАЙСЬКИЙ ПЕРЕ- КЛАД

Остап'юк Н.С., викладач циклової комісії правознавства, Дубенський фаховий коледж Університету «Україна»

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО МОВОЗНАВСТВА

Пашко С.В., ст. викладач кафедри філології та соціально-гуманітарних дисциплін, Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»

ENGLISH – ІНДІЙСЬКИЙ ДІАЛЕКТ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Письменна М.О., IV курс, група ПР-20-1, спеціальність «Філологія (переклад)», Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Кнодель Л.В.**, д.пед.н., професор, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна»

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ІННОВАЦІЇ У МОВОЗНАВСТВІ: ШЛЯХИ ДО РОЗВИТКУ

Рябокін Н.О., к.філол.н., доцент, завідувачка кафедрою філології та соціально-гуманітарних дисциплін, Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»;

Талаш Р.В., I курс, група ПР-23-1м, спеціальність «Філологія», Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»;

Москаленко Є.П., I курс, група ПР-23-1м, спеціальність «Філологія», Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»

МОВНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЕПОХУ ЦИФРОВОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

Тіяра К.І., викладач іноземної мови, Дубенський фаховий коледж Університету «Україна»

ЕТИМОЛОГІЧНІ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕРМІНОСИСТЕМИ ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ У ЗІСТАВНОМУ АСПЕКТІ

Молодь: освіта, наука, духовність

Черевко І.М., I курс, група ШІ-118, спеціальність «Комп'ютерні науки», Національний авіаційний університет;

Горбачова М.О., I курс, група ШІ-118, спеціальність «Комп'ютерні науки», Національний авіаційний університет.

Науковий керівник: **Риженко К.В.**, к.філол.н., доцент, Національний авіаційний університет

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО МОВОЗНАВСТВА ТА ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА

Чумаш Д.О., IV курс, група ПР-20-2-р1, спеціальність «Філологія (переклад)», Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна».

Науковий керівник: **Пашико С.В.**, викладач кафедри філології та соціально-гуманітарних дисциплін, Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»

ВПЛИВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В КОНТЕКСТІ МОВОЗНАВСТВА ТА ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА: НАУКОВИЙ АНАЛІЗ

Шурубін К.А., III курс, група, ЖР-21-1фмб-кр-р1, спеціальність «Журналістика», Полтавський фаховий коледж Університету «Україна».

Науковий керівник: **Рябокін Н.О.**, к.філол.н., доцент, завідувачка кафедрою філології та соціально-гуманітарних дисциплін, Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»

УКРАЇНСЬКА МОВА — ДЖЕРЕЛО ІДЕНТИЧНОСТІ

Молодь: освіта, наука, духовність

ІНСТИТУТ ФІЛОЛОГІЇ ТА МАСОВИХ КОМУНІКАЦІЙ СЕКЦІЯ № 3

«КУЛЬТУРНІ ТА КРЕАТИВНІ ПРАКТИКИ В ЗАСОБАХ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ КРІЗЬ ПРИЗМУ СЬОГОДЕННЯ»

Керівник секції: *Барна Наталія Віталіївна*, директор Інституту філології та масових комунікацій, д.філос.н., професор;

Секретар: *Танська Людмила Вацлавівна*, к.культ., завідувачка кафедрою туризму, документних та міжкультурних комунікацій

Гасій В.Р., IV курс, група ТУ-20-1, спеціальність «Туризм», Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

Науковий керівник: *Доценко А.І.*, д.геогр.н., професор, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна»

РОЗВИТОК ТА СТРУКТУРА МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ УКРАЇНИ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Гостєв С.О., аспірант I курсу, Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

ВАЖЛИВІСТЬ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА НАЦІОНАЛЬНУ САМОСВІДОМІСТЬ УКРАЇНЦІВ

Домніч Л.М., I курс магістратури, група ЗТУ 23-1, спеціальність «Туризм», Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

Науковий керівник: *Єнг І.С.*, ст. викладач, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна»

THE EFFECT OF SOCIAL AND INNOVATIVE PRACTICES IN MASS MEDIA ON THE ADVANCEMENT OF THE TRAVEL INDUSTRY: VIEWPOINTS AND DIFFICULTIES

Крижанівська А.Є., IV курс, група ІС-20-1, спеціальність «Інформаційна бібліотечна та архівна справа», Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

Науковий керівник: *Домніч Л.М.*, ст. викладач кафедри української мови і літератури, іноземних мов та перекладу, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна»

ВПЛИВ КОНТЕНТУ УКРАЇНСЬКИХ БЛОГІВ ТА ВЛОГІВ НА ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ НЕРЕЗИДЕНТІВ УКРАЇНИ

Лазор О.М., к.соц.ком., доцент, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна»
ДО ПИТАННЯ ПРО ЕТИЧНІСТЬ РЕКЛАМИ В ЗМІ

Міхнюк Д.С., аспірант, спеціальність «Економіка», Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

Науковий керівник: **Самофалова М.О.**, к.е.н., доцент, доцент кафедри управління та адміністрування, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»

РОЛЬ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ ЯК ЗАСОБУ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Мокрій Д.Т., I курс, група КЛ-23, спеціальність «Культурологія», Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Палієнко С.В.**, к.і.н., доцент, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

ПОНЯТТЯ «НЕМАТЕРІАЛЬНА КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА» В ПРАЦЯХ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ДОСЛІДНИКІВ

Осадчук А.В., I курс аспірантури, спеціальність «Культурологія», Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Палієнко С.В.**, к.і.н., доцент, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна»

УКРАЇНСЬКА МОДА ПІСЛЯ ПОЧАТКУ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РФ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ

Павленко Л.Г., к.соц.ком., Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна»

НОВИННІ МЕДІА ПІД ЧАС ВІЙНИ: ВИКЛИКИ ДЛЯ РЕДАКЦІЙ ТА АУДИТОРІЇ.

Панченко С.А., к.культ., доцент, професор кафедри туризму, Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

ПАЛОМНИЦТВО ЯК СОЦІАЛЬНОКОМУНІКАЦІЙНИЙ ІНСТИТУТ В РЕГІОНАЛЬНОМУ КОНТЕКСТІ

Молодь: освіта, наука, духовність

ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

СЕКЦІЯ № 4

«СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ОСОБИСТОСТІ»

Керівник секції: *Маслянікова Ірина Вікторівна*, завідувачка кафедрою соціальної роботи та педагогіки, к.психол.н., доцент;

Заступник керівника: *Базиленко Анастасія Костянтинівна*, начальник управління освітньої діяльності, к.психол.н., доцент.

Азізов Р.Р., II курс, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: *Островська К.О.*, д.психол.н., професор, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ВПЛИВ ЗМІ НА ОСОБИСТІТЬ

Базиленко А.К., завідувачка кафедри психології, к.психол.н., доцент, доцент кафедри соціальної роботи та педагогіки, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЙ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В КРАЇНАХ ЄВРОПИ: ПОГЛЯД УКРАЇНЦІВ

Барановська Я.В., I курс магістратури, група ЗПЛ-23-1м, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: *Поджиська О.О.*, к.психол.н., доцент кафедри психології, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ОСІБ ЩО ЗАЗНАЛИ ДОВГОТРИВАЛОЇ ТРАВМАТИЗАЦІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ

Баришніков М.В., I курс магістратури, група ЗПЛ-23-1м, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: *Питлюк-Смеречинська О.Д.*, к.психол.н., доцент кафедри психології, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНИХ ЗВ'ЯЗКІВ ПОДРУЖЖЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Бацман О.С., к.пед.н., доцент кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти, Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»;

Разумова Т., здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти, спеціальність «Соціальна робота», Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТРУДОВОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ (НА ПРИКЛАДІ РОБОТИ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ СЛУЖБИ ЗАЙНЯТОСТІ)

Бацман О.С., к.пед.н., доцент кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти, Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»;

Черняк Н., здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти, спеціальність «Соціальна робота», Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»

ОРГАНІЗАЦІЯ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ДО ПРОВЕДЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ РЕФОРМИ (НА ПРИКЛАДІ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Березний І.А., IV курс, група ДЗ-20-1, спеціальність «Дизайн», Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: **Хавхун Г.М.**, к.арх., доцент, Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»

ЗАСТОСУВАННЯ КОМІКСІВ ДЛЯ ДІТЕЙ З ПРОБЛЕМАМИ РОЗВИТКУ

Бибка А.О., I курс магістратури, група ЗПЛ-23-1м, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Мілютіна К.Л.**, д.психол.н., доцент, професор кафедри психології, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

СТРЕСИ ТА СТРАХИ, ЯК ВПОРАТИСЬ ЗА ДОПОМОГОЮ МЕТОДІВ ТАНЦЮВАЛЬНО-РУХОВОЇ ТЕРАПІЇ

Божок А.І., III курс, група СР-32, спеціальність «Соціальна робота», Рівненський державний гуманітарний університет.

Науковий керівник: **Оксенюк О.В.**, к.пед.н., доцент, Рівненський державний гуманітарний університет

РОЛЬ ІНТЕРНЕТ-ПЛАТФОРМ У ФОРМУВАННІ СОЦІАЛЬНИХ НАВИЧОК ТА ЦІННОСТЕЙ СЕРЕД УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Бойченко О.Ю., I курс магістратури, група ЗПЛ-23-1м, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Остряко Т.С.**, к.пед.н., доцент, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА В АДАПТАЦІЇ ЖІНКАМ, ЯКІ ВИМУШЕНО ПЕРЕБУВАЮТЬ ЗА КОРДОНОМ

Бормашева М.В., I курс магістратури, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Маслянікова І.В.**, завідувачка кафедрою соціальної роботи та педагогіки, к.психол.н., доцент, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ, ЯК ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВИХ СЦЕНАРІЇВ У РОБОТАХ АНТИЧНИХ ФІЛОСОФІВ

Булах Б.В., IV курс, група СР-20-1, спеціальність «Соціальна робота», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Маслянікова І.В.**, завідувачка кафедрою соціальної роботи та педагогіки, к. психол. н., доцент, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ІЗ ЗАХИСТУ ПРАВ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Буток О.В., I курс, група ЗСР-23-1м, спеціальність «Соціальна робота», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Литовченко О.В.**, д.пед.н., доцент, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ МОЛОДІ З ІНВАЛІДНІСТЮ У КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Вашуленко Ю.В., II курс, група ЗПЛ-23-кв-1м-1st, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Остряк Т.С.**, к.пед.н., доцент, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ПЕРШОКЛАСНИКІВ ДО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ ВІЙНИ

Вежичанін Г.В., II курс, група ЗПЛ-23-кв-1м-1st, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Питлюк-Смеречинська О.Д.**, к.психол.н., доцент кафедри психології, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ САМООЦІНКИ ОСОБИСТОСТІ

Вишар Є.В., ст. викладач кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти, Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»;

Білик О., здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти, спеціальність «Спеціальна освіта», Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»

ПРОБЛЕМНЕ НАВЧАННЯ ХІМІЇ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ

Воєвода А.О., IV курс, група ЗПЛ-20, спеціальність «Психологія», Білоцерківський інститут економіки та управління Університету «Україна».

Науковий керівник: **Пономаренко Т.І.**, доктор філософії у галузі психології, Білоцерківський інститут економіки та управління Університету «Україна»

ТОЛЕРАНТНА СВІДОМІСТЬ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Возна Л.Ю., II курс, група ЗПЛ-23-кв-1v-1st, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Питлюк-Смеречинська О.Д.**, к.психол.н., доцент кафедри психології, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕЖИВАННЯ ПОЧУТТЯ ПРОВИНИ У ВИМУШЕНИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ

Молодь: освіта, наука, духовність

Володимирець Д.В., II курс, група Пр-II, спеціальність «Право», Дубенська філія Університету «Україна».

Науковий керівник: **Письмак О.С.**, викладач кафедри інформаційних та комп'ютерних технологій, Дубенська філія Університету «Україна».

ПСИХОЛОГІЧНІ ТРУДНОЩІ ТА БАР'ЄРИ СПІЛКУВАННЯ, ЇХ ПОДОЛАННЯ

Вороніна М.П., I курс, група ЗСР-23-1м, спеціальність «Соціальна робота», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Базиленко А.К.**, к.психол.н., доцент, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ЛЮДЯМ ЛІТНЬОГО ВІКУ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Галицька О.В., ст. викладач, Рівненський інститут Університету «Україна»

ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ ДО ДУХОВНОГО ЗРОСТАННЯ

Герасименко Л.Б., к.пед.н., магістр з психології, доцент кафедри фундаментальних дисциплін, КЗВО «Рівненська медична академія»

САМОСВІДОМІСТЬ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ У ІНФОРМАЦІЙНОМУ ДОВКІЛЛІ: ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

Holovchak D., 4th year, group ZPL-20-4, specialty 053 «Psychology», Vinnytsia Institute of Economics and Social Sciences of the University «Ukraine».

Scientific supervisor: **Liesnichenko N.**, PhD, Vinnytsia Institute of Economics and Social Sciences of the University «Ukraine»

STUDYING THE PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF THE EMOTIONAL SPHERE AND WILLPOWER OF TEENAGERS

Молодь: освіта, наука, духовність

Гостра О.А., II курс, група ЗСПО-22-1м, спеціальність «Спеціальна освіта», Інститут соціальних технологій Університету «Україна»;
Інсарова О.В., II курс, група ЗСПО-22-1, спеціальність «Спеціальна освіта», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Базиленко А.К.**, к.психол.н., доцент, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ МОЛОДІ З МЕНТАЛЬНОЮ ТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЮ ІНВАЛІДНІСТЮ

Гриневич-Руда І.М., I курс, група ЗПЛ-23-1м, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Остряк Т.С.**, к.пед.н., доцент, Інститут соціальних технологій університет «Україна»

РОЛЬ АРТ-ТЕРАПІЇ У РОБОТІ З РІЗНИМИ ЕМОЦІЙНИМИ СТАНАМИ У ДІТЕЙ

Гульчук О.О., III курс, група СР-32, спеціальність «Соціальна робота», Рівненський державний гуманітарний університет.

Науковий керівник: **Шевців З.М.**, д.пед.н., професор, Рівненський державний гуманітарний університет

ПРОФІЛАКТИКА ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА

Гуртова Я.Л., II курс, група ЗПЛ-23-кв-1м-1st, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Мілютіна К.Л.**, д.психол.н., доцент, професор кафедри психології, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ СТРЕСУ

Дудецька С.М., завідувач відділу юридично-правової допомоги та забезпечення життєдіяльності району Київської районної в м. Полтаві ради

ВПЛИВ КЕРІВНИКА НА ПСИХОЛОГІЧНИЙ КЛІМАТ КОЛЛЕКТИВУ

Жукотська В.В., здобувачка вищої освіти І курсу магістратури, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Маслянікова І.В.**, завідувачка кафедрою соціальної роботи та педагогіки, к. психол. н., доцент, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ КОНСТРУЮВАННЯ ЗДОРОВОЇ СТАРОСТІ

Заїка В.М., к.психол.н., доцент кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти, Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»;

Мартинкус В., здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти, спеціальність «Психологія», Миколаївський інститут розвитку людини Університету «Україна»

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПСИХОСОМАТИЧНИХ РОЗЛАДІВ

Заїка В.М., к.психол.н., доцент кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти, Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»;

Палець М., здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, спеціальність «Соціальна робота», Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»

ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ

Заїка В.М., к.психол.н., доцент кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти, Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»;

Сазонова А., здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти, спеціальність «Психологія», Миколаївський інститут розвитку людини Університету «Україна»

ПСИХОЛОГІЧНІ ТРАВМИ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ ТА ЇХ ПОДОЛАННЯ

Захарчук В.А., IV курс, спеціальність «Психологія», Хмельницький інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Новікова О.А.**, ст. викладач, Хмельницький інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ РЕФЛЕКСІЇ ОСОБИСТОСТІ

Іванюк І.Я., ст. викладач, Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна»;

Науковий керівник: **Рейкіна І.М.**, IV курс, група ЗСР-20-1-1к, спеціальність «Соціальна робота», Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна»

СОЦІАЛЬНИЙ СУПРОВІД У ПРИЙОМНИХ СІМ'ЯХ: СТРАТЕГІЇ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ

Іващенко М.В., аспірантура, I курс, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Співак Л.М.**, д.психол.н., професор, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

СОЦІАЛІЗАЦІЯ БАТЬКІВ, ЯКІ ВИХОВУЮТЬ ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ.

Іващенко М.С., магістр I курс, група ЗПЛ-23-1м, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Співак Л.М.**, д.психол.н., професор, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОСОЦІАЛЬНОГО СТАТУСУ ВІЙСЬКОВИХ ЖІНОК ТА ЧОЛОВІКІВ ЯК ОСНОВНИЙ ВИКЛИК ДЛЯ РОБОТИ ВІЙСЬКОВОГО ПСИХОЛОГА

Йовдій Г.Г., засуджений довічно.

Науковий керівник: **Базиленко А.К.**, к.психол.н., доцент, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

ІНКЛЮЗИВНА ПРАКТИКА: ПРОБЛЕМА ДОСТУПУ В'ЯЗНІВ З ІНВАЛІДНІСТЮ ДО СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ

Молодь: освіта, наука, духовність

Каминіна О.К., IV курс, група 6, спеціальність 073 «Менеджмент», Національний Університет Біоресурсів і Природокористування України.

Науковий керівник: **Загородня А.С.**, доктор філософії зі спеціальності 073 «Менеджмент», Національний Університет Біоресурсів і Природокористування України

ЕФЕКТИ МЕНТАЛЬНОГО СТРЕСУ ТА ТРИВОГИ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Канівець В.В., ст. викладач кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти, Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»;

Гермашевська Л., здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти, спеціальність «Спеціальна освіта», Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»

КОРЕКЦІЯ СЕНСОРНО-КІНЕСТЕТИЧНОГО СПРИЙНЯТТЯ ТА ВЕСТИБУЛЯРНОЇ СТІЙКОСТІ ЯК ЗАСІБ КОМУНІКАТИВНО-МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ДЦП

Канівець В.В., ст. викладач кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти, Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»;

Лях А., здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти, спеціальність «Спеціальна освіта», Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»

КОМПЛЕКСНА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ КОРЕКЦІЇ РОЗВИТКУ АКТИВНОСТІ ДИТИНИ З АУТИЗМОМ

Клеценко Л., доцент кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти, Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»;

Велів А., здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, спеціальність 016 «Спеціальна освіта», Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»

МОВЛЕННЄВА ТЕРАПІЯ ДІТЕЙ З АУТИЗМОМ

Клеценко Л., доцент, доцент кафедри фізичної терапії, ерготерапії, Національний університет «Полтавська політехніка імені Ю. Кондратюка»;

Вишар Є., ст. викладач кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти, Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»;

Левков А., доцент кафедри фізичної терапії, ерготерапії, Національний університет «Полтавська політехніка імені Ю. Кондратюка»

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СУЧАСНОГО ВИКЛАДАЧА

Клеценко Л., доцент кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти, Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»;

Каберник Д., здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, спеціальність «Спеціальна освіта», Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»

АРТ-ТЕРАПІЯ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ КОРЕКЦІЇ МОВЛЕНСЬКИХ ПОРУШЕНЬ

Ключник В.А., II курс, група ЗПЛ-23-kv-1m-ist, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Маслянікова І.В.**, завідувачка кафедрою соціальної роботи та педагогіки, к.психол.н., доцент, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

РОЗВИТОК ТА ОЦІНКА КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ ОСІБ ЕМІГРАНТІВ

Коваленко Ю., здобувачка вищої освіти II курсу магістратури, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Маслянікова І.В.**, завідувачка кафедрою соціальної роботи та педагогіки, к. психол. н., доцент, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ОСНОВНІ АСПЕКТИ Й ОСОБЛИВОСТІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ЗВО УКРАЇНИ

Ковган О.П., III курс, група ПІ 20-1 фмб, спеціальність «Інженерія програмного забезпечення», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: *Домніч Л.М.*, ст. викладач кафедри української мови і літератури, іноземних мов та перекладу, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна»

STIGMATIZATION OF PEOPLE WITH DISABILITIES IN THE WORKPLACE AND THE ASSOCIATED PSYCHOLOGICAL PROBLEMS

Корнієнко І., здобувачка вищої освіти I курсу магістратури, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: *Маслянікова І.В.*, завідувачка кафедрою соціальної роботи та педагогіки, к. психол. н., доцент, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

МЕТОДИ ВІДНОВЛЕННЯ ПСИХОЕМОЦІЙНОГО СТАНУ ШКОЛЯРІВ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Корякіна І.Р., здобувачка вищої освіти I курсу магістратури, група ЗПЛ-23-1м, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: *Мілютіна К.Л.*, д.психол.н., доцент, професор кафедри психології, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТАНІВ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Котенко О.М., здобувачка вищої освіти I курсу магістратури, група ЗПЛ-23-1м, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: *Питлюк-Смеречинська О.Д.*, к.психол.н., доцент кафедри психології, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ЧИННИК АДАПТИВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ ПЕРІОДУ РАННЬОЇ ДОРΟΣЛОСТІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Котик Н.М., I курс магістратури, група ЗПЛ-23-1м, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Остряко Т.С.**, к.пед.н., доцент, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ОСОБЛИВОСТІ ПОДОЛАННЯ СТАНУ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВИСНАЖЕННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Котов С.В., I курс, група ЗПЛ-23-кв-1м-1st, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Питлюк-Смеречинська О.Д.**, к.психол.н., доцент кафедри психології, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

САМОПРЕЗЕНТАЦІЯ ПСИХОЛОГА В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Кочеткова Т.І., II курс, група ЗПЛ-23-кв-1м-1st, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Поджсинська О.О.**, к.психол.н., доцент кафедри психології, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ УЧАСНИКАМ БОЙОВИХ ДІЙ ДЛЯ УСПІШНОЇ АДАПТАЦІЇ ДО НОВИХ УМОВ ЖИТТЯ

Кравчук В.В., II курс, група ФТіЕ-22-1-М, спеціальність «Фізична терапія, ерготерапія», Хмельницький інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Крупа В.В.**, к.пед.н., доцент, Хмельницький інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ

Кравчук М.В., II курс, група ФТіЕ-22-1-М, спеціальність «Фізична терапія, ерготерапія», Хмельницький інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Антонецька Н.Б.**, к.мед.н., доцент фізичної терапії, ерготерапії, фізичної культури і спорту, Хмельницький інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ОЗДОРОВЧО-РЕКРЕАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СТАН ЕМОЦІЙНО-ВОЛЬОВОЇ СФЕРИ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ

Молодь: освіта, наука, духовність

Кудржинська К.В., I курс, група ЗПЛ-23-1м-1st, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Співак Л.М.**, д.пед.н., професор, професор кафедри психології, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ЗАХИСНИХ СТРАТЕГІЙ ПОВЕДІНКИ ДОРΟΣЛОЇ ЛЮДИНИ В СТРЕСОВІЙ СИТУАЦІЇ

Куторжевська Л.І., к.пед.н., доцент кафедри соціальної роботи, реабілітації та повоєнної адаптації, ПНПУ імені В.Г. Короленка

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ВРАЗЛИВИХ КАТЕГОРІЙ НАСЕЛЕННЯ

Кучеренко Ю.Г., здобувач вищої освіти I курсу магістратури, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Маслянікова І.В.**, завідувачка кафедрою соціальної роботи та педагогіки, к. психол. н., доцент, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МІЖОСОБИСТІСНИХ КОНФЛІКТІВ ПРАЦІВНИКІВ ВИРОБНИЧИХ ПІДПРИЄМСТВ

Лебедінська В.В., II курс магістратури, група ЗПЛ 23-kv-1м, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Мілютіна К.Л.**, д.психол.н., доцент, професор кафедри психології, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНТЕГРАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ В СТРУКТУРУ КОМПАНІЇ

Левков А., доцент кафедри фізичної терапії, ерготерапії, Національний університет «Полтавська політехніка імені Ю. Кондратюка»;

Артеменко Т., здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти, спеціальність «Спеціальна освіта», Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»

ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Левков А., доцент кафедри фізичної терапії, ерготерапії, Національний університет «Полтавська політехніка імені Ю. Кондратюка»;

Георгієвська Є., здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти, спеціальність «Спеціальна освіта», Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»

ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Лутченко І.В., I курс, магістратура, група ЗПЛ-23-1м, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Питлюк-Смерчинська О.Д.**, к.психол.н., доцент кафедри психології, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ВПЛИВ СТИЛІВ ПОВЕДІНКИ У КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЯХ НА ЗАДОВОЛЕНІСТЬ ШЛЮБНИМИ СТОСУНКАМИ

Лялько С.М., IV курс, група ПЛ-20, спеціальність «Психологія», Білоцерківський інститут економіки та управління Університету «Україна».

Науковий керівник: **Пономаренко Т.І.**, доктор філософії у галузі психології, Білоцерківський інститут економіки та управління Університету «Україна»

ЕМОЦІЙНЕ ВИГОРАННЯ ВЧИТЕЛІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Мазепа А.М., II курс, група ЗПЛ-23-1м-ist-hm, спеціальність «Психологія», Хмельницький інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Волинець Н.В.**, д.психол.н., професор, Хмельницький інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Мазепа Д.Г., II курс, група ЗПЛ-23-1м-ist-hm, спеціальність «Психологія», Хмельницький інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Волинець Н.В.**, д.психол.н., професор, Хмельницький інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ВПЛИВУ НА ЕМОЦІЙНІ СТАНИ КУРСАНТІВ

Майборода В.М., II курс, група ФТ-22-2м-1st, спеціальність 227 «Фізична терапія, ерготерапія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: *Дейкун М.П.*, к.мед.н., професор, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ОСОБИСТОСТІ ПРИ ПОСТТРАВМАТИЧНОМУ СТРЕСОВОМУ РОЗЛАДІ (ПТСР)

Марчук І.М., I курс, група ЗПЛ-23-1м, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: *Базиленко А.К.*, к.психол.н., доцент, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ ПЕДАГОГІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Маслянікова І.В., завідувачка кафедрою соціальної роботи та педагогіки, к.психол.н., доцент, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ЖИТТЄСТІЙКА ОСОБИСТІСТЬ В УМОВАХ ВІЙНИ

Мельник К.О., II курс, магістратура, група ЗПЛ-23-2М, Хмельницький інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: *Гачак-Величко Л.А.*, к.ю.н., доцент, доцент кафедри поведінкових наук та військового лідерства, Національна академія сухопутних військ імені П. Сагайдачного

ПРОФІЛАКТИКА КОНФЛІКТІВ У СІМ'ЯХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПІСЛЯ ЇХ ПОВЕРНЕННЯ З РАЙОНУ БОЙОВИХ ДІЙ

Моргун Д.О., магістратура, Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: *Мілютіна К.Л.*, д.психол.н., доцент, професор кафедри психології, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

СТУПІНЬ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМАТИКИ ВПЛИВУ ВОЄННОГО СТАНУ НА ПСИХОЛОГІЧНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ ЖІНОК У НАУКОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Мякушко Н., к.політ.н., доцент кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти, Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»;

Мошко С., здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти, спеціальність «Соціальна робота», Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»

ОСНОВНІ ПРОГРАМИ ТА ПОСЛУГИ СЛУЖБИ ЗАЙНЯТОСТІ ДЛЯ ВНУТРІШНЬОПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Ніколенко І.О., магістратура, група 1 мзпскп 2, спеціальність 053 «Психологія», Український державний університет імені М. Драгоманова.

Науковий керівник: **Руденко Л.М.**, д.психол.н., професор, Український державний університет імені М. Драгоманова

ХАРАКТЕРИСТИКА ПОНЯТЬ «СТРЕС» ТА «ДИСТРЕС» В КОНТЕКСТІ ОНКОЛОГІЧНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ

Овчаренко О.Ю., здобувач рНд в галузі психології, асистент кафедри психології, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТУДЕНТІВ З ТА БЕЗ ІНВАЛІДНОСТІ

Олійник А.Р., здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня, спеціальність «Менеджмент», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Самофалова М.О.**, к.е.н., доцент, доцент кафедри управління та адміністрування, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»

ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ ПРАЦІВНИКІВ СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ

Олійник У.В., здобувачка передвищої освіти, III курс, група СР-21-1-фмб, спеціальність «Соціальна робота», Фаховий коледж «Освіта» Університету Україна.

Науковий керівник: **Маслянікова І.В.**, завідувачка кафедрою соціальної роботи та педагогіки, к. психол. н., доцент, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ПРОВІДНІ ОБРАЗИ В УКРАЇНСЬКИХ КАЗКАХ: ЯКІ ЧЕСНОТИ ЦІНУВАЛИСЯ В УКРАЇНСЬКІЙ КУЛЬТУРІ?

Молодь: освіта, наука, духовність

Омельченко О.В., ст. викладач кафедри бізнесу і права, Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна»
**СТРАТЕГІЧНИЙ ФАНДРАЙЗИНГ У СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ:
ПРИНЦИПИ, МЕТОДИ ТА ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДЛЯ
ЕФЕКТИВНОГО ЗАЛУЧЕННЯ РЕСУРСІВ**

Орлова О.П., ст. викладач кафедри інформаційних та комп'ютерних технологій, Дубенська філія Університету «Україна»
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ АДАПТАЦІЇ УКРАЇНЦІВ В ІНШИХ КРАЇНАХ

Отенко С.А., ст. викладач кафедри психології, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»
ПРИКЛАДИ САМОПІЗНАННЯ СВОЇХ СТРАХІВ

Павленко Л.О., IV курс, група ПЛ-20-1, спеціальність «Психологія», Білоцерківський інститут економіки та управління Університету «Україна».

Науковий керівник: *Хомчук О.П.*, к. психол.н., доцент, Білоцерківський інститут економіки та управління Університету «Україна»
**ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ АГРЕСІЇ У ПІДЛІТКІВ ПІД ЧАС
ВОЄННОГО СТАНУ**

Павліченко Л.В., IV курс, група ЗПЛ-21-1 mk-vs, спеціальність «Психологія», Миколаївський інститут розвитку людини Університету «Україна».

Науковий керівник: *Мазур В.М.*, д-р філос. в галузі психології, доцент, доцент кафедри психології і спеціальної освіти та здоров'я людини, Миколаївський інститут розвитку людини Університету «Україна»
**ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ КОГНІТИВНИХ ФАКТОРІВ
У ПРОЯВАХ СОЦІАЛЬНОЇ ТРИВОГИ СТУДЕНТІВ**

Пилипчук-Кац В.М., спеціальність «Психологія», Хмельницький інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: *Волинець Н.В.*, д.психол.н., професор, Хмельницький інститут соціальних технологій Університету «Україна»
ОСНОВНІ АСПЕКТИ РОБОТИ ПСИХОЛОГА З ПОСТРАЖДАЛИМИ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Молодь: освіта, наука, духовність

Письмак О.С., викладач кафедри інформаційних та комп'ютерних технологій, Дубенська філія Університету «Україна».

РОЛЬ ЕМАНІПАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ У СУСПІЛЬСТВІ

Поліш Л.В., здобувачка вищої освіти I курсу магістратури спеціальність «Соціальна робота», Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: **Маслянікова І.В.**, завідувачка кафедрою соціальної роботи та педагогіки, к. психол. н., доцент, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ДЛЯ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИМИ ЦЕНТРАМИ СОЦІАЛЬНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ

Пчелякова С.П., асистент вчителя ЗОШ №22, м. Полтава.

Науковий керівник: **Поджиська О.О.**, к.психол.н., доцент кафедри психології, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

АКЦЕНТУАЦІЯ ХАРАКТЕРУ ЯК ОДНА З ПРИЧИН КОНФЛІКТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

Рабчевська О.В., I курс, група ЗПЛ-23-1м, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Кондратюк С.М.**, к.психол.н., доцент, Хмельницький інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ЧИННИКИ ВИНИКНЕННЯ ТРИВОЖНОСТІ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Раєвська Ю.В., здобувачка вищої освіти I курсу магістратури, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Маслянікова І.В.**, завідувачка кафедрою соціальної роботи та педагогіки, к.психол.н., доцент, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ У ФАХІВЦІВ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СФЕРИ

Сатирь З.В., магістрантка I курсу, група ЗПЛ-23-1м, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Питлюк-Смеречинська О.Д.**, к.психол.н., доцент кафедри психології, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ САМООЦІНКИ ОСОБИСТОСТІ У ПОДРУЖНИХ СТОСУНКАХ

Свіязова Ю.П., магістрантка I курсу, група ЗПЛ-23-1м, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Поджиська О.О.**, к.психол.н., доцент кафедри психології, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ПРОФЕСІЙНИЙ «Я-ОБРАЗ» МАЙБУТНЬОГО ПСИХОЛОГА

Сергієнко Ю.О., здобувачка освіти II курсу магістратури спеціальність «Психологія», Хмельницький інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Волинець Н.В.**, д.психол.н., професор, Хмельницький інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ТРИВОЖНІСТЬ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Тимошенко В.Ю., IV курс, група ЗСР-19-1, спеціальність «Соціальна робота», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Базиленко А.К.**, к.психол.н., доцент, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ЖЕРТВАМИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Фурман І.В., магістр, група 1 мзпскп 2, спеціальність 053 «Психологія», Український державний університет імені М. Драгоманова.

Науковий керівник: **Федоренко М.І.**, к.п.н., доцент, Український державний університет імені М. Драгоманова

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Халімон С.Г., здобувач вищої освіти II курсу магістратури, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Маслянікова І.В.**, завідувачка кафедрою соціальної роботи та педагогіки, к.психол.н., доцент, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ПСИХОСОМАТИЧНІ РОЗЛАДИ У ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ЯК РЕАКЦІЯ НА СТРЕС ПІД ЧАС ВІЙНИ

Хвостова С.О., II курс, група ЗПЛ-23-кв-1м-1st, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Поджиська О.О.**, к.психол.н., доцент кафедри психології, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ШЛЯХИ НАЛАГОДЖЕННЯ ВЗАЄМОРОЗУМІННЯ В МОЛОДІЙ СІМ'Ї

Хоменко О.В., I курс, група ЗПЛ-23-1м, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Поджиська О.О.**, к.психол.н., доцент кафедри психології, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

САМОТНІСТЬ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНЕ ЯВИЩЕ: ОСНОВНІ ПІДХОДИ ТА СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ

Червак Г.Б., I курс магістратури, група ЗПЛ-23-1м-mk, спеціальність «Психологія», Миколаївський інститут розвитку людини Університету «Україна».

Науковий керівник: **Старєва А.М.**, к.пед.н., доцент, Миколаївський інститут розвитку людини Університету «Україна»

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВИМІР ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ (МИКОЛАЇВЩИНА)

Чумакова О.В., здобувачка вищої освіти I курсу магістратури, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Маслянікова І.В.**, завідувачка кафедрою соціальної роботи та педагогіки, к.психол.н., доцент, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ВПЛИВ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ НА ВИНИКНЕННЯ КОНФЛІКТІВ В КОЛЕКТИВІ ВІЙСЬКОВИХ

Молодь: освіта, наука, духовність

Швець О.В., III курс, група СР-32, спеціальність «Соціальна робота», Інститут психології та педагогіки, Рівненський державний гуманітарний університет.

Науковий керівник: **Шевців З.М.**, д.пед.н., доцент, Інститут психології та педагогіки, Рівненський державний гуманітарний університет

СПІВПРАЦЯ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА З БАТЬКАМИ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Шишканюк Д.М., I курс магістратури, група ЗПЛ-23-1м, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Питлюк-Смеречинська О.Д.**, к.психол.н., доцент кафедри психології, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ПСИХОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ ВІЙСЬКОВИХ КОНФЛІКТІВ ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ДОПОМОГИ

Яворська Н.О., доктор філософії в галузі права, психолог, Університет короля Д. Галицького

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕДІА НА ФОРМУВАННЯ САМООЦІНКИ ТА ІДЕНТИЧНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Якимова Я.Л., I курс, спеціальність «Спеціальна освіта», Миколаївський інститут розвитку людини Університету «Україна».

Науковий керівник: **Олексюк О.Є.**, к.пед.н., доцент, завідувач кафедри психології, спеціальної освіти та здоров'я людини, Миколаївський інститут розвитку людини Університету «Україна»

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ

Ярема Р.В., II курс магістратури, група ПЛ-23-кв-1м, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Поджсинська О.О.**, к.психол.н., доцент кафедри психології, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ФАКТОРИ ЩО СПРИЯЮТЬ ПОЯВІ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Молодь: освіта, наука, духовність

ІНСТИТУТ ПРАВА ТА СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН
СЕКЦІЯ № 5
**«ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ»**

Керівник секції: *Фаст Олексій Олександрович*, к.ю.н., доцент,
завідувач кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін;
Секретар: *Кулик Анна Володимирівна*, ст. викладач кафедри
галузевого права та загальноправових дисциплін.

Берлінець Я.П., II курс, група ПР-22-I-db, спеціальність «Право»,
Дубенська філія Університету «Україна».

Науковий керівник: *Гуліда І.В.*, викладач циклової комісії правознавства,
Дубенський фаховий коледж Університету «Україна»

ОПЛАТА ПРАЦІ

Бондаренко В.В., аспірант I курсу, кафедра галузевого права та загальноправових дисциплін,
спеціальність «Право», Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

Науковий керівник: *Баклан О.В.*, д.ю.н., доцент, професор кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін,
Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна»

ПРАВОВІ ТА ПОЛІТИЧНІ ІДЕЇ РАНЬОГО УТОПІЧНОГО СОЦІАЛІЗМУ

Вальчук Д.В., аспірант, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна»

АВТОРСЬКЕ ПРАВО В ІТ-СФЕРІ

Голубець Б.В., аспірант, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна»

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

Гуліда І.В., викладач циклової комісії правознавства, Дубенський фаховий коледж Університету «Україна»

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ЮРИДИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Молодь: освіта, наука, духовність

Дрига Д.А., асистент викладача, кафедра міжнародних відносин та політичного консалтингу, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна»

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН

Дума Ю.З., II курс, група ПЗ-22-1-if, спеціальність «Право», Івано-Франківська філія Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дума З.Є.**, ст. викладач, Івано-Франківська філія Університету «Україна»

ЗЕМЕЛЬНА РЕФОРМА В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА РИЗИКИ

Каулько А.С., II курс магістратури, спеціальність «Право», Київський міжнародний університет.

Науковий керівник: **Панфілова Ю.М.**, к.ю.н., доцент, доцент кафедри міжнародних відносин та політичного консалтингу, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна»

ДО ПИТАННЯ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ

Кепко В.О., I курс, група ПЗ-23-1а, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

Науковий керівник: **Бригінець О.О.**, д.ю.н., професор, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна»

ЗАХИСТ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ: МІЖНАРОДНА ПРАКТИКА ТА ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ ЧЕРЕЗ СПІВПРАЦЮ МІЖ ДЕРЖАВОЮ ТА БІЗНЕСОМ

Коваленко В.Ф., ст. викладач кафедри правознавства та фінансів, Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»;

Колесніков Д., III курс, Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»

КОРУПЦІЙНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ І ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНЕ З КОРУПЦІЄЮ

Король В.В., аспірант кафедри публічного управління та адміністрування, Національна академія внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ В МИТНИХ ОРГАНАХ

Молодь: освіта, наука, духовність

Коцар С.О., II курс, група ПР-22-I-db, спеціальність «Право», Дубенська філія Університету «Україна».

Науковий керівник: *Петровський О.М.*, д.ю.н., Дубенська філія Університету «Україна»

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Кузьменко О.О., магістрантка, спеціальність «Публічне управління та адміністрування», Західноукраїнський національний університет.

Науковий керівник: *Дем'янюк О.Й.*, д.і.н., професор, заступник директора з науково-педагогічної діяльності, Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти

АДАПТАЦІЯ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Лісний І.А., аспірант, ст. викладач кафедри правознавства та фінансів, Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»

ГЕНЕЗИС СТАНОВЛЕННЯ ДЕМОКРАТІЇ У СВІТОВОМУ ТОВАРИСТВІ

Мозговий В.А., аспірант I курсу, кафедра галузевого права та загальноправових дисциплін, спеціальність «Право», Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна»

ПРАВОВІ АСПЕКТИ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ. ПОЛІПШЕННЯ ПРАВ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Морозько А.С., II курс, спеціальність «Право», Рівненський фаховий коледж Університету «Україна».

Науковий керівник: *Шминдрук О.Ф.*, к.ю.н., доцент, Національний університет «Острозька академія»

ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Молодь: освіта, наука, духовність

Неділько Б.В., аспірант кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

Науковий керівник: **Федоренко Т.В.**, к.ю.н., доцент, доцент кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна»

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПРАВОСУДДІ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Ничипорук О.А., завідувачка навчально-методичним відділом, Дубенська філія Університету «Україна»

МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Олексюк О.В., II курс, група ЗІС-22, спеціальність «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна»;

Бундак О.А., к.і.н., доцент, Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна»

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ МАЛОКОМПЛЕКТНОЮ СІЛЬСЬКОЮ ШКОЛОЮ

Панфілова Ю.М., к.ю.н., доцент, доцент кафедри міжнародних відносин та політичного консалтингу, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна»

СПІВВІДНОШЕННЯ КОНЦЕПЦІЙ «БІЗНЕС І ПРАВА ЛЮДИНИ»

Пасенюк К.О., аспірант, спеціальність «Право», Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

Науковий керівник: **Саварова А.О.**, к.ю.н., доцент, завідувач відділу аспірантури та докторантури, Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

ПОСИЛЕННЯ ДЕМОКРАТІЇ ЧЕРЕЗ ЗАЛУЧЕННЯ СУСПІЛЬСТВА У ПРОЦЕСИ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ

Петрик Т.Ю., III курс, група ПЗ-21-1-бс, спеціальність «Право», Білоцерківський інститут економіки та управління Університету «Україна».

Науковий керівник: **Сидоренко В.В.**, к.ю.н., доцент, Білоцерківський інститут економіки та управління Університету «Україна»

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ В УКРАЇНІ

Пікалюк С.С., ст. викладач кафедри права та фінансів, Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна»;

Беднарчук В.З., I курс, група ПЗ-23, спеціальність «Право», Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна»

ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА ЯК ОСНОВНИЙ РЕГУЛЯТОР АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ СПОРІВ ЩОДО ЗАХИСТУ СОЦІАЛЬНИХ ГАРАНТІЙ ЛЮДИНИ

Поліщук Т.С., III курс, група ПЗ-21-1-бс, спеціальність «Право», Білоцерківський інститут економіки та управління Університету «Україна».

Науковий керівник: **Сидоренко В.В.**, к.ю.н., доцент, Білоцерківський інститут економіки та управління Університету «Україна»

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ МЕДІА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Рачинський Р.Ю., аспірант кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

Науковий керівник: **Федоренко Т.В.**, к.ю.н., доцент, доцент кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна»

ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ КОНФЛІКТІВ У ШЛЮБНО-СІМЕЙНИХ ВІДНОСИНАХ

Ромашко А.О., аспірант кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін, I курс навчання, спеціальність «Право», Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

Науковий керівник: **Баклан О.В.**, д.ю.н., професор, професор кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна»

МІСЦЕ ПРИНЦИПУ ПРОПОРЦІЙНОСТІ У КОНСТИТУЦІЙНОМУ ПРОЦЕСІ

Молодь: освіта, наука, духовність

Садковський С.П., аспірант кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

Науковий керівник: **Федоренко Т.В.**, к.ю.н., доцент, доцент кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна»

РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ОБ'ЄКТА ПРАВА

Сапарова А.О., к.ю.н., доцент, завідувач відділу аспірантури та докторантури Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»;

Маліцький М.І., магістрант, спеціальність 081 «Право», Державний податковий університет

«ПОМІРКОВАНА» ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ПРАВОВИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ У. ЕВАЛЬДА І ЇЇ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВА

Сівак А.В., аспірант, кафедра міжнародного права та галузевих правових дисциплін, Національна академія наук України, Київський університет права.

Науковий керівник: **Сопілко І.М.**, д.ю.н., професор, Національна академія наук України, Київський університет права

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ

Стрілко Д., ст. викладач кафедри правознавства та фінансів, Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна».

Замчій Д., здобувачка III курсу, Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ В УМОВАХ СУЧАСНОГО СВІТУ

Сухенко А.С., аспірант спеціальність «Право», Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

Науковий керівник: **Сапарова А.О.**, к.ю.н., доцент, завідувач відділу аспірантури та докторантури Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»

МЕХАНІЗМ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СПОРТИВНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Молодь: освіта, наука, духовність

Танцюра Д.В., I курс, спеціальність «Публічне управління та адміністрування», Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

Науковий керівник: **Гавриличко Ю.В.**, к.н.держ.упр., доцент кафедри міжнародних відносин та політичного консалтингу, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна»

КЛАСИФІКАЦІЯ СУБ'ЄКТІВ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ВНУТРІШНІХ СПРАВ ЗА КОМПЕТЕНЦІЯМИ

Тимчишин П.А., курсант Навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ, спеціальність «Досудове розслідування».

Науковий керівник: **Тимчишин А.М.**, д.ю.н., доцент, завідувач кафедри права та гуманітарних дисциплін, Івано-Франківська філія Університету «Україна»

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІДНОСИН В ЕПОХУ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Туров В.Д., аспірант, кафедра галузевого права та загальноправових дисциплін, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

Науковий керівник: **Баклан О.В.**, д.ю.н., професор, професор кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна»

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ЕТАПІ ДОКАЗУВАННЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Федоренко Т.В., к.ю.н., доцент, доцент кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна»

ОСОБЛИВОСТІ МЕДІАЦІЇ В ОКРЕМИХ СФЕРАХ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН

Молодь: освіта, наука, духовність

Харченко Н.Б., I курс, група ЗПЛ-23-1м-гv, спеціальність «Психологія», Рівненський інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: **Савчук Л.О.**, к.пед.н., доцент, Рівненський інститут Університету «Україна»

ЗАКОНОДАВЧІ ОСНОВИ НАДАННЯ ДОМЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ

Чорний В.А., аспірант I курсу, спеціальність «Право», Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

РЕПАРАЦІЯ ЯК ОДИН ІЗ СПОСОБІВ ВІДШКОДУВАННЯ ЗБИТКІВ, ЗАВДАНИХ ВІЙСЬКОВОЮ АГРЕСІЄЮ РФ ПРОТИ УКРАЇНИ

Чумаш Д.О., II курс, група ЗПЗ-23.2-2, спеціальність «Право», Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна».

Науковий керівник: **Кравченко А.П.**, к.ю.н., доцент кафедри правознавства та фінансів, Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»

СУБ'ЄКТНА АКТИВНІСТЬ ЯК МЕХАНІЗМ РОЗВИТКУ ОСОБИСТІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ЗДОРОВ'Я

Шапочка О.О., аспірант кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

Науковий керівник: **Федоренко Т.В.**, к.ю.н., доцент, доцент кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна»

ГАРМОНІЗАЦІЯ АВТОРСЬКИХ ПРАВ В СИСТЕМІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Молодь: освіта, наука, духовність

ІНСТИТУТ ПРАВА ТА СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН
СЕКЦІЯ № 6
«НАЦІОНАЛЬНІ ТА МІЖНАРОДНІ АСПЕКТИ
СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ»

Керівник секції: *Кадлубович Тетяна Іванівна*, к.політ.н., доцент, завідувачка кафедри міжнародних відносин та політичного консалтингу;

Секретар: *Кулик Анна Володимирівна*, ст. викладач кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін.

Вдовін П.П., I курс, група кл-23-1phd034, спеціальність «Культурологія», Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

Науковий керівник: *Палієнко С.В.*, к.і.н., доцент кафедри туризму, документних та міжкультурних комунікацій, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна»

ПОНЯТТЯ «НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ» У ПРАЦЯХ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ НАУКОВЦІВ

Гавриш К.Є., II курс, група МІ-22-1, спеціальність «Міжнародні відносини», Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

ВПЛИВ АГРЕСІЇ РФ НА СВІТОВИЙ ПОЛІТИЧНИЙ ПРОЦЕС

Дудецький Д.В., аспірант, Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ

Комаров М.А., аспірант, I курс навчання, спеціальність «Публічне управління та адміністрування», Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

Науковий керівник: *Давиденко В.В.*, д.політ.н., професор, Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ (ООН, ЄС, НАТО) У СПРИЯННІ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ ТА МОДЕРНІЗАЦІЇ ПОЛІТИЧНИХ ІНСТИТУТІВ УКРАЇНИ

Молодь: освіта, наука, духовність

Кочарян М.Ф., аспірант кафедри міжнародних відносин та політичного консалтингу, спеціальність «Публічне управління та адміністрування», Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дабіжса В.В.**, к.держ.упр., доцент, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна»

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ФОРМУВАННІ ПОЛІТИЧНОГО ЛАНДШАФТУ УКРАЇНИ

Крит'єв А.Г., аспірант, Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

БОРОТЬБА З ТІНЬОВОЮ ЕКОНОМІКОЮ, ЯК ЗАПОРУКА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Lemekha E.V., II course, group LG 213-Ba, specialty «Logistics», Faculty of Transport Management and Logistics, National Aviation University.

Research supervisor: **Zahorodnia A.S.**, Doctor of Philosophy (PhD), Senior Lecturer at the Department of Logistics, Faculty of Transport Management and Logistics, National Aviation University

FORMS AND PROSPECTS OF POLITICAL DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF UKRAINE'S EURO-ATLANTIC INTEGRATION

Новаченко Т.В., д.держ.упр., к.пед.н., доцент, професор кафедри міжнародних відносин та політичного консалтингу, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна»

МОРАЛЬНИЙ АСПЕКТ ПОЛІТИКО-УПРАВЛІНСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ

Савич В.О., к.політ.н., доцент, доцент кафедри міжнародних відносин та політичного консалтингу, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна»

ПОЛІТИКО-ЕКОНОМІЧНИЙ ВИМІР СУЧАСНОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Саламаха О.І., аспірант, напрямок «Публічне управління та адміністрування», Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

РОЛЬ ВПЛИВУ ВНУТРІШНІХ ТА ЗОВНІШНІХ ЧИННИКІВ НА ПРОЦЕС СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Молодь: освіта, наука, духовність

Самков О.О., III курс, група ПУ-21-1а, спеціальність «Публічне управління та адміністрування», кафедра міжнародних відносин та політичного консалтингу, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дабіжа В.В.**, к.держ.упр., доцент, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна»

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ РОЗВИТОК В УКРАЇНІ В РАМКАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА МІЖНАРОДНОЇ АРЕНИ

Сапарова А.О., к.ю.н., доцент, завідувач відділу аспірантури та докторантури, Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

ФОРМУВАННЯ КОМПАРАТИВІСТСЬКОГО СВИТОГЛЯДУ ЯК ОСНОВНЕ ЗАВДАННЯ ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ

Сороченко М.В., аспірант, спеціальність «Публічне управління та адміністрування», кафедра міжнародних відносин та політичного консалтингу, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

Науковий керівник: **Новаченко Т.В.**, д.держ.упр., к.пед.н., доцент, професор кафедри міжнародних відносин та політичного консалтингу, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна»

ВПЛИВ ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА НА РОЗВИТОК МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Судак Д.В., аспірант, спеціальність «Публічне управління та адміністрування», Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

РОЛЬ МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ В СТАНОВЛЕННІ ТА ЗМІЦНЕННІ ДЕМОКРАТИЧНИХ ІНСТИТУТІВ В УКРАЇНІ

Тетера Д.К., II курс, спеціальність «Міжнародні відносини», Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

Науковий керівник: **Кадлубович Т.І.**, к.політ.н., доцент, завідувачка кафедри міжнародних відносин та політичного консалтингу, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна»

СВИТОВА ГІБРИДНА ВІЙНА: ОСОБЛИВОСТІ, ХАРАКТЕРНІ ОЗНАКИ, НАСЛІДКИ

Молодь: освіта, наука, духовність

Ткаченко О.В., к.ю.н., доцент, професор кафедри теорії права, міжнародного права та приватного права, Київський міжнародний університет

ПРО ДЕЯКІ МЕТАМОРФОЗИ ФІЛОСОФСЬКОГО МИСЛЕННЯ І ЇХ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ПРАВОЗНАВСТВА

Товста С.П., ст. викладач кафедри правознавства та фінансів, Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»;

Копил А., III курс, спеціальність «Право», Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНИХ АВТОРИТАРНИХ РЕЖИМІВ

Тригубченко А.В., аспірант, спеціальність «Публічне управління та адміністрування», Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна»

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ДОСВІДУ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ США ЩОДО РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ УКРАЇНИ

Чорний В.В., аспірант кафедри міжнародних відносин та політичного консалтингу, спеціальність «Публічне управління та адміністрування», Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дабіжса В.В.**, к.держ.упр., доцент, Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна»

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

Шеремент В.С., здобувач спеціальності «Фінанси», Інститут економіки і менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Думанська К.С.**, д.е.н., доцент, Інститут економіки і менеджменту Університету «Україна»

БАНКІВСЬКА СИСТЕМА УКРАЇНИ: ЇЇ ЗНАЧЕННЯ У СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Молодь: освіта, наука, духовність

ІНСТИТУТ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ СЕКЦІЯ № 7 «ЦИФРОВІ НАУКИ ТА ІТ ІНЖЕНЕРІЯ»

Керівник секції: Одрібець Наталія Василівна,
директор Інституту комп'ютерних технологій, к.фіз.-мат.н.

Батрак О.Г., аспірант, спеціальність «Комп'ютерна інженерія»,
Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Зайцев В.Г.,** д.т.н., професор, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»

МАШИНИЙ ЗІР В УМОВАХ ВІЙНИ: ВИКОРИСТАННЯ, ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Бекіш В.Б., II курс, група ПІ-23.2-1-if, спеціальність «Інженерія програмного забезпечення», Івано-Франківська філія Університету «Україна».

Науковий керівник: **Зошак Л.М.,** ст. викладач, Івано-Франківська філія Університету «Україна»

РОЛЬ ІНТЕРНЕТУ РЕЧЕЙ У РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ ІНЖЕНЕРІЇ: ВІД КОНЦЕПЦІЙ ДО ПРАКТИКИ

Близнюк А.В., аспірант, група КІ-23-1, спеціальність «Комп'ютерна інженерія», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Писарчук О.О.,** д.т.н., професор, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

СУЧАСНІ ПІДХОДИ АЛГОРИТМІВ МАШИННОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ РОБОТИ DLP-СИСТЕМ

Бобровицький А.В., аспірант, спеціальність «Комп'ютерна інженерія», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Наукові керівники: **Павленко В.І.,** к.ф.-м.н., доцент, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»; **Тимошенко А.Г.,** к.т.н., доцент, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»

ДИСКРЕТНІ ПРИСТРОЇ НА ОСНОВІ БАГАТОСТАБІЛЬНИХ ЗАПАМ'ЯТОВУЮЧИХ ПРИСТРОЇВ: НОВІ ГОРИЗОНТИ В ЦИФРОВІЙ ЕЛЕКТРОНІЦІ

Богущий А.І., аспірант, спеціальність «Комп'ютерна інженерія», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Наукові керівники: **Павленко В.І.**, к.ф.-м.н., доцент, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»; **Тимошенко О.М.**, к.ф.-м.н., доцентка, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ WEBSOCKET ПРОТОКОЛУ У МУЛЬТИСЕРВЕРНІЙ АРХІТЕКТУРІ

Борисенко О.С., аспірант II курсу, група КІ-22-1, спеціальність «Комп'ютерна інженерія», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Тимошенко А.Г.**, к.т.н., доцент, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»

МЕТОДИ КОНТРОЛЮ ДОСТУПУ ДО ДАНИХ У ХМАРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ AWS

Бровченко Є.М., III курс, група КІ-22-1, спеціальність «Комп'ютерна інженерія», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Самарай В.П.**, к.т.н., ст.н.с., доцент, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»

МОБІЛЬНИЙ ПРИСТРІЙ ТА ЙОГО ЗАХИСТ

Владика С.С., I курс, група ІПЗ-23-2м, спеціальність «Інженерія програмного забезпечення», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дуднік А.С.**, д.т.н., професор, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»

АНАЛІЗ ТА РОЗРОБКА ТОРГОВОГО БОТА ДЛЯ МІЖБАНКІВСЬКОГО МІЖНАРОДНОГО ВАЛЮТНОГО РИНКУ

Войтех Д.В., I курс, група КІ-23-1 phd, спеціальність «Комп'ютерна інженерія», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Тимошенко А.Г.**, к.т.н., доцент, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»

ДЖЕРЕЛА ДАНИХ ДЛЯ МОДЕЛЮВАННЯ ЕНЕРГОСИСТЕМ

Молодь: освіта, наука, духовність

Демидов А.С., аспірант, II курс, спеціальність «Комп'ютерна інженерія», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Даценко І.П.**, к.т.н., доцент, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»

АВАРІЙНЕ ВІДНОВЛЕННЯ У ХМАРНИХ МЕРЕЖАХ. ПРОБЛЕМА BI-DIRECTIONAL РЕПЛІКАЦІЇ У ХМАРНИХ POSTGRESQL БАЗАХ ДАНИХ

Денисюк О.М., аспірант, спеціальність «Комп'ютерна інженерія», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Павленко В.І.**, к.ф.-м.н., доцент, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»

СИТУАЦІЙНА ОБІЗНАНІСТЬ: ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД У ВІЙСЬКОВІЙ СФЕРІ

Джоші А., I курс, група КІ-23-1, спеціальність «Комп'ютерна інженерія», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Павленко В.І.**, к.ф.-м.н., доцент, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»

ВИЯВЛЕННЯ МАНІПУЛЯТИВНИХ НОВИН: ПОРІВНЯННЯ МЕТОДІВ МАШИННОГО НАВЧАННЯ ТА ЛІНГВІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ

Домніч Л.М., ст. викладач кафедри української мови і літератури, іноземних мов та перекладу, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна»

МАСОВІ ВІДКРИТІ ОНЛАЙН КУРСИ, ЯК ПОТЕНЦІАЛ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Дума А.Ю., I курс, група ПІ-23-1-if, спеціальність «Програмна інженерія», Івано-Франківська філія Університету «Україна».

Науковий керівник: **Жовнірчик Л.І.**, викладач, Івано-Франківська філія Університету «Україна»

ІТ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ПІДГОТОВЦІ ІНЖЕНЕРІВ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Молодь: освіта, наука, духовність

Ємець М.І., аспірант, II курс, група КІ-22-1, спеціальність «Комп'ютерна інженерія», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: *Даценко І.П.*, к.т.н., доцент, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»

ІНТЕГРАЦІЯ МЕТАВСЕСВІТІВ У ОСВІТНІЙ СФЕРІ — ПЕРСПЕКТИВИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ В КОНТЕКСТІ МОЛОДІЖНОЇ ОСВІТИ ТА ДУХОВНОГО ВИХОВАННЯ

Жовнірчик Л.І., викладач кафедри інформаційних технологій та програмування, Івано-Франківська філія Університету «Україна»

РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Загорулько А.В., I курс, група КІ-23-1 phd, спеціальність «Комп'ютерна інженерія», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: *Тимошенко О.М.*, к.ф.-м.н., доцент, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»

ПРОЕКТУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ СІ/СD СИСТЕМИ ДЛЯ ПРОГРАМНИХ РІШЕНЬ ЗАСНОВАНИХ НА МІКРОСЕРВІСНІЙ АРХІТЕКТУРІ. ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ МАШИННОГО НАВЧАННЯ

Зубко Р.А., к.т.н., доцент кафедри інформаційних технологій та програмування, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ МОДИФІКОВАНОГО МЕТОДУ ФРАКТАЛЬНОГО СТИСНЕННЯ ЗОБРАЖЕНЬ

Карпушин Р.В., I курс, група ПІ-23-2 м іст, спеціальність «Інженерія програмного забезпечення», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: *Дуднік А.С.*, д.т.н., доцент, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»

ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ЗАПАСАМИ МАТЕРІАЛІВ ТА КОМПЛЕКТУЮЧИХ У ВИРОБНИЦТВІ.

Колесник К.В., аспірант I курсу, спеціальність «Комп'ютерна інженерія», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Павленко В.І.**, к.ф.-м.н., доцент, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»

ЗАСТОСУВАННЯ ГЕНЕРАТИВНОГО ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ В ІТ-ПРОЄКТАХ

Кошара А.В., аспірант, група КІ-23-1, спеціальність «Комп'ютерна інженерія», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Писарчук О.О.**, д.т.н., професор, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»

БАГАТОФАКТОРНЕ ОЦІНЮВАННЯ СТАНУ ЗАХИЩЕНОСТІ ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ СИСТЕМ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРУ ЗА ДАНИМИ ВІД SIEM-CИСТЕМ

Михайленко О.О., II курс, група КІ-22-1, спеціальність «Комп'ютерна інженерія», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Забара С.С.**, д.т.н., професор, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»

МЕТОДИ ПОБУДОВИ МІКРОСЕРВІСНОЇ АРХІТЕКТУРИ В ХМАРНИХ СХОВИЩАХ

Нечухрін О.В., аспірант, спеціальність «Комп'ютерна інженерія», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Островський І.П.**, д.т.н., професор, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»

ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТОДІВ АНАЛІЗУ ДАНИХ

Остапенко В.І., аспірант, I курс, спеціальність «Комп'ютерна інженерія», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дуднік А.С.**, д.т.н., доцент, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»

ПРО БЕЗПЕКУ У СВІТІ ІНТЕРНЕТ РЕЧЕЙ

Павлик В.Ю., аспірант II курсу, група КІ-22-1а, спеціальність «Комп'ютерна інженерія», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Самарай В.П.**, к.т.н, ст.н.с., професор, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МАШИННОГО НАВЧАННЯ ТА ГЛИБИННОГО НАВЧАННЯ В ІТ ІНЖЕНЕРІЇ

Позднякова Т.Є., I курс, група ЗПЛ-23-1м-гv, спеціальність «Психологія», Рівненський інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: **Савчук Л.О.**, к.пед.н., доцент, Рівненський інститут Університету «Україна»

ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО КОНТЕНТУ

Попадюк Є.Ю., аспірант, група КІ-20-1а, спеціальність «Комп'ютерна інженерія», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Наукові керівники: **Павленко В.І.**, к.ф.-м.н., доцент, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»; **Зайцев В.Г.**, д.т.н., професор, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»

ВИКОРИСТАННЯ ФАЗЗИНГУ ДЛЯ ВЕРИФІКАЦІЇ ТЕСТІВ

Пушкарук Н.М., IV курс, спеціальність «Комп'ютерна інженерія», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Зайцев В.Г.**, д.т.н., професор, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»

МЕТОДИ CRM-СИСТЕМИ

Рожанський О.О., I курс, група ІПЗ-23-2м, спеціальність «Інженерія програмного забезпечення», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дуднік А.С.**, д.т.н., професор, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»

ВИКОРИСТАННЯ АРХІТЕКТУРНОГО ПІДХОДУ ЕКСПЕРТНИХ СИСТЕМ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ БІЗНЕС ПРАВИЛАМИ НА ПРИКЛАДІ СИСТЕМИ АНКЕТУВАННЯ КЛІЄНТІВ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

Рубаняк Т.М., аспірант II курсу, група КІ-22-1а, спеціальність «Комп'ютерна інженерія», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Тимошенко О.М.**, к.ф.-м.н., доцент, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ АВТОМАТИЗОВАНИХ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ СКЛАДСЬКОЮ ЛОГІСТИКОЮ

Семко Г.П., аспірант II курсу, група КІ-22-1а, спеціальність «Комп'ютерна інженерія», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Павленко В.І.**, к.ф.-м.н., доцент, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»

ОГЛЯД СТАНДАРТІВ ВИСОКОДЕТАЛІЗОВАНИХ КАРТ, ЯКІ ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ В СИСТЕМАХ АВТОНОМНОГО КЕРУВАННЯ АВТОМОБІЛЕМ

Скорейко В., II курс, група ІПЗ-23-2М, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дуднік А.С.**, д.т.н., професор, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»

ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Тищенко І.О., IV курс, кафедра української мови та літератури, іноземної філології та перекладу, Інститут філології та масових комунікацій Університету

«Україна»

ІНДУСТРІАЛЬНІ ПАРКИ, ТЕХНОПАРКИ, ТЕХНОЗОНИ КИТАЙСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

Ткаченко Д.А., I курс, група КІ-23-1 PhD, спеціальність «Комп'ютерна інженерія», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Одрібець С.П.**, к.ф.-м.н., доцент, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»

АНАЛІЗ АУДІОЗАПИСІВ ДИХАННЯ МЕТОДАМИ МАШИНОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ ВИЯВЛЕННЯ АПНОЕ УВІ СНІ

Циток Р.П., I курс, група ІПЗ-23-2м спеціальність «Інженерія програмного забезпечення», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: *Дуднік А.С.*, д.т.н., професор, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»

ВІДБІР НАЙКРАЩОЇ АВТОМАТИЗОВАНОЇ ТОРГОВОЇ СТРАТЕГІЇ НА ОСНОВІ ПОВБУДОВАНОЇ БАЗИ ДАНИХ БЕК-ТЕСТУВАННЯ СТРАТЕГІЙ

Шкітов А.А., II курс, група КІ-22-1а, спеціальність «Комп'ютерна інженерія», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: *Тимошенко А.Г.*, к.т.н., доцент, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»

СУЧАСНІ МЕТОДИ ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ В МОБІЛЬНИХ ПРИСТРОЯХ ПІД УПРАВЛІННЯМ ANDROID ТА IOS

Шульга Ю.А., IV курс, група КІ-20-1, спеціальність: «Комп'ютерна інженерія», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: *Островський І.П.*, д.т.н., професор, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»

ПРОБЛЕМАТИКА КОНФІДЕНЦІЙНОСТІ ДАНИХ ТА ДОТРИМАННЯ АВТОРСЬКОГО ПРАВА ПІД ЧАС НАВЧАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ВЕЛИКИХ МОВНИХ МОДЕЛЕЙ

Юшко О.В., I курс, група КІ-23-1а, спеціальність «Комп'ютерна інженерія», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: *Самарай В.П.*, к.т.н, ст.н.с., професор, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ РОЗПІЗНАВАННЯ/ПОРІВНЯННЯ ЗОБРАЖЕНЬ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ТОЧНОСТІ НАВИГАЦІЇ БПЛА В УМОВАХ ДІЇ РЕБ

Молодь: освіта, наука, духовність

ІНЖЕНЕРНО-ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ІНСТИТУТ

СЕКЦІЯ № 8

«СУЧАСНІ ІНЖЕНЕРНІ ТЕХНОЛОГІЇ: ПОШУК ТА ПЕРСПЕКТИВИ»

Керівник секції: *Залюбовський Марк Геннадійович,*
директор Інженерно-технологічного інституту, д.т.н., доцент;

Секретар: *Ваніна Олександра Олександрівна,*
фахівець кафедри технології харчування.

Александров С.М., II курс, спеціальність 208 «Агроінженерія»,
ВСП Нікопольський фаховий коледж ДДАЕУ.

Науковий керівник: *Улицька Н.А.,* викладач вищої категорії,
ВСП Нікопольський фаховий коледж ДДАЕУ

РОБОТЕХНІКА НА ЗАНЯТТЯХ

Березнюк Д.О., IV курс, група ДЗ-20, спеціальність «Дизайн»,
Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: *Хавхун Г.М.,* к.арх., доцент, Інженерно-
технологічний інститут Університету «Україна»

ХУДОЖНЬО-ДИЗАЙНЕРСЬКІ РІШЕННЯ ІНТЕР'ЄРУ НІЧ- НОГО КЛУБУ

Василець О.М., IV курс, група ЖР-20-1, спеціальність «Журна-
лістика», Інститут філології та масових комунікацій Університету
«Україна».

Науковий керівник: *Домніч Л.М.,* ст. викладач кафедри україн-
ської мови і літератури, іноземних мов та перекладу, Інститут філо-
логії та масових комунікацій Університету «Україна»

PROSPECTS OF 3D MODELING AND 3D PRINTING IN THE CONTEXT OF UKRAINE

Вірченко Т.О., магістрант, група ЗДЗ-23-1м-іті, спеціальність «Ди-
зайн», Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: *Пасько О.М.,* к.пед.н., доцент, завідувач
кафедри дизайну, Інженерно-технологічний інститут Університету
«Україна»

ТЕКСТИЛЬНА АПЛІКАЦІЯ ЯК МЕТОД ПРЕДСТАВЛЕННЯ АРТ-ОБ'ЄКТУ ДИЗАЙНУ

Воробей Н.З., I курс, спеціальність «Дизайн», освітня програма «Дизайн середовища», ВСП «Рівненський економіко-технологічний фаховий коледж НУВГП».

Науковий керівник: **Лехновська О.Л.**, голова циклової комісії дизайну, ст. викладач ВСП «РЕТФК НУВГП»

СУЧАСНІ АСПЕКТИ БЕЗПЕКИ ГРОМАДСЬКИХ ПРОСТОРИВ В УМОВАХ БЛЕКАУТУ

Габер О.М., II курс, група ТХ-23-2-1іті, спеціальність «Харчові технології», Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: **Любенюк О.Б.**, ст. викладач, Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ ХАРЧОВОЇ ПРОДУКЦІЇ

Гольопа В.С., IV курс, група АТ-20-1іті, спеціальність «Автомобільний транспорт», Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: **Петренко Т.В.**, ст. викладач, Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»

ВПРОВАДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ПРОЦЕСІВ ОБСЛУГОВУВАННЯ ТА РЕМОНТУ КУЗОВНОЇ ЧАСТИНИ VW PASSAT

Гонга Д.С., IV курс, група ТХ-21.2-1іті, спеціальність «Харчові технології», Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: **Калакура М.М.**, к.т.н., професор, Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НИЗЬКОКАЛОРИЙНИХ ПЩ

Дитина В.А., IV курс, група ТХ-21.2-1-іті, спеціальність «Харчові технології», Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: **Оліферчук О.Г.**, ст. викладач, Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»

НАПОЇ ОЗДОРОВЧОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ ТА ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Молодь: освіта, наука, духовність

Дудко М.С., IV курс, група ЗАТ-22іті, спеціальність «Автомобільний транспорт», Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: **Петренко Т.В.**, ст. викладач, Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»

ТЕНДЕНЦІЇ ПІДВИЩЕННЯ ВИМОГ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ФІРМОВОГО АВТОСЕРВІСНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ АВТОМОБІЛІВ VOLKSWAGEN В УКРАЇНІ

Дунь А.Б., IV курс, група ТХ-21.2-1-іті, спеціальність «Харчові технології», Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: **Оліферчук О.Г.**, ст. викладач, Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»

НОВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЗБЕРІГАННЯ СИРОВИНИ ТА НАПІВФАБРИКАТІВ

Єрмолко О.В., IV курс, група ТХ-21.2-1-іті, спеціальність «Харчові технології», Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: **Оліферчук О.Г.**, ст. викладач, Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»

НОВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ М'ЯСНИХ СТРАВ ТА ВИРОБІВ

Калакура В.В., ст. викладач кафедри технології харчування, Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»

ФОРМАЛІЗАЦІЯ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ ОЗДОРОВЧОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Кляшторний М.С., II курс, група ТХ-22.1, спеціальність «Харчові технології», Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: **Любенюк О.Б.**, ст. викладач, Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»

СУЧАСНІ ПОКАЗНИКИ ЯКОСТІ ХАРЧОВОЇ ПРОДУКЦІЇ

Ковтун В.А., IV курс, група Тх-21.2-1-іті, спеціальність «Харчові технології», Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: **Оліферчук О.Г.**, ст. викладач, Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»

КРИПТОІНДУСТРІЯ, АБО ЧОМУ ЗА КРИПТОВАЛЮТОЮ МАЙБУТНЄ

Кошель Г.В., I курс, група ЗДЗ-23-1м-іті, спеціальність «Дизайн», Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: **Пасько О.М.**, к.пед.н., доцент, завідувач кафедри дизайну, Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»

ІНТЕГРОВАНІЙ ПІДХІД ДО ДИЗАЙНУ МАЛОГАБАРИТНИХ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ: ВІД КОНЦЕПЦІЇ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ

Кривоченко А.О., IV курс, група ТХ-21.2-1-іті, спеціальність «Харчові технології», Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: **Оліферчук О.Г.**, ст. викладач, Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»

НОВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ СОУСІВ ДЛЯ ЗАПІКАННЯ

Морозько Т.В., I курс, група ТХ-23.1м, спеціальність «Харчові технології», Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: **Ратушенко А.Т.**, к.т.н., доцент, Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»

УДОСКОНАЛЕННЯ РЕЦЕПТУРНОГО СКЛАДУ ТА ТЕХНОЛОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ ВИРОБНИЦТВА ПІЦИ

Невідомий О.А., IV курс, група ТХ-21.2-1-іті, спеціальність «Харчові технології», Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: **Оліферчук О.Г.**, ст. викладач, Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»

ТЕХНОЛОГІЯ ФЕРМЕНТОВАНИХ М'ЯСНИХ ЗАКУСОК

Нога А.С., аспірант, кафедра графічного дизайну, Київський національний університет технологій та дизайну

РОЗВИТОК СУЧАСНОГО ЕТНОДИЗАЙНУ В УКРАЇНІ

Оконьчук М.В., IV курс, група АСП-21, спеціальність «Комп'ютерна інженерія», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Тимошенко О.М.**, к.ф.-м.н., доцентка, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»

ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНІ СИСТЕМИ ПЕРЕДАЧІ ІНФОРМАЦІЇ З ПОКРАЩЕНОЮ ЕНЕРГЕТИКОЮ

Пасько О.М., к.пед.н., доцент, завідувач кафедри дизайну, Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»;

Кирієнко М.І., аспірант, кафедра мистецтвознавства і мистецької освіти, Київська державна академія декоративно-прикладного мистецтва і дизайну імені М. Бойчука

ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНОГО ДИЗАЙНУ ЯК ЕФЕКТИВНОГО ІНСТРУМЕНТУ ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ НАВЧАННЯ

Оліферчук О.Г., ст. викладач кафедри технології харчування, Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»

ХАРЧОВИЙ РАЦІОН ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ ТА ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ: ЗАГАЛЬНІ ПІДХОДИ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Піменов Д.В., III курс, група ТХ-23.3-1іті, спеціальність «Харчові технології», Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: **Оліферчук О.Г.**, ст. викладач, Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ ЗАКЛАДІВ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА КИТАЮ

Поліщук О.В., IV курс, спеціальність «Комп'ютерна інженерія», Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: **Тимошенко О.М.**, к.ф.-м.н., доцентка, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»

СУЧАСНИЙ СТАН І НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ВИДАВНИЧО-ПОЛІГРАФІЧНИХ КОМП'ЮТЕРНИХ СИСТЕМ

Попович (Крючкова) Д.В., III курс, група МБ-20-1, спеціальність «Біологія», Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: *Тугай Т.І.*, д.біол.н., професор, Інститут біомедичних технологій Університету «Україна»

МІКОЛОГІЯ

Присянюк Т.П., IV курс, група ТХ-21.2-1-iti, спеціальність «Харчові технології», Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: *Оліферчук О.Г.*, ст. викладач, Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ВИРОБНИЦТВА СТРАВ ТА НАПОЇВ ЗА СКОРОЧЕНИМ ЦИКЛОМ

Серета А.В., II курс, група КІ-22-1а, спеціальність «Комп'ютерна інженерія», Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: *Даценко І.П.*, к.т.н., доцент, Інститут комп'ютерних технологій Університету «Україна»

МЕТОДИ ДЕШИФРУВАННЯ КООРДИНАТ ОБ'ЄКТІВ ОТРИМАНИХ ЗА ДОПОМОГОЮ ДРОНІВ.

Соболев А.А., III курс, група ТХ-21-1iti, спеціальність «Харчові технології», Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: *Оліферчук О.Г.*, ст. викладач, Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»

ВПЛИВ ЖИРІВ НА ЯКІСТЬ ВИРОБІВ ІЗ ПІСОЧНОГО ТІСТА

Сорока М.С., IV курс, група ТХ-21.2-1iti, спеціальність «Харчові технології», Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: *Калакура В.В.*, ст. викладач, Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»

НОВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ ДЕСЕРТІВ З ВИКОРИСТАННЯМ ЛІКАРСЬКОЇ СИРОВИНИ

Станкунов П.В., II курс, група ТХ-23.2-1-іті, спеціальність «Харчові технології», Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: *Любенко О.Б.*, ст. викладач, Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»

РІЗНОВИДИ ДІЄТ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ОРГАНІЗМ ЛЮДИНИ

Старанов А.В., I курс, група ХТ-23-1м-іті, спеціальність «Хімічні технології та інженерія», Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: *Смачило О.В.*, к.т.н., доцент, Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»

УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ОДЕРЖАННЯ ПЛІВКОВИХ КОМПОЗИЦІЙНИХ МАТЕРІАЛІВ

Тіяра М.Р., викладач кафедри комп'ютерних наук, Дубенська філія Університету «Україна»

ВПЛИВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА АВТОМАТИЗАЦІЮ ТОКАРНОГО ВИРОБНИЦТВА: ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОЦЕСІВ ТА ЗБІЛЬШЕННЯ ТОЧНОСТІ

Чекурлан Р.О., IV курс, група ЗТХ-20-1-іті, спеціальність «Харчові технології», Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: *Оліферчук О.Г.*, ст. викладач, Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»

СПОСОБИ ЗНИЖЕННЯ КАЛОРІЙНОСТІ ВИРОБІВ ІЗ ТІСТА

Шакюров Р.А., IV курс, спеціальність «Харчові технології», Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: *Ратушенко А.Т.*, к.т.н., доцент, Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОЦЕДУР НАССР В КАФЕ З ЄВРОПЕЙСЬКОЮ КУХНЕЮ

Шуляр О.В., IV курс, група 20-1-іті, спеціальність «Харчові технології», Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: *Бровенко Т.В.*, к.т.н., доцент, Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»

ШОКОЛАДНИЙ 3D-ПРИНТЕР: РЕВОЛЮЦІЯ В КОНДИТЕРСЬКІЙ СПРАВІ

Молодь: освіта, наука, духовність

ІНСТИТУТ БІОМЕДИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
СЕКЦІЯ № 9
«ПРИРОДА ТА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ»

Керівник секції: *Мовчан Валентина Олексіївна, директор Інституту біомедичних технологій, к.б.н., доцент;*

Секретар: *Мележик Ольга Вікторівна, доцент кафедри мікробіології, сучасних біотехнологій, екології та імунології, к.б.н.*

Артеменко О.О., IV курс, група МБ-20-1, спеціальність «Біологія», Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: *Тугай Т.І.,* д.б.н., професор, Інститут біомедичних технологій Університету «Україна»

ДІЯ ПОЛИНУ НА МІКРООРГАНІЗМИ, ЗАСТОСУВАННЯ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ ТА ДІЮЧІ РЕЧОВИНИ ПОЛИНУ

Бастрига Д.Б., IV курс, група МБ-20-1, спеціальність «Біологія», Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: *Тугай Т.І.,* д.б.н., професор, Інститут біомедичних технологій Університету «Україна»

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЗАХВОРЮВАНOSTІ НА ТУБЕРКУЛЬОЗ В СВІТІ І В УКРАЇНІ

Бриченко В.В., VI курс, група ПД.м-801, спеціальність 228 «Педіатрія», Навчально-науковий медичний інститут СумДУ.

Науковий керівник: *Васильсва О.Г.,* к.мед.н., доцент, Навчально-науковий медичний інститут СумДУ

ГЕННА ІНЖЕНЕРІЯ, ЯК НАУКА МАЙБУТНЬОГО, CRSISPR CAS 9, TALEN, ZFN ПЕРЕВАГИ І НЕДОЛІКИ

Бриченко В.В., аспірант денної форми навчання, відділ клінічної імунології, Інститут клінічної радіології ННЦРМГО НАМН України, фахівець лабораторії, Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: *Абраменко І.В.,* д.мед.н., професор, Інститут клінічної радіології ННЦРМГО НАМН України

COVID-19 ЯК ФАКТОР РИЗИКУ ПРОГРЕСИЇ ОНКОЛОГІЧНИХ І ОНКОГЕМАТОЛОГІЧНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ

Висоцька Т.В., I курс, група ТС-23, спеціальність «Садово-паркове господарство», Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Мовчан В.О.**, к.б.н., доцент, Інститут біомедичних технологій Університету «Україна»

СПІЛЬНОСТЬ ПРИНЦИПІВ ПЕРМАКУЛЬТУРИ ТА ТЕРАПЕВТИЧНОГО САДІВНИЦТВА І МЕТОДИ ЇХНЬОГО ВИКОРИСТАННЯ

Вишар Є. В., ст. викладач кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти, Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»;

Юренко В., здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти, спеціальність «Спеціальна освіта», Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»

ОСОБЛИВОСТІ КОМПЛЕКСНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ПАЦІЄНТА НА ЕТАПІ ПРОГРЕСУЮЧОГО ПАРКІНСОНІЗМУ

Воробйова І.М., I курс, група ЗТС-23-1м, спеціальність «Садово-паркове господарство (Терапевтичне садівництво)», Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Мовчан В.О.**, к.б.н., доцент, Інститут біомедичних технологій Університету «Україна»

НЕОБХІДНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ БІОРІЗНОМАНІТТЯ ТА ПЕРМАКУЛЬТУРНИХ РІШЕНЬ В ЛАНДШАФТАХ УКРАЇНСЬКИХ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ

Галунко Р.В., II курс, група ТХ-22-1, спеціальність «Харчові технології», Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: **Любенюк О.Б.**, ст. викладач, Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ХАРЧУВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ — ЗАПОРУКА ЇХНЬОГО ЗДОРОВ'Я

Гриненко С.В., II курс, група ФТ-22-1м-1st, спеціальність «Фізична терапія, ерготерапія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Шамич О.М.**, д.психол.н., професор, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

РОЛЬ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ПРИ СКОЛІОЗІ У ДІТЕЙ

Грицай О.А., III курс, група МБ-21-1, спеціальність «Біологія», Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Тугай Т.І.**, д.б.н., професор, Інститут біомедичних технологій Університету «Україна»

АДАПТИВНІ РЕАКЦІЇ МІКРООРГАНІЗМІВ НА СТРЕСОВІ ДІЇ

Долгих М.В., II курс, група ТХ-23.2-1-іті, спеціальність «Харчові технології», Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: **Любенюк О.Б.**, ст. викладач, Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»

ВПЛИВ ХАРЧУВАННЯ НА РИЗИКИ НЕБЕЗПЕЧНИХ ХВОРОБ

Дончук Д.А., IV курс, група ТХ-22.3-1-іті, спеціальність «Харчові технології», Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: **Оліферчук О.Г.**, ст. викладач, Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»

ШРОТ РОЗТОРОПШІ: СПОЖИВЧІ ВЛАСТИВОСТІ ТА ЛІКУВАЛЬНО-ПРОФІЛАКТИЧНА ДІЯ

Зошак Л.М., I курс, група ЗЕК-1м-23, спеціальність «Екологія», Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Мовчан В.О.**, д.б.н., доцент, Інститут біомедичних технологій Університету «Україна»

ІНТЕГРАЦІЯ ЛІКАРСЬКИХ РОСЛИН В ПЕРМАКУЛЬТУРНІ ЛАНДШАФТИ: СИНЕРГІЯ МІЖ ЗДОРОВ'ЯМ ЛЮДИНИ І ЗДОРОВ'ЯМ ЕКОСИСТЕМИ

Калюжний Є.С., I курс, група Ф-10, спеціальність «Медсестринство», Харківський обласний медичний фаховий коледж.

Науковий керівник: **Миронова Т.Б.**, викладач, Харківський обласний медичний фаховий коледж

БОЙОВІ МЕДИКИ В СИСТЕМІ ЗСУ

Канівець В., ст. викладач кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти, Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»;

Сидоренко О., здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти, спеціальність 016 «Спеціальна освіта», Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»

ОСОБЛИВОСТІ КОМПЛЕКСНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ПАЦІЄНТА ПІСЛЯ ГЕМОРАГІЧНОГО ІНСУЛЬТУ

Молодь: освіта, наука, духовність

Клеценко Л.В., к.пед.н., доцент кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти, Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»;

Георгієвська В., здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, спеціальність «Спеціальна освіта», Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»

ОСОБЛИВОСТІ КОМПЛЕКСНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ПАЦІЄНТА З БРОНХІАЛЬНОЮ АСТМОЮ

Корнець Д.Є., аспірант, спеціальність «Економіка», Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Самофалова М.О.**, к.е.н., доцент, доцент кафедри управління та адміністрування, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»

ВПЛИВ ФАКТОРУ ВІЙНИ В УКРАЇНІ НА ПРИРОДУ ТА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

Костяк Н.Р., IV курс, група 1, спеціальність 222 «Медицина», Ужгородський національний університет.

Науковий керівник: **Свистак В.В.**, к.мед.н., доцент, Ужгородський національний університет

ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ДОПІНГУ СЕРЕД СПОРТСМЕНІВ

Литвин Я.В., II курс, група ТХ-22-1-іті, спеціальність «Харчові технології», Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: **Любенюк О.Б.**, ст. викладач, Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»

СУЧАСНІ ЗАКОНИ РАЦІОНАЛЬНОГО ХАРЧУВАННЯ

Овечкін В.О., III курс, група мб-21-1, спеціальність «Біологія», Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Тугай Т.І.**, д.б.н., професор, Інститут біомедичних технологій Університету «Україна»

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСІВ МОЛОЧНО КИСЛОГО БРОДІННЯ

Олійник Н.М., IV курс, група МБ-20-1, спеціальність «Біологія», Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Тугай Т.І.**, д.б.н., професор, Інститут біомедичних технологій Університету «Україна»

ВПЛИВ ВАЖКОЇ ЗБРОЇ НА ҐРУНТИ

Орлова О.М., I курс, група ЗТС-23-1м, спеціальність «Садово-паркове господарство», Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Мовчан В.О.**, к.б.н., доцент, Інститут біомедичних технологій Університету «Україна»

ВІТЧИЗНЯНІ ТА ЗАРУБІЖНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МІСЬКОГО ЛАНДШАФТНОГО ДИЗАЙНУ

Пархоменко В.О., II курс, група ТХ-22.1, спеціальність «Харчові технології», Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: **Любенюк О.Б.**, ст. викладач, Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ХАРЧУВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ — ЗАПОРУКА ЇХНЬОГО ЗДОРОВ'Я

Приймак О.В., II курс, група ТХ-22-1, спеціальність «Харчові технології», Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: **Любенюк О.Б.**, ст. викладач, Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»

ВПЛИВ ДІЄТ НА ОРГАНІЗМ ЛЮДИНИ, ЇХ НАСЛІДКИ

Пука Д.І., IV курс, група 2, спеціальність 222 «Медицина», ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Науковий керівник: **Сви́стак В.В.**, к.мед.н., доцент, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

РАПТОВА СМЕРТЬ ПРИ ЗАНЯТТІ СПОРТОМ

Пушкаренко В.С., V курс, група II, спеціальність «Лікувальна справа», ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Науковий керівник: **Горленко О.М.**, д.мед.н., професор, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ВАЖЛИВІСТЬ ВЧАСНОЇ ДІАГНОСТИКИ СТЕАТОЗНОЇ ХВОРОБИ ПЕЧІНКИ У ПІДЛІТКІВ З НАДЛИШКОВОЮ МАСОЮ ТІЛА: НОВІ ПІДХОДИ ТА МЕТОДИ ВИЯВЛЕННЯ

Молодь: освіта, наука, духовність

Ребенок К.О., II курс, група ФТ-22-1м, спеціальність «Фізична терапія, ерготерапія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Любенко В.О.**, к.мед.н., доцент, Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»

ТРУДНОЩІ У ДІТЕЙ ПРИ АУТИСТИЧНОМУ СПЕКТРІ ПІД ЧАС ЗАНЯТТЯ ЛІКУВАЛЬНОЮ ГІМНАСТИКОЮ

Рибалко О.О., I курс, група ЗТС-23, спеціальність «Терапевтичне садівництво», Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Мовчан В.О.**, к.б.н., доцент, Інститут біомедичних технологій Університету «Україна»

ЗДОРОВА ПЕЧІНКА: ДО ЧОГО ТУТ БУР'ЯНИ

Ручка І.О., I курс, група ЗО-2, спеціальність «Дизайн», ВСП «Рівненський економіко-технологічний фаховий коледж НУВГП».

Науковий керівник: **Сокол Т.К.**, викладач-методист, ВСП «Рівненський економіко-технологічний фаховий коледж НУВГП»

ВПЛИВ ЕСТЕТИКИ ЛАНДШАФТУ НА ПСИХОЕМОЦІЙНУ СФЕРУ ЛЮДИНИ

Сачковська В.В., I курс, група ЗФТ-1.1, спеціальність «Фізична терапія», Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна»;

Закусило О.Ю., ст. викладач кафедри фізичної терапії та корекційної діяльності, Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна»

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПРОБЛЕМИ ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я: ШЛЯХИ РОЗВ'ЯЗАННЯ

Слободян О.О., II курс, група ПЗ-22-1-if, спеціальність «Правознавство», Івано-Франківська філія Університету «Україна».

Науковий керівник: **Вітовська І.В.**, к.ю.н., доцент, Івано-Франківська філія Університету «Україна»

ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Молодь: освіта, наука, духовність

Тертична Т.С., I курс, група ФТ-23-1м, спеціальність «Фізична терапія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Любенко В.О.**, к.мед.н., доцент, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ПРИРОДА ТА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

Тугай Т.І., д.б.н., професор, Інститут біомедичних технологій Університету «Україна», Інститут мікробіології і вірусології ім. Д.К. Заболотного НАН України;

Тугай А.В., к.б.н., Інститут мікробіології і вірусології ім. Д.К. Заболотного НАН України, Інститут біомедичних технологій Університету «Україна»

ОЦІНКА ВПЛИВУ ТРИХОТЕЦЕНОВИХ МІКОТОКСИНІВ НА СИНТЕЗ ПІГМЕНТІВ КАРОТИНОЇДНОЇ ПРИРОДИ У КАРОТИН СИНТЕЗУЮЧИХ ДРІЖДЖІВ

Тугай Т.І., д.б.н., професор, Інститут біомедичних технологій Університету «Україна», Інститут мікробіології і вірусології ім. Д.К. Заболотного НАН України;

Тугай А.В., к.б.н., Інститут мікробіології і вірусології ім. Д.К. Заболотного НАН України, Інститут біомедичних технологій Університету «Україна»;

Мележик О.В., к.б.н., Інститут біомедичних технологій Університету «Україна»;

Ілюк Н.А., к.с.-г.н., Інститут біомедичних технологій Університету «Україна»;

Сергійчук Н.М., Національний університет біоресурсів і природокористування, Інститут біомедичних технологій Університету «Україна»;

Поліщук О.Б., к.ф.-м.н., доцент, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені І. Сікорського»;

Мовчан В.О., к.б.н., доцент, Інститут біомедичних технологій Університету «Україна»

ОЦІНКА ЧИСЕЛЬНОСТІ ЕКОЛОГО-ТРОФІЧНИХ ГРУП ҐРУНТІВ ПАРКОВОЇ ЗОНИ, РЕКРЕАЦІЙНОЇ ТЕРИТОРІЇ ПРИРОДНОГО ПАРКУ «БЕРИМИЦЬКЕ» ТА ТЕПЛИХ ГРЯДОК РОЗУМА

Молодь: освіта, наука, духовність

Федорчук В.В., група ЗПЛ-23-1М, спеціальність «Психологія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Співак Л.М.**, д.пед.н., професор, професор кафедри психології, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ПРИРОДА ТА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

Філіпчук М.І., I курс, група ЗТС-23-1м, спеціальність «Терапевтичне садівництво», Інститут біомедичних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Мовчан В.О.**, к.б.н., доцент, Інститут біомедичних технологій Університету «Україна»

СТВОРЕННЯ ЗЕЛЕНОЇ КІМНАТИ У ТЕРАПЕВТИЧНОМУ САДУ

Ханіязов С.І., I курс, спеціальність «Фізична культура і спорт», Хмельницький інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Кравчук Л.С.**, к.пед.н., доцент, Хмельницький інститут соціальних технологій Університету «Україна»

МЕТОДИ РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО ОБСТЕЖЕННЯ ХВОРИХ З НАБУТИМИ ВАДАМИ СЕРЦЯ

Харченко Н.Б., I курс, група ЗПЛ-23-1м-гv, спеціальність 053 «Психологія», Рівненський інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: **Савчук Л.О.**, к.пед.н., доцент, Рівненський інститут Університету «Україна»

ЗАКОНОДАВЧІ ОСНОВИ НАДАННЯ ДОМЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ

Чуб В.О., II курс, група ТХ-23.2-1-iti-ch, спеціальність «Харчові технології», Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: **Любенюк О.Б.**, ст. викладач, Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна»

РОЛЬ ХАРЧУВАННЯ У ФОРМУВАННІ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ

Молодь: освіта, наука, духовність

Юр В.В., II курс, група ФТЕ-22-2м-вп, спеціальність 227 «Фізична терапія, ерготерапія», Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна».

Науковий керівник: **Ломинога С.І.**, к.мед.н., Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна»

ОСНОВНА МЕТОДИКА ЛІКУВАННЯ МІОФАСЦІАЛЬНОГО БОЛЬОВОГО СИНДРОМУ ЛФК ТА МАСАЖЕМ

Молодь: освіта, наука, духовність

СЕКЦІЯ № 10

«КОЗАЦЬКА ПЕДАГОГІКА В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ УКРАЇНИ ТА ЇЇ ВЛИВ НА ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ»

Керівник секції: *Мельничук Юрій Леонідович*, директор Науково-освітнього центру патріотичного виховання молоді Університету «Україна», член Національної спілки краєзнавців України, генерал-отаман Українського козацтва;

Секретар: *Руденко Василь Юрійович*, науковий співробітник лабораторії козацької педагогіки Науково-дослідного інституту козацтва Інституту історії України НАН України, осавул Українського козацтва.

Аванесян Г.М., доцент кафедри правознавства та фінансів, Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»
ПРАВО В СИСТЕМІ КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ

Акатріні В., вчитель історії Бахренівського ліцею Чернівецької області, доктор філософії
КОЗАЦЬКА ТЕМАТИКА У НАУКОВИХ РОБОТАХ МИРОНА КОРДУБИ — ІСТОРИКА КІНЦЯ ХІХ — ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Андрієнко К., директор Микулицького ліцею Немішаївської селищної ради Бучанського району Київської області
УПРОВАДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЗАСОБАМИ КОЗАЦЬКО-ЛИЦАРСЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ В МИКУЛИЦЬКОМУ ЛІЦЕЇ

Андрієвська О.Я., педагог-організатор Славутської гімназії № 7 Хмельницької області
ВПРОВАДЖЕННЯ КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ У ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ГІМНАЗІЇ

Барабаш І., здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти, Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»
МЕТОДИ КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ

Молодь: освіта, наука, духовність

Баранський Д., Кутній А., Грибок Б., Обушак К., учні 10 класу
Зарудинецької

ЗОШ I-III ст. Бердичівського району Житомирської області.

Науковий керівник: **Джум Б.М.**, вчитель інформатики, хорунжий Українського козацтва

ІСТОРІЯ КОЗАЦЬКОГО РУХУ РУЖИНЩИНИ

Басенко Р.О., заступник директора з науково-педагогічної роботи, міжнародної та грантової діяльності, завідувач кафедри правознавства та фінансів, Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна», к.пед.н., доцент

РОЗВИТОК ГУМАНІСТИЧНИХ ІДЕЙ У КОЗАЦЬКІЙ ПЕДАГОГІЦІ В РАННІЙ НОВИЙ ЧАС

Бацман О.С., к.пед.н., доцент кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти, Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»

СОЦІАЛЬНИЙ ВИМІР КОЗАЦЬКОГО ВИХОВАННЯ

Бачинський Р.В., осавул МГО «Козацтво Запорозьке» м. Славути Хмельницької області

КОЗАЦЬКО-ЛИЦАРСЬКЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ЛАНКИ: ПОСВЯТА В КОЗАЧАТА І ДЖУРИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Бродюк Л.І., вихователь-методист ЗДО № 2 «Подoliaночка» м. Славути Хмельницької області

КОЗАЦЬКО-ЛИЦАРСЬКЕ ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНЯТ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Губський Є.С., голова Ліги старшокласників закладів освіти Катеринопільської громади

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНА РЕФОРМАЦІЯ: КОЗАЦЬКА ПЕДАГОГІКА — ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ НАЦІЇ ПАТРІОТІВ

Молодь: освіта, наука, духовність

Данюк А.М., II курс, Дубенський фаховий коледж Університету «Україна».

Науковий керівник: *Остан'юк Н.С.*, викладач Дубенського фахового коледжу Університету «Україна»

ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ І МОЛОДІ ЧЕРЕЗ ПОГЛЯД КОЗАЦЬКОЇ ДУШІ

Довготелес Є., Сіневич А., учні 10 класу Михайлівсько-Рубежівського ліцею Ірпінської ОТГ Бучанського району Київської області.

Науковий керівник: *Савчук Я.М.*, учитель історії

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ НА ГЕРОЇЧНИХ ТРАДИЦІЯХ УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА ТА ЛИЦАРСЬКОГО ЧИНУ СУЧАСНИХ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Доценко А.І., д.геогр.н., професор, Університет «Україна»

ПАМ'ЯТКИ УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА ТА ЇХ РОЛЬ У НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ МОЛОДІ

Дудецький В.М., викладач вищої категорії, Полтавський фаховий коледж Національного університету харчових технологій, генерал хорунжий Українського козацтва

КОЗАЦЬКА ПЕДАГОГІКА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Заїка В.М., доцент кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти, к.психол.н., Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»

ПСИХОЛОГІЧНІ ВИМІРИ КОЗАЦЬКОГО ВИХОВАННЯ У НОВИЙ ЧАС

Злобін І.Б., заступник директора Славутської гімназії № 1 Хмельницької області

НАСКРІЗНІ ЗМІСТОВНІ ЛІНІЇ У СИСТЕМІ ВИХОВНОЇ РОБОТИ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОГО ЧЛЕНА ГРОМАДИ І СУСПІЛЬСТВА

Молодь: освіта, наука, духовність

Змунчило Д., здобувач Фахового коледжу «Освіта» Університету «Україна».

Науковий керівник: *Сімонова С.М.*, викладач історії, Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна»

ІВАН СІРКО — КОШОВИЙ ОТАМАН ЗАПОРІЗЬКОЇ СІЧІ

Кацаран Т.О., IV курс, спеціальність «Журналістика», Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

Науковий керівник: *Домніч Л.М.*, ст. викладач кафедри української мови і літератури, іноземних мов та перекладу, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна»

THE ROLE OF COSSACK SONGS (CHANTS) IN THE FORMATION OF THE UKRAINIAN NATIONAL MENTALITY

Кім О.В., II курс, група ПЗ 23.2-1, спеціальність «Право», Фаховий коледж «Освіта» Університету «Україна».

Науковий керівник: *Домніч Л.М.*, ст. викладач кафедри української мови і

літератури, іноземних мов та перекладу, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна»

THE PHENOMENON OF COSSACK PEDAGOGY

Коваленко С., заступник директора з виховної роботи спеціалізованої загальноосвітньої школи I-III ступенів № 305 міста Києва

СОЦІАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНИЙ ПРОЄКТ «РЕАБІЛІТАЦІЯ УЧАСНИКІВ ВІЙНИ ТА ЧЛЕНІВ ЇХ РОДИН ЗАСОБАМИ МИСТЕЦТВА»

Коваль О.І., вчитель історії, Гніванський ліцей № 2, голова Тиврівської районної організації ГО «Молода Подільська Січ», полковник Українського козацтва

ОСОБЛИВОСТІ КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Ковальчук М., учень Славутського ліцею м. Славута Хмельницької області

ВИХОВНИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ІДЕАЛ КОЗАКА-ЛИЦАРЯ В УКРАЇНСЬКІЙ НАРОДНІЙ ТВОРЧОСТІ

Молодь: освіта, наука, духовність

Корабельський Г.В., учень, Київський професійний коледж з посиленою військовою та фізичною підготовкою
ДЕМОКРАТИЧНІ І ЛИЦАРСЬКІ ТРАДИЦІЇ ЗАПОРОЗЬКОГО ВІЙСЬКА ТА СУЧАСНИХ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Котлярова А., здобувачка Фахового коледжу «Освіта» Університету «Україна».

Науковий керівник: **Володько Л.О.**, заступник директора Фахового коледжу «Освіта» Університету «Україна»

ВИЗВОЛЬНА БОРОТЬБА УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ ПІД ПРОВОДОМ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

Крижанівська А., IV курс, група ІС-20-1, спеціальність «Інформаційна бібліотечна та архівна справа», Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Домніч Л.М.**, ст. викладач кафедри української мови і літератури, іноземних мов та перекладу, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна»

КОЗАЦЬКА ПЕДАГОГІКА ЯК СКЛАДОВА ЕТНОПЕДАГОГІКИ

Крисько М., директор Відкритого інституту національно-духовного розвитку козацтва МГО «Об'єднана рада українського та зарубіжного козацтва»

МЕНТАЛЬНІСТЬ УКРАЇНЦІВ-КОЗАКІВ ЯК ФАКТОР НЕСКОРЕНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ

Кузьменко М., здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти, Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»

РОЗВИТОК КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА КОЗАЦЬКОГО РУХУ В НОВИЙ ЧАС

Кузьмич І.М., вчитель початкових класів, Опорний заклад ЗСО І–ІІІ ст., наставник Тиврівського куреня ім. Данила Нечая ГО «Молода Подільська Січ» смт Тиврів Вінницького району Вінницької області

ФОРМУВАННЯ ДІЯЛЬНІСНОГО ПАТРІОТИЗМУ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ

Молодь: освіта, наука, духовність

Купець Н., Мельниченко В., учні 10 класу Славутського ліцею
м. Славута Хмельницької області

ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНЕ, ДУХОВНЕ ЗАГАРТУВАННЯ УЧНІВ НА КОЗАЦЬКО-ЛИЦАРСЬКИХ ТРАДИЦІЯХ УКРАЇН- СЬКИХ СІЧОВИХ СТРІЛЬЦІВ ТА ВОЯКІВ УПА

Кураш С.В., здобувач, Інститут права та суспільних відносин
Університету «Україна».

Науковий керівник: **Фаст О.О.**, к.ю.н., доцент, завідувач ка-
федри галузевого права та загальноправових дисциплін Універси-
тету «Україна»

ЗВИЧАЄВЕ ПРАВО ЗАПОРІЗЬКОЇ СІЧІ

Ліщенко І.Л., вихователь-методист дошкільного навчального
закладу (ясла-садок) комбінованого типу «Намистинка» Вишневої
міської ради Київської області

СИСТЕМА ВИХОВНОЇ РОБОТИ ДОШКІЛЬНОГО ЗАКЛА- ДУ НА ГЕРОЇЧНИХ ТРАДИЦІЯХ УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА ТА СУЧАСНИХ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Мельничук Ю.Л., директор Науково-освітнього центру патріо-
тичного виховання молоді, Університет «Україна»

ВИСОТИ КОЗАЦЬКОЇ ДУХОВНОСТІ

Мирошин Д.Ю., учень, Київський професійний коледж з поси-
леною військовою та фізичною підготовкою

КОЗАЦЬКА РАДА — БАЗА ДЕМОКРАТИЧНОГО УСТРОЮ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ

Мовчан В.О., к.б.н., доцент, директор Інституту біомедичних
технологій Університету «Україна»

КОЗАЦТВО ТА ЕКОЛОГІЯ

Макогончук О., молодший науковий співробітник, КЗ «Сла-
вутський історичний музей», м. Славута

ВИКОРИСТАННЯ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНИХ ФОРМ ТА МЕТОДІВ У ДІЯЛЬНОСТІ КЗ «СЛАВУТСЬКИЙ ІСТОРИЧ- НИЙ МУЗЕЙ» З МЕТОЮ ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ СЕРЕД ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ

Молодь: освіта, наука, духовність

Мякушко Н.С., директорка Полтавського інституту економіки і права Університету «Україна», в.о. завідувача кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти, к.політ.н., доктор філософії

КОЗАЦЬКІ ВИХОВНІ ТРАДИЦІЇ У РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Науменко Д., студент, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дубас Р.Г.**, завідувач кафедри управління та адміністрування, д.е.н., професор, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»

ІДЕЇ КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ У БРАТСЬКИХ ШКОЛАХ, КОЛЕГІЯХ, ОСТРОЗЬКІЙ ТА КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКІЙ АКАДЕМІЯХ

Поправка Т.І., директор Кривоколінського ліцею Тальнівської міської ради Черкаської області

ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЧНО СВІДОМОЇ МОЛОДІ ЧЕРЕЗ КОЗАЦЬКІ ІДЕАЛИ

Притула О.Л., президент ВГО «Всеукраїнська федерація «Спас», к.пед.н. Л

ИЦАРСЬКЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ І МОЛОДІ ЗАСОБАМИ КОЗАЦЬКОГО ОДНОБОРСТВА «СПАС»

Ракитнянський С.О., директор Охматівської гімназії Баштешківської ОТГ Черкаської області.

Науковий керівник: **Кравченко А.В.**, радник гетьмана МГО «Чорноморське козацьке військо», генерал-осавул козацтва

ОСВІТНЬО-ПАТРІОТИЧНИЙ ПРОЄКТ «ОХМАТИВСЬКИЙ КУРІНЬ»

Рижов К.А., директор Запорізької ДЮСШ «Спас», кошовий отаман ГО «Запорозьке Військо Низове «Запорозька Січ»

ЗАПОРІЗЬКА МІСЬКА ПРОГРАМА РОЗВИТКУ КОЗАЦЬКОГО ЗВИЧАЮ «СПАС»

Молодь: освіта, наука, духовність

Руденко Ю., д.пед.н., професор Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

УСЕВРОПЕЙСЬКА СЛАВА ПЕРЕМОГ УКРАЇНСЬКОЇ ЗБРОЇ (XV–XVII СТ.) І НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ

Савчук І.Г., педагог-організатор Славутської гімназії № 4 Хмельницької області

ФЕНОМЕН УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА: ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ

Смолій І.В., вчитель початкових класів гімназії № 5 м. Славута Хмельницької області

КОЗАЦЬКО-ЛИЦАРСЬКЕ ВИХОВАННЯ КОЗАЧАТ КУРЕНЯ «СОКОЛИ» ІМЕНІ ВАДИМА СУСЬКОГО

Сініцина Я., студентка, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дубас Р.Г.**, завідувач кафедри управління та адміністрування, д.е.н., професор, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»

КОЗАЦЬКО-ЛИЦАРСЬКЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ТА ПІДЛІТКІВ У СОТЕННИХ І ПОЛКОВИХ ШКОЛАХ ГЕТЬМАНЩИНИ XVI–XVIII СТ.

Солов'юк Н.Л., студентка, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Удовиченко В.П.**, президент ВГО «Клуб мерів України», д.е.н., професор

ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЗАПОРІЗЬКОЇ СІЧІ

Стрілко Д.Л., ст. викладач кафедри правознавства та фінансів, Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»

ВИВЧЕННЯ КОЗАЦЬКОЇ ОСВІТИ У ЗМІСТІ СУСПІЛЬСТВОЗНАВЧИХ ДИСЦИПЛІН ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Молодь: освіта, наука, духовність

Строкач А.Д., І курс, група ПЗ 23.2-1 фмб, спеціальність «Право», Інститут права та суспільних відносин Університету «Україна».

Науковий керівник: **Домніч Л.М.**, ст. викладач кафедри української мови і літератури, іноземних мов та перекладу, Інститут філології та масових комунікацій Університету «Україна»

КОЗАЦЬКИЙ ЧУБ: ВІДЛУННЯ МИНУЛОГО У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ІДЕНТИЧНОСТІ

Терещенко О.В., вчитель Вишнівського академічного ліцею «Основа»

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ: ФОРМИ, МЕТОДИ, ЗАСОБИ І ТРАНСФОРМАЦІЇ ПІД ВПЛИВОМ СЬОГОДЕННЯ

Тимофєєв В., голова Білгород-Дністровської районної організації ветеранів України, отаман Українського Буджацького козацтва

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ ОДЕЩИНИ ЗАСОБАМИ КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ: ІСТОРІЯ, СУЧАСНИЙ СТАН, ПЕРСПЕКТИВИ

Тимошук Д., учениця Славутського ліцею м. Славута Хмельницької області

ПІЗНАВАЛЬНИЙ І ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ДЕРЖАВОТВОРЧИХ ФУНКЦІЙ УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА

Товстенко Т.А., здобувачка, Інженерно-технологічний інститут Університету «Україна», отаман «Молодої Січі».

Науковий керівник: **Товстенко М.К.**, завідувачка центру національно-патріотичного виховання та спортивної роботи відділу освіти Бучанської міської ради Київської області

КОЗАЦЬКА ПЕДАГОГІКА ЯК СИСТЕМА НАУКОВИХ ЗНАНЬ, ПРИНЦИПІВ І МЕТОДІВ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Троценко Н., Нальотов Ю., здобувачі, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дубас Р.Г.**, завідувач кафедри управління та адміністрування, д.е.н., професор, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»

КОЗАЦЬКІ БРАТСТВА І ПОБРАТИМСТВА ЯК ПОТУЖНІ ЧИННИКИ ВИХОВАННЯ ДУХОВНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Молодь: освіта, наука, духовність

Фаріон Р., здобувач, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дубас Р.Г.**, завідувач кафедри управління та адміністрування, д.е.н., професор, Інститут економіки та менеджменту Університету «Україна»

ПРИРОДНІ ТА ІСТОРИЧНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ КОЗАЦЬКОГО ХАРАКТЕРУ І СВІТОГЛЯДУ

Федоренко О., методист відділу краєзнавства та наукових досліджень учнів Українського державного центру національно-патріотичного виховання, краєзнавства і туризму учнівської молоді Міністерства освіти і науки України

ТРАДИЦІЇ КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Ходацька О., вчителька української мови і літератури гімназії-інтернату № 13 м. Києва, членкиня НСЖ України

КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІЙ ПРОЄКТ «ДІТИ — ВІЙНА — УКРАЇНА» ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ІНСТРУМЕНТ ТВОРЧОЇ ВЗАЄМОДІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ

Хрущ К., Гаврилюк А., Рибак Б., учні-дослідники Верхівнянської ЗОШ І-ІІІ ступенів Ружинського району Житомирської області.

Науковий керівник: **Джум Б.**, вчитель інформатики Верхівнянської ЗОШ І—ІІІ ступенів Ружинського району Житомирської області

ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ ПАВОЛОЦЬКОГО КОЗАЦЬКОГО ПОЛКУ

Шаравара Р.І., перший заступник директора Полтавського інституту економіки і права Університету «Україна», професор кафедри правознавства та фінансів, к.е.н., доцент

УКРАЇНСЬКА КОЗАЦЬКА ПЕДАГОГІКА: ІСТОРІОГРАФІЯ

Штовбонько А.М., заступник директора з навчально-виховної роботи, Кальницький ліцей ім. Ярослава Івашкевича, наставник учнівського козацького куреня ім. Михайла Баніта ГО «Молода Подільська Січ», берегиня Кальницького козацького полку ім. Івана Богуна

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ НА ГЕРОЇЧНИХ ТРАДИЦІЯХ УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА

Молодь: освіта, наука, духовність

Юрпольська В.М., заступник директора з виховної роботи Катеринопільського ліцею № 2

КОЗАЦЬКІ КЛАСИ ЯК КОМПОНЕНТА КОЗАЦЬКО-ЛИЦАРСЬКОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Юхта Е., здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна»

КОЗАЦТВО В ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ

Молодь: освіта, наука, духовність

ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

СЕКЦІЯ № 11

«СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЗМІЦНЕННЯ ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ»

Керівник секції: Холодова Олеся Сергіївна,
в. о. директора Інституту соціальних технологій

Баб'юк К.О., II курс, група ФТ-22-1м-1st, спеціальність «Фізична терапія, ерготерапія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дейкун М.П.,** к.мед.н., професор, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

МЕТОДИ ЗАСТОСУВАННЯ ІПОТЕРАПІЇ У РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ

Білецький С.Б., II курс, група ФТ-22-1м-1st, спеціальність «Фізична терапія, ерготерапія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Шамич О.М.,** д.психол.н., професор, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ПРИ ПОРУШЕННЯХ ПОСТАВИ

Біловой В.С., II курс, група ФТ-22-1м-1st, спеціальність «Фізична терапія, ерготерапія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дейкун М.П.,** к.мед.н., професор, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ФІЗИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ХВОРИХ, ЯКІ СТРАЖДАЮТЬ ОЖИРІННЯМ

Горна В.А., I курс, група ФТ-23-1м, спеціальність «Терапія та реабілітація», Інститут соціальних технологій Університету «Україна»;

Колядич О.І., ст. викладач, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ВПЛИВ РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ ЗАХОДІВ НА ЯКІСТЬ ЖИТТЯ ПАЦІЄНТІВ ПІСЛЯ АМПУТАЦІЇ НИЖНІХ КІНЦІВОК ВНАСЛІДОК БОЙОВИХ ДІЙ

Донов А.О., I курс, група ФТ-22-2м-ist, спеціальність «Фізична терапія, ерготерапія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Шамич О.М.**, д.психол.н., професор, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ЕФЕКТИВНІСТЬ РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ ВПРАВ ДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ ФУНКЦІЙ ПЛЕЧОВОГО СУГЛОБА ПІСЛЯ МАС-ТЕКТОМІЇ

Дяченко Н.С., I курс, група ФТ-23-1м, спеціальність «Фізична терапія, ерготерапія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Любенко В.О.**, к.мед.н., доцент, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ПРИРОДА ТА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

Килимник А.В., II курс, група ФТ-22-2м-ist, спеціальність «Фізична терапія, ерготерапія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дейкун М.П.**, к.мед.н., професор, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ОСОБЛИВОСТІ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ПРИ ДИТЯЧОМУ ЦЕРЕБРАЛЬНОМУ ПАРАЛІЧІ

Ковальчук А.І., II курс, група ФТ-22-1м-ist, спеціальність «Фізична терапія, ерготерапія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Холодова О.С.**, ст. викладач, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ФІЗИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ОСІБ З ОСТЕОХОНДРОЗОМ ПОПЕРЕКОВО-КРИЖОВОГО ВІДДІЛУ ХРЕБТА

Кондратюк В.В., II курс, група ФТ-22-1м-ist, спеціальність «Фізична терапія, ерготерапія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Шамич О.М.**, д.психол.н., професор, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПРИ ОЖИРІННІ

Молодь: освіта, наука, духовність

Кравець М.М., III курс, група 32, спеціальність «Фізична культура і спорт», Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка.

Науковий керівник: **Багінська О.В.**, д.пед.н., професор, Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка

ВПЛИВ ОСОБИСТІСНИХ ЯКОСТЕЙ ЛЕГКОАТЛЕТА НА ЕФЕКТИВНІСТЬ СТАРТОВОГО РОЗБІГУ

Кудрікова К.Р., I курс, група ФТ-23-1м, спеціальність «Терапія та реабілітація», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Холодова О.С.**, ст. викладач, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ЧЕРЕЗ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ВІРТУАЛЬНОЇ РЕАЛЬНОСТІ

Кудрікова К.Р., I курс, група ФТ-23-1м, спеціальність «Терапія та реабілітація», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Холодова О.С.**, ст. викладач, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

РЕАБІЛІТАЦІЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПІСЛЯ АМПУТАЦІЇ КІНЦІВОК

Ляшенко А.В., II курс, група ФТ-22-1м-1st, спеціальність «Фізична терапія, ерготерапія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дейкун М.П.**, к.мед.н., професор, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

РОЛЬ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ У ВИРІШЕННІ ПРОБЛЕМ ОСІБ ПІСЛЯ АМПУТАЦІЇ НИЖНЬОЇ КІНЦІВКИ НА ЕТАПІ ПІДГОТОВКИ ДО ПРОТЕЗУВАННЯ

Маремуха А.О., I курс, група ФТ-23-1м-1m, спеціальність «Терапія та реабілітація», Хмельницький інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Шпільєвська М.М.**, к.мед.н., доцент, Хмельницький інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ВПЛИВ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ЗДОРОВ'Я МОЛОДІ

Мартиненко О.М., II курс, група ФТ-22-1м-1st, спеціальність «Фізична терапія, ерготерапія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Шамич О.М.**, д.психол.н., професор, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ВИБІР І ЗАСТОСУВАННЯ ФІЗІОТЕРАПЕВТИЧНИХ МЕТОДІВ ТА КУРОРТНИХ ФАКТОРІВ ПРИ ПАТОЛОГІЇ ХРЕБТА

Михальченко Т.М., I курс, група ФТ-23-1м, спеціальність «Терапія та реабілітація», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Колядич О.І.**, ст. викладач, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ОСНОВНІ АСПЕКТИ РЕАБІЛІТАЦІЇ СКОЛІОЗУ У МОЛОДІ

Мнацаканов В.С., II курс, група ФТ-22-1м-1st, спеціальність «Фізична терапія, ерготерапія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Шамич О.М.**, д.психол.н., професор, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПРИ ПОШКОДЖЕННІ ВЕРХНІХ КІНЦІВОК

Молодший В.М., I курс, група ФТ-23-1м, спеціальність «Фізична терапія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Любенко В.О.**, к.мед.н., доцент, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

РЕАБІЛІТАЦІЯ ПІСЛЯ АМПУТАЦІЇ КОЛІННОГО СУГЛОБУ

Оберняк О.М., II курс, група ФТ-22-1м-1st, спеціальність «Фізична терапія, ерготерапія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Шамич О.М.**, д.психол.н., професор, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ПРИ ХРОНІЧНИХ ЗАХВОРЮВАННЯХ ОРГАНІВ ДИХАННЯ

Пер'ян Н.А., I курс, група ФТ-23-1м, спеціальність «Терапія та реабілітація», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Колядич О.І.**, ст. викладач, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ВПЛИВ ПРИРОДНИХ ФАКТОРІВ НА ФІЗІОЛОГІЧНИЙ СТАН ОРГАНІЗМУ ЛЮДИНИ

Підбаєва Т.В., II курс, група ФТ 22-м, спеціальність «Фізична терапія, ерготерапія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Колядич О.І.**, ст. викладач, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ОСНОВНІ МЕТОДИ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ОСІБ ІЗ КОНТРАКТУРОЮ ДЮПОІТРЕНА

Полюхович Т.О., II курс, група ФТ22-1м, спеціальність «Фізична терапія та ерготерапія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Дейкун М.П.**, к.мед.н., професор, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ФІЗИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ПРИ ІШЕМІЧНОМУ ІНСУЛЬТІ

Поштарук В.В., II курс, група ФТ-22-1м-1st, спеціальність «Фізична терапія, ерготерапія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Шамич О.М.**, д.психол.н., професор, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ВІДНОВЛЕННЯ РЕГУЛЯЦІЇ РУХІВ ПРИ ЗАХВОРЮВАННЯХ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ У СПОРТСМЕНІВ

Салій Ю.М., I курс, група ФТ-23-1м, спеціальність «Фізична терапія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Холодова О.С.**, ст. викладач, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ПРИРОДА ТА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

Столбенко Д.А., група ФТ-22-1м-1st, спеціальність «Фізична терапія, ерготерапія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Колядич О.І.**, ст. викладач, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ЗАСТОСУВАННЯ МАСАЖУ ПРИ СКОЛІОТИЧНІЙ ХВОРОБИ У ДІТЕЙ

Холодова О.С., ст. викладач, кафедра фізичної терапії, ерготерапії та фізичного виховання, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ЗДОРОВИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ ДЛЯ НАСЕЛЕННЯ З ОСЛАБЛЕНИМ ЗДОРОВ'ЯМ

Шилейко Т.В., II курс, група ФТ-22-1м-1st, спеціальність «Фізична терапія, ерготерапія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Шамич О.М.**, д.психол.н., професор, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ЖІНОК ВІКОМ 35–40 РОКІВ ІЗ ЗАХВОРЮВАННЯМ НА БРОНХІАЛЬНУ АСТМУ

Штоковецька Л.Я., I курс, група ФТ-23-1м, спеціальність «Фізична терапія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Кравчук Л.С.**, к.пед.н., доцент, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ВПЛИВ РАНЬОГО ВТРУЧАННЯ У ВІДНОВЛЕННІ УРАЖЕНОЇ ВЕРХНЬОЇ КІНЦІВКИ ПІСЛЯ ІШЕМІЧНОГО ІНСУЛЬТУ

Яценко М.В., V курс, група ФТ-22-2м-1st, спеціальність «Фізична терапія, ерготерапія», Інститут соціальних технологій Університету «Україна».

Науковий керівник: **Любенко В.О.**, к.мед.н., доцент, Інститут соціальних технологій Університету «Україна»

ЗАСТОСУВАННЯ ЛІКУВАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ПРИ РЕАБІЛІТАЦІЇ ПІДЛІТКІВ З ХВОРОБАМИ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ

ЗМІСТ

Секція 1. ЦИФРОВІЗАЦІЯ, ДІДЖІТАЛІЗАЦІЯ, ІННОВАЦІЇ — СКЛАДОВІ СТРАТЕГІЧНОГО ТА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	1018
Секція 2. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО МОВОЗНАВСТВА ТА ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА	1025
Секція 3. КУЛЬТУРНІ ТА КРЕАТИВНІ ПРАКТИКИ В ЗАСОБАХ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ КРИЗЬ ПРИЗМУ СЬОГОДЕННЯ	1030
Секція 4. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ОСОБИСТОСТІ	1033
Секція 5. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	1054
Секція 6. НАЦІОНАЛЬНІ ТА МІЖНАРОДНІ АСПЕКТИ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	1062
Секція 7. ЦИФРОВІ НАУКИ ТА ІТ ІНЖЕНЕРІЯ	1066
Секція 8. СУЧАСНІ ІНЖЕНЕРНІ ТЕХНОЛОГІЇ: ПОШУК ТА ПЕРСПЕКТИВИ	1074
Секція 9. ПРИРОДА ТА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ	1081
Секція 10. КОЗАЦЬКА ПЕДАГОГІКА В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ УКРАЇНИ ТА ЇЇ ВЛИВ НА ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ	1090
Секція 11. СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЗМІЦНЕННЯ ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ	1101

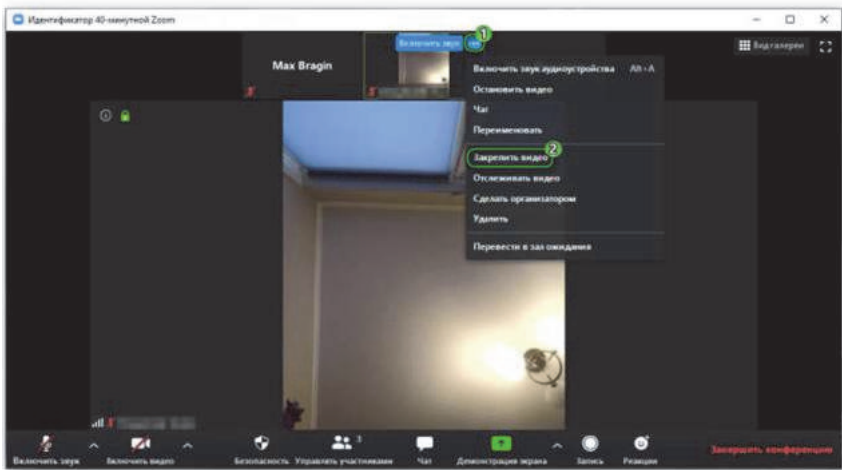
ПЕРЕКЛАДАЧ ЖЕСТОВОЇ МОВИ У ZOOM- ЯК ПІДКЛЮЧИТИ?

Під час Конференції Ви можете використовувати функцію закріплення (Pin) в Zoom, щоб міні-вікно з відео перекладача залишалася закріпленою на екрані, коли він працює.

Просимо завчасно протестувати дану функцію до початку Конференції.

ІНСТРУКЦІЯ ДЛЯ КОМП'ЮТЕРІВ І НОУТБУКІВ:

1. Наведіть курсор миші на вікно конференції, щоб викликати елементи управління.
2. У верхній частині екрану відобразяться всі її учасники. Перемістіть мишку на потрібну людину, вона буде підписана: **Перекладач**.
3. Тепер клацніть по кнопці з трьома крапками, що з'явилася.
4. В результаті відкриється контекстне меню. У ньому і буде потрібна опція «Закріпити відео»:

Молодь: освіта, наука, духовність

ПРИЄДНУЙТЕСЬ ДО УНІВЕРСИТЕТУ «УКРАЇНА»
У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ,
ЩОБ ПЕРШИМИ ДІЗНАВАТИСЬ ПРО НАШІ НОВІ ЗАХОДИ:

 Університет "Україна" УУ University "Ukraine" UU
@uu_university
<https://www.facebook.com/UUkraine/>

 @uu_university
https://www.instagram.com/uu_university/

 YouTube
University Ukraine
<https://www.youtube.com/UniversityUkraine>

 Офіційний сайт:
<https://uu.edu.ua/>

Наукове видання

МОЛОДЬ: ОСВІТА, НАУКА, ДУХОВНІСТЬ

Тези доповідей
XXI Всеукраїнської науково-практичної конференції
студентів і молодих вчених

(м. Київ, 16–18 квітня 2024 р.)

Автори несуть особисту відповідальність за повноту висвітлення досліджуваного питання, системність викладу матеріалів, достовірність наведених фактів та їхню автентичність, правильне цитування, академічну доброчесність.

Матеріали подано в авторській редакції

Адреса редакції:
м. Київ, вул. Львівська, 23, корп. 3, кімната 207,
Відповідальний редактор — Омельченко Олена Валеріївна
Тел. (044) 423-08-27; E-mail: nikulina-ndd@ukr.net

Формат 60×84/16. Умовн. друк. арк. 64,58. Зам. №
Верстання — Думанецька С.С.

Видавець і виготовлювач: Університет «Україна»
03115, м. Київ, вул. Львівська, 23,
тел./факс (044) 424-40-69, 424-56-26
E mail: ukraine.vdk@email.ua